

نزاع علم و دین

محرری

نویورق دارالمعارف معلمین

ژ. و. و. دراپه

اسلام و علوم

محرری

احمد مدحت

معارف نظارت جلیله سنک و خصیله
(ترجمان حقیقت) مطبعه سنده طبع اولنم شد

درسعات

۱۳۱۳

نزاع علم و دین

محرری

نویورق دارالمعارف معلم‌نندن

ژ. و. و. دراپەر

اسلام و علوم

محرری

احمد مدحت

اخطار — یوقاری یه بربرینک آلتنه

ایکی سرنامه قویدق. بونک بریسی دراپه رک

Les conflits de la science et la

religion دیه کندی کتابه قویدینی

سرنامه نك ترجمه عینیه سیدر. دیکری دخی

او کتابی قسماً شرح و قسماً انتقاد یوللو

طرف عاجزانه مزدن یازیلان سوزلره

مخصوص بر سرنامہ در. بوحالہ شو کتاب
 بر جلد ایچندہ ایکی کتاب حکمنی آلمشدر.
 شو قدر کہ مباحثی یکدیگرینہ متداخل ایکی
 کتاب اما بریسی یعنی دراپہرک ترجمہ سی
 کوچک حروف ایلہ دیزلمش اولدیغندن
 یالکز او حروف ایلہ مرتب اولان بندلر
 متسلسلاً او قونورلر ایسہ دراپہرک کتابی
 متسلسلاً کورلمش اولور. بزم مطالعات
 عاجزانہ مزدخی بیوک حروف ایلہ دیزلد.
 یکنندن او حروف ایلہ مرتب اولان اقسام
 متسلسلاً او قونمش اولور ایسہ عائد اولدقلری
 مسائل حقندہ کی مطالعات عاجزانہ مزدخی
 یکپارہ اولہ رق کورلمش اولور. بوندن بشقہ
 مسائلک بویلہ متداخل اولسی عظیم ومهم
 بر محاورہ تشکیل ایدہ جکندن دراپہرک هر

فکر و مطالعه سنی متعاقب بزم فکر و مطاله
لعه مزى کورمك دخی مباحثات واقعده
بشقه جه بر لطافت حصوله کتورر.

بزم مقدمه من

کریمه مغنویه من فاطمه علیه خاتم
افندی حضرتلری برکون اثنای مباحثه ده
بالمناسبه :

— دراپه رك « علم و دین آره سنده
منازعه » نام اثرینی کوردیکزمی ؟

دیه ایراد ایلد کلری سئواله طرف
عاجزانه مزدن جواب نفی آلملری اوزرینه
کتاب مذکورى اهدا ایدرک بعد المطالعه

حاصل اوله جق ملاحظات عاجزانه مزك
دخی كندیلرینه تبلیغنی التماس ایلدیلر.
كتاب مذكوری اوقودق. اول باول
قارئلر مزه بو كتابك مؤلفنی طانمق لازم
كلور. آمریقانك نیو یورك شهرنده كی
دارالمعارف معلملرندن دراپهركه اشبو
« نزاع علم و دین » كندی تألیف یكانه سی
دكلدر. علوم طبیعیه و تاریخیه و سائر ه دوائر
دها بر خیلی تألیفات مهمه سی اولوب هله
« اوروپانك تاریخ ترقیات فكریه سی »
نامیله تألیف ایلدیكی اثر بتون دنیا طرفندن
او قدر اهمیتله تلقی اولنمشدر كه اصل مؤلف
فیہی اولان انكلیزلسانیله آمریقا و انكلتره ده
دفعاتله با صلادقن ماعدا فرانسز آلمان
ایتالیان روس و حتی صرب لسانلرینه دخی

ترجمه اولنه رق باصلمشدر . لکن مشغول
اولدیغمزاشبو « نزاع علم و دین » نام اثری
اهمیتجه آثار سائره سنه تفوق ایلدیکی کبی
بشقه لرینک بویولده یازمش اولدقلری
آثاره دخی تفوق ایتمشدر . زیرا دین
علیهنده پک چوق کتب حکمیه یازمش
ایسهده بونلر مؤلفلرینک ادعا ایلدکلری
سربستی افکاره طبان طبانه مخالف اوله-
رق او قدر شدتلی برتعصب خصمانه ایله
یازلمشدرکه کندیلرینه جواب ویره بیلیمک
مرام اکلاتمق قابل اوله میه جغندن او یله
مکابره متعصبانه و مخاصمه منکرانه ایله
یازیلان آثارک مؤلفلرینی یالکز متدینلر
معتقدلردکل متفلسفلر بیله « مجنون! .... »
دیه محکوم ایدرک اثرلرینه دخی « دلی

صاحبه سی!...» حکمنی ویررلر و بو حکمی
ویرمک ایله حقیقهٔ اصابت ایتمش اولورلر.
واقعا « بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن
چیقار » سوزی معقول بر سوز ایسه ده
شدتلی بر تعصب منکرانه ایله کوزلری جهانی
وجهان ایچنده کی حقایق کوره میانلرک قوللا-
قلری دخی کندی معقولات معکوسه لرندن
بشقه سوز ایشتمدیکندن آنلرله مصادمهٔ
افکاره امکان بولنه مزکه نتیجه سندن بارقهٔ
حقیقت دخی لمعه نمای تجلی اوله بیلسون.
خوش او یولده کی آثار رذیلانه دن قور-
قلمزده ! چونکه اعتقادلی اولسون
اعتقاد سز اولسون یالکز افکاری
درست اولانلرک تغلیط افکارینه هیچ
خدمت ایده مزلر . بونلردن ذوق

آله بيلمك ايچون انسانك افكارى ذاتا
 دوچار صدمه تغليط اولمش بولمليدر .
 حتى قوياً اميد اولنور كه بونلر بيله
 اويولده كي صاحبه لري اولسه اولسه آنجق
 مؤثرلري كنديلر يله هم حال اولدقلري
 ايچون اوقويه بيلوب يوقسه نتيجه قرائتده
 نه اكلا دقلريني وهانكي حقيقتيه واردقلريني
 دوشونسه لر هيچ بر شي اكلا يه مامش
 وهيج بر حقيقتيه واره مامش اولدقلرينه
 كنديلرد، دخی قناعت ايدرلر. اما دراپه ر
 بونلره مقيس دكلدر . بو آدم حقيقته
 بك عالم و تحريات و تتبعات عميقه ايله علم
 و عرفاني مزین بر ذاتدر. نزاع علم و دين
 خصوصنده بر مدعى صفتيله ميدانه چيقمش
 كورنيمور. اصل صفت حقيقيه سي واقعاينه

بر مدعی صفتی اولمقله برابر او یولده کی
مدعیلرک افکار سلیمه اربابی نزدنده کی
محکومیتلرینی بیلدیکی ایچون کندیسنی
بربی طرف حکم صورتنده کوستریور. کویا
علم ایله دین کندی آره لرنده کی مخالفتلرندن
طولایی دراپه ری حکم اتخاذا یدرک
ویره جکی حکمه قناعت ایلیه جکلرینی
سویله مشلرده اودخی بونلری محاکمه یه
چکمش. ایکی طرفی دخی سویلتمش.
بعده کندی ویره جکی حکمی ویرمش.
اوت بو حکم بالطبع دینک علیهنده وعلومک
لهنده بولنیورایسه ده اثنای محاکمه ده ادیان
وعلومه او قدر مهم سوزلر سویلتیورکه
بونلری ایشتیمک بومنازعہ یی کورمک محب
حکمت وعاشق حقیقت اولانلر ایچون پک

﴿ ۱۰ ﴾

زیاده موجب اهمیت اولمقله برابر « دین »
 کلمه سندن قصد ایلدیکی معنی دخی نصرانیت
 و آنک ده بالخاصه قاتولیک مذهبی اولدیغندن
 ایشک بوجهتندن قارئین اسلامیه ایچون
 بشقه جه برچوق منافع دخی تحقق ایللیور.
 حتی منافع مذکوره « مدافعه » سرنامه سیله
 یازمش اولدیغمز اوچ جلدده تعقیب
 ایلدیکمز مقاصدی حقیقه اکمال ایده جک
 خصوصاتنددر.

بومنازعه علی الاطلاق « دین » ایله
 علوم آره سنده جریان ایلدیکندن اسلامیت
 دخی بالطبع منازعه یه تشریک ایدیلیور.
 واقعا دراپهر پک چوق خصوصاتده دین
 اسلامی حقلی بولوب لهنده حکملر ویریور
 ایسه ده بو حکملر منافع دینییه مزه موافق

اولمقله برابربعض جهتلرجه حقیقت قطعیه به
 مطابق اولمدقلری ایچون مجرد نفعمزه
 او یغون اولمغله بزى آلداته رق سويندیره-
 میوزلر . ذاتاً بونلرک حب اسلام ایله
 سويلنمیوب بغض نصرانیتله سويلنمش
 اولملری دخی بزى ایقاظه کافیدر. كذلك
 دراپهر برچوق یرلرده دین اسلامک ده
 علیهنه حکملر ویریور. آنجق بونلر دخی
 یالکز حقیقت قطعیه به دکل صورت ظاهره به
 بیله موافق اولمدقلرندن بزى کوجندیره رک
 اغضاب ایده مزلر. هم بونلر دخی جهلاً
 دکل التزاماً او یله سويلنمشلر در. بزایسه
 بالعکس شو کتاب مناسبتیه علومه مقابل
 اسلامیتک نه موقع وحالده بولندیغنی میدانه
 قویه جق اولور ایسه ک نصرانیت ایله علوم

آره سنده نزاع وجدال نقطه سی دنیان شیلرک
 اسلامیت ایله علوم آره سنده بالعکس نقاط
 مطابقت و موافقت اولدقلری کوریلهرک
 اوروپا و آمریکا ملل مترقیه و منوره سنک
 اسلامیت مز حقنده کی نظری دهها زیاده بشقه
 لاشه جغنی امید ایلپورز. حاضر شوزمانلرده
 اورالرجه اسلامیت لهنده بر بیوک میل
 وتوجه پیدا اوله رق هله برچوق کیمسه لر
 دین مینی قطعاً قبول و علناً اظهار دخی
 ایلماکده بولندقلرندن شو مناسبتله بوتنبه
 واهتدا یوللری اومولورکه برقات دهها
 توسع ایدرلر.

کتاب مذکورک تدقیق و تنقیدینی
 بر محاوره صورتنه قویق بزم ایچون مرام
 اکلامق و مرام اکلاتمق خصوصنده

برمدار تسهیل عد اولندی . دراپه رك
 اثرلرندن لزومی قدر سوزلری بالترجمه
 آنلری بر « سوز » اعتبار ایلدکن صکره
 طرفزدن سویلنه جك سوزلردخی بر « جواب »
 تشکیل ایده جکلرندن بو صورتده یوروتیله-
 جك مباحثه نك طبع قارئنه کلال دخی
 و یرمیه جکی امید اولندی . بورا جقده
 شونی ده اخطار ایده لم که : دراپه رك سوزلری
 میاننده پك چوق مکررات وارد و بعض
 سوزلر دخی بزجه بالکلیه خارج از
 مقصددر . بو مکرراتك طرفزدن دخی
 تکرار اولنماسی و بومالا یغیئرلرک ترجمه لرینک
 ترك ایدلمسی بر طریق اختصار عد اولندی
 ایسه ده معلم مومی الیهك اصل مرامی اصل
 فکری اصلا تبدیل اولنمیوب ترجمانلق

ایچون لابدولاجرم اولان صداقتدن سرمو
 انحراف ایدلمدی. لزومی دخی یوقدرکه
 بویله بر خیانته مجبوریت کورلسون. اثرک
 مطالعه سنده دوام ایدلجکه کوریله جکدرکه
 مومی الیهک دین علیهنده برهاندر دیه ایراد
 ایلدیکی شیلرک کافه سی اسلامیت لهنده برهان
 اوله رق ظهور ایده جکدر. انشاء الله
 تعالی و هو صاحب التوفیق نعم المولی
 ونعم الرفیق.

دراپه رڼه مقدمه سی

و

مطالعات

دراپه مقدمه سینه شوسوزله باشلايور.

دییورکه :

— اوروپا و آمریکا اها لیسندن صنوف
منوره نك احوال فکریه و ذکائیہ لرینی بیلنلره
معلوم درکه صنوف مذکورہ عقاید مؤسسہ دینه دن
یوماً فیوماً تبعاً ایتکده درلر. بونلرک شو مبادعت
و مخالفترینی بعض کیمسه لر تعیب ایدیورلر
ایسه ده افواج مهمه اهای عقاید دینه دن انقطاع
و تبعاً لرینی کیزلیجه و ساکتانه بر صورتده
ینه ادامه ایتکده درلر. بو حرکت او قدر قوی

واودرجه لرده غير قابل مقاومتدر كه نه استحقار
ايله نه جبر ايله منى ممكن دكلدر. استهزا تحقير
تضييق هرشى بو حركته قارشو عاجز اولوب
شوتحولات دينيه نك اوروپا و آمرىقاچه تأثيرات
سياسيه سنك دخى كوريله جكى زمانلر ياقلاشمقده در.
كنيسا ار بابنك نفوذ و مداخلاتى چوقدن برى
مجالس دولدن اخراج و تبعيد اولنشلردر. بروقتلر
دين هوساتنه تابع قلنان شداثد عسكرى چوقدن
برى خيال حكمنه كيره رك بر زمان صليب
طاقنمش اولان شواليه لره متعلق مرمزلر بعدما
شدت و غيرت متعصبانه لرني كنيسا لرك مخزنلرى
ايچنده بر صورت ساكتانه ده محافظه ايده جكلردر.
بزديورزكه :

— اوت بوسوزلر كاملاً طوغرىدرلر.
فقط بومباعدت يالكز ديانت نصرانيه
مخصوص برمباعدتدر. بومباعدتى تعيب
ايدنلر دخى يالكز نصرانيتى كندى منافع
دينه لرندن زياده منافع و اغراض دنيويه لرينه

وسيلهٔ حصول عد ايتمش اولان بر صنفدن
 عبارتدر . تعيب وحتی جبر يولنده کی
 ممانعتلرک هيچچ بر فائده سی اوله میه جنی دخی
 لیور پولده بر عباد و یلهلمک و نو یور قدہ
 بر محمد و هبک ظهور و اعلائی کلمه الله
 ایدہ بیلیمش اولملریله محققدر . نتیجهٔ سیاسیہ
 دخی ایشته بوااعلائی کلمه در که زمان حولی
 یاقلاش مقده دکل حلول ایتمشدر بیلہ !
 بروقتلر شوالیه لرک صلیب طاقنمسی . و افق
 عقل و حکمت اولسه ایدی حالادوام ایدر
 ایدی . بر جنت محضه اثری اولدینگی ایچون
 صکره دن عقللرینی باشلرینه آلا نلر آندن
 مجانبتی واجب کوردیلر .

دراپەر دیورکه :

— علوم و مدنیت جدیدہ ابلہ دین اره سنده

کورمکده اولدیغمز شو ضدیت بونلر آره سنده
 برمنازعه و مجادله قديمه نك اثر دوامیدر که نزاع
 مذکور خرسیتیانلغك بر قوت سیاسیه اولق
 صورتی آلدینی کوندن بدأ ایلمشدر. اودقیقه دن
 بری علوم ایله دین میدان منازعه ده درلر. دوشونمکه
 استعدادی اولان هر صاحب فکر دخی بومنازعه یه
 اشتراك ایتمشدر. تاریخ علوم یا لکز کشفیات
 علمیه حکایه لرندن عبارت قالاملیدر. ایکی قوتك
 آره سنده حصوله کلن مخالفت و منازعه نك دخی
 تاریخیدر که بوا یکی قوتك بریسی ذکای بشرک
 انبساطه اولان استعدادی و دیگری ایسه اعتقاد
 قدیم ایله منافع بشریه طرفندن استعداد مذکور
 اوزرنده اجرا اولنان تضییقدر. بوا یکی قوه منازعه
 آره سنده کندی نظریات و محاکمات مخصوصه سنی
 یوروتمك هم ده بی طرفانه و متواضعانه فقط
 حق پرستانه بر صورتده یوروتمك هر صاحب
 وجدان ایچون لازمدر. زیرا اوروپانك اصل
 اسکی دینی اولان بت پرستك خیالات اساطیریسی
 کونك بریسنده کندی بطلانی ثقلتنه طیانه میه رق منهدم

اولی ویرنجیه نه روما ایمپراطورلرینک نه لاتین
 فیلسوفلرینک کندی معاصرلری اولان خلقک
 افکارینه دلالت یولنده هیچ برشی یاپه بیله کلری
 کورلماشدر. مسائل دینیه وقوعاتک کیفنه ترک
 ایدیلهرک بومسائل مهمه ایسه روماده برطاقم
 طواشیلرواسیرلرایله یا جاهل ویاخوددلی پاپاسلرک
 اللرینه براقلماشدر. ایشته اوزماندن بری پیدا
 اولان ظلمت شمدی زائل اولغه باشلادیغندن
 افکار بشریه بعدما آباق آته جفی یولی روشن
 کورمک ایچون انوار معارفدن استمداد ایلمکده در.
 بز دیورز که :

— خرس تیاناغک بر قوه سیاسیه حکمنی
 آلمغه باشلامسی « قیصره عائد اولانی قیصره
 ویرکز » قاعده اساسیه نصرانیه سی ترک
 اولندیغی کوندن بدأ ایتشدر. بوقاعده ایله
 برابر نصرانیت صورت اصلیه سنده محافظه
 اولنسه ایدی کندیس یاه علوم ومدنیت

آره سینه او مدهش مبیانت هیچ کیر من
 ایدی. اوت! تاریخ علوم ذکای بشرک انبساطه
 اولان استعدادیله استعداد مذکور اوزرنده
 اجرای تضیق ایلیان قوت آره سنده کی
 مبیانتدن دخی بحث ایتلیدر. اما تاریخ
 علومک بوقسمی بز یعنی مسلمانلرایچون
 بر تاریخ اجنبی حکمنده اولوب آنی آنجق
 او وجهله تلقی ایده بیلورز. زیرا بزده
 بو ایکی قوت آره سنده مخصوصه یه بدل
 ایکنجینک برنجی یه معاوتی کورلمشدر که بونی
 ایلروده دراپه رکندیسی دخی ایضاح ایله
 اعتراف وتسلیم ایده جکدر. اوروپانک دین
 قدیمی کندی بطلانی ثقلته تحمل ایده میهرک
 کونک بریسنده منهدم اولی و یردیکی کبی
 آسیانک دین قدیمی دخی حقیقت ازلیه

اسلامیه تضییقنه تحمل ایده میهرک ییقیلی
و یردی اما روماده مبادیٰ نصرانیتده
اولدینی کبی مسائل دینیہ وقوعاتک تصادفنه
ترک اولنمادی . طواشی واسرا و جاهل
یا خوددلی پیشوایان دین اللرینه ده براقلمدی .
احرار رجال عاقله و عالمه انه دوشوب
افکار عمومیه یه اویله بر مجرای متین و درست
کشاد ایدلدی که قیامته قدر ایلک وسعت
و متانتیله مفتوح و معمور قاله جغنه اون
اوچ عصرلق بر تجربہ ایلہ دخی یقین
حاصل اولدی . دراپہر « دین » دیدکجه
آندن دینی اسلام قصد اولنه میه جغنی دها
بویله مبادیٰ مناظرده نظر اہتمامه عرض
ایتملیدر که ایلر و ده نتایج مقصوده نک استنتاجی
دخی کسب سهولت ایلمش اولسون .

دراپہر دیورکہ :

— بومستلہ ده ایواد اولنه جق محاکمہ یہ فکر
اعتدال اربابی دعوت ایتملیدر۔ چونکہ آنلر
ایکی طرفک هانکیسی ایله اولسه ائتلاف حاصل
ایده بیلورلر۔ بالعکس ادعالرنده مدافعه لرنده افراطه
تفریطه قدر واران ارباب تعصب و عنادی دعوت
و آنلری محاکمہ ایتملیدرکہ منازعه بی اصل احداث
ایدنلردخی آنلردر۔ بونقطه نظرہ کوره روم
اورتودوقسلری ارباب اعتدال دن معدود اولوب
علومه اول قدر مخالفت ایتمدکلرندن آنلری بحثه
قائمیه جغم۔ اورتودوقسلر علومی بالعکس حسن
تلقی ایدرک حقایق حکمیه هانکی طرفدن کلور
ایسه کلسون حقایق مذکورہ یہ تعظیم ایتمشلردر۔
کشفیات علمیه اجتہادات کنیسائیہ یہ مخالف
دوشدکجه ایلروده طبیعت زمانک بو مخالفتی نصل
حل ایده جکنی کورمک ایچون اورتودوقس
کنیساسی صبر و سکون ایله بکله مش واکثریا
انتظاری محق و مشر دخی چیقمشدر۔ قاتولیک
کنیساسی دخی بویله عاقلانه حرکت ایتمه ایدی

اوروپا مدنیتی ایچون نه سعادت اولور ایدی !
 دیمک اولیورکه بزاصل قاتولیک کنیساسنی موقع
 محاکمه یه چکه جکزه . پروتستان کنیساسی هیچ
 بروقتده قاتولیک کنیساسنک نفوذی درجه سنده
 برنفوزه مالک اولمامش بولندیغی کبی مباحثاتی
 دخی صرف علوم دینیہ صورتنده و آنک حدودی
 داخلنده یوروتوب حدود مذکورہ نک خارجنه
 حقیقہ مامشدر .

بز دیورز که :

— طرفینک یعنی دین ایله علومک اک
 افراط جیلرینی دعوت ایتمک پک ده طوغری
 اوله مز ایدی . زیرا بونلر پک چوق
 انصافلری حقلری کندی متعصبانه عناد
 لرینه واغراض مخصوصه لرینه فدا ایده
 بیلورلر . هله اورتودوقسلری قاتولیکلردن
 آیرمق بالکلیه خطا در . بو ایکی مذهب

حقیقتده بردر. آرہ لرنده یالکز سکز نقطہ ده
 مخالفت وار ایسہ ده آنلر دخی وافتیزده
 چوجنی بالکلیہ صویہ طالذیر مقایلہ سادہ
 باشنہ صو سر پمک و یالکز اکمک ایلہ
 قومونیون یایمقلہ ہم اکمک ہم شراب ایلہ
 یایمق کبی جزو یاتدن عبارتدر. اساس
 اعتقاد ده هیچ فرقاری یوقدر. دینہ
 تعرض واموردنیویہ مداخلہ خصوصندہ
 اورتودوقسلرک عجزی ایسہ عواقب
 وقوعاتہ انتظاردن دکل روم شرقی
 دولتی ہنکامندہ رومایا پاسلرینک استقلال
 درجہ سندہ نائل استقلالیت اولہ مدقلری کبی
 فتحدن صکرہ دخی دولت علیہ عثمانیہ
 نفوذسیاسیہ سنہ تابع قالدقلر ننددر. بورالریخی
 اپلرودہ لزومی قدر توضیح ایدہ جکز.

پروتستانلری علومه موافق کوسترمک
 بالکلیه یا کلشدر. پروتستانلغک میدانه
 حقیقی قاتولیکلکدن بیزارقالندیغی ایچون
 دکل بالعکس ینه قاتولیکلکک غیرتیه وقوعه
 کلش اولدیغی دخی محنده تعین ایده جکدر.
 بزجه دراپه رک شوسوزنده اصل جای دقت
 شودرکه: دراپه راورتودوقسلغی پروتستانلغی
 میدان منازعه دن چیقارهرق نزاعی یالکز
 قاتولیکلره حصرا یتمکله علوم و دین آره سنده
 بر محاکمه یامش اولیور. یالکز علوم
 ایله قاتولیکلک آره سنده بر محاکمه
 یامش اولیور. محاکمه بی طوغریدن
 طوغری یه بوضورتده یوروتمش اولسه ایدی
 اورتودوقسلرک پروتستانلرک خارج عد
 اولندقلری بر منازعه یه بز مسلحانلرک

هیچ ده داخل عد اولئیه جنمزد درکارایدی.
 چونکه اسلامیت علومه قارشو قیدسز
 بولنقله دخی قالمیوب بالعکس علومه درت
 ال ایله صارلمش و ترقیسنه خدمت ایلمشدر.
 آنجق مباحثک ایلر وسنده کور یله جکی وجهله
 دراپه ر محاکمه یی علوم ایله علی الاطلاق «دین»
 آره سنده یور و تمش و بزى دخی نزاعدن
 حصه دار ایلمشدر. مع مافیه شمدیلک
 میدان مخاصمه یه پالکز قاتولیکلکی دعوت
 ایتمسند بر بآس کور میه لم. ایشته معلم مومى الیه
 طرفین مخاصمیندن بر یسی قاتولیک
 مذهبی اولدیغنی بوضورتده تعیین ایلدکن
 صکره طرف دیکری دخی تعیین ایچون
 دیورکه :

— طرفین مخاصمینک! یکنجیسی اولان علومه

کلنجہ : علوم دنیلن شی قوای حکومت ایلہ
اصلا برلشامش وانسانلرہ اصلا موجب کین
اولہ جق وصایادہ بولنامش وکندی نظریاتی
یوروتکم ایچون نہ اشکنجہ ونہ اولوم جبرلرینہ
وارمامشدر . اما واتیقاندہ (یعنی رومادہ
پاپالق مقامی اولان دائرہ دہ) ہرشیئک جبری
اولدیغنی اثبات ایچون یالکز « انکیزیسیون »
نامنی اخطار ایتک کافیدر .

بز دیورزکہ :

— اوروپاجہ علومک حکومت ایلہ
اولان مناسبتی حقندہ دراپہرک یوقاریکی
فقرہ دہ بیان ایلدیکی صورت دخی بزده کی
صورتہ بکزه من . بزده علوم و فنون
جماہ دن زیادہ حکومتلر سایہ سندہ پرورش
بولمشدر . ملوک امویہ و خلفای عباسیہ دن
بدأ ایلہ سلاطین و خلفای عثمانیہ یہ قدر
اسلامدن ہیچ بر حکومت کورلماشدرکہ

علومى حمايت و ترقياته خدمت ايتماش
 اولسون . وقتيله يونانك علومنى عربى يه
 نقلدن بدأ ايله اليوم اوروپانك علومنى
 عثمانليجه يه نقله قدر بتون خدمات علميه
 هپ حكومتلر و حكمدارلر سايه سنده ميسر
 اولمش و اولمقده بولمشدور . ايشته بزم
 اصل آرايه جغمز شى دخى بويله حقايق
 مطلقه يه تطبيق و توفيق قبول ايتيان مقايسه .
 لرله بزم كنيج عثمانليار مزك فكرلرى تغليط
 اولنماق مسئله سيدر . اوت علومك كيمسه يه
 جبر ايتمديكى طوغر يدر . و اتيقانده برانكيز .
 يسيون كورلمش ايسه ممالك اسلاميه نك
 هيچ بر يرنده هيچ بر زمان بويله برشى
 كورلماش اولديغنى اخطار كافيدر .
 (افاده) ايشته دراپه رك مقدمه سندن

اخذى بزه لازم اولان نقطه لرشونلردن
 عبارتدر. بونلردن ماعدا مقدمه ده دراپهر
 درعهده ایلدیکی محاکمهی شویله مدققانه
 بویله بی طرفانه یوروته جکنی وعدا یلمک کی
 برطاقم شیلردها یازیورایسه ده وعدلرینک
 صورت اجراسنی قریباً کوره جکمزدن
 آنلری بوراده ترجمه ایله بیهوده تکثیر
 کلامه لزوم کورلماشدر.

برنجی باب

﴿ علمک مبادیسی ﴾

دراپهر اثرینک برنجی بابی تشکیل
 ایدن مباحثی باب مذکور سرنامه سنک
 آلتنده شووجهله خلاصه ایلور :

« میلاد عیسادن دوت عصرمقدم یونانیلرک
 احوال دینییه ی — یونانیلرک عجملر ایله وقوع

بولان محار به لرنده طبيعياتك تجليات جديده سینه
مقابل كلارك بر طاقم يكي اصول دينيه دخي
مشاهده ايتمش اوللری — ما که دونیالیرک
محارباتی حسیه کوریلن فعالیت عسکریه وصناعیه
و علمیه نك اسکندریه موزه ثومنی تولید ایتسیله
بو موزه ثومده علومك تجارب وتبع ومحاکات
صحیحه ایله تدقیق قلمسی — اسکندریه موزه ثومك
مهد علوم اولسی »

مسائل مذکورہ نی صرہ سیلہ بسط
و تمہیدہ معلم دراپہر شو و جہلہ ابتدار
ایلیور . دیورکھ :

— بر دینك عصر لر جہ مدت کندی معتقدلری
ایچون موجب تسلیت اولدق دن صکرہ دوچار
انقراض وانهدام اولدیغنی کورمك قدر هیبتلی
و موجب تأثر هیچ بر حال اوله من . حضرت
عیسایك ولادتندن درتیوز سنه مقدم یونانستان
کندی دین قدیمك حدود اصلیه سنی تجاوزه
باشلا یه رق بو وادیء تجاوز کاریده سریعاً قطع
مسافه ایتمکده ایدی . اوزمان یونانستانده احکام

طبیعتی تتبع ایدن فیلسو فلر طبیعیاتک علو و عظمتیه
 بوکا مقابل اولپ طاعی سکانی اولان معا بید
 مخیله نك ذلت و مسکنتلری آرہ سندنہ کی فرقہ
 شاشمغہ باشلامشر ایدی . کذلک او زمان
 یونانستانده امور و احوال بشریہ نك انتظام
 جریانہ دقت ایلان مورخلر کوزلری اوکندنہ
 جریان ایلان وقوعات و انقلاباتک هیچ بریسی
 سببسر اولیوب هر وقعہ نك مطلقا کندیسندن
 اولکی وقایعدن بریسی اوزرینہ ابتنا ایلدیکنی
 کورہ رک صحایف اساطیر قدیمہ یی طولدیران
 حکایات خارق العادہ نك صحتلرندن اشتباهه و حکایات
 مذکورہ نك عادتا خیالات کاذبہ دن عبارت
 اوللری احتمالاتی دوشونمکه باشلامشر ایدی .
 بر زماندن بری هاتفلرک نیچون اختیار صمت
 و سکوت ایلدکلرینی معبود و یاخود نیم معبود
 طانیلان اشخاص مخیله نك اولکی کبی اجرای
 خوارقندن نیچون معطل قالدکلرینی و بویله فوق
 الطبیعه احوالک دور وقوعنه نہ زماندن بری
 خاتمہ چکلدیکنی صورشمقده ایدیلر . خاطرلرک

یتیشہ میہ جکی قدر قدیم زمانلردن قالہرق
 بعض متدین ومعتقد آدملرنزدندہ صدقلری غیر
 مشتبہ حقایقدر دیہ تلقی ایدیلن بر طاقم حکایات
 واساطیرغریبہ جزایر بحر سفید ایلہ ممالک
 متجاورہ سنی طولدر مشلرایدی . کاهنلر سحر بازلر
 دیولر عفريتلر (و یوزلری قادین و وجودلری
 قوش شکلندہ کی) ہارپیلر جادولر (و باشی
 انسان وجودی آت شکلندہ کی) سانتورلر
 (و یالکز النی اورتہ سندنہ بر کوزی اولوب
 جہنمدہ وولکنہ معاون اولان زبانیلر) ممالک
 مذکورہ دہ یر طوتمش اولدقلری کبی سمت
 رأسمزدہ کوریلن قبۃ زرقا دخی « زوس »
 دنیلن کویا معبود اعظمک محل اقامتی اولوب
 مرقوم زوس او عالم علویدہ ایکنجی درجہ دہ کی
 معبودلر و کرک کندینک و کرک بو معبودین
 معاونہنک زوجہلری و اوطہ لقلری برلکدہ
 اولدینگی حالہ اقامتساز اولیور و دنیا امورینی
 اورادن رؤیتلہ بعض کیمسہ لہ بغض و بعضلرینہ
 لطف ایلور دیہ اعتقاد اولنورایدی . عارضہ لی
 ساحللر یلہ دنیانک اک کوزل جزایر مجتمعہ سنی

تشکیل ایلیان اشبو یونان قدیم موقی یونانیله
 کیجیلک ذوقنی ویردیکندن کیلری بحر سفید و سیا
 هده جولان ایله بر طاقم کشفیات جغرافیه یه موفق
 اولدیلر و بر طاقم مستعمره لر تأسیس و تشکیل
 ایلدیلر که بو سیاحتلری اثناسنده اساطیر قدیمه
 دینک بعض محالره اسناد ایلدیکی عجایب
 فوق الطبیعیه یی او محالره وارد قلی زمان کوره مینجه
 شاشدیلر قالدیلر. ذکر اولنان عجایب فوق الطبیعیه یه
 بدل آرتق احوال طبعیه یی تبعه آلشوب طرف سماده
 مقرر معبودین و معبودات اولغه صالح اولیلر
 بولمادیغنی و فضانک بعد مجرد ایله اجرام سماویه
 محلی اولدیغنی اوکرنیلر. او زمانه قدر معبودین
 و معبودات قدیمه نک محل اقامتی ظن اولنان
 جهتک بو وجهله آنلردن خالی اولدقلرینی کورنجه
 بالذات کنسیدیلری دخی موهوم حکمنی آلدیلر.
 لکن بوتحولات او یله مخالفتسز مقاومتسز قوب
 قولایجه وجوده کلی ویرمدی. اولاهالینک
 پس پایه و آفاق طاقی اولانلری و باخصوص بونلر
 میاننده بر غیرت مفرطه ایله متدین و متعصب

بولنانلر شو حقایق جدیده منکشفه یی برنوع
اعتقادسزاق ایمانسزلق اولق اوزره تلقیه
قالقشدیلر. حقایق مذکوره یی کشفه چالیشانلر
اشبو متعصبین طرفندن بالاتهام بعضلرینک اموالی
مصادره و بعضلرینک کندیلری نفی و حتی قتل
ایدلایلر. زیرا خلق من القديم پیشوایان دینک
اعتقاد ایتدیرد کلری شیلره بونجه عصرلردنبری
آچیقدن آچیغه کیمسه نک مخالفت ایتامش اولسنی
اعتقادات مذکوره نک طوغریلقلری ایچون برهان
اتخاذ ایدرک بو بابده کی اطمئنانلرندن بردرلو
آیریه میورلر ایدی. فقط اوتیه کی طرفک حقایق
طبیعیه اوزرینه مبتنی بولنان برهانلری قابل رد
اوله میه جق صورته ابراز قوت ایلدکجه تأویل
یولنه کیدمک لزومی میدانه چیقدی. دنیلدی که
اواساطیر قدیمه و خرافات بر طاقم مجازی شیلر اولوب
عقل و حکمت موافق اولان نیجه اسرار و خفایای
بویله صورت مجازی ده خلقه تفهیم ایچون ذکر
اولنان اسطوره لر تنظیم اولمشلر در . حکمانک
کشفیات تحقیقه سیله اساطیر دینه نک آره سنی اشبو

تأویلات ضعیفه ایله بولمغه غیرت ایلدیلر. چونکه
 بوتألیف بدنه موفق اوله منزل رایسه اساطیر قدیمه نك
 عادى ماصالر منزله سنه تنزل ایده جکندن بحق
 قور قلمغه باشلامش ایدی. لکن تأویل وتألیف
 یولنده کی بو غیرت لر دخی بیهوده قالدیلر. عقیده
 قدیمه بر کره دوچار شبهه اولدندن صکره تأویلدن
 تأویله قوتنی غائب ایده ایده نهایت اساطیر
 و حکایات مخیله دن عبارت اولملری حکمنده
 قرار قیلندی.

بز دیورز که :

— آوروپا عقلاسندن بریسی « تاریخ
 دنیلن شی عینی وقوعاتك ازمنه وامکنه
 متخالفه ده تکررینی کوستر » دیمشدر که
 فی الواقع کره ارضك قطعات معلومه سی
 اوزرنده ازمنه معلومه ده حادث اولان
 وقوعات وبونلرک اقتضا ایلدیکی تحولات
 فکر و نظر حکمت اوکنده تدقیق ایدیله جک

اولسه هر برينك ماهيتلری همان صورت
 واحده ده اولدقلری کوریلور. اما بورا-
 ده کی « همان » کلمه سنه بیوک بر اهمیت
 ویرمیلدر. زیرا او « همان » بعض کره
 اویله مشابهلر آره سنی فارقدرکه ظاهرده
 بومشابهت آنلر آره سنده بر تقرب براتحاد
 ظن ایتدیردیکی حالده حقیقتده اومشابهلر
 یکدیگرندن اوزاقلاشه اوزاقلاشه عادتاً
 بالکلیه متباعد اولدقلری کوریلور. ایمدی
 یونانستانده دین قدیمک حقایق جدیدیه
 تحولی شویله اولمش بویله وقوعه کلش دیه
 آسیاده دخی تماماً بویله اولمش بولندیغنی
 قیاس و حکم ایده جک اولورایسه ک او قدر
 مدهش بر خطایه دوچار اولمش اولورزکه
 او خطایای تصحیح ایده بیلیمک بالاخره

محالات درجه سنده مشکلا شور. آسیانك
 قسم غریب سنده دخی من القدیم معتقد لرینه
 تسلیت بخش اولش بر دین باطلك دوچار
 انقراض اولدینی کورلدی. لکن بووقعه یی
 یونانستان طرفده کی وقعیه قیاس ایده
 بیلیمك ایچون برچوق مانع لر وارد.
 اولاً یونانستانده دین قدیم درت یوزسنه دن
 برو دوچار انقراض اولمقده بولندی
 حالده آسیاده کی دین قدیم هیچ برطرفدن
 هدم و تخریب صدماتنه دوچار اولیوب
 کمال قوتله مرعیتنی محافظه ایتکده ایدی.
 همده برطرفده یهودیت و دیگر طرفده
 نصرانیت او دین قدیم عرب و عجمه نسبتله
 دهها زیاده حقایق حاوی و بالخاصه صابئی لری
 حقایق مذکورہ یی قبوله داعی ایکن

عربك دين قديم جاهلیتی دوچار تزلزل
 اولمديغی کبی عجمك دینی بالعکس آسیانك
 تکمیل قسم وسطی و شرقیسنه قدر جهانی
 استیلا ایتمش بولنان عقاید قدیمه یی قوت
 الظهرا تخاذ ایدرك نصرانیتی یهودیتی دخی
 تهدید ایتمکده تترتمکده ایدی . ثانیاً شسو
 ادیان قدیمه آسیائیہ نك انقراضی یونانستا
 نده کی قدر منازعات فلسفیة سفسطه کارانه یه
 میدان دخی آچقسنزین ایکی یلدیرم ایله
 بردن اورلنشجهسنه محوایدیلی و یردی .
 اوایکی یلدیرمك بریسی حقایق قرآنیہ
 ودیکری قوه سیفیہ اولدی . عقیده قدیمه
 الشقیناری عناد ایده جك و حقیقت جدیده
 اربابنی مصادره ونفی و قتل ایلیه جك
 ونهایتده تاویلات ایله زمانلر قزانیه جق

کې احوال شویله طورسون بوايکې قوتک
 بالاتحاد محو ایلدیکی دین قدیم اویله بر محو صحیح
 ایله محو اولدی کیتدی که بالا آخره زمانم زده
 موزه خانه لره سرمایه اوله جق معابد مصنو-
 عه لری بیله قالمدیغی کې ادبیات اسلامیه یه
 اساس اتخاذا ایدیله جک اساطیری بیله
 محو اولدی. بو کون او دین قدیمی ترک
 ایدنلر یارین دین جدید حقک ترصین
 اساسنه خدمت ایچون ساق همتی کمال غیرت
 مؤمنانه وغایت فداکاری معتمدانه ایله
 تشمیر ایلدیلر. محو ایدیلن دین قدیمک
 غیرتی ایله دین جدید اربابنه قارشو
 محاصمه ایده بیله جک قوت دکل آ دین قدیمه
 حسیبجه آجیه جق بر قوجه قاری بیله قالمدی.
 دین قدیمک بویله بر حمله ده محو یله ینه او حمله ده

دين جديدك وضع و تأسيس ايدلمسندن نوع
 بشر ايچون بربيوك فائده حاصل اولدى و او
 فائده ايسه يونانستانده كى دين قديمك احساسى
 غيرتيله ميدانه قونيلاان فلسفياتك كيده
 كيده عادتاً سفسطه درجه لرينه واره رق
 دين اساطيرك محمومانه هزيانلرينه بيله
 طاش چيقاره جق ترهات متفلسفانه يه يول
 آچلمسى كى برعيبك آسياده وقوعه كلامسى
 قضيه سيدر. بونى دراپه رده انكار ايدمه يور.
 ايشته يوقارى يه درج اولنان سوزلرينك
 آلت طرفنده بونى ده اشراب ايدييور
 ايسه ده كندى ايشنه پك ده كلمديكى ايچون
 غايت قبالى غايت مختصر سويليور.
 ديوركه :

— دين قديم ملئى رهين انقراض اتمك
 ايچون يونانستانده انتقادات فلسفيه انتقادات

علمیه به منضم اولمش ایدی. خلق بیننده پیدا
اولغه باشلامش اولان اعتقاد سزلنی تقویه ایده جک
بر چوق برهانلر ایراد ایلدورلر ایدی. درلو
عقایدی مقایسه به چکه رک بونلر میاننده تناقضلر
کوستریورلر دیورلر ایدی که انسان حقیقت قطعیه به
وصول اقتدارینی حائز دکلدرد. انسانک ایلکلر
فناقلر حقنده کی فکری و حکمی بیله زمانلره
مکانلره کوره تحول و تبدل ایدر بو ایسه
او حکملرک طبایع اشیایه کوره ویرلماش و یالکز
انسانک آلدینی تربیه به کوره ویرلماش اولسندن
نشأت ایلر. ایملک فنالق ایکی امر اعتباری
اولوب انسانلر بونلری کندی مقاصدینه کوره
استعمال ایدر. ایشته بودرلو فلسفیات ایله آتنه ده
افکار منوره اصحابندن اولانلر بر درجه به کلدیله که
فوق الطبیعه اولان شیلره اینانق دکل آکندی
احتساسات مخصوصه لری ایله طبیعیاته ده اینانمز
اولدیله. حتی بو عالمک بیله فی الحقیقه وجودی
واصل و اساسی اولیوب بروهم و خیالدن عبارت
اوله بیله جکنه و کندی ذاتلرینک بیله مخیلتنه قدر
سوق ذهن ایلدیله.

— ایشته شوصوك سوزلر کمال دقت
 واهمیتله او قونمیلدرلر. « تاریخ علوم » نام
 اثر مزده بسط و تمهید ایدلمش اولدینی
 اوزره « صوفیست » لرکی بر طاقم صنوف
 حکما اوزمانلر هر شیئی قیاسات منطقیه
 ایله اثبات ایده جکز دیه درایه رك بوراده
 انظار قبوله سوق و توصیه ایلدیکی تتبع
 و تدقیق طبعیاتدن دخی او قدر تباعد
 ایلمشلر ایدی که طبیعتك ده دوچار غلط
 اوله بیله جکنه خلق اینان دیروب یالکز
 اودینه عائد مسائلده دکل حقوق و مدنیت
 بشریه و عرض و ناموس عامه یه دائر مسائلده
 دخی لا ابا ایلدیکی ایوم صحایف توارینجده
 او قنور ایکن بیله انسانك حیا سندن یوزینی

قیزارته جق درجه لره واردیر مشلر ایدی .
 فیثاغوریلر تصحیح اعتقاد و اخلاق
 خصوصنده او قدر شدت کوسترد کلری
 حالدہ اخلاق عمومیه یی تصحیح و اصلاحه
 ینہ مقتدر اوله میورلر ایدی . بوراده
 ایشک بو جهتی تمهید و تفصیل صدک
 خارجنده قالیر . یالکز شو قدر جق برشی
 سویلیه لم که اوز مانک یونان صنوف منوره سی
 شم دیکی آورو پانک بعض صنوف منوره سی
 کبی انسانلری کافه علایقدن تجرید ایدرک
 هیچ بر کیمسه نک نه مالنه نه عرضنه نه اعتبار
 و حیثیتنه نه حقوق بشریه سنه مالک و نائل
 اوله مامسی لزومنه قدر قناعت اینلمش لر
 ایدی . ایشته بو حاللر آسیاده دین قدیم
 جهالتک انقراضیله یرینه یکی دین حق

کلدیکی زمان اصلا کورلما مشدر. بو ایسه
 حقیقه شایسته اهمیت و شایان تشکر در.
 زیرا بر خلقك عقائد دینه و اخلاق سیا-
 سیه سنه خلل طاری اولمسندن نه بیوک
 مضرات مادیه و معنویه ظهوره کلدیکنی
 دراپه ردخی سوزینك آلت طرفده سویلیور
 ایسه ده بو حقیقت کندی مقصدینه خدمت
 ایدهمیه جکی ایچون حکمنی قوتدن دوشورمك
 اوزره وقایع تاریخیه دن بعض مقدملری
 مؤخر و مؤخرلری مقدم طوته رق بونلری
 بر برینه مزج صورتیه سویلیور. بناء
 علیه ینه آنك یازدینی سوزلری تاریخه ده
 موافق بر صریه قویه رق دیرزکه :

یونانیلرك اعتقاد و اخلاقلرینه بر کره بویله
 فساد طاری اولمغه باشلا دقن صکره کندیلرنده

آرتق حمیت وغیرتدن اثر قالمدیغندن كرك
 اوروپا و آسیا قطعہ سنده بولنان ولایات و كرك
 بحر سفیدہ دہ کی جزایر یونانیہ جملہ يك
 وجود بردولت تشکیل ایدہ میہ رك اجزای
 پراکنده و پریشان صورتندہ قالان بویر لر
 و انلرك جری و ذکی اہالیسی فسادات
 داخلہ یہ قاپیلہ رق یکدیگری علیہندہ
 محاربات ایلہ اشتغال ایتشلردر. اوتہ طرفہ
 دنیانك اك بیوك قسمنہ مالک اولدیغی حالہ
 نظام و انتظام حالندہ بولمیدیغندن طولانی
 بالآخرہ اسکندر کیرك بر آووج عسکرینہ
 مغلوب اولمش بولنان قوص قوجہ مان عجم
 دولتی یونانیلرك بو دینسز اسکرینی واندن
 متولد اخلاقسز لقلرینی کورہ رك آسیای
 صغیر اوزرندہ کی ولایتلرینی ضبط و اوزمانہ

قدر بو ولایت لارده حصوله کلمش اولان
 ترقیات علمیه و حکمیہ یی محو ایتمش اولدینی
 مثللو یونانیلر پازه خاطر یی ایچون بود شمنه
 عرض خلوص و حتی تکلیف خدمتدن
 دخی کیرو طور مامش لاردر. او قدر که عجم
 اردولرنده یونانی افرادک کثرتندن قطع
 نظر بر چوق ضابطلر و حتی قوماندانلر دخی
 بولندینی کی عجم دونما سنده ده یونانیلردن
 طائفه و ضابط و حتی آمیراللر بیله وار
 ایدی. یونانیلرک سائر اقسامنه نسبتله
 اخلاقلری هنوز او قدر بوزلماش اولان
 اسپارته لیلر ایله یونانستانک هر طرفندن
 اورایه التجا ایلمش بولنان ارباب حمیت
 عجملر ایله محاربه یه چیقیشه رق حقیقه
 غیرت فوق العاده کوسترمش لرایسه ده ینه

کندی ایچلرنده کی سائر یونانیلردن
 بعضار ینک خیانتیله مغلوب اولدقلری
 ایچون اسپارته قرالی آژه سیلاس « اوتوز
 بیک عجم تیرانداز یننه مغلوب اولدم »
 دیمشدر. بوسوزده عجم تیراندازلرندن مقصد
 عجم آلتونلریدر. زیرا اوزمانلر عجم آلتو-
 نلری اوزرنده برتیرانداز مضروب ایدی.
 عجم شاهی بونلردن اوتوز بیک دانه سنی
 تیتلی جنرال نه پامینونداسه ارسال ایدرک
 اودخی بعض رؤسا ایله رشوت مذکوره یی
 پایلاشدیفی ایچون اسپارته لیلرک مغلوبیتنه
 ایشته بوخائنلر سبب اولمشلردر. وقعه
 مذکوره میلاد عیسادن ۳۶۳ سنه مقدم
 مانتینه نام محاده وقوعه کلشدر.

ایشته معلم دراپه رک تقدیمی تأخیرلی

یازمسندن طولایى درست بر حاله افراغى
 لازم کلن فقره تارىخیه بو اولوب بوندن
 صکره معلم مومى الیه ما که دونیا لیلرک
 دخى بویولده کی تشبثلرینی حکایه یه باشلا یه رق
 ما که دونیا قرالى واسکندر کیرک باباسی فلیبک
 اول امرده کنديسنی عموم یونانیلره سردار
 انتخاب ایتدیردیکنی و فقط تهیئات حربیه سی
 اثناسنده مقتول اوله رق ایش اوغلی
 اسکندره قالب اولدخی کنجلیکی ایله برابر
 عموم یونانستان طرفدن باباسی فلیب مقامنه
 سردار انتخاب اولندیغنی وایللیلری اهلایسی
 مخالفت ایتمکله اول باول آنلری تربیه
 ایدرک متعاقباً طونه طرفلرنده کی قارغاشه
 لقلاری باصدیرمغه کیتدیکندن اثنای
 غیوبتنده تیت اهلایسی یننه عجملرک

افساديله اياقلاندقلرندن عودتده آنلری ده
 اوروب التی بیکنی قتل و اوتوز بیکنی
 اسیردیه فروخت وتیتک قلعه سنی وشهرینی
 تخریب ایلدیکنی حکایه ایله نهایت اسکندرک
 میلاد عیسـا دن ۳۳۴ سنه مقدم براول
 بهارده اوتوز درت بیک پیاده ودرت
 بیک سوارى ایله اناطولی یه بالمرور
 غرانیق و ایسوس محاربه لرنده ایرانیلرک
 یوز بیکلر ایله تعداد اولنسان اردولرینی
 بوزهرق ومتعاقباً مصری دخی الهرق انجام
 کار اربیلده دارانک اک صوک و اک
 بیوک اردوسنی دخی بوزنجه آرتق بتون
 آسیای غربیه یه مالک اولمش ایدوکنی بو
 کتاب کبی علم دین نزاغندن بحث ایده جک
 برکتابده هیچده لزومی اولیان تفصیلات

عسکریه ایله حکایه ایلئورده نهایت محاربه
مذکوره دن اصل مطلوب اولان نتایج
حکمییه دخی شوو جهله استنتاج ایلیرک
دیورکه :

— بو معجز کارانه محاربات ایچون بر قاج
صحیفه طولیدردم. زیرا اسفار مذکوره یونانیلرک
افکار عسکریه سنی توسیع ایدرک بالا خره اسکندریه
مکتبلرینک کشادینی انتاج ایتشدیرکه علومک مهید
صحیحی دخی ایشته بو مکتبلر اولمشدر. علوم
شتی حقنده معلومات صحیحه مزک مبدئی بو محارباتدر
دیه بیلورز. حکیم مشهور هو مبولد پک طوغری
اوله رق اخطار ایلمشدرکه محاربات مذکوره
اثناسنده یونانیلرک واردقلری یرلرده یکیدن
یکیه کوردکلری بیوک بیوک شیلر افکار بشریه نک
توسعنه خدمت ایلمشلردر. کرک اسکندرک
عسکری و کرک اردو آرقه سندن کیدن سائر
برچوق کیمسه لر هر خطوده اوزمانه قدر بیلمد.
کلری و تخیل و انتظار بیله ایتدکلری شیلره

مصادف اولیورلر ایدی . یونانیلر ایسه ملل
 ساثره دن زیاده زکی و مدقق آدملر اولوب
 کوردکلری عجایب و غرائبدن زیاده سیله متحسس
 اولیورلر ایدی . بعض یرلرده صوکی کلز قوم
 صحرالری و بعض یرلرده تپه لری بلوطلره قارشمش
 طاغلر کوروب صحرالک سرایلری و طاغلرک
 وادیلری و دو مانلری هپ بونلرک انظار دقتلرینی
 جلب ایلیورلر ایدی . بوملکترلر کنبه کندیلرینی
 مذهب الاثمار خرما قلر و بالاقدر سروستانلر و تمر
 هندی و حضارت دائمه حالنده کی « میرت » و
 « اوله آندر » بوستانلری ایچنده بولدیلر . اربیلده
 هندستاندن کله فیللره قارشو و محاربه ایتمشلر
 ایدی . بحر حزر جوارنده کی اورمانلرده عظیم
 قاپلانلری اورکوتوب چیقارمشلر ایدی . بشقه
 یرلرده دهاساثر او قدر عجیب حیوانلری کورمشلر
 ایدی که یالکز شکلرینک غرابتیلر دکل جثه لرینک
 عظمتیلر دخی اورو پا قطعہ سنده کوردکلری
 حیوانلره بکزه منزلر ایدی . بوینوزی بروننده
 رینوسه رو یعنی کرکدان وفیللر جسامتنده هیپو

پوتام یعنی صو آغیرلری و دوه ونیل و غانچ نهر لرینک
 تمساحلری کبی مخلوقات بونلره برقات دها عجیب
 و غریب کور وندیلر . بهله کونا کون عرقلره
 منسوب ودرلو قیافتلر ایله متلبس آدملر دخی
 کور مشلر ایدی که بونلردن مثلا کونشده یانمش
 قاورولمش ظن اولنان سوریه لیلر و سیاه رنگلی
 زنجیلر و زیتون رنگلی فرسلر و افغانیلر
 صنوف و انواع بنی بشر حقنده هپ نظر
 دقتلرینی جلب ایلمشلردر . حکایه ایدرلر که
 اسکندر کبیر بالاخره اولوم یتاغنه اوزانمش
 ایکن بیله آمیراللق خدمتمنده قوللاندیغی نهراقی
 یتاغنک یاننه جلب ایدهک بصره کور فزیله اندس
 یعنی سند نهرنده کوردیکی عجایبی حکایه ایتدیرمش
 و بو حکایه دن پک بیوک لذت آلمشدر . بحرك
 جزر و مدینی اسکندر کمال استغراب ایله استماع
 وتلقی ایدرک جزر دکزنده دخی کشفیات اجرا
 ایتدیرمک ایچون کمیلر یاپدیرمش ایدی .
 زیرا کرک جزر دکزینک و کرک بحر سیاهک
 دهم اوته طرفلرده براوقیانوس عظیمدن متشعب

برر کورفز اولملری احتمالی وارد خاطری اولمش
ایدی . ذاتاً او زمانه قدر بحر احمر ايله بصره
کورفزی دخی بررمستقل دکز ظن اولنور ایکن
آمیرال نهراق بونلرک عماندن متشعب برر کورفز
اولدقلرینی کشف ایتمش ایدی . اسکندر کبیر
آفریقایی جنوباً طولاشوب سپته بوغازندن آق
دکزه کیرمک ایچون بردونما سوقنی بیله آرزو
ایتمش ایدی که اويله بر سفری وقتيله فراغنه
مصریه نك اجرا ایتدیرمش اولدقلری مرودیر.
الحاصل یالکیز افراد عسا کرد کل بالخاصه اردو
ایله برابر کیدن حکما وعقلا یکی فتح اولنان
ممالکده کندی اشتغالرینه لایق بومثللو برچوق
شیلره تصادف ایتمشلرایدی . قیالین بابلده کلدانی
ارباب هیئتک بیک طقوزیوزا وچ سنه لک حسابات
فلکیه سنی بوله رق ارسطویه کوندرمش ایدی .
حسابات مذکوره آتشده پشورلش طوغله لر
اوزرینه ترسیم ایدلش اولدقلرندن اورالرجه
زمانمزه اجرا اولنان حفر یاتده دخی بونلردن
اله کچمسی قابلدیر . آثور قرالارینک کتبخانه لری

هپ بویله کیلدن معمول و مطبوع لوحه لردن عبارت ایدیلر . مصرلی منجم بطلمیوس بابلهده میلاد عیسادن ۷۴۷ سنه مقدمنه قدر خسوف و کسوفه دائر اجرا اولنش بولنان بر حسابیه مالک ایدی . حسابات فلکیه ده بو درجه یه واره بیلیمک ایچون پک چوق سنه لر کمال متاعب و مزاجم ایله تتبعات اجرا ایدلمش اولمق لازم کلور . بابل علماسی سنه مداریه یی حقیقت امتدادندن یالکز یکر می بش ثانیه نقصان اولمق درجه سنده حساب و تعیین ایلمشلر ایدی . سنه مطلعیه یی دخی یالکز ایکی دقیقه لق بر خطا ایله حساب و تعیینه موفق اولمشلر ایدی . بهر سنه نقاط اعتدالیه ده کی پک جزوی تأخری بیله کشف ایدرک خسوف و کسوفک اسبابی بولمشلر و « ساروس » تسمیه اولنان آلت ایله بونلرک قبل الوقوع زمانلرینی تعیین ایلیمکده بولنمشلر ایدی . بو کیفیت فلکیه نک ۶۵۸۵ کونده بردور اجرا ایدن مدتی حسابده دخی یالکز اون طقوز یچق دقیقه خطا لری کورلمشدر . بو احوال مزاپوتامیاده تدقیقات فلکیه نک نه قدر

صبر و متانت و نصل بر قدرت و مهارت ايله اجرا
اولنمش بولنديغي حقنده ردی غير قابل براهيندولر
زیرا غایت ناقص و ناتمام آلات رصدیه ايله بودرجه
مکملیته واصل اوله بيلمشلدردر. بواسکی راصد لر
کواکب موجوده نك برده دفترینی تنظیم ایدرك
منطقه البروج دائره سنی اون ایکی یه تقسیم ایتشلر
وکیجه یی کوندوزی اون ایکیشر ساعت اوله رق
تعین ایلمشلدردر. ارسطونك روایتنه کوره
قرك آرقه سننده کواکبك غیبو بتنی پك چوق
وقت تتبع ایدرك مسلك شمسی حقنده دخی تصورات
و مطالعات صحیحه یه یول بولمشلر و اومسلك حکمنه
کوره سیاره لرك موقعلرینی تعیین ایلمشلدردر.
« قادران صوله ر » دنیلن کونش ساعتلرینی
« قله پسیده ر » دنیلن صو ساعتلرینی و اسطرلابی
و « غنومون » دنیلن دیوارده کونش ساعتی
ایجاد ایدنلر بوللردردر. بولرك صنعت طبعی
بیله تجربه ایتمش اولدقلرینی اخطار ایلک دخی
فائده سنر دکلدردر. یادکار علمی و سیاسیلرینی
خط میخ ايله بر طاقم اسطوانه لره حك ایدرلر

ایدی که بواسطه وانه لری کیلدن معمول بر اینجه لوحه
 اوزرنده کنز دیرنجه محکوکات مذکور هک عینی
 اوکیل لوحه لره منتقل و منطبع اولور ایدی .
 مؤخرأ بونلرک کتبخانه لری پیدرپی کشف اولندجه
 بو یولده طبع اولنش برچوق آثار تاریخیه و ادبیه یه
 ظفر یاب اوله بیله جکمزى امید ایلرز. بونلر مبحث
 رؤیتی دخی طانیامش دکل ایدیله . تیمور نام
 محله بولنش اولان محدب جاملر اثبات ایدرلرکه
 بابللیله بیولتیجی آلتلره دخی مالک ایدیله . علم
 حسابده اگرچه هندلیلرک کشف ایتیش اولدقلری
 صفر اشارت مهمه سنه هنوز واقف دکل ایدیسه .
 لرده اعدادک قیمت اضافیه لرینه واقع اولمشلر
 ایدی . اوزمانلر تجربه و تتبع خصوصنده بالکلیه
 عجمی اولان یونانیله ایچون بومشاهدات نه مهم
 مشاهداتدرلر! فقط یونانیلرک ترقیات ذهنیه سنه
 بونلردن ده ازیاده خدمت ایدن شی اوفتح اولنان
 ممالکده کوردکلری ادیان حقنده پیدا ایلدکلری
 معلومات اولمشدر . یونانستانده جاری اولان
 بت پرستلکدن عجملرداءا متنفر ایدیله . یونانستانده

ممالك فتح ایلدجه یونانیلرک معبودلرینی تخریب
 و معبودلرینی تحقیر ایدرلرایدی. بونلر شو معامله
 لرندن طولای معبودلرک حشمنه اوغرایه جقاردر
 دیه یونانیلر طرفندن ایدیلن انتظارلر بوشه
 چیقدجه یونانیلرک دخی او معبودلر حقنده کی
 اعتمادلری آزالمقده ایدی. شمدی آسیا فتوحاتی
 اثناسنده یونانیلر او کریمکه باشلدیلرکه ایرانیلرک
 دینلری فی الواقع کندی دینلرندن دهامتن و عقل
 و حکمته دهاموافق ایمش. اسکی ملترک همان
 کافه سنده اولدینی کبی ایرانده دخی دینجه بر قاج
 تحولات وقوعه کلش ایدی. اولا زردشتک
 وحدت الهیه اوزرینه مبنی اولان دیننه تابع
 ایکن بالاخره ثنیه اوزرینه مبتنی بر اعتقاد پیدا
 ایدرک بر آرهلر دخی «ماژیزم» یعنی «ماژ»
 تعبیر اولنان دین اولولرینک کندی اللرنده بالاخره
 «سحر» تعبیر اولنان یولده بر قوت فوق الطبیعه
 موجود اولمسندن عبارت بولنان اعتقاده دوشمشلر
 ایدی. سوق اسکندر ایله ما کدونیا لیلرک وقوع
 بولان استیلای اثناسنده ایسه ایران دینی کائناتک

خالق محافطی حا کمی اولق اوزره بر عقل اول
وعقل کل بولندیغنه ایمان ایله محض حقیقت
صافیه اولدینی حالدیه بو عقل کلک کائنات اوزرنده
اجرای حکم ایلدیکی اعتقاد اولنور ایدی .
فقط بو عالمده مشاهده ایلدی کمز احوال حسنه
وقبیحه نك بر طاقم قوا و اسباب متخالفه نتایجی
اولد قلی کبی عجملر دخی آله واحد ذوالجلال دن
صکره بری نور و بری ظلمت دن متولد ایکی قوت
دها اعتقاد ایدر لر ایدی که بونلر دخی قدیم و مستقل
عد اولنور لر ایدی . بو ایکی قوت من القدیم
یکدیگریله جنک وجدالده اولوب عالم کون و مکان
بونلرک میدان جدالی ونوع بشرک طبعنده کی
نیک و بد احوال ایسه بو محار به دن مقصود یکانه .
لر یدر دنیلور ایدی . بوندن اولکی تشیه اعتقادنده
حکایه اولنور ایدی که روح خبیثه جنت دنیایی
تخریب ایچون بر ییلان کوندرمش . او جنت
دنیا ایسه روح طیه نك مصنوع و مخلوق ایمش .
بو روایت اسیراً بابله کیدن یهودیلر طرفندن دخی
حسن تلقی ایدلمشدر . شو فنانلق اساسنک موجودیتی

ا كامقابل اورته ده برده ايلك اساسي بولمىسندن
 نشئت ايلمىشدر . ضيا موجود اولدينى ايجون
 ظلمت دخی موجود اولمق اقتضا ايلديكى كې
 رؤف واطيف ورحيم براللهك مخلوق اوله رق حكم
 الهيسى تحتده محكوم اولان دنيا ده نصل اولوب ده
 فنا لك دخی موجود اوله بيلديكى اشته بوسورتده
 تعقل ايدلمىشدر . نوره اسناد اولنان هر من و ظلمته
 اسناد اولنان اهر من كنديلرينه مطيع ملكره
 مستشارلره اردولره قومانده ايدرلر ايمش .
 ابي آدم لك دائما حقيقتى آراملى و صفوت اخلاقي
 محافظه ايتلى وسمى و غيرت خير انديشانه ده
 بولملى لازم كلوب بو حالده او آدم لك شوحسيات
 فانيه لرى رهين ختام اولنجه بشقه برعالمده ديكر
 برحياته نائل اوله جقلىرى و بناء عليه بعث بعد الموتك
 حقيقتى وروحك بقاسنى اعتقاد ايتمى ايجاب ايلر
 ايدى . دارا دولتنك صوك زمانلرنده ماژيزم
 اعتقادلى زر دشتك عقايد قديمه سنه كر كې
 تغلب ايلمىش ايدى . ماژيزم اساساً عناصر اربعه
 اوزرينه مبتنى بردين اولوب عناصر اربعه

میاننده آتش ایسه معبود علی الاعلانك اڪ پارلاق
واسطه حیات بخشاسی عد اولنورایدی . معبدلرده
دکل فقط آچیق یرلرده رکز اولنان محرابلرده
ابدیاً غیر منطقی آتش یانار و شمس طالعه بومذهب
اربابی نزدنده اڪ زیاده شایان پرستش تجلیات
الهیة دن عد اولنورایدی . آسیا اقوامی نزدنده
حکمدارلردن بیوک هیچ برکیسه یوقدر . کوکلرده
دخی اڪ بیوک حکمدار کونش عد اولنورایدی .
بز دیورز که :

— معلم دراپه رڪ بورایه قدر ترجمه اولنان
سوزلری تاریخ ترقیات علومدن برکوزل
صحیفه در . فقط یالکیز تاریخ مقصدیله یازلمش
ایسه پک مختصر و یالکیز کندی محاکمه سی
نقطه نظرندن یازلمش ایسه بالکلیه زائد
اولدیغنه قارئلریمز الیه دقت بیورمشلردر .
مومی الیه کندی قارئلرینی عادتاً ترقیات
علوم تاریخنه بالکلیه غیر واقف عدیله

بوسوزلری آنلر ایچون یازمش اولیور
 ایسه او حالدہ ایضاحات و تفصیلاتک
 بودرجه سی کرچکدن غیرکافیدر. زیرا
 بزدخی بر تاریخ علوم یازمقدمه یز که آنده
 بسط و بیان قلندیغی اوزره بابلیلردن
 مقدم دخی بر ملتک علوم فلکیه ده پک ایلر ویه
 کیتمش اولدینی و مؤخرأ او ملتک کلیأ
 منسی حکمنی آلدینی دخی ارباب تدقیق
 نزدنده حکم اولنمشدر. فقط ایلر وده بنا
 ایده جکی محاکات سائر یه اساس اولماق اوزره
 دراپه رک بوسوزلرینی ترجمه یه لزوم کوردک.
 بوندن صکره دراپه راسکندرک و فاتیلہ ملکی
 جنراللری بیننده تقسیم اولندیغنی و قطعہ
 مصر یه نک بطلمیوسلره دوشوب آنلر ایسه
 ذوالقرنینک بنا ایلدیکی اسکندر یه شهرینی

مقرر حکومت اتخاذ ایدرك بابل اسارتندن
 قورتاردقلری برچوق یهودیلر ایله برابر
 لرنده بولنان برچوق یونانیلری اصل یرلی
 اهالی اولان مصر لیلره قاتوب اوراده یکیدن بر
 اهالی مختلطه وجوده کتوردکارینی واک ماهر
 معمارلرک بوشهری عالی سرایلر تیاترولر
 مدرسه لر و سائره ایله تزین ایدهرک حتی
 اسکندر کیرک نعشی دخی اورایه نقل
 اولندیغنی فلانی تفصیل ایلورکه بونلر
 تاریخ ترقیات علومه بیله متعلق اولدیغندن
 او یولده کی تفصیلات بوراده هپ مالا یغنی
 جمله سندن عد اولمشدر. نهایت دراپهر
 بونجه معموریت مادیه نك هیچ بریسی
 کندیسنجه دخی شایان اعتبار اولدیغنی
 بالاعتراف اصل شایسته اهمیت اوله جق

شی آنجق اسکندریه مکتبی اولدیغنی
وتحولات ازمنه ایله اهرام مصریه غباره
تحول ایلدکن صکره بیله اسکندریه
مکتبنک اهمیتی اونوتیله میه جغنی بالاخطار
مکتب مذکوری و آنک علومه ایتدیکی
خدمتی تعریفه باشلایورده دیورکه :

— اسکندریه موزه ثومنک بنا و تأسیسنه
بطلمیوس صوتر طرفندن باشلانوب اوغلی بطلمیوس
فلادلف دخی بو تأسیسده دوام ایلمش ایدی.
ذکر اولنان دارالمعارف اسکندریه شهرینک کبار
محلہ سی اولان بروکیون محلہ سنده وقرال سراینک
اتصالنده یاپلمش ایدی . بنا صافی مرصردن
یایلوب اطرافنده برده میدان وجوده کتورلمش
ایدی که اہالی بومیدانده قونوشه رق کزینہ بیلورلر
ایدی . کتبخانہ بالخاصہ فلادلف نامنه منسوب
اولہ رق کتابلر درلو اویمہ لر ایله مزین سالونلرده
بولنورلر و بوسالونلر حد و حسابہ صیغہ زہیکلری
لوحة لری دخی احتوا و آنلر ایله تزین ایدرلر ایدی .

بالاخره کتب موجوده یی استیعابه سالونلر کفایت ایتدیکندن « سراپس » معبدنده دیکر برکتبخانه دهها وجوده کتورلدی که بوده واقوتس محله سی یاننده ایدی . یالکز بوایکنجی کتبخانه ده همان اوچ یوز بیک جلد موجود اولوب بو کتبخانه یه « موزه ئومک دختری » تسمیه اولنور ایدی . والده سی قزندن دهازنکین اولوب ایکیسینده یدی یوز بیک جلد دن زیاده کتاب موجود ایدی (۱) بناءً علیه

(۱) اشبو یدی یوز بیک جلدی شو یله جه یازی ویریورلر اما بونلرک کافه سی بشقه بشقه آثار میدرلر؟ یوقسه یوزلرجه سی عینی اثرک نسخ مکرره سیمیدرلر؟ بونی تقریق ایتیمورلر. یدی یوز بیک کتب مستقله یی وجوده کتورن ملت هانکی ملت ایمش؟ یونانستان معارفک اک زیاده منتشر اولدینی ومؤلفلرینک کافه آثار ی بزه انتقال ایده مامش ایسه ده آثار منتشره سنک اسملری کتب سائرده دن بیلندیکی جهتله بومقدار عظیمک عشری حتی عشری معشاری بیه یونانلیله اسناد اولنه من. ملل سائرده یه ایسه هیچ اسناد اولنه من.

اسکندریه آرتق یالکز عسرك پایتختی عد اولنمقاہ
 قالمیوب بلکه بتون جهانك مرکز ترقیات فکریه سی
 عد اولنمق لازم کلش ایدی . محقق اوله رق بیلنمشدر که
 اوراده شرق و غربك قوای ذکائیہ سی برلشمشدر .
 اوزمانك پاریسی دیمك اولان بوشهر بر طاقم اسراف
 و سفاهتک ده اوجاغی اولمق حکمنی آلمشدر .
 اوراده کی معیشت سفیهانه یه آلدانوب آلیشان یهودیلر
 بیله اسکی وطنلرینی اونوتدیلر . بابالرینك لساتی
 ترك ایلدیلر . آنك یرینه یونان لساتی قبول
 ایتدیلر . بوموزه ئومی تأسیس ایتمکدن بطلمیوس
 صورترایله بطلمیوس فلادلفك اوچ مقصدی وار
 ایدی . مقاصد مذکوره دخی اولا اوزمانه
 قدر بنی بشر نزدنده اکتساب ایدیلن دانشك
 جمع و محافظه سی و ثانیاً بونلرك تزییدی و ثالثاً

بناءً علیه بزقویاً ظن ایدرز که اویدی یوز بیک
 یالکز کتب موجوده نك عددی اوله بیلوب بعض
 کتابلرك یوزلری دخی کچن مکرراتی مقدار عمومی
 بوقدر چوغالتمشدر .

معارف مذکورہ نك نشر و تعمیمی قضیہ لری ایدیلر .
 معارف مکتسبہ یی جمع و محافظہ ایچون حافظ کتبہ
 بلا فرق و تمیز نہ قدر کتاب الہ کچرایسہ مبايعہ سی
 ایچون امر و یرلمش ایدی . بعض کتابلرک
 اصحابی کتابلرندن آیرلق ایستہ میہ جکلرندن
 بونلرک استنساخی ایچون دخی موزہ ٹومده بر ہیئت
 خطاطیہ موجود ایدی . مصرہ خارجدن نہ قدر
 کتاب کیررایسہ برای معاینہ اول باول طوغریجہ
 موزہ ٹومہ کوتورملک لازم کلور ایدی . نسخہ سی
 کتبخانہ دہ موجود اولیان کتابلرندن ایسہ در حال
 غایت مصحح بر نسخہ سی بالاستنساخ صاحبہ و یریلوب
 نسخہ اصلیه حفظ ایدیلور ایدی . مع هذا بو بر
 مصادرہ دکل ایدی . نسخہ اصلیه نك قیمت مخصوصہ
 صہ سی اولہ رق صاحبہ لزومی قدر دخی پارہ
 و یریلور ایدی . روایت ایدرلر کہ بطلمیوس
 ٹوہر ژت آتنہ دہ صوفوقل واورپیید و اسدشیلک
 آثارینی اسکندریہ یہ جلبہ موفق اولوب بونلرک
 اصحابہ خط نفیس ایلہ برر نسخہ لرندن ماعدا
 اون بش بیك عدد آلتون دخی و یرمشدر .

مومی الیه نه وەرژت سوریه سفرندن عودتنده
 قامییس و سائر آسیالی غالبلرک و قتیله مصردن
 آلوب کورتورمش اولدقلری آثارک کافه سنی
 آقباتان کبی اوزاق یرلردن هانکی سنده بولدی
 ایسه طوپلایوب کاملاً مصره اعاده ایلمشدر .
 بونلرک اسکی یرلرینه قونیلوب بعضیلری دخی
 موزه ئومک ثروت موجوده سنه علاوه اولنمشلردر .
 کتابلردن بعضلری یالکز استنساخ اولنمیوب ده
 ترجمه دخی ایدیله جک اولورلر ایسه بطلمیوس
 فلاذلف زماننده سبتانتلرک تورات ترجمه لری
 حقنده اولدینی کبی مترجملره مبالغ جسیمه اعطا
 اولورایدی . مقصد ثانییه یعنی معارف بشریه نلک
 تزیدینه کلنجه : بونک ایچون دخی التزام اولنان
 تدابیرک بریسی مدت عمرینی معارفه حصر ایده جک
 بر طاقم ذواتی موزه ئومه مأمور ایتک قضیه سی
 اولمشدرکه بونلر قرالک مصارفیله صرفهأ اعاشه
 اولنورلر ایدی . بعض کره قرال بالذات کلوب
 بونلرک یاننده اوتورر ایدی . بوکا دائر برچوق
 مناقب روایت اولنمشدر . مبادیء تأسیساتنده اشبو

علمای مداومه درت صنفه منقسم ایدیلر. بوصنفلر
 دخی ادبیات ریاضیات هیئت وطب صنفلری ایدی.
 بو اساسه متفرع اولان علوم وفنونك هر بری
 عائد اولدقلری علمایه ترك و تخصیص قلمشدر
 ایدی. هر صنفك ریاستنده بر بیوك مأمور بولنه رق
 او صنفه عائد اموره باقار ایدی. عصرینك اك
 بیوك عالمی صاییلان فالرلی ده مه تریوس برچوق
 سنه لر آتنه والیلکی کبی بیوك بر منصبده بولنمش
 اولدینی حالده ایلک دفعه اولق اوزره موزه ئوم
 نظارتنه تعیین اولنمشدر. حافظ کتب بو ناظرک
 معیتنده اولدینی کبی بو حافظ کتب دخی مکتوبات
 علمیه وآثار تألیفیه سیله اسملری اخلافه یادکار
 قاله جق ذواتدن انتخاب اولنور ایدی. اراتو
 ستن وردوسلی آپولونیوس کبی. موزه ئومك
 ملحقاتندن اولق اوزره برده حیوانات و نباتات
 باغچه سی وار ایدی. اسملرندن اکلاشیله جفی
 وجهله بو باغچه لر حیوانات و نباتات حقنده اربابنك
 تبعلرینی تسهیل ایدرلر ایدی. برده رصدخانه
 وار ایدی که بر (متحد المرکز دوائر متخالفه دن

متشکل اولوب مرکزنده کره ارض موضوع
بولنان (آرمیلر ايله سائر کره لری و تساوی
لیل و نهاری کوسترر آلتلری و دوائر استوائیه
و متوازی جدوللری و الحاصل استعمال اولنان
کافه آلات رصدیه یی حاوی ایدی. آلات مذکوره
درجاته منقسم اولوب حسابلری دخی ستینی
(۲) اصولنده رؤیت اولنورلر ایدی. بو رصد
خانه نك دوشه مه تحته لری اوزرنده اسکندریه
نصف نهار دائره سی مرتسم ایدی. یالکیز زمان
ایله برده حرارتی طوس طوغری اولچه بيله جک
بر میزان بولمديغندن طولای صیقتی چکیلور
ایدی. سته سیبوسک ایجاد کرده سی اولان
قله پسیدر یعنی صو ساعتی کندیسندن بکله نن

---

(۲) ستینی دنیلن اصول حالا بزم منجملر نزدنده
مستعملدرکه واحد قیاسینک التمشه و هر کس رینک
دخی کذاک التمشه انقسامی اوزرینه مبتنیدر.
بر ساعتک التمش دقیقه یه و بر ثانیه نك التمش ثانیه یه
انقسامی اصول ستینی نك حالا جاری اولان بقیه
معروفه سیدر.

خدمتی تمامیه ایفا ایده میور ایدی . بر چنـاق
 ایچـنده یوزن ایدرو مترو دخی حرارتی بحق
 اولچمکه کافی دکل ایدی . آلت مذکوره
 حرارتک درجانی هوانک ثقلتی ایله اولچمکه
 مخصوص اولوب فلادلف اواخر حکومتـده
 اولومدن زیاده سیله خوف ایلدیکندن وقتـک
 بر قسمی طول عمره خدمت ایدر بر اکسیر بولـغه
 صرف ایلدی . بو مناسبتله موزه ئومده برده
 کیمیاخانه تأسیس اولندی . او زمانک ظنون
 باطله سنه و باخصوص مصر خیالاتنه رغماً علوم
 طبیه دائره سنه برده دارالتشریح علاوه اولندی .
 بو تشریح خانه ده یالکز نعلرد کل حتی جانلی انسانلر
 یعنی اولومه محکوم اولانلر دخی تشریح اولنورلر
 ایدی . معارف موجوده بی نشر و تعمیم خصوصـه
 کلنجه عمومی درسـلر ونطقـلر ایله اهالی یه فروع
 علومک کافه سی تعلیم و تدریس اولنور ایدی . اطراف
 ممالکدن برچوق طلبه بر مرکز معارفه قوشوب
 طویلانورلر ایدی . علی الدوام موجود اولان
 طلبه نک مقداری اون دوت بیکدن اشاغی اولمـدینی

روایت اوانور. بالاخره نصرانیت آباء کنیسا
ئیه سنک اک مشهورلرندن بر چوغی و از جمله
اسکندریه لی قله مان و اوریره ن و آتanas بومکتبک
شاگردانندرلر. اشبو اسکندریه کتبخانه سی
قیصر رومینک اسکندریه یی محاصره سی ائاسنده
یا قلمشدر. بو ضیاع عظیمی تضمین ایچون مارق
آنتوان قله ئوپاترایه پرغمه قرالی اومسنى طرفندن
تأسیس ایدلمش اولان کتبخانه یی اهدا ایتشدر.
بو پرغمه کتبخانه سی دخی بطلمیوسلر کتبخانه سنک
رقیبی ایدی. شمدی شو موزه ئومده اساس
حکمت نه اولدیغی و بومکتبک معارف بشریه یه نه لر
ضم ایده بیلمش ایدوکنی حکایه یه صره کلدی.
زماننده « اسکندریه مکتب الهیسی » تسمیه
اولنان بو تأسیس عالی مؤسسنگ یادی ایچون اول
مؤسس مشارالیه بطلمیوس صوترک اسکندر
کبرک محارباتنه دائر قلمه آلمش اولدیغی تاریخ
عسکری یی ایراد ایلرزه که بواثر مؤلفنگ قدرت
عسکریه سنه مهارت ملکیه و قدرت قلمیه نک
دخی انضمامی کوسترر. فقط ازمنه واعصارک

قوة مخربه سی بطلمیوس صوترك شهرت شایعه سنی
 بزه وصولدن منع ایده مامش ایسه ده اثرینی
 عیناً وصولدن منع ایتشدرد. بو کتاب الیوم کلیاً
 ضایعدر. اسکندرو بطلمیوس و ارسطو آره سنده
 موجود اولان مناسبت قویه دوستانه یه مبنی
 اسکندریه مکتبنك اساس حکمتی ارسطو اولمشدرد.
 باباسی فیلیب اسکندرك تربیه سنی ارسطویه حواله
 ایتمش ایدی. بناءً علیه اسکندر آسیا سفرنده ایکن
 ارسطویه دردست تألیف اولان تاریخ طبیعیه سنی
 اکمال ایچون اقتضا ایدن پاره یی و معلوماتی ارسال
 ایلمکده ایدی. ارسطونك « مشائییه » نامیه
 معروف اولان حکمتنك اساسی جزؤ یاتدن کلیاته
 و کلیاتدن دخی عمومیه اته و کائناته انتقال واستدلال
 نقطه سی اوزرینه مبتنی اولدیغندن واستدلال دخی
 نه قدر چوق حقایق کشف ایدی لور ایسه اوقدر
 قوت کسب ایده جکندن بونك ایچون هنوز
 کشف ایدلماش بولنان حقایقك دخی کشفنه
 لزوم کورلمکده ایدی. بو حالده هر شیئك کنه
 و حقیقتنه وصول ایچون بر چوق تجربه لر اجرا سنه

و تجربه لر دن اکتساب اولنه جق نتایج اوزرینه
 اجرای تتبعات عمیقّه کیریشلمک لازم کلیوز
 ایدی. بناءً علیه یوایشک بر تفکر و تعقل ایشی
 اولوب تخیل و تصور ایشی اولمدینی بدیهی
 و آشکاردر. ارسطونک دخی بر چوق خطاری
 اولش ایسه ده بونلر کندی اصول حکمتنک
 خطاری اوله مزلر. چونکه بو خطارک منشئی
 پیشگاه تجربه یه النان شیلرک عدم کفایه سندن
 نشأت ایلر. ارسطو طرفندن استحصال اولنان
 نتایجک بعضیلری غایت مهمدرلر. دقت ایتش
 کورمش که « حیات » دنیلن شی عالم طبیعت
 ایچنده عمومیت اوزره نشار ایدلمشدر. بزم
 نظر مرده تجلی ایدن صور متخالفه ذی حیات
 دروننده بولندقلری حیزه کوره تجلی ایدرلر.
 اگر بو حیزلر تبدل ایدرلر ایسه او صورتلر
 دخی تبدل ایدرلر. حیات عضویه بر سلسله
 غیر منقطعّه در. نباتاتک اک عادی صنفندن
 باشلایه رق نوع بشره قدر کاور. بو ایکسینک
 آره سنده بولنان صور متخالفه حسن اولنمز بر کیفیت

تحوالات ايله يکديگر ننده مندرج اولور لر. بو صورته
 تصوير اولنان اصول استدلالات غایت قوی بر
 واسطه حکمتدر. الحالة هذه علوم جدیده نك
 بتون ترقیاتی بوسایه ده میسر اولمشدر. زیرا
 بواصول اثر دن مؤثره طوغری انتقال واستدلالات
 یولنی کوستره رك بعده مؤثر دن اثره وحقی اثر ك
 تفصیلاتنه طوغری انعطاف نظرك یولنی کوستره.
 اسکندریه مکتب نك قسم علمیی ارسطو کی آتنه لی
 بر بیوك فیلسوف ك اساس حکمتی قبول ایتمش
 اولدینی حالده مکتب مذکور ك قسم اخلاق و ادبیسی
 زه نونك اصولی قبول ایتمش ایدی که بوزه نون
 قبر یسلی اوله رق فنیکیه منسوب بولنقله برابر
 آتنه ده طول مدت اقامتی حسیله ینه نوعما
 آتنه لی عد اولنور ایدی. مومی الیهك شاگردانی
 «ستویسیهن» نامنی آلمشدر. کندی اصول
 حکمت اخلاقیه سی کندیسندن صکره چوق زمان
 پایدار اولمشدر. یالکز بر چوق معتبر یونانیلر
 ایچون دکل بر چوق علما و رجال ملکیه و جنراللر
 و آمیراللر ایچون بیله بعضاً هیچ بر مدار تسلیت

بولمديني بجرانلي زمانلرده جله يي متسلي ايدن
 يالکز بوستويديه نلر حکمتي اولمشدر. زه نونك
 مقصدي انسانلرك خط حرکترلرني تعين ايدرك
 کنديلرني طريق فضيلته سوق ايتك ایدی. حسن
 تربيه بشريه يي هر نوع کمالات انسانيه نك منبعی
 عد ایلرایدی. زیرا « اي نه اولديغني بيلسه نك
 مطلقا اکا ميل ايدر ز » دير ایدی. حسنات
 حقنده ايلك معلوماتي المق ايچون حسن طبعمه
 رأی سالمزه مراجعت ايدر ز. بو خصوصده
 زه نونك اصول حکمتي ايله ارسطونك اصول
 حکمتي آره سنده قرابت ظاهر در. هوسات
 وآمال قبيحه نك كافه سي معلوماتك نقصانندن
 ایلرو کلور. حکم قضا و قدر موجوديت
 جسمانيه مری ميدان حصوله کتورمش ايسه ده
 بز هوساتمه مرام اکلاتني و ذکی و فاضل اوله رق
 يشامنی و هر درلو حرکات و سکنا تمزده عقل
 و حکمته موافق حرکت ايتکی يکيدن او کر نکه
 محتاج ز. اصل حياتمز معنوی اولوب مادی اولان
 حياتده ذوقدن ده کدردن ده قیدسز بولملي يز

هیچ بروقت اونو تمامی یز که بز جمعیت بشریه نك
اعضاسندنز! محکوملرندن دکل . ستویسیه نك بریسی
دیمشدرکه : « برخزینه یه مالکم که آنی کیسه
المدن آله مز . زیرا نعمت موتی کیسه بندن
غصب ایده مز » تخطر ایتلی یز که طبیعت کندی
اعمالنده عمومیه میل ایدر وافرادی بو عمومیت
مقصدینه فدا ایلر . بناءً علیه بزم ایچون قضا
وقدره انقیاددن وفضیلتک اجزای لازمه سی
اولق حسبیه معلومات شتایی وعدالت واعتدالی
اوکر نمکدن بشقه یاپه جق چالشه جق رشی یوقدر .
بیلورز که اطرافزده هرشی تبدل . ایدیور .
اولوم حیات اولومه خلف سلف اولیور .
هرکسک هرشیثک اولمکده بولندینی بو دنیاده
اولومدن استنسکاف وخوف عادتاً عقلسزلقدر .
برنهر جارینک صولری دائماً تبدل ایلدیکی حالده
آنک شکل وصورت ظاهره سی دکشمدیکی کبی
طبیعت دخی دائمی الجریان بویله برنهردر . کائنات
هیئت عمومیه سیله نظر تنبعه آلننجه کوریلور که
غیر متحواسدر . فقط فضا ایله اجزای فردیه

وقوتدن بشقه هیچ برشی دائمی دکلدر. عالم
طبیعتده یالکز صور ظاهره دائمی التبدل بر
حالده در. كذلك تخطر ایتلی یز که انسانلرک قسم
اعظمی بر تربیه غیر مکمله آلدقلرندن عصر مزک
عقاید دینیہ سنی متأثر ایلمکدن اجتناب ایتلی یز.
بزم ایچون یالکز شونی بیلمک کفایت ایدر که
هر نه قدر جهانده نافذ بر قدرت عالیہ وار ایسه ده
بر ذات بر شخص عالی یوقدر. کوزه کورنمز
بر قوت وار ایسه ده متشکل متشخص بر آله
یوقدر. هله بویله بر شخص تمیلندن صکره
اکا برده صورت ویرلمک وانسانلرده اولان
حسیات وهوساته آفیده تشریک ایلمک عقلسز.
لقدر. بو حالده طریق وحی والهام مسدوددر.
تصادفی دنیلن شیرل دخی بر طاقم اسباب
مؤثره مجهوله نك اثرلریدر. تصادف بیله بر قانونه
تابعدر. تربیه طبیعیات امرنده مربی مخصوص
یوقدر. زیرا طبیعت بر طاقم قوانین غیر ممکنه.
المقاومه یه تابعدر که کائناتی عظیم بر اوتومات
(حرکاتی غیر اختیاری بر ما کنه) حالنه قویار.

دنیا بی طول و پیران قوه حیاتیه ایسه ایشته صفوت
 درون اربابنك اكه دیدکری شیدر. هر شیئك
 دوچار اولدینی تحول و تعدیل بر قضا و قدر
 مقتضاسی کبی حاصل اولور. دنیه بیلور که دنیا
 کند ی ترقیات واقعه سنده بر تخم حالنده در که تحولاتی
 بر صورت قطعیه و معینه ده اجرا ایده من.
 انسانك روحی کائنات و موجوداتك اصول
 موجودیت عمومیه سنه متفرع اولان حیات
 عمومیه دن یعنی اللهدن بر لمعه در. حرارت کبی
 بر وجوددن دیکرینه انتقال و نهایت ینه حیات
 عمومیه جانبنه رجوع ایدرک آنک طرفندن مص
 و بلع ایدیلور. بو حالده اکلاشیلور که بز ی
 بکله ین شی اولوم و محو و تباه دکلدر. بلکه
 هیئت عمومیه التحا قدر. فقط یورغون انسان
 او یقوی امید ایلدیکی کبی دنیادن یورلمش اولان
 حکیم دخی راحت موتی تمنی و دعوت ایلر. اما
 بوماده لر حقنده بزده هپ غیر صحیح و غیر مؤسس
 بر فکر واردر. چونکه فکر بشر کند ی ماهیت
 مخصوصه سی حقنده هیچ بر کونه معلومات صحیحیه

دسترس اولہ منہ۔ تحریر اسباب حقندہ کی غیرت
 حکمتہ فکر بشر منافیدر۔ یالکز آثار ظاہرہ
 تکوناتی تتبع ایلہ اکتفا ایدہ جکز۔ ہلہ ہیچ
 اونو تمیہ لم کہ انسان ہیچ بروقتدہ وہیچ بروجہلہ
 حقیقت مطلقہ یہ واصل اولہ میہ جقدر۔ موجوداتک
 اسرارینہ نفوذ ووقوف ایچون مساعی نوع بشرک
 نتیجہ سی نہایت ہر شیئک حقیقتی بیلکہ مقتدر
 اولدیغیزی اکلامقدن عبارت قالہ جقدر۔
 بالفرض حقیقتہ واصل اولسہ ق بیہ آنک حقیقت
 اولدیغنے اطمئنارینہ نقصان قالور۔ او حالہ
 بزہ نہ قالیور؟ تتبعاتک بزده حاصل ایلدیکی علوم
 ایلہ برده فضیلت و محبت و حقیقتہ میل و حسن ایمان
 و شوجہاندہ کی موجودیتیزک شرائطنی قبولہ قاتلانق
 و معقولاتہ موافق بر معیشت ایچندہ یشامق۔ او یلہ
 دکلی؟ اسکندریہ موزہ ٹومی ہرنہ قدر اساساً
 حکمت مشائیہ یی تتبع مقصدیلہ تأسیس اولنش
 ایدیسہ دہ سائر مسالک حکمت دخی مکتب مذکور دن
 بالکلیہ مطرود دکل ایدیلر۔ ترقیات اخیرہ سی
 اثناسندہ حکمت فلاطون اورادہ یالکز تدریس

ایدملکله قالمدی. نهایت حکمت ارسطویرینه ده قائم
 اوله رق بناء علیه حکمت مذکوره بالا آخره نصرانیت
 اوزرنده ده عظیم بر تأثیر براقدی. فلاطونک
 مذهبی مشائیونک معکوسی ایدی. مبدأ حرکتی
 عمومیاتدن آله رق جزئیاته طوغری کلورایدی.
 او حکمته کوره موجودیت بیله برظن واعتقاد
 مسئله سندن عبارت اولوب بو وجهله عمومیاتدن
 جزئیاته مفرداته تفصیلاته قدر انتقال ایدرایدی.
 ارسطوایسه بالعکس جزئیاتدن بدأ ایله انتقالات
 لازمه یه کیریشه رک اوضورتله کلیاته وصول یوانی
 تحری ایلیمکده ایدی. دیمک اولیورکه فلاطون تخیل
 وتصوره ارسطوایسه تفکر وتعلقه بل باغلا یورلر
 ایدی. فلاطون برفکر اساسی وعمومی یی آندن
 متفرع افکاره تقسیم ایلور ایدی. ارسطوایسه
 افکار جزئیة کثیره یی جمع ایدرک آندن برفکر
 عمومی تشکیل ایلور ایدی. بوندن دخی نشأت
 ایلور ایدی که بادیء نظرده فلاطونک اصول
 حکمتی انسانک مقصودینی فی الحال و پارلاق
 بر صورتده حاصل ایدی و یرییور ایمش کبی

ظن او انور ايسه ده نتیجه ده اصلسز و بوش قالیور
ایدی. ارسطو ايسه دهها آخر حرکت ایدیور
ایدی. اما دهها قوتلی کیدیور ایدی. آثار
موجوده یی تتبع ایچون بیتمز توکنمز برسی ايله
چالشمغه و تتبعات واقعه ده عادتاً جان صیقه جق
درجه لرده طوغر یلق ايله تدقیقات عمیقه یه مجبور
اولیور و بو حالده عاقبت اثبات ایلله جکی شیئی
لایقیله اثبات ایلور ایدی. فلاطونك حکمتی
هواده معلق غایت سوسلی بر قصره بکزه یوب
ارسطونك حکمتی ايسه قیا اوزرینه کمال سعی
وغیرتله تأسیس اولنش بر بنایه بکزر. برشیئی
یالکز خیالده تصویر البته عقله صراحتدن دهها
زیاده خوشه کیدر. انقراضه تقرب ایلدیکی صوک
زمانلرده اسکندریه مکتبی حقایق اشیایی تتبع
ایچون جداً ذهن یورمقدن ايسه یالکز تصور
وتخیل کی تنبلجه سنه بر صورتی ترجیح ایلدی.
یکی فلاطونیلر مکتبلرنده برچوق درویش نهاد
آدملر و علم و حکمتی اچه ايله صاتان فیلسوفلر
و معلملر جمع اولدیلر که آمونیوس و ساقاس

ویلوئن بونلردندراسکی موزه ئومك اوتندوعبوس
 مهندسلری یرینی بونلرطوتدیله. زمانزده بزم یکی
 فزیقجیلرك اللرنده بونجه نتایج معجز کارانه کو-
 سترمش اولان اصول تدقیق وتحلیلی ایلک اجرا
 ایدن اشبو اسکندریه مکتبی اولمش ایدی .
 خیالاتدن نشأب ایدن شیلری کاملاً آتمش وکندی
 اصولنی بالتجر به اثبات حقایق ماده سی اوزرینه
 بنا ایتمش ایدی . بواصول « طبیعیاتی ینه طبیعیات
 ساحه سی اوزرنده تتبع ایتلیدر » قاعده سنی
 قبول ایلمش ایدی . آرشمیدك ثقلت حقنده کی
 تحریاتی وبطلمیوسك مبحث رؤیته دائر کتابی حکمت
 تجربه اوزرینه مبتنی کبی کورونیورلرایسه ده اسکی
 مؤلفلرك روایاتیله ینه پك زیاده متناقض کورو-
 نیورلر . لاپلاسك روایتنه کوره اسکندریه مکتبنك
 تأسیسندن اول یونانیلر نزدنده موجود اولان
 علم هیئتك بزه کوستردیکی تتبع و تدقیق یکانه
 میلاددن ۴۳۲ سنه اول مه تون و اوکته بونك
 اجرا ایتمش اولدقلری کسوف حسابندن عبارتدر .
 ایلک دفعه اولمق اوزره مکتب مذکورده زاویه

اولچیلری ایچون مخصوص آلتلر واسطه سیله
 اجرای تتبع ایدلدیکنی ومثلثات اصولیله حسابلر
 یاپلدیغنی کور ییورز . او زمانلر اسکندریه ده
 علم هیئت او یله بر شکل وصورت آلدی که اعصار
 آتیه بونی یالکز اکمالدن بشقه بر شی یامدی .
 اسکندریه موزه ئومنک اوزمانه قدر وجوده
 کتیرلمش اولان معلومات بشریه یه نه لر ضم ایتمش
 اولدیغنی بروجه مفردات تعداد ایتک بوکتابک
 پلانی داخلنده دکلدر . یالکز مکتب مذکورک
 کشفیات حقنده قارئلرک برفکر اجمالی پیدا ایتلری
 کافیدر . هر ماده حقنده بویولده معلومات لازمه یی
 آله بیلملری ایچون دخی بنم « اورو پانک ترقیات
 فکریه سی تاریخی » نام اثر یه مراجعت ایتلرینی
 توصیه ایلرم .

بز دیورز که :

— اسکندریه موزه ئومنک اوزمانه
 قدر وجوده کتورلمش اولان معلومات
 بشریه یه نه لر ضم ایتمش اولدیغنی بروجه

مفردات تعداد ایتمک معلم دراپه رک بو کتاب
ایچون ترتیب ایلدیکی پلانده داخل اولما سی
پک مصیدر. زیرا اصل مقصد اساسی
منازعه علم و دیندن عبارت بولندیغی حالده
ارسطو و فلاطون حکمتلرینک ماهیتلری
و مقایسه لری حقنده کی تفصیلات بیله زائددر.
اولجه دخی دینلدیکی وجهله اسکندر کیرک
آسیا اسفاری حقنده کی تفصیلات بو کتابه
دکل بر تاریخ عسکری یه عائد اوله جغی کی
مسالك حکمیه نک بر بریله اولان مقایساتی
دخی حقیقت حالده بو کتابه دکل بر تاریخ
علومه عائد اوله جق مسائلدندر. حتی بو
ملاحظه یه مبنی دراپه رک اشبو تفصیلاتی
دخی اختصاره لزوم کورمش ایدیه که ده
شاید معلمک دیدکلرینی تمامیه ترجمه ایتما کی

التزام ایدیشمزه و بودخی کتم حقایق
 غیرتنده بولیشمزه حمل اولنسون دیه
 او خاطر مزه کلن اختصاردن واز کچوب
 تمامیه ترجمه ایلدک . او فقره مفصله
 او قوندیغی زمان قارئلر مزبونک ایکی نقطه سنه .
 البته دقت ایتشلردر . بریسی بعض مسالک
 فلسفیه وحتی بعض ادیانک تصورلری وجهله
 کائناتده برآله متشخص موجود اولدیغی رد
 ایله تنزیه بارییه غیرت ایتدیکی حالده اوباری
 تعالی طرفندن بعض قوللرینه وحی والهام
 طریقک مسدودیتنی کوستر می وایکنجیسی
 تربیه طبیعیات امرنده بر مربی مخصوصه
 لزوم کور میوب کائناتی عظیم براو توماته
 بکزمسی قضیه لریدر . حیات عمومیه عالمی
 مقام الوهیه اسناد ایتسی موجودیت

مطلقه نك او مقامدن ظهوری حسیله بزم
 حکمت اسلامیة مزه پك ده مغایردکل ایسه ده
 اولومك فقداتی بیان خصوصنده روحك
 حیاتك جسمدن جسمه انتقالی تصویب
 ایتمی دخی مذهب تناسخه بکزر برشیدر.
 برکت و یرسون که لمعه حیاتك ینه کندی
 مشکاتنه وصولی بیان ایدرك هر شیئك
 کندی اصلنه رجوعی قاعده سنی قبول
 ایلمش اولیور. بز بوراده حکمت اسلامیة.
 مزه مغایر اولان شو نقطه لری یالکزر بر
 اخطار ایله اکتفا ایده جکزر. بو بابده کی
 مطالعات فلسفیه نك ردینه همان مسارعت
 کو سترمیه جکزر. ذاتاً مباحثك ایلرولری بو
 نقطه لر ایچون مطلوب اولان ردی طبعیه
 ایفا ایتمش اوله جقلردر. حتی بوراده بیله

اوسوزلردن اول و صکره کلن دیکر ملاحظات
 دخی بو خطالری رده کافی د کلیدر؟ دراپه
 فکر بشرک کندیلکنی ادراک و تقدیردن
 ونوع بشرک حقایق اشیایی بیلمکدن عجزینی
 پک کوزل ارائه ایلور. علم و فکر مزده عجزک
 بودرجه سیله برابر طرق وحی والهامک
 انسدادینی و کائناتک بر مر بیدن استغناسنی
 و بوحیات فانیه دن صکره عین حیات
 جاوید دیمک اولان روحمزک مصدور
 و مشکاتنه رجوع ایدنجه یه قدردها هانکی
 اجسامه حلوانی حکمه قدر طوراً مق
 برر حقیقت قطعیه دیه قبول اولنه بیله جک
 شیلردنمیدر؟ واقعاً بیلورزکه بوراده
 دراپه رک مقصودی اولان وحی والهام
 او یولده کی فیوضات الهیه یی کنیدی

شخصارینه اغتصاباً اسناد ایلان ار باب
 نصرانیتک «ره وه لاسیون» و «انسپیراسیون»
 تعبیر ایلد کیری حالدر که بونلرله بزم
 «وحی» و «الهام» تعبیر ایلد یکمز فیوضات
 سبجانیه آره سنده کلی فرق واردر. بناءً
 علیه دراپهر فیوضات مذکور نک بویله
 بزجه سنی رد ایچون شو و مقدماتی بسط
 و تمهید ایتیموب قاتولیک کلیسا سنجه اولان
 صورتی رده مدار اولمق ایچون بو مقدمه یی
 سرد ایلمشدر. اما اسملرک مشابهنیدن
 فکرلره وهله برتشویش کلامک ایچون
 اخطار کیفیته مجبورز. ربو بیت بحثی بیله
 بویله در: آنی ده کندیسنه معارض مخصوص
 اتخاذا ایلدیکی قاتولیکلکه قارشو یلمشدر.
 یوقسه قرآن کریمده هر شیدئک حیاتی

رطوبت ماء ايله قائم اولديغى و سمان
 ارزاق نزول ايتديكى طرزنده بيك تكونات
 طبعيه موافق علوم اوله رق تصوير و اخبار
 ايدلديكى و طبيعتك ايسه بزجه « عادت الله »
 دنيلن شيدن عبارت بولنديغى البته
 دراپه رك دخى معلومى اولمق لازم كلـور
 ايكن او يولده بويله بر سوزى ايلرويه
 سورمى بزي رد ايچون اوله ميه جنى
 بديهي و آشكاردر. نه ايسه بونلر صره سي
 كلدكجه لزومى وجهله حل اولنه جقلردر.
 شمديكى حالده بزسوزى ينه معلم دراپه ره
 ترك ايدجكنزكه شوباب اولده اسكندريه
 موزه ئومـنـك ايلك مهـد علوم اولديغى
 اثبات ايچون ايرادينـه حاضر لاندـيغى سوز
 لرى كاملاً سويليوب بتورسون. واقعا

بونلر میاننده دخی برچوق مالایغنی و خارج
از مقصود شیر و ارایسه ده معلمک سوز
لرینی تحریف ایتماش اولق ایچون هپسینی
ترجه ایده جکز. ایشه دیورکه :

— دمنجک دیش ایدک که ستویسیه نلر
حکمتی فکر بشیرک حقیقت مطمئنه و وصولی
امکاننده اشتباه ایلیمکده در. زه نون بو شبهه یی
بیان ایتیمکده اولدینی ائساده اوقلید کندی اثر
عظیمی تهیه ایلور ایدی که انسانک تناقضاتنه
قارشو بو اثر میدان او قومق ایچون یاپلمقده ایدی.
یکرمی ایکی عصر موجودیتدن صکره دخی حالا
بو اثر طوغریلغک و ایضاحک و بر صورت ثابته ده
ارائه صرامک مودلی اولق اوزره یشامقده در .
اوبیوک مهندس مخروطیات و پریم کبی یالکز
علوم ریاضیه نک شعبات سائره سی حقنده دخی
بیان معلومات ایله قالمش اولیوب موزیقه جه آرمونی
یعنی آهنگک مبحثیه مبحث رؤیت حقنده دخی
بر طاقم تألیفات کندیسنه اسناد اولتمقده در.

مبحث: رؤیتہ کوزدن تباعد و مرئیاتی احاطہ
 ایدن شعاعات رؤیت قاعدہ سنی بسط ایلور .
 آرشیمدی دخی اسکندریہ ریاضیونی وفزیقیونی
 میانہ ادخال ایتلیدر . بر حادثہ نوعندن اولہرق
 آرشیمد ہرنہ قدر سچلیادہ یشامش ایسہدہ بونک
 آثار ریاضیہ سی میانندہ کرہ وسلندیر حقندہ
 ایکی کتاب بولنیور ایدی . بونلردہدہ اثبات
 ایلور ایدی کہ بر کرہ نک مساحۃ جسیمہ سی
 اسطوانہ مساحۃ جسیمہ سنک ثلثانہ مساویدر .
 بو کشفنہ او قدر اہمیت ویریور ایدی کہ شکنی
 مزارینک اوزرینہ حک ایتلرینی وصیت ایلمش
 ایدی . تر بیع دائرہ دن خطوط منحنیہ دن دخی
 بحث ایتلشد . بحثنی مخروطیات و کرویات
 ناقصہ یہ قدر یوروتلشد . سپرایل مبحثی ایسہ
 حالا دخی کندی نامنہ منسوبدر . بو بابدہ کندیسنہ
 ایلک فکری ویرن اسکندریہ لی قونون نام دوستی
 اولشدر . ریاضیوندن اولق حیثیتیلہ ایکی بیک
 سنہ مدت اورو پاچہ امثالسزاک شرفنہ نائل
 اولمش ایدی . فز یقجی اولق حیثیتیلہ ماکنہ

وفن جريان مياھك اساسنی قويמש واجسامك
ثقلت اضافيه لرینی اولچمه نك یوانی بولمش ومانه ولا
واجسام سابعه نك توازنلری قانونلرینی وضع
ایتمش ونیل صولرینی یوکسکه قالدیرمق ایچون
حالا کندی اسمنه منسوب اولان ویدایی تخیل
ایلمشدر. یاقیچی آینه لرک ایجادینی ده کندیسنه
اسناد ایدرلرکه کویا سیراکوس محاربه سنده روما
کملرینه او آینه لر ایلہ آتش ویرمش ایمش.
برزمانلر اسکندریه حافظ کتبی اولان اراتوستن
دخی برچوق آثار مهمه یه موفق اولمشدر. دائرۃ
انقلاب ارضک میلانی تعیین ایدن اثریلہ جسامت
ارضی مساحه ایچون التزام اولنان سعی وغیرتک
درجه سنی ارائه و تعیین ایده بیلورز. قطعات
ارضک تشکیلاه یکدیگرینه اولان مناسبتلرینی
وسلسله جبالک وضعیتلرینی وبلوطلرک یر یوزینه
اولان تأثیراتی وخدمات برکانیه وبرزمان دکز
ایلہ مستور اولان یرلرک یوکسلوب قره یه تحولنی
وکلیبولی وجبل الطارق واستانبول بوغازلرینک
تشکلی اثبات کبی مسائل مهمه ایلہ دخی اشتغال

ایلمشدر. اوچ جلد اوزرینه بر اصول عوالم
تألیف ایلمشدر که بو اثر فیزیک و ماته ماتیق و تاریخ
قسملرینه منقسم ایدیلر. بو اثرده اوزمان طائمش
اولان بتون ممالکک خریطه سنی دخی علاوه
ایلدی. «تب قرالری نیک مناقبی» نام اثرندن باقی
قالان پارچه لری قدر و قیمتی هنوز زمانزده
تقدیر ایدیلر بیلدی. شئونات کنیسیاییه ابلهانه
بر طرفدارلق سیئه سیله بر چوق عصر لر بو قیمتدار
اثر کوشه بی قیدی و نسیانه آتلمش ایدی.
اسکندریه لیلر طرفندن ارضک کیرتی حقنده ایراد
اولنان براهینی بوراده ذکر ایتک فائده سزدر.
کره و قطبلر و محور و خط استوا و مدار سرطان
و جدی و تساوی لیل و نهار نقطه لری و تبدلات
هوائیه و اقلیمی و سائر یه دائر اسکندریه لیلرک
معلومات صحیحه لری وار ایدی. خطوط منحنیه
حقنده قطع ناقص و قطع مکافی تعبیراتی ایلمک دفعه
اولق اوزره استعمال ایدن آپولونیوسک
ماقسیم و مینیالریله مخروطیات حقنده کی قانونارینی
یالکزا خطر ایلمک بو آدمک فضل و کمانی اخباره

کافیدرو. ارسنللی ایله تیمور خارینک ترصدات
 هیئیه لرینی دخی یالکز شویله جه براخطاردن بشقه
 برشی یاپه مم. ینه تیمور خارینک ئه پی کوکبی اوزرنده
 اجرا ایلدیکی ترصداتک تسهیلی سایه سنده درکه
 هیپارق اعتدال ربیعی و حریفینک تقدملری
 اساسنی تأسیس ایلمشدر. ینه هیپارق قمرک
 تخالف صفحاتی و معادله مرکزیه یی تعیین ایلدیکی
 کبی قوه عن المركزیه و خارج عن المركزیه قاعده.
 لرینی بالقبول حرکات دائرویه واسطه سیله اجرام
 سماویه نك حرکات مرئیة لرینی تعیینه مدار اولان
 وسائط هندسیه یی میدانه قویمشدر. اجرام
 سماویه نك برده قاتالوغنی یایمق عزم ایلدی که بونده
 خط واحد اوزرنده مرئی اولان کواکب ینه
 خطوط مذکوره نسبتنده تقسیم واره اولندیلر.
 بوصورتله قاتالوغه درج اولنان اجرامک مقداری
 بیک سکسانه واردی. بونکله برابر قبه آسمانک
 برتعریف و تصویرینی ده یایمق ایسترایدی. حتی
 یر یوزینک ده بویله برتصویرینی یایمشدرکه آنده
 شهرلرک و سائرهنک مواقعی عرض و طول درجه.

لریله کوسترمشدر . جداول شمس و قمری اک
 اول او یایمشدر . مع هذا بوقدر پارلاق مهندس
 ومنجم و فیزیقیجیلرک تشکیل ایلدکلری آلائی
 میاننده بطلمیوس دها زیاده شعشعه ایله پارلامقده
 ایدی . عربلرک « المجسطی » دیه ترجمه ایلدکلری
 کتاب که معروف جهاندر بطلمیوسک قدرت
 علمیہ سنه برهاندر . بو اثر بیک بشیوز سنه
 کمال استقلال ایله حکم سوروب یالکز مشهور
 ۱/ نوتونک اثری آنک بو حکومت مدیده سنه خاتمه
 چکه بیلمشدر . اثر مذکور ارضک کروی
 و مرکز عالم اوزرنده ثابت اولدینی قاعده سنی
 وضع ایلمش و تساوی لیل ونهار و سائرہ یی
 اولچوب حساب ایلک اوزره بر چوق آلات
 و ادوات هیئیه و هندسیہ تعریف ایلمش و دائرہ
 انقلابک میلنی استخراج و ممالکک درجات عروضنی
 تعیین و اقالیمک مخالفت هوائیہ سنی تصویر و بریوم
 ارضی ایله یوم فلکینک فرقنی اراٹه و تفہیم
 ایتمش اولدینی کبی محرک شمسک بر خارج عن المרכז
 اولسی قاعده سندن قو پوشه رق حرکات شمسیه

قاعده سنی تأسیس و حرکات قمری بالحساب
صفحاتی و خسوفلرینی ارائه ایلمشدر. ذکر
اولنان المجسطیدن بشقه بطلمیوسک برطاقم آثاری
دها بولنوب از جمله شمس ایله قمرک ارضه اولان
بعدینی ممکن مرتبه اولچمکه غیرت ایلادیکی کبی
هیپارکک کشفیاتنی اوزرینه دخی بحث و تدقیقاته
کیریشه رک اعتدال ربیعی و حریفینک تقدملرندن
یکرمی بش بیک سنه ده بر کره بر دور حصوله
کله جکنی بولمشدر. بیک یکرمی ایکی کوبکک قاتالوغنی
تنظیم ایدرک کهکشانک نه دن عبارت اولدیغنی
وسیاراتک حرکاتنی غایت ماهر بر صورتده تعریف
ایلمشدر. هله بو تعریف بطلمیوسه اک بیوک شرف
ویرن مسائله ندر. بو بابده وباخصوص وه نوس
سیاره سنک حرکاتنی حقنده قدما نک ویرد کلمی
معلوماتی اکمال ایلور. برده سته سیدیوس دخی
اسکندریه موزه ثومنک مشاهیرندن اولوب «آتش
ماکنه سی» نامیله توارینخده مروی اولان ایجاد
بو ذاتک اثر موفقیتیدر. شا کردی هر ونک
ایکی سلندر علاوه سیله اکمال ایلادیکی بوماکنه

ایلك واپورما کنه سی دیمکدر. هر و نك اکمالیه
 بوما کنه برره آقسیونلی ما کنه صورتی آاش
 دیمکدر که نه ثولیه لک مودلی اوزرینه انشا
 اولمشدر. (بو نه ثولیه ن آلات فیزیقیه دن بر
 آلتدر که قدما آنکه بخارک درجه قوتی کوستر لر
 ایدی) سه راپس صالونلرینک سکوئی سته سیدیوس
 و آپولونیوسک ایجاد کرده سی اولان صو
 ساعتلرینک شماتلریله اخلال اولندی که بونلر
 زمانی طامله طامله اولچر لر ایدی . رومالیلرک
 قالاندیریله لری اصلاحه احتیاج کوستره جک درجه
 لرده قاریشنجه صوسیژره نامنده اسکندریه لی
 برمنجم واسطه سیله وقیصر رومک امریله تصحیح
 اولندیلر. اوزمانه قدر رومالیلرک سنه لری اصول
 قمریه یه تابع ایکن منجم مومی الیه آنی ترک
 ایتدیروب ۳۶۵ و کسور کوندن عبارت اولان
 سنه شمسیه یی قبول ایتدیردی . ایشته ژولیه ن
 یعنی تاریخ قیصر دنیان قالاندیریله بودر.

بز دیورز که :

— دراپه رک اسکندریه موزه ثومنک

ایلك مهـد معارف اولدیغنی تعریف
 یولنده کی تفصیلاتی بوراده ختام بولمشدر.
 مقصود اصلی یہ یبانیلغندن طولایی بزم
 ایچون لزومندن فضله عدايدلك وبو کتابدن
 زیاده بر تاریخ علوم کتابنه درج اولنق
 لازم کلن اشبو تفصیلاتی دراپهر بالعکس
 پک آزینسایه آزینسایه یازمشدر. یعنی
 بو قدرینی ده یازمز ایسه هیچ بر شی
 یازمامش دینله جکندن خوف ایده ایده
 بو تفصیلاتی ویرمشدر. بوندن مقصدی
 یونانستانک دین قدیمی اولان عقاید
 اساطیری نه کی معلومات صحیحہ فیہ
 ایله دوچار انقراض اولدیغنی کوسترمکدرکه
 ایشته بو کتابدن مقصود اساسی اولان
 بو نتیجہ پی دخی بروجه آتی استنتاج

ایدیور. دیورکه :

— مصرده حکومت ایدن ما که دونیالی
 قرالار کندی تبعه لرینک حسیات دینه لرینه
 مقابل شو یولده اجرا آتده بولندقلرندن طولایی
 تعیب ایدلمشلر در. واقه امصر دین قدیمکی حکومتک
 اختیالات سیاسیه سی و اجرا آت ملکیه سی امرنده
 مدار نفوذی اولق منزله سنه ایندیره رک تحقیر ایتمشلر
 در. اما ذکر اولنان قرالار فطین و ذکی اولان صنف
 اهالی یه حکمت و یرمشلر در. هیچ شبهه یوقدر که
 بو قرالار شو پولتیقه بی آسیا سفارنده اوکر نمشلر در.
 اول سفر لرده که آنلر یونانیلری دنیانک برنجی
 ملتی عد اولنق مرتبه سنه ترفیع ایلیمشلر ایدی.
 بو سفر لرده کی آلدقلری حکمت سایه سنده یونانیلر
 ابا واجد ادرندن قالان دین اساطیرک مصال
 منزله سنه ایندیکنی کورمشلر واسکی شاعرلرک
 بحر سفید سواحلنی طولدیرمش اولدقلری خوارق
 معجز کارانه مناقبک خیالاتدن عبارت اولدقلرینی
 اکلامشلر ایدی. اولپ اکه و الهه لری آرتق
 بایلوب آنلرایله برابر اولپک کندیزی یعنی سعادخی

اسکی حکمندن دوشمشی ایدی. « هادس »
 دنیلن عالم ارباب آرتق قورقیله جق بر محل حکمنده
 تلقی اولنمق شویله طورسون بونک موقعی نره سی
 اولدیغنی تبیین بیله ایده میورلر ایدی. اسکی اله
 واله لر اوزمانه قدرتمکن ایدیورلر دیه اعتقاد
 اولندقلری اورمانلردن مغاره لردن و اناطولی
 انهارندن چیقمشلر کیتمشلر ایدی. ارباب مخیله
 مذکوریه اینانانلر بیله بونلرک شو محللارده فی الحقیقه
 مسکن طوتمش بولندقلرندن بیله شبیه ایتکه
 باشلامشلر ایدی. واقعا کنج سوریه لیلر آدونیسک
 احوال مؤله عاشقانه سنه حالا اظهارتالم ایدیورلر
 ایدیسه ده بوتالم آرتق یالکز بر عادت قومیه
 صورتنده وقوعه کلیور ایدی. ایران طرفلری
 برقچ دفعه تبدیل دین ایتش ایدیلر. زردشتک
 اخبارات سماویه سنه بدل عقیده تثنیه یی قبول
 ایتشلر ایدی. آندن صکره دخی بعض اسباب
 جدیده سیاسییه مبنی ماژ یزمی قبول ایتشلر
 ایدی. طاغ باشلرنده کی آتشکده لرده یانان
 آتشلره نیجه وقت پرستش ایله کدن صکره کونشه

طائغہ باشلامشیر ایدی . اسکندرک ظہوری
 اوزرینہ دخی فی الحال پانتہ یئرمہ (ہرشی حقن
 عبارتدر مذہبنہ) دوشدیلر . بر مملکتک
 معبودلری بحران زمانندہ امدادہ یتشمزلر ایسہ
 اعتبارلرینی غائب ایتکہ یاقلاشورلر . کندی
 ناملرینہ دیکیلی طاشلر معبدلر رکزو اقامہ اولنان
 محترم مصر معبودلری اکثریا غالبلرک قلیجی ایلہ
 مغلوب ایدلکہ کندیلرینی ترک ایتشلردر .
 اہرام جسیمہ و قولوسلر و ابو الہوللر ایلہ
 مزین اولان او مملکتدہ ارباب قدیمہ اصنامی آرتق
 کرچکدن بر حیات ذوات ایمشلر حکمنی کوسترہ .
 میورلر ایدی . بونلرہ آرتق اینانلمیور ایدی .
 انلرک یرلرینہ بشقہ معبودلرایستنیلوب سہ راپس
 اوزیرسی رہین انقراض ایلدی اسکندریہ
 سوقاقلرنده و دکا نلرنده بیک یہودی وار ایدی کہ
 بیت المقدسک و بیت الاحمک ربی عادتا اونو تمشلر
 ایدی . اساطیر اولین و اوان کهنہ و اعصار
 عیدہ نک شہادتق و الحاصل ہرشی کندی حکمنی
 غائب ایلمش ایدی . اوروپا طرفنک یعنی یونانستانک

خاطرات اساطیریه سی و آسیانک عقاید تناسخیه سی
 و مصرک ظنون قدیمه سی هپسی بر بایغینلق حالنه
 کلوب اعتقاد دنیلن شیئک نصل سریع الزوال
 بر خیال اولدیغنی بطلمیوسلر اکلامش ایدی .
 کذلک بونلرک اکلامش اولدقلری بر شی وار
 ایسه اوده بوعقاید و خیالات قدیمه دن دها قوتلی
 بر بشقه شیئک وار اولسندن عبارتدره . ذکر
 اولنان خیالات قدیمه بر کره منقرض اولدقدن
 صکره طبقات ارض ایچنده مدفون قالان اجسام
 عضویه کبی بردها عودت ایتمامک اوزره بودنیادن
 کچمش اولورلر . حال بوکه بوسریع الزوال اولان
 خیالی عالمک وراسنده برده ازلی و ابدی بر عالم
 حقیقی وارددر . ایکن مدیتةک هنوز درجۀ ابتدا .
 ئیه سنده یشایان آدملرک بزه براقش اولدقلری
 خرافات بی اساس اوزرینه مؤسس قیاسات ایله
 او عالم حقیقی بی اکلایه بیلیمک قابل اولهمیه جنی
 کبی بر طاقم اسرار عجیبه و خفایای غریبه خیالاتیه
 دخی او عالم حقیقی بی تفهم قابل اولهمیه . اسرار
 و حقایق مذکوریه بی علوم هندسیه و علوم طبیعییه

صور ملیدر. بو علملر انسانیت عالمنه لایعد و لایحصى
 فیوضات نثار ایدر لر که فیوضات مذکور هک
 قیمتلری عالی و کندیلری دائمی اولور لر. او قلیدک
 معادلات هندسه یه سنی رد ایده بیلمک کک قابل
 اوله بیله جکی کون اصلا کلیه جکدر. کذلک او کون
 کلیه جکدر که نه را ثوستنک کشف ایتش اولدیغی
 کریت ارض علیه نه اعتراض اولنه بیلسون.
 اسکندر یه ده سیرا کوسده حکمت طبیه یه بناء
 میسر اولان کشفیات عظیمه هک کوشه نسیانه
 آتلمسنى بو جهان اصلا تجویز ایده میه جکدر،
 هیپارق و آپولونیوس و بطلمیوس و آرشیمد
 اسملری دنیا اوستنده انسانلر باقی قالدیجه کمال
 تعظیم ایله یاد اولنه جقدر. ایمدی شو ایضا حاتدن
 اکلا شلدیغنه کوره اسکندر یه موزه ثومی علوم
 جدیده هک بشیکی اولمشدر. واقعا او موزه ثومک
 تشکلندن اولدخی چینده و مزا پوتامیاده ترصدا ت
 هیثیه اجرا اولنش ایدی. حساب و هندسه
 دخی هندستانده کرکی کبی موفقیتله تتبع ایدلش
 ایدی. لکن هیچ بر طرفده بونلرک اصول

تدوینی صحیح و جدی بر طور آلامش ایدی.
هیچ بر طرفه تجارب فیزیکیه مباشرت اولنماش
ایدی. حال بوکه علوم جدیده خصوصنده الیوم
اولدینی کبی اوزمان اسکندریه ده دخی طبیعتی
یالکمز تتبع ایله اکتفا اولنیوب بلکه طبیعتی
استنطاقه قدر واریلور ایدی که ایشته بو حال
اسکندریه مکتبنک صفت متمیزه سیدر.

بز دیورز که :

— آرهیره برقاج سوز قاتمق ایچون
ویردیکمز فاصله لردن قطع نظر دراپه رک
اسکندریه موزه ئومی حقنده اونبر صحیفه یه
طولدیرمش اولدینی معلوماتی کاملاً ترجمه
ایلدک که بونلری مطالعه ایدن قارئلر من
اگر تاریخ ترقیات علومه دخی واقف
ایسه لر دراپه رک سوزلرینی او قودقچه یریر
توقفلر ایله قسم قسم بعض تأملات و ملا-
حظاته بولنمشلر در. از جمله دقت ایتمشلر

در که بوندن اول دخی بیان ایلمش اولدیغمز
 وجهه ذکر اولسان موزه ئوم حقنده
 ویریلن معلومات « تاریخ » اولق نقطه
 نظر نجه ناقص و علوم ایله ادیان آره سنده
 « نزاع » اولق نقطه نظر نجه دخی بالعکس
 فضله در. حتی اسکندریه مکتبه منسوب
 اولان عالمک موفق اولدقلى کشفیاتى
 تفصیلاً تعداد ایتک بو کتابک پلاننده داخل
 اولماق لازم اولدیغنى دراپه رک کنديسى دخی
 اعتراف ایلدیكى حالده او تفصیلات کلفتى ینه
 اختیار ایلمشدر که بوندن مرامى کویا
 « ایشه اسکندریه مکتبی ترقیات علومه
 بو قدر خدمت ایلدیكى ایچون اباطل
 قدیمه یی برباد ایدرک انک یرینه علومه
 دهها زیاده موافق اوله بیله جک بر دین

جدید وضعنه مقدمه تهیه ایلمش اولدی «
 دیمک ايسه ده بومرامی ذکر اولنان تفصیلات
 زائده ایچنده ضایع ایتمکده بولندیغنه بزدن
 زیاده کندیزی تأسف ایتلیدر. بومراملرده
 دراپه ره مخالفتمز اولیوب بالعکس موافقتمز
 اولدیغندن او مراملری او مقصودلری
 برر برر کوزدن کچوره رک کندی دوشو.
 نجه لرمزی دخی علاوه ایتمک ایچون
 دیرزکه : اسکندریه موزه ئومنک ترقیات
 علومه سبق ایدن خدمات عظیمه سی نه
 قدر لسان ستایشله حکایه ایدلسه سزادر.
 حقیقه ایلک مهد علوم بو موزه ئومدر. اما
 بو حکایه لر هپ تاریخ قسمنده قالوب اصل
 دین و علم نزاعنه میدان عد اولنه مز لر.
 ذکر اولنان مکتبک تأسیسنده اوچ

مقصد اولوب برنجیسی او زمانه قدر
 موجود اولان معلومات بشریه یی جمع
 و محافظه و ایکنجیسی بونلری توسیع
 و اوچنجیسی دخی نشر و تعمیم ایمش . اشبو
 مقاصد ثلثه یه شویله خدمت لر و او خدمت لرده
 بویله فدا کار لقلر ایدلمش . هپسی طوغری !
 فقط هپسی تاریخ علومه عائد مباحثدن
 اولوب منازعه علم و دینه تعلقلری یوقدر .
 اسکندر یه ده کی عالم لر ادبیات ریاضیات
 هیئت و طییات دیه درت صنفه منقسم
 اولمشلر در . بر حیوانات و برده نباتات باغچه سی
 علاوه اولنمش . بر رصدخانه بردار التشریح
 بیله یاپلمش . هپ ترقیات علمیه تاریخنه
 عائد مباحث ! نهایت علومده ارسطو
 و اخلاقیاتده دخی زه نون حکمتلری

اساس اتخاذ اولنديغنى شرح و تفصيله
 باشلايوركه ايشته نزاع علم و دینه عائد
 سوزلر دخى بونلر اولمق لازم كليور.
 ارسطونك اصول حكمتى برشى حقننده
 خيالك كوستردىكى صورته اتباع ايدلمىوب
 عقلك كوستردىكى صورته اتباع اساسى
 اوزرينه مبنى ايمش. عقل ايسه تجربه
 ايستر ايمش. بواصول حكمتجه اولا
 جزؤياتى تجربه و تدقيقدن ايشه باشلايوب
 آندن متحصل نتايجى كلياته طوغرى
 توسيع ايتلى ايمش. تجارب واقعه
 عند التطبيق بوراده دخى اصابت و حقيقتى
 كوسترر ايسه عمومياته قدرتشكيل ايدلملى
 ايمش. بزجه « ائردن مؤثره انتقال »
 دينلن اصول حكمتكه حقيقهٴ عقله دخى

اك موافق اولان اصول انجق بودر .
 بونك معكوسى اولان حكمت افلاطو-
 نيه دن قات قات اقوادر . حتى دراپه رك
 دخی دیدیکی کبی بو یولده ده اکرچه
 خطادن سلامت بالکلیه قابل دکل ایسه ده
 دوچار اولنه جق خطالر اصولك خطالری
 اولیوب بلکه اعطای حکمه مدار اتخاذا
 اولسان تبحر به لرک کفایتسز لکندن متولد
 خطالر دیمك اوله رق او تبحر به لر اکمال
 ایدیله جك اولور ایسه خطالر دخی تصحیح
 ایدلمش اولور لر .

مقاصدك بوجهت لر نده هپ دراپه ر ایله
 برابرز . لکن تبحر به دنیلن شیئی اوقدر
 تعمیم و تصحیح قابلدردیه حکم اولنه -
 بیلور می ؟ ارسطودن و یا خود اسکندریه

کتبخانه سندن بوزمانه دکین ایکی بیک
 بوقدر سنه مرور ایدرک یونانیلردن
 صکره عربلر لاتینلر و آنلردن صکره
 اوروپالیلر دخی هپ تجارب و تتبعاته
 حصر سنین و اعصار ایتش اولدقلری
 حالده تجاربک بوکون استحصال ایتش
 اولدیغی نتایج بیله کافه حقایق اراؤه و تعیین
 مرتبه سنه وارمشمی که تا اوزمانلر مشائیونک
 تجربه سی بویله بر درجه مکملیته وارمشد
 دیه فرض اولنه بیلسون. بوکا دراپه ردخی
 امکان تصور ایده میهرک ارسطونک ده
 بر چوق مسائلده دوچار خطا اولش
 بولندیغی کتم ایده میوب اعتراف ایلور.
 اوت ارسطو دخی بعض اوقدر غریب
 خطالره دوچار اولمشدر که درجه غرابتی

بو کونکی مکتب چو جقلرینی بیله کولدی رر.
 اما او معلم علی الاعلی بو خطا لردن طولایی
 استخفاف اولنه مزه. یالکمز شو دنیلور که
 واقعا ارسطونک اصول حکمتی اوزمانک
 عقاید اساطیرییه سنی رده ابطاله محوه کفایت
 ایده بیلمش ایسه ده بو موفقیت ذکر اولنان
 اصول حکمتده کی قوت قاطعه دن نشأت
 ایلمش اولمقدن زیاده عقاید مذکور ه نک
 ذاتاً چور وک و باطل اولمسندن نشأت
 ایلمش در. « فلان مغاره ده بر پری وار
 ایمش ده او مغاره یه کیرنلره بر نغمه سحرارانه
 او قویه رق ایشیدنلری او آنده هلاک ایلر
 ایمش » طر زنده کی اسطوره کاذبه یی رد
 و ابطال و محو ایچون حکمت مشائی ه نک
 قوت و صلابته نه حاجت ؟ او مغاره ده

بر قاج کیجه بیتوت درجه سنده کی جسارت
 دخی کفایت ایدہ بیلور . شمیدی بزم
 قوجه قاری طاندر نامہ لریلہ خیالات
 اساطیر یہ آردہ سنده پک بیوک برفرق یوقدرہ
 حال بوکہ زمانہ کنجگری او طاندر نامہ لر
 احکامنی ترک و ابطال ایچون حکمت مشائیہ یہ
 احتیاج کور میور لر . مثلاً چهارشنبه قاریسی
 حقندہ بونجه اسطوره لر میدان آلمش اولدیغی
 حالده نہایت چهارشنبه قاریسی ہیچ
 بر کی مسه نك رأى العين کوردیکی تحقق
 ایدہ مامش اولسنی دوشونمک بونک بر مصال
 اولدیغی حکمہ کفایت ایلمکده در . نہ حاجت
 اسکندریہ مکتبندن دکل آ ارسطودن بیله
 مقدم اساطیر یونانیہ حکمدن دوشمکه
 باشلامش و معتدلری بر طاقم ارباب مخیله

یورطیارینی فی الواقع آنلره حسن اعتقاد
 لرندن طولایی دکل بلکه عیش و نوشه
 و ملاعب و فحشه مدار اولدقلری ایچون
 طوتمقده بولنش ایدی. حکیم سقراطک
 اواعتقاد قدیم علیهنده کی افکار حکمییه سی
 دکلیدر که بعض ظلمه متعصین طرفندن
 قتلنه قدر وارلمغه سبب اولمشدر؟ مع هذا
 اسکندریه مکتبنده معارفک ترقیسی تنویر
 افکاره خدمتله خیالات و خرافات قدیمه نک
 فویاسی دها قولای دها مکمل میسدانه
 حقیقمشدر. مثلاً قدمای اساطیریّه نزدنده
 یاغفور روزکار برکت قحط عشق سودا
 تجارت فلان هپ برر معبود و معبودیه
 اسناد اولنورلر ایکن انوار معارفله بر آرتنور
 ایدن کوزلر اشیبوتکونات طبیعیه یه اسناد

اولنان احكام خرافيه يي پك قولای رد
ایده بیللمش لردرد. هیچ بر وقت بلوطسز
یاغمور یاغمدیغنی دوشونمك درجه سنده
بر معرفت یاغمور خصوصنده ذوات مخیله
معبوده دن هیچ برینك دخلی اولمدیغنی
واوله میه جفتی کوستره جکی کبی یاغمور لرك
پنه دکزلردن نهرلردن بالتبخربلوط حالنی
اکتساب ایله روز کارك اوکنه دوشه رك
سوق اولندقلرینی و طبقات نسیمیه دن
بر صوغوق طبقه یه کلنجه میاه متبخره نك
بالتکائف یاغمور صورتنده یره ایندیکنی
بیلمك و دوشونمك بو کیفیت طبعیه نك برقاچ
معبودك قدرت مخصوصه سیله حصوله کلمسی
خاطره سنی محو ایدر. چونکه تجر به نك
بو نقطه اوزرنده کوستردیکی حقیقت او قدر

* ۱۱۵ *

قطعیدرکه یاغمورک اشبو کیفیت حصولی
 کشف سایه سنده تقطیر انیق لری دخی
 وجوده کلش و انیق قزغاننده مایعک
 تبخرحاله کتورلمسی دکزلردن دره لردن
 صویک دخی بو حاله کیرمسی دیمک اولوب
 بخارک بوریلردن کچمسی بلوطلرک طیرانی
 و بخارک مبردلرایچنده تکائی بلوطلرک
 بر طبقه بارده ده تکائف ایلمسی ونه ایت
 امریکدن مایعک آقسی دخی یاغمور
 یاغمسی دیمک اولمشدر. اصل عبادته
 لایق اولان معبود حقیقینک نزول باران
 ایچون قویمش اولدیغی اشبو قانون طبیعتیه
 وقوف ایله خرافات قدیمه نک بو کیفیتیه
 توکیل ایلدکلری معا بید قدیمه بی رد ایتک
 نه قدر قولای ایسه سائر حقایق طبیعیه

ایله خرافات خیالیه یی رد ایتک دخی او قدر
 آسان اوله جنی بدیهی و آشکاردر. لکن
 باقه لم حکمت مشائیه او قانون طبیعتک
 واضعنه قدر کشفیاتی ایلر و لتوب تعمیم
 ایده بیلیمشمی؟ فیزیک حدودی داخلنده
 بو قدر قطعیت کوسترن حقیقت مه تافیزیک
 حدودی داخلنه کیردیکی زمان دخی
 او حقیقت بویله قطعیت صورتنده تجلی
 ایلیه بیلیمشمی! هیئات!..... ایشته
 ارسطونک خطالری اصل بو طبیعیاتدن
 صکره یه وارلدیغی زمان میدانه چیقمش.
 بونک ایچونده اسکندریه مکتبی ایشک
 بوندن ایلر و سنی زه نونه براقشدر. چونکه
 مسئله طبیعیاتک خارجنه چیقوبده ماورای
 طبیعیاته وارنجه حکمت مشائیه نک سوزلری

دخی خرافات اساطیریہ نك بر بشفه درلوسی
اولمق صورتندن قورتیله میه جفی تحقق
ایلمشدر. زه نون اوزمانه قدر طبیعاتی
تدقیق ایلیان مسالك حکمیہ نك کشفنه
موفق اولدینی حقایقه بنای فکر ایدرك
دیه بيلمش که : « کائناتده اجرای حکم
ایدر بر قوه عالیہ وغالبه وارایسه ده بر ذات
عالی بر شخص غالب یوقدر » مشارالیه
بو سوزینی ایضاح دخی ایدرك « کوزه
کورنمز بر قدرت عالیہ وارایسه ده بر آله
شخصی یوقدر » دییور. حتی « هله بویه
بر آله شخصی تخیل و تمثیلندن صکره اکا
برده صورت ویرمک وانسانلرده اولان
حسیات وهوساتی اکاده اسناد ایلمک
بالکلیه عقلسزلقدر » دیهرک بوندن ده

وحبه الهامه قدر ایلر ولیوب بونلرک ده
 امکاتی انکار ایلور. دراپه ر بو سوزلری
 نیچون سویله یور؟ شبهه یوق که علم ایله
 دینک منازعه سنده علمی غالب دینی مغلوب
 چیقارمق ایچون سویله یور. دین انسانی
 براکه قیوم وقهاره دعوت ایتیمورمی یا؟
 آنک موجودیتنی اراده سنی زه نون آغزندن
 انکار ایتدیرمک ایسته یور. لکن بزمتدینلر
 بونقطه ده بر تأمل ایدرز. دوشونورز که
 زه نون بو سوزلری نه زمان و کیملره قارشو
 سویله یور؟ اسکی یونانیلر زماننده کوکلرک
 الہلرمقری ظن اولندیغی و او الہلرک عاداتا
 انسانلر کی حسیات و هوساته و هر درلو
 امراض نفسانیه و شهوانیه استعدادلری
 اعتقاد ایدلدیکی و جمله سنک زوجہ لری

معشوقه لری بولندیغنه قدر اینانلدیغی
 زمانلرده کی آدملره قارشو سویله یور.
 بو آدملر اعتقادات غریبه لرینی تا او آله
 والہ لک انسانلر ایله سویلشد ککرینه
 ومسافر لشد ککرینه و حتی چفتلشد ککرینه قدر
 واردیر لر ایدی. ایشته الہام و وحی ده
 بو صورتده اولمسندن طولانی رد ایدیور.
 بو حالده بز موحدین و منزہین دخی زہ نون
 ایله برابرز. ذاتاً او مثللو معاہدہ مخیلہ یه
 اینانمق قوتنه خلل کلکہ باشلامش اولسی
 اوزرینه زہ نونک ینہ دلالت علوملہ دخی
 مؤید بولنان بو حقلی سوزلرینه خللک
 اینانمسی پک لازم پک طبیعیدر. شو
 قدرکہ زہ نون اوقوت عالیہ یی تعیناً ایضاح
 و تصریح ایدہ میور. بو کون بز حکمت اسلامیه

یاردیمی ایله اکلایه بیلورز که بوقوه عالییه
 وغالبه دن مقصدی الله واحد وذوالجلالدر.
 اما آنک تعیین ماهیتی امرنده عجز وفتور
 یالکز زه نونک یاقه سنه صارلمق ایله قالمیور.
 اوزماندن بوزمانه کلنجه یه قدر بونجه انبیاء
 عظامک ارشاداتی منضم اولدینی حالده دخی
 ینه او قادر قدوس وسبحان اولان ذات
 اجل واعلی حضر تلی حقنده صوک سوز
 « ما عرفناک! ..... » اولوب قالمیور.
 زه نون حقیقه بیوک بر حقیقه واصل
 اولمش. زیرا « بو مسئله لر حقنده بزده
 اولان فکر لر هپ غیر صحیح هپ غیر
 مؤسسه سادر. چونکه فکر بشر کنیدی
 ماهیت مخصوصه سی حقنده برکونه معلومات
 صحیحجه یه دسترس اوله من» دییور. کندینی

بیلیمیان فکر بشر کندی خالقنی فصل
 بیله بیلور ؟ باقکنز نه کوزل سو یله یور.
 دیور که : « بز تکنوناتک یالکنز آثار ظاهره -
 سنی کوروب تتبع ایده بیلورز . مسبب
 خفی و حقیقی سنی کورده میز بیله میز . هیچ
 بر وجهله اونو تمیه لم که انسان اوغلی هیچ
 بر وقت هیچ بر صورتله حقیقت مطلقه یه
 واصل اوله میه جقدر » بوسوز حقیقه
 الی قیام الساعه فراموش اید یله میه جک و مرتبه
 حقیقتدن دوش میه جک بر سوزدر . زیرا
 حقیقت الوهیه دکل آهر کون کوزلر من
 اوکنده کی تحولات و تکنوناتک مستند
 اولدقلری قوانین طبیعیهنک صحتسنده کی
 حقیقت مطلقه یه بیله حالا مطلع اوله مامش
 بولن دیغمز کی دهانه زمانه قدر مطلع

اوله بيله جكمز دخى معين دكلدر .
 « روزكار » ديورزده نه ماهيت حقيقه سنى
 نه زمان و سمت هبوينى حالا قطعياً تعيين
 ايله ميورز . بوايسه ايشته طبيعيات دريا طبيعياتك
 اوته طرفنده حتى معقولاتك دخى خارچنده
 اوله ورق روزكارك خالقنك ماهيتنى تعيينه هانكى
 اصول حكمتك زهره سى وارد ر ؟ زه نون
 اوزات اجل واعلا حقنده كى جهلنى « من
 عرف نفسه » حده سندن كچروب عين
 معرفت حاله قويمش بولنديغى ايچوندر كه
 بومعرفت جهل نفيسندن كندى حكمت
 اخلاقه سنه بالانتقال انسانلره فضيلت
 وانتظام معيشت و حسن معاشرت و قضا
 و قدره تسليميت اساسلى اوزرينه مؤسس
 بر مسلك تعيين ايتمش . شرايع صحيحه

سماویہ یہ نہ قدر تقرب ایلمش ! بویله بر
 یاندن ارسطونك حكمت طبعیه سی و دیگر
 طرفدن زه نونك حكمت اخلاقیه سی
 یاردیمی ایله دیانت قدیمه اساطیریه محو
 ایدلمش ایسه ده شو دقیقه یه دقت ایتلی که
 زه نونك شرایع صحیحیه تقریبی ایله برابر
 قبول ایلدیکی شی مجرد بر « دین حقیقی »
 اولیوب بر مسلك حکمیدن بر مذهب
 ظنیدن عبارت قالدیغی ایچون فیوضات
 صحیحیه سی آثارینی کویسترمامش . بو کوزل
 کوزل حقیقتلرک میدانه چیقمسندن
 نهایت نه نتیجه حاصل اولمش ؟ دراپه ر
 بونی ده سویلیور . سویلیور اما شو یله بر
 طاقم تفصیلات غیرمطلوبه میاننده بر قاج
 کله جك ایله سویله یوب تفصیلات لازمه

ولایقه سنی پک تر کچبور. کندی ایشنه
 او یله سی ال ویردیکی ایچون او یله سویلیور.
 اما بزمتدینلر آنک او قدر جق سویله مسندن
 دخی ایشی اکلا یه بیلور ز . کتب سائر
 تاریخچه دن دخی خبر آلیور ز که اوزمانلر
 اسکندریه شمدیکی پارس کی برشی اولمش.
 اها لیسنی تشکیل ایدن نه روملرک روملغی
 قالمش نه یهودیلرک یهودیلکی نه قبطیلرک
 قبطیلکی ! جمله سی کویا امت واحده اولمش
 اما ایمانسر دینسر اخلاقسر ادبسر برهیئت
 مجتمعه سفیه و مسرفه اولمشلر قالمشلر.
 ایدیلن سفیهلکری بحق تصویردن الیوم
 قلملر حیا ایدیورلر . انصاف اولنسون.
 ژوپتر ایله وهنوس و سائر آره سنده کی
 اساطیر عاشقانه یه اینانان بطلان پرست

اسکيلر حقنده سه فاهتك فضاحتك بو
 درجه سندن بحث اولميور . آنلرك صاف
 درونقلرندن بحث ايديله رك بو صاف
 درونقلر دخي يچاره لرك جهالترينه حما
 قتلرينه بلاهتلرينه حمل اولميور . جهالتك
 بلاهتك موجب اولديغي فضائل ايله علوم
 ومعرفتك وحكمتك مستلزم اولديغي فضايح
 مقاييسه ايديله جك اولسه انسانك عاداتا
 علومدن نفرت وجهالتيه محبت ايده جكي
 كليور . اما صاقين ظن اولمسون كه دراپه رك
 دوچار طعن وتشنيغي اولان قاتولييك
 پاپاسلري كي بز دخي اساساً علوم ومعارفك
 علمينده يز ! حاشا ! بو محاكاتك ايلروسنده
 دهانه عجيب وغريب شيلر كوريله جكدركه
 فكرلر ميللر اوزمان دهانه زياده وضوح

ایله اکلایله جق وانشا الله تعالی ایکی بیک
 سنه در بونجه حکمتلرک حل ایده مد کلری
 حقیقت قطعیه بی حکمت اسلامیه نک نصل
 حل ایلدیکی کور یله جکدر . بز شمدیکی
 حالدہ دراپه رک شو برنجی بابندن اسکندریه
 مکتبک تحقیقات و کشفیات علمیه سی
 او زمان موجود اولان عقاید اساطیریہ
 و خرافیه بی محوه کفایت ایده بیلیمش اولدیغنی
 کور مک ایله اکتفا ایلیرک یوقسه اوزماندن
 صکره بوزمانه طوغری امتداد ایدن عقایدہ
 هیچ بر تأثیری اوله میه جغنی خاطر مزده
 طوتملی یز .

❦ ایکنجی باب ❦

(نصرانیت و تحولاتی و علوم ایلہ مناسباتی)

دراپہر ایکنجی بابنی تشکیل ایدن
مباحثی باب مذکورک سرنامہ سی آلتندہ شو
وجہلہ خلاصہ ایلپور :

« روماجہوریتنک احوال دینہ سی — اصول
ایمپراطورینک وحدت ربوبیتہ یول آچدینی —
ممالک ایمپراطوریہ دہ خرسٹیانلغک انتشاری —
خرستیانلغک حکومت ملکیتہ یی استیلا ایتسنک
بت پرستلک ایلہ امتزاجی مقتضی قیلمسی —
ترتولیہ نک کندی مذہب و عملنی کیفیت تصویری —

قسطنطينك تعلقسندن خريستانلغك تدنيسي
 نتيجه سنك استحصالي — خريستانلغك ايمپراطورلر
 وقراللر ايله اتفافي — علوم ايله غير قابليت موا-
 فقتي — اسكندريه كتيبخانه سنك محوي وفلسفه نك
 محكوميتي — سنت او كوستنك حكمتنك تشريحي
 وعموميتيه اوزره حكمت كنيسائيه نك بياني —
 تورات وانجيللرك حقايق محضة علميه صورتنده
 اعتباري »

دراپهرك برنجي بابي علم ودين مجادله-
 سندن اصل مقصود اولان شو ايكنجي بابيه
 كيرمك ايچون بر مدخل حكمنده ايدى.
 آنك ايچون باب مذكوره يالكزيونانستانده
 فلسفه نك ظهورى اباطيل اساطيريه يي
 حكمدن دوشورمش و كنديسنجه علوم
 وفنونه موافق عداولنان دينك شويلاهجه
 بر تخمى اكش اولديغنى كوسترمك ايله

اکتفا ایتش ایدی . بزدخی مقابله مزده
 یالکز اوبابک استعدادی درجه سنده سوز
 سویله مش ایدک . شمعی دراپه راشبو
 ایکنجی باینده ده مقاصد اصلیه سنی ده از یاده
 جه ایضاحه کیریشد یکندن قرائت و مطالعه .
 سنده قارئلر مزدخی دقت و اهتماملرینی اکا
 کوره آرتدیرملیدرلر . ایشته شوو جهله
 سوزه باشلایوب دیورکه :

— معنای سیاسی سینه کوره خرسیتیانلق روما
 ایمپراطور لغنک عالمه اهدا ایتش اولدینی بر
 هدیه دن عبارتدر . رومانک جمهوریتدن
 ایمپراطورلغه انتقالی اثناسنده حوضه بحرسفید
 سـ و احلنده کی ممالک مستقله نک کافه سی رومانک
 هر نفوذی بر مرکزده جمع ایتکدن عبارت
 بولنان قاعده سینه اطاعت ایلمشلر ایدی . بو حالده
 رومانک غالبیت فاتحانه سی ممالک مذکوره ایچون

برفلاکت صورتی المامش ایدی . بالعکس ممالک
 مذکورہ نك اوتہ دنبری یکدیگری علیہندہ ایقا.
 عندن خالی قالدقلى محارباتہ نہایت ویرہ رک
 بویله صوکی کلمز منازعہ نك صلح عمومی مقصدینہ
 ایراث ایلدیکی خلل و فلاکتی دخی اورتہ دن
 قالدیرمش ایدی . یالکز فتح وغالبیتک برعلامت
 علنیہ و صرئیہ سی اولق ایچون دکل بلکه یادکار
 غلبہ و مدار افتخار اولق ایچون ملل مغلوبہ نك
 من القديم معبود اتخاذا ایلمش اولدقلى صنملر
 رومایہ نقل اولنمش ایدی . مستہزیانہ برمساعده
 اولق اوزرہ اصنام مذکورہ نك رومادہ دخی
 کندی معتقدلى طرفندن مظهر پرستش
 اولمرینہ مساعده ویرلشدر . اشبو صنملردن
 هر برینك عن اصل کندی مملکتلرنده مظهر
 اولہ کلدکلى نفوذ و اعتبار عظیم رومایہ دنیانك
 هر طرفندن کتوریلوب جمع ایدلش اولان اصنام
 کثیرہ میانندہ کوچیلوب بالکلیہ ضایع اولق
 صرتبہ سنی بولشدر . اولجہ دخی کورمش اولد .
 یغمز و جہلہ کشفیات جغرافیہ و انتقادات فلسفیہ

اشبو عقاید قدیمه بت پرستانه یی ذاتاً متزلزل
ایلمش لر ایدی. عقاید مذکوره رومانک اصنام
حقنده اتخاذا ایلدیکی شو تدبیر سیاستکارانه ايله
بالکلیه محو ایدلمش اولدی. رومایه الحاق اولنان
ممالکک اسکی قرالری دخی اورته دن قالمش
اولدقلرندن ممالک مذکوره نك عمومی ایچون بر
ایمپراطور یکانه نك حکمی شامل اولمش ایدی.
افکار سیاسیة ايله افکار دینیه آره سنده دائماً
موجود اولان مناسبت قریبه یه نظراً اسکی کثرت
آله یرینه ده بر آله یکانه قائم اولق طبیعی
حکمنی المش ایدی. دیر ایکن او معبود یکانه یه
ایدیله جك تعبدی روماده بر آره لق وفات ایدن
ایمپراطور لر حقنده ده اجرا ایتکه باشلا دیلر.
متعاقباً پرستش مذکوری هنوز بر حیات اولان
ایمپراطوره دخی لایق کورر اولدی لر . ایمپرا-
طورلری بو وجهله معبود درجه سنه واردیری
ویرمک مسئله سنک افکار عمومیه اوزرنده عظیم
بر تأثیری کورلدی . یکیدن یکی یه معبود لر
تشکیل واتخاذا اولندقجه اسکیلرینک حکمی

آزالمغه ونهايت هيچ قالمامغه وانجام كار او عتيق
 و متروك معبودلر تمسخر ايدلمكه باشلاندی .
 شرقده كي حلوليه مذهبي كي غربده دخي انسان
 اولادندن بعضلرينك بويلاه الھلر درجه سنه
 ايصالی مسئله سی اسكي اولپلرك مسكن معبودين
 اولان اولپلري طرزنده يكي اولپلر پيدا ايتمش
 حكمنی آلدی . يالكز شوفرقي ايله كه يونانيلرك اسكي
 اولپنده معبودلر ير يوزينه اينوب انسان شكلنی
 الورلر وانسانلر ايله آمیزش ايدرلر ايكن روماليلرك
 بويكي اولپنده انسانلر يردن كوكه چيقه رق
 معبودلر مياننده يرطوتار وانلر ايله آمیزش ايدر
 ديه اعتقاد اولنديلر . اما رومايي بو حاله قويان
 شی يونانستانك ينه بويلاه اولان حالی دكلدر .
 دين غيرتنی وبطلان اوزرنده كي تعصبي چيلغلق
 درجه سنه واردير مقضيه سيدركه دينه هيچ بر
 كيمسه نك ياپه ميه جنی قدر بيوك فناقلری هپ
 اوغيرت هپ او تعصب ياپار . بومشرب جسدك
 آدی اكه واحد مذهبي تسميه اولندی . آنجق
 خلقك هر صنفی مسلك مذكوره سالوك ايچون

مسارعت کوسترم دیلر. تاجر لر آووقاتلر کند ی
صنعتلر ی نك دخی اقتضاسی سنجه معیشت سفیهانه یه
دها زیاده منهك اولدقلر ندن و قریحه لر ی دخی دها
زیاده آچیق و مستعد بولدیغندن دها زیاده
سرعت و سهولته تحویل مذهب ایدهر ك سائر
اهالی و باخصوص کویلر خلق ایسه عقاید قدیمه لرینی
اوزون اوزادی یه محافظه ایتدیله و آنهق پك
چوق زمانلر صکره تحویل مذهب ایده بیلدیله.
بز دیور زكه :

— دراپه رك بورایه قدر اولان
سوزلری اولجه ترجمه ایدیلن برنجی بابك
خلاصه حکمیله برلش دیر یله رك نظر تأمل
ودقه آلدیغی زمان کوریلور كه ادیان قدیمه
اساطیری یه یی هدم ایچون دائماً اِسکندریه
مکتبی کبی بر منبع علم و معرفتک تنویر
عیون و افکار ایتسنه ده احتیاج یوق
ایمش. اولجه بز دخی دیدك یا! خرافات

مذکورہ نك اساسی ذاتاً باطل اولدینی
 جهتله ایشته بویله رومالیرك بش اون
 پارچه اصنامی بر تعظیم مستهزیه ایله روما
 شهرنده موقع تعبده قویدیرملرندن عبارت
 و لطیفه طرزنده بر شی دخی خرافات
 مذکورہ بی هدم و تخریبه کفایت ایلیه
 بیلیور ایمش . بو حالده تحقق ایلیور که
 روما حدودی داخلنه کیرن یرلرده کی ادیان
 قدیمه نك هدمی خارجدن بر قوته محتاج
 اولمقدن زیاده — ینه دراپه رك دخی دیمش
 اولدینی وجهله — ذاتاً کندی ثقلت
 بطلاننه تحمل ایده میه رك انهدامه استعداد
 پیدا سیله کندی کندیسنه بیله منهدم اولی
 و یرییور ایمش . اما بر دین قدیم ولو که
 خرافات اساطیریه دن اولسون محو ایدیور

ایسه بوندن فائده و مضرتك نه درلوسی
 ونه مقداری حصوله کله جگنی دوشونمك
 جمله دن اول لازم اولان احوال دندر .
 بر خلق کنیدی دین قدیمندن جای دیر -
 یلوب ده او دینك یرینه آندن ده حق
 و صواب اوله جق بر دین قونلمز ایسه
 بوندن بیک درلو وخامتلك ظهوره
 کله جگنه شبهه بیله ایتملیدر . بر دیانت
 قدیمه خرافیه واساطیری نه لغوی مجرد
 اصل دین حق تأسیس مقصد و نیت
 خالصه سیله اولدیغی حالده ترقیات فکریه
 بشریه نه بیوک حسن خدمت ایدرایسه
 عکس حالنده ودها بلاسی دین قدیمك
 یرینه هیچ برشی قویماق اوزره محو
 ایدیلور ایسه نه درجه لرده وخامت مدهشه یه

یول آچلمش اوله جغنی تاریخ عمومی بیک
 امثال ایله اثبات وایضاح ایلمکده در .
 امثال مذکورده دن اقتضا ایدنلری صره سی
 کلدجه بو کتابده دخی ایراد اولنه جقدر .
 شمیدی یه قدر کچن احوالک کو ستردیکی
 امثالی تکرار تخطر ایچون اسکندریه ده
 دین قدیمک لغوندن صکره اخلاق و احوال
 اهالی یه طاری اولان فساده دائرینه
 دراپه رک باب اولنده ایراد ایلدیکی سوزلره
 ارجاع نظر ایلمک وروماده دخی ایمپرا-
 طورلرک الہلر درجه سنه واردیرلدیغی
 حقنده بوراده مختصراً خبر ویردیکی شیئی
 ذهنده بیولتمک لازم کلور . « ایمپراطور-
 لری الہلر درجه سنه واردیرمق » دیه
 مجملأ سویلنن سوزدن وهلة چیقاریلی

ویره جك حكم كافى دكلدر . بوكا علاوه
 دوشونمليدركه روما ايמپراطورلرى الوهيت
 دعواسنده اسكى مصر فرعونلرندن و آثور
 نمرودلرندن هيچده اشاغى قالمزلرايدى .
 كندى هيكللرينى ژوپيتر و سائر الاله
 صورت و قيافتنده ياپديروب معبدلرده
 اصنام و اوئان يرينه قويهرق خلقه سجده
 ايتديررلرايدى . حتى بيوك قسطنطين
 خرستيانلغى قبول ايدرك بت پرستلىكى
 كويا خدا پرستلىكه تحويل ايتمش اولديغى
 حالده بيله ينه كندى هيكلنه پرستش ايدلمسى
 ايچون خلقى مجبور ايلمش ايدى . ايشته
 بويله صورت غير معقوله و غير مقبوله ده
 تبدل دينك اسكندريه ده موجب اولديغى
 فناقلرك ده زياده سى روماده دخى ميدان

آلديغنى دراپهرك كنديسى دخى ولو كه بلا
اختيار اولسون اعتراف ايدرك ديوركه :

— روما ايمپراطورلنى سياست وعسكر لكجه
عظمت وشوكتك مرتبه غايه سنه واصل اولدينى
زمان اخلاق و معنوياتجه فسادك دخى مرتبه
غايه سنه وارمش ايدى. ئه پيكوريه نلرك مسلك
فلسفه سنجه فوق الحد لا بائيلكى اله آله رق بومسلك
اقتضاسنجه ادعا ايدرلر ايدى كه حيات بشر
دنيلن شى دائمى بر بزم عيش ونوشدن بر مجلس
ذوق صفادن عبارت اولوب فضائلك او حيات
بشره دخولى ايسه اولسه اولسه براز چاشنيسنى
دكشدير مك ايچون تجويز اولنه بيلملى ومعيشت
سفیهانده بعضاً پرهيز و اعتداله لزوم كوريله جك
اولور ايسه بوده محضاً عيش ونوش و ذوق
وصفايه انسانك قابليت وتحملى مدتى دهها زياده
تمديد يارديم ايلسون ديه التزام اولمليدر. ضيافت
صالونلرى آلتون ومجوهرات ايله پاريل پاريل
پارلايه رق و غلمان و جوارى پك شمعشعللى
صورته زر وز پوره مستغرق اوله رق قادينلرك

آشفتہ لکی و اعلا حاملر و تیاترولر اکلنجه لری
 و بوغا دوکوشلری تماشارلری او زمانلر رومالیلرک
 اک کبارانه هوساتی تشکیل ایدرلر ایدی. جهانی
 فتح ایتیش اولان رومالیلر آرتق زور و قوتدن
 بشقه هیچ بر شیئه پرستش ایتمز اولمشلر ایدی.
 من القديم انسانلرک تجارت و صنایع یولنده سعی
 و غیرتله قازانمش اولدقلری شیلرک کافه سنی او
 زور و قوت و آنلرک استعمالیه پیدا اولان جبر
 و شدت کندیلرینه قولایجه حاصل ایدی و یرمکده
 ایدی. املاک و اموالک مضادره سی و مغلوبلر
 اوزرینه طرح اولنان آغیر و یرکولر هپ غالبانه
 محاربه لرک ثمراتی اولوب بو قوت و جبرک تمثال
 ذی حیاتی ایسه ایمپراطورلرایدیلر. روما عالمترینک
 دبدبه و شعشعه ظاهریه سی آق دکز حوضه سندن
 شراره پاش انتشار اولان بر فوسفور پارلاقلی
 اولوب فقط بر فکر حکمتله دوشونلری قورقوته
 جق قدر رذیلانه و فسادپرستانه بر عالم ایدی.

بز دیورز که :

— ایشته دراپهر رومانک فساد

احوالنی شو یله بر قاج کله ایله تصویر
ایتمکده در. لکن تاریخ یو ماده حقنه
صحیفه لر بابلر طولدیرمقده در. آنلری
او قوملیدر. مثلاً یالکز قناریا دیلندن
برضیافته شوربا یتشدرمک امرنده نه قدر
قوش اولدیرلدیکی وادامه تذوق غیرتیله
قرنلر طویدقدن صکره مقیملرا یچیلوب
بعد الاستفراغ تکرار تناول طعام
ایدلدیکی طرزنده کی سفاهتدر کورملیدرکه
دراپه رک شو قیصه سوزینک اصل
اوزون حکمی اکلاشیله بیلسون. مع هذا
بو محاکمه ده دراپه رک برده نقصانی واردر.
او ایسه بو فسادلری کویا رومالیرک
سیاستجه عسکرلکجه شوکت و عظمتلری
مرتبه غایه واصل اولمسندن طولایی

وقوعه ککش ظن ایتمسندن عبارتدر.
 عسکر لکجه سیاستجه بر ملتک واصل
 مرتبه اقصی اولسی اخلاقنجه موجب
 فساد اولق لزومی مطلقمیدر؟ تاریخنده
 بونک خلافتنه برهان اتخاذا اولنه جق بر
 چوق مثالر واردر. ایشته از جمله ملت
 اسلامیهدر بعض اقسامک ادوار جهانگیرا.
 نه سی کبی. بونلر رومالیلردن دهها زیاده
 واسع ممالکه نائل اولمش بولندقلری حالده
 شوفساد اخلاق کندیلرنده کورلما مشدر.
 غریبدرکه ایرانیسیرکبی عن اصل بر دین
 باطل خرافاییه سالک اولان ورومادندها
 بیوک ممالکه مالک بولنان ملل قدیمهده دخی
 فساد اخلاقک بو درجه سی کورلما مشدر.
 انسان قیود دینیهدن وارسته باشی بوش

بر حالدۀ قالہ جق اولور ایسه دوچار اوله جنی
 فساد اخلاق سببیلہ او حیوان ناطقک
 سائر حیوانات سافله دن بیلہ محجوب
 قالسی لازم کلہ جک بر منزله منحوسہ یه
 تنزی محق قدر . بو حقیقت عظمایی بورادہ
 کو کلزک آرزوسی درجه سنده بسط و تمہید
 ایدہ میہ جکز . بونک ایچون ایلرودہ دہا
 کوزل دہا مناسب یرلر کلہ جکدر .
 شمدی دراپہر بورادہ سوزک صرہ سنی
 خرستیانلغک مبادی شیوعی مسئلہ سنہ
 کتورمش اولدیغندن بز دخی آنک ترتیب
 ایلدیکی صرہ یه اتباع مجبور یتندہ یزہ ایشته
 دیورکہ :

— روما بو حالدہ ایکن آسیانک برولایتندہ
 یعنی سور یہ دہه وضع الحال برقاج سادہ آدم
 بر معاونت متقابلہ و بردین مقصدیلہ عقد پیوند

اتحاد ایلمشلر ایدی. بونلرک مذهبی شول اخوت
 احتیاسنه موافق ایدی که اخوت مذکورہ روما
 طرفندن فتح اولنان الکالرک هپ یکدیگریله هم
 حال اوللرندن تولد ایلان براخوت عمومیه دیمک
 ایدی. بودین حضرت عیسی طرفندن تعلیم اولنان
 دین ایدی. اوزمانلر یهودیلر آبا واجدادلرندن
 کندیلرینه انتقال ایدن برروایت اوزرینه کندی
 آره لرندن برقور تاریخی ظهوریله شوکت وعظمت
 قدیمه لرینی اعاده ایده جکنه منتظر ایدیلر. حضرت
 عیسایک تلامیزی مشارالیهی مدت مدیده دن بری
 بعثتی منتظر اولان مسیحدر دیه تلقی ایتیشلر ایدی.
 فقط یهودی احبار و علماسی حضرت عیسایک
 نشر ایلدیکی دینک کندی منافع مخصوصه لرینه
 مغایر اولدیغنی کوردکلرندن مشارالیهی برصاحب
 خروج اولق اوزره رومالی والی حضورینه
 احضار ایلدیلر. والی دخی علمای مرقومه یی تطمین
 ایچون کندی رضای قلبی خلافتنه اوله زق مشار-
 الیهی بردار ایتدیردی. حضرت عیسایک نشر
 ایلدیکی اخوت وشفقت قاعده لری بووقعه دلسوز

صلیبدن صکره دخی بردوام اولدیلر. شاگردانی
 طاغلمیوب برلشدیلر. قومونیزم یعنی جماعت
 داخلنده اشتراك مال و معاونت متقابله اساسی
 اوزرینه بر جماعت عقد ایلدیلر. هرکس مالی
 و مکتسباتی موقع اشتراك قویار ایدی. ایتام
 و اراامل مظهر حمایه اولورلر ایدی. فقیر خسته لر
 باقیلور ایدی. بوسورتله یکی بر جماعت قویه و مقتدره
 تشکل ایلدی که آدینه «کنیسا» دینلری «یکی»
 ایدی. زیرا ازمنه قدیمه ده هیچ بویله برشی
 موجود دکل ایدی. «قوی» ایدی. زیرا
 خصوصی کنیسالر اول امرده متفرق و منفرد
 ایکن منفعت مخصوصه مشترکه مقصدیله برلشمکده
 تأخر ایتدیلر. ایشه بو انتظام و تنسیق ایله درکه
 خرسیتیانلغی بر غالبیت سیاسیة قازانمشدر. اولجه
 دخی دیمش اولدیغمز وجهله رومالیلرک غالبیت
 عسکریه سی واقعا عموماً بر صلح و آسایش حاصل
 ایتمش ایدیسه ده ملل مغلوبه میاننده هپ بر حاللی
 اولمقدن متولد بر اخوت معنویه پیدا ایلمش ایدی.
 بناءً علیه روما ممالککنک هر طرفنه بویکی حکمت
 نصرانیه نك انتشاری ایچون هر طرفده استعداد

موجود ديمك ایدی . بوسببه مبنی سوریه ده
 حاصل اولان نصرانیت آز زمان ظرفنده اناطولی یه
 قبریه یونانستانه ایتالیا یه حتی غول وبریتانیای
 کبیره قدر منتشر اولدی . دفعه واحده ده هر طرفه
 طوغری انتشار ایدن میسیونر لر نصرانیتک سرایتی
 تسریع ایلدیلر . اسکی فلسفه لرك هیچ بریسی
 بویله بر صورت سریعه ده انتشار و تعالی ایده مامش
 ایدی . بعض احوال سیاسی بویکی دینک حدودنی
 تحدید ایلدی . حدود مذکوره روما ایمپراطورلنی
 حدودندن عبارت اولدی . اول روما حدودی که
 حضرت عیسانک صلیبی داخلنده وقوعه کلدیکی
 مخالفت قبول ایده میان قدس شریفده تلمیزی
 بطروسک دخی وفاتی وقوعه کلش اولسی قبول
 ایدلیه رك بطروسک وفاتی او روماده وقوعه
 کلدیکی ادعا اولتمقده در . ایشته اصل مرکز
 نصرانیت قدس ایکن بطروسک اسناد وفاتیه
 روما شهری نصرانیتک دخی مرکزی اولدی .
 بر چوق مقدس یادکارلردن قطع نظر مرکز
 نصرانیت مطلقا قدس شریف اوله جغنه یدی

طاغ اوزرنده مبنی اولان رومانك مركز اولسی
دها نافع کورلمش ایدی.
بز دیورز که :

— شوراده بر لحظه جق ایچون
دراپه رك سوزینی کسیونرز. یالکز شونی
اخطار ایتک ایچون : نصرانیتده کی دین
صحیح رنگی ایشته شو صورت ابتدائه.
سندن عبارت اولوب آنی ایسه دراپه بر
لسان تعریض ایله دکل بر لسان تقدیر ایله
تصویر ایلپور. اول دراپه که بو کتابی
اساساً ادیانك علیهنده اولمق ایچون
یازمشدر! قارئلریمز بو خرده لره بودقیقه.
لره دقتدن غافل اولمالیدر که مومی ایله
دینی رد ایله علومى التزام غیرتنده ایکن
حقیقت حالده دین حقیقی یی فصل قبول
ایدوب یالکز دین نامنه ارتکاب ایدیلن

سوء استعمالاتی رد ایللمکده بولندی
کورنسوز . ایشته سوزی ینه کندیسنه
ترك ایدیورز . هپ نصرانیتک مبادیسنی
بیانده دوام ایلور . دیورکه :

— بر چوق سنه لر خرستیانلق شو اوچ
صورته کورونمشدر: اولحق تعالانک تعظیمی
ثانیاً اخلاقک طهارتی ثالثاً اخوان دینک بر برینه
شفقتی ! خرستیانلق شو ساده لکی حالنده قوتسز
وضعیف اولدینی مدت ظرفنده کندیسنه پیدا
ایلمش اولدینی طرفدارانی حقیقه ایمانلرنده قناعت
حالیله پیدا ایلور ایدی . معتقدلرینک نفوسیله
کندی نفوذی آرتدجه بر طاقم آمال سیاسییه
دخی دوچار اولغه باشلایوب حکومت ایچنده
بر حکومت دها تشکیله و دولت ایچنده بر دولت
دها تأسیسنه قیام ایلدی . ایشته کندی ترقیاتنک
نتیجه منطقیه سی بوندن عبارت اولدی . روما
ایمپراطورلری بویکی اصول دیانتک کندی حکومت
ایمپراطوریه لری اصولیله قابل توفیق اولدیغنی

کوره رک خرسیانلنی منع و محوه قیام ایلدیلر.
 بونک ایچون ده کندی قدرت عسکریه لری مقتضا.
 سنجه حرکت ایتدیلر. او مقتضا ایسه حصول
 انتظام ایچون جبرو شدتن بشقه قوت و واسطه
 طانیمقدن عبارتدر. میلادک ۳۰۲ سنه سندن
 ۳۰۳ سنه سی موسم شتاسنه قدر خرسیان اولان
 افراد عسکریه روما معبودلری ایچون منالقدیم
 موضوع اولان عبادت علنیه یه اشتراکدن اعراض
 ایلدیلر. بو اطاعتسزک او قدر چابوق توسع
 ایلدی و مسئله درحال او درجه لرده اهمیت پیدا
 ایتدی که ایمپراطور دیوقله تیهن بوکانه یولده چاره
 بولنق لازم کله جکنی مذاکره ایچون بر مجلس
 مشورت تشکیل ایلدی. او زمان دیوقله تیهنک
 قاریسی ایله قزی دخی خرسیان اولدقلری
 دوشونیلور ایسه ایشک درجه اهمیت و وخامت
 اکلاشلمش اولور. دیوقله تیهن غایت ماهر
 و سیاسیاتجه نظریات عالییه صاحبی بر آدم ایدی.
 اکلادی که فرقه جدید نصرانییه مخالفت برواجبه
 ذمت حکومتدر. مع هذا قان دوکولامسنی امر

ایلدی . لیکن غلیان اهای بی منعه نصل امکان
بولنه بیله جك؟ نیقومدی (اذمید) شهری طوپراغه
قدر هدم و محو ایلدی . بونك انتقامی اوله رق
قسطنطینه ده ابنیه عالیه احراق و او اصر حکومت
پارچه پارچه مرق و تحقیر ایلدی . اردولرده کی
خرستیان ضابطلر طرد اولندیلر . طرف طرف
قتل عاملر وقوعه کلدی . احوال او قدر غیر
قابل مقاومت بر صورت پیدا ایلدی که بالذات
ایمپراطور بیله اعتسافات واقعیه یی آرتق منع
ایده میور اولدی . ایشته بو وقایع ایله یکی دین
ار بابنك نه قدر قوتلی برجماعت اولدینی و کندی
حقلرنده ایدیلن تجاوزات بت پرستانه دن بالما یوسه
آرتق او مقهوریته تحمل ایده میه جکلری اکلشلدی .
۳۰۵ ده دیوقاه تیه نك حکومتدن فراغندن صکره
مقام ایمپراطوری اینچون موجود اولان رقباسی
میاننده قسطنطین بو پولتیقه دن حاصل ایده جکی
منافی اکلایه رق نصرانیلرک باشنه کچدی . بو حال
کندیسنه الکالرک هر طرفنده فدای جانه بیله حاضر
برچوق ارکک وقادینلری طرفدار ایدرک اردوده

دخی بر صداقت غیر قابل التزلزل صاحبی بر چوق
طرفدار پیدا ایتدیرمش اولدی . ملیوییه ن
کوپریسی یاننده بر محاربه قطعیه ده نائل اولدینی
غلبه دخی بو حسابنده اولان طوغریلغی اثبات
ایلدی . ما قیسسه نك و من بوره بی متعاقباً لیسینیوسك
وفاتلری قسطنطینك اوکندن بتون موانعی قالدیر .
مش اولدی . نهایت قسطنطین ایلک خرستیان
ایمپراطور اولق اوزره قیاصره صندالیدی اوزرینه
اوتوردی .

بز دیورز که :

— ایشته دراپه ر خرستیانلغك اصل
مبادی شیوعنی یوقاری یه ترجمه ایدیلن
ایکی پارچه ده کورلدیکی اوزره یازیور .
بوکا « مبادی شیوع » تعبیر اولنمسنه
قارئلر من شاشمالیدرلر . واقعا حکایه
میلادك دردنجی عصری مبادیسنه قدر
کله رك خرستیانلغك ایلک تأسسی اوزرندن

اوج عصر کچمش و روماده حاصل اولان
 نصرانیت آنجق بومدت ظرفنده بت پر-
 ستلکه بویله غلبه ایدجک درجه لری
 بولمش ایسه ده بوشیوع هر حالده « مبادی
 شیوع » در . اصل تفصیلی مراق ایدنلر
 « مدافعه » لر مرزه مراجعتله کوره بیلورلرکه
 اوج یوز سنه ظرفنده خرسیتیانلغک روما
 ممالکنده نائل اوله بیلدیکی شیوع وانتشار
 اسلامیتک الی سنه ظرفنده آسیا و آفریقاده
 مظهر اولدیغی شیوع وانتشاره نسبة هیچ
 منزله سنده اولدقدن فضله بوشیوع وانتشار
 طوغریدن طوغری یه خرسیتیانلق
 نامنه ده دکل ایدی . بر چوق زمانلر
 رومالیلر نزدنده خرسیتیانلق تمامیه
 یهودیلک دیمک اوله رق اووجهله تلقی

اولنوب فقط یهودیلر بالنسبه سربست اولد-
 قلری حالدہ خرسیتیانلر کندی نظرلرنده
 کندیلرینی یهودی دخی عد ایتدکلری جهته
 اصل ماهیت حقیقه لرینی اورتیه قویه-
 میورلر ایدی. نو عما تقیه ایدیورلر ایدی.
 زیرا رومابت پرستلرینک عمومی و رسمی
 آیینلرینه ظاهراً اشتراک ایدهرک الہلرک
 و ایمپراطورلرک بتلرینه سجدہ دخی
 ایدیورلر ایدی. بونلرک شوتعبددن دخی
 اعراض ایلہ کندیلرینک بشقه بر دین
 مستقل اصحابی اولدقلرینی میدانہ قویملری
 ایشته دراپہرک دخی یازدینگی وجهله دردنجی
 عصر مبادیسندہ وقوعہ کلشدر. قاتولیک
 و پروتستان میسیونرلرینک اسلام حقندہ
 یازمش اولدقلری کتابلردہ اسلامک سرعت

انتشاری قلیج سایه سنده وقوعه کلدیکی
 در میان ایتکه مقابل نصرانیتک قلیج
 سایه سنده دکل وعظ ونصیحت ایله اعلان
 حقیقت سایه سنده انتشار ایلمش اولدیغنی
 یازملری حقایق تاریخیه نه قدر موافق دوشه
 بیله جکنی ایشته قسطنطین زمانه قدر وقوعه
 کلن انتشارک حقیقه بر مبادی انتشار
 اولسی قضیه سی اثبات ایلر. زیرا خرسیتیا.
 نلغک اصل دور انتشار وتأسسی بوندن
 صکره کلش اوله جق و آنده دخی محضا قوت
 سیوف ایله نشر ایدیله بیلدیکی کور یله جکدر.
 حتی ایشک ده اغریبی اولق اوزره خرسیتیا.
 نلغک سادهلک وسکون حالنده صفوت
 اصلیه سنی محافظه ایدرک تمام دور صحیح
 شیوع وانتشارنده وهنکام شوکت و حاکمیت

کیردیکی آنده صفوت ابتدائییه سنی غائب
ایدرك هر جهتله تبدل ایلدیکی دخی کور یله.
جکدر. واقعا بزجه اصل مقاصد اساسیه دن
اولان شو کیفیتلر دراپه رك مقاصد اساسیه سی
جمله سنه داخل اوله مدیغی جهتله بورالرینی
مومی الیه پك مختصر کچور ایسه ده اصل
تفصیلاتی توار یخ عمومیه ده موجود اولدیغندن
بزدراپه رك افادات مختصره سیله دخی قناعت
ایده رك ایشته نوبت کلامی کند یسنه
ویریورز. دیورکه :

— بعدما فرقه غالبیه کیم کیرر ایسه مجرد
مساند عالییه کچمک قوت و منفعت مادییه نائل
اولق طمعیه کیرمکه باشلامش ایدی. قیود دینه یه
مقابل پك بی قید و بی مبالات اولان برچوق ارباب
سفاهت خرس تیانلغك پك غیرتلی طرفدارلری
و مدافع لری کورونمکه باشلادیلر. قلباً و فکرأ
هنوز بت پرست اولدقلری جهتله خرس تیانلغی

دخی بت پرستلکه بکزمکه غیرت ایلورلرایدی .
 بالذات ایمپراطور قسطنطین دخی بونلردن فرقلی
 اولمدینی جهتهله بوتحریفه ممانعت یولنده هیچ
 برشی یاپمامشدر . باخصوص کندسی دخی
 کلیسانک اوامرو نواهیسنه اصلا اتباع ایتیمور
 ایدی . متمادیا جرم و جنایتله کچن عمرینک
 صوکلرنده برازقیود دینه یه رعایت ایدراولدی که
 بو حالد ۳۳۷ سنه میلادیه سنده وفاتی وقوعه
 کلدی .

بز دیورز که :

— دراپه رک قسطنطین حقنده یازدینی
 شوسوزلرک نه قدر مختصر نه قدر کفایتسز
 اولدقلرینه فارئلریمز البت دقت بیوررلر .
 کلیسانک ذوات معززه درجه سنه واردیردینی
 قسطنطینک کندی اقربا وتعلقاتی بیله
 اعدام ونصرانیتی قبولدن صکره دخی هیکلنه
 سجده ایچون خلقی اجبار والوهیت مسیح

مسئله‌سی کی مسائل اساسیه ده پاپاسلرک
 قسم اغلب واعظمی کندی امرینه اطاعتده
 مضطر ایلمک درجه‌سنده کی سیئاتی و بو
 یولده کی خونریزانه شدائدی توارینخ
 عمومیه ده مصرحاً و مفصلاً مذکور اولسه
 ایدی دراپه رک بوسوزلرنده کی کفایتسزلک
 بتون بتون تحقق ایلا ایدی . مع هذا
 مقصود من نه نصرانیتی مدافعه نه ده اکا
 تعرض اولیوب بر صورت عمومیه و مطلقه ده
 دین نامنه نزاعی تدقیقندن عبارت بولندیغی
 ایچون دراپه رک یازدیغی شیرلی صره‌سیله
 ترجمه ده دوام ایلیه جکز . دیورکه :

— بالاخره علوم ایله نصرانیت ارسنده کی
 نقاط منازع فیهای وجوده کتورمش اولان
 تعدیلات و تحریفات کنیسائییه یی نظر منده کوزلجه
 تعیین ایده بیلمک ایچون بر مقایسه اجراسنه مدار

اولق اوزره نصرانیتک دور صفوتنده کی حالی
 میدان قویلی یز . بختمزده بونی ده تر تولایه نك
 « مدایخ نصرانیه » سنده بوله بیلورز که نام دیکری
 دخی « رومالیرک اتهاماتنه قارشو خرستیانلرک
 مدافعه سی » دره سه ور نام ایمپراطور خرستیانلره
 بر طاقم اعتسافاتی روا کوردیکی زمان بو اثر
 روماده یازلمشدر . تر تولایه ن بو اثری بالذات
 ایمپراطوره تقدیم ایتیوب بلکه جرایم کونا کون
 ایله اتهام اولنان خرستیانلری محاکمه یه و حکمه
 مأمور اولان حاکم لره تقدیم ایلمشدر . بناءً
 علیه اثر مذکور غایت جدی و شایان اهمیت
 آثار تاریخیه دن اولوب شومسئله یه دائر مطلوب
 اولان ایضاحاتک کافه سنی حاویدر . او زمانکی
 خرستیانلرک اساس ایمانیه سنی مبین اوله رق روما
 پایتختنده بتون دنیانک یوزینه قارشو میدان
 قونلمشدر . حتی طائفه قسیدینک آتش فشان
 بر لعنتنامه حدیدانه و غصوبانه سی حکمنده دخی
 اولمیوب غایت ادیبانه یازلمش شایسته حرمت
 بر نسخه تاریخیه دره تخمیناً میلادک ۳۰۰ سنه سنده
 یازلمش اولدینی ایچون خرستیانلرک ایلاک عصرلری

ایچنده یازلمش اولان آثارك انافسندن عد اولنور.
بونده تر تولیه ن بحثه غایت ماهرانه بر صورتده
کیر یشه رك حاکم لره دییورکه :

« خرستیانلق یر یوزنده پك یبانیجدر. کندی
« جای مختصی اولیان بر یرده کنیدیسنه دشمنلر
« بولسی شایان تعجب دخی دکلددر. یالکز
« کندینی ده سویلتمکسزین بر حکم ویرلماسنی
« وروما حاکم لری نك کنیدیسنه دخی حق مدافعا
« ویرمسنی طلب ایدیور. خرستیانلق امید
« ایلیورکه قوانین ایمراطوریه نك بر شعیسه عدالت
« قازانمسنی مدعی علیه ك استماعنه حاجت کورلمکسزیم
« ویریلن حکملر ایله دکل بلکه مدعی علیه
« دخی سویلته رك تحقیقات و تدقیقات لازمه نك
« اجرا سندن صکره ویریه جك حکملر ایله حاصل
« اوله بقدر. بیلمدیکمز بر شی علیهنده کیز
« وغرض باغلامق عادلانه بر شی دکلددر. زوه
« محاکمی قال وقیلی دکل افعالی محاکمه ایتلیدر
« حال بوکه قباحتری یالکز خرستیان نامنی حائ
« اوللرندن عبارت بولنان آدم لرك دخی محکو
« ایدلدکلری کورلمشدر »

بوندن صكره تر تولىه ن خرسـتيا نلغك منشأ
وكيفيتنى و انسانلر اوزرنده كى تأثيراتنى بىسانه
كېرىشه رك بودىنك دنياده اك محترم كىتب عبرانيه
اوزرينه مؤسس اولديغنى ده بعد الاخطار
حاكلره ديوزكه :

« حضرت موساك كىتابلى كه حق تعالى
يهودىلرك بتون احكام دينيه سنى برخزينه ايچنه قويا
كى بو كىتابلره قويمشدر و بناءً عليه خرسىيان
« دينى دخى آنلره درج ايلمش ديمكدر. بو كىتابلر
« سزك اك اسكى سالنامه لريكز دن دها اسكى اولوب
« سزك اك قديم آثار عموميه كز دن دها قديم
« وحتى حكومتكز دن و برچوق شهر لريكز دن
« قصبه لريكز دن و الحاصل تاريخ و اساطير اولق
« اوزره طانيديغكز شيلرك كافه سندن دها قديمدر.
« علومك و سائر كوزل شيلرك حافظى اولان
« حروف و خطك ايجادندن بيله دها قديمدر.
« بوندىن زياده سنى بيله سويلمكه جسارت آلورم كه
« اودىن سزك السهر لريكزك دىنندن سزك معبدلر
« يكز دن هاتفلريكز دن مذبحلريكز دن بيله ده
« قديمدر. بو كىتابلرك واضعى يعنى حضرت موسى

« ترووا محاصره سندن بيك و هو مردن يدي
 « يوز سنه دن زياده اول كلشدر. وقت حقيقتك
 « متفقيدر عاقل اولان آدملي محقق اولان وعصر لر
 « طرفندن تصديق قيلنان شيلردن بشقه هيچ
 « برشيئه ايمان ايتمز لر. بو كتابلر كاك باشليجه
 « مدار صدق حاكميتلري بونلري دائما تحت
 « احترامده محافظه ايتديره كلش اولان عتيقلكلر.
 « يدر. فلادلف ناميله معروف اولوب بطالمه ناك
 « اك عالمي اولان حكمدار كامل فالرلي ده ميريوسك
 « نصيحتيله بو مقدس كتابلري استنساخ ايتيردي.
 « بونسخه اليوم كندى كتيبخانه سنده موجود در.
 « بو كتابلر كاك اثر وحى ربانى اولدقلري شونكله
 « اثبات اولنور كه زمانزده هر نه اولوب بيلمكه
 « ايسه كتب مذكوره ده قبل الوقوع جمله سى خبر
 « ويرلشدر. بونلر ده مندرج اولان اخبارات
 « قبل الوقوع او زمانلردن بو زمانلره قدر
 « انسانلر كاك نظر شهادت لرندن مرور ايلمش لر در.
 « براخبار قبل الوقوعك فى الحقيقه وقوعه كلسى
 « او خبرك صدقنه برهان دكليدر ؟ وقوعات
 « سالفه ناك براخبار قبل الوقوعى تصديق ايتمش

« اولدیغنی کوردیکم زده وقوعات آتیه و مستقبله یه
 « دائر اولانلرینه دخی اینانیدیغمزن طولایی
 « شایان تعیب کور یلیورمی یز ؟ قبل الوقوع
 « خبر ویرلمش اولدیغنی حالدده فی الحقیقه وقوعه
 « کلمش اولان شیلره اینانیدیغمز کبی ینه قبل الوقوع
 « اخبار اولنمش بولندیغنی حالدده هنوز وقوعه
 « کلامش اولان شیلره دخی اینانورز . زیرا
 « وقوعه کلمش اولانلرده کله جک اولانلرده
 « هپ اللهک کتابلرنده یازیلیدرلر . ایمدی
 « بو مقدس کتابلرده بزه اخبار ایدیورلر که
 « براللهدن بشقه الله یوقدر . او الله بو دنیایی
 « هیچدن یاراتمشدر . او الله برا که خفیدر .
 « لکن لاینقطع آثار مخلوقه سی ایچنده ظاهر در .
 « کندی حقیقتی آنجق ینه کندیزی بیلور . لایتنا
 « هیلک آنی هم نظر مردن ستر هم ده بزه ارااه
 « ایلر . انسانلره عمللرینه کوره مکافات یا مجازات
 « ایلر . اولولری دیرلته جک و آنلره شکل ابتدا .
 « ئیلرینی اخذ ایلملرینی امر ایده جکدر . بعده
 « آنلری یا سعادت ابدیه جنتنه و یا خود عقوبت

« ابدیه جهنمنه سوق ایده جکدر. جوف ارضده کی
 « آتشر جهنمدرلر. من القديم الله تعالى دنیایه
 « پیغمبرلر واعظلر کوندرمشدر. بونلر یهودی
 « ایدیلر. آثار وحی السہی بی یهودیلرہ تبلیغ
 « ایدرک یهودیلردخی آثارمذکورہ بی کتابلرنده
 « محافظہ ایلدیلر. اولجہ دخی دیدیکمز وجہلہ
 « ایشته بوو حیلراوزرینہ درکہ نصرانیت تأسس
 « ایتمشدر. صورت و طرز عبادتہ نصرانیتک
 « ہر نہ قدر براز فرقی وارایسہ دہ! برآدمہ
 « پرستش ایدرک عبرانیلرک اللہنی اونوتدق دیہ
 « بزى طعن ایدیورلر. خیر! حضرت عیسا بی
 « تعظیممز اللہہ اولان تعظیممزک عینیدر.
 « اسکی بطریقلرک (یعنی پیغمبرلرک) اہمیتلرینی دہا
 « کوزل اکلامق ایچون دوشونعلیدرکہ یهودیلر
 « یکانہ ملت منتخبۃ السہیہ ایدیلر. حق تعالی
 « او پیغمبرلرہ کندی آغزیلہ کلام سویلہ مکملہ دخی
 « لطف ایلمش و آنلری منتهای عظمتہ ترفیع
 « ایتمش ایدی. فقط یهودیلر خیانت دنائتنی
 « قبول ایلدیلر. اللہہ عبادتی براقوب اباطیلہ

« عبادت ایتدیلر. حق تعالی آنلره خبر و یردی که
 « برملت اخرای انتخاب ایدرک یهودیلری ارض
 « مقدسه دن چیقاره جقدر. الیوم آنلر بتون
 « دنیا یوزنده متفرق و پریشاندرلر. هر طرفده
 « سرسری کز یورلر. آرتق وطن اصلیلری
 « هواسنی تنفس ایده میورلر. آرتق السهلری
 « یوقدر. حق تعالانک ایتدیکی تهدیدیرینی بولدی.
 « هر ملتدن کندیسنه دها صادق اولاد انتخاب
 « ایلدی. پیغمبر ایله اعلان ایتمش ایدی که بونلر
 « کندی ملتیدر و بونلردن بر مسیح طوغه رق یکی
 « بر شریعت وضع ایده جقدر. بومسیح حضرت
 « عیسادن بشقه کیمسه دکلدرد. بر نور دیگر
 « نوردن علولندیکی کبی الوهیت دخی الوهیتدن
 « چیقار. اب و ابن آله واحددرلر. ضیا
 « هر نره دن کلورایسه کلسون ضیادر کتب السیه
 « ابن اللهک ایکی درلو جلوسنی بیان ایدرلر.
 « برنجیسی بلیه ایچنده وایکنجیسی عظمت ایچنده
 « وقوع بولمشدر. یهودیلر بونلرک جمله سنی کندی
 « پیغمبرلری واسطه سیله خبرالمشدر. فقط کناهلر

« نندن طولای بونلر او قدر دو چار عمی اولمشلر در که
 « حضرت عیسانک یر یوزینه کلدیکنه اینانه میه رق
 « حالا بیهوده یره آنی بکل مکنده در لر. ظن ایتدی لر که
 « حضرت عیسانک اجرا ایتدی کی معجزه لر سحر
 « ایشیدر لر. شریعتک پیشوالری و پاپاسلرک رئیس
 « حضرت عیسانک حسودلری ایدیلر. پلاتک
 « نذرنده آنی اتهام ایلدیلر. صلیبه چکلدی و (حاشا)
 « صلیب اوزرنده جان و یروب دفن اولندی
 « و اوچ کون صکره دیرلدی. قرق کون شا کرد
 « لر یله برابر او توروب بعده بر سحانه را کبآ
 « کوکه چیقدی. بو وقعه رومو لوسک و ساثر روما
 « پرنسلر ینک عروجندن ده ها طوغری ده ها
 « کرچک بروقه در. او پرنسلر دخی کوکه چیقمشلر
 « ایسه بو بابده انسانلرک شهادت لرندن بشقه
 « هیچ شهادت سماویه یوقدر »

بز دیورز که :

— ترتولیه نک بوسوزلری میاننده
 حضرت مسیحک تور اتلرده کی مبشریتی ایله

حضرت محمدك (ع. م) مبشریتنی بربرینه
 قائمقده بولمسنه دقت اولنمز ایسه ذهنلر
 دوچار خطا اولورلر . زیرا یهودیلرک
 یرینه بشقه برملتئ انتخاب ایده جکنه دائر
 توراتده ویردیکی خبرلر رسول الله افندیمز
 حضرتلری حقنده برتبشیردرکه بو حقیقت
 « بشار صدق نبوت محمدیه » نامیله طر-
 فمزدن یازیلان و الیوم باصلمقده بولنان
 کتابده عریض و عمیق بحث و اثباب
 ایدلمشدر . برده دها ترتولیهن زماننده یغی
 میلادك ۳۰۰ سنه سنده حضرت عیسانك
 (ع. م) نبوت جلیله سی تحریف اولنه رق
 مرتبه الوهیته چیقارلمغه باشلامش اولدیغی ده
 ترتولیهنك سوزلرندن اکلا شلمقده در .
 لکن ظن اولنسون که اوزمانلر بو اعتقاد

عمومیت حالنده ایدی . خیر ! پک خصوص .
 صی ایدی . زیرا بالا آخره از نیک مجلس
 عمومیسنده ایکی بیک بشیوز قدر رها بندن
 آنجق در تیوز قدری ربوبیت مسیح رأینده
 بولنوب ایکی بیک یوز قدری یالکز نبوتنه
 قائل ایدیلر . مع هذا مسئله نك بوجهتده
 بو کتابجه او قدر اهمیت یوقدر . دوشو .
 نمیدر که تر تولیه ن کند یسی دخی مقاله سنك
 مبادیسنده بر اللهدن بشقه الله اولم دیغنی
 اساس ایمان اوله رق تأسیس ایلمشدر .
 بومقاله نی یازمسی ایسه او زمانلر نصارا
 علیه نده روایت اولنان جنایتلری رد ایچوب
 ندر . مفتریات مذکور نك بر قسمی نصارانك
 میمنتسز لک لرندن طولانی و بالر حر یقلر
 فلانلر وقوعه کلدیکی طرز نده ابلهانه شیلر

اولدیغندن تر توللیه ن دخی تمام بو زمینه
مقدمه اولمق اوزره یوقاری یه ترجمه اولنان
تفصیلاتی یازدقدن صکره اصل مقصوده
شروع ایلور. دراپه ر آنک بقیه اشعارینی
دخی قارئلرینه تبایغ ایچون دیورکه :

— بوندن صکره تر توللیه ن شیاطینک منشأ
لرینی و طبیعتلرینی حکایه یه کیریشه رک کندی
پر نسلری اولان ساتانک امری التده خسته لکلری
و مخالفات هوا ئیه یی و وبالری ویره اکیلن تخملرک
محوینی ایقاع ایلدکلری کبی انسانلره قانلی قربانلر
عرضنی ده آنلر احساس واقناع ایتمکده اولدقلرندن
بمثله دیورکه :

« بوقانلی قر بانلردن غرضلری او قر بانلرک
« قانلرندن کندیلری ده تعیش ایتمکده. شیاطین
« صرقومه قوشلر قدر خفیفدرلر. قوشلر کبی بونلر
« دخی یر یوزرنده نه لر اولدیغنی کاملاً بیلورلر.
« هواده اوچوب یشادقلرندن کوکلرده اولانلری
« دخی بیلورلر. بعض معجزات کاذبه ایله

« انسانلری آلداتمه لری دخی بوندن اوترودر.
 « یالاندن هاتفلری ده بوصورتله سویلتورلر. پرسه
 « اوزرینه اجرا اولنان محاربه منتج مظفریت
 « اولدقدن صکره بو مظفریتک قریب اولدیغنی
 « رومایه اخبار ایدنلر دخی بونلردر. بونلر
 « خسته لکری ای ایتک ادعاسنده اولوب چونکه
 « بونلر اولابرا انسانه مستولی اوله رق آنک
 « وجودینی خسته لک ایله طولیدر دقدن صکره
 « بعض معالجات ایله او خسته لکری ینه کندیلری
 « ازاله ایدر لر ده انسانلر دخی بو خسته لکری طبیعی
 « و تدایسنی دخی جدی ظن ایلرلر »

ایشته تر تولیه ن خرس تیانلره افترا ایدیلن شیلری
 بویله شیطانلره تحمیل ایله رد ایله کدن صکره
 برده خرس تیانلردن روما حکومت ایمپراطوریه
 سنک اصلا خوف ایتامسی لزومنی دخی اثباته
 باشلایه رق دیورکه :

« هر نه قدر خرس تیانلر ایمپراطورک الوهیتنی
 « تصدیق ایتیموب انکار ایدر لر ایه ده ینه ایمپرا
 « طورک شان عظمتی ایچون دعا ایدر لر . زیرا

« بیلورلرکه روما ایمپراطورلغنىك عظمتى دوام
 « ایلدکجه جهانى تهديد ایدن فتنه و فساد تسکین
 « ایدیلور. چونکه خرستیانلق جهانك شورش
 « وفسادینى ایسته من. خرستیانلر جماعت اوله رق
 « یالکز بر جماعتدن بشقه جماعت طائیزلرکه اوده
 « جمهور نصرانیتدر. بو جماعت بتون دنیایی
 « شاملدر. نصارا یالکز بر جسم تشکیل ایدرك
 « یالکز بر السهدن بشقه سنه طائیزلر. اصل بختیارلق
 « اولق اوزره دخى سعادت ابدیة اخرویه یی
 « بکلرلر. یالکز ایمپراطور یالکز حاکملا ایچون
 « دکل صلح عمومی ایچون دخى دعا ایدرلر.
 « ایمانلرینى تقویه ایچون کتب مقدسه یی اوقورلر
 « وفکرلرینى مقام الوهیتة یوکسلتوب بوصورتله
 « اعتمادلرینى تقویه ایدرلر. بر برینى امر دینده
 « تشویق ایچون طوپلانورلر. کنهکارلردن
 « آیریلورلر. اجتماعلرینه ریاست ایچون دسبوطلری
 « واردرکه بونلر کندى تبعه لرینك آرای عمومیه سیله
 « انتخاب اولنورلر. هر ماهك نهایتنده هر کس
 « کندى صدقه سنى سربست اوله رق ویرر. بو

« صورتله ویریلن پاره لر صدقات دینه درلر .
 « یکه ایچمه که صرف اولنزلر . بلکه فقیرلری
 « بسيله که جنازه لرینی کومکه یتیملری اعاشه یه
 « وکنجکلرینی مؤمنلره خدمت یولنده صرف
 « ایتیش اولان اختیارلرک معاونتنه و ثروت و سامانلر
 « نی خرب کی حریق کی بلیه لرایله غائب ایدنلرک
 « امدادینه و عملیات شاقه ایچون معدنلرده ایشله که
 « محکومانفی و یاخود مجرد خرستیان اولدقلرندن
 « طولایی حبس ایدیلنلره صرف اولنورلر .
 « خرستیانلرک مشترک اولدیغی یالکز برشی
 « واردرکه اوده قادینلرندن عبارتدر . یارین
 « اوله جکلرایمش کی هیچ شتک شطارت سومزلر .
 « هیچ اولیه جکلرایمش کی متین بنالر یامزلر .
 « آنلرجه حیاتدن مقصد معصومیت عدالت صبر
 « عفت و اعتدال معیشتدر »

کندی زماننده عقاید نصرانیه نك بو صورت
 عالیجنابانده بسط و تمهیدی اوزرینه ترتوالیه ن
 مخاطبی اولان حاکملره بر خبر عظیم دخی
 و پرمکدن احتراز ایتیور . بو خبری « عظیم »

دیه توصیف ایلرز. زیر ا قریباً وقوعه کله جک
اولان حالی اخبار دیمکدر. دیورکه :
« شو حالده بز هنوز یکی طوغمشز دیمکدر.
« فقط دها شمیدن دنیایی سزک منتهای حدو.
« دکزه قدر طولدیرمشزدر. شهر لر قلعه لر اطه لر
« ولایتلر واجتماعات اهالی ورومانک واروشلری
« سرائلر سنا تولر عمومی میدانلر وبالخاصه اردولر
« نصارا ایله مالامالدر. سزه یالکز معبد.
« لریکزی بر اقمشز (یعنی یالکز اورالرده خرسیان
« یوقدر) ایسته مش اولسه ق هانکی محاربه یی
« کوزه آلدیره میز ؟ اکر دینز منع ایتسه
« واولدورمکدن ایسه اولمک مرجح اولدیغنی
« بیلدیرمه نه چابوق سلاح الته کیره بیلورایدک»
بز دیورز که :

— یوقاروکی فقره لر او قونور ایکن
دائماً خاطرده طوتملیدر که تر توللیه ن بو
سوزلرینک هر جمله سنی هپ روما دولتنک
خرستیانلر حقنده احتراز ایلدیکی نقطه لره

جواب اولق اوزره یازمشدر . زیرا
رومالیر خرسیانلر حقنده اجرا ایلدکلی
تدقیقات نتیجه سنده ظن ایتشار ایدی که
خرستیانلر ایمراطورک رسمنه تعبد ایتماک
ایله اصل حکومت ایمراطوریه یی قبول
ایتمک ایسته مزلر . تحصیل صدقاتدن
مقصودلری دخی بالآخره بونلری بت
پرستلر عایهنده تشبثات خصوصنده صرف
ایتمکدر دیه ظن ایدرلر ایدی . حاصلی
خرستیانلری حکومت حاضره یه مخالف
وبوکون یارین بت پرستلک علیه برفساد
چیقارمغه مهیادر ظن ایلدکلی ایچون
ترتولیه ن ایشه بو ظنلری ابطال مقصودیه
بوسوزلری یازمش فقط مسکینانه بر
لسان ایله یازمیوب احرارانه اولدیغی

اثبات ایچون دخی اك صوکنده نصارا
ایسته مش اولسه لر شویله ده یاپه بیلور لر دیه
اخافه جهته بيله کیتمشدر . دراپه رک
ترتولیه ندن ایتدیکی اقتباسات دخی بو
فقره ده ختام بولمشدر . بوندن صکره
دراپه ر ترتولیه نك تصویر ایلدیکی مبادی
نصرانیه ايله آندن صکره یعنی قسطنطین
زمانندن بدأ ايله پیدا ایلدیکی صورتی دخی
موازنه یه کیریشه رک دیورکه :

— ترتولیه نك شو ماهرانه یازلش اولان
اثرنده خرسیتیانلغك بت پرستلر طرفندن هنوز
تحت اعتسافده طوئیه رق انحق کندی موجودیتنی
محافظه غیرتنده بولندی زمانلرده کی حالی کوم
ریورز . بوندن صکره دخی نصرانیتهك موقع
اقداروشو کته کلدیکی زمان پیدا ایلش اولدی
حال و صورتی کوره چکر . ایمپراطور سه وهر
زمانده کی نصرانیته ايله ایمپراطور قسطنطین

زماننده میدان انتشاره چیقمش اولان برچوق
 مذاهب سه وهر زماننده بالکلیه مجهول ایدی .
 دیانت نصرانیه نك بت پرستلك ایله قارشمه سینه
 ایکی سبب یاردیم ایتمشدر . برنجیسی خاندان
 حکمرانینك نظریات سیاسیه سی و ایکنجیسی
 دخی یکی دینك انتشار و شیوعنی تأمین ایچون
 التزام ایلدیکی تدابیر اساسیه سیدر . اولاً برنجی
 سبی بسط ایده لم : واقعا فرقه نصرانیه رومایه
 یکی بر ایمراطور اقعاد ایده جك قدر قوت پیدا
 ایلمش ایسه ده اصل دشمنی اولان بت پرستلکی
 محو و منقرض ایده جك درجه لرده قدرتی هنوز
 حائز دکل ایدی . بناءً علیه ایکی دین آره سنده کی
 مبدأً مخاصمه یکدیگرینك اصولنی بر برینه قاتمق
 صورتنده کورلدی . بو خصوصده خرستیانلق
 مسلمانلغه بکزه یه مدی . مسلمانلق کندی دشمنی
 اولان صابئییتی کلیاً محو ایدرك کندی قواعدینی
 بلا اختلاط موقع مراعیته قویمشدر .

بز دیورز که :

— دراپه رك سوزینی بوراده کسه رك

اسلاميتك مبادىء تاسسى و صابئيت ايله قطع
 مناسبتى حقنده بوراده برقاچ سوز سويله -
 مکه مجبورز. زيرا دها ايلروده بوسوزلری
 سويله مک ايچون دها مناسب فرصتلىر
 کليه جکدر. اوسوزلر شونلردرکه : اوروپا
 ارباب تدقيقندن همده حقايق اسلاميه
 حقنده کى معلوماتلری ينه دراپهردن پکده
 ايلرويه واره میان ارباب تدقيقندن بعضلری
 اسلاميتك مباديسى و صابئيت ايله اولان
 مناسبتى حقنده دراپهرك بوملاحظهسى کى
 ملاحظهده بولنمورلر. بونک بالکليه
 خلافتده بر ملاحظهيه دوچار اوليورلر.
 آنلر زعم ایدیورلرکه رسول اکرم صلى الله
 عليه وسلم افنديمز حضرتلىرى بت پرستلىکى
 بالکليه ابطال و محو ایتدیلر. بلکه طواف

بیت شریف و ذبح قراین و کثرت زوجات
 و قادینلرک حقو قجه ارککک نصفی عداو لنمسی
 و بر قبیله نك دیکرینی اوره زق اموالنی اغتنا-
 مك حلال بیلنمسی کبی برچ-وق قواعد
 عرب جاهله نك بعضلرینی عیناً بعضلرینی
 تعدیلاً اسلامه ادخال ایلمشدر. بوزعمک
 بطلاتی میدانه چیقارمق ایچون صابئی
 مذهب قدیمنی ایجه تدقیق ایتملیدؤ. تخطر
 ایلمای-دیرکه صابئیلکده حج بیت اللهک
 بولنمسنی قربان ذبح ایدلماهی و سائر
 بویولده برچوق شیلرک موجود اولماسی
 لازم کلورایدی. زیرا بونلرک کافه سی دین
 ابراهیم حنیف مقتضیاتندن اولوب مقتضیات
 صابئیه اساساً مخالفدر. صابئیت آله
 واحد و ذوالجلالی قبول ایتمزکه اکابر بیت

معنوی تصور ایده بیلسون. آنلر کعبه
مکرمه بی بیت الله اوله رق دکل فرنکلرک
«تامپل» تعیر ایلدکلری وجهله بیت الاصنام
اولق اوزره تلقی ایدرلر ایدی. اجرام
سماویه نکل بللی باشلورلری برر آله اعتقادیلله
آنلر نامنه یاپلمش برر سنکپاره بی خشپاره بی
دخی اصنام معبوده اتخاذا ایدرلر ایدی حضرت
ابراهیمک حجاز طرفلرینه عزیمتی کتب
اسرائیلیه ده فصلسه امال اولنمش و یاخود عن
اصل مندرج ایکن صکره تحریفات و تخریبات
اثناسنده غائب ایدلمش اولدیغندن اوروپالیلر
بیلله مشار الیهک حجازه کیدرک بیت اللهی
بنا ایللمش اولدیغنه وقوف حاصل ایتما مشار
وبناء علیه بیت اللهی عرب جاهله طرفندن
یاپلمش برر معبد دیه تلقی ایللمش لر دره آنجق

خطالرينك مبدئي دخى بوزهاب اولمشدر.
 مصر قديمده يونانده سور يهده روماده
 ايرانده فلانده اولديغى كى عربده « معبد »
 فكرى پيدا اولماش ايدى. ادنا ملاحظه
 ايله معلوم اولور كه معبد انشاسى فكرى
 مقيم و متمدن اهالیده بولنه بيلوب سيار
 اهالیده كنديلرى ايچون بيله اقامتگاه
 انشاسى فكرى اوله مزكه معبد انشاسى
 فكرى اوله بيلسون . اولسه ايدى مكه
 مكرمه عربك يكانه شهرى قصبهسى اوليوب
 دها بر طاقم شهرلر قصبه لر دخى بولنديغندن
 و از جمله مدينه منوره مكه دن بيله بيوك
 و زراعت و معموريته صالح اولديغندن
 اورالرده ده برر بيت الله ياپلمسى لازم كلور
 ايدى . حال بوكه مكه دن ماعد ايرلرده

عربك اصنامى شوراده بوراده و بعضاً
 طاغلر اوزرنده يوللر کنارنده بولنوب اويله
 معبد اطلاقنه سزا مكانلرى يوق ايدى.
 مكده كعبه شريفه نك موجوديتى شرفى
 وهرسنه اورايه بيكلرجه اهالى طوپلانهرق
 وقوعه كلن تجارت منفعتى بعض عربلرى
 دوجار حسد ايله رك بيت اللهى كندى
 مملكتلرينه نقل ايتك وياخود آنك كى بر
 بيت الله دخى كندى مملكتلرنده وجوده
 كتورمك امللرى دخى پيدا اولمش ايديسه ده
 موفقيت ممكن اوله مامش ايدى . بونه دن
 ايدى؟ چونكه بيت شريفى حضرت ابراهيم
 بنا ايدهرك طواف و حج دخى نبى ذیشان
 مشارالهدن قالمش وقریش ايسه آنك
 اولاد و احفاد و اخلافى بولنمش اولديغندن

بوشرف مکه و قریشه منحصر ایدی .
 بالآخره عربك بیت شریف اطرافنه
 اصنام جمع ایتلری حادث اولوب اوحدوته
 منی بعث پیغمبریده آنلر ازاله ایدلمشلردر .
 ایمدی رسول الله افندیمر حضرتلرینک
 عادات قدیمه عربدن ابقا بیورمش
 اولدقلری ظن اولنان شیلرک کافهسی
 واجبات و سنن ابراهیمیه و اسماعیلیه
 اولدقلرینه اصلا شبهه ایتاملی و بناء علیه
 دراپهر بوراده دیملیدیر که حضرت محمد
 اصل دین ابراهیمدن عرب جاهله نزدنده
 موجود قالمش اولانلری کرک شریعت
 جدیدهسی . موجنبجه تعدیلا و کرک حقیقت
 قدیمهسی موجنبجه عیناً ابقا ایدرک بونلردن
 ماعدا عرب جاهله نک صکره دن کندی

ظنون باطله و خرافات واهیه لرندن ایجاد
و ايقاع ایلتمش اولدقلری اباطیلی کاملاً
محوایتمش وایشته اسلامیتی بویه بر صورت
صافیه وخالصه ده وضع و تأسیس ایلتمشدر.
شو ایضاحاتی اعطادن صکره سوزی ینه
دراپه ره ترک ایدیورز که اودخی خرسیتیا
نلغک دور شوو کتنده کی تبدلاتی حکایه ده
یوقاریکی سوزینک الت طرفنی ایراد ایلور.
دیورکه :

— قسطنطنین کندی حرکات و معاملاتیه دائماً
کوستریورایدی که کندیسی ملتیک یالکز بر قسم
غالبنک حکمدار مابه الافتخاری اولق ایله اکتفا
ایده میوب بلکه بتون ملتیک بیطرف بر حکمدار
عمومیسسی اولق ایسته یور. بونک ایچون بر طرفده
خرسیتیا نلره کلیسا بنا ایتدیردیکی حالده دیگر
طرفده دخی کرک تعمیراً کرک مجدداً صنمخانه لر
دخی احیا ایلور ایدی. کاه پاپاسلرک نصایحنه

قولاق ویریور کاه بت پرستلر رؤسای دینه -
 سنک نصایحنی اصفا ایلور ایدی . واقعا مشهور
 ازنیق قونسیلنی دعوت وتشکیل ایتش ایسه ده
 او صره ده رکز اولسان « فورتون » صنمنه
 دخی تعظیما لازمه یی ایضا ایلمشدر . بریاندن
 خرستیان وافتیزنی قبول ایتش اولدینی حالده
 دیگر طرفدن کندیسنه علامت الوهیت اوله رق
 ضرب ایدیلن مدالیه یی ده قبول وتصدیق ایلمشدر .
 شهر قسطنطنیه ده بر بیوک مرمر ستون اوزرینه
 وضع ایدیلن کندی هیکلی آپولون معبودینک
 صورت وقیافتنده تصنیع ایدلمش ایدی . یالکز
 چهره سی کندی چهره سنه بکزر ایدی . برده
 قفاسنه تاج کبی برشی قونلمش ایدی که بوتاجک
 چیوی کبی سیوری سیوری اولان شعاعلری
 خرستیانلره کوره حضرت عیسانک چارمیخه
 میخلانمش اولدینی چیویلرک یادکاری وبت پرستلره
 کوره دخی شمسک اشعه سی دیه تأویل اولنیور
 ایدی . بت پرست فرقه سنه امنیت ویرمک ایچون
 کندی سراینده کی بت پرستلک اصول وعاداتنک

دوامنه اعماض ايله مساعده ايلور ایدی .
بواحوال وعاداتی التزام ایدن رؤسادن بعضری
کندی فامیلیاسی اعضاسندن ایدیلر .

بز دیورز که :

— دراپه ر دیانت نصرانیه نک بت
پرستک ايله قارشمسینه ایکی سببک یار دیم
ایلدیکنی خبر ویردکن صکره برنجیسی
اولان خاندان حکمرانینک نظریات سیاه
سیه سی بختی بورایه قدرایضاح ایلمشدر .
بوندن صکره ایکنجیسی اولان ویکی دینک
انتشار وشیعونی تأمین ایچون التزام
ایلدیکی تدابیردن عبارت بولنان سببی دخی شو
صورتله بسط وتمهیده کیریشه رک دیور که :

— ایکنجی جهتک بسط وتمهیدینه کلهجه :
منحصراً امور بشر ايله مشغول بر آدم اولق
وبناءً علیه خصوصات دینییه پک ده اهمیت

ویرمأمکده بولنمق حسبیله ایمراطور دوشوندی کا
 کزک حکومت و کرک فرق منازعه و باخصوص
 بالذات کندی منافعی ایچون اک موافق اولان
 صورت خرستیان و بت پرست اهاالینک ممکن مرتبه
 یکدیگرینه مزجیله جسم واحد تشکیل ایتلرندن
 عبارتدر. کوروندیکسه نظراً ایمراطوره اک
 صادق اولان خرستیانلر بوکا اصلاً مخالف
 حیقمدیلر. احتمال که یکی دین اسکی دینه قاریشور
 ایسه دهها چابوق ودها عمومی بر صورتده منتشر
 اوله رق نهایت حقیقت غلبه ایدوب اباطیل محو
 اوله جقدر دیه دوشوندیلر. ایمراطورک والده سی
 هه لن بو خصوصده سرای قادینلرینک ده معاونتیله
 مزوجیت مطلوبه نك حصوله غیرت ایلدی .
 آرزوسنک حصولی ایچون قدس شریفده بر مغاره ده
 مدفوناً محفوظ اولان اصل صلیب عیسی ایله
 مشارالیه ایله بر لکده اصلمش بولنان ایکی خرسزک
 صلیبلرینی و یافته لرینی و چوویلرینی بولوب چیقاردیلر.
 بولردن هانکیسی حضرت عیسانک اولدیغنی
 بر معجزه ایله تحقیق و اثبات ایلدیلر. ایشته امانتله

عبد عادتى بونك اوزرينه پيدا اولدى . اسكى
 بونانيلرك بويولده كى تعبداتى تكرار احيا ايدلمش
 اولدى . او زمانلر ماتايوتته ده ترووا آتى
 اعمالده قوللانلمش اولان آلات وادوات خلك
 نظرگاه زيارتنه عرض اولندينى وكهرونه ده دخى
 بهلوبك عصاسى وفاليسسته آشيلك مزراغى
 ونيقومه ديده آغا مامنونك قليجى كوسترلديكى
 كې ! كذلك فه آغوتلره كلن زيارتجىلره قمايدو .
 نيهن طهوزينك اقامتگاهنى كوستردكلرى و بر
 چوق مملكترلر ترووانك كوچك پاللا ديومنه
 مالكيت ايله مفتخر اولدقلى كې ! بعض يرلرده
 ميزوانك هيكللى بولنه رق مزراغنى صاللا دىنى
 و بعض رسملر بولنوب بونلرك بعضا قيزاردىنى
 واعزه رسملى بولنه رق ترله دكلرى و حدسز
 حسابسز خوارقه مالك يرلر بولنوب خسته لره
 شفا و يردكلرى كې !

بزديورزكه :

— مدافعه لر مذك برنجى جلدنده بيوك

قسطنطينك نصرانيتى قبولنه نصارانك

ویردکری معانی معقدانهک او یولده کی
 اخبار تاریخیه ایله عدم موافقتنه دائر سرد
 ایلدیکمز مطالعات اوزرینه اثر مذکوره
 اعتراض ایدن و درسعادت پروتستان
 میسیونرلرینک رئیسی بولنان میستردوایت
 جنابلری رد یوللو بر طاقم مطالعات سرد
 ایلمشلا ایدی ده آنلری وجوابلرینی دخی
 مدافعه مزک ایکنجی جلدینه درج ایتمش
 ایدک . بونلری مطالعه بیورمش اولان
 قارئلر مزقسطنطینک قبول نصرانیتی حقنده
 شوراده دراپهرک دخی یازمقده اولدیغی
 سوزلری اوقور ایکن هیچ شبهه یوقدرکه
 ذاتاً آشنا اولدقلری بر مسئلهدن بحث
 ایدلمکده بولندیغنی تخطر بیوررلر .
 كذلك دقت ایدرک کوررلرکه دراپهر

بوراده دخی سوزی پك مختصر سويله يور.
هم مختصر هم ده اوسته لقلی براحتیا طکار.
لقله سويله يور. زیرا بتون بتون مختصر
اولمقله برابر بتون بتون ده افکارینی آشکاره
سويله مك لازم کلسه ایدی قسطنطنینك
خرستیانا نقده کی حقیقت اصلیه سماویه بی
تقدیراً تنصر ایتیش اولمشندن زیاده کند.
یسنه مخالف اولان بت پرست فرقه سینه
قارشو نصارانك قوتندن استفاده ایچون
تنصر ایتیش کورندیکنی فقط خصما سینه
غلبه ایدوب ده ایمپراطورلق صندالید سینه
قعود ایلدکن صکره بت پرست طاقنك
دخی عداوت و خصومتده شدت لرینی تسکینه
مدار اولمق ایچون ینه آنلری ده حمایه ده
دوام ایلدیکنی سویلر ایدی. چونکه

قسطنطین دین حضرت مسیحی صدق
قبول ایله قبول ایلمش اولسه ایدی اسکی
بت پرست یونانیلرک مراسم و عادات
وعقایدینی بوجهلله دین مسیحیه قاتمغه
اصلا رضا کوسترمیه رک آنلری ابطال
صحیح ایله محو ایلر ایدی. مع هذا دراپهر
ولوکه ینه بویله قبالیدن اولسون بوبابده
دها برطاقم حقایق تاریخیه دخی ایراد
ایلیور. دیورکه :

— سنه لر کچدکجه تر تولیه نک تعریف ایلدیکی
دین بالکلیه بشقه بر دینه تحول ایلیور ایدی.
واقعا بو دین جدید نصرانیت صحیحه واصلیه دن
دها سوسلی دها زینتلی ایسه ده سادهلک و صفوت
جهتندن نصرانیت صحیحه درجه سنده دکلدرد.
زیرا یونانیلرک اساطیر قدیمه سیله قارشمغه
باشلامشدر. اولپ یکیدن تشکل ایلیور ایدی.
یالکز معبود و معبوده لرک اسملری دکیشیور

ایدی. امر حکومتده نفوذلی اک زیاده مؤثر
اولان ایالتلر کندی اساطیر قدیمه لرینی دین جدیده
عیناً ادخال ایتدیلر. اقایم ثلثه اصوائی مصر
قدیم اساطیرینه موافق بولمغه باشلادیلر. ایزیس
عبادتق یکی بر صورتده عودت ایلد کدن فضله
هلال قر اوزرنده آیاق اوستی طور مق وضعیتنده
بولنان رسمی بیله قبول ایتدیلر. معبود صر قومک
مشهور اولان رسمی ایکی قوللری آره سنده
اوروس نام طفل معبود زاده سنی ده طوتیور
صورتنده ترسیم اولنمش ایدی. بورسم حضرت
مریم و عیسای نوزاد ناملریله یاپیلان اولطفیف
رسم لوحه لری و ساططیله زمانمزه قدر انتقال
ایتمشدر. اسکی اساطیرک یکی ناملریله بوسورتله
عودتی هر کسی ممنون و بختیار ایلور ایدی.
نه فسده اهالی شهره مجلس رهایینک حضرت
صریمه « مادر یزدان » نامی و یرمش اولدینی
اعلان ایدلدیکی زمان اهالی کوزلری سوینج یاشلریله
مملو اولدینی حالده تشکراً پاپاسلرک دیزلرینی اویدیلر.
اهالینک بو حالی تمامیله مپوده دیانه بومرتبه

رفیعه بی ویرمش اولان آبا واجدادلرینک حالیدر.
 دینه هنوز یکی کیرمش اولانلری خشنود ایتمکله
 برابر یکیدن دها بر چوقلرینی ده جلبه مدار
 اولق ایچون آنلرک اسکی اعتقادلرینی و مراسمی
 قبوله اولان بوانهماک دیکر طرفدن تدبیر مذکور دن
 مقصد اصلی نه اولدیغنی کشف ایده جک درجه لر ده
 ذکاوتی و دین صحیح مسیحه ایمان و محبتی اولانلری
 میرلدا تمقدن خالی قالمدی . فوستوس او بو ستنه
 دیدی که « سز نصرانیلرک جماعتله طعام ایدیشنی
 بت پرستلرک ذبح ایتدکلری قراینی اکل ایدشلرینه
 بکز تدیکز. آنلرک اصنامی یرینه دخی نصرانیتک
 شهداسنی قویدیکز. آنلر بتلره نصل حرمت
 ایدیورلر ایدیسسه سزده شهدا و اعزیه او
 حرمتی ایدیورسکز. اولولرک روحلرینی شرابلر
 ضیافتلر ایله تسکین و تطمین ایلورسکز. بت
 پرستلرک بیوک بیراملرینی نصرانیت بیرامی اوله رق
 اجرا ایدیورسکز. آنلرک تقویملرینی قبول ایتدیکز
 آنلرک اخلاق و عادتلرینه کلنجه بونلرک جمله سنی
 تماماً قبول و اجرا ایلورسکز. یالکز جماعتلرینک

اسمی آیری اولمقدن بشقه سزی آنلردن تفریق
ایده جک هیچ برشی یوقدر « واقعا بت پرستلک
احوال و مراسمی نصرانیتک هر جهتنه کیرمش
ایدی. دوکونلرده بیله وه نوسک السیلرینی تغنی
ایدیورلر ایدی. شوراده بر دقیقه توقف
ایده لمده بوتحولاتک نصرانیتی عن قریب الزمان
نه قدر تغیر ایده جکنی دها شمیدین دوشونوب
سویلیه لم. اسکی بت پرستلک اوزرینک خلقلک
نظر رغبتنی جلب ایده جک نه قدر شمعشعلی
آلایش وار ایسه جمله سی قبول اولندی. عن
جماعة آلایلر ترتیبیه عبادت کونه جولانلر!
مکلف پاپاس لباسلری! مکلف تاجلر عصالر!
معبدلرده شموع و قنادیل ایقادی! کلیسا درونلرینی
آلتون و کموش و ازولر و ساثر اوانی ایله طولدیرمق!
شهدا منارلری اوزرینه کلیسالر بناسی! یاپیلان
بنالری اسکی رومالیلر عادتق وجهله معبودلره
اهدا ایچون تقدیس ایلمک! کویا هر برینک
امانتلری بولندجه اعزه و شهدا نامنه یورطیلر
تشکیلله عینیله بت پرستلرده اولدینی کبی هر

یورطیده عیش و نوشلر ذوقلر صفالر بیراملر
 اجراسی ! پرهیزك شیطانى طرده و غضب
 الهی یی تسکینه مدار اوله جغنگ اعتقادى ! مأمورین
 روحانیه ایچون اك بیوك ممتازیت اولمق اوزره
 بكارلغك قبولی ! قبور اعزهی و باخصوص قدس
 شریفده قبر مسیحی زیارت عادتی ! مساوی
 شیاطینه قارشو علاج یکانه اولمق اوزره قدس
 شریفدن یوکلرجه طو پراق کتوروب عالی بهالر
 ایله فروختی . او قونمش صولرك فضائلنك
 مبالغه ایله اعلانی ! بت پرستلرك یاپدقلری کبی
 اعزه یادکارلرینی و رسملرینی کلیسالره قویوب
 بونلره عادتاً سجده ایتك صورتنده اجرای
 پرستش ! بعض محل و مکانك خوارق ایله مخلو
 اولدیغنك اعتقادى ! ارواح مسعوده نك یر یوزنده
 و بالخاصه هزارلر اطرافنده کزیندکلری جهتله
 ارواح مذکوره دن استعدادك معقولیتی ! کلیسالری
 و بونلرده کی محرابلری و معتکفلرك رو یالرینی بیك
 درلوانواعه منقسماً تکثیر ایلمك ! تصفیة مریم
 یورطیسنك ایمجادى که بونلرلو پرقال دینلن و بان

معبودینه مخصوص اولان یورطینک نصرانیت طرفدن الغاسی اوزرینه محزون قالانلری تسکین و تسریر ایچون ایجاد اولندیغنه شبهه ایتمایلدیر. اصنامه وکویا صلیب صحیح پارچه لرینه بر طاقم کمیکلره چیویلره و « ره لیق » دنیلن سائریادکارلره عبادت حقیقیه ایله عبادت که بونک « فتیشیزم » (یعنی سودانیلرک عقایدی) دن بشقه نه معنالی وارددر ؟ بوره لیلرک صحت و حقیقتلرینه ایکی وجهله قناعت اولنورایدی. اولاهیئت کنیسائییه. نک امری ثانیاً بونلریوزندن خوارق ظهوری ! اعزهنک البسه سنه هزارلرینک طوپراقلرینه قدر سجده ایلدیلر. قدسدن سن مارقک سن ژاقک و سائر ذواتک قدیدلرینی چیقاروب کتوردیلر. اسکی بت پرستلر زماننده بر آدمک الوهیتنه قائل اولندیغی کبی بودفعه دخی کنیسانک قانونیزاسیونی یعنی تعزیز و تقدیسی بونک یرینه قائم اولوب اسکیدن هرشیئه مؤکل بر معبود اولدینی کبی بوکره دخی اعزّه و قدیسانک هر بری برشیئک حامیسی اولدی. دیر ایکن کنیسانک بر پارچه

اگهك و بر یو طم شرابی الوهیت ازلیه نك لحم
ودنی صورتنه تحویل ایتسی صره سی کلدی. زمان
کچد کجه خرسیتیانلنی بت پرستلك حالنه بالکلیه
تحویله باشلادیلر. حضرت مسیحی صلیبه ربط
ایدن چیویلر نامنه یورطیلر بیراملر تشکیل اولندی.
وجودینه حواله ایدیلن هنراق نامنه باشنه
قونیلان دیکنلر نامنه یورطیلر یاپلادی. ره لیلقلردن
بعضلرینك عینی برقاق مناسرتده بولنه رق بونلرك
بردن زیاده سی مطلقا کرچك اوله میه جنی آشکار
ایکن هیچ کیمسه بونی دوشونمکه جسارت بوله من
ایدی.

بز دیورز که :

— دراپه رك بو سوزلری کنیسا

تاریخچیلر نده دخی مندرج اولان خبرلره
تمامیه موافقتدر. بونلر مذافعه لر مزده ده
مفصلاً ایراد اولنمشلردر. لکن اولجه
دخی اخطار ایتمش اولدیغمنز وجهله قارئلر من
دوشونمیلر لر که مجادله علم و دین خصوصنده

دراپه رك علم لهنده و دين عليهنده حكم
و یرمسنگ سببی حقیقت دینیہ یه مخالفتی قضیہ۔
سی اولیوب بالآخره شونك بونك اصول
و مراسم دینیہ دندر دیه بر طاقم لزومسز
و اهمیتسز شیاری دینه قاتمش اولمرینه
مخالفت یوزندن او حکمی و یرمکده در۔
بویابده حقایق اصلیہ دینیہ یه رعایتکار
اولان معتقدلر متدینلر دخی کنديسیله
برابر درلر . زیرا دراپه رك اصل معترض
عليه ی اولان غلات قاتولیکان بیله هر درلو
عبادت و پرستشه لایق حق عز وجل
حضر تلرندن بشقه کیمسه اولمدیغی اقرار
ایدرلر . یالکز شایان تعظیم کوردکلری
خصوصاته حرمة تعظیبات و تکریماتی
بو وجهله تعمیمده بولنورلر . بونك ایسه

اصول واساس دینه هیچ برتعلق کلیسی
اوله مز . ایشته دراپه رینه بو وادیدن
خارج اولماق اوزره دیورکه :

— خرسیتیانلغ بو صورتله تبدلنه دائر
دسپوط نوتونک سویلادیکی سوزلری کمال استفاده
ایله استماع ایلرز. آثارینک بریسنده دیورکه :
« ملائکه واعزهی شایان پرستش زعمیله آنلره
ایدیلن عبادت بالوجوه اسکی بت پرستلرک
شیاطینه ایتدکلری عبادتک عینی دکلیدر؟ یالکیز
اسملرک تبدلندن بشقه فرق وارمیدر ؟ » بر
بشقه یرده دخی دیورکه : « خرسیتیانلرک بعض
انسانلری استغائه ایله دعوتلری طبق بت پرستلرک
دعوتی کبیدر. بونی یکی دینک واضعلری دخی
پک اعلا بیلورلر ایدی . یالکیز اساسلری بر
اولقله ده قالمیوب حتی عبادتلرینک تفصیلاتی
دخی بر برینک عینیدر. محرابلرده یانان بخورلر
توتسیلر طوز ایله مخلوط صو دخی بت پرستلر
عادتک عینیدر که معبدلره کیریلور معبدلردن
چقیلور ایکن جماعتلرک اوزرینه سرپرلر ایدی .

الوهیتلری اعتقاد اولنان صنملرک رسملرک
اوکنده کوپه کوندوز موم یاقق وبر خارقه
صورتیه وقوعبولان خلاصلر تداویلر اوزرینه
نذراکتوریلن هدیه لری معبدلره آصمق وفضیلانی
امواتی السهل مرتبه سنه واردیرمق ایچون
ایدیلن قانونیزاسیونلر واسکیدن نیم معبود عد
اولنان قهرمانلر حقننده اولدینی کبی بر طاقم
اعزه بی حامی طانیق وقبرلرده کی امواتی معبود
اتخاذ ایتک صورتلر صنملر اوکنده دیزچوکوب
زکوع وسجوده وارمق بتلره معجزه لر اسناد
ایتمک معابد ده کوچک محرابلر کرسیلر پیداسیله
اونلره ویوللره ومیدانلره و طاغ باشارینه هیکللر
ویمق ره لیقلری صنملری آلائی ایله کزدیرمک
ابوالایلرده کوپه کوندوز موملر یاقوب موزیقه لر
چالهرق السهلر اوقومق وپاپاسلرک تپه صاحلرینی
ررسم وآیین مخصوص ایله کسدیرمک وارکک
تادین زهابینک ازدواجدن امتناع ایله برابر
عفیف قالملی ایچون تعهد ایتلری تحت مجبوریته
نونلماق کبی شیلر عن اصل بت پرستلکده
داخل اولدقلری حالده صکره دن دینه دخی

کیرمشلردر. باخصوص منالقدیم ژوپیتره وسائر
معبودلره نسبت ایدلش اولان عینی هیکلر الیوم
حضرت صریحه واعزّه سائر یه تخصیص قلممشلردر.
عینی عبادتله عینی قانونلر دخی عقیده جدیدیه
ادخال ایدلمشلردر. بونلره عینی کرامتله عینی
خارقه لر اسناد اولنورلر. الحاصل اسکی بت
پرستلک تمامیه پاییزم اولمش و پاییزم دخی
پاغانیزم پلانی اوزرینه عیناً قورلمشدر. اویله
برصورتده که بت پرستلک ایله خریستیانلق آره سننده
یا لکیز « مشابّهت واردر » دنیله میوب یکدیگرینک
عینیدر والسلام »

بز دیورز که :

— دراپه رک دسپوط نوتوندن نقل

ایلدیکی سوزلر بوراده ختام بولدی .
بونلره علاوه کندیسنک سویلدیکی سوز-
لری ده ترجمه یه دوامدن اولشونی ده علاوه
ایده جکیز حتی شائبه تکرردن بیله احتراز
ایتمکسزین اخطار ایلیه جکیز که دراپه رک

بویولده اداره کلام ایتسی نصرانیت قارشو
 برتعرض اولیوب تاریخاً و عموماً معلوم
 اولان احوالی شو نزاع علم و دین مسئله-
 سنده ساده جه بر اخطاردن عبارت اولد-
 یغی کبی بونلری بورایه بزم ترجمه ایتکلکمز
 دخی بر مقصد مدافعه کارانه یه مبتنی دکلدرد-
 بوراده مقصد مز بالکلیه بشقه برشیدرد-
 اوده نتایج علومدن متولد اولان حکمتی
 کویا کندیلرینه دین و مذهب اتخاذ ایلد-
 کلری ادعاسنده بولنان متفلسفینه قارشو
 کندی کنجلمزك فکر حکمتلرینه دلالت
 مقصدندن عبارتدر. متفلسفین مرقومه نك
 علی الاطلاق دین نامنه کوستردکلری
 خصومتك منازل و مراتبی بیلمکسزین
 اکلما مقسزین کنجلمز دخی اک بیوک

نعمت الهیه اولمق اوزره نائل بولندقلری
 حکمت صحیحه یی تقدیر ایده میهرک بر
 نظر لا ابالیانه ایله یوللرینی غائب ایتسونلر
 دیه اخطاری وجیهه دن عد ایلرز .
 پرستشکاران علوم و حکمتک رد ایلدکلری
 دینک نه دن عبارت اولدیغنی دراپهر بو
 صورتده تصویر ایلدکدن صکره بر کره
 آنی کوروب برده کندی اصول حکمت
 دینییه مزده بو مثللو شیلرک مطلوب و ملتزم
 اولدقلرینی دوشونمک ارشادمز ایچون
 کافیدر . شممدیکی حالد بونی دوشونه -
 جکمز کبی ایلروده حکمای مرقومه نک
 علوم و فنونه موافق مذهب اولمق اوزرم
 تعین واره ایده جکلری شیئک دخی
 ایشته حکمت اسلامیه مزدن عبارت

قاله جغتى بغنايته تعالى ميدان ثبوتہ قويہ جق
 اولور ايسهك اوزمان السنه آورو پايه
 ايله حكمت جديدہ علميه يي تحصيل ايدن
 كنجار من حكيم اولق ايچون اسلاميتدن
 تباعد ايجاب ايتك شو يله طورسون
 بالمكس حكمت جديدہ و حقيقه ايله حكيم
 اولق محضا اسلاميتده تكمل ايله ميسر
 اوله جغتى كوروب اكلا لرده دينلرينه اكا
 كوره محبت ايدر لر . بو نتيجه مسعوده يه
 وصول مزي عنايت سبحانيه دن رجا ايله
 دسپوط نوتون دن اقتباس ايلديكي سوزلردن
 صكره دراپه رك افاداتى ترجمه يه دخى مباشرت
 ايليور ز . دييور كه :

— ايشته دسپوط نوتون بويله دييور .
 فقط قسطنطين زمانه كلنجه هر نه قدر اها لينك
 اسكى عادات بت پرستانه يه رعايت ايتلرينه مساعده

ویرلش وحتی بو عادت لرك دوام اجراسی آرزو
 بيله ایدلش ایسه ده خرستیان فرقه سی غالب
 و نافذ اولوب قسطنطین کندی قوه حکومتیه
 خرستیانلره معاونت و آنلری تأیید و تقویه ایتمکدن
 خالی قالمز ایدی . ازنیق قونسیلنده الوهیت
 مسیحیه طرفدارانه دخی بویه معاونت ایلدی .
 حتی آریوس حقنده او قدر دهشتلی طوراندی که
 هرکیم بوملحدك برکتبانه مالک اولوب ده آنی
 کندی اختیار بيله یا قزایسه انده بولندی زما
 ن اعدام اولنه جغنی دخی اعلان ایلدی . بالاخره
 ایمپراطور کنج تئودوس طرفندن دسیوط
 نسطوریوس دخی ینه بوضورتله مصره نفی ایلدی .
 بت پرستلرك دخی کندی طرفدارلری دوستلری
 اوله رق داخل مملکتده برچوق قدیم پاتریسیه ن
 فامیلیلری وار ایدی . اسکی مسالک حکمیه
 سالکلری دخی بونلر ايله طرفدار ایدیلر . حتی
 خصملری اولان نصرانیلره استحقار ايله باقه رق
 علوم و فنونك عقل بشری بر صورت سربستانه ده
 استعمالدن بشقه برشی ايله حاصل اوله میه جغنی
 ادعاسنی التزام ایدرلر ایدی . نصرانیلر ایسه

بالعكس كافة علومك تورات وانجيللرده بولنوب
 بناءً عليه آنجق احاديث كنيساييه ايله تعليم اولنه.
 بيله جگني ادعا ايديورلر ایدی . كتب مقدسه ده
 حق تعالى بزه اقصای حقایق بیان ایتك ايله
 قالمیوب بلکه بزه بیلدیرمك ایسته دیکی سائر
 شیلرك دخی کافه سنی بیلدیرمش اولدینی ادعاسنده
 بولنورلر ایدی . دیمك اولیورکه كتب مقدسه
 انسانه لازم اولان معلوماتك کافه سنی شاملدر
 ديه اعتقاد ایدیلور ایدی . ایشته كنيسانك
 بو ادعاسی حکومت ایمراطوریه طرفندن دخی
 مظاهرت مادیه ايله تأیید ایدلدیکندن كنيسا امور
 عقلیه یه کندیسندن بشقه هیچ برکیمسه نك مداخله سنی
 چکه میور ایدی . ایشته علومك « علوم مقدسه »
 و « علوم عقلیه » ديه ایکی یه انقسامی بو وجهله
 وقوعه کلمشدر . ایشته ایکی فرقه متخالفه دخی
 ايلك دفعه اولق اوزره بو وجهله میدان مبارزه یه
 چیقمشدر . بریسی دلیل اوله رق عقل وفکری
 و دیگرى دخی یالکز پاپاسلرك ادعا ایلدکلری
 سنوحت لایخطیه یه اتخاذا ایتشلر ایدی .
 بت پرستلك کندى فیلسوفلرینك علومنه مراجعت

ایدر نصرانیت دخی « آباء کنیسیایه » دنیلن
 عالمترینک سنو حاتنه التجا ایلر ایدی . ایدی
 کنیسیا هر علوم و فنونه عائد مباحشده یالکز
 کندیسنی حکم کورمک طورینی طاقندی . مسائل
 علومه داتر هر نه یه نه یولده قرار و یرر ایه آنی
 جبراً مرعی طوتمق ایچون حکومتک آهنین
 پنجه سنه کووه نور ایدی . بوصورتله مستقبلمه
 اوینایه جنی او یونلری کندیسنه میسر ایده جک
 بر یوله کیرمش ایدی . بیک سنه دن زیاده بر زمان
 اور و پاده مانع ترقی اولق صورتنی آلدی کیتدی .
 خرستیانلغک بالکلیه وضعیت اصلیه سندن چیقه رق
 عن اصل بر دین ایکن بعدما بر مسلک سیاسی
 صورتنی آلمسی تمام قسطنطین زماننده وقوعه
 کلوب هر نه قدر من جهة بومسلک ینه اسکی بت
 پرستلک دیمک اولمش ایسه ده دیگر جهندن
 اساطیر یونانیه یی مرتبه غایه سنه قدر اکمال
 ایتمش اولدی . بر قاعده کلیه طبیعیه در که ایکی
 جسم مصادمه ایلدکلری زمان ایکی سنکده شکل
 و وضعیتلری دکیشور . خرستیانلق بت پرستلک

ایله تعدیل اولندیگی کبی بت پرستلک دخی
خرستیانلق ایله تعدیل اولندی.

بز دیورز که :

— ایشته علم ایله دینک اصل مبدأ
مجادله سنی دراپر بوفقره ده کوستریور.
دیدیکی سوزلر قارئلر من طرفدن اهمیت
لایقه سیله و بردقت لازمه ایله او قونمشلر
ایسه کورلمشدر که نصرانیت علوم ریاضیه
وطبیعیه و عقلیه کبی شیاری دخی احتوا
ادعاسنه قالدیشدینگی ایچون صورت مطلقه ده
دین اولق صفتدن خارجه چیقمشدردده
علوم دخی آنک ایچون میدان مخالفته
آتمشدر. لکن بوکا مقابل علوم صورت
مطلقه ده علم اولمقلق حدود دینک خارجه
چیقمسه و دینه تعرض ایتسه ایدی مسئله
بویله بیک سنه دوام ایده جک بر مجادله

مدهشه صورتی آله من ایدی. اوت علوم
 دخی کندی حدود طبیعیہ سنک خارجنه
 چیقہ مقددر. بونی شو کندی زمانمزدہ
 دخی کوریورز. زیرا بوکونکی کونده
 دخی مجادلہ علم و دین دوام ایلمکده
 بولنشددر. هم ده اک بیوک شدتی اصل
 بو زمان آلمشددر. علومک دخی کندی
 حدود مخصوصہ سی خارجنه چیقہ مش اولسی
 شو وجهله درکه : علم علی الاعلا اطلاق
 اولنان علوم ریاضیہ ایکی قسم عظیمہ
 بالانقسام بریسی اعداددن و دیگری ابعاددن
 بحثه مختص اولدیغی وصحت وثبوتده علوم
 ریاضیہ یه ثانی اولان علوم طبیعیہ دخی
 ایکی قسمه بالانقسام بریسی اجسامک
 خواص ظاہرہ سی و دیگری ترکیات

طبیعیه سیله اشتغاله منحصر بولندیغی حالده
 ارباب علوم بو حدود طبیعیه نك خارجنه
 حقیقه رق « مه تافیزیق » نامیله تصورات
 ذهنیه به دخی وارمشاردر . ایشته تجاوز
 حدود دخی بودر . واقعا تصورات ذهنیه
 امرنده دخی معلومات ریاضیه و طبیعیه نك
 بیوك یاردیمی اوله جفی درکار ایسه ده
 مسائل تصویریه هیچ بروقتده مسائل
 ریاضیه کبی قطعیت پیدا ایده مز . برشیئی
 « شویله در » دیه « بیلیمك » بشقه در بر
 شیئی « شویله اولمیدر » دیه « دوشونمك »
 دخی بشقه در . بونك برنجیسنه « علم »
 وایکنجیسنه دخی « اعتقاد » دیمشاردر .
 اعتقادیاتده علمیات قدر قطعیت اولسه
 ایدی بوانه سامه حاجت اولمز ایدی .

او حالدہ بوجاد لہ یہ دخی لزوم کور لمزایدی .
 اعتقادیا تانک علمیات ایلہ برلشمسندہ قطعیت
 شویله طورسون کندی حدودی داخلندہ
 توحیدی دخی قطعیت پیدا ایدہ مز « ایکی
 کرہ ایکی درت ایدر » و « ایکی نقطہ آره سندہ
 اقصر طریق خط مستقیمدر » و « تیمور
 کندی حجمہ مساوی صودن آغردر »
 و « صو ایکی غازدن مترکب و ممتزجدر »
 دینلدیکی زمان بودرت سوزک ایلک ایکیسنه
 هیچ برکی مسه مخالفت ایدہ مز صوک ایکیسنه
 ده الحاله هذه مخالفت اولنه مز . تا که برتدقیق
 وتحلیل جدید ماده بوسوزلرک خطاسنی
 اثبات ایدہ ! اما مه تافیزیق عالمنه کچیلوبده
 مثلا « خیر و شر تجلی واحد اثریمیدر ؟
 تجلیتین اثریمی ؟ » سوائله ایکی احتمالک

هانکیسنه کوره جواب ویریله جک اولسه
 او جواب ده اعتراضدن مصون اوله مز.
 هم ده هراعتراضینه اساساً مه تافیزیقه مستند
 براهین ایله تعلیل دخی ایدیله بیلور. بو حالده
 محاسبلر مهندسلر فیزیقچیلر و کیمیاچیلر
 آره سنده مخالفت اوله مزایکن مه تافیزیقچیلر
 آره سنده بیک درلو مخالفتلر اولور. بناءً علیه
 حقیقه عاشق حقیقت اولان آدم فلاسفه نك
 ادیانہ ادیانك فلاسفه یه مخالفتی مسئله سندن
 طولایی اوزولمز. دوشونورکه اختلاف
 یالکز ذاتاً مخالف اولمق شانلرندن بولنان
 بوایکی فرقه یه منحصر دکلدرد. بونلرک
 هربری آره سنده ده اختلاف واردرد. ادیان
 متخالف اولدیغی کبی دین واحده تابع
 اولانلر دخی متخالفدرلر. حکمت متخالف

اولدینگی کبی حکمت واحده یه تابع اولانلر
 دخی متخالفدرلر. از جمله سقراطك حکمت
 الهیه سی ارسطو و فلاطون مکتبلر نجبه دوچار
 تخلف اولدینگی کبی حکمت فلاطونیه دخی
 اسکی و یکی فلاطونیلر مکتبلر نجبه متخالفدرلر.
 بو تخالفلرک سببی ایسه ریاضی
 وفیزیقی اولیوب مه تا فیزیقی اولمسندن یعنی
 علمی و فنی اولیوب تصویری و اعتقادی
 بولمسندندر. ایلر و ده بومسئله ناز که لیاقت
 و اهمیتنه متناسباً بسط و تمهید قلنه جقدر.
 بوراده ایسه شو قدر جق اخطار مز اوزرینه
 اصل شونی ده علاوه ایدرک دیه جکز که
 دراپهر یوقاریکی فقره سنده قصد اصلینسی
 براز دهها توضیح ایلمش اوله رق اصل
 اعتراض اولنه جق شی دین نصرانیت بیله

اولمديغنى و بلكه صكره دن ايشك ايچنه
 بر طاقم آمال و مقاصد سياسيه ايله برابر
 علومه مخالفت مقصدينك دخى قاتلمش
 بولمىسنه اعتراض ايلديكنى كوسترمش
 اوليور. اما دين عليهنده بويلا بر تعرضده
 بولنه بيلمك ايچون انجىللىرى مساعد دخى
 كوريسيور. زيرا فى الواقع انجىللرده يالكز
 علوم دنيويه ايله دكل امور دينيه ايله دخى
 اشتغاله مساعده يوقدر. بو عدم مساعده ي
 كنيسا اربابى سوء استعمال ايدرك دراپه رك
 دهنا ايلرويه طوغرى شرح و ايضاح
 ايليه جكى وجهله كندى تجويز كرده سى
 اولان شيلردن ماعدا علوم و معارفى قطعياً
 محوه قدر يوريمش لردز. لكن بو تعرض
 بر « دين » دكلدر. بر پوليته ده در.

نصل که یالکز انجیلر بیله « دین محض »
 و یاخود « محض دین » دکلدرلر. آنلردن
 بشقه دخی کتب سماویه واردر. از جمله
 الك صکره کیسی الک مکمل اولان قرآن که
 علوم ایله اشتغالی منع شو یله طورسون
 یری صره سی کلدیکی زمان تعیناً تصریح
 اید یله جکی وجهله امر ایلمکده در.
 حال بوکه قرآن دخی رطب و یابس هر
 شیئی جامعدر. اما بوجامعیتدن مقصد
 بر « آنسیقلو پدی » اولسی تخینه قدر
 وار یله جق اولور ایسه بو صاف درونلغه
 کولمک ایجاب ایدر. رطب و یابس هر شیئک
 « پرنسیب » نی یعنی روحنی فکرینی جامع
 دیمکدر. او پرنسیبلر اوزرینه بالابتنا اهل
 اسلام علوم مذکور ه ایله اشتغاله مأموردر.

بواشتغال علوم مذکورہ نك بسط و تمہیدی
 صورتیہ اولہ جنی آشکار در . یوقسہ حد
 ذاتندہ او کتاب الہینک کندسی بیلہ بسط
 و تمہید لزومندن وارستہ دکلدرکہ بوکا
 اربابنک اصطلاحنہ « تفسیر » و « تأویل »
 دیرلر . ایمدی بوندن اولدخی برنبذہ جک
 دیمش اولدیغمز و جہلہ اذکیای شبان
 اسلامیہ مزہ اخطار ایدرزکہ آورو پاچہ
 علوم و حکمیاتہ استناداً علی الاطلاق دین
 نامنہ ایدیلن تعرضلردن دین اسلام مصوندر .
 زیرا تعرضلرک نہلردن عبارت اولدقلری
 تحلیل ایدلرکہ او تعرضلرک اسلامہ واقع
 اولہ میہ جقلری کندی کندیسنہ توضح
 ایلمکدہ در . مسئلہ یی کنجلمز کندی
 ذکاوت و فطانت عالمانہ و حکیمانہ لریلہ

عریض و عمیق تتبع و تدقیق ایتمینجه ولو که
 دراپه رلرک اولسون هر کیمک اولور ایسه
 اولسون تسویلاتنه قاپیلی ویره جک
 اولورلر ایسه تحقیقاً دکل تقلیداً بر فیاسوف
 اولمش اولورلر . تقلید ایسه نه اصول
 دینده نه اصول حکمتده تحقیق قدر مقبول
 دکلدر .

بوفقره دن صکره دراپه ر آریوس نام
 دسپوطک الوهیت مسیح ادعاسنه نصل
 مخالفت ایلدیکنی وازنیق قونسیلنک نصل
 قورلدیغنی و مسئله الوهیت نه یولده قرار
 ویرلدیکنی وخرستیانلغک بت پرستلکه
 قارشو قوه جبریّه و سیفیّه ایله نصل
 محافظه و مدافعه ایلدیکنی حکایه یه کیر-
 یشیورکه بونلرک کافه سی مدافعه لر منر جلد-

لریله قارئین اسلامیه نك معلوملری اولوب
فقط بو صرهدده باشلیجه ایکی فقره ایراد
ایلیور که آنلر هر زمان ایچون بیلنمی
لازم کلن شیلر اولدیغندن بروجه آتی ترجمه
اولنیورلر. دراپه ر دییورکه :

— اسکندر یه دسپوتلنی کرسیسنده تئوفیل
بولنیورایدی. من القدیم اوزیرس معبدی اولان
بر محل طرف حکومتدن خرسیتیانلره ترك اولنه رق
اوراده برکنیسا انشاسی ایچون یرقاز یلور ایکن
اسکی بت پرستلک آیینک فاحشانه برحالی مصور
محکوک بر مرمر حقیقه رق تئوفیل بوتی خلقک نظرگاه
تماشاسنه عرض ایله خلق طرفندن ده استهزالره
باشلانمش ایدی. بت پرستلر نصارایه بودرجه لره
قدر حق و صلاحیت ویرلمسندن طولای فنا حالده
متأثر اولدیلر. نصرانیلر اوزرینه هجوم
ایلدیلر. ایکی طرفدن ایجه آدم مجروح ومقتول
دوشدیلر. بونک اوزرینه ایمراطور بت
پرستلره قارشو عسکر چکدی. بت پرستلر

سراپیون محله سنه تحصن ایلدیلر . تئوفیل ایسه
ایمپراطورک احریله محله مذکورده بی هدم و تخریبه
باشلایه رق او مشهور اسکندریه کتبخانه سی
قیصر روم تخریباتندن قورتلمش اولدینی حالد
بودفه نصارا تخریباتدن قورتیله میهرق ویران
ومحو ایلدی .

بز دیورز که :

— ایشته فقره نك بریسی بودر .

معلومدر که مؤلفین نصارادن بعضلری
اسکندریه کتبخانه سنك هدم و محوینی
فتح مصر اثناسنده اهل اسلامه عطفاً
کتابلر یازمشلر و بویله موسسات علمیه بی
تخریب ایتکی تجویزندن طولایی اسلام
علیهنده فنا فنا سوزلر سویله مشلردر .
بو سوزلر مجرد غرضدن طولایی ایسه
سویلیانلرک نه درجه لرده معیوب طوتلملری
لازم کله جکی تفصیلدن مستغیدر . یوق

بوکا دائر کتب عتیقه نصاراده موجود
اولان قیودی کورمکسزین بیلیمکسزین
یازیلی و یرمش ایسه بویله جهل اوزرینه
بردیانت حقیقه و ملت متمدنه علیهنه حکملر
اعطا ایدیلی و یرمک دخی ممدوحیت صا-
ییلهمز. ایکنجی فقره بی ده دراپهر بروجه
آتی ایراد ایلور. دیورکه :

— بعده تئوفیلک صندالی دسپو طپسنه یکنی
سن سیریل اوتورمش ایدی . اسکندریه
خرستیانلرینک آنی انتخابی غایت فصیح و بلیغ
خطبادن اولسندن ناشی ایدی . حضرت مریمه
دخی پرستش آیینی وضع ایدنلرک و صالحه مشار
الها حضرتلرینی ده معبودیت مرتبه سنه واردیرا-
نلرک ده بریسی بوسن سیریلدر . فقط مومی الیهک
نصارا اوزرنده کی نفوذی هیپاتی نامنده بر فیلسوف
قادین طرفندن کسر ایدیلور ایدی . بو هیپاتی
مشهور تئونک قزی اولوب علوم ریاضیه ده
یکتا بر معلمه ایدی . یالکز ارسطو و فلاطون

مسالك حكمتلريني شرح ايله قالمیوب آپوللونیسوس
وسائر مهندسلرك آثاریني دخی شرح ایلیمکده
ایدی . مکتبنك قیوسی اوکنده هرکون غایت
سوسلی عربله سلسله بند انتظام اولورلر ایدی .
زیرا بونلرك اصحابی اولوب اسکندریه نك اك کبار
اك ذکی اهالیسی دیمك اولان ذاتلر معلمه مومی
الیهانك درسندده حاضر بولنورلر ایدی . معلمه
مومی الیها بر مسئله اوزرینه بیان افکار ایدیور
ایدی که من القديم انسانلرك مراقنی موجب اوله
کلدیکی کبی الی نهیاه دخی موجب مراق اوله
کیدده چکی درکار بولندینی حالده نه شمیدییه قدر
قطعیاً حل اولنمش نهده بوندن صکره قطعياً
حل اولنه جقدر . او مسئله ایسه « بن نهیم ؟ نرهیه
کیدییورم ؟ نه لزی بیلورم ؟ » مسئله سیدر .
هیپاتی ايله سن سیریل یعنی حکمت ايله دین
برلکده حسن امتزاج ایدیهیلورلرمی .؟ بونك عدم
امکانی اك اول سیریل حل ایدهرك اواحتساس
موجببنجه حرکتیه قیام ایلدی . پسایکان اهالی بی
تحریك ایدهرك تمام معلمه مومی الیها مکتبه کیدر

ایکن ییچاره نك اوزرینه هجوم ایلدیلر. مهاجرلر
 میاننده بر چوق پاپاسلر دخی وار ایدی .
 قادینجیزی البسه سندن عریان ایدوب کلیسا
 ایچنه صوقه رق اوراده اولدرد کدن صکره
 جسدینی دخی پارچه پارچه ایلدیلر. بومدهش
 جنایتدن طولایی سیریل استنطاق دکل استجواب
 بیله اولمندی . ایشته بویله کتبخانه نك تخریبی
 وبر معلمه نك اعدامیله اوقوجه بطلمیوسلرک جمع
 ایلمش اولدقلری حکمت و علوم اسکندر یه دن
 محو ایدلدی . حتی بیوک کتبخانه نك همشیره سی
 عد اولمان کوچک کتبخانه دخی محو ایدلدی .
 بعدما کیمسه تعلیم علوم وتدریس حکمیات ایده من
 اولدی . چونکه بوکا هرکیم جسارت آله جق
 اولسه حالی هیپاتینک حالنه بکزه یه جکی درکار
 ایدی . بوندن صکره فیکر بشرک عدم سر بستیزی
 محدودیتی دوری ملول ایتمش اولدی . هرکس
 کنیسانک دوشوندیکی کبی دوشونمکه مجبور
 اولق لازم کلدی . بوزمان تاریخی دخی میلاد
 عیسانک ۴۱۴ سنه سی ایدی که آتنه ده بیله یونان

علوم و حکمیاتی تدریسدن منع اولندی . حقیقت
کونک بریسنده ایعراطور ژوستینه نك امر یله بتون
مکتبلر تعطیل ایدیلر ك تدریس علوم منع ایدلدی .
بز دیورز که :

— معلمه هیپاتی یی بوصورتله اعدام
ایتدیرن سن سیر یلك غیرت مفرطه
نصرانیه سی بوندن ده عبارت دکلدر . دین
حضرت عیسیای صافیت اصلیه سی اوزره
محافظه غیرتنده بولنان مشهور نسطوریوسی
دخی عقللره حیرت ویره جك برانتر یقه
ایله محو ایلر مشدر که ایلر وده اوچنجی بابك
برنجی فقره سننده دراپه طرفندن حکایه
و تفصیل ایدیلر جکدر . او حکایه یی ینه
محل مذکوره ترك ایده لم ده دراپه رك
بوراده سویلدیکی قدر سوز ایله بالا کتفا
فقط بردقت حکیمانه ایله دوشونه لم که :

اوت! سماوی و حقیقی دینلر آثار وحی
 ربانیدرلر . علوم تعلیمیہ و تجربیہ دخی
 عقل و فطانتک محصول ثمراتیدرلر . لکن
 وحی الہی نہ در ؟ کیملرہ مخصوص صدر :
 بورالری حکمت مقدسہ اسلامیه نك تعین
 وجهہ لہ تعین اولنمقسنزین اولو اورتہ
 محاکماتہ کیریشیلہ جک اولور ایسہ نقطہ
 حقیقت بولنہ مز . عند الاسلام تعین
 اولنمشدرکہ وحی الہی پیغمبران ذیشانک
 آیینہ قلوب منورہ سنہ پرتوافزا اولان
 تجلیات حقایقدر . جناب پیر حکمت ضمیر
 مولانای رومی قدس اللہ سرہ السامی کتاب
 مشویٰ معنویده بونی :

وحی چہ بود کفتن از راز درون
 گفتار حقیقت نشاریلہ بیان بنور مشلردر .

اشببو فیض الہی بالکلیہ خاص اولیوب
 ینہ علم و قدرت الہیہ ایلہ آندہ عمومیت
 دخی واردر. قرنبجهنك آرینك دخی مظهر
 وحی الہی اولدقلری قرآن کریمده اخبار
 بیورلمشدر. فقط عند الحقیقه وحی قلوب
 منوره انبیای کرامه وقوع بولان تجلیات
 ربانیہ به تخصیصاً تعبیر اولنوب اولیای
 کرامك مظهر اولدقلری تجلیات
 و سنوحاته « الهام » تعبیر ایدلمشدر. بو
 حالده آثار و حیک موافق حکمت اولسنه
 فصل اشتباه ایدیلہ بیلور که عقل بشر واره
 واره انجق او درجه یه واره بیلور دنیلمك
 دخی ناقص قالور. حقیقت محضه اوله.
 بیلسه اوله بیلسه آنجق اندن عبارت اوله.
 بیلمك اقتضا ایدر. بو یولده کی آثار

وحيك ايسه علوم ايله مستدل بولنان
 حقايقه مباینتی نصل وارد خاطر اوله.
 بیلور؟ اما بشقه بر دین وار ایمشده او
 اودینده بشریت دائره سی داخاندن خارجه
 حقیقه مامق شانلرندن اولان بر طاقم کیمسه.
 لرك خاطر لرینه نه کلور ايسه عين حقیقتدر
 ديه قبول اولنق ایجاب ایدرایمش! ایکی
 ایکنک بش و یا خود او چ ایده چکنی حکم ایتسه
 دخی اینامق ایجاب ایلرایمش. بوضورتده
 ظنون و اوهام شخصیه ايله حقیقت و حی
 ربانی آره سنده کی فرقی تقدیر ایده میانلره
 ديه جکمز نه اوله بیلور؟ دراپهر دیور که
 «علم ايسه عقل و فطانتک محصول ثمراتیدر»
 پک اعلا! اعتراضز یوقدر. فقط جوهر
 عقل هانکی مشکات کلی وازلیدن مقتبسدر؟

انسانك ايلك مكتب علم و عرفانی اولان
 « ولقد علمنا ..... » اوجکاه عالیمسندن
 دکلیمی؟ عقل و حکمت دخی برعنایت ربانیه
 اولدیغنی قرآن کریم « هرکیمه عقل و حکمت
 ویرلمش ایسه خیر کثیر ویرلمش دیمکدر »
 معناسنده کی قول شریف ایله تأیید ایلور.
 عقل و فکر و فطاتی امراض و ساوس
 و اوهامدن مصون و صافی بولندیرمش اولور
 ایسه کاصل مهبط وحی و الهام ربانی بی بولمش
 اولورز. معلومدرکه نبوت و ولایت ایچون
 عقلک تمامی شرائط اساسیه دندر. عقل
 و اذعان عرفان الهی ایله تزیین ایلر ایسه انک
 تعقلاتی دخی حقایق ازلیهیه موافق
 بولورز. علومک بونجه کشفیاتی فی الحقیقه
 نه دن عبارتدرلر؟ اسرار خلقت الهیهیه

خفایای حکمت ربانیه به یقین حاصل
ایتمکدن عبارت دگلی ؟ حکمت اسلامیہ
نظرندہ بونلرک مردودیتی لزومنه قناعت
ایده بیلہ جک فرد واحد کلامشدر . اما
اوروپاچہ بعض عقلای جدیدہ امثالی
کورلدیکی وجهلہ امراض نفسانیہ واوہام
شیطانیہ بی عقل سلیم ظن ایدوبدہ انک
توہمات و توسوساتی حقایق دینیہ بیلہ
مرجح قطعیاتدن عدایده جک اولورایسہک
کرچکدن یولمزی غائب ایدرز . بو ایکی
درلو عقلک محصولنی و آنلرک انسان
اوزرنده درکار اولان تأثیرات سوقیہ سنی
موازنہ بہ مدار اولق ایچون شو میزانی
عرض ایدہلم کہ : ایشته سزہ بر مشرح !
انسانک وجودینی تشریحہ کیرشمش .

اعضای وجودك تشكلات مقانیقیه سنی
 بعد التعین وظائفی تعین ایلمش . آندن
 دخی خواص روحیه سنه بالانتقال دوشو-
 نمش که انسان دنیلن شی لحم وش-حمدن
 عظام و اعصابدن یا پلمش بر ما کنه در .
 او ما کنه نك حرکاتی حیات دنیلن شیئی
 و بوزلمسی ممت دنیلن کیفیتی ایقاع ایلیور .
 بوتشکل آبادن اجدادده تا ازله قدر کیتدیکی
 کی اولاددن احفاده تا ابدہ قدرده کیده-
 جکدر . بونده او یله « آله » اتخاذاولنه جق
 بر صانعك صنعی یو قدر . شمدی شو مشرح
 اولانجه عقل و فکر نی اوکنده کی ما کنه-
 نك چرخلرینه طولاشدیر مش برزو الیدن
 بشقه نه در؟ دوشو نملیدر که بو ما کنه بر جسم
 مرکب و متحرك اولوب اجسامده اصل

اولان ایسه سکوندرد. محرکسز حرکت
محالدر. انسانده تحرك ایکی یه منقسم
اولوب بریسی حرکت اختیاریه و دیگری
حرکت غیراختیاریه در. بوا یکی درلو حرکت
یکدیگریله متداخل و متدارج اولوب حتی
حرکت اختیاریه بیله غیراختیاریه یه تابعدر.
بناءً علیه بو قدر دقیق بر ما کنه نك خلقتی
توارثه وابسته اولمق عظیم الاحتمال اولوب
برصانه احتیاج و افتقاری درکاردر.
لکن ینه او ما کنه نك جمله قابلیاتندن
اولان عقل انجق بواحتیاج و افتقاری تفهم
و تعقله مقتدر اوله بیلوب صانعک تعیین
ماهیتی امرنده ینه او صانعک مصنوع ید
قدرتی اولمقلخی موجب عجزدر. ایشته بوده
برمشرحدرد. بو مشرح حقیقت دینییه یی

انکار شویله طورسون « تشریح کورمیان
حق طانیه مز » دیمشدر. ایمدی بزدرزکه
مجادله حقیقت دینیه حقیقت علمیه آره سنده
دکدر. او ایکی حقیقت شیء واحددر. هر
ایکیسی مشکات واحددر پرتوانداز اولمش
نوریکانه در. اصل جدال دینی سوء تفسیره
او غراتانلر ایله علومی سوء استعماله
او غراتانلر آره سنده در. بونلر وارسونلر
مجادله بی نزهیه قدرایسترلر ایسه اورایه قدر
کوتورسونلر.

بزدراپه ری یالکز تبعات بشریه نتایجی
اولان علومه حصر نظر اهمیت ایده رک
دین صورتند تجلی ایدن آثار وحی الهی بی
نظر بی قیدی ایله تلقی ایلمسندن طولایی
غضوبانه بر صورتده مؤاخذه ایتمیز. آنک

اهمیت و مقبولیتدن اسقاط ایلدیکی وحیه
 اوروپا لیلر اصطلاحنده « ره وه لاسیون »
 دیر لر که آنی تعریف یولنده ویریلن ایضاحاته
 نظراً او یله بر شی اسلامده موجود اولمق
 شویله طور سون متصور بيله دکلدر. ره وه
 لاسیون عادتاً طوغریدن طوغری به سمت
 سمو اتدن اشارت لر منکشف اولمق کبی بر شی
 اولوب حتی اکا اسناد اولنان فیض دخی بتون
 نصرانیت کنیساسنه شامل ایمش. لایخطیلک
 دخی بوندن طولایی ایمش. بزده ایسه
 علمای کرام حضراتنک استخراج احکامنه
 « اجتهاد » دینلور که صورت تعبیرندن دخی
 مستبان اوله جنی وجهله تحریء حقیقت
 امرنده صرف ما حصل اقتدار ایتکی
 مستلزمدر. اما اجتهاد دخی لایخطی

دکدر . زیرا مجتهد دخی خطا ایدر .
 فقط مجتهد خطا بیه ایتسه نیتی تحریر
 حقیقت اولدینی ایچون مکافاة ینه مثاب
 اولور . اجتهدادی موافق حقیقت اولدینی
 صورتده ایسه بو ثوابك اون مثیلله
 مکافاتلانور . بوکام قایل آباء کنیسائیهنك
 لایخطیایکی حکم اولنوب حال بوکه خطادن
 سلامتیرینی اثبات ایده جک هینچ بر برهان
 معقول کوسه تر یله مز . کندیلری پیغمبر
 دکدرلر . آنلر دکل آ اصحاب اناجیل بیه
 پیغمبرانندن دکدرلر . انجیللری حضرت
 مسیحك تقریر واملاسیله یازمامشلردر .
 کندیلکلرندن یازمشلردر . واقعا کنیسا
 بونلری رشوللردن عد ایدرک انجیللری
 ره و لاسیونلر ایله یازدقلرینی حکم ایدر .

ایسه ده بو حکم نصل طوغری اوله بیلور که
 انجیللر پک چوق بحثلرده یکدیگر یله متنا-
 قضدرلر. حق ایسه بردن زیاده اوله میه-
 جفندن احکام متناقضه نك هر هانکیسه
 حق دینله جک اولور ایسه دیکرلر ینک
 بطلانی طبیعیدر. یا آثار وحیده بویله بر
 شی اولور می ؟ ایشته دراپهر بورالرینی
 دوشونه رک والنه قوت و قدرت کچر کچمز
 نصرانیتک علومی محوه یوریدیکنی کوره رک
 بالطبع دیندن اعراض و علومه انهماک
 ایلمکده در. یوقسه دین اسلام طرف
 الهیدن لسان پیغمبر ایله دراپهره :

« بز انسانی ناطقیته قدرتیله ممتاز
 وعقل یاراتدق . اکا مبادی علومی تعلیم
 ایچون تعلم استعدادینی دخی و یردک .

بو کائناتده ید خلقتدن نه چیقمش ایسه
 بر قانون منتظمه تبعیتله یاراتلمشدرکه
 او قانونک واضعی و بناءً علیه مکنوناتک
 اصل خالق بزز. طاغیر ارتفاعلریله صحرالر
 دریالر وسعتلریله انظار حیرتکزی جلب
 ایتیمورلرمی ؟ آنلر دخی هپ آثار صنع
 و قدرت الهیه مزددرلر. روز کارلرک وزاتی
 یا غمورلرک نزولنی و بونلرک فیضیله اوتلرک
 انباتنی لایتغیر قانون حکمته ربط ایدن
 هپ بز عظیم الشانز. بر طامله نطفه یی یی خطی
 و صور سائردهن کچوره رک انسان حالنه
 قویوب آنی انوار عرفان ایله تنویر
 ایلان هپ بزز. اوزرنده ساکن
 اولدیغکز ارض سیاره دخی دهانجه
 یوز بیک دانه سی کوزلریکزک اوکنده

طوران عوالمك اك كو چكلرنندن بریسیدر.
 بونلردن ایستدیکمزی یوریتوب ایستد.
 یکمزی طور دیرتمغه مقتدر اولدیغمزی چشم
 حکمت و دیده عرفانکزه کوسترمک ایچون
 کیمنی ثابت کیمنی سیار قیلدق. هر تجلی
 بزدن اولدیغنی کوسترمک ایچون بعضلرینی
 منیر و بعضلرینی مستنیر ایلدک. بو خلقلردن
 مراهمز کندی آثار قدرتمزی ابراز ایله
 طانمقدر. بو عرفانک دخی بین المخلوقات
 جمله دن زیاده انسانده حصولی ایسترز.
 زیرا اکمل مخلوقاتمز نوع بشر اولوب آنک
 عظمت و اجلال ربانیمزی اقراراً تقدیراً
 تعبدی اقدم مطالبیمزدندر. ای انسان!
 ربکی طانمق ایچون ربکک مخلوقنی تتبع
 ایت. هر شیئی تفحص قیل. حتی یر یوزنده

کزوب ابنای نوعزدن مقدا ککش و سز
دن زیاده قوت و قدرت پیدا ایلمش
بولنا نلرک عاقبتلرینی ده کور. هب بوتحو-
لات اراده سـ بحانیهم ایله اولمشدر. سن
دخی ید اختیار و اراده مده سک . نظر
حکمتکی آج !»

دیه جک اولسه دراپه رک بو سوزلری
علومه و فنونه مغایر بوله رق رد ایتمی
قابلمیدر ؟ ایشته اسلام بودر . علومی رد
ایتمک منع ایلمک محض حکمت اولان بو
دینک کاری دکلدرد. برهیئی بر مهندس
برطیب بر فیلسوف بر تاریخ طبیعی اربابی
والحاصل علومه منتسب اولان بر آدم آثار
قدرت الٰهیه یی البته بر جاهلدن اعلا تقدیر
ایده بیلور. او یله ایسه انک ایماننده کی

کمال دخی البتہ بر جاہلدن زیادہ اولور .
 کتاب الہینک قویدیغی اساسہ مخالفتہ
 از باب علومک لزومی بیلہ یوقدر . ذات
 رسالتپناہ بیلہ « بن دہ سزک کبی بر آدم .
 یالکز فیوضات وحی الہی ایلہ متفیضم .
 ربمک بکا تعلیم ایلدیکندن و بنم دہ سزہ
 تبلیغ ایتدیکمدن بشقہ برشی بیلیم . سز
 امور دنیاہ اعلمسکز » دیمش و امر دینک
 حدودینی قطعاً تعین ایلوب انک خارجہ
 حقیقما مشدر . اسلامدہ اللہ واحد
 و ذوالجلالدن بشقہ حاکم یوقدر . جناب
 رسالتپناہ بیلہ امر و نہی الہی یہ سائر
 افراد امت کبی وحتی دہا زیادہ مکملأ
 تابعدر . اصحاب کرامی و علما و صلحای
 امت کاملأ بو اثرہ تابعدر لر . امر دیندہ

هیچ بر کیمسه نك هیچ بر کیمسه دن
 استثناسی یوقدر. هر کس مساوات کامله
 و قطعیه یه نائلدر. بوقاعده مساواتك یالکز
 بر مستثناسی واردر که او دخی « بیلنلر
 و بیلیمیانلر مساوی اولورلرمی ؟ » حکم
 شریفی مبین اولان آیت کریمه ده بیان
 اولندیغی وجهله علومك و علمانك لهنده
 بر استنادر. ایشته اصل سبب و حکمتی
 بودر که اسلامده بر آدم نه قدر علم ونه
 درجه لرده حکمت پیدا ایدر ایسه دینجه
 قوتی دخی اونسبتده آرتار. ادیان و مذاهب
 سائره بونك خلافتدر. بوسوزلری
 دراپهر ایچون سویله میوب اصل کنج
 متفئتلرمن ایچون سویلیورزکه مجادله علم
 و دین امرنده دراپهرك ایراد ایلمکده

بولنديغى حقايقى دها بشقه برنظر حكمتله
اوقويوب استفادة صحیحه لرینی تأمین ایلسو-
نلر ديه ! ايشته نوبت كلامی ینه دراپه ره
ترك ایلپورز. دیورکه :

— روما ایمپراطورلغلك ایالات شرقیه سنده
بواحوال وقوعه کلمکده بولنديغی ائناده احوال
مذکوریه یی حصوله کتورمش اولان ذکاوت
وفطانت بشریه غرب طرفنده تکرار یقظانه
کلیسور ایدی . پهلاژ نامنی آلان بریتانیالی
بر پاپاس اورو پای غربی ایله آفریقانك شمال
طرفلرینی جولان ایدرك اوتهدنبری عندالنصارا
شهرت بوله کلش اولدینغی وجهله دنیاچه انسانلر
ایچون جزای محات حضرت آدمك زله سی مسؤلیتندن
متولد اولمديغنی واولاد آدمك خلقت طبعیه سی
جهتیهله فانی و مستعد موت اولدینغی وحضرت
آدمك دوچار زله اولماش بیله اولسه ینه وفات
ایده جکنك درکار بولنديغنی وزله سندن یالکز
کندیسنك مسؤل اولوب عندالنصارا اعتقاد

اولنديغى وجهله بومسؤوليتك اولاد آدمه انتقال
 ايتيه چكىنى خلقه اعلان ايدهر ك پاپاس په لاز
 بو مقدماتدن ترقيات ذهنيه و عقايد دينيه جه
 نتايچ مهمه دخى استنتاج ايليور ايدى . په لاژ
 روماده ملايمتله تلقى اولندي . قارتاژه واردقده
 سنت او كوستنك خيانتيله حكومته ژورنال
 ايدلدى . ديو سپوليس شهرنده بر سينود مجلسى
 اجتماع ايدهر ك په لاژ خصماسنك اسناد ايلدكلرى
 رفض والحادك واقع اولمديغنى تحقيق ايله په لاژك
 برائتنى حكم ايدلدى . فقط دعوى اوزمان روما
 دسپوطى دنيلن پاپا برنجى اينوسانه عرض اولندقده
 په لاژ رفض و الحاد ايله محكوم ايدلدى . بو
 اثناده اينوسان وفات ايدهر ك يرينه كلن پاپا
 زوزين بودعوايى اعاده بالرويه په لاژك ادعالى
 اورتودوكسى يه يعنى مذهب اساسى نصرانى يه موافق
 اولديغنى حكم ايتدى . بو يولده كى تناقضلر
 زمانزده پاپانك لايخطيلكى دعوالرينه اعتراض
 ايدنلر طرفندن دائما اخطار و تكرار اولنمقده درلر .
 ايشلر بو درجه يى بولمش ايكن برده قارتاژك

حيله كار پاپاسلرى قونت والەر واسطه سيله
 ايمپراطوردن په لارځك رفضى و كرك كنديسنك
 وكرك طرفدارانك نقييله ماللرينك مصادره سى
 حقنده بر امرنامه استحصال ايلديلر . حضرت
 آدمدن اول دخى بو عالم فانيده موتك موجوديتنى
 ادعا ايلمك حكومتجه بر جنايت سياسيه صورتى
 آلمش اولدى . ايمدى بو قرار غريبك بو حكم
 عجيبك ابتنا ايلديكى قواعدى تتبع ايلمك بالطبع
 غايتله نافعدر . بومسئله صرف بومسئله حكيمه
 اولديغندن اميد اولنه بيلور ايدى كه بو باده
 لازم كلن دلائل و براهين معقولاتدن طبيعياتدن
 اخذ اولنسون . هيئات ! مذاكره يه ملاحظات
 و دلائل دينيه دن بشقه بر شى قبول اولنمى .
 بين القارئين ارباب دقتدن اولانلر دقت ايدرلر كه
 ترتولليه ن طرفندن سرد اولنان قواعد اساسيه
 نصارا مياننده زله آدمدن وانسانك فساد اخلا
 قندن قضا و قدردن عفو السهيدن ازاله جرمدن
 اصلا بحث اولنما مشدر . ترتولليه ن طرفندن ايديلن
 تصوير موجب بنجه خرسيتيانلغك شكل و صورتى

میاننده فدای مسیح ایلہ نوع بشرک مسئولیت
 زلہ دن خلاصی فقرہ سی اصلا موجودا ولیوب بومسئلہ
 تر تولیہ نندن ایکی عصر صکرہ اجدات اولمشدر.
 بو مسئلہ مهمہ یہ دائرہ الدیغمز معلوماتی قارتاثرلی
 سنت اوکوستندن آلمشزدر. زلہ آدمدن اول
 دنیاہ اولوم وارمی ایدی؟ واولوم زلہ واقعہ نک
 جزاسیمی ایدی؟ بومسئلہ بی حکم ایچون پہلاژک
 مسلکنی حقایق قوانین طبیعیہ ایلہ اصلا تطبیق
 ومقایسہ ایتدیلمیر. یالکز سنت اوکوستنک تعلیمات
 دینیہ سیلہ مقایسہ ایلدیلمیر. نتیجہ دخی بوندن
 انتظار اولنہ بیلہ جک صورتده اولدی حکومت
 کنیسائیہ نک اورتودوقسی یہ موافق اولدیغنی حکم
 ایلدیکی تعلیمات دینیہ وعلوم جدیدہ نک قابل رد
 وانکار اولیان کشفیاتیلہ محو ایدلمشدر. دنیا
 یوزندہ آدملرک انتشارندن پک چوق زمانہ مقدم
 ملیونلرجه انواعک ملیونلرجه افرادی یشامشدر
 وفات ایتلمشدر. الیوم موجود اولان اجسام
 ذی حیات وقتیلہ دنیاہ اتخاذ سکنی ایدن
 حدسز حسابسز فاملیالرک بقیہ لاشیئدرلر. پہلاژ

عليه‌نده کی مباحثه دن مهم بر حکم تفرع ایلدی .
 توراتلر خرس‌تیانلق دینک اساسی اولدیله .
 بو کتابلرک زله آدمه وحضرت آدمک او زله
 مسئل‌ولیتندن عفوینه داتر و یردیکي معلوماتک
 دینیات نقطه نظرندن اکر براهیت مخصوصه سی
 وارایسه اکا دنیه‌جک اولیوب فقط او مناسبتله
 بو کتابک مواد علمیه خصوصنده دخی حجت
 قطعیه برهان قطعی اولسنده قرار و یرلدی .
 علم هیئت طبقات الارض جغرافیا علم احوال بشر
 علم شئون و حوادث والحاصل بتون علوم بشر
 هپ بو کتابه توفیق احکام ایتکه مجبورایدلدی .

بز دیورزکه :

— زله حضرت آدم مسئله‌سنه نصا .

رانک نه نظرله باقدقلری قارئین نزدنده
 موضحاً معلوم اولمز ایسه دراپه‌رک بو
 سوزلرنده کی اهمیت لایقیله تقدیرایدیله مزه .
 حضرت آدمک خلقتی وجنت اعلایه ادخالی

و اوراده اغوای شیطان ایله ذات نبوت
 سياتلرندن زلهء معلومه نك صدوری و بوندن
 نبیء مشار الیهك تأثر و استغفاری و جناب
 حقك كندیسنی عفو و صفحی حقنده توراتك
 و یردیکی خبرلر بو بابده کی اخبار قرأنیه یه
 دخی کرکی کبی موافق ایکن و ترتولیهس
 زمانه قدر اخبار مذکورہ ایلک ساده لك
 حالنده کی حقایق محافظه ایلدیکی حالده
 بالآخره نصارا خلقت آدمه قدر عمرلر
 ابدی ایکن زلهء آدمدن صکره حیاتلره
 فانيلك عارض اولدیغنی و بو ایسه زله نك
 جزاسی ایدوکنی و او زله نك مسئولیتی
 اولاد آدمه دخی انتقال ایدرك بو مسئولیتك
 بعثت مسیحه قدر دوام ایلدیکنی و نهایت
 حضرت مسیحك صلیبده فداسیله نوع بشرك

مسئولیت مذکورہ دن قور تارلدیغنی اعتقادہ
 باشلامش لردر. پاپاس پہ لارک اشبو اعتقادات
 منضمہ بی رد یولندہ سو یلدیکی سوزلرک
 حقایق قرآنیہ دن دہ بعید اولما مسنہ نظراً
 آنک زمانہ قدر حقایق مذکورہ بی مثبت
 کتابلرک دخی موجودیتی تحقق ایلر. دیمک
 اولور کہ حقایق مذکورہ بی شامل اولان
 کتابلر آندن صکرہ بالکلیہ اورتہ دن
 قالدیرلش لردر. واقعاً شوپاپاس پہ لارک مسئلہ.
 سنک بزجہ حد ذاتندہ هیچ بر اہمیت
 جدیہ سی یوقدر. بو بابدہ کی اہمیت اولسہ
 اولسہ سنت اوکوستنک اشتہارینہ سبب
 اولدیغنی ایچون واقع اولہ بیلور. بوسنت
 اوکوستن نصارانک آباء کنیسائیہ سی
 میانندہ اک بیوکی صایلوب یازدیغنی آثارندہ

خړستیانلغی وضعیت اصلیه سندن چیقارمغه
 پک بیوک خدمت ایتشدر. حتی کافه علوم
 کتب مقدسه ده بوله رق آندن ماعدا علوم
 آراماق لزومنه نصارای اقناع ایدن دخی
 کندیسی اولمشدر. حال بوکه علومدن
 اولق اوزره کندی کتابلرینه یازدیغی
 شیلر اساطیر اسرائیلیه دن عبارت اولوب
 آنلری شرح و تفسیر یولنده و یردیکی
 تفصیلاتک برچوخی اوقویانلری عادتادوچار
 استغراب ایلجهک صاحبه لردن عبارتدر.
 ایشته سنت اوکوستنک بونماهیتنی ده میدانه
 قویمق ایچون دراپهر بر از تفصیلات اعطا.
 سنه کیریشیور. دییورکه :

— اوکوستنک اصول حکمت دینیه سی علوم
 ایله دینی طبان طبانه ضد و معاند بر حاله قویمش

اولدیغندن خرستیانلقجه بیوک طاننان بو آدمک
 اساس حکمتندن بعضلرینی عجملاً و مختصراً نظر
 امتحانندن کچورمک فائده سزدکلدر. بونک ایچون دخی
 توراتک ایلک ابوابی حقنده کی تدقیقات و تفسیراتی
 نظر تدقیقه آله جغز که « قونفسیونلر » یعنی
 اعترافلر سرلوحه سیله مشهور اولان اثرینک
 اون برنجی و اون ایکنجی و اون اوچنجی کتابلر-
 نده در. بو کتابلرده مومی الیه ملاحظات حکمیه
 سرد ایلور. اول امرده کتب سماویه معانیسنک
 کندیسنه کشاد و عیان ایدلسی ایچون جناب
 حقه دعا ایلور. کتب سماویه نک فائده سز هیچ
 برشیئی تضمن ایتدیکنی قبول ایلر برابر آنده کی
 کله و جمله و کلاملرک معانی کثیره متخالفه سی
 اولدیغنی ده علاوه ایلور. شوکائاتک موجودیتی
 برخالقک وجودینه دلالت و شهادت ایدر.
 بوکا کیمسه نک دیه جکی یوقدر. فقط مسئله
 بوندن عبارت قالمور. اوکوستن مسئله یی
 یوکسلته رک کوکلرک و یرک نه زمان و نصل خلق
 اولندقلرینه ده کیریشور. دنیا کندی کندیسنه

ياراتلمديغنى وهىچدن دخى خلق اولنمديغنى درميان
ايله اوکوستن جناب حقه خطاباً « سن امر
ايتدك وكافه خلائق دخى ياراتلديلر » دييور.
فقط مسئله بوراده دخى بتميور. مشكلات اصل
بوندن صكره باشلايور. سنت اوکوستن دقت
ايليور كه امر خلقت حقنده دهان معنوى
الوهيتدن چيقان سوزلرك هجالرى يكدىكرينى
تعقيباً صادر اوليورلر. او هجالر ايسه على الانفراد
برر « شى » درلر. شى اولق حيثيتيله مخلوق
اولوب بو حالده دخى يرك وكوكلكر خلقندن
مقدم اوشيلرك مخلوقيتلرى لازم كليور. حال بوكه
سنت اوکوستن يرك وكوكلكر خلقندن مقدم
هسچ بر مخلوق بولنمديغنى حكم ايليور. كلامك
برر مبدأ ومنتهاسى بولنمديغنه نظراً مخلوقيتى
ثابت ايسه ده اوکوستن بو مشكلاتى ازاله ايچون
« حق تعالانك كلامى دخى قديمدر » دييور.
بونى اثبات ايچون دخى هجالرك تعاقبى آنلرك
تعاقبنى مستلزم اوله جغنى رد ايله كلام الهينك
آن واحده صدورى درميان ايليور. بو حالده

اوکوستن سفر توراتك اولنده کی « ابتداده »
 کله سنك معناسنی شرح خصوصنده اوزون
 اوزادی یه تأویلات تصوفیه یه کیریشه رك قارئلرینك
 حیرتندن استفاده ایچون دخی « ای ریم سنك
 آثار صنع و قدرتك نه درجه لرده شایسته وله
 و حیرتدر . ای ریم سن او آثاری هپ کمال
 حکمتکله میدان قویديك » دییورده « ایشته بو حکمت
 ربانیه دخی هر شیئك ابتداسی اولوب و هر شیئك
 بو حکمتدن عبارت بولنان ابتداسنده جناب حق
 یری و کوکلری یار اتمشدر » نتیجه سنی دخی استنتاج
 ایلور . آنجق آثار صنع و قدرت السیه یه حیرت
 واقعا طبایع و اذهانه مورث لطافت و عبودیت
 ایسه ده خلقت کبی علومه پک زیاده تعلقی بولنان
 بر مسئله ده یالکز بو کوزل سوزلر کفایت ایده میه .
 جکنی دوشونه رك کندیسنه بر مناظر و معترض
 فرضیه « اکر او معترض یر ایله کوکلری خلق
 ایتزدن اول جناب حقك نه ایله مشغول اولدیغنی
 سؤال ایدرسه ! زیرا اکر جناب حق کائناتی
 یار اتمغه باشلامش ایسه بو باشلاشدن اکلاشیلور که

ازل دنیلن عالمده دخی زمان وار ایش. ازلیت
 عالمده ایسه تعاقب وقت اوله من. ازمنه ثلثه
 یوقدر. هرشی زمان حالدن عبارتدر» دیدیرتیور.
 ایشته اوکوستن معترضك اعتراضی بو صورتله
 سرد ایلدکن صکره بوکا دخی منطقاً جواب
 ویرمکه مباشرت ایلیور. ذاتاً مومی الیهك علم
 منطقده کی مهارتی اصل اسباب اشتهارندن
 بریسیدر. جواباً دیورکه: «بومعترضه جواب
 اوله رق او حالده حق تعالانك اسرار خلقتنه
 وقوف غیرت متجسدسانه سنده بولنان ملحدلری
 تعذیب ایچون ظلمات جهنمی تهیه ایله مشغول
 اولدیغنی درمیان ایتیه حکم. دیه حکم که اوابتدادن
 مقدم حق تعالی هیچ برشی یاپیمور ایدی. زیرا
 خلقتدن اول هیچ بر مخلوق موجود اوله من.
 زمان دخی بر مخلوق اولدیغندن اودخی قبل الحلقه
 موجود اوله من. ذاتاً زمان دنیلن شی نه در؟
 ماضی مفقود یعنی شی لایذ کردر. مستقبل
 هنوز حاصل وواصل اولما مشدر. یا زمان حالک
 نه اولدیغنی کیم تعیین ایده بیله جک؟ ماضی و مستقبل

کبی ایکی شیء مفقودك آره سنی فارق دیگر برشی
مفقود اولمقدن بشقه زمان حاله کیم نه معنی ویره.
بیله جک؟ اوزون زمان قیسه زمان یوقدر.
چونکه ماضی ده مستقبل ده یوقدر. بونلرک
موجودیتلری روحه وعقله منحصر اولوب بشقه
صورتله موجودیتلری متحقق اولیان شیلردندر»
ایشته بوسوزلر سنت اوکوستنک سوزلریدر. شیوه
افاده سی ایسه اسکی یونانستانک سیار شعراسی
طرفندن مناجات و مدایح یولنده معااید قدیمه یه
خطاباً ایراد اولنان اشعارک شیوه افاده سی کبیدر.
آثار مذکوره اوقونور ایکن انسان کا بوسلی
بر او یقوده خیالات کوریورم ظن ایدر. ایشته
بونک ایچون مومی الیهک اون برنجی کتابندن
برپارچه یی عیناً ترجمه یه غیرت ایلوروز.
بز دیورز که :

— دراپه رک سنت اوکوستندن بعض

پارچه لرک ترجمه سنه لزوم کورمیه جکز. چو-
نکه قابل ترجمه شیلر دکلدرد. دوشونم لیدر که

بونلرك اصل محرر فيهي اولان يونانجه سي
 دخي يوناني لار نزدنده بيله حقييله اكلا -
 شيله بيلمكدن بعيد اوله جق بر صورت
 اغلاقده در . ذاتاً هر ملت نزدنده سنت
 او كوستلر نادر دكلدر لر . جمله سنك
 سوزلري دخي بو صورت مغلقيه اولور .
 قابل تعبير اوليان يالكز دل و جان ايله حال
 و عرفان ايله بيلنمك لزومي كندی اربابي
 طرفندن دخي درميان و اعتراف ايديلن
 شيلري تعبيره صيغدير مغه چالشمق نه مشكل
 شيدر ؟ آندن صكره بونلري انگيز ويا
 فرانسز لساني كي طار لسانلره ترجمه يه
 اوغراشمق ايشي برقات دهها بوزمق ديمك
 اولوب او چنچي درجه ده اوله رق برده انلردن
 عثمانليجه يه ترجمه ايدلمكه قالقيشيلور ايسه

ایش بتون بتون چیغرنندن چیقمش اولور.
 مع هذا بوبابده قارئلر مزه ممکن مرتبه بر
 فکرویر مکه چالشه جنز. اما آندن اول ایشک
 شو جهتی در میانه لزوم کور مکده یز که :
 یوقاری یه درج اولنان شیلردن دخی
 قارئلر مزك اکلالمش اوله جقلری وجهله
 سنت او کوسنتک اشتغال ایلدیکی مواد خلقت
 کائناته عائد شیلردر که بونلر بر حقیقت قدیمه
 اولمق اوزره تا دیانت جلیله اسلامیه مزه
 قدر کلمش لردر. متکلمین کرام حضراتی
 دخی بونلرله اشتغال ایللمش لردر. لکن
 اسلامک اشتغالیه اسلامدن غیر یسنک
 اشتغاللری آره سنده فرق عظیم واردر.
 نصرانیتده بویولده کی اجتهاداته دائر آباء
 کنیسائییه طرفندن سویلنان سوزلره حرف

بحرف ایمان ایتیمانلر تکفیر اولنورلر.
 بو حالده خرسستیانلق عقاید اساسیه سنی
 محافظه یه مدار اولمق ایچون علوم ریاضیه
 وطبیعیه نك تدوینی قطعاً منع ایدلمش وایشته
 دین ایله علمك مجادله سی دخی بوصولته
 تگون ایلمشدر . اسلامده ایسه حال بویله
 دکلدر. مطلب اساسی بوجهانك بعض
 مادیون طرفدن ظن ایدلدیکی وبرحقیقت
 قطعیه اولمق اوزره هرکسه دخی ایناندرمغه
 غیرت اولندیغی وجهله منالازل کندی
 کندیسنه متخلق ومتشکل اولمیوب برصانع
 تعالی و تقدس حضرتلرینك اثر صنع
 وقدرتی اولدیغنه وازلیت وابدیت ایسه
 اصل اولوب صانع اعظمك شانی بولنوب
 آنك مخلوقنده بوازلیت وابدیت بولنه مامق

لازم کله چکنه و بناءً علیه کائناتک حادث
ایدوکنه ایمانندن عبارتدر. بو مطلوب
اساسی یه مادیونک اعتراضات واقعہ سنده
حق قازانه بیللملی شویله طورسون
کولنج اوراق درجه لرنده مردودیتلی
علمای اسلام طرفندن میدان وضوحه
فولمندر. امام غزالی و ابن رشد
بو موفقیتلریله تمیز ایلیمش لردرکه اثرلی
استادمن خواجه موسی افندی حضرتلی
طرفندن بالترجمه بشقه جه نشر اولمق
اوزره در. اما بو حدوث کائناتک وجه
و کیفیتی حقنده کی مجادلات بزم عالم اسلام
میتمزده ینه مجادلات علمیه دندر. حتی او
مجادلات علمیه ده بولنه بیلیمک ایچون نصره
نیتک رد و منع ایلدیکی علوم ریاضیه و طبیعیہ نک

بزده بالعکس تدریس و تدرسی هر زمان
 مدارس پروغراملرنده داخل بولنمشدر .
 بناءً علیه دین ایله علم ارسننده دراپه رک
 بوصورتله اساسنی تشکیل ایلدیکی جدال
 بزم دین اسلام ایله علم ارسننده اساساً
 یوقدر . فضانک محدودیت و غیر محدودیتی
 خلقتک حدوث و قدمی کبی مسائل امرنده
 قیود دینه دن مجرد اولان فلاسفه ارسننده
 دخی ذاتاً اتحاد افکار بولنمیوب بر چوق
 مسالک حکمت اربابی بربریه متخالف
 اولدقلرندن حکمت اسلامییه اربابنک دخی
 بونلره مخالفتی امثالسنزلک ایله جالب نظر
 استغراب بر حال اوله مز . باخصوص که
 علمای اسلام « بو بویله دره . زیرا توراتده
 بویله دنیلمشدر » دیه توراته اسناد اولنان

روایات ایله استشهاد دکل ینه علوم ریاضیه
و طبیعیه دن استشهاد ایله بومسئله ده اتیان
افکار ایلمکده درلر . اوت توراتک سفر
تکوین المخلوقاتنده کی تفصیلات و تعیینات
قرآن کریمده یوقدر . یالکز حق تعالی
حضر تلرینک امر خلقتی دفعه واحده ده
اتمام ایتیموب خلقتی التی کونده بالاتمام بعده
عرش اوزرینه مستولی اولدیغی اخبار
بیورلمقده در . بوراده کی « کون » کلمه سندن
مطلوب اولان ایام بزم صایدیغمز ایام کبی
اولمدیغی دخی قرآن کریمده « سزک ربکز
عندنده برکون ینه سزک صایدیغکز سنه لردن
بیک سنه کیدر » مألنده کی آیت کریمه
ایله بیان بیوریلیور . « کائنات » نام
تار یخمزک مقدمه سنده اشبو خلقت عالم

وانتشار بنی آدم حقنده علوم ایله کتاب
 سماوی آره سنده کی مبیانتک صورت امکان
 حانی بوندن یکر می بش سنه اول کو سترمش
 ایدک . او مقدمه یی بو کون یازمش اولسه ق
 بالطبع دهها مکمل یازه بیلور ایسه که ده
 یکر می بش سنه اولکی حالی دخی کافیدر .
 اما تور اتده برنجی کون فلان و فلان
 شیر ایکنجی کون فلانلر خلق اولندیغنه
 و هر کونکی مخلوقاتک عند الخالق
 شویله بکنلدیکنه بویله تصدیق اولندیغنه
 دائر و یریلان تفصیلاتک هیچ بریسی قرآن
 کریمده موجود اولیوب واقعاً بونلردن
 بعضاری کتب اسلامییه نقل اولمشلر ایسه
 ده منقولات مذکورہ نک هیچ بریسنده
 قرآنلق قوتی ذره قدر بیله تصور اولنه مز .

آنلره اعتراض ایدن علمای اسلامیه دخی
 بك چوقدره. الحاصل قرآن کریمده خلقتیه
 الی نوبت الی حمله تعیین ایدلسی خلقتیک
 حملهٔ واحدهده وقوعه کلیوب صورت
 تدریجیهده وقوعه کلدیکنی کوسترمک
 ایچوندرکه بو صورت تدریجیه امرنده
 مادیون دخی مخالف دکل موافق ومتفقدره.
 شمدی کلهلم دراپهرك اوکوستندن نمونه
 اوله رق ترجمه ایلدیکی پارچه لره ، ایشته
 بونک مبادیسندن برمقدارینی دخی بز
 ترجمه ایتمکه چالیشیورزه. شویله که :

« — ای بنم ریم ! سنک کتب مقدسهک
 بکا » ابتداده الله کوکی ویری یاراتدی ویرکوزه
 « کورونمز وشکلسز ایدی وظلمات اوچوریمی
 « اورتیور ایدی و بونلر وقت وزمان ایچنده
 « یاراتلما مشردر » دیدکلی زمان بن بونلری
 (۹) دراپه

« اکلايه بيلورم يم ريم ! بن بولري نصل
 « اکلايه بيلورم که سمای سموات سبيله و او سماء
 « فکری و روحانی سبيله که اوراده روح هر
 « شیئی بيلور اما بر صورت غیره که مله ده دکل
 « قاریشقی بر صورتده ده دکل بر آینه ایچنده
 « کورونش دکل کماليله واضحاً یوز یوزه بر
 « کورونش. حق متعاقباً دکل جمله سی بردن
 « کورونش و بو ارضك فندان شکلی وعدم
 « صائیقی سبيله و ازمنه نك عدم تعاقبی سبيله
 « والحاصل بوایکی سبب ايله که بر یسی کوکدر
 « اما سمار سماسی اولان کوکدر و دیگرکی که
 « یردر اما کوزه کورونمز و شکلهز بر یردر
 « ایشته بو ایکی شی سبيله کتب مقدسه نك
 « ابتداده حق تعالی کوکدری ویری یاراتدی »
 « ديه سو یلادیکی شیئی تعین وقت ایتمکلهزین
 « دخی بن اکلايورم. زیرا متعاقباً کتب مقدسه
 « سنك یاراتدیفك ارضك هانکی ارض و سنك
 « یوم ثانیده یاراتدیفك هم ده زمانك موجود
 « دیتدن مقدم یاراتدیفك سمانك هانکی سمان
 « اولدیغنی خبر و یریورلر »

بز دیورزکه :

— ایشته ترجمه عینیه بوندن عبارت
اولوب بونک ترکجه سی نصل اکلاشلمز
برعباره ایسه فرانسرجه و انکلیرجه سی
دخی او یله اکلاشلمز یغنی مزایا چیقارلمز
برعباره در . دراپه رک تأمینسه کوره
لاتینجه سی و یونانیجه سی دخی او یله ایمشله .
مع هذا اوکوستنک کندیسى بو سوزلری
یک اکلاشیلور سوزلر اولمق اوزره تاقی
ایلیور . دیورکه :

« — کلام الهینک درینلکی شایان حیرت
» بر درینلکدر . ایشته باق معناسی اوکمزده
» آچیق اولوب کوچکلی بیله آنلری اکلامغه
» دعوت ایلیور . فقط ای بنم ربم بودرینلک
» نه وله وشایان حیرت بردرینلکدر ! اوپر
» اوچورومدرکه اوراپه کوز آنجق کمال خوف

« ودهشتله تعمق ایدیور . اولچی یه حسابیه
 « سیغماز برکوزللك؟ عشقندن متحصل برلرزش!
 « سنك دشمنلرك دوچار کین و غضبمدر یارب!
 « لطفاً آنلری ابکی یوزلی قلیجك ایله اولدورکه
 « بئدما سنك کلامك دشمنی اولسونلر . زیرا
 « کندى کندیلککرینه هلاک اولرغی ایسترم .
 « تاکه سنك ایچون یشاسونلر .
 بز دیورزکه :

— ایشته اوکوستنك الك زیاده قابل
 تفهم اولان سوزلرندن بریسی دخی بو
 پارچه درکه تناقضات صریحه سندن معنی
 چیقارم بیلجك اولانلر شایسته تبریک
 کوریلورلر . بوندن صکره دراپه راوکوستنك
 اون اوچنچی کتابندن تالیثك یعنی اقانیم
 نائمهك مبادی خلقتدن بری تورات
 خبرلریله دخی موجودیتلری مصدق و محقق
 اولدینی حقنده کی تأویلات و تفسیرانی

اننقادده باشلايوب فقط اكلاشلما منلاق حالى
 اوگوستنك بو سوزلرنده او قدر غالبدر كه
 اقايم نلشنك واحددن عبارت واقنوم
 واحدك اوچه منقسم اولدني حقنده آباء
 كنيسائيه نك سويلدكاري سوزلر ذاتاً
 حسن قبول عقوله صيغار شيلردن اولماق
 حسييله « اكلامديفكر خالده دنخي ايسانكز
 ايمان ايدكز » امريني اعطايه هيت
 كنيسائيه مجبور اولمش ايكن بوني توراتلر
 ايله دنخي اثبات ايدم جكم ديه معاني
 تورائيه يي اكنه بويته چكوب اوزاتمفه
 چالشمقدن حصوله كن تغيرات وتغشيشات
 ايشي بالكلية صاحبه لق حالنه افراغ ايتمش
 براقشدر. بونلري ترجمه يه چالشمق حقيقة
 يهوده يره اضاعة اوقات ايتمكدن بشقه

حکام کو توروہ منہ . كذلك سنت او کوستنک
 شکل ارضہ و شکل سمایہ و یردیکی حکملرہ
 و کوا کبک و شمس و قمرک حرکاتی و خسوف
 و کسوفک و کیمجه و کوندوزک و قوعی
 و نباتات و حیواناتک نشوونما سی و آدمک
 و بعدہ حواناتک خلقتی و ابنسای آدمک
 انتشاری و طوفان نوحک و قوعی و اولاد
 نوحک احوالی و ارضک شکل کرویدہ
 اولادینی حقندہ کی حکمک تزییفاً و ترذیلاً
 رد و ابطال الی کبی علوم ریاضیہ و طبیعیہ
 و جغرافیہ و قوزموغرافیہ عائد اولان
 روایاتی ا کرچه ممکن الترجمہ شیلردن ایسہدہ
 یونلر ذاتاً سرپنسدیلری بزہ قدر انتقال
 ایلمش اولان ظنون و روایات قدیمہ دن
 اولسیلہ قارئلرمن نظرندہ معلومی اعلام

ایدیورکی کورو و نامک ایچون ترجمه لرندن
 صرف نظر ایلدک . یالکز اوکوستنک
 آجدینی وادی به سلو کده یکدیگریله مسابقه
 ایدن آباء کنیسائیهدن لاقدانس ایله بد
 نام پایاسلردن دراپه رک نقل ایلدیکی ایکی
 فقره بی ضرابت مخصوصه لرندن ناشی ترجمه به
 شایسته بولدق . لاقدانس ارضک کرویتی
 عقیده ماحدانه سنی رد ایچون دیورکه :

« اشبوارض اگر کره شککنده ایسه سمت
 مخالف مزده بولان انسانلرک آیاقلری یوقاریده
 تپه لری اشاغیده کزینلرینه واکیلرک و آغاچلرک
 تپه اشاغی تنبت ایتلرینه این نه بیله جک قدر
 احق آدملر بولنه بیلورلری ؟ بویله بر ظن
 عجیبده بولنانلره » اوحالده یر یوزنده بولان
 اشیا نصل اولوب ده جوفه طوغری دوشوب
 « کیتیمورلر ؟ » دیه صوره جق اولسه کز بر
 تکرلکک شعاعلری دائماً مرکز متوجه اولد .

« قلری کبی اجسام ثقیله نك دخی مراکز ارضه
 « متوجه اولد قلری فقط بلو ملر دومانلر علولر
 « کبی اجسام خفیفه نك هر طرفدن سمایه طاوغری
 « تمایل ایلد کبری جوانی ویرر لر . بویله بر
 « خطای فاحشه دوچار اولدندن مکره او
 « جنتده ثبات ایله خطای واقعلینی آندن افحش
 « برخطا ایله اثباته چالیشانلره نه دیلی؟ »

بز دیورزکه :

سمت قدمزده بولسانلر حقنده شو

سوزلردخی اوکوستنك سوزلر یدر :

« — دنیانك اوته کی یوزنده آدم بولنه بيلمك
 « محالدر . زیرا کتب سماویده اولاد آدمدن
 « بحث اولدینی صرهدده اودنیانك اوته کی یوزنده
 « بولسان آدملردن بحث ایتیمور . برده قیامته
 « یقین حضرت عیسیٰ یر یوزینه اینزایکن آنك
 « نزوانی دنیانك اوته کی یوزنده بولسان آدملر
 « کوره میه جکلرندن بو حالك صحتنه احتمال
 « ویریله منی »

بز دیورزکه :

— بد دخی دیورکه :

« — محل کواکب اولان کوکار حرارت
 « بشموس ایله او قدر صیجا قدر لکه اکر میاه
 « منجمده دن عبارت طبة-ات ایله حرارتلری
 « تعدیل ایدلمسه ملولنوب یانارلر . انك الحق
 « کوکه » فیرومان » دنیور . سببی ده باشمز
 « اوستنده بولنان صولر ایله آیاقلر من آلتنده
 « بولنان صولری فاروق اولسیدر . فلکده کی
 « صولر عالم ملائک اولان افلاک عالییه دن ده
 « الحق و بوعالم جسمانیکنک موجوداتندن ده
 « یوکسک اولوب بعض آباء کنیسائییه نک ظننه
 « کوره ایکنجی بر طوفان ده یایمق ایچون
 « محفوظ ایمشله . اما حقیقته ده قریب اولان
 « دیگر برظنه کوره کواکب ثابته نک حرارتلر .
 « نی تعدیل ایچون محفوظ ایمشله . »

بز دیورزکه :

ایشته بونمونه لردن اقوال مذکور نک

دیگرلری دخی استدلال اولنه بیلورلر .
 شمدی سوزی ینه دراپره ترك ایدم که
 دین ایله علم آره سنده بو صورتده وقوعه
 کلمکه باشلایان جدال حقنده کی نظریانی ده
 سویلسون. دیورکه :

— سنت اوکوستنک یازدینی شیلره نصره .
 نیت عالنده اون بئش عصرلق بر زمان ظرفنده
 بك بيوك اهميت ويرلديکني نظر دقته آله رق بو
 آدم حقنده ماور تعظیمدن بشقه بر صورتله سوز
 سویله میه حکم . فی الحقیقه بشقه درلو سوز سویله .
 مکه لزوم دخی یوقدر . آندن اقتباس ایله
 یازدیغم فقره لر کندی انتقادلرینی کندیلری
 حاویدرلر . علم ایله دین آره سنده کی مخالفی ایجاد
 و ایقاعه بو ذات قدر کیمسه چالشماشدر .
 توراتلری ابنای بشری طزیق فضیله سوتدن
 عبارت اولان موضوعیت اصلیه سندن چیقاروب
 حقایق علمیه یی حاوی اواق کبی ینه کندیلری
 ایچون تهلیکه لی بریوله صوقمشدر . بو حالده علوم

ایله اشتغاله آنلری مانع کوستردرک پرستشکاران
 حقایق علمیه‌نک انظار خصوصمتی آنلر علیه‌نه
 جلب ایلمشدر. شو مثال کنیدیسی طرفدن برکره
 ایراد اولدقدن مکره دیگر آباء کنیساتیه دخی
 اومثاله امتثال ایلمشلردر. بناء علیه یونان قدیم
 حکماءسنک آثاری تکفیراً نخطئة رد اولوب
 اسکندریه موزه ثومنک کشفیات عظیمه‌سی کوشه
 مسکنت ونسیانه آتلمشدرکه آنی سترایدن ظلام
 جهالت التندن بعض کره شععه‌نثار اولان
 بوارق حقیقت درحال قدرت کنیساتیه ایله محو
 ایدیور اولمشدر. کنیساتک «هلم» نامیله قبول
 ایتدیکی شی یالکیز منزل من عندالله اولمق لازم
 کلوب آنک ایچون هیچ برترقی وتکمل متصور
 اوله مزایمش. بناء علیه کنیسا هر نوع تبه‌اتی
 کشفیاتی بیهوده اولمق اوزره حکم ایله‌دی .
 حق تحریات مذکوره‌بی حق تعالی حضرت‌تترینک
 نوع بشره افشا ایتک ایسته‌مدیکی اسراره مقابل
 تجسس‌ات قبیحه‌دن هد ایله کنانه بیله صایدی .
 یا آباء کنیساتیه‌نک منزل من عندالله اولمق ونوع

بشره میسر اوله بیاجاتك علومك منتهاسی بولنق
اوزره قبول و حکم ایلدیکی شیلر نه دن عبارتدرلر؟
بز دیوورزکه :

— ایشته دراپه رخلقت عالمه و تکونات
طبیعییه دائر من القدیم ملتدن ملتیه انتقال
ایله زمانمزه قدر کلمش و هر کس کنسیدی
خیالنه بالاتباع شرح و تأویل ایده ایده
حقیقهٔ عقلا رده ده نتایج علومه ده بالکلیه
مخالفتنه خدمت ایدلمش اولان شیلری
اصلی بوراده صایوب دوکمشدرکه بونلری
عیناً ترجمه کرک علومه و کرک ادیانیه نه
خدمت نه خصومت عداوانه میوب دوزجه
زوزکلاکه حمل اولنه جفتدن درایه رک کند
یسنی دخی بویه بر نظر تهجیه هدف اولمقدن
قور تارمق ایچون ترجمه لرندن صرف نظر
قلنمشدر . واقعا دراپه رک نتایج علمیه دن

اولاق درجه سنده بر قوتله اسلامدن ماعدا
 ادیان اربابی نزدنده میدان آلمش بولنان
 ظنون مذکورہ بی بر طور جدیتله کتابنه
 درج ایلمش بولنمشی کندیسینجه معذور
 کوریلہ بیلور ایسہده بزجه اوکی روایانه
 ذره قدر جدیت اسنادی یالکنز علومه دکل
 دین اسلامه دخی افترا حکمنی آلورہ بزم
 ایچون صورت قطعیهده حرف بحرف
 اینانوب ایمان کتورلمک مجبوری اولان
 کتاب کریم یکانه قرآن عظیم الشاندره
 اکا مراجعتله بحق تدقیق ایدیلور ایسه
 کوریلور که مبادی خلقت و تکونات طبیعیه یه
 دائر قرآن عظیم الشاندره دخی بر طاقم اساس
 حقیقیه ایراد و اخبار اولنمش ایسہده
 آنلرک قسم اعظم واغابی اساس فنیسه یه

مذاہرت شویله طورسون موافقت تامہ ایله
 موافق بولندقلربی اوروپا متبعین حکمائی
 دخی اعتراف ایتمکده درلر. حتی دراپه رک
 کندیسیده متبعین مذکورہ نک بریسی
 اولدینی ایلروده کوریلہ جکدر. اما ینہ
 موادمذکورہ توراتلرده دها زیاده موضح
 اوله رقی مندرج بولمقلہ برابرذکر اولنان
 ایضاحات زائده علوم حاضرہ ایله قابیل
 توفیق دکل ایمشله. بوندن بزه نه؟ شمدیکی
 توراتلرده کی بومثلاو ایضاحاتک عن اصل
 شرح و تفسیرایکن بالآخرہ متونہ قاریشد
 یرلمش اولملری حقندہ مدققینک ظنلربی
 اخطارایله برابر کتب قدیمہ نک محرفیتلری
 حقندہ کی ادعای قدیمی الیوم اوروپا مدقق
 و مستشرقلرینہ دخی قبول ایتدیرمش

اولان اسلامك بوندن مسؤل اوله ميه جنى
 بدى و آشكاردره . حقى مواد اساسيه
 و صحيحه مذكوره پي شرح و تفسير يولنده
 بزم كتابلر مزه يازلمش اولان شيلرك مقبول
 ليت قطعيلري دخی اسلامجه مجبورى
 دكلدر . قطعياً مؤمنيت انجق كلام الله
 مخصوص اولوب آندن غیریسی هپ كندی
 قائلینك قولیدركه حقایق علمیه و طبایع
 و مصالح و مسائله و برده بزجه اخبار و احكام
 صریحیه قرآنییه درجه مطابقت و مقابله
 رنتلرینه كوره شایسته قبول اوله رق والا
 بشقه درلو هیچ برزیتلری اوله مزه
 چونكه بزده لایمخطیلك حقى هیچ برکیمسه
 ایچون طائفا مشدره شرائط لازمه علمیه پي
 حائز اولانلر میاننده هر مسئله میدان مناظره

واجتهاده قونلمشدره بناءً على ذلك اشبو
 مناظر لرك نه كې مأخذ لردن آلمش ايسه
 آلمش اولسونلر ايراد ايلدكاري شيلر
 زمانلرينه كوره علومه مطابق اولوبده
 زمانيزه كوره بومطابقت موجود دكل ايسه
 آنلر اوزرنده تكرار اجراي منساظره يه
 اسلامك حقي واردره . يالكنز حقي دكل
 بوجاهده . هر مسلم مقتدر ك وظيفه سيدرده !
 اما علومك نتايجيدر ديديكمنز شي علوم
 نابته وحققه نك نتايج قطعيه سي اولوب
 يوقسه بوحكمك من جهة علومدن بريسنه
 تماس وتماعي اولسندن طولايي « علمي !... »
 صفتي اغتصاب ايلمش بولنان وهمياته قدر
 وارييله مامق لزومني كنيج ومتفئن مسلمانلره
 اخطارده غفلت ايدهميه جكنز . معلومدر كه

علملر هنوز متناہماً مترقیدرلر. بین العلوم
 محققیت قطعیہ یا لکنز علوم ریاضیہ حقندہ
 مسلم اولوب آندن صکرہ بر درجہ یہ قدر
 طوغریباق دخی علوم طبیعیہ حقندہ
 مسلمدر. آنلردن ماعنا علملر و حتی علوم
 طبیعیہ نك بز چوق جهتلری بیله کشفیات
 روزمره ایله مترقیدرلر. « مترقی » دیمك
 « متکمل » دیمکدر. تکمل ایسه کمال قطمینك
 هنوز نقصانی دیمکدر. برشی قطعیاً مرتبه
 کالنه وارمش ایسه اوشی ایچون ارتق
 تکمل و ترقی قابل اوله من. قرآن عظیم
 الشانده کی حقایق علمیہ نك برطابقنی
 شمدی یه قدر علوم موجوده یه موافق
 بوله میورلر ایدی. مثلاً لم خنزیرك اکیله
 خمرك شرابی ممنوعیتارینك حکمتنی علوم

موجوده یہ تطبیق ایدہ میورلر ایدی
 تریشینلر ایله میقروبلرک کشنی اوزرینه
 بوموعیتسده کی حکمتی اکلا دیلر . بزجا
 دیناً ممنوع بولنان بواکل وشربی آنلردخی
 علماً وفتاً ممنوع طوتمغه باشلا دیلر . ایشته
 حالا دخی قرآن کریمسده علوم مترقیب
 ومتکمله حاضرویه بادی نظرده تمام
 توفیق قبول ایدہ میان بعض مسائل کوریلہ
 جک اولورایسه بوعدم موافقتہ باقوب ده
 سائر بیکلرجه حقایق غیر قابل التعرضو
 حاوی اولان حکمت دینیہ سنہ فدا ایتما
 هانکی عالم مسلم هانکی حکیم مؤمن راضہ
 اولہ بیلور؟ ایشته بزم کنج اخوان دینمزلک
 نظر حکمت وحقیتلرینه اصل عرض ایتما
 ایسته دیکم مسئله عظاما بوندن عبارتدرک

اثرک ایلرولرینه طوغری بو حقایق دها
ده نقویه و تأیید ایلیه جک مسائل دخی
ر قالمیه جقدر .

﴿ باب ثالث ﴾

« وحدانیت الهیه مسلکجه نزاع .
نجی ره فورم یا خود جنوب ره فورمی »
دراپه راشبو اوچنجه بابک محتویانی
وجه آتی خلاصه ایلور :

مصر خرسیتانلرینک عبادت صریمی نصرانیته
خالده اصرارلری — بوبابده استانبول بطریق
طور یوسک مخالفتیه تصادفلری — ایمپراطور
دنده کی نفوذلری حسیله نسطوریوسک نفی
طرفدارلرینک طاغیدلسی و وفقیتنی احراز
قلمری — جنوب ره فورمنک مقدماتی —

بونك تأثيرات معنويه سی — عربستان ره فورم
 — محمدك (ع.م.) نسطوریلر ایله تلاقیسی —
 عبادت مریم آیدنی وتلیشی و وحدانیت الهیه
 مغایر کلن سائر هر شیئی رد ایدرك مذهب
 نسطوری یی توسیعی — عربستانده قوه جبریه
 ایله بت پرستلکی محوایتمسی و روما ایمپراطورانی
 ایله دخی محاربه یه تدارك کورمسی — خلفاسنك
 سوریه و مصر و آناتولی و آفریقای شمالی
 و اسپانیایي فتح ایدرك فرانسه یه طوغری استیلاسی
 — بوره فورم لرك نتیجه سی اوله رق رومانك
 قسم کلیدسنده وحدانیت مسلکینك انتشاری —
 تتبعات علمیه نك مظهر رغبت اولسی و خرسیتیا
 نلغك اسکندریه قارتاژ و قدس کبی شهرت
 تاریخیه یه مالک اك مهم مراکزینك الدن
 جیقمسی —

دراپه لرك اشبوه واد مندرجه یی فصل
 بسط و تمهید ایلدیکنه کیرشـمزدن مقدم
 بومیانده استعمال اولنان « ره فورم »

سنك معناسنى ايضاح ايتلى يز . لغتجه
 كلمه « تكرار تشككل » معناسنه در .
 رجملر من اكرتيا « اصلاح » ديه ترجمه
 بيورلر ايسه ده اصل حاكمى عن اصل
 الح و حسن ايكن مرور زمان ايله بر طاقم
 رفانه اوغرامش بولنان شيشى او تحرفات
 غير اتدن قور تاروب حال و صورت
 ندايه سنه ارجاع صورتيه اصلاح ديمكدرد .
 كا « تجديداً اصلاح » ديسه كه دهها مناسب
 لور . لك مشهور مثالى لوتر وزوه نغل
 رفتدن قاتوليك مذهبي اوزرينه پروتستان
 لك نشريله وقوعه كتوريان ره فورمدر .
 را بونلك دعوايى يكي برشى يايىق
 لك اوليوب نصرانيق اناجيل موجوده دن
 انلاشيلان شكل و صورت ابتدائيه سنه

ارجاعدن عبارت ایدی .

« ره فورم » کلمه سنی بو صورتده تعیین
ایلد کد نصکره یوقار ووده کی مواد مندرجه یی
بسط و تمهید ایچون سوزی دراپه ره ترک
ایدیورز . ایشته دیورکه :

— بیزانس ایمپراطور اغنک پولتیقه سی نصر
نیه بت پرستلک قیافتلری کیدیرمش و بو صورتده
آنی دولتک بتون تبعه بت پرستانی میاننده
نشر و تمیم ایتمش ایدی . بو حالده بت پرست
ونصارا فرق متخالفه سی بربرینه مزاج اولمش
اولدیلر . خرستیانلق بت پرستلکی تعذیل ایلمش
و بودین جدید و ممزوج بتون روما ولایتلری
استیلا ایتمش ایدی . بو انتشار عظیم خرستیانلره
قدرت و ثروت پیدا ایتدیردی . واردات
عمومیه نلک بریوک قسیمی آرتق کینسا خزینه سنه
کیدر اولدی . بوکی احوالده دائما کوربله کلدیکی
اوزره برچوق کیمسه لر پاپاسلق طریقه کیره رک
غیرت دینه نقابی التمه شرف و منفعت آرامغه

سلا دیلر . بوندن مقدم قیاصره اداره سی
 رلرنده روما فتوحاتی مرتبه غایه سنی بولمش
 ی . اوراده حکومت ایمپراطوریه قطعاً
 کل ایتیش ایدی . آرتق فتح و ضبطی قابل
 قالدیغندن عسکرلک عالمک شانلی کونلری
 لمعکارانه محاربه لر و دشمن ولایتلرینی یغما
 رلری کچمش ایدی . ارباب خرص و طمع
 قه شیلر تجلی ایدییورایدی . بونلر ایچون بشقه
 بول آچلماش ایدی . اوده پاپاسلق مسلکی
 ی که ایصال ایلدیکی منافع مقدما عسکرلک
 ملککنک تأمین ایلدیکی منافع قیاساً هیچ ده
 استحقار اولنه حق صورت و درجه ده دکل ایدی .
 عسکر کنیسا و حق سیاسی تاریخی اوچ
 وک بلده مرکزیه نک دسپوطلری آره سننده کی
 ادله اوزرینه مؤسسدر . بواوچ بلده مرکزیه
 خنی استانبول واسکندریه ورومادر . اصل
 طه منازع فیها مجرد تفوق و تقدم غوغا سندن
 بارت ایدی . استانبول حکومت ایمپراطوریه
 فری اولدینی ایچون دیگر لرینه تفوق ادعا سنده

بولنوب روما ایسه بر طاقم یادگار وخوا
 تاریخیه ایله مشحون اولدیغندن اوشرفه است
 ایله تفوق ادعا ایلور ایدی . اسکندریه د
 موقعنك اهمیت تجاریه وادبیه سنی البرو سوره
 تقدم دعواسنی سرد ایلور ایدی . لکن استانب
 بطریق حکومت ایمپراطوریه نك پك یقیندن کوز
 اوکنده وصیق صیق آثاری ده کورلدیکی اوز
 ایمپراطور لرك همان الی التنده بولندیغندن دعوا
 کوستره جکی شدت کندیزی ایچون برته
 صایله بیلور ایدی . روما واسکندریه دسپوطلر
 ایسه مرکز ایمپراطورییه اوزاقلقلرندن طول
 دها زیاده امنیت وسلامت ایچنده ایدیلر .
 بز دیورز که :

— صرف برخاطره تاریخیه دن عبار
 اولان شو فقره یه شونجغزی دخی علا
 ایتلیدر که : استانبول بطریق لکنك ش
 ضعف معنویسی یالکزنصرانیتك ادو
 ابتداییه سنه مخصوص قالمامشدر . استانبو

یقلری تاقیح عثمانی به کلنججه به قدر
 ایمپراطور لر طرفندن نصب و عزل
 بلور بر صاحب منصب اولمقدن ایلرویه
 مامشاردر . پولتیقهجه ظهور ایدن
 بحرانلر ائناسنده اشتراک و تعلقلری
 تتنده اوله رق بطریققلر دخی دوچار
 ریبات اولمقدن مستثنا قاله مامشاردر .
 حال « بازامپیر » یعنی دولت شرقیه رومیه
 بخینیک هر جهتده کمال وضوح ایله
 رملکده در . روم ارباب قلمندن صاحب
 اساف بر ذاتک دیمش اولدینی وجهله
 الفتح روم بطریقخانه سنک سلاطین
 ملام عثمانیه طرفلرندن کوردکاری عنایت
 حرمت و اداره روحانیه جه نائل اولدقلری
 انتقال و قدرت روم شرقی زماننده کی

احواله اصلا مقیس اوله بیه جق درجه
مکمله ده در . روماده کی بطریقک حال
ایسه بونک بالکلیه معکوسه اولق اوزر
صحایف توارینخی اشغال ایلمشدر . شرق
بطریققر ایمراطورلرک ارباب منصبندر
عبارت بولندقاری حالده غریبه بطریق نامو
« پایا » نامنه تحویل ایدن رؤسای روحانی
حکومت جسمانیه جه حتی سیاسیات
دولیه جه هر شیجه نفوذ و مداخله لرینه
آرتدیره آرتدیره حکمدارلرک فوق
حیقه مشلر و قرالار قرالی ایمراطورلر
ایمراطوری اهمیتنی احراز ایلمشلردر .
یعنی ظرفای نصارادن بر ذاتک دیمش
اولدینی وجهله طرف حضرت مسیحدن
« قیصره عائد اولانی قیصره ترک واعطا

یدکزه ، امریله مأمور اولدقلری حالدہ
الکز قیصرہ عائد اولان حکومت
جسمانیہ بی دکل حتی قیصرلکی همده
نصرلر قیصرلکی دخی کندی حکومت
مغویہ و روحانیہ لرینه ضم و علاوہ
ایتمشدر . اوروپاچه هر زمان وبالخاصه
ازمنه متوسطه کوریان اومدهش
بحرانلرک سبب اصلیسیده ایشه بو حال
اولمشدر . اسکندریه بطریقنه کلنجه آنک
اهمیتی اوموقعه دراپه رک اسناد ایلدیکی
اهمیت تجاریه و ادبییه ایلہ برابر پلک
سریع الزوال اولمشدر . زیرا آره دن
بر بچق عصر قدر زمان مرور ایلدکن
صکره مصرک اسلام طرفدن استیلاسیله
تاریخ نصرانیتک اوقسمنه خاتمه چکله مشدر .

شو ایضاحات تاریخچه بی علاوه ایتمه
مسئله نك بوجهتی قارئین عثمانیه نزد
قبالی و ناقص قالور ایدی . بوندن صد
سوزك صرہ سنی کسمکسزین ینہ دراپہر
سویلتیورز . دیورکھ :

— اشبو بلاد ثلثہ صرکزیہ دن جهت شرقیا
عائد منازعات دینیه علی العموم ذات و صفا
الکرمیه مسئله سی اوزرینہ جریان ایدوب غرب
منازعاتی ایسه انسان و آنک تعلقاتی مسئله
اوزرینہ جریان ایلورایدی . بواحوال خرسه
نلفك آسیا و آوروپاده کوردیکی تحولات اوزرینہ
پك بیوک برتأثیر حاصل ایلدی . بحث ایلدیکه
عصرده ایمپراطورلفك آیالات شرقیه سی معنوی
یرفترت حالنی کوستریوریورلرایدی . اقایم ثلث
و ذات الوهیت و ابنیتك منشأ و موردی ورو
القدسك ماهیتی و حضرت صرک مداخله
حقننده منازعات شدیدہ حصوله کلوب گاه
و گاه دیگر فرقه نك غالبانه ولوله لری برچو

وارق اعجاز کارانه ایله برابر برچوق ده اراقه
ون مظلومینه قارش مقده ایدیلر . فرقه لردن
یچ بریسی کنندی مخالفی اولان فرقه نك رأینی
بل سلیم نقطه نظرندن تدقیق ایله ملاحظه یه
رب بیله ایده میور ایدی . فقط بتون فرقه لر
کمز شونقطه ده متفق ایدیلر که بت پرستلک
ماننده کی معبودلرک ساخته لکی آنلرک محولرنده
ریلن سهولت ایله تحقق ایلمشدر . کنیسا
بابی کمال غرور و افتخار ایله دیورلر ایدی که
معبودلر نکبت و مصیبتلری کوننده کنیدیلرینی
افعه دن اظهار عجز ایلمشلردر . اورو پانک
وب طرفلرنده کی ملتره پ کثرت اله افکارینه
ایل ایدیلر . بنی سام جنسندن اولان اهالی
دنده ایسه هر زمان وحدانیت الهیه فکری
ب ایدی . یکی مؤلفلردن بریسه نك انظار دفته
صیه ایتمش اولدینی وجهله احتمال که بو حال
رضه لی اراضیه نك و طاغلردن و ادیلردن
لردن چایلردن کوللردن متشکل و مناظرجه
خالف یرلرک اله خصوصنده دخی اهالیسنده

بر فکر تنوع و تخالف حاصل ایتمش نه مق
حدسز نهایتسز بر قوم چولنك بر اوقیانوس
انسانده بر وحدت اله فكري حاصل ایتمش
نشأت ایلمشدر.

بز دیورزكه :

— شوراده بر لحظه جق دراپه
سوزینی کسوب طرفزدن برایکی
سویله مکه مجبورز. انسانلرده وحدت
ویا خود کثرت آله فكري اوانسانل
یشادقلری اراضینك حاصل ایتمش اوله ج
انظار دفته توصیه ایلیان یکی مؤلفك
اولدیغنی معلم دراپه ر تصریح ایلمش اول
ایدی بك اصابت ایتمش اولورایدی. ز
اصل انظار دقت اربابنك استغرابندن کندید
قورنارمش اولور ایدی. سام بن نو
منسوب اولان کلدانی سریانی اهل فلسفه

رب و سائرہ اقوامنک مسکنلرینی حدمنز
 ایتسز چوللردن عبارت ظن ایتک او
 ولفک برنجی خطا سیدر . شمالاً دجله
 ادیسی و جنوباً عمان ایله محدود اولان
 نسل سام موطنی بولنان قطعده واقعا
 قاج چول واریسهده بونلر آسیای علیا
 آوروپای شرقی چوللرینه نسبتله برآوج
 و مدن عبارت قالورلر . دجله وادیسی
 سوریه و فلسطین و جبال بمن کبی بو
 قطعنک اقسام جبالیه سنده کی اختلاف
 ناظر عجبا آوروپای جنوبی ممالکندن
 آزمیدر ؟ بر ملکتنک طبیعت موقعیه سندن
 هالیسنک الوهیت حقنده کی فکر واستعداد
 یینه تأثیر اولق دخی او ولفک ایکنجی
 خطا سیدر . هندستان ایله همالایانک جهت

شرقیہ سی قدر انہاری جبالی جزایری
 کولاری فلازاری چوق و مناظری متخالف
 یرلر اولسون۔ اورادہ اشبو طبیعت موقعیہ
 اہالی یہ رومالیلر یونانیلر درجہ سندنہ
 کثرت آلہ فکرنی ویرممشدر۔ اوروپانک
 متخالف المناظر یرلرینک طبیعت موقعیہ۔
 لری کندی اہالیسنہ کثرت آلہ فکرنی
 ویرہجکی صحیح اولسہ ایدی الحالہ ہذہ
 بو حکمک دوامی لازم کلورایدی۔ قوانین
 طبیعیہ نک لایتغیر اولدینی بالعموم مسالاک
 حکما جہ تصدیق ارنممشدر۔ بناءً علیہ
 شمیدی دخی اورالرجہ کثرت آلہ فکری
 جاری و بردوام اوللی ایدی۔ حالبوکہ کثرت
 آلہ دکل آ آلہ واحدہ قناعت بیلہ اورا۔
 لرجہ منسی حکمنہ کیروب بالکلکیہ فکر

انكار تعمم مرتبه سنی بپوشد و انسل
 سامك وحدانیت الهیه افکارنده دوامی
 دائما پیغمبران ذیشان و آنلرك ورثه سی
 اولان علمای اعلام طرفدن دراپه رك
 یوقاروده تصویر ایلدیکی وجهله حکم و نفوذ
 و ثروت و سامان غرض و طمعیه دکل
 رضاء لله خلقه تعلیمندن غفلت ایدلمیان
 حقایقه خلقك دخی سمع اعتبار و قبولی
 حواله دن کیر و قالمالرینك ثمره جلیله
 سیدر . طبع انسانیده وحدت الهیه
 فکرینك اقدام اولسی امور طبیعیه دندر
 انسان برشیثك اول باول واحدینی ذهنته
 قویارده آندن صکره کثرتی احتمالاته
 سوق اوکازایلر . « بر » دیمکسزین « اوج
 بش یکر می بش .... دیه صایی صایمش
 (۱۰) دراپه

برملت تصور اولنه بیلور ایسه اول باول
 وحدانیت اله به دن باشلامیه رقی کثرت آله
 او هامنه دوشمش ملت دخی واردر دنیله.
 بیلور. انسانلرده کی ایلک فکر الوهیت
 توحید اوزرینه می تکثیر اوزرینه می مبتنی
 بولندیغنی حل و حکمده تاریخ عاجزدر.
 زیرا بومسئله مسائل قبل التاریخیه دندر.
 بوفکر لر انسانلر میاننده پیدا اولوب
 چو خالد قدن اسکیدکن یرلرینه یکیلری
 ظهور ایدوب آنلر دخی اسکیدکن
 والحاصل نیجه تحولات وتبدلات وقو.
 عندن پک چوق صکره لری بیله تاریخ
 هنوز طوغماش ایدی. بزم بو طرفلرک
 اعتقاد نیجه تاریخک باباسی هرودوت اِدکلیدیر یا؟
 او ایسه بالنسبه دها دونکی بریونانلیدر.

دراپەر بوندن اول کنديسی دیوورایدی که
 هرودوت زماننده یونانستانده دین اساطیر
 انقراضه یوز طوتمش ایدی. دین اساطیرک
 ایسه الک اسکی الک قدیم بر دین اوله بیلله.
 جگنی ادعایه کیمسه جسارت ایده مزه.
 اساطیر یونانیه نك توهم و تخیل ایتدیردیکی
 معبودلرک سرایلرنده آلتوندن کموشدن
 مرصع اشیا و اوانیسی و ارایمش. آره لرنده
 معاشقات جریان ایدرک آنک مقتضیاتندن
 اولان ادبیات مروج ایمش. بونلرله یر
 یوزنده حکومت سورن حکمداران آره سنده
 همان شهریته قریب بر صورتده مناسبتلر
 و ارایمش. یعنی سوزک قیصه بی مدیت
 بشریه همان همان مرتبه کمالده ایمش. بو
 مرتبه مدنیه ایله لوئی فیکه کبی بر طاقم

مؤلفرك « اوم پر یمتف » یعنی ابتدائی
 آدمی سرنامہ سی التندہ کو ستردکاری
 بشریت آرمہ سندہ نہ بیوک فرق واردہ
 اما تارینحک حل ایدہ مدیکی بومستلہ نی
 تتبعات رجعیہ یک اعلا حل ایدہ بیلورہ
 یوقارودہ کی حلمز کی کہ نظر بشردہ ہر
 شیئت مبدئی مطلقا واحد اولوب تکثرات
 اخیرہ او واحد اوزرینہ فصل متزاید
 اولمش ایسہ الوہیتدہ دخی اصل اولان
 وحدانیت اولوب کثرت آنک اوزرینہ
 منضم اولمشدورہ نہ حاجت ہر ملتک
 میتولوژیسندہ ژوپیتز کی ہر معبود اعظم
 واقدم موجود اولہرق معاہدہ سائرملک
 متجزی و متخاق اولدقلری میدانہ قوہ
 نلمقدہ درہ بناء علیہ طبایع موقعیہ نک

ارالو هیت اوزرینه تانیری اوله بیله جگنی
اپه ر کی بر فاضلك تخیسل ایتسی دکل آ
قه برینک بو بایده کی خیانی کتابنه نقل
اسی بیله شایسته تأسفدره ایشته ینه
رزی دراپه ره ترك ایدیورز که یوقاروده
اقدیردیغمزیردن باشلاتیورز. دیورکه:

— بر طاقم اسباب ومطالعات سیاسیه خرسیتیا.
ك بت پرستلك ایله قارشمنه وبرجسم مختلط
بوده کتورمسنه وبوصورتله آرهلرنده کی
ابتك آزالمسنه مساعد کورونمك ایچون ایمپرا.
ورلری مجبور ایلمش ایدی. خرسیتیانلردن
ق طاقی ایله خواریده مزاج اولانلرینك
نتی اسکی بت پرستلكك اولپندن بشقه برشی
لمدی. بو اولپندن اسکی معبودلر طرد اولمشلر
بر بیوك بیاض تحت اوزرینه اقایم ثلثه نك ابی
تورمش وصاغ مارفنه ابن ووالده سی صریم
لتونلره وقیمتلی زینتله ره مستغرق اولدنلری

حالده قعود ایلمش وصول طرفنه روح القد-
 برلشمش . اللرنده ارغنون ايله الای الاز
 کروبی وفرشتگان بو تحتک اطرافنی احاط
 ایتشلر . آرقه طرفده غایت واسع برفضا ایچند
 سفره لر قورلمش که بختیاران نصارا بوراده بر
 ضیافت ابدیه دعوت اولمشلر . عقاید ساد
 وافکار بسیطه اربابی بوشیلرک تفصیلاتنی ایسته مک
 طورانماشلر وبو ضیافت جاویدده انسانک جای
 نصل صیقلیمیه جغنی دوشونماشلرایسه ده افکار
 منوره اربابی ایچون ایش بودرجه ده قالماشدر .
 یقینده کوره جکمز وجهله کنیدسانک اک عالی
 مراتبنده برطاقم ذوات وارایدی که بویله جسمانی
 وشهوانی اولان خیالاتی رد ایدرلر ایدی . هر
 یرده حاضر و ناظر اولان الله ذوالجلال حقنده
 بویله ماتریالیستلره لایق اولان اسناداتی قبول
 ایده مزلر ایدی . خرسیتیانلک هر نقطه سی اوزرنده
 اجرا اولنان پاغانیزیا سیون عملیاتی (یعنی بت
 پرستلشدیرمک عملیاتی) اثناسنده هر پاپاس
 کندی حدود اداره سی داخلنده دن القدیم جاری

وله کلن افکار و ظنیاتی قبول ایتدیرمکه چالش مقده
اندیسنی منفعتلی کوریورایدی . ایشته بو
صورتله مصریلر چوقدن کندی اقایم ثلثه لرینی
انصرانیت کنیسانه قبول ایتدیرمش اولدقلری
کبی اخیراً عبادت صریمی دخی ایزس عبادتی
مقامنه قائم ایتک غیرتنه قیام ایلمشلدور.

بز دیورزکه :

— دراپهر ولوکه نصرانیتیه حصراً
اواسون اوصاف جنت حقنده کی مطالعات
منکرانه سنی بوراده پک قیصه کچمشدر.
بز دخی یالکز بورایه مخصوص اولمق اوزره
پک قیصه جق اوله رق دیرزکه احوال جنته
دائر کتب الهیه ده ویریلن خبرلرک او
کله لرده مقصود من اولان معانی دنیویه به
مطابقتی طوغری دکلدور. دها زمان سعادت
اقتران جناب رسالت پناهیده ایلك تفسیر

قرآنه دامن درمیان همت اولمش بولندار
حضرت ابن عباس رضی الله عنهم انك
دیدیکی وجهله نعم ولذا نذ جنانی تعبیر ایچون
ایراد اوانسان کملرک دنیاچه مدلوللری
اولان شیرلی جنتده عینله دنیاچه کی
حاللریله برحالده بوله جق دکلز . بونلر
یالکیزاسم جهتیه دنیاچه کیلره مشاهدلر.
ماهیت حقیقه چه مشاهدلری یوقدره . وار
اولملری لازم کلسه نعم ابدیه جنسانک نعم
موقتہ دنیادن فرقلری اولماسی لازم
کلور . انسانه مجهولی اولان برشیتی تعریف
ایچون معلومی اولان شیرلی مثال اوله رق
ایراد ایلحک هر انسانک خصوصیات احوا
لندندر . مثلاً یک طاتلی اولوب کیفیت ذوقی مجهو
لمز اولان برشیتک طاتلیغنی نفهم ایچون

شکر کی ، حق ادات تشبیهی دخی حذف
 ایلہ « شکر » دیرزہ ایشستہ جنت لڈانڈ
 صفاسی دخی تعبیرات دنیویہ ایلہ بویولده
 عبیر ایدلمش اولدیغندن دراپەر وامثالک
 وجارید ضیافتلرده بر حضور وموجودیت
 ابدیہ ایلہ حاضر بولمقلاغک جان صیقوب
 صیقیمیہ جغتی دوشونملری بیہوده اضاعه
 اوقاندرہ ینہ نوبت کلام کندیسنه کچیور
 دیورکە :

— دیرایکن انطاکیہ دسپوطی نسطوریوس
 حکمادن تئودورده مویسدستک نظریات فلسفیہ
 سنی قبول ایتمش اولدیغندن ۴۲۷ سنه میلادیہ
 سنده ایمپراطور طرفندن استانبول بطریقلاکنہ
 دعوت اولتمش ایدی . نسطوریوس آحاد ناسک
 ذات الوہیتہ انسان شکلی اسناد ایتملری اساسنی
 رد ایدرک بوکا عادتا شان جلیل الوہیت حقندہ

استحقار و بناءً عليه كفر نظریه باقار ایدی .
 کندپسی حق تعالی حضرتلری حقنده او یله بر
 اساس اعتقاد و ایمانه تابع ایدی که بو نظریه جه
 تجلیات الهیه بتون کائناتی طولدیرهش اولوب
 بناءً علیه احوال انسانییه مشابهندن بالکلیه
 مذهبدر . بو ذات ارسطو مذهبنه زیاده سیله
 میال اولوب ارسطو حکمتی کندیسنک
 « اورتودوئسی » تعبیر ایلدیکی مذهب نصرانیت
 ایله تطبیق ایتکه اوغراشیور ایدی . ایدی
 تسطوریوس ایله اسکندریه بطریق سن سیریل
 آره سنده بر منازعه پیدا اولدی .

بز دیورز که :

— شوراجقده یالکنز بر اخطار ایله
 اکتفا ایدم که بو اسکندریه بطریق سن
 سیریل بوندن اولدخی هیپاتی نام حکیمه نک
 دروس حکمتندن طولانی اسمی سبق
 ایتش اولان سن سیریلدر . ایشته دراپور

ذالك بر حرکت عجیبه سی دها بروجه
تی حکایه ایلور:

— سیریل نصرانیتہ بر چوق بت پرستک
صولنی قاتان فرقه نک رئیس اولوب نسطوریوس
یسه کنیسانک حکمت پرور اولان فرقه سی
یاستنده بولنیور ایدی. حضرت صریعی ام الله
ولمق اوزره بالتمین اکا مخصوص برتعبداصولنی
تأسیس ایتدیرمک عزم و جزمندہ ایدی.
نسطوریوس دخی بونی منع ایتدیرمک عزم
قطعیه دوشدیکندن نسطونطینیه باش کلیساسنده
ایراد ایلدیکی برنطقده قدیم و قیوم و علی کل شیء
قدیر اولان الله واحد ذوالجلالک کافه صفاتی
تمین ایدرک: « بویله بر ذات اجل واهلا بر
والدهیه مفتقر اولورمی؟ » دیدی.

بز دیورزکه:

— فرصتی فوت ایتیمه رک اخطار
ایده لم که نسطوریوس « لم یلد ولم یولد ولم

يكن له كفواً احده ، حقيقت قديمه
ايراد ايلمش ديمكدر . ايشته ينه دراپه
سويليور :

— سائر وعظمرنده وكتابرنده دخي نسطو
يوس اثبات ايلدي كه حضرت مريمه « ام الله
تسميه اولنامليدر . بلكه حضرت عيسانك صفه
انسانيه مي حسييله والده مي تسميه اولنمليدر .
اخطار ايدلم كه :

قرآن عظيم الشانده مسيح مشارالي
حضرت تلمرينه « عيسى ابن مريم » تسميه
اولنديني كي . ينه دراپه ر سويليور :

— حضرت عيسانك انسانيتي ايله الوهيتي
بربرندن او قدر فرقليدر كه بوفرق بر معبد ايله
اوراده پرستش ايديلن اللهك فرقلير كييدر .
بز ديورز كه :

— اساسي علوم اوزرينه مؤسس
وبناء عليه عقولك حسن قبوانه مظهرتي

محقق اولمق اوزره در میان ایدیلن حکمت
 نظر نده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
 اقدیمز حضرتلرینه اسلامک نظریله روح
 خدا عیسی ابن مریم صلی الله علیه وسلم
 اقدیمز حضرتلرینه نصارانک نظرلری
 آره سنده شوفرقت عظیم واردرکه نصارانک
 حضرت مسیحہ اسناد ایلدکاری ربوبیتک
 وجه وکیفیتدن قطع نظر فقط مشارالیه
 حضرتلرینی هر بری بروجه و صورت ایله
 معبود اتخاذانده فرقت نصارانک کافه سی
 اتفاق ایتمشلردر. حضرت رسول اکرم
 ایسه عندالاسلام وحسب الشرع معبود
 دکل عیددر. حق نبوتینا هیلرنده اسلامک
 شهادتی « اشهد ان محمداً عبده ورسوله »
 در. ایمدی عبد ایله معبود آره سنده نه

فرق وار ایسه ایکی پیغمبر ذیشان حقنده
ایکی امتک نظری آره سنده دخی او فرق
واردور. شان جلیل الوهیت ایچون « وحده
لا شریک له ولا نظیر له » اساس ایماننده
کرکه متشرع کرکه متفلسف عامه ذوی العقول
متفقد لر. ایشته بوشانی اساسی به نظریات
نصرانیه موافق دوشم دیکی ایچون حکما
نظریات مذکوره بی حقایق علمیهدن
مقتبس اولان حکمته موافق بوله میهرق
منازعه به قیام ایلمش لردور. حق رسول
اللهده بزم عبدیت و رسالتدن عبارت
بولنان اعتقاد من ایسه هیچ برجهتدن
حکمت مذکوره به مغایر دوشه من. حضرت
رسول خدا کند یسنه وحی اولنان او امر
و نواهی الهیه بی امته تبلیغدن بشقه بر

مأموریتی حائز اولیوب تبلیغات مذکوریه
ایمان و احکامنه اتباع ایله ذات رسائپنا
هیاری دخی مأموردرلر. حتی نوافل کبی
بعض عبادتله امته فرض عین اولمدقلری
حالده کندیلرینه فرض عین اولمسنه نظراً
جناب قادر ذوالجلاله عبودیت خصوصنده
جملهیه مقدم و جملهیی سابقدرلر. ایشته
فکر و نظرلری معارف شتی ایله تنورایدن
کنجلمز بوفرقي عظیمی دخی نظر دقت
و همته آله رقی علم ایله دین آره سنده دراپه رک
سرد ایلدیکی منازعاتک دین اسلامه هیچ
بر تعلقی اولمدیقنی و اوله میه جفتی حکم
ایتملیدرلر. دراپه رسوزنده دوام ایدیور.
دیورکه :

— اسکندریه پاپاسلری طرفلرندن ایدیلن

تحریرکات اوزرینه استانبول پاپاسلری دخی غیرت
 ام الله ایله سلاحلاندیلر . منازعه بر درجه یه
 کلدی که ایمپراطور افس شهرنده بر قونسیل
 یعنی مجلس عمومی رهایین جمعنه مجبور اولدی .
 بواننده سن سیریل ایمپراطورک باشطواشیسنه
 برچوق آلتوندن عبارت برهدیه تقدیمله ایمپرا
 طورک همشیره سنک توجهنی قازانمش ایدی .
 « آمانده کی باکر مقدس یر یوزنده همشیره سی
 اولان باکر مقدس کنیدیسنه متفق اتخاذ ایتمش »
 اولدی . سیریل قونسیمه ارککدن قالدیندن فقط
 بواکی نوھک اک آیاق طاقی صنفدن برجم غفیر
 ایله برانکده کیتدی . مجلسک ریاستنی کندی ید
 اغتصابنه آلهرق هنوزسوریه پاپاسلری کلکسزین
 ایمپراطورک اصنامنه سنی اوقودی . غلبه کامله یی
 احراز ایچون یالکز برکون کفایت ایلدی .
 ییچاره نستوریوس طرفندن ائتلاف ایچون
 ایدیلن تکلیفاتی کاملاً رد ایدرک نستوریوسک
 قلمه آلمش اولدی افاده نامه نک اوقونمنی بیله
 منع ایله آنی استماعسز اولهرق رد ایتدیردی .

آذن صكره سوریه لی پاپاسلر یتیشوب كلهر ك
قرار واقع علیه‌ننده پروتستو ایچون اجتماع
ایلدیلر ایسه ده سیریلک اشارتنه تابع اولان آياق
طاقی معرفتیه سن ژان کلیسایی دروننده بیله
بر قانلی عربه چیه رق سرای ایمراطوری
طرفندن آرتق ترك اولمش بولان نسطوریوس
براز صكره مصر ك هجری بر محله نفی اولدی.
دشمنلری ایسه بتون مدت عمرنده هر ممکن
اولان وسائط ایله بچاره بی راحتسز ایدرك
وفاتندن صكره دخی کویا آنك ارتكاب كفر
ایدن لسانی قوردلر یدیكنی و نفاسنك آتشین
چوللرندن اولوم واسطه سیله چقمسی برخلاص
اولیوب بلكه جهنمك ده آتشین چوللرینه
کیرمك ایچون اولدیغنی اعلانه قدر واردیلر.
بز دیورزكه :

— اخطاره حاجت وارمی ؟ شو

فقره صحیحه تاریخیه بی اوقورلر ایکن
قارلر من البته دوشونیورلر ایدی که بویله

بر حال دکل آ بوکا اوزاقدن اوزاغه بکزی
 تيله بيله جک بر حال دخی اسلامده قوعا
 ککش اولمق شویله طورسون هیج بر
 کیمسه نك خیال و خاطر ندن بيله کچما مشدر
 متکلمین وائمه حضرتاتنک مناظره لری
 اجتهاد لری نه قدر احرارانه اولدیقی
 بوراده تذکاراً اولسون تکراره لزوم
 یوقدر . زمان عباسیه ده پک جزوی بعض
 اختلافات اجتهادیه به حکومتک پک خفیف
 و پک موقت مداخله غیر مشمره و بیهوده
 سندن ماعدا حکومت اسلامیه نك هیج
 بریسی علمای اعلام حضرتاتنک حکمت
 دینیجه اجتهاداتنه قطعاً مداخله
 ایتماشلردور . ایشه بو کیفیت دخی بر فکر
 حکمتله پیشگاه تأمله آلنور ایسه کوریلورکه

را بهرک بمحق بسط و تمهید ایلدیکی شو
زاع دخی دین اسلامه عائد مواددن
کلدر . ینه دراپه ر سویلور . دیورکه .

— فقط نستور یوسک مغلوبیت و منکوبیت
انخصیه سی کندی مذهبی محو ایده مدی . کرک
اندیسی و کرک طرفداران و اخلافی تی انجیلک
رنجی بابنک صوک آیتله ینه او انجیلک اوف
و چنجی بابنک الی بشنجی واللی آلتجی آیتلری
وزرینه استناداً . ملکه السمواتک یعنی حضرت
سرمک کنیسا طرفندن اسناد اولان اوصافه
بنامیوب قطعاً مخالفت ایلدیلر . بونلرک مسلك
حکیمی برار صکره فعلاً دخی تمهید و ایضاح
اولندی . رئیسلی اولان نستور یوس آفریقانک
برچولنده دوچار اضطراب اولقده بولندی
حاله نستور بیلدن برچوغی فرات کنارلرینه
قدر هجرتله کلدانی کلیسائی تأسیس ایلدیلر .
ئەدس مکتبی بونلرک حمایه سی سایه سنده تأسیس
اولندی . نزیبده کی مکتبلرندن اوپله منتهیلر

یتشددی که نستوری . مذهبی سوریه و عربستان
و هندستان و تاتارستان و چین و مصره قدر نشر
ایلدیلر .

بز دیورز که :

— نستوریلرک بو انتشارده مدنیت
وانسانیته ایتدکاری خدمت پک بیوکدره .
حق و حشت و بداوت قدیمه دن هنوز
صنعت کتابته مقتدر اوله بیله جک قدر
قور تیله مامش بولنان بعض اقوام شرقیه
حروف هجا ترتیب ایلیه رک آنلری اوقور
یازار اقوام متمدنه درجه سنه وارد یرمه
قدر خدمت ایلمش لردر که طوائف اتراک
بر قسمی دخی بولردندره . اوت ! اوینور
حروفی نستوریلر طرفندن تشکیل
ایدیله رک تیمورلنک زمانه قدر ترکلرک
کتابت ملیه سی اولمق اهمیتیه محافظه

ایلمشدره فقط ذکر اولنان ممالك واسعه یه
 نصرانیتک نسطوریلک صورتننده کی
 انتشاری برانتشار عمومی اولیوب الیوم
 قاتولیک و پروتستان میسیونرلرینک چین
 وهندستانده کی انتشارلری کی سرپه
 برشی اولدیغندن روم طرفنه قریب اولان
 یرلرده قاتولیک واورتودوکس مذهبلی
 ینه غلبه ایلمش بولندقلری کی ممالك
 شرقیه ده دخی قدیم بت پرستلک وبالاخره
 اسلامیت تغلب ایده رک نسطوریلکک اثری
 قالمامشدره . ینه دراپهر دیورکه :

— نسطوریلر ازسطو مذهبی قبول ایدرک
 بو بیوک یونان معلمک آثارینی سریانی وفارسی
 لسانلرینه ترجمه ایلدیلر . لاتین حکماسندن
 پیلینک آثاری کی بالنسبه ده اکی آثاری ده
 ترجمه ایتدیلر . یہودیلر ایله بالاتحاد چوندسابور

مكتب طيبينى تأسيس ايدرك كندى ميسونر-
لرى نصرانيتك نسطورى مذهبنى آسيانك او قدر
بيوك برقطعه سنه نشر ايلديلر كه اورالرده بولنان
مذهبداشلىرى مقدارجه اوروپانك يونان ولاتين
ديه ايكي يه منقسم اولان كنيساسى تبعه سنك ده
مقدارينى كچديلر. عربستانده بيله بردسپوطلىرى
بولندينى شاين دقتدر.
بزديورزكه :

— دراپور بهض كره تاريخى مقدم
اولانلىرى تاخير و مؤخر اولانلىرى تقديم
كى قاراشقا قلدرد بولمىقدرد. بو حال عن
جهل اوله مز. چوكه دراپوره اسناد
جهل ايتمه هيج براسان واره مز. بوندن
مرامى اوفافى اوفافى دعوالرى او كوچك
كوچك تحريفات تاريخيه ايله قازانه رق
نهايت بيوك دعوالر امرنده دخى قاردرينى
عادتا آلداته بيلمكدرد. آسياده نصاراي

نسطوریه نك مقدارى برى طرفلرده
 قاتولىك واورتودوقسلك مجموعندن زياده
 اولق نصل تصور اولنه بيلور كه بوندان مقدم
 تر ثوليه نك بياننامه سنى ترجمه ودرج ايلديكى
 صرهدده شهرلرك قلعهلرك اطهلرك ولايتلرك
 وجماعات اهاليه نك وروما وادوشلرينك
 وسراى ايمپراطورينك وسنانلرك وعمومى
 ميدانلرك وبانخصوص اردولرك نصارا ايله
 طولش بولندينى حنفته كي مفتخرانه
 سوزلرى كنديسى ايراد ايليور ايدى .
 حالبوكه تر ثوليه نك بوياننامه سى آنا
 نصرانيه نك اك اسكيسى اولوب تخميناً
 ميلادك ۳۰۰ سنه سنده يازلش ايدى .
 نسطوريوسك استانبول دسپوطلغنه دعوتى
 دخي ۶۲۷ سنه ميلاديه سپله تورخ ايلمش

ایدی بو حالده نسطوریلرک ترقیاتی ۵۰۰
 سنه میلادیه سنه طوغری وقوعه کلش
 اولمق لازم کلوب تر تولایه نک هر طرفی
 خرسیان ایله طولدیر مسندن ایکی یوز سنه
 صکره نسطوریلرک مقدارجه نصاری
 سائره بی کچمش اولدقلرینه ارباب دقتی
 ایناندره بیلمک مشکدر . ا کر آسیانک
 اورالرنده نصرانیت او قدر چوغالمش اولسه
 ایدی بروطر فلرده اولدینی کبی اورالرده
 دخی ایش حکومتجه بر رسمیت پیدا
 ایدرک وقوعات عظیمه یه میدان آچار
 ایدی . حال بوکه اورالرجه او یله برسس
 هیچ ایشیدلما مشدر . بو اخطاری یازمقدن
 مقصد من کیم اولور ایسه اولسون بر
 مقصد ترویجی ایچون یازی یازانلرک

قلم‌لرندن چیقان هر سوزه عین حقیقه قدر
 نظریله باقیلی ویرماسنی کنج‌لر مزه
 اخطاردر . بوکی آثار مهمه تاریخک
 دالایله برابر اوقونمز ایسه بعض معلومات
 سطحیه و قلوب ضعیفه اصحابی اضلال
 ایتیمی ده محتملدر . سوزی ینه دراپه ره ترک
 ایدیوروز . دیورکه :

استانبول ایله اسکندریه آره‌سنده کی منازعه
 آسیایی اوپله بر فرقه ایله طول‌دیرمش ایدی که
 بونلر یالکنز اوروپا خرستیانلرینه دکل کندیلری
 حقنده بونجه اعتسافاتی روا کورن ایمپراطورلره
 دخی کین و غرضله مملو ایدیلر . بوکین و غرضدن
 دخی دینجه برتحول عظیم ظهوره کلدی که بتون
 دنیایی متأثر ایلدی . نتایج مقتضیه سی حالاً دخی
 باقی و موجوددر . تحول مذکور ی اولاً « آسیاده
 خرستیانلغک عجملر طرفندن قهر و تدمیری »
 و ثانیاً « عربلر طرفندن اجرا اولسان صوکه

ره فورم « ديه ايكي قسمه تقسيم ايدر ايسهك
ايشك اكلاشلمسنى دها زياده تسهيل ايتمش
اولورز.

بزديورزكه :

— باب نائشدن بورايه قدر درايهرك
اصل مقصدي نسطورينكك فرق سائره
نصارادن صورت تميزيني كوسترملك اولوب
بوندن صكره آسياهه نصرانيتك عجملر
طرفندن حرباً و صربلر طرفندن ديناً
مخوينه يورونديكنى حكايه ايدم جكدر .
آنچق مذهب نسطورينك آسياه طرفلرنده
درجه انتشاريني بيوك كوسترملك درايهر
ايچون بومقصد مخصوص بومنفعت مخصوصه
اولوب بومقصد و بومنفعت ايسه بالاخره
اسلاميتك عليهنده حكملر چيقارمق ايچون
ترتيب ايدلمش و بواغوروده حقايق تاريخه نك

از جوق تخریفه قدر کیدش اولدیفندن
 حقایق مذ کوره بی تاریخی، پداه چیقار مق
 ایچون بر قاج سوز دها سویله مکه
 محبورز، نسطوریلری آسیا و مصر
 طرفلرنده نصارای سائرهدن زیانه چوغا-
 لمتقدن دراپه رکه مقصدی بالآخره اسلامیتک
 دخی تعلیمات نسطوریه نمره سی اولدیفنی
 حقده نصاراجه وارروپاجه، وجود
 اولان ظن ضعیفی قوتلندیر مکدر، ایلروده
 کوریه جکی وجهله دراپه رحتی اسلامیتک
 دها مبسوط دها واسع بر نسطوریتدن
 عبارت بولندیغه قدر نمایله ایلمکده در،
 لکن بویله بر مقصد ضعیف اوغورنده
 حقایق تاریخیه بی فدا ایتمنه هیچ بر مورخ
 رضا کوستره مز، بومسئله ایچنده کی خطالری

میدانه چیتقارمق ایچون اولا دوشونمیلدرکه
 نسطوری مذهبی روما حدودی داخلنده
 منتشر اوله مامشدره. زیرا حکومت ایمپرا-
 طوریه آنی رسماً رد وانکار ایلمش
 اولدیغندن داخل ممالکده نره ده برجمیت
 نسطوریه باش کوستره جک اولسه سائر
 اهالی نصرانیه قیامت لر قوپاره جغندن
 حکومتک دخی درحال قبوه جبریه ایله
 ممانته مسارعت کوستره جکی درکاردره.
 سوریه پاپاسلری اساساً نسطوریوس
 طرفداری اولمقله برابر مومی الیهک نفیندن
 صکره اولا جبراًینه اورتودوقسی داخلنه
 کیرمشلر وبالاخره پیدرپی اومذهبه
 آلمشلر درکه دهها صکرملری اورالره
 اسلام کلدیکی زمان نصرانیتک نسطوری

کل اورتودوقس مذهبی بولمشدر .
 صرده ایسه مذهب نستورینک شیوع
 تعمم درجه سنده انتشاری تخیله بیله
 یغهمز . چونکه مصر ایشته تمام نستور-
 بوسک الکبیرک دشمی اولان سن سیریلک
 لریق بولندیخی یردر . عربستانده یعنی
 حجاز و یمن طرفلارنده نصرانیت پک
 سدود بر صورتده منتشر اولوب فقط
 نکهده مذهب نستوری اولمندن زیاده
 رتودوقس مذهبی اواسی مظنوندر .
 را قرآن کریمده تشبیک وحضرت مریمه
 امرئه صالحه اولمقدن بشقه بشریت
 قنده اسناد اولنان احوالک ردینه دائر
 وجود اولان آیات کریمه شو رداولنان
 نیک عقاید اورتودوقسیه دن عبارت

بولنديغى كوسترر . هله حجاز طرفنده ك
 نصرانيلرگ ورقه بن نوفل كې پك معدود
 بعض كيمسه لردن عبارت بولندقلرى پك
 آشكاردر . زيرا سير نبويه مياننده كفر
 قريش ويهود مدینه و خيابره ايله برچوق
 معامله لر موجود بولنديغى حاليده نصار
 ايله همان هيچ بر معامله مذكور دكلدر .
 عربستامك شرق جهتلرنده نجرانيلر كو
 بعض عشايرك نصرائى اولدقلرى وارتمحال
 نبويدن صكره اورالره كوندر يان عسكر
 اسلامك بونلرله معامله ومناسبت پيدا
 ايلدكلرى واقعدراما عرب وعجم نوعندن
 اولان اهالى به نسبتله بونلر ينه شى قليل
 حكمنده ايديلر . چونكه باشلى باشلرينه
 اك كوچك برايش بيله كوره مدكلرندن

واور اسلامه قدر عجملره تماق مجبوریتند
 وانشاء واورالره عسکر اسلامک و صوانی
 انعاقب اسلام ایله برلشملردر . ایرانه
 اینجه اوراده بت پرستلک کال شعشه
 قوتله حکمفرما اوله رق نصرانیتک خصم
 مانی اولدینی و اشاغیده دراپه رک دخی
 بان ایده جکی اوزره نصرانیتی اناطولی
 وزرندن بیله محوه سل سیف غیرت ایلمش
 ولندینی حالد و لوکه صورت نسطوریه ده
 ولسون نصرانیتک کندی مملکتند
 نقشارینه نصل مساعده ویره بیلور ؟
 معلومدرکه ۴۲۸ قونسیلی ۴۲۸ سنه سندن
 رخیلی صکره اولوب ایران شاهی خسروک
 یقانی ایسه ۶۲۸ سنه سی اولوب بناء علیه
 الم غلبت الروم الخ ، آیت کریمه سیله اخبار

ایدیان محاربه بوتاریخدن اولدر . حاله و که
 نصرانیتک مبادیسندن قسطنطین زمانه
 دکن نه قدر آخر ترقی ایلدیکنه نظر آمالک
 شرقیه کی کندیسنه بالکلیه مخالف اولان
 یرلرده شو ایکی تاریخ آره سنده کوریان
 بریجق عصرلق برمدت ظرفنده نسطور
 یلمک نصارای سائره مقدارندن زیاده
 جماعت پیدا ایده بیلیمش اولمسی هیچ
 بروجهله ذهنلره صیفه مز . ایشک طو
 ضریسی اول دخی دیمش اولدیغمز وجهله
 نسطوری پاپاسلری فی الواقع آسیاجه پک
 اوزاق یرلره قدر وارمشلر وملاق
 اولدقلری اهلینک تربیه وتعلیملری ایچون
 پک بیوک خدمت ایتمشلر ایسه ده بوانتشار
 شمدیکی میسیونرلرک انتشاری کی بر

مورثه وقوعه کلوب یو خسه افراد اهالی
 میاننده نصرانیت بری طرفلرده کی
 اصرار انک مقدارندن زیاده تخمین اولنه
 ایله جک بر صورتده منتشر اوله مامشدر .
 وایضاحات تاریخیه بی کوردکن صکره
 نه درایه ری دیکلمه لم . دیورکه :

— آسیاده خرستیانلک عجمل طرفندن
 عوی مسئله سنه کنبه : ۵۹۰ سنه میلادیه سنده
 نرق خاندان حکمرانیلری میاننده کثیرالوقوع
 ولان قارغاشه لقلرک بریسیله ایران ولی عهدی
 ولان خسرو روم شرقیده بر ملجأ آرامغه
 بپور ایدلدی . ایمپراطور موريسك معاونتتی
 تماس ایلدی . بو معاونت کنديسندن دریغ
 رلیمیه رق قیصه و غالبانه بر محاربه نتیجه سنده
 نسرو آبا واجدادینک صندالیمی اوزرینه اقعاد
 بدلی . فقط بو محاربه نك او بختیارانه غلبه می
 وريسك کنديسنی قورتاره مدی . امرای
 سکرپه دن فوقاس نام کیمنه نك تشویقیله روم

ازدوسنده بر قیام ظهور ایدرك موريسك
هيكالری ییقلدی . موريس صیغتمش اولدینی
بر مناسرتدن جبراً قالدیریلوب اولا بش نفر
اوغلی کندی کوزلری اوکنده قتل ایدیلهرک
بعده کنديسی ده اعدام اولندی . زوجہ سی
ایمپراطوریمچه آیامصوفیه کنیساندن خارجه چیقا
ریله رق اشکنجه یه قونلدی ومتعاقباً اوچ قزی
ایله برابر اعدام ایدلدی . ایشته بو صورت
وحشیانه ده قتل ایدیلن فامیلیانک اصدقای دوستانی
غیرقابل تعریف شدائد ایله تعقیب اولندیلر .
بعضلرینک کوزلرینه میل چکلدی . بعضلرینک
دیللاری قوپارلدی . دیگر بر طاقنک دخی اللری
آیاقلری کسیلدی . بر قسمی ده دکنکار ایله دوکیله
رک بعده اعدام اولندیلر . بوخبر رومایه واصل
اولدی زمان پایا بولنان غره غوار مظالم مذکو
ره یی ممنونیتله تلقی ایدرك دشمنلری عایهنه
فوقاسک قوی دها زیاده قوتلی اواسی ایچون
جناب حقہ دعا ایلدی . بو خدمت دعا کویانه سنه
مقابل فوقاس طرفندن دخی غره غواره « عمومی
دسپوط » عنوانی ویرلدی .

شوراجقده اخطار ایدی ویرهلم که :
 — اشبو اعصار اولیهده رومادسپوطی
 شمدیکی کبی عموم عالم نصرانیت اوزرنده
 حکمی شامل بر حکمدار روحانی دکل
 ایدی. اسکندریه دسپوطی مصرک واستا.
 نبول دسپوطی بو طر فلرک رئیس روحانیسی
 اولدقلری کبی رومادسپوطی دخی او طر.
 فلرک رئیس روحانیسی ایدی . حتی اشبو
 اعصار اولیهده هر کنیسا و مناسترک پایاسی
 کندی دائرہسی داخلنده روحانیة مستقل
 اولوب غایتی کنیسالر و پایاسلر میاننده بر
 براخوت دینیہ موجود ایدی . یوقسه
 بریسی دیگر ینسک آمری و مرکزده کی
 دسپوطک دخی جملة نک روحانی حکمداری
 اولسی پک چسوق صکره لر وقوعه کلش

بدایعدندره ایشته ینه درایه و سوزینک
صره سنی کسه کمزین دیورکه :

— رومادسپوژنک بووجهله حرکتته سبب
موريسك ايران ايله اولان مناسبت دوستانه سندن
طولايي مازيزم مسلكنه سلوك ايله متهم اولديني
قضيه سي اولمق قويأ مظنوندر. استانبول اهالي سي
موريسه سوقاقلرده لعنت او قويه رق كنديسنك
مارسيونيت اولديغني اعلان ايلورلر ايدى كه
«مارسيونيت» ديمك ايران مازلري كبي بريسي
فاعل خير و ديكرى فاعل شر ايكي قوه حاكمه
ر بويه ايمان ايدنلر ديمكدر. ايران شاهى
خسرو كندى دوستنك بووجهله قتلنى خبر آلنجه
بالكلييه بشقه بر احتساسده بولندى. فوقاس
موريس ايله چوجقلرينك باشلرينى خسروه
كوندرمش ايدى. ايران شاهى بوتماشادن
كمال نفرتله باشنى چويردى و كندينه ايبلك و معاء
نت ايدن ذاتك انتقامنى سلاح بدست اوله رق
آلمغه قويأ عزم و جزم ايلدى. امپراطورلغك
برنجى امراى عسكر يه سندن اولوب آفريقا

ارخی یعنی قوماندانی اولان هراقلیوس دخی
 یس وعائله سنک قتلی خبرینی کمال تأثرله تلقی
 اش ایدی. ایمپراطورلق خفتانک فوقاس کبی
 نصی مستکره برسانتوریونک اوموزلری
 برنده برقامغه قطعاً قرار ویرمش ایدی.
 معا فوقاس پک آلچق بویلی و بیچمسنز برآدم
 ی. قالین قاشلری انی اورتہ سنده یکدیگریله
 صق اولوب صاچلری قرمری صقالی کوسه
 لری رنکسز وبرچوق یاره نشانلریله لکهل
 ی. ادبیاتدن قوانیندن جهل تامی اولوب
 ارت عسکریه سی بیله یوق ایدی. سائر انسانلره
 افوقی وارایسه اوده یالکز شهوت مرستلک
 مرخوشلقده کی تفوقی ایدی. هراقلیوس اول
 رکو اعطاسندن اعراض صورتیله فوقاسه
 اعتسزلک کوشتردی. فقط کندیزی پک یاشلی
 خسته لکلی برآدم اولدیغندن فوقاسه سلاح
 ست اوله رق مقاومت ایشنی ینه کندیزی کبی
 اقلیوس تسمیه اولنان اوغلنه حواله ایلدی.
 شوراچقده اخطار ایدلم که :

— بوجنچ هراقلیوس عن ۶۱۰
 ۶۴۱ میلاد ایمپراطورلق ایتمش زاندر
 رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افتدی
 حضرت لرینک نامه رسالت پناهیلرینه مرسل
 الیه اولمشدر. مراسله نیک تفصیلی سب
 شریفه کتابلرنده مفصل اولدینی کبی بز
 «بشار صدق نبوت محمدیه» نام اثر
 اخیر مزده دخی مذکوردر. دراپهرینه
 سوزنده دوام ای دییور. دییورکه :

— کنج هراقلیوس سریع و بختیارانه برسف
 ایله آز وقت ظرفنده استانبول اوکنه قدر
 کلرک شانلری ثباتسزلقدن عبارت بولنان پاپاس
 طقی ایله سناتو و اهل الی دخی آنک طرف
 دوندیلر. غاصب و قاتل فوقاس اقامتکاهند
 توقیف و قتل ایدلدی. فقط استانبولده وقوع
 کلن بوتبدل ایران شاهنی عزمندن آلی قویمدی.
 مازلر کندیسنه روملرک حرکتیه بلا اشتراک

رداً حرکت ایتمنی نصیحت ایلمش لر ایدی .
 ملری برطاقم ظنون باطله ایله اتهام ایلمش لر
 ی که ظنون مذکور نك عدالت و حقیقته
 یر اولدیغنی حکم ایلمش لر ایدی . بناءً علیه
 سرو اردوسیله فراقی مرور ایلدی . بواردو
 ریه ده کی مذاهب متخالفه اربابی طرفندن
 ونیتله استقبال اولندی . طرف طرف اهالی
 انیلر لهنده قیام ایلورلر ایدی . انطاکیه لیلر
 سرووه و شاملیلر خسروه طرفدار اولدیلر .
 دس شریف هجوم ایله ضبط اولندی . قبر
 ضرت عیسی ایله قسطنطین و والده سنك انشا
 تدیرمش اولدقلری کلیسالر غباره تحویل
 لندیلر . صلیب عیسی یادکار ظفر اوله رق ایرانه
 وندردی . کلیسالرک خزینه لری یغما ایدلدی .
 نون اهالینک شایان پرستش کوردکاری
 هلیقلر روزکاره آتلدی . مصر دخی استیلا
 ضبط ایله ملک ایرانه الحاق اولندی . اسکندریه
 طریق نجاتی فرارده بولوب قبر یسه قاچدی .
 فریقا سواحلی طرابلس غربه قدر ضبط

اولندی . آناتولی دخی شمالاً استیلا قانور
 ارن سنه مدت عجم اردولری استانبول بوغاز
 ساحلنده اردو قوره رقی اوتوردیلر . موج
 یأس وفتور اولان بواحوال اوزرینه هراقلیوس
 صلحی استدعا ایلدی . شاه شدید ایران « است
 نبول ایمپراطوری تاکندی رب مصلوبنک دین
 ترك ايله گونشه پرستش ایتینجه صلحی قبول
 ایده مم » دیدی . بر چوق مذاکره دن صکر
 نهایت شرائط صلحی قبول ایدرک شرق ایمپرا
 طورانی بیک تالان آلتون و بیک تالان کوش
 و بیک قات ایپک البسه فاخره و بیک رأس جنس آن
 و بیک نفر باکر قز فدیة نجات مقابلنده نائل
 صلح اوله بیلدی . مع هذا هراقلیوس ایرانه یالکز
 موقه مغوب و تابع قالدی . یالکز ایشلرنی یول
 قویق ایچون بومصالحه یی قبول ایلدی . بالاخره
 ایران علیهنه تعرضک دخی یولنی بولدی . بو
 خصوصده بولدی یول و وسائط رومانک اک
 شانلی کونلرینه لایقدر . هر نه قدر روما دولتی
 سیلاحنک ناموسنی تکرار اعلا ایلدی و غیب

ندیکی ممالکی تکرار آلدی ایسه دهه یالکز بر
 بی اولدی که آنی تکرار استرداد ایده مدی.
 ایسه خلقك نصرانیتہ اولان اسکی ارتباط
 اعتقادلرینك مختل اولسی قضیه سی اولوب بو
 یان بردها تعمیر قبول ایتمز صورتده ایدی.
 نظر عالمده مائیزم خرسیتیانلغی تحقیر ایتمش اولدی.
 ندانصا اك زیاده معتبر اولان شیلر علیهنده کی
 مامله یه بوندن بشقه معنی ویریله می ایدی. بر
 قتلر مصرده سوریه ده اناطولیده بوندن ده
 زمهم زمانلرده ده اهمیتسز شیلر ایچون برچوق
 قارقه لر کوستر دکلی خلقك ذهننه القا ایدیلن
 و شیلر بویله اك مهم بر مغلوبیت زماننده هیچ بر
 قارقه کوستره مامش اولدیلر. بونلر علیهنده عجملرك
 بونجه حقارت منکرانه لری جزاسز قالدیغنی شرق
 هالیسی کورنجه دوچار حیرت اولدیلر. عجملرك ایتد-
 کلرینه کوره کونش جریانی دکشد بر ملی یراجوافنی
 آچلی و خرسیتیانلغك معنوی قلیجی کندی دهشتلی
 شمشکلرینی چاقوب دشمن غایبی سنا کریمك حالنه
 قویملی ایدی. بونلرك هیچ بریسی اولمادی.

خلق بوی خوارقه منتظر ایکن آنلری کور
مینجه حیرتدن یأسه دوشوب او یأس ده
عقیده جه شبهه یی تولید ایلدی .

بز دیورزکه :

— شوققرده ایضاح اولنه جق ایله

ماده وارد در . بریسی رومك ایرانه بعد
المغلوبه غلبه سیدرکه : «الم غلبت الروم الخ
آیت کریمه سنده بضع سنیندن صکره رومك
ینه ایرانه غلبه ایله جکی حقنده قبل الوقوع
ایدیلن اخبارك صدق ثابث اولمسیدر .
عند انصارا والیهود مع جزاتك الكبار لاغی
اخبار قبل الوقوع اولوب بو آیت کریمه
ایسه او یله ایما وایهام و تمثیل و اشارت
صورتیله دکل آچیقندن آچیغه صورت
قطامیه ده براخبار قبل الوقوعدر . ایضاح
اولنه جق شیلرك ایکنه جیسی دراپهرك

یدی قارئری نزدنده معلومیتندن ناشی
 ایکنز اسمنی ذکر ایلدیکی سنا کریبدور.
 ذات آنوریه قرالی اولوب تاریخده
 سارغون و دیهده تسمیه اولمشدر.
 بلاددن یدی عصرمقدم اردوسيله قدس
 ریفه هجوم ایلش ایدیسهده اردوسی
 الاعون ايله قیرلایغندن رجعت قهقریهیه
 ببوراولش ایدی. دراپه رخسروک دخی
 ویه اولسی لازم کلورایکن اولمادیغنی مقام
 مریضده ایراد ایلور. قالدی که کرک
 وملرک عجلره مغلوبیتی وکرک بعد.
 المغلوبیه غالیبتی دراپه رک صورت حکایه سی
 برعداوت نصرانیه ايله وقوعه کلش خایت
 خصمانه برطرزدهدر. بوعداوت بوخصو.
 مت دراپه ری او قدر کندیلکندن چیقار

مش که التزام ایلدیکی مبالغه مفرطه ای
 حقایق تاریخیه نك بالکلیه خارجنه قد
 چیقدا یغسدن بیله خبردار اوله مامشدر
 آنک صورت اشعار و افاده سنه کوره عجم
 کبر دکاری پرلرده خرسستیانانی عمویت مشلر
 کندیسسی دخی بونی «تخریب» کلمه سیاه
 تعبیر ایلمیورمی ایدی ؛ لکن صحایف
 تاریخیه یه باقیله حق اولور ایسه عجملر
 خرسستیانانی بر صورت شدید و حق بی
 ادبانه ده تحقیردن بشقه بر شی یامدقلری
 کوریلور. اوله فراتی کچن عجم اردوسنک
 فرق متخالفه نصارا طرفندن حسن استقبال
 اولندیغنی ویریرا هالینک ایرانیار لهنده
 قیاملر ایلدکلرینی کندیسسی ده یازیور ایدی.
 بویله اردوینی حسن استقباله بولنان اهالی

محو و تخریب ایدیلورمی ؟ ایدلدیکنه دائر
 تاریخده خبر دخی یوقدره . ثانیاً سکنز اون
 سنه ظرفده روملرک عجملره تکرار غلبه ایدرک
 تحت استیلا لرنده بوانسان یرلری تکرار
 استرداد ایدلرکی دخی یازیور ایدی ؟
 بوحقیقت تاریخجه دخی بویله دره . قرآن
 کریم ایله ده مصد قدر . اکر عجملرک
 کیردیکی یرلرده خرسه اناق تخریب و محو
 ایدلمش ایسه ایرانیلره غلبه ایدن بوقوت
 نره دن پیدا اولمش ؟ ثالثاً بوایکی محاربه نك
 اوزرندن پك چوق کچمکسزین اهل اسلام
 دخی اشبو ممالک رومیه یه هجوم ایله بیوک
 بیوک محاربه لر وقوعه کلشدره . یرموک
 واجنادین وشام وانطاکیه واسکندریه
 محاربه لرنده عر بلر قارشولرنده یوزیه کلرله

تعداد اولنور روم اردولری بولمشلردر .
 اسکداره قدرکان و طرابلس غربه قدر
 کیدن عجملر طرفندن محوایدیلن نصرانیت
 بوقوای جسیمیه یی نرودن بولمش ؟ سوزك
 طوغریسی قرآن کریمده دخی بیان اولندی
 وجهله روملر ایرانه بعد المغلوبیه غلبه
 ایتشلر و عجملر مدت فالیتلرنده معزلات
 نصرانییه یی تحقیرده بولنوب مغلوبأرجعتلر .
 بدن صکره ایسه نصرانیت ینه اسکی حال
 و صورتنه رجعت ایلمشدر . اما خالقك
 ره لیتلر و سائر حقننده کی حسن ظن
 و اعتقادینك مختل اولسی بختنه کانهجه :
 اوزمانلر بونلر حقننده کی اعتقادك قوتی
 عجبا آندن بش الی عصر صکره کی درجه یه
 وارمشی ایدی که او اعتقادك انحلالنه دراپار

بودرجه لرده اهميت ويرمكده حقلى كوريله.
 يياسون؟ كنديسى هنوز نسطوريلرك مقدار
 جه نصاراي سائرده دن زياده اولدقلىنى سو.
 يليوب طور رومع تقدات مذكوره اصل اورتو
 دو قسارده كوريلوب نسطوريلر ايسه بونلره
 ايديان عبادتن متنفر بولنور ايكن اوبابده كي
 اعتقادك انحلالندن بحث ايتيك حقيقه
 عجيب و غريبدر. زمانجه مؤخر
 اولانلرى تقديم و مقدم اولانلرى تأخير
 مسئله سنى دراپهر خافلارى آولامق ايچون
 كنديسنه بر واسطه و مدار اتخاذا ايلمش
 ايسه ده بويله ارباب مطالعه بي آلداته رق
 ايديله جلك استفاددن بز خير و منفعت
 بكليه مزه شو مباحثده نصارا عليهنده هيچ
 برفكر و رقابت و خصومته تابع اولمديغه زدن

موسیٰ الیہک بویولده کی اغغالاتی نصرانیت
 علیہنہ اواسہ بیله خدعه سنک ماہیتنی
 میدانہ قویارزہ نرہ دہ قالدی کہ اسلامیتہ
 متعلق اغغالاتنہ قاپیلہ بیله لم . ایشته اسلام
 میت حقنہ کی سوزلرینی دخی سسویلیورہ
 دیورکہ :

— ایران وقعہ ہی اگرچہ بروقعہ مدہشہ
 ایدیسہ دہ بووقعہ اصل حکایہ سنہ مباشرت
 ایلدیکمزوقہ آتیہ عظیمہ یہ برمقدمہ مثابہ سندنہ
 قالدی . بووقعہ عظیمہ ایسہ جنوبک خرستیانلق
 علیہنہ قیامی وقعہ سیدر . بووقعہ آسیا و آفریقا
 و آوروپادن ممالک نصرانیہ نک اونده طقوزینک
 الدن چیقمنسہ سبب اولدی .

بز دیورز کہ :

— دہا ابتدا سندنہ دراپہرک سوزینی
 کسمکہ مجبوریتزدن طولایی متأسف

ایسه که نه چاره اخطاره مجبورز که
 اسلامک ظهورینی خرسیتیانلق علیهنه
 قیامدن عبارت کوروسی دراپه رایچون
 اک عجیب و غریب رؤیتلردندو . قرآن
 کریمک هر لسانه ایدلمش بولنان اوناقص
 ترجمه لری بیله اثبات ایدرکه حکمت
 اسلامیه نیک طوغریبدن طوغری به هدف
 تعرضی عرب جاهله نیک التزام ایتمش
 اولدینی کفر صابئیدو . عجملرک مازبزمی
 ایکنجی درجه ده قالور . یهود و نصارا کی
 اهل کتاب ایله اسلامیت آره سنده کی مناسبت
 ایسه بونلره قیاس بیله قبول ایتمز . اسلامک
 آنلره اولان مجادله سی بدعت تخریفیه دن
 نشأت ایلان بر مجادله در . فتح بلاد
 مادوسی ایسه صرف سیاسی اولوب ممالک

خرسستیانیہ ناک اونده طقوزی الدن
 چیقمش ایسه بوندن یالکز ایمراطورلق
 زیان ایدوب نصرانیت هیچ برشی غائب
 ایتما مشدر . حتی قدس شریف وسائر
 معززات و مؤسسات نصرانیہ ایرانیلردن
 کوردکاری حقارتی ده کورمکسزین حمایه
 شرعیہ سایه سنده امین و محفوظ قالمشردره
 بورالری خاطرده بولنسون زده دراپه رک
 بویابده کی کلامی ا کا کوره او قونسون .
 ایشته دیور که :

— تاریخ میلادک ۵۸۱ سنه سی موسم
 صیفنده برعرب کاروانی شامک جنوب طرفنده
 عربستان حدودی اوزرنده کائن بصرا قصبه سنه
 واصل اولدی . بو کاروان مکه دن کلیور ایدی .
 عربستانک زنکین محصولاتیه محمول ایدی .
 کاروانک رئیس اولان ابوطالب نامنده کی ذات

اعتبر و آنک یکنی اولان اون ایکی یاشنده کی بر طفل
 اعتبار قصبه مذکورده کائن نسطوری مناستری
 ارفندن مسافر پرورانه بره-ورتده قبول
 ولندیلر . پاپاسلر در حال اوکرندیلر که بوکنج
 مسافرلرینک اسمی حلیبی یاخود محمددر وعربلرک
 قدس معبدی اولان کعبه محافظنک دخی یکنیدره .
 و پاپاسلردن بحیرا نامنده بریسی محمدی (علیه-
 السلام) ایچنده طوغمش اولدینی بت پرستلکدن
 آیروب نسطور یلکه ادخال ایچون الندن کانی
 ریغ ایتدی . بو طفل نوجوان ذکای خارق
 لعاده دن ماعدا تعلمه دخی عظیم برهوس صاحبی
 ایدی . باخصوص ادیانہ دائرخصوصاتک تعلمه!
 محمدک (علیه السلام) مملکتی اولان مکده
 خلقتک اک زیاده پرستش ایلدیکی شی برسیاه
 حجر سماوی ایدی که کعبه ده محفوظ اولوب آنک
 اطرافنده ایکنجی درجه ده اولمق اوزره اوچیوز
 التمش اصنام سائرہ ده موجود ایدی . یعنی
 اوزمانک حسابجه سنه نک اوچیوز التمش کوننه
 متناظر بر عدد ! اولجه دخی بیان اولدینی وجهله

او زمانلر خرستیه انلق کنیسمی عجیب بر حال
 فترده اولوپ بودخی پاپاسلرک نفوذ خریصانه لریله
 سوء اخلاقلرندن نشأت ایلمش ایدی. وسائط
 کونا کون ایله بر طاقم یقونسیللر قورمشلر ومقصد
 لرینی کیزلی اوله رق یورومتشلر ایدی. اورته ده
 بر چوق احوال جبرییه واختلافات معیوبه اخلاقیه
 کیزلنمکده ایدی. غرب طرفنده دسپو طلق
 مقاملری ثروت وسامانه وقدرت ونفوذ او قدر
 طمع کوسترمکده ایدیلر که بر دسپو ط انتخابی
 اکثریا بین الخلق قانلی منازعه لره قدر سبب
 اولیور ایدی. شرقده شهر قسطنطنیه نیک پولتیقه سی
 مسائل کنیسمیه جه بر طاقم فرقه لر ورخنه لر
 تشکیل ایتمش وبر طاقم رفض والحاد مسلکاری
 تشکانه میدن آچمش ایدی. بو منازعلر میاننده
 یا یکز آریوس طرفدارانیله بازیلیدی نلری قارپو
 قراتیه نلری قوللیریدی نلری اوتدیه نلری
 نیوستقلری ژاقوبیتلری مارسیونیتلری ماریونیتلری
 نسطوریه نلری سابللیه نلری والانتینییه نلری ذکر
 وتفکر ایلمک کفایت ایدر. ماریونیتلر اقایم

ثلثه ملك بابا واوغل وصریدن عبارت بولندیغنی
 اعتقاد ایدرلرایدی. قوللیری دیه نلر حضرت صریه
 عادتاً ذات الوهیت کبی تعبد ایدرک قربان
 مقامنده بورکلر طاتیلر تقدیم ایدرلر ایدی.
 نسطوریلر ایسه اولجه کورمش اولدیغمز وجهله
 بر ام الله اوله بیلک احتمالی انکار ایدرک علوم
 یونانیه نلر ده وارثلری اولمقله افتخار ایلرلر
 ایدی. اعتقادیات خصوصنده ذکر اولنان فرقه لر
 بربرلریله صلح قبول ایتمز دشمن اولوب یالکز
 برنقطه وار ایدی که اونقطه اوزرنده کافه سی
 متحد ایدیلر. اونقطه ایسه یکدیگرینه قارشو
 کین و عداوت شدیدله نقطه سی ایدی. عمان
 هندیدن سوریه چوللرینه قدر ممتد اولان عربستان
 بر مملکت مستقله اولوب بومسلک لک طالع لری
 دیگر کون و انقراضه مقرون اولدقجه عربستان
 بونلرک بقیه اربابنه ملجأ کوستر ایدی. بو حال
 چوق وقتدنبری دوام ایلور ایدی. رومالیرک
 قدس شریفی ضبطندن صکره عربستانه پک
 چوق یهودیلر دخی هجرت ایتمش ایدیلر. سن پول

خرستیانیانی بالقبول حواریلره التحاقندن صکره
 غالاتیالیلره اولان مکتوبنده دییورکه: کندیس
 دخی برآرهلق عربستان طرفلرینه چکلمشدر.
 ایمدی عربستان چوللری خرستیان زاهدلری
 طرفندن مسکون اولوب بو زاهدلر عربلرک
 باشلیجه عشیرتلرندن بریسی میاننده پک چوق
 آدملری خرستیان ایتمش وشورایه بورایه کلیسالر
 بنا ایلمش ایدیلر.

شـمـدیـلـک یـالـکـز شـوـنی اـخـطـار
 ایدلم که :

— بوراده دراپه رک ننصرلرندن بحث
 ایتک ایستدیکی عرب عشیرتی یاغسانیلر
 اوله جقدریانجرانیلر. بوزلردن باشقه عربدن
 اوילה جماعتلیجه برصورتده قبول نصرانیت
 ایتمش عشیرت تخطار ایدمه یورز. سوزده
 ینه دراپه دوام ایدیور. دییور که :

— حبشه پستانک نسطوری اولان خرستیانلری

دخی عربستانك يمن قطعہ سنہ مالك ایدیلر .

بز دیرز کہ :

حبشستان فی الواقع نصرانی ایدی .

فقط يمن قطعہ سنہ ضبط ایتک ایلہ نصرانی

اورایہ ادخال اینمش اولمیدیلر . بوبراشغال

عسکری ایدی . نصلی کہ بر آهره لق دخی

ایرانیلرک ید ضبطنه کچمش ایسه ده اها ایسی

اولان عربلر هپ کندی جاهلیت قدیمه لرینی

محافظه ده دوام ایلمش لر در . ینه دراپور

سوزنده دوام ایدیور . دیور کہ :

— بصرا مناسترنده راهب بحیرا عمادی

(علیه السلام) تعلیم اپلادی . نسطوری مذهبنی

کندی سنہ او کرتدی . نسطوریلرک دخی نصل دوچار

ظلم واعتساف ایدلدکلرینی او نوجوان عرب بحیرادن

اوکرندی . شرق کلیساسنک بت پرستلک ایلہ

مخلوط اولان مذهبنه عداوتی دخی اوراده

بحیرادن اوکرنوب بالآخره حضرت عیسا دن

« ابن الله » ديه دكل « ابن صريم » ديه بحث
ایتمکه آلهدی. بعدما او پارلاق مسلکنده بو
آلشقیلانی اصلا غائب ایتمدی. تعلیمسنز و فقط
فعال اولان ذهنی یالکز افکار دینه ایله دکل
بلکه معلملرینک (یعنی بصرا راهبرینک)
افکار فلسفه لریله دخی عمیقاً متأثر اولدی. چونکه
بو پاپاسلر ارسطونک علومنه واقف اولق ایله ده
افتخار ایدیورلرادی. صکره کی حاللر کوستردی که
شو خصوصات مذهبییه محمدک (علیه السلام) ذهنده
نه قدریر طوتمشدر و حرکاتی دخی کوستردی که
او پاپاسلر حقنده نه درجه لرده توجهی واردر.
بتون عمرینی او پاپاسلرک مذهبی بالتوسیع نشره
صرف ایلادی و او مذهب بر دفعه یرلشدکن
سکره کنندی اخلافی او پاپاسلرک مذهب علمیسنی
دخی شدیداً استصحاب و حمایه ایلایلر. ارسطودن
کلن افکارک کافه سنی التزام و ترویج ایتدیلر.
محمد (علیه السلام) بیودکده سوریه یه بشقه سفرلر
دها اجرا ایلادی. ظن اولمغه مساعدده واردر که
بوفرصت لرده دخی بصرا مناستری ایله آنک مسافر

پرور راهبری او نوتلمدیلر . مشارالیهك بو
 مملكت حقنده برکیزی تعظیمی وار ایدی .
 خدیجه (رضی الله عنها) نامنده برزنکنن ارملاه
 سوریه ایله اولان تجارتك ادارهسنی محمد
 (علیه السلام) امنیت ایتمش ایدی . آنك ذکا
 سندن عفتندن واحتمالکه علواخلاق شخصیه سندن
 دخی بك محظوظ اولدی . کنندی افکار و آمانی
 مشارالیه آچسنی بر جاریه به حواله ایتدی و مشار
 الیهانك معمر ارلدیفی یکرمی درت سه ظرفده
 محمد (علیه السلام) آنك صادق زوجی اولدی .
 شوراده بر مقدار توقفله دیلم که :

— دراپهرك رسول اکرم صلی الله
 علیه وسلم افتدیمز حضر تلرینك مبادی
 ظهوری حقنده کی شو سوزلری نه حق
 مشارالیهده نه ده اسلامیت حقنده بر تعریض
 اواق اوزره سویلنما مشدر . بلکه طرفگیرانه
 بر صورتده سویلنما مشدر . بوزکله برابر

حقایق تاریخیه به نه درجه لرده مغایر اولدینی
 قارئلر مزل نظر دقتلرندن تباعد ایده مزه
 حال طفولیتلرنده بصرایه عزیمتله راهب
 بحیرا ایله ملاقاتلری مسئله سی « بشائر
 صدق نبوت محمدیه » نام اثر مزده بر
 تفصیل تدقیق و محاسنه ایدلمشدر . آبی
 مطالعه ایدنلر دراپه ركه بوراده کی سوزلرینه
 قارشو کولومسه مکدن کندیلرینی منع
 ایده مزلر . بوراده دخی شو قدر جفای
 اخطار ایده لم که : اوزمان حضرت رسوالله
 هنوز اون ایکی یاشنده بر نورسیده
 اولدیغدن و اوزمانه قدر نسطوریلکه
 فلانلغه دائر کندیسنده بر شمه هوس بیله
 استشمام اولنماش بولندیغدن یوزلرجه
 آدم و باخصورس ابو طالب کی بر رئیس

قوم موجود ایکن بصرا راهب لری نك بویه
 بر چو جفی تعلیمه احتیاج کورملری حقیقه
 استغراب اولنه جق مواد دندرد مدت ملاقات
 یالکز بر یمک ییه جک قدر دوام ایتدیکی
 حالده او مدت ظرفنده بر طفله نه تعلیم
 اولنه بیلور؟ ایکنجی ملاقات دخی حضرت
 رسول اللهك هنوز یکرمی درت یاشنده
 بولندقلری زمان ییه تجارت کاربانیله وقوعه
 کلمش ومعامله اخذ واعطا بیتریتمز عودت
 ایدلمش ایدی. امی بر قومك بر کنجنه شو
 مدت ظرفنده حقایق نصرانیه ایله صکره دن
 ادخال اولنان بدایم وبونلر آره سنده کی
 طوغریلق ا کریمك ومکتب ارسطونك
 علوم وحکمیاتی اصل تعلیم اولنه بیلور؟
 ذکر اولنان ملاقاتلردن طبع رسالت پناهه

ذره قدر تأثر کیش اولسه ایدی مکه
 مکرمه یه عودت لرینی متعاقب کندیلرنده
 اکا متناسب احوال و اطوار کورلمی
 ایدی. حال بوکه بوایکنجی ملاقات ایله ایلک
 علامت نبوتک ظهوری آره سنندن اون
 اتی سنه ده ها مرور ایدهرک حضرت
 رسول الله نه اویله برادخانه اویله بر حال
 و طور کیمسه طرفندن مشاهده اولنماشدر.
 حضرت عیسانک سنین حیاتندن اون ایکی
 سنه لک احوالی مجهول قالدینی کی اگر
 حضرت محمد علیه السلام دخی مبادی
 علامت نبوته قدر آز چوق بر زمان
 طرفنده قومنک نظر مشاهده سنندن
 غیوبت ایلمش بولنسه ایدی اومدت
 غیوبتده بر طرفندن تعلیم اولندیغی وارد

طر اوله بیلور ایدی. الحاصل بشاژده
 انك بوجه تلمی عریض و عمیق تدقیق
 تحقیق ایدلایکندن آنی اوقسو یانلر ده
 هیچ برشمه قالمز. حکمت ارسطو بختنه کانچه:
 حضرت رسوالله بوکا دائر هیچ بر فکر
 ناع ایدلماشدر. قرآن عظیم الشانده
 اسطویه فلاتونه فلانه دائر ایما و اشارت
 یوقدر. لقمان و ذوالقرنین و مذکور
 لوب صورت تذکار ایسه علمای اسلامی
 انلك نبوت و ولایتلرنده مشتبّه براقه جق
 یولده در. بالآخره اسلامك علوم و حکمت
 ساطوبی تدقیق ایتسی دخی خلفای
 سول الله طرفندن واقع اولمش برشی
 مدر. خلفای امویه زماننده بیله بو حکمت
 و علوم عندالاسلام مجهولات قطعیه دن

ایدی . تا خلفای عباسیه زماننده مجر
 حکمت اسلامیه نك علوم ايله اشتغاله مان
 اولماسی و بالعکس او اشتغالی امر ایتسو
 سایه سنده علمای اسلام علوم و حک
 یونانیه یی پیشگاه تدقیقه چکمشلردر
 اما اشتغاللری بونلرده منحصر قالماشدر
 بو نتیجی کلدانیلره ایرانیلره هندیلره قد
 تعمیم ایدرک « الحکمة ضالة المؤمن اخذ
 این وجدها » حکمنه اتباع ایتمشلردر
 بز بحثك بوجهتی دخی « تاریخ علوم
 نام اثر مزده بر تفصیل شرح و ایضا
 ایلدشزدور . دراپه رک مبادی اسلامیه
 بوصورته تصویره باشلامسی اکا دینج
 نسطوریلك و علوم و حکمتجه دخی
 ارسطویلك حکمی و یرمک ایچوندر

رسول الله افنديم زده آثار باهره سی وله
 فزای عقول اوله حق درجه ده تجلی ایلدش
 ولسان علوم اولین و آخرینک نصل بر
 روح محفوظ علم اله بدن مقتبس اولدیغنی
 یله مامکده دراپه ر معذور اولمقله برابر
 بونی بویله یازیشی تحضا کندی ادعایرینی
 بور و تمک ایچوندر . نصل که ایش ایلرویه
 ملوغری پیدر پی توضیح ایدم جکدر .
 کمال صبر و متانتله مومی الهمک گفتارینی
 اوقوماید . ایشته یوقاریده کسین
 سوزک مابعدینی ده ایراد ایدیور .
 دیور که :

— کثرت زوجاتک مجاز اولدیغی بر مملکتده
 بر رقیبه ایقاعیله خدیجة الکبرای اصلایزار
 ایتدی . بر چوق سنه لر صکره آرتق قوت
 و قدرت حکومتک مهتبه عظماسنه واصل

اولنجه عربستانك اك كوزل قادينلرندن بریسی
اولان عایشه (رضی الله عنہا) برکون محمد
(علیه السلام) خدیجه الکبرادن طولانی «او
اختیار دکلی؟ حق تعالی سنك ایچون بنی آندن
لایق برزوجه ایتمامشیدر؟» دینجه محمد (علیه
السلام) ناموسکارانه برشکران نعمتله «خیر!
خدیجه دن اعلا قادین کلماشدر. انسانلر بکا بغض
ایدرلر ایکن خدیجه بکا ایمان ایتمشدر. فقیر
اولدینم وبتون انسانلر طرفدن دوچار اعتساف
ایدلدیکم زمان اوبکا کلشدر» جوابی ویرمشدر.
بز دیورزکه :

— آمریقاییلر کی بر خاق میاننده
انکلیزلسانی کی برلسان ایله سویلنمش
اولان شوسوزلر حضرت رسول الله حقنده
حاشا تعرض واستخفاف یوللوسویلنمیوب
بالعکس تعظیم وتحسین یولنده سویلنمشدر.
فقط بز بویولده کی افاداته مأیوس اولدیخمز

بچون بزه کرکی کبی عجیب کورینورلر. مع
 هذا بزمعلم دراپهرك تعظیمنده تکریمنده ده
 بکنز. لهمزده اولسون علیه مزده اولسون
 سولدیکی سوزلرک حقایق تاریخیه به موافقت
 وعدم موافقتنه باقارزه بو نقطه نظر دن
 حضرت عایشه ایله حضرت رسول الله
 آره سنده وقوعی خبر ویردیکی شیلری
 عادتاً شایسته استغراب بولورزه. حضرت
 خدیجه نکه نه زمان وفات ایلدیکنی و حضرت
 عایشه نکه نه زمان شرف زوجیت رسالتینا
 هی به نائل اولدیغنی دریش ایدوب ده حین
 نکاحنده طقوز یاشنده بولسان بر قزی
 حضرت رسول الله آندن سنه لرحه اول
 یعنی حال صباوتنده تکلیف ازدواج ایلمش
 بر قادین دیه تاقی ایدرک شو سوزلری یازمق
 دراپه — (۱۲)

ذرا پەر ایچون موجب خنده اولمغه کافیدر.
 رسول الله افندیمز حضرتلرینه سوبلندیکی
 سوزلره نظراً حضرت خدیجه ایله حین
 ازدواجلرینه قدر انسانلر طرفندن دوچار
 اعتساف ایدلمکده بولندقلری اکلاشیلیور.
 حالبوکه بوازدواج ظهور نبوتدن اونالتی
 سنه مقدم وقوعه کلدیکندن اوزمانلر
 قریشک حق پیغمبریده هیچ بر ادا وجفا
 می یوق ایدی. كذلك آتک افاده سنه
 کوره رسول الله افندیمز کمال قدرت
 وقوت رسالتلری زمانه حضرت خدیجه نیک
 یتشمش اولدقلری اکلاشیلیور. بو ایسه
 بالکلیه بعیددر. حضرت خدیجة الکبری
 شوکت و غایت اسلام دورینک حلولندن

اول ارتحال داربقا ایلمشلر ایدی . هله
حضرت عایشه نك ازدواجی مسئله سی بالکلیه
صحتدن بعیددر . قبل الازدواج حضرت
رسول الله ایله آره لرنده بویله برمناسبت
وقوعی شویله طورسون لینه زفافه قدر
حضرت عایشه حقیقت حالدن خبردار
بیله اولمیوب بوتبشیره اوکیجه والده لری
طرفدن نائی اولدقلری سیر شریفه ده
مصر حدره . بونلر بیاند کدن صکره دراپه رک
بقیه کلامی دخی حضور بال ایله اوقسنه
بیلور . ایشته دیور که :

— خدیجة الکبری ایله ازدواجی اکارفاه
ویسارک کافه منافعی حاصل ایلدی . وتأملات
دینیه دن عبارت اولان ذوقنه قویولمغه دخی
مساعد اولدی . او آره لق خدیجه نك یکنی اولان
ورقه یهودی ایکن خرستیان اولمش وتوراتی

عربجه یه ترجمه ایتش ایدی . او ورقه ایله
 ایتدیکی محاوره لرده محمد (علیه السلام) بت پرستلک
 علیهنده کی شدنی اکمال ایلدی . چولده ساکن
 اولان نصارا زاهدلری کبی محمد (علیه السلام)
 دخی جبل خرا مغاره لرندن بریسنه چکلدی که
 مکه یه برقاچ ساعتک مسافه سی اولوب کندی کند.
 یسنه تأمل و عبادته قویولمق ایچون بو عزلته
 محتاج ایدی . بو عزلتکا هده الله قدیم وقادرک
 وله افزای عقول اولان صفات و عظمتی دوشو.
 نهرک اوزمان خرستیانلرک ایمان ایلدکاری نبوت
 ور بویت عیسی و مسیم کبی شیلره اینانوب ده
 وادی ضلاله صاپامش صایلمق قابل اوله بیلوب
 اوله میه جغنی دوشونیور ایدی . مغاره سی ایچنده
 بوتأملات و مطالعات نتیجه سنده شونقطه اوزرنده
 قرار قیلدی که : اطرافی احاطه ایدن کافه منازعات
 دینیہ نك کافه مذاهبک اوته طرفنده عیون حقیقته
 آب آشکاره برشی کورونیور . بوایسه وحدانیت
 الهمیه دن عبادتدر . برخرما آغاچنک ساقنه طیانه رق
 بوماده حقنده کی افکارینی اقرباسنه و دوستلرینه

شرح ایلدی و آنلره بیلدیردی که انسان بئون
 عمرینی بو حقیقت کبرایی اعلان و اعلایه حصر
 ایتلیدر. وعظلمنده بیک دفعه تکرار ایلدی که :
 « بن برواعظ عمومیدن بشقه برشی دکلم .
 بن وحدانیت الهیه بی وعظ ایدرم » کندی
 رسالتی کندسی دخی ایشته بویله اکلا یورایدی .
 وفاتنه قدر پرمغنده خلقه شکنده برخاتم طاشیدی که
 آنک اوزرنده « اللهم رسولی محمد » یازیلی
 ایدی .

بز دیورز که :

— بوراده بر مقدار توقفه مجبورز .
 زیرا بوندن صکره مهم بر مسئله کله جک که
 آنکله اشتغال بزى اللهو بصرا و بحیرا
 مسئله سنه تکرار ارجاع نظردن منع
 ایلیه جکدر . واقعا بو مسئله حقننده دراپه رک
 سوزلری میاننه بوندن اول دخی برقاج
 سوز قاتدق ایسه ده آنلر اصل صدودن

خارجہ چیقہ مقسزین دراپہ رک سوزلری
 آرمسنه درج و دجی لاید و لاجرم اولان
 شیر ایدی . حال بوکه بومسئلہ بی برازده
 عمومیت اوزده نظر تأملہ آلمیہ جق اولور
 ایسک دراپہ رک بوافکارنده کی سخافت
 تمامیلہ میدانہ چیقہ مز . معلم مومی الیہک
 صورت افادہ سندن پاپاس بحیرانک سوریه
 وانا طولی و مصر طرفلرنده نصرانیتک
 دوچار اولدینی تخریفاتدن متأذی اوله رق
 نصرانیت صحیحہ دیمک اولان نسطوریہ کی
 عربستانده نشر ایتک وبعده اوصورتله
 تجدد ایلان دین حقی نصارای سائرہ
 اوزرینہ تسلیط ایلیمک املنده بولندینی
 وایشته بوامل و آرزو اوزرینہ هنوز طفل
 نوجوان حالده بولنان حضرت رسول الله

ایله کوروشدیکي ویا لکن بر ملاقاتده .....
 کندیلرینه حرب جاهله دینک بطلانی
 نصرانیت صحیحہ نك حقیقتی وسنت
 اوکوستن و سن سیریل کی آباء کنیسائیہ نك
 تخریفاتنی آریوس ونسٹوروس کی
 ذواتک مسلککارنده کی سلامتی وسائر
 بونک کی هربری ذوات رشیده میاننده
 آیلرجه وحتی ییلرجه مذاکرات و تأملاتدن
 صکره اطرافیله اکلاشیله بیله جک خصو-
 صاتی هپ اوملاقات یکانده اکلاتی
 ویرمش اولیور . بونلرک هیج بریسی
 تاریخ صحیح محمدی دیمک اولان سیر
 شریفه موافق شیلر دکل آ . فقط باقم
 تاریخ عادی ایله دخی مطابقت قبول
 ایدہ بیله جک شیلر دئمیدر . دراپه رک بویله

برامله دوشه بیلمسی ایچون عربستان
 طرفلرنده نصرانیت ونسطوریت دنیان
 شیلرک مجھولاتدن بولنسی و بناءً علیہ
 بوبابده کی حقایقک اورایہ یکیدن ادخاله
 احتیاج اولمسی لازم کلور . حال بوکه
 اوزمانه قدر عربستانده نصرانیتک
 وباخصوص آنکده نسطوریلک مذهبک
 منتشر اولدیغنی وچوللرده صومعه نشین
 زهاد نصارا بولندیغنی تاریخ عادیدن
 بالاقبباس کندیسیده یازیور ایدی .
 بوافاده حقیقت تاریخیه نک برازدها اوتہ
 طرفنه بیله کچرک اورالرده نصارانک مقدا .
 رینی بری طرفلرده . سالک متخالفه سالک
 نصارا مقدارندن دهازیاده بیله کوستریور
 ایدی . ایلمدی نصرانیت برالعربده آنک

دیدیکی قدر منتشر ایش ایسه اورالینی
 وساطت محمدیه ایله تکرار ایقاظ وارشاده
 راهب بحیرانک لزوم کورمسی نصلی قابل
 اوله بیلور ؟ بر فرض بعید ایله بولزومک
 کورلمش اولمسی فرض ایدلسه بیله یوزلرجه
 کاروان اهالیسی میاننده بر طفل نوجوانی
 ترجیحیه سبب نه اوله بیلور ؟ کندی
 افاده سینه کوره کعبه محافظانک یعنی
 بین العرب الک اشرف اولان ذاتک یکنی
 بر طفل شریف و معتبر اولمسی سبب اولیور
 ایش. حال بوکه اصل کعبه محافظی اولان
 او ذات معتبر یعنی ابوطالب دخی او کاروانده
 بولنیور ایکن بحیرا ایچون آنی براقوب ده
 اون ایکی یاشنده کی بر صبی بی ترجیح لازم
 کلورمی ایدی ؟ ایشته دراپه رک نظر یاتنک

هانکی جهتی میزان تدقیق و تحقیقه
 سنجیده ایدلسه بونلرک تاریخ عادیه
 تطبیقاً دخی معقول اوله مدقلری کوریلور.
 حقیقت حال « بشائر صدق نبوت محمدیه » ده
 بر تفصیل بیان اولندیغی وجهله بهشت
 رسوالله حقنده کی بشائر توراتیه و انجیلیه
 بحیرایه معلوم اولدیغی و اوصاحب سعادتک
 علایمهی دخی اطفال سعادتمند اوزرنده
 مجتمع کوردیکی ایچون تعلیم مقصدیله دکل
 تشرف مقصدیله بوملاقاتک وقوعه کلمش
 بولمسندن عبارت ائسه ده دراپه رک بو حقیقه
 یناشه بیلمسی قابل دکلدره بحیراده
 عربستانک بوصورته ارشادی مقصدی
 موجود اولسه ایدی او امر عظیمی بر
 صبییه حواله دکل آ بیوکلرینه دخی

براقیوب جانب حجازه بالذات کیتلی
 و تشبثات لازمه یه کندیسی ابتدار ایتلی
 ایدی . اورایه ایلاک کیده جـک کندیسی
 اولیه جق ایدی یا ؟ اوراده کندیسی نی یاپ
 یالکز بولیه جق ایدی یا ؟ شمال طرفدن
 اینن بونجه زاهدین نصارادن ماعدا
 و رقة بن نوفل کی بالتصحر کتب سماویه بی
 عربجه یه ترجمه ایدن ذوات دخی بوله جق
 ایدی . اما شو سوزلردن مقصدمز بحیرایی
 مؤاخذه در ظن اولنمسون . بز یالکز
 دراپه وی انتقاد ایلوروز . بحیرا یاپدینی
 ایشی بیلهرک یاپمش ایدی . خوش دراپه ر
 دخی یازدینی شیئی بیلیمیه رک یازیور دکل آ؟
 او قدر حقایقه واقف اولان بر معلم شو
 ملاقات امرندوکی حقایقه ده واقفدر اما

اسلامیتی نستور یلکاک طرف اشرف
 محمدیدن توسیع ایدلمش بر صورتندن عبارت
 اولدیغنی کوسترمک ایچون دها مبادیده
 قارئلرینک اذهانتی تغلیط مقصدیله شو
 مقدمات تخریفیه یی سرد ایلیور. دراپور
 حقیقه جن فکری بر آدم ایمش. سیر شریفه
 وتواریخ صحیحهدن آلدینی بر تخم حقیقی
 قارئلرینک واهمه سندء او یله بر صورتده
 انبات ایلیور که اکا آشیلادینی تخریفات
 وتغیرات ایله آندن هیچ منظر اولیان
 بره یوه یی اتمار ایلیور. بو هنرینک اک
 عجیب وغریب نمونه سی بت پرستلک
 علیهنده کی نفرت محمدیه یی صورت اراؤه.
 سیدره آنلک حکایه سنه باقیلور ایسه بونفرتی
 طبع تابنساک محمدیده بحیرا حاصل ایلمش

ایمیش. حال بوکه سفید و سیاهی تفریقہ
 باشلا یه لیدنبری حضرت رسول اللہک
 اصنامدن متفر اولدقلری اهل سیر نزدندہ
 محقق اولوب حتی بحیرا کندیلرینسه بتلر
 نامنه آند ویردیکی زمان ذات رسالتپناهک
 بوناملره آند ویرمکدن طفولیت حاللریله
 برابر ابا ایتیش اولدقلری ده مصرحات
 سیردندو. بناءً علیه عبادت اصنامدن
 کندیلرینی بحیرا تنفیر ایتما مشدو. او ملاقاتده
 ذات رسالتسمات جناب احمدی بی اصنامدن
 ذاتاً متفر بولمشدو. بو کبی خورده لر
 ظاهر حالده لاشی قیلنندن کورینورلر
 ایسه ده برچوغی بریره طوپالاندینی زمان
 سلامت فکر یه بی کرکی کبی اخلال ایدو.
 بیله جک بر مجموع حاصل ایدو بیله جکلرندن

کر چکن محقق مدقق معقق اولان بر مسلم
 تام اشبو خرده جکری دخی غفلتله تاقی
 ایتاملیدر. دراپه رک شو مقدمات مسروده.
 سنده حضرت رسول اکرم ایچون «شویله
 دوشوندی بویله قرار ویردی. قرارینی
 اقربا و دوستانه شو وجهله تلقین ایلدی»
 یولنده کی افاداتنده دخی نظر واردر. او
 ایسه حقیقت رسالت احمدیه بی وحی الهی به
 عطف ایتیوب ده کندی شخصنه تخصیص
 ایلماک شائبه سندن طولاییدر که اهل
 اسلامک بونی اصلا قبول ایده میسه جکی
 درکاردر. واقعا لسان قرآن ایله دخی بیان
 بیورلدینی وجهله ذات نبوت مهاتلری دخی
 بزم کبی بر بشردر. اما «یوحی الی» امتیاز
 ربانیه سیله ممتاز بر بشردر. اوت ا زمان

سعادۃ اقتران رسالتده کفره قریش و یهود
 و نصارا دخی شمدی دراپه رک دیدیکی کبی
 دیمشله یعنی دعوت محمدیه مک من عندالله
 اولیوب من عنده اولدیغنه ذهاب ایله حتی
 بونقطه نظر دن او یوشمغده رضا کوستر-
 مشلرایدی. فقط برچوق خوارق و معجزات
 مقنعه کورلدکن صکره او شبیه لر زائل
 اولمشلرایدی. هم بومعجزه لر او یله دراپه ر
 عقاننده اولانلرک قبول ایدمیه جککری
 یولده شیلرده دکل ایدی. « بشائر صدق
 نبوت محمدیه » مزده درجه وضوح و مقبوع-
 لیتلری بیان اولنان معجزات قرآنیه و سا.
 ثره که دراپه ر دخی اوزمان موجود اولسه
 ایدی بونلری مطلقا قبول ایدرایدی. او
 زمان موجود اولمغده نه حاجت ! سودای

حقیقت و فیض الهی کنیدیستی بو زماندن
 اوزمانه نقل و ارجاع ایلسه ده ایمان کامل
 اصحابی اولان محققین اسلام کی حقیقه
 اوزمانده بولنیورمشه دونسه او معجزات
 حقیقه یه ینه اینسانه جنی درکاردره . زیرا
 دراپه ری وحی الهینک بالکلیه منکری ده ظن
 ایتمیکزه . دیدک آ؟ تخریفانی غایت استادانه
 یوروتمکده بو آدم پک ماهر دره . باقکزو وحی
 مسئله سنی ده نه یولده تدقیق ایلیور . وقو-
 علری زمانده کیمسه طرفندن اشتباه
 ایدیله مدیکی کی بیک اوچیوز سنه دنبری
 محققین اسلامیه نک کافه سی طرفندن ده
 رأی العین کورلمش کی تاقی بالقبول ایدیان
 فیوضات وحی ربانی پی باقمکزه نه عجیب
 و غریب بر یولده تاویل ایلیور . بتوفیقه

نعالی اسلامك بوم مسئله ده دخی دراپه رك
 حيله استادانه سی قویاسنی میدانہ قویمقدن
 عجزی یوقدره هله اولا آنی بر دیکلیه لم ده
 ایجابنه صکره باقارزه دیورکه :

— طیلر طرفندن پک اعلا طائمش بر حال
 واردرکه اوزون اوزادی یه اوروج طوته رق
 بوکا برازده فعالیت ذهنیه قاریشه جق اولور ایسه
 انسانده صایقلامق نوعدن بر طاقم سوزلر حاصل
 ایده جکی قضیه سیدر. احتمال هیچ بر دین پیدا
 اولامشدرکه درشت و مسلکنه حصر فکر ایتش
 صدق و اطمئنان تام صاحبی و احوال فوق الطبیعیه
 علایمی کوستر آدم لر طرفندن تأسیس ایدلش
 اولسون. بو یولده کی احوال فوق الطبیعیه علایمی
 آنلرک تشبثاتی فوق البشر والهمی بر یولده اولق
 اوزره انسانلره قبول ایتدیرمشدر. عربلره
 حقایق دینییه بی نشر ایدن بو ذاتی دخی بر طاقم
 اصوات عجیبه و غریبه تشویق ایدرک کندی
 عزم و جزمنده کندیسنک دخی کیتدکجه ده

ز یاده قوتلنمسنی موجب اولیور ایدی. گوزلری
 اوکتدن برطاقم اشکال عجیبه سرورایلیور ایدی
 اوزاقدن اوزاغه چالنان چاک صدالرینه مشا
 اوله رق قولاقلرینه صدالر کلیور ایدی. برکیج
 رؤ یاسنده جبرائل واسطه سیله مکه دن قدر
 شریفه نقل اولندی. اورادن دخی یدی کوک
 التیسی اوزرینه قدر کوتورلدی. بدنجی یه کانه
 جبریل دها ایلرویه کچمکه جسارت آله مدی
 والله عظیم الشانک عرشی اطرافنده بولنان دهشت
 بلوطی رسول خدا کندیسی یالکز کچدی ویا
 اللهم کندی اوموزلری اوزرینه تماشنی حسر
 ایدنجه قلبنده بر اهتزاز حاصل اولدی.

بز دیورز که :

— دراپه رک بوسوزلرنده کی غرابت
 قارشو بردنبره کندیمزی برخنده استغرابه
 قایدیری ویره رک اضاعه وقت ایتیلم. معل
 مومی الیه بوسوزلری بر طور مستهزیانه

سویله میور. دها ایلروده کوریله نجکی
 اجهله رسول الله افندیمز حضرتلرینک
 سوکلکنی جدیدتی حتی امور مأموره
 ویه سنده صدقنی دخی اعتراف ایدیور.
 ایراده ایسه شو سوزلری کندی عقلنجه
 ویا وحی و معراج کیفیتلرینی تأویلہ مدار
 و ملق اوزره ایراد ایلور. بزجه خنده دن
 مستخفافدن نه فائده حاصل اولور؟ بز
 مسئله بی جدیدت فقطه نظرندن تاقی ایلیمده
 کاکوره محاکمه مزی ایراد ایلیم، واقعا
 علوم طبیه میاننده فیزبولوژی بسیقولوژی
 و بونلرک دخی یاردیمیلله وجوده کلمش
 آنتروپولوژی کی انسالک احوال عضویه
 و روحیه سندن باعث علملرده انسانلر
 ایچون احوال عادییه مغایر بر طاقم حاللر

کوستر یلیور. احوال مذکورہ دن بعضی
 مصر و عرک حالیدر کہ حفظنا اللہ احوال
 دوچار اولدقلری زمان بر طاقم حرکان
 و نفوہاندہ بولنورلر. او بیچارہ خستہ لری
 بو حالرندہ کی اقوال و افعالری اختیار
 لرینک فوقندہ و خار جندہ در. دیکر بر طاقم
 کیسہ لر دها کوستر یلیور کہ مصر و
 اولدقلری حالہ دہ کندیلرندز فرق الاختیار
 ایشلر و صایقلامق نوغندن سوزلر صادر
 اولیور. اکثر یا قادینلر دہ کوریان بو احوال
 « ایستری » یعنی « اختناق رحم » دنیان
 خستہ لکک مقتضیاتیدر کہ تدقیقات اخیرہ
 کورہ مرض مذکورک رحمہ دہ تعلق
 اولیوب جمہ عصبیہ بہ متعلق بر کیفیت
 اولدیغنه یقین حاصل ایدی یور. زیرا بو

خسته لك بهضاً صاحب رحم اولمیان ارگككـ
 نده بولنیور. كذلك بر طاقم كیمسه لرده
 صرعه و اختناق اولمدینی حالده بعض
 احوال دماغیه دن ناشی ینه بویه عادت
 فوقنده حر ككك و سوزلر مشاهده اولنیور
 لكن كمال اهمیتله دقت ایتلیدر كه كرك
 بولنرك و كرك احوال سائر لرندن طولایی
 صورت عادیه و طبیعیة بشریه یه نسبتله بر
 حال دیگر كونده بولنانلرك نه حر ككك نده
 نه سوزلر نده انتظام كوریلر مزه. حتی خلاقته
 صحت و سلامت وجودجه هیچ بر نقصانی
 بولمدینی حالده انواع مسكر اتدن بر یسیله
 كندیسه فی غائب ایدنجه یه قدر سرخوش
 اولانلر ده دخی بویه غیر اختیاری حر ككك
 سوزلر نادر اتدن اولمیوب لكن اوسوزلر ده

او حرکت کرده دخی انتظام یو قدر . بونلر
 بعضاً هپ برسوزی ورد زبان ایدینه رک
 تکرار تکرار هپ آنی ایراد ایلرله . بعضاً
 دخی بابدن محرابه محرابدن بابه آتلا رجه سینه
 جمله لری یکدیگریله تناسبدن عاری مجموعی
 بی معنی و بی مال صاحبه لر ایراد ایلرله .
 شمدی بر کره احوال طبیعی و عادی بشریه
 سندن بو وجهه خروج ایتش اولانی آدم لری
 کوز او کینه کتور ملی و متعاقباً انبیاء ذیشان
 صلوات الله علیهم اجمعین افندیلر من حضرا .
 تنک کتب سماویه و تاریخیه ایله مضبوط
 اولان حاللری سنجیده میزان تدقیق
 ایلرله اولایکی صنفک احوال شخصیه .
 لرینی مقایسه یه کیرشملی . دراپه رک « درشت
 و مسلکینه حصر فکر ایتش صدق و اعظم ثنات

م صاحبی و احوال فوق الطبیعیه علایفی
 و ستره دیه تعریفه کیرشدیکی مؤسسنین
 دیان یعنی انبیاء ذیشان حضرتانک عجبا
 مانکیسندده بود و شتک بویه نقطه واحده
 و صرف فکر اتمش افعال و اقوال غیر اختیاریه
 حالری کور میشدر؟ حضرت ابراهیم اسحق
 یعقوب یوسف داود سلیمان عیسی محمد
 صلوات الله علیهم اجمعین افندیلمزک
 مضبوط اولان احوال شریفه لری حلم
 و مرحمت تواضع و انسیت شجاعت و شهامت
 کبی یالکز انسانقجه بیه معلوم اولان
 کالاتی جامع اولوب هنوز تأهل بیور مامش
 اولان حضرت عیسا دن ماعداد جمله سی
 زوجات و اولاد اصحابی اولمغه اهالی
 بیتیه خوش کذر اناقلری امتلینه نمونه

امثال اولمشدره بالخاصه رسول اکرم
 صلی الله تعالی علیه وسلم افندیمن حضرتلر
 غایت بشوش بسم لطیف براکمل مخلوقار
 اولوب حسب الاقتضادات رسالتپناهیلرند
 حال غضب پک نادر اوله رقی کورلمش وار
 حالده بیلله انصاف و مرحمت مقتضای
 غضبلرینی تعدیل ایلمشدرکه کیفیت کتب
 سیرده مفصلاً مشروحدره واقعا بونلرد
 صدق و اطمینان مسلم جهاندردر زیر
 فیوضات رحمانیه طوغریدن طوغری
 ذات شریفلری مظهر اولوب آندن بزد
 انعکاس ایدن قسمی بر جزواو لوق طبعیدرد
 شریعت و حکمتلرینک حقیقلرینه کندیلری
 قدرواقف بر کیمسه بولنه بیلورمی که آنلره
 ایمانجه صدق و اطمینانلرینک درجه سی

دخی بر کیمسه یه نصیب اوله بیلسون. ذوات
 کسالت سمات مشار الیه مک گفتار لرینه
 بنجه : بونجه تخریفات و تغییراته دوچار
 بولمزلرندن صکره دخی الیوم الارمزده بولنان
 رخ توراتییه و انجیلییه ده کورلدیکی وجهله
 بیاء ذیشان مشار الیه مک سوزلری اوپله
 صروع و ایستریق و سائر احوال عادییه
 طبیعیه سنده بولنن سقطلرک معناسز
 حکمسز صاچه صپان سوزلرینه مقیس
 وله بیللمک شویله طورسون هر بری بر
 امت عظیمه یه عصر لرجه شریعت اولمش
 قوانین منتظمه صورتسده مؤسسدرلرکه
 اکر بوسوزلری دخی تفوهات محومانه دن
 عد ایده جک اولور ایسه ک آرتق دیکر
 هانکی سوزلری انسان کامل سوزی عد

ایده جکمزده متحیر قالورزو معلم دراپه
 جساتمزا بودرجه سنی عفوایتسون اه
 الیوم درجه محرفیتلری اهل تحقیقی اشغال
 ایدن کتب مذکورہ نک شوالمزده بولناز
 بقیہ تخریباتی بیله معلم مومی الیہک سوزلری
 میاننده شمدی یه قدر اخطارندن خالی
 قالمدیغمزکی بوندن بویله دخی یری کلدکجه
 اخطارندن خالی قالمیه جغمز تناقضات
 درجه سنده متناقض وتغلیطات درجه سنده
 مغلط دکلدرلره هله بالخاصه خواجه عالم
 و واقف حقایق حکم تلمیذ مدرسه علم
 لدن رسول ذیشان صلی الله علیه وسلم
 افندیمز حضرتلرینک آثار وحی الہی
 اوله رقی زبان درفشان رسالتلری واسطه
 سیله حمداً ثم حمداً بزه تبلیغ و تبشیر

یوریلان قرآن عظیم الشانک علوم اولین
 و آخرین روح و اساسلرینی حاوی برکنز
 حکمت و حقیقت اولدینی میداند و طوروب
 طور رایکن بونی بر خسته آدمک اقوال
 غیر اختیاریه سنه بکرتک دراپه رکبی بر معلم
 بر معرفتک شانی اوله بیلیمک بزجه قطعاً
 مردود اولوب بز بوندن طولایی کندینی
 دکل کندیسنه بوصورتله اداره کلام ایتدیر.
 مکی التزام ایلیان غرضی تلعین ایلرزه
 یوقسه بر مستشرق عظیمک دیمش اولدینی
 وجهله ادبیات قدیمه شرقیه نکه السنه
 غربیه به ترجمه لری اصلارنده کی پارلاقغه
 نسبتله پک صولغون قالمسینه نظراً کویا
 قرآن ترجمه لری اولق حیثیله نه درجه لرده
 صولغسون و بایغین قالمسی لازم کله جکی

محتاج تأمل بولسان ترجمه لرندن اساس
 حکمت قرآنیہ نیک متانتی کورن اوروپا
 مدققہ دوچارولہ وحیرت اولمقد
 بولندقلری کی دراپہ رک دخی بولنرک
 بریسی اولدیغنه شہ من یوقدر . نصل
 شہ من اولہ بیلورک رسول اللہ افندیمر
 حضرتلری حقندہ ایلرودہ کوریلہ جک
 تقدیرات تعظیم کارانہ سیلہ دراپہ رک بورادہ
 سویلدیکی شو سوزلر طبان طبانہ ضددرلر
 قرآن کریم بیک دراپہر بریرہ کلسہ
 طرناق طامق درجہ سندہ قابلیت تعرضدن
 مصون اولہ رق شو طرفدہ قالسون
 طوغریدن طوغری بہ آثار وحی الہی
 اولما مقلہ برابر طولایندندن ینہ ا کاقرب
 برقوتدہ پر حکمت و حقیقت اولان احادیث

بیجہ بیلہ کندیلرینک قائل اولان جناب
 سالما بک نعل بر خزینہ علم و عرفان
 لدقلرینی دشمنلری نظرندہ بیلہ اثباتہ
 فیدر لر . کمال سعادتله ولادتلری کونندن
 ل غایتله بعثتلری کوننه قدر قرق ییل
 دت ظرفندہ برکون بیسلہ اهل بیتنک
 ربا و تعلقاتنک احباب و اعواننک نظرلرندن
 بیوبت ایتماش بولنان اول ذات رسالت
 مات بالخاصہ بعثلرندن ارتحاللرینہ قدر
 کرمی اوج سنہ مدت اصحاب و امتنک
 مردمک چشمی اولمق مرتبہ سندہ محفوظ
 ظار صداقتلری اولمشلردرہ عجبا هانکی
 بمسہ نہ زمان نرہدہ اول حبیب خدادن
 نستہ لک حالیلہ احوال و اقوال غیر
 خیار یہ کورمشلردر ؟ جبل خرا دہ کی

عنلت کزینلکاری مجرد راحت حال و صفا
 بال ایله اول خداوند متعاله پرستش ایچو
 اولوب یوقسه ییه جکدن ایچه جکد
 ذخیره سی بیتدکجه و اهل بیت نبوتلری
 کورمک ایسته دکجه کله رک انس و الف
 و مصاحبت و معاشرت لرنده هر زمانکی
 لطافتلری مشاهد سیله خویشانی قریرالع
 اولورلر ایدی . احوال و حی مقتضیاتند
 اوله رق یالکز ایلک کونی خانه سه مادتلرینه کاو
 « بنی اورتکز بنی اورتکز » دیه و جـ
 مبارک لرینی اورتدیر مشلر ایدی که
 صافیت و معصومیت و صدق رسالتلرنده
 ناشی طرف ربانیدن نائل اولدقلری صـ
 اعلا ی نبوتی بر کیف سز لک صاندقار
 ایچون بو حال واقع اولمش ایدی . بالاخر

یا ایها المدثره قم فانذر. وربك فكبر. وثيابك
 طهر. والرجز فاهجر. ولا تمنن تستکبر.
 لربك فاصبر، فرمان الهیسی شرفصادر
 ورنجها احوال دخی دفعه یکنانه مخصوص
 وبلق وپردها تکرر ایتمامک اوزره
 یکم شدرد. آندن صکره ایسه حضرت
 رسول اکرمک علناسرد حقایقه باشلامسی
 ترک الفاظ و گفتارنده کی فصاحت و بلاغت
 ترک معناسنده کی حکمت و حقیقت ایله قدر
 شناسان و قیمت سبحان شریفان و وضعیانی
 کندیسنه اوله بر حبل متین ایمان ایله
 اغلامشدر که گندی زماننده و باخصوص
 ببادی نبوتنده مؤمنیتک بودرجه سی
 نبیاء ذیشان حضرانندن هیچ براسنه
 نصیب اوله مامشدر. بز بودرجه مؤمنیتی

« بشائر صدقی نبوت محمدیه » ده سند است
 لازمه سبیل اثبات و ایضاح ایلمشزدر
 ایشک دها ایلر و سننه حاجت ؟ حضرت
 رسول اکرمده کور یان فوق البشریه
 حالی برخستلاک اثریدر دیه حکم ایتلاک
 اول نبی ذیشان حقایق بیانک تعلیم و کفتارینا
 ایمان ایدنلری دخی تجهیل و تمحیق درجه سنه
 وارر که نارینه آز چوق واقف اولانلر
 ایچون ایشته اصل شایان استغراب دخی
 بو کیفیت اولور. اهلی مکه میاننده حضرت
 رسول الله ایله معاننده اصرار و تمرد
 ایدنلر ابوجهل و ابولهب و ابوسفیان کبی
 برقاج رؤسادن عسارت اولوب بالاخره
 آنلرک بعضلری ده حقیقت رسالت محمدیه بی
 تصدیق ایتشاردر. آنلردن ماعدا کرک

یریف و کرک و ضیع مکہ اہالیہ سندن نہ
 قداری نہ قدر مدت ظرفندہ نہ درجہ
 یدہ قوی و متین بر صورتہ ایمان ایلمش
 یرلد قری ناریخندہ . مصرح بولنوب ذوات
 شار الہم رضوازللہ علیہم حضراتنک ہر
 یدی دہ اولیہ عقول قاصرہ و افکار محدودہ
 یابندن اولیوب ذاتاً بین البشر عقول
 ملہ و رویت و فطانت شخصیہ اصحابی
 یرلرنندن فضلہ بردہ انوار حکمت اسلامیہ
 الہ بعدالتور ہر برینک برمدنیت جدیدہ
 سیدنہ مقتدر ذوات حکمت سسماتندن
 یرلد قری دہ یابد قری ایشلرلہ ثابت
 یرلشدہ . حجة الوداعدہ یالکز حجاجنک
 نداری یوز یکرمی بیکہ واران اذکیای
 رب عجیباً دراپہر درجہ سندنہ قدرت

تمیز به دن محرومی ایمش لر که برخست
 آدمک تفوہات غیر اختیار به سنہ قایلوب در
 مذهب قدیم لر نی محو ایدہ رک او ذاتک
 اغورندہ مال لر نی جان لر نی فداد رجہ سند
 صلابت ایمان کو ستر مشلر؟ بویله بر مسئلہ
 ناز کہدہ امر تأملاتدہ او شتمک جائز دکلدہ
 براز دہا دوشونہ لم. کونا کون بت پرستک
 طرز ندہ ظہورہ کلن ادیان قدیمہ دہ خاق
 آلداتمق ایچسون درونلری قوف بتلر
 ایچنہ پایاسلر کیروب اورادن خلقہ سوز
 سویلیہ رک بوسوزلری دہ اصنام مذکورہ نک
 سویلدکلرینہ خاق ایساندیرمہ چالشدقلری
 وبوکا بکزردہا بیک درلوحیلہ لرہ خدعہ لرہ
 مراجعت ایلدکلری نارنجاً معلومدرہ حال
 بوکہ دراپہر اشبو ادیان قدیمہ باطلہ دہ بیلہ

چوق حقیقتلر بولیورایدی. آنلری علومه
 ها زیاده موافق کوریورایدی. دیانت
 سرانیه علومى منع وهدم ایلدیکی ایچون
 سدتله طاریلوب بنساء علیه ادیان باطله
 ییمه پی نصرانیتیه ترجیح ایلورایدی. بو
 لده بره مذهب قدیم عربستانده دخی
 رجود ایدی. آندن فضله مدینه نك شمال
 شمال شرقی طرفلرنده بر چسوق اهالی
 و دیه بولنوب دراپه رك روایتنه کوره
 بازك هر طرفنده بر چوق ده انصارا منتشر
 دی. شمدی شواحوال موجوده اوزرینه
 رتیه چیقوب سرد حقیقت ایدرك بونلرك
 نله سنی محو ویرینه یکی بر دین حقیقی اقامه
 امش اولان ذات رسالت سماتى حرکات
 نقولات غیر اختیاریه یه دوچار بر خسته

عد اید و یلمک ایچون بتون او اهلالی بی
 یا چو جق یا احمق و الحاصل برخسته یه اتباعه
 مستعد شیلر عدا یتمک لازم کلور که بوکا
 هیچ بر کیمسه احتمال ویره منزه ابتدای
 وحیده واقعا اوزا قدن کلن بر ناقوس صدا
 سی کی سمع هایون رسالت پناهی یه بعض
 صدالر کلدیکی سیر شریفه ده دخی مذکور
 ایسه ده بونی خسته لك حالنه حملدن زیاده
 آغا جلردن طاشلردن صدالر کلمک صورتنده کی
 خوارق متواتره یه حمل ایتمک اولی اولمز می؟
 وحیک آثار ابتدائیه سی میاننده اصل
 رؤیای صادقیه علمای اسلام عقله دها
 ملایمدر دیه قناعت ایلمش لردر . اما او
 رؤیالر دراپه رك دیدیکی کی مکدن قدس
 شریفه یعنی مسجد حرامدن مسجد اقصایه

قدر اسرای الهی قضیه سندن عبارت
اولیوب احوال حالیه واستقبالیه واحکام
دینییه ودنیوییه دائر برچوقی حقایقک
واسطه انکشافی اولان رؤیالرکه بونلرک
صحت وقوعنده اشتباهه دخی محل یوقدره
آنتروپولوژی یعنی علم احوال بشرده
بوامکامک طبیعیات اموردن بولندیغنی قبول
ایتدیره جک تفصیلات موجود اولوب بزم
« نوم و حالات نوم » نام اثر مزده حقایق
مذکورہ نک برچوغی مندرج اولدینی کی
« الهامات وتغلیطات » نام اثر مز دخی بو
مسئله عجیبه بی توسیعه یاردم ایلیه بیلوره
نه حاجت جسمانی عیش وعشرت وار تکاب
انواع فضاحت ایله مختل اوله رق تأثیرات
مخر به سی روحانیاته ده انتقال ایلیمش اولان

آدملردن ماعدا اعتدال مزاج و سلامت
 طبع و صافیت قلب اصحابند از عادی آدملرده
 بیلہ انکشاف مستقبلہ آجیقدن آجیغہ دلالت
 ایلیہ جک رؤیالر واقع اولدینی حالہ
 پیغمبران ذیشان حضرتانک آینه مصفا
 قلوبنہ دها یک جوق حقایقک دها زیاده
 وضوح ایله عکس انداز هبوط اولہ بیلہ
 جکنی هیچ بر عقل محالاندن عد ایتمز
 دوشونماید که تجلیات الہیہ یالکز پیغمبران
 ذیشان حضرتانہ واقع اولمق ایله دخی
 قالمیور۔ طبعنسدہ کی قابلیتہ کورہ عادتا هر
 کسہ میسر اولیور۔ لیکن طبایعک مرآتبنده کی
 مکملیتہ کورہ یالکز بزم تعبیر لر مزجہ
 اسملری دکیشیور۔ انبیاء کرامہ اولان
 تجلیات سبحانیہ یہ « وحی » دنیلدیکی کبی

قلوب صافیه لزی تلقی فیوضات امرئده
 قلوب سائر ددن دها مستعد و بناء علیه دها
 ممتاز اولان اولیای کرامه فیوضات
 الهیه نک تجلیسنه دخی « الهام » دنیلیور.
 ایشته بز وحی بویله اکلا رز. بو وحی ایله
 دراپه رک « ره وه لاسیون » دیدیکی شی
 آره سنده مشابعت بیله یوقدر. بز حق
 متحسین بر شاعرک بیله بوا احسان الهیدن
 حصه مند اولد بغنی حکم ایدرک اکامیسر
 اولان فیض الهی یه دخی « سننوح »
 دیرز. حکمسانک کاشفلرک موجدلرک
 والحاصل کانه ناسک دخی علی قدر مراتبهم
 حصه لری بولوب هر حصه یی عائد اولد بغنی
 ذواته کوره بر ربشقه تعبیر ایله توسیم ایلرزه.
 نه حاجت قرآن عظیم الشانده آرینک

قارنجه نك بيله مظهر وحى ربانى اولدقلى
 بيان بيوريديوره بومسئله ده بزم كجى اهل
 ايمان ايله دراپار كجى فلاسفه آره سنده
 يالكنز شوفر ق و اردر كه آنلرا شبو تجليات
 الهيه يي كندى نفسلرينه اسناد ايله تعبير
 ايدم جكلى زمان « عقمه شويله كلى »
 ويا خود « خاطر مه شويله كلى » ديرلرده
 « كلى » فعلنك مفعول منهنى هيچ حساب
 قويميوب نردن كلىكنى دوشونمز لر بيله .
 اهل ايمان ايسه او موردك عنايت الهيه دن
 عبارت اولدينى اعتقاد ايدر لر . وحى الهام
 سنوح احتساس تعقل تخطر هب آثار
 عنايت الهيه اولوب صنوف عاديه خاق
 اوزرنده بعضاً آثار وله پنخشاسى مشاهده
 اولنان بو تجليات الهيه نك پيغمبران ذیشان

معرضاتنده دخی نوع بشری عقلک حقیقتک
 طوغری بولدینی طریق مستقیمه سوق
 امرنده لازم کلن حکمنی میدانیه قویه جق
 صورتده تجلیسی نه دن استبعاد اولسون ؟
 آمریقا هنروران ارباب علومندن ادیسونک
 مخترعات القتریقیه سی شمدی یه قدر کیمسه یه
 میسر اولما مشدر . از جمله ایجاد ایلدیکی
 فونوغراف اوقدر اعجازکارانه بر صورتده
 درکه دراپه رک نصرانیتیه ترجیح ایلدیکی
 بت پرستلک زماننده کاهنلرک الیه کچمش
 اولسه ایدی اوصندقدن ظهور ایدن صدایی
 خلقه اعلائی علیندن کایوردیه کوستره رک
 عالمی کیم بیلور اصل آلداتورلر ایدی . عجا
 مخترعات مذکوریه ادیسونک کندی
 بشریت عادیه سیمی بولدی ؟ بشریت عادیه ده

بواققدار بولنسه ایدی آثار مذکورہ پی
 ہر کس وجودہ کتورہ بیلہ لی ایدی ہر
 اعتقاد ایدرز کہ بو قدرتہر و قدرتہر ہب
 بخشیدہ الہیدرلر۔ اسلامدہ دخی بونجہ
 علما حکما کشافین مخترعین ککشلر۔ ہر کم
 نہ یہ موفق اولمش ایسہ ہب « هذا من
 فضلی » تسلیمیت مؤمنانہ سندن ایرلامشلر۔
 درہ فکرلر بو صورت حقیقیہ دہ پرورش
 بولورلر ایسہ پیغمبران ذیشان حضراتی
 ایچون وحی الہی پی استبعاد شویہ طور۔
 سون بونی عادتا حقایق طبیعیہ دن عد
 ایدرلر۔ بوتربیہ فکر یہ یہ نائل اولہ میانلر
 ایسہ انسان اوزرنده کوردکلری او
 تجلیاتی نہ یہ حمل ایدہ جکلرینی بیلہ میہ رک
 شاشیروب قالورلر۔ اما ظہور و ورود وحی

مسئله سنی حقیقتی وجهله اکلامنه مقتدر
اولیان افکار محدوده اربابنه مدار تفهیم
اولق ایچون ایجاد ایدیان تمثیلاری روایتلری
حرف بحرف صحیح اولق اوزره قبوله
هیچ بر مجبوریتم یوقدره اوروایتلر میدانده
بولنقله برابر جلال الدین رومی قدس سره
السامی حضرتلری کی بر پیر روشن ضمیر

پس محل وحی کردد کوش جان
وحی چه بود گفتن از حس نهان

بیتله بوتجلی رحمانی بی تصویر بیور مشلردره
کوش جانی حس نهانی اکلامق اقتدارندن
محروم اولانلر ایچون سهولت نفهمه مدار
اوله رق ایجاد اولنان تمثیلاری روایتلری
عدم قبولده ارباب عرفان هر زمان مختاردرلره

عند الاسلام حقیقت قطعیة محضه آنجق قرآن
 کریم اولوب آندن ماعداسی ایسه اخبار
 ویاخود اجتهاد حکمنده در . بونلرک صحت
 وعدم صحتلرینه واحتمالات طبعیهیه موافقت
 وعدم موافقتلرینه دائر بحثه کیریشمک
 هر مسلمانک حقی ووظیفه سیدر . بزده
 کنیسا وسائر کبی برنامه استناداً هیچ بر
 هیئت روحانیه وجود بولمش اولق دکل
 تصور بیلر ایدلما مشدرکه انسانلر او هیئتک
 دوشوندیکندن بشقه درلو دوشونه مامک
 وآنلرک دوشونجه لرینه علی العمیا تابع
 اولق مجبوری تی التنه آلنسولر . بزده
 ایمان تحققی هر کسک عقلی یتدیکی قدر
 کندی تأملات وتفکرات مخصوصه سی
 نتیجه سنده حاصل اولور . یعنی مسلمانلر

حق تعالیٰ حضرت تلوینک مصنوع دست
 قدرت ربانیہ سی اولان هر شیئی دوشو-
 ۛرك آنلردن خالقك عظمت و وحدانیتى
 كندی كندیلرینه تفكر و تذکره چالیشه
 جقلردره قرآن کریمك بیک یرنده بوتأمل
 ایله مأموردورلر. مذاهب اربعه یه اتباعمزدن
 بزى قاتولیکلرك ووما کنیساسنه تابعیتلری
 کبی برتبعیت التنده ظن ایتما میدر. ایمان
 و اعتقاد خصوصاً منده مذهب مخصوص
 یوقدر. دها چوجقلقمزده « اعتقادده
 مذهب اهل سنت والجماعتدر » دیه
 اوکر نمشزدر. یعنی سنت رسول الله اتباع
 ایلان جماعت مسلمین وحدانیت الهیه یی
 ونبوت ورسالت محمدیه یی فصل تأملات
 مخصوصه لریله حق بولوب قبول ایتمشلر

ایسه بتون مسلمانلر دخی اویلهجه حق
بولوب قبول ایتمشلردور . یالکیز عمل
جهتدن مذاهب اربعه نك بریسنه تابع
اوله رقی و عملده مذهبی امام فلاندر
دیرز . واقعا بویله برتحقیق اولیوب بر
تقلیددور . اما جواز شرعی تحتنده بر
تقلیددور . احکام دینه وقوانین اسلامییه
تبع و تعمقه هر کسک علمی اقتداری
کفایت ایدهمیه جکندن انسان ائمه حضرا
تندن هانکیسنی ایسترایسه عملده کی اجتهادینه
تابع اولور . ایشته مسلمانلرک و مسلمانلرک
شو حقایق احوالی بیلنلر ایچون وحی الهی
کی خصوصاتده عوام طاقنک تفهملرینه
مدار سهولت اولق اوزره تمایل یوزندن
درمیان ایدیلن روایاتی د ایشته اسلامیت

وندن عبارت ایمنش . بونک دما ایلروسی
 وق ایمنش . بونلر ایسه بک سادہ بک
 یامی روایتلردن عبارتدرلر ، دیه محکوم
 ایدی ویرمک قابل اوله میوب اعماق
 حقایقہ طوغری تعمقده ایسه جملہ سنی
 دراپہر کبی فلاسفہ نک تمرضاتندن مصون
 حقایق قطعیه دن بوناق طبیعیدر . مکہ دن
 قدسہ و اورادن افلاکہ انتقال یعنی
 معراج مسئلہ سنده دخی دراپہر حقایق
 اسلامیہ دن خیلی تباعد ایدیور . قرآن
 کریمده « سبحان الذی اسری بعبدہ لیلًا
 من المسجد الحرام الی المسجد اقصی » آیت
 کریمہ سنک اخبار ایلدیکی مسئلہ وارد رکہ
 مسئلہ مذکورہ بین الاسلام مباحثات دورا
 دورہ زمین اولمشدر . بو آیت کریمہ یه

متفرع اولان آثار اخباریه دن بالاستدلال
بعضلری بوانتقالک جسماً و بعضلری
روحانیه و یا خود رؤیاء وقوعه کلدیکنه
ذاهب اولمشلردر. شوراسی محققدرکه
حضرت رسول اکرم هیچ بروقت قدس
شریفه کیتامش اولدقلری حالده بوانتقالک
وقوعنده شبهه ایدنلر طرفندن « قدسک
فلان یری نصلدر؟ » طرزنده وقوع بولان
سؤاللرک کافه سنه طوس طوغری جوابلر
ویرمشلردر. صابنکه قدس شریف او آنده
پیشگاه رسالت پناهیلرنده ایمشجه سنه بر
مشاهدۀ ظاهره نلر تعریفی طرزنده تعریف
ایتمشلردر. بناء علیه بوانتقاله جسماً واقع
اولق امکانی ویرمیانلر روحانیه و یا خود
رؤیاء اولسون وقوعی امکانی بر درلو

انکار ایده مامش لردر. دینیلر لردر. انکار
ایده مامش لردر دینسز لردر ! دینلیلر ذاتاً
انکار ایده مز لر. زیرا صادق الوعد الامین
اولان رسول اکرمک رؤیای صادق سینه
او قدر امنیتلری واردر که آنلرک وحی
الهی اولدقلرینه بلاشبیه ایمان ایتمش لردر.
دینسز لر دخی انکار ایده مز لر. زیرا رؤیا
خصوصنده درجه سی بوندن چوق اشاعی
اولمقله برابر ینه بوکابکز رحالار سائر ابنای
بشرده دخی کورلمکده در. اما سیرافلا که
کلنججه بوکا دائر قرآن کریمده نصوص
صریحه یو قدر. بعض ایما و اشارت لر بولنوب
برطاقم آثار اخباریه دخی آنلره منضم
اولدینی ایچون مسئله اوجهته قدر توسیع
ایدلمشدر. لقای الهی ایله ملاقی اولمی

ایچون مطلقا سیرافلا که لزوم کوریله جک
 اولور ایسه افلاک مقرر الهی اولسی لازم
 کلوب حال بوکه اهل اسلام حق سبحانه
 و تعالیٰ حضرت تیرینک مکاندن منزله اولدیغنه
 قائلدر. کړک بونی وکړک برشیدک مشاهد
 و مرئی اوله بیلمسی ایچون محدود و متشکل
 اولسی لازم کلوب بوکا مقابل دخی الله
 ذوالجلالک غیر محدودیتی و غیر متشکلیتی
 مسئله سنی نظر دقت و حکمته آلاں حقایق
 اندیشان اهل اسلام قضیه معراجک
 روحانیتنه میل ایتمشلردر. متصوفین کرام که
 عادتا کافه سی بو فکرده در آنلر عرشک
 کرسک و حیک و واسطه و حی الهی اولان
 جبریلک و الحاصل اعلائی علیننه متعلق
 خصوصانک کافه سنک معانی باطنیه و تصو.

فیه سنی مراد ایدینه رک بنی بشر اوزرنده کی
 لدنیات الہیہ یہ تطبیقاً بونلری او قدر کوزل
 تفسیر و تأویل ایدر لر که عقله فهمه مالایت
 تامه لرندن ناشی حسن قبول لریننه طبایع
 سلیمه اربابنک کافه سی مجبوریت حس
 ایدر لر. اما اسلام یالکیز بو فرقه متصوفه
 و اهل باطنندن عبارت دکلدرد. بر بیوک
 قسمی دخی اهل ظاهر دد. آنلر بر شی محال
 عقلی ایله محال اولمیوب ده باخصوص
 قدرت صمدانیه و عادت الہیہ نک تعلق
 ایلدیکی خصوصاتندن عبارت بولنورایسه
 اوشی عقول عادیه نک ایره میه جکی قدر
 نزاکت حالنده بوانسه دخی قبولی الزم
 عد ایدر لر. بونلر اهل شریعتدر لر. آنلر
 نزدنده معراج شریف جسمانیدر. رسول الله

افندیمز حضرتلری جمال با کمال سرمدیسنه
 من الازل الی الابد عاشق اولدینی رب
 ذوالجلالی رأی العین کور مشدره بواعتقاد
 لرینه مخالفت ایدنلره برده لطیف جوابلری
 واردور. دیرلرکه « برشیئه نیچون ایناندینی
 ایچون بر کیمسه بی مؤاخذه به کیمسه نک
 حق اوله منزه بشقه لرینک اینساندقلری
 شیلره سزک اینانما مقده نه قدر صلاحیتکز
 وارایسه سزک اینانمیه جفکیز شیلره بشقه
 لرینک اینانما مقده کی صلاحیتلری او قدر دره
 سز آنلری یالکیز عقل ایرمز شیلره اینا
 نیورلردیه مؤاخذه ایدرایسه کز آنلردخی
 سزی هبج برامتناع عقلی ایله محال اولیان
 شیلره اینانمیلردیه مؤاخذه ایدرلر » هر
 حالده معراج مسئله سی اسلامده نقاط معینه

دانیة دن دکلدرد. مسجد حرامدن مسجد
صایه قدر اولان اسرامسئله سنی دیمورزو.
مسئله نص قاطع ایله خبر ویرلدیکی ایچون
سائل ایمانیة دندر. آندن صکره سیر آسمان
مسئله سی اوپله قطعی وصریح صورتده
آن طرف الله خبر ویرلدیکی ایچون مسائل
ایمانیه دن عدا اولمیه رق حتی بین المتکلمین
نقطه مختلف فیها اولمشدر. برطرفدن
رباب تصوفک بوکا ویردیکی معانی باطنیه
دیگر طرفدن مقابلارینک اعطا ایلدیکی
معانی ظاهریه میاننده برده منقبه مولد
شریف صاحب سلیمان افندی مرحوم
حضر تارینک

بی حروف ولفظ و صوت اول پادشاه
مصطفایه سویله دی بی اشتباه

صورتندہ کی اخباری وارد رکہ کلام
 حروف سز لفظ سز صوت سز اولدینی حالہ
 مسموع جناب رسالہ پناہی اولان حضرت
 رب العالمینی اول عاشق ازلی وابدینہ
 مشاہدہ سی دخی ینہ بویولده اولوق لازم
 کلہ جکی بک قولایقلہ استدللال اولنور
 نتیجہ کلام حضرت رسول اکرم مک معراج
 شریفی دراپہ رک رومالیر زمانندہ بعض
 ایپراطور لرک بعد الوفات حاشا عالم ملکوت
 چیتقدقلری حقندہ کی روایتہ بکرتسی قابلہ
 اولہ مدینہ کبی عروج حضرت عیسیا یشید
 ایتمک دخی قابل اولہ منہ رمز آشنایار
 ظرفای اسلام تجلیکاء وحی الہی اولان
 قلب احمدینک ذاتا حضرت باریدہ حضوری
 مسلم مؤمنین اولوق لازم کلسور ایکن بو

ضرورت دهها زیاده عیان بیسان بر صورت
 نرسیدن عبارت بولسان معراج صحیح
 بنمبری به عقل ایردیره میانلرک اولسه
 ولسه ادرا کمنز لکارینه قانع اولورلر .
 ول دیدیکمز کبی بر دهها تکرار ایدلم که
 راپر بومسائل بر فکر تزییف ایلددر میان
 تمیوره بالعکس رسول اکرم صلی الله علیه
 وسلم افتدیمز حضرتلر ینسک علو قدر
 منزلتلری حقنده کی تقدیراتی پک بیو کدره
 قکنز نه دییوره دییورکه :

— وظیفه نبوتک اجرایی خصوصنده
 بادی امرده حضرت محمد خلا فکیرانی طرفندن
 ک چوق مقاومت و معانده به تصادف ایدرک
 ناء علیه موفقیاتی دخی اونسبتده آغر و آزایدی .
 لفره قریش طرفندن مکهی ترک ایلد مدینه به
 بحرته مجبور ایدلدیکی زمان القی سنه لک مساعی

نتیجه سنده هنوز بیک بش یوز قدر آدم اسلامیه
 قبول ایلمش ایدی . مدینه بر چوق یهودیه
 ونسطوریلری دخی حاوی اولان شهر جسیمدن
 بعد الهجره اوچ کوچک چرخه ده مظهر موفقیه
 اولنجه بالآخره بدر واحد واحزاب محاربه لر
 کبی بیوک محارباتک وقوعیه اکلا دی که کفره
 قارشو براهین اقناعیه نک اک قاطمی قلیجدر
 فصاحت و بلاغت شرقیه نک یاردیمیه و « الجن
 تحت ظلال السیوف » کبی تشویقاتله بالتشویز
 اسلامی حسن تعبیه ایلدیکندن اجرا اولنان
 طاقم حرکات عسکریه نتیجه سنده خلا فکیرا
 کاملاً و کلیاً مغلوب ایلدیلر . عربک بت پرستلک
 محو ایدیلوب وحدانیت الهمیه ایمانی اعلام
 اولندی ونبوت محمدیه عمومیتله قبول ایلدی
 بو ذات شریفک صورت کندار حیاته کلنجه
 مرتبه غایه مظفریته وارمش اولدینی برزمان
 عمرینک دخی ختامه تقریبی حس ایدنجه سو
 یلدیکی سوزلره نصب سمع دقت ایده ام . وحدانیت
 الهمیه ایمانه قطعاً باغلامش اوله رق صول

ایضا ایچون یوز اون درت بیک ججاج ایله
 یننه دن مکیه کیتدی . دوه لر چیچکار ایله
 و نامش واقشه کونا کون ایله تزین ایدلمش
 ی . بلده مکرمه یه تقرب ایدمجه اعلا ی صوت
 یرک : « ایشته اللهم سکا وظیفه عبودیتی
 سایه کلام . ای بنم ربم ! هیچ برشی سکا
 بیه و نظیر اوله من . عبادته مستحق آنجق
 نسک . سلطان یکانه سنسک . سنک سلطنتکه
 بیج برکیمسه مشترک اوله من » دیدی . بعده
 یانلق دوه لری ذبح ایلدی . بو عادت قدیمه حیج
 عمره یی نماز قدر مقدس حد ایدرک نمازک
 بولیتی حقنده هر نه دلیل و برهان ایراد
 لیور ایسه دیگر یزک مقبولیتی حقنده ده عینی
 ادله و براهینی ایراد ایلور ایدی . کعبه ده
 لای منبردن خلقه دیدی که : « ای ناس !
 سزک کبی بر آدم اولمقدن بشقه برشی دکلم »
 نظر اولنور که بر دیگر دفعه سنده یاننه تواضع
 سکینانه ایله تقرب ایدن بر آدمه « نه قورقیور
 ک ؟ بن بر پادشاه و حکمدار دکلم . کونشده

قوروتلمش ات بیان برامرائه عربك طوغور
 دینی چوجغم « دیمش ایدی . نهایت مدینه
 کلوب اوراده وفات ایدی . امتنه ایتدی
 وداعده دیدی که : « هر شی اللهك اراده سیلا
 اولور . اللهك هر اراده سنك کونی ساعتی اولور
 تعین اولمشدر . انسان آتی نه تأخیر نه ده تقدیر
 ایده من . بن بنی کوندرنه رجوع ایدیورم
 سزه صوك وصیتم بری بریکزی سومکز وحقو
 یکدیگره رعایتله بری بریکزه معاونت ایتمکز در
 یکدیگریکزی ایمانه صدقه تقوایه تحریص ایدکز
 بن سزك ایچون یاشادم ینه سزك ایچمکز
 اولیورم « سكرات موتك صوك دقیقه لرند
 باشی عایشه نك دیزینه طپامش اولدینی حاله
 آره اقدمه برپارمقلرینی صوغوق صویه باتیروب
 یوزینه سوریور ایدی . کوزلرینی کوکه دیکه راک
 صوك نفسنی آلدینی زمان کسیك برصدایله
 « ربم ! امرک یرینی بولسون . استغفاریمی قبول
 ایت . سکا رجوع ایدیورم « دیدی . ای بویلا
 پرذات حقنده تعظیمسز تکریمسز برسنوز سو

بیوری یز؟ شریعت اسلامیہ سی الیوم نوع
 بک برثلثی میانندہ منتشر و صرعیدر.

بز دیورز کہ :

— ایشتہ دراپہ رک حق رسول اللہ کی
 یراتی بو صورتہ در. دینہ متعلق خصوص.
 اتہ طور تعظیم ایله تقرب بیلہ ایتسک
 تہ میان بردراپہر قلمندن شوسوزلرک
 کولسی عادتاً معجزات احمدیہ دن عد
 نغہ شایاندر. خوش اوروپا عقلا و حکما.
 دن سائر برچوق کیمسہ لردہ دخی حق
 تحق جناب رسالت پناہیدہ بو یولہ
 یرات صادر اولمشدر. لورد ستافورت
 بعضری تقدیرک دها ایلروسنہ کیدرک
 الت احمدیہ یہ حقیقۃً ایمان دخی ایلمشار
 نہایت لیور پولہ عبداللہ کو یلیام

ونو پورقده محمد روسل وهب افنديلر
 آنلره تبعاً دها برچوق کيمسهلر بو ائما
 نلريني اظهار واعلانہ قدر وارد قلري کر
 اوروپادن هندستانه کيدوب کوي اها
 اسلامي تنصيره چالیشان ميسيونرلر ايه
 سائر اوروپالي معتبرانندن برچوقلري دخی
 پيد رپي اسلامي قبوله قويولمشلر دره مع هذ
 دراپه رک ذات رسالت سمات محمدی حقنده
 آنار تعظيمه تشکر بورجمز دره واقعاتر ج
 حال رسول الله دائر سويلديکي سوزا
 ايچنده سير صحيحه نبويه يه موافق دوشميا
 بعض جهتلر دخی وارايسه ده عدم موافقه
 يالکنر صورت افاده ده اولوب حکماً س
 صحيحه دن ينه پک ده بعيد دکلدره لکر
 ايشک بو صورتی بزجه او قدر موا

معتقدان دخی دکلدره. بزجه اصل مقصد
 کرک معلم مومی الیهک و کرک سائر او
 فکارده بولنا نلرک اصل دیانت اسلامیه
 حقنده کی انتقاد لرینی کورمک و محاکمه ایلمک
 ولدیفندن ینه شو او چنجی بابده بحث او
 جهته دخی انتقال ایچون سوزی دراپره
 رک ایلپورزه. ایشته دیورکه :

— کندی مملکتک اسکی بت پرستکی ایله
 بلاقه سنی ذاتا کسمش اولان محمد (ع. م.) کندی
 جو قلعنده ایکن تعلیم ایدلمش اولان نسطوری
 مذهبنک دخی ابطال و محوی اسبابی تهیه ایتمش
 یدی. چونکه بو مذهب دخی عقل و احتساس
 شره مغایر ایدی. واقعا قرآنک مبادیسنده جناب
 حقک موسی و عیسیایه انزال ایلدیکی شیلرده
 بنان دیغنی سویله مش وایکیسنکده اسملرینی
 عظیم ایله یاد ایتمش ایسه ده اصل نصب نفس
 همام ایتدیکی شی جناب قادر قیومی تعظیم و تکر.

یمدن عبارت قالمشدر. حضرت عیسایک الوهیتندن
 و حضرت صریحه ام الله نامیله پرستشدن و تصاویره
 عبادتدن کمال نفرتله بحث ایدرک بونلر کنیدی
 نظرنده پست بر بت پرستلکدن عبارت کو.
 رملکده درلر. تثلثی بر صورت قطعیه ده رد
 ایلور. زیرا بواعتقادی آیری آیری اوج الله
 اینامق دیه تلقیدن بشقه صورتله اکلامق قابل
 اوله میه جغنی کوستریور. آنک اصل ایلک
 افکاری نصرانیتجه برده فورم اجرا ایتک
 ایدی. مملکتنده بت پرستکی محو ایتکله برابر
 نصرانیت ایچنده توره بن مذاهب باطله یی دخی
 اصلاح ایلک ایدی. یکی بردین وضعنه هوسی
 استانبولده آنک علیهنه ترتیب ایدلش بر افرا
 بر بهتاندرد. مؤخرأ روماده لوتری نصل نفرتله
 تلقی ایدیورلرایدیه اوزمان استانبولده حضرت
 محمدی (ع.م.) دخی اويله تلقی ایدیورلرایدی.
 الله واحد و ذوالجلاله ایمان تامی آز حقوق تغیر
 ابدن مداخلات و مشارکاتی هر نه قدر کمال نفرتله
 رد ایدیورلرایدیه ده سرد ایلدیکی صفات ذاتیه

شبهوتیه « آنتروپومورفیک » اصولندن ینه پکده
 فارجه حقیقه میور ایدی. قرآنک تصویر ایلدیکی
 خدا دخی جسم وعقل جهتیه بر انسان کبیر
 یمکه مساعده وازایسه اوپله در. فقط مؤخرأ
 حضرت محمدک اخلافی بو یاکاش فکرلردن واز
 کچوب دهها عالی افکاره واصل اولدیلر .

بز دیورز که :

— دراپه رک بو فقره ده « آنتروپو
 مورفیک » دیدیکی شی جناب حقه حاشا
 صورت بشر اسناد ایدلمسی اصولندن عبا.
 تدرکه بو اصولک اصل تمامی بعدالتحریر
 نصرانیتده کو لمشدره. حق تعالی نی انسان
 سورتنده همده آق صقاللی براختیارانسان
 سورتنده تصور واپله تصویر ایتمشلردره.
 ین اسلامده ایسه بویله بر تصور قطعاً
 موجود اولمدینی جهتیه تصویر دخی وجوده

کله مامشدره دراپه رک بویه بر شیشی اسلامه
 افتراسی عجیبا بوبابده کی احکام قرآنیسه یی
 اکلایه مامسند نمیدر؟ زیرا خلفا و اخلاف
 محمدیه نک بوفکردن و از کچه رک دها عالی
 بر فکر و مطالعه یه واصل اولدقلربی بیان
 ایتسی قطعاً واقع اولیوب اسلامدن هیچ
 بر فرق نک احکام جلیله قرآنیه دن اصلا
 تباعد ایتماش اولدقلربی محققات قطعیه دندره
 الله ذوالجلال سببحانیتله متزه اوله رق
 شریک و نظیر و مثالی بولمیدینی قرآن کریمک
 بیسک یرندره مکر و ایکن اله قرآنه مثال
 بشرک اسنادی دراپه رک دخی خاطرینه
 کلامی ایدی. بزطن ایتک ایستیورز که بو
 مسئله ده دراپه ری تغلیط ایدن شی « یدالله »
 و « بیت الله » و « استوی علی العرش »

« لایستحی ان یضرب مثلاً » کی آیات
 ریمه بی اکلایه مامسی قضیه سیدره. واقعا
 تشابهاتدن اولان شیلرک صورت قطعیه ده
 یر قابلیت تفهمنندن طولایی هرکس
 مذوردر. لکن بونک ایچون منطقاً بدیمآ
 بانا قاعده لر قونلمشدر. برکلامک معنای
 تبقیه سی مقصود اولمق متعذر ایسه موجود
 ولان قرائندن بالانتقال معنای مجازی سی
 صد اولمق یولی هر لسانجه طرق طبیعیه دندر.
 باجیل موجوده ده بابا و اوغل کی تعبیر اتدن
 معنای حقیقی قصد اولنه میه جفی و بناء علیه
 معنای مجازینک قصدی لازم کله جکی
 نطقیون نصارا میاننده دوشونلسه ایدی
 رمدش خطا لر دوچار اولمز ایدی.
 نط دراپه رک شکایتی وجهله خرسدیانلق
 دراپه ر — (۱۴)

کنیسانی هر علومى رد ایلدیکى کبی منطقی ده
 نظر اعتباره آلامش اولدیندن صرف
 ظاهری و حقیقی معنای مراد ایله دوچار
 خطا اولمشدور. حمد اولسون اسلام بو کبی
 خطا لردن مصون قالمشدور. معانی حقیقیه
 متعذر اولدینی یرلرده معانی مجازیه قصد
 اولنه رقی ذهنلردن و هملر ازاله ایدلمشدور.
 احتمال که دراپره بو حقایقه قدر سوق
 وقوف ایدمه مدیکى ایچون قرآن عظیم الشان
 اشبو « آنتروپو مورفیک » انتراسنی
 ایتمشدور. مسئله بوندن زیاده تفصیله دکرلی
 اولم دینی ایچون سوزی ینه داپره ترک
 ایدیورز . دیورکه :

— اسلامیتک مبادیسی حقنده بیان ایلدیکمز
 شومطالعات بو بابده ارباب صلاحیتدن اولانلر

طرفندن چوقدن قبول اولمشدر. سیر ویلیام جون
 بو مسئله ده مؤلف لوق ایله متفقاً بولیورکه
 خریستیانلق ایله اسلامیت آره سنده نقطه یکانه
 ائتلاف حضرت عیسی ابن الله عدیله جناب
 حق مساوی طایمقدر. حق تعالی حقنده مسلمانلرک
 اعتقادی ومطالعائی نصارادن پک چوق دها
 عالیدر. ایتالیا حکما سنک افکاری دخی بویله
 ایدی. مشهور دانتی حضرت محمد عادتاً بر
 شیزماتیک (یعنی نصارای معتزله دن) اولیق نظریله
 باقارایدی. اسلامیت دخی آریوس مذهبک بر
 شعبه سی دیه حکم ویررایدی. انکاتر ده واتهلی
 مسلمانلغه صورت اصلیه سندن چیقمش بر خر.
 ستیانلق نظریله باقارایدی. « نسطوریلکک بر
 شاخی » دیر ایدی. برقاچ محاربده روملری
 مغلوب ایله کدن وآسیا و آفریقایه منتشر اولمغه
 باشلادقدن صکره مظفریات واقعه سندن طولایی
 قوت قلبی آرتدیره رق ایلك حدودینی تجاوز
 ایلدی ویکی ومتفرد بر دین اولیق اوزره کند.
 یسنی اورتهیه قویدی اعتقادنده ایدی .

بز دیورز که :

— بومسئله ناز که خصوصاً در ایه رک
 ۱۷۴۰ سنه میلادی سنده وفات ایتش لوق
 ۱۳۲۱ سنه میلادی سنده وفات ایلش
 دانته کی ذواندن فکر آلمه کنیسنی محتاج
 کورمسی و باخصوص مدعاسنی سرداچون
 کنیسنی بونلره محتاج کورمسی شایان
 تأسفدور. اوروپاده اسلامیت آنجق شمد.
 یلرده بر پارچه اکلاشلغه باشلامش ایکن
 بیه کرک عمدأ و کرک من غیر تعمد کور بلن
 خطالری جمله مزه حیرت ویرمکده دره.
 بوندن اولکیلر کرک عمدأ و کرک من
 غیر تعمد نشر ایلدکاری یا کشلقلره قایلحق
 حقیقه موجب تألم اولزمی؟ بوراده عمدأ
 و من غیر تعمد سوزلرینی تکرار ایدیشمز

مقصود سز دکلدره نصرانیت عالمی اسلامیت
 علیه نه آلداتمق همچون عمداً بر چوق افترا لر
 نشر ایدلدیکنی کوردیکمزکی هر نه دن ایسه
 اسلامیت دوست اولانلرک دخی من غیر
 تعمد بر چوق خلاف شیلره قاپلدقارینی
 کورمشزدردر دراپر بواسکی مستشرقلرک
 اسلامیت - قندهکی خطالرینی یکی مستشر-
 قلرک آثار یله تصحیح ایده بیلور ایکن او
 کافی اختیار ایتماسی تعمد آمی من غیر
 تعمد می وقوع کلدیکنی بیله دیزه حقیقت
 شودرکه اسلامیت ایله نصرانیت آرسندهکی
 اختلاف یالکیز ابوت و بنوت مسئله لرندن
 ده عبارت دکلدره بواختلاف مسائل
 مختلفه ناک اس الیاسیدر یوقسه نقاط
 اختلافیه دهاپک چوقدره از جمله اسلامده

رهبانیت یوق انصرانیتده ایسه واردر .
 اسلامده قول ایله ربی آره سنه کیسه کیره مدیکی
 حالده انصرانیتده قوجه بر حکومت کنیسائییه
 کیرمشدر . اسلامده علوم شتی ایله اشتغال
 هادتا عبادت درجه سننده ملتزم اولوب
 حکومت کنیسائییه ایسه بونی قطعاً منع
 ایتمشدر . دهها بر جوق مسائل مختلف
 فها واردر که ظاهر حالده یک اهمیتسز
 کورینورلر ایسه ده حقیقتده عندالاسلام
 سربستی افکاری محافظیه مدار اولدینی
 حالده عندالنصارا محدودیت افکاری موجب
 اوله رق محافظه ایدلدیکندن ایکی دینی
 بربرینه قیاس اتمکه مانع اولور . نه حاجت
 پروتستانلق ایله قاتولیک مذهبلری آره سنده
 ایشته او ابوت و بنوت مسئله سنجه هیچ

بر فرق اولس دینی حالدہ ہوا یکی مذہبہ
 یکدیگرینک عینیدر دنیلہ بیلور می؟ اسلامیت
 ایلہ پروتستانلق وبالخاصہ قاتولیکک آوہ سندہ
 کی نقاط و مخالفات ہوندن پک چوق
 زیادہ در . دقت اولنماید و کہ ہوقرہ دہ حق
 تعالیٰ حقتندہ « مسلمانلرک اعتقادی مطالعاتی
 نصارادن پک چوق دہا عالیدر ، سوزی
 ہوندن اولکی « آنتروپومورفیک » سوزیلہ
 متناقضدر . قرآن کریم حق تعالیٰ بہ بشریت
 صورت و سیرتی اسناد ایلور ایسہ علویت
 ہونک نہ سندہ قالور ؟ ہلہ رسول اکرم
 افندی می شیزمانیق عد ایتک یالکز دراپہر
 ایچون دکل آدانتہ ایچون بیلہ خطای
 فاحشدر . شیزمانیق اولاق ایچون اولجہ
 نصرانی اولاق حتی روما کنیساسنی طانمش

بولنقى و بىمدە آندىن رجوع ايلمىك لازم
كلور . اسلاميت دكل آپروتستانتلىق بىلە
شيزماتىق مائىلە مەز . و قىلە رومائى طائىمىش
اولا اوتوردوقس مەزھى بالاخىرە رومادىن
آيرلدىغى اىچون شيزماتىق دىە حەكم اولمىش
وزمانمىزدە دىاسلا و غەنىرى روم پەترىقخانىە
سەندىن آيرلدىغى اىچون آنلرە پەترىقخانىە
تەزدەندە شيزماتىق دىنىلمىشدر . حالبو كە
مەزھەب مەز كورە انصرانىەك كافەسى يەنە
يەكەيكرىنىك غەنى دىمەكدرلر . اسلامىق
آرىوس مەزھەبنە بىكرىمىك شيزماتىق عد
اىتمەكە نەسەتلىە پەك اھون قالور . فى الواقع
دراپەر ابوت و بنوت مەسئەلىسى وبالخاصە
حەضرت مەسىھك رەببىيەتنى رەد اىلىيور
اپدى . اما بىزچە آرىوسە مەسند اولان

شی یا لکنز بوندن عبارتدر . آریوسک
نقاط سائرۂ ایمانیہ سنی دخی بیلعلی یزکہ
اسلامہ دکلسہ بیلہ نصرانیت حقیقیہ یہ
درجۂ تقریبی حکم ایدہ بیلہ لم . انکلز
واتہ اینک مسلمانلغہ صورت اصلیلہ سندن
چیقمش بر خرسستیانلق ونسسطوریلکک
برشاخی نظریلہ باقمسی عادتا موجب خندہ
مواد دندر . عجبا نسسطوریلک خرسستیانلغک
صورت صحیحہ سیمیدر ؟ حتی مذاہب
سائرہ سنہ صورت صحیحہ دنیلہ بیلہ جاکمی ؟
بونلر حالا ایادی اعتباردہ بولنان انجیللرک
قویدیننی نصرانیتیمیدر ؟ مسئلہ نلک بوجہ تنی
« مدافعہ » نام اثر من حل ایدر . برقاج
محاربہ دہ روملری مغلوب ایلدکن وآسیا
وآفریقایہ منتشر اولمغہ باشلادقدن صکرہ

حضرت رسول الله ك قوت قلبی
 آر تدره رق اسلامی یکی و متفرد بر دین
 صورتنه افراغی تاریخ ایله توفیق قبول
 ایدر روایان دن دکلدر . حضرت رسول
 اکرم نصارا ایله هیچ بر محاربه ایتدی .
 بر کره عزیمت بیورمشلر ایدی . تلاق
 صفین واقع اولمق سزین عودت بیورلدی .
 ایکنجی حاضر لقه ارتحال رسالت پناهی
 وقوعه کله زك حاضر لنان اردویی حضرت
 ابوبکر سوق ایلدی . اسلامك آسیا
 و آفریقایه منتشر اولدیغی رسول اکرم اقدیمز
 کورمدیلر . هله « الیوم اکملت لکم دینکم »
 فرمانندن سکره دینه بر نقطه دهاقونلمدی .
 حمد آثم شکر آ اسلام کندی حقایق دینه .
 سنی پیلایکندن دراپه روا مثالك بو یولده کی

تحریرات تاریخیہ سی اسلامی تغلیط ایدہ من
ایسہ دہ اوروپا حقایق جویانی کرکی کبی
تغلیط ایدہ بیلہ جکنہ قارشو تأسف دن بشقہ
المزدن برشی کلہ من . ایشته سـوزی ینہ
دراپہرہ ترک ایدیورزہ دیوزکہ :

— حضرت محمدک عمری ہان تمامیلہ کنندی
مملکتی فتح ایلہ آتی دین اسلامہ ادخال ایتک
مقصدینہ صرف اولندی . یالکز عمرینک نہا .
یتلرنده سوریه ایلہ ایرانی دخی تہدید ایدہ جک
قدر کنندیسنده قوت کوردی .

— همان اخطار ایدہ لم کہ ایشته یوقاریکی
مخطاسنی دراپہر کنندی کنندیسنہ تہجیح
ایدیور .

— آخر عمرندہ کنندی حکومتک کیمہ
انتقال ایدہ جکی حقندہ ہیج بروصیت اجرا
ایتمدیکندن بعد وفاتہ کنندیسنہ برخلیفہ تعینی
مسئلہ سی مشکلاتسز حل اولنہ مدی . نہایت

حضرت عائشه نك باباسى حضرت ابوبكر انتخاب
اولنه رق برنجى خليفه اولق اوزره اعلان
ايدلدى. اسلاميتك صورت تأسدس وانتشاريله
نصرانيتك تعمى آره سنده عظيم برفرق وارد.
خرستيانلق هيچ بروقتده روما دولتنك بت
پرستلكنى محو ايدى جك قدرت و قوتى پيدا
ايتامش ايدى. بناء عليه او بت پرستلكنى دخی
کنديسنه قائمقن بشقه بر شى ياپه مدي . بت
پرستلكنك كهنه قواعد قديمه سى خرستيانلنك
افكار جديده سيله تجديداً احيا ايداشن اولدى.
بوندن اول بحث ايلديكمز نصرانيتك بت پرستلشد.
يرلسى ماده سى دخی ايسته بوندن طولاي وقوعه
كلدى . فقط عربستانده حضرت محمد بتلرى
تماميله كسر ومحو ايلدى . كنديسيله اخلافي
طرفندن تأسيس اولنان دينده اليوم بت پرستلكنك
هيچ برائرى بولنه من. وقتيله كهبه اطرافنه
ديزلش اولان صنملى اليوم كلياً منسى حكمنه
كيرمشلردر. اعلان اولنان توحيدبارى اعتقادينه
هيچ برشى قاريشد يرلماشدر. موفقيات عسكرية

دخی افکار عامه یه یکی دینی حسن قبول ایتدیر مکه
کوزل خدمت ایلدی. زیرا بر دین عموماً قبول
اولمش اولدینی حالدہ آرتقی آنک صورت و کیفیتی
نه اولدیغنه اهمیت و یریلورمی؟

بز دیوروزکه :

رسول الله افندی مز حضرت تلیزینہ خلافت
برامیر المؤمنین انتخاب واکا عموماً اہل
اسلامک بیعت و اطاعت ایتسی مسئلہ سندن
اوروپا لیسار بحث ایلدکاری زمان اویلہ بر
صورتده بحث ایدرلرکہ کویا حضرت
رسول الله بر حکمدار ایمشلرده بلا ولد
وفات ایدرک تاج و تحت حکومتک کیمہ
انتقال ایتسی لازم کله جکنی وحق بروصیت
ایله تعیین بیورمدقلرندن بومیراثہ کیملرک
قوندر یلہ جقلری خصوصندہ امتہ حیرت
کلهرک انتخاب خلیفہ مناظرہ سی دخی آندن

طـولایي ظہورہ کلمش ظن ایدرلر۔ اما
 بوندن طولایي اوروپالیرلی تعییسه پکده
 حقمز یوقدرہ۔ زیرا اوزمان مدینہ دہ بیله
 بوطن بعض ذوات نزدندہ کرکی کبی میدان
 آلہرق شہاء ولایت علی کرم اللہ وجہہ
 ورضی اللہ عنہ افندیمز حضرت لری کندیلری
 کبی اہل بیت رسولدن برذات وار ایکن
 مقام خلافتہ بشقہ سنک انتخابی لازم کلیہ۔
 جکی ظنتہ دوشمش و بوطن بعض طرفدار۔
 لری جابندن دخی قبول و تصدیق ایدلش
 ایدی۔ واقعہ اوزمان حضرت عمر و سائر
 واقف دقایق خلافت اولان ذوات طرفلر۔
 ندن بو ظنک موافق حقیقت اولمیدینی
 میدانہ قونیلهرق حضرت سلطان ولایتہ
 دخی قناعت کاملہ کلمش و حضرت ابوبکرہ

ز دل و جان اطاعت کامله ایله اطاعت
 ایدرک حق صدق محبت درونی دخی
 اصلا تبدل و تغیر ایتماش و بو ایسه خلیفه
 مشار الیهک ارباب ارتداد ایله بالذات محاربه یه
 کیتمکه قالدشمسندده حضرت علینسک
 « یا امیر المؤمنین اگر بو محاربه ده سکا بر
 حال اولور ایسه اسلامک حالی نه یه منجر
 اولور ؟ بالله سن بالذات جنکه کیتیمسوب
 مرکز خلافتده ثابت اولمایدسک. بو خدمت
 بزم کبی امرای اسلامه تعلق ایدر » دیه منع
 ایلمش بولنسیله مرتبه تحققه وارمشدر.
 لکن اندن صکره ممالک واسعه اسلامیه
 اوزرنده حکومتلر تتابع و تعدد ایلدیکی
 و باخصوص حکمران خاندانلرک بعضیسی
 بعضسنه تفوق داعیه سنه قالدشمسینی زمان

بومسئله امت میاننده دها زیاده بیویه دره
 علویه و فاطمیه و عباسیه و سائره و سائره
 که طرفدار لر کویا خلافتک حاشا حضرت
 ابوبکر و عمر و عثمان طرفلرندن اغتصابی
 افترا و حکمنه قدر وارمشلردره. حال بوکه
 رسول اکرم افندیمن بر حکمدار دکل بر
 پیغمبر ذیشان ایدیلر. حق مکه فتحی اثناسنده
 عسکر اسلام فوج فوج کچرلر ایکن ابو
 سفیان حضرت عباسه « محمدک دولتی نه
 قدر شوکت پیدا ایلمش ؟ » دیدیکی زمان
 حضرت عباسک « بو بر دولت دکلدر.
 نبوت و رسالتدر » دیه ایتدیکی تصحیح
 دخی بو حقیقتی مؤید بولمشددر. حضرت
 رسول اکرم بر پیغمبر ذیشان همده
 خاتم النبیین ونی آخر زماندرلر. نبوت ایشه

حکومت و سلطنت کی بر ذاتہ آبا و اجداد۔
 بندن انتقال ایدہ مز۔ بناءً علیہ اولاد
 و احفادینہ دہ منتقل اولہ مز۔ رسول اللہ
 قدیمز حضرت تدرینہ دخی اونبوت او
 رسالت هیچ بر طرفدن ارثاً انتقال ایتماش
 ایدی کہ کندی ورنہ اہل بیتہ دخی ارثاً
 انتقال ایدہ یلسون۔ نبوت و رسالت ہم دہ
 خاتم الانبیا اولق شرطیلہ یالکنز کندیلرینہ
 طرف الہیدن توجیہ بیور یلوب خلقک
 قبول و ایمانی دخی آنک انتشار و تعمی
 اسبابی اکمال ایلمش ایدی۔ ذات سعادتلر۔
 ندن صکرہ بر پیغمبر دہا کلمیہ جک کہ او
 جہتدن کندیلرینہ بر وارث آرانہ یلسون۔
 یالکنز احکام شریعتی انفساز جہتندن بر
 امیرک لزومنه کالجہ : بونده دخی اساس

حکمت اسلامیة به مراجعتدن بشقه یول
اوله ییلورمی؟ اوامارت و امامت اسلامیة
دخی نبوت و رسالت کی اولاطرف باریدن
توجیه و ثانیاً خلق طرفندن قبول و تصدیق
ایدیش اولیق لازم کلور. واقعاً امارت
وامامتک طرف باریدن ماده توجیهنه امکان
یوقدر. بوامتیا زانیای ذیشانه مخصوصدر.
اگرچه اولیای کرامه طرف باریدن مرتبه
ولایت احسان بیوریلور ایسه ده اولیانک دینج
شریعتجه هیچ برحکمی حکومتی اوله مزه
امر ولایت کندیلریله الله آرده سننده بر
کیفیت مغنویه در که خلق اغلی آندن اکاه
بیله اوله مزه. بو حالده الله ایکنجی جهت
قالور که اوده امتک قبول و اتباعیدر.
بونک ایچون احکام شرعییه او قدر متین

استحکام در که آنی اور و بانک توارث
 و نلرینه بکز تمکه بیله احتمال یوقدره
 به علیه حضرت ابوبکر و اخلاقی خلقک
 بیت و قبولیله مقام خلافت کلمشردره
 الله اوله رق رسول الله اقدیمز حضره
 بی کندیلرندن صکره امامت اسلامیه به
 حضرت ابوبکر کچمسی لزوه فی خسته
 کلری زماننده بالذات آمل آرقه سننده
 از قیلمش اولمق کبی برچوق احوال ایله
 یترمشردره علمای اهل سنت و الجماعت
 حقیقی بیلدکلری جهتله خلفای راشدین
 ضوان الله علیهم اجمعین حضراننه علی
 راتبهم حرمت و رعایت ایدرلرله بونلره
 نصب خلافت افترا سی ایدنلر ایسه مذاهب
 اهل سنتک خارجنده بر طاقم فرقه لر اولوب

ادعایارنده بحق اولمده قلمی ده احکام ش
عیسه یه واقف اولانلر نزدنده جزو
محاکمه ایله تحققت و تبیین ایلمه بر دین صور
عمومیه ده تصدیق و قبول اولندقدن حکم
آرتق آنک وجه و کیفیت نه اولد یقینه اهمیت
ویرلمیه جکی حقنده دراپه رک سر دایلد یکه
مطالعده دخی یا کلشدره « بویله بولد
بویله کیدوز » اعتذاری اسلامدن بشه
ادیانده بولنور ایسه ده اواعتذار اسلامده
یوقدره متکلمین و مجتهدین و ائمه و علم
حضراتنک آنارینی کورنلر بو حقیقت
واقفدرلر اسلام دایما مجاهد ایله مأورددر
علمای کرام حقایق دینییه یی دایما تحری
و خلقه تفهیم ایله موظفدره سلاطین عظام
حضراتی حضورلر نده وقوع بولان درسلی

بلر ایچون تفصیله حاجت اولدینی وجهله
 مسئله ده نه قدر اعتراض ممکن ایسه سرد
 یلور و آنلرک جوا بلری ده اعطا اولنه رق
 نه لر رفع و ازاله قلعور. بوسیده مبیدر که
 لامده نه قدر تحریات عمیقہ یه کیریشیلور
 به ار بابک اعتقادی او نسبتده قوت
 ووب بو خصوصده مسلمانلق ادیان
 زه یه بکنه من. ادیان سائر « چوق
 ایشدیرمه آلتدن چپان اوغلی چیقار »
 احترازیسی ایله باغایدورلر. ایشته بو
 اط نازکه اوزرینه اهل اسلامک انظار
 و حکمتی جلب اولاندقدن صکره بلا
 وف ولا احتراز سوزی دراپره ترک
 بیورزه دیورکه :

— اسلامیتک آحاد ناس طرفندن رعایت

اولنان اصول وقوانینی حقندہ بورادہ هیچ
 شی دیمیه جکم. بونی او کرنکی مصراق ایدن قارہ
 « آورو پانک ترقیات فکریہ سی تاریخی »
 اثر مک اون دردنجی بابنه مراجعت ایدہ بیلور
 بورادہ یالکز براخطار کفایت ایدرکہ اسلام
 کوکلری یدی قاتدر. اوایسہ اصول شرقیہ
 تجهیز اولمش بر سر ایدرکہ درونی حظوظ
 شہوانیہ ایلہ مالا مالدر. اورالردہ قرہ کوز
 جاریہ لردن مستفرشہ لردن بشقہ برشی کورلر
 بت پرستک ایلہ مزاج ایدلمش اولان خرسا
 نلقندہ صورت الہیہ بلکہ بوندن دہا زیا
 عظمتلیدر. لکن جہلای ناسک ذہن لردن
 تعالیٰ حضرتلرینک بر صورت آدمیہ دہ اولر
 خیالی سیلوب محو ایتمکہ امکان یوقدر. جہلا
 ناسک معبودی اولسہ اولسہ آبحق فوق العاد
 جسم بر آدم اولہ بیلور. انسانیتک بر ہی
 عظیمی کہ اوزاقدن آلپ طاغلرینہ توجہ ایدر
 کندی کولسکہ سنی بر مقیاس عظیمہ کور
 آدمک کوزی اوکنندہ کی خیال کی !.....

بز دیورز که :

— شو غریب سوزلر اوزرینه
 بهرک سلسله کلامی بردها کسمکه
 بحر اولدق. دراپهر مسلمانلرک کوکلری
 راجتلیرینی بر برینه قانار ایسه بونی
 ایتسزک ایلکجه بیلورمی نز؟ هیچ اولمز
 لیه کوکلرک یدی قات وجنتلرک سکز
 لسی کی برفرق اولسون بچاره آدجکزی
 اظ ایدم ماش. دراپهر اسلامیتی بوصو.
 اکلماش اولور ایسه واقما علوم ایل
 لامیت آره سنده عظیم بر نزاع بوله بیلور.
 ان اسلام حقنده آنک خلیاسیله حقیقت
 لامیه آره سنده کی فرق میدانه چیقار ایسه
 کمدندو فلاسفه دندر دیه کنج ومتفنن
 مسلمانلر مزک دراپهر وامثالنه علی العمیا

قایلی و یرملرینک احتمالی اوکننده
 چکمش اولورزه بوققرهده دراپه رک
 ایله جنتی ایکیسسی برکی کوسستردسی
 اسلامیت نقطه نظر مزجه عظیم بر خد
 ایسهده سائر برچوق خطالری کی
 خطایه دخی کندیسنی دوچار ایدن شی
 خرسستیانالمقدره زیرا خرسستیانالمقدره
 وجنت شی واحددرلره جناب حقه سم
 مکان تعین ایدرک ارواح طیبه نک د
 وجودلردن خروجندن صکره سم
 بالعروج حق تعالی حضر تلرینک یاننده
 موقع معینده الی الابد باقی قاله جقلر
 یعنی اوسماک ارواح ایچون جنت اوله جغه
 اعتقاد ایدرلرده دراپه ردخی مسلمانلر
 جنتی بویله یدی قات سمدن عبارت ظ

وندرو . بزم سسكنز جنتك یدی سمدان
 رت اولمدقلربی بیلسه واز جمله
 سارعوا الى مغفرة من ربكم و الجنة
 لهما السموات والارض هم آیت کریمه
 بیان بیورلدینی اوزره جنت اسلامیه
 عرضی سموات و ارضک عرضنه
 سوی اولدیفنی کوره رک بویله مساحه سی
 هیره کوکه بکزه مدیکنی فرق ایتسه ایدی
 بو خطای فاحشه دوچار اولمز ایدی
 نصارا و آنلره اتباعاً حکماً مسلمان
 جنتی بر حظوظات نفسانیه خانه سیدره
 قوب قولایچه تعیب واستغراب ایدی
 رلره حتی آنلر جنتلرک یالکزه حظوظات
 دهوانیه بی مطمن ایتلک ایچون خلق
 اندقلری خلیاسیله قادینلرک جنته کریمه

جنگار بنی ده اسلامه اسناد ایلر لر که بواسطه
 کندیلر بنی یهودیله تغلیط ایتمشدر
 ظن ابدیه یلورز. زیرا یهودیله قادی
 عبادتله مکلف اولمقدلری کی عباد
 قازانیله حق اولان جنت ایله دخی مکلف
 اولمزلر. شو نوع نسوالمک جنته کیره
 جکی حقنیده کی خطالری صراحة فاح
 اولدیفی جهتله آنی ردایچون هیچ برکو
 تفصیل وتوضیحه لزوم بیله کورمیز
 چونکه خطالرك بو قدر باهرلری ایچو
 دخی تفصیلات ویره جک اولور ایسا
 آنلرك کثرته مبنی بر چوق جلد
 طولدیرمه مجبور اولورز. جنتک برحق
 ظات شهوانیه محلی اولمسی بحثنه کانجه
 واقعاً قرآن کریمک بر چوق آیتلرینک یالک

انی ظاہر و سنہ نظراً جتہ در لوم و مودل
 لو شرابلر حوریلر غلمانلر و الحاصل
 اسک اشتہا ایدہ جکی ہر شیلر موجود
 لہ حق ایسہدہ « نحن معاشر الانبیاء
 ربنا ان نزل الناس منازلہم وان نکلم الناس
 بقدور عقولہم » وہ کلووا الناس علی قدر
 قولہم لاعلی قدر عقولکم » حدیث
 رفلرندہ تعین بیوریلان مسلك عرفان
 ملام نظر اہتمامدن دور ایدیلہ بیلورمی؟
 بق تعالیٰ حضرتلرینک قوللرینہ انعام
 احسانی « رحمن » و « رحیم » صفات
 تہہ سنک مقتضای شانیدرہ صفت رحمن
 و عالم کون مکاندہ مؤمن اولسون کافر
 و لسون بالجملہ عباد الہیسنہ احسانی
 بذول اولدیغنی کوسترہ ممدحیات

اوله رق آلدیغمز بر یو طم نفسدن ماد
 معنوی ال بیوک تذوقات و تلذذات
 وارنجیه قدر هر شی نعمت و احسان
 الهیدر. نعم الهیه یالکنز بو عالم دنیا
 مخصوص و منحصر قالوبده عوالم سائر
 یوقدر دیه کیمک الله بر سندی وارد
 وعد صادق الهی ایلله بزاهل اسلام اعتقاد
 و امید ایلرز که عالم آخرتده دخی
 الهیه وارد. هم عالم آخرت عالم دنیا
 قیاس قبول ایدله میجه جک قدر اوسع واعظ
 اولدیفی کی اوراده کی نعم الهیه دخی دنیا
 نعمت لرینه قیاس ایدله میجه جک قدر اعظ
 واکلدر. یونلری انکار ایچون فلاسفه نکه
 کند ی او هام منکرانه سندن ماعداسندلری
 یوقدر. بزم تصدیقمز ایسه قول مجرد

دکدرو . سماریتنه اینان دیغمز کتاب الله
 رینه در . « عقل ایره جک شی دکل »
 لر ایسه بو خلقت اولای دنیویه دخی
 ایره جک شی دکدرو . از جمله عقلمز
 دینسه یعنی کیفیت تعلیمزده ایره مز
 مدیکی ایچون انکارده حق قازانیله مز
 اصل آخرت و آنک نعمتلی دنیادن
 لمدر . هم اوراده کی نعمتلك انعام
 وحسانی حق تعالی « ضرر تیرینک » رحیم
 تیله متجالدرو . یعنی عبادندن کندلی
 خاب ایتد کلرینه او نعمتلی بذل
 جکدر . ای شمدی بر ملاحظه ایدلم
 داده بلااستثا هرکسه بذل ایتدیکی نعمتلی
 ایسه آخرتده کندلی متخبلرینه
 بیص ایدله جکی نعمتلی دخی آنلر عینیمی

اولی ؟ ایسته یالکز شو معالعه و ملا
 نعم آخرتک نعم دنیا دن بشقه درلوا اولدی
 افهامه کافیدره . سورۃ بقره دده و بشر الذ
 آمنو و عملوا الصالحات ان لهم جنا
 تجری من تحتها الامهار . کما رزقوا منها
 ثمرة رزقاً قالوا هذا الذي رزقنا من
 واتوا به متشابهاً و لهم فيها ازواج مطه
 وهم فيها خالدون « آیت کریمه
 تفسیرنده مفسرین کرام حضرت اتنک ابر
 بیو دقلری و بزم دخی یازمقدمه بولندینه
 بر نفسیر شریفده جمع و محسا که ایدلد
 اوزره عصر سعادت نبویهده قرآن کر
 ایلک نفسیر ایتمش اولان ابن عم رس
 ابن عباس - حضرت تلی اول خواجه کاش
 علیه افضل التحیات افسدیمز حضرت تلی

تعليم بيوردرلر كه نعم جنت يالكىز اسم جهتيله
 هم دنيايه مشاهدرلر . يوقسه ماهيت
 كيفيت جهتيله بتون بتون بشقه درلر .
 سىك عقولى مرتبه سنجه تفهيم مرام
 اب قرآن اولاديني ايجون اوصورتده
 خبار ووعد بيورلمشدره . واقععا اويله ده
 ولقى لازم كلزمى يا ؟ ا كر نعم اخرويه نعم
 نيويه تك عيني اواسه لر دنيايه لذائذ كايه
 شربيه وشهوانيه يه فسقه بيله ايسته دكلرى
 در نائل اوله بيلد كلرندن بونلرك عادتا
 نائل جنت اولمش بولملرى لازم كلور
 يدى ده آخرتده صاحبانك نائل اوله جقلرى
 جنتلك هيج حكملرى قانز ايدى . فقط
 دنياجه نائل اولنان نعمتلك دخى ماهيتلرينى
 كوزبله بر دوشونملى يزه . يالكىز ا كل وشرب

و استیفای حظ شهوانی نعمت کافیہ میدر
 آلتون لکنی اولوبده ایچنه قان قوصان
 ایچون اوالتون لکن نعمت میدر؟ ما کو
 لات و مشروبات نفیسه یه نائل اولدینم
 حلاله اضطراب معده یه دوچار اولانلر
 ایچون بونلر نعمت میدرلر؟ بر محبوبه دلارایی
 دراغوش ایدوبده آنک عفت و صداقتندن
 مشتبّه اولانلر ایچون اوده بر نعمت میدر
 بر ظریفک دیمش اولدینی وجهله دنیاده
 «امل» لر «الم» لردن و «ذلت» لر
 «ذلت» لردن مقلوبدرلر. بو ذوقلر بو
 صفالر هپ نسبی شیلردر. بالکلیه یوقلقلری
 انسان ایچون موجب خسران و چوقلقلری
 مستلزم بحران اولور. عالم آخرت بر عالم
 بقا و سرمدی اولدیغنه کوره بوکی احوال

سیسہ دن مبرا و دھما مکملی اولمق طبعاً
 عقلاً و منطقاً دخی لازم کلزمی ؟ ہم
 پیادہ کی نعمتار ایچندہ بوالدیغمز لذتار
 ی بر طاقم وظائف طبیعیہ نلک ایفاسنہ
 سویق و سہوق ایچوند رکہ او قدر جق
 تار اولسہ او وظیفہ لر حقیقہ کوریلہ عنہ
 ، یوم وجود منک استہلاک ایلدیکی قوا
 دید اولنقی ایچون دیشلر من التندہ بر
 وق شیلری او کوتمکہ مجبورز . انلردن
 تذوق حصولہ کلسہ او آنغاریہ یی کیم
 کر ؟ ادامہ نسل ایچون نہ لرہ مجبورز
 لرہ ! بر عضو مخصوصک بر تذوق
 ریع الزوالی اولسہ غائلہ عائلہ یہ کیم
 مل ایدر ؟ بو خصوصہ کی خفی حکمتار
 لک حقیقتار نظر اعتبارہ النورایسہ دنیا

نعمت لرینه انسانك عادتاً « نعمت » ديه جي
 كلور . نعم آخرتك اشبو نعم دنيايه بکزه
 مامسي ضروريات حقيقه دندر . مثلاً دنيايه
 لذائذ شهوانيه دن حکمت خفيه الهيه تناسل
 اولوب آخرتده ايسه ارواحك كافه سي
 وجود طريقيله بو عالم هستي به کلوب عالم
 عقبايه مرور ايلمش اوله جقارندن تناسل
 احتياج قائم مشدر که او حوريلر ايله اوله جق
 محبت دخی دنيايه کی حظوظات شهوانيه به
 موافق دوشه بياسون . « امور » کلمه
 فرانسز لساننده محبت و عشق و سود
 و غرام مغالرينه دلالت ايتدکن صکر
 برده شهوت و جماع معاسنه دلالت ايدر
 حالبوکه حق تعالی حضرت لرینه « امور
 ايتک » دخی فضائل دپانت نصرانيه دندر

بو حالدہ او آہورہ جماع معناسی و یرمک
 عندالنصارا نہ قدر غریب دوشرا یسہ جنت
 حوریلر یلہ ایدیلہ جک صحتہ عینیلہ دنیا
 جماعی معناسی و یرمک دخی عارفان اہل
 اسلام نزدندہ او قدر غریب دوشرہ قرآن
 کریمدہ اشبو حوریلر قاصرات الطرف
 یعنی کوزلر ینک قویروقلری بیلہ طرف
 رجالہ یعنی ہیچ براحتساس هوا پرستی بہ
 باقمتدن قاصر وہ لم یطمسہن قبلہم انس
 ولا جان یعنی اصحابندن اول انلرہ انسدن
 جندن ہیچ برکیمسہ ال سورما مشدر دیہ
 تعریف اولنمش ایسہ دہ بونلرلہ دنیا جماعی
 کبی جماع ایدیلہ جکنہ دائر قرآن کریمدہ
 صراحت دکل ایما بیلہ یوقدرہ عارفان
 اہل اسلامدن قطع نظر اسلامدن عقول

قاصره اربابنه بيله بو حوريلرك دنيا نسواننه
 وانرله ايديله جك صحتك دنيا جماعنه
 بکزه مدیکنی ا کلامغه مدار اولق اوزره
 واعظ افنديلر اشبو حوريلرله ايديله جك
 صحتك دنيا جماعنه کی لذتی یتش ییل
 تمديد ایتش قدر اوله جنی طرزنده تمثيللر
 یاپارلر . تمثيلات مذ کوره او ذوقلرك
 اوصفالرك صرف معنوی و روحانی شیلر
 اوله جغنی عقول قاصره اربابنه ا کلامق
 یولی اولمديغندن بونلرك دنیوی ذوق
 وصفالره مقیس اوله میسه جغنی ا کلامق
 ایچون هیچ اولمز ایسه بو صورت تمثيل
 بولنشدره نصارامک سمواندن عبارت
 بولنان جنتلرنده کی عمر جاوید نه صورتله
 کچه جکنی تصویر ایتیمورلرکه جنت اسلامیه

ایله مقایسه ایدلم . او حالده جمال الله
 حیران حیران نکران اولمقدن بشقه صفا
 تصور اوله میوب بزجه دخی جنسات
 بالیاته غایه احسان الهی او جمال باکمال
 یله تشرف اوله جنی وعد و تبشیر بیو .
 یلقد در . ایدم جمال الله ایله تشرفدن
 رواحمزك اکتساب ایدم جکی حظ عظیمی
 نفهیمه مدار اولق ایچون دنیاچه اطعمه
 و اشربه لذیذ و محبت نسوان کبی الک
 ییوک تلذذات و تذوقاتدن عید ایلدیکمز
 شیلرک یالکمز اسماً و شاهیلمری و حقیقه
 آنلره یلک چوقی فائقلمری جنت اعلاده
 بولسدیغندن بحثله بو مقدمات احسان
 الهی یه برده جمال الله ایله تشرف نعمتک
 انضمامنی درمیان ایلیمک تعریف و تبشیری

توسیع دکلیدر؟ اما حق تعالی حضرت تبارینه
 آلب طاباغلرینه عکس ایدن کولیکلرکی
 جسامتدن قطع نظر هر حالده بر انسان
 شکل و صورتی اسناد اولمیشی بختیه
 کلمجه: قرآن عظیم الشان ذات اجل واعلا
 حضرت تبارینی « سزی والده کزک قرننده
 بر تخم نطفه دن تشکیل ایدوب بعده مضغه
 وعلقه کی اشکال موردن کچورد کده
 صکره وجود انسان صورتنده دخی بو
 عالمه بعث ایدن و بو عالمده اولدیروب عالم
 عقباده ینه دیرلته جک اولان قادر قیومدر.
 ارضی سمایی و بونلرده اولان کافه مخلوقانی
 ده او یار اتمشدر . کوکدن باران فیض
 نشانی او یاغ دیرر. یردن او تلیری او بیتورر.
 کافه خلائیک رزقنه او کفیلدر . ذات

اجل و اعلاسی سمواتک نوریدر. هر فیض
 هر تجلی آندندر. خیر و شر فائده و ضرر
 هب آنک آثار تقدیریدر. شان اعلاسی
 وحدانیت اولوب کندیسنی بر کیمسه طو.
 غور مدینه کی کندیسنی دخی هیچ بر
 کیمسه بی طو غور مامشدر. زوجه و ولد
 اتخاذندن مستغنیدر. هیچ بر کیمسه اکا
 شریک اوله من. انک شبیهی و نظیری
 مثالی کفوی یوقدر. اوهر شیدن منز
 و الحاصل اشکان و صورتی خاطر لر هرنه
 خطور ایلسه جناب الله انک غیری بر
 سبحاندر. کائناتک خالق اولوب هر کائن
 هر مخلوق نزدنده خصوصیت و عمومیتله
 معروف اولدینی حالده آنی حق معرفتیه
 هیچ بر کیمسه طایفه مامشدر. کی هب

تعريفات تنزيه ايله تعريف ايدرك بو حكمت
 قرأنيه به استناداً متكلمين اهل اسلام
 حق تعالى حضرت تاري شوييله مي اوله
 بويله مي اوله ديه دوشونمكي دخي بدعت
 ويوك كناه صايمشردر . كائنات مخلوق
 اولق حسيله بر خالقك وجودني واجب
 . كورمك حقيقت انديش اولان فلاسفه
 نزدنده دخي مسلمدر . ايشته حكماي
 اسلاميه عبادته لايق اولان الله ذوالجلالي
 او وجودي واجب و مقتضي اولان ذات
 اجل واعلا اولق اوزره بالتعيين بوني ده
 « واجب الوجود » ديه تعبير بيورمشلردر .
 حق تعالى حضرت تاري ني انسان شكل
 و صورتنه بگزمك دكل آهيچ بر شيئه
 تشبيه ايدرمامك اسلاميتك اس اساسي

بولنديني حالده ديانٲ اسلاميه به آنتروپو
مورفيزم ۛ اسنادي حقيقه استغراب
اولنه جق افتزالردندر ۛ اشبو مدافعات
مشروعه دن صكره سوزي ينه دراپه ره
براقيورزه اسلام حقنده بو قسم آدملاك
اك شدتلي اعتراضاني نه قدربياغي شيلردن
عبارت بولنديني كورلك ايچون اقدات
واقعسه لك هبج برجهتني تعديل ايتيورزه
ايشته ديوركه:

— حضرت ابو بكر تحت خلافت او زرينه
اوتورر اوتورمن آني الترجه بياننامه بي نشر ايلدي:
« بسم الله الرحمن الرحيم . ابو بكر طرفندن مؤمنين
« خالصينه سلام . اللهمك لطف ومهاجتي سرك
« او زريكزه اولسون . حمد اللهه مخصوصدر .
« پيغمبري محمد (ع . م .) نامنه اول اللهه ندا
« ايدرم . بواعلان سزه شوني اخطار ايتيوندركه:
« عسكر اسلامي سوريه به كوندروب او مملكتلري

« مشرک لک اللرنندن آلق نیتندهم . بیللملیسکزکه
 « دین ایچون جنک ایتک الله اطاعت و عبادتدره
 برنجی مصادمه ده عرب سرداری خالد یقیندن
 تضییق اولنه رق اللرنی کوکه قالدیردی و دیدی که :
 « اللهم بوحر یفلر بت پرستلر کبی عبادت ایدرک
 « سندن بشقه معبودلره عرض پرستش ایلورلر .
 « بزه معاون اول . بونی رسولک محمد (ع . م .)
 « نامه سندن نیاز ایلورز » عربلر سوریه ده
 بر غیرت و حشیانه ایله حرکت ایلدیلر . دشمنلر
 یزید دینی بونلری نفرت و خصومتله طولدیر یور
 ایدی . بونلر « ابدی و ازلی و قدوس و قیوم
 « اولان الله عظیم الشانک براوغل تولید ایلدیکنی
 « تفوهله بت پرستانه کفر ایدنلرک کافه سنک یزیدی
 « ازرم » دیورلرایدی . قدس شریفی اخذ و تسلیم
 ایلمش اولان حضرت عمر ایمپراطور هراقلیوسه
 یازدینی نامه یه « بسم الله الرحمن الرحیم . الله حم
 « اولسون که بودنیا و کله جنک آخرتک صاحبیدر .
 « نه زوجه سی و نه اوغلی یوقدر » سوزلریله
 باشلامش ایدی . عربلر خریستیانلره « مشرک »

عنوانی و بررلر ایدی . زیرا بابا اوغل روح
القدس و صریحه مساواة ایمان و پرستش ایدرلر .
اردولرینه بالذات قوماندا ایتک خلیفه نلک پلاننده
داخل دکل ایدی . بو قوماندای لفظاً ابو عبیده یه
ویردی ایسه ده حقیقت حالد یسه خالد قوماندا
ایدیور ایدی . عسکرک عزیمتدن اول اجرا
ایلدیکی کچید رسمنده خلیفه عسکر اسلامه عدالت
و شفقتده وعهده وفا خصوصنده قصور ایتما لری
و مصاحبات بیهوده ایله وقت کچور ماملری
و شراب ایچما لری و ساعات معینه سنده نماز
قیلما لری و مملکتلرنده چنلک ایتکه کیتدیکی
اهالی یه لطف ایله معامله ایدوب فقط پاپاسلری
حقنده اصلا مساعدلی طور ایتما لری نصیحت
ایلدی .

بز دیور زک :

— شو خلاصه تاریخی ده دراپه رک
حقایق تاریخی دن نه قدر تباعد ایلدیکنه
دقت ایدیلر یور یا نه حضرت ابوبکرک

بیاننامہ سی نہ حضرت خالدک دعاسی صحت
 تاریخچہ یہ مقارن اولدینی کی اہالی حق لرنده
 مشفق طور انملری عسکرہ اخطارایدلیدی
 حالده پایاسلر حقنده اصلا مساعده کوسترلما
 مسندلشده علاوہ اولنسی بالخاصہ حقایق
 تاریخچہ نیک معکوسیدر • صومعه لرنده
 اوتوروب حربہ قارشیمان ووظیفہ اصلیه
 لرندن اولدینی اوزره عبادتدن آیرلیان
 پایاسلره وکنیسالری اموالنه اراضیسنه اصلا
 تعرض ایتمک شریعت اسلامیه نیک احکام
 قطعیه سندندر • کتب فقہیہ ده بونلر عریض
 وعمیق مصرح اولوب هله امام محمد
 رحمہ اللہ سیرکیری همان منحصراً اشبو
 حقوق حربیه ده دائر اولدینی کی فریدون
 بک منشأ ننده مندرج اولان اماننامہ لر

بیاننامه لردخی بوباید دراپه وعلیهنه براهین
 قاطعه دندرلر . بومسئله ده جزوی ایضا حاته
 کیرشمک چارناچار تفصیلات کلیه اعطاسنی
 ایجاب ایلیه جکندن واسعنی خبرویردی کمز
 آثار ایسه ترکیه و مطبوع بولسد یغندن
 مراق ایدنلرک آنلره مراجعتلرینی توصیه
 ایله اکتفا ایلر و سوزی ینه دراپه ره
 براقورز. دیورکه :

— ژوردن نهرینک شرق طرفنده بهرا
 قصبه سی واردرکه اوراده محمد (ع. م.) نسطو.
 ریلرایله ملاقی اولمش ایدی . بودخی رومالیلرک
 او طرفلرده برچوق امثالنی انشا ایتمش اولدقلری
 قلعه لردن بریسی ایدی . عربلر بوقلعه پیشکاهنده
 اردو قورمشلر ایدی . قلعه نیک عساکر محافظه سی
 چوق ایدی . برجلر بارولر معجزات باهره سی
 مشاهد حاجلر ایله و هربری بر عزیزه نذر
 اولنمش بایراقلر ایله مالامال ایدیلر . شو حالده

قلعه مك اوزون اوزادی یه مقاومتی مأمول ایکن
 رومانوس نامنده کی محافظی خیانت ایدرك محاصر
 ینه قیوی کیزلیجه آچی ویردی. بومعامله سوریه
 خرسیتیانلرینك نه قدر دنائت طبعه دوچار اولمش
 بولندقلرینی بزه ارائه ایلر. دشمنه تسلیم ایلدیکی
 اهالی یه ایراد ایلدیکی بر نطقده رومانوس
 دیدی که : « سزك جمعیتکزی دنیا و آخرتده
 » ترك ایدیورم. مسیح مصلوب ایله اکا ایمان
 » ایدن هرکسه میدان او قویورم. الهی صاحب
 » واسلامی دین و مککی قبله و مسلمانلری قرنداش
 » اتخاذا ایلورم. حضرت محمدی دخی رسول الله
 » اوله رق قبول ایلورم که بزی طریق هدایت
 » سوق و متعدد الهمله عبادت ایلانلره رغماً
 » دین حتی اقامه ایچون طرف ر بانیدن بعث
 » بیورلمشدر » ایران هجومندن بری اناطولی
 سوریه و حتی قدس شریف بیله عربلره عرض
 تسلیمیته مستعد و مهیا بر طاقم خائنلر طرفندن
 اسکان اولنمشلر ایدی. رومانوس دخی دیگر
 بیکلرجه کسان کی حرکت ایلمش دیمك ایدی.

بجملرك غلبه سندن برى حضرت مسیحیه ایمان
 تمامكه باشلايانلر زمره سندن ایدی . سوریه نك
 سرکزی اولان دمشق شام بصرانك آنجق طقسان
 میل قدر شمال طرفنده در . عرب اردوسی بلا
 تأخیر بوشهر اوزرینه ده یوریدی . اهالی شهر
 یا مسلمان اولق ویا خرج ویرمك ویا خودجنكه
 حاضر اولق صورتلرندن عبارت بولنان اوج
 تکلیفدن بریسنی قبولده مختار براقلدیلر . بو
 مدهش خبری آلدینی زمان ایمپراطور هراقلیوس
 شامك یوزاللی میل قدر جهت شمالیه سنده کاش
 انطاکیه شهرنده کی سراینده ایدی . در حال
 التمش بیک کشیلک براردوبی شامه کوندردی .
 صر بلر شامدن محاصره یی قالدیرمغه مجبور اولدیلر .
 ژارادین صحراسنده بر جنك اولدی . رومالیلر
 مغلوب و پریشان ایدلدیلر . خالد ایمپراطور لنگ
 قره قوشلی بایراغنی حامل اولدینی حالد شامه
 کلدی ویتمش کون دوام ایدن یکی بر محاصره دن
 صکره شهر تسلیم اولدی . بو وقوعات حقنده
 عرب مورخلرینی اوقویه جق اولور ایسه ک امین

اوله بیلورزکه اوزمانلر عرب اردوسی هنوز بر
 متعصبلر درنکنندن بشقه بر شی دکل ایدی
 عربلرک بر قسمی چرچپلاق جنک ایدیورلر
 ایدی. اکثریا یالکز بر جنکجی دشمن اردوسنا
 طوغری ایلروله یوب یکه یک و مقتولیته قدر جنک
 ایتک اوزره بر جنکاور طاب ایدرایدی. بوندن
 بشقه بعضاً قادینلر بیله جنکه اشتراک ایدرلر
 ایدی که بونلرک محارباتنه دائر غایت لطیف فقره لره
 تصادف اولنور. عرب اردوسی شامدن جبل
 لبنانک قارلی تپه لری واورونت نهرینک مجراسی
 دالالتیله شماله طوغری یوریدی. سوریه وادیسنک
 مرکزى اولان بعلبک شهرینی و آنک غرب
 طرفنده کی چولک باشلیجه قصباتندن اولان خص
 بلده سنی انسای راهده ضبط ایدی و یردی.
 عربلره مقاومتی تجربه ایچون هراقلیوس یوز
 قرق بیک کشیلک بر اردو جمع ایلدی. یرموکده
 بر محاربه اولدی. عربلرک صول جناحی کپویه
 یوسکورتلدی. فقط قاچان عربلر قادینلرک تشویقیله
 تکرار جنک میداننه کلدیله. اوکونکی کون روما.

بلرك مغلو بيت كامله سيلاه اقشامه واصل اولدى.
 رق بيك آدم اسير ايدلدى وبرچوقلرى قتل
 ولندى. ايسته بو وجهله بتون مملكت غالبله
 چلمش اولدى. عربلر ژوردان نهري نك شرق
 لرفنه طوغرى ايلروله ديلر. بديهي ايدى كه
 ناطولى به هجوم ايتزدن اول عربلر آرقه
 لرفنده قالان قدس شريف شهر مهم ومستحكمى ده
 لمق لازم كلور. اولا قدسه مى يوقسه سزاره
 بهرينه مى هجوم ايدلك لازم كله چكى خصوصنده
 رب جنراللى دوچار اختلاف اولديلر. كيفى
 نليفه به صور ديلر. او ايسه قدس شريفك فتحنده كي
 نفعته عنوي به سزاره نك فتحنده كي منفعت
 سكر به به ترجيح ايدرك شهر مقدسى محاصره
 قلمرىنى وهرنه بهايه اولور ايسه اولسون آنى
 ببط ايلملرىنى جواباً بيلدirdى. ايمدى قدس
 شريف شديداً تضيق اولندى. اهالىسى وقتيله
 بملر طرفندن ايديلن اعتسافانى وقبر عيسايه روا
 وديلن حقاراتى نخطر ايدرك شديداً مقاومت
 ماضرلانديلر. فقط دوت آي محاصره دن صكره

بطریق صوفرونیوس قلعه نك دیوارلری اوزوند
 کوروندی و شرائط تسلیمك عقدینی ایستدی
 شامك تسلیمی امرنده عرب جنراللری میانده
 اختلاف واقع اولمش ایدی بوندن طولانی فرا
 ایدن اهالی قتل عام ایدلش ایدی . بناء علیه
 صوفرونیوس دیدی که قدسك تسلیمی بالذات
 خلیفه نك حض ورنده اولمیدر . بونك ایچوا
 حضرت عمر مدینه دن کلدی . بر قیزیل دوه
 بنمش ایدی که اوزرنده برچوال بغدادی برچوال
 خرما بر مطهره و بر قریا وار ایدی . مسلمانلر
 خلیفه غالبی آت اوزرنده اولدینی حالده شهر مقدس
 کیردی که ایکی طرفنده بطریقلر دخی وار ایدی
 قبله کاه نصرانیت کورلتیمزجه حقارتسزجه
 صورتده مسلمانلره تسلیم اولندی . حضرت
 سلمانك معبدی یرنده بر جامع انشاسنی ام
 ایلدکن صکره خلیفه ینه مدینه یه پیغمبرك قبر
 یاننه عودت ایلدی .

بز دیپورز که :

— فتوح شاهه دائر دراپهرك سردايلديكى
 لمومات تاريخيانك اختصاصارندن طولايي
 آديسنة برشى ديه ييزه مطلقا ديه جاك
 لاور ايسه كك كاشكى بوقدرينى اولسون
 ميان ايتسه ايدى ديزه زيرا بويله دين
 ايلم نزاعى مسئله سنده شو يولده كى مباحث
 مسكريه يه لزوم يوقدره . اما كنديسى
 كندرك كيرك فتوحانى كې فتوح اسلامى ده
 كايه يه لزوم كورمش اولور ايسه اوبابده
 م سويله كلكمز لازم كلن سوزلري ده
 راده سيبيت كوسترمش اولور . سرد
 لديكى خلاصه تاريخيه نك هانكى نقطه لري
 ريخ صحيحه نه درجه لرده قريب ويابعيد
 لديغنى قارئلر من دها دراپهرك فقره سنى
 يقور ايكن اكلايوب نظرلرنده تعيين

ایلمش لردر • بونلردن بعضلر نی بزد
بروجه آتی محاکمه ایدمه جکیز •

بریسلی اسلامیتی بلا مقصومت قبه
واکا خدمت ایدنلری دراپه رک • خائر
دیه تعبیر ایتسیدر • معلومه درکه اسلام
سرعت انتشارنده کی اصل سبب و حکم
بحق تحری ایتسانلر هر وقعه ایچ
عقللرینه کن برر بشته مطالعه بی
ایدی ویردرلرکه بونلرک مجموعی بر آر
کلنجه تاریخ و حکمت اسلامییه •
ونفس الامر • مخالف بر جمله غریبه
تشکیل ایدر • مثلاً بونلرگاه اسلامی
مطابقاً و محضاً قلبی سایه سنده منت
اولدیفنی درمیان ایدرلرکه بوسوزلر
صحیح اولسه ایدی سیف اسلامک

ایندی یرلرده هیچ بر خریستان موجود
 ۱۰ مایلی ایدی . نفس الامر ایسه بونک
 لافنی کوستره کاه دخی اسلامی قلیچسز
 له رق ازدل جان قبول ایدنلرک خیا .
 لرینی حکم ایدرلرکه بودخی صحیح اولسه
 یی اسکی دینلرینه خیانت ایدنلرک
 لقتلق ایله قبول ایلدکاری یکی دینلرینه
 نی خائن و منافق اولملری لازم کلور
 دی . حال بوکه بوده نفس الامر مغا .
 دره زیر افتوح شام اثناسنده دین اسلامی
 ول ایلیانلرک بالاخره اسلام اغورنده
 انلرینی فدا ایلدکاری دخی کورلمشدره
 والفدا وسائر فتوح شامی یازان مورخلره
 راجعت بونک ایچون کافیدر . بویله
 ناقض حکملرک قارئینی ارشاد ایدهمیه .

جکاري دراپەر کي تحري حقايق دعو
 سنده بولسانلرک معلوملری اواق لار
 کلور ایکن انلری ده بو تناقضه مشتر
 کورمک موجب تأسف اولزمی؟ دینه
 مناسبتلر اوزرینه دراپەر کندیسى درمیا
 ایلمش ایدی که بت پرستلر کند
 دینلرنده کی بطلانه واقف اوله رق کونا
 برنده دینلرینک او بطلان ثقلته تحم
 ایدو میوب پالدر کولدریقلدیقى کورمش
 ویالکیز منافع مادیالرینه مطابقتدر
 طولایی بت پرستلرک بقیه سنی محاف
 ایلمکده بولنشلر ایکن برقوة جبریہ ای
 نصرانیت میدانه چیقنجه کندى
 پرستلکری عادات و مراسمندن برچوغ
 برابر کتورمک اوزره نصرانیت کبرو

والله اعلم ان يدلك دخی وضعت اصلیه سندن
چمسنه مبنی بر چوقی مذاهب متخالفه
مدان آلمش و آنلردن حکومتک رسمی
منطقه سنه موافق اولیانلری ممالک بعیده یه
ننده، مجبور ایدلمشدر. ایمدی هر بری
برو یا بر قاج جهت سدن حقیقت اصلیه
هندیمه یه مخالف اولان اشبو مذاهب
وسالک متخالفه و متضاده ایچنه حقایق
دوت مادیه و معنویه سیله اسلامیت کیری
درنجه خلقتک ازدل رجان اسلامیتی قبول
امش اولسی توحید مذاهب متضاده نلکه
: قلمی چاره سی اولق اوزره دراپهر
دنده دخی مقبول دوشمسی لازم
زمی ؟ بوکا هیچ شبهه یوقدر . و لا
راپهرک اوتضاد و تخالف حتمده اولجه

کوسترمش اولدینی تأسفله کرده
اولسی لازم کلور. حقیقت! دوشوند
درجه غرابت آرتیور. دین حتی
قبول ایدنله بو مجبوریتدن وطوعاً
ایدنله بو مطاوعتدن هیچ برص
قبول ایتیانله بوعساددن طولایی
تعریضی اطاله ایدم جک اولور ایسه کاند
ایچون کندیسنی تعرضدن قورتاره بیل
هانکی واسطه قالور؟

رومانوسک طوعاً قبول اسلا
خیالته حمل ایدن دراپه ایران همجوما
بری انا طولی سوریه وحتى قدس شری
بیله عربله عرض تسلیمیه مستعدوم
خائله مسکن اولدینی حکم ایلدیکی
هیچ تخطر ایتیسورکه اهالی مرقو

ت درجه سنده دناتله انصاف ایتش
 الر دن عبارت بولنسه لر ایدی نیه
 وکیلنده رنکی کورلمش اولان یزانس
 پاتنه برطور ویاکارانه ایله اولسون
 ب ایدی ویره رک آنک ضمنتده کی منافع
 اولی ویررلر ایدی . آنلر ایسه
 من نظریات اعتقادیه لر یی مخافظه
 یون هر درلو مصائبه قاتلانمشلردور .
 حکمت اسلامیه بونلرک نظریات
 ضديه سنده کی خطایی بحق تصحیح
 ارادقلری طریق مستقیم هدایتی
 به کافی اولسه ایدی آنی ده قبول
 ایدی . عدم قبوللرندن طولانی
 نام مصادره اموال و استرقاق نفوس
 لاره دوچار ایدیلر جاک دکلر ایدی یا؟

قبول ایتیانلر یالکمز شرائط شرعییه
 دائره سنده جزیه به تابعیتله کایسار
 دینلرینی لسانلرینی عادتلرینی محافظه
 بیلدکاری کبی آنلر دخی محافظه
 بیلورلرایدی. «جزیه» دیدیکمز شی
 جزوی بر ویرکودن عبارتدیر که آنک
 قاتی ذاتاً اسکی حکومتلرینه ویرییو
 ایدی. شوواحواله نظراً اسلامی قبول
 ایلمش اولان سوریه لیلرک بو قبول
 ازدل و جان بر حسن قبول اولدیغنه و
 علیه بونلری خیانتله اتهم پک حقه
 دوشه چکنه شبهه بیه ایدیه من.

عرب اردوسنک چریل چپلاق
 طاقم متعصبیلر درنکندن عبارت بولند
 استخفاف ایتک وراپهر کبی بر

مقدن انتظار اولنه بیله جلت حکم لردن
 دل ایدی. بونلره « متعصب » دیه بیلمک
 ون اولغتك حکمنی تدقیق ایلمک لازم
 بولور. بر طاقم لغتلر وارد رکه آنک فرانسر
 و انکلیزجه سیله ترکیجه سی و عربجه سی
 آه سنده معناجه الله بیولک فرقلر کوریلور.
 اوجه « متعصب » عصبیت دینه ده تکلف
 حاسنه مستعمل اولدینی حائده آنلرجه
 « ناتیق » همان همان « دین دلیسی » کبی
 معناده استعمال اولنور. اردوی اسلام
 « شریعت » دیدیکمز قانون الهی
 آه سنده اوله رق زماننک اک منتظم
 اوسوی اولدیغنه یالکنز قدس شریفنک
 اتیلا سنده هیچ بر اعتساف و نصرانیت
 بهنده هیچ بر حقارت ایقاع ایدلماش

اولدیفنی ایراددن بشقه برهان ایسته مز
 اصل فاناتیقلر درنکی اولان برارد
 کورمک ایسترمیسکز؟ برقاج عصر صکر
 ینه قدس شریفی اسلامدن استرداده کلر
 اهل صلیب اردوسنه باقکزه بتون اورو
 نك الكیوك حکمداران و کبار و اصیلزا
 کانی طرفلرندن سوق اولندی حالدده قدس
 شریفه کیردکلری زمان طاش طاش
 اوزرنده قالماش واعتساف ایله دوکولر
 دماء مظلومین سییلار تشکیل ایلمشدر
 بواعتساف نصرانیت طرفندن اسلامیه
 کبی یبانیجی بر دین علیهنه واقع اولمش دنیلو
 ایسه فتح اسلامده نصرانیت دخی اسلام
 میتک یبانیجیسی وحقی دراپه رک بیله اعتقا
 وادعاسنه کوره نصرانیتی محوه چیقمش

شمنی ایملش. او حالده مسلمان اردوسی
 نصبار درنکی اولسه ایدی قدسده
 وستیانلغک مسلمانلغه ایتدیکی ایشلری
 مسلمانلغک خرستیانلغه ایتسی لازم
 نین ایدی؟ حاضر لصرانیتک قبله سنی اله
 ووش ایکن بالکلیه محوینه قدریوریمسی
 ایلمز می ایدی؟ هایدی فرض ایده.
 هنوز خرستیانلغک سائر قوتلرندن
 لسونده حین فتحده برپولتیقه اولمق
 بونخریبه کیریشلمسون. یاسسوریه
 زنده خرستیانلغک بتون قوه حریبه سی
 ویدیلرک ایمپراطور هراقلیوسلک دخی
 ما آغلایه آغلایه سوریه دن چیقوب
 سندن صکره بونخریب کللی ایچون
 نع قالمش ایدی؟ ایشته یالکن شو

مطالعه کفایت ایدرکه اردوی اسلام
 بر « متعصبیل درنکی » دیانلرک سوزلر
 صحیح اولمدینی کی اسلامیتک قلیج فو
 نصرانیق محووه جیقهدیغنی ادما ایدلا
 سوزلری ده صحیح دکلدره نه حاجت
 دراپه رک « متعصب » دیه تعبیر ایدلا
 مسلمان اردولریله بو سوزک مفه
 مخالفندن متمدن اولدقلری اکلاشل
 لازم کلان خرسستیان اردولری قد
 شریفدن ماعدایرلرده ده کورلمشلدرد
 هنوزایلک عصر هجرت نهایتاربله ایکن
 عصر هجرت مبادیسنده اسپانیولا
 « قورتار یجیلر » دیه حسن استق
 ایلدکلری واولکرینه دوشوب فرانسه
 ممالک جنوبیه ووسطیه سنه قدر کوتو

کری اردولر دخی هپ او د متعصیلر
 ونکی، جمله سندن ایدیلر اما کیرد کیری
 المارک اهل الی خرسه تیانیه سی کندی
 برستیان حکومتلرینک مساوی و مظالمندن
 طفت و رأفت خلاصه کارانه لرینه التجا
 درلر ایدی . بوکا مقابله شوالیه لر
 میلزاده لر پرانسلر حکمدارلر سوقیه
 نصارا اردوسی دخی فتح عثمانیدن
 رجه استانبوله کیرمش ایدی .
 استانبول ! ..... که دراپه رک قریباً
 و داد ایدم جکی وجهله قدس شریف روما
 قارتاز کی نصرانیتک مرا کزار بعه سندن
 رییسی عهد اولنیور ایدی . اهل صلیب
 وقتحه دخی غرور و نشوه غالبانه ايله
 ورتودوقسلرک کاپدیسالرینی حاجلرینی

دینلرینی تحقیر ایدرک ایا صوفیه نیک بیل
 کونا کون رذائل ایله قدسیت نصرانیه
 سنی اخلاک ایله کلری ایچون بر مدن
 قبولرینی قیامغه قدر مجبوریت الویر مشر
 ایدی. عجیبا روم اورتودوکسلانی دخی
 اسلامیت کی نصرانیتک یبانیجیسی دشمنیمی
 عد اولتیور ایدی؟ بوسه وئله ویر یله جک
 جواب دراپه ری بالطبع بزارایلر. سوزک
 طوغریسی مدنیتی مروتی نظامی انتظامی
 کینوب قوشانمقده آرا ماملیدر • تربیه
 ومدنیت انسانلرک شخصلرنده در • بونی
 فرانسزلرک « لابی نه فیه پالوم » یعنی « انسانی
 انسان ایدن رو با دکلدیر » مثل مشهور
 لری ده اثبات ایدرکه بزده دخی بوکا
 مقابیل « جنس آت چسوله آلتقمده

لبدر ، سوزی دخی واردر .

محاربانده تك باشنه میدانه چیقهرق
 طلب ایتك مسئله سنه کلنجه : بوعادتك
 رفته مدنیت قدر قدیم اولدیغنی وحق
 بض مرتبه سی اوروپایه دخی سرایت ایتمش
 راندیغنی دراپهر بیلمز دکلدر آ ؟ از جمله
 اسینك بر تراژدیاسی روماده ایکی فرقه
 ناره آره سنده طرفیندن چیقسان یالکز
 وچرقهرمانك مبارزملری اساسی اوزرینه
 بنیدر . روم شرقی دواتی من جهة
 وروپالی اولق حسیله بوعادتی اوروپایه
 ارشو پك اوقدر مرعی طومامش ایسه ده
 آسیایه قارشو مرعیتی محافظه ایلمشدر .
 له سوریه روملری عن اصل عرب
 ولدقلرندن آنلر دخی عربلردن یکه يك
 دراپهر - (۱۶)

محاربه ایتک اوزره مبارزه میداننده ار
 طاب ایللمشلدور. بو حقیقی دوئللویه نظر
 اسلام اردوسنه « متعصبیلر درنکی » توصیفی
 نصل لایق کوربله بیلور؟ یکه یکه ار طاب
 ایدنلری تعصب ایله اتهام و تعیب ایلان
 دراپه ر یابر صو باشنده چاشور ییقامقده
 بولنان مخدرات اسلامیه اوزرینه هجوه
 ایدن دلاوران نصاری نصل بر تعیب ایلا
 توصیف ایتلیدر؟ بو چرکین و عیب ایشی
 دراپه رک « بعضاً قادینلر بیله جنسکه اشتراک
 ایدرلر ایدی که بونلرک محارباتنه دائر فایده
 لطیف فقره لره تصادف اولنور، سوزلریلا
 کچشدیرمسی او آلچققلقاری ارتکابدن
 دها عیب صاییلور ایسه استغراب اولما
 ملیدر. فقره پک مشهور ایسه ده صره

کلدیکی ایچون بزدخی اخطار ایدم :
 سوریه محاریاتی ائناسنده اون اون بش
 مخدره اسلامیه بر صو باشنده چاشور
 بیقارایکن اول مقدار خرسیان سواریلری
 جیقه کلوب یانلرنده ارکک بولنمیان مخدرات
 مشار الیهندن استیفای حظوظ شهوانیه
 املنه دوشرلر . بویله بر تعرض عسکر
 اسلام طرفندن نسوان نصارا حقنده
 وقوعه کتورلمش اولسه ایدی دراپره
 وارنجیه قدر اقلام نصارا اربابی کیم
 بیلور نه درجه لرده تعیبات وتلعینات ایله
 یازارلرایدی . مخدرات مشار الیهن بادی
 امرده هیچ تلاش کوسستمیوب بالعکس
 کولر یوزله بالمقابله تمام چادر صریقلرینه
 ویاقلمق اوزره جمع ایدیلن اودونلره قدر

الارینی ایصال ایدر ایتمز اوارباب حرص
و آزه اوپله بر حسن مقابله ده بولنورلر که
یاریدن زیاده سنک قفالری پاطلایوب لاشه .
لری یره سر یلدیکنی کورنجه دیکرلری
حظوظاتی ده نفسانیتی ده اونوتوب قفالری
قوللری قیریق اولدینی حالدده چیقہ سیجہ
جانلرینی کوج حال ایله سمت سلامته
ایصال ایده بیلورلر . ایشته دراپه رک
« غایت لطیف فقره لر » دیدیکی احوالک
برایسی بودر که متمدن و دیندار بر ملتک
منتظم اردولری ایچون بوندن عیب هیچ
برشی اوله من . اوچریل چپلاق متعصبلر
درنکی دینلن عسکر اسلامه مدار تعیب
اولق اوزره بوکا بکزر هیچ بر وقعه
تاریخ عسکریده بولنه من .

برده معلم دراپر خلیفہ سید المرسلین
 مر الفاروق رضی اللہ عنہ اقدیمز حضور
 رینک قدس شریفہ ورودلری حکایہ
 مرہ سندہ « حضرت سامانک معبدی یرندہ
 رجامع الشافعی امر ایلدکن صکرہ
 نہ مدینہ یرہ عودت ایلدی « سوزلریلہ
 کتفادہ دخی تاریخ اسلام علیہندہ بر
 خیانت صحیحہ بولنیورہ او اثنادہ حضرت
 میر المؤمنینک سلامت نصرانیہ بی تأمین
 یچون حالا کتب اسلامیہدہ صورتلری
 ندرج بولسان اماننامہلری ونصارایہ
 حسان بیوردقلری بونجہ مساعداتی
 یچون سکوت ایلہ کچشدیر بیورلر ؟
 بوللری شرح ایدرلر ایسہ اسلامک
 حکمت مدنیہ سی ونصرانیت حقنہدہ کی

الطاف حمایتکارانه سی فلانی میدانہ چیقارد
 او خایفہ ذیشامک اردوسنہ « چیر با
 چسلاق متعصبل درنکی » دیمسنده
 حقسنزانی تبین ایدر دیه می ؟ فقط نه قد
 احتیاطی طورانسه فائده سی یوقدره زیر
 اوروپا مستشرقاری شمعدی به قدر اوروپا
 نك انظار حقانیتدن مستور طوتلمشر
 اولان بوحقیقتلری میدانہ قویمغه باشلا
 مشلردره بوندن بویله بزاهل اسلام دخو
 آنلره معاونیتشه جکزه ناریخمزه حکمت
 دینبه مزه عائد حقایق بتون جهامک انظار
 لصف و عدالتنه عرض ایله شمعدی به
 قدر پامال ایدیله کان حقوقری دعوی
 ایلیه جکزه .

ایشته سوزی ینه دراپره ترک

ایلیورز که فتوح شام حقننده کی خلاصه
نار بنجیه سسنگ بقیه سنی ده آتمام ایاسوفی .
دیور که :

— هراقلیوس آشکاره کورمش ایدی که
خرستیانلق اوزرینه چوالانان انقراض ینه
خرستیانلق کندی ایچنده کی تفرقه وتخالفدن
طولاییدر . بناءً علیه بر طرفدن قلیچ ایله
اعدایه مقاومت چالشیدنی حالد دیکر طرفدن
خرستیانلق ایچنده کی مسائل مختلفه بی دخی حل
وفصله غیرت ایلیور ایدی . بو غیرتله مونوتولیت
(یعنی وحدت ارادت) مذهبی عمومه قبول
ابتدیرمکه چالشدی ؛ فقط آرتق ایش ایشدن
کچمش ایدی . حلب وانطاکیه دخی ایادی
اسلامه دوشمش و آرتق عربلرک انا طولی یه
دخی یایلملرینه هیچ برمانع قالماش ایدی .
بالذات هراقلیوس بیله کندی سلاطت شخصیه
سنی فرارده آرامغه مجبور اولدی . یدی یوزسنه
مقدم پومپه لرک قوه اسلحه سبیه روما دولتنه

الحاق ایدیلن سوریه قطعه سی خرسیتیانلغک
 مهدی اولان وکندی یادکارلرینک الشقیمتیلرینه
 محفظه بولسان او ولایت عظیمه او بالذات
 هراقلیوسک هجملری طرد ایدرک تسلطلرند
 تخلصه موفق اولدینی سوریه آرتق نصرانیت
 ایچون ابدیاً غیب اولمش ایدی. برطاقم آلچق
 خائللر آنلک انقراضی اسبابی تسهیل ایتمشلرایدی.
 حکایه ایدرلرکه هراقلیوس کنیدیسی استانبوله
 کتوره جک اولان کمی به بندیکی زمان اوزاقل.
 شدقه اوزاقدن اوزاغه نظر تماشاسندن
 غیوبت ایتکده بولسان جبال لبنان بر نظر نحس
 عطف ایدرک آغلايه آغلايه «الوداع سوریه!
 ابدیاً الوداع!» دیدی.

بز دیوورزکه :

— دقت بیوریلیوریا؟ دراپره هانیا

شو خرسیتیانلغک علومه خصومتدن طولانی
 نظر شدت ولسان خصومتله نصرانیتی
 مؤاخذه ایدن دراپره شوسوریه فتوحی

نتیجه سینه اصل سوزشلی بر قلم ایله خاتم
 چکیور؟ اودرا په رکه بو کتابی دخی خرسیتیا
 نلفك محوینی و آنك یرینه کویا علوم
 اوزرینه مبتنی بولنان و اساسی ایسه صرف
 دینسز لکدن عبارت اولان مذاهب فلا
 سفه نك وضع و تأسیسی تسهیل ایچون
 یازم شدرد. بویله اولدیفی حالده بیله سوریه
 نك خرسیتیانلر الندن چیقهرق اسلام
 انه دوشمش بولندیغندن طو لایی نه قدر
 حیفلاندیغنه دقت ایتملیدردده برده دوشو
 نملیدر که ایشته بوسوزش کندیسنه شمعی به
 قدر غیرت نصرانیه ایله یازلمش اولان کتا
 بلری او قومقدن کلشدر. فی الواقع مورخین
 لصارا اشبو سوریه فتوح اسلامیه سنی
 او قدر سوزشلی بر صورتده یازمشلردر که

اوقسویانلرک یورکلری قبا مامق قابل
 دکلدرد. اوسوزشک درجه سنی آرتدیرمق
 ایچون اسلامک حبه قدر قصورینی قبه
 لندیرمک و کندیلرینک قبه قدر قصورلرینی
 حبه لندیرمک درجه سنده کی مبالغات ونحر.
 یفات تاریخیه دن دخی کیر و قالمامشیلردرد.
 اهل صلیب محاربات شدید سنی تمیدده
 یادیم ایدن دخی هپ اوانلام آتشفشان
 دکمیدرلر؟ بونی بویله جه بیلدکدن صکره
 برده دوشونماید که ایشته دراپهر اساساً
 وحقیقهٔ اسلامک دشمنی اولمادیفی حالده
 آنک بیله آره اقدده برکره اسلام علیه نه
 بویله جه سوزلر قاچرمسی هپ او آتشین
 قلملرایله یازلمش اولان کتابلری اوقومه.
 سنک سینه سیدرد.

شمعی برآزده مراقلیوسک وحدت
 ارادت مذهبی تأسیس ایچون صرف ایلد-
 کی غیرت حقننده کی ملاحظیاتمزی سرد
 یدلم: بو وحدت ارادت مذهبی دیدیکمز
 بی نصارانک « مونوته لیزم » دیدکاری
 مذهبدرکه حضرت عیساده بری انسانییدن
 و دیگری (حاشا) الوهیتدن عبارت اوله رق
 بشقه بشقه ایکی طبیعت واریسه ده ارادت
 جهتدن یالکمز بر اراده مالک اوله رق
 آنک دخی مشیت ربایه دن عبارت بولنده
 یقنه قناعت مذهبدره . اما او عصرده
 مذاهب نصرانیه نک نه قدر کثرت بولمش
 اولدینی بیلمه لیدرکه بو مونوته لیزم مذهبی
 حقننده تارخ نصرانیته لک سرد ایلدیکی
 ملاحظات دخی تقدیر اوانه بیلسون . کافه

مذاهب نصاری بواره بربرو تعداد
 کیرشمک جان صیقمق درجه سنده تفصیل
 موجب اولوره یالکز شونی دیمکله اکتف
 ایده لم که : او زمانلر حضرت عیسانلر
 (حاشا) عین آلہ اولوب قدمده بقاد
 ارادته قدرتده هرشیده اقایم سائرهدن
 هیچ برفری اولمدینی ویالکز ازم جهتدن
 برفری بولندینی صورتدن عبارت بولنان
 قاتولیک اعتقادی هنوز تعمم ایتماش بولند
 یغندن و حضرت مسیحده کی نبوتله قناعت
 ایدیلهمیه رک آنی برکره ربوبیت مرتبه سنه
 حقیقہ ارمق دعواسی میدان آنجه آرتق
 نبوت صفی بتون بتون اونوتلدیغندن
 ارباب اجتماع صاییلان پاپاسلرک بعضلری اصل
 الله بشقه و عیسی بشقه ایسه ده عیسی رحم

مادرده ایکن ربوبیتک کندیسنه بردها
 آیرلماق صورتنده نفوذایلدیکنی و بعضلری
 ایسه ایکیمی بشقه بشقه شیلر اولمیوب
 شی و احددن عبارت بولندیغنی یعنی جناب
 رب العالمینک حاشا رحم طریقله بودنیایه
 دخی کله رک عیمی تسمیه اولندیغنی و بر
 طاقمی مسیح مشار الیهک من جهة عادتا
 انسان اوله رق انسانه مخصوص ارادتلی
 بولندیغنی کی من جهة دخی حاشا الله
 اوله رق او صفته مخصوص ارادته مالک
 ایدوکنی اعتقاد ایلمش و سائر برچوقلری ده
 بویله بر برینی ناقض اعتقادلره دوشه رک
 بونلرک هر بری کندیلرینه برچوق طرفدار
 پیدا ایلمش ایدیلر. ایشته بویله یوزلرجه
 مذاهب میاننده ایمراطور هر اقلیوس کویا

عقل و حکمتہ الٰہ زیادہ یقین و احتمال قبولہ
قرین اولق اوزرہ مونوثلیت مذہبی
ترجیح ایلمش ایدی کہ بو مذہبہ کورہ
حضرت عیساہ واقعاً بریسی آدمیت و دیگری
ربوبیت اولق اوزرہ بشقہ بشقہ ایکی طبیعت
وارا یسہده ارادت جہتیاہ یالکز ارادت
واحدہ صاحبی اولہ رق او ارادہک دخی
صرف الہی اولدیغندن ہر نہ سسویلہ مش
ایسہ طوغریدنہ طوغری یہ طبیعت الوہیہ
سیلہ سسویلہ مش اعتقاد اولنیور ایدی.
بناء علیہ ہر اقلیوس بتون مذاہب مختلفہ نک
بو مذہب اوزرندہ اجتماع ایدہ بیلہ جکلرینی
تخمین ایلہرک مذہب مذکور ی ایلروہ
سورمش ایسہده بوندہ دخی عقلک کسدی رہ
بیلہ جکی بر بداهت بر قطعیت کوریلہ مدہ.

بکنندن آرزوسی وجهله خرسائی نلری
 کشمکشدن ینه قورتاره مامش و بنساء علیه
 ینه سوریه ده اسلامک سیل استیلاسی او کنه
 دخی سد چکه مامشدره ایمدی دراپهر
 بو احوالی نظر دقت و حکمتیه الهرق
 نصارادن طوعاً قبول اسلام ایدنلری
 « آفرین! حقیقت واضحه میدان چیق دینی
 کبی نصرایتک عقل ایرمن حکمیات
 بدعت پرستانه نی ترک ابله او حقیقت
 ازلیه وابدیه بی قبوله مسارعت ایتملر »
 دیه تحسین ایدم جکنه بالعکس بو حقیقت
 پرستانی « خائن » و « آلق » کبی تعبیرات
 تحقیریه لایق کورمشدرکه بوکا حقیقه
 تعجب ایدیلور. دراپهرک شو بولده کی
 نظریانی موافق حال و مصاحبت اولسه

ایدی السانک عقل وفهمنه صیغیان بر
طاسم حکمیات مقلقه و مجعوله یه قارشو
خیانت ایتیمه جکم دیه حق قبول ایتامکده
عناد و اصرار کو ستر مسی مقبول و مستحسن
اولق لازم کلور ایدی . بو حالده ده
دراپه رک کن دیسنجه قاتولیکلکدن اهون
کوریلن پروتستانلی میدانه چیقار انلرک
و آنی ایلک قبول ایدنلرک دخی کافه سی
خائن و آلیق اولق لازم کله جکندن
ماعدانصرایدتک علوم ایله توفیق قبول
ایتمیان احوالی ترک ایله علوم و آندن
متولد حکمیاته اتباع خصوصنده دراپه رک
تشویقاتنه قاییلانلرکده خرسیتیانلغه قارشو
خائن و آلیق اولملری لازم کلور ایدی .
عجبا دراپه ر بو استنتاجات منطقه یه راضی

وله بيله جكميدر ؟

حقيقت محضه نك نه دن عبارت بولنديقى
 رها خلاصه ايده لم . حق تعالى حضرت
 ايساي نبوتله بعث بيوردي . بعثنده كي
 حكمت ايسه يهوديلرك اخلال ايتمش
 ولدقلى شريعت ابراهيميه وموسويه ي
 كالان عبارت ايدي . بوني انجيل دخی
 يله جه خبرو يردىكي كي انجيلدن اولكى كتب
 ماويه دخی ايشك بويله اوله جفنى خبر
 يردكرندن نصارا دخی بوني بويله جه
 بول ايتكه مجبوردرلر . بونك بويله
 له جفنى وجهه يي اصلاح اپچسون نهايت
 نبى احمد بعث بيور يله جفنى دخی هم
 يراتده هم انجيلده خبر و يرامش ايكن
 سارا عناد ايله نه او بوزوقلنى ونه ده

بعثت احمدیه بی قبول و تصدیق ای تمامش اردر
 اما ایش بونلرک قبوله ده محتاج دکلدرد
 اراده الهیه هر حالده یرینی بوله جغندر
 عربستامک قوملری ایچندن چبقه
 و دراپه رک لسان استخفاف ایله بیسار
 ایلدیکی وجهله اک چوغی چیریل چپلاق
 و صوبالرایله جنک ایدن متعصبیلردر نکله
 رومای شرقی دولتی کبی سکسان یو
 میلیون تبعه سی اولوب آز بر زمان ایچند
 برقاج کره ایکشر اوچر یوزبیک عسکره
 مقاومت و ممانعت میدانه سرق ایلمش
 بولسان دولت دخی ناب آور مقاومت
 اوله میسهرق طرف طرف کلمه الله اعلم
 قلمشدره بر کره بونی دوستلر مزدن
 قانولیک پاپاسنه هانیا شو کند یسیله محاوره

بناثره نام اثر مزی میدانه چیقارمش
 ان قاتر لیک پاپاسنه دخی سویلیمش ایدلده
 بر جواب عقلی اولق اوزره « اویله
 لیه اسلام بتون جهانه منتشر اولمی
 لی. اراده الهیه بو صورتله یرینی بولمی
 ای « دیمش ایدی. اکا جواباً دخی دیمش
 ایدلکه: اراده الهیه یرینی بولدی یا! اسلام
 مون جهانه منتشر اولدی یا! نرملره
 انشار ایلدیکنی صایمغه لزوم وارمی ؟
 مکن کره ارض اوزرنده نرملره انتشار
 ایدیکنی سویلیه لم. اوروپادن یالکنر آلمانیا
 و فرانسه نك شمال طرفلریله انکلتراه
 اشارایتمش ایدی. اوزمانلر روسیه نك
 ال طرفلریله اسوج نوروج عادتاً بوش
 نك آزو و حشیار طرفندن مسکون یرلر

ابدیلر. آسیادن هندستانك جنوب طرفلر
چینك شرق طرفلرینه انتشار ایتدی
اوزمانلر آمریکا و آوسترالیا معلوم
ایدی. ایشته بونلردن بشقه بتون جا
منتشر اولدی. بو قدر منتشر اولدو
صکره ایسه آرتق صیتی جهانی طوتم
اولدیغدن هنوز داخل اولماش بولند
یرلر ایچون دخی دخولنی امیدیه هیچ
مالع تصور اولنه مزه. آفریقای وسطی
نصل سهولت و سرعتله استیلا ایتدی
اولدیغنه و هندستان و چینده نصل
ایلمکده بولندیغنه نظراً أوروبا و آمریکا
دخی هنوز پک مقدمه سنده بولنان شیوه
نتایج سریع سندن قطع امید ایلمکه
بر لزوم یوقدر.

شو ایضاحاتی اعطادن صکره سوزی
ینه دراپره براقیورزو. اسلامک استیلاسی
حقنده یایمقدمه اولدینی خلاصه تاریخیه نیک
بقیه سنی ده ایراد ایلور دیورکه :

عربلرک فوجات مائره سی حقنده سوزی
اوزاتمی بهوده در. تیر و طرابلسک نصل تسلیم
اولدقلرینی وایلك عرب دوئماسنک لبنانده کی
اورمانلردن نصل انشا اولنه رق فنیکیلی کمبجیلر
ایله نصل تجهیز ایدلدکلرینی و بو دوئمانک روما
دوئماسنی مرمره دکزینه طوغری نصل سوروب
نضیق ایتدیکنی و قبریس وردوس و مائر جزایر
بحر سفیدک نصل تالان ایدلدکلرینی و عجایب سبعة
عالمدن اولان ردوس هیکلنک باقرلری بریهودی
به فروخت اولنه رق انقاض نحامیه سیله طقوز یوز
دوه یوکلک تلدیکنی و خلفا اردولرینک بحر سیاه
کنارینه قدر نصل ایلر ولیه رک و استانبول اوکنه
نلرک اردو قوردقلرینی تفصیل ایتیه جکر، چونکه
ونلرک کافه سی قدس شریفک سقوط و ضبطنه

نسبتله هیچ منزله سنده قالورلر. قدس شریفك
 سقوطی! بوقبله نصرانیه نك غیبی دیمکدر. او
 زمانك انظار وافکار عمومیه سی مقابلنده بو حال
 ایکی دینك نزد الهمیده امتحان و تجربه سی دی
 تلقی اولتمش ایدی. جناب حق اسلامك دین حق
 اولدیغنی بو تجربه ایله جهانیه کوستردی دینلمش
 ایدی. بومحاربه نك نتیجه سنده اسلامه مکافات
 اوله رق قبله نصرانیت اعطا اولندی. برآره لوقا
 اهل صلیبك موفقیت موقته سندن قطع نظراشته
 بیگلرجه سنه مرور ایلدیکی حالدیه قدس حال
 اسلام النده در. یزانس مورخلرینك آسیاد
 اضمحلال نصرانیت حقنده هیچ برشی یازما ملر
 نك سببی ایشته بووجهله اکلاشیله جفی کی آسیاد
 مسیحك طوغمش بیومش وفات ایتمش اولدیز
 اصل قبله مسلمانلر النده ایکن کویا بطروس
 ایتمش اولدینی سیاحتدن طولای رومایه پاپالرا
 برقدسیت ویره رک آنی قبله نصرانیت عدا ایتمش
 اولمزنده کی سبب و حکمت دخی شمدی اکلاشیلیور
 کرک یزانس کرک روما مورخلری کندی شاه

رائیترینه موافق دوشمیان شیلری خلقه افشا
 کلرندن ویالکز تأویلی قابل اولان شیلری
 التأویل کوستروب تأویلی قابل اولمیانلری
 کلیه مسکوت عنہا براقدرندن ایشته بوقبله
 رائیتک عربلرالنه دوشمش بولنسی دخی غیر
 تأویل احوال معکوسه دن اوله رق قاله
 نامش ورومالیلرایسه قبله نصرانیتی ایتالایه
 ایتمش اولق برتأویل ممکن اوله جفی ظنیله
 تأویله مراجعت ایتمشدرلر. عربلرک سائر فتوحاتی
 شریف استیلاسی حقنده ویرمش اولدینم
 سیلات درجه سنده حکایه ایتیه حکم. هر نه قدر
 حات مذکورہ نک نتیجه سی اسکندرک وحقی
 مالیرک الکاسندن دها واسع برایمپراطورلق
 کافی مستلزم اولمش ایسه ده بو بحثی تطویل
 ک بواثرک پلاننده داخل دکلدر. مع هذا
 سوز ایله دنیله بیلورکه اوزمانلر ماژلر مذهبی
 رستیانلق طرفندن اوریلان ضربیه دخی مقیس
 له میه جق صورتده برضربه میشد. ایرانک
 بجه حالی قادسیه محاربه بنده تعین ایلدی. ایران

شاهلریك اسلحه سی بایراقلری هرشیلری عربلر
النه دوشدی . نهاوند غلبه سی مسلمانلر
« فتح الفتوح » تعبیر ایتلری حقسز دکلده
برطرفدن خزر دکزینک سواحلی بوینه طوغر
ایلرولوب دیکرطرفدن دخی پرسه پولیسه (یا
اسطخره) قدر دجلاه سواحله تابع اولور
کیتدیله. ایران شاهی فراردن بشقه برشی
قورتیله مدی . اسکندرک ضیافت غالبانه
کورمش اولان ستونلی وهیکلی سالونی عربلر
براقه رق طوزلی صحرايه طوغری قاچدی که
سالون اوزماندنبری حال خرابی یه دوچار اولمشد
برعرب قول اردوسی فراری مشارالیهی جیحو
نهرندن اوتیه قدر تعقیب ایلدی واوراده یچار
فراری قبائل ترکیه طرفندن قتل اولندی . اوغ
ایسه چین قدر قاچوب اوراده چین ایمپراطور
وینک جنراللرندن بریسی اولدی . جیحونک او
طرفنده بولسان مملکت تمامیه عرب استیلا
النه کیروب ییلده بیک آلتون خواجه کسیدی
چین ایمپراطوری مدینه خلیفه سنک دوستله

اتفاقى طالب ایلدیکی زمان پیغمبرك سسنبغا
س نهری کنارلرنده توج ایلور ایدی.
بزده سیورز که :

— آسیا ایچرولرینه طوغری
ح اسلامیه نی حکابه ایلدیکی صروده
بهرك هرج بر اثر تالم کوسترم دیکنه
یالیلری خیانت و دناشته اهام ایلمدیکنه
لازمدر. معلم مومی الهک تأثرلری
له اسلامک نصرانیت اوزرینه ایتدیکی
لردن طولانی حصوله کلیور. همده
قوسی دین نصارایی قبول ایتدیکی و آنی
ت دها دوشورمک ایچون بو کتابی
لنی حالدینه نه بو درجه لردنه متأثر
لر. فتوحات اسلامیه نک یالکز بویله
لنی بر صورت مخربانه ده کوسترمکله

اكتفا دخی دراپه رك حتمسزله قاری جمعه
علاوه ایداسه سزادره . کنسیدیسی ی
بیطرف و حقانیت پرور اولسه ایدی
استیلایی و آنک ضمنتده کی تخر
بالاخره تعمیر مقصدله بر خانه بی ه
وترمم ایچون برکهنه البسه بی حرقا
تشبیه ایدرایدی . بو بابده :

آنکه داند دوخت اوداند در
هرچهره فروخت نیکوتر خرد
خاهه را ویران کند ویروز
پس بیکساعت کسد معمور

دیان جناب مولانایه تبرو اولور اید
اسلامک کیروب بیقصدی برلر او
بیوت کفر وظلمت ایدیلرکه آنلری

التخریب یرلرینه بیوت معموره منینه
 و منوره انشا ایتشدرد. نارنخده بونی دخی
 کورمک ایچون دوشونماید که بادی اصرده
 اضرب شمشیرالله کیرد یکی یرلرده اسلامیت
 ر نهایت ایکی قوشاق صکره اهلینک قالو
 ابلادن بری طبع و ضمیرنده موجود دین
 صلی و قدیم اولمق درجه سنده یرلشوب
 نالمش و اورالردن ظهور ایدن علمای اعلام
 حکومت اسلامییه یی توسیع ایلد که ایلوب
 بن اسلام علیه نه و آندن قورتلیمق ایچون
 بیج بر حرکت ظهوره کلامشدر. صربک
 غیری اقوام اسلامییه نک هم ده لسان صرب ایل
 علوم دنییه و معارف عمومیه یه نه درجه لرده
 خدمت ایلنش اولد قلری « تاریخ علوم »
 ام اثر منده کور یله جکسدر که دراپدر کی

علوم پرست و معارف پرور اولانلرك بو
 . ماله كمال شكران ايله حيران قالماملرى قابل
 دكلدر. نه ايسه سوزى ينه دراپره ترك
 ايدىيورز. فتوح اسلاميه نك آفريقا يه
 حاند اولان قسمنى ده حكايه ايليور. هم
 فتوحك اوجهتى ده نصرانيتنه متعلق
 اولدنى ايجون آتار تالمنى كوسترهرك
 دىيوركه :

— سوريه محاربانى ائناسنده اك زياده تميز
 ايتش اولان اصماي هسكريه مياننده عمرو
 نامنده بريسى (عمرو بن العاص رضى الله عنه
 حضرتلرى اوله جق) بولنيورايدى كه ايلروده بر
 كون مصرفاتمى اوله جق ايدى. زيرا خلفايا لكز
 شمال و شرق طرفلرنده كي غلبات و فتوحات ايله
 قانع اوله مدقلرندن بالاخره كوزلرني غرب طرف
 فنه ده چويرمرك آفريقا نك ده فتحنى آرزو ايدىيورلر
 ايدى. اهالى عليه نك خيات و دنائتلرى بودفعه

امداد لرینه يتشدی. مصر لیلر عرب اردوسی
 لرینی یعقوبی کلیسا سندن قورتارمغه کلش
 لاکار بردوست اردوسی اوله رق حسن قبول
 . حضرت عیسانی عین آله عدایدن مونو.
 فتلر کندی رئیسری بولنان مقنسس
 سیله بیان ایلدیلر که نه بودنیاده نه اوتنه کی
 اذ آرتق روملر ایله علاقه لرینی محافظه ایتمک
 ورلر ویزانسی ظالم عدایدرک آندق للابد
 تر مباحدتله آنک سبب اولدینی قونسیلر
 . این دخی یاقه سیلکیورلر. همان خلیفه یه
 . برمه واردوی اسلامک کچمی ایچون
 . وکو پریلری تعمیره و آنلرک استیلاسی
 . ایچون اولانجه قوتلرله معاونته مسارعت
 . فرعونلرک اسکی پایتخنلرندن بریسی
 . نفس شهری درحال عرض تسلیمت
 . اسکندریه دخی تحت محاصره یه آلندی.
 . ن مصون و سربست قالان دکنز جهتی
 . محصور لرینه لایته طع امداد يتشد برمه
 . اقلیوسه قولایلق کوستریور ایدی.

دیگر طرفدن حضرت عمر دخی اسکند
محاصره ایدن عسکره سور به ده ای جنگجه
اولان عسکری دخی علاوه ایلدی. عمر بلر
فتدن بر چوق هجوملر وروملر طرفندن
بر چوق خروجلر یاپلادی. حق بر آره لق
عمر و محصورلر طرفندن اسیر بیله ایلدی
دیگر بر اسیرك حيله سیله ینه قاچق طریقنی
یکرمی بش بیک آدمك قانی بهاسنه اوتوران او
آی محاصره دن صکره اسکندریه دخی
النه دوشدی: عمر و خلیفه یه یازدیغی مکتوبد
غرب اولان اسکندریه شهرینك معموریت
« دوت بیک سرای دوت بیک حمام در
تیار و واسیر تجارنی ایچون دوت بیک دکان
ذخایر تجارنی ایچون دیگر اون ایکی بیا
وخرج ورن قرق بیک یهودی اهالیسه
دیه تعریف ایلور ایلدی. ایشته نصرانیتك
کرسیسی دخی بو وجهله سقوط ایلدی
آر بوسك سیر یلك وطنی اولان اسک
اقانیم ثلثه مذهبنی و صر به پرستش آید
نصرانیتنه قبول ایتدیرمش اولان اس

خی قدسك دوچار اولدینی حاله دوچار اولدی.
 خبر مصیبتی هراقلیوس استانبول کرسیدنده
 ذل ایدرك او قدر متأسف اولدی که کندی عهد
 اگومتی خرسیتیانلغك تخریبیله تحقیر ایدلمش اولد-
 نه قناعت ایدرك آنجق برآی دها معمر اولوب
 نات ایلدی. اسکندریه نك الله بولمسی قاتولایك
 .هی ایچون لازم اولقدن زیاده استانبولك
 ازم اکیله سی ایچون لازم ایدی. مضر استا-
 بولك انباری ایدی. بناء علیه آتی عربلردن
 سترداد ایچون ایکی دفعه حرکت اولندی.
 رودخی ایکی دفعه روم دوتما وعسا کرو فیر-
 اله اوغراشمغه مجبور اولدی. دائماً آجیق قالان
 نزل یولیه بوجوملرك نجدید و تکربری نه قدر
 لای اوله جفنی کوروب بوکا یالکنز بر چاره
 لیورایدیسه ده اوده پک مدهش ایدی. عمرو
 دی که : « الله قسم ایدرم که اگر براو چنچی
 مه دخی اسکندریه یه هجوم ایدیله جک اولور
 مه بوشهره دخولی او قدر قولای بر حاله قویه.
 نه آنجق بر تخبه زن خانه سنه دخی او قدر قولایلقله

کیر یله بیلسون ه حال بوکه اوچنجه مجموعی د
بکله مدی. اسکندریه قلعه واستحکامی قلع و
ایدرك نقطه مذکوره نك بتون اهمیت عسکریه
کاملأ محو اولدی .

بز دیورز که :

— ایشته دراپه ره مصرک استیلاسن
دخی بویله سوزشلی بر صورتده حکا
ایدیور. کویا علومه مخالفتندن ناشی اظه
خصومت ایلمکده بولندیقی خرسستیانا
غیرتی تا دنیا نك منهای غر بنده بولسا
بر دراپه رده هنوز آثارینی بو صورتده کوسه
ایسه نه علومه نه صنایعه نه مدنیت نه سعادت
عمومیه یه ذره قدر مخالفتی اولمق شو
طورسون بونلرک جمله سنی جامع ومقتض
اولان دین اسلام داخلنده اکتساب علم
ایله افکار حکمتلرینی توسیع وتنویر ایله

جلمزك بوندن نه بيوك عبرت آللری
 م كله جكي جای ملاحظه در، شوسطرلری
 رایکن دراپه ر دوشونماش که قوجه
 صراها لیسى « بز سزك اولاد و عیال
 حبی معبود کزی ایسته میز. قونسیل دیه
 بالادیفکز یوزلرجه پاپاسلرک حشم
 قومتدن قورقورق دین صحیحجه عقل
 حکمته مغسایر ویردکلری احکامی قبول
 لایمیز، دعوای محقنده بولنان برخلقک
 و ما مظلومیتدن قورتیلوب حمایه اسلامیه یه
 کسی مدنیتهجه و آنک مقتضیاتندن بولنان
 هم وصنایع ترقیاتجه نه کوزل بر دور
 جایدک انفتاحنه مقدمه اولمشدر. بو
 بقت کبرای هیج نظر دقته آلامش.
 پمدیکی نصرانیت غیرتنه مغلوب اولمش.

حال بوکه دراپه ر ئی محضا عقل و حکمت
 مقتضیاتنی جبر و ا لراهه غبه ایتدیرمک
 ایچوون العباب قلم ایدر بر حاکم بیطرف
 اوراق ادعاسنده بولار ذات یچاره مصم
 اهلایسنی بویاه خیانت و دانتله محکوم
 ایدر ایسه متعصین نصارامک شدتی ده
 نه درجه لره واردیردفتری قیاس اولنمق
 لازم کلور.

اسلامه عائد حصوصانده دراپه رک
 سوزلریدن هیچ برشیتی رک ایتدی کمزی
 قارئلر مزه اخطاره حاجت وارمیدر؟ وار
 ایسه اخطار اید. لم که هیچ برشیتی ترک
 ایتمیوب جمله سنی یازیورزه. بساء علیه ایشه
 سوزی ینه لندیسنه بر اوقدق که غربه
 طوغری فتوح اسلامی حکایه ده دوام

بلیور. دیو دکه :

— خلفا یالکز مصرک فتحیله دخی اکتفا
 نکارنده دکل ایدیلر. حضرت عثمان بتون سواحل
 قریقه نکه ده ممالک اسلامییه الحاقی املنده
 بدی. عبدالله منفیدن قرق بیک عسکر ایله
 حرکت ایدرک برقه جوانی کچدی و طرابلس
 غرب اوکنه کلوب آنی تحت محاصره یه آلدی.
 کن اردوسنده طاعون ظهور ایلدیکندن تکرار
 اصره عودته مجبور اولدی. بونک اوزرینه یکرمی
 منه قدر متارکه واقع اولدی. آندن صکره عقبه
 یل وادیسندن محیط اطلاسی ساحله قدر یول
 آچوب کیتدی. قناریه اطه لری قارشوسنه واسپا.
 یا جهتنه کلدیکی زمان آنی دکره صوقوب
 « ای الله متعال ! اکر حرکتیه شو دکر مانع
 اولسه ایدی غربک ممالک مجهوله سنه قدر
 کیدوب وحدانیت الهیه کی اعلان ایله سندن
 بشقه بر معبوده پرستش ایدن ملل طاصیه یی
 ضرب شمشیر ایله تخریب ایدر ایدم » دیدی.
 عربلرک بو استیلاسی هپ طرق بریه ایله واقع اولمش

ایدی . زیرا پترانس امپراطور لنی هنوز آو
 دکره مالک اولوب سواحله کی شهر وقصبه لری
 محافظه ایلورایدی . نهایت خلیفه امیه عبدالملک
 بلاد آفریقیه ملک مهمی اولوب آفریقای شمالینک
 مرکزی عد اولنان قارتاژ شهرینک ضبطی عزم
 وجزم ایلدی . جنرالی اولان حسن قارتاژی هجوم
 ایله ضبط ایلدی ایسه ده استانبولدن امداد کوندرد
 لیدی کی غوث طائفه سی وسجلیالیر دخی متعاقباً
 امداده کلدکلرندن عربلر رجعتنه مجبور اولدیلر .
 لکن بورجعت چوق زمان ایچون دکل ایدی .
 چند ماه صکره حسن تکرار کلوب قارتاژی
 آلدی واحراق بالنار ایلدی . نصرانیتک کرسیلری
 عد اولنان بش بلده شهیره ملک اوچی یعنی قدس
 واسکندریه وقارتاژ بوصورتله غائب اولدیلر .
 استانبولک سقوطی دخی وقت صهونه بر اقلمش
 برایش ایدی . استانبولدن صکره ده یالکزروما
 قاله جق ایدی . تاریخ نصرانیتده قارتاژ بیوک
 بر موقع طوتمشد . بالاخره رومانک مذهبی
 اولان قاتولیک مذهبی اورو پایه اهدا ایدن

نارتاز اولوب مذهب مذکورك اك بيوك پاپاسلری
 ورادن ظهور ايتمشدر. سنت اوکوستنك وطنی ده
 وراسیدر. مسلمانلک دنيايی استیلاسی قدر
 سریع وواسع بر استیلانك هیچ بر دینه نصیب
 اولدینی کورلماشدر. دها شو زمانده آلتای
 طاغلرندن اوقیانوس اطلاسی یه و آسیای وسطیدن
 آفریقای غربی یه قدر مستولی اولمش دیمك
 ایدی. متعاقباً خلیفه ولید اوروپا قطعه سنك
 فتحی تخر به ایچون تبعه سنه مساعدده ویردی.
 مساعدده اندلس فتحندن باشلادی. بشقه برلرده
 اولدینی کی اندلسده دخی عمر بلرک قوماندانی موسی
 اختلاف مذاهب نصارادن طولایی بر چوق
 خائنلری کندیسنه معین و متفق بولدی. طولده
 دسپوطی ایله غوتلرک جنرالی اولان قونت
 ژولیهن مملکتی عمر بلره تسلیم ایتدیله. قسه رس
 نام محله جنکك اك زیاده قیزشدینی بر زمانده
 بواکی آدمك دلالتیه خرسیتیان اردوسنك بر
 قسمی عمر بلر طرفه کچوب آنلرله برلشدی. جنك
 میدانندن فراره مجبور اولان اسپانیا قرالی عمر بلر

طرقندن تعقیب اولنوب غواد الکویر لهرنده
 بوغلدی. موسانک قائممقامی طارق بلافاة وقت
 طولد اوزرینه بورویوب بعده شماله طوغری
 سوردی. موسی کلدیکی زمان اسپانیا شبه
 جزیره سی تحت اطاعت آلمش وغوتلرک اردو.
 سی پیره نه طاغلرینک اوته طرفنه سوراش
 ایدی. موسی اشبو اسپانیا فتحی تصمیم کرده سی
 اولان فتوحاتک مقدمه سی عد ایدرک ایتالیا
 طوغری یول آچوب الله واحد و ذوالجلالک
 وحدانیت روماده و اتقان سراینده اهلا و اعلان
 ایده جگنی میدان قویدی. اورادن دخی استانبوله
 کچه جاک و روم شرقی دولتنک و خرسه تبالغک
 تاریخ موجودیتلرینه خاتمه چکدکن صکره
 آسیایه هودتله شامه کیدوب قلیجی خلیفه نک
 تحق پیشگاهنه قویه جق ایدی. فقط بوتصمیمات
 وقوعه کلامدی. موسی کندی قائممقامی طارقک
 موقیاتی قصقانه رق حقنده معامله غیر لایقه ده
 بولمغله طارقک مرکز خلافتده بولنان دوستلری
 کیفیت خلیفه یه عرض ایلدکلرندن شامدن کلن

رہا امور موسایی اردو کا ہندہ تحت توقیفہ آگئی۔
 حضور خلیفہ یہ کوتوردی۔ خلیفہ موسایی جلد
 ضربیلہ جزالاندیرہ رق موسی دخی اسف و عارندہ
 وفات ایلدی۔ لکن عربلر رؤسای سائرہ قوما۔
 نداسیلہ فرانسه نك فتحی تجربہ ایلدیلر۔ ایلک
 محاربہ دہ غارون نہری منصب لرندن لووار نہرینہ
 قدر فرانسی جنوبی بی استیلا ایتدیلر۔ بعدہ
 سردار عبدالرحمن قوۃ موجودہ سنی ایکی قولہ
 آبیروب بریسیلہ بالذات رون نہری وادی سنی
 کچدی و آرل قصبہ سی اوکنہ کلوب تحت محاربا
 صرہ یہ آلدی۔ موقع مذکورہ مدافعتہ ایچون
 ایلرولہ مش اولان دیگر برخرستیان قول اردوسی
 محو ایلدی۔ عربلرک ایکنجی قولی دخی دوردون
 وادی سنی کچہرک دیگر برخرستیان قول اردوسی
 پریشان ایتدی کہ فراریلرک اخبارینہ کورہ
 مقتوللرک عددی آنجق جناب حق بیسیلہ ییلور
 ایدی۔ فرانسی وسطی دخی کاملاً استیلا
 ایلدی۔ اہل اسلام لووار نہری ساحلہ قدر
 کلدیلر۔ کلیسارک مناسترلرک خزینہ لری مصادرہ

اولندی. اوزمانه قدر برچوق خوارق بیهوده
کوسترمش اولان اعزّه کنیسائیّه شواحتیاج
و اقتضا نقطه سنده آثار عجزدن بشقه برشی
کوستره مدیلر.

شوراجقده بردقیقه توقفله قارئلر منزه
نظر حکمتلرینه شونی عرض ایلدورزکه :
— دراپه عربلرک لووار لهزینه قدر
صورت استیلالری عادتاً جنکیزیلرک استیلا
سی کی بر یوله خبر ویرمک ایله تاریخه
برخیانت صریحده بولنیور. زیرا بو
وقوعاتی بویله یازمسی جهلندن اولمادیفی
بدیهی و آشکاردر. مشهور و یاردو کی
عربلرک فضائل اسلامییه سنی انکار ایتیمه رک
وقوعاتی طوغری یازان و محاکماتی ده اکا
کوره یوروتن مورخین و حکمای بکنمیور
ایسه باری غیرت نصرایه سی الک دیندار

قانونیکلرک دخی مسلمی بولنان سسه زار
 قانتوبی اولسون نیچون تخطرا یتیمور؟ آفر بقای
 شمالینک بحر سفید سوا حلی هنوز نصارا
 النده ایکن چول طریقله سبته یه کله رک
 اورادن دخی اسپانیایی فتح ولوواریه
 قدر فرانسه یی استیلا ایدن عرب اردوسی
 عجبا میلیونلرله می تعداد اولنیور ایدی که
 اوکلرنده هیچ بر قوم ثاب آور مقاومت
 اوله مدی؟ ذره جه افکار عسکر یه سی
 اولانلر ایچون تفصیله حاجت یوقدر که
 اردوی اسلام میلیونلرله تعداد اولنسه
 بیله بو حرکت سریع یه امکان یوقدر .
 مکر که وارد قلری یرلرک اها لیس کنیدی لری
 حسن استقبال ایدلر. بو حسن قبول
 واقع دخی اولمشدر. تواریخ عمومیه ده

ویریلن تفصیلات موجب حیرت اولدینی
 اوزره اوزمانلر اسپانیا و فرانسه وایتالیا
 و سائرده هر بری « منم دیگر نیست »
 دعواسبله خاق عالمک مالکی جانی عرضی
 کندیلری ایچون مباح عدایدن سنبورلرک
 آتش جور و اعتسافیله چار چار یانان
 اهالی قورتاریجی بر قوته اوتهدنبری محتاج
 اولملریله فوج فوج اردوی اسلامی
 بالاستقبال محاربات واقعهده چرخه جیلک
 وظیفه سنیده درعهده ایدرلر و بواغور
 ده فدای جانهدر وارلر ایدی. یالکز
 شو نقطهیه دقت کفایت ایدرکه اردوی
 اسلام نره لرده محاربه ایتش ایسه هب
 قوه رسمیه عسکریه ایله محاربه ایتشدره
 هیچ بر یرده اهالی محلیه نکه عسکر

اسلامه قارشو عشیانی خیاتی کورلما مشدره.
 بو ایسه هیج بر یرده عسکر اسلامک
 اهالی محلیه یه تعرض و خصومتی اولمیوب
 بالعکس آنلرک ماللرینی جانلرینی عرضلرینی
 دینلرینی حمایه و محافظه ایتلرینک مکافات
 لایقه سیدره. سوزیمز ای اکلشلسون ه
 اغتنامی انکار ایتیمورزه. اما اغتنام اوزمانلر
 حکومت مقسامنه قائم اولان دره بکلریله
 دسپو طرله طائد امواله منحصر قالمشدره.
 احادناسک حبه سنه بیله تعرض ایدلما مشدره.
 بو حال ذاتاً شرع شریفک مقتضیاتندندره.
 ا کر اهالی یه تعرض ایدیله رک خصوصتلی
 جلب ایدلمش اولسه ایدی ایکی قول
 اردونک سبته دن بیکلرجه میلک مسافه یه
 قدر ایلروله یه بیلملری نصله قابل اولور

ایدی ؟ مسافہ لڑک شو بیوکلکی دراپور
دخی نظر دقتہ آلیسورہ بافکیز اسلامک
اور وپادہ کی اسسفار ینک بقیہ سنی نصل
حکایہ ایدیورہ دیورکہ :

— استیلادہ کی ترقی یی نہایت شارل مارتل
طور دیردی . میلادک ۷۳۲ سنہ سندہ طور ایلہ
پواتیہ آرہ سندہ بریوک محاربہ وقوعہ کلدی کہ
یدی کون دوام ابتدی . عبدالرحمن مقتول دوشوب
هر بلر رجعتہ مجبور اولدیلر . براز صکرہ پبرہ نہ
طاغلرینی تکرار آشوب کیرویہ چکلمکہ اجبار
ایلدیلر . ایمدی لووار نہری اور وپای غربیدن مسلما
نلرک حدود استیلا سنی تحدید ایلر . انگلیزمورخی
ژیبون بووقوعات عظیمہ یی حکایہ سندہ شو مطالعہ یی
سرد ایدیورکہ : جبل طارق نقطہ سندن لووار
نهرینہ قدر مسلمانلر بیک میل ممتد بر حرکت
غالبانہ اجرا ایلمشرایدی . ینہ بو قدر بر حرکت
دھا ایتسہ لر ایدی یا برجھندن لهستان حدودینہ
ویا خود دیگر جھندن اسقوجیا طاغلرینہ وارہ .

جغلا ایدی. مسلمانلرک اشبو ترقیات هنکریه سنه
و بحر سفید دروننده کریدک سچایانک فتحنه و حتی
روما اوزرینه هجوملرینه داتر علاوه افکاره
احتیاجم یوقدر. یالکز شوکا دقت اولماید که
ایتالیانک جنوب جهتلرنده مسلمانلرک ظهوری
اوروپانک ترقیات فکریه و ذهنیه سی ایچون بیوک
بر تأثیر حاصل ایلمشدر.

بز دیورز که :

— دراپه رک بوتأیری ایضاح ایچون
برکله جک بیله علاوه ایتامسی شایان
دقتدره. اما او ایضاح ایتسه دخی تاریخ
عمومی اعتراف ایلیمور که او زمانه قدر
اوروپا اقوامی مدنیتک علوم و صنایع کبی
تجمعاتندن بالکلیه محروم ایکن بو بابده
ایلک درسی مسلمانلردن آلمشدر.
بالاآخره امرای اسلامییه صرایلرینه کنج

زاد گانی کوندروب حسن تربیه اسلامییه
 آلدیردفلی کی مکتبیرینه شا کردلر
 وفایقه لرینه چراقلر کوندوره رک علوم
 وصنایع اسلامییه بی تحصیل ایتدیرمشلردره
 حتی عربلر ا ثریتله خفیف اللحیه اولوب
 یناقلری فیلدن همان عاری ولحیه لری
 یالکنز چکه لری اوزرنده ظاهراولدیقندن
 اوروپالیلر کندیلمی عربلره بکنز ملک
 ایچون یناقلری قاریتوب یالکنز چکه دن
 صقال براققو درجه سنده تقلیده قدر
 وارمشلردره نصلسه اسلامک بودرجه لره
 قدر واران فضائلنی ایضاح ایلمک دراپه رک
 پلاننده داخل دکلدره امام سلیمانلرک شدتی
 وحشتنی اثبانه مداراوله جق خصوص صاده
 معلم جنابلری دقیقه فوت ایتمزه برآمونه سی

دها بروحه آتی کورده حکدره دیورکه:
 — « عربلرک رومایه هجومی » دیدک! بو
 هجومک صورت وقوعی قدر محقرانه بر حال عجباً
 هیچ بر زمان وقوعه کلشمیدر؟ ۸۴۶ سنه
 میلادیه سنده عربلردن بر کوچک قول تیرنهرندن
 یوقاری یه طوغری چیقدی وروما شهری اوکنده
 کوروندی. خبراً کرمکه کافی مقدارده اولد.
 یغندن یالکز واروشلری تحقیر و یغما و سن پیه
 و سن پول هزارلرینی استحقار ایلدی. روما
 استیلا ایدلسه ایدی بیه تأثیرات مدهشه سی
 بوندن زیاده اوله من ایدی. سن پیه رکنیسا.
 سنده کی کموش محراب قالدیریلوب آفریقایه کو.
 ندرلدی. دقت ایتلی سن پیه ر محرابی! روما
 نصرانیتک طرازی.

بز دیورزکه :

— نوواتیه محاربه سی ۷۳۲ سنه سنده
 اولدیغنه کوره عربلرک روما اوزرینه
 هجومی بوندن یوز یکر می التی سنه صکره

وقوعه کلمشدره دراپه رایسه بونی او
 بر صورتده حکایه ایدیورکه او قویانلر و
 هجومنك دخی کویا ینه پووانیه محاربه سو
 زمانلرنده وقوعه کلمدیکنه ذاهب اولان
 بیلورلر . ایشته تاریخچه مقدم اولان
 شیلری تأخیر و مؤخر اولان شیلری تقدیم
 هنرندن ماعدا بزم معلم دراپه رك بویله
 بر برینه اوزاق اولان شیلری تقریب
 و یقین اولان شیلری تبعید هنری دخی وار
 ایدی . مع هذا ینه زیانی یوق . فقط دراپه
 بوراده بر سؤال ایراد ایدیور . « یو هجومدن
 دها محقر بر حال هیچ بر زمان وقوعه
 کلمشیدر ؟ » دیه صوریور ایدی . بوسؤاله
 جواب ویره لم . بوندن دها محقرانه بر حال
 شو هجومدن اتی یوز سنه صکره وقوعه

کلمشدره هم ینہ روما علیہندہ وقوعہ
 کلمشدرہ . ہم مسلمانلر طرفندن دکل ینہ
 خرسستیانلر طرفندن ایقاع ایدلمشدرہ .
 شویله که : اون التتجی عصر میلادک ربع
 اولی ایچنده یعنی اوستریا و المانیا و اسپانیا
 و سائرہ ایلہ آمریقا قطعہ جدیدہ سندن
 تصرف اولدینی ممالک اوزمانکی جہان
 معلومک همان ثلثہ مساوی اولان ایمپرا
 طور شارل کن ایلہ فرانسه قرالی برنجی
 نرانسوانک اومعهود محاربات رقابتکارانه .
 ری اثناسنده وقوعہ کلمشدرہ امپریالر
 منی ایمپراطور بایراغنه تابع اولان عسکرلر
 و مایہ کیردکاری زمان وقوعہ کلمشدرہ
 یاقصا بونلرک بر مقداری لوتہ رینہ یعنی
 شہور لوتر طرفندن اوزمان یکی نشر

اولنان پروئستانلق مذهنه کیرمش اولان
 کیمسه لر ایدیسده الکجه غی نه قانولیه
 ایدیلر. روماده کی پایا بو محارمه ده فانسز
 طرفنه مسال اولدینی اچسون ظالم اولان
 امپرالار انتقامه کندیلر نی حقی کوردیلر
 کلیسای کاملاً صومق بونلرک اهو
 اعتسافاتی ایدی. طالمک سجده ایتدکلر
 تصاویر اعزیه بی درلو مسخره لقلر ای
 تخریب ایتدیلر. کلیسایلرده برط
 فاحشه لر ایله محالس نوشا نوش عقه
 ایلیه رک نصرانیتجه الک مقدس عداولنا
 کنونیا اچسون محفوظ شرابلر ایله اودیا طاه
 سون چال اویناسون طالملیر یایدیلر
 « واز ساقره » یعنی اقداح مقدسه دنیلر
 آلتون کهوش کاسه لر آشفته ساقیلر اند

سرخوشلر آغزندہ دوران ایلدی •
 ایہ وارنجہ یہ قدر اک معتبر پاپاسلر بو کپا-
 لک لک بوز ذالتلرک درجه سنی آرندیرمق
 بچون خوارده جه حور اتیمکه مجبور ایدلدیلر •
 قی قابولیک مذهبنی تمامیلہ تحقیر ایچون
 قومونیون « دیلن و « مدافعہ « لرمزی
 قویانلر نزدندہ اهمیتلری معلوم اولوب
 لاصه نصر ایدتجه اک مقدس عد اولنان
 بن وخر معززی پایاہ وارنجہ یہ قدر
 اسلریدیلہ مرکبلرہ قدر ویردیردیلر • نخطر
 نلیدرکه بوز « لحم السہی « و بوخر « دم
 السہی « اولق درجه سنده عندالنصارا
 نرز و مقدسدر • معتبران اہالی کلیسالرک
 تونلرینہ زنجیرلرلہ باغلی اولدقلری حالده
 بچاره لرک کوزلری اولندہ زوجہ لرینہ

افعال شنیعه اجرا ایتدیلرہ معلم دراپہ
 بونلری بیلمزدکلدرہ انکار دخی ایدہ من
 فقط نورایمان و فضائل اسلام ایله منو
 و مزین اولان قارئین مسلمہ من دخی آیرہ
 دشمنلر طرفندن بیله برملت مغلو بہ مع
 بدینہ و مقدسات دینیہ سنہ حقارتک
 درجہ سنی ذہنلرینہ صیغدیرہ میہ جقلر ندر
 بلکہ مبالغہ ایدیورز ظننہ دوشرلر دی
 تأمین و اخطار ایدہ لم کہ شو صایدیفتم
 شیلر ایچندہ حرف واحد مبالغہ بولانمق
 شویله طورسون حقیقت حالدن اکسید
 بیله یازمقدہ یزہ اینانمز لر ایسه قاتولید
 مورخی سہ زار قانتونک اون سکز جلد
 عبارت بولنان تاریخ نفیس عمومیدسنہ
 اون دردنجی جلدینک ۱۸۵ نومرولو

مراجعت بیورسونلر. اهل اسلام
 بارانك قدس شریف اسکندریه قارئان
 ما استانبولدن عبارت بولسان بش
 ایدیسندن دردی ضبط و برینه یعنی
 مایه شویله بر هجوم ایتش اولدینی حالد
 ده خلاصه خبر و یردیکمز تحقیراته
 زه مك دكل تقرب بیل ایتك درجه سنده
 نیراته کیرشمش اولسه لر ایدی ارباب
 لام نصارا کیم بیلورنه لریازارلر ایدی.
 یرده دیانت نصارایه حرمت و حمایه دن
 قه حرکتمز کورلماش اولدینی حالد
 شدتلر ابداع ایدیلور ایسه بحق دوچار
 اخذه لری اولمقلغمز لازم کلسه ایشك
 درجه لره واره جفی حقیقه ملاحظه یه
 تساج قالور. عربلر سن پیه رك كموش

محرابی قالدیروب کوتور مشلرایمش
 سوزی دراپه رکبی سربست فکرلی طال
 حقیقت برآدمدن ایشندی کمزه تعجب د
 حتی تأسف ایدرز. حواری مسیح
 بطروس کموش محرابی زه دن بولش
 اخوان نصاریه صرف اولنق اوزر
 صاتیفی خاهنک افچه سنی تماماً کتور
 مدیکندن طولانی ایکی نصرانی بی یورک
 ایندیروب اولدیره جک قدر مؤاحده
 ایدن بطروسک اله او یله بر کموش محراب
 کچسه ایدی انک بدلی فقرای نصاریه
 تقسیم و صرف ایلر ایدی. روما کلیسا سنده
 محراب ایسه سن پیه رک یعنی بطروسک
 دکل پایانک ایدی. اوزمار پایا اورال رک حکمدا
 جسمایمی ایدی. دیمک اولیورکه محراب

می بکلك مالی اندی . عرب اردوسی کی بر
 افة مهاجرتك بکلكه عائداه لان مالی
 نصصوص بوله لزه مسز اوله رقی بر بره
 مه لند برلش اولان کموشی ضبط اتمسی
 کونکی سله کونده قه انهن عسکره احکام
 ربه و مرعیه سندنندره . فقط شمعی نر
 نخی دراپه ره بر سه ژال صورارز . شو
 پر باللرک روماده احرا اتمش اولدقلری
 تسافات محقرانه به شبیه بر حرکت هیچ
 زمان اسلامدن صدور ایتشمیدره هاتوا
 هانکم ان کتم صادقین .

سوزی ینه دراپه ره ترک اییدیورز .

سیورکه :

— استانبول عربلر طرفندن برقاچ کره
 سیدی اولمنش اییدی . آنکده سه قوطی محقق

ایدی. فقط وقت مرهونه قالمش ایدی. ایسه طوغریدن طوغری یه بو حقارته و باخص
 کندی حقنده وقوعی ممکن اوله بیلن حقار
 اك ظالمانه سی اولان بو حقارته دوچار او
 ایدی. انا طولینك محترم کلیساری تخریب اید
 ایدی. بعدما هیچ بر خرسیان رخصت مخ
 صه بی حائر اولم دینی حالدده قدس شریفه کیره.
 ایدی. تمام معبد سلیمانك عرصه سی اوزر
 مسجد عمر یوکسلمش ایدی. اسکندریه ده انق
 تخریبیه میاننده مسجد رحمان عرب قوماندا
 آرتق قتل طامدن اوصانه رق اعدای مغا
 بقیه سنك جانلری باغشلا نطق ایچون اصر ویرد
 یرده بنا اولغوش ایدی. قارتازده ایسه آن
 حریق ایله قارارمش طاشلردن بشقه برشی کور
 ایدی. ایشته بویله جهانك هیچ بر یرده
 کورلیان اك قوتلی بر دولت دینه بر دنبیره میده
 چیتی ویرمش ایدی. بودولت بحر محیط اط
 سیدن سور چینه قدر ممتد ایدی. یالکز
 هنوز وسعتی اکمال ایده میوب بر کون کله

که قیاسه نکه اخلافتی طرد ایله یونانستانک ده
اوله رق بتون اورو پای تهید ایلسون
جهتدن کندی احکامنی خط استوایه قدر
حاره یه دخی ایصال ایتسون !
بز دیورزکه :

— دراپه رک شو سوزلری یورک
نفسدن منبعث سوزلردر که جدیت
ایله تلقی اولمغه بیله دکرلری یوقدر .
یه شائبه مبالغه دن دکل کذب و درو .
دخی عاری دکلدر . اناطولینک محترم
مری تخریب ایدلسه ایدی اناطولیده
یتیانلقدن اترمی قالور ایدی ؟ حال
راز صکره قدس شریفه طوغری
هین اهل صلیب اردولری اناطولیده
میده ده پک معمور کلیسالر بولمشالر
نلرنده عبادت ایتمشلردره بنساء علیه

دراپه رك برياندر دينسرك ادعاسنده بول
 يعني حانده ديدرجه بدر يسه عيرت نصرا
 ايله بويله الزام دروغ درجه سنده كي
 حدننه معايله يي لزومسز عدايدرر. نو
 كلامي يسه ايديسنه برايورر. دييورر
 — مع هذا اسلاميت هنوز مرتبه كماله
 انبساطي اكمل ايتامش ايكن دخي خلفانك ق
 وشوكتي مرتبه كمال بوش ايدى. اورو
 اسلامك تكميل استيلاسندن ورتاران شي شا
 مارتلك قليجي دكل بلكه دوت واسعه اسلا
 ايچنده ظهوره كلمش اولان قاريشققلر اورو
 قورتارمشدر. دولت امويه سوريه ده عا
 مقبولى ايديسه ده بشقه يرلرده غاصب خلا
 نظريه تلقى اولنيورايدي. آنره مقابن علو
 عباسيلر خاندان نبوته دخي قرايتري حس
 دينك ودولتت وارثي اولمغه دها مستحق
 ريليورلرايدي. اوچ فرقه خلافت ادعاسنه
 ايدرر نيجه شدائد و اعتسافه قدر وارديلر. بر

یہ کہ بایراقلری بیاض و دیگر فاطمیہ کہ
 نلری یشیل و اوچنجیسی عباسیہ کہ بایراقلری
 ای اولوب اشبو عباسیہ فرقہ سی حضرت
 عمی اولان عباسہ منہی ایدی. بومناز عاتک
 سندہ دولت اسلامیہ اوچہ منقسم اولوب
 و مصر و قوردو خلافتلری میدانہ چیقدی.
 ات مذکورہ اون ایکنجی عصر میلادی
 لندن اولوب آرتق دولت اسلامیہ ده سیاست
 و جاری اولہ مدیغندن نصرانیت قورتلدی
 نیدسانک ظن ایتدیردیکی کبی برامداد فوق
 ایہ ایله دکل رؤسای اسلامیہ نك مخالفتلری
 سندہ قورتلدی. هر بلر کندی منازعہ داخلہ.
 شغول اولدقلرندن اوروپا پر تمامیلہ اونوتدیلر.
 مشہور اوقلہ ی موافق حقیقت. اولہ رق
 کہ : « عربلر ده هیچ برجنرال و سردار
 ایدی کہ اوروپا نك قوای مجتمعه سی طر.
 ان دوچار هجوم اوغنی موجب عار عہد
 یون. اگر یونانیلرک بوکستاخ مسئولیلری
 ایچون نہ سببہ مبنی دہا زیادہ غیرت

« کوسه قمر مد کلری سئوال ایدیله جک اولور ایله
 « یونانیلرک طبعیتلرینی بیلن آدم لرایچون عمر
 « اسکندر یه ده و معاویه نك شامده بولندیفی جو
 « ویرمک کافیدر » بونلرک محقرانه اولان غر
 و عظمترلرندن بر مشال ایراد ایدلم . ایمپراط
 نیه فور طرفندن خلیفه هارون رشید کوز
 یلن تهدید آمیز بر مکتوبه جواباً هارون
 « بسم الله الرحمن الرحيم . امیر المؤمنین هار
 « الرشید طرفندن رومالی کلبه . ای قحبه او
 « مکتوبکی او قودم . جوابی اکلایم سیک . ب
 آفی کوزلرک ایله کوره جکسک » سوزلم
 یازدی . اصل جواب براز دهاسکره فر
 صهرالرنده حروف حونین و آتشین ایله یازله
 بز دیورزکه :

— بو یولده کلمات محقرانه استعه
 دائر بز تاریخ اسلامده نمونه کوره میوه
 هارون رشیددن اول معاویه دخی
 ایمپراطوری طرفندن بویله بر تهدید

چار اولش ایدی. صفین وقایعی ائنا-
 ده کی معاویه ایله حضرت علی آره سنده کی
 الفتدن استفاده به چالیشان ایمراطور
 ولایم تکالیف غنیه به قالقشمش ایدی .
 یاریه یازدینی مکتوبده « صاحبم (یعنی
 منم) علی ایله بر متارکه عقد ایدرک
 ملک قوای مجموعه سیله کلور ایسه
 لک کی پامال ایدرم » بوللو اداره کلام
 اش ایدی. مع هذا مخبر اتمک شدتنده
 منتده بر اهمیت یوقدر . حقیقت حاله
 (م) دراپه رایسه حقیقت حالی شو یله
 که ایدیور. دیورکه :

- بر ملت غیب ایتدیکی ایاتلری تکرار
 ایدایده بیلور. دشمن غالبه ویردیکی تضمینات
 یه دن وحقی غیب ایلدیکی ثروتدن صکره ده

یشایه بیلور. فقط محاربه نك هر فبالغندن صك
 قاریلرینی دخی غیب ایدر ایسه بردها کندم
 طولایه من. ابو عبیده حضرت عمره انطاکیه
 ضبطی خبرینی کوندردیکی زمان خلیفه دشم
 قاریلرینی آلوب عسکرلرینه توزیع ایتدیکی ایچ
 طاتلیجه بر صورتده ابو عبیده یی تکدیر ایلم
 ایدی. « نفرلری براقکزکه سوریه ده تأه
 ایتسونلر ونه قدر ایتترلرایسه اسرادن حواری
 دخی استغراش ایتسونلر « دیمش ایدی. بو
 فتح اوله ان ممالکدن اغتنام ایدیلن قادین
 استغراشی اوزرینه مبتنی کثرت زوجات قانونید
 اسلامک کیردیکی یرلرده یرلشوب قالمسنی از
 ایلمشدر. بو اجتماعلردن تولد ایدن چوجقلر
 زاده لر اولدقلری ایچون افتخار ایدرلر ایدی
 پولتیقه نکه حسن نتایجنی اثبات ایچون آفرینه
 شماایده کوریلن حالدن دهها واضح هیچ بر
 اوله من. یکی حال استیلایی تقویه امرنده تا
 زوجاتک اوراده کوستردیکی قوت جالب انا
 حیرتدر. و نهدن ایکی قوشاق کچدکدن صک

بغیر یہ عرض اولندی کہ اورالردن آرتق حرج
ب اولنامیدر. زیرا اورالرده تودایدن اولادک
سی مسلمان اولوب جمله سی ده عرب اسانیله
کلمدر.

بز دیورزکه :

— دراپه رتاأ خیرمقدم و تقدیم مؤخر
بعید اقارب و تقریب اباعد صانع ماهره
برده حقایق بارپنجبه مک تحریفی بهارتی
ایدیور . اسلامک کیردیکی یرلرده
شوب قالمسنى استاج ایدر شی اه لینک
لامی قبول ایلمسی قضیه سی اولدیفی
غری ایسه ده اسلامیتک بوصورله
مار و تعممنه واسطه اولار شی استفراش
باری اضیه سی اولمسی یا کلشدر. بونی
ظن اینک یچور شرع شریفک
ترفاق حقنده کی احکامنی بیلمامک

واردوی اسلام نرہ لرہ کبرو ایسہ بتون
 اہالیسنک استرقاقی جائز اولدیغنی ظن
 ایتک لازم کلورہ بو ایسہ بویله دکلدرہ
 استفراشی حلال اولان کدیمینک حین
 حربده استرقاقی لازم کلورہ یوقسہ
 جزیه بی قبولدن صکرہ اہالی غیر مسلمہ نک
 دخی مالی جانی عرضی عینیلہ اہالی
 اسلامیہ کی سایہ شریعتده محفوظ اولدیغندن
 استرقاقی نفوس قبول اولنہ مزہ دراپہرک
 صورت اشعارندن بوقابلیت اکلشلیورکا
 ایشته اصل یا ککشلق بورادہ درہ اکر
 بوصورت طوغری اولق لازم کلسہ ایدی
 اسلامک کیردیکی یرلردن نصرانیتک محو
 وازالہ می ایچسون ایکی قوشاقلق زمانہ
 بکلمہ مکدہ نہ حاجت یالکز قادینلری

بکل ارککری دخی نحت رقیته آلهرق
 یننه معلم جنابلرینک اولجه دیمش اولدینی
 جهله کلیسالی دخی ییقيله رق نصرانیت
 نحو ایدیلی و یرر ایدی . حالبوکه بویله
 رش اولدینی ممالک اسلامیده نصرانیتک
 محفوظیت و بقاسیله ثابتدره بز اهلینک
 قبول اسلامدن طولای حرج دنیان
 یرکونک مقصداری آزالسی و امورین
 لکیهجه بر مسئله اولدینی تاریخ اسلامده
 وردک ایسهده بونی مغرب طرفلرنده
 سورمدک . شرق طرفلرنده و ایران
 ترکستان جهتلرنده کوردک . اورالرده
 خلقک فوج فوج قبول اسلامه مسارعتلر
 ن طولای واردات دولتدن حرج دنیان
 سمک عادتاً توکندیکی والیر طرفندن

مقام خلافتہ عرض اولنمشیدی • شمدی
 بوراده بر مسئله دها کندي کنديسنه يو
 کوسترمکده در • دنيله بيلورکه اهالی
 مغلوبه نك دين اسلامي قبـولاري عجب
 حرجدن قورتلمق ایچـونمیدر؟ احـکا
 شرعیه یی و احـکام مذکور نك اوزما
 امور رسمیه به صورت تطبیقی حقننده
 معلومات تاریخیه یی بیانلر بوسؤاله تصدیق
 جوابی ویره مزلر • نفی ایله جـواب
 ویرلر • زیرا اهالی غیر مسلمه حر
 دنیلن ویرکوايله مکلف اولدقلری حاله
 اهالی مسلمه هیچ برویرکو ایله مکلف
 ایدی دیه ظن ایده مزلر • بیلورلرکه اهالی
 اسلامیه دخی زکات دنیلن ویرکو ای
 مکلف ایدیلر • حتی زکاتی اعطادن استنکاف

نار او زرينه جنك ايد ملكه قدر حكم شريعت
حق اولدينى حضرت ابو بكر الصديق
رضى الله عنه افنديمك زكات مانندن بر
بنك بيله تحصيلي ايچون جنكه قدر كوزه
يره جقارنى بيان بيورم بيله مستدلدر.
نظ زكات صورت مالیه ده بر تكليف
سمى اولمقله برابر عن اصله فروض الادا
يه عبادت اولدينى ايچون تعبير مذکور
الامه حصر اولنش و حرج ايسه حمايه
ايه يه نائلت ايچون بر بدل اولمق صو-
بله اهالى غير مسلمه نك و ير كوسى او
قرنله تعبير اولنشدر . اسلامده ايسه
كاندن ماعدا برده قان و ير كوسيله مكلفيت
را ايدى . خدمت عسكرىه يالكنز اسلامه
رض اولوب تبعه غير مسلمه يه فرض

اولم دینی ایچون بو خدمتدن معاف
 طوتیلورایدی. ایشته تاریخاً و رسماً تحقّق
 ایدیورکه اهلینک اسلامی قبول ایتلر
 حرجدن قورتلماق ایچون دکل ابدی
 قبول اسلام ایلان اهای میانده ایکنج
 قوشا قدمای اعلام یتشمک درجه سند
 اسلامیتک قوت بولسندن دخی استدلالات
 اولنه جنی وجهله بونلر آنجق کند
 دیانت قدیمه لرینک بطلانی حقیقت اسلام
 مقابلنده دها باهر و آشکار اوله رق کورور
 اکلا دقلرندن بر حقیقت باهره بی قبوله جا
 آتمشلدور .

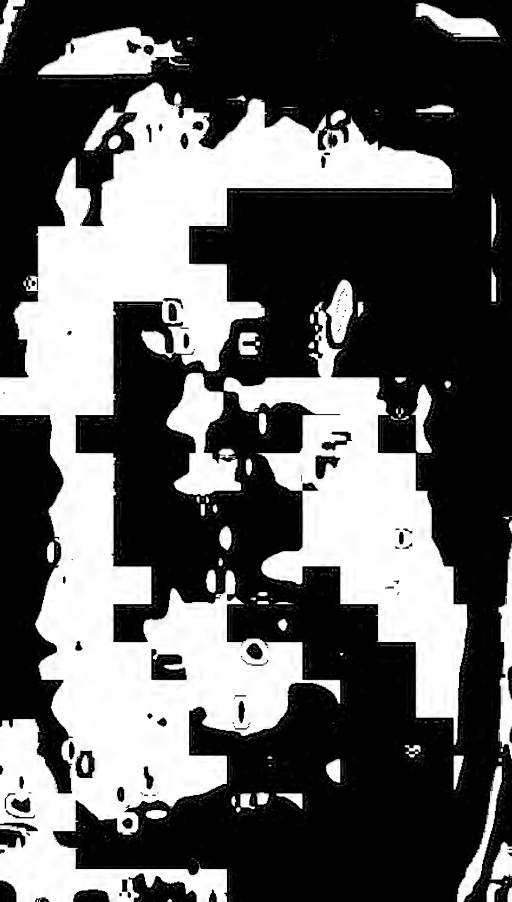
سوزی ینه دراپهره ترک ایلیوروز
 اوچنچی بابنک فقره خاتمه سنی بروجه آ
 ایراد ایلیور. دیورکه :

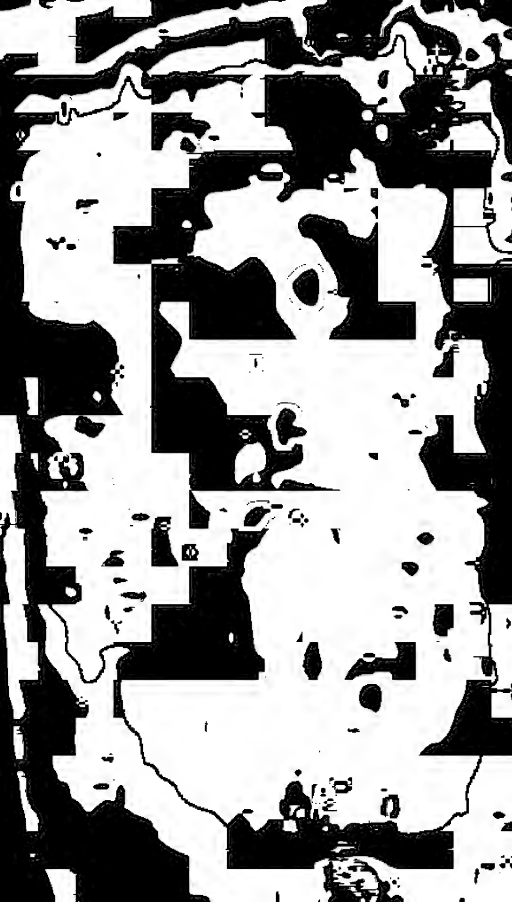
— مؤسسری طرفندن قبائله تبلیغ اولنان
 لامیت آنروپو مورفیتی صورتنده بر دیندر.
 نه غایت قوی وقادر بر انساندر. کونک جنتدر.
 کی اولانلر آنوقت طرفنده بوقباعقایدی
 دیلی ایدوب آنلرک یرینه دها طوغری وحکمته
 ها موافق عقاید قوی عیشلردر. آنلرک بویکی
 لکرلری بالاخره واتیقن قونسیلنک اورتو.
 وقسییه موافق اولمق اوزره اعلان ایلدیکی
 بتقادهده موافق دوشمشدر. مثلا امام غزالی
 بیورکه : « نوع بشر کندی روحنی طانیق
 له حق تعالی طانیغه مقتدر اوله ضر. صفات
 همیه صفات بشریه ایله تعریف ایدیله ضر. حق
 الانک حکومت واحکام حکومتی هیچ برشیئه
 باس اولنه میوب اصلا قابل تفهم دخی دکادر »
 بز دیورزکه :

— ایشته معلم دراپه و جنابلری اسلام
 بی اکلایه اکلایه آنجق بوقدر اکلایه
 یلمشدر. امام غزالییه سوء تفهمدن

طولایی بوافترایی ایدن برذاته اسلامیتو
نه دن عبارت بولندیغنی اکلاتمه قالقیشه جو
اولور ایسه که سوز او قدر اوزانور کیدر که
حقیقه بو اثرک تحملی خارجه چیقار
آنترو پومور فیک ماده سی حقنده بوندز
اول ایراد ایلدیکمز ردلر کافی اولوب اثرک
ایلر وسنده دها سائر بر طاقم ایضاحات بو
مسئله یی توسیع ایلیه جکندن بوراده بز دخی
اوچنجه بابیه خاتمه چکمه کده یز.

نزاع علم و دین

محرری
نویورق دارالمعارف معلم‌نندن
ژ. و. و. دراپر

اسلام و علوم

محرری
احمد مدحت

معارف نظارت جلیله سنک و خستیه

(ترجمان حقیقت) مطبعه سنده طبع اولنشدو

درسمادت

۱۳۱۳

❁ دردنجی باب ❁

« جنوبده علومك تجددی »

معلم دراپهر اشبو دردنجی بابك مواد
محتویه سنی بروجہ آتی خلاصہ ایلپور :

یہودیلر ایله نسطوریلرک نفوذلری آثاریلر
عر بلرک علومی تتبعہ سوق اولملری — انسانلرک
موقعی حقندہ کی فکر واعتقادلرینی تعدیل وتشکیل
عالم حقندہ افکار صحیحہ پیدا ایتلمری — ارضک
جسامتنی بالمساحہ شکلنی دخی تعیین ایلملری —
خلفانک بیوک کتبخانہ لر تأسیسیلہ علوم وادبیات

جایه و رصدخانه لرشادنده بولملری — عربلرک
 علوم ریاضیه یی بالتوسیع علم جبری ایجاد
 هندسه و مثلثاتی اکماله موفقیتلری — علوم
 ریاضیه و هیئیه دائریو بانیلرک کتابلرینی جمع ایله
 ترجمه و ارسطونک اصول استدلالی قبول
 یلملری — برچوق مکتبلرکشادیله نسطوریلرک
 معاونتلرندن بالاستفاده برتدریس عمومی اصولی
 قویملری — حسابده عرب اصول تعداد
 وترقیمنی بولملری — بر اصول فلکیه تأسیسیله
 اجرام سماوییه اسملر تسمیه ایتملری — یکی علم
 هیئت ایله یکی کیمیا وفیزیکک اساسنی وضع
 ایدرک صنایع و اصول زراعتده بیوک بیوک
 اکالاته موفقیتلری .

دراپه ر خلاصه نی بوصورتله قید
 ایلدیکی موادک بسط و تمهیدینه دخی مبا.
 شرتله دیورکه :

— خلیفه حضرت علی دیرایدی که : « بنم
 » عمر طولیامک مدت جر پاتنده دائمًا دقت

« ایلدم که السانلر پدرلرینه بکزه مکدن زیاده
 « ایچنده یشادقلری زمانه بکزه مکده درلر »
 داماد محمدینک عمیقاً حکمی اولان شو مطالعه سی
 تمامیه طوغریدر. زیرا بر آدمک اشکال مادیه سی
 و صورت چهره سی هر نه قدر هانکی آبا و اجداد
 دن کلدیکنی کویستره بیلور ایسه ده احوال ذکائییه.
 سنی بالتشکیل افکارینک مجراسنی تعیین ایلان
 شی ایچنده یشادینی حال و محلدیر.
 شوراجغه علاوه دیرر که :

— بزم نتیجه تبصمه کوره باب مدینه
 العلم اولان جناب مراتبی کرم الله وجهه نک
 سوزی دراپه رک ایراد ایلدیکی صورتدن
 دها واسع و دها عمیقدر. بزم بیلدیکمزه
 کوره حضرت شاه ولایت « اولادکزی
 کندی زمانکزدن غیری بر زمان ایچون
 تعلیم ایدکز. زیرا آنلر سنک زمانکزدن
 غیری بر زمانده یشامق ایچون خلق

اولئمشلردور « مناسنه اولان » علموا
اولادکم لزمان غیر زمانکم لانهم خلقوا الزمان
غیر زمانکم « بیورمشلردور . واقعا شو
دستور حکمت دخی دراپه رک مشارالیه
حضر تدرینه اسناد ایلدیکی فکره مستند
واکا متناسب ایسه ده حکمتک یالکز او
درجه سی بر خبردن عبارت قالوب او
حقیقتدن استفاده نک یولی کوسترلماش
اولور . ایکنجی صورتده ایسه طریق
استفاده دخی تعیین ایدلمش بولنور . یینی
مادام که انسانلر پدرلرینک کچوردکلری
زمانلر کی زمانلرده یشامیوب او زمانلرک
یشقه بردرلوسی یعنی دها زیاده مترقیسی
اولوق لازم کلن زمانلرده یشایه جقدردر
اوازمه مستقبله یه لایق و متناسب آدملر

اولملری ایچون چوجقه-لری دخی پدرلرک
کندی زمانلرنده کی تربیه به کوره دکل
مستقبلده محتاج اوله جقلری تربیه به کوره
تعلیم ایلمک لزومنی کو سترمکده در.

سلسله سخنی بوزمه سزین ایشته ینه
دراپهر سویلیورو دیورکه :

— خلیفه حضرت عمرک سرداری عمرو
مصری فتح ایدرک دولت عربیه به الحاق ایتدیکی
زمان اسکندریه ده « ژان » یاخود صورت
عربیه سی اولان « یحیی » نامنده برروم غرا-
صرجی بولدی که « فیلوپونوس » یعنی « محب
مساعی » لقبیه ملقب ایدی. آره لرنده حصوله
کلن دوستلغه استناداً حسب المحاربه وحسب
العصب موایدلش اولان بیوک کتبخانه محتویا-
تندن بقایا اولارق زمانک محافظه ایده بیلیمش
اولدینی بعض شیلرک کندیسنه اهداسنی رجا
ایلیدی. عمرو بربابده خلیفه نیک امرینی استعلام

ایلدکده خلیفه جواباً « آثار مذکورہ اگر
 « قرآنہ موافق ایسہ لر فائدہ سزدر لر . اگر موافق
 « دکلر ایسہ فنا دیمکدر لر . ایددی هر حالده بونلر
 « محوایدالمیدر لر » امری کوندرمش اولدیغندن
 بقیہ آثار مذکورہ بی اسکندریہ حاملرینه تقسیم
 ایدرک آلتی آی صکرہ بونلردن هیچ برشی قالماد
 مشدر . هر نه قدر شو و فقره نك بختنه اعتراض
 اولنمش ایسده حضرت عمرک بو امری فی الحقیقه
 ویرمش اولدیغنه شبهه ایدیلده . مشار الیه امی
 بر ذات ایدی . اطرافنده بولنان ذوات دخی بر
 طاقم متعصب و جاهل ذوات ایدیلر . حضرت
 عمرک بو حرکتی حضرت علینک فکر حکمتی
 تصویب و تأیید ایلر . ظن ایتما لمیدر که ژانک
 هوسلندیکی کتابلر بطلمیوسلر ایله پرغمه قرالی
 اومنک جمع ایلدیکی کتابلردر . بطلمیوس فلادلفک
 جمع کتبه باشلادی بی زماندن بو زمانه قدر بیسک
 سنه یه قریب بروقت کچمش ای . قیصر روم
 بونک یاریدن زیاده سنی یاقش ای . اسکندریه
 بطریقلری ایله بقیه سنک شورایه بورایه طاغلمسنه

مساعده ویرمکه دخی قالمیوب بونلرک محوینه
 آنلر دخی یاردیم ایلمشله ایدی. اوروسیوس
 صورت محققده خبر ویریورکه سن سیریلک
 عموجه سی تئوفیلک اسکندریه کتبخانه سی محو
 ایچون ایمپراطوردن استحصال مساعده ایلمسندن
 یکر می سنه صکره کتبخانه نک رافلری بوم بوش
 قالدیغنی کندیسى بالذات کورمشدر. کتب مذکوره
 بویولده کی شدائده دوچار اولامش بیله بولنسه
 ایدی الی عصر ظرفنده ایادی مطایعینده کی استعمال
 وکوجک قضالر وکوکه نوعندن قورتلر بونلرک
 مقدارینی موجب تأسف اوله جق قدر آزالته بیلورلر
 ایدی. لقبندن دخی استدلال اولنه بیله جکی وجهله
 کندیسنه اووجهله ایش آچقندن ژان ممنون قاله
 بیلورایدیسه ده بر بچق ملیون جلد ایله اوغراشمق
 کندى قوتنک فوقنه چتیه جنی کبی بطلامیوسلر
 قیصرلر طرفندن اختیار ایدیله بیلمش اولان بویله
 بر مصرف دخی عادى برغرامر جینک کیسه سی
 ایچون آغردوشرایدی. بو کتابلرک یاقیله بیلمیسی
 ایچون خبر ویریلن مدت بزم حسابمزه اساس

اخذ اولئاملیدرو. پایروس پپراقلری و کاغذ پک
 زیاده قابل اشتعال و مستعد احتراق موادند دندر.
 فقط ترشه لر فنا و کوچ یا نارلر و یازی یازمقدن
 بشقه برایشه کلزلر. بناء علیه یاقه جق بشقه شیلری
 اولدقجه اسکندریه حاملرنده مستخدم اسرآنک
 بو کتابلری یاققی ایسته میه جکاری درکاردر. کتب
 مذکورہ نك قسم اعظمی دخی ترشه لر اوزرنده
 یازلش ایدیلر. طرابلس کتبخانه سنی اهل صلیک
 یاقدینی نه قدر صحیح ایسه اسکندریه کتبخانه سنک
 احراقی حضرت عمرک امر ایتش اولسی دخی
 او قدر صحیحدر. طرابلس کتبخانه سنک محتویاتی
 اوچ میلیونه قدر واردیرمق بر حکم خیالیدر.
 بواصر تخریب ایکی طرف ایچون دخی بر مسئله
 دینیه دن عبارتدر. طرابلسده اهل صلیک ایلک
 کیردکاری سالونده یالکز نسخ قرآنیه جمع ایدلش
 بولندیغندن اهل صلیب دیگر صالونلر محتویاتی
 دخی قرآندن عبارتدر ظنیله جمله سینه آتش
 ویرمشلردو. بوایکی وقعه نك صورت حکایه سنده
 صحت آر و مبالغه چوقدر. لکن تعصب دنیلن شی

بو یولده برچوق امثال کوسترمشدر. اسپانبولبر
دخی مکسیقوده آثار قدیمه هیه روغلیفیه نی
یاقدیلری ؟ خبر و تعمیری غیر قابل بر زیان !
قاردینال قسیمه نه دخی غرناطه ده سکزیك جلد
ال یازیسی عرب کتانی میدانده احراق بالنار
ایتمدی ؟ آثار مذکوره نك اك چوغی مصنفین
مذکوره نك تراجم آثاری ایدیلر.

بز دیووز که :

— دراپ نك شو فقره سی نه قدر
اوسته اقلی یازلمش اولدینی قارئلرمزك
دقت مخصوصه لرینه و حتی فقره یی بردها
اوقومهلرینه لایقدر . بوفقره ده دراپهر
تخریب کتب امر فاجعنه مقابل هم اسلامی
هم خریستیانلار احضار ایدرک اولبول
شناعتده اسلامی تقدیم ایلدکن و بوصو
رنله بزغیرت نصرانیه اثری کوستردکنی

صکره علومه مقابل نصرانیتک ده سر دودیتی
 کند بسنجه ماتزم اولدیندن بوشنا عتده
 نصرانیتی دخی اسلامه تردیب ایلمشدره
 ایکجی قرأتلرنده قارئین کماله مسئله پی
 نه یوله محاکمه ایلمک لایمی امرنده
 ذهنلرینه دلالت ایچون اخلاص رایتلی ترکیه
 نصرانیتی ژانک کندیسنه انشا ایتدیرمک
 ایستدیکی کتابلرک هانکی بقایان اولدقلرینی
 تعریف ضمننده دراپه رکده حسب الماحاربه
 وحسب التعصب محوایدلش اولان بیوک
 کتبخانه محتویاتدن بقایا یمه سنده ایهام
 ایچنده بر ایهام واردور بوی بویله کورن
 قارئلر او محاربه نک اسلام محاربه سی و او
 تعصبک اسلام تعصبی اولدیفه ظن ایدرلر
 بونی بویله ظن ایتدیرمک دراپه رکده

مقصودیدر اما بویابده کندیسنه براستیضاح
 واقع اوله جق اولسه مقصودی اویله
 اولدیغنی و بو محاربه و تعصبك اسلامدن
 مقدم اصرانیت طرفندن ایقاع ایدلدیكنی
 سوزلرله حتی سوزلرینك آلت طرفندن
 بومقصودك کندی کندیسنه توضیح ایلله
 جکئی ده علاوه مقال ایدر . اویله یا
 سوزلرینك آلت طرفنده دیورکه فرامرجی
 ژان کتابلری ایستدیکی زمان بونلر حقنده
 ایدیله جك معامله بی مقام خلافتدن استیدان
 ایتیمکسزین عمرو بن العاص تعیین ایدمه ماش
 براستیدانه ژانك طلبیله لزوم کورلمش
 اوله مزیا ؟ مادامکه اردوی اسلامك
 قوماندانی کتابلر حقنده ایدیله جك معا
 مله بی تعیینه کندیسنی مأذون کورماش

حسب المبحار به و حسب التعصب كتيبة خانة
كبيرك محوینی دخی كندی كندیسنه تجویز
ایتمش اوله من . كذا لك دراپه ر دیپور كه
طرف خلافتدن آلسان امر او ز رینه بو
كتابلر اتی آی مدت اسكندر په حماملرنده
احراق ایدیله كیتمشله . اكر شو احراق
ایدیان مقدار حسب المبحار به و حسب التعصب
محو ایدیلنلرك بقیه سی اولق لازم كلسه
عجبا قبل التخریب ذكر اولنان كتابلرك
مقداری دهانه قدر ایش؟ دوشونملی كه
دراپه راسكندریه بی عمرو بن العاصه دوت
بیك سرای دوت بیك حمام دوت بیك
تیا ترو . . . . الخ ، دیه توصیف
ایتدیریور ایدی . بودرت بیك سرايك
دخی حماملری بولنوب بولمادیفی ولاجل .

الاحراق آنلرده کتابلر کوندریلوب
 کوندرلمدیکی بر طرفه براقلسونده یالکیز
 شو دوت بیک حمامده اتی آی مدت
 کلخانلری قیزدیران کتابلرک مقداری
 بر تخیل ایدلسون . اتی آی ظرفنده
 ۱۸۰ کون واردور . هرحمام کلخانه کونده
 برر کتاب آتلسه یدی یوز یکر می بیک
 کتاب ایدر . اسکندریه کتیخانه سی
 مقداری مبالغه نك نهایت درجه سنده آنجق
 بر بچق ملیونه واردیریلیور . بناء علیه
 عندالحساب بهرکاخاه ایکی کتاب بیله
 دوشمیور . ایکی کتاب ایله حمام قیزارمی ؟
 اکر درونلرنده اودون یانان کلخانلره
 ایکی کتاب آتلمش دنیله جک اولور ایسه
 بونلرک پاپیروس ویاخود ترشه اولملرندن

طولای قولا یجه یا نمغه استعداد وعدم
استعداد لری دراپه ری دوشوندیر مایمبدر؟
فقط معلم حنا بلرنجه مقصد قارلرینه حقیقتی
بواق یوانی کوسترمک دکلدر که انتقاداتی
او یولده یوروتسون . مقصدی یالکز
قارلرینک اذهانه حیرت ویرمک اولدینی
ایچون مقصدینی بو یولده یوروتیور .
الحاصل درت بیک حمام کاخاننده الی آی
مدت یانه کیدن کتابلر اسلام محاربه سی
انساننده محوایدیلنلرک بقیه سی اوله میه جنی
کبی دراپه رک بوندن مقصودی ده بودکلدر .
مقصود حقیقیسنه خدمت ایچون بو یولده
بر مهارت قلمیه ابراز ایلمشدر . لکن
مزراق کبی طوس طوغری اولان حقیقت
انتزیه چوانسه صیغه مز . دراپه ربردها

تشویش افکاره مدار اوراق الحسوس
 بمطامیر و سائر اومنان طرفندن جمع ایدیلر
 کتابلر اولندیغی ده سویلیور. آنلرک کیملر
 طرفندن محو ایدلدلرینی خبر و یردکن
 صکره اویله برتخر بیه اوغرا ماش اولسولر
 بیله الی یوز سنه مدت استعمال ایله
 وقورتلرک و کوکلرک هجومیله محو اولمش
 بولنه جملرینی سویله بور. پک اعلا اما ایلك
 اسکندریه کتبخانه کیری او صورتده
 محو ایدلدکن صکره صر بلره یاقیدر دینی
 بر بچق قیلیون جلدک کیملر طرفندن
 ونه صورتده تدارک اولندیغی نیچون خبر
 ویرمیور ؟ بر بچق میایون بوا دیله قولای.
 شمیدیکی فابریقلرک مطبعلرک کاغذ فیأتی
 طبع و تمثیل اجرتی همان هیچه ایندیرمش

الدینی بر زمانده بیله بر یحقی میایون کتب
 ابوعبی جمع انده بیلمک همان اولمقدار
 ایرانی صرفه . ووقوف اولوب بوایسسه
 نور اولاز دول معظمه و مقتدره نك بیله
 لای قولای کوزه آلدیره بیله جکلی
 موفق دخی اوله جقعلری ایشلردن
 ایدر . اوزمانلر ترشه نك و قلم ایله
 اتسناخ کتبک نه بهابه مال اوله بیله جکلی
 شونانلر بویله بر یحقی میایون جلدک
 ان قات دها بهالی اوتوره جغنی و او یله
 بوقیت عظیمه نك ایسه تاریخنده مهم
 باب و فوق العاده بر مبحث تشکیل
 به جکلی بلا توقف حکم ایدر لر . بناء
 به تکرار صور ارز که درایه نك اسلامه
 یدر دینی کتابلری بحالمیوسلردن اومنلر .

دن صکره کیملر جلب و جمع ایتیشلردو
 علوم و معارفه درجه خصوصیتلرینی تعد
 و توصیف ایدوب ایدوب ده بتورمه مد
 نصرانیت کنیساسی و آملک پولتیقه سند
 کندیسینی قورتارمه میان و بناء علیه اص
 حال و شاننی کتب علمیه نك تخریب و محو
 استلزام ایدن شرق ایمپراطورلغیمی
 میلیونلرجه کتابلری جمع ایلمشدر ؟ بو
 بویله مطلقا دراپهر دخی دوشونم
 اولدینی ایچون بووقعه نك صورت حکم
 سنده صحت آز و مبالغه چوق اولدیا
 اعتراف ایدیور. صحت آز دکل هیچد
 مبالغه نك کثرتندن قلتدن صرف ن
 ایشك ایچننده کذب محض بولند
 طبیعت مصاحبتله تحقیق ایلور.

ایشك دها غریبی كتابلرك تخریجی
 ارینی ویرمش اولمسندن طولانی حضرت
 رك امی واطرافنده بولنا نلرك متعصب
 باهل اولملرینی ایراد ایلمسیدر . بو
 رك عندالاسلام هیچ برسوء تأثری
 له مزه . زیرا مسلمانلر حضرت فاروقك
 و عرفانی بك چوقی و آرای صائبه سنك
 خره آیات قرآنیه ایله دخی تصدیق
 لنق مرتبه سنده بولندیقی واطرافنده
 ننان اصحاب كرامك « اصحابی كالاجوم
 م اقتدیتم اهتدیتم » مدیحه بویه سنده
 لهر بولندیقلرینی بیلورلر . بناءً علیه
 افتراكك سوء تأثری اولسه اولسه شو
 نیقته واقف اولمیان اوروپالیلره اوله
 ور ایسه ده مشكات انوار اسلامیه اطرا-

فنده بولنه رقی آندن اقتباس لمعات ایلد
ذوات کرامت دنیا یوزنده یکی بر حکم
یکی بر مدیت ظهورینه خدمت ایلد
ذوات اولدقلرینی اثرلریله تقدیر ایلد
ده ینه دراپه رک یالانی میدان چیقارد
الله الله نه جسورانه تناقضدرکه حضر
فاروقک اطرافنده بولنانلری جه
و تعصبله توصیف ایدن دراپه ر حضر
عالمینک دستور حکمتی شایسته تقد
و تحسین بولپور. عجبا مجلس خلیف
سیدالکونین اربابی میاننده حضرت
دخی داخل دکی ایدی ؟ عجبا س
طایقات اصحاب میاننده « بوامتک اف
فلاندر » کی بروات امتیاز ایله ممتاز ذوا
کرامی دراپه ر خبر آلماشمی ؟ عج

و تجسینه سزا کوردیکی حضرت
 حضرت فاروقه حین بیعتنده مشار
 کندی نفس علیاسنه تقدیم و ترجیح
 دوشو نماه شمی ؟ بونلری کندیس
 و دوشو نماهش ایسه هرکی ده
 کی صائمق بیوک بر صافدرونلق
 ر. ایشک هانکی جهتی دوشونلسه
 احتمالات یالکز شونی کوستره
 ارکه : اسکندریه فتحنده بر مقدار
 یونانیه بولنه رق آنی ده برضا امرجی
 ایسته ش اواق محتملدر. بو کتابله
 بر مقدار ۵۰۰ دیکه مجبورز . زیرا
 هور اسکندر کتبخانه کیرینک
 مدن اول محو و نابید اولمش بولند.
 بوندن مقدم باب اولده ثابت اولدیغندن

فضله شـمـدی دراپهـرك اعترافـتـيله
 نابـتـدره نصرانیتك دور قوت و شـ
 اولان دردنجی عصر دن التنجی عصر
 اسـكـندریه ده بر یچق میلیونلق دكل آ
 عشرینه معشارینه مساوی بر کتب
 تشکیل اولندیغنه دأثر تاریخیـده هیـ
 ایما بیله یوقدره او بر قاج کتب حق
 ایدیلـهـجك معامله بیـده اهل ایم
 قوماندائی مقام خلافتدن استیذان ایله
 اورادن شرفوارد اولان امر او
 جاهلك بر متعصبك امرینه دكل بال
 بر عاقلك بر حکیمك ویرهـجـکی
 مماثلدر، آثار مذکورہ اکر قرآنـه
 ایسه فائده سز و دكل ایسه مضراوله
 حکمتنه مبنی یا قلمبسی امر اولمشـ

بربراز دوشوانسه ایدی بونلرک کتب
 مدن اولدقارینی پک اعلا اکلار
 . زیرا بونلر کتب علمیه دن اوله میه
 در . نصرانیتک کتب علمیه یه
 تارندن طولای جمعه سی محوایدلمشدر .
 رک دخی دیدیکی و حمله دههاوزمانلر
 سیوس کتاب رافلرینی بوم بوش
 دیکنی اعتراف ایدیور . بو حالد
 مرجی ژانک ایسته دیکی کتابلر کلیسا
 نجویز و ترویج ایلدیکی کتب دینه
 جقلردر . آنلر ایسه قرآن کریمه
 ق اولق شویله طورسون حقایق
 یه یه بیله موافق اوله ماق طبیعیدر .
 یازدینی کتابک موضوعنه نظر آشبو
 دینه یه عداوتده دراپه رک حضرت

عمر دن زیاده شدید اولسی اقتضا
چونکه علوم ریاضیه و طبیعه ک
الزام الیه فکری بشری عصر لرجه
ترقیدن منع ایلمش بولن ان بره
مذهبییه شوکتا بنده کو ستر مکده بولن
خصومت و عداوت مع لم مومی ال
مدار یکانه افتخار بدره حضرت عمر
البته اسکندریه ده کی کتابلر قرآن
موافقتدن زیاده عدم موافقتی بیا
واسلام ایسه یالکز صحن کعبه مکر
طولدیران اصنامک محوینه دکل
ثلاثه اعتقادینک دخی خلافتنه کلش بولن
حکمتنه مبنی کتب مذکورده نک مح
کونا کون طرازلری میاننده ده کف
کتاب الله طرازیلر قدر عالیلری بر

تتلا ایلین جناب فاروقك حكمت
 سته تماميله مو فوق دوشه جکی
 دره شمدی یالکزشونی صورارزکه
 ریه ده بولنان کتابلرک محوی شویله
 نظردن اولدیغی . عاله طرابالسه ده
 ده نصارانك کتب اسلامیه بی
 ی عجبا هانکی نقطه نظردندره ؟
 دراپهر بوکا جهالت و تعصب
 ارندندر ، دیمکه حاضر و آماده دره
 آنک مقصدی دینلرعلیه نه اسناد
 تعصبدن عبارتدر . هانکی دن
 یسه اولسون ! حقلی اولسون
 اولسون نه اولورسه اولسون !
 دیرز که نصارانك تخریب کتب
 بولنلری آنلرک یرینه بشقه هیچ

بر درلوسنی قویماق اوزر ایدی . اسه
تخریبی ایسه آنلرک یریه ده اعلای
وضع و قامه ایلک اوزر ایدی .
اوله اولدی . ایشته ایشک بو
دراپه رخی انکار ایده میهرک دسو
— اسکندر کبیرک فرس قدیم جهتل
محارباتی نتیجه سنده یونانیکرک علوم و صنایه
استعداد مخصوصلرینک نه درجه لرده
و منبسط اولدیغنی کوره رک آندن صکره
و صنایع قدرینی تقدیر ایدن بر ملتک مح
نتیجه سنده ریاضیات و طبیعیات کبی علوم
و محققه نک دخی بطامیوسلر اداره سی الت
درجه لرده ترقی ایلدیکنی مشاهده ایتش
عر بلرک محارباتنده دخی بوکا مماثل بر نتیجه
اولدی . مصر فاتحی عمرو ایله غرامر
آره سنده کی دوستلق افکار عربک ترقیا
بستانه جهتنه میلنی کوسترر . اسکی بت پرست
قورتیلوب وحدانیت الهیه دیننه کیرن

تبعات حکمیه و ادبیه استعدادینی پیدا
 ایدی. آنک اوزرینه اجرای نفوذ ایله
 کتنی ایکی قوت تعیین ایتدیردی که بریسی
 ده کی نسطوریلر و دیگر ی مصرده کی
 زردر. کچن بایده نسطوریوس ایله شاگر-
 دوچار اولدقلری اعتسافاتی حکایه ایلیمش
 بونلر فدای جان حالنده دخی وحدانیت
 شهادت ایلمش لرایدی. آله والسه لر
 اولمپ برکوک وجودینی انکار ایله «کوکلر
 بر صمیم عقیده سی بزدن بعیددر»
 ای. بوتوافق اعتقاد آنلرک عربلرله تعلقنی
 ایلیمش ایدی. عربلر نسطوریلر حقنده
 متله قالمیوب بعض مناصب رسمیه دخی
 لایلر. حضرت محمد بونلر حقنده فنالق
 کند ی اصحابندن قطعاً منع ایلیمش ایدی.
 پاسی اولان یسوع عباس کرک حضرت
 حضرت عمرو ایله متعدد معاهده لر
 بکی کی ده صکره خلیفه هارونی رشید
 له مکاتب عمومیه یی یحیی ماسنه نامنده

برنسـطورینک نظارتنه تودیع ایلمش
 یهودیلرک نفوذی دخی نسـطوریلرک نف
 منضم اولدی. نصرانیت بت پرستلکی ده ا
 میل ایدنجه یهودیلر قبول نصرانیتدن
 اولدیلر. هله تثلیث عقیده سی خرسـتیا نانی
 ایدنجه بوانقطاع دها زیاده قوت بولدی.
 ومصر شهر وقصبه لرینک بر صنف اهالیسی
 اولوب یالکز اسکندریه ده عمرو بن
 فتحی اثناسنده خرجگذار یهودیلر قر
 ایدیلر. عصر لرجه دوام ایدن تضییقات و
 یهودیلری توحید اعتقادنده تقویه دن
 طرفلرنده کندیلرینه قارشمش اولان بت
 علیهنه کینلرینی تزییددن بشقه بر نتیجه
 مش ایدی. بونلر نسـطوریلر ایله بالاتفا
 ولاتین کتابلرندن برچوغنی سریانی لسان
 ایلدیلر که به ده سریانی دن عربی یه ترجمه اول
 نسـطوریلر کبار اسلامک اولادینی بوصوم
 ایتدکلری اثناده یهودیلر دخی طبابت
 کبار اسلامه صوقولملر ایدی. بو تقرب

ب وحشیانه‌سنی بالتعذیل اوضاع و حرکات لرینی
 لاندیردی و ذهن و فکر لرینی پوگسلندی.
 ر رومای شرقی ایالت لرینی فتح ایچون نه قدر
 مع حرکت ایلدیلر ایسه علوم و حکمت آفاتی
 لایچون ده اوسرعتی کوستردیلر. آنلر اسلامک
 طاقی صنفنه مخصوص اولان خیالاتی ترک
 تقابلی علمیه و حکمیه پی ترجیح ایلدیلر.

بوراده بر مقدار دراپه رک سوزینی
 رک شو حقیقتی درمیان اتمکه
 ز که:

— دراپه رک کرک بوسوزی و کرک
 حکمیه اسلامیه به دایر بونی تعقیباً
 جکی سوزلر تاریخ و حکمت اسلام
 نه تمامی. تمامی موافق ونه ده بار کلیه
 اولیوب صورت افاده سندن دراپه رک
 اوصورتده ا کلامش اولمسنن

زیاده قارئین سے اور صورتہ اکل
 غیر شدہ بولندینی مستبان اولمقدمہ
 بناءً علیہ دراپہرک بوبولده کی سوزلر
 انتقادمن بالطبع تکذیب یوللو اوله
 چونکہ یالان سویله مامشدر . تصد
 یوللوده اوله من . چونکہ طوغری
 سویله مامشدر . اولسه اولسه ایش
 طوس طوغری سنی سویله مک یوللو
 انتقاد اوله بیلور کہ قارئینرک بو قرآن
 بکله دکاری استفادہ صحیحہ بی تأمین ای
 جک صورت دخی بو اوله بیلور .

استیلای عربی استیلای اسکند
 بکرتک علوم و حکمت ومدنیته خدا
 نتیجہ سنه کوره طوغریدره اما وحد
 التبیہ کی دین حق نشر نتیجہ سنه

غری دکلدر. زیرا اسکندر سوریه ده
 رده بابلده ایرانده هر نره یه کیردی
 یه کنیدیسنی اورانک حکمتنه توفیق
 دی. مثلاً مصرده من القیم فراعنه یه
 ن الله ء لقبی ویردکلرندن مصریشوا.
 دینی بو عنوانی اسکندرده تقدیم الله
 یی قبول ایلدی. اسلام ایسه نره یه
 یی ایسه اورالک حکمتنی کنیدی
 تنه جلب و قلاب ایلدی. عمرو بن العاص
 غرامرجی بحی اره سنده دراپه رک
 به ایلدیکی مناسب موافقتکارانه بزجه
 مع دکلدر. اکادائر معلومات زئد. من
 ر. فط یهودیت و نصرانیته اسلام
 یل ایدنلر ایله اسلام اره سنده کی
 نقت دها بشقه بر صورتده طوغریدر.

اسلامیتک یہود و نصارا نامہ تعین ایلدیم
 مساعدا ت طوغری بدن طوغری یہ ذار
 حضرت پیغمبری طرفدن نسطور یللا
 امنه تعین اولنما مشدر . طوغری بدن
 طوغری یہ حضرت قرآن طرفدن
 صورت مطلقده اهل کتابه احسا
 اولنمشدر که صورت و درجه سی بر چو
 آیات کریمه ایله هر کسه معلوم اولدیغند
 تفصیلنه حاجت یوقدر . آنجیق یهود
 و نصارا علماسندن اسلام حقیقده وقور
 کلن خدمتی اخطار امرنده دراپرده
 رسالتپناهیدن بردنبره هارون رشید
 قدر صچرایی و یرمکده بیسوک بر
 استعجال کوسترییور . بویکی زمان ارم
 جریان ایلمش بولنان بر یچق عصر

ت طرفنده يهود و نصارى ادا ن پك چوق
 ات كرام قبول اسلاميله قرآن كريمده
 رات و انجيله اسناد اولنسان احوال
 احكامك ينه او ايكي كتاب سماوى نقطه
 نندن تفسير و شرح و ايضاحلى امرنده
 بك خدمتلى سبق ايله مشدره. ليكن
 لامده يهوديت و نصرايت علم و حكمتلى
 ن هيچ بر شى يوق ايكن بالا خره
 نلى بونلر كتوره شلردر ديه ظن ايتك
 غبرى اوله من. زيرا بونلر اسلامه
 ااقندن اول قرآن عظيم الشان بونلره
 مك حقايق اساسيه مى كنديلر يله
 ترك اولديغى بيلديرمش و احكام
 كوره بي تعيين و تعداد ايدر آيات كثيره
 كوسترمشدره بناء عليه اشبوه مهتديلى
 در ايه (۲۰)

قرآن کریمده وار اولان برشیئک وار
کیفیت و صورتی ایضاح و بسط و تمه
خدمتده بولمشاردر.

مات شریفه عربک بعد الاسما
تعصب و حشیانه سی بالتعذیل اوض
وحرکاتلرینی طاتلیلاندران و ذهن و فک
لرینی یوکسلتدیرن شی یهود و نصارا
اختلاط قضیه سی اولدیغنی حکم خصوص
دراپهر حقیقت تاریخیه دن براردها زیاده
تباعد ایلمکده در. دوشونسه کندیر
دخی تخطر ایده بیلور که قبله الاسلام حوا
حجازیه ده بولنان و شرک یهودیلر نصرا
آره سنده تربیه مدنیه جه هیچ برفر
یوق ایدی. عرب لسانی جمله سی میان
عموماً تکلم ایدیلر که آندن ماعدا یهود

برانی ونسطوریلر سریانی لسانریله دخی
 شکام ایدیه لرده جمله سی السنه بنی سامدن
 ولان بواسانلر آره سنده کی مناسبت شمد -
 کی فارسی وکردی لسانلرینک مناسبت
 مشابہتلی درجه سنده ایدی . بونلر
 آره سنده یالکز اعتقاد جهتیله برفرق
 بولنوب او ایسه مشرکینک لات وحرزی
 و منات و هبل کی معبودین عخیله سنه یهود
 و نصارانک اینانما ملریله یهودیلرک یا هوواسنه
 مشرکین و نصارانک اینانما ملرندن و نصا -
 رانک اقانیم ثلثه سنه دخی حرب و صابئینک
 اعتقاد ایتما ملرندن عبارت ایدی . اما کمال
 اهمیتله دوشونیه جک احوالندرکه یکد -
 یکرینک معبودلرینه اینانما مق مسئله سی
 بونلر آره سنده هیچ بر جنک وجدالی

موجب اولیورایدی، تاریخده بوکا دائر
هیچ برایما بیله یوقدره. عجبا شو حسن
معاشرت نهدن نشأت ایلورایدی؟ عقیده
صائبیه تابع اولان عشایر و عربان یکه
یکریله غزوه لر ایدرک بر برینک نهب اموا
لنی مباح عد ایلدکری حالده مکه و مدینه
و خیبر شهر و قصبات و قرا سنده متمکن
ویا خود بونل آره سنده خیمه نشین اولان
صائبی و یهودی و نصرانیلر اعتقادجه دخی
متخالف اولدقلری حالده نیچون متحارب
دکل ایدیلر؟ شبهه یوق که معیشتجه اخلا
قجه، مادیته حاصلی مدنیته یکه دیکرینک
عینی اولدقلری ایچون! حقیقت حال بوندی
عبارت ایکن یهودیلرک نسطوریلرک مسلمان
اولان عربلردن و عشق ازاله ایلدکری

ن ایتمک دراپه ر ایچون خطیا اولوب
 له بونی قارئیرینه ظن ایتدیرملک خطادن
 نه برده خیانته حمل اولنور . بوندن
 ولای کندیسنه هم ضال هم مضل دنیلور .
 یله مهم وادیلرده اجاله افکار ایچون
 ساندہ معلومات واسعه بولمایدیر . ایشک
 ، جهتی حکیمانه وحق جویانه دوشور -
 لوب بی طرفانه وحقیت کویانه یازلمایدیر .
 أن عظیم الشان کمال دقت وامنان ایله
 قونور ایسه یهود و نصارا حقنده ذاتاً
 کراً و اعتقاداً مشترک دوستلره سوز
 -ویلہ نیور و حتی عرب کافریمه قارشو
 هم مرام ایچون آنلرکده شهادتلی
 متہ نیور صورتندہ لسان حکمت قوللا -
 -ینی کوزیلور . بوکا مقابل برده «عرب»

ایله « اعراب » آره سنک فرق اولندیغنه
 دقت اولنور « الاعراب اشد کفرأ
 ونفاقاً » آیت کریمه سی دخی دلالت
 ایله جکی وجهله اعرابک کفر عنادیسندن
 لسان قرآن ایله دخی شکایت ایدلدیکنه
 کمال دقت و اهمیتله باقیلور برده یو ایکی
 تعیرک حکمی تحری ایدیلرک کوریلورکه
 « عرب » یاقصبات و قراده متمکن ویا
 بونلر ازه سنده خیمه لشین وهر حالده
 اصول معیشتلرینه نظراً متمدن بوانان
 اهالی اولوب « اعراب » ایسه چوللرده
 بداوت صحیحه عالمده یشایان خلقدرو
 بونلرک وجودلری صو کورمن صاچلری
 صقاللری طرناقلری کس یلمز عادتاً
 عندلرنده ستن عورت بیله بیلمنز بر

حالده ایکن زینت دیانت و مدنیته تزیینلری
محضا اسلامیت سایه سنده میسر اولمشدره
من القدیم تابع اولدقلری صابئیت بونلری
تمدین ایده مامش اولدینی کی بر خیلی
عصر لر دنبری اورالره منتشر اولان یهو
دیت و نصرانیت دخی تمدین ایده مامشدره
قبول اسلام ایچون رؤسای تزد رسالتپناهه
کلدکجه صاج حقه له مقال صاجه قارشق
صورتیه انسانلق حالندن چیقمش اولان
اوبدویلره طرف رسالتپناهدن صاجلرینک
طرائش ایدلمسی و حقالارینک بر طوطا مدن
زیاده سنک قطع اولنسی تنبیهاندن باشلا
نهرق لوازم طهارت و نظافتک تفرعات
ایمانیه دن اولدینی نصیحت بیسودیلور
وحتی ذات اقدس احمدیلرینی مثال

کوستروب « باقکز باقکز بنده اویله
 یاپیورم » یوللو تشویقات ایله کندلی سر
 ودست سعادتلی اراۋه اولسورایدی .
 ایشته عربك بداوت ووحشت مقتضاسندن
 اولان بوحالارینی اصلاح ایدن محضا
 اسلامیت ایکن آنی یهودیلره نصرانیلره
 اسناد ایتک دراپه و کبی برمدقه لایق
 کوريله مزه .

رومای شرقی ولایتلرینی استیلاده
 عربلرک کوسترد کلری سرعت کبی بر
 سرعتله آفاق علوم و حکمتی ده استیلا .
 لرینی دراپه ربك قولای درمیان ایدی
 ویریپوره عربلر هپ . او عربلر ایکن
 قبله الاسلام بومادی ومعنوی استیلالره
 سریعاً دکل آبطیاً اولسون نیچون موفق

اوله ماه مشلر ؟ اونسـطوريلر اويهورديلر
 آنري بواـتيلايه نچون دلالت ايتمامشلر ؟
 مدنيت جديده يي وضع ايجون خصـائل
 عسـكريه طرف جليل سبحانيدن باقرآن
 فعلـه تعليم بيورلمش ايسه علوم ومعارفك
 قدر وقيمتي نفع واهميتي وحتي اسالاساسي
 دخي اويله جهـه تعليم بيورلمشـدرده اهلـه
 اسلام مـلـكت ماديه يي تـاسـيسـلـريـني متعاقب
 مـلـكت معنويه اولان معارفه دخي مساـ
 رعت ايلمـشـلـردر • جهاد مفروضات
 اسلاميه دن اولد يني كي علوم دخي مفروضات
 اسلاميه دندر •

هله اسلامك علومده ترقيسنه متناسباً
 آياق ساقى صنفه مخصوص اولان خيالاتي
 ترك ايله حقايق عالميه وحكميه يي ترجيح

ایلدکارینه دائر دراپهرك سبویلدیکی سوز
 عادتاً مستجلب تبسم اولمقده دره اسلامك
 قبول ایلدیکی حقایق عالمیه و حکمیه فیوضات
 قرآنیه دن بشقه هیچ بر شی دکلدره
 اسلامده هیچ بردستور حکمت یوقدرکه
 طوغریدن طوغرییه حکمت قرآنییه
 مستند اولسون . آیاق طاقی صنفه
 مخصوص اولان خیالات هانکی خیالات
 اوله بیلور ؟ خیالات صابئییه ایسه آنی
 اسلام صوك نقطه سنه قدر محو ایتشدیر ؟
 فاضی اللمدن بشقه کیمسه نك بیلهمیه جکی
 و خسوف و کسوف آیات الهیه دن اولوب
 نه بر کیمسه نك ولادتیه ونه ده وفاته دلالت
 ایلمیه جکی و سحر و کهانتك بعدما
 ابطال و تحریم ایلدیکی کبی احکام ایله

ظنون باطله جاهله بی تمامیه محو ایتشدر.
 صدر اسلامده عندالاسلام آیاق طاقی
 و آنلرک خیالاتی کبی شیر فصل تصور
 و تخیل اولنه بیلورکه جمله سی مساوات
 کامله و حقیقه ایله مساوی بولنان اهل
 اسلام اصل مشکات انوار حکمت اولان
 شعله نبوتک یاننده و یقیننده بولند قلرندن
 او نور ایله جمله سی متنور ایدیلر. دراپه رکه
 تخیل ایلدیکی آیاق طاقی و آنلرک ظنون
 باطله و آنلرک خیالات عالمه سی تا اشتهی
 یدنجی عصر هجریده بحر اطللسدن چینه
 و منجمد شمالیدن اوقیانوس جنوبی یه قدر
 اسلامیتک جهاننه منتشر اولدینی ائساده
 دون بر عقیده باطله یه تابع ایکن بوکون
 دائرة اسلامه کیرمش اولان خاقلک برابر

کتور مش اولد قلی ظنون باطله دره کر
 زمانک کرک مکانک اوقسمی مشکات انوا
 نبوتدن پک بعید و بناء علیه بو خالق
 تنوری پک ضعیف اولدینی ایچ-وز
 یاقه لرینی اوخیالات باطله دن قورتارده ما
 مشلردره مع هذا براز زمان صکره آنلر
 میاننده دخی علوم و حکمیات اسلامیه بی
 تعلم ایله تنویر فکر و نظر ایلیان علم
 ظنون باطله مذکورده دن کندی لرینی
 قورتارد قلی کبی هم شهریلرینی دخی طریق
 هدایت اسلامیه ارشاده باشلامشلردره
 ایشته بو حقایق احوال صحیح بویله جه
 معلوم اولور ایسه دراپه رک عندالاسلام
 ترقیات علمیه دائر ایراد ایلدیکی خصوص
 صات سسائره پی ده قارئلر من اوقود قجه

کندی کندیلرینه تنقیذایدیورک یوریتورلر.
ایشته دیورکه :

— بت پرستلکک تحت استیلاسنده بولنان بر
برده عربلرک قلیجی الله واحدک عزت وجلالی
انتقامنی آلمشایدی .. قرآنک محتوی اولدینی
قضا و قدر حقیقه سی بونتیجه نلک استنتاجنه زیاده.
سیله یارویم ایتمشایدی. «هیچ برکیمسه اولومنی
تقدیم و تأخیره مقنندر اوله من. زمان و مکان
موتمزى دها ازلده جناب حق تعین ایلمشدر»
عقیده سی هقاید قرآنیه دن اولدینی کبی عرب دخی
بر مجاز پرکنایه اولان لسانیه دیرکه : «السان
محکم قضا و قدر دن فراراید من. قضا و قدرک
آتلی کیجه یورلر. او یقوده اول جنکده اول
ملك الموت سنی بوله بیلور» حضرت علی : «انسا
نلک اموری بالکزمشیت السیه ده اولدیغنه اطمینانم
واردور» دیمش. اصلک طوغری مسلمانلر اراده
السیه تسلیمیتده بولنانلردر. قضا و قدرک حکمیله
اراده جزو یه نلک حکمنی «بزه رسم ویرلشدور.

آنك رنكړيښي بزقويارز» سوفيله تفريق ايدرلر.
 كذلك ديرلر كه : « قواى طبيعته صاحب اولمق
 ايسته يور ايديسه ك آنلره مقاومت ومخالفتى تجرب به
 ايتيوب قواى مذكوره لك بعضلرينى ديكر بعضلرينه
 مقابل كتوره رك برتوازن حاصل ايتلى يز » ايسته
 بودرشت عقیده كندى صاحبلىرى بيوك بيوك
 ايشلر بايغفه تهيه ايلر ايدى. يأس ونوميدى ي
 صبر وتحملة تبديل ايدرك موتى ده استحقاق
 ايتديرو ايدى. بر عرب ضرب مثلى وارد ر كه
 « يأس حردرو ايد حر دكلدر » مألنده در. فقط
 جنك وجدال عالمى كوسترم شدرك طبابت اوجاعى
 تسكين وجراحلى ياره لرى تداوى ايدرك بوايكي
 صنعت سايه سنده جيانى تهلكه ده بولنانلر تكرار
 تكرار حياته اعاده اولنه بيلورلر. يهودى طبيبلر
 قرآن كريمك اصرايلديكى قضا و قدر عقیده سى
 عليهنه مادی براعتراض اهميتنى آلديلر. او عقیده
 شديده يواش يواش تعديل اولنوب بشریت
 حالنده اراده جزؤ يه لك دخی برحکمی اولدينى
 وانسانك بعض حرکات اختيار به ايله كندى

بینی بر درجه به قدر کنندی تعیین اید بیله جکی
 ول ایدملکه باشلاندی. بوحالده خرسیانی اولان
 تله ایلل مسلمان اولان ملتر آره سنده اولان
 ندادك بدیهی ایدی. خرسیانلر لابنتقطع
 داخله السیه پی اعتقاد ایدوب جهانك بر قانون
 سین ایلل اداره اولندیغنی دوشونمز لر ایدی.
 حوال عادیه وطبیعیه نك جریانی بر طاقم دمالرله
 بادتله تحویل و تبدیل ایدلوروز اعتقادنده
 بولوب اکر بونك ایچون ایندکلی دعا قبول
 ایدلیه جك اولور ایسه اوحالده حضرت مریمه
 و یاخود ذوات عزیزه دن بر یسنه و نهایت
 ره لیلرله توسل ایلل نائل مزام اوله بیلل جکلیخی
 اومارلر ایدی. بالفرض کندی ابتدکی دعا هیچ
 بروجله قبول ایدلیه جك اولور ایسه یاپاسلره
 و یاخود معزیتلری معلوم اولان ذواته مراجعت
 ایدرك بونلره نذر و صدقه ایلل دخی نمشیت آمال
 امیدنده ایدیلر. الحاصل نصارا علی العموم جهانك
 بر قوه فوق البصریه ایلل هرج و مرج ایدیلل بیلل.
 جکنه قانع ایدیلر. اسلام ایسه تدبیر ایلل تقدیرك

ممتنع التغير اولدیغنه برصفت مؤمنانه ایله قناده
ایدرك دائما اراده الهمیه کردنداده اطاعه
اولورلر. برخرستیان دعا ایتدیکی زمان حصوان
آرزو ایلدیکی شیئی کمال سوز و کداز ایله طلب
ایدر. برمسلمان دعا ایتدیکی زمان ایسه طرف
الهمیدن نائل اولدینی شیئه مؤمنانه برصورت
تشکرده بولور. كرك اسلام كرك خرسقیان
هرایکیسی هندایلرك تفکرات متعیرانه لری برین
کندی دعالرینی اقامه ایدرلر. برخرستیانك
اعتقادینه کوره جهانك ترقیسی برچوق ظهورات
متخالفه غیر مترقبه نك وقوعر یله موجب تعجب
اولرلرندن عبارت اولوب برمسلمانه کوره بوحوال
برطاقم مؤثرلرك تأثیراتی اسبابیله وقوعه کلکده دره
برجسمك حرکتی دائما آندن مقدم دیگر بر
جسمك حرکتی مقتضاسیدر. افکار و مطالعات
دخی بویله کندیلرندن اول متحصل اولان دیگر
افکار و مطالعاتك نتایجیدرلر. وقوعات تاریخیه نك
هربری کندیسندق اول بریشه وقعه تاریخیه نك
نتیجه حاصله سیدر. انسانك کندی برایشی بیه

ندن اولكى برايشنك نتيجه ايجاييدر. تاريخ نوع
 مرده هيچ برشي يوقدر كه وقوعندن اول اسباب
 وجبه سي طرفندن تهيه ايدلمش اولسون. بونلر
 پ وقوعات سابقه نك منع حصولي غير قابل
 انتضيات منطقه سيدر لر. قضا وقدر دنيلن شي
 آلتون زنجير در كه هر وقعه آنك بر خلقه سي
 بمكدر. بو خلقه من الازل كندى مقامنه معيندو.
 بودنيايه بلا اختيار كلوب بلا ارادة آندن
 يقبورز. بو حالده شو طالده هيچ برشي ياقمقلغمز
 زم كليوب قوللر مزي قاوشد ير ورق احوال
 قوعات منتظر اولمقلغمز لازم كلور.

بز ديوروز كه :

— دراپه ر شو سوزلرك كافه — في
 ويا حكمت اسلاميه يي تصوير يولنده
 ويا يور. مسلمانلرك نظرينه بونلر بك
 سريب كورينور لر. او قدر كه دراپه رك برر
 جمله عطفيه صورتنده سويلديكي بوسوزلري

خلاصه حکمت اسلامیة اولیٰ اوزر
سویلدیکی بز اخطار ایتمیش اولسه ایدا
اولیه اولدقلرینی قارئلرمن مطلقا اکلایه
منزل ایدی . یوحکمتر ایچنده وان لیسر
للانسان الاماسی « و » فمن یعمل « ثقال
ذرة خیراً یره و من یعمل « ثقال ذرة
شرأ یره » کی انسانک خیر و شر کنسد
محصول ساعیندن بشقه بر شی انتظارند
بولنامسی و بونکله برابر کنیدی مساعینده
مشرقی هب الطاف الهیه دن اولور
غیرتده قصور ایتمدکن صکره الله متوکه
اولسی لازم کله جکی نصاسه اونوتامشدر
بر حکمت بر عدالت کی ایکی کفه
بر میزان ایله طسارتلق لازم کلدیق
حاله دراپهر یالکنر تسایمیت کفصم

ارائه سعی و غیرت کفیه‌سنی اونو تمش
اکدر . ینه کندبایی دیورکه :

— معیشت شخصیّه خصوصنده شو افکار
عقاید حاصل اولدینی کی عالمک تشکلات مقادیر
یه سی احسنده دخی قرآن بر طاقم صورتلر بیان
مشدر. بیانات قرآنییه نظراً بودنیا دوز
سابع الشکل بریر اولوب اطرافنده بر طاقم
غلر یوکسلورکه بو طاقم ارضی کوکله تعلیق
اون روابط خدمتی کوررلر و کوکله استعمال
دن دیرکار دخی بونلر اولورلر. کوکله دیدیکمز
عظیم قبه‌نک بیرتفسز قیرقسز اولدیرق انشاسیله
بت رأسمزدده شمععه نثار تشکل اولدینی
ره‌رک قدرت التّسبییه حیران قالمی یز. برنجی
ات سمای ارضینک اوستنده یدی قات کوکله
ما بولنوب بونلرک الک اوست قاتنده غایت
ری مقیاسده برانسان شکل و صورتنده اولد.
حالده جناب حق تحتک اوزرنده اوتورمقده
آئوریه‌نک اسکی قرالری کی آباقلری التّنده قنادلی
غلر دخی یاقمده در.

بز دیورزک :

— دراپه رکه روایتنه کوره شو معلوما
دخی اخبارات قرآنیه دن ایمش. کولیک
قرآن عظیم الشانده بویله شیلر اولمדיیه
وآنده کی خبرلرک بوکا مشابه بیلر بولمده
یعنی و طوغریسی نهدن عبارت اولدیه
ایراد ایله بونلری رد وابطالیه بیلر لن
گورمیورز . مکائدن منزهیتی ینیه قر
ایله ثابت اولان حق سبحانه و تعالی حق
تلی حقنده بوصورتله تعیین مکان اسا
مدن بشقه لرینک خیالاتیدر . دراپه
بونی قرآنه اسناد ایده بیلدکن صکر
عقانهجه بوبابده اسلامی قراندن آیریور
دیورک :

— بویوله کی فکرلر اسلامته ده مخصوصه

والمیوب انسانك ایلک ترقیات ذهنیه سی صراحتبنده
 انما حصوله کان شیلردر. افکار مذکوره انوار
 مارفله تنور ایدن مسلمانلر نزدنده دهافنی
 دهاتووغری دیگر بر طاقم فکرلرله تبدیل
 لندیلر. فقط بو تبدل خرسیان مملکتلرنده
 لدینی کبی دائماً طرف البیه دن وحی اولسان
 یلری محافظه غیرتنده بولنانلرک مقاومتلرینه
 غماً وقوعه کلور. بونک کبی خلیفه مأمون ارضک
 ریتنی اوکوندیکی زمان ارضک بر درجه لک مساحه
 اسنده کی انحنای مساحه ایتلرینی کندی مهند
 لرینه امر ایلدی. مسلمانلرک الک مشهور
 لمانسندن اولان ساقی الدین خلیفه نک بو امرنده کی
 بالی اورتیه قویه رقی اهل ایمانک اعتقادی
 فلال و فکرلرینی توهیات فلسفیه ایله اضلال
 ده جک اولان بوتشیشک جزاسنه مأمونک دوچار
 له جفتی اعلان ایلدی. مأمون امرنده اصرار ایله
 راحر کنارنده و صنعار چولنده بر اسطرلاب
 اسطه سیله قطب ارضینک افقدن بر درجه ارتقا
 فی مساحه ایلدیلر. بودرجه نک مبدئی ایله منتها سی

ما یشتی اولچہ رک ایکی یوز بیك ذراع هاشم
 اولڈیغنی کوردیلر. بده قوس مذکور اوزریه
 تشکل ایدہ جک بر کرہ نک محیطی حساب ایدوم
 یکر می دوت بیك انگیز میلی اولنی نتیجہ سن
 استحصا ال ایلدی لر کہ حقیقتدن پک دہ اوزاق دکلدن
 لکن کریت ارض بو یلہ یالکز بر مساحہ ایلہ اطہر
 تحقق ایدہ میہ جکندن خلیفہ مشار الیہ کوفہ طرفلرند
 ایکنجی بر مساحہ پی دہا احصا ایلدی. مهندس
 بر نقطہ دن ایکی قسمہ آریلوب بر قسمی شمالہ و
 قسمی جنوبہ طوغری برر درجہ لک برر قوس
 اولچہ دیلرہ بو صورتلہ ایکی درجہ لک بر قوس
 اولچلمش اولدی. اکر بونلرک واحد قیاسی
 اولان ذراع « ذراع سلطانی » دنیل اولچی ایس
 اوزمان بر درجہ نک طولی برثلث میلہ قدر تقریب
 طوغری اولچیلہ بیلدی. مساحت مذکورہ نتیجہ
 سیندہ خلیفہ ذخی ارضک کریتنہ قناعت ایلدی
 دقتہ شایان یرشیدز کہ عربلرک تعصبی پک چابوق
 منافع اولہرق تبعات فنیہ کیر مشملرینی منافع
 ایدہ مدی. بادی امرده قرآن ادبیات و علوم

بسنه ایقاع سد ممانعت ایلمش ایدی. حضرت
 کندی کتابی کتب ممکنه نیک بیوکی اولوق
 اوره میدان قویورق بونی نبوت و رسالتک ائک
 بک پرهانی اولوق اوزره ایراد ایلمش ایدی.
 وفاتندن یکرمی سنه صکره سوریه و مصر
 اطولیده اجرا اولنان تجربه لر جالب انظار
 انکار اولوب خلیفه حضرت علی هرنوع آثار
 ایه نیک تبغنی تشویقه باشلامش ایدی. حکومت
 یه نیک مؤسسی اولوب ۶۶۱ سنه میلادیه
 ده حکومت ایلیان حضرت معاویه خلافتی
 صورت اصلیه انتخابه سیندن صورت اوشیه به
 ریل و مرکزینی ده مدینه دن شامه تبدیل ایدرک
 راده اسباب دیارات و سلطنتی سراینه اداخل
 ش ایدی. بو ذات او شیدتلی تعصبی بالتعذیل
 بیاتک رهبری و حامیسی اولوق اوزره میدانه
 بقدی. خلیفه ثانی حضرت عمری زیارت کیش
 لان برهم ساتراپی مدینه ده مشار الیهی مسجدک
 دبانلری اوزونده دینجیلر میاننده او یور بولمش
 ی. حالبوکه معاویه نزدینه سفارتله کان

اجنبیلر عرب طرزمه ماريسنده ياپلمش و چيچكار
 و فواره لرله سزین باغچه لرله احاطه اولمش
 سرايه ادخال ايدلدیلر. حضرت محمدك او تحالند
 بر عصر دن آز زمان صكره باشلیجه آثار یونان
 حرب لسانه نقل اولندیلر. ایللیاد و اودیسه
 کبی منظومه لر یالكز علمانك قراشترینه مخصوص
 اولق اوزره سریانی لسانه ترجمه اولندیلر
 زیرا بونلرك حاوی اولدقلى مناقب اساطیر
 قارئین اسلامیه ایچون براز تهلكه لی کوروندی
 هن ۷۵۳ الی ۷۷۵ خلیفه منصور مرکز خلافت
 بغداده نقل ایتدیردی که آنی بر شهر عالی حال
 قویمش ایدی. علم هیئت تحصیل ایچون پك چو
 زمان صرف ایدوب بر حقوق برده طبابه
 مکتبی تأسیس ایلدی. حفیدی هارون الرشید
 ۷۸۶ سنه میلادی سسنده آنك اثرینی بالاحیه
 بتون ممالك اسلامیه ده جامع لریانه برده مکتب
 یاپلمسنى احصا ایلدی. لکن هن ۸۱۳ الی ۸۲۲
 خلیفه المأمون علوم اسلامیه یی درجات ترقینک
 قصواسنه وارد یروب شهر بغدادی علوم و

لك دخی مركزى حالته قويقى ايچون اورايه
چوق علما جلب واوراده بر چوق كتابلر
رايلىدى. علوم و معارف ايچون بوذوق بو
رت دولت اسلاميه نك انشقاقات داخله ايله
چ قسمه منقسم اولديغى زمان دخی دوام
دى. آسياده عباسيلر مصرده فاطمىلر اسپانياده
يلر يالكز حكومتجه رقابت و مسابقه ده
بوپ علوم و معارفجه دخی رقابت و مسابقه ده
نديلر. ادبيات خصوصنده عربلر ذهنه
كينك و يرن هر شيشى سورلر ايدى. بالاخره
بن ملل و اتوامك يتشديرمش اولدقلى
مرلك مجموعدن زياده شعرانك كنديلرندن
مش اولمىله افتخار ايلدىلر. علومده دخی
ملته تفوق ايتدىلرايسه ده بوتفوق يونانستانك
وپا قسمندن آلدقلى اصول معارف ثمره سى
يوب اسكندريه ده بولان يونانيلردن آلدقلى
ول سايه سنده مىسراولدى. مجادله شيهوده نك
هسى اوليوب اصل فائده تنبهات عميقه ايله
و عرفان چمنده اولديغى اكلاديلر. ذاتاً

تجربه ایله اشتغال آنلرك مقتضای استعدادیه
 حساب ایله هندسه یی منطقك مفتاحی عدايتدی
 ما كنه و فن جريان مياہ و فن مناظر حق
 یازد قلری کتابلرده کوریلور که هر مسئله نك
 تجربه و بعض آلات فنیہ واسطه سیله ائب
 موفق اولمشلردر. ایشته عربلری کیمیانك موج
 ایدن و تقطیر تحلیل تخلیط و تصفیہ ایچون بو
 آلتملر ایجاد ایتدیرن و آنلری اهل هیئت
 نذیران و کونش ساعی واسطرلاب کبی آ
 پیدا ایتدیروب کیمیاده قوللانق ایچون حس
 تراژولر و طوغری ذرهملر و بغداد و قوز
 و سمرقند رصدخانه لرنده کورلدیکی وجهله تس
 حساب جدوللری یاپدیران و هندسه ده او
 تر قیلرینی موجب اولوب مثلثاتی و علم ج
 ایجاد ایتدیرن و اصول هندیه تعداد و تر
 قبوله لزوم کوسترین شی هپ بو تجربه و
 قاعده سیثر. یعنی فلاتونك مؤثر دن
 انما لدن عبارت بولنان قاعده سنن التزام ایج
 اوسطونك تتبع آثار ایله آندن مؤثره ان

عده سی قبولری سایه سنده او موفقیات عظیمه
لهر اولمشلردر.

ابن دیبوزکه :

— یالکز مقدمه ده بر قاج جمله سندن
عدا درایه رک عندالاسلام ترقیات عامیه
له اشتغاله دائر اولان دیگر سوزلری
وغریدره قیود صحیحه تاریخیه حرف
رف موافقتی کنه دیسی ده ادعا ایده من
سده مخالفه دخی بر صورت مهمه ده
لدره اما انوار معارفه تنور ایدن
سلمانلرک احکام قرآنیه دن دهافی
دها طوغری دیگر بر طاق فکر لره تبدل
الکاری قضیه سی طوغری دکدره قرآن
نیم الشانک اس الاساس حکمتی علوم
ایحه اوزرینه مستند بولنوب بعضاً تمامی

تمامنه موافق دوشمیان نقطه لرده ایسه
 یا کاشلق احکام قرآنیسه ده دکل علوما
 هنوز اودرجه صحت و اوده مامسندده دره اصل
 صدر اسلامده کوریان مباينت لک برچو
 زمانمزه طوغری حصوله کلن کشفیای
 فیه ایله موافقه تبدل ایلمش لدرده طره
 السیدن وحی اولنان شیلری محافظه غیرتند
 بولنان لک مقاومتلرینه رغم غیرتی اسلامده
 هیچ برفرقه ده کورلما مشدره اوروپا لیلر
 « آنخی قله ريقال » دیدکلری فرقیه کم
 برفرقه بین الاسلام کورلما مشدره زیر
 احکام قرآنییه بی تفسیرده مفسر لک شرائط
 جامع اولان هرکس سر بستدره هر مفسر
 دخی احکام مذکورده بی کندی مرتبه
 عرفانه کوره تفسیر ایدرلر مفسر لک

اٹھانی جامع اولقدن مقصد کتاب
 یی خود بخود تفسیردن اہل وارباب
 پانلری منعدرہ زیرایہودیت ونصرہ
 ک دوچار اولدینی تحریفات اسبابینک
 سی کتاب الہی یی بویله ہرکسک کندی
 بلہ تفسیر ایتسی قضیہ سی اولدیغندن
 ہای اسلام اول باول احکام قرآنیہ یی
 مغہ مدار اولہ جق علوم شریفہ دہ
 بولی پیدا ایتینجہ رأی خودیلہ تفسیر
 ہ جسارت ایدہ جک اولانلری منعدہ
 ہ بولمشلردرہ اما شرائط مذکورہ یی
 اولقدن صکرہ ہرکس کندی علمنہ
 انہ کورہ برآیت کریمہ یی تفسیر ایدہ
 ہ مثلاً « سبع سموات » مسئلہ سی
 و قرزموغرافیایہ واقف اولمایانلر

صوفان قاتمرلری کبی بربری اوزرینه
 موضوع و حرق و التیام قبول ایتمز قبی
 اولمق ارزره تفسیر ایلدکری کبی هی
 و قوزموغرافیایه واقف اولانلر بونا
 مقصد افلاک سیارات سبعة اولدینگی
 ایلدکری حالده نه ایلک مفسرلره
 ایتمش و نه ده حقه اتقی قرآنیه دن خارج
 چیقمش اولزلر . متصوفه ایسه هی
 و قوزموغرافیایه دخی واقف اولدقلر
 حالده سموات سبعة دن مقصد یونان
 زماندنبری کلکده بولان غیر قابل
 و التیام قیب سبعة اولیه جقلری کبی سیار
 سبعة فلککری دخی اولیوب بلکه بونا
 تربیه منویجه احوال قلبیه دن عباده
 بولندقلرینه قناعت ایلدولرکه آنلر

كرسى دخی قلب انسانیده بوله رق كائنات
 زنده معروف اولدینی حالدده حق معرفتی
 هلندن بشقه سنه معلوم اوله میان جناب
 اجب الوجودك دخی قلب انسانده
 آرانمسی لازم كله چکی تعلیمنه تابع اولورلر
 قیب سبعة نوره افلاك سبعة قائللرینه
 رغم ایتمش اولزلر و حقایق معنویه
 رانیه دن ده تباعد شویله طورسون بایکه
 حقیقت شناسان لدنیات نزدنده اصل
 حقایق قرآنییه بونلر واصل اولمش
 کوریلورلر . اما بودرین و اینجه بحثلره
 سلامدن بیله يك چوقلر ينك وقوفی
 ولدینی حالدده بر آمریقالی پروفسورك
 ونلره عدم وقوفندن طولانی معذوریتی
 ائما تسلیم اولنور . بناء علیه نوبت

کلام ینہ کنڈیسنے ویریلور . ایش
دیورکھ :

— ایدی اولجہ خبر ویردیکم بیوک کتبخ
نہلری تشکیل ایچون کمال غیرتله کتاب جمع
باشلاندى . روايتہ کوره خليفہ مأمون بغداد
یوز دوه یوکی یازمه کتاب جلب ایلدی . رو
شرقی امپراطوری اوچنجی میشل ایله عقد
ایلدیکی معاهده نك شرائطندن بریسی ده است
نبول کتبخانه لرندن بریسنی خلیفه یه ویرمه
ایدی . بو کتبخانه ده بر چوق خزائن علمیه
میاننده بطلمیوسك ریاضیه فلکیه یه دائر اولار
کتابی ده بولندی که مأمون آنی فی الحالی عربی
ترجه ایتدیروب « المجسطی » تسمیه اولندی
بالاخره کتاب قوللقسیونلرینه او درجه لرد
اهمیت ویرلدى که قاهره ده بر کتبخانه ده
اولتان یوز بیك جلد کتاب هپ بر قطعه ده
پازیلوب بر شکل و صورتده تجلید ایدلمشلایدی
بونلردن التی بیك بش یوز جلدی بالکنز
طب و علم هیثته دائر ایدیلر . مصرده مقیم طلب

ومه بونلردن اعاره ایلەك نظاماً جائز ایدی. راده ایکی قطعه دخی کره وافر ایدی که بر یسی وم کموشدن و دیکری پرنچدن ایدی. روایتە ره برنجیسی بطلامیوس طرفندن انشا ایدیلوب قورون « دنیلن مسکوکات نوعندن اوچ بیک لافانك کتبخانه سنده الی یوز بیک کتاب جمع لنه رق یالکز قاتالوغی (دفتری) قرق درت لد تشکیل ایلەش ایدی. بوندن ماعدا انداسده بکر یتش کتبخانه عمومی ایلە بر چوق دخی صوصی کتبخانه لر وار ایدی. روایتە کوره ره بخارا شاهی طرفندن دعوت اولنان بر لم دعوتە ۱۰۱۰ ایتدن اعتذار ایدرك سببی اولمق زره دخی کتابلرینی نقل ایچون درت یوز دوه یه تاج اولدیغنی بیلدیردی. هر کتبخانه ده استنساخ ترجمه ایچون بر دائرة مخصوصه وار ایدی. لبای نسطوریه دن هونیان بغدادده کتب متنساخ و ترجمه سی ایچون بر دائرة آچه رق ۸۵ سنه میلادی سنده ارسطو و فلاطون

وایپوقراط و غالیه نك آثارینی ترجمه و فرو
ایتدیرر ایدی. متون جهته کلنجه مبا
مهینه یه دائرمتلر تألیفی مدارس معاملرینك عا
ایدی. هر خلیفه نك بر تاریخ نویسی و اراید
خیالات ادبیه یه عربلر ك درجه استعدادینی
الف لیله کبی رومانلر و حکایه لر کویسترر. تار
فقه سیاسیات حکمت تراجم احوال و آت و
تربیه سی کبی مباحثك کافه سندن بحث اوا
ایدی. امر تألیف بالکلیه سربست اولوب یا
نه دن صکره ساده کتب دینی نك نشری ایچ
مساعده مخصوصه استحصالی لزومی میدانه چیقده
جغرافیا و ایستاتستیک و طب و تاریخ و
اجنبیه یه دائر تألیفات نافعه کیتدکجه چو غا
ایدی. محمد ابو عبدالله نام مؤلفك برده آنسی
به دیق قاموسی وار ایدی. کتابلر ك کاغذا
لکه سز غایت بیاض اولاق ورنکارنك مر
بر ضرورت لطیفه ده قوللانلق سرلوحه لر تده
ایدمك کتابه لر تزین اولنق مراقده عربلر
ایلرویه کیتدیلر. دوات اسلامیه هر طرفده مک

مدرسه لر تأسیس ایتدی. مغولستانده ناتارستانده
 مهرا کشته فاسده اسپانیاده مکاتب و مدارس
 تأسیس اولندی. وسعتجه روما ایمپراطور لغنی
 کچن بودولتک سمرقندکی براوجنده برصدخانه
 واسه پانیاکی دیگر اوجنده ژیرالدکی دیگر
 برصدخانه وارایدی علومه ایدیلن حمایه حقنده
 مورخ ژیبولد دیورکه: « امرا خلفایه رقابت
 ایدرجه سنه معارفی تشویق ایدرک سمرقند
 و بخارادن فاس و قوردویه قدر علوم ذوقنی نشر
 ایامش لدر. سلاطیندن برینک وزیریه بغدادده
 برمدرسه انشاسی ایچون ایکی یوز بیک آلتون
 قورون صرف ایدوب سنوی اون بش بیک
 دینار ایراد کتوره جک اوقاف دخی تعیین ایلدی.
 اوراده فقرا اولادن شهنزادگانه وارنجیه
 قدر دائماً الی بیک طلبه بالاجتماع نعمت علومدن
 متمم اولورلر ایدی. فقرای طلبه یه اعانه اولوب
 مملکینه مستوفامعالمرویریلور ایدی. هر مملکتده
 کتب ادبیه نک استنساخی هم ادبانک احتیاجنه
 همده زنکینلرک تفاخرینه خدمت ایلر ایدی »

مکاتبک اداره سی سرستی افکار مقتضاسنجه
 بلافرق نسطوریلره یهودیلره ده حواله اولور
 ایدی. برعالمک هانکی دینده و هانکی مملکتلی
 اولدینی دوشونلمیوب یالکزمربته عرفانه باقیلور
 ایدی. خلیفه مأمون « جناب حقک اک منتخب
 واک نافع خدمه سی عمرلرینی قوای طبیعیه لرینک
 توسسینه صرف ایدنلر یعنی انوار علومی ارباب
 وطایه سنه اشراق ایتدیرنلردر. اکربونلر اولسه
 جهان ظلمات جهالت و وحشته مستغرق اولور
 ایدی » دیر ایدی. مصر مکتب طایه سنک ارانه
 ایلدیکي مثال اوزرینه دیگر مکاتب دخی شاگردانک
 شدتلی امتحانلره تابع طوتمه سی اصوانی قبول
 ایلدیلر. بالاخره اجرای طبابلری بو امتحانه
 وابسته قلندی. اوروپاده بویولده کی مکاتب طایه
 نک برنجیسی ایتا یاده سالرنوشهرنده ینه عربلرک
 تأسیس ایلدیکي مکتبدر. برنجی رصدخانه اولاق
 اوزره اسپانیاده سهویل شهرنده کی رصدخانه یی
 دخی عربلر تأسیس ایلدیلر. بو ترقیات عظیمه
 علمیه نک هرجهتتی حکایه اینده جک اولسه ق بو

کتابک حدودی خارجنه چیقارز . علوم عتیقه
 مک زیاده توسیع اولندیلر . بو صورتله علوم
 جدیده تولد ایلدیلر . هندلیلرک - سابدده اصول
 رقیملری اوروپایه ادخال اولندی . بو اصول فکر
 بشرک نه کوزل ایجادیدر که اعداد بی نهاییه
 بالکز اون اشارتله ترقیم ایتدیره بیلور . بونلرک
 هر برنده حقیقی و اضافی اولق اوزره ایکی
 نیت بولنوب هر درلو معادلات حسابیه بی حله
 یوک سهولت کوسترر . اعداد مجهوله اوزرنده
 اجرای عمل ایدن ویاخود مقادیر حسابیه وهند
 سیه آره سننده کی نسبتلری آراشدیران عام جبری
 دیوقانتک حبس ایتمش اولدینی داتره دن چیقا
 روب بر علم مستقل صورتنده تشکیل ایلان
 عربلردر . محمد بن موسی ایکنجی و عمر بن ابراهیم
 اوچنجی درجه معادله لرینک حلی یولارینی کشاد
 ایلدیلر . مثلثاته بوکوزکی حال و صورتی ویرن
 یعنی آنی برفن مستقل ایدن دخی عربلردر .
 سالف الذکر موسی مثلثات کروییه حقنده بر کتاب
 تألیف ایلدی . البغدادی دخی علم مساحه اراضی

حقننده او قدر مکمل بر اثر میدانہ قوییدی کہ یک
چوق کیمسه لر بونی عن اصل او قلیدک تألیفی اوله رق
غائب اولمش بولنان بر اثرک قویہ سی ظن ایتدیلر.
علم هیئتہ کانیجه اجرام صرئیہ نیک یالکز قاتالوغنی
دکل خریطه سنی دخی یاپوپ برنجی درجه ده کی
اجرامه بر راءم تسمیه ایتدیلر که حالا دخی کره
سمالرض اوزرنده او اسملر کورلمکده در. اولجه
سویلدیکمز وجهله ارضک بر درجه تقوسنی
اولجه رک جسامت کره ارضی بولدیلر. کره قر
وکره شمسک حرکاتی صحتله کوسترر جداول نشر
ایدرك سنه شمسیه نیک مقدارینی ونقاط اعتدالیه
تعیین ایلدیلر. الباتنیوس نام مؤلفک « علم اجرام
سماویه » نام اثرینی هیئی مشهور لاپلاس حرمتله
یاد ایدیور. لاپلاس ۱۰۰۰ سنه میلادیه سندد
مصر خلیفه سی اولان حاکمک منجمی ابن یونس
نامنده براهل هیئتک اثرندن بعض پارچه لری
ایراد ایلور که بونلر خسوفلره کسوفلره نقاط
اعتدالیه و سائر هیه دائر المنصور زماندنبری
اجرا ایدیلن رصداتی حاوی اولوب کره سمانک

تحوالاتی حقنده ارباب هیئتک افکارینی زیاده سیله
تنویر ایلدکده در . عرب اهل هیئتق آلات
رصدیه بی دخی تصحیح واکماله غیرت ایتدیلر .
اوقاتق اولچمک ایچون درلو ساعتلر قله بسیدرلر
ایجاد ایدوب بوبابده ایلک باندول استعمال ایدنلر
کندیلری اولدیلر . علوم تجربیه ده کی بیایی کشف
ایتدیلر . آسید سولفریق و آسید نیتریق و آلقول
کبی برطاقم مواد کی یویه آنلر طرفندن اختراع
اولدیلر . بو علمی طبه دخی تطبیق ایلله فن اسپنچا .
ریدن ایلک کتابی عربلر تألیف ایدوب ادویه
معدنیه ترکیباتی ده آنلر بولدیلر . مقانیق علانده
اجسامک سقوطی قانونلرینی تعیین ایلدکلری کبی
جاذبه بی دخی طانیغه تقرب ایلدیلر . بو علمک قوا
و حرکات قوادن باحث اولان دینامیق قسمنده
دخی مهارت قازاندیلر . عام احوال میاهده ثقلت
اضافیه جدولاری تنظیم ایدرک هانکی جسملرک
صویه باطوب هانکیلرینک یوزدکاری حقنده کابلر
یازدیلر . بحث رؤیتده یونانیلرک قاعده سنی بر
عکس ایلدیلر که اشعه رؤیت کوزدن اجسام

مرئیہ یہ طوغری کیتمیوب اجسام مرئیہ دن کوزہ
 طوغری کلدیکنی اثبات ایلدیلر. ضیانک انعکاس
 وانحلالی عجیبه سنه دخی واقف ایلدیلر. هوای
 نسیمدن مرور ایدن شعاعلرک خطوط منحیه
 ترسیم ایلدکارینی الحازن کشف ادوب شمس ایلہ
 قمرک هنوز افق شرقی اوزرینه حیقہ قسزین و افق
 غربیدن باطدقن صکرہ بیلہ کوزلر مره کوزو
 کدکارینی اثبات ایلدی. علوم ایلہ اشبو اشتغال
 عظیمک تأثیرات حسنہ سی اوزمانلر صنایع
 اوزرنده ده کوزلدی. صولرک سقی اراضی
 امرنده حسن اجرایی و کوبره لرک ترلارہ حسن
 تقسیم و حیوان بیه یلنمسی و نظامات زراعتک
 اصلاحی پرنج و شکر و قهوه زرعتک تأسیسی کبی
 خصوصاتده شوترقیات علمیه دن بیوک استفاده
 ایلدیکی کبی یوک و پاموق و ایپک منسوجاتی خصوصه
 صنده دخی دلالت علمیه دن پک چوق استفاده
 ایلدی. قرطبه و مراکشده انواع کاغذ اعمال
 اولنوب دریلر دباغت ایلدی. معدنلر اریتیلوب
 عملیات معدنیه اکمال اولندی. والحاصل بیجاخقیق

و مقراض جیلوق صنعتنده کی ترقیاتیه تولد (طایطاه)
 شهرت کسب ایلدی . عربلر شهر و وزیقہ نیک
 دخی پک زیاده محبی اولدقلرندن ذهنه کیش ایش
 ویرن بواکلنجه لری ده ترقی ایتدیردیلر . اوروپا
 لیلره شطرنج اوپوننی اوکرتن ورومانلر ذوقنی اذاقه
 ایدن عربلر در . ادبیات حکمیه کبی دها درشت
 بروادیدن ده ذوق آلورلر ایدی . اقبال و عظمت
 بشریه نیک عدم ثباتنه و اعتقاد سزلغ نیک
 و خیمه سنه و ثروت و سامان سودا سنه و عالمک
 مبدأ و معادیه دائر پک حکیمانہ اثرلر پیدا ایتدیلر .
 بعض عالی و عمیق مطالعه فله فیه وارد در که اوروپا
 و آصر یقالیلرک طبیعتلرینه سانخ اولمش ظن اولنور
 ایکن بونلر عرب آثارنده کوریلرک تعجب اولنور .
 از جمله « نه وولوسیون » یعنی تکامل قاعده بی
 بویله در که ذو حیات اولان مخلوقاتک نصل تدریجی
 استکمال خلقت ایلمکده بولندقلری عصر صر
 کشفیاتندن ظن اولنور ایکن بونلرک عرب مکتبلر
 نده تدریس اولندقلرینی کورمشنردر . حتی آنلر
 قانون تکاملی غیر عضوی مخلوقاته و معدنیاتما قدرده

تعمیم ایدر لر ایدی . کبریت اهر دیکلری شی
اجسام معدنیه نك تشکلات تدریجیه سندن عبارت
کوریلور ایدی . الحازنی دیهور که : « فرقه جاهاه
آلتونك بالتدریج حصوله کلمش بر جسم معدنی
اولدیغنی علمادن ایشد کلری زمان ظن ایشلردر که
آلتون دیگر اجسام . معدنیه صراتبندن کچهرک او
مکملیتی بولمش یعنی آلتون اولاقورشون بعده
قالای و پرنج و مکوش صراتبندن کچهرک نه ایت
آلون اولاشدر . بونلر بیلمیور لر ایدی که حکمانك
شو سوزی انسا نلر حقنده دخی اولدینی وجهله
آنلر بو کونکی بولندقلری حاله ترقیات تدریجیه
ایله کلوب یوقسه تبدیل صورت طریقیه کلام
مشلدر . کینلک انسان دخی اوکوز و بینه اشک
وآت و میهون صراتبنی کچهرک انسانلق مرتبه سنه
کلمش اولیوب بلکه صورت ابتدائیة انسانیه سی
تکامل قاعده سیله مرتبه حاضره سنی بولشدر »

بز دیهورز که :

— دراپه نك دردنجی بابی بوراده

رسیده حد ختام اولمشدر. اهل اسلامك
 ترقیات علمیه به سبق ایدن خدمتی حقنده
 دراپهرك ایراد ایلدیکی خلاصه تارخییه به
 علاوه ایده جك چوق سوزمن یوقدر. بز
 شواثر ایله برابر بریاندن دخی بر تاریخ علوم
 یازمقده بولندیغمزدن بوکا دأثر ایرادی
 لازم کنن تفصیلات ایچون قارئلرمزی
 اورایه ارجاع ایلجهک. بوراده یا لک زشونی
 اخطار ایده جک زکه دراپه رقیات علمیه به
 ایدیان بو خدمات عظیمه بی منحصراً عربله
 اسناد اینکله ایجه برخطاده بولنیور. کرد
 وترك وعجم عنصرلرینک بو خدمتلرده کی
 اشتراك عظیمی قاله بیله آلیور. حال بوکه
 نسبت ایدیه جك اولورایسه علمای ا-لا-
 مك اصل عرب قومی غرب جهتی تنویر

ايدرك شرق جهتند ايسه علمانك ا كثرتي
عربك غيري اولان اقوام مسلمه دن ظهور
ايلم شدرو. فقط عرب لسانى بتون اهل
اسلام علم لسانى اولمق اوزره قبول ايلد-
كلرندن هر كس مؤلفاتنى عربجه يازم شدرو.
هر عربجه يازانى عرب عد ايتمك قابل
اوله بيلورمى ؟ فصل كه اوروپا ده دخى هر
لاينهجه يازانى ايتا ايان عد ايتمك قابل
اوله من .

دراپهرك اسلامده علومك ترقياته
دائر وقوع بولان اعترافانى ائناسنده بو
ترقياتك هپ اسلاميت سايه سنده ميسر
اولدغى حقيقى خاطرندن بيله كچميور
ايدى يا ! چونكه آنك اعتقادنجه مسلمانلر
حكمت اساسيه قرأنيه دن تبعاء صورتيله

ترقیات عامیہ یہ ابتدار ایامش لرد درہ . حتی
 آثار و حی حمایتہ بولن انلرہ رنمہ ا بو
 طریق ترقی یہ کیرمشلرد درہ . ہیہات! اگر
 اولہ اواق لازم کلسہ ایدی شعبات علوم درہ
 ترقی ایدن اوروپا لیر نصل دیندن و ایماندن
 حقیقور لر ایسہ اسلامدن دخی مراتب علو
 مدن او مرتبہ لری بولانلرک حاشا و کلا
 دیندن و ایماندن حقیقملری لازم کلور ایدی .
 حم . ا ثم شکر ا علوم شتادن هانکیسنہ دائر
 اولور ایسہ او اسون کتبخانہ اسلامده
 هیچ بر اثر بولنمز کہ بسمله و حمدله و صلولہ
 و ترضیہ سز بانسلا نمش اولسون . علمما
 و حکمای اسلامیه نك كافه سی تدقیقات
 و کشفیات عامیہ و حکمیہ لرینک نہایتندہ
 استبحال ایلدکاری نتیجہ حقیقی قوت

وقدوت الهیه ایچون بر میزان عدیله عظمت
 الهیه یی اومیزان ایله اولچیه رک دها بیوک
 کیتدکجه بیوک کورنجیه جمله سی « سبحان
 من تحیر فی صنعہ العقول » خاتمه سیله
 اثرلرینی رسیره مسکین حتام ایدرلر.
 رحمهم الله تعالی ورضی عنهم !

بشنجی باب

روح حقنده نزاع. انتشار و ارتجاع عقیده سی

دراپہر اشبو باب خامسک مواد مندر.

جہ سنی بروجہ آتی خلاصہ ایلپور:

— روح حقنده اور و پالیرک تصویرى —
روح وجودک شکل و صورتہ بکزر — بوبادہ
شرقیونک مطالعات حکمیہ سی — وہ دا و بودی
دینلرینک انتشار و ارتجاع مسلکنى احتوالرى —
ارسطونک بو مساکى مدافعہ سیلہ اسکندریہ
مکتبى معلملرینک وبالآخرہ یہودی لک و عر بلرک
بو یولدہ ارسطویہ اقتفالرى — بونک اور یثرہن
آثارندہ دہ موجودیتى — بو عقیدہ نک قوادہ کى

تعلقات و آنک محافظه سی قاعده سیله مناسبی -
 وجود و روحك اصلی ایله مختص لهی آره سند
 مقایسه — طبیعت بشریه یی فیزیولوژیء تطبیقی
 اوزرینه تأسیس اتمك لزومی — مسلك ابن
 رشدك بویولده کی بعض کیفیات اوزرینه بالابتد
 اسپانیا و سچلیا طریق لرله اوروپایه دخولی —
 مسلك ابن رشد علیهنده شدائد ممانعتکارانهك
 تاریخی — اسلامك مسلك ابن رشده مخالفت
 و منازعه سی — یهودی حورالرینك مبانیت
 و مخالفتری — مسلك ابن رشدك تخریبی ایچون
 پاپالق مقامنك تشبثاتی — اسپانیاده انکیزیسیونك
 تأسیسی — اعتسافات مدهشه و آنلرك نتایجی
 — یهودیلرك و عربلرك طردی — اوروپاده
 مسلك ابن رشدك تخریبی — صوك و اتیقان
 قونسیلنك قرار قطعسی .

دراپهر مواد مذکور دنك بسط
 و تمهیدینه بالابتدار دیورکه :
 — پونانستان قدیم ایله روما بت پرستلری

نسانك روحى شكل جسمانىسنه بکزر و تحولات
 سمانیه سیاه تحول ایدر و آنکله منبسط اولور
 په اعتقاد ایدر لر ایدی. جهنملره اینک مسا.
 ده سنه نائلیتلری معتقد اولان قهرمانلر اوراده
 مکی دوستلرینی طایمقده زحمت چکما مشلر.
 نلر یالکنز شکل وسیالرینی دکل اکتسابی
 تیاد ایلدکلری رو بالرینی بیله محافظه ایلمکده
 شلر. حیات آخرت حقنده کی اعتقادلری ده
 تلی اولان و کنه کارلرله ثوابکارلرک مقرینی آب
 نکاره کوریورلر اعتقادنده بولنان خرسیتیانلر
 فکری قبول و بسط و تمهید ایلدیلر. شبهه
 زلر ایدی که عالم آخرتده دوستلریله کوریشه
 کلر ویر یوزنده اولدینی کبی آنلرله قونوشه.
 لرذر. بو برامیددر که انسانلر ایچون اضطرابک
 الیمی اولوب مطالعة موت ایله حاصل اولان
 طرابی دفع ایدر ایدی. روحلرک بودنیادن
 شلریله یوم قیامتده حشرلری آره سننده کی
 ن ظرفنده ارواحک نه اوله جقلری حقنده کی
 غاد متعدد و مختلف ایدی. بعضلری روحلرک

مزار لر اطرافنده دورانی و دیگر بعضری غیر
متسلی بر حالد هواده طیرانی اعتقاد ایدر لر
ایدی. اعتقاد عوامه کوره سن پیه ر جنتلرک
مفتاحداری اولوب ایسته دیکی آدم لری ادخال
وایسته مدکلرینی طرد ایلر ایدی. فقط آنک بو
صلاحیتنه اعتراض ایدنلر دخی بولنوب قیامت
و حشر دن اول سن پیه ر بویله برشی یاپه م
دیر لر ایدی. پاپا بیوک غرا غواردن صکره عموم
« پورغاتوار » اعتقاد لری قبول اولندی و بو
صورتله روحلره موقت برملجاً ویرلش اولدی
اخطار ایده لم که :

— « پورغاتوار » دنیلن شی جنن
ایله جهنم آره سننده بریر اولق اوزر
اعتقاد ایدیلور. اما پورغاتوار بزم « اعراف
دیدیکمز مقامک عینی دکلدر. اعراف
محل جزا اولسنه دائر خبر یوقدر. بلکه
جناب سعدینک (جوران بهشت را دوز

اعراف . از دوزخیان پرس که اعراف
 (تست) بیتندہ کورلدیکی وجہلہ بزم
 اعراف بردار مکافات ایسہدہ آندہ کی
 تاب تنعم جتندہ کی نعم الہیہ یہ نسبتہ پک
 ان قال یغدن مبادلہ یہ راضی اولیہ جقلری
 می بولنان اہل جنت نظرندہ جہنم عد
 نق درجہ سندنہ دوندر . فقط جہنم
 دارالعذاب دخی اولمدیغی جہتہ
 تملرینک محدودیتیلہ برابر اہل نارہ
 ت کی کورینور . بیوک غراغوارہ
 میلاد عیسانک بشنجی عصری نہایتہ
 عندالنصارا موجود اولمدیغی حالہ
 ن صکرہ وارلغی اعتقاد ایدلمش بولنان
 غاتوار ایسہ عادتہ برنوع جہنمدر .
 مغنای لغویسی « محل تصفیہ » دیمک

اولدیغندن دخی ا کلاشیله جنی وجهله مح
 فی النار قاله حق کفره نك للابد تعذیر
 ایدیله جکلری (آنفر) یعنی اصل جه
 اولیبوب ارباب صغائرک اوکنهلردن تص
 وتجرد ایدنجه یه قدر توقیف اولنه جقلر
 بر یردرکه اورادن چیققدن صکره
 جتته داخل اوله جقلری اعتقاد اولنور.
 آدم نه قدر دیندار اولسه وعادت نصارا
 کنهلرینی نه قدر صیق اخراج ایتدیرسه
 هر حالده بعض کوچک کنهلری ینه با
 قاله جغندن بونلرکده پورغاتواردده ازاله
 اذهان نصاریه موافق کلدیکی
 ارواحک مزارلر اطرافنده یاخود هوا
 قیامته قدر اوچوشوب قالملرینه نظر
 اوراده عاقبت حاللرینه منتظراً اقامتلر

عقوله دهاملايم كلور. سوزده ينه
پار دوام ايد ييور. دييور كه:

— ارواح امواتك جياڻده اولانلر نژدينه
تله مسكن قديملى اطرانده طولاشملى
وپانك هر مملكتنده وهر زمان يالكر جهلايى
عقلايى دخى استيلا ايلمى براعتقاد ايدى.
ك اوزون كيجه لرنده اوجاق باشنده اروا.
كنديلرني كوستردكارى وجانلر طرفندن
لكلى حقنده كى حكايله مستمعله لطيف
رقو ويررلر. اسكى زمانده روماليلرك «لار»
لمى برطاقم ارواح طيبه وارايدى كه بونلر
ح حال ايله عمر كچورن آدملىك روحلى
د اولنورلرايدى. برده «لوتن» و «لاروا»
لمى ارواح خبيثه وارايدى كه ارباب فسق
لمى صاييلورلرايدى. شوايكي صنف ارواح
منده برده «مان» دنيلن روحلر اولوب
ايلكي فنانى شبهه لى اولان شيلر ايدى.
لو خصوصاته انسانلرك شهادت وروايتلى

مقبول اوله بیلور ایسه اك اسکی زمانلره قدر وار
 بر چوق روایتلر ایله ارواح امواتك حضا
 و خراب حصارلر اطرافنده و خالی و ساکت یرلر
 آی ایشیغنده مجتمع اولدقلری حکایه اولنه بیلور
 اوروپا ملتلری نزدنده بو اعتقاد عموماً قب
 اولمسنه مقابل آسیاده ده بونك بشقه درلور
 اعتقادلر منتشر ایدی. یالکز آحاد ناس عند
 دکل ذکا و عرفان اصحابی نزدنده منتشر اولور
 ایدی. میلادك آلتنجی عصرنده نصرانیت کین
 سی بو اعتقادلری محوه قیام ایلدی ایسه ده
 جزوی و پك ناقص اوله رق موفق اوله بیلد
 بونلر زمانمزدده بر صورت ساکستانه ده اورو
 دخی بالانتشار او قدر میدان آلدیلر که
 « سیلابوس » نام اعتقاد نامه سنده بونلری
 حه بیانله لزوم کوروب بالاخره واتیقان قون
 دخی بونلرک و خامتشی کوره رک برنجی قرار
 سنده « هرکیم ارواحه حقیقت الوهیتدن من
 دیرایسه و یا خود هرکیم حقیقت الوهیت ظاهر
 تجلیاتی و انبساطاتی ایله اشیایه متحول

نده بولنورایسه اوکیسه یه لعنت « حکمی
 ش. بوقدر مهم برقراره مقابل بو بایده کی
 ائک تاریخیه صورت و کیفیتنی کوز اوکینه
 ائک نافع عد اولنور.
 بز دیرز که :

— دراپه رک بو بایده کی تمهیداتی
 یه باشلامزدن اول شوراسی محتاج
 و در که یوقاروده « سیلا بوس » دیدیکی
 « تینجه سی » خلاصه « دیمک اولان
 اولوب حکمی ایسه عقاید نصرانیه یه
 سف کوریلن بعض شیلری تعداد
 ائک کلیسایی طرفندن رد اولنان
 تکلیفاتی تبیین ایدر بر اعتقاد نامه در.
 نامد نامه پاپالق طرفندن صادر اولمش
 ایسه لایحطی یعنی اجتهاداتنده
 ن. مصون اولمق اوزره اعتقاد ایدلمش

بولمق حسبيله ذاتاً صورت قطع
 مرعى الاحكام اولمق اقتضا ايدرايكن
 واتيقان قونسيلىنده رهايىن طرفدن تص
 ايدلمش اولمى بونى قاتولىك مذهب
 مقررات قطعيه دن اولمق مرتبه سنه ايد
 ايلمشدر. واتيقان قونسيلى ۱۸۶۹ -
 ميلاديه سنده عقد ايدلمش اولمق حسب
 قاتولىكلرجه عمومى مجلسلرك اك ص
 ديمكدر. حتى پاپا بولنان ذاتك سهو و
 دن مصونيتى مسئله سى اوزمانه قدر
 فيه اولمىوب پاپاسلردن بعضارى طرف
 معترض ايكن پاپانك لايخپلىكنه دخ
 قونسيلىده قرار وىرلمشدر. بوندن ص
 سوزى ينه دراپه ره براقىورز كه اود
 تمهيدات تاريخيه سنى بروجه آتى يوروتيه

— حقیقت الوهیت حقنده کی فکر لر ووحک
 قی حقنده کی فکر لری تشکیل ایلمشدر.
 آنک غرب طرفلرنده بولن ان اهالی قدیمه
 بت حقنده او یله براعتقاد پیدا ایتمشلر
 که بو فکره کوره الوهیت او یله ذاتیتدن
 صیتدن عاری ایدی . بونک مقتضیاتندن
 ق روح حقنده دخی الوهیتدن انتشار
 ارتجاع عقیده سی قبول اولمش ایدی . بناء علیه
 حکمت دینیه سی اله اولق او زره بتون
 شامل و موجوداتک کافه سنه نافذ بر روح
 ایدرک آنک او زرینه ابتنا ایلمشدر .
 مذکور دیر که : « اله واحد دن بشقه
 و قدر . او ایسه روح علیه الاعلادر . آنک
 طبیعیه سی روح بشرک ماهیتنک غینیدر »
 کتابلری ایله مانو عقیده دینیه سی تصدیق
 که روح کائناتک هر طرفنه منشر اولان
 اذکائییه و عقلیه نک بر تجلیسی اولوب بو
 دینه اصلنه ارتجاعی مقتضیدر . اکاوجود
 مجرد نظریله باقوب ظاهرده نظر حیرتمزه

کشاده بولنان مکونات طبعیه به دخی کافه
 وحسنیه برابر حق تعالانک ظل قدرتی
 باقارلر . ودهدا مذهبی بالاخره بودی
 اولدینی زمان بو حکمت بر قوه عالیّه تص
 مبدل اولوب فقط قوتدن عبارت اعتقاد
 الوهیت نه قدر عالی اولور ایسه اولسون
 وشخصیت اسناد اولنماشدر . اشبو مذهب
 اوزماندنبری نوع بشرک بر بیوک قسمی
 اجرای حکم ایلدیکی کبی حالا دخی حکمی
 الوهیت محضه اولق اوزره طانیدینی
 مذهب بودی اجسام مادیه به دخی حیات
 اودر نظریله باقار . انتشار وارتجاع ق
 دخی قبول ایدر . بو حکمت نظرنده ض
 اشتعال اولان بر شمع انسانک تمثال تاملد
 شمع بر جسم مادی اولوب آنده تجلی اید
 دخی بر اثر تکاملدر . روحک حالنی بوند
 ایدر جک اولسه ق اوبزه صوراز که شمع
 کدن صکره علونه اولیور ؟ وشمع تشک
 اول بال مومنک ماهیتی نه دن عبارت

هدا مدت حیاتم زده بزم توهم ایلا دیکمز
 نصیتم زک وجدانم زک حین موده فی الحال محو
 هجفی اعتقاد ایتمز. بو محو وانعدامک بالتدریج
 سوله کله جکنی اعتقاد ایدر. ایشته کبندی
 هب تناسخی دخی بوتدریج اساسی اوزرینه
 ایلر. فقط نهایت امرده روحک محیط کائنات
 لان عقل و ذکای اوله رجوعنه قائلدرکه بو
 ده روحک نیروانایه یعنی نسیان ابدیه و حتی
 تق مادیتن حیزدن حتی زمان ایله موقوتیدن
 بی اولان برمنسیت ابدیهیه و صولی نظریله
 ایدر. بو حال سونمش اولان علوک بولندیفی حال
 ماکدر. او حال که بز تولدن مقدم اوراده ایدک.
 طالده منتظر و امید وار اوله بیله جکمز نتیجه
 وندن عبارت اولور : محیط کائنات اولان
 ارته ارتجاع که سعادت عالییه و صفای ابدی دخی
 دن عبارتدر.

بز دیورز که :

— « هر کسک مقصودی بر اماروایت

مختلف « مصرع مشهوری نی تخطر ایدہ ج
 بریر واریسہ اودہ بوراسیدرہ تف
 مرام ایچون استعمال ایدیلاں تعبیر
 هرلسانده بربرینه اویمامسی آرہده بیوک بیہ
 اختلاف و وقوعہ سبب اولدیغی پک چو
 دفعہ لر پک چوق مباحثہ کورلمشدرہ نو
 مباحثہ استعمال اولنان تعبیر اتدن مقہ
 نہ ایدوکی شرح ایدیله جک اولور ایسہ
 آندن اول یکدیگرینہ متغایر و متخال
 کی کورونن مناظر لک متوافق ظہ
 ایدی ویرملری بیله مستبعد اتدن دکلہ
 شو مباحثہ شمکیلک دراپہ رک طرفمز
 « انتشار » و « ارتجاع » کله لریله تعبیر
 اولنان ایکی سوزینی براز ایضاح ایدہ جک
 بزم انتشار تعبیر ایتدی کمز شی دراپہ

ماناسیون « صورتنده قوللانديغی
 ر. بو کله لاتینجه برادات ایله برده
 ن مشتقد رکه عربجه حرف بحرف
 هسی « انتشار منه » در. بو حالد
 ناسیون کله سنه مقابل « انتشار » کله سنی
 لاندق. کله نك حکمنه کلنجه: بر منبعدن
 یشک انتشاری و اطرافه طوغری تبا.
 دیمکدر. مثلا معلوم اولان رایحه
 « مسکدن انتشار ایدیور » دیدیکمز
 ن اکلار زکه مسک بر منبع بر محل
 از اولوب اطرافی استیلا ایلیان اوکوزل
 ر بو منبعدن انتشار ایلمشدر. لکن بو
 بو حکم مسئه نك مادیاته تطبیقنه کوره در.
 بوکه ایشک برده جهت معنوی هسی
 ر. مثلا فرنکلر « قتله محکوم اولان

بر آدمی اولومدن عفو و اطلاق حق و
 حتی آنجق حکمدار طرفدن تجلی
 بیلور « دیرلرکه بوراده کی « تجلی » کله
 دخی نه ماناسیون کله سنک بر معناسی
 حکمیدر. واقعا بویله یرده بزم استه
 ایتدیکمز انتشار کله سی مأنوس اولد
 استعماله پکده اویمیوب اکابدل « ظه
 کبی بر کله استعمال اولنه بیلور ایسه
 دراپه رک محل استعمالنه کوره انتشار کله
 استعمالمز بو قدر اولسون غیر مأنوس کور
 زیرا دراپه رک مرامی عالمده کافه اجا
 ذی حیات اوزرینه تعمم ایدن حی
 طوغریدن طوغری یه طرف الوه
 وارد و منتشر اولدیغنی بیاندر. « ارتح
 کله سنه کله نجه : بوده دراپه رک قوللان

« آبسورپسیون » کله سنک مقابلیدر. معنای
 اغویسی امتصاص ودها طوغریسی ابتلاع
 یعنی بلع ایتک یو طمق دیمک ایسه ده بوبابده
 « ابتلاع » کله سنی قوللانمق ارتجاعدن ده
 آاز مأنوس اولور. مثلاً طوپراق اوزرینه
 دو کولن صوی طوپراغک ایچمسنه « آبسور-
 پسیون » دینلدیکی کبی انسان و حیواناتک
 ذخایر ایله تغدیسنه دخی « آبسورپسیون »
 ادنیلور که بومعنالر کوره امتصاص و ابتلاع
 کله لرینک استعمالی مستبعد اولیه بیلور
 ایسه ده طرف الوهیتدن کائناته منتشر اولور
 ذیلن حیاتک او منتشر اولدیغی اجسام
 ذی حیاتک و فاتلرندن صکره ینه مورد
 اصلیسنه واروب قاووشمسنه دخی دراپهر
 « آبسورپسیون » تعبیر ایدیور ایسه ده بو

معنای بزم امتصاص و ابتلاع کلمه لر یله ا
ایتمکلمز بلکه مستبعد کوریلوب ا
مقابل « ارتجاع » تعبیر مزدها مناسب
بولنور، ذاتاً هر شيءك اصلنه بووجه
و صولی حکمت اسلامیة مزجه دخی « رجوع
کلمه سیله تعبیر اولمشدر، فقط بوراده دراپه
حياتك کائناتی استیلاسنی و بعده ینه ظرف
الوهیته وصولنی بر فعل لازم صورتند
تعبیر ایتمیوب بر فعل متعدی صورتند تعبی
ایلدیکندن بزدخی هیچ اولمز ایسته اوفعه
متعدینك اثرینك خارجده حصولنی کوسه
مش اولمق ایچون صیغه مطاوعتی ترجیه
ایدرک « انتشار » و « ارتجاع » کلمه لر
قبول ایلدک، بوراده ویره جکمز ایضا حار
شوندن عبارتدور، هنوز حکمت هندی نه

نادینه لزوم کور میورز. بچنده برازدها
ولنسون و فکر لر برازا کلا شلمغه باشلا
نده بز دخی دیه جکمز دیه لم : ایشته
دراپه ر آره سنی کسمکسزین سوزنده دوام
ایور . دیور که :

— آسیای غریبک اشبو حکمت اساسیه سنی
و پایه ایلک دفعه اولق اوژره طانتدیران
مطودر. حتی ده ایلروده کوره جکمز وجهله
اساس حکمتک موجدی ارسطو اولدینی بیله
اولمش ایدی. اسکندریه مکتبک صوک
لرنده حکمت مذ کوره افکار عمومی اوزرنده
ک بر تأثیر حاصل ایش ایدی. روما ایمپرا
ری قالیغولا زماننده یاشایان حکیم یهودی
ن کندی حکمتی اشبو انتشار قاعده سی اوزر
بنا ایلمش ایدی. پلوتن دخی اشبو انتشار قاعده
سیه سنی یالکز نوع بشره شایسته تطبیق اولق
ره قبول ایتکله قالیوب بونی نصارتک قاعده
ثنی موضح و مشرح اولق اوژره دخی قبول
(دراپه) — ۲۲

ایلمش ایدی. آنک تشیهنجه اشعه شمسدن
 شعاع نصل که او جرم سماویدن منتشر اوا
 و حرارت دخی نصل که اوشعاع شمسک طو
 ندیفی اجسامدن انتشار ایلو زایسه ینه بووج
 ابن ابدن و روح القدس دخی ابندن من
 اولور. بوقاعده دن قو پوشه رق پلوتن متعب
 نصارایه تعلیم ایدیور ایدی که متعبدین صرق
 کندیلرنده وجد دیندارانه حاصل ایتک ایچ
 جبر نفس ایتلیدر لر. بو وجد روح کائنات او
 جناب حقه ارتجاعک مقدمه تذوقی ایش. او
 وجدده روح بشر کندی هویتنه واقف اوله
 رق غشی اولور ایش. پورفیر دخی قاعده ارتج
 « وصول الی الله » تعبیر یله بو وجهله تعر
 ایدرایدی. پورفیر بر سوریه لی ایدی که روم
 بر مکتب تأسیس ایدرک خرسیتیانلغک علیه
 تألیفاته بولنور ایدی. آباء کنیسائییه دن اوز
 وسن ژه روم پورفیرک بر اثرنده ایراد ایلدیکی
 یولده کی تکلیفاتی رد و جرحه قیام ایلدیله. ف
 امپراطور ثئودوس تکلیفات مذکوریه پی ده

وثر بر صورتده رد ایلمشدر. چونکه پورفیروس
 مك كافه آثارینی آتشده یاقشدر. پورفیروس
 مكسان التی سنه لك بر عمر ظرفنده حالت وجده
 الكز بر دفعه حق نائل اوله بیلدیکی ایچون. کند.
 بسنده کوردیکی لیاقتسز لکه بیان تأسف ایدر
 ایدی. حالبوکه کندی معلمی اولان پلوتن التمش
 سنه لك بر عمر ظرفنده بونعمته التی دفعه نائل
 اولمش. پروقلوس دخی انتشارقاعده اساسیه سی
 اوزرینه مکمل بر حکمت دینه تأسیس ایلمش
 و بونده ارتجاعك نه وجهله وقوع بولدیغنی تبیین
 وتفهمه کیر یشه رك فقط حین موده روحك
 فی الحال اصلنه ارتجاعمی ایلدیکی و یاخود دها
 بر زمان کندی هویتنی محافظه دن صکره روح
 کائناته تدریجاً می رجوع ایتدیکی مسئله سنی حله
 دوچار حیرت اولمشدر.

دراپه ربو فقره ده ایراد ایلدیکی اسامیدن
 بعضری حقنده براز ایضاحات ویرمش
 ایسه ده بز دخی ایضاحات مذکور هینی شو

قدر جق توسیعه لزوم کوردك كه : یهود
 فیلون حضرت عیسا دن یکر می سنه مق
 اسکندریه ده طوغمشدر. دیمك اولیور كه ای
 اوچ عصر صکره نصرانیتك دوچار اولدی
 تبدلات زمانه یتشمیوب بلکه حضر
 عیسای انبیاء بنی اسرائیلدن بر نبی ذیشا
 اولق اوزره دخی خبر آله ماهشدر. موس
 یتی اوزمانلر اسکندریه ده منتشر اولاد
 فلاطون حکمت الهیه سیله تزیینه چالشمش
 بر حکیم دیمکدر. پلوتن ایسه مصرده ليقو
 پولیس قصبه سنده طوغمش بر یونانیدر
 اسکندریه مکتب مشهورنده اکمال تحصیلدن
 صکره میلادك اوچنجی عصری او اسطنده
 رومایه کیدرك بر حکمت مخصوصه تعلیمه
 باشلامشدر. بو حکمتك اساسی امر الوهیتده

ات عمیقه ایله انسان کندیسنده برحالت
 حاصل ایدہ جک اولور ایسه روحنی
 کائنات اولان حق سبحانه و تعالی
 برتترینه واصل ایتمش اوله جغندن
 پلوتن ۲۷۰ سنه میلادیه سنده
 ایلیمش ایسه ده تاریخ مذکورده
 انیت هنوز یهودیلکدن بشقه و مستقل
 بن اولمق اوزره طانماش و خرسیانلر
 برینی هنوز کیزلی اوله رق اجرا ایلمکده
 اولد قلرندن پلوتن دخی خرسیانلقجه
 لات و تبدلات دورینه بتشماشدر.
 بخ بوذاتی ده فلاطونک حکمت الهیه سنه
 بوب بر حکیم الهی اولمق اوزره تلقی ایدر.
 فیره کلنجه : دراپه رک دخی دیدیکی
 نهله کندیزی سورپه لی و پلوتنک شاه.

کردی اولوب روماده پلوتن مسلك حـ
تدريس ايدر ایدی . بو ذات میلادك
تاریخنده وفات ایلمشدر . حال بو که در ا
خبر ویردیکی اوزهب قیصریه دسپ
اوله رق ۳۳۸ وسن ژه روم ۴۲۰ سنه
دیهلرنده وفات ایلمش اولدقلری کبی
طور تئودوس دخی ۳۹۵ سنه سنده
ایلدکلرندن شوتاریخلره نظراً قوب قو
حکم اولنه بیلورکه پورفیرك دشمنلری
کندی زماننده مجتمع اوله رق او حـ
انتشاریه بی ردوجرحه و رفع و محوه یو
مشلردر . بلکه بو حکمت پلوتن زمانه
یعنی بر چوق سنه لردنبری روماده تد
اوله رق کیسه طرفندن ردپنه لزوم کو
پکی و او مکتبه دوام ایدن شاکردان

بدن مظهر قبول دخی اولدینی حالدہ
 خرہ آباء کنیسائیہ نصرانیتی اکمال قصدہ
 اسکی بت پرستک طرز زندہ تحریفہ
 شد قبری زمان پلوتن و پورفیر اساس
 متلرینی کندی مقصدلرینہ مغایر کورہ
 رری ایچون رد و جرحنہ قالقش مشلر
 یوک قسطنطین زماندنبری ایمپراطورلر
 رانیتی قبول ایدرک حتی امر تحریفہ
 کنیسائیہ یار دیم ایلدکلی ایچون
 فیرک آناری ایمپراطور تئودوس طرفندن
 مشلر درر شو ایضاحات و مقایسات
 یخہ سرد ایدلنر ایسہ دراپہ رک سوزلری
 رانیتک تاریخ ترقی و انتشارینہ واقف
 میان قارئلر من طرفندن اکلاشیلہ من
 هذا دقت ایدللیلہ درکہ بز بومسئلہ دہ

هنوز محاکماته کیرشمیورز . یالکز
 کورلدکجه دراپه رک سوزلرینی ایضاح ایلدی
 ایشته یوقاروده بر اقدینی سوزک آر
 کسمکسزین ینه دراپه رسویلیور . دیو
 — بو حکمت اسکندریه روملرندن عر
 انقال ایلدی . عربلر مصرک بیوک پای
 اولان اسکندریه نك فتحندن براز صکره
 اهالی سافله سنک من القدیم حق تعالیه اس
 ایده کلدکاری شکل و صورت بشریه ور
 انسانه اسناد ایده کلدکاری صورته ایلش
 اهالی مصر قومه نی بو اعتقادلرنده سربست بر اقد
 فقط مصرده عربلق بالتدریج ایلر ولیه رک
 ومعارفه موافق بر صورت آلمغه باشلا نیجه مصر
 دخی انتشار وار تجماع قانون حکمتی میدان آ
 باشلادی . یهودیلرک کوستر دکلی مثال
 اسلامک آفاق طاقی اولان افرادی نزدنده
 مسئله مهمه یه دائر موجود اولان فکر ومطالعه
 ترک و تصحیحه پک چوق یاردیم ایلدی .

به بشریت کبی بر صورت اسنادی عرب جاهله
 ده دخی موجود ایدی. حریم کعبه ده پرده لر
 سنده قاعد اولان اصنامی یعنی ارباب قدیمه یی
 ایدرک جناب رب العالمین حقنده بتون کائناته
 ر بر عقل اول و بی انتها اولق اعتقادی
 بجه باشلادیلر. ابتداسی اولان بر شیئک
 اسی اولماق نصل ممکن اوله بیله جکنی بر درلو
 لرینه صیغدیره مدقلرندن روح بشرک نه ابتدا.
 و نه انتهاسی محدود اولماق اوزره ایکی
 بدن دخی جاوید اولدیغنی قبول ایلدیلر. عرب بلرک
 لغ ترقیاتنده کوریلیورکه عرب بلرایله یهودیلر
 ر یق ترقیده دائماً آب باشی برابر کیدرلر
 ی. سوریه ده مصرده اسپانیاده ترقیات سیاه
 لری دخی بویله در. آوروپای غربی ملتری
 کار حکمتی عرب بلردن آلهرق بوندن طولای
 ارک منتداری اولمشلردرکه بوافکار حکمیه بر
 ن صکره « آوه روئیزم » یعنی مسلك ابن
 داولمشدر. ابن رشدک مسلك حکمیه سی دیمک
 لامیتک حکمته تطبیق دیمکدر. اوروپا نصرانیه

نیت عالمنجہ رفض والحاد صایلان بو حکم
 مؤسسی ابن رشد در ظنیله اکا ابراز خص
 ایتمشرایسه ده حقیقت حال شودر که ابن رشد
 حکمتک مرتب وراویسندن بشقه برشی دک
 ابن رشدک آثاری عالم نصرانیتہ ایکی طرف
 کیروب منتشر اولمشدر. اولاً اسپانیادن فرانسه
 ایالات جنوبیہ سی طریقہ ایتالیای شمالی پہ کج
 کذرکاهنده برطاقم مسالک رفض والحاد آ
 برافمشدر. ثانیاً سـجلیادن ناپولی یه و اور
 فرہ دریق ثانی حمایہ سیلہ ایتالیای جنوبی یه م
 ایتمشدر.

اخطار ایدہ لم کہ :

— بو فقرہ لردہ دراپہ رک « عرب با
 و « عرب بلق » دیدیکی شیلر کاملاً مسلما
 و مسلما نلقدر. واقعا اور و پالیرک استم
 لنجہ عرب ایلہ مسلمان و عرب بلق ایلہ مس
 نلق مترادف کوریلپورسہ ده بزجہ سی اور

ر. تاریخچه اوزاقلری یا قلاشدیروب
 ی اوزاقلاشدیرمقدن عبارت بولنان
 و مسلکی معلومات تاریخیه سی قوتلی
 ن قارئلری آلداته ییلور. ابن رشدك
 ، اوروپا توراریخ عمومیه سنه میلادك
 ۱۱ سنه سی اولق اوزره قید ایدلمش
 جه دخی ابن رشد التنجی عصره جری
 لك رجالندن عد اولنمشدر. بو عصرده
 امام غزالی کبی برچوق مسلمان علا-
 ی میدان آلمشلردر که بونلرك لسانلری
 بجه و دینلری اسلامیت ایسه ده منسو-
 قومیه لری عر بلقدن بالکلیه بشقه در.
 وپا عر بجه یازان هر مسلمانی عر ب عد-
 ان ایسه ده عالم اسلامیتی آثار علمیه و حکمیه
 ، مالا مال ایدن مشاهیر اسلامك بالنسبه

مقدار خیلی عرب و مقدار کثیری ترک
و کرد در . « تاریخ علوم » سرنامه
در دست تألیف بولسان اثر مرزده بغد
تعالی بو حقایق موضوعاً اورته یه قونیله
کبی ترک لک اسلامیه قلیج لرئی درجه
قلم لر یله دشخی ایتد کلری خدماتی تحریر
قویولمش اولان بعض اخوان مرزدها شمد
بو حقایق میدان ثبوته قویمقده بولنمشلر
برده معلم دراپه ر ابن رشد حقنده ر
والحاد سوز لرینی هرا ایراد ایلد کجه بور
والحادک عند النصارا حکم ایدلش بر
اولدیغنی خاطر دن چیقار ماملیدر . ز
نصارا جه کنیسانک وضع ایتدیکی احکام
ذره قدر مخالفت رفض والحاد عد اولنم
در . بو مخالفت لک اساسنی ابن رشد و

ش ظن اولندیغی جهته اولانجه حشم
غضبلرینی دخی اکا حواله ایدر لر. ایشه
وزی ینه دراپه ره حواله ایدیور ز. یوقا
وکی سوزک آره سنی کسمکسزین دیورکه:

— اوروپانک بوترقیات فکریه استیلاسنه
چار اولازدن چوق وقت اول اوراده استشراف
ک (شرقه عائد احوالی شم دیکی مستشرقلرک
ار یلری کبی تحریرلرک) آثار پراکنده سی وار
ی. میلادک ۸۰۰ سنه سی رجالندن اولان
ن نه ریژه فی مثال اوله رق ایراد ایدرم که ارسطو.
مسالك حکمتی تدریس ایلور ایدی. کندی
مقط رأسنه (یعنی انکلتراهه) صله رحه کیدرک
م ايله دینی باشدیر مق امیدینه دوشدی. ذاتاً
زمانلر مسلمان مدرسه لرنده علوم و حکمت
رس و تحصیل ایتکده بولنان خرسیتیان پاپاسلری
خی بویله بر مصالحه تکلیفنده ایدیلر. ژان نه
یرهن انکلیز ایدی. قرال شارل لوشووه تقدیم
لدیکی برمکتوبده آناستاس دنیانک براوجندن

(یعنی انکلتره دن) کلن وکنجلیک ائناسنده کام
 انسانلر ایله مصاحبه نعمتدن محروم بولان
 باربارك افکار حکمیة سنی کندیسی ایچون ییانجی
 اولان برلسان ایله (لاتینجه ایله) بوقدر موضی
 صورتده بیان ایده بیلمسنه استغراب ایلورایدی
 اولجه دخی دیدیکمز وجهله بویئاتات وایضاً
 تدن مقصدی دین ایله حکمتی مزج ایتک اولوب
 فقط هیئت کنیسائیة نك تفتیش و معاینه سنده دوجا
 اوله رق آتارندن برچوغی آتشه یاقلمشدر. یونلر
 اك مهمی « ده دیویز یونه ناتورائے » نام اثریدر
 ته ریژه نك حکمتی شواس اوزرینه مؤسسدرکه
 ذی حیات اولان هرشی آندن اول موجود اولان
 دیگر برشی ذی حیاتدن تولدایددر. نظر مزده مشاهدا
 اولان شو کائنات برعالم ذی حیاتدر. بناء علی
 بالطبع کندیسنندن اول موجود اولان بر ذات
 ذی حیاتدن متحصلددرکه او ذات دخی حق جل و علا
 حضرتلریدر. هرشی نك منبع و منشئ خدای
 متعالدر. هرشی آنك حفظ و صیانت صمدانیه سیلا
 محقوظ و مصوندر. کوردیکمز شیلرک هر بری

الا او طرف سبحانیدن متجلی اولان بر قوت
 کندی شکل موجودیتنی محافظه ایلیه بیلور.
 ر او قوت کیرو آله حق اولسه هر شی محو
 نعدم اولور. ایشته بو صورتله نه ریژه ن اعتقاد
 ییورایدی که حق تعالی عالم ایچنده دائما حاضر
 بوم اولوب عالمی حفظ و صیانت ایلر. بو صورتله
 اکیم موی الیه یونان قدیم اس عقیده سنه تقرب
 اش اولور که یونانیلر الوهیتی کائناتک روحی اولق
 زره تلقی ایدر لرایدی. او یله ایسه افراددن بر
 دك حیاتی حیات عمومینک بر جزوی دیمک
 بیلور.

اخطار ایدمه لم که :

— بورایه قدر دراپه رك مسروداتی
 وزرینه هنوز بر کونه محاکمه یه کیرشمدك .
 ملاده محاکمه خصوصنده استعجال مز یو قدر .
 لکز قارئلر مزه شونجغزی اخطار ایلر ز که
 وروپالی حکما اسانندن حق سبحانه و تعالی

حضر تدرینه ارجاعاً « قوت » و « روح »
 کبی تعبیر لر ایشیدلنجه مالا یعنی معنا
 قدر زنه از سوق ذهن ایتما ملیدر لر. بالآخر
 کور یله جکدر که علما و مشایخ اسلامیه
 دخی بویولده بر طاقم تعبیرات استعم
 ایلامشاردر. بو تعبیر لر اور و بالیلرک تعبیر لر
 لفظاً مشابه دوشما بکله برابر معنا بالکلیه بو
 دخی دکلدر لر. از جمله شوراده دراپهر
 نه ریژنه اسناد و اساسنی یونان قدیمه قد
 ایصال ایلدیکی شی بزم متصوفین حضرات
 نزدنده زباترد اولان « لاموجود الاهو
 حکمی دیمکدر. هله دراپهر مسروداتند
 براز ایلرویه کیتسونده مسائلک کند
 کند یسنه نصل توضیح ایده جکی و توضیح
 ایده میان یرلرک طرف عاجزانه مزدن نصل

وضیح اولنه جفی دخی کورلسون. ایشتهینه
سلسله کلامی بوزمقسنزین دیورکه :

— هر شیئی محافظه و صیانت ایدن قوت
ورته دن چکیلوب چیقہ حق اولورسه هرشی اول
سبع اصلیه یعنی خالق تعالیه قدر رجوع ایده جک
راو منبع طرفندن متبلع اوله جقدر. نظر مشاهده
وانان طبیعت بسبتون آخر الامرینه بر عقل مجرد
نه بر حیات مطلق اولوب قاله جقدر. مخلوقاتک
ولومی دیمک حال اصلیلرینه رجوعک مقدمه سی
دیمکدر. مثلاً هوا اینچنده پیدا اولان صدانک بر
زمانینه اهتزاز هوا ایله دوامندن صکره مبدل
سکوت اوله رق آرتق ایشیدلنز اولسی کبی. بو
صدانک نه اولدیغنی کیمسه بیله من سویلیه من.
مقداری غیرمعین اولان بر زمان ظرفنده همه حال
وقوعه کله جک اولان بو ارتجاع وابتلاع امرنده
هر موجودیت حقندن عبارت اولوب موجودلر
منعدم اولدقدن صکره موجود جاوید یگانه حق
تعالادن عبارت قاله جقدر. بن حق تعالیی هر
موجودک موردی اولق اوزره قبول ایتشم.

شمدی یه قدر نه لر موجود اولمش و بو عالم و جو
دن کیدرک غیر موجود حکمنی آلمش ایسه جمله سی
حق تعالانک کندی وارلغدن وارلق پیدا
ایتمشلر در. طبیعت عمومیۀ عالمه نظراً درت اصول
تصور ایدلمکده در. بونک ایکیسی تجلیات الهیه
درکه بری ازلیت و دیکری ابدیتدر و دیکر
ایکیسی تجلیات طبیعیه و خلقیه دیمکدرکه بری اثر
ودیکری سببدر. اما هر حالده حق تعالادن بشق
هیچ بر قدیم یوقدر.

خبر ویرملی یزکه :

— دراپهر بوا حکامی کندی خلاص
حکمتی اولمق اوزره سویله میور. ئه ریثه نک
حکمتی اسلری اولمق اوزره سویله یور. حتی
هر اسی بر معترضه ایچنه آله رق اویلا
یازیور. بوندن اشاغیسنی دخی معترضه سز
اوله رق دییورکه :

— ایمدی روح بشرک روح کائناته عقل

« رجوعنی ته ریژهن » وصول الی الله « تعبیر یله
ایلیور. بو نتیجه ارتجاع و ابتلاعه احوال
سیه یی یاد و تخطر یوقدر. روح اول حال ابتدا.
یه عودت ایلیور که بر جسمه وضع اولنمزدن
ال ایشته او خالده ایدی. ایدی استحصال ایلد.
بو نتیجه دن طولای ته ریژهن بالطبع نصرا.
ت کلیسانک خوشنه کیتما مشدر.

بز دیرز که :

— بر طاقم مقدمات معقوله دن طولا.
دیردیغی دعوائی بر نتیجه باطله یه ایصال
لدیکی ایچون یالکز هیئت کنیسانک دکل
بن صاحبی اولان هیئت لک جمله سنک خوشنه
بدنه مز. لکن ته ریژهن سوز لرینک نتیجه.
نده روح لر ایچون احوال ماضیه یی یاد
تخطر قابل اوله میه جغنی حکم ایدی ویرمش
ولمقله بودعوا ثابت دخی اولمش عد اولنه.

بیلورمی؟ بونک نتیجه سنده نه ریژن حش
 جسمانی بی ده حشر روحانی بی ده انکار اید
 ویرمش اولیور. دراپه رایسه نه ریژن ای
 ابن رشدی امر حکمتده مشترک عد ایلو
 ایدی. ایلروده صره سی کلدجیه موضو
 کوستریله جکی وجهله ابن رشد منکر حشر
 دکلدر. حشری معتقددر. او حالده ده انکار
 حشر دن طولانی نصرانیت کنیساسنک
 رفضه وملاحده دن عد ایلدیکی فیلسوفلری
 ابن رشد منسوب قیلمق خطادر. اورور
 ارباب قلمی فلانجیه فکر وعقیده بی فلانج
 آدیه اسناد ایدی ویریورلر ایسه ده اول
 باول اوفکرک اومسند الیهده فی الحقیقه
 موجودیتی اثبات اولنمیلدرده آندن صکره
 محاکمه یه چکملیدر. دراپه ر بو اسناداتی

امرندہ اور وپالیلر طرفدن دو چار مؤاخذہ
اولیہ جغندن امیندر، زیرا اور وپالیلر ابن
رشدی طوغریدن طوغری یہ او قومامشیر
درگہ حشری قبول ویا انکار کبی مسائل
ناز کده دراپہر مثللو بر صاحب قلمک
ایتدیکی اسناداتک صحت وعدم صحتی محاکمہ
ایلیہ بیلسونلر، بو محاکمہ بزم قارئین عثمانیہ
مزنک بیلہ جملہ سی ایچون قولای ایشلردن
دکلدر، بومثللو امورده کشی نقصاتی بیلیمک
عین عرفان اولدیغندن واونقصانه دوچار
اولانلرک بریسی دخی کندیمز بولندیغمزدن
مسئلہ حشر کبی نقاط ناز کده اول باول
ابن رشدک کندی مسلکنی کورمکه مجبور
اولدق، بونک ایچون دخی امام غزالینک
حکمت علوم ایله حکمت اسلامیہ آره سنده

بوله بیلدیگی تخالفه ابن رشدك نه یولده مقابله
 ایلدیکنی حاوی اولان « تهافة الفلاسفه »
 نام کتابه مراجعت ایلدك که بونلردن ماعدا
 خواجه زاده نك رساله سنی دخی حاوی
 ایسه ده آنک کیدیشی احتیاجزدن غیری
 برکیدش اولدینی ایچون آنی لزومك خارجنده
 بولدق. امام غزالی ایله ابن رشدك تهافتلر
 نده بزی مقصود مزه ایصال ایچون برده
 دلیله محتاج ایدك. كرك حکمت علوم و كرك
 حکمت دینك بو قدر یو كسك طبقاتنده
 یالکز کندی قنادلر منزله طیران وجولانه
 دخی امنیت ایده مدك. بضاعة علمیه و حکمیه.
 مندن همیشه منتفع و متمتع اوله کلدیکمز
 استاد فاضل خواجه موسی افندی حضر.
 تلرینك معاونت معلمانه لرینه عرض افتقار

ایلدك. شومسائله معلم دراپه رك اشتغال
 ایلدیكى نقاطی برر برر بالتعین بونلر حقنده
 حكمت اسلامیه نك احكامی وبر طرفدن
 امام غزالی ودیكر جهتدن ابن رشد حضرا
 تنك افكاری نه دن عبارت اولدیغنی تهاقنلر.
 ندن اجمال بیورملری رجاسنی بر افتقار
 تلمیذانه ایله عرض ایلدك. مسئولز کمالیله
 اسعاف و احتیاجز تمامیه استحصال بیورلدی.
 ایشته اوتتبع صحیح اوزرینه دیرزكه ابن
 رشد اوروپانك کندی حقنده کی اسناد اتندن
 بری الذمه در. نصرانیت کنیسانسی نه ریثره ن
 خشنود آیده مامش ایسه ابن رشد اومسئو.
 لیه مشترك اوله مز. بو دعوی ایلرویه
 طوغری برچوق مناسبتلر ایله ثابت اوله.
 جقدر. بزسوزی ینه دراپه ره ویرمه لمده

مسروداتنیده دوام ایلسون . ایشته
دییورکه :

— نوع بشر ایلک دفعه اولق اوزره قیدم
وبقا دنیلن شیئی وقدرت خالقهنک زوالدن منزهیتی
قضیه مهمه سنی هندستانده اکلماشدر . بو حال
شمدیلرده بزم قوانک محافظه سی و بین القوا تعلق
دیدی کمزشی حقنده آرزوقی فرقلی برفکر ایما
ایلمکده دره کائناتک دوامنه متعلق اولان مطالعات
بوفکری تأیید ایلر . زیرا صحیح و آشکاردرکه
قوا دنیلن شی آرتوب اکسیله جک اولسه انتظام
عالم منقطع اولور . بناء علیه عمومی ومعین ولایتیغیر
وقیوم بر قوتک قبول اولنسی لازم کلوب بودخی
موافق علوم بر قضیه در . دائماً کورمکده بولند .
یغیر تبدلات و تحولات بوقوتک تقسیمنده کی درجا
تدن بشقه هیچ برشیدن نشأت ایلیه من . فقط
روح دنیلن شی بر خاصه فعاله اولق اوزره تلقی
ایدلک لازم کلدیکندن احوالده عالم ارواحدن
بر روحی اشبو عالم وجوده دعوت ایلمک دیمک
آندن اول عالم وجودده موجود اولان قوايه

برقوة جديده دها علاوه ايلمك ديمك اولور.
 اكر دنيايه هر كلن افراد ايچون بو حال واقع ايسه
 وبعدها دنيايه كله جك هر فرد ايچون دخي بو حالك
 واقع اولمسي لازم كله جك ايسه قواي مذكوره نك
 مقداري لايقطع آرتة كیده جك ديمك اولور.
 بوندن ماعدا حق تعالانك هوسات انسانيه
 خدمتكار ايمش كي هر دفعه سنده برجنينه نفخ
 ايچون بر روح يار اتمغه مجبوريتني دوشونمك متدين
 و معتقدلري مخالفته مجبور ايله جك برشي حكمني
 آلور. انساني جسد و روح دنيلن و بربرندن فرقلي
 اولان ايكي حالدن مركب اولمق اوزره بالتلق
 وجودك ظاهراً مشاهد اولان تعلقاتي روحك ظاهراً
 مشاهد اولميان و بر قراكلقده قالان تعلقاتي
 دخي تنوير و ايضاحه خدمت ايله بيلور. حال بوكه
 وجودك اجزاي متشكله سي ماده عمومية موجوز
 ده دن آلمش و بعد المات بواجزائك ينه اوجمله يه
 عودت ايتكمده بولنش اولدني كور ييلور.
 وجودك هر دورده كوسترديك آثار تحولات
 آره سنده طبيعت روحك دخي مبدأ و معادينه

دائر هیچ براسرار اراه ایلیه بیلورمی؟ بوراده
 بردقیقه توقف ایدهلم ده مؤلفین اسلامیه نك اك
 بیوکلرندن اولان بر ذاتك سوزینی دیکلیهلم .
 دیورکه : « حق سبحانه و تعالی حضرتلری روح
 » بشری کندی انوار الهیه سنك برقطره سندز
 » خلق ایله دی . بوروح ینه اکا رجوع ایده
 » جکدر . روح دخی جسم ایله برابر وفات
 » ایدیور طرزنده کی فرضیات بیهوده ایله آلد
 » نمیکز . طوغدیفکز زمانده کی شکلکز ایله
 » شمدينی شکلکز بر برینك عینی دکدر . اوایل
 » ایسه وجودیکز وفات ایدیوردیه سزك کندی
 » انائیتکزك ده وفات ایتسی لازم کلز . سز بو
 » عالمه بریبانجی کبی کیردیکز و بو عالمده کی اقامتکز
 » برمسافرك اقامتی کییدر . بو حیات پر اضطرابك
 » اوجاع و آلامنه قارشو ملجأ و پناه مز حق تعالادر .
 » راحت ابدیه یی و المسز بر صفای . کدر سز برسو
 » ینجی سقطسز بر قوتی و شبهاتدن عاری و بری
 » بر علم حقیقی یی و الحاصل بو حیاتك صفا سنی
 » نورینی عظمتی و تحصل ایله دیکمز منبع و مبدئ

« هپ ذات اجل واعلاده بوله جفر » ايشته
عرب فيلسوفى غزالى بويله سويليور. (۱۰۱۰
سنه ميلاد)

بز ديورزكه :

— بوسوزلك غزاليدن صورت اقتبا.
سنى تعيين و تقدير ايده مدك. مراجعت ايلد.
يكمز ذوات كرام دخى احيائى علوم و سائر
آثار غزاليده بوسوزلره تصادفلرينى تخطر
ايله مديلر. مع هذا سوزلك خلاصه حكى
حكمت اسلاميه به مغاير دكلدر. بو يولده
سوزلر علما و مشايخ اسلاميه نك پك چو.
قلى طرفندن سويلنمشدر. از جمله جلال
الدين رومى قدس سره السامى افندمن
حضر تلى طرفندن مشوى معنويلر نده
بو اساسه بناء بر چوق حقايق سردا و لنمشدر كه
بختك بوراسنده لزوم عاجلانى كورمديكمز

جهتله سرد ایتدك . لزومی کورلدیکی زمان
ایرادی خصوصنده غفلت ایتیمه جکمز
درکاردر. ینه دراپه رسوزنده دوام ایدییور
دیورکه :

— بر طاشده اجزای فردیه ماده ثابت بر
توازن حالی آلمشدر. بناءً علیه دائماً او حالده
قاله بیلور. فقط بر حیوان حقیقت حالده بر شکل
وصورتدر که بر ماده لر آقنتیسی آنک درونندن
لاینقطع جریان ایدر . کندینه مقتضی اولان
شیئی اخذ و امتصاص و فضله اولانی رد و اخراج
ایدر. بو حالده او وجود برنهره بر شلالیه بر علوه
بکزر. بر زمان کلور که اولجه کندی وجودینی
تشکیل ایتدکه بولنان ذرات کاملاً طاغلمشدر.
بو حالده خارجدن مواد جدیدینی اخذ ایتینجه او
وجود دها زیاده دوام ایده من. هر حالده زمان
ایچنده آنک بر مدت معینه سی وارددر. او مدتک
انقضا سنده توکنمسی مقتضیدر. بسیقولوژی مسئله
عظیمه سنده اگر بالکتر کیفیت واحده نک تبغنه

صراشتغال ایدە جك اولور ایسه ك بر نتیجە فنیە یە
صل اولە میز . نظر مزە واصل اولان کیفیاتك
ه سنك فوقنه چیقملی یز . نوع بشرك پسیقولو-
یسی انواع سائرەنك پسیقولوژیلرینی مقابله
قایسه ایتمیجە حل اولنه مز . ده قارتك یاپدیغی
، حیواناتك جانلری دخی انسانلرك جانلری کبی
لوب اولمادیغی و حیوانلرك دخی عین جنسك
ضای غیر مکملە سی بولنوب بولمادیغی صورشد .
بلی یز . انسانك ذکاسنی تحری ایلایکمز کبی
نجه ده آثارینی مشاهده ایلایکمز ذکایی دخی
بی ایتملی یز . بویله جنس حیوانك هر نوعنك
پسیقولوژیلرینی بر بریله مقابله و مقایسه ایتمیجە جك
اورایسه ك نوع بشرك پسیقولوژیسی ایله اشتغال
ای درجه سی نه دن عبارت قالور ؟ مشهور
دی بو مسئله بی عریض و عمیق تتبع و تدقیق
کدن صکره حکم ایدیور که حیواناتده کوریلن
تاینه ذکای بشر جنسندندر . هرکیم برکلبك
توصیات احوالی تتبع ایتمش ایسه بیلور که بو
ان نیک و بدی فارق اولوب ایتمدیکی قباحترلرك

درجه و خامتنی ده تقدیر ایدر. اهلی و خانگی او
 بر حقوق حیوانات تعقل و تفکر ملکه لرینه
 اولدقلرینی آثار یله کوستر لر . مقصدل
 وصول ایچون وسائط مناسبه استعمال ایا
 فیل و میمون یابدقلری ایشی قصداً و تعمداً یاپ
 ینه دائر امثال چوقدر. ظن اولنماملیدر
 ذکاوت یالکیز ظاهری برشی اولوب انسا
 برلکده یشادقلرندن طولانی آنلری تقلید صو
 حصوله کاور. خیر! عینی حالات وحشت
 یشایان حیوانلرده ده کوریلور. بعض نو
 اخلاق و استعدادی افرا ده کوره تحول
 کوپک کدیدن ده زیاده ذکی اولمقله قالمز.
 احوال اجتماعیه جه و اخلاقه بعض خصائل
 درکه کدیده یوقدر. کوپک کندی صاحبک
 وکدی ایسه خانه سنی سور .

بز دیورز که :

— معلم دراپه ربو بجه شده قارئینک
 دقتی حیواناتک حیات و ذکاسی جه

جلب ایتمکه انسانلرک غرورینی برازتعدیل
 ایتمک ایستیور. بوندن اصل مقصدی ده فیض
 بانی انسانلره مخصوص و منحصر اولمادیغنی
 حیوانات سائرهنکده علی قدر درجاتهم او
 فیضه مشترک بولندیغنی اثبات ایللمکدر. بونی ده
 ثبات ایتدکن صکره گندی نظرنده دین
 نیلن شیئک هر درلو فیوضات معنویه بی یالکتر
 انسانلره حصر ایللمکده بولمنسنی معترض علیه
 رقصیه اولمق اوزره اثبات ایلمش اوله جقدر.
 یشک بوجهتلی اشاعی یه طوغری ویره.
 جکی تفصیلات مکمله فیه ده کوریه جکدر.
 کن بزاو تفصیلاتی ترجمه یه کیرشمزدن اول
 ارئلر مزک نظر دقتلرینه عرض ایلیه جکزکه:
 علم دراپه رک بواینجه دن اینجه یه اعتراضاتی
 حکمت حقیقه اسلامییه علیه نه واقع اوله مز.

اسلامدن ماعدا بعض عقايد بواعتراض
واقع اوله بيلور ايسه برشي دنيله مز. حکم
اسلاميه ايسه بومثللودقايق علميه نك دخ
فوقنده در. چونكه قرآن عظيم الشا
كندی مؤمنلريني صحايف طبيعت اوزرند
كوريله جك حقايقك تبعيله اشتغالدن مي
ايتيوب بالعكس اواشتهالي امر ايدر. هم
نه كوزل نه دقيق آيات كريمه ايله امر ايدر
بر محله كوستر كه آريلرده اوحيرت افزاء
عقول مدققين اولان انتظام هنر و معرفت
هپ اثر وحي الهيدر. ديكر بر محله كو
ستر كه قرنجه لر دخي بوفيوذات و ج الو
يه مظهر در. هله بر يرده خبر ويرر كه
يوزنده كزن دواب ايله كوك يوزنده اوچار
طيورك هر نوعي بزم كي بررامتدر. ايشه

م دراپه رك يوقاروكى سوزلريله خبر وير-
 يى واشاغى يه درج اولنه جق سوزلريله
 سيل وتوضيح ايليه جكى دقايق علميه
 يه هپ حقايق قرأنيه مياننده داخلدر.
 نلر مز بو حقيقتى در خاطر ايدرك معلمك
 فيلات وايضا حات آتیه سنى اونظرله
 ومليدرلر. ديوركه :

— دوبوا ره يمون نظر دفته چارپان شو
 نظه يى سرد ايديور : « طبيعياتى تتبع ايله
 استغال ايدنلر اوخرده بينى ماده عصبيه يى بر
 لر تعظيم وحيرتله تلقى ايدرلر كه نقطه عصبيه
 كوره قرنجه نك روحى ديمك اولان و كندى
 اليتنك انتظامنك اجرا آتنك جسارتنك
 كزى بولنان دماغنى تشكيل ايلر. خارج از
 ثرة تعداد تناسل وتوارث طريقيله قرنجه نك
 تعدادى شو شمدي كورديكمز درجه يه
 صل اولمشدر » ينه بوماده يه دائر هو برك

سویلمش اولدینی سوزلری مطالعه دن نه بیو
 حکمت استخراج ایده بیلورز. ایشته حکیم مو
 الیه دخی دیورکه : « قرنجه نك عملیاتنه دق
 » نظر ایدرایسه کز آنک هر عملندن صکره باش
 » یه جنی دیگر عملی دها باشلامزدن اول اکلایو
 » حکم ایده بیلورسکنز » دیمک اولیورکه بوقر
 اعمال فکر ایدیور. هر شیئی بزم کوردیک
 نظر حکمتله کوریور. حيله و خدعه دن عار
 وبری و هر سوزی کرچک اولان حکیم موی
 هو بر ایراد ایلدیکی برچوق حکایات لطیفه و صبح
 میاننده از جمله دیورکه : « برکون مفتش او
 » بر قرنجه رفقاسنك اجرا ایلدکاری عملیه
 » تفتیش ایدیورایدی. بس بللی عملاه صرق
 » یایمده اولدقلى یووانك طوانی تشکیل ایلله
 » اولان کمری دیوارلرک ارتفاع مطلوبه وصول
 » اول باشلامش اولمیدرلرکه مفتشکاری یاپله
 » کمری یقدیروب دیوارلری ارتفاع مطل
 » ایصال ایتدیردکن صکره اولکی کمرک انقا
 » ایلله یکیدن برکریا پدیرمغه باشلادیغنی رأی

کورددم « شوققره اوزرینه هیج شبهه قالمزکه
 و بوجکار یالکز اوتومات (یعنی درونلرینه
 میلان ماکنه ایله ذی حیات وجودلرک حرکاتی)
 قیلدایان شیلر طرزنده حرکت ایتیوب
 اهش و اراده ملکهسنه دخی مالکدرلر .
 فلرندن آیریله رق بومفارقت اوزرندن برچوق
 مرور ایلدکن صکره دخی لدی التصادف
 ی ارقداشلرینی طانورلر و تکرار کورشده کلرندن
 لای علام بشاشت ارئه ایدرلر . قراکلق
 الدردروننده کی اقامت و معیشته متوافق برلسان
 تی بونلرک اشارات قرنیه لری اوله بیلور .

اخطار ایدرزکه :

— قرنجه لرک جمعیتله تعیشلرینه دائر
 تخ طبعینک حکایه ایلدیکی خوارق بزم
 الک زیاده نظر حیرتمزی جلب ایلان
 حشدندر . حتی بونلردن اقتباس اتمزی
 باب قارئین کرامتزه دخی بالدفعات اهدا
 بشزدرد . هر نروده برانتظام کوریلور

ایسه اوراده بر قاعده و نظام بر قوماند
 بولنق ضروریدر. او قوماندانك اوقاء
 احكامنی محافظه ایدہ بیلیمسی دخی افر
 جمعیت آره سنیده تفہیم و تفہمہ وابستہ
 دیمك اولیورکہ قرنجہ لردخی کندی آر
 لرنده مکالمہ ایدر لر. اوت! بوندن یکر
 ایکی یکر می اوج سنہ مقدم « قرق انبا
 نام مجموعہ مزده مندرج بر مقالہ دہ د
 بسط و تمہید ایدلش اولدینی و جملہ المز
 « خرده شنو » تسمیہ ایدلک لازم کلن
 آلت بولنسدہ کوزہ کورونمیان اجہ
 صغیرہ پی خرده بین ایلہ کورہ بیلدی کمز
 قولاغہ دکیان اصوات صغیرہ پی دخی اوخ
 شنو ایلہ ایشیتہ بیلہ جک اولسہ ق قرنجہ لر
 صاحب صوت اولدقلرینہ ہیچ شبہ

رایدی، (غریبدرکه یکر می او چ سنه
 دهنمزه واقع اولان بو تصور مؤخرأ
 باب فن طرفندن موقع فعله قونلمغه
 باشلامشدر. اصوات خفیفه نی ایشیته.
 مك ایچون بر آلت اختراع اولنوب
 ییقر و فون « تسمیه ایدلمشدر که حرفیأ
 جمه سی ده « خرده شنو » در. لکن هنوز
 جه قوتی قرنجه و سینک مقوله سی
 صرات صغیره نك صدالری نی ایشتدیره جك
 دجه ده دکلدر. امید اولنه بیلور که ترقیات
 نانیه بونی ده مرتبه امکانه ایصال ایلسون
 ته کوریل یور که بورایه قدر معلم دراپه
 فکر من متفقدر. فقط قرنجه لرك بر
 ان آیرلمش اولدقلری و فیکلری نی کور.
 هری زمان اظهار علائم بشاشتلی حقنده

دراپه رایله اتحاد خصوصنده تردد ایلر
 بوسوز هو برك سوزی اولیوب دراپه
 کندی سوزیدر. دراپه رکبی بعض مدعال
 اثبات ایچون طبعیاتدن بوسورتده ای
 امثال ایلانلرک لزومنه کوره گاه افر
 گاه تفریطه واردقلری دخی نزد مزده
 بدر. بوعلایم بشاشتدن مرام قرنجه
 اوک آیاقلریله بربرینی لمس ایتملرندن عباد
 ایسه بو حال آنلرده اکثریا وهمان ده علی الد
 کورلمکده در. حتی بوفون وسائر طبعی
 قرنجه لر میاننده تعاطی افکارک ایشه
 صورتده واقع اولدیغنی خبر ویررلر.
 بوکا درونده کی سونجه دلالت ایلان علا
 بشاشت معناسی ویرمک کرکی کبی ب
 کوریلور. ایکی آرقداش اولدقلری حال

نیلی زمان یکدیگر نندن مهجور اولان
 کوپکک حین مواصله وملاقاتده کمال
 ن وشطارتله بر برینه ویاخود بویله بر
 ناتده بر کوپکک افندیسنه کوستردیکی
 یم ممنونیته قیاساً آنک میلیونده حتی
 رده برینی بیله قرنجهلرده کوره بیلمک
 سنه پک بیوک جسارت ایستره واقعا
 رک اصل موضوعی اولان نزاع علم و دین
 مسئله سنه قیاساً شو بحثک همان هیچ بر
 نی کوریه مزایسه ده فیدر طبیعیدردیه
 حسن قبولزه صونیلاق هر غریبه بی
 ۴۴ جان آتی ویرمامک درجه سننده بر
 ط ایچون شواخطاره لزوم کوردک
 ثنوبت کلامی دراپه ره براقیورزه ایشته
 ینک آره سنی کسمکسزین دیورکه :

— حال عزلتده یشایان بوجکدر چوجقل
کندیلری یتشدیره بیله جگ قدر طول حیاته
دکدر لر. فقط جماعتله یشایان بوجکدردها ز
طول عمر ایله معمر اولدقلرندن یاورولر ینک
وتربیه سی امرنده محبانه برملکه اخلاقیه آثا
ده کوستر لر. ایشلرنده حزم وثبات ایله مت
اولان بومینی مینی مخلوقات کونده اون التی
سک ز ساعت چالیشور لر. صورت عمومیه ده انس
ایسه بردوزی یه اشتغالات ذهنیه یه درت و
بش ساعتدن زیاده متحمل اوله مز لر.

اخطار ایده لم که :

— اولکی افراطه مقابل بوده دراپه
بر تفریطیدر. بزده ابن سینا و سیوطی و
غزالی و محی الدین عربی و اوروپاده و
وعلکساندر دوما کی برچوق مؤلفا
کندی مسلکدر نجه آثار تألیفیه سنی حس
ایدنلر آنلری او ذاتلرک عمرینه هان

بخشديره ميه حق كثرته بولور لر. بوكون
روپا و آمر يقاده اشتغالات ذهنيه ده
لنلرك كونده متما ديا اون اون ايكي ساعت
الشد قلري كي بزم استانبولده بيله مطبو-
ت موقوته يوميه ايله اشتغال ايدنلر مياننده
قدر چالشانلرك نادر اولمد قلري كورلمكده
.. هم انسان يالكر اشتغالات ذهنيه ايله
خلق و مفطور بر حيو انميدر؟ اك چوق
يقوسكز ساعت دوام ايد بيلوب يكرمي
رت ساعتك باقي اون التيسى انسانلر اچون
پ ساعات اشتغال ديمكدر. بشقه يابه حق
بشي اولميانلر درلو اويونلر ايله اماته اوقات
بدرلر كه بوده عمل بوده اشتغال دكليدر؟
بانيا اكلاتمق ايسته يورز كه دراپه رك شو
نري كي آثار مطالعه اولنور ايكن انسان

بو درجه لره قدر خرده اندیش طو
نمیدر. زیرا کندیلر نجه بعض مقاصد
یور و تمکه ساعی اولان بوافندیلر برنو
آووقا تدر لر. بعض مقدمات جزو یه ده اف
قارئینی پیدر پی آلداته آلداته نتایج کل
کلیات مرتبه سنده کندیلرینی آلداتمق د
قولایلشمش اولور. ایشته ینه دراپ
سویلیور. دیورکه :

— عینی اثر لر عینی سبیلری ارئه ایدر لر
عینی عملیات عینی عضولری استکمال ایلر لر.
فقره می اوقویان و بالخاصه اشتغال ایلدیکمز
عجازه نما حیوان بحقلرک عادات و اخلاقنی تتبع ایلیمز
اولان قارئلر مدن رجا ایدرم که «اوروپا نلک تار
ترقیات فکریه سی» نام اثر مک اون طقوزنج
بابنه مراجعت ایلسونلر. اوراده پورو اها
وحشیه سنک اصول اجتماعیه لری تصویرات و تفصیل
تی بوله چقلر در. احتمال که او زمان قر نجه لر

اائط اجتماعيه ومنفرداً معاملات شخصيه لريله
 رجه يه قدر مدنيلشمش ديمك اولان ذكر
 ننان پهرو اهاليء اصليه سنك شرائط اجتماعيه
 منفرداً معاملات شخصيه لري آره سنده كي مشابهتي
 درلر. بر طرفدن خرده بيني عد اولنه جق بر
 وانجق ايله ديكر طرفدن قوص قوجه مان بر
 م آره سنده كي بو تناسب كوريلنجه قارئلم بم
 ه برابر قناعتدن تباعد ايتزلر كه انسان قسمي
 كون اولوب ده كنديسنك نه اولديغني الحاله
 ذه نظر استصغار ايله كوردكي آري و بيان
 يسي وقرنجه وسائر بومقوله حيواناتك احوالي
 مع ايله اكلايه بيله جكدرو.

بزديورزكه :

— اكا شبه يوق ! هم يالكز كندی
 رتبه انسانيه سني دكل كنديسي كي بونجه
 مخلوقات سائرهي دخي ياراتمش اولان صانع
 عالي و تقدس حضر تارينك اثر قدرت

و مرتبه مهارت خالقیه و ربانیه سنی ده انسا
 اوغلی بو تتبعات نتیجه سنده او کر نه جکدر
 بو سبب و حکمته مبنیدر که بونجه آیات کر
 واحادیث شریفه و کلام کبار ایله اهل اسله
 مک انظار حکمتی تدقیق طبعیات جهته
 دعوت و جلب ایدلشدرد. دراپه ردیور که
 — حکیم ده قارتک بوجکاری بر او تومار
 اوله رق تلقی ایتیمی احتیاط سز قبول اولنه من
 بوجکلرده قرنلرندن کچن قوردون عصبی ایلله ماده
 دماغیه لری یکانه واسطه احتساس اولدجه واق
 او توماندلرله حواس خمسک احتساسندن عبارت
 بولنان تأثراتی محافظه ایلان شی حجرات عصبیه در
 ماده دماغیه دخی بو حجرات ماده سندن متشکل
 اولغله حجرات مذکوره بی تأثیرات احتساسیه بی
 قید ایده جک بردفترکی تلقی ایلیمک ممکندر. حتی
 جمله عصبیه نک ایفای وظائف امرنده وقت و زمان
 برمدار اوله رق ایشک ایچنه قاتدیران شی دخ

نلردر . بونلرك عدم وجوديله بردنبره عمل
مورتنه تحول ایدن بر تأثیرممتد اولوروامتدادی
مانده كرك اسكى وكرك يكي تأثرات كشيرونك
ناسبيله استحصال ايديله جك نتیجه يه معاونت ايلر .
تفكر اولان بر فردك وهلة پيدا ایدی ويرديكي
سكر بر خيال بی اساسدن عبارتدر . عاقلانه اولان
هر بر حرکت آندن اول ينه بر صورت عاقلانه ده
وقوعه كلكش بولنان ديكر بر حرکتدن متشعب
ومتضيددر . آنك حصولی او حصوله واسطه
اوله جق اولان اسباب حسبيله در . ايکيسي عینی
صورتله متشكل اولان وهر ايکيسي يکديکرينه
تماميله متشابه بر مكانده تجلی ايليان ايکي فكرك
انبساطی ده بر برينك عینی اولوب وهر ايکيسي عینی
نتیجه تفكری ارأئه ايدرلر . « عقل ایچون طریق
بردر » ضرب مثلنی ایراد ایلدیکمز زمان ايشته
بواتحاد تأثرو تفكری قصد و اراده ايلمش اولوروز .
بناء علیه بوضرب مثل غایت معنیداردر . بر فكرك
حصولنده ايکي نوع سبب وارددر . بر يسی اولجه
حصوله كلكش اولان تأثراته متعلق احوال عضويه

وايكنجيسى بعض شرائط طبيعیه ايله ينه اواحوال
عضويه نك تقابل و تحصيل قضيه لر يدر. بوجكار
جسمنى محيط اولان عصبلك خارجدن وقوع
بولان احتساساتى دماغلرنده مجتمع اولور لر. مثلاً
رؤيت استشمام واستماع ملکه لر ينه خدمت ايلياز
اعصابك احوال خارجيه دن وقوع بولان احتسا.
ساتى دماغنده طويلانور لر. اوحالده بواحتساسات
مجتمعه او بوجكى اوتوماتلق منزله سندن چيقار تر.
هر حالده مركز اعصابك حرکاتى مراتب حيوانيه نك
هانكى مرتبه سنده اولور ايسه اولسون کيميوى
بر شرط اساسى يه تابع در. او شرط ايسه «تحمض»
دنيلن شيدر. حتى انسانلرده بيله دماء شرايينيه
اعصابه وصولدن بر آن توقف ايتسه وسائط عصبیه
کندى قدرتلرينى غائب ايدر لر. توقف دکل فقط
اوقان يالکز آزالسه اکا مقابل و متناسب اوله رق
وسائط عصبیه نك قدرتلرى دخى آزالور. اورالره
وارد اولان قان بالعکس آرتسه يعنى «پروتوقسيد
دازوت» قوقلاندينى زمانكى حال کي بر حاله کلسه
او قدرت متزايد اولور. ايسته دوچار تعجب اولمش

بولنان قوایی تجدید ایچون راحت و او یقویه احتیاج
 بوندندر. اشباح خارجییه یی احتیاسمزه ایکی فکر
 اساسی بالطبع التحاق ایدر. بونک برنجیسی زمان
 رایکنجیسی فضا اولوب بوا یکی شی اوزرینه مبتنی بولنان
 فکر لر ایچون دخی جمله عصبیه ده اعضای مخصوصه
 صه موجوددر. هم ده مبادی تشکلات جسمانیه
 مزدن بری موجوددر. فکر فضایه خدمت
 ایده جک عضو کوزدر. فکر زمانه خدمت ایده
 جک عضو دخی قول اقدر. بوعضولرله کرک زمان
 و کرک فضانک تحسسی و تقدیراتی اوقدر مکمل
 بر درجه ده ممکن اولور که بو امکانی مثلاً قوه
 لامسه یه خدمت ایده جک اعضا ایچون تصور و تخیل
 ایده میز. تأثرات دماغیه ایله حصوله کلن اثرلرک
 (ایزلرک) نه اوله بیلدکلرینی اکلامق امرنده بعض
 پک ساده تجربه لر واردر. مثلاً یکی بر اوسطوره نک
 سطحی کی مجلا و صوغوق بر سطح معدنی اوزرینه
 مثلاً مکتوب یا پندیره جق پول کی بر جسم تطبیق
 اولنسه ده بعدد او سطح مجلای معدنی اوزرینه
 خوخلانسه سطح مذکور اوزرنده دومان کی

برتر حاصل اولور. بعده پول قالديرلسه ونفسد
 متحصل اولان اوقشر رقيق قوروينجه يه قدر ترا
 ايدلسه بوسطح مجلا اوزرنده او مکتوب پولنه
 اثرندن هيچ بر علامت کوريله من. نه قدر دقت
 باقيلور ايسه باقلسون اکا دلالت ايليه جک هيچ
 برشی بولنه من. فقط بوسطح مجلا اوزرينه تکرار
 خوخلانه حق اولسه مکتوب پولنک اشغال ايتمش
 اولدینی يرده براقش بولندينی ايزينه ميدانه
 چيقار. بعدما بوسطح مجلا قاچ دفعه قوروتيلوب
 خوخلانه حق اولور ايسه هر دفعه تکررنده پولک
 ايزی آشکار اولور. حتی بو اوسطوره پا صلا نطق
 کبی آفادن محفوظ اوله حق بر يرده آيلرجه مدت
 حفظ اولنه رق بعده چيقاريلوب خوخلانور ايسه
 مکتوب پولنک ايزی ينه ظاهر اولور. بو تجربيه
 کوستررکه ظاهر حالده پک ضعيف اولان تأثرات
 نه قدر مدت محفوظ قاله بيلور. فقط چلیک کبی
 بر ماده غير عضويه اوزرنده حال بويله اولور ايسه
 مجرد اشبو حفظ تأثرات خدمتی ایچون خلق ايدلمش
 بولنان ماده دماغیه کبی بر ماده عضويه اوزرنده

بفوقیت تأثیراتك درجه سی نره لره قدر وارمق
 لازم کاور؟ بر دیوار اوزرینه بر کولکه دوشمزه که
 وراده دواملی بر اثر بر اقسون. آنی دخی تکرار
 میدانه چیقارمق ایچون وسائط استعمالی ممکن
 وله بیلسه ایدی اوسطوره اوزرنده کی پول ایزی
 کی دیوار اوزرنده کی کولکه ایزی دخی میدانه
 چیقاره بیلور ایدك. فطوغرافیا عملیاتی بو باده
 زه بر مثال اوله بیلیمکده در. احبابمزه ک تصویر لری
 ولطیف صحرالرك منظره لری کوزلر مذك سطح
 متجسسندن صاقلی اوله بیلور لر. اما بونلر اوسطح
 اوزرنده موجود و بوکا مخصوص اولان تأثیراتك
 تحت نفوذنده تکرار کورونمکه مستعد در لر.
 شوراده کموشدن یا خود بللوردن بر فطوغرافیا
 سطحی اوزرنده بر صورت موجود در که بزم هنرم
 آنی میدانه چیقارنجه به قدر غیر صرئیدر. هیچ بر
 نظر متجسس داخل اولمادیغنی ظن ایلا دی کمز یعنی
 اغیارك انظار مشاهده سندن بری و محفوظ بیلد.
 یکمز اوطه لرمذك دیوار لرنده بتون حرکاتمذك
 اثر لری بتون اوضاع و اطوار مذك بالجمله حرکات

و سکناتم زك صورتلری موجود در. صباحلری او
 دن او یاندیغمز زمانلرده اولدینی کبی کوزلر من
 مدت قیالی قالدقن صکره آچلدینی زمان اجر
 سماویه کبی مشعشع بر جسم اوزرینه کمال دق
 نصب نظر ایدیه جک و بعده کوز قیاقلمزی قیا
 جق اولسه ق شو قیالیقدن حصوله کلن ظلم
 ایچنده او شیء مشعشع صرئینک خیالی کوز من
 اوکنده کندیسنی کوستر. اما بو خیال او همد
 معدود اوله جق خیالاتدن دکلدر. امین اوللی یز
 بو بر حقیقتدر. حتی او جسمه کوزی آچیق اوله
 باقدیغمز زمان دقت ایدیه مدیکه بعض جهتلرینی
 بویله کوزی قیالی مشاهده کوره بیلورز. بوی
 بر نظر دانستلالی بر پنجره پرده سی و یا خود براغ
 حقنده واقع اولور ایسه کوز منی قیادیغمز زمان
 حاصل اولان تمثالدن آنلرک رسملرینی بیله یاپ
 بیلورز. صکره یواش یواش بو تمثال صولمغه باشلا
 و برایکی دقیقه طرفنده بالکلیه غائب اولور. قیا
 کوز منزه کورونمکده اولدینی مدت فضا ایچند
 معلق بر حالده مستعد موج کبی بر صورتده کورو

ب آنی دها مصرح کوره بيلمك ايچون کوز
 نكار منرى قلمداته جق اولسه ق فى الحال زائل
 ولور لر. ايشتو کوز منرك پرده سى اوکنده بو
 كلك دواى اثبات ايدييور كه خارجدن عصب
 وئيت اوزرينه وقوع بولان نفوذ لر مطلقا مستعد
 يقال اوليوب بلکه فطو غرافيا صفحه لری اوزرنده
 اوريلن ظهور و دوام و زوال اشکاله بکزه مکده در.
 طو غرافيا او برقتيفنه تا مکسيقو شهر نده عکس
 يتد ير لش اولان بر طاقم مناظر صحرائيه نك جاملری
 و يورقه قدر کتوريله رك بوسياحت مديده دن صکره
 (فطو غرافيا جيلر اصطلاحنجه) ده ويلوپه ايديلد.
 کنى کور مشدر. مکسيقوده کی صحرائی طاغلری
 کور مش ديمك اولان بو فطو غرافيا جامی کور دیکی
 شيلرك هيچ بريسنی اونو تما مش. طاغلرك اشکالنی
 محافظه ايلد کدن ماعدا حيدود لرك يا قدیغی بر
 آتشدن حصوله کلن دومانك کولکه سنی بيله
 محافظه ایتمش. حواس خمسې واسطه حصول اولان
 اعضانك استحصال و دماغه نقل ايتدیکی تأثرات
 بويله کوز بیکنده مشاهداتك هکسی محافظه

اولند یغندن دها زیاده مدت دماغده محفوظ
 قالورلرمی؟ عجباقوه حافظه دنیلن شی بومیدر
 عجباقوه حافظه دنیلن شی حواس خمس واسطه سیاه
 دماغه نقل و نقش ایدیلن صورتلری فکر بشر
 تماشا ایلمسندنمی عبارتدر؟ احتمال که کړک
 وکړک متوفی متعلقا تمزله نظر تماشا هنر دن کچمشر
 اولان صحرالر و حاضر بولند یغمنز تیاترو او یونلری
 «میکروغرافیک» رسملر کی دماغ مزده منقشدرلر
 عجب اوراده دوام ایدن بقا بولان بو صورتلر بر
 کتابک حروفی کی عجب بزده بر فکر ایقاظ
 اید جک ساده اشارت میدرلر؟ یوقسه میقرو سقوب
 واسطه سیاه لمحۀ بصرده درونلرنده قوجه بر عائله
 اعضاسنک تصاویر مجتمعه سنی ایکنه کوزی قدر
 کوچک بردلیکدن کوره بیلدیکمز میقروغرافیلر
 کی حتی آنلردن خاطر و خیال مزه صیغه میه جق
 قدر دها کوچک تصاویر حقیقیه میدرلر؟ کوز
 پرده سی اوزرینه منطبع اولان صورتلر کوندوزک
 آیدینلغنده کوریه مزلر. احساسات واقعه مزک
 عضو مخصوصنده یعنی دماغده منطبع اولان صو-

رتقل حواس خمسزه مؤكل اولان عضولرك كماليله
 مشغول و دماغه يكي احتساسات نقليله متوغل
 بولندقلري مدتجه نظر دقتمزى اصلا جلب ايتزلر.
 فقط بو وسائط حواس خمس يورولدقلري زمان
 و يا خود بزم كنديمز بر طاقم تهيجاته و يا متنومانه
 مطالعاته دوچار اولديغمز وقتلرده و الحاصل
 اويقويه وارد يغمز هنكاملرده صفحه دماغمزده
 منتقش و محفوظ اولان صورتلردها قوتلى اوله رق
 كندى كنديلرني خاطر مزه اخطار ايدرلر. همار
 تأثيريله صايقلاندينى زمانلر و باخصوص موتك
 ثقربى دقيقه عظماسنده كوز مزه كورينن خيالاتك
 سببى ايشته بوللردر. عمر مزك خواب ايله مملو
 اولان برثلث مدتى ظرفنده اشياى خارجيه نك
 جمله عصبيه مزه تأميرندن مصون و وارسته قالپورز.
 قوه باصره و سامعه مز و سائر حواسمز هپ حال
 استراحتده بولنيورلر. فقط اصلا او يومق شانندن
 اوليان فكر مز كندى اعماق اسرارى ديبندن
 ذهنمزك جمع ايتش اولدينى صورتلرى تماشايدوب
 طور يور. چونكه بو صورتلر دماغه بردها سيلنه.

مك اوزره منطبع اولمشلردر . اوحالده فكر من
بونلری تكرار تصورله رؤیا دیدیکمز تماشا گاهی
وجوده کتور مکده در .

بز دیورز که :

— بوفقره مدیده ومفصله ده دراپهر
فیزیولوژی نی پسیقولوژی یه قاته رق و بوندن
دها غریب اولمق اوزره ایکسی ایچنه
کیمیای صناعیه نی ده مزج ایدرک او یله بر
صورتده اداره افکار ایلور که بالآخره
روحك بقاسنی انکار ایچون عقلنجه برکوزل
مقدمه تهیه ایلمش اولیور . اوت ! دها
اشاغلرده کور یله جکی وجهله معلم مومی الیه
بعدالمات روحك احوال ماضیه نی حس
ایده میه جکی نتیجه سنی استنتاج ایلیه جکدر که
بوندن مقدم دخی بعض فلاسفه نك او یولده
استنتاج ایلمش اولدقلری نتیجه نی شو یله جه

بڑا خطر ایدی ویرمش ایدی. ظن اولنسون که
 دراپه رک بو تفصیلات میاننده ایراد ایلدیکی
 شیلر صرف اکاذیب درلر. خیر! هپسی
 طوغریدرلر. اما هر بری طوغریدن طو-
 غری یه تعلق ایلدیکی مبحث فی نقطه
 نظرندن طوغریدر. مثلاً ذکای حیواناته
 دائر سویلدیکی سوزلر علم حیوانات نقطه
 نظرندن طوغری اولوب حواس خمسمره
 خدمت ایلان عضولره دائر سویلدیکی
 سوزلر پسیقولوژی نقطه نظرنبجه طوغر-
 یدرلر. كذلك فطوغرافیا صنعتنده تجلی
 ایدن تکونات کیمیویه حقنده کی سوزلردخی
 طوغریدرلر. اما بونلرک یکدیگرینه مزجندن
 انتظار ایلدیکی نتیجه یی استحصال ایچون
 کیرشدیکی قیاسات و محاکات علوم مذکورده

مهارت کافیه سی اولمیان اذ کیای قارئینی
 تمامیه آلداته جق قدر شیطانکارانه درلر.
 حتی دراپه ر بوبابده کی شیطانته قارئلرندن
 اولور اولمز کیمسه لرك عقل ایردیرمیه.
 جککرینه او قدر امین اولمش که سردایلدیکی
 صحیفه لر طولیسی حقایق فیه میاننه فنون
 عالمجه هنوز خاطر و خیال دن بیه کچمیان
 بر طاقم توهمات دخی کویا دیگر حقایق فیه دن
 ایملر کی صوقوشدیری ویرمشدر. او طه مزك
 دیوارلرینه اصابت ایدن کولکه لر مزك او او طه
 ایچنده کی حرکات و سکنات مزك ایزلری اولق
 اوزره دیوارلرده ثابت قاله جغنی و بو حال فطو.
 غرافیا جاملرینه اشکالک اصابتی کی برشی اولوب
 ایشك یالکز بو کولکه لری ده فطو غرافیا
 جاملرینی ده ویلویه ایدر کی ده ویلویه ایتکه
 محتاج قاله جغنی و بونک یولی بولنسه مجلاچلیک

سطحی اوزرنده مکتوب پولنك براقدینی ایزلر
 فصل میدانہ چیقار یلیورایسه دیوارلرده کی
 کولکه مزك ایزلری دخی اووجهله میدانہ
 چیقار یله بیله جکنی کمال جرأتله حکم ایدی
 ویریور. حال بوکه کولکه لر مزك دیوارلره
 انطباعی و بونلرک بر زمان کلوب ده ده ویلویه
 ایدیله بیلملری امکانی هنوز فنونک خیالطه
 نه سنک یانی باشندن بیله کچمیوب بویله بر
 توهم آنجق دراپه رک کندی و همنده وجود
 بولمقده در. بو توهمات جناب معلم ایچون نه
 بیوک اثر جرأت ایسه محسوساتک دماغه
 انتقاشنی فطوغرافیا انتقاشاته قیاس ایلمک
 دخی او قدر بیوک بر جرأتدر. فطوغرافیا
 انتقاشاتی قولودیونلی بر صفحه اوزرینه
 اشباحک کولکه لر یله برابر ضیاء شمسک

دخی اصابتندن متحصل برتکون فزیتی
 وکیمی-ویدرکه درجاتی برلیسه ده تکمیل
 تحصیل ایدن شا کردانک کافه سی نزدنده
 معلومدر. بناءً علیه انتقاشات دماغیه یی
 اشبو انتقاشات فطوئریه یی بکرتک محال
 اولدیغنی اولیسه ده فزیولوژی وپسیقولوژی
 تحصیل ایلمش بولسان شا کردان حکم
 ایتمکه تردد ایلمز لر. ایکی انتقاشک بربرینه
 بکزر اولدیغنی قارئلرینک خیالنه کوزلجه
 یرلشدیره بیلیمک ایچون میقروغرافی مسئله-
 سنی میدان چیقارمق دراپه رایچون حقیقه
 اک بیوک اوسته لقلردندر. میقروغرافی
 معلوم آ؟ هانیا بر باستونک صاب طرفنده
 ویاخود بر قورشون قلمنک کمیکی ویا بر
 یوزوک اوزرنده ایکنه دلیکی قدر کوچک

بر دلیکه بر کوزیکزك بېکنی تطیق ایدوب ده
 باقدیغکز زمان ایچنده قوجه برلوحه کو-
 ستر بر فطوغرافیا رسمی کور رسکز.
 ایشته بونلره « میقروغرافی » دیر لر .
 دراپهر دماغمزه انتقاش ایدن میلیونلرجه
 محسوساتی اورایه صیغدیره بیلیمك ایچون
 هر بر محسوسی بر میقروغرافی قدر کوچو-
 لتیورده قوه حافظه دینلن شیدك دخی عجا
 فکر مزك نوم کبی بعض حاللرده بونلری
 تماشاسندمی عبارت اولدیغنی سئوال ایلرور .
 بوسئواللری بر قاج کونه تکرار ایتسی پك
 لطیف دکلیدر ؟ مطلقا ایتدیکی مقایساتك
 عدم مناسبت فیه لرینی کندیسی دخی کوروب
 شبه لندیکی ایچون ایشی بوسئواللره بوزیور .
 حتی سوزلرینك پك چوق جهتده توضیحات

و تصریحاً تندن قاجه مق کوستره رك ایشو
 اغلاقله تعقیدلرده بوغیور. فقط دوشو
 نملیدر که دماغزده منتقش اولان هر محسوس
 حقیقه بر میقروغرافی و حتی آندن دها پک
 چوق کوچک بيله اولسه مقدارلری
 میلیونلره میلیارلره واردینی زمان بونلرک
 مجموعی ینه بیوجک و عند الاقتضا کوزایله
 و هیچ اولمزایسه خرده بین ایله کوریله بيله.
 جک بر مقداره بالغ اولور. او یله یا بو
 میقروغرافیلر نقاط هندسیه کی اسمی وار
 جسمی یوق موهوماتدن دکلر درکه میلیار
 جه مقدارلری بر آره یه کلسه ینه بروارلق
 تشکیل ایده مسونلر. بونلر ماده موجود
 جسملر در. غایتی جسامت طبیعیته نك بیکده
 اون بیکده یوز بیکده و یا خود میلیونده بر

سببته کو چولشی دیمکذر لر. بناءً علیه
هانکی نسبتده کو چولشرا یسه اول مقدار
عددی بر یره کلسه جسامت طبیعیه سنه
مساوی بروارلق تشکیل ایده بیلور لر. اما
ارباب تشریحدن هیچ بریسی تشریح ایلد-
یکی دماغلرده بویله بر اثر بوله مامشدر.
ایشته دراپه رک بومقایساتده کی مهارت
شیطسکارانه سنی میدانه چیقارمغه یالکز
بومطالعه کافیدر. یا انتقاشات دماغیه بی کوز
ببکنه تأثیر ایدن جسم مشعشی کوز لر قبا-
ندقدن صکره دخی برقاج دقیقه لق بر زمانه
قدر کوره بیلیمکده اولدیغمزه تشبیه ایتمسینه
نه دیه لم؟ بوکی تشبیهات علوم و فنونک آهنگ
عمومیسندن غافل بولتان و مباحث علمیه ده
لزومی درجه سننده تعمق ایده میان ارباب

سطحیاتی اغفال ایچون جرأتکارانه
 صورتده کوزه آلدیرمش ارتکابلردندر
 واسطه رؤیت اولان عصبك دماغه نقل
 ایتدیکی شی طوغریدن طوغری یه خارجه
 اشباح مرئیه میدرلر؟ هیات ! بر آدمك
 کوزلری ایچنه باقه جق اولور ایسه کز اوراده
 کند ی صورتکزی کور رسکز. ایشته
 او آدمك دماغی سزی دکل کوزینك پرده
 لرینه منعکس اولان صورتکزی کور مکده در
 اشباحك کافه سی ایچون قانون رؤیت
 بویله در. فقط یالکز مشعشع شیلره دکل
 شعشع سز شیلره دخی بر مدت کمال دقتله
 باقدقن صکره کوزلریکز قباقلرینی یوا
 شجه قپایه جق اولور ایسه کز دماغکز او
 شیئی بر قاق دقیقه مدت حالا کور مکده

وام ایدر. اما بونک ایچون کوز بیککیزک
 وشیئی کوردیکی زمانکی وضعیت واستقا.
 غائی اصلا تبدل ایتما ملیدر. کوزلریکز
 جزو یجه قلمدانه جق اولور ایسه اوشی
 دماغکزک قدرت باصره سی اوکندن در حال
 غائب اولور کیدر. چونکه قدرت دماغیه.
 غیه کزک کوز قیقلریکز قیاندقن صکره
 دخی کور مکده دوام ایلدیکی شی بیکلرک
 اوکنده کی پرده یه منعکس و موقتاً منطبع
 اولان تمثالدر. کوزیکز قلمداندیغی آنده
 بیکلر اولجه او تمثالره مقابل اولان وضعیتلر
 نی غائب ایتمش اوله جقلربدن او تمثالری ده
 کوره مزلر. محسوسات دنیلن شی دماغه
 منطبع اولسه لر ایدی وجود مزدن برر قسمی
 دائماً مهالک و آنلرک یرینه اقسام جدیده

متحصل اولیٰ حسیله بر زمان ظرفند
 وجود لر مز تمامیه دکشدیکندن و بو کونکی
 وجود لر مز بوندن بر وقت اولکی وجود لر مز
 اولیوب یکیدن مخلوق وجود لر اید و کندن
 وجود لرک اشبو تبدلات و تحولاتی اثناسنده
 منطبعات دماغیه دخی زائل اولوب کیتملی
 ایدیلر. حال بوکه آنلر قوه حافظه ده محفوظ
 قالیورلر. نیچون؟ دماغه دکل جانه منطبعدر
 لرده آنک ایچون. بزبو مسئله یی « بن نه یم؟ »
 نام اثر مرزده مفصلاً یازمشزدر. مراق
 ایدنلر اورایه مراجعت بیوردرلر. ایشته
 سوزی ینه دراپره براقیورر. ماهیتی
 اورته یه قوید یغمز مقدمات شیطنکارانه دن
 صکره آنلره انتاج ایتدیره جکی نتیجه یی
 او قومق خصوصنده مسلمان قارئلر مز

بچون بغایه تغالی هیچ برتهلکه تصور
ده میزد. دیورکه :

— دیمک اولیورکه طبیعت انسان ماکنه سنک
پنه برطاقم ملکات قویمشد که بونلر انطباعات
ریقیله انسانه لایموتلق فکرینی و حیات مستقبل
یدینی القا ایدرلر. خواب غفلت ایچنده اوقات
ار اولان وحشی دخی دماغی دروننده برطاقم
نرالراشکالی کوررکه اورالرده اولجه بعض ذوق
فاویا خود الم و کدر کورمشدر. بوالواح ذهنیه دن
نلرک کندیسنه قرارگاه اولان یرلردن ماعدا
ستقبلاً واصل اوله جنی یرلر اولق نتیجه سندن
نقه نه نتیجه استنتاج ایلیه بیلور؟ او وحشی یه
ض کره رؤ یاسنده بروقت محبت و یا خصومت
نش اولدینی ذواتک اشکالی ده کورینور. بو
رؤ یالر کندیسنه ذوات مرقومه نلر الحاله هذه
رجودیتلرینی یعنی اولوم ایله محو اولدقلرینی
هم ایدر اینانیدرر. بونجه ترقیات ایله اینجلمش
لان بزم معیشت متمدنه مزده بزم اوزر مزده
خی تأثیراتی کوسترن بوکی خیالاتدن هنوز
(دراپهر) — ۲۴

کندیمزی قورتاره مامشزدرد. خیالات مذکوره دن
مرتبه تمدنلری بزم درجه مزه واره مامش اولان
آبا واجداد مزه نه کبی نتایج استنتاج ایتمکده
ایدیسه لر بزدخی حالا اونتایچی استنتاج ایلورز.
بزم ترقیات مادیه و معنویه مزه تشکلات عضویه مزه
بوکبی تأثیراتندن هنوز بزی قورتاره مامشلدرد.
تکملات مادیه مزه بزی هنوز سقطقلردن وخته.
ایکلردن قورتاره مامش اولدینی کبی !

بوراده دراپه رک سوزینی کسه رک شونی
علاوه ایتمک ایسته یورزکه :

— معلم موممی الیهک ظن ایتدیردیکنه
کوره رؤیالرمزده کوردیکمز ذوات حال
حیاتلرنده کی موجودیتلری اوزره هنوز
موجوددرلرده بزدخی آنلرک او موجو-
دیتلرینی کوریورز. واقعا جناب معلم
صافدرونلغک بو درجه سنی طوغریدن
طوغری به بزه اسناد ایتیوب وحشیلره

اسناد ایدیور ایسه ده تحصیل و تعلم یعنی
 دائره مدنیته ترقی و تقدم ایله برابرینه
 آباء واجداد مزی هانیا شو حال وحشت
 ویا بداو تده یشایان اسلامزی کچه مامش
 اولمقلغمزی حکم ایتمسینه نظراً بز دخی آنلر
 میاننه ادخال ایدیلیورز . بو حالده بن معلم
 جنابلرینه دیسه مکه : « بابام وفات ایده لی
 قرق بش قرق یدی سنه اولدی . اخیراً
 بابامی رؤیاده کوردیم . هر زمان آرقه سنده
 کوردیکم کورک قابلی عباسی ینه آرقه سنده
 ایدی . حالبوکه پدرم اولدیکی زمان بو عبا
 ایله دفن اولنمدیغنی واو عبانک ترکه ده صا .
 تیلوب کیم بیلور کیمار طرفندن دهانه قدر
 مدت کیلدکن صکره پارچه لانونب چور .
 یدیکنی پک اعلا بیلورم . رؤیامده کوردیکم

بابام بعد الوفات دخی محو او لما مش بولندیغ
 حسب الاسلامیه. امین اولدیغ بابام اولمق
 کلیور ایسه آرقه سنده کی عبا دخی ع
 کندی عباسیمیدر؟ بعد الوفات ترکه س
 بونی ینه کنیدی صاتون آله رق عالم مثال
 تلبس ای دیور می؟ ... » عجبا معلم درا
 بو سوآله نه جواب ویرر ایدی؟ ف
 ویره جکی جواب هر حالده پک تحف او
 ایدی. دکلی؟ لطیفه بر طرف معلم جناب
 دین حقنده کی خصومتی یور و تمک ایچ
 قارلرینی مطلقا آلداتمغه محتاج اولدیغ
 بو غیرت ایله وقوعات تاریخیه نک مقدم
 تأخیر ومؤخر لرینی تقدیم ایتسی وع
 و صناعی بربرینه قاتمی ال ویرمیور ایم
 کجی شمیدی ده ترقیات مدنیه بی حال بد او

وحشته ارجاع ایلمک وتنورات ذهنیه۔
 نرجه هنوز وحشیہ بردن فرقمز اولمدیغنی
 حکم ایتک کبی غرابترہ قدرده واریور۔
 ما کندیسئی فی الحقیقه قطعاً بوفکر و اعتقادده
 ولندیغنی ایچون بویله سـویله یور دکلدرد۔
 خیر خیر! ترقیات مدنیہ نک بو درجه لردہ
 فائدہ سزلکنہ کیم قناعت ایدہ بیلور کہ معلم
 دراپہ رکبی کلیت وشمول درجه سندہ بضاعہ
 علمیہ سی آثاریلہ قابل انکار اولہ میان بر
 آدم قناعت ایدہ بیلسون؟ اویلہ اولمق لازم
 کلسہ کندیسنه: «او حالده نیچون او قویورز؟
 ترقیات ذکائیہ مزہ یاردیمی اولہ میہ جق
 اولان بو کوچ تتبعات اغورنده نهدن عمر
 صرف ایدیورز؟ ہم نہ قدر چالشسہ ق
 آبا واجداد مز اولان اهل بداوتک ذهن

واردی رد قلی در جه دن اوتیه کچه مبر
ایسه ک سزک دخی بو حکمده داخل بو
لازم کلور . او حالده سفید و سیاهی
ایتمکه باشلا دیغمز زماندن بری پیداو
ایلدیکمز و ایکی جهان ایچون نقطه
ایندیکمز عقاید دینه مزه نیچون ته
ایدیور سکز ؟ بزمکیسی خیال
سزک کیسی ده توهمدن عبارت قالیور
برسؤال توجه ایدرده معلم دراپه ربواعت
مدافعه دن حقیقه عاجز قالور . لکن
براعتراضده استعجال ایدلما ملیدر . چو
برایکی صحیفه اشاعیده جناب معلم غیرت
پرستانه ایله کندیسنی لطیف بر تناقض
دوچار ایدره ک بوراده کی شو سوزلر
کندیسی رد ایلما مکرده در . نوبت کلام

منه کچور . دیورکه :

بویابده انسانلرک جمله سی مساویدرلر .
مدنی جمله من بر مقانیزمائی حاملر که مدت
زده وقوعه کلن اک مهم احتساساتمزک
و صورتی اومتانیزما بزہ کوستریور . بو
مانک حرکتہ کلسی ایچون بر دقیقه لق راحت
ویا خود حالت حمویہ دن بشقہ برشی لازم
زیرا اودقیقہ ده حواس خمسمزک فعالیت
اولوب اشیای خارجیہ نک ده طبعمزہ تأثیری
طبعمز آنک بزہ کوسترہ جکی شیلری حسن
مستعد و حاضر بولنور . هیچ برکیمسه بو
مادن مستثنا دکلدرد . اک مغرور انسانلر
ویرہ جکی خبرلری قبولہ مجبوردرلر . نصل کہ
اجزلردخی کندیلرینہ ویرہ جکی تسلیتلی اخذ
ال ایدرلر . شخص متفکر طرفندن فوری
فی الحصول هر بر حرکت معارضہ دن مصون
یق وکندی تأثیرات طبیعیہ سنی حصولہ کتور
ایچون الحالہ ہذہ هیچ بر کونہ تأثیرات
جیہ یہ لزومی قائمہ رق طبع بشرده دائماً حاضر

و موجود بولندیغندن انسان نره یه خطوه جا
عنایت اولسه بومقانیزما ماضینک تصاویر و
لندن مستقبلک حقایق مبرمه سی بداهتی بره
حیرت بخشاده استحصا ایدروکندی قوتی
اک زیاده غیر صحیح کورینان برمنبعدن اخذ
جمله منری خبر منری بیله اولمقسنزین آرتق میدا
وجودلری قالمامش اولان شیلرک توهم و خیال
واسطه سیله لایموتلغه اینامق جانبنه قدر سوق اید
بز دیرز که :

— دقت بیوریلور یا نه قدر بیورومه
برسفسطه ایله ماضی بی مستقبله بالتحو
عقلنجه لایموتلق امیدینی محو اید
ویریور . اوت ! شمدی ده جناب
ماضی بی مستقبله شویله حس ایتدیر مکسن
تحویل مهارتنی کوستریور . هانیا محس
ساتمزک مجلا اوسطوره اوزرنده کی مکتوب
پولی لکه سی ویاخود اوضاع و حرکاتمن

اره اصابت ایدن کولکھ سی و یافطوغرافیا
 منه اشباحك انعکاسی کبی بر صورتله
 اغمزه انتقالندن بحث ایدیور ایدی .
 ۱۰ حافظه دنیلن شی دخی ذهنمزه بو
 قوشاتی کورمسندنمی عبارت بولندیغی
 وریور ایدی . رؤیانک ده بوندن عبارت
 لیدیغی حکم ایلور ایدی . بومشاهداتک
 فہسی ماضی یه عائد شیلردر . دراپہرک
 عالری مسلم اولق لازم کلسہ انسان قسمی
 رؤیاسندہ احوال ماضیہ سندن بشقہ ہیچ
 رشی کورماملیدر . بورادہ ایسہ تمامیلہ
 کلاشیلہ بیلیمک ایچون لابد ولاجرم اولان
 وضوح و صراحتدن عاری برادارہ کلام
 منفسطہ انجام ایلہ او ماضیدن مستقبلہ انتقال
 ایدی وریور . اویلہ یا انسان رؤیاسندہ

مستقبلی ده کوریور. تعیر رؤیا کرک و
 و کرک متمدن عموم انسانلر نزدنده شا
 هیچ شبهه ایتیکز که دراپه رک کندیسو
 بعض احوال مستقباه بی رؤیا سنده کو
 و کوردیکی شیار کوردیکی کبی چیقمش
 بو حالده رؤیا دماغک بر میقروغرافی
 اولسندن عبارت دکلدرد. نه دن عب
 اولدینی فنونک دلالتی درجه سنده عقا
 ایره بیلدیکی قدر « نوم و حالات نوم
 اثر مزده کوسترلمشدر. بوندن اول
 بیان ایتمش اولدیغمز وجهله علوم جدی
 پک کوزل انتساب ایتکده بولسان
 کنجلمز او تنورات ذهنیه لر یله حق
 دینه لرینی دها واضح کورمکه مقابل
 بوراده دراپه رک صحیفه لر نده نمونه

الن سفسطه لر کي تفاسفاته قاييله رق
دن بر نتیجه واضحه و صریحه امید
ورلر ايسه حقیقه متأسف قاله جغمزی
ر ایلرز . نوبت کلامی ینسه دراپره
ک . دیورکه :

- بوجکلر اوتوماتلردن شوجهتله فرقلیدر
بوجکلر احتسات سابقه لرینک یعنی دفتر حافظه
مقید تأثرات واقعه لرینک تحت نفوذ و تأ
ه بولنورلر . مراتب حیوانیه دن ده اعلی
جهیه و اصل اولمش بولنانلرده قیود مذکور
کجه تکمل ایدوب قوه حافظه لری دخی مرتبه
یته وارلر . آرتق اشباخ خارجیه ایلر آنلرک ماده
یه اوزرنده منطبع اولان صورتلری آره سنده
ماهیته بولنغه ده لزوم قالمز . بر تلغراف قلمی
ندن سزه اعطا اولنان تحریرات تلغرافیه یی
قبل ایلان کلمه لرک تلغراف ماکنه سندن چیقان
رته و یا خود بر کتابی وجوده کتورن حروف
تک آنلردن مستفاد اولان شیلره مشابه اولسی

لازم کلیه جکی کبی محسوساتی محافظه به مخصوصه
 عضوی اولیان بر حیوان بر عادی اوتومات و
 اولمیدر. آنده قوه حافظه بولنمز. بویله بر عض
 ایسه اوزون اوزادی به وغایت بطی الحصور
 تکاملات ایله تشکل ایده بیلور و ایلک احوال
 ابتدائیه سندن بالنسبه بر تکمله قدر استعدادار
 ذکائیة بر چوق درجات انبساطیه به دوچار اولور
 نوع بشرده محسوساتدن متحصل تأثراتی قی
 ایده جک اولان عضو مکملدر. انسان خاطره لریله
 وماضینک کندی طبعی اوزرنده کی نفوذیله سوق
 اولنور. نصل که حال حاضرده کی تأثراتیله دخ
 سوق اولنمقده در. دیمک اولور که تجربه صا
 حیدر. هر شیئه عقل و فکر یله قرار ویرر. بر
 فرد ذی حیات کندی مرکز جمله عصبیه سنده
 (یعنی دماغنده) مجتمع اولان تأثرات و تحسسا
 تندن متحصل معلوماتی دیگر بر فرد ذی حیات
 تبلیغ و اخبار ایده جک وسائطه مالک اولنجه او
 نوعک تکملاتی طریقنده بر بیوک خطوه آتمش
 دیمکدر. ایشته جماعتله معیشت بو نقطه دن بدأ

که بومعیشت معایش منفردہ نیک توسعندن
 باط و نژایندن عبارتدر. تشکلات عضویہ لری
 کرلندن عالی و مکمل اولان بوجکارده بو
 سبطہ تبلیغ آنجق اشارات قرنیہ اولہ بیلور.
 ع بشرده ایسه او واسطه نطقدر. بشریت
 ندی اوائلنده وساطت تبلیغہ نیک یالکز بو
 طلق درجه سنہ مالک ایدی. برآدمک معلوماتی
 یکرینہ یالکز شفاہاً نقل اولنہ بیلور ایدی. بر
 نصرك احوال وافکاری عصر آتی یہ انتقال
 یدہ بیلوب او عصرک احوال وافکاری اوزرنده ده
 نائیراتی کوسترہ بیلور ایدی. لکن بوصورتله
 وقوعه کلن توارث و تسلسل روایاتکده برحدی
 وارددر. نطقه قادر اولق جماعتله معیشتی یالکز
 ممکن قیلار. آندن اوتہ یہ کچہ مزہ. بناء علیہ بو
 واسطہ تبلیغک ترقیاتی نظر مستفیدانہ ایلہ کوریرز.
 یازینک ایجادی محسوسات مقیدہ نیک ہم مدتی
 تمدید و ہمده حدودینی توسیع ایلمشدر. اوزمانہ
 قدر یالکز شخص واحدک دماغنده مستحضر
 و مقید اولان معلومات بتون جماعته نشر اولنہ.

بیلدیکی کبی الی نهایت محفوظیت و مصونیتی ده بو
 واسطه ایله تأمین اولمشدر. بناءً علیه یازی
 مدینتی دخی ممکن قیلمشدر. یازیسز ویاخود
 وقوف و معلوماتی ادامه ایده جک بشقه برواسطه
 سز مدینت موجود اوله ضر. ایشته بو پسیقولو-
 ژیق نقطه دن مطبعه جیلق صنعتک ایجادنده کی
 معنای صحیحی کشف ایده بیلورز. بو صنعت یازیجیلغک
 انبساط و توسعی دیمکدرکه افکار بشریه یی بربرینه
 ضرج و توفیق ایدرک و آنلرک ضیاعدن مصونیتی
 تحت تأمین آله رق مدینتی ترقی یه و بناءً علیه اقوام
 بشریه یی توحیده خدمت ایلر. تحسّسات و تأثرات
 عصبیه و آنلرک دفتر دماغده انطباعنه دائر بوراده
 سویلمش اولدیغم شیلر بر خلاصه دن عبارتدرلرکه
 تفصیلاتی ۱۸۵۶ سنه سنده نشر اولنان «پسیقو-
 لوژی» نوع بشر» نام اثر مده موجوددر. بناءً
 علیه قارئلری بواثرک رؤیت منعکسه دن و تعبیر
 آخرله رؤیت دماغیه دن بحث ایدن برنجی کتابک
 اون دردنجی بابی ایله خصوصات سائره ایچون دخی
 ایکنجی کتابک سکزنجی بابنه ارجاع ایلرم.

بوراده یالکز شونی اخطار ایدرزکه:

— برایکی صحیفه اول ترقیات فکریه

ونظریه نك انسانی حال وحشتدن ایلرویه

کچوره میه جکني در میان ایدن دراپه رایشته

بوسوزلریله او حکمنی بالکلیه کپرو آلمق

درجه سنده تناقص ایلپور، بوراسی معلوم

اولسونده ینه سوزك آره سنی کسمکسزین

سوزده ینه کندیزی دوام ایلسون. دیورکه:

— فن نقطه نظر نجه پسقولوجی نوع بشره

وصولاك طریق یکانه سی پسقولوجی متقابلدر.

(یعنی بالجمله حیواناتك احوال پسقولوجیه لرینی

یکدیگرینه مقایسه طریقیدر) بواوزون ومتعب

بر یولدر. فقط انسانی حقیقت مطلوبه یه ایصال

ایلر. ایمدی کائنات ایچنده بر موجودیت واسعه

مادیه بولسا. یعنی کبی برده موجودیت واسعه

روحانیه موجودمیدر؟ بر بیوک آلمان شاعرینك

دیمش اولاین وجهله طاش دروننده اویویان بر

روح حیوان دروننده رؤیا کوروب انسا
 دروننده اویانق بولنور ایش. بوکر چکمیدر
 وجود برشیدن مقتبس و متشکل اولدینی کب
 روح دخی برغیر شیدنی تشکل ایدر؟ بولرلر
 هرایکیسی کلدکری بره عینی وجه و صورتله
 عودت ایدرلر؟ اکر بویله ایسه نوع بشرک مو
 جودیتنی تأویل و تفسیر ایله فکر و اعتقاد مز
 حقایق فنییه و کندی درونمزک احتیسانه و کائنا
 تک بقا و عدم تحولی مسئله سنه توفیق ایلیه بیلورز.
 بوغامضه روحانییه عر بلرملل شرقیه نک کوستر.
 دکلری مثاله امتثالاً « عقل کل » نامی ویر.
 مشلردر. برقطره صو عن اصل بحر اوقیانوسه
 منسوب اوله رق بنجر قاعده سیله آندن آریلوب
 یا غمور صورتنده ینه اکا رجوع ایلدیکی کبی روح
 انسانینک دخی او عقل کلدن مقتبس اوله رق ینه
 اکا رجوع ایلدیکنی اعتقاد ایدرلر ایدی. ایشته
 انتشار و ارتجاع و ابتلاع مذاهب عظیمه و قویه سی
 عر بلر میاننده بو صورتله وجود بولشدر. بو عقل
 کل حق سبحانه و تعالادر. ینه بو فکرک ینه بویله

بر صورتده وهمده بر صورت حاکمانده ساقیا
 مونی طرفندن بسط وتمهید اوله رق بودی اصول
 واسعه حکمتی میاننه ادخال اولندیغنی کور مشرذر.
 ابن رشد طرفندن دخی دیگر بر صورتده فقط
 ینه بوکا مساوی بر قدرده اوله رق عربله اراهه
 ایدلمشدر. خبر ویرملی یزکه اورو پالیر بو اساس
 حکمتک واضعی ابن رشد در ظن ایدر لر. زیرا
 آندن اولکی احوالی اوزمانلر طانیامش لر ایدی.
 اما مسلمانلر بونقطه ده یا کلامش لر در. ارسطونک
 حکمتی شرح ایدن بر شار حده بو حقیقتی کوره رک
 آتی اسکندریه مکتبیه او عصرک سائر مکاتب
 حکمتنده دخی بولمش لر در. موسیوارنست ره نانک
 « مسلک ابن رشد حقنده تدقیقات تاریخیه » نام
 اثرندن بروجیه آتی خلاصه ایده جکمز فقرات
 عربلرک بو بابده کی مطالعاتی او مسئله قدیمه نه
 قدر یا قلاشدیغنی کوستره جکدر.

بز دیورزکه :

— دراپه رک بو تفصیلاتی ترجمه یه

باشلامزدن اول خبر ویره لم که : کرک ابن

رشد و كرك سائر اعظم شرقیه دن اورو
انتقال ایلیمش بولنان آتارك صورت ان
لاری غایت مشكوكدر . بر لساندن دب
لسانه كرك الفاظی و كرك افكاری حر
بحرف عیناً و تماماً نقل و ترجمه ایده بیله
نه قدر کوچ اولدیغنی صنعت ترجمه ایله متون
اولانلر بیلورلر . بومشكلات زمانمزد
واقع اولدیغنی حالدہ برقاچ عصر مقدم
یولده کی مشكلاتك نه درجه لرده اوله جنه
دوشونمك لازمدر . بزرگه ینه اوروپا لیلر
تهیه ایلدكلری وسائط سایه سنده آنلر
لسانلرینی مكملأ اوكره بیلورلر . اوزمان
آنلرایچون السنه شرقیه بی مكملأ اوكر
بیلیمك وسائطی ده مفقود ایدی . هم
ترجمه لر طوغریدن طوغری به عربجه د

اندرجهیه و یا خود انگلیزجهیه نقلدن
رت دکلد رلر. ایلک مترجم و ناقلری یهودیلر
ووب اسپانیول وایتالیان لسانلری طریقیله
بت لسان حکما اولان لاتینجهیه و آندن
کوره آلمان فرانسر انگلیز لسانلری کی السنه
ثریه نقل اولمشلردر. دوشونم لیدر که
رانی و عرب و عجم لسانلری کی اوروپا السنه
ک بالکلیه یبانهجیسی اولان لسانلر دکل آ
کی یونان و لاتین لسانلری کی السنه جدید
کورده نک والدلری صاییلان لسانلردن
ه یکی لسانلره حرفی حرفنه ترجمه متعذر
لیور. بونک ایچون یونان و لاتین قدما
ک ایلک ترجمه لری بالآخره بکنلمیه رک
بدن یکیه ترجمه لرایله اصلاحه مجبوریت
رلمش و حالا دخی کورلمکده بولمشدز.

حالا دخی بو ترجمه لره اوروپا ارباب علوم
 و حکمتی تمامیه امنیت ایده مدکلرندن قدما-
 نك آثارینی ینه کندی لسانلریله او قویوب
 کورمک ایچون لاتین و یونان لسانلرینی
 مکملأ تحصیله مجبوریت حس ایدیورلر.
 الیوم عندالمستشرقین بو مجبوریت عبرانی
 و عرب و عجم و ترک و هند و چین لسانلری
 کبی السنه شرقیه حقنده دخی واقعدر .
 زیرا بویله غوامض دینییه و حکمییه متعلق
 مباحثده ترجمه جه جزوی بر تحریف معناه
 کلی مغایرتلری مستلزم اوله جنی کبی بو
 مباحث ایله اشتغال ایدنلرک بر طاقملری
 دخی بویوله کی تحریفاتی قصد آ یا بمقدده درلر .
 یالکز تحریفات ده دکل . بعض قدمای
 اجنبیه یه هیچ سویله مدکلری شیئی اسناده

قدر بیلہ وار مقدمہ درلر . بشقہ لرینہ قدر
سوق ذہنہ نہ حاجت ؟ دراپارک بیلہ بو
یولہ کی هنرلرینی آرمقده بر قارئلر مزہ
اخطار ایلوروز . بناءً علیہ شرقہ اسناد
اولنان مباحثی مطالعہ قارئلر مزہ زیادہ
احتیاطی طورانملیدرلر کہ آلدانمسونلر .
ایشتہ نوبت کلامی ینہ دراپہرہ ویرمیوروز .
دیورکہ :

— بواصول حکمتک فرضیاتہ کورہ انسان
وفات ایدر . فقط کندی ملکہ عقلیہ سنک یعنی
روحنک آرتق بو عالمده موجودیت مستقلہ و معینہ .
سی یوقدر . بلکه اوملکہ عقلیہ عقل کلہ عودت
ایدر و او عقل کل طرفندن ابتلاع ایدیلور . (یعنی
اولجہ مقتبس اولمش بولندینی مشکات ازلی بہ
راجع و واصل اولور) عقل کل دیدیکمز ذات
الوہیت مخلوق دکلدور . متغیر وزائل و متأثر دخی
دکلدور . نہ ابتداسی نہ انتہاسی یوقدر . ارواح

مخلوقاتده آثاری کوریلن تکامله دخی محتاج دکدر. ماده دن بالکلیه آیریدر. (برحیزده تحیزه محتاج دکل یعنی مکاندن منزهدر) تعبیر جائز ایسه کندیسی سبب تکون جهاندر. ایشته او عقل کلک اشبو منزهیت مطلقه سی ابن رشد مسلك حکمتنک اساسی اولوب دیانت اسلامیه نك اس الاساس ایمانی اولان « وحدانیت الهیه » قضیه سنه ده موافقدر. مخلوقك ارواح منفرده سی او روح فعالدن او عقل کلدن منتشر اولوب زمان ارتجاعنه قدر « روح انسان » تعبیر ایلدیکمز حال اوزره دوام ایدر. بر معنایه کوره بورو روح مستعد زوالدر. یعنی جسمك هلاکیله آندن آیریلور. دیگر بر معنایه کوره قابل زوال دکدر. زیرا بعدالمات روح اقدامه عقل کله رجوع ایدر. بتون نوع بشرک ارواحی او مقتبس منهایه رجوع ایدر که هر مخلوقده کی حیات ذاتاً آندن عبارتدر. بو حیات اشخاصه افراده عائد بر حیات دکدر. بو حیات طبیعته عائددر. انسانك منتهای حالی ایسه عقل کله عقل علی الاعلایه وصولدن عبارتدر.

روحك سعادت ابدیه سی دخی بوندن عبارتدر.
 بزجه مقصد راحت مسعوده ابدیه در. ابن رشد
 دوشونیورایدی که روح جاویدك افراددن عقل
 کله انتقالی مماتی متعاقباً وقوع بولمده در. امامذهب
 بودی اربابی اعتقاد ایدیورلر ایدی که انسانك
 هویت شخصیه سی نیروانایه یعنی غیرمخلوق اولان
 عقل کله وصولندن اول برزمان دهادوام ایدرك
 تدریجاً منطقی اولور.

بز دیورز که :

— ابن رشده دائر صوك فقره یه

کلنجه یه قدر دراپه رك ایراد ایلدیکی سوز.
 لرده اسلامیه و بناء علیه ابن رشده مغایر
 براسناد بولنمیوب حکماً طوغریدرلر. فقط
 ارواحك اصله رجوعی مدتی متعاقباً دفعه
 وقوع بوله جنی قضیه سنده نظر واردر.
 ابن رشدك افکار حکمیه سنده بعض نقطه.
 لرجه حکمای سائر اسلامیه یه عدم موافقت

بولنقله برابر شبهه یوق که کنیدی مسلماندر.
 حتی اونقاط مختلف فیها دن طو لای کنیدی
 مؤاخذہ ایتک ایسته یلره تهاقتده شدتله
 مدافعه ایدرک اختلافات مذ کوره نک
 اساس ایمانه متعلق شیلر اولمدیغنی و حکمت
 اسلامییه مغایر بولمادیغنی و بوبابده کنیدی
 تخطئه ایدنلرک حکمای طبعیه طرفدن
 تعیین و حل ایدیلن نقاط مذ کوره یی اکلا.
 یه مامش ایدوکنی میدان ادعایه قویمشدر.
 ایسته کوریلور که ابن رشد کنیدی حکمتنده
 حکمت اسلامییه مخالفت و مغایرتدن
 بعیددر. حالبوکه مماتی متعاقباً ارواحک
 دفعه واصل الی الله اولملری حکمت اسلامییه
 ایله توفیق قبول ایده مز. حین ممات ایله
 وصلت آره سنده بر طاقم مراتب دهها

وارد در که آنلرک بریسی ده حشر دره. اولجه
 دخی بالمناصبه دیمش اولدیغمز وجهله ابن
 رشد حشری ده منکر دکلددر. یالکز
 حشرک جسمانیت و روحانیتی امرنده علمای
 سائرہ اسلامیہ ایله آره لرنده مناظره وارددر.
 امام غزالی ایله کندی تهاقترنده بو مناظره
 تمهید اولنمشدر. علمای سائرہ حشری
 جسمانیتہ تخصیص ایلدکلی حالده ابن رشد
 بر مطلقیت صورتنده تلقی ایلور که بو
 مطلقیتده حشرک جسمانیسی ده روحانیسی ده
 داخلدر. ذاتاً حشرک صورت روحانیه سنی
 نظر اهتمامه آلمق خصوصنده ابن رشد
 بین الاسلام فرید ویالکزده دکلددر. بناءً
 علیه بوراده دراپهر ابن رشد حقنده اسناد
 مالم یکن حکمیله محکومدر. سوزنده دوام

ایلیور ، دیورکه :

— اصول جهان خصوصاً حکمت هیچ
بروقته ایکی فرضیه دن بشقه برشی تکلیف ایتمه.
مشدر. بونلرک برنجیسنه کوره برشخص متعین
صورتنده برخدا اولوب موجودیتی بشقه لرینک
موجودیتندن آیری و غیریدر. روح بشر آنک
طرفدن خلق اولنوب انائیت مخصوصه سی صو-
رتنی آلهینی آندن اعتباراً لایموت و باقیدر. فر-
ضیه لرک ایکنجیسنه کوره شخصیت معینه دن منزّه
بر عقل کل براله وارددر. روح انسان آندن صادر
اولوب ینه اکا رجوع ایدر. مخلوقاتک منشأ
اصلیه لری خصوصاً دخی بربرینه متخالف ایکی
ظن وارددر. برنجیسنه کوره مخلوقات هیچدن
وارایدلمشدر. ایکنجیسنه کوره بونلردها اولجه
موجود اولان برر صورتدن متکاملدرلر. خلقت
اصول حکمتی بو ظنلرک برنجیسندن و تکامل
اصول حکمتی دخی ایکنجیسندن تولد ایلیمشدر.
بز دیورزکه :

— فی الواقع بین الحکما موجود اولان

اوبیتمز توکنمز اختلافاتی بر اصله ارجاع
 لازم کلور ایسه بر برینه بکزه یان ویا خود
 توفیق قبول ایلیان ظنونی توحید ایده
 ایده نهایت بر مرتبه وار یلور که اوراده
 هیچ توفیق قبول ایتمز کی کور یلن اصللرک
 دراپه ر طرفدن بالاده بیان اولنان قضایای
 اربعه یه قدر واروب اوراده قاله یغی کور یلور.
 لکن براز جدیجه دوشونه لم باقه لم عجا بو
 قضایای اربعه دخی حقیقه اصل واحد
 ارجاع ایدیله میه جک بر شمیمدر؟ واقعا اسلا-
 مدن ماعدا ادیانہ و حکمت اسلامیه دن ماعدا
 حکمتلره کوره بویولده قارشومزه براہمتاع
 دیواری چکیلور . هله حکمت نصرانیہ
 ایچون بومسئله ده حکم سائرہ ایلہ استلافه
 اصلا امکان تصور ایدیله مز . زیرا الوهیتی

انسانلغه مزج و انسانلغی الوهیته تشریک
 مقصدلریله برابر بومقاصد حکمیه بر نقط
 ائتلاف اوزرنده صیغیشه مزلر . بوئی
 کورن و حقایق حکمیة اسلامیة جهتند
 مطالعات عمیقہ یه هنوز کیرشمیوب زمانلرینی
 اورو پا حکمیاتیله اشتغاله حصر ایلمش
 اولان کنجلمز « ایشته دین ایله علم
 بو نقطه اوزرنده کی نزاعلرینه بر نہایت
 ویره مزلر. اسلامیت دخی بر دین دکلیدر؟
 بناءً علیہ اوده علوم ایله توفیق قبول ایلیه مز
 دیه کندی کندیلرینی دوچار ضلال ایلیورلر.
 بز ظن ایدیورز که بر فکر و نظر محیط
 ایله بر اقوال حکمایه بر حکمت اسلامیہ
 باقیله جق اولور ایسه شو مبحثده بر نقطه
 ائتلاف بولنه بیلیمک قابلدر. او نقطه اساس

حکمت اسلامیه دن اصلا بعید اولمدينی کبی
 مسالك سائرہ اربابی دخی بو نقطه یه کلکله
 کندیلرینی مسالك مخصوصلرندن خارجه
 چیقمش عد ایدہ منزلر . هله شومسـئله یه
 حکمت اسلامیه نقطه نظرندن برباقلم :
 ایلک ایکی فرضیه نك برنجیسنه کوره خدای
 متعال بر شخص متعین صورتنده ایمش .
 بوندن مقدمکی بابلرده دراپه ر قرآنك آنترو-
 پومورفیزم اساسی اوزرینه بنای حکمت
 ایلدیکی حقنـده کی ظنی درمیان ایلپور
 ایدی ده طر فزدن رد یوللو برقاق سوز
 سویلنمش ایدی . ایشته بوراده « شخص
 متعین » دیدیکی شی او آنتروپومورفیزم
 اصولك تخیل ایلدیکی ذات خدا اوله -
 جقدرکه انسان کبی الی ایانغی کوزی قولانغی

بولنان بر شخص دیمکدر . واقعا قر
 کریمده « یدالله فوق ایدیهم » طرز
 حق تعالیه بعض جوارح و اعضا حکم
 دائر آیتلر وار ایسهده بونلر متشابهات
 اولوب علمادن هیچ بریسی بونلرک معانی
 حقیقیه سی مطلوب اولدیغنه یناشه مامشدر
 واقعا حق سبحانه و تعالی حضرتلرینه
 کبی بصر کبی سمع کبی بر طاقم صفتلر دخ
 حکم اولنش ایسهده بوصفتلرک بزم دخ
 متصف اولدیغمز صفات مماثلیه تشبیهلرینه
 اصلا جواز ویرلماشدر . زیرا سمع و بصر
 وسائر هپ مخلوقات الهیه دن اولوب صفت
 قطعیه منزهیتله متصف اولان صانع تعالی
 و تقدس حضرتلرینک کندی مخلوقاتیل
 اتصافی هیچ بر مسلماتک خاطرینه بیله

مز. ذاتاً بویله صور معینه ایله متصور
 تشخیص بر خدا اولسه اولسه او یولده
 بلان صور تله تعظیم و تعبدده بولنانلره
 بق اوله بیله جک بر تصور اوله بیلوب
 اکات فیلسوفانه لرینی علوم ریاضیه و طبیعیه
 زرینه یوروتن حکمانک یناشه مدقلری
 تقاد دخی ایشته بو اعتقاد درکه حکمای
 ومی الیهم بوبابده اسلام ایله متفقد رلر.
 اهیتنه عقالمیر ایرمامک شان الوهیتندن
 ولان اول سبجانی بو تصور دن تبرئه و تنزیه
 بلینبجه خلقتی او یله بر خالقه اسناد اولنان
 نسانک امر خلقتنده ارباب علوم و حکمتله
 حصول ائتلافزدها زیاده قولایلا شمش
 اولوره. آنجق بوندن اول الوهیت حقنده کی
 نظریه ثانییه دخی بر لحاظه دقت و تأمل

عطف ایتلی یز . او نظریه نك ماهیتی نه دن
 عبارت ایدی ؟ عقل کل روح عالم روح
 فعال کبی تعییر اتدن قطع نظر ایدم . حق
 تعالی حضرت نك بیک براسمی وار . بر اول
 مقدار دخی تعییرات حکمیه استعما لنده
 نه باس کوریلور ؟ فقط اصل شو سوزه
 نصب نظر ایدم که « شخصیت معینه دن
 منزله » دیور . یعنی مخلوقاتك کافه سنده
 کوریلن صور متشخصه دن هیچ بریسی
 کن دیسند بولنمیوب او کبی تشخصات مادیه
 و معینه دن بالکلیه منزله بولنسان بر سبحان !
 ذاتاً بزم ایله برابر یرده دوا بک هواده
 طیورك و عوالم علینیده ملائکه نك و الحاصل
 کافه مخلوقاتك تسبیح و تنزیه و تذکیر و تهلیل
 ایلد کیری واجب الوجود بود کلیدر ؟ آنک

بی‌خنده بتون کائناتک لسانی «سبحانک
 یا یصفون» زمزمه متعبدانه سیله اول
 ات اجل واعلايه شخصیت اسناد ایلان
 فلین و ضالینی ردا یتمکده و آنلردن آریلوب
 برف سبحانه باغلا نمقده درلر . ایشته کافه
 کائناتک خالق بوصانع تعالی و تقدس اولدینی کبی
 سان و آنک جسمانیت و روحانیتدن عبارت
 ایلان مادی و معنوی ایکی موجودیتی دخی
 نک اثر قدرت جلیله سیدر . انسانی نه
 سورتده خلق ایلدیکنی کتاب کریمنده
 بکی جمله ایله بر صورت کافیه ده اخبار
 یوریورلر . « آدمی طوپراقدن یاراتدم
 اکاروح نفح ایلدم» دیورلر. بر بشقه یرده
 نه بو نفح روحی « اکا کندی روحدن
 نفح ایلدم » سورتنده ایضاح بیوریورلر.

بو تعريفك ايجنده انسانك جسمانيته ده
 داخلدر روحانيتي ده . جسمانيه طوپراقدن
 خلقتي ايشته حڪمانك تكامل ديدكلى
 قانونك عيىيدر . ذاتاً بوقانون تكامل دخى
 مادياته مخصوص دكلىدر ؟ روحه كلنجه
 آنى كندى روحيت الهيه سندن نفح و بخش
 بيور مشلردر . بودخى فرضيه ثابته ده كى
 ارجاع قانوننه تماميله موافق و لسان حقيقت
 بيان قرآن ايله دخى « واليه ترجعون »
 فرمانيله مؤيددر . مخلوقاتك هيچدن وار
 ايدلمسييله برده اولجه موجود اولان برر
 صورتدن تكامللارى قضيه سنه كلنجه !
 قاعده تكامل حكمت ماديّه اربابنك قاعده
 لرندن عبارت اولوب آنلر جوهر ك عرضه
 و عرضك جوهره نسبتى غير منفك و قدیم
 و باقى بر نسبت اولوب خالقيتك دخى بو نسبت

ایچنده مندرج بولندیغنه قناعت ایدر لر .
 بوفر ضیه خلقتک وقوعندن صکره سی ایچون
 حقیقهٴ عقله ملایمدر . چونکه عقلمز
 دخی خلقتک جملهٴ بدایغندن معدود بر
 مخلوق اولوب او عقل مخلوقه اک ملایم
 صورت بوندن عبارتدر . صفردن ینه
 یوقلقدن بشقه برشی طرح و ینه بوندن
 بشقه برشی ا کا ضم اولنه مز . اما بومب حشده
 مخلوق و وارلق و ماده دیدیکمز شی میدانده
 وجودلر نی کوردیکمز طاش طو پراق
 نبات حیوان کبی اجسامدنی عبارتدر لر ؟
 بوسؤاله مادیون دخی « اوت » جوانی
 ویره مز لر . زیرا آنلر کرک بسیط ظن
 اولنسونلر کرک مرکب وارلغک بعدالتکامل
 پیدا ایلمش بولندیغنی هیولادر . اصل
 وارلغک وجه و کیفیتی بر موجودیت مطلقه

در. او موجودیت مطلقه نك باشنی ده حکم
 اسلامیه اول قدیم بلا ابتدا « لا موجود ا
 هو » حلقه سنه باغلامشدر که بو حکمک حائ
 اولدینی قوتی کورن مادیونک ده حکم
 اسلامیه یه سرفرو پرده انقیاد اولمامسی تکا
 ومعانده دن بشقه برشیدن نشأت ایلیه مز
 « هر کسک مقصودی بر امار وایت مختلف
 مصر غنی تخطرا ید ده جک یر اصل بورا سیدر
 فقط بوسوزی سویلیه جک لسان دخی یالک
 حکمت اسلامیه لسانیدر. عقلره حیرد
 ویره جک اولان بوجامعیت یالکزا کا مخصوص
 صدر. حکمت اسلامیه دن بشقه هیچ
 نقطه بولنه مز که نزاع علم و دینک نقه
 ائتلافی اوله بیلسون. مباحثمزک ایلر ولریه
 طوغری بو حقیقت انشاء الله تعالی ده ازیاد

توضیح و تحقیق ایلیه جکدر . نوبت کلامی
ینه دراپه ره براقیورز. ینه اوسو ویلیور.
دیورکه :

— ایمدی عربلر نزدنده فلسفه بالاده کی
یوللرک ایکنجیسنی ترجیح ایلمش ایدی که چینلیلر
هندلیلر و سائر شرقیلر نزدنده دخی او یولی ترجیح
ایتمشدر. او حکمتک اساسی ماده و قوتک لایتغیر.
لکی اوزرینه مبتنیدر. وجود بشرک ماده دن
اخذ ایلدیکی عناصرک اجتماعیه بعد الوفات عناصر
مذکورهنک ینه اصل مادیسنه رجوع ایتسی
قضیه سیله روحک عقل کلدن بالانتشار بعده ینه
اکا رجوع ایلمسی آره سنده او حکمت بر مشابعت
کور مشدر. ایمدی انتشار و ارتجاع مسلك حکمیسنک
حال و شانی بورایه قدر درجه کافیه ده بیان
ایلدکن صکره صره بونک تاریخی دخی حکایه یه
کلشدر. بو حکمت اورو پایه اندلس عربلری طر.
فندن ادخال ایدلشدر. بتون جمعیات مدنییه یه
انتشار ایچون بو حکمتک پیها اولدینی اوجاق

اسپانیا اولدینی کبی ینه او اسپانیاده درکه حکمت
مذکورده او قدر موجب تأسف اوله جق برصو
رتده محو اولوب کیتمشدر.

بز دیورزکه :

— حکمت اسلامیة نك مبادیسی
چینلرده هندلرده والحاصل کافه شرقیون
نزدنده دونوب طولاشدقدن صکره اسلامیت
عالمه کیرمش اولسی بزم وقار مزه اصلا
طوقونمز. اکر حکمت اسلامیة مز حکمت
خرستیانیة کبی اولسه ایدی بویله بر حکم
مسلمانلری بیزار ایدرایدی. زیرا نصرا
نیتده نه قدر حکمت ونه درلو فیض وار
ایسه هپسی اکا مخصوص اولوب آندن
اول بشقه یرلرده بونلردن هیچ بر شی
موجود اولمدینی دعواسی واردر. یعنی
نصرانیت فیوضات مغویه جه مبدأ اولمق

واسنده بولنوب اسلام ایسه ختام اولمق
 وای محقنده در . بوراده « حکمت »
 . یکمز شی « من یؤت الحکمة فقد اوتی
 رأ کثیرا » آیت کریمه سنک تبشیر ایلدیکی
 جب نجات عالم اولان حقیقتدر که حق
 حانه و تعالی حضرتلری اودرسی انسانه
 باط انبیا ایله ویرمشد . خواجه عالم
 بن الله علیه وسلم اقدمز ایسه انبیای
 شانک صوکیدر . ذات رسالت سبائلرندن
 ل یوز بیکلرجه انبیا کلشیر کچمشلردر .
 له سی ده عینی حکمت و سنت الهیه یی
 بیغ بیورمشلردر . « ولن تجد لسنة الله
 اریلا » دستور الهیسی ایشته بوجهتدن
 حقیقت عظمایی مؤیددر . عقیده اسلام
 مزه کوره ابوالبشر پیغمبران ذیشانک

برنجیسی اولوب زمان طوفانه قدر اخلاف
 کرامی هپ هندستان طرفلرنده جالس
 تحت نبوت و رسالت اولمشلردر. تاریخ
 جهتدن علممز هندستانه قدر واردینی
 ایچون بویله اعتقاد ایدیورز. واسطه
 رسل کرام ایله حقایق الهیهنک چینه فرسه
 سیریا یه ژاپونیا یه قدر بتون ممالک شرقیه یی
 تنویر ایتمش بولنمی دخی حکمت و قدرت
 الهیهنک خارجنده عد اولنه مزیا؟ اصل
 جای اهمیت بو حاللرک اسالاس حکمت
 اسلامیه یه مغایر بولنماسی قضیه سنندن
 عبارتدر. مستشرقینک سکزنجی قونغرہ
 سنه مأموراً استوقهولم و قرستیانیا شهرلرنده
 بولندیغم اثناده بومسئله یه دائرین المستشرقین
 تگون ایدن مذاکره مهمه یه اشتراک ایلمش

ایدم . صورت حال « اوروپاده بر جولان »
 سرنامہ لی سیاحتنامہ دہ تفصیلاً حکایہ
 اولنمشدر . اورایہ مراجعت بیوریلہ . ینہ
 دراپہر دیورکھ :

— اسپانیا خلفاسی معیشت شرقیہ نک شانی
 اولان شعشعہ دارات ایچندہ اوقاتگذار ایدیلر .
 عالی سرائیلرہ لطیف باغچہ لرہ مالک اولوب بونلر
 بر معیشت بختیارانہ تشکیلی ایچون لازم کلن اسباب
 حسنہ ایلہ مالامال ایدیلر . بو عصر لردہ اسپا-
 نیانک عرب مراکز مدنیہ سی اولان شہر لرنده
 حکمی کوریلن ظرافت کبارلق و حسن طبیعتک
 امثالی شمدیکی اوروپانک هیچ بر یرنده هنوز
 کوریلہ مامکده در . سوقاقلرہ منتظم قالدیر ملر فرش
 اولنمش و کیجہ لر سوقاقلر تنویر ایدلمکده بولنمش
 ایدی . اویمہ لر قاقہ لر ایلہ مزین ونفیس قالیچہ لر
 ایلہ مفروش اولان خانہ لر موسم شتاده یانمش
 کمور آتشیلہ تسخین ایدلدکلری کبی موسم صیفده
 دخی پر التندن کچوریلن باجہ لر واسطہ سیلہ

سرينلندير يلن هوالرله تبريد ايديلورلر ایدی
 بومجاریء هواثیه ایچنه سبت طولیلری چیچک
 دخی قونلدینی ایچون اورالردن کچوب درو
 خانهیه کیرن هوا رواج طیه ایله معتبراولد
 حالده کیررایدی. بوخانهلرده کوزل حاملرزنکه
 کتبخانهلر مکلف طعام سالونلری وصوحوضلر
 دخی وارایدی. شهر و صحرالر بیراملر ضیافت
 ایله مالامال اولوب ماندولین ولوت دنیلن ساز
 نغماتنه تطبیق خطواتله رقصلرایدیلورایدی. ا
 عربلر شمال طرفلرنده کی قومشولرینک کیچ
 ضیافتلرنده کورلدیکی وجهله کندیلرینی اوبورل
 سرخوشلغه قاپدیرمیوب ضیافتلرینی قناعتکارلر
 ایله تزین ایدرلرایدی. بونلرک دیننده شرب حم
 ممنوعدر. اندلسک اولطیف مهتا بلرنده عربلر
 جنت کبی باغچهلری ایچنده کزینوب لیون وپور
 تقال آغاجلرندن متشکل اورمانلرک تهسالقلری
 داخلنده یا بر راوینک نقل ایتدیکی حکایاتی دیکلی
 رک ویاخود بر مبحث حکمت اوزرینه سویلشه رک
 اکلنورلرایدی. بو حیاتک اوجاع وآلامی حقند

برینه تسلیمتر ویرهك اكر بو حیات عالم المسز
 درسز اولسه حیات باقیه آخرتی اونو تورزدیر لر
 هر کونکی متاعبه مقابل آخرتده راحت ابدیه
 بیدیه متسلی اولور لر ایدی. ایکنجی عصرده
 لك ایکنجی حاکم کوزل اندلسی بر دنیا جنتی
 رجه سنده تزین ایلمش ایدی. خرس تیانلر
 بودیلر مسلمانلر اوراده یکدی کړندن خوف
 اندیشه لری اولمدنی حالده تلاق و معاشرت ایدر لر
 بدی. اوراده بالاخره بزه قدر واصل اولمش
 ولنان بر چوق مشاهیر میاننده ژر بر دخی وار
 بدی که براز صکره سن پیه ر کرسیسی اوزرینه
 و تورمغه (پاپا اولمغه) نامزد ایدی. پیه ر لوونه
 رابل و سائر بر چوق پاپاسلر دخی هپ بو اندلسده
 یدیلر. مومی الیه پیه ر لوونه رابل دیر که : علم
 هیئت تحصیلی ایچون انکلتراهیه قدر ممالك بعیده دن
 ندلسه کلش بر چوق ذواتی کورمش و معارفه
 پیدا ایلمشدر. علم تحصیلیه مشغول اولان آدم لر
 هانکی مملکتدن کلش اولور لر ایسه اولسونلر
 وهانکی دین و مذهبه منسوب بولنور لر ایسه

بولنسونلر جمله سی مظهر حسن قبول اولورلر ایدی .
 ملک سراینده کر چکدن بر کتاب فابریقه سی
 وار ایدی . بر چوق مستنسخ خطاطلر مجلدلر
 مذهبلر ایشلرلر ایدی . آفریقانک و آسیانک هر
 بیوک شهرنده آجنتا صفتیله برر آدم بولنوب
 اندلسده موجود اولمیان کتب نادره یی مبايعه یه
 مأمور ایدیلر . ملک کندی کتبخانه سی مکملاً
 مجلد و مذهب دوت یوزبیک جلدی حاوی ایدی .
 آسیاده آفریقاده اسپانیاده بتون حکومت
 اسلامیه نزدنده صنوف عادیه اربابی اولان آحاد
 ناس علوم علیهنه متعصبانه بر خصومت طوتارلر
 ایدی . کندیلر نی مؤمن خاص عدایدن اک متدین
 کیمسه لر عباسیلردن المأمونک احوال اخرویه سی
 حقنده مشته ایدیلر . زیرا بو ذات یالکز ملت
 اسلامیه میاننه ارسطو و سائر حکمای یونانیه
 کتابلر نی بالادخال افکار اسلامیه یی تشویش
 ایتمکله قالمیوب ارضک کرویتی و قطر ارضک
 مساحه یه قابلیتنی ادعا ایله پک بیوک کنه کار اولد .
 یغنی ده حکم ایدرلر ایدی . بو آدملر کثرت مقدارلریله

رقوت جسيمه سياسيه تشكيل ايتمشر ایدی.
 بباسیلردن المنصور بو فرقه بی التزام ایده جک
 ولور ایسه اربابنک قوتندن استفاده ایده بیلور
 امیدیه حاکمک کتبخانه سندن علوم حکمیه یه
 عائد کتابلری قالدیروب میدان عمومیده یاقدیردی.
 ویاخود چشمه لر خزینه لرینه آتدیردی. مرکز
 اداره ده ینه بوضورته پیدا اولان برقرار یشقلق
 اوزرینه ابن رشد اختیارلق حالنده اسپانیادن
 طرد اولمشدرکه بالآخره ۱۱۹۸ سنه میلادیه
 سنده وفات ایلمشدر. متدین طاقی حکما فرقه
 سنه غلبه ایتمشدر.

بز دیورزکه :

— دراپه رک شوفقره تاریخیه سنده
 قسم اول ایله قسم ثانینک یکدیگرینه نه قدر
 معکوساً متناسب مبالغات ایله مالامال
 اولدیغنه دقت بیوریلورمی؟ اسلامک
 ترقیات علمیه یه ایتدیکی خدمتی او قدر

پارلاق بر لسان مدح و ستایشه حکایه
 ایلد کدن صکره امحای علوم امرنده کی
 تشبثاتی دخی او یله بر لسان ایله یازیور که
 او قویان آدمک آندن صکره آرتق عندالاسلام
 نه عالم نه بسلامان قالماش اولدیغنه اینانه جغی
 کلیور . حال بوکه ابن رشد اولجه دخی
 دنیلدیکی وجهله اعصار هجرتک التجیسی
 او اخرینه منسوب بر آدم اولوب عصر
 مذکور دن زمانمزه قدر فخرالدین رازی
 جلال الدین رومی سید شریف جرجانی
 علی قوشچی سیوطی طاش کوپر یلی کبی
 کبی نیجه علما و حکما کلمشدر کچمشدر در که
 منسوب اولدقلری قومیت عجمیه عربیه
 و ترکیه و عثمانیه دن قطع نظرله علوم اسلامییه
 و طبعیه دن هربری منسوب اولدیغی فنده

خدمات عظیمه سیله مشار بالبنان اولمشلردر.
 دیار مغربده ابن رشدك وفاتی و بر مقصد
 سیاسییه ایله علوم علیهنده بر حکمدارك
 تداییر ممانعتکارانه سی ممالك اسلامیه بی فصل
 دوچار جهل ایده بیلورکه آندن صکره
 شرقده رصدخانه لره کیمیاخانه لره وارنجیه
 قدر مبانی علمیه رواج بوله رق طریق
 ترقیده اثر اسلافه اتباعدن کیر و قالنامشدر.
 « تاریخ علوم » سرنامه سیله دردست تألیف
 بولنان اثر مزده بو حقایق موضوعاً کوستریله.
 جك و بالجمله ملوک و سلاطین اسلامیه هر
 هانکی زمان مشاغل حربیه دن امان بولمشلر
 ایسه هیچ بروقتده حضور لرندن تباعد
 ایتیمان علم حقلرنده انواع تلطیفات
 تشویقیه لرینک ثمره سی اولق اوزره میدان

معارف توسیع ایدلمشدر . البته بوحقیقتی
 دراپهر دخی بیلمز دکلدر . بو آدمک علمی
 پک محیط اولدیغی حقننده کی اعترافیزی
 تکرار ایدرز . فقط کنیدیسی علومک
 واهل علومک تعصب ادیانه هر طرفده
 وهمیشه مغلوب ایدلدیکنی کوسترمکه
 ارادیغی نتایجی بولمغه ساعیدر . اسلامده
 اسلامیتلری کرکی کبی مشکوک اولان تاتار
 مستولیلرندن ماعدا هیچ بر حکمدار
 طرفندن تخریب بنای معارفه جرأت بزجه
 معلوم ومصدق دکلدریا . بالفرض بریرده
 برذات طرفندن بویله بر معامله متعصبانه
 نك روا کورلمش اولمسنه احتمال ویره بیللم.
 فقط بونده دخی ایراد ایلیه جک ملاحظا تمز
 وارددر . شویله که : نصرانیت عالمنده امحای

علومه دیناً و سیاستاً لزوم کوریلهرک ایجا-
 بات الیمه سی اجرا اولندقدن صکره اون
 اون ایکی عصر مدت علوم دنیلن شی تحت
 مقهور یتده قاله کیتمشدر . بزه کلنجه
 ایشته دراپهرک کندی طرفندن دخی
 اعتراف اولندیغی وجهله اوغیرت تخریب
 دیناً و سیاستاً وقوعه کلیوب بلکه آیاق
 طاقندن معدود اولان برفرقیه کندیسنی
 خوش کوسترمکه مجبور اوله جق درجه لرده
 سیاست ضعیفه صاحبی بر ذات طرفندن
 ایقاع ایدلمکه قالنمشدر . بزده علومک ترقیدن
 ممنوعیتی اسبابی بشقه جهتلرده آرا ملیدر .
 سائر یرلرده دخی بیان ایتمش اولدیغمز
 وجهله اولا اسپانیاده غیرت نصرانیه علوم
 اسلامییه یی محو ایتمشدرکه بونی دراپهردخی

معترف اولوب فقط او غیرتک آثار تخریبیه
 سچلیا و مایورقا و مینورقا جزایر یله آفریق
 شمالی یه قدر تعمم ایلدیکنی اخبارده غفل
 کوستر مکرده در. شرق جهتندن تاتارلرد
 توران و ایرانی و عراق و شامی نصاران
 اندلسی قویدقلری حاله افراغ ایتمشلرد
 بر آره لق اهل صلیب دخی سوریه طرفلرند
 بو تخریباتی اتمام ایتمشلردر. ایشته ممالا
 اسلامیه علم جهتندن بویله تخریباته اوغر
 دینی کبی سیاسته دخی نیجه غوائله دوچار
 اولدینی ایچون ترقیات علمیه اولکی حیزند
 قالب آندن صکرده او ترقی غیرتی اوروپا
 انتقال ایلدیکندن علوم شرقیه زمانمزد
 علوم غربیه دن تکمل احتیاجنه دوچار
 اولمشدر. بو حقایق کوردکن صکر

اپه رك بقیه حکایاتی ده استماع ایلرز .
دیورکه :

— مع هذا ابن رشد مذهبی بر صورت سا-
تانه ده ایتالیا و آلمانیا وانکلتره ده یول آلور
دی . فرانسیسکن طریق رهبانسی اربابیه پارس
ارالمعینی طرفندن مظهر حسن تلقی اولوب افکار
نوره اصحابندن بر چوقلری اومسلکی قبول ایلمش لر
دی . لکن فرانسیسکنلرک رقیب دائمیلری اولان
ومینیکنلر مذهب مذکور علیه نه نعره زن تشویق
ولمغه باشلادیلر . « ابن رشد مسلکی الوهیتده کی
اعده تشخصی هدم ایدیور . جبریلک مذهبنه
ول آچیور وافراده کی ذکآنک مراتب مختلفه
میله قابلیت ترقیلرینی اکلاشلمز برحاله قویور »
یه نشر یاتده بولنیورلر ایدی . بتون کائنات
ایچنده یالکیز بر عقل و اراده فعالیه نک فرمان فرما
اولسی اعزّه نصارانک قدر تلرینی احما ایدرک طریق
صلاحی مساواة هرکسه آچه جفی ایچون ابن رشد
مسلکی بونلرک ایشلرینه کلیور ایدی . دیورلر
ایدی که : « نصل نصل ؟ سن پیهرک مقدس

روحيله خائن يهودانك مجرم روحى آره سنده روح
اولق حيثيتيله فرق يوقيدر؟ روح اولق ماهيتنجه
بونلر مساويميدرلر؟ هم اوابن رشد كندى مسلك
منكرانه سييله امر خلقتى قدرت السيه يى وحى
والهامى اقايم ثلثه يى تاثير ادعيه يى فلانى ده كاملاً
انكار ايليور. بعث بعد الموتى وحيات جاويدى
بييله انكار ايليور « ديه صوكى كلز يا يغره لره كير.
يشيور لر ايدى. اوزمانلر بين الاقوام اك زياته
افكار منوره اربابندن صاييلان يهوديلر مياننده
دخى مسلك ابن رشد منتشر ايدى. يهوديلر ك اك
بيوك مؤلفى اولان مه مونيديس بومسلك حكمتى
تماميله قبول ايلمىش و تأسيس ايلديكى مكتب
مسلك مذكورى هر طرفه طوغرى نشر ايلمكده
بولنمش ايدى. يهوديلر كك اورتودوقيسى ديمك
اولان عادى يهوديلر بومسلك عليهنه قيام ايلديلر.
اولجه احبار و علماي يهودك شاهى و حكيم اعظمى
ومغرب زمينك فخرى و مشرق زمينك انوار علميه.
سى و يالكز حضرت موسادن ماعدا جمله نك
افضل و اشرفى عدايتكده بولندقلرى مه مونيديس

بدما حضرت ابراهیمك دینی و خلقت كائناتی
انكار ایتش بر كافر اولق و مادهك قدم و بقاسنه
ناعت ایتك و بناء علیه منكر الوهیت فضیحه سنه
جسارت ایلمش بولمق ایله اتهام ایدلدی . حق
اعلانك صفات اصلیه سنی سلب ایتش والوهیت
سبحانیه بی بوش و لاشی منزله سنه ایندیرمش
وایدیلن دعالره حواله سمع قبول ایتمز و دنیانك
تصرف و حکومتنه قارشمز و سائرره و سائرره دیه
عادتاً وجود باری بی انكاره قالقشمش اولدیغی
اعلان ایلدیلر . مون پلیه و بارسلون و طولد
حورالر مه مونیدسك کتابلرینی آتشه یاقدیلر .

اخطار ایدمه لم كه :

— یهودی مونیدس اكر مسلك ابن
رشته اشبو کفریاتی دخی ادخال ایلمش
ایسه دوچار ایدلمش اولدیغی بو حقه سارته
لیاقت واستحقاقی انكار اولنه مز . لكن
ابن رشد مسلککنده بوکی کفریات موجود

دکدر. اولسه ایدی تهافتلرده بورالره دائر
 مباحثات دخی بولنق لازم کلور ایدی .
 مع هذا بر فیلسوفک مسلك حکمتی بر زمانک
 احوال عمومیه سنه موافق دوشمیوبده
 منعنه لزوم کور یله جک اولور ایسه بیچاره
 فیلسوف یالکز سرد ایلمش اولدیغی مطا-
 لعات حکمیه سندن طولانی معاتب اولمقله
 قالمز . سویله مامش وخاطر وخیالندن بیله
 کچمامش اولان شیر ایچون دخی معاتب
 اولور . خصمسی آنک قلمندن چیقان
 شیرله بالکلیه معانی معکوسه و یرمک
 و آنک مرامیله طبان طبانه ضد ومخالف
 دوشه جک صورتده تأویل ایلمکله دخی
 قالمز . بلکه « فلان وقت شویله بر شی
 سویله مش ایدی . فلان وفلان دخی

ایشتمشردر « طرزنده کی اسنادات بیلہ
 آنک قلمندن چیقمشجه سنه سمع قبول
 ایله تلقی ایدیلور . هرملتک تار یخنده بو
 یولده بیک امثال واردر . حتی صنعت
 طبعک ایجادندن مقدم بعض مشاهیرک
 کتابلرینه صکره دن خصما قلمیلہ برطاقم
 شیر یازیله رق و بونلر اوداته اسناد اولنہ رق
 مؤاخذہ ایدلکلری بیلہ کورلمشدر . مع
 هذا تکرار ایدرزکه یهودیلرک مه مونیدسه
 اسناد ایلدکلری شیر مسلک ابن رشد
 اولق شویلہ طورسون مؤخرأ افکار
 مشوشه اربابنک بیک درلو اباطیل غیر
 مؤسسہ وغیر مثبتہ ایله تخریباتندن قطع
 نظر اولنورسه اصل ماتریالیزم مسلکنه
 بیلہ توافق ایلمز . سوزده ینہ دراپه ردوام

ایلیور. دیورکه :

— فردیناند وایزابلک اسلحه غالبه سی اسپا-
نیاده عرب حکومتی رهین انقراض ایدر ایتز
پاپالقمقامی اوزمانک خیالاتجه اوروپاده خرسیتیا.
نلغک کوکنی قع وقلع ایده جک اولان مسلك ابن
رشدی محو وابطال ایچون تدابیرشده یه مراجعت
ایلدی. دردنجی ایننوسان زمانه یعنی ۱۲۴۳
سنه میلادیه سنه قدر رفض والحاده متعلق جنایات
ایچون دسپوطلر مجلسندن بشقه محکمه یوق ایدی.
رومن اتحادی نقطه نظر نجه اوتارینخده تأسیس
اولنان انکیزیسیون محکمه سی محاکم محلیه مقاملرینه
قائم وعمومی برپا محکمه مخصوصه سی اولدی. هر
مملکتک دسپوطلی بو محکمه پاپائیهدن خشنود
قاله میوب بونی کندی حقوق ومنافع مخصوصه.
لرینه مغایر بولدیلر. انکیزیسیون محکمه لری ایتالیا
ده اسپانیاده آلمانیا ده وفرانسه نك ایالات جنو-
بیه سنده کشاد ایدلایلر. فرانسه نك جهات جنو-
بیه سنده ایلك تجربه لر ایله انکیزیسیون اثبات
ایلدی که رفض والحادی محوه حقیقه مقتدر

اوله جقدر. بناءً عليه انكيزيسوني اسپانياده آراغون
 اياالترينه ده بالادخال اورادن يهوديلكك المحاسنى
 آنك دست قدرتنه احاله ايتديلر . مقدملى
 اورالرده ويز يغوتلر حاكم ايكن يهوديلر غايت
 مترقى ومعمور ايديلر . فقط ويز يغوتلر آريانىزم
 مذهب موحدانه نصرانيه سنى ترك ايدرك اورتو
 دوقس مذهب تشلثنى قبول ايلدكلرى زمان يهوديلر
 مظالم شديده ده دوچار ايدلر كه باشلاديلر . بونلر
 عليهنده انسانيتك تجويز ايدهميه جكي حكملر صادر
 اولدى . جمله سى خرستيانلرك اسيريدر ديه اعلان
 اولدى . بناءً عليه اورايه عربلر كلدكلرى زمان
 يهوديلرك غلبه اسلاميه به بتون قوتلر يله معاونت
 ايتلر شايان تعجب دكلدر . عربلر كبي يهوديلر
 دخى شرقه و نسل حضرت ابراهيمه منسوب
 ايديلر . آنلر كبي يهوديلردخى موحد اولوب ذاتاً
 كنديلرني ويز يغوتلرك مظالمنه دوچار ايدن شى
 دخى حقيقته بو توحيددن عبارت ايدى . عربلر
 مدت حكومتنده يهوديلر پك بيوك حرمت كور-
 ديلر . بونلرك اك چوغى مشائون حكمتنه سالك

ایدیلهر. او حکمتی تدریس ایچون برچوق مکاتب
 تأسیس ایلمشلرایدی. بونلر غیرت تجارتله دنیایی
 دونوب طولاشیورلرایدی. طبابت همان آنلره
 مخصوص ایدی. بتون قرون وسطی مدنیتده
 اوروپانک طبیبلریله صرافلری یهودیلر ایدی.
 انظار تبعلری سائر آدملردن عالی اولوب علوم
 ریاضیه وهیئیه ده دخی جمله یه غلبه ایتشلرایدی.
 آلفونسک جداولنی تنظیم ایدن وبالاخره واسقو
 دوغامانک سیاحت کشفیه سی اسبابی تهیئه ایلان
 بونلردر. ادبیات خفیه ده دخی ممتاز اولوب
 اونتجی عصر میلاددن اون آلتنجی عصر میلاده
 قدر اوروپاده کیمسه بونلره رقابت ایده مزایدی.
 صرافلق وطیبیلک وحقی بعض کره ویرک ووامور
 مالیه مأموریتله پرنسسلرک دوائر حکومتده
 بولنیورلرایدی. ناوار حکومت نصرانیه سی اسافل
 ناسی بونلر علیه تحریک ایلدی. مظالم دن قورتلوق
 ایچون برطاقی جعلی اوله رق خرسیتیانانی قبول
 ایدرک بونلرک ده برچوغی صکره ینه آباواجدادی
 دینلرینه دونمشلردر. قاستل حکومتی نزدنده

بولنان پاپا وکيلي اوراده دخي انکيزيسيونک
 تأسيسنى طلب ايچون اهالى ي تشويق ايلدى . فقرا
 اولان يهوديلر پاسقاليا اثناسنده صلب عيسايه
 مخرطره اولمق ايچون خرستيان چوجقلريني بوغاز-
 لايورلر ديه اتهام اولنديلر . زنکينلري ايسه مسلك
 ابن رشده سالک ديه محکوم ايدلديلر . کندی کناه
 چيقاريجيسي اولان و دو مونيکن پاپاسلرندن بولنان
 تورکه مادا نام راهبک القاسيله قراليچه ايزابللا
 قاستلده دخي انکيزيسيونک تأسيسى ايچون براصر
 اصداريني پاپادن رجا ايلدى . ۱۴۷۸ سنه سنده
 بو امر صادر اولوب ۱۴۸۱ سنه سنده دخي
 انکيزيسيون محکمه سي تأسيس ايدلدى . ايلک سنه
 اجرا آتنده اندلسده ايکي بيک محکوم آتشه
 ياقلدى . بوندن ماعدا اولجه وفات ايتمش اولان
 جانيلردن دخي بيکلرجه نعشلر کيکلر هزارلردن
 چيقاريلوب آتشه آتلدى . اون يدي بيک کيمسه
 يا حبس ابد و يا خودمالرينک مصادره سنه محکوم
 اولديلر . بناء عليه « قاجان قاجانه » بر دهشت
 جهاني بورودى . آرتق قاستل ولئون ولايتلري

انکیزیسیوننک باش حا کمی صفتی آلان تور که ما
 بویکی مسلکنی شـعـشـعـه لاندیر مق ایچون خا
 و خیال دن کچمیه جک اشکنجه لرایجادینه باشلادی
 امضاسز اوراق اتهامیه قبول اولنیور ایدی
 مظنونلری متهملری کندی علیهلرنده شهاد
 ایدنلرایله مواجهه یه لزوم کورلیورلرایدی. چون
 طاقتکداز اشکنجه لرایله اقرار جرم ایتدیر ما
 دها قولای ایدی. بواشکنجه لر مظلوملرک صد
 سی ایشیدیلهمیه جک اولان مخزنلر دروننده اجر
 اولنیور ایدی. کویا بر اثر صرحت اولق اوزر
 بر اشکنجه تکرار ایدلیوب فقط عدم کفایه سی
 حکم اولنه رق ایرتسی صباحه قدر تأخیر ایدیلیو
 ایدی. محکوملرک عائله لری دوچار سفالت اولیورا
 ایدی. انکیزیسیون تاریخی یازان فیلوراند دیورک
 تورکه مادا و غونه سی اون سکز سنه ظرفنده اور
 بیک ایکی یوز یکرمی آدمی دیری دیری آتش
 یاقش و التی بیک سکز یوز التمش آدمک دخ
 صورتلرینی ویا میککرینی یاقوب بونلردن ماعد
 طقسان یدی بیک اوچیوز یکرمی بر آدمی دخ

مجازات شتایه دوچار ایلمشلر در. بوظالم تور که مادا
عبرانی لسانیه یازلمش اولان تور اتلری نره ده
وارایسه بولدیروب یاقش وسالامانقاده یهودیلك
افکاری اوزرینه مبیدر دیه التی بیک جلد کتب
ادبیه بی دخی احراق ایلمشدر. بونلرایچنده ادبیات
شرقیه یه دائر پک چوق کتابلر وارایدی. کمال
استکراه ایله خبر آلیورز که اوزمانلر پاپالق مقامی
اهالیدن انکیزیسیون مظالمنه دوچار اولق ایسته.
میانلره عفونامه لر صاته رق کندیسنه جسم بر
واردات تشکیل ایلمش ایدی. مع هذا بونجه
مظالم اصل مطلوب اولان نتیجه بی ینه انتاج ایده
مدی. یهودیلردن عر بلردن خرستیانلنی قبول
ایدنلر پک آزایدی. بناءً علیه تور که مادا یهودیلرک
اسپانیادن طرد و اخراجنی طلب ایلدی. ۱۴۹۲
سنه میلادیه سی مارتنک اوتوزی تاریخیه بو طرد
و اخراج امری امضا اولندی. و افتیز ایدلماش
اولان یهودیلر زنکین اولسون فقیر اولسون قادین
ارکک هانکی یاشده بولنورایسه بولنسون ماه
تموزدن اول اسپانیایی ترک ایله هجرت امرینی

آلدیلر. عودت ایدیه جك اولور لر ایسه اعد
اولنه جقلرایدی. ماملک لرینی صاتوب فقط بد
یا اسپانیول مالنه ویاخود پولیچه لرینه تحویلی
کوتوره بیله جکلر یعنی آلتون وکوش اوله
خارجه چیقارمه جقلرایدی. ایشته بویله مملکت
ندن وهاله طرد اولندقلری ایچون ماملک لرینی
صاته ماملر ایدی. زیرا چارشولر بازارلر صاتی
اشیا ایله مالی اولدینی حالده آلیجی یوق ایدی
زیرا ماه تموزدن صکره اسپانیولر بوامواله بادهر
یه مالک اولغه منتظر ایدیلر. موعود اولان زما
کلدکده یهودیلر قافله قافله یوللره دوکیلوب فریا
وفغانلرینی کوکلره جیقاردقلری حالده ده پاپاس
بونلر علیهنده اهالی نصرانیه یی تشویق ایچود
علناً وعظملرایدیورلرایدی. غریبدرکه بوتماشای
فاجع اسپانیوللری ده اغلاتیور ایدی. لکن تورک
مادا یهودیلره معاونتدن اسپانیوللری قطعاً منه
ایلمش ایدی. مطرودلرک بعضلری ایتالیا یه و دیگر
بعضلری آفریقایه طوغری کیتدیلر. ناپولی یه بحراً
کیتدکلرندن کیلرده کی ازدحامدن پیدا اولان حمای

بر کو تور دیلر. بوخسته لك ناپولی شهرنده
 بی بی بیك نفوسك هلاکنه سبب اولدی. حتی
 دینته لك اورادن ایتالیانك سائر طرفلرینه وبر
 دیتدن ممالک عثمانیه و دیگر جهتدن انکلتراهیه
 کور مستولی اولدی. ذاتاً دهها سیاحت بحریه
 سندده قادین ارکک بیکلرجه یهودی وفات
 نلرایدی. بووفیاتک اک بیوک موجبی ایسه دکور
 ستنده صوسز قالمیری ایدی.

اخطار ایده لم که :

— بعض ارباب قلممزنك جمله آثار

میه لرندن اولان « انکیزیون اسراری »
 راپه رك بوراده خلاصه الحلاصه سنی یازدیغی
 ظالمك تفصیلات صحیحه سنی حاوی بولمغله
 رئلرمزه مطالعه سنی توصیه ایلرز . شو
 نخی اخطار اولنورکه ممالکمزده الحاله
 نده اسپانیول لسانیه متکلم بولنان یهودیلر
 شته هپ بو طرد و تبعید اثناسنده زیر

جناح سلطنت سنیہ یہ التجا ایتما و حسن قبول و حمایت مشفقانہ یہ نائل اولمشا و در۔ فقط اسپانیادہ انکیزیسیون مظالمی یالکز یہودی لری پریشان ایتما کہ قالمشدر۔ عربلر حقندہ کی معاملات اعتسافیہ بی دخی دراپہر بروجه آتی حکایہ ایلور۔ دیور کہ :

— اسپانیا یہودی لری علیہندہ التزام اولنان اشبوتدابیر امحائیہ کبی برتدبیر دخی عربلر علیہندہ اجرا اولئمغہ باشلادی۔ ۱۵۰۲ سنہ میلادیہ سی شباطندہ سہ ویلادہ براصر نشر اولندی کہ حق تعالانک دشمنلری اولان عربلری قاستل اہالیسنک نظر شدتہ حوالہ ایدرک بونلردن ہنوز خرستیہ۔ نلق وافتیزنی قبول ایتماش اولانلرینی نیسان اواخرندن اول مہرہن چیمغہ مجبور ایلور ایدی۔ یہودی لر کبی بونلردخی ماہاکلرینی صاتہ۔ بیلہ جکلر ایسہدہ بدلنی آلتون وکوش اولہرق کوتورہ میہ جکلر ایدی۔ بوندن ماعدہ عربلرک ممالک سائرہ اسلامیہ یہ ہجرتلری دخی منع اولنوب

بومنعوتیه اطاعت ایتیمانلر ایچون اولوم جزاسی
 تعین قلنمش ایدی. ایشته کور یلیورکه بونلرک
 حالی یهودیلردن بدتر ایدی. زیرا یهودیلر نره یه
 ایسترلر ایسه کیتمکه مأذون ایدیلر. اسپانیوللرک
 اعتسافات وحشیه سی اودرجه ده ایدی که خرستیایه
 نانغی قبول ایتماک امرانده کی ثباتلرندن ناشی عربلری
 عموماً اعدام ایلمک کندی حکومتلرینک حق
 اولدیغنی اعتقاد ایدرلر ایدی. کندی زمان قوت
 و حکومتلرنده عربلرک خرستیانلره بخش ایله
 کلری مساعدات ایله بومعاملات ظلمیه نه نانکورانه
 بر معامله در؟ مظلوملرینه ویردکلری وعدلری
 ایفایه مجبور اولدقلرینی بیله ظن ایتزلر ایدی.
 غریناطه شهر ی عربلرک حقوق دینه و سیاسیه
 سنه تعرض ایدلاماک شرطیله تسلیم اولنمش ایکن
 قاردینال قسیمه نسک تشویقیله بوشروطه رعایت اولنمیوب
 مسلمانلر سکمز عصر دنبری ساکن اولدقلری
 مملکتدن طرد و تبعید ایدلایلر. اندلسده مسلمانلق
 خرستیانلق یهویلیک کبی اوچ دینک برابره موجود
 دیتی مسلمانلغک فلسفه سی دیمک اولان مسلك ابن

رشدك ترقیسنی تسهیل ایلیمش ایدی. وقتیلر روماده
 قدمانك معبودلری اولان بتلرك جمعیله بونلرك
 هیچ بریسنه معتقدلری طرفندن اولکی قدر تعصبیه
 اعتقاد ایدلما مكدن عبارت بولنان حال اندلسده
 دخی وقوعه كلش ایدی. ابن رشدك كنندیسی
 بیله اولا مسلمان بعده خرسیان آندن صکره ده
 یهودی ونهایت دینسز اولمش دیه اتهام ایدلمش
 ایدی. « ده تریبوس امپوستوریوس » نام کتاب
 انكارك مؤلفی ابن رشد اولدینی بیله ظن ایدلمش
 ایدی. قرون وسطی اثناسنده رفض والحاده داتر
 ایکی کتاب شهرت آلمشدر. بریسی بوده تریبوس
 امپوستوریوس و دیگرى « انجیل باقی » نام
 کتابدر. ده تریبوس امپوستوریوس ژربرت نام
 پاپا ایله قرال ایکنجی فره دریق وابن رشددن
 عبارت اوللق اوزره اوچ ذاته بشقه بشقه اسناد
 ایدلمشدر. فقط رومینیکنلر بالخاصه ابن رشدك
 خصمی اولدقلرندن آنك حقنده کی اسناداتی قبوله
 حاضر ایدیلر. هله ابن رشدك نان مقدسدن طولای
 نصرانیت علیهنده کی مؤاخذاتی بر درلو عفواید.

میورلرایدی. ابن رشدك مؤلفاتی اون اوچنچی
عصر میلاد مبادیسنده میشل سقوت ترجمه سیله
اوروپایه منتشر اولمش ایسه ده آندن پك چوق
زمان اول دخی كرك اوروپا و كرك آسیا آثار
ادبیه سی حکیم موحی الیهك افکار و مطالعاتیله طولمش
ایدی. ژان تهریژنك بونلری نصل اقتباس ایلد.
یکنی کورمشزدرد. عربلر دخی حکمیات ایله
اشتغاله باشلادقلری زماندن بری افکار و مطالعات
مذکورہ یی کمال رغبتله قبول ایتشلردرد. اوچ
خلافت اسلامیہ مرکز لرندہ ابن رشدك افکاری
جاری ایدی. انسانلرک ترقیات ذهنیه لرینک
محصولات جدیدہ سندن اولیوب حکیم ارسطویہ
اسناد اولنمش افکار و مطالعاتدن بولنسیله اک عالم
آدملرہ قدر واصل اولمشلرایدی. بوفکرلری بو
مطالعه لری روبرت غروستت وروژہ باقون ودها
صکرہ لری اس. پینوزا کبی مؤلفلرک آثارندہ ده
بولیورز. بونلرک موجدی ابن رشد دکلدر. ابن
رشد حکمیات مذکورہ یی دها زیاده تصریحدن
لشقه برشی یامامشدر. فقط اون اوچنچی عصر

میلاد یهودیلری نزدنده ارسطوبالکلیه اونوتیله رق
 بونلر تمامیه ابن رشده تخصیصاً اسناد اولمشلر در.
 خرسیتیانلق عالمنده انتشارقاعده حکمیه سنک طر-
 فدارانی او قدر چوق ایدی که ۱۲۵۵ سنه سنده
 پاپا دردنجی آلکساندر بو کامداخله یه مجبور اولدی.
 آنک امریله بیوک آلبر « وحدت روحیه »
 علیه کنندی کتابی یازدی. بونده رو هک ماهیت
 ومنشأ ندن بحثه کیریشه رک انسانک حیاتندن اول
 بر روح مقتبسک کنندی هویت مخصوصه سنی تنویر
 ایتسی و موتندن ضکریه دخی بقاسی بر خطای
 مستکریه اولدیغنی اثباته چالشدی. فقط ابن رشدک
 اک بیوک دشمنی طوماس داکن اولدی. وحدت
 روحیه وانکار خالق و خلقت امرنده کی رفض
 والحادلری اصل بو ذات هدم و تخریب ایلدی.
 آنک مظفریاتی یالکیز دومینیکنلر طرفندن دکل
 فلورانس و پیزا صنایع نفیسه سی اربابی طرفندن ده
 آلفشیلاندی. طوماس خرسیتیانلرک بر مسلماندن
 اشنع اولان ابن رشدکی بر ملحدک تلامید حکمتی
 اولسنی بر درلوهضم ایده میورایدی. سن طوماسک

طریقداشی اولان بو شهرتلی دومینیکن کندی
 رقیبلی اولان فرانسیسکنلرک ده ابن رشده میل
 ایتملرندن و مشهور دانته نک ده بونلر محب بولمسندن
 طولایی حدت و غضبته نهایت اولیوب دانته یی
 دخی تهلکه لی برمساک حکمینک واضعی اولق اوزره
 اتهام ایلیدی. «بتون دینلر یا کلشدر. هر نه قدر
 جمله سی انسانلر ایچون نافع اوله بیلور ایسه ده!»
 قاعده سنک واضعی کندیسیدر دیه اعلان اولندی.
 آثاری محوایدلک و بونلری مطالعه دن خرستیانلر
 منع اولنق ایچون ویانه قونسیلنده برقرار اعطا.
 سنه بیله چالیشلیدی. انکیزسیونک اشکنجه لریله
 دومینیکنلر بتون اورو پای تترتدیلر. عصرک
 دینجه مبالا تسزلغنی کاملاً بو عرب فیلسوفنه اسناد
 ایلیورلر ایدی. مع هذا ابن رشدک حالا مقتدر
 طرفدارلری وار ایدی. ایتالیانک شمال طرفلری
 ایله پارسده فرانسیسکنلر آنک اساس حکمتی
 محافظه ایلد کلرندن بو مباحثه لر ایله بتون نصرانیت
 عالمی صار صیلیور ایدی.
 بز دیورز که :

— دراپه رڪ شو تفصیلاتی او قوند قدن
 صكره طرفزدن ایضاحه حاجت بیله
 قالمقسزین حقیقت حاك اكلاشیله بیلور
 ایسه ده بو تفصیلات ایچنده طرفزدن ده
 ایضاحه محتاج بر ایکی نقطه واردر. آنك
 برنجیسی اسپانیاده عربلرڪ دوچارایدلمش
 بولندقلری اعتسافاتدرکه اوروپا ایچون
 ویاردو کی مورخلرڪ و بزم بو طرفلر
 ایچون تاریخ اندلس کی آثارك ویردکلری
 تفصیلات کافی ووافی اولمغله اوجهتدن
 سوزی اوزاتمغه لزوم کورمیورز . بزجه
 اصل شایان اهمیت اولان نقطه ابن رشدك
 حکمتنده کی تأثیر ایله آنك اسلام نظرنده
 صورت تلقیسیدر . بو تأثیرك نه دن عبارت
 اولدیغی ده دراپه رڪ تفصیلاتندن اكلاشیله

بیلیور . یعنی اوزمان بین انصارا افکار
منوره اصحابی حضرت عیسی علی نبینا
وعلیه السلام افند مزه اسناد اولنان نصرانیت
صحیحہ نک فصل اصلنه بکزه یه میه جک درجه
لرده دوچار تحریف ایدلدیکنه وعیسویت
صحیحہ نک دخی اسلامیتده داخل بولندیغنه
واقف اوله رق نصرانیتی همان ترک درجه .
سندہ کوشتمش لرده دومینیکنلرده و آنلرک
محرکی اولان پاپالق طرفداراننده بو غیرت
آنک اوزرینه حاصل اولمش . سوزک براز
دها آجیغی شمدیکی اوروپانک احوال
نصرانیه سی اوزمانلر پیدا اولمغه باشلامش .
معلوم آشمدی لرده اوروپاچه خرسیتیانلرلغک
قوتی نه قدر آزالمشدر . اکر شمدی بر
انکیزیسیون یا پلسه ایدی بیکلرجه اون

بیکلرجه دکل یوز بیکلرجه میل-ونلرجه
 رفض والحاد اربابك آتشلره یاقلمسی لازم
 کلور ایدی . اما اودورلر بردها عودت
 ایتماک اوزره اعماق ماضیه ده نسیاً منسیا
 حکمنه کیتمشلردر . ابن رشده نه قدر
 بطلان اسناد اولنیورایسه کافه سی خرسیا-
 نلق و آنک ده دومینیکنلک نقطه نظرندن
 بطلاندر . یوقسه ایشته کوریلوب طور یورکه
 نصارادن سائر برچوقلری و حتی فرانسیسکن
 پاپاسلری بیله مسلک ابن رشدی قبول
 ایتمشلردر . اسلامه کلنجه : ابن رشدک
 نه کندیسی نه مسلکی طرف اسلامدن دوچار
 اعتساف اولما مشدر . کندیسی مرا کشده
 کمال راحت و ایمانجه قوت ایله عازم دار
 آخرت اولوب آثاری ده بین الاسلام منتشر

اولمشدرد. واقعاتہا فترده کورلدیکی وجہلہ
 بعض نقطہ لرجہ امام غزالینک اعتراضاتہ
 دوچار اولمش ایسہ دہ حمداً ثم شکرا
 اسلامدہ مباحثہ و مناظرہ میدانی سر بستدر.
 بویولده کی مناظرہ یالکز ابن رشد حقندہ
 واقع دکلدریا. مسالک اسلامیه اربابی میانندہ
 دہا نہ قدر دقیق و عمیق مباحثہ لرجریان
 ایتمشدر. حتی معتزلہ ایلہ ایدیلن مباحثات
 بوندن دہا پک چوق شدید و مدیددر.
 بو ابن رشد مسئلہ سی دخی اثبات ایدرکہ
 علومک نزاعی اسلامہ قارشو اولہ میوب
 علومہ مخالف کیملر ایسہ آنلرہ قارشودر.
 بوبابی دخی رسیدہ حد ختام ایتمک، ایچون
 دراپہر دیورکہ :

— ایشته اسپانیادن بتون اوروپایہ منتشر

اولان مسلك ابن رشدك خلاصه تاريخيه سى بودر.
 ايكنجى فره دريق سايه سنده سچليايه دخی منتشر
 اولمش ایدی. بو حکمدار مسلك مذکوری تماماً
 قبول ایتمش ایدی. «سچلیا مسائلی» نام کتابنده
 کائناتك حدوث و قدمی و روحك ماهیتی حقنده
 استیضاحاته کیر یشهرک بوبابده اجوبه شافیه یی
 ینه ابن ساین نامنده بر مسلماندن آلمش اولدیغنی
 اعتراف ایلور ایدی. لکن بوبابده پاییه قارشو
 آجدینی مباحثه ده مغلوب اولدی. فقط مسلك
 ابن رشد ایتالیای شمالیده برچوق وقت ده دوام
 ایلدی. وندیکده او قدر مودا حکمنی آلمش
 ایدی که کبار اهالی آندن بشقه مسلك فلسفه
 طائیزلر ایدی. نهایت کنیسا بر تدبیر قطعی اتخاذ
 ایلدی. ۱۵۱۲ سنه سنده لاترانده مجتمع اولان
 قونسیل بو مسلکی ترجیح ایدنلرک صراحة
 کفرینی حکم ایلدی. بوندن مقدم کوردیکمز
 وجهله صوك و اتیقان قونسیلی ده آنلره لغت
 او قودی. اونو تیه لم که بو قدر تدابیر زجر یه دن

صکره دخی ابن رشد مسلك حکمتی الحاله
هذه نوع بشرک قسم کلیسی نزدنده مرغوب
ومقبولدر.

بز دخی اشبو بشنجی بابی رسیدہ
حسن ختام ایلمک ایچون یالکز شوسوزی
تکرار ایدہ جکز. الحق یعلو ولا یعلیٰ علیہ.

❦ بشیخی بابہ طرفہ زدن ذیل ❦

علوم و اسلام

بز بو بابك مواد مندرجه سنی بروجہ
آتی ترتیب ایتمکده یز :

بو بابی کشادك لزومی — ازلیت عالمه
دائر مناظره — ابدیت عالمه دائر مناظره
— فلاسفہ نك « الله فاعل و صانع عالمدر »
قوللر نده کی تلخیصلرینه دائر مناظره —
فلاسفہ نك عالم ایچون بر صانع اثباتندن
عجزلرینه دائر مناظره — فلاسفہ نك معاد
جسمانی ی انکارلرینه دائر مناظره — خاتمہ.

اشبو مواد مندرجه یی بروجہ آتی
 بسط و تمہیدہ بسملہ کش ابتدار اولیورزہ.
 دراپہ رک « نزاع علم و دین » تسمیہ
 ایلدیکی کتابدن بورایہ قدر ترجمہ و انتقاد
 ایلمش اولدیغمز بش بابدن قارئین کرامتہ
 تماماً و صراحةً معلوم اولمشدرکہ معلم مومی
 الیہ دین دنیان شیئک علوم ایلہ توفیقی قابل
 اولدیغنه قناعت ایدرک بوامتساعی دخی
 کوستر مک ایچون شو کتابی یازمشدر. بز
 ایسہ مومی الیہک بوسوزی بلکه دین اسلام.
 مدن ماعدا ادیان حقنہ صحیح اولہ بیلور
 ایسہ دین اسلامک علومہ مخالفی شویله
 طورسون علوم ریاضیہ و طبیعیہ و سائرہ دن
 استنتاج اولنه جق حکمت حقیقہ دین اسلام.
 مک دخی اساس متینہ سنک اسی اولدیغنی

بداهة کوردیکمز جهة له ايشته بوکور-
 دیکمزی کوستر مک ایچون دخی دراپه ری
 انتقاد ایلمکده یز. فقط کوردیکمز شیلری
 کیمنه کوستر مک عزمنده یز؟ دراپه ره می؟
 اوروپایه می؟ کاشکی کوستره بیلسه ک کاشکی
 آنلر دخی حقیقت پرستانه بر نظر له بو حکمتلری
 کوره بیلسه لر! بو حال بزم حقمنز ده ده آنلر
 حقلر نده ده خیرلی اولور ایدی. بزعلیهمز-
 ده کی افترا لر دن قور تیلوب هدا یتزک تحقیقه
 مستفید اولور ایدک. آنلر دخی ضلالت
 حاللر ندن قور تیلوب مظهر هدایت اولمق
 ایله مستفید اولور لر ایدی. مع هذا بوده
 ممکندر. کون اولور که شویاز دیغمز سطر لر
 آنلرک دخی منظور لری اولور. فقط بز
 شم دیکی حالد کوردیکمز حقایق کندی

کنجلر مزه کوسترمک غیرتنده یز. اول
کنجلر مزه که سایه معارفوایه جناب خلا.
فتناهیده علوم شتایی اکتساب ایلمکده درلر.
اشبو اکتسابات علمیه لرندن دولتمز ملتمز
کوزل کوزل خدمتار بکله مکده درلر. دولتمزک
بکلدیکی خدمتار اوکنجلرک خدمات دنیویه.
لری اولوب نائل اولدقلری نعمتارک ایفای شکر
و محمدتی ایچون بو خدمتار دن کیرو قالمیه
جقلری حمیت و صداقلری مقتضاسندن
اولدیغی کبی ملت اسلامیجه کندیلرندن
امید وانتظار اولنان خدمت اکتساب
کرده لری اولان علوم شتاک اسلامیت
طرفندن نظر خصوصتله کورلمسی شویله
طورسون بلکه امر و تشویق دخی ایلمکده
بولندیغی کوره رک اوروپا و آمریقا اها.

لیسنک علوم علیهنده خصوصت لرنندن طولایی
 کندی مذهبلریله مجادله لری بزم ایچون
 واقع اوله میه جغنی اکلا دقدن صکره علوم
 جدیده نك برقات دهاتازه لیوب تزیین
 ایلدکلری حکمت و حقیقت قدیمه یی حکمیات
 اسلامیه یه بالتطبیق آنک رونق قدیمه و مسلمه
 سنی آرتدی رملرنندن عبارتدر. غیرت دینییه
 وحیت اسلامیه لرنندن ایشته بو خدمت
 معنویه یی دخی بکلرز. همده عنایت ربانییه
 دن قطعاً امید وارزکه بوانتظار منر دخی
 بوشه حیقمیه جقدر.

شمدی یه قدر سبق ایدن تفصیلاتدن
 کنج قارئلر منرک دخی البته معلوملری
 اولمشدرکه اسلامیت ایچنده پک بیوک حقایق
 بولندیغنی و حقایق مذکورده نك علوم شتایه

توافق ایلدیکنی دراپه ردخی انکار ایده میور.
 فقط علی الاطلاق « دین » دنیلن شیئک
 علومه توافق بر درلو کوکلی ایسته مدیکندن
 ودها طوغریسی اصل خدمت ایلدیکی
 اغراضه بو توافق ملایم بولدیغندن کاه
 قرآن عظیم الشان حق سبحانه و تعالی
 حضرتلری حقنده آتروپومور فیزم قاعده-
 سی اوزرینه مؤسس بولندیغی حالده
 بالآخره علمای اسلامیة نک علومه موافق
 حقایق ایله حکمیات اسلامیة نی تزیین
 ایلدکلینی وکاه بومو فقیته جمهیه تفوق
 ایلمش اولان ابن رشدک دخی دین اسلام
 طرفندن مقهور ایلدیه رک بعدما ممالک اسلامیه
 نک ظلمت جهل ایله طولدیغنی بیان
 ایلیمک کبی بیک درلو افترا لر ایله اسلام

عالمیہندہ کی عداوتی دخی میدانہ قوی مقده در۔
 یعنی دراپہر هیچ بردینک اساسی علومہ
 مستند اولمق شویله طورسون هیچ بردینک
 علمی تجویز ایدہ بیلرسی دخی ممکن اولہ۔
 میہ جغنی کنج متفننلرہ تازہ فکرلی فیلسو۔
 فلرہ اثبات ایدرک انسانیت ومدنیت ایسہ
 آنجق علوم ایلہ مترقی ومستفیض اولہ جغندن
 بوترقی وتفیضہ مانع اولان دیندن روگردان
 اولملری لزومنی اثباتہ چالشمقده در۔ بردخی
 محضاً معلم مومی الیہک بو حقسز وزیانلی
 صنیعہ سنی کنجلمزہ کوسستروب کرک
 دراپہرک وکرک او عقلده اولان سائر حکما۔
 نک تخیل ایلدکاری علومدن مقتبس وعلومہ
 موافق بردین معقولک محضاً اسلامیتدن
 عبارت اولہ بیہ جگنی کنجلمزک نظر

حکمتارنده اثبات غیرتیلہ چالش مقده یز۔
 دوشونہ لم کہ دین ایلہ علم آره سنده کی
 نقاط منازع فیہا نہ لردن عبارت اولہ بیلور؟
 علمك « ایکی نقطہ آره سنده کی اقصر طریق
 خط مستقیمدر » سوزی منازع فیہ اولہ -
 بیلور می؟ دین دنیلن شی هندسہ مکتبیمیدر؟
 كذلك « قدمای ارباب ہیئت کرہ ارضك
 مرکز عالم اولدیغنی ظن ایدرك حسابلرینی
 اکا کوره یوروتمشلرایسہ ده متأخرین کرہ
 ارضدن بر میلیون درت یوز بیک کرہ بیوک
 اولان شمس طور دایکن ارضك مرکز
 اولہ رق جملہ شمس یہ نی تشکیل ایلان اجرامی
 جذب ایدہ میہ جکندن شمسی مرکز اتخاذیلہ
 حسابلرینی اکا کوره یوروتمشلردر »
 سوزی منازع فیہ اولہ بیلور می؟ دین دنیلن

شی قوزموغرافیا ویاخود هیئت مدرسه-
سیمیدر؟ واقعا بعض ذواتك بعض حکمیات
باطله یی رد ایچون مسئله یی بومکتبلره بو
مدرسه لره قدر دوشوردکلری کورلمش
ایسه ده حکمتجه اباطل صریحه یی رد ایچون
علومجه حقایق دن عداو لنق مرتبه سنی بولمش
اولان مقرات قطعیه یی رده قالقشمقدن بز
برفانده امید ایدم مامکدن فضله جهت جهت
مضر تلردخی کوریرز. نه حاجت؟ برک ره
اسلافنرک کیتدکلری یوله باقه جق اولور ایسه ک
وقایه دین ایچون علومک رد وانکارینی
سنت اوکوستن وامثالی کبی آباء کنی سائیسه ده
بولورز. امام غزالی وابن رشد کبی حکما
وعلمای اسلامییه یی ایسه رد علومده دکل
بلکه حقایق علمیه ایله حقایق دینییه یی مقلا-

سه و تطبیق و محاکمه ده کوریرز. دینک
 علومه و علومک دینه میدان اوقویه بیله.
 جکلری نقاط ایسه اثبات واجب حدوث
 و یا ازلیت عالم فنا و یا خود ابدیت عالم و مبدأ
 و معاد کی نقطه لردن عبارت اوله بیلور.
 واقعا دریجه دوشونیه جک اولور ایسه بو
 نقطه لرك علوم حکمیه یه همان هیچ ده تعلق
 کوریه مز. چونکه بونلر نه علوم ریاضیه
 ونه ده علوم طبیعیه دن دکلدرلر. بلکه حکما.
 نك دخی « مه تا فیزیک » تعبیر ایتدکلری
 وجهله ماوراء الطبیعه درلر که آنلر اوزرینه
 بوروتیه جک مباحثاتده هیچ برکیمسه نك
 براهین ریاضیه و طبیعیه کی قطعی برهانی
 اوله میوب غایتی ادعالر هر کسک کندی
 اعتقاد لرندن عبارت قالور. اوت ! بونلر

علومدن زیاده دینه عائد نقطه لردر. چونک
 دین دنیان شی عیناً « بیلمکی » دکلسدر
 « اینانمق » در. بیلیمک ایله اینانمق مسئله لرینه
 لسان حکمت دینیه ده « علم و ایمان
 دنیلمشدر. بالتبع بیلنه بیله جک شیلرله
 کافه سی اوروپا لیلرک « سیانس » دیدک لری
 و بزم متفکرلر مزک « علوم و فنون » تعییر
 ایلدک لری حدود داخلنده محدود اولوب
 بونلرک اوتیه سی آرتق بیلنه بیله جک شیلردر
 اولمدقلرینی فلاسفه دخی اعتراف ایلیمکده
 درلر. بیلنه بیله جک شیلر اولمدقدن صکر
 اعتقاد اولنه بیله جک شیلردن عدا اولنه جقلر
 درکاردر. نصل که « الذین یؤمنون بالغیب
 آیت کریمه سنک تفسیرنده مفسرین عظامک
 دخی بیان بیوردقلری وجهله ایمان دنیلر

ی غائی قبول بالیقیندر. موجود و مشاهد
ولان شی حقنده ایمان دکل علم واقع اولور.
بن ایمان ایدرم که صوجاری و آتش حاردر»
یمک عبثدر. زیرا بونلر مشاهداتدن و بناء
لیله معلوما تدندر. « بن ایمان ایدرم که حق
بحانه و تعالیٰ حضرتلری وارددر. مکاندن
ماندن شریکدن نظیردن منزهدر» دنیلور
یسه ایشته بوسوز صحیح اولور. چونکه
ونلر مرئیاتدن مشاهداتدن دکلدرلر که علم
مادی بونلره لاحق اوله بیلسون. بونلر
حی الہی و تعلیم انبیا ایله اینانیلور شیلر
ولدیغندن بونلر حقنده آنجق ایمان لاحق
وله بیلور. اولحوق ایمانده حکما و فلاسفہ
شترک ایدہ مزلر. چونکه آنلرک استناد
ایلدکلری علوم ریاضیه و طبیعیہ و سائرده

بونلر داخل دکلدرلر.

مع هذا هر جهتی عین حقیقت و
 حقایقك تحقیقی محض معجزه و عین حکم
 اولان دیانت جلیله اسلامیة ده غیبه صور
 ایمان دخی او یله بر حقیقت باهره اوزریه
 تأسیس ایدلمشدرکه علوم و فنون ایله تنو
 ایدن ذهنلر دخی ذکر اولنان امور غائبیه
 دوشونه دوشونه اسلامیتك اراءه ایلدی
 صورتلردن ده طوغریسنی ودها ملایم
 بوله بیللمکدن عاجز قالورلر. ایشته بو حکم
 مبنیدرکه متکلمین کرام علمای اعلام و حکما
 تیز افهام حضراتی کافه علمی اسلامیة
 دائره سی داخلنه آله رق ایمانه متفرع اموری
 ذکر اولنان علوم و فنون ده تطبیقدن احترا
 ایتما مشلر در. مشارالیه م افندیلر من حضر

نك فلاسفه ايله بويولده كي مباحثات و منالـ
 لمراتی کوريله جك اولسه کندیلريله فلاسفه
 سانکه عین مکتبک شا کردلری ایمشلرده
 آره لرنده رفیقانه و شریکانه بر منظره
 جریان ایلمش ظن اولنور. بوندن مقدم
 راه پرك نمونه سنی بزه کوستردیکی وجهله
 سنت او کوستن و سائر آباء نصرانیه نك
 منظره لری بزمکیلره قطعاً قیاس قبول
 ایتمز.

اما بوراده « فلاسفه » دیدیکمز شیئی
 زناده و دهر یون و ملحدون کی نامرله یاد
 اولنان اشقیادر ظن ایتملی. آنلر بر صورت
 مطلقه ارباب انکار دندرلر. انکار ایچون
 برهانلری صوريله جق اولسه برهان معقول
 ایرادندن اظهار عجز ایدرلر. بلا برهان

و صورت مطلقه ده کی انکار لری کندیلرینه
 ده قناعت بخش اولمز. انسانی حیوانان
 عادیه منزله سنه ایندیر مک بیله بونلرک غاینه
 حکمتی اولیوب حتی نباتات منزله سنه ایند
 یرمکه دخی اکتفا ایده منزلر. طاش طو
 پراق کبی مواد جامده منزله سنه قدر ایند
 یرلر. بئاء علیه اشقیای مرقومه . عنویان
 جهته هیچ ده یناشه منزلر. آنلرایچور
 عرض ناموس محبت ذوی القربی حب و طر
 غیرت ملیه و دینییه و اخوت بین البشر کبی
 امور مقدسه عادتاً صاف درونلق اثری ع
 اولنور. بونلر « اشقیا » تعیرینک حاوی
 اوله بیلدیکی معانینک کافه سنه کوره حقیقه
 اشقیادندرلر. قدما نزدنده بونلرک مقداری
 یک آز ایدی. عادتاً اوچ بش مختل الشعور

حریفلردن عبارت ایدی. مسالك باطله
 حکمیهلری جمهور حکما نزدنده قطعياً
 مردود ایدی. ناسدن بونلره اویانلر دخی
 کندیلری کبی قلیل المقدار اولوب آنلر دخی
 هیئت مجموعه بشریه نزدنده مستنفر و مستکره
 ایدیلر. شمدیلرده اوروپانک بعض یرلرنده
 مقدارلری برازچو غالمش ایسه ده مستنفریت
 و مستکره هیئت قدیمه آنلر حقنده دخی
 واقعدر. هر حکومت طرفندن و ناموس
 و حیثیت صاحبی هر انسان کامل جانبندن
 دوچار مقهوریت اولورلر. ایشته بو حذله بی
 « فلاسفه » و « حکما » عنوانلرینه بحق
 اثبات لیاقت ایلمش بولنان ذوات محترمه دن
 آیرمق لازم کلورکه فلاسفه و حکمای مومی
 الیهمک کافه سی حقیقت پرست آدملر اولوب

كرك آره لرنده و كرك علمای اديان ايله وقوع
 بولان مناظره لری ايسه بالاده تعدا اولنار
 امور مقدسه بی عقول ناسه دهها واضح وده
 قطعی بر صورتده قبول ایتدیرمك مقصد
 صلاح جویانه سنه مبتیدر. واقعا بونلر
 دیانت نصرانیه یه همان هیچ ده تقرب ایده
 مز لر. زیرا کندیلری علوم و فنون میداننده
 و بونلر ك انوار ايله منور اولان ذهن و فکر
 لریله مبارزه یه چیقمش قهرمانان حکمت
 اولوب آباء نصرانیه ايسه معقولات علمیه بی
 اساسندن رد و کندی ظنلرینك لایخطیانه
 حقایقندن عبارت بولند قلیخی ادعا ایلد کلرندن
 حکما و فلاسفه نك بونلرله مناظره سی قانون
 مناظره یه صیغه مز که مناظره قابل اوله.
 یلسون. اما علمای اسلامیه کلهجه علوم

شتی بونلرك دخی میادین بحث وجدالی
اولدیغندن فلاسفه ایله بوجهتدن آره لرنده
اتحاد نظر وارد . او حالده ده مناظره اكا
مخصوص اولان قانون موجبنه ممکندر .

ایمدی بز بوبایمزده شومناظره نك
نمونه سنی قارئلر مزه کوستره جکز . دین ایله
علومك اصل نقاط منازع فیهای بوبایمزك
سرنامه سنده تعیین ایلدیکمز شیر اولدیغی
یچون « علوم واسلام » عنوانتی ده بوبابه
مناسب کور مشزدر . بوبایمزی دراپه رك
بشنجی بابنه ذیل ایدیشمزك ده سبب
مخصوصی وارددر . شویله که : بشنجی بابك
هایتلرنده دراپه رابن رشدك قیمت حکمتی
بلومه تمامیه موافق بولمق واوروپا حکمیات
جدیده سنه بیله اساس اولدیغنی کوسترمك

درجه لرینه واروب متعاقباً ابن رشدی
 دخی اسلام طرفندن مقهور کوسترمشدر
 کنج قارئلر من بونی کورر کور من « نایشت
 دین دکلر علوم ایله باریشه من والسلام
 دیمک اولیور که ابن رشدک مسلك حکمتی
 موافق اسلام اولمدیغی ایچون طرف اسلامدر
 رد اولمدیغی کی نصرانیتده موافق اولمدیغی
 ایچون طرف نصارادن یعنی پاپالق طرفندن
 دخی تحقیراً رد اولنمشدر » دبی ویره جکلا
 در. حال بوکه بو حکمی ویری ویرمزد
 اول ابن رشد ایله علمای اسلامدن که
 آره سنده وهانکی نقطه لراوزرنده نصل
 مناظره وقوعه کلشدر و اونقطه لراوزرین
 کیملر نه کی سوزلر سویلمشدر ابن رشد
 تخطئه ده اجماع وارمیدر؟ اجماع اولمدی

صورتده یالکز بر ذاتک حکمی عمومیت
 و مطلقیت صورتیله اسلامه عطف جائز میدر؟
 بورالرینی کوروب اکلامقسزین بویله بر
 حکمی ویرمک کنجلمزک ذکا و عرفانلر-
 ینه جسابانمیدر؟ یا کنجلمز بو تفصیلات
 و ایضاحاتی نره دن آله جقلمز؟ اوروپا السنه
 بیله یازلمش کتابلردن مقصوده ظفریاب
 اوله میه جقلمز بدیهی و آشکاردر. بونلر
 میاننده اک زیاده صاحب وقوف ظن اولنان
 ارنست رهنان بیله ابن رشده اسناد و افترا
 ایدیلن شیلری حقایق حکم رشده دن
 تفریق ایده مامشدر. کنجلمز بو بایده
 محتاج اولدقلمز شیلری شومیدان مناظره-
 نک ایکی قهرمانی اولان امام غزالی ایله ابن
 رشده کندیلمزندن آله جقلمزدر. اوت !

تہاقلرندن کہ بوندن اول دخی کمال حس
منتداری ایله متشکراً اعتراف ایلدیکمز
وجهله استادمنز خواجه موسی افندی
حضرتلری عربجه متکلم بولنان بو ایکی
حکیم ذوقون ایله قارئلرمن آره سنده بروجہ
آتی ترجمانلق ایده جکلردر :

دراپہرک ابن رشد مسلک حکمتی
اولق اوزره ایراد ایلدیکی شیہلری کاملاً
کوردکن صکرہ خواجه موسی افندی
حضرتلری بیور بیورلرکہ :

— تہاقلدن اکلا شلدیغنه کورہ ابن
رشدک مسلکی براسلامیت حلیانہدر. ابن
رشد بومسلکی کندیزی ایحاد ایتمش
اولیوب اول کلنلرک اقوال حکیمانہ سنہ
بالاتباع مسلک مذکورہ میدانہ قویمشدر.

ابن رشد ارسطونك اسمنى ياد ومسلك
 حكمتدن بحث ايتمكده دروايتديكي بحثلری
 ده ارسطويه اعتراض صورتيله دكل قبول
 صورتيله ایراد ایلیمکده در. ابن رشد حکمای
 حقیقه یهود و نصارا دن دخی بحث ایدیور.
 حقیقت دنیلن شی تعدا یدهمیوب واحد دن
 عبارت بولنق ضروری اولمغله نصرانیت ویهو
 دیتك حقایقندن باحث اولان حکمای نصارا
 ویهودی دخی رد ایتیمور. فلسفه حقیقه یی
 دین اسلامه و بالجمله ادیان صحیحیه موافق
 کوریور. بونی ده یهود و نصارا حکما سنك
 اقواليله اثبات ایلیمور. دراپه رك کندیسنه
 اسناد ایلدیکی وجهله ابن رشد « هر جسم
 ذی حیات کندیسندن مقدم کلمش اولان دیگر
 بر ذی حیاتدن تولد ایدر. بو عالم مادی دخی

برذی حیاتدر. بناءً علیه بالطبع دیگر برذی
 حیاتدن تولد ایلیمشدر که اوده اللهدر. هر
 شیئک منبع و موردی اودر. هر شیئی محافظ
 ایدن اودر. مشهوداتمزک کافه سی کندی
 شکلرینی بر قوتله محافظه ایدر لر که اوقوت
 دخی اللهدن کلور. اوقوت ابطال ایدلسه
 اوجسملرک دخی محولرینی مقتضی اولور.
 ایمدی الوهیت صورت دائمده طبعیات
 ایچنده حاضر و قیوم اولوب عالم طبعی
 طوتار. یعنی نوعما روح کائناتدر « سوز-
 لرینی عیناً سویله مامش ایهده بوسوزلرک
 بعضلرینه حکماً قریب سوزلر سویلمشدر.
 حتی « مخلوقاتک اولومی اصللرینه رجعتک
 مقدمه سیدر » سوزینی ده عیناً دکل ایهده
 حکمی بوکا یقین سوزلری سویلمشدر. فقط

هوای نسیمی ایچنده بالتدریج محو اولان
 صدا بر مدت طنین انداز اولمقده دوام ایله
 آندن صکرة محو اولور. آندن صکرة صدانک
 به اولدیغنی نره یه کیتدیکنی کیمسه بیله مز.
 موجودات بو صدا کبی برر برر کیده جکلم.
 الله هرشی مقامنه یالکز کندی باقی قاله.
 جق « سوز لرینی و یا خود بو مألده برشی
 سویلدیکنه و یا سویلیه بیله جکنه دائرتهافتده
 بر اشارت یو قدر. بکا قالورسه ابن رشد بو
 سوزی سویله مز. چونکه ابن رشد عالمک
 ابدیت و ازلیتنه قائل اولدیغندن «موجودات
 محو اولوب الله هرشی مقامنه یالکز کندی
 باقی قاله جق « سوزی آنک قائل اولدیغنی
 اساس ایله متناقضدر. ابن رشدک مسلك
 حکمتی اصل امام غزالی ایله اولان مناه

ظره لرندن اكلاشيلور. بومناظر اترك دراپهر
طرفندن قاتمرلری قالدیریلان مباحثه تعلق
ایدنلرینی ایشته بروجه آتی اجمال ایدیورم:

ازلیت عالمه دائر مناظره

خواجه موسی افندی حضر تلی طرز
افاده بی بواترك طور عمومیسنه توفیق ایتك
ایچون كرك امام غزالیدن و كرك ابن رشد
دن آلدیغی فقره لری بر محاوره صورتنه
قویمشدر. هم ده نه كوزل بر ترتیب كه اول
امام غزالینك نقاط مطلوبه حقنده اقوال
حكمایی نصل خلاصه و بیان ایلدیكنی كوستر.
دكن واو اقوال حكما علیه امام مشار
الیهك نه یولده مدافعاته بولندیغی اتیان
ایلدكن صكره نهایت این رشدك دخی امام

غزالی یه فصل مقابله ایلدیکنی بیان بیو-
 ییورلرکه بو حالدده نقساط مذکورده یه دائر
 هر کسک افاده سی دیکلنمش واعتقادی
 اکلاشلمش اولیور. ایشته اول باول ازلیت
 عالمه دائر فلاسفه نك سوزلرینی جمع ایتک
 ایچون نوبت کلام امام غزالی یه ویریلیور.
 امام مشارالیه حضرتلری دیورکه :

— بالجمله فلاسفه عندنده بو عالم قدیمدر
 و بلا واسطه بر حادثك قدیمدن صدوری ممکن
 دکلدرد. فلاسفه بوسوزلرینی بر چوق دلیللر
 ایله اثباته قیام ایتمشلردر. بزبوراده او
 دلیللرک اوچنی ذکر وابطال ایله اکتفا
 ایده جکز. برنجی دلیللری شودر:

« بر حادثك بلا واسطه قدیمدن صدوری
 محالدر. زیرا فرض ایده لم که بر قدیم واردر

و بوقديم دن ازل آزالده عالم صدور ايتما مشدر.
 ايمدى عالمك ازلده او قديم دن صدور ايتما.
 مسى نه ايچوندر؟ ازلده عالمك وجودىنى
 عدمنه ترجيح ايدە جك بر مرجح بولنمىوب
 عالم، امكان صرف اوزره قالدنى ايچوندر.
 دكلى؟ پك اعلا بوندن صكره عالم حادث
 اولدقده مؤخرآ عالمك اشبو حدوثنى ايكي
 صورتدن خالى اوله مز. يا بر مرجح بولنور
 و يا خود بولنمز. اكر مرجح بولنمزايسه عالم
 كمافى السابق امكان صرف اوزره قاور.
 اكر بولنورايسه او مرجحى احداث ايدن
 كي مدر؟ و او مرجح نيچون مؤخرآ حادث
 اولدى ده اولجه حادث اولدى؟ اكر « بو
 مرجحى ايجاد ايدن فلان شيدر » دنيلور
 ايسه اوزمان شى مذكوره نقل كلام اولنور.

مرجحك حدوشنده ایراد اولنان سـئوال
 دخی اوشیده باقی قالور. ایمدی احوال قدیم
 بویله متشابه اولدقده یا آندن برشی صدور
 ایتمزویا خود علی الدوام صدورایدی. بونک
 توضیحی شویله درکه: بو عالم مادام که حادثی
 حادث اولدیغی زماندن دها اول یچون حادث
 اولما مشدر؟ اولجه عالمک حادث اولماسنی
 حق تعالانک ایجاد واحداثدن عجزینه و او
 حالده حدوتک استحاله سنه حمل ممکن
 دکلدی. زیرا بو حمل قدیمک عجزدن قدرته
 وعالمک ده استحاله دن امکانه انقلابی مؤدی
 اولور که بونلرک هر ایکسی ده محالدر. بوکا
 » عالمک حادث اولدیغی زماندن اول برغرض
 یوق ایدی که صکره او غرض موجود اولدی
 ده غرضک موجودیتیه بو عالم دخی میدانه

کلدی « طرزنده بر جواب ویریه مدیکی کبی
 « عالمك برازدها اول حادث اولمامسی اولجه
 آلتك فقداننه مبنی ایدی « طرزنده دخی
 بر جواب ویریه مز. بلکه بوبابده تخیله
 قریب اولان شویله بر جواب ویرلمکدر:
 « بوعالمك حادث اولدیغی زماندن اول جناب
 حق عالمك وجودینی اراده ایتدی ده آنك
 ایچون عالم ده اولجه حادث اولمدی « واقعا
 بوسوز برازخیاله قریبدر. فقط بوندن ده
 حق تعالی حضر تترینك اراده سی حادث اولمق
 لازم کلور. حال بوکه جناب حق محل حوا-
 دث اولمدیغندن اراده نك حدوثی ذات
 بازیده محالدر. اراده نك آخر بر محله حدوثی
 ایسه حق تعالی مرید قیلمز. یعنی فرض
 ایده لم که مؤخرأ عالمك حدوثنه تعلق ایدن

اراده حق تعالاده حادث اولماشده بشقه
برمحلده حادث اولمش. واقعا بوتقدیرجه
جناب حقك محل حوادث اولسی لازم كلز
ایسهده اواراده کنديسنده بولنمديغندن
واراده اولمینجه اكا مریدنامی ویريله میه.
جکندن بوفرضه کورهده جناب حقك
مؤخرأ بوعالمك حدوشی اراده ایتمش اولسی
تحقق ایتمز. شمدي بز عالمك محل وزمان
حدوشنده کی نظریاتمزی ترك ایدهلمده اصل
حدوث عالمده کی اشکالی بیان ایدهلم : عالم
نرودن حادث اولدی ؟ نیچون حادث اولد.
یعنی زماندن دهها اول حادث اولمديده
مؤخرأ حادث اولدی ؟ اولجه آلت ویا
قدرت ویاخود طبیعت (یعنی عالمك مابه
الکمالی اولان قوت) یوق ایدی ده آنك

ایچونمی ؟ پک اعلا ! فقط شمدی سئوال
ایدرزکه : بونلر یعنی آلت ویا قدرت ویا
غرض ویا خود طبیعت اولجه نیچون موجود
اولمدی ده مؤخرأ موجود اولدی ؟ و بو
تبدل سببیه عالم ده حادث اولدی ؟ بوکا
جواباً : « مؤخرأ براراده حادث اولدینی
ایچون عالم بو اراده ایله ساحه ظهوره
کلدی » دنیه جک اولور ایسه بوده باطل
ومشکلدر. زیرا اومؤخرأ حادث اولان
اراده دیگر برارادهیه محتاج اولور. اکر
ایکنجی اراده دخی اوچنجییه و اوچنجی
دردنجییه وهلم جرا الی غیرالتهایه
اراده لر بربرینه توقف ایدرک کیدرایسه
تسلل لازم کلور. بوایسه باطلدر واکر
کیتمز ایسه اوحالدهده قدرتسز ویا خود

آلتسز یا خود غرضسز و یا طبیعتسز اوله رق
 حادثك قدیمدن ظهوری محال اولدیغنه دائر
 سویلنان سوز بعینه عودت ایدر. خلاصه
 عالم حادث اولدیغنه کوره هر نه درلو توجیه
 اولنور ایسه اولنسون محال باش کوستر.
 عالمك حدوثی محال اولنجه قدمی ثابت
 اولور که مطلوب ده بودر »

ایشته امام غزالی فلاسفه نك برنجی
 دلیللرینی بوصور تده اجمال ایلدکن صکره
 کندی مدافعه سنی دخی بروجه آتی سرد
 ایدیور. دییور که :

— فلاسفه نك برنجی دلیللری ایشه
 بو خلاصه دن عبارت اولوب بونلرک قدم عالمه
 دائر سرد ایلدکلری ادله نك الك قوتلیسی ده
 بودر. بوا یسه بروجه آتی ایکی وجه ایله

مجر و حدر. وجه اول : ای فلاسفه سز
 « بو عالم حادثدر و حدوثی ده اراده قدیمه
 ایله در. اراده قدیمه بو عالمک حادث اولدیغی
 و قتده عالمک وجودینه و حدوثنه تعلق ایتمش
 و بو تعلق سببیه عالمده میدان کلمشدر. وجود
 باشلا دیغی کونه قدر ایسه عالمک عدمی مستمر
 اولمشدر. آندن اول وجود عالم مراد الهی
 اولمادیغی یعنی اراده قدیمه نک حدوث عالمه
 تعلق ایتدیگی ایچون عالم حادث اولیوب
 آندن صکره اراده قدیمه حدوث عالمه
 تعلق ایدرک عالم دخی بو تعلق سببیه حادث
 اولمشدر » دیانلرک قوللرینی نیچون انکار
 ایدیورسکز؟ بونی اعتقاددن منع ایدن
 و بونی محال عدایتدیرن شی نه در؟ یعنی بو
 عالم حادثدر و بو حدوثی ده اراده ازلیه

ایله در. فقط بو اراده ازلیه عالمک ازل
آزاده دکل بلکه حادث اولدینی وقتده
حدوثنه تعلق ایشدر و بوتعلق سببیلده
عالم اووقت میدان کلمشدر. اما سر دیور-
سکز که « بو تقدیرجه اراده حقک حادث
اولسی لازم کلور » خیر! لازم کلز. اول
وقت لازم کلورایدی که اراده ده و او اراده-
نک تعلق ده عالمک حادث اولدینی وقتده
موجود اولسه ایدی. حال بوکه بزاویله
دیمورز. بزاراده نک قدیم اولوب یالکز
تعلقنک حدوثنه قائل اولیورز. بوندن ده
جناب حقک محل حوادث اولسی و اراده-
لرک الی غیرالهایه تسلسل ایتسی لازم کلز.
بوندن یالکز تعلقک حدوثی لازم کلور که
بوتعلق ده برامر اعتباری اولدیغندن هیچ

بر محالی مستلزم اولمز. وجه ثانی : ای
 فلاسفہ ! خصمکریکزک « قدم عالم محالدر
 زیرا قدم عالم فلک ایچون نہایتسزدور اتی
 اثباتہ مؤیددر. حال بوکہ دورات فلکک
 سدسی ربعی نصفی وارددر. چونکہ فلک
 شمسی برسنہدہ فلک زحل دہ اوتوزسنہدہ
 دور ایدیور. بو حال دہ دورہ زحل دورہ
 شمسک ثلث عشری یعنی اوتوزدہ بری
 ودورہ مشتری دہ ایکی ثلثی اولیور. چونکہ
 مشتری اون ایکی سنہدہ دور ایدیور. صکرہ
 دورات زحلک نہایتی اولمدینی کبی دورات
 شمسک دہ نہایتی یوقدر. حال بوکہ دورات
 زحل دورات شمسک ثلث عشری ایدی.
 بلکہ دہ شمسک شرقدن غربہ اولان
 دورات یومیہ سنک نہایتی اولمدینی کبی دورات

فلک ثوابتک ده نه سائی یوقدر. حال بوکه
 فلک ثوابت اوتوزالتی بیک سنه ده بر کره
 دورایدیور. غیرمتناهی اولان شیلرک بویله
 بر برندن زائد و ناقص اولسی ایسه محالدر»
 دیه سویلدکلی سوزی سز نیچون انکار
 ایدیورسکز؟ اکر بر قائل چیقوب ده
 «بونک استحالهی بدیهیدر» و یاخود
 «بودورات چفتمیدر تکمیدر؟» و یاخود
 «هم چفت هم تکمیدر؟» و یاخود «چفت
 ده دکل تک ده دکمیدر؟» دیه جک اولورسه
 نه جواب ویررسکز؟ اکر «هم چفتدر
 هم ده تکدر» یاخود «چفت ده دکلدر
 تک ده دکلدر» دیه جک اولور ایسه کز بونک
 بطلانی آشکاردر. اکر «چفتدر و چفت ده
 بر زیاده سیله تک اولور» طرزنده جواب

ویره جک اولور ایسه کز بو حالدیه نهایتی
اولیان بر شیئک واحد زیاده سیله تک اولسی
نصل ممکن اولور؟ واو واحد نره یه علاوه
ایدیلور؟ واکر «تکدر تک ده بر زیاده سیله
چفت اولور» دیر ایسه کز دمنکی سؤال
عیناً وارد اولور.

ایشته حدوث و قدم عالم مسئله سننده
فلاسفه یه مقابل امام غزالی نیک تهاقنده ایراد
ایلدیکی مدافعه دخی شوندن عبارت اولوب
ابن رشد ایسه کندی تهاقنده امام غزالی یه
جواباً دیورکه :

— غزالی نیک فلاسفه آغزندن نقل
و حکایه ایلدیکی دلیل بر دلیل جدلی اولوب
براهین قطعی مرتبه سننده دکدره. زیرا
بو دلیلک مقدمه سی مقدمه عامه دره. یعنی

عمومه قارشو سویلنان برسوزدر. حالبوکه
 براهینک مقدماتی امور حقیقیه متناسبه
 اولمق لازمدر. بونک بیانی شودر که «الممکن»
 لفظی بالاشتراك ممکن اکثری و ممکن اقلی
 و ممکن تساوی به اطلاق اولنور. [۱]
 و بونلردهده مرجحه احتیاج علی السویه
 اولمز. چونکه ممکن اکثرینک کندی کندینه
 ترجیح ایدرک ماهیتندن خارج بر مرجعه
 احتیاج اولمدینی ظن اولنور. ممکن تساوی
 ایسه بونک خلافهدر. برده امکاندن
 بعضی فاعله و بعضی ده منفعله اولور.
 فاعله اولان امکان امکان فعل اولوب

---

[۱] «ممکن» حقیقت و ماهیتی نه وجودینی
 نهده عدمی اقتضا ایتیوب بونلردن هرا یکی سندهده
 خارجدن بر مرجحه محتاج اولان شیدر.

منفعله اولان امکان ده امکان قبولدر. حال
 بوکه بونلردهده مرجحه احتیاجک ظهوری
 علی السویه دکلددر. چونکه منفعله کی امکا-
 نک خارجه بر مرجحه احتیاجی مشهوردر.
 نصل که امور صناعیه ده بو احتیاج حساً
 دخی ادراک اولنور. واقعا امور طبیعیہ نک
 اکثر یسنده ده خارجدن بر مؤثره بر مرجحه
 احتیاج بولندیغنده شک ایدیلور. چونکه امور
 طبیعیہ نک مبدأ تغیری کندیلرندن اولدیغی
 ظن اولنور. بونک ایچوندرکه بز آنلردن
 بر چوغنده متحرکی محرك صانورز. هر
 متحرك ایچون بر محرك اولدیغی و طبیعیات
 میاننده کندی کندیسنه حرکت ایدر بر
 شی بولندیغی بلادلایل بیلیمیز. چونکه
 بونلرک هپسی بیان و اثباته محتاجدر.

کذلك فاعله کی امکان ده بویله در . تأثیر
 فاعلك قوه دن فعله چیقمی ایچون خارجدن
 برمرجحه محتاج اولدیغی ظن اولنور .
 زیرا فاعلك عدم تأثیردن تأثیره انتقال
 ایتمی اکثریا برمغیره محتاج اولان تغیردن
 عبارت دکل کی کوریلور . كذلك برمغیره
 محتاج اولان تغیردخی برقاق قسمه آریلور .
 بونلرک بعضی جوهرده بعضی کیفیتده
 بعضی مقدارده بعضی ده مکانده بولنور .
 قدیم ده بواکان و تغیرکی ایکی قسمه آیر .
 یلورکه بریسی قدیم بالذات دیکری دخی
 قدیم بالغیردر . تغیراتدن بعضی بعض قوم
 عندنده قدیمده بولنمق جائزدر . کرامیه
 عندنده اراده حادثه نك جناب حقه و قدما
 عندنده کون و فسادك ماده اوزرنده

[۱] بولمسی کی . كذلك فاعلده ایکی
 قسمدرکه بریسی اراده ایله بریسی طبیعت
 ایله اجرای تأثیرایدرد . فعل ممکنک بونلردن
 صدوری کیفیتنده دخی مساوات یوقدر .
 بونلرک هپسی مسائل کثیره عظیمه اولوب
 کندیلرندن آیری آیری بحث اولمغه احتیاج
 واردر . مسئله واحده بی مسائل کثیره
 یرنده اتیان ایسه سفسطائیلره مخصوصدر .
 چونکه بومبادیدن بریسنده غلط ایتک
 موجوداادن بحثده غلط عظیمه سببدر .
 امام غزالینک حکمایه قارشو ویردیکی
 جوابلره کلنجه : بوجوابلردن وجه اول

---

[۱] ماده دن بر صورتک زوالنه « فساد »
 و آنک یرینه دیکر بر صورتک حصولنه ده « کون »
 دینور .

برسفسطه محضدر. زیرا فاعل مختار اولدقده
 یعنی برفعـلی اراده واختیار یله یاپدقده
 مفعولك تأثری فاعلك تأثیرندن وکذلك
 فاعلك تأثیر اوزرینه عزمندن مؤخر
 اولسی جائز اولدیغنه قائلیت غزالیه ممکن
 اولدیغی ایچون فعلك ومفعولك اراده فاعلن
 تأخری جائز اولدیغنه قائل اولمشدر. واقعا
 مفعولك اراده فاعلن تأخری جائز ایسه ده
 فاعلك او مفعولی ایجادندن و آنک اوزرنده
 تأثیرندن و فاعل مریدك آنی ایجادده عزم
 و قصدندن تأخری جائز دکلددر. بو حانده
 حدوث عالمی ترجیح ایدن مرجحك
 مؤخرأ موجودیتنه دائر ایراد اولنان اشکال
 اراده قدیم اولدیغی و حدوث عالم بواراده.
 نك تعلقيله حادث بولندیغی صورتده ده

باقیدر. بناءً علیه غزالی به ایکی شیئ
 بریسنی تلقی بالقبول ایلیمک واجبدر
 عالم حادث اولدینگی تقدیرجه یا « فاعله
 فعلی فاعله خارجدن برتغیر ایجاب اید
 دیه جک و یا خود » تغیر اتدن بعضسی خارجد
 بر مغیره احتیاج سزا اوله رق مغیرک بالذا
 کند یسندن نشأت ایلر » طرفه کیده جک
 اگر شق اولی اختیار ایدر ایسه فاعل ایچو
 خارجدن بر مغیر اولمق لازم کلور و اگر
 شق ثانی بی قبول ایلر ایسه قدیمک بر نو
 تغیر ایلر متغیر اولمسی اقتضا ایدر. حالبو
 بونلرک ایکیسی ده عند الغزالی باطلد
 وجه ثانی به کلنجه : واقعاً زمان واحد
 ایکی طرفده ادوار کثیره صاحبی اولر
 ایکی حرکت تصور اولنور و بعده زمانک

یکی طرفنده بو حرکتلردن هر بری ایچون
 حد محصور توهم ایدیلور ایسه غزالینک
 اعتراضی وارددر. زیرا برجهله یی دیگر
 نله یه نسبت ایلمک او جمله لک اجزایرینک
 بر برینه نسبتی ایجاب ایدر. مثلاً دوره
 حل اوتوز سنه دنیلن مدته دورات
 مسکینه اومدت طرفنده ثلث عشری
 لاقده بومطلوب حاصل اولور. زیرا
 دورات شمسدن برجهله دورات زحلدن
 جمله یه زمان محدودده نسبت اولنداقده
 ندن دوره اولانک جزؤلری ده دوره
 نیه نک جزؤلرینه نسبت اولنمق لازم کلور.
 ا شوا یکی حرکت ییننده - بالقوه اولد -
 ری ایچون یعنی ایکیسینک ده مبدئی بولنمد -
 ن جهته - نسبت ممکن اولمز ایسه برنجیسینک

اجزاسنی ایک جیسٹنک اجزاسنہ نسبت لازہ
 کلز. نصل کہ بونی فلاسفہ دلیل لریلہ اثبات
 ایتشلر در. ایمدی وقتا کہ قدما مثلاً حرکت
 شمسک مبدأ و نہایت اولمدیغنی فرض ایتدیلا
 و حرکت زحلک ده بویله اولدیغنه قائل
 اولدیلا آرتق بوا یکیسی آره سننده نسبت
 آرامق ممکن اولمدی. بناء علیہ دورہ شمسا
 نه دورہ زحل نه ده دورہ مشتری ونه ده
 سائرلرینک دورہ لری نسبت اولنه مزکہ
 بوندن هپسی ده نامتناهی اولدقلری حالده
 بعضلرینک بعضلرندن زائد و ناقص اولمسی
 و کی میسنک چفت و کی میسنک تک بولنمسی
 لازم کلسون. دورہ فلکدن هیچ بردوره
 یوقدرکہ آندن اول دخی نہایت اولیان
 دورات بولنسون. بوقضیه عند الفلاسفہ

بحیج و معترف به بر مسئله در. « حرکت
تقدمه حرکت متأخره نك وجوده كلسنك
برطی ایسه هر نه زمان حرکاتدن بریسی
ولنور ایسه آندن اول نهایتسنر اسبابك ده
ولنمی لازمدر » ظن اولنسون. چونكه
حکما دن هیچ برکیمسه كفره دهریه کبی
نهایتسنر اسبابك وجودینه قائل دکلدر.
ایرا بوندن سببسنر برمسببك و محرکسنر
برمتحرکك وجودی لازم کلور. بو ایسه
افلاسفه حقیقه عندنده باطلدر. بناءً علیه
برهان قاطع آنلری بوکائناتده حکمفرما
اولان برمحرك ازی بولندیغنه و بو محرك
ازلینك موجودیتی ایچون نه ابتدا ونه ده
اتها اولمدیغنه وعالمك ده بو محرك ازلینك
وجودندن متأخر اولماسی واجب اولدیغنی

اعتقاده مجبور ایتش و بوجهتله او محرا
 از لینک فعلی ایچون بر مبدأ اولماق قطعیه
 حکمنی آلمشدر. زیرا اکر آنک فعلند
 مبدئی اولور ایسه او فعل واجب اولیور
 درجه امکانده قالور و بوحالده کندیسی
 مبدأ اول و علت اولی اولماق لازم کلور
 امر بویله اولنجه آنک افعالندن هیچ
 بریسی دیکرینک وجودینه وارلغنه شرط
 اولماق ایجاب ایدر. چونکه افعالندن هیچ
 بر فعل یوقدرکه بالذات فاعل اولسون
 فاعل آنجق کندیسیدر. بعض فعلک بعض
 فعلدن اول اولمسی ایسه بالذات دکل بالعرض
 ضدر. بونک ایچون حکما بالعرض نہایت
 اولمیان شیئک وجودینی جائز کوردیلردم
 بالذات نہایتی اولمیان شیئک وجودینی جائز

و مديلىر. بلكه « ممكنا تدن هر نوع ايجون
 م امر ضرورى اولوب مبدأ اول واز لينك
 عودينه تابعدر » ديديلر. فقط بو حكم
 كات متتابعه ويا متصله مثللو شيلرده
 رى اوليوب بلكه كنديلرندن مقدمك
 خره سبب اولديغى ظن اولنان شيلرده
 ريدر. انسان كى كه آنى كندى كى بر
 مان توليد ايدر و بو انسان مولدك وجو-
 لك اولى اولميان بر فاعل ازلى يه قدر
 و تناهيسى واجب اولور. اوييه ايسه
 نسانك ديكر انساندن و اوديكركده بشقه
 نساندن و هلم جرا كون و حصولى كون
 رض اولوب كون بالذات دكلدر. (يعنى
 انسان مولد. توليد ايلديكى انسانك
 سطة موجوديتى اولوب يوقسه علت

مستقله سی دکدر (الحاصل وجودینک
اولی اولیان فاعلک بلا آلت یامش اولدینی
فعلر ایچون اتها اولدینی کی آلت ایله
یامش اولدینی فعلر ایچون ده اتها یوقدر.
وقتا که متکلمین کرام حکمانک بویله
بالعرض اولان شیرلی بالذات اعتقاد ایدر
اولدقیرینی ظن ایتدیلر بونک وجودینی
انکار ایله حکمانک قوللرینی حل ایتمش
اولمیوب کندی دلیللرینک ضروری و بدیهی
اولدینی توهم ایلمش اولدیلر. حال بوکه
بومسئله فلاسفهنک کلامندن پک قولای
اکلاشیلور. زیرا آنلرک رئیسلی اولان
ارسطو «اگر بر حرکتک حرکتی اولسه
ایدی یعنی بر حرکت دیگر حرکتی ایجاد
ایتسه ایدی هیچ بر حرکت بولمنز ایدی.

كذلك بر عنصر دیگر عنصری احداث
ایسه ایدی هیچ عنصر بولمز ایدی «
سوزینی تصریح ایتشدر. زیرا بویله
نهایتی اولیان شیلر مبدأ دکلدرلر. منها
دخی دکلدرلر. بونک ایچون مکوناتدن
هیچ برشیده « شوشی منقضى اولدی «
دنیه من. چونکه هرمنقضى اولدیغی ظن
اولنان شی بر بشقه صورتده تجلی ایتشدر.
بشقه بر صورتده تجلی ایتیان شی ایسه
منقضى دکلدر. بو حکم مبدأ و نهایتک بر
امرنسی اولمسندن ده بللیدر. بونک ایچون
مستقبلده دورات فلکک نهایتی اولیه جغه
قائل اولان کیمسه یه مبدئی یعنی دورات
فلکک ابتداسی اولدیغی ده انکار ایتک
لازم کلشدر. زیرا مبدئی اولان شیئک

منتھاسی ده اولمق لازمدر. مادام که دورات
 مذکورہ نك منتھاسی یوقدر اویله ایسه
 مبدئی ده یوقدر. اول و آخر کله لرندہ ده
 سوز بویله در. اولی اولان برشیئك آخری
 ده اولور. اولی اولیان برشیئك آخری ده
 اولمز. آخری اولیان برشیئك اجزاسندن
 برجزؤ حقیقت و نفس الامر ده منقضى ده
 اولمز. كذلك اوشیئك اجزاسندن هیچ
 برجزؤك مبدئی ده بولنه مز. ایشته بونك
 ایچوندرکه « فلان شی منقضى اولدی »
 دنیله مز. الحاصل حکما عندندہ عالمك قدمی
 اعتقاد اولنوب بونك ده معناسی « فعل
 الہینك اولی ده یوقدر آخری ده یوقدر »
 مسئلہ سندن عبارتدر. یالکز متکلمین بو
 معنایی اکلامیوب قدیمہ « کندیسى ایچون

علت اولیان شی « معناسنی ویردکلرندن او
معنایه مغایرتده بولنماش اولمق ایچون قدم
عالی ده انکار ایتشلردر.

ایشته ابن رشدك امام غزالی یه مقا-
بله سی دخی بوراده ختام بولدی . فقط
خاطر دن چیقارما ملیدر که امام غزالی فلا-
سفهنك ازلیت عالمه دائر اولان دلیللرینك
بورایه قدر یالکز برنجیسی اوزرینه بنای
محا که ایلمش ایدی ده ابن رشدك مقابله-
سی دخی یالکز او برنجی دلیل اوزرینه
واقع اولمقده در. بعدما امام غزالی فلا-
سفهنك ایکنجی دلیللرینی دخی بالاجمال
آندن صکره کندی مدافعه سنی ده ایراد
ایلیه جکدر . ایمدی امام مشار الیه
دیورکه :

— فلاسفہ نك ازلیت عالمہ دائرہ اولان

ایکنجی دلیللری دخی شودر :

« عالم حادث اولدیغی تقدیرجه جناب
حقك عالم اوزرینه تقدیمی حرکت یدك
حرکت مفتاح اوزرینه وبرشخصك کندی
ظلی اوزرینه تقدیمی مثللو یا علتك معلوله
تقدیمی نوعندن تقدم بالعلیه در و یا خود بر
زمانده ظهوره کلن بر حادثه نك آندن
صکره کی زمانده ظهوره کلن بر حادثه یه
تقدیمی نوعندن تقدم بالزماندر. اگر حق
تعالانك عالم اوزرینه تقدیمی تقدم بالعلیه
ایسه تقدم بالعلیه ده متقدم ایله متأخرک
زمانده مساوی اولملری لازم کلدیکندن یا
ایکیسی ده حادث اولور و یا خود ایکیسی ده
قدیم اولور. مادام که حق تعالانك شانی

ازلیتدر. بو حالده ایکی سنک ده حادث اولق
 احتمالی اولدیغی جهته عالمک ده ازلی اولدیغی
 تعین ایدر. بونلرک بریسی ازلی دیکری غیر
 ازلی اولق محالدر. چونکه بو تقدیرجه
 بینرنده کی تقدمك تقدم بالزمان اولسی لازم
 کلور. بزا یسه آنی تقدم بالعلیه فرض ایتمش
 ایدک. اکر حق تعالانک عالم اوزرینه تقدمی
 تقدم بالزمان اولق لازم کلسه زمان دخی
 عالمدن اولدیغی جهته عالم وزمان معدوم
 ایکن حق تعالانک بر زمان ایچنده بولنسی
 و او حالده ده قبل الزمان بر زمان اولسی لازم
 کلور. قبل الزمان بر زمان اولق اجتماع
 نقیضین اولدیغندن بالبداهه محالدر. زمانک
 حدوثی محال اولنجه قدمی ثابت اولور
 وزمان قدیم اولدقده حرکتک ده قدیم

اولسی ایجاب ایدر. چونکه زمان مقدار
حرکتدر. حرکت قدیم اولنجه متحرک
ده قدمی ثابت اولور. زیرا متحرک حر-
کتیه زمان دوام ایدیور»

ایشته حکمانک ایکنجی دلیلرینی دخی
بوصورتده اجمال ایلدکن صکره امام
غزالی مدافعهیه دخی شووجهله باشلایه رق
دیورکه :

— زمان حادث و مخلوقدر. کندیسندن
اول اصلا زمان یوقدر. « الله تعالی عالم
وزمان اوزرینه متقدمدر» قولزدن مرادمن
« عالم یوق ایکن الله تعالی وارایدی. صکره
عالم دخی الله تعالی ایله واراولدی» دیمکدر.
« عالم یوق ایکن الله تعالی وارایدی» قولمز.
دن مفهوم اولان شی ایسه ازله ذات

بارینک وارلغیله برابر عالمک عدمنی اخبار
 اولوب « صکره عالم دخی وجود باری ایله
 برابر واراولدی » قومانزدن مستفاد اولان
 شی دخی آنجق ذات باری ایله عالمک وجود
 ده اجتماع ایتد کفرینی اخباردر. حق
 تعالانک عالم اوزرینه تقدمندن مقصودمن
 دخی حق تعالی یالکز اولدیغی حالده وجود
 ایله تفرد ایتمش اولدیغنی افادهدر. عالم
 شخص واحد کیدر. مثلاً بز « عیسی یوق
 ایکن الله وارایدی. صکره عیسی دخی وجود
 باری ایله برابر وارالدی » دیر ایسهک بو
 جمله عیسانک یوقلغیله برابر حق تعالانک
 وارلغنی ومؤخرأ وارلقده ایکیسنک ده
 اجتماعنی افاده ایدر. اوچنچی برشی دها
 فرض ایتمک ایجاب ایتمز. واقعاً وهم

اوچنجی برشیدئک دها فرضندن کندیسنی
کیروآله من ایسه ده غلطات اوهامه التفات
واعتبار یوقد .

ایشته امام غزالیئک ایکنجی دلیلہ مقا-
بلہ سی دخی شونندن عبارتدرکہ دقت ایدیلہ-
جک اولسه فلاسفہ ایلہ آرہ لرندہ او قدر
بیوک برمسافہ بولمندیخی دخی کوریلور.
ابن رشد ایسه بودقتی دها بشقہ برصورتده
ایدیور. دیورکہ :

— غزالیئک بوسوزی دخی مغالطہ در.
زیرا برهان قائم اولدی کہ بو عالمده ایکی
وجود وارد در. بریسی طبیعت حرکتده
یعنی حرکتک کندیسندہ درکہ بو وجود
زماندن اصلاً آیرلمز. دیکری طبیعت و ماهیت
حرکتده دکلدرکہ بو وجود دخی ازنی

اولوب زمان ایله توصیف اولنمز . طبیعت
حرکتده اولان وجود حس و عقل ایله
اکلاشیله بیلور برشیدر . اما طبیعت حرکتده
اولیان وجود حساً معلوم اوله میوب مع
هذا « هر متحرک بر محرکی و هر مفعولک
بر فاعلی واردر . اسباب محرکه الی غیر النهایه
کیتمز . بهمه حال غیر متحرک بر سببه منتهی
اولور » قضیه لرینی اعتراف ایدن عقلا نزدنده
بودرلو وجودک دخی موجودیتته برهان
قائم اولدیغی کبی طبیعت حرکتده اولان
وجودک زماندن منفک اولدیغنه و طبیعت
حرکتده اولیان وجودده زمان لاحق
اولیه جغنه دخی برهان قائم اولمشدر . امر
بویله اولنججه بو ایکی وجوددن برینک
دیگرینه تقدیمی یعنی زمان کندیسنه لاحق

اولیان وجودك دائماً زمانه مقارن بولان
وجوده تقدیمی بر تقدم زمانی ده دکلدر
بر تقدم علی ده دکلدر. بونك ایچون موجود
غیر متحرکك موجود متحرکه تقدمنی ایکی
موجود متحرکدن بریسنك اخره تقدمنه
تشبیه ایدنلر خطا ایتشلردر. زیرا متحرک
جنسندن اولان هر ایکی موجود آره سنده
« شونك برنجیسی ایکنجیسیله برابردر
ویا خود ایکنجیسنندن زماناً متأخردر » دیه
تردید اولنمق صادق ایسه ده موجود غیر
متحرک ایله موجود متحرک آره سنده بو
تردید صادق دکلدر. واقعاً متأخرین
حکمای اسلامیهدن بعضاری تردید مذکو-
ری موجود غیر متحرک ایله موجود متحرک
آره سنده دخی معتبر طوتمق مسلکینه سلوک

ایتدیلر ایسه ده آنلرک بوسلوکلری مسلك
 قدمايی لایقیله اکلامدقلری وبیلمدکلری
 ایچوندور. بو حالده ذکر اولنان ایکی وجوددن
 بریسنک دیکرینه تقدیمی تقدم بالوجوددر. بو
 تقدم بالوجودانواع تقدمدن برنوع اولوب
 اوده متغیر اولمیان وکندیسنده زمان حکمنی
 اجرا ایده میان بر وجودک زمان ایچننده
 متغیر اولان دیکر بر وجوده تقدمندن عبارتدر.
 بناءً علیه حکماجه « بوایکی وجود برابر در
 ویاخود بونلردن بریسی آخره زماناً تقدم
 ایتشدور » سوزی صادق دکلدر. او یله ایسه
 امام غزالینک حکمای مومی الیهم اغزنندن
 « عالم حادث اولدینی تقدیرجه جناب حقک
 عالم اوزرینه تقدیمی یاتقدم بالعلیه در ویاخود
 تقدم بالزماندر » دیه اسناد ایلدیکی سوز

دخی بر افترادر .

ابن رشدك امام غزالی یه مقابله سی
 دخی بوراده ختام بولدی . دقت ایدیلور
 ایسه کوریلور که حکما ایله امام غزالینك
 نقطه مختلف فیہالری بربرینه نه قدر یقین
 ایسه ابن رشدك امام غزالی یه مقابله سی
 دخی او قدر یقین بر نقطه دندر . اما حکمانك
 سوزلرینی متکلمینك ویا خود امام غزالینك
 اکلامدقلرینه دائر ابن رشد طرفندن
 بیان اولنان مطالعه ده نظر واردر . بز
 اکلا یه مامق جهتنه قناعت ایده میز . علم
 وفهمده آنلر درجه سنده بولنان ذوات عالیہ
 نك بر مقصدی اکلا یه ماملری نصل قابل
 اولور ؟ بز دیمك ایسترز که حقایق شرعیہ
 نقطه نظرندن دعوایی او وجهله تصویر

ایتمک و او صورتله مصور اولان دعوای
رد ایلمک ایچون بویله یایمشلردر. یعنی
ازلیت دعواسی او وجهله تصویر اولنورسه
حکمت اسلامییه نقطه نظرندن نه صورتده
مقابله ایدیله جکئی کوسترمک ایچون بویله
یایمشلردر. بوندن ده مقصدلری حقیقت
شرعییه یی محافظه درکه اوده قدم و بقا
و مخالفة للحوادث کبی شیلرک صفات اللمدن
اوللرندن طولایی بونلری اصل حق باریده
اثبات ایلمک لزومیدر. یوقسه دعوی ابن
رشدک تصویر ایلدیکی کبی اولسه یعنی حکمای
حقیقیه نك اصل تصورلری اورتیه قونلسه
امام غزالی طرفندن مدافعهیه هیچ لزوم
کورلمز ایدی. اما او حالدهده امام مشار
الیهک اشبو مدافعهلری وسیله سیله میدان

بحث و مناظره به قوانین دقایقه و قوف
و وصولنك یولی قیامش اولورایدی. بعدما
امام غزالی فلاسفه نك اوچنچی دلیللری ده
بروجه آتی سرد ایدیور. دیورکه :

— حکمانك ازلیت عالمه دائر اوچنچی
دلیللری دخی شودرکه :

« هر حادث بر ماده ایله مسبوقدر.
زیرا هیچ بر حادث ماده دن مستغنی دکلدر.
بناءً علیه ماده حادث اولیوب حادث اولان
شی او ماده اوزرینه جاری اولان صورتلر
و عرضلر و کیفیتلر در. بونك توضیحی شو.
درکه : هر حادث حدوثندن اول یا ممکن
الوجود و یا ممتنع الوجود و یا خود واجب
الوجود در. ممتنع الوجود اوله مز. زیرا
ذاتنده ممتنع اولان بر شی اصلا بولنه مز.

واجب الوجودده اوله مز. چونکه واجب
الوجود اصلا فانی اولمز وهیچ بر وجهله
تغیر قبول ایتمز. بو حالده ثابت اولدی که
بر حادث حدوثدن اول ممکن الوجوددر.
ایمدی حادث قبل الحدوث ممکن الوجود
اولنججه « امکان » دنیلن وصفک قبل الحدوث
آنک حقنده ثابت اولدینی تحقق ایلر. حال
بوکه او حالده حادث هنوز موجود اولد.
یغندن بو امکان وصفک محلی بالآخره او
حادثی وجوده کتوره جک اولان محل
اولق لازم کلور. چونکه امکان بروصف
اضافی ونسبی اولدینی جهتله بنفسه قائم
اوله میه جغندن نسبت اولنه جق بر محل اقتضا
ایدوب او محل ایسه ماده دن بشقه برشی
دکلدر. حال بوکه او وصف امکان ایله

اتصاف ایدن ماده نك ديكر بر ماده سی دها
 اوله میه جفتدن ماده نك حادث اولسی ممکن
 کوریله مز. زیرا اکر ماده حادث اولسه
 ایدی قریباً بیان اولندیغی اوزره هر حادثك
 امکانی دخی کنسدی وجودی اوزرینه
 سابق اولغله بوحالده ماده نك امکانی بنفسه
 قائم اوله رق بشقه برشیئه مضاف اولمز
 ایدی. حال بوکه امکان بروصف اضافی
 اولغله آنك بنفسه قائم اولسی ممکن اوله مز.
 ایمدی ماده نك حدوثی محال اولنجه قدمی
 ثابت اولورکه مطلوب دخی بوایدی.

فلاسفه نك اوچنچی دلیلنك اجمالی دخی
 بوراده تمام اولدی. امام غزالی بوکاده
 مدافعه دیورکه :

— فلاسفه نك ذکر ایتدکلری امکان

حکم عقله راجع اولور. برشی که عقل آنک وجود و عدمی جائز کورر بزا کا « ممکن » تسمیه ایدرز و برشی که عقل آنک وجودینی تجویز ایده مزاکاده « متمتع » دیرز و برشی که عقل آنک عدمی جائز کوره مزاکاده « واجب الوجود » عنوانی ویریرز. بونلر بر طاقم قضایای عقلیه اولوب بر موجوده محتاج دکلدرلر که حتی آنک وصفی اولسونلر. یعنی امکان و امتناع و وجوب دنیلن شیلر عوارض ذهنیه دن اولوب عوارض خارجییه. دن دکلدرلر که خارجده قائم اوله جق بر محل اقتضا ایتسونلرده کندیلری ده او موجودک وصفی اولسونلر. بو حالده حادثک حدوثدن اول بر ماده اولوب او حادثک امکانک قبل الحدوث اوماده ایله

قائم اولسی لازم کلز که ماده نك قدمی ثابت
اولسون .

امام غزالینک مدافعه سی دخی بوراده
ختم بولدی . بوکاده ابن رشد بروجه آتی
مقابله ایلور :

— امکانک بر ماده موجودی اقتضا
ایتمی بر امر ضرور یدر . زیرا معقولات
صادقه نفسک خارجنده بر امر موجود
اقتضا ایدر . چونکه صادق « خارجده
اولدینی اوزره نفسدهده موجود اولان
شیدر » دیه تعریف اولنمشدر . بناءً علیه
« فلان شی قبل الحدوث ممکندر » دید .
یکمزده اوشیئک حدوثدن اول امکان
وصفی ایله متصف اولان برشیئک خارجده
موجود اولسی لازم کلور که اوده ماده در .

کویا بونی « اجتماع نقیضین ممتنعدر » کبی
 قضیه لره قیاس ایدوب چونکه بوراده امتناع
 ایله متصف بر موجود خارجی اولمق لازم
 کلمدیکی کبی « عالم قبل الحدوث ممکندر »
 قضیه سنده ده خارجده امکان ایله متصف
 برشی موجود اولمق لازم کلز دیه استدلال
 ایلمک برسفسطه محضدر. زیرا امتناع
 دخی امکان کبی خارجده بر موضوع اقتضا
 ایدر. بوا یسه بدیهی ویندر. چونکه « ممتنع »
 دنیلن شی « ممکن » دنیلن شیئک ضدی
 ومقابلی اولوب اضداد متقابله ایسه خارجده
 موجود بر موضع ومحل اقتضا ایدر لر. زیرا
 ضدان محل واحده جهت واحده دن
 اجتماع ایده میان ایکی شیئه دینور. بو حالده
 امکان خارجده بر موضع اقتضا ایتدیکی کبی

بونی امتناع ده اقتضا ایدر. چونکہ امتناع
 دنیلن شی بر موضعی مقتضی اولان امکانک
 سلب و ازاله سندن عبارتدر. ایمدی بونلرک
 هپسی حد ذاتنده بدیهی اولغله غزالینک
 مغالطه لرینه اعتبار یوقدر.

ایشته عالمک ازلیتنه دائر فلاسفه و امام
 غزالی وابن رشد آره سنده کی مناظره
 بوراده تمام اولدی. ازلیت عالمدن بحثی متعاقب
 ابدیت عالم دخی ذهنه توارد ایتماک ممکن
 دکلدر. بناءً علیه ازلیت مسئله سنی متعاقباً
 ابدیت مسئله سی حقنده کی مناظره نک دخی
 بروجہ آتی اجمالنه لزوم کورلدی.

ابدیت عالمه دائر مناظره

حضرت امام غزالی اولاً ابدیت عالم

مسئله سنی فلاسفه طرفدن بروجہ آتی
تصویر ایدیور. دیورکہ :

— فلاسفه ابدیت عالمی اثبات خصو-
صندہ ازلیت عالم حقندہ کی دلیلرندن بشقہ
ایکی دلیلہ دها تمسک ایتدیلر. ازلیت عالمہ
دائر اولان دلیلرینی بالادہ ذکر وابطال
ایتدیکمز جهتہ بورادہ آنلرک تکرارندن
بالطبع صرف نظرلہ ابدیت عالمہ متعلق اولان
دیکر ایکی دلیلرینی بروجہ آتی ذکر وابطال
ایلیہ جکز. برنجی دلیلری شودر:

« جالینوس دیدی کہ : مثلاً شمس قابل
انعدام اولسه ایدی مدت مدیدہ دنبری آندہ
ذبول یعنی تناقص وتغیر ظہور ایدرایدی.
حالبو کہ بیکلر جہ سنہ دنبری اجرا اولنان رصدلر

آنك نه مقدارينه نه ده رونق وشعشعه سنه
 اصلا خلل طاری اولمديغنه دلالت ایتمکده
 در. مادام که شمسده بو طول مدت ظرفنده
 ذبول بولمندی بو حال آنک اصلا فاسد
 اولیه جغنه دلالت ایلدی. جالینوسك خلاصه
 دلیلی شودر که : « مثلاً اگر شمس فساد
 قبول ایدر اولسه ایدی طول مدتدنبری
 آنده ذبول بولمق و مشاهده اولمق لازم
 کلور ایدی. بولزوم ایسه باطلدر » یعنی
 شمدی یه قدر آنده ذبول بولنماش و مشا-
 هده اولنماشدر. اویله ایسه ملزوم ده باطلدر.
 یعنی شمسك فاسد اوله جغی ده محالدر »
 بودلیلی امام غزالی بروجه آتی رد
 ایلور :

— بودلیل ایکی وجهله باطلدر. وجه

اول : فلاسفہ نك قیاس استثنائی شرطی
متصل دیدکاری شوقیاس بوراده مطلوبی
غیرمستلزم وغیرمنتجدر. زیرا «اگر شمس
فسادی قبول ایدراولسه ایدی» مقدمه.
سندہ کی فسادى یا ذبولك فسادى ایله تقید
ویا خود ذبولدن بشقہ بر طریق فساد اولہ میہ.
جغنی بیان ایتلیدر کہ «آندہ ذبول بولنمق
ومشاهدہ اولنمق لازم کلورایدی» مقدمه.
سی ده طوغری اولہ بیلسون. مع هذا
ذبولدن بشقہ برشی ایله شمسك فساد اولہ.
میہ جغنی ده مسلم دکلدر. چونکہ ذبول وجوه
فسادك یالکز بریسیدر. بناءً علیہ برشی
حال کالندہ ایکن بغتہ فساد اولی ویرمسی
هیچ ده بعید دکلدر. وجه ثانی : تسلیم
ایدہ لم کہ جالینوسك قولی قید مذکور ایله

تقیید اولنمش اولسون وذبولدن بشقهده
 برطریق فساد بولنسون. فقط جالینوس
 ذبولك شمسه عارض اولمیدیغنی نره دن
 بیلدی؟ اکر «رصدلردن بیلدم» دیه جك
 اولور ایسه بو محالدر. زیرا رصدلر شمسك
 مقدارینی آنجق بالتقریب بیلدیره بیلورلر.
 فلاسفهنك قوللرینه کوره شمس کره ارضك
 یوز یتمش مثلی [۱] اولدیغندن شمسدن
 مثلاً طاغلر قدر اکسیلسه بیله عندالحس
 تین ایده مز. بناءً علیه جائز که شمیدییه

---

[۱] شمیدی رصدلره کوره کره شمس کره
 ارضدن بر میلیون درت یوز بیك کره بیوک
 اولدیغنی فرض ایتدیر مکده درلر. راصدین جدیده
 شمسك ذبولنه قائل اولوب حتی نه قدر بیك سنه
 صکره کاملاً یانمش اوله رق سونه جکی حقنده ده
 بر طاقم حسابات فرضیه یه کیریشورلر.

قدر شمسدن مقادیر عظیمه نقصان اولسون
 ده حس او نقصانی ادراک ایده مسون.
 شونی بر مثال ایله ایضاح ایده لم : عند
 الفلاسفه یاقوت ایله ذهب عناصردن مرکب
 و قابل فساددر. ایمدی برپارچه یاقوت بر
 محله وضع اولنسه ده اوراده یوز سنه طور.
 سه بومدت ظرفنده او یاقوته عارض اولان
 نقصانی حس و ادراک ایده میز. تاریخ رصد
 دن بری شمسه عارض اولان نقصان دخی
 شمسه نسبت فصل ایسه یوز سنه ظرفنده
 مذکور یاقوته عارض اولان نقصان دخی
 یاقوته نسبتله او یله در.

ینه فلاسفه نك ابدیت عالم حقنده کی
 ایکنجی دلیل لرینی دخی امام غزالی شو و جهله
 خلاصه و تصویر ایدیور:

— فلاسفه دیدیلرکه : « بو عالم جواهر
 و اعراضدن مرکبدر. حال بوکه جواهر
 عدمنی موجب بر سبب معقول یوققدر
 زیرا عالم موجود اولدقدن صکره آنک
 عدمه کیتمیسی اولسه اولسه اراده قدیم
 ایله اوله بیلور. اراده قدیمه ایله عالمک عدم
 کیتمیسی ایسه محالدر. زیرا جناب حق اول
 عالمک عدمنی اراده ایتیموب بلکه وجودی
 اراده ایتمش ایکن مؤخرأ آنک عدمنی
 اراده ایدر ایسه کندیسنک بر حالدن دیگر
 بر حاله تغیر ایتمیسی لازم کلور. بوا یسه حق
 باریده محال اولدیغدن عالمک عدمی دخی
 محالدر »

امام غزالی فلاسفه نك اشبو ایکنجی
 دلیللرینه دخی بروجه آتی مدافعه ده

— بن سزك بو دلیلر یكزه اوزون
 اوزادی یه جواب ویرمه قیام ایتیه جکم.
 بونلره مختصراً بر جواب ویره جکم. سز
 « ایجاد و اعدام اراده قادر ایله در » دیانلرك
 سوزلرینی نیچون انکار و رد ایدیور سکز؟
 جناب حق بر شینك وجودینی اراده ایتد-
 کده آنی ایجاد و بر شینك عدمی اراده
 یورد قدده آنی ده اعدام ایدر. جناب حقك
 کمال اوزره قادر اولسنك معناسی دخی بودر.
 زیرا بو وجهله ایجاد و اعدام قدرته کمال
 جمله سندنذر. سز « جناب حق مؤخرأ
 عالمك عدمی اراده ایدر ایسه کندیسنك
 بر حالدن دیگر حاله تغیر ایتسی لازم کلور »
 دیور سکز. خیر! لازم کلز. چونکه بو

اراده ايله جناب حقك كندى دكل فعلى
 يعنى اراده سنك تعلق ايتديكى شى تغير ايدر.
 بوندن ده بر محال لازم كلز . اكر سز
 » فاعلدن بر فعلك صدورى لازمدر . عالم
 معدوم اولدقده جناب حقدن صدور ايدن
 شى نهدر ؟ » دپرايسه كز بزده ديرزكه او
 حالده آندن صدور ايدن عدم متجدددر .
 يعنى عالم معدوم اولدقده دكل ايكن حق
 تعالى آنك عدمنى وجودينه ترجيح ايدر كه
 بوده بر فعلدر .

فلاسفه ايله امام غزالى آره سنده ابديت
 عالمه دائر سبق ايدن شو منظره اوزرينه
 ابن رشد دنخى ديوركه :

— غزالينك جالينوس طرفندن نقل
 وحكايه ايلديكى دليل واقعا غزالينك ديدىكى

کبی مجروحدر . فقط جالینوسک بودلیلی
 بر دلیل تحقیقی دکل بر دلیل اقصاعیدر .
 مع هذا غزالینک بودلیله ایراد ایلدیکی ایکی
 وجه دخی مردوددر . شویله که : اگر شمس
 ذبولی قابل اولسه ایدی تاریخ رصددن
 بری آندن تحلیل ایدن اجزا دخی شمسک
 غایت بیوکلکندن ناشی عندا الحس شمسه
 بر نقصان ایراث ایتامش اولسه بیله اجزای
 مذکوره طرف شمسدن کوریه بیله جک
 بعض اجرامک حدوثه سبب اولور ایدی .
 چونکه شمسک ذبولی دیمک آندن بر طاقم
 اجزایک تحلیل وانفصالی دیمک اولمغاه
 شمس قابل ذبول اولدیغی تقدیرجه آندن
 تحلیل ایدن اجزایک کافه سی حول شمسده
 بر برینه التحاق واتصال ایدرک اوراده بر

جسم ترکیه ده تشکیل ایدر و بو سبیل
 عالمک یا اجزاسنده و یا خود کیفیاتنده بر
 نوع تغیر حصوله کلور ایدی. حال بوکه
 بونلرک بریسی واقع اولمدی. فلاسفه نیک
 ایکنجی دلیلرینه غزالینک ایراد ایلدیکی
 جوابه کلنجه : بوده سفسطه در. زیرا
 فلاسفه بر فاعل بر شیئی افساد ایتدکده
 یعنی صورت مخصوصه سنی ازاله ایلدکده
 حین افسادده اوشیئک عدمنی انکار ایتدیله.
 فقط فعل افسادک اوشیئک عدمنه تعلق
 ایتدیکنده قائل اولدیله. بلکه آنلر «فعل
 افساد شیء مذکورک بالفعل موجودیتدن
 بالقوه موجودیته نقلنه تعلق ایدر وعدمک
 وقوع وحدوثی ده بو تعلقه تابع اولور»
 دیدیله. بو حالده عدم دنیلن شی فاعله

ببت اول نور ایسه ده بر موجودده فاعلك
 اثرینی متعاقب عدمك وقوعه کلسیله او
 علك او عدمی اولاً وبالذات یا پیش او لمسی
 لازم کلمز. زیرا فاعلك فعلی یعنی تأثیری عدمه
 اولاً وبالذات دکل بلکه ثانیاً وبالعرض
 ملق ایدر و بوده مفعولی بر وجوددن دیگر
 جوده یعنی بر صورتدن دیگر صورته نقل
 له اولور و بو فعلی متعاقباً دخی عدم دنیلن
 ی حصوله کلور. نارك هوایه انقلابی
 بی که نار هوایه منقلب اولدقده بو فعل
 انقلابی متعاقباً ناره عدم لاحق اولور.
 الاسفیه کوره وجود و عدمده دخی ایش
 یله در. یعنی بر ماده دن بر شیئك عدمی
 یمك اوشیئه مخصوص اولان صورتك
 ندن زوالی دیمك اولوب بر شیئك وجودی

دیمك دخی زائل اولان صورتك یرینا
 دیگر بر صورتك او ماده ده حصولی دیمکدر.
 ایمدی باری تعالانك فعلی اولاً وبالذات
 حصوله وثانیاً وبالعرض دخی عدم وزواله
 تعلق ایدر. بو حالدده امام غزالینك « عالم
 معدوم اولدقده حق تعالادن صدور ایدن
 شی عدم متجدددر » دیمسی سفسطه دن
 بشقه برشی دکلدر.

ایشته ابن رشدك امام غزالی یه مقلا
 بله سی دخی بوراده تمام اولدی. ترقیات
 علمیه نك بو کون پیدا ایلدیکی نقطه نظر دن
 بو مناظره یه باقیلور ایسه کوریلور که سوزی
 بو قدر اوزاتمغه سبب اولان شی فلاسفه نك
 انتخاب ایتمش اولدیغی مثالك او یغونسز لغیدر
 شمسده عقللره حیرت ویره جك بر دوام

وجود اولدیغندن بونی فنابولمزن ایتمشلر.
 حال بوکه خلقتده کی قدرت الهیه به نسبتله
 شمس ایله ذرءنک نه فرقی واردر؟ بوندن
 مقدم تحشیه مزده دخی بیان ایلدیکمز
 وجهله شمدیکی رصدلر شمسک ارضدن
 یوز یتمش کره دکل بر میلیون درت یوز بیک
 کره بیوک اولدیغنی فرض ایتدیر یورلرده
 اهل رصد بونک بيله فانی اولدیغنی اعتراف
 ایله حتی زمان فزاسنی تعیین ایچون بر طاقم
 حساباره بيله کیریشیورلر. «کل من علیها
 فان ویبقی وجه ربک ذوالجلال والاکرام»
 حقیقت ازلیه وابدیه سنه حقیقیون فلاسفه
 متفقاً سرفرو برده قناعت اولمشلردر.
 ابن رشدک مقابله سنده دخی بر درجه به قدر
 ایضاح اولندیغنی اوزره امام غزالی ایله

فلاسفہ آرہ سندنہ کی اصل نقطۂ اختلاف
 فنانک بزجہ تعقل ایدیلہ بیلہ جکی صورتندہ
 دکلدرد۔ فلاسفہ دخی فنای عالمہ قائلدرلر۔
 اختلاف یالکز کیفیتندہ در۔ حالبوکہ حدوث
 وقدم بحئی اولجہ نصل حل ایدلمش ایدیسہ بقا
 وفنا مسئلہ سنک حلی دخی تمامیلہ آنک
 نظیریدر۔ نصل کہ خلقتندہ اصل تقدم ارادہ
 الہیہدہ اولوب خلقت دخی آنی تعقیب
 ایللمش ایسہ فنادہ تقدم دخی ارادہ الہیہ
 وابستہ اولوب بعد الفناینہ ارادہ باقیدرکہ
 حکم آیت کریمہ دن مقصود اولان وجہ رب
 ذوالجلال والاکرام دخی ایشتہ بوارادہ
 اولق کرکدر۔ الحاصل اولجہ دخی دیدیکمز
 وجهلہ کائناتک بر فاعل قادر ارادہ سیلہ
 یایلوب ینہ آنک ارادہ سیلہ ییقیلہ جغندہ

بین الفلاسفہ والامام اتفاق بدیہی و آشکار در۔
 بونلرک کیفیتی خصوصندہ کی اختلاف ایسہ
 مطالعین ایچون توسیع افکارہ خدمت
 ایدہ جک مباحث نافعہ دندر دیہ تلقی
 ایدملیدر۔ آرہدہ کی بو مخالفتی انظارقارئیندہ
 تصویر ایچون علوم ریاضیہ وطبیعیہ نک
 اتفاقدن متولد اولان فن ہیئتہ اخطار
 ایدرز۔ قدمانک کرہ ارضی مرکز عالم
 اتخا ذندن عبارت بولنان مسلکی ایلہ متأخر۔
 ینک کرہ شمسی مرکز عالم اتخاذا یتلرندن
 عبارت بولنان مسلکری آرہسندہ کی مخالفتی
 دوشونہ جک اولور ایسہک امام غزالی ایلہ
 فلاسفہ آرہسندہ کی مخالفتی جزء الذی لایتجزا
 درجہ سندہ لاشی قیلندن کوریرز۔ زیرا
 علم ہیئتہ متقدمین ایلہ متأخرین بری

برینه طبان طبانه ضدد. بریسی ارض
 ثابت شمس متحول اولدیغنه و دیگری شمس
 ثابت و ارض متحرك بولندیغنه قائلدرلر.
 لکن احوال فلکیه یی ترصد امرنده بو
 مخالفت عظیمه نك برسوء تأثیری کوریله.
 بیلشمیدر؟ کوریله بیلورمی؟ یالکز حسا.
 باتک تحویلندن بشقه نه تأثیری اوله بیلور؟
 تاریخک ظلمات جهلنده مستغرق اوله حق
 قدر قدیم بر زماندن چند عصر اولنه دکن
 علم هیئت اصول قدیمه وجهله بالوضع ترقی
 ایتدیریله کلمشدر. قرق الی عصر دنبری
 اجرا ایدیله کلن حساباتده متأخرین عاداتا
 هیچ بر یا کشلق بوله مامشدر. جزوی
 یا کشلقلر ایسه متقدمینک قوللاندقلری
 آلتلر متأخرینک آلتلرینه نسبتله قبا صبا

شیرا و ملرندن نشأت ایتشدر. یوقسه بر
 خسوفی بر کسوفی حساب ایلمکده متقدمین
 دخی متأخرین قدر اصابت ایلمشدر و بین
 الثوابته موجود اولان مسافات زاویه ویه یی
 متقدمینک مساحه لرنده متأخرین طرفندن
 ذره قدر یا کلشلق بولنه مدینگی کبی کړک بزم
 کره ارضمزك سنين شمسیه و قمریه سنی تشکیل
 ایلان حرکات محرکه و کړک سیارات سا-
 رنه نك دوراتی حسابلرنده دخی هیچ بر
 یا کلشلق بوله مامش لردر. دیمک اولورکه
 اختلاف اصل مقصوده اولیوب او مقصو-
 ده وصولک اصولنده در. بونسبت عینیه
 فلاسفه ایله امام غزالی آره سنده ده
 واردر. لکن اولجه کندی طرفندن ده بیان
 اولندیگی وجهله او فلاسفه دن مقصود

زندقه و دهریه کبی کفره معاندین دکل
فلاسفه حقیقه در.

فلاسفه نك « الله صانع عالمدر »

قوللرنده کی تلپسی

بورایه قدرسبق ایدن مناظراته دقت
بیورلمش ایسه کورلمش اکلاشامشدرکه
بین الفلاسفه دهر یلردن یعنی وجود باری بی
بالکلیه انکار ایدن کفره ضاله و مضله دن
ماعداهیچ برفرقه حق تعالی حضر تلرینک
وارلغنی قدرتی انکار ایتک شو یله طور
سون خلقت کائناتی دخی اوسبحان متعاله
اسناد ایتکدن کیروطورمدیلر. یالکز اثر
صنع الهی اولان بو خلقتک قدیم و یا حادث
اولمق ایله فانی و یا خود باقی اولمسی آره سنده

مناظراته کیرشدیلر. حتی قدم و بقا اثبات
 اولندیغی حالده بیله بوندن کائناتک برصا-
 نعدن مستغنی عد اولنه جغی خوفی بولنه مز-
 چونکه مقدارلری پک آز اولان معاندین
 منکریندن بشقه بین الفلاسفه بوادعا کیمسه
 ده یوقدر. دهر یونه کلنجه آنلره عالمسک
 حدوث و فاسی اثبات اولنسه بیله دعوای
 باطللرندن رجوع ایتمزلر. آنلرک شانی مکابره
 و معانده در. قانون مناظره یه رعایتلری
 اولمیوب آنلرک قابون مناظره سی صوفیزم
 یعنی سفسطه منطقیه در. مع هذا امام غزالی
 اقوال فلاسفه ده بعض تلخیصلر کوردن ظننده
 بولندیغدن نمونه سی بوندن مقدمکی مباحثه
 کوریلن دقت و وشکافانه سیله مشار الیهک
 بوتلیس حقنده دخی ایراد ایلدیکی تتبعاتی

بروجه آتی کورمکه و کوسترمکه لزوم
کوردك . دیورکه :

— دهر یه دن بشقه فلاسفه اتفاق
ایتدیلرکه الله تعالی صانع و فاعل عالمدر
وبوعالم آنک فعلی و صنعیدر. مع هذا فلاسفه
عندنده بوعالمک فعل الهی و صنع سبحانی
اولسی بروجہ آتی وجوه ثلثه ایله ممکن
دکلدر. وجه اول : فاعلک مختار و مرید
اولسی لازمدر. الله تعالی ایسه آنلرجه
مرید دکلدر. بلکه ده اصلا صفتی یوقدر.
آندن هر نه که صدور ایتمش ایسه حرارتک
آتشدن ضیانک شمسدن صدووی کبی بلا
اختیار ولا اراده صدور ایتمشدر. بونک
توضیحی شو یله در که : فاعل علم و اختیار
واراده ایله کندیسنندن فعل صدور ایدن

شیدر. حال بوکه عند الفلاسفه بو عالمک
 اللهدن صدوری معلولک علتدن صدوری
 کبی اولوب شخصلره ظل و شمسه نور
 نصل لازم کلش ایسه اللهده عالم او یله
 لازم کلشدر. بوراسی معلوم اولدقده
 دیرزکه: « سراج ضیایی و شخص دخی
 کولک یی یاپار » دیان بر آدم شبهه یوق که
 بر مجاز سویلمش و بو مجازده حددن آشوری
 توسع ایتمشدر. یعنی سبیتده سراج ایله
 شمس فاعله تشبیه ایدرک آنلره « فاعل »
 نامنی و یرمشدر. چونکه برشی مجرد سبیت
 ایله حقیقه فاعل و صانع عنوانلرینی آله مز.
 بلکه بالاختیار و بالاراده کندیسندن بر فعل
 واقع و صادر اولور ایسه اوزمان فاعل
 و صانع عنوانلرینی آلور. حتی بر کیمسه

« دیوار فاعل دکلدرد. طاش فاعل دکلدرد. جماد
 فاعل دکلدرد. چونکه فعل حیوانه مخصوص صدر »
 دیر ایسه انکار ورد اولنه مز. و بو آدم شو
 قولنده کاذب اولمز. حالبوکه فلاسفه عندنده
 طاشک و دیوارک دخی فعللری وارد رکه اوده
 ثقلت لریله مرکز ه طوغری میل و آنی طلب
 ایتملر یدر. کذلک بونلرجه آتشک ده فعلی
 وارد رکه اوده تسخیندر. ایمدی مادام که اشیای
 مذکور هیه حقیقه فاعل و صانع عنوانلرینی
 ویرمک محالدر بو حالده حق تعالی ه دخی
 فاعل عالم و صانع عالم عنوانلرینی ویرمک
 محال اولمق لازم کلور. او یله ایسه فلاسفه
 نک « الله تعالی فاعل و صانع عالمدر » سوز
 لری تلخیصدن بشقه برشی دکلدرد. وجه ثانی:
 الله قدیم اولوب فعل ایسه حادث اولدیغندن

وخلقت عالمده آنلرجه قدم بولنديغندن
 آنلره كوره عالمك فعل الهی اولسی باطلدر.
 شویله كه : فلاسفه اصولنجه فعل ایچون
 احداث شرطدر. بناءً علیه آنلرجه برشی
 احداث اولنمدیقه اكا فعل دنیلمز. حالبوكه
 عندالفلاسفه عالم قدیم اولدیغی جهتله آنی
 احداث ممكن دكلدر. قدیمی احداث حاصلی
 تحصیل اولوب بوده بالبدهه باطلدر.
 احداث عالم باطل اولنجه عالمك فعل الهی
 اولسی ده باطل اولور. وجه ثالث : فلاسفه به
 كوره واحدن آنجق واحد صدور ایدر.
 مبدأ اول ایسه آنلرجه من كل الوجوه
 واحد اولوب عالم اشیای مختلفه دن متركب
 اولدیغندن آنلره كوره عالمك فعل الهی
 اولسی ممكن ومتصور دكلدر. ایمدی بوايكي

وجهله دخی ثابت اولدی که فلاسفه نك
 « عالم فعل الهی و صنع سبحانیدر » دیمه لری
 دخی تلیسدن یغنی اعتقاد باطللرینی ستردن
 بشقه برشی دکلدرد.

ایشته امام غزالینک فلاسفه یه حکم
 ایلدیکی تلیسک وجوه ثلثه سی بوندن عبا-
 تدر. ابن رشد کندی تهافتده حضرت
 امامک بو سوزلرینه دخی مقابله ایلور.
 دیورکه :

— وجه اوله جواب : غزالینک
 « فاعلك مختار و مرید اولسی لازمدر »
 قولی نه حد ذاتنده معروف ونه ده فاعل
 عالم حقنده معترف به دکلدرد. مکرکه اوزرینه
 برهان قائم اوله و یاخود شاهدك حکمنی
 غائبه نقل صحیح اوله. زیرا بزاشیای مؤثره یی

ایکی صنف کوریورز. برنجی صنف یالکز
 بر اثر یاپیور. اوده بالذات حصوله کلیور.
 مثلاً آتش آنجق حرارتی و بوزدخی آنجق
 برودت یاپیور. فلاسفہ دخی بونلره «بالطبع
 فاعل» نامنی و یر یورلر. ایکنجی صنف
 بر طاقم اشیادرکه بونلردخی بر وقت بر
 شیئی و دیگر وقت اوشیئک صدینی یاپیورلر.
 بونلر مرید و مختار اولوب اشیاده تأثیرلری
 آنجق علم و اراده و رویت ایله حاصل اولور.
 فاعل عالم اولان حق سبحانه و تعالیٰ حضر.
 تلری بوکی تأثیرلردن منزهدر. زیرا اراده
 و اختیار دنیان شیلر انفعالات و تغیرات
 جمله سندن اولوب حق سبحانه و تعالیٰ ایسه
 انفعال و تغیردن بریدر. کذلک حق تعالیٰ
 فعل طبعیدن دها زیاده منزهدر. زیرا بر

شیتک فعل طبیعی اوشیتک جوهرنده
 یعنی ذاتنده بالضروره وبالاضطرار حاصل
 اولوب ضرورت واضطرار ایسه حق باریده
 بالبداهه محالدر. برده فعل طبعینک فاعلن
 صدوری عن علم یعنی بیلهرک دکلدر. حال
 بوکه فعل حقک کندیسندن صدوری عن
 علم اولدیغی مبرهن و مثبتدر. خلاصه جناب
 حقک جهت فاعلتی یعنی هر برشیتی نصل
 ونه ایله یاپدیغی کیمسه نک معلومی دکلدر.
 چونکه اراده سنک پیشگاه مشاهده مزده
 اولان شیرده نظیری یوقدر. بو حالد فاعل
 لفظنک مفهوم و معناسی «آنحق برشیتی اراده
 و اختیار و رویت ایله یاپاندر» دیمک و بوتعریفی
 فاعل شاهد و فاعل غائبه شامل قیلمق نصل
 اوله بیلور؟ فلاسفه بوتعریفک هر ایکیسنه ده

مطر دأ شموله قائل اولمد قبری ایچ-ون
 انفعالات قیلندن بولنان اراده واختیار ایله
 حاصل اولان فعلی فاعل اولدن یعنی حق
 تعالادن نفی ایتتمک کندیلرینه لازم کلمشدر.
 بوا یسه بالطبع وبالنفس بین و بدیهیدر.
 بناء علیه فعل مذکورى الله اسناد ایدن
 اصل تلخیصده بولنمشدر. فلاسفه ایسه
 تلخیصده بولنما مشدر. چونکه ملبس حقى
 دکل غلطی قصد و اراده ایدن کیسه در.
 حقه خطا ایدن کیسه ملبس دکلدر.
 معلومدر که فلاسفه طلب حق صد دنده در لر.
 بناء علیه ملبس اوله مز لر. « الله تعالى
 اراده بشره بکزه مز بر اراده ایله مریددر »
 دیان بر کیسه ایله « الله تعالى علم بشره
 بکزه مز بر علم ایله عالمدر » دیان کیسه

آرەسەندە اصلا فرق یوقدر. جناب حقك
نصل بیلدیکی ادرا كمزك فوقەندە اولدیغی
کبی نصل اراده ایلدیکی ده ادرا كمزك فو-
قەندەدر. وجه ثانی یه ویریلەجك جوابه
کلنجە : واقعا عالم بذاته قدیم وغیرمتحرك
اولمق اعتباریلە موجود اولسە ایدی کند-
یسی ایچون فاعل بولنماق لازم کلور ایدی.
اما اگر حدوث دائمی ایچندە قدیم معناسنه
اوله رق موجود اولور ایسە یعنی حدوثك
نه ابتداسی نه ده انتهاسی بولنمز ایسە عالم حق
تعالانك ایجاد واحداث کرده سی اولمق
ایجاب ایدر. چونکه حدوث دائمی بی افاده
واعطا ایدن شی حدوث منقطعی افاده واعطا
ایدن شیدن زیاده « محدث » و « موجد »
نامنه لایق و مناسبدر. بوجهتله عالمه « حدوث »

وصفنی ویرمک قدم وصفنی ویرمکدن دها
 مناسب ایسه ده حکما عالمی «برشیدن بعدالعدم
 بر زمانده حادث» معناسندن حفظ وصیانت
 ایچون آنی «قدیم» ایله تعبیر ایتشلردر. وجه
 نالته کلنجه: «واحددن آنجق واحد صدور
 ایدر» قاعده سی فلاسفه نك ملتزم و مسلمی اولور
 ایسه واقعا بوکا جواب ویرمک پک مشکلدردر.
 فقط متأخرین فلاسفه اسلامیه دن بشقه لری
 بویله هیچ بر قاعده سویله مامشلدردر.

ابن رشدك امام غزالی یه مقابله سی
 دخی بوراده تمام اولدی. بز بومسئله دن
 اولسه اولسه بومناسبتله دخی توسیع افکاره
 خدمت ایده جک سوزلر سویلنمشدردیه
 ممنون اوله بیلورز. یوقسه حضرت امام
 غزالی نك مبدأ کلامنده «دهریه دن بشقه

فلاسفه اتفاق ایتدیلرکه الله تعالی صانع
 و فاعل عالم درو بو عالم آنک اثر فعل و صنعیدر»
 جمله لرینی کورد کدن صکره اثبات تلیس
 ایچون ایراد ایلدیکی ایضاحاتی تعجیله تلقی
 ایلرز. چونکه ایضاحات مذکورده نك هیچ
 برجهتی فلاسفه حقیقه سوزلری اولمیوب
 کاملاً دهریه سوزلریدر. حضرت امام بو
 سوزلری دهریه یه قارشو مدافعه اولق
 اوزرد ایراد و بعده رد ایلمش اولسه لر
 ایدی بجا کوریه بیلورایدی. اما بونلری
 اقوال فلاسفه در دیه رده قالق شمع بشقه.
 لرینک قصور لریه او قصورلره هیچ تعلقی
 اولمیانلری مؤاخذه قلیلندن عد اولنور.
 فلاسفه آشک قوه تسخینه سنه و بوزک
 قوه تبریدیه سنه بر « فعل » و بونلرک او

قوتلر آثارینی اراءه ایتلرینه « فاعلیت »
 معناسنی و یرملری بزجه کورلمش ایشید-
 لمش شیلردن دکلدرد. بلکه دهریه نك شمدي
 ماتریالیست دنیلن متجدد لری بالا آخره انکار
 محضه قدر وارمق ایچون جهانده ماده
 وقوتدن بشقه موجود تصور ایده مامکده
 وخلق و تکوینی دخی ماده ده کی قوته اسناد
 ایدی و یرمکده درلر. حکمای حقیقیه یه
 کلنجه بونلر حق تعالی پی فاعل و صانع کائنات
 عد ایتماک ایچون تلبیسه مراجعت شویله
 طورسون حتی کائناتده اراده صحیحه ایله
 فاعل اوله رق جناب حقدن بشقه سنی تصور
 ایده مامک درجه سنه قدرده واریورلر.
 تصورک بو درجه سنی افراطدن تفریطه
 انتقاله حمل ایتماکدیر. زیرا « اراده »

دنیلن شی بزده کوریلن ایستک ایسه او
 اراده دخی مخلوق الهیدر. حق سبحانه
 و تعالیٰ حضرتلرینک کندی مخلوقیه اتصافی
 مستبعددر. بوراسنی ابن رشد علم و سمع
 و بصر کی صفاتی تمثیلاً پک مدققانه برصو-
 رتده اشارت ایلمشدر. حق تعالانک علمی
 سمعی بصری بزده اولان علمه سمعه بصره
 مقیس اوله میه جنی کی آنده اولان اراده
 دخی بزده اولان اراده یه مقیس اوله مز-
 او بر اراده کلیه در که بزم متکلمین کرام
 حضراتنک آندن بر جزوی انسان ایچون
 اثبات ایده بیلملری بیه نه درجه لرده
 مشکلاتی بادی اولدینی اصل بوراده تخطر
 ایدلملیدز. بزم اراده مز اراده الهیه یه مقیس
 اولمق لازم کلسه ایدی قدریه مذهبی صحیح

کور ملک ایجاب ایدر ایدی. فقط بزده دخی
هر حالده مخلوق الهی اولمق اوزره براراده
جزوئیه اثبات اولنمشدر که حتی جبرییه مذهبی
تمامیله صحتی اثبات ایده مسون دیه. ائمه
اهل سنت درجه نزاکتی محتاج تفصیل
اولیان شو جبر مطلق و قدر مطلق آره سنی
بولمق ایچون بین الجبر و القدر طریق اوسطنی
ترجیح ایله اصابت بیور مشلردر. یوقسه
فلاسفه خلقتی بر صانع ازلی وابدی یه اسناد
ایله برابر بو عقیده سالمه لرینی تلیبسه نهدن
مجبور اولسونلر؟ بو تلیبس بر خوف
و احترازدن اقتضا ایتلیدر. آنلرایسه شرایع
سماویه دن هیچ بر یسنه تابع اولمقد قری
حالده مجرد عقل و حکمتلرینی حسن استعمال
ایله بو حقایقه واصل اولمقده درلر. بو حالده

کندیلرینه تللیس اسنادی حقیقه براسناد
 مالم یکن اولور. بونی ده مسالک فلاسفه یه
 وقوفی اولان هر کس بویله حکم ایدر. حق
 سبحانه و تعالیٰ حضرتلرنده کی فاعلیتی غیر
 اختیاریدر دیه بیلیمک ایچون فلاسفه نیک
 اراده و اختیار دخی مخلوق اولدیغنی قبول
 ایتملری لازم کلور. آنلرایسه هر موجود-
 دیک مخلوق اولدیغنه بالاتفاق قائل اولمشلر در:
 یالکز دهریه درکه بوبابده فلاسفه یه مخالفت
 ایتمکده و فلاسفه دخی آنلره قارشو امام
 غزالی و باخصوص ابن رشد کی مدافعه
 کو ستر مکده درلر. اولجه دخی دیدیکمز وجهله
 حضرت امامک اک بیوک قورقدیغنی شی
 عالمک برصانعدن استغناسی وسیله سیله انکار
 واجبه قدر وارلق مسئله سی اولوب

حقیقیون فلاسفه بوندن: بعید اولمقله برابر
حضرت امام بوتهلکه‌یی بروجه‌له نظر
اهتمام اوکنندن اوزاق طوته‌میور. حتی
اشاغیکی بابی دخی محضا بوفکر احتیاط ایله
کشاد ایلیور.

فلاسفه‌نک عالم ایچون بر صانع اثباتندن عجزلری

امام غزالی بومسئله‌یی بروجه آتی سرد
ایده‌رک دیورکه :

— ناس اوچ فرقه‌در. برنجیسی اهل
حق ایکنجیسی دهریه و اوچننجیسی دخی
فلاسفه‌در. اهل حق عالمک حادث اولدیغنی
وهر حادث ایچون برمحدث لازم ولابد
بولندیغنی بیلدکلری ایچون « عالم حادثدر

و آنی احداث آیدن ده الله-در « دیدیلر.
 بنساء علیه صانع عالمه قائل اولمقده بونلرک
 مذهبی معقولدر. دهریه ایسه « عالم اولدیغی
 حال اوزره قدیمدر « دیوب عالم ایچون بر
 صانع اثبات ایتمدکلی جهته هر نه قدر بو
 مذهبلیرینک بطلاننه دلیل دلالت ایدیور
 ایسه ده آنلرک شوسوزلری دخی قابل تفهم
 برسوزدر. اما فلاسفه یه کلنجه بوبابده آنلر
 بر حال کشمکشده قالمشلدرد. زیرا آنلر
 « عالم قدیمدر « دیدکدن صکره برده « عالم
 ایچون بر صانع وارددر « دیمشلدرد که بو
 ایکی سوزک بر برینه متناقض اولدقلری درکار
 اولغله بومذهبلیرینی ابطاله حاجت بیله
 یوقدر. اما فلاسفه دیه جک که : « بز عالم
 ایچون بر صانع وارددر « دیدیکمزده او

صانعدن مقصد ترزی کبی چولحه کبی دور کر
 کبی بر فاعل مختار دکل بلکه بر علتدر که بز
 اکا « مبدأ اول » تسمیه ایتشزدر . اوده
 کندی وجودینه خارجدن بر علت اولیوب
 کندیسی غیرک وجودینه علت وسبب اولان
 شیدر . کندیسنه « صانع عالم » تسمیه
 ایدیشمزدخی شوتأویل ایله در . کندی
 وجودینه خارجدن بر علت اولیان علتک
 ثبوتنه ایسه بروجه آتی برهان قائمدر :
 عالمده موجود اولان اشیانک یا علتی واردر
 ویا خود یوقدر . اکر علتی وارا ایسه او علتیه
 نقل کلام ایدرز . او علتکده یا علتی واردر
 ویا خود یوقدر . اکر وارا ایسه اکادخی نقل
 کلام اولنور وهلم جرا کیدر . ایمدی بو
 سلسلهٔ علل یا الی غیرالنهاییه تسلسل ایدر

ویا بر علتہ منتهی اولور کہ آرتق آنک بردها
 علتی اولمز. سلسلہٴ عللک الی غیر النہایہ
 کیتمی براہین عدیدہ ایلہ باطل اولدیغندن
 بوا احتمال دخی باطل اولمغله احتمال ثانی یعنی
 سلسلہٴ عللک کندیسسی ایچون بشقہ بر علت
 اولیان علتہ منتهی اولسی تعین ایدر کہ بز
 او علتہ مبدأ اول وصانع عالم تسمیہ ایلر ز.
 یوق اکر بو عالمک علتی اولیوب عالم کندی
 کندیسنه موجود اولمش ایسہ مبدأ اول
 ینہ ظاہر و ثابت اولور. زیرا بزم مبدأ
 اولدن مقصد مز بلا علت موجود اولان شی
 اولوب بو ایسہ شو تقدیر جہ بالضرورہ
 ثابتدر. اوت مبدأ اول سموات اولہ مز.
 چونکہ سموات متعدد اولمغله توحید دلیل
 آنی منع ایدر. بناءً علیہ بونک بطلانی مبدأ

اول حقنده کی نظر واستدلال ایله معلوم
 اولور. مبدأ اول سمای واحد و یا خود جسم
 واحد و یا خود شمش دخی اوله مز. زیرا
 بونلرک هپسی جسمدر. جسم ایسه صورت
 وهیولادن مرکب اولوب مبدأ اول ایسه
 مرکب اولق جائز دکلدر. بوده نظر ثانی ایله
 یعنی تسلسلک بطلاتی اثبات ایدن استدلال
 ایله معلوم اولمقدهدر. چونکه بو صورتده
 مبدأ اول غیره محتاج اوله جغندن او حالده
 او محتاج الیه اولان شیئه نقل کلام اولنور
 ویوقاریده اجرا ایدیلن دلیل بوراده دخی
 عیناً اجرا اولنهرق مبدأ اولک جسم اوله.
 میه جغنی ثابت اولور» الحاصل اصل مقصد
 کندی وارلغی ایچون برعلته محتاج اولمیان
 بر موجودی اثبات اولوب بوده بروجه بالا

ثابتدر. اختلاف آنجق آنك صفاتنده دركه
بزم مبدأ اول تسمیه ایتدیكمز شی دخی
اودر «

امام غزالی شومسرو داتی فلاسفهیه
اسناد ایلدکن صکره جوابه دخی آغاز
ایدرك دیورکه :

— فلاسفه نك بوسوزلرینه ایکی وجهله
جواب ویریلور. وجه اول : ای فلاسفه
سزك مذهبکزجه بو عالم قدیم اولوب علتی
اولماق لازم کلیور. واقعاسز « اجسام عالمك
علتی اولماق نظرثانی ایله باطلدر » دیور
سکزاما سزك بوسوزیکزی ده بومسئله دن
صکره توحید و نفی صفات مسئله لرنده
ابطال ایده جکز. وجه ثانی : موجوداتك
الی غیرالنهاییه علتلی اولماق صورتی فرض

و تقدیرده سزك ایچون هیج بر مانع یو قدر .
 واقعا سز « الی غیر النهایه علتلك تسلسلی
 محالدر » دیورسكز اما بوسوز سزجه
 طوغری دكلدر . چونكه سز واسطه ایله
 اولسون واسطه سز اولسون امور غیر متنا-
 هیه نك وقوعنی اعتراف ایلدیكز . بناءً
 علیه بونك ضرورةً باطل اولدیغنی دعوایه
 سزك ایچول یول یو قدر . اوت سزامور
 غیر متناهییه نك وقوعنی اعتراف ایتدیكز .
 زیرا سز اولی اولیان حوادثك وقوعنی
 تجویز ایدرك « سلسله كائناتك اولی یو قدر »
 دیدیكز . ایمدی سزجه نهایتسز شیلرك
 موجودیتی جائز اولدقه الی غیر النهایه او
 شیلردن بعضسك بعضسنه علت اولسی نه دن
 جائز اولسون ؟ اكر سز حوادث ماضیه نك

الآن موجود اولمديغنى زعم ايدرك « معدوم
نه تناهى ونه ده عدم تناهى ايله موصوف
اولمز » دير ايسه كز بزه سزى بدنلرندن
افتراق ايدن يغنى موتك ورودي له بدنلرندن
آيريلوب كيدن نفوس بشريه ايله الزام
ايدرز. چونكه سزجه بو نفوس هم موجود
هم ده غير متناهي در. زيرا سزه كوره اول
انسان اولمديغى ومن الازل بدنلرندن افتراق
ايدن نفوس دخى باقى قالد يغنى جهته نفوس
مفارقة موجوده نامتناهي در. ايمدى مادام كه
بونلرك موجوديتلريله برابر عدم تناهيلرينه
قائل اوليورسكز سلسله كائيناتك الى غير
النهايه بربرينه علت اولملرينه قائل اولمكز
ايچون بر مانع يو قدر. بو حالده اى فلاسفه
سزك عالم ايچون بر صانع اثباتندن عاجز

اولدیغکز شبهه دن عار یدر.

ایشته امام غزالی نیک مدافعه سی دخی
بوراده ختام بولدی. ابن رشد بوایشک
ایچنده کی تداخل واغلاقی دفع ایچون
دیورکه :

— اثبات صانع مسئله سنده مذهب
فلاسفه اهل حق و دهریه مذهب لری نیک
ایکیسندن دها زیاده واضح و معقولدر.
چونکه فاعل ایکی قسمدر. برنجیسی اول
فاعلد که کندیسندن بر مفعول صدور ایدر
و بر مفعولک تمامی وجودی حاصل اولدقده
آرتق فاعلندن مستغنی اولور. دور کر کی که
بر خانه یی بنا ایتدکه خانه نیک وجودی
دور کردن صادر اولوب دور کرک فعلی او
خانه یه حین حصولنده تعلق ایدر و خانه

حاصل اولدقده حفظ و حمایه سی ایچون
 دور کردن مستغنی اولور. ایکنجیسی اول
 فاعلدرکه کندیسندن بر فعل صدور ایدر
 و او فعل بر مفعوله تعلق ایلرکه اگر تعلق
 ایتماش اولسه او مفعول وجود پذیر اولمز
 و او مفعول وجود پذیر اولدقن صکره ده
 او فاعلدن مستغنی اوله مز. بناءً علیه فاعلك
 فعلی مفعولك وجودینه مساوی اولمق یعنی
 او فاعلك عدمنه مفعولك عدمی و وجودینه
 مفعولك وجودی لازم کلمك بونوع فاعله
 مخصوصدر و فاعلیته بو فاعل اولکی فاعلدن
 اشرف و اعلا در. زیرا برنجی فاعل مفعو-
 لنی یالکز ایجاد ایدرک حفظنی بشقه سنک
 حمایه سنه ترك ایلدیکی حالده بو ایکنجی فاعل
 کندی مفعولنی هم ایجاد هم ده حفظ

ایدیور. بوفاعل ایسه محرك اولدرکه بونك
حرکت نوعیه وبوحرکت واسطه سیله حصوله
کلن اشیا ایله جاری اولان حالی قریباً ذکر
اولندیغی وجهله در. یعنی محرك اول هم
حرکت نوعیه یی وبوحرکت واسطه سیله بر
طاقم اشیای خلق وایجاد ایدر وهم ده
آنلری حفظ وحمایه ایلر. فلاسفه حرکتك
بهمه حال برفاعلك فعلی اولوب عالمك وجو-
دی ده آنجق حرکتله تمام اولدیغی اعتقاد
ایلدکلرندن بونلر « حرکتك فاعلی کیم ایسه
عالمك ده فاعلی اودر. اکر بوفاعل کندیسنی
بر لحظه جق فعل تحریکدن کیرو آلسه بتون
عالم باطل اولور » دیدیلر. حتی شویله بر
قیاس ده یاپدیلر: عالم برشیدرکه وجودی
فعل آخره یعنی تحریکه تابعدر. هر فعل

ایچون ده برفاعل لازمدر. بنساء علیہ عالم
 ایچون ده برفاعل لازمدر. واقعا بونلر
 « قديمك فعلى قديم اولمق واجبدر » اعتقا-
 دنده بولنديلر ايسه ده بوندن مقصدلری
 « بو عالم کندی فعلنك نه اولی ونه ده آخری
 اولیان برفاعل ازلیدن صدور ایتمشدر »
 دیمکدر. یوقسه « عالم بذاته موجود و قدیم »
 دیمك دکلددر. نصل که عالمی ز عملرنجه قبل
 الحدوث عدم ایله وصف ایدنلرک حسابلرینه
 او یله کلدی و او یله ظن ایتدیلر:

ابن رشدك مقابله سی دخی بوراده تمام
 اولدی. بز توضیح مسئله ایچون عاجزانه
 شو یله دیمك ایسته یورز که : بو عالم کون
 و فسادده کوردیکمز فاعلنرک اثر فاعلیتی
 میدانه حقیقه بیلمك ایچون مطلقا حرکت

مقتضیدر. بلا حرکت بر فعل و بناءً علیه او
 فعلی وجوده کتورن بر فاعل تصور اولنه مز.
 حتی اجسام ثقیله نك مرکز ارضه طوغری
 میلانی دخی بر فعل و بناءً علیه اجسام
 مذکورہ یی فاعل عد ایدنلر ك اعتقادی بیله
 بواسا سدن تباعد ایلیمه مز. زیرا او جسمك
 مرکزہ طوغری آثار میلنی کوستر مسنہ
 موضوع فیہی اولان مکانك صلابت و ثقلتی
 مانعدر. او مانع بر طرف اولسه او جسم
 دخی مرکزہ طوغری حرکتیہ او مستعد
 اولدیغی فاعلیتی کوستر آیدی. ایمدی
 فاعلیتک تحرکدن عبارت اولدیغی نظر
 ظاہر ایلہ کورنلر ظن ایتدیلر کہ او فعل او
 حرکت ایلہ طوغریدن طوغری یه او
 فاعلن صادر اولیور. خیر! بو حرکت و فاعلیتی

برماکنه تماشاسنه تطبیق ایدہ لم دہ باقکز:
 هر كسك هر كون كورمكدہ اولدینگی بر
 مطبعه ماكنه سنه باقلدینگی زمان دنیلوركه
 شوسياه یووارلاقدر مركبی ازوب قالب
 اوزرینه سور یورلر. شوتیموردیشلر كاغذك
 بر طرفدن چكوب آنی سلندر اوزرینه
 تفزیش ایل یورلر. اوسلندر بوكاغدی قالب
 اوزرینه تماس ایتدیره رك قالبده کی حرفلر
 كاغده منطبع اول یورلر. والحاصل فلان
 آلت شوایشی وفلانجه پارجه بوایشی
 كوریورلر. اوت! فعل و فاعلیت حر كتن
 عبارت اولدیغنه كوره بوسوز طوغریدر.
 لكن برده اوماكنه نك مانه وه لاسنه ال
 قویمش اولان چویریجی یی دوشونورايسهك
 اولکی حر كتلك فعللك و فاعلیتلك حكمی

قالمز. ديمك اوليور كه بو ماكنه قاچ درلو
 فاعلر واسطه سيله قاچ نوع ايش كورييور
 ايسه جمله سنك فاعل حقيقيسي او حر كتلى
 ابداع ايليان عمله در. مع هذا بوكي مسائل
 مهمه ده بوكي توضيحات برر مثالدر. مثال
 ايسه ممثل له حقنه فكر و نظري تنوير
 ايد بيلور ايسه ده بو قياس و تطبيق ايله اشتغال
 ايدنر مثال ايله ممثل له آره سنده كي نسبت
 صحيحه ي دائما كوز او كنده طوتمز لر ايسه
 او مثال ايله واصل حقيقت اولق شويله طور-
 سون بالعكس حقيقتدن تباعد خوفى بيله
 وارد در. بوندن اول دخى تحشيه لر مرزده بونى
 اخطار ايتمش ايدك. شمدي مرامى برقات
 دها توضيح ايليورز. مثنوى مغوينك
 جلد ثالثه موسى وفرعون مناقشاتنده

« نیست مثل آن مثالست این سخن. قاصر
 از معنی نوحرف کهن » بیت شریفک
 شرحنده حضرت شارح اسماعیل انقره۔
 وینک اخطاریوردقلری وجهله برشیئک
 مثالی اوشیئک مثلی اوله مز۔ « ارسلان کبی
 بر آدم کورددم » دنیلدیکی زمان کوردیکمز
 آدم ایله شجاعت وقوتده ارسلان آرسنده
 بر مشابہت بولنورایسدهده بو آدم آرسلانک
 وارسلان بو آدمک مثلی اوله مز۔ « مثل
 نوره کمشکوة فیها مصباح » آیت کریمه سنده
 میمک ثانک فتحیله مثال معناسنه اوله رق
 ایراد بیوریلان مثلی میمک کسری و ثانک
 سکونیله اوقومق جائز اوله میه جفی درکاردر۔
 نور خدا مشکاتده کی نور مصباحه تمثیل
 اولنقله نور مصباحک نور خدایه یالکز مثال

اولسی لازم کلوب مثل اولسی لازم کلز.
 حق تعالیٰ نیک نه ذاتنه نه صفاتنه بو عالم کون
 و فسادده هیچ برشی کسریم و سکون تا
 ایله مثل و مثل اوله بیلیم حکمانک
 بالاتفاق رد ایلدکلی برشی اولدیغی کی
 حضرت قرآنک دخی « لیس کمله شی »
 برهانیه قطعاً رد ایلدیکی شیدر. عاجزانه
 اخطار ایلدیکمز شودقیقه یه نه قدر اهمیت
 ویریلور ایسه لایقدر. زیرا کفره دهر یون
 و مادیون حکمای حقیقه و ائمه دینه دن
 آریلوب دوچار بطلان و حذلان اولدقلی
 نقطه ایسته اصل بو نقطه در. ذات و صفات
 الهیه ایچون عالم کون و فساددن ایراد
 اولنان مثاللی کسریم و سکون تا ایله مثل
 و مثل معناسنه آلدقلی ایچون « فاعل

شویله اولور فاعله شویله اولمق لازم کلور
 وهکذا وهکذا ..... « ديه دوچار خطا
 وضلالت اولمشلر در. حفظنا الله ! ايمدی
 شوايضاحات عاجزانه اوزرينه ابن رشدك
 امام غزالي يه مقابله سی بردها او قونور ايسه
 ابن رشدك « محرك اول » تعبير ايلديكي فاعل
 حقيقينك معنای صحیحی واضحاً اكلاشيله.
 رق ذهنلرده کی شكوك وشبهات كاملاً زائل
 اولور كيدر.

فلاسفه نك معاد جسمانی پی انكار لری

اولجه دخی بالمناسبه ایراد ایلمش
 اولد یغمز وجهله ابو حامد امام غزالی حضر.
 تلرینك اصل قور قدینگی شی خلقت عالمك
 قدم ویا حدوثی وبو حالده بر فاعله احتیاج

وعدم احتیاج کبی مسائلدن نهایت و مبدأ
 و معادی دخی انکاره بر یول آچلمق قضیه-
 سیدر . ایشته بو خوف و احتراز ایله فلا-
 سفه یه حقیقتده قائل اولدقلری شیلری دخی
 اسناد ایدرک مدافعه یه لزوم کورمکده در .
 اکا مقابل ابن رشدک و یردیکی ایضاحاتده
 کورلمکده در که فلاسفه مبدئی منکر اولدقلری
 کبی معادی دخی منکر دکدر لر . دهر یه دن
 ماعداسی که اصل حکمای حقیقیه نك عقایدی
 اساسده ادیان سائره ایله برابر اولوب یالکز
 فروعک تفصیلاتنده یعنی معتقد اولان
 شیئک وجه و کیفیت امرنده آرهلرنده منا-
 ظره واردر . مناظره نك او درلوسی دین
 واحدک ائمه و عاماسی میاننده بیله واقعدر .
 نصرانیتک بشنجی آلتنجی عصرینه قدر

آباء کنیسیائیہ میانندہ کی اختلافات شدیدہ
 دراپہ رطرقدن ابواب سابقہ دہ بیان ایدلمش
 اولدینگی کبی بزم متکلمین وائمه کراممرك
 مناظراتی دخی معلومدر. بناءً علیہ بورایہ
 قدر ترتیب اولنان مباحثدن صکرہ نوبت
 بحث وکلام معاد جہتہ انتقال ایلدیکندن
 حضرت امام ایشته آنی دہ بروجه آتی
 ایراد ایدیور. دیورکه :

— فلاسفہ ارواحك ابدانہ ردوارجا۔

علیہ حشر اجسادى وجسمانى اوله رق نار
 جهنمی ونعیم جنانی و حورعین و سائرہ
 کبی انسانلره وعد اولنان نعم آخرتی انکار
 ایدوب « بوئلر عوام ناسه مرتبه ودرجه
 جہتیلہ جسمانیدن دها عالی اولان ثواب
 وعقاب روحانی پی تفہیم ایچون بطریق

التمثیل سوویلنمش سوزلردر « دیدیلر .
آنلرک بوسوزلری بالجمله مسلمانلرک اعتقاد
لرینه مخالف اولمغله اولا کندیلرینک امور
آخرته دائر اعتقادلرینی تفهیم یولنده بر
مقدمه ایراد ایدمه لم ده بعده اوجمله دن اعتقاد
اسلامه مخالف اولان شیلری بیان و آنلردن
اعراض ایلیه لم . فلاسفہ دیدیلرکه :

« نفس انسانی بعد الموت یا وصف
احاطه ایتمز بر لذت ایچنده و یا خود تعریف
قبول ایلمز برالم ایچنده بقای سرمدی ایله
باقیدر . صکره بوالم بعضاً مخلد اولور و بعضاً
ده اولمز . بلکه طول مدت صکره منقضى
وزائل اولور . انسانلر مراتب و لذات
دنوییه ده لایعبد و لایحصى تفاوتلر ایله
متفاوت اولدقلری کبی درجات آلام و لذات

روحانیه ایله ده لایعد و لایحی متخالف
 و متفاو تدر لر. لذت سرمدیه نفوس کامله
 زکیه و الم سرمدی دخی نفوس ناقصه
 ملوئه اربابنه مخصوص اولوب الم منقضى
 ایسه نفوس کامله ملوئه ایچوندر. بناء علیه
 سعادت مطلقه یه آنجق کمال و تزکیه نفس
 و طهارت روح ایله نائل اولنور. علم
 و کمالات و تزکیه دخی عمل ایله حاصل اولور.
 علمه احتیاجك وجهی شودر که : قوه
 شهوانیه نك لذتی اشتها اولنان شیئه نائلیتده
 و قوه بصریه نك لذتی ده صور جمیله یه نظر
 ایلمکده اولدینی کبی قوه عقلیه نك غذا
 و لذتی دخی معقولاتی ادراکده در. قوای
 سائر دخی بویله در. نفسی معقولاته اطلا-
 عدن منع ایدن شی ده بدن و حواس بدن

ایله شواغل نفسانیه و شهوات حیوانیه در.
 بناءً علیه نفوس جاهله نك حقى لذائذ عقلیه
 و نفسیه یی فوت ایله متألم اولمق ایسه ده بدن
 و احوال بدن ایله اشتغال لذت عقلیه یی
 فوت ایتدیکنی کندیسنه او نو تدیررده او یو.
 شمش بر عضو حرارت و برودت المنی حس
 ایده مدیکی کبی بو نفوس جاهله دخی لذت
 عقلیه دن محرومیت المنی حس ایده مزه. لکن
 بو نفس حین مماته قدر بویله حال نقصانیده
 قالور. یعنی اوزمانه قدر معقولاتدن هیچ
 برشی اکتساب ایده مامش بولنور ایسه
 عضو مذکور دن او یوشقلى زائل اولدقه
 حرارت و برودت المنی حس ایتدیکی کبی
 بو نفس دخی بدندن افتراق ایلدکده ایشته
 اوزمان لذائذ عقلیه دن محرومیت المنی حس

ایدر. برخسته نك صفره سی غالب اولدقده
وجودینه نافع اولان حلویات نفیسه یی
اکلدن استکراه ایلدیکی وکندی حقننده
اسباب حیاتک اتمی اولان اغذیه یه اشتها
ومیل ایتدیکی کبی بدن ایله مشغولیت
وشهوات ایله انسیت ایله برابر معقولاتی
ادراک ایدن نفس دخی او معقولات ایله
حسب الطباع لایق اولدیغی مرتبه ودرجه ده
تلذذ ایده میوب پک نقصان و پک دون
مرتبه ده تلذذ ایلر. كذلك برمریضه لذیذ
طعاملر عرض اولندقدده دوچار اولدیغی
مرض کندیسنی ادراک لذتدن منع ایتدیکی
برزمانده مرضک زوالیله مریض بردنبه
لذت عظیمه یی ادراک ایلدیکی ویاخود بر
محبوبه یه مفتون اولان برعاشقک اویقویه

واردیغی ویا بایلدیغی بر صروده معشوقه سی
 کلوب آنک باشنی قوجاغنه آلسه وبرمدت
 قوجاغنده طوتسه عاشق بوندن بی خبر
 اولدیغی ایچون اصلا لذتیاب اوله مدیغی
 حالدده او یاندقده بختیار باشنک آغوش
 دلرباده بولندیغنی کورمسيله لذت وصالی
 دفعهٔ ادراک ایلدیکی کی علوم ايله تکمل
 ایتمش اولان نفوس کامله دخی بدنلرینه
 تعلقلری زماننده ذکر اولنان علومدن
 چندان لذتیاب اولمدقلری حالدده موت
 طبعی ايله کسوة بدندن تجرد ایلدکلرنده
 لذات عظیمهٔ سرمديه بی حس وادراک ایلرلر.
 بولذاند عقلیهٔ روحانییه نسبتله لذاند
 صوریهٔ جسمانیه پک حقیر اولمغله انسانلره
 اولذاند روحانییه بی حقیله تفهیم وتعریف

ممکن اوله مز. آنجق بولذات حیات دنیاده
 انسانلرک مشاهده ایلدکلری برطاقم مثاللر
 ایله تمثیل اولنور. فصل که برصبی یه ویاخود
 برعنینه لذت جماعی تفهیم ایتک ایسته.
 دیکم زده لذت مذکورہ بی صبی حقندہ
 کندیسنجہ الذ اشیا اولان لعب ایله عنین
 حقندہ ده فوق العادہ آجلق زمانندہ الذ
 اطعمہ بی اکل ایله تمثیل ایدرز. حال بوکه
 بو تمثیل ایله کرک صبی کرک عنین لذت
 جماعی لایقیلہ اکلا یه مز لر. چونکہ بولذت
 آنجق آنی تذوق ایله ادراک اولنور. ایشته
 لذائذ روحانیہ دخی بونک کی اولوب بیک
 درلو اشیا ایله تمثیل اولنسه ینہ حقیلہ اکلا.
 شیلہ مز. بلکه بولذت دخی آنجق عالم
 روحانی یه بالانتقال بحق ادراک ایدیله بیلور.

لذت عقلیه نك لذت جسمانیه دن اشرف
 اولدیغنه ایکی شی دلالت ایدر. برنجیسی
 شودرکه : حال ملائکه حال سباع و حال
 خنازیردن اعلا و اشرفدر. حال بوکه ملائکه
 ایچون جماع و اکل کی لذت حسیه یوقدر.
 آنلرایچون آنجق کمال و جمالرینه شعور
 و آنکه تذوق لذتی واردر. ایکنجیسی
 شودرکه : انسان دخی بعضاً لذت عقلیه یی
 لذت حسیه یه ترجیح ایدر. دشمننه غلبه
 ایده جکنی عقلی کسه رك کندیسنده بوکا
 براققدار حس ایلر ایسه در حال مدار
 تعیش و اسباب تزوجی تحصیلدن صرف نظر
 ایدرك او غلبه لذتیه لذتیاب اولمه نك چاره.
 سنه باقار. حتی بعضاً انسان شطرنج و طاولة
 او یونلرنده غلبه لذتیه کوندوز اقسامه

کیجه صباحه قدریمکی ایچمکی ترک ایلرده
 الم جوعی حس ایده مزاولور. كذلك انسان
 مثلا معشوقه سی طرفندن مهم برایش ايله
 مکلف و مشغول اولدیغی بر صروده کندیسنه
 بر منصب و یا ریاست عرض اولندقدده او
 ایشی ترک ایدرک اقران و امثالنه اظهار
 مفخرت ایچون او منصب و ریاستی استحصاله
 بذل مقدرت ایلر. حتی بعض شجیعلر
 قیامته قدر ابقای نیک نام ایچون اولومی
 کوزه آلدیره رق برجم غفیره هجوم ایدرکه
 بونلرک هپسی لذت عقلیه نک لذت حسیه دن
 افضل اولدیغنه دلالت ایدرلر. برده لذت
 عقلیه اخرویه لذت دنیویه حسیه دن افضل
 اولمسه ایدی رسول اکرم صلی الله علیه
 وسلم بر حدیث قدسیسنده « اعدت لعبادی

الصالحين مالا عين رأت ولا اذن سمعت
ولا خطر على قلب بشر « بیورمز ایدی.
بونک ایچوندرکه جناب حق دخی قرآن
کریمنده » فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من
قرة اعین « بیوردی. علم نافعہ احتیاجک
وجهی ذکر اولنان شی اولوب علوم عقلیه
محضه ده علم نافع جمله سنددر. علوم عقلیه
اللهی و صفاتی و ملائکه سنی و کیفیت وجود
اشیایی بیلیمک اولوب بوندن ماعداسی اکر
معرفه الله و سیله ایسه علم نافع و دکل ایسه
صنایع قیلندندر. عمل و عبادته احتیاج
دخی تزکیه نفس ایچوندر. چونکه نفس
بدن ایله مشغول اولدیغی وقتده حقایق
اشیایی ادراکدن محروم اولوب بو محرومیت
ایسه نفسک بدنده انطباعی ایچون دکل

بلکه بدن ايله اشتغالی و شهوات بدنه
 انهماکی و مقتضیاتنه اشتیاقی ایچوندر و بو
 اشتغال و بوانهماک نفسک برره هیئت ردیئه-
 سی و برر صفت قبیحه سی اولوب نفسک
 طول مدت اتباع شهواتک مواظبتی و محسو-
 سات بتلذذه ايله انسیته ملازمتی سببیه
 نفسمده تقرر و تمکن ایدر لر و بدنه موت
 عارض اولدقده بوصفات قبیحه و هیئات
 ردیئه نفسمده باقی قالوب نفسه ایکی وجهله
 اذا وجفا یتمکه باشلار لر. برنجیسی او نفسی
 ملائکه یه اتصال و امور جمیله الهیه یه اطلاع
 لذت خاصه سندن منع ایدر لر. واقعا صفات
 مذکوره نفسی موتدن اول دخی بو لذت
 خاصه دن منع ایدیور لر ایدیسه ده نفس
 اوزمان بدن ايله برابر بولندیغندن علایق

بدن ايله بالاشتغال بو ممنوعيت و محروميت
المنی حس ایده میورایدی. شمدی ایسه
کندیسیله برابر بدن یوق که نفس آنک علا-
یقيله اشتغال ایتسونده قبل الموت اولدینی
کبی شمدی دخی الم مذکوری حس ایده-
مسون ، ایکنجیسی نفس بو صفات قییه
ایله حین اتصافده بدنن افتراق ایتدکه
دنیا و اسبابنه ولذات و شهواتنه حرص
و میل کنديسنده باقی قالور. بولذاته وصوله
آلت ایسه بدن ایدی . حال بوکه نفس
آندنده محروم قالمش اولدیغندن بعدالموت
بو نفسک حالی تحت نکاحنده بولنان قادینه
فوق العاده محبتی و بر ریاست و منصب ايله
مألوفتی و اولاد و اموال کثیره یهده نائلیتی
و بونلر ايله مفخرتی اولدینی حالد زوجة

محبوبه سی قتل اولنش و کنیدی ریاستدن
 عزل ایدلمش و دشمنلری طرفندن اولاد
 وجواریسی اسیر و اموالی اخذ اولنش
 و الحاصل ثروت و حشمتی بالکلیه زائل
 اولوب کنیدی ناقابل تعریف برالم محرو-
 میت و بر قسوت مغلوبیت ایچنده قالمش
 آدمک حالنه بکزر . ایمدی بو آدم اولجه
 حشمت و نعمت ایچنده پرورده ایکن
 بونلردن بالکلیه محروم و اعداسنه مغلوب
 اولدینی ایچون نصل متألم و متأذی اولور
 ایسه دنیاده شهوات نفسانیه و لذات جسمانیه
 ایله عمر سورن بر نفس دخی بدندن بعد -
 الافتراق هم شهوات و لذات مذکوره دن
 و همده آنلری تحصیله مدار اولان بدندن
 محروم قالدینی ایچون او یله جه متألم و متأذی

اولور. مع هذا بوذ کرايتديکمز شی مجرد
 برتمشیلدر. چونکه نفسک بو محرومیتی مذکور
 آدمک محرومیتنه ده مقیس دکلدر. زیرا
 بو آدم هنوز حیاته اولدیغندن ضایع ایلد-
 یکی سعادتک بر مثلنه ده نائل اولمق امید-
 نده در. چونکه اقبال وادبار دنیا یکدیگری
 تعاقب ایتمکده در. حال بوکه بدنک فقدانیله
 نفسک دنیایه متعلق هر امل و آرزوسی
 منقطع اولمشدر. دنیا ده ایکن بوصفات
 ردیئه دن تخلص ایسه آنجق نفسک هوادن
 امتناعی ولزت دنیا دن اعراض و تقوایه
 جداً اقبالی ایله حاصلدر. تا که امور دنیا دن
 قطع علاقه ایدرک امور آخرت مناسباتی
 استحکام ایلسونده وفات ایتدیکی زمان
 زنداندن تخلص جان ایله بالجمه مطالبه

نائل اولان کیمسه کبی اولسون که انسان
 ایچون موعود اولان جنت دخی بودر.
 فقط ضرورت دنیویه انسانی دائماً صفات
 مذکوره یه جذب ایتدیکی ایچون نفسک
 آنلره اولان علاقه سنی تقلیل ممکن ایه ده
 بونلری تفسدن بالکلیه سلب وازاله ممکن
 دکلدر. بونک ایچوندرکه جناب حق دخی
 « و ان منکم الا واردها کان علی ربک
 ختماً مقضیا » بیورمشدر. اما انسان
 دنیاده ایکن مهما ممکن لذت حسیه یه اولان
 میل طبعی سنی تقلیل ایدر ایه عندالموت
 مطلع اولدیغی امور الهیه ایله عظیم تلذذ
 ایدرک لذت حسیه دن محرومیت المنی چندان
 حس ایتمز و بو محرومیت کن دیسنده او قدر
 مشدد اولمز که بو مقوله نفسک حالی دخی

کندی مملکتنده مهم بر شیئه مالک اولدیغی
 حالده دیکر بر محله مهاجرتله اوراده منصب
 عالی و ملک متعالی یه نائل اولان کیمسه نك
 حالنه بکزر. بو آدم مملکتدن حین خرو-
 جنده افتراق اهل و عیال و ترک مملکت
 المیله براز متألم اولور ایسه ده هجرت ایتد-
 یکی یرده نائل اولدیغی ملک و منصب ایله
 بالابتهاج کن دیسندن بو افتراق اهل و عیال
 و بو ترک دیار المی بالکلیه زائل اولدیغی کبی
 نفس زکیه صاحبی ده دنیادن آخرته حین
 انتقالنده لذائذ جسمانیه دن بالکلیه محروم
 قالدیغی جهتله براز متأثر و متألم اولور ایسه ده
 بدندن تجر دینی متعاقب دنیاده ایکن خاطر
 و خیالنه بیله کلامش اولان لذات روحانیه یی
 بالتذوق لذت حسیه دن افتراق المی آندن

بتون بتون زائل اولور کيدر. بو صفات
 ردیئه بی سلبه ده شرعه واردا اولدیغی اوزره
 ماء فاتر یعنی ایلیق صو کبی هر ایکی طرف
 مقابل بیتنده حال وسطی اختیار ایله
 حاصلدر. بِنَاءٌ عَلَیْهِ نَهْ اَمْسَاكُ مَالِدِه مبالغه
 ایدرك حرص و طمعی استحکام ایتلی ونه ده
 انفاقده حدی تجاوز ایدوب مبذر اولملی.
 كذلك نه هرشیدن امتناع ایدوب جین اولملی
 ونه ده هرشیئه انهماك ایله متهور بولنملی.
 بلکه جود و شجاعتی طلب ایتلی که جود
 بخل ایله تبذیر و شجاعت دخی جین ایله
 تهور آره سنده بر حال وسطدر. الحاصل
 انسان کافه اخلاقده ایشته بویله اولمیدر.
 بو علم اخلاق غایت اوزون بر علم اولوب
 شریعت ایسه آنی تفصیلاً بیان ایتمشدر.

بناء علیہ تہذیب اخلاقہ قانون شریعتہ
 مراعاتدن بشقہ بریول یوقدر. اویلہ ایسہ
 انسان هوای نفسنہ اتباع ایتماملی. اگر
 هوای نفسنہ اتباع ایدرایسہ آنی کندیسنہ
 آلہ اتخاذا یتمش اولور. بلکه شرعہ اتباع
 ایدوب آنی ہرشیئہ تقدیم ایتلی و آنجق
 آنکلہ تہذیب اخلاق ایلملی. کیم کہ کرک
 علمدہ و کرک اخلاقدہ بوفضیلندن ایریلور
 ایسہ بلا شک ہالکدر. بونک ایچوندر کہ
 جناب حق دخی « قد افلح من زکیہا وقد
 خاب من دسینہا » بیورمشدر و کیم کہ فضیلت
 علمیه ایلہ فضیلت عملیہ بیننی جمع ایدرایسہ
 اودہ عارف و عابددر. سعید مطلق دخی
 آنجق اودر. فضیلت علمیه سی اولوب دہ
 فضیلت عملیہ سی اولمیان کیمسہ دہ عالم فاسق

اولوب معذب اوله جقدر. شو قدر که آنک
 نفسی علم ایله تکمل ایتمش بولندیغندن عذاب
 دوام ایتیه جقدر. شویله که : عوارض بدنه
 یعنی دنیاده مألوف اولدیغی لذات جسمانییه
 میل و آرزو و اکا عارض اولوب اسباب منجیه
 یعنی اولذاته سبب وصلت اولان آلات بدنییه
 دخی تجدد ایتیه جکندن برچوق زمانلر
 معذب اولدقدن صکره نهایت شرف علم
 سایه سنده نجات بوله جقدر. فضیلت عملیه
 سی اولوب ده فضیلت علمییه سی اولمیان
 کیمسه یه کلنجه بوده عذابدن سلامت و المدن
 نجات بولور ایسه ده دنیاده ایکن علم ایله
 تکمل ایتماش اولدیغندن سعادن کامله دن
 حظی یوقدر. الحاصل « من مات فقد
 قامت قیامته » حدیث شریفی منطوقنجه

وفات ایدن آدمك قیامت قوپمش اولوب
هر نفس بدن بعدالافتراق فضیلت عملیه
وعلمیه سی نسبتنده مکافات اولنه حق و آنلر
دن محرومیتی درجه سنده دخی مجازات
ایدیله جکدرکه بوده برطاقم تحسراتدن
عبارت اولوب نفسك جهنمی دخی بوندن
عبارتدر. امور آخرته دائر شرعه وارد
اولان صورتلردن مقصود ایسه نعم و آلام
آخرتی تمثیلدر. یعنی افهام ناس بولذات
وبو عقوباتی ادراکدن عاجز اولدقلری
ایچون ناسك اکلایه بیله جکی شیرایله تمثیل
اولنمش و صکره ده نعم آخرتك ناسه وصف
اولنان شیر فوقنده ایدوکی دخی ذکر
واخطار بیورلمشدر. ایشته حکمانك مذهبی
بوندن عبارتدر «

امام غزالینک مذهب حکمای تصویر
 واجمالی بوراده ختام بولدی. صورت حاله
 دقت ایدیلور ایسه کوریلورکه بوراده
 حضرت امام منکرین دهریه نك عقاید
 واقوالی حکمانک اعتقادلرینه وسوزلرینه
 قائمیوب مقصودی طوغری تصویر ایتمشدر.
 یعنی حکمانک بر صورت مطلقه ده حشری
 آخرتی وخیر و شر عمللرک مکافاة و جزاسنی
 قبول ایلدکلرینی کوستروب یالکز بونلرک
 کیفیتلری خصوصنده حکمای مومی الیهکم
 احکام طاهره شرعیه دن نه جهتله تباعد
 ایلدکلرینی ده ایضاح ایچون دیمشدرکه :
 — حکمانک احوال آخرته دائر ذکر
 ایلدکلری شیلرک اکثریسی مخالف شرع
 شریف دکلدر. زیرا بز دخی آخرتده بو

لذات حسیه دن دها عظیم ودها عالی انواع
لذات بولنه جغنی و بدندن بعدالمفارقة نفسک
باقی قاله جغنی انکار ایتیز . شو قد رکه بز
« نفسک بدندن بعدالمفارقة بقاسنی شریعت
ایله بیلدک » دیرز . چونکه شریعت معادک
وقوعه کله جکنی خبر و یروب معاد ایسه
آنحج بقای نفس ایله ممکن اوله بیلور .
بناءً علیه بز فلاسفهنک « نفسک بدندن
بعدالمفارقة بقاسی مجرد عقل ایله معلومدر »
دعوالرینی انکار ایدرز . فلاسفهنک قرآنده
وصف اولندیغی اوزره حشر اجسادی
وجنتده لذات وجهنمده آلام جسمانییه یی
وجنت وجهنمک وجود لرینی انکار ایتلری
ده شرعه مخالفدر . بناءً علیه بز بومسئله لرده
دخی فلاسفهنک اقوالنی ردوانکار ایدرز .

زیرا سعادت روحانیه ایله سعادت جسمانیه.
 نك كذلك شقاوت. روحانیه ایله شقاوت
 جسمانیه نك بینتی جمعده بر مانع یوقدر.
 جناب حقك قرأندہ « فلا تعلم نفس ما اخفى
 لهم من قرۃ عین » و حدیث قدسیدہ « اعدت
 لعبادی الصالحین ما لا عین رأی الخ » قوللری
 ایسه لذا ائذك كافه سنی بیلمیانلر حقنده در.
 برده آخرتده لذا ائذ روحانیه نك بولمنسی
 لذا ائذ جسمانیه نك وجودینی نفیه دلالت
 ایتمز. چونکه بوا یکی امرک بینتی جمع ممکندر.
 بناءً علیه بونی علی وفق الشرع تصدیق
 ایتمك واجبدر. اکر « جناب حقك ذاته
 وصفاته دائر آیات متشابهات بطریق التمثیل
 شرفوارد اولدقلری کی امور آخرته متعاق
 آیتلردخی بطریق التمثیل شرفوارد اولمشدر »

دنیلورایسه جوابنده دیرز که بوا یکدیسنک
 بیننی مساوی طوتمق تحکمدر. بونلر ایکی
 وجهله یکدیگرنندن آیرلمشدر. وجه اول :
 ذات الله و صفات الله دائر وارد اولان
 آیات متشابهات استعاره ده عادت عرب
 اوزره تأویله محتمل اولوب جنت وناری
 وصفه واحوال آخرتی تفصیله دائر وارد
 اولان آیات ایسه بویله دکلدرد. بونلر بر
 درجه یه بالغ اولمشدر که آنلری تأویله احتمال
 یوقدر. بناءً علیه بوبابده آنجق مصلحت
 خلق و منفعت ناس ایچون حقك نقیضنی
 بالتخیل یعنی طوغری یه منساقض اولان
 شیئی خیال ناسه بالالقا کلامی تلایسه حمل
 ایتک احتمالی قالمشدر که بوده منصب نبوتک
 کندیسندن تقدس و تنزه ایده جکی شیردندر.

وجه ثانی : مکانک جهتک صورتک یدوعین
 کبی عضوک کذلک بر مکاندن دیکر مکانه
 انتقالک وبرشی اوزره استقرارک حق
 باریده محال اولدیغنه ادله عقلیه دلالت
 ایتدیکی جهتله بونلرک حق تعالاده بولنسنه
 دائر شرفوارد اولان آیتلری تأویل ایلمک
 واجب اولمشدر. اما وعد و اخبار اولنان
 امور آخرت قدرت الهیه ده محال اولدیغندن
 آنلره دائر شرفورود ایدن نصوص قرآنیه
 واحادیث نبویه بی ظاهرلری اوزره اجرا
 وابقا واجبدر. اکر فلاسفه « ادله عقلیه
 صفات و احوال مذکورہ نک حق باریده
 محال اولدیغنه دلالت ایتدیکی کبی حشر
 اجسادک دخی محال اولدیغنه دلالت ایتمشدر.
 بناءً علیہ حشر اجسادہ دائر اولان آیتلری ده

تأویل لازمدر « دیرلرایسه بزده آنلردن
 حشر اجسادك محال اولدیغنه دلالت ایدن
 ادله عقلیه لرینی اظهار ایتلمرینی طلب ایدرز.
 فلاسفه نك بومطلبی اثباتده ایکی مسلک لری
 واردر. مسلك اول شودرکه : ارواحك
 ابدانه رجوعنی تقدیر و فرض ایلمك اقسام
 ثلثه دن خارج اولمز. برنجی قسم « انسان
 بدنن عبارتدر. بعض متکلمینك ذاهب
 اولدیغی کبی حیات دخی بر عرض اولوب
 بدن ایله قائمدر. بالذات قائم و جسمده مدبر
 نفسك وجودی یوقدر. موتك معناسی
 دخی حیاتك انقطاعی دیمك اولوب انقطاع
 حیات ایله ده هم حیات هم ده بدن معدوم
 اولور. معادك معناسی ده حق تعالانك او
 معدوم اولان بدن و حیاتی اعاده ایتمسندن

عبارتدر « صورتندهدر . ایکنجی قسم
 « نفس موجود وبالذات قائمدر . بناءً علیه
 نفس بعدالموت باقی اولوب زمان حشرده
 بدن اوله رجوع ایده جک و بوده اجزای
 بدنک بعینه جمعیله اوله جقدر » طرزندهدر .
 اوچنجی قسم ایسه « نفس بعدالموت باقی
 قالوب حین حشرده بدن اول اولسون
 بشقه سی اولسون بر بدنه ردوارجاع اولنه
 جقدر . چونکه انسان ماده ایله دکل آنجق
 نفس ایله انسان اولدیغدن ماده یه اعتبار
 یوقدر » طرزندهدر . ایمدی ارواحک
 ابدانه رجوعنی تقدیر و فرض ایلمک اشبو
 اقسام ثلثه دن بشقه بر صورت ایله ممکن
 اولیوب حال بوکه اقسام مذکوره نک
 هپسی ده باطلدر . قسم اولک بطلانی

ظاهر در. زیرا بدن و حیات معدوم اولد.
 قدن صکره بالفرض والتقدير بونلرا حداث
 وایجاد اولنسه لر بيله بوا حداث و ایجاد
 آنلرک عینلرینی یعنی تمامی ثمانه اولکی
 هویتلرینی تکرار اولمیوب بلکه مثللرینی
 ایجاد در. اما « تراب بدن فانی اولمز. بناءً
 علیه حیات اکا اعاده اولنور » دینورسه
 بزده دیرزکه « هایدی فرض ایده لم که
 بدن حاصل اولان ترابه حیات اعاده
 اولنسون. فقط بوتقدیرده برمدت کند.
 یسندن حیات منقطع اولدقدن صکره تراب
 بدن حی اوله رق عودت ایتش اولور.
 یوقسه معدوم اولان بدن حیاتیله برابر
 بعینه عودت ایتش اولمز و بو جهتله اکا
 معاد جسمانی نامی دخی ویریه مز. چونکه

انسان ماده و اجزای ترابیه سیاه دکل بلکه
 نفسیه انساندر. انسانك تغذیسی سبیل
 اکثر اجزای تبدل ایتدیکی حاله انسان
 تبدل ایتوب اول عمرندن آخر عمرینه قدر
 باقیدر. بناء علیه روح و یا خود حیات معدوم
 اولدقه بدن حاصل اولان ترابه اعاده
 اولنان روح و حیات اولکی روح و حیاتك
 عینی اولیوب بلکه مثلیدر. بونی برده
 شویله ایضاح ایده لم : جناب حق بدن
 شجردن و یا خود بدن فرسدن و یا بدن
 نباتدن حاصل اولمش بولنان ترابده بر حیات
 انسانی خلق و ایجاد بیوردقه بو خلق
 و ایجاد انسانك خلقت ابتدائییه سی اولدیغی
 کبی بدن انساندن حاصل اولمش ترابده ده
 بر حیات انسانی خلق و ایجاد بیوردیغی

تقدیر جہ بواجاد دخی انسانک خلقت
ابتدائیہ سی اولور. اولیہ ایسہ معاد دنیلن
شی وجود ابتدائی ایلہ موجوددن واودہ
صفات حیاتہ رجعت وانتقال ایلیان ترا بدن
عبارت اولمغلہ معدومک بعینہ عودت ورجعتی
عندالعقل محال قطعی حکمنی آلور. تکرار
ایده لم کہ انسان بدنیلہ انسان دکلدن. زیرا
بعضاً بدن فرس انسانہ غذا اولور و آندن
ده نطفہ خلق اولنور. بونطفہ دن ده انسان
حاصل اولور. حال بوکہ بوکا « فرس انسانہ
منقلب اولدی » دنیلہ من. چونکہ فرس دخی
صورتیلہ فرسدر. مادہ سیلہ دکل. اوصورت
فرس ایسہ معدوم اولوب مادہ دن بشقہ
برشی قالمشدر. ایمدی فرس مادہ سیلہ
دکل آنجق صورتیلہ فرس اولدینی کی انسان

ده ماده سیله دکل آنجق نفسیله انساندره .
ایمدی شو بیانمزدن ثابت اولدی که برنجی
قسمده تصویر اولندیغی و جهله معاد جسمانی
او معنای ظاهر سیله باطلدر . ایکنجی قسمه
کلنجه : بوده باطلدر . زیرا بدن میت
بالا انحلال ترابه و صویه و بخاره و هوایه
تحول ایدرک کائناتک هواسی و بخاری
و مائی ایله امتزاج ایلر . بر حالده که آنی
بونلردن استخلاص غایت بعید اولور . اکر
قدرت الهیهیه اعتماداً بو استخلاص فرض
ایدیلور و جائز کوریلور ایسه بو حالدهده
شویله بر اشکال باش کوسترر : سز معاد
جسمانی یی زمان حشرده اجزای بدنک بعینه
جمعیهله نفسک دخی او بدنه رد و ارجاعیهله
تصویر و تقدیر ایدیورسکنر . زمان حشرده

جمع اولنه جق اجزا هانکی اجزادر ؟
 اکربو اجزادن مقصد یالکز زمان موده
 بدنده موجود اولان اجزا ایسه الی ایاغی
 برونی فلانی کسیک اولدینی حالد و فات
 ایدن کیسه لک ینه او یله کسیک اولدینی
 حالد اعاده اولنلری لازم کلور. بوا یسه
 مستقب حدر. با خصوص اهل جنت حقنده
 بو حال اصلا لایق دکدر. یوقی اکر بو
 اجزادن مقصد عمرک اولندن آخینه قدر
 بدندن انفکاک ایدن اجزا ایسه بوا جزایی
 اعاده ایکی وجهله محالدر. وجه اول :
 بعض بلده لرده عادت جاریه حکمنده اولد-
 یغی و دیگر بعضلرنده قحط و غلا زماننده
 اکثریا وقوعه کلدیکی اوزره برانسان دیگر
 انسانک لمی ایله تغذی ایلد کده بونلرک

ایکسینی ده حشر متعذر اولور. زیرا ماده
 واحده مأکولک بدنی اولدینی کبی بالتغذی
 آکلک دخی بدنی اولدی. ایکی نفسی بدن
 واحده رد وارجاع ایسه ممکن اوله من.
 وجه ثانی : بوتقدیرجه جزؤ واحد هم بدنه
 هم قلبه هم ده آیاغه اعاده اولنق لازم کلور.
 زیرا صناعت طیه ایله ثابت اولدینی اوزره
 اجزای عضویه نك بعضی دیگر بعضس نك
 فضله و ماده سنی تغذی ایدر. مثلاً جگر
 اجزا و مواد قلبیه یی تغذی ایدیور.
 سائر عضولرده بو حالدو دوام ایلیور. بو
 حالدو اعضانك جمله سنه ماده اولمش برطاقم
 اجزای معینه فرض ایدرز. ایمدی بواجزا
 هانکی عضوه اعاده اولنه جق. برده بو
 ایکنجی قسمدن شو یله بر محال ده لازم

کلیور. اکر بو ارض معموره نك احوال
 ظاهره سنی بحق تأمل و تتبع ایدرایسه کز
 کورر و بیلورسکیز که نهایتسز دورلردنبری
 بو ارض معموره مدفن اموات بنی آدم
 اولمشدر. بناءً علیه کندیسنه دفن اولنان
 موتالرترا به و بوترا ب ده کندیسنده اجرا
 ایدیلن زراعت و سائر و واسطه سیله حیوبات
 وفوا کهه و بونلر دخی اغذیه حیوانات اولمق
 صورتیله لحومه منقلب اولمش و بلحوم ده
 انسانلر طرفندن اکل اولنه رق بدنلرینه
 عودت ایلمشدر. او یله ایسه مواد مشهوده
 و موجوده نك اکثریسی بدن انسان اولوب
 ترا به و ترا ب دخی نباته و نبات ده لحومه
 و لحوم ده حیوانه و حیوان دخی انسانه
 تحویل ایتمکده در. ایش بومرکزده اولنجه

بالجمله اجزای بدن جمع اولنه رق نفسک
 اکا اعاده اولنسی فصل ممکن اولور؟
 اوچنچی قسمه کانهجه : بوده ایکی وجهله
 محالدر. وجه اول : فلك قمرک آلت طر-
 فنده یعنی بزم بو عالم دنیا مزده کون و فساد
 قابل اولان مواد عاداتا متناهی و محدود اولوب
 بونلردن افتراق ایدن نفوس بشرایسه غیر
 متناهی در. بناء علیه مواد مذ کوره نفوس
 بشره تکرار کفایت ایتمز. وجه ثانی : تراب
 هپ او تراب حالنده ایکن نفس انسانی
 اکا تعلق و آنده تدبیر ایلیمز. بلکه نطفه-
 نك امتزاجنه مشابه بر امتزاج ایله عناصرک
 امتزاج ایتسی لازمدر. هله اودون و تیمور
 کبی شیلر بو تدبیری و بو تعلق اصلا قبول
 ایتیمه جکلرندن بدنی تیمور و یا خود اودوندن

تشکل ایتمش بر انسانك اعاده اولنسی ممکن
 اوله مز. چونکه برشی آنجق اعضای بدنیه.
 سی لحه عظامه اخلاطه منقسم اولدیغی وقت
 انسان اوله بیلور. برده بدن و مزاج قبول
 نفسه مستعد اولدقده مبادی واهبه دن یغنی
 فیاض مطلق طرفندن حدوث نفسه مستحق
 اولور. یعنی بر بدن کندیسنه نفسك تعلقی
 قبوله مستعد اولدقده جانب فیاض از لیدن
 یکیدن بر نفس احداث اولنوب او بدنه تعلق
 ایدر. بناءً علیه معادك وقوعی تقدیرنده
 بریسی نفس حادثه و دیگری نفس سابقه
 اولمق اوزره بر بدنه ایکی نفسك توارد
 وتعلق ایتسی لازم کلور. بوایسه باطلدر.
 اکر « نفس بر بدن بعد الافتراق کندیسنی
 قبوله مستعد اولان بر تدبیر ایله اشتغاله

رجوع ایدہ جکندن و او بدن ده زمان حشر ده
احداث اولنان بدن عبارت بولنه جغندن
قبول نفسه مستعد اولان بو بدنك حدو ثیله
یکیدن بر نفسك حدو ثی لازم کلز « دینور
ایسه بزده جواباً دیرزکه : بو عین تناسخ
دیمك اولوب تناسخك بطلاننه دلالت
ایدن دلائل و براهین بو مذهبك ده بطلاننه
دلالت ایلر.

البتہ دقت اولمشدرکه حضرت امام
غزالی فلاسفہ نك اولجه سرد ایلد کلری
ملاحظاته کندی طرفندن مدافعه یه باشلا-
مغنی متعاقب بحث حشر جسمانی یه دائر اولان
آیات کریمه بی ده تأویله مجبوریت حاصل
اولق ایچون اجسادك حشری امتناع عقلی
ایله ممتنع اولمسنی اثبات ایلمك لازم کله جکی

قضیه سنه واصل اولمغله حضرت امام فلا-
سفه نك بو بایده کی سوزلرینی ده جمعه لزوم
کورمش وایشته بولزوم اوزرینه بالاده کی
تفصیلاتی سردایلمشدر. تفصیلات مذکوره
اوزرینه اولان مدافعه سنی دخی بروجہ آتی
ایراد ایلپور. دیپورکھ :

— بزاد و احک ابدانہ رجوع و عو-
دتلرینک اوچنچی قسمده تصویر اولندیغی
کبی واقع اوله جغنی اختیار و ترجیح ایدرز.
یعنی « نفوس بذاتہا قائم جواهر در و بو
نفوس بعد الموت باقی اولوب زمان حشرده
علی الاطلاق بدنلره رد و ارجاع اولنه جقدر »
دیرز. زیرا نفوسک بذاتہا قائم جواهر
اولملری و بعد الموت باقی قالملری شرعہ
مخالف اولیوب بلکه بوکا « فی سبیل الله

قتل اولئانلری اموات ظن ایتیمکز. بلکه
 آنلر بر حیات اولوب ر بلرینسک عندند
 مرزوق اولیورلر، مألندہ کی آیات قرآنیہ
 وینہ بو مألہ قریب نیجہ احادیث نبویہ
 وارواحک صدقات و خیراتی و سئوال منکر
 ونکیری تفہم و ادراکہ متعلق شرفوارد
 اولان اخبارسنیہ دلالت ایتمشدر. بر چوق
 آیات دخی بعدالموت بعث و نشورک و حشر
 اجسادک وقوعہ کلہ جکنی صراحۃً ناطقدہ.
 بو حشر اجساد ایسہ نفسک بر بدنہ رد
 وارجاعیلہ ممکندر. اما او بدن ایستر بو بدن
 اولسون ایستر دیگر بر بدنک مادہ سہندن
 تشکل ایتمش بولنسون و حتی ایستر ایسہ
 یکیدن ایجاد اولسان بر مادہ دن حصولہ
 کلسون. چونکہ فلاسفہنک دخی اعتراف

ایتدکاری وجهله انسان آنجق نفسیه
 انساندر. بدنیه دکل. لذت وعقوبت ایسه
 نفسه عائد بر کیفیتدر. اجزای بدن عمرک
 اولندن آخرینه قدر بالدفعات تبدل وتغیر
 ایلدیکی حالده نفس اصلا دکشم دیکندن بدنه
 اصلا اعتبار یوقدر. حشر جسمانی نفسک
 نصل اولور ایسه اولسون بر بدنه ردوار جا.
 عیله ممکن اولنجه هر ممکن مقدور الهی
 اولدیغندن بوده مقدور الهیدر. اما سزای
 فلاسفه « نفوس غیر متناهی اولوب مواد
 ایسه متناهی اولدیغندن مواد موجوده نفوس
 بشره کفایت ایتمز. بناء علیه حشر جسمانی
 ده ممکن اوله مز » دیمک ایستیورسکنز.
 واقعا نفوس غیر متناهی اولور ایسه سزک
 بوسوزیکنر طوغر یدر. فقط نفوسک غیر

متناهی اولسی محالدر. چونکه نفوسك عدم
 تناهیسی قدم عالمه و علی الدوام تعاقب
 ادواره مبنی اولوب بزایسه حدوث عالم
 مسئله سنده آنی ابطال ایلمشزدر. قدم
 عالمی اعتقاد ایتیانلره کوره بدندن آیریلان
 نفوس دخی محدود و متناهی اولمغله مواد
 موجوده دن اکثر دکلدر. اکثر اولدیغی
 تسلیم اولنسه بيله الله تعالی یکیدن ماده
 اختراعنه قادردر. بونی انکار ایسه الله
 تعالانك احداث و ایجاد قدرتی انکاردر.
 برده سز بوصورتله حشرك وقوعنه تناسخ
 نامنی ویرهرك « تناسخك بطلاننه دلالت
 ایلیان ادله و براهین بونك دخی بطلاننه
 دلالت ایدر » دیورسکمز. اسماده نزاع
 یوقدر. شرعه و واقع اولان برشیئی ولوکه

اوشی تناسخ اولسون تصدیق واجبدر.
 بزبو عالمده تناسخك وقوغنی انكار ایدیورز.
 یوقسه بعثی انكار ایتیورز. اما اكا تناسخ
 تسمیه اولنه جق ایمش. وارسون اولنسون.
 برده سز» بربدن و مزاج قبول نفسه مستعد
 اولدقده مبادی واهبه دن حدوث نفسه
 مستحق اولور» دیورسکیز. سزك بو
 سوز یکر حدوث نفسك بالاراده دکل
 بالطبع اولدیغنه راجع اولوب بز ایسه
 حدوث عالم مسئله سنده آنی دخی ابطال
 ایلمشزدر. مع هذا بو سئواله «عالمده
 موجود بر نفس بولنمز ایسه بدن و مزاج
 ایشته او زمان مبادی واهبه دن حدوث
 نفسه مستحق اولور. اما اگر عالمده موجود
 بر نفس بولنور ایسه بدن و مزاج مبادی

واهبه دن یکیدن بر نفسک حدوشنه مستحق
 اولمز « ديه بر جواب دخی ویریلور که بو
 جواب سزک مذهبکزه دخی موافقدر.
 » نه ایچون بونفوس موجوده قبل البعث
 والنشور ارحامده کی امرجه وابدان مستعده
 یه تعلق ایتیمورده حین حشرده بو عالمده کی
 امرجه وابدانه تعلق ایدیور؟ « ديه بر
 سؤال دخی ایراد اولنور ایسه بوکاده شو
 یولده بر جواب ویریلور: نفوس مفارقه نک
 بشقه درلو بر استعداد اقتضایده جکی و بو
 استعدادک اسبابی ده آنجق حشرده تمام
 اوله جفی مأمولدرده آنک ایچون ! زیرا
 نفس کامله مفارقه نک بر بدنه تعلق ایچون
 شرط اولان استعداد ایله ابتداء حادث
 اولان و برمدت تدبیر بدنن بالاستفاده

تکمل ایتماش بولنان نفسک بربدنه تعلقی
ایچون شرط اولان استعداد آره سنده فرق
بولنق هیچده بعید دکلدر. حق تعالی بو
شروطی واسبابی وبونلرک حضور و وجود
اوقاتی هرکسدن دها زیاده بیلور. ایمدی
تصویر اولندیغی وجهله معاد ممکن اولوب
شرعه دخی وارد اولدیغندن آنی تصدیق
واجب اولور.

حشر اجساد دائر اولان آیتلرک
تاویلانی فلاسفه نك تحت مجبوریتده طوتملری
ایچون امام غزالی نك اولجه بونلره اسناد
ایلمش اولدیغی ایکی مسلکدن بورایه قدر
یالکزمسلک اول حقه کی مناظرات سرد
اولنمشدر. مسلک ثانی یه باشلامزدن اول
شونی اخطاره لزوم کور یورز که مبادی

نصرانیتده سنت او کوستن وسنت سیریل
 کبی آباء کنیسائییه نک کریت ارضی رد ایچون
 ایراد ایلمش اولدقلری مدافعات البته
 قارئلر منک خاطر لر نده بولنه جغدن بر آنلرک
 نه قدر جاهلانه وفتون علیهنده خصمانه
 اولدقلرینی دوشونملی و برده بوراده علمای
 اسلامیه نک حکما ایله یوروتدکلری منا-
 ظراتک بر مناظره صحیحه علمیه یه نه درجه-
 لرده موافق اولدقلرینی نظر دقته آملی ده
 « نزاع علم و دین » دنیلدیکی زمان منازعه
 صحیحه نک اسلامدن ماعدا ادیان ایله علوم
 آره سنده ممکن اوله بیلوب حال بوکه اسلام
 ایله علوم آره سنده نزاع دکل بلکه مسلك
 واحده سالک اولان ایکی عالمک مناظره
 صحیحه علمیه سی کبی بر مناظره موجود

اولديغنى اكا كوره حكم ايتلى . معاد حقنده
 دخی امام غزالينك اساساً حکمايه مخالفتي
 اولميوب يالكز بعض جهات احترازيه شر-
 عيه يه مبنی فروعاً آنلرله مناظره ايتمکده
 بولنديغنى اخطاره لزوم بيله يوقدر. زيرا
 حضرت امام کنديسى اعتراف ايديورکه
 حشرايچون نفوس بشريه يه برمتعلق اعتبار
 اولنسونده او متعلق کرک شمدیکی بدنلرک
 عینی و کرک مثلی و ياخود بالکليه غيری
 اولسون. تقرب برکره بوصورته حاصل
 اولدقدن صکره منع مناظره اولنه جق نقطه
 ائتلاف کندی کنديسنه ميدانه چيقاره.
 بعدما حکمانک مسلك ثانیسنی امام غزالينک
 نه صورتده بسط و تمهید ایلدیکنه نقل کلام
 ایدلم. دييورکه :

— حشر اجسادك استحالہ سنہ دائر

حکمانك سلوك ايتدکری ايکي مسـلکک
ايکنجیسی دخی بروجه آتیدر:

» بر حديدی يکيدن انساـنک تلبس

ايدہ بيلہ جکی ثوب منسـوجہ قلب ايتـمک

مقدور و ممکن دکلدر. بلکه حديدی اوحالہ

کتورمک ايچون اجزاسنی کنديسنہ عارض

اولان بر طاقم اسباب واسطه سيلاه عناصره

قلب ايتـمک وبعده بو عناصری ده جمع ايدرك

اطوار خلقتـده قطن صورتـنه کتورنجہ يه

قدر دور ايتدیرمک و آندن صکره قطنی ده

ايپلک صورتـنه وبعده اوایپلکی هيئت

مخصوصه اوزره اولان نسج انتظام معلومنه

قویمق لازمدر. بناءً عليه ترتيب مذکور

اوزره شواطوارده تحولسنز قلبسنز اوله رق

حديدك پاموقدن معمول بر روبايه قلبي
 ممكندر دنيلور ايسه بوسوز محال عد
 اولنور . بوراسي معلوم اولدقده ديرزكه
 اى حشر اجساد قائل اولانلر ! سزدييور
 سگزكه زمان حشرده انسانك نفسى بربده
 عودت ايدجك وبوصورتله انسان بعث
 وحشر اولنه جق . اكر بوانسان محشورك
 بدنى طاشدن وياخود ياقوت و اينجودن ويا
 تراب خالصدن ايسه بدنى بونلردن بريسي
 اولان شى انسان اولمز . چونكه برشى آنجق
 عظام وعروق ولحوم واعصاب والياف
 واخلاطدن مركب وشكل مخصوصى اوزره
 متشكل اولمق صورتيله انسان اوله بيلور .
 زيرا اجزاي مفرده اجزاي مركبه يه تقدم
 ايلر . بناء عليه اعضا اولمدقجه بدن وعظام

ولحوم وعروق بولند قچه اعضا و اخلاط
 اربعه اولمد قچه شواغذیه دن متحصل مواد
 ومواد مذکوره اولمد قچه اخلاط اربعه و حیوا-
 نات و نباتات بولند قچه غذا و عناصر بولند قچه
 حیوانات و نباتات دخی حاصل اولمز. او یله
 ایسه بوذ کرا و لنان شیر بولند قچه بدن انسان
 دخی بولنسه مز. ایش بو مرکزده ایکن
 «کن» خطایله ترا بک انسانه انقلابی نصل
 اوله بیلور؟»

امام غزالی اشبومسلك ثانیه دخی
 پروه آتی جواب ویریور:

— بدن انسانك لحم وسائرده دن ترکیب

ایدرک انسان اوله بیلیمسی ایچون بز شو
 بیان اولنان اطوارده ترقی و تقلب لابد
 ولازم اولدیغنی تسلیم ایلدی کمزکی بر حدیدک

ثوب منسوج اوله بيلمسی ایچون اطوار
 مذکورده قلب و ترقینک لزومنی دخی
 تسلیم ایدرز. زیرا بدیهیدرکه تراب تراب
 اولدینی حالدہ بدن انسان اوله مدینی کبی
 حدید دخی حدید اولدینی حالدہ ثوب
 منسوج اوله من. لکن بز « بوترقیات
 و تقلبات اطوار کثیرده اولدینی کبی برآنده
 دخی اوله بیلور » دیرز. مع هذا بزه یا لکن
 بعثک وقوعه کله جکی بیلدیرلدی. اما بر
 زمان طویلده می یوقسه برآنده می بوراسی
 بیان اولنمدی. بناءً علیه بونده منازعه
 یوقدر. بلکه منازعه ذکر اولنان اطوارده
 ترقی مجرد قدرت باری ایله می یوقسه اسبا.
 بدن بر سبب ایله می حاصل اولدینی مسئله.
 سنده در. عند مزده بونک ایکسی ده ممکندر.

چونکه طبعیاتك مسئله اولاسنده اجرای
 عاداته دائر کلام ایدلدیکی اثناسده ذکر
 ایدلدی کمزوجهله وجودده یکدیگری تعاقب
 ایدن شیلرک بواصر تعاقبری بطریق التلازم
 اولمیوب بلکه آنلرده خرق عادت جائزدر.
 بناءً علیه وجودده یکدیگری تعاقب ایدن
 شیلر اسباب ظاهره سز دخی حاصل اوله.
 بیلورلر. فرض ایدم که بونلر آنحق اسباب
 ظاهره ایله حاصل اولورلر. لکن سببک
 سبب معلوم اولسی شرط دکلدر. بلکه
 خزائن مقدور اتده نیجه عجایب و غرائب
 واردر که بز آنلره مطلع اوله ما مشزدر.
 فقط مشهود ایدن بشقه بوجود و سبب
 اوله میه جغنی ظن ایدنلر او عجایب و غرائب
 انکار ایدرلر. فصل که بر طائفه سحر

وطلسماتی و معجزات و کراماتی ده انکار
 ایدی ویریورلر. حال بوکه بونلر بزم مطلع
 اوله مدیغمز بر طاقم اسباب غریبه ایله
 ثابتدرلر. حتی مقناطیس و مقناطیسک
 حدیدی جذب ایدیشنی بیلیمیان بر انسانه
 مقناطیسک بو خاصه سی حکایه اولندقده
 در حال آنی انکار ایدرک « حدیدی جذب
 ایتک آنجق آنی ایب کبی برشی ایله باغلا یوب
 چکمک صورتیله ممکن اوله بیلور » دیر.
 چونکه عندالحس مشاهده اولنان جذب
 بوندن عبارتدر. فقط صکره بو انسان فعل
 جذبک قوه مقناطیسیه ایله دخی حصوله
 کلدیکنی مشاهده ایدنجه اکا تعجب ایدر
 و او زمان عجایب قدرتی احاطه دن عاجز
 وقاصر اولدیغنی اعتراف ایلر. ایشته بونک

کبی بعث و نشوری انکار ایدن بر ملحدہ
 قبرندن بعث اولنوب عجایب صنع الہی یی
 کورنجہ بو حالہ تعجب وانکار سابقہ شدیدا
 ندامت ایدر. فقط حیفا کہ بوندامت آرتق
 کندیسنه فائده ویرمز. ایشته او زمان
 « هذا الذی کنتم بہ تکذبون » خطاب
 عزتیلہ تو بیخ اولنور. بومسئلہ یی برده
 شویله بر تمثیل و ایضاح ایدہ لم : بر انسان
 فرض ایدکز کہ عاقل و ذکی اولد یغنی حالہ
 نطفہ نک مادۃ انسان اولد یغنی بیلمیور.
 ایمدی بو انسانہ « اجزاسی متشابه و متماثل
 اولان یغنی ماہیت جہتیلہ یکدی کړندن ذرہ
 قدر فرقی اولیان شو نطفہ یی کورد کمی؟
 نطفہ نک ایشته بو اجزای متشابهہ سی رحم
 مادرده لحم و شحم و عظام و اعصاب و عروق

کي بر طاقم اعضاي متخالفه يه منقسم اوله رق
 آندن مزاجده بربرينه مخالف يدي طبقه.
 دن مرکب کوزو بربرلرينه مجاور اولد قلري
 حالده رخاوت و صلابتده متفاوت لسان
 و اسنان و الحاصل فطرته موجود ده
 نجه بدايع حصوله کليور « دنيلسه شبهه
 يوق که بو آدمک شوسوزلري انکار ايتسي
 ملحدلرک بعثي انکارلرندن ده اشد اولور.
 فقط بعده کيفيت خلقت انسانيه يي اوکر.
 ندکده شوسوزلرک کافه سني تصديق و صنع
 الهی يه تعجب ايدرک حيران قالور. ايشته
 بونک کي ملحدلرده قبرلرندن بئث اولنوب
 قدرته مرکوز اولان عجايب و غرائبي
 کوردکارنده حشرک شر يعتهده بيان بيو.
 رلدينی وجهله وقوعنی تصديق ايدوب بو

حال غمراست اشتماله حیران اولوب بوندن طولای
 تعریفی ناقابل بر درجه ده خسرانده قالورلر.
 او یله ایسه بغی انکارایدن ملحدلر اسباب
 وجودك حس و مشاهده اولنان شیلره
 انحصاری قطعاً معلوم اولمادیغنی بحق
 تأمل و تفکر ایتلیدرلر. چونکه احیای
 ابدان خصوصینده او منکرلرک مشاهده ایتد-
 کلری طریقدن بشقه بر طریق دها بولنق
 بعید دکلدر. حتی بتون ذی روحلر فوت
 اولوب زمان حشر دخی تقرب ایتدکده
 نطفه یه مشابه بریا غمور نازل اوله جنی و بونک
 اوزرینه حشر اجساد و قوعه کله جکی حقنده
 ده بر خبر وارد اولمشدر. جائز که بزم مطلع
 اوله مدیغمز بویله بر سبب دها اولسون ده
 اجسادك انبعاثی و نفوس محشوره یی قبوله

استعدادی نی ایجاب ایلسون . بونی انکار
 ایچون استبعاد مجرددن بشقه نه سند
 واردر؟ خلاصه بروجہ آتی اقسام ثلاثہ یی
 وضعده عند العقل بر بعد یوقدر . قسم اول:
 عالم یوق ایکن اللہ تعالانک موجود اولوب
 بعده بو عالمی یاراتمش اولسی . قسم ثانی :
 جناب حقک ایلروده بر ایکنجی نظام
 جدید اوزره عالمی انشا و ایجاد بیورمسی .
 قسم ثالث : بوندن صکره دخی عالمی بالکلیه
 معدوم قلوب یالکز کندیسنک باقی قالمسی .
 چونکہ ثواب و عقاب و جنت و نارک ابدیتنه
 دائر نصوص شرعیہ وارد اولمسه ایدی بو
 اوچنجی قسم دخی ممکن ایدی . معاد جسمانی
 ایکی مسئلہ اوزرینه مبتنیدر . آنلردن بریسی
 عالمک حدودی و بر حادثک قدیمدن جواز

حصـولی اولوب دیکری ده یا بلا اسـباب
ویا خود اسباب غیر معتاده ایله مسـبیاتی خلق
و ایجاد مسئله سیدرکه بز آنلرک ایکی سنی ده
موضحاً بیان ایلدک .

معاد بحثده امام غزالیـنک کرک فلاـ
سفه طرفندن و کرک کندی جانبندن ایراد
ایلدیکی شیلر بوراده ختام بولدیـلر . بوبابده
ابن رشد دخی بـروجه آتی مقابله ده بولنیور .
دیورکه :

— نفس انسانی مباحثندن فارغ اولدـ
قدن صکره امام غزالی فلاسفهـنک حشر
اجسادى انکار ایدر اولدقـلرینی زعمه
باشلادی ایسه ده حشر اجساد مسئله سی
لا اقل بیک سنه دنبری منتشر اولدیغی و علوم
و فلسفه لری بزه انتقال ایدن فلاسفهـنک

مدتلی ده بیک سنه دن دها آز بولندی
 حالدہ مذهب لرندن بحث اولنان بوفلاسفه دن
 هیچ بر یسنک حشر اجساد ی انکار ایدر
 اولد قلی کورلمدی. زبور دن و بنی اسرائیل
 منسوب اولان صحف کثیره دن تین ایتدیکی
 وانجیلده ده ثابت اولدیغی وعیسی علیه السلام
 مدن دخی بالتواتر نقل اولندیغی وجهله
 ال اول حشر اجسادہ قائل اولانلر موسی
 علیه السلام دن صکره کلن انبیای بنی اسرائیل
 اولوب صابئیلر دخی بوکا قائل اولملر در.
 ابو محمد حرم دیمشدر که بو صابئیه شریعتی
 اقدم شرایع در. فلاسفه نک شرایعی تعظیم
 و هر کس دن زیاده احکامنه رعایت ایتمش
 اولد قلی کند ی حال و شانلرندن بروجه
 آتی تظاهر ایدر. شویله که : مجرد انسان

اولق اعتباريله انسانك بقای وجودینه
 وسعادت خاصه یه بلوغ ووصولنه مداریکانه
 وسبب مستقل اولان تدبیر ناس وصلاح
 معاش امرمهنی شرایعک هرشیدن زیاده
 حفظ وتعلیم ایدر اولدیغی عند الفلاسفه
 معلومدر. زیرا آنلر بیلورلرکه انسانك
 فضائل اخلاقیه وفضائل نظریه وصنایع
 عملیه یی تحصیلنده شرایعه تمسك ایتمی
 امر ضروریدر. زیرا حیات انسان یالکز
 دنیاده صنایع عملیه ایله وهم دنیاده وهم
 آخرتده آنجق فضائل نظریه ایله وبوایکی
 حیاتده آنجق فضائل اخلاقیه ایله وفضائل
 اخلاقیه دخی محضامعرفه الله ایله ومعرفه الله
 ایسه مجرد عبادات وطاعات شرعیه یه تمسك
 وامور آخرتی تذکر و محرماتدن تجنب ایله ممکن

اوله بیلور . الحاصل آنر بیلور لر که عمله
 متعلق اولان بالجمله احکام و شرایع مدنیتک
 حصول و وجودنده لازم و لابد اولدینی
 و ضرورت حکمنی آلدینی کبی اعتقاده
 متعلق اولان احکام شرایع و ازان جمله
 سعادت و عقوبت آخرته قائل اولمق دخی
 مدنیتک حصول و بقاسنده ضرورت و قطعیت
 حکمنی آلمشدر . شرایعک هپسی ذات مبدئی
 و افعالنده آز و چوق اختلاف ایدوب
 معرفه اللهده و معرفت صفات و افعالده
 اتفاق ایتدکلری کبی معادک ده کیفیتنده آز
 چوق اختلاف ایدوب فقط بعدالموت
 وجود اخروی امرنده اتفاق ایتمشلردر .
 بناءً علیه بالجمله شرایع سعادت آخرته ایصال
 ایده جک افعالده یعنی بو مقوله افعالك

وچودنده اتفاق ایدوب شو قدركه بوافعالی
 تقدیر و تعیین خصوصنده اختلاف ایلمشالر
 در. خلاصه فلاسفه قطعاً بیلورلرکه شرایع
 بر طریق مشترك یعنی هر كسك اكلايه بيله-
 جكي براسلوب دلپسند ايله كافه ناسی جانب
 حكمته و طرف سعاده سوق ایتدیكى
 وبونكه برابرهم حكمانك مسلك مخصوصنه
 تنبيه و اشارت وهمده طریقت مشتركه سنی
 تعلیم و بیانہ قصر عنایت بیوردینی وفلسفه
 ایسه یالكز تعلم حكمته لیاقت واهلیتی اولان
 مسلك سعادتتی تعلیم وتوضیح خصوصنه
 حصر همت ایلدیكى ایچون شرایعه تمسك
 جمله یه واجبدر. چونكه صنف خاصك
 وجودی وتحصیل سعادتتی آنجق صنف عامه
 مشاركت ايله تمام اوله بيله جكندن بو صنف

خاصك وجود وحياتی و تحصيل سعادتى
 ایچون تعلیم عمومى ديمك اولان شرايعك
 لزومى ضرورت و قطعیت حکمنی آلمشدر.
 تعلیم عمومینك بوصف خاصه حال صباوت
 و زمان طفولیتند لزوم و وجوبنده کیمسه
 نك شك و شبهه سی یوقدر. صنف مذکور
 مسلك مخصوصنه نقل و ترقی ایتدیکی زمان
 ایسه ذهننی مشغول ایدن بعض نقاط شرعیه ی
 استخفاف و استهزا ایتیموب آنلری بر حسن
 تأویل ايله تأویل ایتمك و بوندن مقصود اولان
 شی صنف خاصی دکل عموم ناسی تعلیم اولد.
 یعنی بيلمك واکر نقاط مذکورده شکنی
 تصریح و یا خود آنلری انبیاء عظام حضرا.
 تنك بیانلریسه مناقض و یوللرندن خارج
 بر تأویل ايله تأویل ایلر ایسه بالتکفیر منسوب

اولدیغی ملتده کفرک جزاسی نه ایسه او
 جزا ایله مجازات کندیسنه واجب اولدیغی
 و بونکله برابر شرایع حقیقیه نك هپسی ده
 حق ایسه ده زماننده بولنان شرایعک
 افضلنی اختیار ایلمک و بوافضالك غیرافضلی
 ناسخ اولدیغی اعتقاد ایتمک صنف مذکور
 ایچون لابد و لازمدر. فلاسفه نك شرایعی
 هرکسدن زیاده تعظیم ایتدکری و بروجه
 معروض آنی قبول ایتمک کندیلرینه واجب
 اولدیغی بیلدکری ایچوندرکه اسکندریه ده
 تعلیم علوم و فنون ایله اشتغال ایدن حکما
 کندیلرینه شریعت اسلامیه و اصل اولدقده
 درحال بالقبول اسلام اولدیلر. بنی اسرائیل
 نزدنده موجود اولوب سلیمان علیه السلامه
 نسبت اولنان کتابلردن ظاهر اولدیغی اوزره

بنی اسراییله دخی پک چوق حکما بولند-
 یغنده شبهه یوقدر. دها طوغریسی ارباب
 وحی اولان انبیاء هپ حکیمدرلر. بونک
 ایچوندرکه «هر نبی حکیمدر. هر حکیم نبی
 دکلدر» قضیه سی اصدق قضا یادندر. واقعا
 هر حکیم نبی دکلدر. لکن «العلماء ورثة
 الانبیاء» حدیثنه ما اصدق اولان ذوات
 آنجق حکما در. هندسه کی صنایع برهانیه.
 نک مبادیسنده «مصادرات» و «اصول
 موضوعه» اولدقده وحی وعقلدن اخذ
 اولنان شرایعک مبادیسنده دخی بونلرک
 بولنسی اولویتله ثابتدر. وحی ایله اولان
 هر شریعتیه عقل قاریشوب حتی ظاهری
 عقله مغایر اولان جهتلرینی احسن صورتله
 تأویل دخی ایتمش ایسه ده بو عالمده یالکز

عقل ایله بر شریعت اوله بیا جهکنی کیمسه
 تسلیم ایتما مشدر. زیرا صرف عقل ایله
 اولان شریعت هم عقل هم ده وحی ایله
 اولان شریعتدن پک ناقصدر. بناءً علیه
 بالجمله حکما « مبادی عملیه نک یعنی اعماله
 متعلق اولان شیلرک انبیایه تقلیداً اخذ
 اولنسی واجبدر » دیه اعتقاد ایتما مشدر.
 چونکه عملک برهان وجودینه اعمال شر-
 عیه دن حاصل اولان فضائلک وجودندن
 بشقه بر یول یوقدر. یعنی فضائل مذکوره
 او اعمالک واجب اولدیغنه برهان قویم اولوب
 آندن بشقه برهان یوقدر. ایمدی بوندن تبیین
 ایتدی که بالجمله حکما شرایعده بورایی یعنی
 انبیایه تقلید رأینی قبول ایتما مشدر و مبادی
 ضروریده حکما نزدنده ممدوح و مقبول

اولان شی ده عموم ناسی اعمال فاضله یه اک
 زیاده تشویق و ترغیب ایلیان شیدردیمشردرد.
 تا که بواعمال فاضله اوزره نشأت ایلیانلر
 آندن غیری اعمال اوزره نشأت ایلیانلردن
 فضیلت جهتیه اتم اولسونلر. شریعتمزده
 اولان صلات کبی که بزم بو صلاتمز جناب
 حقک بیوردیغی وجهله شرایع سائرده کی
 صلاتلردن دهها زیاده انسانی فحشیات
 ومنکراتدن نهی ومنع ایدر. بوده طهارت
 و اوقات و اعداد و اوراد و اذکار و سایر
 کبی صلاتمزده شرط قلنان و فضائل اخلاقه
 باشلیجه مدار اولان شیلر سببیه حاصلدر.
 كذلك معاد حقنده بیان اولنان اعتقاد
 دخی بویله اولوب شرایع سائرده اکا
 دائر اولان اعتقاددن دهها زیاده انسانلری

اعمال صالحه یه سوق وتشویق ایلر. بونک
ایچوندرکه معادی امور جسمانیه ایله تمثیل
امور روحانیه ایله تمثیلدن افضلدر. نته کیم
جناب حق قرآن کریمنده « مثل الجنة التي
وعدا المتقون تجري من تحتها الأنهار » بیور
دی ورسول اکرم ده بر حدیث شریفنده
« فيها مالا عين رأت ولا اذن سمعت » وابن
عباس دخی « دنیا ده نعم آخرتدن اسملردن
بشقه برشی یوقدر » دیدی. ایمدی بونلرک
هپسی ده او وجودک بر نشئه اخری اولوب
بو وجوددن افضل اولدیغنه و او طورک بر
طور آخر اولوب بو طوردن اعلا بولندیغنه
دلالت ایدر. صور جمادیه نک بر طوردن
دیگر طورده منقلب اوله اوله نهایت هر برینک
بر صورت مدرکه اولدیغنی ادراک و اذعان

ایدن بر عاقله بونشئه اخرای انکار ایتک
 لایق اوله مز. بونده شک ایدوب او نشئه
 اخرای انکار ایدنلر شرایع و فضائل ابطال
 ایتک ایسته بن اشقیاد رکه آنلرده لذت حسیه
 ایله تنعم و تذوقدن بشقه انسان ایچون هیچ
 برغایت اولمدیغنی رأی و اعتقاد ایدن زنا-
 دقه دندر. حال بوکه کړك اصحاب شریعتک
 وکړك ارباب حکمتک جمله سی آنلری قتل
 ایدر اولدقلرنده کیمسه شک و شبهه ایتمز.
 غزالینک بوزنادقه یه مقابله و مدافعه ده
 سویلدیکی سوزلر پک کوزلدر. بونلره قارشو
 شویله برمدافعه ده لازمدر: « نفس باقی
 دکلدر. روز حشرده اعاده اولنه جق شیلر
 ایسه بودنیاده کی روح و بدنک عینی دکل
 مثلیدر. زیرا معدوم بعینه اعاده اولنه مز.

وبونك ايچون نفسك بر عرض اولديغنى
 سويليان واعاده اولنه جق نفس وجسمك ده
 معدوم اولان نفس وجسمك عيني اوله جغنى
 اعتقاد ايليان متكلمينك مذهبلى اوزره
 معاده قائل اولمق صحيح اولمز. چونكه بعد-
 العدم موجود اولان شى واحد بالئوعدر.
 واحد بالعدد دكلدر.

حشر اجساد يعنى معاد مسئلهسى حقنده
 ابن رشدك مقابلهسى ده بوراده تمام اولدى.
 شو تفصيلاتى امعان ايله مطالعه بيورمش
 اولان قارئلر من البته دوشونمشلردر كه
 حكما حشر اجسادى بر صورت مطلقه
 اساسيه ده قبول ايلمش اولدقن صكره
 طرفين مياننده سوزك بو درجه لره قدر
 اوزاتلمسنة حاجت دخى يوق ايدى .

باخصوص که امام غزالی بر عرض اولان
 نفسه مابه القيام اوله جق بر بدنك هر نه
 صورتله اولور ايسه اولسون قبوليله اکتفا
 ایلد کدن صکره حکمایه دهها زیاده اصرار
 ایچون لزوم دخی قالمایدر. فقط حکمانك
 حشر مسئله سنه جسمیتی ادخال ایتمك ایسته.
 ماملرینك بر بشقه سبب قویسی بولندیغی
 کبی حضرت امام غزالی بر بدن بر جسد
 قبول ایتدیرمکی اصرارده دخی دیگر بعض
 اسباب شرعیه یه استناد ایللمکده در. حکما.
 نك استناد ایلد کیری سبب شودر که :
 ادیان سماویه نك غیری ادیان قدیمه ده امواتك
 بو دنیادن مزاره کوتورد کیری اجسادك
 عینیه حشر اولنه جقلری معتقد اولدیغی کبی
 موسویت و عیسویت سالك اولان، مض اقوام

نزدنده ده بواعقاده پك شبیه اعتقاد لر پیدا
 اولدیغندن وحتی اسلامده بیله بعض افهام
 ضعیفه اربابی امر بعثه همان عینیه بومعنائی
 ویرمکه تقرب ایلدیکندن حکما فی الواقع
 بر معاد بر آخرت و آنده حشر و نشر نفوس
 قضیه باهره سنی انکار ایده مامله برابر
 روحمرك ترك ایلدیکی قالبك عیننه عودتی
 فرض و تقدیرده نقاط علمیه و فیه جه بر
 چوق محذور لر بوله رق مجرد او محاذیری
 دفع ایچون حشرک روحانیتتی جسمانیتته
 ترجیحده بولنمشلردر. حضرت امام غزالی
 حکمانك کوردکلری محذورلردن برچو غنی
 آنلرك خلاصه عقایدینی حکایه ایلدیکی
 مصروده یازمش و بونلرك فنا نه قدر نازک
 ومهم شیلر اولدقلرینه البته قارئلر مزدخی

دقت بیور مشدر . واقعا امام غزالی بو
محاذیری دفع ایچون برچوق ادله و براهین
ایراد ایلمش ایسه ده بونلرک حکمایه سکوت
صحیحه الجا ایده بیه جکلرنده نظر واردر .
مثلا امام غزالی « وعد و اخبار اولنان امور
آخرت قدرت الهیه ده محال اولمدیغندن »
دیه حشر جسمانی یه دائر اولان آیات کریمه نك
تأویلدن استغناسنی اثبات ایلدیکی حالدیه حکما
« قدرت الهیه مسئله سی بشقه و تحریء
حکمت و حقیقت مسئله سی ینه بشقه در .
قدرت الهیه مسلم جهاندر . قدرتك تعلق
ایده میه جکی هیچ برشی اوله مز . اصل
مسئله بزم قدرت عقلیه مز مسئله سیدر .
درمیان اولنان بر صورت قدرت عقلیه مز
قریب اولمز ایسه ایمان حقیقی ایله ایمانمز

• ممکن اوله بیلور می؟ « دیه جک اولور ایسه لر
 حسن مقابله ایچون دها بشقه دلائل قویه یه
 احتیاج مس ایلر. مع هذا تکرار ایدرز که
 امام غزالی نیک نفوس آخرت ایچون هر نصل
 اولور سه اولسون برر بدن موجودیتیه
 اکتفا ایتسی حکمای اصراردن دوشوره.
 جک بر نقطه ائتلاف اوله بیلر مکه در.
 مثلاً حکما « نار جهنم یاقیجی و اورایه القا
 اولنه جق اجساد بشر یا نجی اولدقلری حالد
 جهنمده مخلدیت نصل قابل اوله بیلور؟
 اورایه آتیلان جسد لر یا نار لر محو اولور لر
 کیدر لر. مخلدیتک امکانی ایچون یا او جسد لر
 بو جسد لر دن و یا خود او نار بیلدیکمز باردن
 بشقه درلو برشی اولق لازم کلور » دیه
 بیلور لر. هله جسد لرک بو جسد لر دن دها

بشقه درلو اوله بیله جکنی « کما نضجت
جلودهم بدلنا جلوداً غیرها » آیت کریمه سنی
ایراد ایله اثبات دخی ایدر لر. زیرا آتشه
آتیلان بروجودک دریسی پیشوب یاندقدن
صکره یرینه بر بشقه درینک بدل اولمسی
بودنیاده کی اجساد ایچون تصور اولنور
شیلردن دکلد ر. بودنیاده کی اجساد مز دکل
جهنمده حتی جنتده کی مخلدیت ایچون بیله
مستعد دکلد ر. اشبو جسد دنیویمز ینه
تغذیات دنیویه ایله آنجق بر زمان محدود
ایچون دائم اوله بیلوب حیاتک دها زیاده سنه
متحمل اوله میه جغی عندالاطبا متفق فیهدر.
مکر که بعض مفسرین کرامک دید کلری
وجهاله اغتداء و انحلال جهتندن جنتده کی
اجساد بر توازن حاصل ایده لر ده مخلدیته

متحمل اوله لر. ايشته بودخی ابدان واجساد
 اخرویه نك ابدان واجساد دنیویه دن مطلقاً
 دهابشقه بر طبیعتده اولم لرینی اقتضای تدریر.
 بو حاللر ایسه تماماً دکل ایسه ده ضمناً و قسماً
 ینه بر تأویل صایله مزلرمی؟ والا حضرت
 امام « نفوس مفارقة نك بشقه درلو بر
 استعداد اقتضایده جکی و بو استعدادك
 اسبابی ده آنجق حشرده تمام اوله جنی مأمور.
 لدر « سوزینی و باخصوص « بو حشر اجساد
 نفسك بر بدنه رد و ارجاعیله ممکندر. اما
 او بدن ایستر بو بدن اول اولسون ایستر
 دیگر بر بدنك ماده سهندن تشکل ایتمش
 بولنسون و ایسترایسه یکیدن ایجاد اولنان
 بر ماده دن ظهوره کلسون « سوزلرینی نه
 جسارته سویلیه بیلور ایدی؟ حضرت امام

ابدان آخرتك ابدان دنيانك عيني اولسي
 ضروري كوريله ميه جكني بو وجهله قبول
 ايلد كدن صكره حكما ايله آره لرنده همان
 هيچ بر مخالف قالماش ديمك اولور. اما
 بزم بوراده اجرا ايلديكمز شومقايسه يالكز
 حكما و امام غزالي ايله ابن رشدك مناظره
 لري آره سننده كي نقاط نظرك يكد يكرينه
 قرابتنى كو سترمك ايجوندر. يوقسه بزم
 كندى اعتقادمن بونلرك هيچ بريسنه
 اشتراك جهتنده دكلدر. بزم كندى اعتقادمن
 شودر كه : كافة علومك يارديميله برابر بز
 خلقت و نشأت اولامن اسراريني بيله
 عقلمزه تماميله صيغديره ميورز. نرده
 قالدى كه نشأت اخرا من اسراريني عقلمزه
 صيغديره بيله لم ! بو ايكي اوجك ايكي سي ده

حدود علومك خارجنده در. سائر برچوق
مناسبتر ايله شومسلك مخصوصمى
قارئلرمزه خبر ویرمشزدرکه حدود علوم
داخلنده بولنان شیرى « بيلمك » انسان
ایچون ممکندر. حدود علومك خارجنده کی
شیرى بيلمك ممکن اوله میوب آنلره وحى
الہى وتعلیم انیا ايله « اینامق » لازمدر.
حضرت الله ذوالجلال قرآن عظیم الشانده
نشأت اخرامزك نشأت اولامزدن ده
کوج اولمديغنى و خلقت اولایه قدرتی
عقللردن حارج آثار ايله اثبات ایلمش بولنان
اول صانع حقیقینك خلقت اخرایه دخی
مقتدر بولمديغنى قرآن کریمك مواضع
متعددده سنده بیان بیورمش اولدقلری کی
بویانات ايله قناعت مؤمنانده بولنه میوب

« من يحيى العظام وهى رميم » سئوالنى ايراد
 ايدنلره دخی « يحيىها الذى انشأها اول مرة
 وهو بكل خلقٍ عليم » جواب باصوابنى ده
 اعطايور مشلردر. مسئله علمه عائد اوليوب
 ايمانه عائد اولديغنه كوره بزم ايچون شو
 بيانات الهيه تأيد ايمانه كافيدر. بز بونك
 خارجنده كى معانده يى هم جهل وهم مكا.
 بره دن عيسارت كوريرز. علممزنك لاحق
 اولديغى برمسلله حقنده جهلاً مكابره يى ده
 مسل كمزدن خارج طوتارز.

خاتمه

حدوث و قدم و فنا و بقاى عالم و بر
 صانع احتياج و ياخود آندن استغنا و مبدأ
 و معاد و حشر اجساد مسائل مهمه سنده

امام غزالی حکماً حقنه ممکن اوله بیلن
 اشتباهاتی کاملاً سرد و مقابله و مدافعه سنی
 دخی ایراد ایلد کدن صکره کندی عننده
 بونقاط نظر دن فلاسفه نك تکفیری ممکن
 اوله بیلوب اوله میه جغنه دخی نقل کلام ایله
 دیورکه :

— اکر بر قائل چیقوب ده « سز
 فلاسفه نك مذهبنی تفصیل ایلدیکز. عجا
 سز آنلرک کفر لرینه و بو مذهب لرینی اعتقاد
 ایدنلرک وجوب قتلنه جزماً حکم ویره بیلور
 میسکز ؟ » دیر ایسه بزده دیرزکه : اوچ
 مسئله ده فلاسفه یی تکفیر ایتک لازمدر.
 برنجیسی قدم عالمه قائل اولملری و « جوا-
 هراک هپسی قدیمدر » دیمه لری و ایکنجیسی
 انسانلردن صدور ایدن حوادث جزو یه یه

جناب حقك علمى محيط دكلدر سوزلرى
 و اوچنچيسى اجسادك بعث و حشر يني
 انكار ايلملرى قضيه لر يدر. بو اوچ مسئله
 هيچ بروجمله اسلامه موافق و ملايم كلز.
 بناء عليه بو مسائلى اعتقاد ايدن كيمسه
 بالخاصه حشر اجساد حقنده كى خبرلر ايچون
 « انبيا بوسوزلرى لمصاححة عوام ناسه تمثيل
 طريقه سويله مشلردر » ديه كذب انبياي
 اعتقاد ايدن كيمسه كيدر. بو سوز كفر
 صريح اولوب مسلمانلردن بر فرقه بو
 اعتقادده بولنما مشدر. اما ذكر اولنان اوچ
 مسئله نك ماعداسنده و از جمله صفات الهيه ده
 تصرفلرى و آنده توحيد اعتقاد ايتملرى
 كى مسئله لرده فلاسفه نك مذهبي معتزله
 مذهبنه قريبدر. كذلك فلاسفه نك تلازم

اسباب طبیعیہ دائر اولان مذهبیری ده
 معتزله نك « تولید » مسئله سنده صراحة
 ذكر ايتدكلری شيدر. الحاصل مسائل
 ثلثة مذكوره دن بشقه فلاسفه دن نقل
 و حكاية ايلديكمز شيلرك هر برينى اسلامدن
 برفرقه نطق ايتمش و قبول ايلمشدر. بناءً
 عليه فرق اسلامدن اهل بدعتى تكفير
 ايدنلر ذكر اولنان اصول ثلثة نك غيرى
 مسئله لرده فلاسفه يى تكفير ايدرلر. فقط
 بزصددن چيقميه لم ديه اهل بدعتى تكفير
 و آنلردن صدور ايدن شيلرى تصحيح
 و عدم تصحيح تفصيلاتنه قدر كيرشمكى
 مناسب كورمدك. والله الموفق للصواب
 ابن رشد دخی امام غزالی یه مقابلة
 دیوركه :

— غزالی فلاسفہ یی اوچ مسئلہ ده
 تکفیر ایتدی. برنجیسی معاد مسئلہ سیدرکه
 بز فلاسفہ نك بومسئلہ یه دائر اولان رأیلرینی
 یعنی بومسئلہ آنلرجه مسائل نظریه دن
 اولدیغنی سویلدك. ایکنجیسی فلاسفہ نك
 «الله جزو یاتی بیلمز» دید کلری مسئلہ.
 درکه بز بوقولك ده اقوال فلاسفہ دن اولدیغنی
 مبحث مخصوصنده سویلدك. اوچنجیسی
 فلاسفہ نك قدم عالمه قائل اولملری مسئلہ.
 سیدرکه بز آنلرك بو «قدم عالم» سوزندن
 مقصدلری نه اولدیغنی و آنلرك بوسوزدن
 قصد ایتدکلری معنی متکلمینك قصد ایتد.
 کلری و آنك اوزرینه فلاسفہ یی تکفیر ایلد.
 کلری معنادن بشقه برشی اولدیغنی دخی
 ایضاح ایتدك. امام غزالی تهافتنده «مسلمان

نلردن هيچ بر کيمسه حشر روحانی يه قائل
اولدی « دیدی. حال بوکه بشقه اثرنده
دخی صوفیه نك حشر روحانی يه قائل اولد.
قلربی سویلدی. ديمك اولدی که حشر
جسمانی يه قائل اولیوب حشر روحانی يه
قائل اولانلر بالاجماع تکفیر اولمديلر.
بو حالد غزالينك فلاسفهي حشر
روحانی يه قائل اولد قلری ایچون تکفیر
ایتمی و مسلمانلردن هيچ بر فرقه نك حشر
روحانی يه قائل اولدیغنی سویلمسی نصل
جائز اولور؟ بوسوز کنديسی ایچون بر
تناقض ديمك دکليدر: بوبخه دائر اولان
سوزیمی بوراده کسمك و سویلديکم سوز
لردن طولايي واقع اولان خطا و عصيانمدن
استغفار ایتمك طرفي رأی والتزام ایتدم.

والله العظيم اكر اهليت ايله برابر طلب حق
 ضرورتی واهل اولیان کیمسه نك بویله
 مسائل مغلقه یه جراً تی اولسه ایدی بوبابده
 حرف واحد بیله تکلم ایتمز ایدم. اومارم که
 جناب حق عذریمی قبول و خطالریمی فضل
 و کرمیله سترایلر. چونکه قصور لری عفو
 و خطالری ستراید جک آندن بشقه بررب
 دها یوقدر.

ابن رشدك خاتمه سی دخی شوندن
 عبارتدر. بز دخی عاجزانه دیرز که : اکر
 مقصود فلاسفه یی تکفیردن عبارت ایسه بو
 مقصوده وصول یولنی بو قدر طولاشدیروب
 اوزا تمق نه لازم ایدی. فلاسفه انبیاء ذیشانندن
 هیچ بریسنه ایمانلرینی اقرار ایتمدیلر که حتی
 تکفیرلرینه لزوم کورلسون. یالکز فلاسفه

اسلاميه حسب الشرع خواجه عالم صلى الله
 تعالى عليه وسلم افنديز حضرتلرينه ايمان
 ايلدكلري كبي آنك كتوردىكى قرآن عظيم
 الشان احكامنجه انيا ورسلسالقهيه دخى
 ايمان ايلدكلرندن فلسفهني تشكىل ايدن
 علومه شرع شريف ايله تطابقى درجه سنده
 نظر حسن قبول حواله ايدرك مخالفت وقو-
 عنده احترازی لوازم ايمانیه دن عدايدرلر.
 حمد آثم شكرا بورايه قدر ویرلش اولان
 تفصیلاتدن بیله مرتبه تحقیقه وارمش اولدیغی
 وجهله علوم ریاضیه وطبیعیه کبی جدی
 اولان دانش بشریغنی برطاقم اوهام وظنیات
 عنديه دن ماعدا حقایق علمیه احكام قرأنیه یه
 مغایر اولمق شویله طورسون بالعکس توصیه
 «وعلمنا» ايله توصیه وامردخی ایلدکلرندن

بين الاسلام فلاسفه صحیحہ و حقیقیہ نك
 و جسودی قابلدر . ابن رشد بونلرك اك
 اعلا لرندن بریسی اولدیغی کی معتزله متصوفه
 کرامیه کی فرق اسلامیہ دخی برر فرقه
 فلسفیه عد اولنور . خوش علی الاطلاق
 فلسفه نك علی الاطلاق اسلامیته عدم موافقتی
 نقطه لرینی ایشته امام غزالی اوچدن عبارت
 کوروب اويله کوسترمش و حال بوکه بو
 اوچ نقطه ده دخی فلاسفه یه اصلا قصد
 ایتمد کلری بعض معنالی اسناد ایتمد که
 تکفیرک یوانی بوله مامشدر . مثلاً « جواهرک
 هپسی قدیمدر » سوزندن فلاسفه نك مقصو
 دی خلقت جواهر اولبا بده کی اراده ازلیه یی
 متعاقبدر . دیمک اولدیغی حالده غزالی بو
 سوزدن قصد لری خالقدن استغنادر حکمیله

آنلری تکفیره یوریمشدر. هله « حوادث
جزوئیه جناب حقك علمى محیط دکلدر »
سوزی حقیقیون فلاسفهیه افترای محضدر.
آنلر بالعکس جبرکلی مسلکینه سالک اولد-
قاری ایچون تخطئه ایدلملیدر لر. علم الهینک
عدم احاطه سنه ذاهب اولان دهریه ایسه
حوادثك جزوئیسنه ده کلیسنه ده علم الهینک
لاحق اولمدیغی ادعای باطلنده بولنور لر.
آنلرجه عالمك خلقتی وبوخلقته کی انتظام
برتصادف نوغندن اولوب حرارت شمسك
تراب راطبه اصابتی حالنده اوطوپراق
دروننده کی تخملىك تنبت ایتماسی قابل
اوله مدیغی کی بو عالمك تکنونی دخی او یولده
برایجاب واقتضای طبیعتدن عبارت بولنوب
هیچ بر کیمسه نك اثر صنعی ومحاط علمی

دکدر. بوايسه پک قوری بردعوادن عبارت
 اولوب اثباتی ایچون هیچ بر برهان اقامه
 ایدیله میان لقلقیات غندیه دندر. هله حشر
 جسمانی و روحانی امرنده انبیای ذیشانک
 حشر اجسادى تمثیل طریقله سویلدکلرینی
 درمیاندن تکذیب انبیایه انتقال ایتک
 امام غزالی ایچون موجب تأسف بر تجاوزدر.
 کَرَک آیات کریمه و کَرَک احادیث نبویه ده
 طریق تمثیل بالکلیه مسدود میدرکه فلاسفه
 نک بومسئله ده تمثیل ظننه دوشملری تکذیبه
 حمل ایدلک درجه سنده مستبعد کورلسون.
 « ان الله لا يستحي ان يضرب مثلاً ما
 بعوضه فما فوقها » شهادت الهیه سی بو
 مسئله ده فلاسفه نک امدادینه یتیشه جک
 براهین قرآنیه دندر. بوراده دخی تکرار

ایدیورز که شوايضاحاتی ویرمکدن مقصو-
 دمنر فلاسفه و امام غزالی و ابن رشد آرد-
 سنده کی مناظره یی توضیح اولوب کنندی
 مسلكمزی بوصور تده سردواتیان دکلدر.
 مسلك مخصوص من علومك حدود مخصوصه
 سی دائره سنده بیلنه بیله جك شیلری پیلیمك
 و او حدودك خارجنده اینانلمسی لازم کلن
 شیلره ایمان ایتمك اولدیغنی خبر و یردك .
 ابن رشد خاتمه کلامنده و « اهل اولیان
 کیمسه نك بویله مسائل مغلقه یه جراًتی
 اولمسه ایدی بوبابده حرف واحد بیله
 تکلم ایتمزایدم » سوزیله حضرت امام غزالی
 حقنده برکنایه ده بولنیور . حجة الاسلام
 حضرتلری حقنده بویله برکنایه یی بزاصلا
 تصویب ایده میز . حضرت امامك کنندی

زماننده کی علومه علمی شامل و محیط اولد.
 یعنی آثار کثیره سیله میدانده در. اولجه دخی
 برقاج یرده اخطار ایتمش اولدیغمز وجهله
 ابو حامد حضرتلری عقاید فلاسفه بی غایت
 اینجه برالکدن اله مک و ممکن اوله بیلن دقتی
 صرف ایلمک صورتیله شایسته احتراز
 اوله بیله جک نقطه لری بوندن عبارت بولوب
 او وجهله کوسترمشدر. اما فلاسفه دن بر
 فرقه نک کلام و اعتقادی نی دیگر فرقه نک
 کلام و اعتقادی نه قاریش دیر مق مسئله سنه
 کلنجه بوتخلیط مسائل یالکز امام غزالی ده
 کورلمش شیلردن دکلدر. دها پک چوق
 بیوک آدم لرده ده کورلمشدر. بونک سببی
 ایسه یونانیلر دنبری شرقیونه انتقال ایده
 کلن فلسفیاتی بیلما ملری قضیه سی دکلدر.

بلکه او فلسفیاتک تاریخ تأسس و ترقی
و انتقالاتی بزم شرقیون نزدنده منتظماً
و موضحاً مضبوط اولما مسیدر. مثلاً ارسطو
« مقانیق سه لست » یعنی میخانیت افلاک
مسئله سنده دوچار خطا اولمش دنیلورسه
بوسوز طوغری دکلدرد. واقعا مسئله نک
بو کونکی صورتنه قیاساً ارسطو مخطیدر.
اما کندی زمانه قیاساً مخطی اولمق شویله
طورسون بلکه خطایای قدیمه یی مصحح
اولدینی محققدر. بو جهتلردن ابن رشد
سائر علمای شرقیه فائقدر. چونکه
اندلس رجالندن اولوب یهود و نصارا دن
کتب قدیمه یونانیه و لاتینه یه وقوف حاصل
ایدرك تاریخ علوم و فلسفه یی ده اطوغری
اوله رق او کرمشدر. علمای سائر ایه

« فلسفه » دنیایکی زمان آنی مسالك واحد
 دن عبارت ظن ایتمشلردر. شرایع موجود-
 دهیه تابع اولمدینی حالدہ علوم ایله اشتغال
 ایدن ارباب کیاستک مبدأ کی معاد کی
 مسائل حقندہ سویلدکاری سوزلری هپ
 مذهب واحد رجالتک اقوالیدر کی تلقی
 ایلمشلردر. بوایسہ خطای فاحشدر. زیرا
 فلسفه دنیاین شی مسالك عدیدهیه منقسم
 اولوب بونلر آره سنده کی اختلافات او قدر
 بیو کدر که غزالی ایله فلاسفه آره سنده
 موجودیتنی ینا غزالینک کو ستردیکی مبیانتلر
 مسالك فلاسفه مخالفترلینه قیاساً هیچ
 مرتبه سنده درلر. هم فلسفه فلاسفه یی
 شریعت احمدیه و حکمت اسلامیہ درجه سنده
 مکملدر دعواسنه کیم جرأت ایدہ بیلمشدر؟

البته فلاسفه نك حكمت اسلاميه به قیاساً بر
چوق نقصانلری اوله جقدر. طرف حضرت
قرأندن و جانب نبی ذیشانندن اخبار بیورلد
یغی وجهله بز یغنی اسلام « آخرون سا-
بقون » اولمقله مشرفز. ورود جهتیه جمله دن
آخر و تکمل جهتیه جمله به سابقز. حکمت
اسلامیه من فلسفه فلاسفه به دکل آ شرایع
قدیمه به دخی فائقدر. اکمل کلد کده کامل
ساقط اولمق قواعد طبیعیه دن اولمسویه
حکمت و شریعتمز شرایع سالفه یی ناسخ
اولد یغی کبی حکمت سالفه یی دخی ناسخ اولمق
ضرور یدر. آنلردن هانکی شیر حکمت
و شریعتمزه موافق ایسه باقی و دکل ایسه
زائل و منسوخدر. مع هذا تاریخ علوم
و فلسفه انتظام مطلوبی درجه سنده پیشگاه

تتبع وتدقیقه چکیلو رایسه فلسفه دن اولسون
 شرایعدن اولسون متقدمینک تربیه نوع
 بشر خصوصنده خدمات عظیمه سی مرتبه
 تحققة واره رق حقیقت پرستانی کندیلرینه
 متدار ایتماک قابل دکلدر. دوشونمیدر که
 اشرف واکمل خلائق اولان نوع بشر نه
 خالقنی نه آنک مخلوقنی طانییه رق بهمیت عادیه
 منزله سنده خذلان ایچنده سرکردان ایکن
 آنلرک فکر ونظرنی حجر شجر مقوله سی
 معایید. مظهره و مخیله دن خالق کائنات
 اولان حق سبحانه و تعالی جانب مغویسنه
 جلب واعلا ایلان فلاسفه اولمشلردر. آنلردن
 لقمان کی بعضلرینک نبوت ویا ولایتلرنده
 بین العلما اختلاف اولدیغی نظر دقت واهمیت
 آنمیدر. ارسطو کی فلاطون کی فیثاغور

کبی حکمت الہیہ نک رؤسای مذاہبی خالق
 تعالی و تقدس حضرتلرینی تأملات حکمیہ۔
 لریلہ ایلک دوشونوب شاکردلرینہ تعلیم
 دخی ایلمشلردر۔ ہم او زمانلرکہ ارض
 فلسطینده جناب کلیم اللہ بونجہ معجزات
 باہرہ ایلہ بنی اسرائیلی طریق حقہ بالارشاد
 آنلرایسہ آلتون بوزاغی یہ طابنق و آندن
 صکرہ کلن انبیای بنی اسرائیلہ درلو اذالرجفالر
 ایلماک ایلہ مشغول ایکن آق دکزک ممالک
 شمالیہ سندہ فلاسفہ تنزیہ و تسبیح الہی
 درسنی تعمیم ایتمکده بولنمشلر ایدی۔ بونجہ
 خدمات مهمہ یہ مقابل معلمین مشارالیہ مدن
 بیک بشیوز ایکی بیک سنہ صکرہ کلن
 و حکمت اسلامیہ سایہ سندہ کوزلری وینلری
 تنور ایلان مدققین اسلامیہ بونلر حقنہ

بوله بوله هم ده مقصود لری اولیان معانی بی
 اسناد ایدہ ایدہ او چ درت خطا بوله بیلمش ار
 ایسه چوققیدر؟ حکمای مشار الیهم شو
 در سخا نہ حکمت اسلامیہ یہ یتشمک نعمتہ
 نائل اولسہ لر ایدی عجبا بو خطا لر نہ اصرار
 ایدر لر می ایدی؟ بز جناب مرتضانک (کرم اللہ
 وجہ ورضی اللہ عنہ) « من علمنی حرفاً فقد
 صیرنی عبدا » حکمت جلیلہ سنہ بالاتباع نوع
 بشرہ حرف واحد دکل حروف بی عدتعلیم
 ایلمش بولنان او حقیقت پرستان حکمایہ دائماً
 سرو فر بردہ جیب شکران اولمغی ذمت قدر
 شناسی یہ مترتب بر بوج عدا یلر .

عفا اللہ عن سیئاتنا و عن سیئاتہم
 واصلحنا اللہ آمین .

﴿ التنجی باب ﴾

(طبیعت عالمه دائر نزاع)

دراپهر اشبو التنجی ابك مباحثی

بر وجه آتی خلاصه ایلیور :

هیئت عالمه دائر توراتك و یردیكى خبرلر —

ارضك دوز بر سطح اولدیغی — جنت و جهنمك

موقعلر ینك تعیننی — معلومات فنیه ایله ارضك

کرتی — جسامت ارضك تعیننی — جمله شمسیه ده

ارضك موقعیله جمله مذکور هك اجرام سائر سیله

مناسبتی — اوچ سیاحت عظیمه — قرستوف

قولوب واسقوده غاما وماجلان — دور ارض

سیاحت بحریه سی — بر درجه نك مساحه سی
 و حرکت رقاص ایله کریت ارضك تعینی —
 قو پرنیقك کشفیاتی — تلسقوپك ایجادی —
 غایله نك انکیز یسیون محکمه سنه جلب و احضاری —
 مومی الیهك محکومیتی — کنیسیایه غلبه —
 جمله شمسیه نك جسامتی مساحیه سعی و غیرت —
 زهره نك مرور یله قطر شمسك تعینی — کره
 ارضك و آنك اوزرنده انسانك کوچکلکی —
 هیئت عالمك بیوکلکی حقننده برفکر — ثوابته نك
 اختلاف مناظرئی — کثرت عوالمی برونونك
 اثبات ایدیئی — مومی الیهك انکیز یسیون
 طرفندن اعدای .

دراپور مواد مذکور نك بسط

و تمهیدینه مباشرتله دییورکه :

— شمدی مسائل مهمه فلسفیه نك اوچنجهیسی
 یعنی طبیعت عالم حقتنده علم ایله دین آره سنده
 ظهور ایدن نزاعدن معلومات ویره جکم .
 اسرار طبیعتی انتفاده کیرشمکسزین یالکیز
 سطحیجه عطف اولنان برنظر بزه ظن ایتدیررکه

دنیا منبر دوزیردر . کوکله دخی قبه کبی
 ارضک اوزرینی اورتمکده وبرکره هوا اوست
 طرفده بولنان صولری آلت طرفده بولنان
 صولردن تفریق ایده رک شمس قر وکوا کب
 ساثره دخی شرقدن غربه طوغری ارض غیر
 متحرکه نک اطرافنده آهسته آهسته حرکت
 ایلمکده وکندی کوچک ککریله ارضدن ده
 اوافق بررشیء ناچیز اولدقلرینی ارانه ایلمکده در .
 انسانک اطرافنده بولنان مخلوقاتک هیچ بریسی
 اهمیت وشرجه انسانه مساوی کوریه مدیکندن
 بوحاله نظرله هر شیءک استغاده بشر ایچون
 خلق اولندیغنی یعنی کونشک کوندوزلری وایک
 دخی کیجه لری انسانی تنویر ایچون یاراتلدیغنی
 ظن ایتکه مساعدده ویرلدیکی اعتقاد اولمشدر .
 ادیان موجوده نک یکدیگر یله مقایسه سی علمی بزه
 کوستریورکه ترقیات ذهنیه من ادوارندن
 بعضلرنده طبیعت عالم حقنده کی فکر ومعلوماتمن
 بوندن عبارت ایدی . واقعا مدنیتک مبادیء
 صبح انشراقنده دنیانک هر طرفده هر ملتک

اعتقادی بو ایدی . بو اعتقاد لر علومه کوره
منقسم اولوب جغرافیا یه عائد اولان جهتی کره
ارضك مرکز عالم اولمسندن عبارت بولندینی
کبی علمه احوال بشرجه اعتقاد دخی خلقت
کائناتدن مقصد اصلی واساسی انسان اولمق حیثیتیله
انسان مقاصد خلقتك غایتیدر دیه کوستر یلوو
ایدی . بو فکر لر بو اعتقاد لر اویله علی العمیا
ولا قیدانه بر صورتله کلی ویرمش شیلر اولیوب
جناب حقك آرهلق آرهلق بشریته لطفاً عنایت
بیوردینی الهامات اساسی اوزرینه مؤسس
بولنان عقاید کنیسائییهك مبنای حکمتی دخی
بولردن عبارت ایدی . هپ بو الهاماته بالابتنا
جمله عقاید ه ضم وعلاوه اولنیورایدی که « کوك »
دیدیکمز متبدل قبه اوزرنده « جنت » دنیلن
ابدیاً منور بر سعادت دائمه محلی واردر . اوراسی
قرارگاه الهی اولوب ملائکه ومأمول ایدلدیکنه
کوره بعدالمات انسانلر دخی اوراده اجتماع
ایدرلر . کذلک یرك التئده دخی ابدیاً مظلم
وابدیاً جای عذاب الیم اولان بر یر بولنوب

بودخی فنا انسانلرک قرار کاهیدر . ایشته
 کور یلیور که نظر مشاهدہ مژدن مستور اولان
 معنویات عالمی شو کوزمن اوکنده کورونن
 عالم صوری و ظاہری ایچنده بولنیور دیہ اعتقاد
 اولنیور ایدی . بنای عالمہ دائر اولان بو اعتقاد لر
 اوزرینہ بر خیلی ادیانک اساسی وضع اولمشدر .
 بناءً علیہ بر چوق منافع مادیہ دخی بو اعتقاد لرک
 محافظہ سنہ مربوط قالب منافع مذکورہ ایسہ
 عقاید مذکورہ بی محافظہ امرندہ قتل نفوس
 درجہ سندہ جنایاتی کوزہ آلدیر تمش وارضک
 سمانک تعین موقعی مسئلہ سیلہ بین المخلوقات
 انسانک جملہ یہ تفوق مسئلہ سنہ طوقونق مسا .
 عدہ سنی کیمسہ یہ ویر دیر مامشدر . فقط بو یولده کی
 افکار و اعتقاداتہ اعتراض ایدلسی قابل منع دکل
 ایدی . انسان بو مسئلہ یہ دائر دوشونک قدرتی
 پیدا ایدر ایتمز ارضک مسطح بر میدان اولدینی
 حقندہ کی تأمیناتہ اعتراضدن کیرو طورہ مدیلر .
 کیمسہ شبہہ ایسہ منر کہ بو کون کوردیکمز کونش
 دون کور مکده اولدیغمز کونشک عینیدر .

شمسك هر صباح افق شرقیہ عودتی بزی
 دوشونمكه! جبار ایدر كه شمس کیجه دنیاك
 اوتہ طرفندہ مستور ایدی . بو ایسه جهت
 مذکورہ دہ ابدیاً ظلماتك حكمرما اولدینی
 حقندہ کی اعتقاد ایله ائتلاف ایلیہ من . بناءً
 علیہ ارضك کریتی خیالی آرزوق وضوح ایله
 انسانك ذهننہ کلی ویرر . ارض سمت قدممزه
 طوغری الی غیر النہایہ اوزانوب کیدہ من . زیرا
 بنیہیدر كه کونش او جهتی یاروب کچه من .
 یر آلتندہ بیوك بر چاتلاق و یاخود دلیك کبی
 برشی بولنوب اورادن کچہ میہ جکی محققانددر .
 زیرا هر کون افق شرقی اوزرنده بشقه بر
 نقطہ دن طلوع ایتکدہ در . باخصوص كه اجرام
 سائرہ دخی تحت الارض متخالف استقامت لر ایله
 متحرکدر لر . بناءً علیہ سمت قدممزدہ دخی
 سمت رأسمنز کبی بر فضا موجودیتنی قبول ایتك
 لازمدر . صکرہ دن اکلاشیلاں بو حال ایله الہام
 الہیہ دن اولق اوزرہ کتب توراتیہ یہ یازیلاں
 خبرلرک بدینی تألیف ایدہ بیلمك ایچون قوزما

اندیقو پلوستك « طو پوغا فیاى نصرانى » نام
 اثرنده بیان ایلدیكى مسلك كې بعض مسالك
 ایجاد اولمشدر . بز بونلردن اولجه بحث
 ایلدك . قوزما فرض ایلورایدی كه دوز اولان
 ارضك شمال طرفنده عظیم بر طاع بولنوب
 اقشام غروب زمانى كلدكده شمس آنك
 آرقه طرفنه چکیلورده کیجه دخی بوصورتله
 حاصل اولور . غایت اسكى بر زمانده خسوف
 وكسوف قواعدى كشف اولنش ایدی . خسوف
 قر کوستریور ایدی كه ارضك کولكه سی دائماً
 مدوردر . بونقطه دن کریت ارضی استنتاجه
 قدر اولان مسافه بر خطوه دن عبارتدر . هر
 وضعیتنده بر مدور کولكه براقان بر جسم مطلقا
 کری اولمیدر . بوکون جمله ضره بدیهی و آشکار
 اولان اسباب ساثره دخی بونتیجه حکمی تقویه
 ایلمشدر لر .

اهمیت علمیه دن عاری ایسه ده هیچ
 اولمز ایسه بر لطیفه اولق ایچون شوراجغه
 علاوه ایلر زكه :

— ارضك كريتى اليوم عموم نوع
 بشر نزدنده محققات قطعیه دن اولق اوزره
 قبول ایدلمش اولمقله برابر حالا بعض
 کیمسه لر بونك خلافتی ادعا ایتمکده درلر .
 « بن نهیم؟ » سرنامه لی اثر مک ۱۰۰ نومرولی
 صحیفه سننده آرتق بداهت درجه سنه وارمش
 اولان برشیئی تکرار اثباته چالشمق لزو-
 مسز اغنی تعبیر و تمثیل ایچون بویله برشیئی
 اثباته چالشمق کریت ارضی یکیدن اثباته
 چالشمق درجه سننده عبث اوله جغنی درمیا-
 ندن براز وقت صکره انکلتزده برشخص
 عجیبک وفاتی غزته لرده او قومش ایدک که
 بوشخص ارضك کریتنی بروجه پاه ذهننه
 صیغدیره مامقده ایمش . بتون عمرینی بو
 حقیقتی رد و ابطال مساعیسیله امهار

ایلمش. کندیسى ارباب ثروت و حیثیتدن
اولوب یاننده هرکیم « کرء ارض » دیرایسه
حدتنبوب آنی شدیداً تکدیر ایلر ایلمش.
تصادف غریبه باقلمی که شمدی شوسطارلری
یازارایکن دخی مطبوعات عثمانیه من صحایفنده
ارضك کریتی علیهنده بر بحث ، وجود در.
اسماعیل فرید بك نامنده بر ذات ارضك
کریتی حقیقتی رد ایله مطبوعات عثمانیه
مقاله لر درج ایتدیر مکده در. فقط بدیمیدر که
نه انکلتروه کی مراقینك ونه ده ممالک
عثمانیه ده کی مدعینك الیوم بداهت درجه سنه
وارمش بولنان بو حقیقتی رده چالشمارندن
هیچ بر نتیجه منتظر دکلدرو. سسوزی ینه
دراپاره ترك ایدیوروز. دییورکه :

— مع هذا شکل ارض طانندقدن صکره

دخی اجرام سائرہ اوزرنده کی تفوقنه خلال کتور ۔
 لما مشدر ۔ ظاهر جالده اجرام سائرہ نك كافه سندن
 پك چوق زیاده بیوك كورندیکندن آنی یالکیز
 مرکز عالم اولق اوزره تصور ایدلمکله قالنمیوب
 تکمیل عالمك آنجق ارضدن عبارت اولدیغنی
 تخیله قدر وارلق طبیعی ایدی ۔ ارضه نسبتله
 اجرام سائرہ هیچ منزله سنده عد اولنیور ایدی ۔
 ارضك کریتی ثابت اولسندن تولد ایلان نتایج
 اگرچه افکار کنیسا شیعی زیاده سیله متأثر ایلیمش
 ایدیه ده ارضك مساحه سندن تولد ایده جك اولان
 نتایجہ نسبتله قضیه نك بوجهتندہ کی اهمیت پك
 آز ایدی ۔ سطح ارضدن بر درجه لك مسافه یی
 مساحه ایلد کدن صکره تکمیل حجم ارضی اولچمك
 دخی قابل اوله جفنی اکلایه بیلمك ایچون هند ۔
 سه نك یالکیز مبادیسنی بیلمك کفایت ایلر ۔
 پك اسکی زمانلرده بوصورت مساحه یه موفقیت
 حاصل اولمش بولنمی محتملدر ۔ فقط مساحه نك
 نتیجه سی نسیان ایچنده غائب اولمشدر ۔ سیه ن
 ایلہ اسکندر یه آره سنده بومساحه یی اراتوستن

تکرار ایلدی : بو « سیه ن » مصره تابع بر
 مملکت اولوب مدار سرطانتک التنده فرض اولنور
 ایدی . حال بوکه سیه ن ایله اسکندریه عینی
 نصف النهار آلتنده بولندقلرندن آره لرنده کی
 مسافه دخی « مساحه » دکل آنجیق تخمین
 اولمشدر . آندن ایکی عصر صکره پوزیدونیوس
 بویله بر عملیاتی اسکندریه ایله ردوس آره سنده
 تکرار ایلدی . قانو پوس نام کوکب ردوسدن
 باقلدینی زمان تمام خط افق اوزرنده کورینه رک
 اسکندریه دن باقلدینی زمان ایسه یدی بچق درجه
 یوکسلور ایدی . بودفعه دخی ایکی نقطه آره .
 سنده کی مسافه آنجیق تخمین ایدیلوب مساحه
 ایدیله مامشدر . زیرا ایکی نقطه نک آره سی دکزدر .
 نهایت خلیفه مأمونک بریمی بحر احمر کنارنده
 ودیکری مزوپوتامیانک کوفه نواحیسنده ایکی
 مساحه یه نصل موفق اولدیغنی حکایه ایلمش
 ایدک . اشبو ترصداتک نتیجه سی قطر ارضک
 یدیدن سکز بیک میله قدر جسامتی اولدیغنی کوستر .
 مشدر . جسامت ارضک بویله تخمینی اوله رق

تعیینی کائنات ایچنده کره ارضك حائز
اولدینی اهمیتی وقدر واعتبار و حیثیتی تقلیله
وحتی بالکلیه بیه محوه میل ایتمکه کنیسا
اربانجه بومساحه لرك بو حکملرك نتایج
تأثیری بیوک اولدی . اوچنجی عصر میلادی
اواخری رجالندن واسکندریه مکتبی منسوبلرندن
سیدساملی آریستارکک تدقیقاتی بو حاله یاردیم ایلدی .
شمسك وقمرک مسافه وجسامتلیرینه دائر یازدینی
کتابده بو مسئله نك حلی ایچون مراجعت ایلدیکی
اصولی تعریف ایدرکه بو اصول ناتمام ایسه ده
پك دقیقدر . مومی الیهدن بر خیلی عصر مقدم
فیثاغور طرفندن بر اصول کتورلمش ایدی .
بو اصوله کوره شمس عالمک مراکزنده بولنه رق
سیارات سائر برمحرك مستدیره تبعیه آنک
اطرافنده دونمک لازم کلیور ایدی . مراتب
تقربلری دخی اولاعطارده بعده زهره ثالثاً ارض
رابعاً صریح خامساً مشتری وسادساً زحل اولق
اقتضا ایدیور ایدی . بونلرك هر بری شمس
اطرافنده سیروحرکت ایتمکه برابر کندی محورلری

اوزرنده ده برر حرکت یومیه اجرا ایلیور لر ده
تصور اولنیور ایدی . سیسه رونك قولنجده
نیسه تاس دقت ایتش که کره ارض کندی محوری
اوزرنده دونیور دیه قبول ایدیله جك اولسه اجرام
سائر هك حیرتبخشا اولان سرعت سیر و حرکتلر .
ینك موجب اولدینی مشکلاته محل قالمیه جقدر .
ظن اولنور که آریستار قك اسکندریه کتبخانه سننده
بولنان آثاری قیصر روم زماننده ایقاع ایدیلن
حریق اثنامنده ضایع اولملر در . موحی الیهك
آثاردن بزه واصل اولان اثر یکانه سی شمس
و قمر ك جسامت و بعدلرینه دائر اولدیغنی خبر
ویردیکم اثر یدر . آریستارق مسلك فیثاغوری
قبول ایلمش ایدی . زیرا شمسك عقللره حیرت
ویرن بعدینی طانیدینی کبی بو بعددن جسامتنك
دخی حیرتبخش عقول اوله جغنی استخراج ایلمش
ایدی . شمسك مرکز عالم اتخاذدن عبارت بولان
بواصول کره ارضك مرتبه عظمتی تنزیل ایدرك
بعدها اكا الی سیاره نك بریسی اولمقدن عبارت
بولنان بر مرتبه تعیین ایلیور ایدی . فقط آر .

یستارقك علم هیئتہ ایتدیكى خدمت بوندن عبارت
دكلدر . زیرا ارضك حرکتی اجرامك كوزه
كورونن مواعنی حس اولنه بیله جك قدر تبدیل
ایده مدیکنه دقت ایدرك اجرام مذکورہ نك بزه
کونشدن دها پك چوق زیاده اوزاق اولدقلرینی ده
استدلال ایلمشدر . بناءً علیه لاپلاسك دیدیکی
کبی جهانك وسعت عظیمه سی حقنده بین القدا
اک طوغری برفکر پیدا ایدن آر یستارق اولمشدر .
کورمشدرکه مسافات اجرامه قیاس ایدیله جك
اولور ایسه ارضك کائناته نسبتی بر نقطه منزله سنه
اینوب كذلك کورمشدرکه سمت رأسزده فضای
بی نهایت ایله اجرامدن بشقه برشی یوقدر . فقط
مواقع سیارات حقنده آر یستارقك افکاری قدما
طرفندن قبول اولندی . بطلمیوسك « سنتاقس »
نام کتابنده بیان ایلدیكى اصول عندالعموم ترجیح
اولندی . او زمانلر فزیک یعنی حکمت طبیعیہ هنوز
ترقی ایتماش ایدی . بطلمیوسك مسلك فیثاغورییه
ایتدیكى اعتراضلرک بریسی ده شوایدی که اگر ارض
متحرك اولسه هوای نسیمی ایله اجسام خفیفه یی آرقه

طرفنه طوغری براقوب کندسی کچر کیدر .
 بناءً علیه بطلمیوس ارضی محرك سیاراتك مركزینه
 قویوب صره سیله قمر عطارد زهره شمس صریح
 مشتری وزحلی آنك اطرافنده دوندردی . ساتور .
 نك محركندن صكره اجرام ثابته فلكنك موجود
 اولدیغنی حکم ایلدی . بریسی شرقدن غربه
 ودیکری شمالدن جنوبه طوغری متوالی اولان
 دیکرایکی کره متبلره صلبه یه کلنجه یه قدر بونلر
 یالکز اودوقسوس نام حکیمك خیالندن عبارت
 اولوب بونلرایله بطلمیوس اصلاً اشتغال ایتدی .
 ایشته کور یلیورکه بطلمیوسك اصولی ارضك
 مرکز عالم اتخاذهدن عبارت بر اصول ایدی .
 عام ایچنده اوته دنبرو حائز اولدینی اهمیتی
 ینه ارضه ترك ایدرك بناءً علیه نه خرسیان ونه ده
 مسلمان پیشوایان دینك اعتراضلرینه اوغرا .
 مدی . موی الیهك شهرت عظیمه سی ومیخانیه قیت
 افلاك حقنده کی او بیوک کتابنده کوستردیکی
 مهارت سایه سنده کندی مسلکی ایکنجی عصر
 میلاددن اون بشنجی عصر میلاده قدر بیک درت

یوز سنه یه قریب دوام ایلدی. بومدت عظیمه نك
 اك بیوك قسمی خرسیانیلر نزدنده ماهیت
 السیه نك تعینی کبی مسائل و حکومت کنیسیاییه
 نائلیت کبی منازعات ایله اسراف ایلدی. آباء
 کنیسیاییه نك حکملری وبتون حقایق علمییه نك
 توراتده مندرج اولدینی حقنده خلقك حسن
 اعتماد و اعتقادی تحریات فیه اربابی مأیوس
 ایلدیلر. بعضاً علم هیئتیه دائر بر مسئله یه جزو یجه
 اهمیت ویریله جك اولور ایسه او مسئله سنت
 اوکوستن و یا خود لاقتانس کبی پاپاسلردن برینك
 برسوزیله حل ایدیلی ویره رك آثار فلامکیه یی
 تدقیقه لزوم بیله کورلمازیدی. علوم کنیسیاییه نك
 علوم عادیه یه رجحانی اوقدر بیوك ایدی که
 خرسیانیلق بیك بش یوز سنه دوام ایلمش
 اولدینی حالده خرسیانیلر میاننده بر دانه جك
 اولسون اهل هیئت یتشمامشدر. بو خصوصده
 مسلمانلر ده ائی حرکت ایلمشلردر. آنلرك
 تدقیقات علمییه ایله اشتغاله باشلاملری ۶۳۸ سنه
 میلادیه سننده اسکندریه نك فتحیاه یعنی حضرت

پیغمبرك وفاتندن التي سنه صكره بدأ ايدرك ايكي
 عصر دن آز بر زمان ظرفنده يونان قديم حكما-
 سنك ككتابريته انسيت پيدا ايلمشار و آثار مذكو-
 ره نك قدريني تقديره موفق اولمشلردر. اولجه
 ديديكمز وجهله مأمون خليفه ايمپراطور اوچنجي
 ميشل ايله عقد ايلديكي معاهده اقتضاسنجه بطلميوس-
 سك سفتاقسندن برنسخه يه نائل اولمش ايدى .
 بونسخه يي في الحال عربجه يه ترجمه ايدرك ترجمه
 مذكوره عرب منجملرى ايچون دستور العمل
 حكمنى آلمش ايدى. بو اساسدن حركت ايدرك
 برچوق مسائل مهمه يي حل ايلمشار ايدى. قطر
 ارضى اولچمشلر ونجوم مرئيه نك قاتالوغنى ياپوب
 برنجى جسامتده بولنانلرينه اسملردنى تسميه
 ايلمشار ايدى كه اليوم ياپيلان كره سمارده حالا
 بو اسملر محافظه ايدلمكده در. سنه شمسيه نك مدتى
 تعيين و انكسار ضيا اصولنى كشف ورقاصلى
 ساعتى ايجاد واجرام سماويه اضوائنك انتقالى
 مقياسنى اكمال وشعاعات ضياييه نك هواى نسيم
 ايچنده كى انخنالرينى تفهم وشمس و قمر ك هنوز

افق تحتنده ايكن فوق الافق طلوع ايلمش كبي
 كورونلرينك اسبابى بيان وكره ارضك ثخننى
 بالتخمين تخميناً الى سكر بيك مترو قدر اولديغنى
 اتيان ايلمشلا ايدى. الحاصل اقشام وصباحك
 و آلاجه قراكلقلىرىنك اسباب فزيقه سنى واجرام
 سماويه ضيالرينك صورت جريانى تعيين ايدرك
 اوروپاده ايلك رصد خانه يي بونلر بنا ايتمشلا
 وترصدات واقعه لرينك اك چوغنده او قدر
 اصابت كوسترمشلا در كه يكي رياضيونك اك
 ماهرلى آنلرك حساباتى قبول ايتمشلا در .
 لاپلاس « مسلك عالم » نام كتابنده باتانينك
 محرك ارضده اولان خروج عن المركز تقليلاتى
 حقنده كى غير قابل اعتراض براهينى ايراد ايلمكده
 وابن يونسك دخى منطقة البروجك ميلانى حقنده كى
 مباحثيله زحل ومشتريينك عدم تساويلرى مسئله .
 سنه داترا اولان مباحثنى نقل ايتكده در . عالمك
 وطبيعت عالمك حل مسائل امرنده مسلمان منجملر .
 ينك ايتدكلرى خدمتك يالكز بر قسمى همده
 بك كوچك قسمى بونلر در . بومدت طرفنده

خړستيانلغك مستغرق اولدينى ظلمت او ويله بر ظلمت
 كشيده و دوچار اولدينى جهالت اويله بر جهالت
 غليظه ايدى كه اشبو مسائل علميه نصرانيتك
 امورنده بيله اوليور ايدى. بومدت ظرفنده
 نصرانيتك اعتنا واهتمامى كليسالرده تصاويره
 ايديله جك عبادات ايله اغزه كنيسا ئيه نك فيو.
 ضاتنه و بونلر يديله ظهوره كلن خوارق و كراماته
 و خسته لر اوزرنده موفق اولدقلى معجز كارانه
 تداويله منحصر قاليور ايدى.

شوراجغه علاوه ايدلم كه :

— واقعا بالاخره و باخصوص سكسان
 يوز سنه دنبرى كنيسا اربابى دخی علوم
 رياضيه و طبيعیه ايله اشتغاله باشلايه رق
 بونلر حقه نده كى معلوماتلر نى پك زياده
 ايلرويه كوتور مشلر ايسه ده كرك تدوى
 امراض و كرك سائر خوارق پرستلك
 يولنده كى غير تلى دخی الدن براقه مامشلدرد.

بیکلرجه سنه لردنبری اویولده تربیه ایلمکده
 بولندقلری اهاالینک الجا آتنه اتبباع ایله
 بو طریق دخی توسیع ایلمکده درلر. بونک
 برچوق نتایجی اولوب آنلرک اک پارلا-
 قلرندن بریسی ایسه فرانسه نک غرب
 جهتمده یکر می اوتوزسنه دنبری ییلدن ییله
 اهمیتی آرتقمده بولنان « لورد صوی »
 نام منبعه در. بو صویک اورایه مخصوص
 اولان برتصویر مریم فیوضاتیه آنادن
 طوغمه کورلرک کوزلرینی آچدینی و آنادن
 طوغمه دیلسزلرده قدرت کلام و یردیکی
 و منزوللری مسکینلری تداوی ایلدیکی
 والحاصل خاطر وخیاله کلن وکلیان کافه
 امراضه فی الحال شفا و یردیکی حوادثی
 بتون اوروپا و آمریقای طولدیرمش اولد-

یغندن سنوی اوچ درت یوز بیک زیارتجی
 بورایه کلمکده وبوصورتله حاصل اولان
 میلیونلارجه فرائق دخی رومایه کیتمکده در.
 واقعا کیدنلر میاننده یوز بیکده بیک
 نسبتنده اولسون اعمالرک کوزلری صاغرلرک
 قولاقلری دیاسزلرک دیللری آچیلماقده
 وسائر مر یضلر شفا بولماقده اولوب حال
 بوکه اورویانک دینسز طاقی بوکی احواله
 امکان تصور ایده مدکلرندن بوخوارقلک
 حیلله سنی کشف واثبات یولنده کتابلر
 یازماقده درلر. کنیسسا اربابی برزماندنبری
 علوم ریاضیه و طبیعییه قویولمش اولماقده
 برابر بونلر علیهنده کی خصوصیتلری دخی
 هنوز بر دوام اولوب علوم مذکورده
 تحصیللری آنلر حقننده کی قبولکارانه حسن

اعتقاد لرندن دکل بلکه کنیدی حکمت
 کنید سائیه لرینی علوم مذکوریه قارشو مدافعه
 مقصد و غیرت نصرانیه سی اوزرینه در.
 بو غیرتک آثاری آره لقدم بر کره پک تحف
 بر صورتده میدان حقیقه قدمه در. ائک صکره کی
 تحفلق دخی مشهور « ره ووده دوموند »
 نام مجموعهنک صاحبی موسیو برونتیه ر
 طرفندن کچن سنه « علومک افلاسی »
 سرنامه سیله مجموعه مذکوریه درج اولنان
 مقاله در. بو آدم حد ذاتنده غایت مقتدر بر
 صاحب قلم اولوب بر آره لق رومایه کیده رک
 حشمتلو پایا حاضر تلرینک حضورینه حقیقه مش
 زیارت سببیه عقاید نصرانیه سنی تجدید
 ایلمش ایدی. یازدینی مقاله مفصله ده
 « علوم » دنیلن شینک حقایق مطلوبه دن

بيكده بريني بيله او كرتمكدن عاجز بولنديغنى
 بيان ايله بونلره ايديله جك رغبته فيوضات
 كنيسا ئيه نك فدا ايدلامسى لازم كله جكي
 ادعاسنده بولمىشدر. بويله برادعايه بتون
 اوروپا شاشمش و « قاتولىك كليساسى
 طوغرى يدن طوغرى يه كندى نامنه سويليه.
 مديكى سوزلرى بويله كليسادن خارج ذواته
 سويلتمك ايله برشى قازانه من » ديه يوز
 لرجه مقاله لر ايله ذكر اولنان ادعايه مقابله
 اولمىش ايسه ده مطلوب يالكر بويله برادعايه
 اورته يه قويماق اولديغندن اكقارشوايدىلن
 مقابله لر ارباب كنيسايى مأيوس ايليه مامشدر.
 بوندن صكره سسوزى ينه دراپه ره حواله
 ايليورز. دييوركه :

— نصرانيت عالملك بوقيد سزلى اون بشنجى

عصر میلادینک نہایتنہ قدر دوام ایلدی . حتی
 او زمان بیسہ علومہ طوغری بر جہد و غیرت
 مقدمہ سی^۴ کورلیور ایدی . علوم ایلہ اشتغالہ
 لزوم کوسترن اسباب تحریرات علمیہ مراقبتدن
 بشقہ شیلر ایدی . اورتہدہ بر رقابت تجارتیہ
 مسئلہ سی بولنوب قریستوف قولومب و واسقودہ
 غاما و باخصوص فردیناند ماجلان کی اوچ کمیجی
 کریت ارضی قطعاً مرتبہ تحقیقہ ایصال ایدہ .
 بیلدیلر . اوروپای غربی ملت نندن آسیای شرقی
 تجارتی ید انحصار لرینہ آلمش اولانلر ایچون
 بو تجارت اوتہ دنبری ثروت عظیمہ اکتسابنہ
 مدار اولہ کلش ایدی . ازمنہ متوسطہدہ بو
 تجارتک انحصاری ایتالیای علیا النده بولنوب
 مراسلات تجارتیہ ایکی یولدن اجرا اولنور ایدی .
 بریسی شمال جہتندن بحر سیاه و بحر حزر یولی
 اولوب آندن اوتہ طرف ایچون دخی کاروانلر و ساطتنہ
 مراجعت ایدی اور ایدی . دیگر ی جنوب جہتندن
 سوریه و مصر و بحر عرب لیمانلری طریق ایدی .
 شمال یولنک مرکز ابتدائیسی جنوہ و جنوب

یولنك ده ونديك شهرى ایدی. محاربات صلیبیه
 ائاسانده ونديك کچیجیلری نقلیات عسکریه ایله
 داتا ثروت عظیمه قازانمشلرایدی. وندیکیلر مصر
 و سوریه حکومت اسلامییه سیله حسن مناسبتلرینی
 محافظه ایله کلرندن اسکندریه و شامده برر
 قونسوس اقامه ایتلرینه مساعده اولنیوروا کرچه
 برطاقم مسائل سیاسییه بومملکتارده حادثات مهمه
 ایقاعندن خالی دکل ایسه ده امور تجاریه یه
 رواجده بولنیور ایدی. فقط شمال طریق یعنی
 جنوه لیلرک طریق تجارتی ترک و تاتار اقوامنك
 اورالری استیلاسیله قیامش ایدی. بو حالده شرق
 طرفنده جنوه تجارتی یالکز تدنی ایله قالمدی
 بالکلیه محو اولغه تقرب ایلدی. افق مرئینك
 پیشگاه انظارده رسم ایلدیکی دائره و بود اثره نك
 دکره کومولورجه سنه تباعد مرئیس و کمیلرک
 انکینه طوغری آچلاجه باستدریج آچالهرق تکنه
 و دیرکلرینك غیوبتی کریت ارضی قبوله بحریونی
 ذاتاً تقریب ایلمکده ایدی. فلاسفه قدیمه ایله
 عرب منجملرینك آثار قلمیه سی دخی بو فکری

بتون اور وپاده یا عقدمه ایدیسده فکر مذکور
 پاپاس طاقی طرفندن خصوصتله تلقی ایدلمکده
 ایدی . جنوه تجارتی محوه تقرب ایلدیکی زمان
 بعض مشهور کمیجیلرینک عقلنه کلدی که اگر
 دنیا یو وارلاق ایسه کندی مملکتلری تجارتی تکرار
 جانلاندیرمق ینه ممکن اوله جقدر . زیرا سپته
 بوغازندن چیقان برکمی اطلانتیق دگزینی اوکنه
 قاتهرق کیده کیده مطلقا هندستانه واصل اوله .
 جقدر . بوا یسه تجارت ایچون بر منفعت عظیمه
 حصوله کتوره جکدر . چونکه اجسام ثقیله
 تجاریه نی سیاحت بریه مصارف کثیره سنه دوچار
 اولمفسزین کیلره یو کاتوب بجرأ کو تورمک ممکن
 اوله جقدر . بو فکرک طمعلاندیرمقدمه بولندی
 کمیجیلرک بریسی ده قرستوف قولومب ایدی .
 قرستوف قولومب کندیزی حکایه ایدیورکه
 کندی نظر دقتی بوجهته جلب ایدن شی ابن
 رشدک تألیفاتی اولمشدر . فقط دوستلری
 میانده توسقانالی نامنده بر فلورانسلی وار
 ایمش که علم هیئت تامیله تحصیل ایدرک کریت

ارض طرفدارى اولديغنى آچيقدن آچيفه بيان
 ايلر ايمش . قرستوف قولومب جنوده پك آز
 تشويقات كورمش . املنى موقع اجرايه قويى
 ايچون پرنسارك معاونتنى برقاچ سنه استرحامده
 بولمىش . لىكن بو تشبثده مغاير ديانت اولان
 شيلر اسپانيا پاپاسلى طرفندن درميان اولنه رق
 سالامانقاده عقد اولنان بر قونسيل تشبث مذ -
 كورك عليهنه بر حكيم و يرمشدر . قرستوف
 قولومبك تشبثى خريستيانلغه مغاير اولديغنى آباء
 كنيساييه آثاريله اثباته لزوم كورلمش ايدى .
 سن قريسوستوم سنت اوگوستن سن ژهروم
 سن غره غوار سن بازيل سنت آمبرواز كى آباء
 كنيساييه نك آثارندن بعض سوزلره مراجعت
 ايدلمش ايدى . حتى اعمال رسل وانجيل وتوراتلره
 وارنجه يه قدر مراجعت ايدلمش ايدى . آخر الامر
 قراليجه اينابل طرفندن نائل تشويق اوله رق
 و پالوسده تجارت ثروتياه مشهور اولان پنزون
 فاملياسندن بعضارى ده بو مقصده التحاق ايلد -
 كلرندن ۱۴۹۲ سنه سى اغستوسنك اوچنچى

کونی پالوس لیماندن اوچ کوچک کمی ایله
 قرستوف قولومب باد بانکشای عزیمت اولدی .
 قرال فردیناند طرفندن تاتارستان قا آننه یازلمش
 برمه کتوب ایله بر خریطه جغرافیه و برده کره
 مسطحه نی حامل ایدی که بونلر توسقانللیده بولنان
 بر خریطه و کره مسطحه اوزرینه یاپلمش لرایدی .
 ۱۴۹۲ تشرین اولنک اون برنجی کیجه سی نصف
 الیلدن براز اول کیدسنگ باش طرفندن برضیا
 کوروندی که ایجه اوزاق اولقله برابر بوضیا
 متحرک ایدی . اوچ کمیدن بریسی ایکی ساعت
 صکره برطوب آتهرق قره یه وصولی اعلان
 ایلدی . او صباح کونش طوغار ایکن قر -
 ستوف قولوب یکی دنیا یه آیاق باصدی . اورو -
 پایه عودتنده هر کس قانع اولدی که قرستوف
 قولومبک واصل اولدینی یر آسیا قطعه سیدر .
 بو حالده شوشیا حت قرستوف قولومبک کریت ارض
 اساسی اوزرینه مؤسس و مبتنی بولنان اصول
 قوزموغرافیه سنی تصدیق ایتدیرمش اولدی .
 قولومب واردینی یرک آسیا اولدیغنه تمامیه

قانع اولوب هزاره دخی بواعتماد ایله کیتدی.
 فقط بعدما آز وقت ظرفنده اجرا ایدیلن بر
 چوق سیاحتلر آمریقانک اطراف سواحلی تعین
 ایلدیلر. بالبو آ نام قپودانک اجرا ایلدیکی سیا-
 حتدن صکره جنوب دکزی دنیلن بحر اکبر
 بولنجه حقیقت اکلاشیلوب توسقانللی و قولومبیک
 خطالری تحقق ایلدی. زیرا بولر اعتقاد ایدیورلر
 ایدی که غرب جهتندن اوروپا ایله آسیا اره سنده کی
 مسافه ایتالیا ایله کینه کورفزی آره سنده کی مسا-
 فه دن زیاده دکلدیر. قرستوف قولومب ایسه بو
 سیاحتی دفعاتله اجرا ایلیمش ایدی. برنجی سیا-
 حتنده براقشام اوزری آسوراطه لری میاننده
 قوروو اطه سنک ایکی بچق درجه شرق طرفنده
 بولنور ایکن قولومب دقت ایلدی که پوصله سنک
 ابره سی براز غرب طرفنه طوغری منحرف
 اولمقده در. کیسی ایلروله دجه بوانحراف آرتقمده
 اولوب حال بوکه اشبو انحرافلری ایلاک کورن
 کندیمی ده دکل ایدی. فقط انحراف مذکورک
 منقطع اولدینی نقطه یی ایلاک بولان کندیمی

اولدی. عودتنده عینی عجیبه تکرار واقع اولدی
 ۱۶۹۵ ده بر صورت معکوسه ده واقع اولدی. غرب
 طرفه طوغری اولان انحراف آزاله آزاله بالاده
 بیان اولنان نصف نهار التنه کله کده اوراده
 ابره طوغریجه شمالی کوستردی. قولومب بوندن
 استنتاج ایلدی که انحراف واقع اولیان خط بر
 خط ثابت جغرافی اولوب بوده نصف کره شرقیه
 ایله نصف کره غربیه آره سنده بر حدر. پاپا
 التجی ملکساندر ۱۶۹۳ سنه سی مایسنده امضا
 ایلدیکی بول (پاپالک امرعمومیسی) ایله بعدما
 بو خطک اسپانیول و پورتکیز ممالکی آره سنده ابدیاً
 حد فاصل اولسنی امر ایدرک بوبابده حکومتین
 آره سنده اوتنه دنبری موجود اولان مناقشه یه
 بو صورتله ختام ویردی. ده ها صکره لری کرو-
 رندی که بو خط شرق طرفنه طوغری تبدیل مقام
 ایدیور. ۱۶۶۲ سنه سنده لوندره دائره نصف
 نهارینی تعیین ایدن خط بو خط ایدی. پاپانک بولی
 موجبنه پورتکیز ممالکی بو خطک شرق طرفی
 اولوب اوصره ده پورتکیز حکومتی مصرلی بعض

یهودی لر دن خبر آلدی که آفریقا سواحلی طولاً-
 شمی و آنک منتهای جنوبنده واقع برونی طولاً-
 شوب اوتہ طرفہ کچمک ممکندر. واسقوده غامانک
 قومانداسی التہ ویریلن اوچ کمی ۱۴۹۷ سنہ سی
 تموزینک طقوزنجی کونی یولہ چیقوب سنہ مذکورہ
 تشرین ثانیسنک یکرمنجی کونی برونی طولاشہ رق
 ۱۴۹۸ سنہ سی مایسنک اون طقوزنجی کونی دہ
 ہندستان سواحلندہ کائن قالیکوت لیمانہ واصل
 اولدیلر. پاپا طرفندن ویرلش اولان بول مقتضا
 سنجہ شرقہ طوغری وقوع بولان اشبوسیا حتدہ
 کشف اولنان ممالک پورتکز لک اولمق لازم کلدہ
 یکنندن ہند تجارتی آنلرک اولدی. امید برونہ
 قدر واسقودہ غامانک سیاحتی ہان طوغریجہ
 جنوبہ طوغری وقوع بولش ایدی. اوائنادہ
 کورلدی کہ قطب یلدیزی کیتدجہ آچالمقدہ
 اولوب خط استوایی کچد کدن صکرہ بالکلیہ
 کورلمز اولدی. ینہ بوائنادہ جنوب طرفندن بشقہ
 برطاقم کواکب کورلمکہ باشلادی کہ بونلرک بر
 طاقی غایت کوزل ثوابت جمعیتلری تشکیل ایلورلر

ایدی. بونلر نصف کره جنوبی کواکبی ایدیلر.
بو حاللرک هپسی ده کریت ارضی اثباته یاردیم
ایلیورلر ایدی.

شوراده دراپه رک سوزینی براز کسه رک
طرفزدن شو سوزی درمیانه لزوم کو-
ریورزکه :

— کشفیات جغرافیه تاریخنه دا ترا اوله رق
پروفسور دراپه رک بوراده اعطا ایلدیکی
تفصیلاته « نزاع علم و دین » دن عبارت
بولنان بر مسئله اساسیه ده لزوم کورلمیه
بیلور. حتی بوعدم لزوم خاطر مزه کلدیکی
زمان بوندن مقدم اسکندر کبیرک فتوحاتی
کبی بر تاریخ عسکری یه لایق اولان تفصیلا-
تنی طی ایتمش اولمقلغمز دخی برلکده
خاطر مزه کله رک بو تفصیلاتی ده طی ایتمک
لازم کلوب کلیه جکنی دوشونمش ایدک.

نه قدر اولسه هپ ترقیات علمیه به عائد
 خصوصاً تدن اولسیله برابر بالآخره کشفیات
 مذکورە نك کنیسا اربابی طرفندن نصل
 برنظار خصوصاً متله تلقی اولندیغنی موازنه یه
 دخی مدار اوله جغنی ایچون دراپه رك بو
 سوزلرینی قطع ایتیه رك صره سیله ترجمه
 ایلمك لزومنی تسلیم ایلدك . ایمی دی
 قارئلر مزه اخطار ایلر زكه : کشفیات
 جغرافییه دأر بو تفصیلاتی او قودجقه
 کشفیات مذکورە نك هر بری غیرت نصرانیه
 اربابنك جکر کاهنه خنچر صوقولمشجه سنه
 تأثیرات معنویه یی موجب اولدیغنی دخی
 دوشونه رك او وجهله او قوملیدر لر . زیرا
 بو کشفلر ایشته سمت قدمزده نه لر بولندیغنی
 میدان قویق دیمکدر . سمت قدمز دخی

بزم اوزر زنده بولنديغمز نصف کره کې
 بردنيا اولديغی مرتبه تحققة وارنجہ ظلمت
 ازليه وابدیه ایله مظلم اولان جهنمک او
 سمتده بولنديغی حقنده کی عقاید نصرانیه
 نصل باقی قاله بیلور؟ بناءً علیه غیرت فوق
 العاده نصرانیه اربابی اشبو کشفیات یولنده
 آتیلان هر خطوه یی کندی عقاید قدیمه لری
 علیهنده برر برهان تکذیب اوله رق تالق
 ایلدکجه حد تدرندن نه یاپه جقلرینی بیله میور لر
 ایدی. اشبو التنجی بابک مبدئنیدن بری
 دراپه رک ترقیات علمیه یه دائر و یردیکی
 خبرلرک اسلامه نه یولده تأثیر ایلدیکنی
 ویاخود ایتسی لازم کله جکنی دها ایلاروده
 سوز صره سی کلدیکی زمان ایراد ایده جکنر.
 شمدیکی حالده سلسله حکایه یی بوزما مق

ایچون ینه درایه زری سویلتمکده دوام ایده.
جکزر . ایشته دیورکه :

— ایشو کشفیاتدن حصوله کلن نتایج طبیعیه
پاپالق مقامنی بر موقع مشکله دوچار ایلمش ایدی.
شمدی یه قدر توارث طریقیله کلن حکایات
و پاپالق مقامنک منافعی تأمین ایلان سیاست
دنیا نك بر دوز میدان اولسندن بشقه هر هانکی
بر صورتی قبوله مساعد اوله میور ایدی. زیرا
شکل ارضی توراتلر او وجهله خبر ویرمشر
ایدی. دیگر طرفدن ایسه وقوعات ایله مرتبه
تحقیقه واصل اولان شیئی کلیاً انکاردهده مجال
بولنه میور ایدی. منافع تجاریه جنوه ایلرک
ووندیکلیرک الذدن چیقوب اسپانیوللرک و پور-
تکزلرک اللرینه کیرمش ایدی. بحر سفید اهمیت
تجاریه سنی غیب ایدرک بواهمیت اطلانتیقه انتقال
ایلمش ایدی. اوروپانک حالی دکشمش ایدی.
فقط اسپانیا دولتی کندی رقیبی اولان پورتوغالک
اکتساب ایلدیکی منافعه بلا اعتراض رضا کو-
ستره مدی. فردیناند ماجللان نامنده بر آدمک

افاداتنه حواله سمع اعتبار ایلدی که بو آدم
 اليوم آمریقا قطعه سی دنیلن قطعه نك بر طر
 فندن بر بوغاز و سائر بر کجید بولنوب ده غرب
 طر یقیله هندستانه وصول بولنه بیلسه پاپانك بولی
 حکمنجه اسپانیانك دخی هندستان تجارتنه اشتراك
 ایده بیله جکنی درمیان ایلورایدی. ۱۵۱۹ سنه
 میلادی سی اغستوسنك اوتنجی کونی ماجللان
 قومانداسیله سه ویلدن بش سفینه بو مقصد ایله
 یوله چیقدی. ماجللان کمال جسارتله آمریقای
 جنوبی یه طوغری یول ویردی که اوجهندن بحر
 اکبر جنوبی یه طوغری بر یول بوله بیله جکنی امید
 ایلورایدی. خط استوا التنه کلدکلی زمان
 روز کارك کلیاً انقطاعی سببیله تمام یتش کون
 غیر متحرک بر حالده قالمش لرایدی. کهیجیلر اصلا
 روز کار اسمیه جک اولان بر بلالی یره چاتوب
 بورادن بردها قورتیاه میه جقلری و همیله اطاف
 عتسز لکه باشلامش لرایسه ده نه لیما نلق نه فورطنه
 نه ده معیتی خلقنك اطاعتسز لکی ماجللانك جسام
 رتی کسر ایده مدی. بر سنده دن زیاده سیر و سفر

واجبای تحریدن صکره الاکن کندی نامیلہ یاد
اولنان بوغازی بولدی. رفقاسندن پیغافتی نام
ایتالیالینک حکایہ سنہ کورہ اوزمانلر جنوب دکزی
دنیلان بحر محیط اکبرک هنوز کندیلرینہ درجہ.
سی مجهول اولان مہالکیلہ اوغراشہ رق عون
السمی یہ نائل اولدیغندن طولای ماجللان سو.
یجنندن کوز یاشلری نشار ایلمشدر. دوچار قحط
اولہ رق کمی آرمہ سندنہ کی دری پارچہ لرینی یمکہ
وقوقش صولری ایچمکہ مجبور اولدینی واسقور بود
خستہ لکندن و قحطدن طایفہ لرینک اولمکدہ
بولندیغنی کوردیکی حالده کریت ارض حقندہ کی
اعتقادینہ خلل کتورمک شانندن اولمیان بوجسور
آدم متادیا شمال غربی یہ طوغری کملرینہ یول
ویرہ رک درت آی قیدر برزمان ظرفندہ قرہ
کورمکسزین کندی حسابنجہ بحر محیط اکبر
اوزرنده اون ایکی بیاک میل مسافہ قطع ایلدی.
خط استوایی تکرار کچوب قطب یلدیزینی تکرار
کورددی. نہایت ماریان یاخود ایلده لارون
دنیلن اطہلرہ واصل اولدی کہ اورادہ صوماترہ

طرفلرندن کلش بر طاقم سرسر یلره تصادف
ایدرك بر روایته کوره اوراده وحشیلر و دیگر
بر روایته کوره ینه کندی آدملی طرفندن
قتل اولندی. اوزمان معاونی بولنان سباستیه
دلکانو قوماندایی اله آلوب امید بروننه طوغری
یوله روان اولدی و بر سفالت عظمایچنده مذکور
برونی دونه رك دردنجی دفعه اوله رق خطاستوایی
کچد کدن صکره ۱۵۲۲ سنه سی ایلولنك یدنجی
کونی یعنی اوچ سنه دن زیاده بر سیاحتدن صکره
سه ویل قر بنده کائن سن لوقه لیمانه را کب
اولدینی سانتا ویقتواره سفینه سی تیمور براقدی.
بحریون تاریخنده اك اوزون سیاحت اولمق اوزره
مقید اولان سیاحت بحریه بی بو سفینه مشهوره
اجرا ایتشد. ایلک دورارض سیاحتی بوکمی یه
میسر اولشدر. سانتا ویقتواره کیمی دائماً
غرب طرفنه کیدرك مبدأ عزیمتی اولان لیمانه
عودت ایلمشدر که بو حالد کینسا اربابنك شکل
ارض حقنده اوزمانه قدر مدافعه سننده اصرار
ایلدکلی عقیده بی کلیاً هدم و خراب ایلمشدر.

ماجلانك سياحتندن دوت سنه صكره عالم
 نصرانیتده قطر ارضك مساحه سی تشبثی ایلک
 دفعه اوله رق کوزه آلدیرلدی. بوتشبت فرئل
 نامنده برفرانسزده کورلدی که مومی الیه پارسده
 قطب یلایزینک ارتفاعنی کوزلجه ترصد و تعین
 ایلد کدن صكره شماله طوغری یوری یرک کوکب
 مذکورک ارتفاعی تمام بر درجه آرتمش اولدینی
 بر نقطه یه قدر واردی. بعده بو ایکی نقطه آره -
 سنده کی مسافه یی را کب اولدینی عربنه نک بر
 تکر لکنک اجرا ایلدی کی دور لر واسطه سیله اولچه رک
 ارضك دائره محیطه سی تخمیناً یکرمی دوت بیك
 دوت یوز سکسان ایتالیا میلی اولدیغنی استخراج
 ایلدی. آندن صكره بر قاچ مملکتده یکیدن
 یکی یه مساحه لر اجرا اولندی. هولانده ده سنه -
 للیوس وانکلترده نوروود وفرانسه ده پیقار
 دخی بویولده مساحه لر اجرا ایلدیلر. پیقارک
 پلانی یر یوزنده ایکی نقطه میاننی بر طاقم مثلثاته
 بعد التقسیم نصف نهار دائره سنک بر درجه لك
 مقدار نی بو صورتله ممکن مرتبه طوغری

اوله رق اولچمك و بعده آنی سمان تعیین
ایده جکی درجات عروضه تطبیق ایلمك ایدی.
انتخاب ایله یکی نقطه لر پارس جوارنده کائن مالوازن
ایله آمیه ن جوارنده کائن صور دون نقطه لری
اولدی. ایکی نقطه نك عرض درجه لری آره سنده کی
فرق قاسیدیو په جمعیت ثوابته سنك α اشارتلی
کوکبنك سمت رأسدن مقدار بعدیله تعیین اولندی.
پیقارک بوتشبتنده شایان دقت ایکی شی واردر که
برسی ایلمك دفعه اولق اوزره بوتشبتنده تلسقبوب
استعمال اولنسی وایکنجیسی قریباً کوره جکمز
وجهله بوتشبتنك بالاخره نوتون طرفندن میدانه
قونیلان جاذبه عمومی مسئله سنی دخی تأیید
ایله سیدر. اوزمانلر دینامیق قواعدی آرتق
میدان بداهته قویمش ایدی که ارض کندی محوری
اوزرنده بر حرکت دوریه اجرا ایدرک بناء علیه
ارضك شکلی تام کره اوله من. بلکه ایکی قطبلری
باصق اوله رق شبه کره شکلنده اوله بیلور. بوندن
دخی استنتاج اولنیور ایدی که بر درجه لک مسافه
خط استواده قطبلردن زیاده اولور. فرانسه

علوم اقامیاسی مختلف استقامتله طوغری مسا.
 حه لری اوزانه رق بوصورتله استحصال اولنه جق
 نتایج اوزرینه اوزمانه قدر موجود اولانلردن
 دها منتظم بر فرانسه خریطه سی تنظیمی عزم
 وجزم ایلدی. لیکن بوایش اوزاندقچه اوزانه رق
 دونکرقدن حدود جنوبیه قدر مطلوب اولان
 مساحه لر ۱۷۱۸ سنه سندن اول اتمام ایدیه مدیلر.
 اشبو مساحه لر اوزرینه بر مناقشه علمییه دها ظهور
 ایلدی. بعضلری بوندن شکل ارضک قطبلری
 سیوری بر شبه کره اولدیغنی و بعضلری ایسه
 قطبلری باصق بر شبه کره بولندیغنی ادعایه باشلا.
 دیلر. ایلك ادعایه کوره ارض بر لیونه وایکنجی
 یه کوره بر پورتقاله بکزد مک لازم کلیورایدی.
 بومسئله یی فصل وحل ایچون فرانسه حکومتی
 بریسی خط استوا التنده و دیگر ی قطب شماله
 ممکن مرتبه یقین بر یرده نصف نهار دائره لری
 مساحه سی ایچون ایکی هیئت علمیه مأمور ایلدی.
 برنجیسی پهرو وایکنجیسی اسوجاک لاپونیا ولایتنه
 کیتدی لر. ایکسی ده مشکلات عظیمه یه اوغرا دیلر.

فقط لاپونیا به کیدنلرها اول ایشلرینی بتوروب
 به رویه کیدنلرایسه طقوز سنه قدر چاشدیله. بو
 صورتله حاصل اولان نتیجه اثبات ایلدی که قطبلر
 باصیقدرلر. اوزماندنبری بویولده و غایت مدققانه
 بر صورتده تبحر به لر تکرر و تکثر ایلمشلر دره.
 باخصوص انکلیز لک انکلیتره و هندستانده و فرا-
 نسز لک مترو اصولی قبوللری اثناسنده اجرا
 ایتدکلری مساحه لر مشهور درلر. فرانسمساحه لرینه
 ده لامبر و مەشن مأمور اوله رق دونکرق ایله
 بارسلون آره سنده اجرا اولنوب بعده بیوو آراغو
 طرفلرندن بومساحه مینورقه قربنده واقع فورما-
 نته را اطه سنه قدر تمید اولنمشدر که بو حالده طقوز
 بچق درجه لک برمساحه اجرا ایدلمش دیمکدره.
 بویله طوغریدن طوغری یه مساحه اصولندن
 ماعدا شکل ارض طوللری مساوی و دنیانک
 مختلف عرض درجه لرنده کائن نقطه لرینه موضوع
 رقاصلرک اجرا ایلدکلری حرکات ایله دخی تعیین
 اولنه بیلیمکده دره. اشبو رقاصلرک حرکاتی دخی
 ارضک شبه کره اولدیغنی اثبات ایلر ایسه ده

مساحه ايله بولنه بيلن مقدار دن زياده شكل ارضه
بر باصيتعلق تصور ايتديرر. زيرا خط استوايه
تقرب ايتدجكه رقاصارك حركتي آزالفنده در.
بوندن استدلال اولنوركه خط استواده بولنديني
زمان رقاص قطبده بولنديني زماندن زياده مركز
ارضدن بعيددر. اعتماده اك زياده شاين اولان
مساحه لره كوزه نصف قطرارض بروجه آتيدر:

خط استواده نصف قطرارض ۶۳۷۸۳۳۲

قطبده نصف قطر ارض ۶۳۵۶۵۵۸

۲۱۶۷۵ بوايكي مقدار آره سنده كي فرق

اشبو مقادير مترو اولوب قطبارك خط استوايه
نسبتله باصتلفي شو يكرمي بر بيك بو قدر مترو
نسبتنده ديمكدر.

شو بحثه علاوه ديرزكه :

— بر دائره محيطندن بر مقدار ي معني

بر قاج درجه لك قوس معلوم اولدقدن
صكره اكا قياساً او دائره نك تمامني تشكيل

ایده بیلیمک علم هندسه نك تمامیه قولایلا -
 شیرمش اولدینی موفقیتار دندر. بر چو -
 جغه یاریم سمیت ویرلسه تام سمیتک شکلنی
 او یاریم سمیتک دلالتیه ترسیم ایده بیلیمک
 درکاردر. بر ازدها دقتلیجه بر آدمه بر ربع
 وحتی بر ثمن سمیت ویرلسه آنک دلالتیه
 دخی تام سمیتک شکلنی بوله بیلور. فرا -
 نسزلرک دونکر قدن فورمانته رایه قدر
 اولچدکری قوس دائرة ارضک همان عشری
 دیمک اولدینی حالده هندسه یار دیمیه بوندن
 دور ارضی استخراج ایده بیلیمک او قدر
 طوغری بر حسابدرکه بونک طوغریلغنه
 قناعت ایده مامک حقیقه ممکن دکدر دیه
 تصور اولماید. حال بوکه اوزمانلر شکل
 ارضک اثباتنه ارباب علوم بر طرفدن بو

و جهله همت و غیرت ایتمکده لر ایکن دیکر
 طرفدن اعدای علوم دخی بو کشف لر علیه نه
 نشر افکاردن کیر و طور میور لر ایدی .
 یالکیز اوزمانلر می یا ؟ زمانم زده دخی کریت
 ارضک انکار و ابطال نه غیرت اولندیغنی
 بوندن اول بیان ایلمش ایدک . حال بوکه
 الیوم بومسئله یی شو و وجهله تصور ایتمک
 لازم کلورکه : کره ارض اوزرنده دائراً
 مادار بر سیاحتی ایلک دفعه اجرا ایدن
 سانتاویقتواره سفینه سی اولدیغنی حالده آندن
 صکره یوزلرجه سیاحلر اشبو دور ارض
 سیاحتی اجرا ایلمش اولدقدن فضله الیوم
 قطبلردن ماعدا بالجمله دکزلر اوزرنده
 واپور سفائی قومپانیه لری او قدر منتظم
 اوله رق سیر سفاین ایتدیر مکده درلرکه هر

کون هر ساعت ارض اوزرنده سیاحت
 دوریه اجرا ایدیلیور دیمکدر. مثلاً انکلینز
 لرك بر چوق واپور قومبانیه لری بولنوب
 بولردن بر طاقلری انکلتره ایله هندستان
 و ژاپونیا یه طوغری شرقاً سیر سفاین ایله
 مشغول اولدقلری حالدیه بر طاقلری دخی
 آمریقایه طوغری غرباً سیر سفاین ایله
 مشغول اولیورلر. آمریقانک اطلانتیق
 دکزی ساحلندن بحر محیط اکبر ساحلنه
 قدر ممتداولان قسم بریسی اوزرنده بویلی
 بوینه شمندوفرلر اجرای سیر و سفر ایدرك
 بحر محیط اکبر اوزرنده یعنی آمریقا ایله
 ژاپونیا و چین آره سنده دخی بوملتلره منسوب
 اولان قومبانیه لر سیر و سفر ایلورلر.
 اشبو وسائط نقلیه الیوم دور دنیا سیاحتی

او قدر تسهیل و تسریع ایام مشاغل در درکه
 مشهور رومانجی ژول ورنک سکسان کونده
 دور دنیا سیاحتی ممکن کو سترمکده بولنان
 روماننه بر رومانجی خیالی نظریله باقمق
 شویله طور سون بو کونکی سرعت و سهولته
 نسبتله او حکایه بی پک کوچ و بطنی بر سیاحت
 اولمق اوزره تلقی ایلمک لازم کلیور .
 زیرا بو کون اللی بش کونده دور ارض
 سیاحتی تحت امکانده بولنیور که بزم خیا
 لمزده یرطوتان سیاحتلره نسبتله استانبولدن
 بصریه قدر بر سیاحت زمانه مساویدر .
 دیمک اولیور که بو کونکی کون ایچون کریت
 ارضی ذهنه صیغدیره مامق فعلاً و ماده
 بدیهی و آشکارا اولان بر شینی کلایه مامقدر .
 باخصوص که بودور ارض سیاحتی شرقدن

غربه طوغری اجرا ایدنلر شمسك بر
 دور مرئیسك مماثلنی کندیلری ده اجرا
 ایتمش اولدقلرندن مبدأ عز یتلرینه عودت
 ایلدکلری زمان اوکون اوراده مثلاً جمعه
 عد اولنیور ایسه کندی حسابیله پنجشنبه
 عد اولنق لازم کله جکنی وبالعکس سیاحتی
 غربدن شرقه اجرا ایلمش ایسه اوکونك
 کندی حسابنجه جمعه ایرتسی اولنق لازم
 کلدیکی کوریلیریورکه بو عجیبه کریت ارضدن
 ماعدا حرکت یومیه سنی دخی بداهت مرتبه
 سنه وار دیریور . یالکز قطینندن ماعدا
 الیوم سطح ارض جغرافیا علمنه او قدر
 مکمل بر صورتده معلوم اولمش درکه خر-
 یطه لر وبالخاصه دکز خر یطه لری سطح
 ارضك عادتا فطوغرافیا ایله آلمش رسمی

حکمنه کیر مشلر در. بو خریطه لر دائما ارضک
 کریتی اساسی اوزرینه ترسیم اولنورلر.
 او قدر طوغری ترسیم اولنورلر که بحار
 عظیمه ده ایکی نقطه نک آره سی شو قدر میل
 اوله رق کوسترلمسی اوزرینه ساعتده شو
 قدر میل قطع ایلیان بروایور مخالفت هوا
 کبی برمانعه ماده یه تصادف ایتمز ایسه
 اولجه تخمین ایدیلن ساعتده محل مقصوده
 واصل اوله بیلور. اکر خریطه لر کریت
 ارض اساسی اوزرینه ترسیم ایدلمیه جک
 اولسه لر ایدی سطح ارضک انحناسی بو
 طوغری بلغه مانع اولور ایدی. بو کونکی کونده
 تدقیقات جغرافیه ایله اشتغال ایدنلر شویله
 طور سون اسفار بحریه کی جیلرندن دخی
 هیچ بریسی بولنه مز که ارضک کریتی

حقیقتہ قارشو سویلنہ جک اولان سوزلرہ
 قولاق ویرہ بیلسون. شمالدن جنوبہ طوغری
 انحنای ارضک تشکیل ایتدیکی نصف دائرہ یی
 بوکمیجیلر دائما کوررلر. زیرا قطبہ یقین
 محالردہ سمت رأسلرینہ یقین کوردکلری
 کوکب قطبی یی کندیلری خط استوا یه
 طوغری تقرب ایتدکجه درجه درجه افقه
 تنزل ایدیور کوردکلری کبی تام خط استوا
 اوزرنده بولندقلری زمان کوکب مذکوری
 دخی افق شمالی اوزرنده کوررلر. خط
 مذکوری کچنجه کوکبی دخی افق التسه
 افول ایتمش کوروب آندن صکره قطب
 جنوبی اوزرنده کی کواکبی افق جنوبی
 اوزرنده کورمکه باشلارلر. جنوبہ طو-
 غری ایندکجه بوکوبلر دخی یوکسلور.

قطب جنوبی به کرکی کبی تقرب اولند قدہ
 کواکب مذکورہ دخی سمت رأسہ تقرب
 ایدرہ کیلردہ متمادیا رصد اجراسی قواعد
 بحریہ مقتضیاتندن اولغله بوصورتله کمیجیلر
 شمالدن جنوبہ طوغری نصف دائرہ بی دائما
 اولچیورلردیمکدرہ شرقدن غربہ ویاخود
 غربدن شرقہ طوغری ممتد اولان نصف
 دائرہ لر بوندن دها بدیہی اولہرق متمادیا
 اولچالمکدہدرہ زیرا کیلردہ بوزلمقدن
 مصون و متعدد قرونومترو ساعتلر واردرہ
 برکمی مثلاً از میر لیمانندن حرکت ایلدیکی
 زمان وقت ظہردہ اون ایکی بی کو سترمک
 اوزرہ طول ساعتلر نی عیار ایلرہ بعدہ
 غربہ طوغری کیتدکجه ساعتلر کیر و قالدیغنی
 مشاہدہ ایلرہ سبتہ بوغازندن طیشاری به

قهرق دائره ارضك برر بعنه مسـاوی
 طهیه واردینی زمان یعنی ازمیردن غربه
 و غری ۵۴۰۰ میل تباعد ایلدیکی وقت
 عتلی تمام الی ساعت کیروقالور. آندن
 کیره ینه یولنده دوام ایده جک اولسه
 اعتلک بالتدریج ینه ایلروله دیکنی کورر.
 یله بر صورتده که تمام ازمیرک سمت قدمنه
 اردینی زمان ساعتی ینه وقت ظهرده اون
 کی بی اراهه ایتک اوزره دوزلمش بولنور.
 ورادن دخی غربه طوغری سیروسفرنده
 و ام ایده جک اولسه اوچ ربع دائره ارضی
 وریمش بولندیقی نقطه ده ساعتی ینه الی
 ساعت کیروقالوب نهایت ازمیره عودت
 و مواصلتنده تکرار دوزلمش بولور. ایشته
 بودخی هم شواسته قامتجه ده ارضک انحناسنی

وهم حرکت یومیه سنی اثبات ایلر. انحناسه
 اثباتی شو وجهله درکه مثلاً تساوی ل
 و نه ارموسمنده ازمیردن ۵۴۰۰ میل غر
 جهتمده بولندیغی وقت کونش طوغارایک
 کندی ساعتی اون ایکی یی ارائه ایلرکه
 عیار ازمیرده وقت ظهرده یا پلمش اولدیغند
 او آنده ازمیرده ینه وقت ظهر دیمکده
 کندی بولندیغی نقطه نك سمت رأس
 نسبتله ازمیرك سمت رأسی ارسنده ایش
 طقیسان درجه لك برزاویه آپ آشکاره که
 دلمکده دیر. چونک ایله خط استواده بولنا
 کمینک کوکب قطبی یی کورمسی آرسند
 هیچ برفرق یوقدر. مع هذا قارئلر من
 نظردقت واهمیتلرینی اصل شو نقطه اوزریه
 جلب ایلرکه شو مسئله حقننده بویولد

۱۰ افکار ایلامک تلغرافلرک هنوز شمیدیکی
تعمم ایتماش اولدقلری زمانلره لایق
ایله بیله جک بر صورت مباحثه در. بو کون
سانک هان هر طرفنه طوغری خطوط
رافیه ممتد اولدیغندن بویولده کی تدقیقات
ون هیج برکلفت قالمامشدر. شمالدن
وبه طوغری درجات عرضی معین اولان
مکتلره برر تلغراف چکیلوب کوکب
بی بی افقندن قاچ درجه یوکسک کور-
ده بولندقلری سئوال ایدیله جک اولسه
نه جق جوابلر برسفینه نك آیلر اجه مدت
روسفرله استنتاج ایده جکی نتیجه ترصدییه
رافق چیقجه جنی کبی شرقدن غربه طوغری
ول درجه لری معین اولان مملکتلره
ساعت قاچدر؟ « دیه باتلغراف صوریله جق

سئواله آله جق جو ابار دخی کذلک
سفينه نك آيار جه مدت ظرفنده حاه
ايدہ جکی نتیجہ یہ مساوی چیقار . ایشہ
ثابت اولیور کہ شوکریت ارض مسئلہ
الیوم بداهت قطعیه مرتبہ سنی بولمشد
بوکا مخالفت ایدنلرک بینلرنده کی آشور
آجیمقدن بشقه الدن برشی کلز . سوزی
دراپره ترک ایدیورز . دیورکہ :

— ایشته ارضک شکل وجسامتنه متعلق اولای
مناقشاتک نتیجہ سی بوکا منجر اولدی . بومناقشہ
دوام ایلدیکی مدت ظرفنده دیگر بر مخالفت د
میدان آلدی کہ آنک مقتضیاتی بوندن دها بیو
ودها جدی ایدی . بو ایسه شمسہ و ثواب
سائرہ یہ قیاساً ارضک موقعنی تعیین ایلما
مسئلہ سی ایدی . پروسیالی قوپرنیق ۵۰۷
سنه میلادیہ سنه طوغری * اجرام سماویہ نا
حرکاتی « نام اثرینی اکمال ایلدش ایدی

ملكى ائناسنده ايتاليايه كیده رك زماتى تتبعات
 بهیه حصه ايلمش وروماده علوم رياضيه
 پيس ايتمش ایدی . فيثاغور اصوليله بطلميوس
 الى آره سنده اجرا ایلدیكى تتبعات عميقه
 غور مسلکنى ترجیح ایتکه کندیسنى مجبور
 رك کتابنده دخى او مسلکى تقويه ايله جك
 ائل يازمش ایدی . فقط بو مسلک کلیسا
 بابنك مسلکنه مخالف دوشه جکنى و بناءً عليه
 بق مقامنك شدادتى کندی علیه توجه
 جکنى دوشونه رك حزم واحتياط التنده
 وز سويله مش ایدی . جرأت ایلدیكى شى
 ضى متحرك فرض ایدرك بوصورتله اجرام
 کیهنك حرکاتى اسبابى بت پرستلرك صورت
 اتلرندن دهاکوزل بر صورتده بیان ایده .
 وب ایده میه جکنى برتجر به مقصديله بوجرأته
 لنديغنى وبو ايسه کندینه مخصوص بر جرأت
 ليوب بر فرض ومثال اولقى اوزره بشقه لرینه
 خى ویرلمش اولان مساعده دن استفاده ديمك
 له جغنى درميان ايتمش ایدی . حتى کتابك

مقدمه سی پاپا اوچنجی پوله بر تقدیمه صور
 یازلمش ایدی . بونکله برابر شو جرأتک
 یجنندن قورقدینی ایچون تمام اوتوز التی
 مدت قوپرنیق بواثرینی طبع ونشرایده مامش
 کندیسنک دخی فیثاغورکی حرکت ایتسی
 مسلك هیئیسنی یالکمز تدریسات شفاهیه ایله
 ایلمسی دهها مناسب اوله جغنی دوشونیوراید
 نهایت آخر عمرنده یعنی ۱۵۴۳ سنه میلادی
 سنده قاردینال شومبرغک تشویق ورجاس
 کتابی باصدیرمغه جرأت آلدی . کند
 اولوم یتاغنه اوزانمش اولدینی حالده کتبا
 برنسخه سنی یتشدیروب اله ویرمکه مو
 اولدیلر . واقعا بیچاره نك اولجه ایتدیکی تخ
 طوغری حیقیدی . انکیزیسیون قوپرنیق ر
 والحاد ایله محکوم ایلدی . بوکا دائر یازی
 اعلامده قوپرنیقک مسلك هیئیسنی « احکام تو
 تمامیه مغایر اولان فیثاغورک یا کلش مسلکی
 دیه تعبیر وتعریف اولندی . ارباب ه
 ایسه بحق تأمین ایدرلرکه قوپرنیقک کتابی

ای تمامیه تبدیل و تحویل ایلدی . شمسک
 کز عالم اولدیغنی اعتراض قابل اوله میه جق بر
 رت معینه ده اثبات ایلدی . نجوم ثابتہ نک
 افه لری خارج از عقل اوله جق درجه لرده
 نوب ارضک ایسه فضا ایچنده بر نقطه دن
 رت بولندیغنی کوستردی . جاذبه یی کونشه
 اه واجرام سماویہ نسبت ایلمکده قو پر نیق
 اونه تقدیم ایدہ رک فقط اجرامک محرکاری
 رة اولسی احتمالنده دوچار خطا اولدی .
 ایج سیارہ سی اوزرنده اجرا اولنان ترصدا
 نک متخالف قطر لری حقننده وقوع بولان
 نیقات قو پر نیقک بو حکمنه یول آچمش ایدی .
 نیسا هیئت قو پر نیقک اصولی احکام توراته
 ایر اولدیغنی اعلان ایتدیکی زمان مطلقا بو
 سولک احکام نصرانیہ اوزرنده موجب اوله جفی
 نیراتی دوش-وندیکی ایچون بو حکمی ویرمش
 ی . ارض کائنات ایچنده حائر اولدیغنی اهمیتدن
 رید ایدیلوبده اکا مساوی وحتی آندن ده
 وک اجرام سماویہ بولندیغنی قبول ایدیله جک

اولور ايسه ارضك ديانت نظرنده حائر اولد
 حقوق انكار اولنه جق ديه تصور ايدلدی
 كوكده كوريلن نجوم ثابته نك هر برى برشم
 اولوب ده هر برينك سياره لری ونظرگاه اله
 بزم كبی مسئول اهالیسی بولنه جق اولور ا
 بزم احوال انسانییه من نهیه منجر اوله جق
 دوشونلدی. انسانیت او زله قديمه مسئولیتنا
 ابن اللهك فداسيله خلاص اوله بيلمش ايكن اجر
 سائر نك سکنه سی بو نقطه نظر دن نه اولد
 تخيل ايدلدی . عجا آنلرده زله واقع اولمدي
 عجا آنلره دخی بر قور تاريحي كلمدي ؟ اين
 تخيلات بو درجه لره قدر وارديرلدی .
 بز ديرزكه :

— اوزمانلر « استشرقاق » دنيلن ش
 هنوز باشلامش ایدی . يعنى اليو
 « مستشرقين » دنيلن ارباب تدقيقك الس
 شرقيه يی اوكرنوب محكوكات وكتب قدي
 اوزرنده اجرا ايلدكلری تدقيقاته اوزمان

هنوز ايتدار اولنماش ایدی. حتی اوزمانلر
 اوروپاده کتب مقدسه نك لاتینجه سندن
 وشرق طرفنده روحجه سندن بشقه نسخه.
 لری بولنموب لاتینلر روملرک و روملر
 لاتینلرک اللرنده بولنان نسخه لرایله کندی
 نسخه لری آره سنده بیله اجرای مقایسه یه
 مقتدر دکل ایدیلر. عرب خرسیتیانلری
 اللرنده نسخ عربیه موجود ایدیسده
 بولره دخی نه لاتینلر نه روملر واقف
 اوله میورلر ایدی. ایلک دفعه اوله رق کتب
 مقدسه بی مطبعه جیلغک موجدی اولان
 کوتنبرغ طبع ایلش اولدیغندن کتب
 مقدسه نك نسخه لری دخی نادر ایدی.
 کنیسالردن مناسترلردن و برده بعض کباردن
 ماءا. خلق النده بو نسخه لر منتشر دکل

ایدی. ولوکه منتشر اولس-ونلر اوروپاده
 « خلق » دنیلن آدملر لاتینجه بیلمدکلرندن
 کندیلرینه اوقونان لاتینجه شیلری اصلا
 اکلامقسزین دیکلرلرایدی. برو طرفلرده
 روملردخی اله نیقالس-انیله یازلمش اولان
 کتب مقدسه نك قرائتنی استماع ایلدکلری
 حالده معناسنی فهم ایتمزلرایدی. هله کتب
 توراتیة نسخهلری یهودیلر انده دخی موجود
 اولوب بونلرک اک مقبولی عبرانی لس-انیله
 محرر اولانلری ای دیسه ده نصارا یهودیلرکه
 اوقدر نظر حقارتله باققده ایدی که بونلرک
 اصل اهل تورات اولدقلری دخی خاطرلردن
 کچمورایدی. نهدن صکره پروتس-تانلغک
 شیوعله کتب نصرانیه و یهودیه هرلسانه
 ترجمه اولنمغه باشلادی. محضا بوسایه ده

خلق دخی مطبعه لرك اوجوز اوجوز چيقا.
 دتاری کتسابلره نائل اولمغه باشلادی که
 پروتستانلغك انتشارینه مدار اولمق ایچون
 بر طاقم معاونت جمعیتلری اشبو ترجمه
 و طبع مصارفنی در عهده ایلدکلرندن کتابلر
 دخی اوزمانه قدر صاتیلان کتابلر بهاسنه
 قیاس قبول ایده میه جك درجه لرده اوجوز
 صاتیلیورلر ایدی. شو ایضاحات متقدمه یی
 اعطادن مقصد من شودر که : ارباب کنیسانك
 کویا حرف بحرف تطبیق و اجرای احکامنی
 در عهده ایلدیکی کتابلر حقننده الیوم موجود
 بولنان اعتقادات تا کتب مذکور منك بو
 صورتله انتشارندن صکره باش کوستر مشدر.
 هم ده بر چوق زمانلر صکره ! یعنی تور اتلرك
 و انجیللرك بتون لسانلره ترجمه اولمنسی

غیرتیله انجیلیونك بتون لسانلری اوکر-
 نمکه مجبوریت کوردکاری زماندن صکره
 باش کوسترمشدر. بوزمانلر ایشته دور
 استشر اقلک حلولی زمانلری اولوب اوزمانه
 قدر همان منسیت کلیه درجه سنده اونو تلمش
 غائب اولمش بولنان لسانلر بیله یکیدن احیا
 درجه سنده تجدید ایدلمکه باشلانمشدر.
 ایمدی مستشرقلرده بوضورتله پیدا اولان
 قدرت اوزرینسه کړک تور اتلرک کړک
 انجیللرک عریض و عمیق تدقیقات و تنقیداته
 کیریشلده کده او قدر عجیبه میدان چیقمشدر که
 شمدی انسان کنیسا اربابنک حال و شانلری
 بو انتقاداتدن تحقیق ایلان کتابلره و ده
 غریبی آنلر اوزرنده اجرا ایدیلن یا کلش
 تفسیرات و تأویلاته بالاستناد حقایق قطعیه

علمیه به مصرانه و معنیدانه اعتراض ایده-
 بیلمش اولمترینه بحق استغراب ایلر. بو
 انتقاداتک نتیجه سنی بز اهل اسلامه ایلک
 دفعه اولمق اوزره خبرویرن ذات مرحوم
 ومغفور له رحمة الله هندیدر. آندن صکره
 اسلامدن سائر اهل تدقیق دخی انتقادات
 مذکورہ ایله اشتغال ایلمشدرلر. لکن
 هر حالده بو تدقیقات وانتقادات رأساً
 بزم طرفمزدن اجرا اولنمیوبینه اوروپا
 و آمریقا ارباب تدقیقنک دلائلترینه اتباع
 اولنمشدر. والحاصل نتیجه تدقیقاتده کو-
 رلنمشدرکه اصل حضرت موسایه منسوب
 اولان اصل تورات صحیح عد اولنمق لازم
 کلن کتابدن الیوم اثر بیله قالمیوب شمدیکی
 حالده تورات دنیلن شی عصرأ بعد عصر
 (دراپهر) — ۳۶

اول نسخه اصلیه دن تحریفات کلیه ایله اقتباس
ایدلمش و بر زمانک شرح و تفسیر لری مؤخرأ
نسخه اصلیه یه قاتلمش و بر بابنک شیوه
افاده سی دیکرینه بکزه من و الحاصل او یله
کلیت و قطعیت اوزره اعتماد شایان کورلمز
شیلردن عبارتدر. حتی بونلر بیله نسخه
عبرانیه سی نسخه یونانیه سندن و بونلر نسخه
لاتینییه سندن فرقلی شیلر اولوب بوفرقلر ایسه
ترجه دن ترجمه یه وقوعه کلن خطا لرن نتیجه-
سیدر. بالآخره لاتین و یونان لسانلرندن
ماعدل لسانلره ترجمه ایدیلن نسخه لر دخی
بری برندن فرقلی اولدقلری کبی یالکز بر
لسانه ترجمه اولنان نسخه نک بر قاج زمانده
طبع ایدنلری ده بر برندن متفاوتدر. دیمک
ایسترز که کنیسا اربابی کشفیات هیئیه

و جغرافیه بی احکام توراته مخالف کورد کلری
 زمان باری توارت دید کلری شی ید منزده کی
 محفوظیتیه بحق مفتخر اولدیغمن قرآن کریم
 کبی اصلنه مطابقت قطعیه سی ذره قدر شبهه
 کو توره میه جک بر کتاب اولسه ایدی ذکر
 اولنان کنیسا اربابی عناد و اصرار لر نده
 معذور کور یله بیلور لر ایدی. فقط الله
 بویله بر قوت بولندیغی حالده بو معذوریت
 دخی کندی لری ایچون طووضری کور یله مامک
 طبعی عذر. بونلری اصل دلکیر ایدن شی
 کشفیات هیئییه و جغرافیه نک کندی حقایق
 دینییه لرینه دکل محضا مقاصد و اغراض
 دنیوییه لرینه مغایر بولندیغی حقننده دراپه رک
 ویردیکی حکم لار پک طووضریدر لر. زیرا
 هر نصل بر استدلال ایله اولور ایسه اولسون

جهنمی یرک التندہ وجنتی کو کدہ در دیہ
 توراتدن استدلال ایلیان ارباب کنیسا
 بکندکاری آدمی جنت ایله مبجل وبکنمد
 کلرینی جهنم ایله معذب ایتک حق و صلا
 حیثی نه توراتلردن ونه ده انجیللردن هیچ
 بر صورت استدلال ایله استدلال ایده مامش
 بولندقلری حالده کنندی حق و وظیفه لری
 داخلنه ادخال ایلمش لر ایدی. یرک آلتی
 اولمدینی و سمانک ایسه اجرام فلکیه نلک
 سیاحتلری محلی ایدوکی کشفیات جدیدہ
 ایله مرتبہ تحققه وارد یریلنجه آنلرک
 ادعائی وجهله کرۂ ارض کنندی حقوق
 پر شرفندن تجرید ایدلش اولمیوب بلکہ ارباب
 کنیسا ادعا ایلدکاری نابمحل بر صلا حیثدن
 تجرید ایدلش اوله جقلردر. ایشته مجرد بو

خوف و تلاشه مبتیدرکه بیچاره قوپرنیق
 وفاتندن صکره دخی رفض والحاده نسبتله
 محکوم ایدلمشدر. خوش محکوم اولان یالکیز
 قوپرنیقیدن ده عبارت دکلسدر آ! ارباب
 کنیسا حقایق علمیه یه قارشو مصرانه جنکدن
 معندانه مجادله دن هیچ بروقت خالی قالما.
 مشدر. ترقیات علمیه نی منع ایچون هیچ
 برفرستدن استفاده سنی فائب ایلمامشدر.
 دراپه رڭ کتابنک مبادیسندن بورایه قدر
 بو حقیقتی اثبات ایلیه جک بیک حال کورلد
 یکی کبی دها بر اول قدری دخی کتابنک
 بوندن صکره سنده کوریه کیده جکدر.
 بز نوبت کلامی ینه دراپه ره براقیورز.
 دییورکه :

کشف ایلدی که عدسی الشكل ایکی جام بر
 وضعت مخصوصه ایله وضع و ترتیب اولنه رق
 شعاع نظر بو ایکی جامدن اصرار ایتک صورتیله
 اشیای بعیده به باقیله جق اولور ایسه اشیای مذ-
 کوره دها بیوک و بناءً علیه دها یقین کور-
 لمکده در . بو کشف اوزرینه تلسقوب دخی
 بولنش اولدی . بوندن بر سنه صکره علوم
 وبالخاصه ریاضیات حقنده یازدینی آثار ایله
 مشهور اولان فلورانسلی غالبه تفصیلاتی
 بیلمکسزین یالکز بو کیفیت عجیبه یی خبر آلهرق
 او یولده بر آلت یاپوب قوللاندی . آلت مذکو-
 ره یی پیدر پی اکمال ایله اشیای بعیده نکه قطرینی
 اوتوز دفعه بیولته بیله جک بر درجه یه قدر وار-
 دیردی . ایشته بو آلت ایله قمری ترصده
 باشلادینی زمان کوردی که ارض کبی قرده دخی
 طاغیر وادیلر اووالر بولنوب بو طاغیر وادیلره
 و اووالره کولسکه صالمفده در . قدما دیمشلرایدی که
 سمناک شمال جهتنده کائن والیوم التی کوکبدن
 متشکل اولان پله یاد جمعیت ثوابته سنک من القديم

یدی کوکبی وارا یدیه ده بونلرک بریسی بر صورت
عجیبه ده غائب اولشدر. غالبه تلسقو پنی بوجعیت
طرفه تحویل ایلد کده یک نظرده کورور که جمعیت
مذ کوره داخلنده یدی دکل قرق قدر کوکب واردر.
بعده ما دور بیننی هانکی طرفه چو یردی ایسه
چپلاق کوز ایله کورمک قابل اولیان برچوق
اجرام کورمشدر. ۱۶۱۰ سنه میلادی سی کانون
تانیسنک یدنجی کیجه سی مشتری سیاره سنک جوارنده
اوچ کوچک یلرز کورمش ایدی. بر قاق کون
صکره بونلرک برده دردنجیسی کوردی. براز
صکره تحقق ایلدی که بونلر برر محرک مخصوصه
تبعاً سیاره مذ کوره اطرافنده دونمکده درلر.
آرتق بونلرک اوزرینه کمال ممنونیتله حکم ایلدی که
بونلر قو پر نیک مسالک هیئیسنک کوچک بر تمثال
مادیسیدرلر. بو کشف اعلان اولندی فی زمان پتون
جهانک نظر حیرتی جلب ایلدی. ار باب کنیسا
دخی بو کشفک نتیجه سی نره یه منجر اوله جغنی یعنی
کائناتک نه مقصد اوزرینه خلق بیورلش اولدیغی
حقنده کندیلری طرفندن عالمه ایناندرمغه چالیشیلان

مقاصدك زیر وزیر اوله جغنی در حال کشفده
تأخر ایتدی . کوزه کورونمیان میلیارلرجه
اجرام سماویه نك خلقتنده مجرد کیجه یی تنویردن
بشقه بر حکمت ربانیه اولدیغی محققانددر .

بورایه شو حقیقتی علاوه ایتکه لزوم
کورمکده یز که :

— دراپه رکونشك کوندوزلری و آی
واجرام سائره نك کیجه لری دنیای تنویر
ایچون یاراتلدیغی حقنده کی اخبار توراتییه
بك بیوئک بر اهمیت ویریور. زیرا بو
بویولده کی اخبار توراتییه ارضك مرکز
عالم اولدیغی حقنده کی مسلك هیئتی یی تقویه
ایلدکن ماعددا اجرام سماویه نك محضا
بودنیا خاطری ایچون یاراتلمش اوله جغنی
ده کوستریورکه حقایق هیئیه یه نظراً بودنیا
درون فضا ده بر نقطه اولوب حتی شمس

طرفدن مجلوب برسیاره صغیره ایکن بتون
 کائناتک بودنیا ایچون یاراتلمش اولمش
 لایق بوله میور. بوفکر و نظر مادیون حکمانک
 اک بیوک سرمایه اعتراضیدر. بونلردن
 بعضار یله سبق ایدن مناظر اتمزده بوااعتراضی
 اسلامیه دخی تطبیق ایلدکاری کورلمش
 ایشیدلمشدر. واقعا بوکا یقین احکام بزم
 قرآن کریممزده دخی موجود ایسهده
 صورت موجودیت بزم مادیونه « شمس
 و قمری بزم دنیا مرکز فناری اولق اوزره
 یاراتلمش اعتقادیخی حقایق فیه ایله توفیق
 ایدمزسکز » دیمک جراتی ویردیره.یه.
 جک بر صورتدر. قرآن کریمده یالکز بو
 دکل بلوطلرک بزه یاغمور یاغدیر مق و حیوا.
 ناتدن طیبلری سوتلرندن اتلرندن ینیلوب

ایچامسک و آغاچلر بزه میوه یتشدیرمک
والحاصل کافه طبایع بزه خدمت ایتمک
ایچون یاراتلدقلری حقننده دخی آیات جلیله
واردرد. اما بونلر حقیقتی کوره جک کوزی
حقیقتی ایشیتمه جک قولاغی حقیقتی دوشو-
نه جک بینی اولانلر ایچوندر. کیم بیلمزکه
آریلر بالی بزم ایچون یامیوب کندی تغذی
وتذوقلری ایچون یاییورلر؟ کیم بیلمزکه
صیغیرلر قویونلر کچیلر بزم قصاب دکانلرینی
تزین ومطلبخلرمزنی تجهیز ایتمک ایچون
چفتلشمیوب کندی نسللرینی ادامه ایچون
چفتلشیورلر؟ حق سبحانه وتعالی حضر-
تلرینک حقمنزده کی بونجه نعم لاتحصاسنی
تذکارایله بزه منت قویمسی وبزی مجبور
شکران ایتسی بوخلایقدن ایتدیکمز استفاده

نقطه نظر نندرد. بشریت مادیه جه مجبول
اولدیغمز عجز تام اشرف عواطف الهیه
اولان عقل ایله بر قدرت تامهیه تحبول
ایلمش ده بتون کائناتدن استفاده ایلیوروز.
عناصری بیله کندیمزه خدمتکار ایتمشز.
دکزلر بزه اک اهون طرق مراسله اولمش.
صولر ما کنه لریمزی چویریورلر. روزکار
کیلر مزی سوق ایدیوو. حتی شمعییه
قدر بزدن نهان و دائره و قوفزدن خارج
بولنسان قوه الکتریقیه بیله امر مزه
مطیع بر خدمتکار ایدنمشز. کتب صحیحه
الهیه انسانلرک مرتبه اذعاننه کوره بیان
احکام ایلر. دنیه بیلور که انزال کتب زماننده
قوه الکتریقیه بین البشر معروف اولسه
ایدی « بزسزک ایچون سیاله الکتریقیه بی

دخی خلق ایلدک. تاکه بر آنده چار اقطار
 دنیا ایله مخابره ایده سکزو و تراموایلریکزی
 و سائر بر چوق ماکنه لر یکزی بوقوتله
 تحریک ایلیه سکزه مألنده کی احکام دخی
 امثال سائره سی میانه ادخال اولنورایدی.
 تکرار ایدرزکه کتب سماویه نك بویولده کی
 امتنانلری احسان کرده الهی اولان عقلمز
 دالاتیله خلایق دن جهت استفاده مزی
 بالا خطر بزه اوصاف اعظمی بیلدیرمک
 سودیرمک و آثار قدرت صناعیه سندن
 طولای شکر ایتدیرمک ایچوندرو. ادیانه
 خصوصتی کویا مدنیتلری تزیین ایلیه جک
 اولان ماتریالیستلرک بویولده کی اعتراضلری
 مجرد برلاف پردازلقدن عبارت بولندیغنی
 اکلامق ایچون دقت ایتلیدرکه بونلر کتب

سماویہ دن دیلارینہ طولایہ جقلری شیلری
 آرادقلری زمان بوله بیلدکلری نقطہ لری
 شرح و تفسیر ایلدیه جک آیات سائرہ آرا مزلر
 یا اشبو آیات سائرہ نک موجودیتنی بیلدیه جک
 قدر کتب سماویہ یه وقوف و معلوماتلری
 اولمدیغی ایچ-ون آره مزلر و یا خود ارباب
 وقوف و معلوماتدن ایسه لر غرضاً آره مزلر.
 بو خصوصده وهله قرآن عظیم الشانه زبان
 درازلق ایدنلرک حاللری پک تحفدر. خلا-
 یقک کافه سی نوع بشرک انتفاع و تمتعنه
 خدمت ایلدکلری حقنده کی آیات کریمه یه
 نصب نظر تعرض ایلدکلری حالده یا کور-
 مزلر و یا خود کوستر مزلر که آیات سائرہ
 قرآنیه بو مقاصدی مفسردر. مثلاً اجرام
 سماویه نک گاه آسمانی تزین ایلدکلری و گاه

تنویر جهان ایچون خدمت ایتدکلری
 بیان بیورلدقندن صکره دیگر آیات کریمه ده
 بونلرک کافه سی بحر بی پایان فلکده ساح
 اولدقلری ده بیان بیوریلور. بویانه دخی
 « بونلر فلک دکنزنده یوزمکدن بشقه برشی
 ایچون یاراتلما مشدر » دیه اعتراض اولنه
 بیلورمی؟ اعتراض بو درجه لره قدر وار.
 دیر یله حق اولور ایسه بسبتون زوز کلک
 حکمنی آلور. كذلك محسولات عضویه
 حیوانیه و نباتیه نفعمزا ایچون یاراتلدینی
 بیان بیورلدقندن صکره یرده کزن دوا بدن
 و سواده اوچان طپوردن هیج بریسی یوقدرکه
 بزم کبی امت عد اولنسون حکمنده بولنان
 آیات مفسره سائره دخی یا بونلرک نظر
 حکمتلرینی جالب ایتمز و یا خود ایتدکلری

حاله آنر طرفدن جمله مناظرهیه قاتلمز.
 الحاصل مخلوقات الهیه هر بر نقطه نظر دن بر
 بشقه درلو تنبیه فکر حکمت ایلیمکده اولوب
 اما بو حاله مقابل اهل کتابدن بعض فرقه لر
 کتب سماویه نك لسان حکمتی اکلامیه زرق
 حکمت الهیه ايله توفیق قبول ایدمه جک
 معنالر ویرمکده و باخصوص او یا کلش معنا.
 لری کندی اغراض و منافع مخصوصه لرینه
 خدمتکار ایلیمکده ایسه لر بوندن طولای
 حکمت الهیه دکل محضا او خطا لک اصحابی
 مؤاخذمه ایدلمک لازم کلور. دراپه رک کتب
 سماویه ناملرینه ترتیب ایلدیکی اعتراضدن
 قرآن کریمک دخی حصه مند اوله حقی ظننه
 طوغری بر ذهاب امکاننه مقابل شو
 اختاری ایتک بزم ایچون لازم ایدی.

ایتدك. بوندن صكره سوزی ینه دراپه ره
ترك ایلپورز. دیپوركه :

— او زمانلر قوپرنیقك مسلكنه اعتراض
ایدیلهرك دینلمش ایدی كه : عطارد وزهره
سیاره لری اكر فی الواقع كونش اطرافنده و محرك
ارضك داخلنده بولنان برر محرك اوزرندن سیر
و حرکت ایلپورلر ایسه صفحات قمر کی بونلرده
دخی هلالدن باشلایهرق محاقه قدر صفحه لر
کورلك لازم كلوب هاله او قدر جسم و پارلاق
کویلن زهره اوزرنده بوصفحاتك مطلقا مشاهده
اولمسی لازم کاور ایدی . بو اعتراضك قوت
ومتانتنی قوپرنیق دخی تصدیق ایدرك جواب
و یرمكه قالقشمش ایسه ده بیهوده یره دوچار
زحمت اولمش ایدی . غالبه ایسه کندی تلسقوینی
سیاره مذکوره یه تطبیق ایلدکده فی الحقیقه صفحات
مذکوره نك موجودیتنی کورمشدر . قوپرنیقدن
مقدم سیاره لرك ضیاسی کندی ضیالریدر دیه
علی العموم اعتقاد اولنیور ایدی . فقط زهره نك
صفحاتی اثبات ایلدکده سیاره لرا نجق شمسدن

منتقل ضیا ایلہ لمعان اولقده درلر . ارسطو ظن
ایدیور ایدی که اجرام سماویه ایلہ ارضك فرقی
اجرام سماویهك غیر قابل تغیر اولسیدر . غالیله
قر ایچنده دخی ارضك طاغلری کبی طاغلر وادیلر
بولندیغنی وشمسك دروننده لکه لر بولنوب کره
مذکورہ متعظمانه برسکون واستراحتده دکل
بلکه او دخی کندی محوری اوزرنده دائر
اولدیغنی اثبات ایلینجه ارسطونك بوظنی دخی
مدرس اولدی . یکیدن یکی یه کوریلن کواکب
ذاتاً بونلرك عدم تغیرلری حقنده کی فکره قارشو
شبهات جدیه حاصل ایلمشلر ایدی . کرك بو
کشفیات وکرك سائر برچوق امثال مشعشه سی
قوپرنیق مسلکنك صحتی تأیید ایلیرك ار باب
کنیسا میاننده بیوک برتلاشی موجب اولدی .
جهالتله مشتهر اولان عادی پاپاسلر بو حقایقه
ساده جه « یالاندر » دیرلر و بونکله اکتفا
ایدرلر ایدی .

فرستی فوت ایتیمه رك شوراجقده

اخطار ایدلم که :

— تکمیل از منہ متوسطہ ظرفندہ

و حتی قرون جدیدہ نیک اوائلندہ بیلہ
 اور و پادہ پاپاس طاقنک الک بیوک قسمی
 جہالتلہ مشہر ایدیلر . علوم عالیہ و حتی
 پیشوالری اولدقلری نصرانیتک حقایق
 حکمتہ وقوف شویلہ طورسون نصفی
 قدرینک عادى او قومق و یازمق اقتدارندن
 بیلہ محروم بولندقلری و کنیسالردہ او قومغہ
 مأمور اولدقلری دعالری آغزدن از برلہ یوب
 درون کنیسادہ کوزلری اوکنہ کتاب
 آچازلر ایسہدہ صحیفہ لرینہ باقمغہ حاجت
 قالمقسزین از بردن او قودقلری توارینخدہ
 مندر جادر . اما بو حال کوچک رتبہدہ بولنان
 پاپاسلرہ مخصوص ظن اولنسون . بوجہالت
 اکثریا بیوک رتبہدہ کی پاپاسلردہ کوریلور

ایدی. زیرا پاپاسلق مسلهکنده بیوک رتبه.
 لری احراز ایدیه بیلمک ایچون اصیلزادکاندن
 اولوق لازم کلور ایدی. بارون قونت دوق
 کبی اصیلزادکانک « نه نه » لری یعنی ایلک
 اوغللری پدرلری مقامنه نامزد و وارث
 اولوب « قاده » لری یعنی کوچک اوغللری
 بوحق وراثتدن محروم بولمغله یا خدمت
 عسکریه یه کیررلر و یا خود پاپاسلق طریقنه
 سلوک ایدرلر ایدی. اوزمانلرایسه اوزوپا
 اصیلزادکانی علوم عالییه بی دکل آعادی اوقو.
 یوب یازمنی بیله استحقار واستهزا ایدرک
 ارککک شانی وارککه یاقیشق آلان شی
 آتدن سلاحدن زرهدن عبارتدر اعتقاد
 وادعاسنده بولنورلرایدی. حتی اهل صلیب
 اردولری بردفعه سنده قسطنطنیه بی فتح

ایتد کدن صکره اوروپالی جنکاورلر کندی
 قلیسج قایشلرینه دوات ویا خود طومارایدلمش
 کاغدلر طاقه رقروملرک سلاحرلی بونلردن
 عبارت اولق اوزره استهزا ایدرلر ایدی.
 معارف بشریه دن نصیبلری بوندن عبارت
 بولنسان اوروپا اصیلزادکانندن مأموریت
 روحانییه نائل اولانلر اصالتلری حسبیله
 درحال بیوک رتبه لره کچرلر ایدیسه ده ینه
 اصالتلری حسبیله جهالت تامه بونلرک
 شعارلی اولدیغندن ایشته حال و شانلری
 بالاده بیان اولنان جهلای رهایین طاقنی
 اصل بونلر تشکیل ایدرلر ایدی. بونلردن
 آرشه وه قلق وقاردیناللق مراتبی کبی رتب
 کنیسائییه نك اك بالالرینه واصل اولانلری
 پک چوقدر. پاپالق مقامنه بیله واصل اول-

لری مرویدر. مع هذا پاپاسلر میاننده بر
طافلری دخی معارفه پک زیاده اهمیت
ویره رک بوندن اول دخی بیان اولندی
وجهله تمامی حسن قبول نیتنه مبنی اولسه
بیله هیچ اولمزایسه علومه قارشو اولسون
بحق مجادله ایده بیامک ایچون تعلم و تفنن
ایلمش لردر. ایشته نوبت کلامی ینه دراپه ره
براقیورز. دیورکه :

— بعضلری ایسه اشباح ارضیه ایچون
تلسقویله مراجعت لزومنه قناعت ایدرلرایسه ده
اجرام سماویه یه کلنجه فکرلری دکشدیررلر
ایدی. برطاقی دخی دیرلر ایدی که بو اختراع
ارسطونک « برقیونک ایچنه کیریلوب آنک
دیندن باقیله جق اولورایسه کوندوزلری دخی
اجرام سماویه یی کورمک قابلدیر » دیه قویمش
اولدینی اساس اوزرینه مبتنی بر تطبیقدن عبارتدر.
مع هذا جمله سی عندنده غالبه بر ساخته کار بر ملحد

برمنكر الوهيت بر كافر غليظ اولق اوزره اتها
 ايدلشدر. بونك اوزرينه غاليله كنديني مدافع
 ايچون آبه قاستللى نام راهب معتبره بر عريضة
 تقديم ايلدى. بو عريضة ده ديورايدى كه تورات
 انجىلر نوع بشره علوم رياضيه و طبيعىه كتاب
 اولق اوزره عنایت بيورلماشلردر. بلكه حكمت
 اخلاقيه دلالت ايتك اوزره انزال بيورلماشلردر
 فقط بو عريضة سى بچاره غاليله نك ايشنى ده
 زياده صارپه صارديردي. مقدس عد اولنار
 انكيزيسونك حضورينه احضار ايدلدى. «تورات
 طبان طبانه مخالف اولق اوزره ارض كونشك
 اطرافنده دونيور ادعاسنده بولندي» ديه اتها
 ايدلدى. اكر بورفض والحاددن توبه واستغفار
 ايتيه جك اولور ايسه پرانغه يه آتيله جنى كنديست
 بيلديرلدى. بعد ما قو پرنيقك مسلك هيئيسنى
 مدافعه ايتيه جكى واكا داثر كتاب نشر ايتيه جكى
 تعهد ايتديرلدى. غاليله بو تكليفلره رضا كو
 ستردي. زيرا بيليور ايدى كه حقيقت دنيلن شيو
 اثبات ايچون فداكاران قاننه احتياج يوقدر.

نك اوزرينه هيئت كنيسا اون التى سنه قدر
 ااحت و حضور ايچنده زمان كچوردى. فقط آندن
 سكره غاليله « اصول عالم » حقنده كي كتابنك
 نرينى كوزه آلديردى. بو كتاب قوپرنيقك
 سلكنى واضحا شرح و اثبات ايليور ايدى.
 كرار انكيزيسيون حضورينه كتورلدى. يكيدين
 فض و الحاد ايله اتهام ايديلوب ديزاوستى چوكه.
 ك و اللرى تورات اوزرينه قويه رق ارضك
 لوش اطرافنده سير و حر كتى ادعا سنه كندى
 لمانيله لعنت او قومغه محكوم ايدلدى. مصرينك اك
 شهور عالمى و اك معتبر آدمى اولان غاليله ايچون
 ر چكلكنه قناعت ايلديكى بر شيئي اولوم قورقو.
 بيله بويله جه انكار و اوشيشه لعنت ايتك نه
 ميب بر تماشا ايدى. بعده آنى حبسخانه يه كتو.
 وب عمرينك صوك اون سنه سى ظرفنده درلو
 شك: نه لره دوچار ايلديلر. اولديكى زمان قبرستان
 لى مظهر تقديس ارلش بر يره دفننه جواز
 كوسترمديلر. بويله جبر و شدت اوزرينه مبتنى
 و لنان بر مسلك علمينك يا كلشاغنى بشقه درلو

اثباته حاجت وارمیدر؟ اوزمانلر انکیز یسیوند
محافظه ایلدیکی فکرلر بتون نوع بشر ایچو
خنده استغرابی موجب اولمش ایدی. زمانک ال
بیوک ریاضیوننندن بولنان برذات اشبو غالب
مسئله سنی یاد ایدرک دیورکه: منازع فیه اولار
شومسئله نوع بشر ایچون منفعت عظیمه یی حائر
بر مسئله در. همده محضا کره مزک کائنات
ایچنده کی موقعندن طولایی منفعت عظیمه یی
موجبدر. اگر ارض مرکز عالم اولوب اجرا
سائر آنک اطرافنده دوران ایتکده بولنسا
انسان کندیسنی اک بیوک بر مرتبه یه شمیدیز
واصل اولمش دیه حکم ایدر. فقط ارض اطراف
شمسده دوتر برسیاره دن بشقه برشی اولماق
اوزره تصور ایدیلورایسه اوزمان انسان افلاک
او وسعت حیرت افزاسنه قارشو حیران اولور
قالور. اویله بروسعت که اکامقابل بزم کره جکمز
دکل آ عالم شمسی بیله او وسعته نسبتله بر نقطه
حکمنده قالور.

بز دیرز که:

— اشبو ترقیات علمیه یی حکمت اسلام.

یه نك نه نظرله تلقی ایلیه جگنی بز دها
 یلروده صره سی کلدیکی زمان سویلیه جگنر.
 فقط بوراده دراپه رك اسمنی تصریح ایتمکسنر.
 بن یالکز « زمانك اك بیوك ریاضیونندن
 بولنان » دیه توصیف ایلدیکی ذاته سویلتمدیکی
 سوزی حکمت اسلامیه نك بر جهتنه پك
 موافق بولدیغمزدن بوکا دائر برقاچ سوز
 سویله مك ایستدك. پروفیسور دراپه رك
 کلاتشنه کوره ارباب کنیسا تشریفات
 اجرام سماویه جه ارضك مرتبه سنی پك
 زیاده بیولتمک پك بیوك اهمیت ویریورلر.
 اگر حق تعالی حضر تلرینك اثر صنع ربانیسی
 اولان عوالمك اك بیوکی اك بالاسی بودنیا
 اولمق لازم کلدورایسه حاشا ثم حاشا صنع
 ربانیده بر بیوك نقصان بولمق لازم کلیور.

او نقصان ایسه اهل دنیانک و حتی بالذات
 دنیانک کندیسنک دخی فانی اولمسندر
 عبارتدر. عالم تجربه و تربیه اولان بودنیاد
 حیات بشرک فانی اولسی بوندن صکره کی
 عوالمده بر حیات جاوید ایله تقابل ایدرد
 فنای دنیا و بقای آخرتله توازن حاصل ایلر.
 بو حال حکمت اسلامیهنک بر اقتضای معقول
 و مقبولیدر. حتی دنیا یه بو اسم ایله تسمیه
 اولمق عوالم سائرهنک ادناسی اولدیغنی
 بیان ایچون ایدو کی دخی کتب تصوفه
 درج اولمشدر. عالم آخرتده دارالصفای
 صالحین اولان جنات عالیاتک اشبو وسعت
 دنیویه ایله قیاس بیله قبول ایدهمیه جک
 اولان وسعتی حقنده کی احادیث شریفه
 و تمثیلات کبار دخی شوایچنده بولندیغمز عالم

مورینک عوالم اخرایه نسبتله پک کوچک
 عالم ناچیز اولدیغنی کوسسترر. بوکا دائر
 بنوی شریفده او قدر ابیات لطیفه واردر که
 راده ایراد و تذکاری موجب تفصیل
 لمقله برابر ذاتا قارئین اسلامیه مزک پک
 موقلری نزدنده معلوم دخی اولمسیله تکرار
 علامنی زائد کور مکده یز. هانیسا دیمک
 سترز که کنیسا اربابنک کشفیات هیثیه
 رشو کوستر دکلی خصوصت شدیددن
 نصد دنیانک اعتبارینی غائب ایتدیر مامک
 سه حقایق شناسان اهل اسلام نزدنده
 عالم سفلینک ذاتا براهیت عظیمه سی
 قدر. کنج لر من میاننده فکر حکمته سالک
 لاندوشونم لیدر لر که همان کافه مقایسات
 امیه ده اسلامیت ادیان سائره په بکزه مدیکی

وادیان سائرہ حقایق عالمیہ دن قورقمتقد
معذور اولسہ لر بیله اسلامیتک بو حقایق قدر
ذره قدر خوف و اندیشه سی اولدینی کچ
ایشته بو مسئله ده بو مقایسه ده دخی حکم
اسلامیہ ادیان سائرہ یه بکزه میوب آنلردا
بالکلیه بشقه و نظریات عالمیہ یه دها قرید
ومتوافق قدر . سوزده ینه دراپه ر دوا
ایدیور . دیورکه :

— قو پرنیق مسئله سنک غلبه سی تلسقوپلدا
ایجاد ی زمانندن بدأ ایلدی . تلسقوپ ایجادند
براز صکره اور و یاده هیچ براهل هیئت قالمدی
شمسک مرکز عالم اولسی لزومنی آنک مقتضیا
تندن اولان حرکت محوریه و محرکیه سیله برابر قبول
و تصدیق ایتسون . اکر بو بایده یکی بر برها
قطعی لازم ایدیسه آنی ده برادلینک نجوم ثابت نلا
حرکات مرئیہ سی حقنده کی کشفنده بولدیلر
بو حرکت ظاهریه قسماً ضیانک تبدیل موق

ایتمسندن و قسماً دخی ارضك حر كشته تابع بولنمسنندن
 نشأت ایلمکده در. برادلینك بوكشفنده کی اهمیت
 تساوی لیل ونهار نقطه لرینك اسباب تأخرینی
 کشفده کی اهمیت مساویدر. رومرك ضیانك حرکت
 مترقیه سی حقنده کی کشفی اگرچه فوئتل طرفندن
 خطایه حمل ایدیلوب قاسینی طرفندن دخی بالکلیه
 ردایدلش ایسه ده نهایت ینه عموماً قبول اولنمشدر.
 حالبوکه بوكشف بالاخره مسلك شمس ابعادینك
 و دها طوغریسی ارضدن کونشه قدر اولان
 بعدك مساحه سنه مدار اولمشدر. قوپرنیق زماننده
 بومسافه بش میلیون میلان زیاده دکلدر دیه
 فرض اولنیور وبرچوق ذوات بوتخمینی بیله مبا.
 لغه یه حمل ایلورایدی. حال بوکه تیشو برابه نك
 ترصدات متتابعه سنه کوره کیلر بولدی که بومقدار
 حقیقتك مادوننده در. کیلرامیال مذکورنك
 مقدارینی لا اقل اون بش میلیونه واردیردی.
 حال بوکه ۱۶۷۰ سنه میلادیه سننده قاسینی بو
 مقداری دخی حقیقتدن بعیدبولوب امیالك عددینی
 سکسان بش میلیونه قدر ابلاغ ایلدی. ۱۷۶۹

سنه ميلاديه سى حزيرانك اوچنجه كوني زهره
 سياره سنك شمس او كندن مهرورايده جي اولدن
 بالحساب اعلان اولوب شو ارض ايله شمس
 آره سنده كي مسافه نك مساحه سى مسئله سنجه بو
 مهرورك اهميتى دخى تقدير اولمش ايدى . بو بابده
 بالجملة حكومتلك معاونتلى اهل ترصدك امدادينه
 يتشدى . اوروپاده اللى محله شو مهرورك ترصدى
 ايچون موقعلر تهيه ايدلىكي كې آسـياده التى
 وآمر يقاده دخى اون يدى محل ترصد تهيه
 ايدلى . فپودان قوق دخى او مشهور سياحتى بو
 مقصد ايله اجرا ايلمشدر . اوكون كونس بلوطسز
 بر افقدين يوكسلى و بتون كون كوك يوزى
 براق بر حاليه بولندى . قوق موقع ترصدنده
 زهره نك شمس او كندن مهرورى صباحك الا
 فرانغه ساعت طقوز بچغندن اقشامك الا فرانغه
 ساعت اوچ بچغنه قدر التى ساعت دوام ايلدى ،
 هر نوع ترصدات دخى راحت راحت اجرا اولندى .
 فقط متخالف استاسيونلرده اجرا ايديلن ترصدات
 نتايجه اوزرينه مباحثه كيريشلده كده نتايج

مذکورہ نك آرزو اولندیفی قدر متوائق چیقمد۔
 قاری وارضدن شمسہ قدر اولان بعدك سكسان
 سكرز میلیوندن یوز طقوز میلیونه قدر مقادیر
 مختلفه کوستردیکی کورلدی. بناءً علیه ریاضی
 مشهور آنکه ۱۸۲۲ و ۱۸۲۴ سنه لرنده بو
 حساباتی تکرار تدقیق ایلیه رك شو نتیجه یه واصل
 اولوب دیدی که : کونشك اختلاف منظر افقیسی
 یعنی برانسان کوزی شمسده بولنوب ده اورادن
 ارضه باقلمق اوزره ارضك نصف قطری احاطه
 ایده جك زاویه رؤیت سكرز ثانیه و ثانیه نك بیکده
 بش یوز یتش التي قسمنه مساوی بر زاویه اولوب
 بو ایسه ارضدن شمسہ قدر اولان مسافه یی
 ۹۵۲۷۴۰۰۰ میل اولمق اوزره تعیین ایتدیرر.
 آندن صکره ترصدات واقعه هانسن طرفندن اله
 آلنوب او ایسه بعد مذکور ی ۹۱۶۵۹۰۰۰
 میل اولمق اوزره تعیین ایلدی. برازدها صکره
 لووریه بومسافه یی ۹۱۷۵۹۰۰۰ میل اوله رق
 تعیین ایدوب ئه ری ایله سستون بر بشقه یولدن
 مسافه مذکور یی ۹۱۴۰۰۰۰۰ میل اولمق

اوزره حساب ایلدیلر. بالاخره یالکزا اوله رق اجرا
 ایلدیکی عملیات نتیجه سنده ۹۱۷۳۰۰۰۰ رقتی
 بولدی. والحاصل فوقولدا یله فیزو ۹۱۴۰۰۰۰۰
 رقتنده قرار قیلدیلر. فقط بو نتیجه یی وه نوسک
 شمس اوکندن ضروری ترصداته بنا ایتدیلر.
 بشقه بر یوله سالک اولدیلر. تجارب فزیکیه ایل
 ضیای شمس سرعتی تعیین ایتشلرایدی. ایشته
 ۱۸۷۴ سنه سنده بردها زهره شمسک اوکندن
 مرور ایدنجه یه قدر ارضدن شمس اولان مسافه
 طقسان ایکی میلیون میلدن برانقصانجه ایدوکنه
 قرار ویرلمش ایدی. بومسافه بر کره طانندقدن
 صکره جمله شمسیه نک جسامتی پک سهولت و صحتله
 تعیین اولنور. بو بایده برفکر مخصوص ویرمک
 ایچون معلوم و معروف اولان سیاره لرک اک
 اوزاغی بولنان بنتونک شمس مسافه سی بین الارض
 والشمس موجود اولان مسافه نک اوتوز مثنی
 اولدیغنی اخطار ایلیمک کفایت ایدر.

اخطار ایده لم که :

— ارضدن شمس قدر اولان مسافه نک

المساحه تعيين مقدارنده کی اختلافات اويله
 بونك بونك كندی خیالندن سويله یی
 ویردکری سوزلر آردسینده کی اختلافاته
 بکزه تيله بيلمک خیال و خاطر دن بيله کچه مز.
 بوسوزلرک هر بریسی بالریاضه اجر ایدمش
 براولچی یه وبالریاضه یوروتلمش برحسابه
 مستنددر. امادنیله جک که بو حالد ریاضیون
 میاننده اختلاف اولمالی ایدی. زیرا ایکی
 کره ایکنک درت ایده جکی بتون ریاضیون
 نزدنده بلا اختلاف مسلم اولدیغی کبی هندسه
 وحساب اوزرینه مبتنی بولنان بو مسئله ده
 دخی ریاضیونک متفق اولملری لازم کلور
 ایدی. بوسوزلر تمامیه طوغر یدرلر. فقط
 بيلمی و دوشونماید که بو مسئله ده منشأ
 اختلاف علوم ریاضیه نک قواعدی دکلدر.

بلکه او قواعدك محل تطبیقاتی اتخاذ اید یله جلد
اولان مقادیر اساسیه در. بوباید بر مثال
اوله رق ایراد اید لم که بر درهمه مساوی
اولان بر ثقلت ماده « ثقلت » اوله جفی کی
در همك بیک جزؤنده بر جزؤینه مساوی
اولان ثقلت دخی ماده موجود بر ثقلت در
فقط موجود اولان میزانلر ایله در همك
بیکده برینی طارته بیلیمك تام در همی طارتمو
قدر قولای اوله یاورمی؟ تام در همی طارته
یغکز زمان « بونده نه اکسیك نه زیاده
یو قدر. تام در همدر » دیه ییلور ایسه کزده
در همك بیکده برینی طارته یغکز زمان بو
سوزی سویلیه ییلور میسکز؟ او قدر قلیل
بر ثقاتی طسوس طوغری طارته ییله جك
ترازو نه قدر حساس اولمیدر؟ ایمدی

رضدن شمسك اختلاف منظر زاویه سی
 نیلایکی زمان بوزاویه نك نه قدر كوچك بر
 زاویه اولدیغنی شو یله جه دیل ایله سویلمك
 قولای کور یله ییلور ایسه ده آنی فعلاً
 ماده رسم ایتك یله نه مشكل ایشلردن
 اولدیغنی دوشونماید. اما شو وجهله دوشو
 نماید که بر دائره اوچ یوز التمش قسمه
 بالتقسیم هر قسمی تشکیل ایدن قوسه بر
 « درجه » دنیلمشدر. بودرجه نك تقوسی
 او قدر آزددر که کوز ایله فرق اولنق محال
 دنیله مسه یله پك مشكل اولدیغنه شبهه ایدلا.
 ملیدر. برقاق مترو قطر نده غایت منتظم بر
 خلقه یاپلسه ده آنك اوچ یوز التمش قسمندن
 بر قسمی کسیلوب نظر تقدیر یکنزه عرض
 ایدلسه بونده کی تقوسی پك بیوک مشكلات

ایله تعیین ایدیه بیلورسکیز. بوقطعه دائرہ یی
 عادتاً مستقیم ظن ایلر سکز. حال بوکه اشبو
 برتک درجه التمش جزؤہ تقسیم اولنه جق
 و آنک هر بریسنه دقیقه دنیله جک ده بعده
 او دقیقه لک هر بری دخی التمشه تقسیم
 اولنوب آنک ده هر جزؤینه « ثانیه » دنیله.
 جک. بو حالده بر ثانیه درجه نك ۳۶۰۰
 جزؤندن بر جزؤی اوله جق. ایمدی « سکز
 بچق ثانیه لک بر زاویه » دیمک آنک قاعده.
 سنه بر درجه نك ۳۶۰۰ جزؤندن سکز بچغنه
 مساوی بر قوس رسم ایدیله بیله جک اولان
 زاویه دیمک اولورکه بونی بویله سویلمک
 پک قولای اولدینی حالده قلم ایله رسم ایده.
 بیلمک بیله مشکلات عظیمه دن عدا اولنور.
 زیرا قیاس ایدیله جک اولور ایسه بوایش

در همك بیکده برینی دکل بش او ن بیکده برینی
 طار تمغه چالشق قیلندن عد اولنور. بوکا
 ضمیمه شو دخی دوش و نلملیدر که زاویه
 مذ کوره حساب واحد ایله دخی حساب
 اولنما مشدر. ایکی حسابك مجموعیدر. دیمك
 اولیور که بهری درت ثانیه و برر بعدن ایکی
 زاویه ترصد ایدلش درده آنلرك مجموعی
 شمسك اختلاف منظر زاویه سی اولق
 اوزره حکم ایدلش در. بونی اولچه بیلیمك
 اینچون آلات هندسیه عقللره حیرت ویره.
 جك درجه لرده اینجالتیلوب تصحیح واکمال
 اولنمشدر. فقط بونکله برابر کرک راصد لرك
 قوللاندقلری آلتلر آره سننده کی ذره قدر
 تفاوتلر و کرک آلتلرك حین استعماللرنده
 کندیلری طرفندن ایدیلن ذره قدر خطالر

حسابك يکوننده شو بیوک بیوک اختلافاتی
 موجب اولمشدر. کوچک خطانک بویله
 بیوک نتیجه لر کو سترمسنه مثال اوله رق
 اسلحه مکمله جدیده ایله آتیلان نشانلری
 اخطارایلرز. مثلاً ماوزرکی ایکی بیوک
 مترو دن نشان اوران بر تفنک آتله یغی زمان
 نشانجی بر نقطه قدر خط مطلوب مستقیمدن
 انحراف ایده جک اولسه بو انحرافک پیدا
 ایده جکی زاویه نشانکاهده بر قاج مترو
 آچیلور. سالف الذکر سکنز بچق تانیه لک
 زاویه یی اولچمک اثناسنده دخی الک کوچک
 بر خطا بویله بیوک بیوک نتایجی انتاج ایلر.
 بزم کی اشبو علوم عالییه نک نتایج مستحصله
 سنه یک کوچ عقل ایردیره بیله جک اولانلره
 طریق اسلم بومساحات وحساباته کیریشن

اعظم ارباب اقتدارك نتیجه موفقیتاته امنیت
ایلمکدر. بو عجز من ایله برابر آنلره امنیت
ایده میه جک اولوز ایسه ک کولنج اولمز می یز؟
اوت آنلر دخی لایحطی دکدر لر. سهو
و خطا دن مصون اوله مز لر. ذاتاً آنلر
ایشته بر بر یله مناظر و مناقشدر لر. کوستر-
دکری نتایجدن بر متوسط نتیجه النتایج
چیقار مقبزم ایچون کافی و وافی عدا و لنور.
نوبت کلامی ینه دراپه ره ترک ای دیور ز.
تدقیقات فلکیه نك دهانه درجه لر قدر
واردیر لیدیغنی اوزون اوزادی یه حکایه
ایلیور. فضا ایچنده هر بری قدرت کامله
الهیة نك برر برهان باهری اولان اجرامك
عقللر ایرمکدن اظهار عجز ایده جک قدر آرتان
جسامتلر ینه نسبتله کره ارضمزك بر نقطه

موهومه مثابه سنده قاله جغتئ کوز لجه اکللا-
 تمق ایستیور. وارسون اکللاتسون. اما
 بوندن ارباب کنیسا فنا حالده بیزار اولیور لر
 ایمش. بزه نه؟ بز دوشونورز که مخلوقاتنه
 حد ونهایت اولیان اولخالق اعظم جلت
 عظمته حضر تترینک قدرت وقوتی هر
 حالده مخلوقاتنی محیطدر. مخلوقاتک نه قدر
 بیودیکنی کور رایسهک آندن قدرت الهیهنک
 دخی اوانس-بتده بیودیکنه انتقال ایلر زده
 حق تعالی حضر تترینک جبروت وکبریاسنه
 مقابله اکا کوره واله وحیران قالورز.
 ایشته دیور که :

— بورقلر کائنات ایچنده هر نه واریسه هپ
 انسان ایچون خلق ایدلمش بولندینی حقننده کی
 حکمی اهمیت لایقه سنه ارجاع ایلیه بیلور. شمسدن
 باقلدینی زمان ارض همان ده کوزه کور یله میه جک

بر لاشی یعنی جوہ آتلمش بر ذرۂ غباردن عبارت
 بولنوب ینہ اوشمسك اضوائی ایلہ اضافہ ایدیلور.
 بو حالده ارضك كوچكلكی نسبتی قارئز تصور
 ایتك ایسترایسه شو صحیفه یی کوزلرندن بر قاچ قدم
 مسافه یه قدر تبعید ایلسون. بعده آنك نقطه لرندن
 بر یسنه باقسون و دوشونسون که ایشته اون نقطه
 کونشدن باقلدینی زمان کوریلن جسم ارضدن
 یوزلرجه دها بیوکدر. ائمدی کورمك قابل
 اولیان بو ذره نك اهمیتی نه دن عبارت اوله بیلور؟
 کائنات ایچنده آنی بالکلیه حذف ایتسه لر بیله
 هیئت کائناتده بر تبدل کورلر. یا بو کوچوچك
 غبار ییغنتیسی اوزرنده بیکلرجه میلیون مقداری
 متحشد بولنان انسانك نه اهمیتی وارددر؟ بیکلرجه
 میلیونی کلش کچمش اولدینی حالده بلکه بر میلیون
 قدری شومرورلرندن بر اثر بر اقه بیله جکلردر.
 انسان و آنك صفا و کدرلری نه در؟

زدی رز که :

— پروفیسور دراپه رك تصور قارئین

پیشگاهنده دنیایی و آنک اوزرنده کی انسا-
 نلری بوقدر کوچلتمکدن مقصدی کتب
 توراتیهدن بالاستدلال ارباب کنیسانک
 بتون کائنات بودنیا ایچون و بودنیا دخی
 انسان ایچون یاراتلدیغی حقنده مصرانه
 تقویه ایلدکلری اساسی هدم و تخریب ایچون
 اوله جنی محتاج تکرار دکلدر. مسئله نك بو
 نقطه سی حقنده نظریه اسلامیه نك نه دن
 عبارت بولندیغنی یعنی خلاق انسان ایچون
 یاراتلمشدر دیمکدن مقصد انسانک بولردن
 برر بررجهت استفاده سنی کوسترمک اولوب
 بونکله برابر نظر اسلامده بودنیا اکمل
 واشرف خلاق اولمادیغنی وعوالم اخرانک
 بودنیادن بیوک و مکمل و باخصوص بقا
 کی خصائل ایله همده اشرف ایدوکنی

بیان ایلامش ایدک . بوراده مقصد من ایسه
 دراپه رک برچوق یرلرده صورت ودرجه .
 سنی کوسترمکده بولندیغی مهارت ابلهفریبا .
 نه سندن بریسی دخی بوراده کورلدیکی
 اخطار ایلامکدر . اجرام سماوییه نسبتله
 دنیایی کوچلتدکجه دنیانک اهمیتی دخی
 اولسبتده کوچوله جکنسه قانق اذکیانی
 قارئین ایچون بیله برصافدرونلغه حمل
 اولنه بیلور . یا بونلری شویله برسفسطه
 ایله قانیدیردم ظنده بولنق دراپه رکبی بر
 آدم ایچون نهیه حمل اولنق ایجاب ایدر؟
 اوت کره ارضمنز اجرام سائرده دن بعضلرینه
 نسبتله برذره حکمنده قالور . اوکره اوزرنده
 انسان دخی کره نک ذره سی حکمنی آلور .
 حال بوکه اودره نک ذره سنه اوچنچی درجه

ده بر جزو صغیر اولمق اوزره عنایت بیورلمش
اولان دماغه صانع تعالی و تقدس حضر تلی
اوله بر قوت و قدرت و یرمشدر که او
کائنات غیر محدود دینی آن واحده جولان
واحاطه ایلر. شیلر کو چلد که اهمیتلری
آزاله جنی ظننه حقایق علمیه معترضدر.
شیلر بیود که اهمیتلری آرته جنی کبی کو.
چلد که دخی اهمیتلری آرتار. انسانه نسبتله بر
ذباب ارضه نسبتله انسان و شمسه نسبتله
ارض کیدر. حال بو که قدرت خالقانه نقطه
نظرندن بر ذبابک بر شمسدن نه فرقی واردر؟
اشبو مخلوقاتدن بزم اخذاید جکمز معنی بر
وله و حیرتدن عبارت دکلیدر؟ معانی خلایقک
نتیجه مؤداسی بو وله و حیرتدن بشقه هیچ
برشی اوله مز. زیرا خلایق مذکوریه

عطف نظر حکمت ایدیلوب ده نتیجه ده بو
 وله و حیرته و اصل اولیان انسان بر نوع
 باقار کور حکمنده قالب باقدینی شیئی کور-
 مامش واک خفیفی اولق اوزره کوردیکی
 شیئی اکلامامش اولور. اوت خلقت نقطه
 نظرندن بر ذباب ایله برشمسک فرقاری
 یوقدر. ایکسنک ده نتیجه مالی صاحب
 فکر و نظره موجب حیرت اولمقدر. زیرا
 بر ذباب تدقیق ایدلدیکی زمان آنده بر طاقم
 اعضا و جوارح کوریلور که آنلرک دخی
 دروننده قناتات و انبوبات و مفاصل بولنه رق
 بونلرک درونندن دخی درلوما یعات جریان
 ایلیمکده در. لیکن شمس اللهک اکبر مخلوقات
 اولمیوب آندن دها بیوکاری بولنه رق درجه
 جسماتاری قابلیت مساحه دن خارج اولدینی

کبی ذباب دخی الہیک اصغر مخلوقاتی دکلدرد.
 میقرو بلر کبی آنلرک دها کوچکلری وار
 درکه بونلرک ده کوچکلکلی درجه سی
 قابلیت مساحه نک فوقنده در. حقیقت شو
 درکه قدرت الہیہ نہ مبدأ نہ منہا جهتندن
 حدود تعیین اولنه من. بو حکمت اسلامیہ
 پیش نظر اہمیتده بولنہ رق دراپہ رک شو
 فقرہ لرینی او قوم لیدرکہ ذہن شاشمسون.
 اسلامیات ایلہ ادیان سائرہ نک فوق عظیمی
 کوسترن نقاط صغیرہ ودقیقہ دخی ایشتہ
 بونلردر. بعدما سوزی ینہ دراپہر سو-
 یلیور. دیورکہ :

— قو پرنیق مسلك هیئسی میدانہ چیقدینی
 زمان آنک علیہندہ ایراد اولنان براہینک بریسی
 دخی دانیمارقلی منجم شہیر تیشو براہہ نک ایراد

ایلمش اولدینی برهاندر. بو برهان مقدمه افشاغورک
 مرکزیت شمس مسلکی علیهنه آر یستارک ایراد
 ایلمش اولدینی برهان کبیدر. برهان مذکور
 اگرارض شمسک اطرافنده دونیورایسه نجوم
 ثابت نک مواقع صریحه سنجه تبدلات کورلمسی لزومندن
 عبارتدر. دنیا عرض بعضاً کندی محرکنک محور
 کبیرینه مساوی برمسافه قدر سمانک بعض جهته
 یاقلاشوب بعض جهتندن تباعد ایلر. یعنی برزمان
 بولندینی نقطه دن القی آی صکره اومحور کبیر قدر
 اوزاق دوشر. بو حواله ثوابته نک وضعیتلرنده بر
 تبدل کورلمک لازمدر. برزمان بربرینه دهایقین
 وبرزمان بربرندن دها اوزاق کورنملری ایجاب
 ایلر. بوبابده علم هیئت اصطلاحنجه شویله تعبیر
 ایده لم که نجوم ثابت نک بر اختلاف منظر سنویسی
 اولق مقتضی کوریلور. برکو کبک اختلاف منظری
 دیمک ایکی خطک تشکیل ایلدیکی بر زاویه درکه
 خطین مذکورینندن بریسی کوکب مذکور دن
 شمس و دیگر ی کوکب مذکور دن ارضه طول
 غمی مختددر.

اخطار ایدہ لم کہ :

— بورادہ دراپہ رک اختلاف منظری
تعریف ایدیشی کیفیت مذکورہ حقنہ
بشقہ لری طرفندن ایدیلن تعریفاته توافق
ایتمیورہ بویہ نک قاموس علومندہ وسائر
برچوق کتب علمیہ دہ تعریف اولندیغی
اوزرہ اختلاف منظر زاویہ سی ایکی خطدن
تشکل ایلرکہ بریسی جرم مطلوب سماویدن
مرکز ارضہ و دیگرری راصدک کوزینہ
طوغری ممتددرہ ارضک شمسدن بعدی
حقنہ بوندن مقدم بیان ایلدیکمز وجهله
اسماعیل فرید بک طرفندن ایدیلن اعتراضہ
رصدخانہ عامرہ مدیری صالح زکی بک
افندی برادرمنزک صباح غزته سی واسطہ
سیلہ یازدیغی مقابلتہ اختلاف منظر او قدر

واضح بر صورتده تعریف ایدلمشدر که آنی
 بوراده قارئلر مزه دخی اخطاره لزوم کور
 مکده یز. باب سر عسکریده کی حریق قله سندن
 قز قله سنه باقلدیغی زمان آنی اسکدار اسکله.
 سی مقابلنده کوریرز. بعده غلطه قله سندن
 باقه جق اولسه ق قز قله سنی حرم اسکله سی
 استقامتتده مشاهده ایلرز. ایمدی قز
 قله سندن بریسی باب سر عسکریده کی ودیکری
 بك اوغلانده کی یانغین قله لرینه طوغری
 تمید ایدیله جـك ایکی خطك رسم ایلیه.
 جککری زاویه لر ایشته قز قله سنك اختلاف
 منظر زاویه لر یدر. اجرام سماویه دن بریسیله
 آره مزده کی اختلاف منظر زاویه سنه کلنجه:
 بونك ایچون دخی منهجم مشهور لالاندك
 تعیین ایلمش اولدیغی قمر اختلاف منظر

زاویه لرینی اخطار ایلرز که بوزاویه لر لالاند
 برلینده بولنه رق بر رفیقنی امید بروننه
 کوندروب عینی زمانده قمرک دائره نصف
 نهاردن مروری اثناسنده تعیین ایلدکاری
 ایکی خط رؤیتدن تشکل ایلد مشدر. بو حالد
 دنیله بیلور که او کیجه قمردن امید بروننه
 وینه قمردن برلینه طوغری چکلمش اولان
 ایکی خط آرسنده متشکل زاویه ایشته
 قمرک اختلاف منظر زاویه سیدر. اجرام
 سماویه بزدن نه قدر بعید ایسه آنلرک
 اختلاف منظر زاویه لری دخی او قدر کو-
 چیلور. ثوابته دن بعضارینک بزه غیر قابل
 مساحه اوله جقی قدر او زاق بولند قلزینی
 حکم ایتدیرن شی دخی اشبو اختلاف منظر
 زاویه لرینک همان هیچه مساوی دنیله جک

درجه ده کی آزلقلر یدر. بو کیفیتی اشاغی یه
طوغری دراپه ردخی درمیان ایده جکدر.
بناءً عالییه نوبت کلامی ینه کندیسنه براقیورز.
دیورکه :

— اوزمانلر ارض ایله شمس آره سنده کی
مسافه خصوصنده زیاده سیله یا کیلیورلر ایدی.
شمس دی اولدینی کی اوزمان دخی بومسافه نك طقسان
میلیون میلان یا خود او توزیدی میلیون فرسخدن
زیاده اولدینی معلوم اولسه ایدی بو برهانك اهمیتتی
آرتار ایدی. تیشو براهه یه جواب ویرلدی که
مادام که بر جسم تباعد ایله کجه آنك اختلاف منظر
زاویه سی کوچولور بر ثابته بزدن او قدر بعید
بولنه بیلور که اختلاف منظر زاویه سی دخی همان
فرق اوانه میه جق قدر کوچیلور. بوجواب حقیقه
طوغری بولندی. ثوابته نك اختلاف منظر زاویه
لرینك طانمسی زاویه اولچمکه مخصوص اولان
آلات هندسیه نك اکماله متوقف ایدی.

اخطار ایدم که :

قدما زاویه اولچمك ايچون ربع دائره
وياخود نصف دائره کبی منقله لر استعمال
ايدرلر ایدی. بومنقله لر نه قدر کوچك
اولورلر ايسه مرکز لر نده برلشه جك اولان
خطوط مستقیمه نك بربرینه تقریری او
قدر آرته جغندن بونلر ايله اجرا اولنه جق
زاویه مساحه لرینك یا ککشی دخی او قدر
چوق اولق طبیعی ایدی. بوکا قارشو بر چاره
اولق اوزره منقله لر ی بیولتورلر ایدی.
نصف قطری بش اون مترو اولق درجه.
سنده عظیم وجسیم منقله لر انشا ایدمش
بولندقلری دخی تاریخ علوم طرفندن خبر
ویرلمکده در. بو قدر جسیم اولان منقله لر ك
محیطلری اوزر نده زاویه لر او نسبتده آچیله

جقارندن كو چك منقله لرايله دو چار اولد.
 قلى خطالر براز تصحيح ايديله بيلمش
 اولور ايديله ده ايشك اهميت عظيمه سنده
 نظراً تصحيحك بودرجه سى دخی بالطبع
 كفايت ايله مزایدی. بوندن مقدم بر فقره.
 مزده دخی ایضاح ايلمش اولديغمز وجهله
 بو ایش بر درهمك برقاج بيك جزؤندن بر
 جزؤنى طارته بيلمك درجه سنده نازك
 اولديغندن او ثقاتى طارته بيلمك ايچون نه
 قدر دقيق و حساس بر ترازو لازم ايسه بر
 زاويه نك درجه و دقيقه لرینی دكل ايسه ده
 ثانیه لرینی و آنك اعشارینی اولچه بيلمك
 ايچون او نسبتده دقيق و حساس آلتره
 احتیاج وارايدی. ايشته دراپه رك « ثوابته
 نك اختلاف منظر زاويه لرینك طائمسى

زاویه اولچمکه مخصوص اولان آلات
هندسیه نك اكمانه متوقف ایدی» دیدیکی
زمان مراد ایلدیکی مکملیت بومکملیتدر.
حقیقت آلات مذکوره بعضری متعدد
دورینلر ايله مجهز و دورین جاملرینك
سموتی قیللر ايله معین اولق درجه سنده
او قدر تکمیل و اتمام ایدلمشدر که بر زاویه نك
ثانیه لرینی دخی بونلر ايله فرق ایتك تحت
امكانه کیرمشددر. اما بوسوزك حکمنی
ذهنلره لایقی وجهله قبول ایتدیره بیللملیدر.
زیرا بوسوز بالکز حکماً و خیالاً دکل
ماده و فعالاً دخی قلی قرق یارمقددر.
سوزده ینه داپه ردوام ایدیور. دیور که:
سمانك نصف کره جنوبیه سنده کائن سانبور
جمعیت ثوابته سناك α حرف یونانیسیله مسمی
بولنان پارلاق و کوزل کوکی بین الثوابته بزه

اك يقين اولقى اوزره متصور اولوب هاندرسون
 ومانقله آر نام منجملر طرفندن ۱۸۳۲ و ۱۸۳۳
 سنه لرنده اميد بروننده رصد ايدلشدور. بور رصد دن
 استنتاج اولنديغنه كوره كوكل مذكور بزه
 كونشك بعدندن ايكي يوز اوتوز بيك دفعه ده
 اوزا قدر. اكر قطر شمس محرك ارض قدر بيوك
 اولسه يعنى قطرينك طولى يوز سكسان ميليون
 ميل درجه سنده بولنسه بوحالده سانتوردن كو-
 رلديكى زمان فضا ايچنده بر نقطه كى كوريلور
 ايدى. قربنده بولنان بر رقيقيله برابر بو كوكل
 سكسان برسنه ظرفنده كندى مركزى اولان
 شمس اطرافنده بر دور اجرا ايدر بوايسه دوشو
 نديرر كه رقيقيله برابر بو كوكل جمعى حجم
 شمسدن كوچكدر. سينيا نام جمعيت ثوابتهك
 الشمس برنجى كوكل التبعى مرتبه ده كى كواكبدن
 بر يسيدر. بهسل نام منجم ۱۸۳۸ سنه سنده
 بونك اختلاف منظر زاويه سنى بولشدور. بوزاويه
 بر ثانيهك تخميناً ثلثنه مساويدور. بناء عليه كوكل
 مذكورك ارضدن بعدى بعد شمسدن بش يوز

بيك دفعه دن دها زياده اولقى لازم كلور .
 آنك دخى بر ريفتى بولنوب كندى مركزلىرى
 اولان شمس اطرافنده بش يوز يكرمى سنه ده
 بردور ايدرلر . حال بوكه بولنرك مجموع ثقللىرى
 بزم شمسك ثلثنه مساويدر . ظن ايتك لازم كليوركه
 نصف كره شاليمزك اك پارلاق يلديزى اولان
 سيريوس سانتورده كى α دن التى دفعه زياده
 بر بعد ايله ارضدن بعيددر . محتمل اولان قطرى
 اون ايكي مليون ميل اولوب ضياعى دخى شمسدن
 ايكي يوز دفعه دها زيادهدر . فقط تلسكوپ ايله
 دخى باقلايدىنى زمان كوز ايله فرق اولنه بيله جك
 قدر قطرى بولنموب كوزلى قماشديره جق قدر
 مضى بر ذره كى كورينور . ديمك اوليوركه كواكب
 يالكز جسامت ظاهر يه و مرئيه لر نجه بر برندن
 فرقلى اولقى ايله قالموب جسامت حقيقه لر نجه دخى
 بر برندن فرقليدرلر . « سپكتروسكوپ » دنيلن
 و اجرام سماويه نك ضياعلر نى بالتحليل متركب
 اولدقلى الواندىن اجرام مذكور ه نك مواد طبيعيه
 متشكله لر نى كشفه خدمت ايليان آلتك دخى

کوستردیکی وجهله اجرام سماویه تشکلات طبیعیه۔
 لرنجه دخی بربرندن فرقلیدرلر۔ بو آلت اجرامک
 بزہ ایصال ایتدکلری اشعه ضیائیہ نک قابلیت
 انکسارلری خصوصنده کی تبدلات ایله اجرام
 مذکورہ نک حیاتلرینی دخی بزہ کشف ایدیور۔
 هر نه قدر ثوابته نک بزہ الک یقینی بیله عظیم بر
 بعدده بولنیورایسه ده بومسافه فضای غیر محدود
 دروننه طوغری آتیله بیله جک خطواتک یالکز
 برنجیسیدر۔ دیکر بعض کواکب واردرکه ضیالری
 بزہ واصل اوله بیلیمک ایچون بیکلرجه واحتمال که
 میلیونلرجه سنه لرمرور ایلمشدر۔ بزم اصول
 شمسیمزک حدودی بیله تلسقوپلرمرک قدرتی
 خارجنده ایکن شمس سائرہ جملہ لری حقنده
 نه دیه بیلورز؟ فضای غیر متناهی ایچنده دنیالر
 جهانلر توز دانه لری کبی سرپلمشدر۔ آلات
 رصدیه اولینجه کوزایله کورونملری قابل اوله میان
 میلیارلرجه اجرام عظیمه سماویه نک کنیسا اربابی
 طرفندن کندیلرینه اسناد اولنان وظیفه دن یعنی
 یریوزنده انسانی تنویر ایلمکدن بشقه وظیفه لری

یوقیدر؟ آنلرك حیرتفزای عقول اولان جسامتلری
 کوسترمیورمی که اجرام مذکورده مراکز قوا
 اولدقلری کبی هم ده مراکز حرکات اوله رق
 دیگر جمل شمسیه یه مراکز اوله جق شمسدر لر؟
 بو حقایقك هنوز تمامیله تحقق ایتماش اولدینی وبر
 طاقم ظنوندن عبارت بولندینی بر زمانده جیور
 دانو برونو نامنده برایتالیالی فضا ایله عوالمك
 عدم تنهیدسنه دائر بر کتاب یازمشدر. بو ذات
 قوپرنیقك وقاتندن بش سنه صکره طوغمشدر.
 کندیسی «قونوه رساسیون دومرقریدی ده ساندر»
 نام کتابك دخی مؤلفیدر که بو کتاب قوپرنیق
 مسلك هیئیسینی مدافعه ایلر. کذلک «قوز اونیق
 ده توت شوز» یعنی هر شیئك سبب یکانه سی نام
 کتابك دخی مؤلفیدر. آثار مذکورده یه «اقسبو-
 لزیون ده لایت تریومفانت» نام اثری دخی علاوه
 ایتلیدر که ۱۵۸۴ سنه سنده یازلمشدر. آتیده
 کله جك منجملرك استفاده سی ایچون ۱۵۷۲ سنه
 سنده قاسیوپه جمعیت ثوابته سی ایچنده بردنبره
 ظهور ایدی ویرهرك ضیاسنی اجرام سائرده

تفوق ایده جک درجه لرده آر تدرمش بولسان
 کوکب جدید حقننده اجرا ایدیلن ترصداتک
 کافه سنی تحریر و جمع ایلمش ایدی . بو کوکب
 جدیدی کوندوز دخی آپ آشکاره و تمامیه کور
 مک ممکن ایدی . زهره نك اک پارلاق زماننده کی
 پارلاقلی درجه سنه بردنبره واصل اولمش ایدی .
 سنه مذ کوره مارتی ظرفنده برنجی درجه ده کی
 کوکب کی کورونوب ضیاسنک رنکی برقچ دفعه
 تبدل ایلدکن صکره نهایت ۱۵۷۴ سنه سی
 مارتنده بالکلیه غائب اولشدر . ۱۶۰۴ سنه -
 سنه یعنی راصد مشهور کیلر زماننده سرپانتر
 جمعیت ثوابته سی ایچنده بردنبره ظهور ایدی
 ویرن کوکب دخی اول زهره دن دها پارلاق
 اوله رق برقچ آی کورندکن وضیاسنک رنکی
 دخی ارغوانیدن صاری یه و صاریدن قرمزی یه
 تحول ایتدکن صکره منطقی اولشدر .

اخطار ایده لم که :

— بتون بوتفصیلاتی ایراد ایتدکن

دراپهرك مقصدى احوال جو به حقنه ده
 قارئینك معلوماتی بالتوسیع وسعت وعظمتی
 عقلی مزدن خارج اولان بواحواله کنیسا
 اربابنك اسنادایلمش اولدقلری وظائفك
 طوغری اوله میه جغنی اكلاتمقدر. واقعاً
 شو صحیفه لر اوزرنده سوز برازاو زانیور کی
 کورونیور ایسه ده بیلملیدر که دراپهرك
 ویردیکی بومعلومات مباحث سائر حقنده کی
 تفصیلات بیوده سنه مقیس دکلدر. بوراده
 سوزی عادتاً خلاصه الخلاصه اوله رق سو.
 یلیور. زیرا قامیل فلاماریون کی اصل
 ارباب صلا حیت بو کیفیات عجیبه وغریبه
 حقنده او قدر تفصیلاته کیرشمکده درلر که
 یصدق قدر جلدلر طولیدر لر. اشبواحوال
 علویه حقنده قارئلرک بر فکر مخصوص پیدا

ایتماری شو جهتدن دخی لازمدرکه دراپهر
معلوماتی ویردکجه ظنون کنیسانی اونسبتده
تبعید ایلدیکی حالدده حقایق اسلامیه به دخی
اونسبتده تقرب ایلیمکده در. زیرا عوالم
علویه نك عقول بشردن خارج اولان اشبو
وسعتی حکمت اسلامیه پیشه والرینك دائماً
نظر حکمت وحیرتلرینی جلب ایده کلمش
اولوب از جمله پیر روشن ضمیر جلال الدین
رومی حضرتلری :

اخترانند از ورای اختران
کاحتراق ونخس نبوداندران
سایران در آسمانهای دگر
غیر این هفت آسمان مشتهر
راسخان در تاب انوار خدا
نی بهم پیوسته نی از هم جدا

ابیات شریفه‌سنی ایراد بیورمشلردر.
 فوق السموات دیگر سهالرتصوری کوسترکه
 حکمت اسلامیہ اربابی بومسئله‌یی دراپه‌ردن
 ده‌ها زیاده توسیع ایتمکده‌دلر. زیرا
 دراپه‌رک بحث ایتمکده اولدینی وسعتلر
 هر حالده ماده موجود اولان شیلر اولوب
 جناب پیرک قصد ایلدیکی وسعتلر ایسه
 او عوالم مادیه‌نک ماوراسی اولان عوالم
 مغنویه‌در. بوتصور متصوفانه‌ده حضرت
 پیر یال‌کزده دکادر. آندن مقدم حضرت
 حکیم سنایی « آسمانهاست در ولایت جان *
 کارفرمای آسمان جهان » بیتیه بومعنایه
 اشارت بیوردینی کبی جناب پیردن صکره
 دخی لسان حکمت اسلامیہ بومعناده پک
 چوق حقیقتلر سویلمشدر. بو اخطاردن

مقصد من در ابره رك تفصیلاتی از باب كنيسائيه يي
 از ركوته بيلسه بيله حكمت اسلاميه از بابي
 اصلا اور كوته ميه جكني بردها كو ستر مكد ر.
 سوزي ينه كنديسنه براقيورز. دييور كه:
 — حكيم شهر برونو اولا پاپاسلق مسلكنه
 ادخال ايدلمش ایدی . دومين كنلر نزدینه
 كيرمش ایدی . مبحث الوهيت حقننده كنيسانك
 اكلامقسز ين ايمان ايدلمسني امر ايلديكي بر طاقم
 اسرار وخفایايه عقل ایرديره ميه رك بونلر عليهنده كي
 ملاحظاتی دخي ستر ایده مدیكندن نظامات
 كنيسائيه نك تعین ايلديكي جزالره دخي دوچار
 اولمش ایدی . بونك اوزر ينه كاه اسو یچره يه
 كاه فرانسه يه كاه انكلتره يه كاه آلمانیا يه التجایه
 مجبور اولدی ايسه ده انكیز یسیونك پنجه سی هر
 یرده كندیسنی تعقیب ایلدیكندن یچاره نهایت
 ينه ایتالیا يه عودت ایلمش ووندیکده توقیف
 اولنه رق التي سنه مدت پلومب حبس خانه -
 سنده کتابسز ، کاغذسز رفیقسز اوله رق حبس

ایدلشدر . انکلتزده بولندی مدت عوامک
 کثرت بی نهاییه سی حقنده قونفرانسیر یا پهرق
 ایراد مقال ایلدیکی کبی اک مهم آثارینی دخی
 ایتالیان لسانیله یازمش ایدی . کندی علیهنده
 ذاتاً موجود بولسان شدت نظریه یی ، کندی
 ظلم ایدنلرک اعتسافات واکازی علیهنده کی
 سوزلریله وهر طرفده دیندارانه ریاکارلق
 آلتنده مستور کوردیکی اعتقاد سزلقدن شکایت
 وکندیسی عقاید صحیحه دینه علیهنده بولنیوب
 بلکه ریاکارانه بر صورتده مؤمن کورینانلرک
 یعنی نه اخلاقیاته نه مسائل ایمانیه توفیق قبول
 ایتیمان بر تعصبک علیهنده بولدیغنی اعلان ایله
 برقات دها شدتلندیرمش ایدی . « اقشام
 مصاحباتی » نام کتابنده حکیم مومی الیه شو
 نقطه اوزرنده اصرار ایدرک کوسترمش ایدی که
 کتب مقدسه تعلیم فنونه مخصوص درس کتابلری
 دکلدرد . بلکه حکمت دینه و اخلاقیه کتابلری
 اولوب فزیق و هیثته عائد مسائلده بولنر صاحب
 حکم عد اولنه مزلر . باخصوص تشکل ارضه

اثر ویردیکی خبرلری یعنی ارضك بر دوز
 و اوله رق بر طاقم ستونلر اوزرنده موضوع
 اولندیغنه و آنك اوزرنده بر كوك موضوع
 و لوب آنك ده كندی مافوقنده کی عالم ایچون
 اوزرنده كز یله جاك بر نوع دوشه مه ایدوكنه
 اثر ویردیکی خبرلری رد ایتملی یز . بالعكس
 و شونملی كه كائنات حدسز نهایتسز اولوب بر طاقم
 جرام مضیئه ایله مملودر . حتی بر طاقم ده اجرام
 غیر مضیئه ایله مملو اولوب بونلرك بر طاقمی ایسه
 بر نوع اهالی طرفندن مسكوندرلر . ارضك
 اطرافنده اجرام سماویه دن بشقه برشی یوقدر .
 ایشته برونوی شو یولده کی مطالعات شو نتیجه یه
 ایصال ایلمش ایدی كه ابن رشدك ملاحظاتی
 صحیحه اك قریب اولان ملاحظاتدر . یعنی جهانی
 احیا و اناره ایدن بر عقل اول بر عقل كل بولنوب
 شو آثار مشهوده آنك اثر ایجاد و احیاسیدر .
 هر شیئی مقامنده طوتان قوت او قوتدر . بو
 قوت بولنیه جق اولسه هرشی فنا پذیر اولق
 محققدر . ایشته بو عقل كل بو عقل اول بو قدرت

عظیمة بوقوت محضه من الازل الى الابد موجود
اولوب هرشی آنک حکمنه رام اولغله « الله »
نام جلیلیه تجیل اولنان معبود مطلق دخی اودر.
آنک اثر قدرتی یالکمز ذوات حیات اولان
مخلوقاتده دکل جامداتده دخی کور یلور. جامداتک
بیله کافه سی او قدرت الهیه ایله بالتعضو قبول
حیاته دائما حاضر بوانور. ائمدی حقیقت حالده
موجود اولان ووجود کندیسندن عبارت بولنان
آنجق مؤثر حقیقی یعنی اللهمدر .

بورایه دخی علاوه ایتملی یزکه :

— کتب سماویه نك تدریس فنون کتبا.

بلری اولمدقلری حقنده برونو لسانندن
دراپه رک ایراد ایلدیکی سوزلر پک طوفر-
یدرلر . نوع بشر مفردات علمیه یی کتب
سماویه دن اوکرنمکه مجبور وبوکا منحصر
اولق لازم کلور ایسه هیچ برشی اوکر نه ما
مش اوله جغنه شبهه ایتما ملیدر . مع هذا

کتب سماویه یالکز حکمت دینیہ و اخلاقیہ یی
 حاوی بولمقله ده قاله من و قالما ملیدر. واقعا
 کتب سماویه دن « اناجیل » عنوانی التنده
 مجتمع بولنانلری اخلاقیاتدن بشقه برشیئی
 حاوی دکل ایسه لرده اربابی نزدنده کلفه
 تفصیلدن آزاده بولندیغی وجهله انجیل لرده
 « دین » و « شریعت » دنیلن بر صورت
 کلیه نك یالکز بر جزؤینی ومثلا بر کتاب
 عمومینك یالکز بر بابی تشکیل ایدر لر.
 بزجه مشهور اولدیغی اوزره دین و ملت
 ایکسی برشی اولدیغی کی عمومیت اوزره
 ایدیله جك بر مبساحته ده تحقق ایلر که دین
 حقیقی ومدنیت حقیقیه دخی برشی دیمکر لر.
 بونلرک ایکسی دخی نوع بشری دنیا و عقباده
 مسعود ایدله جك طریق یکانه در. « دنیاده »

دنیایم کردن مادیات و «عقباده» دنیایم کردن
 دخی معنویات مقصود در. کړك دین كړك
 مدنیت نوع بشر ك سعادت مادیه و معنویه.
 سنی تأمین نقطه سنده متحد در لر. حکمت
 اخلاقیه جهتی ایشته معنویات قسمی اولوب
 حکمت مادیه جهتی دخی کافه علوم و صنایعه
 و ارنجیه قدر شمول و احاطه سنی کوسترن
 برشیدر. یالکن انجیللردن ماعدا انسانیتك
 مبادیسنندن خاتم الانبیا افندمن حضر تلیینه
 کلنجهیه قدر اربابی طرفلرندن سماویتلری
 معتقد بولنان کتابلر ك کافه سی ذکر اولنان
 جهت معنویه کبی جهت ودها طوغریسی
 جهات مادییه ده حاویدر لر. خرافات
 یونانیسه و کلدانیسه و ایرانیسه و هندییه
 و ارنجیه قدر هپ بویله در. یعنی بو حکمتلر ك

اساسی خلقت عالم وانتشار بنی آدمدن بدأ
ایله الوهیت وبشریت آره سنده کی مناسبت
معنویه بی تعیین ایچون معرفت کائناته هاند
خصوصاته دخی نوع بشرک نظر ذقی جلب
اولنه کلمشدر . بونکله برابر مسلمدر که بوکتا .
بلرک علومه هاند مندر جاتی امر تدرس وتعلمک
آنلره منحصر قالمسنی استلزام ایلیه جک
وسعتده اوله عز . فقط بونکله برابر ینه
مسلمدر که بونلرده علومه تعلقی درکار اولان
نقطه لر حقنده کی بیانات حقایق علمییه دن
بعید اولماق دخی لازم کلور . برسوزا فکر
علمیه دن بر فکر اوزرینه مبتنی بولندیغی
زمان او علمک حقایقنه موافق اوله رق
مبتنی بولنمایدو که حتی اوسوزه دخی « عامی »
دنیه بیلمسون . والا بو صفت ایله توصیف

ایدیله بیلیمک اهمیتندن تعری و تجرد ایلر.
 بونقطة نظر دن مقایسه و محاکمه یه کیرلرینکی
 زمان تحقق ایلرکه الیوم قرآن کریمدن
 ماعدا « کتاب الهی » اطلاقنه شایان هیچ
 بر کتاب یو قدر. هر مسئله ده میدان چیقان
 محرفیت مسئله سی بو مسئله ده دخی میدان
 چیقار. یعنی بزجه دخی سما ویتلری معتقد بولنان
 انجیل و تورات کبی کتب سماویه ناک صورت
 اصلیه لری دخی حقایق علمیه یه موافق دکل
 ایدیلر دیه بر دعواده بولنمغه اصلا حد من
 و حقمز اوله من. ذاتاً بونلرک صورت اصلیه
 لرینی کورمدک تدقیق ایتدک که هر نه صورتله
 اولور ایسه اولسون بر حکم ویره بیللم.
 صورت اصلیه حقیقیه لرینک بالطبع مکملیتلر
 نی اعتقاده احکام قرآنیه ایله مجبورز.

فقط بومثالو مباحث عالیہ فی حسن تلقی
 وتفہم انسانلرک علمدن نصیبلریلہ متناسب
 اولق طبیعیدر. انسان ایسہ بیلمدیکی اکلا-
 مدینی شیلری کندی خیالندن اویدور مق
 ایلہ مجبولدر. بناء علیہ مستشرقین کرامدن
 پک چوقلرینسک ظن ایلدکلری وجهلہ
 کتب توراتیہدہ خلقت عالم کی مسائل
 غامضہ دائرہ سرد ایدیلن قطعی سوزلر بر
 زمانلر انسانلرک کندی توہماندن عبارت
 اولوب تفسیر و شرح یوللو یازلمشلر ایکن
 بر زمان صکرہ متنہ قاریشدیریلوب او کتابلرہ
 مال ایدلمش اولق پک محتملدر. زیرا علومک
 تاریخ ترقیاتیلہ تطبیق ایدیلہ جک اولور ایسہ
 کوریلور کہ بوسہ ووزلر علومک اوزمانلردہ
 واصل اولمش بولندیفی مرتبہ ترقی یہ وبو

مرتبہ نك میسر قیلدینی حقایقہ بیلہ موافق
 دکلدر. قرآن عظیم الشانده حقایق علمیه
 ایلہ توفیق قبول ایدمهیه جک هیچ بر فکر
 هیچ برسوز بولندی حلاله نزد اسلامده
 بیلہ حقایق مذکوریه مقابل بر طاقم خیا-
 ل لرك ایشه قارشمش اولدینی کورلیورمی؟
 برکت ویرسون که کتاب کریمک بر نقطه سی
 بیلہ تحریف ایدیه میه رك صحت ابتداییه سی
 محافظه ایدلمشدر. برکت ویرسون که بو
 خرافات و خیالاتک اسلام میاننه نره لردن
 کلوب کیردکاری آپ آشکاره کورلمکدهدر.
 بونلر بزه نصارا ویهود طرفندن کلشدرلر.
 حتی کیم سارک کتوردکاری بیلہ معلومدر.
 کتورنلردخی نصارا ویهوددن کرک ازل
 وجان و کرک بعض مقاصد خصوصیهیه مبنی

قبول اسلام ایلمش اولان ذواتدر. ایشک
 بوجهتده کی غرابت او قدر تحفدر که اسلام
 میتی یالکیز خیالات و خرافات مذکوریه
 اینانمش بولسانلرک ظنلرندن عبارت عد
 ایامک لازم کلسه بو خصوصده ظنیات
 نصرانیه و یهودیه ایله همان هیج فرق قالمز.
 اوزمان دراپه رک بوبابده دیزوب صایدیغی
 اعتراضاتک کافه سی اسلام حقنده ده واقع
 اولمق اقتضا ایدر. هم ده او یله بروقوع که
 مدافعه سی دخی مرتبه امتناعه وارر. لیکن
 خیالات و خرافات مذکورنک حقایق
 اسلامییه بالکلیه بعید اولدقلری بدیهیات
 قطعیه دندر. برقاج صحیفه اول دراپه رکند.
 یسی دیورایدی که مسلمانلر انتقال حضرت
 نبیدن بش التی سنه صکره یعنی اسکندریه نک

فتحندن بدأ ايله علوم رياضيه و طبيعیه ايله
 اشتغاله باشلامش لردر. اكر قرآن كريم يهود
 و نصارادن بالتوارث اوزمانلر جهانی طو-
 لدير مش بولنان اساطیری تماميله قبول
 و تصديق ايلمش اولوب ده آنلردن بشقه
 تدقیقاته مانع بولنسه ایدی اهل اسلام او
 اشتغالات علمیه به جسارت آله بیلور می
 ایدی؟ بو حرکت مخالف قرآن کورامزمی
 ایدی؟ حضرت عمر کبی شدیدالبطش بر
 خلیفه بویله بر اشتغاله مساعدده کوستور می
 ایدی؟ دراپه رک بوندن اول کندیسی حکایه
 ایلدیکی وجهله آباء کنیسائیته نك یونانیلردن
 بری منتقل اوله کلن علوم ریاضیه و طبیعیه بی
 احخاص و صنده کوستردکاری شدت غلیظه به
 مشابه بر شدتی ائمه اسلام رحمة الله علیهم

اجمعین افندیلر من حضراتی دخی کوسستر-
 منلر می ایدی ؟ بو حاللرک هیج بریسی اسلا-
 مده واقع اولیوب ده بالعکس مسلمانلرک
 علم و حکمت چین کبی دیار کفرده دخی اولسه
 اهل اسلامک اموال ضایعه سندن اولمق
 صورتیله اخذ واستردادینه کندیلرینی کر-
 چکدن مأور و مجبور کورمک درجه لرنده
 چالش مش اولورلر و بومساعیلری دخی
 قوری براشتغالدن عبارت اولیوب اشتغا-
 لات مئمره دن اولدیغنی یونانیلر دن آدقلری
 هر عالمی کلیت درجه سنده توسیع و بعضلر-
 نی یکیدن تأسیس ایتمش اولملرینی اراؤه
 ایله اثباتده بولنورلر ایسه بوکا نه معنی
 ویریلور ؟ نه معنی ویریله جکنی بیان خصو-
 صنده تفصیلاته احتیاج یوقدر . حقیقت

حال شودر که قرآن کریمده رطب و یابس
 هیچ بر امرک خار جده قلامامسی درجه سنده
 بر متممیت و مکملیت ایله مجتمع بولسان
 احکام شریفه نك کافه می حکم و حقایق
 علمیه اوزرینه مبتنی بولندیغندن بومبنالری
 ارائه وایضاح ایلیان علملر اهل اسلامه
 یبانهجی کوزو کما مشلر درده آنک ایچون اهل
 اسلام دخی میادین علوم و فنونه کندی
 سمند افکار لرینک اجاله سینه صالح برریر
 اولمق نظریه باقه رقی بواشتغالاته کیرشمشار
 در حکمت تاریخیه نقطه نظرندن پیدا
 ایلدیکمز شو نقطه یه جدیجه بر صورتده
 اعتراض اصلا ممکنساتدن اولمیوب ممتنعات
 قطعیه دندر. بو بابده سویلنه بیله جک شیتک
 انک قوتلیسی هیئت عالمه دائر کتب توراتیته ده

ندرج بولنان اقوالدن بعضلرینک قرآن
 اکریمه دخی کچمش بولنسی نظر ضعیفندن
 عبارت قالور. حال بوکه استاد مکرم و محترم
 موسی کاظم افندی حصر تلرینک اوقیانوس
 حکمت قرآنیه دیمک اولان علم تفسیرده کی
 تعمقاتی نتیجه سنده اله کچوردیکی درر
 حقیقتدن بزشا کردانه دخی امرنشارندن
 حصه عاجزانه مزه اصابت ایده بیلان مقدا.
 ريله عرض و اخطار ایلرز که کتب توراتیه دن
 او یولده کی اخبارک قرآن کریمده دخی
 ایرادی قصص نوعندندر. قصص مذکور
 دائماً عائد و متعلق اولدقلری قومه خطاب
 و آنلرک کندی محفوظاتنی یاد و تذکار
 نوعندندر. واقعاً « شریعة من قبلنا
 شریعتهلنا ان اقتص ولم ینکر » یعنی « بزدن

اولکيلرك شریعتاری اگر قرآن کریمده
 حکایه بیوریلوبده انکار دخی ایدلمزایسه
 او شریعت بزم ایچسون دخی شریعتدر «
 اصل فقهیدی مسلم ایسهده بونده کی حکم
 مخصوص « شریعت » لفظنه باقهرق بداهه
 کورلمکدهدر . بوراده مقصود اولان شی
 شریعت یعنی احکام یعنی قانوندر . اخبار
 دکل . اخبار ایسه همان هر یرده « اذ »
 و « اذا » ایله مصدر اولمسندن دخی بداهه
 مستبان و مستفاد اوله جنی اوزره محضا
 ملتین آرمسنده کی مناسبتی یاد و تذکار ایله
 اهل کتابی حقایق قرآنیه امرنده دخی
 الزام واقفیع مقصدیله ایراددن عبارتدر .
 بونلرك انکار اولنماسندن بزجه دخی او
 صورتله معتقد اولملری لازم کلز . بوعدم

زوم دخی او قدر بدیهی و آشکار در که قرآن
 کریمده اخبار مذکور و دن به ضرری منقول
 بولنقله برابر آنلره علماً و فناً طبان طبانه
 معارض و علمه و فنه تمامیه موافق اوله رق
 آیات جلیله سائره دخی ایراد بیورلمشدر.
 عزیز و علیم اولان جناب صانع مطلقك
 شمسه بر مستقر تقدیر ایدرك شمسك او
 مستقرده جریان دوران ایتسی و قره دخی
 صفحه اولاسنه مدار رجوع اوله جق
 منازل تقدیر بیورمسی و اجرام سماویه نك
 عمومیه عائد اولمق اوزره جمله سنك اوقیا.
 نوس فلکده سیاحت ایدر شیلر اولمسی و بر
 معنای فنیه کوره سمانك دخاندن (اثر)
 عبارت بولنمسی و عالمك التي کونده یاراتلد.
 یعنی اخبار بیورلدیغی زمان او کونلرك هربری

بزم صایدیغمز سنه لرك بیکلرجه سنه مساوی
 بولنسی کبی یوزلرجه آیات کریمه دها ایراد
 بیورلمشدرکه اگر اولکی قصص بزجه کافی
 اولمق لازم کلسه بونلرک منزل اولماسی
 ایجاب ایدرایدی. حال بوکه اولکیلر قصص
 وبونلر طوغریدن طوغرییه بزه بیان
 الهیدرلر. ایشته اساس علوم اوزرینه مبتنی
 بولنان بوودها بونک کبی برچوق احکام
 قرآنییه دلالت ایتسیله اهل اسلام علوم ایله
 اشتغالی فریضه دن اولمق اوزره تلقی ایلمشدر.
 علمایه اوقدر اوصاف مدحیه لایق کو-
 رلمشدرکه بر مؤلفک قلمندن آقان مرکب
 قطراتی بر شهیدک یارمسنندن آقان خون
 مبارک شهادتی قطراتی ایله مقایسه ایدلمشدر.
 دیمک اولیورکه « جهاد » دنیلدیکی زمان

یا لکنز معنای عسکریسیله دکل معنای علمیدیسیله
 دخی اهل اسلام آنی کندینه وظیفه ایدنمشدرد.
 حتی طوغریدن طوغری یه علوم اسلامه
 تعلقی بولنان علم ایلد اشتغال ایدنلره بو
 کلمه دن مقتبس اوله رق « مجتهد » عنوان جلیلی
 ویرلمشدر. اسلامک علوم ایلد مبادی
 اشتغالی بوصورتده اولدیغی کبی بواشتغالك
 منتها لری دخی نه مرتبه یه واصل اولمش
 بولندیغی پروفیسور دراپهر یوقاروده کی
 سوزینک نهایتنده کندیسی سویلیورایدی.
 « ایشته برونوی شویولده کی مطالعات شو
 نتیجه یه ایصال ایلمش ایدی که ابن رشدک
 ملاحظاتی صحت و حقیقته اک قریب اولان
 ملاحظاتدر..... » دیه سوزه باشلایه رق
 مسلك ابن رشدک خلاصة الخلاصة سی اولمق

اوزره بش اونسطر یازمشدر. اما سریعا
 اخطارنده تأخر ایتیمه لم که دراپه رک ولوکه
 برونویه اسناداً اولسون مسلك ابن رشددر
 دیه یازدیغی اوسطرلری تمامی تمامنه اوله دز
 دیه قبول ایتک قارئین اسلامیه مز ایچون
 موجب خطا اولور. اوروپالیلر ابن رشد
 کندی مسلك مخصوصی خارجنده وحتی
 برچوق جهتلردن اومسلك مخصوصه
 مخالف شیلردخی قاتمشلردر. بوسپبه مبنیدرکه
 امام غزالی ایله ابن رشد آره سنده کی مناظره بی
 ایکسینک دخی تهافتلرندن بالخالصه بر باب
 مستقل تشکیل ایدرک بوندن اولکی بشنچی
 باب ذیل وهلاوه ایلمش ایدک. شممدی
 بوراده دیه حکمز سوز شودرکه ابن رشدک
 مسلك حکمتی مبائی علومه مغایر اولمادیغی

ایشته دراپهر و برونو اعتراف ایلیورلر.
 یالکز بونلر دکل آ؟ ره نان و قوزن و قونت
 والحاصل شو پنهور و بوخنره وارنجیه
 قدر طبیعیوندن مادیوندن حقیقیونه منکرو نه
 وارنجیه قدر جمله سی ده بو اعترافده بولنیورلر.
 ابن رشدك حکمتی ایسه حکمت اسلامییه
 اولدیغی نزد اسلامده انکار ایدلمیوب یالکز
 ایکی نقطه ده غزالی او مسلمانکی تحفه ایلمش
 بولندیغی حالده ابن رشد تهافتنده آنلره دخی
 جواب ویرمش و قلباً و وجداناً ایمان حقیقی
 صاحبی بر مسلمان اولدیغی اثباته موفق
 اولمشدر. بو ایکی نقطه یی دخی بوندن اولکی
 باب خامسه علاوه مزده شرح و ایضاح
 ایلمشدر. ایمدی استنتاج ایده لم که علومك
 یکیدن یکی یه میدان قویمش بولندیغی حقا.

یقدن کنیسا اربابی کندی حکمتلرینک
اندراسنی کوره رک نه قدر تلاش ایلک لازم
ایسه ایتکده مخنار و حتی معذوردرلر.
اسلام ایسه اسالاساسی علوم ریاضیه
وطبیعیه اوزرینه مبتنی بولنان حقایق نه قدر
منکشف اولور ایسه کندی حکمتی او قدر
قوت بوله جغندن هیچ بر تلاش و اندیشه یه
دوچار اولمق شو یله طور سون بالعکس
اطمئنانی تزید و تقویه ایلر. بعدما کلامی
ینه دراپه ره ترک ایدیورز. دیورکه :

— ائمدی برونویه بر مؤلف حکیم نقطه
نظرندن ابن رشد ايله سپینوزه آره سنده واسطه
دیه باقیله بیلور . سپینوزه ادعا ایدیور ایدی که
عالم ايله الوهیت حکم واحدده در . حادثاتک
کافه سی لایتغیر بر قانونه تابع اوله رق منع و ازاله سی
غیر قابل بر مقتضای مبرم صورتنده تجلی ایدر .

تعالی دخی کائناتی طولدیرمش اولان قدرتیله
 لمومت غیر قابل ولایتغیر بر صورتده آثار قدرت
 تسترر . حکومت کنیساتیه نك طلبی اوزرینه
 ونو وندیکن رومایه نقل اولانه رق انگیزسیون
 سخانه سنه آتیلدی . او یله عادی بر رفض
 الحادایله ده دکل . دین علیه نه طوغری یه بکزه من
 یلر یازوب باخصوص کثرت عوالمی تعلیمه
 الشمسندن طولایی رفض والحادك اشنعیله اتهام
 لشمش ایدی . بو کثرت عوالم مسلکی دخی
 توراتلره مخالف ووحی الهی یه مستند بولنان
 بن حقه مغایر و باخصوص زله آدمدن نوع
 نمره انتقال ایدن حصه مسئولیتك رفع وعفوی
 ماس خرسیتیانیه سنه مضر « دیه توصیف اولشمش
 ایدی . ایکی سنه حبسدن صکره اتهامه قرار
 یر یله رك آفاروزلی اولدینی حالده حاکمرك
 حضورینه کتوریلوب او زمانه قدر سوبله دیکی
 نیلری کیرویه آلمسی یعنی کندی کنیدیسنی تکذیب
 یلمسی تکلیف اولندی ایسه ده برونو قبول
 یتدی . بناءً علیه « قانی آقیتلمقسزین ممکن

مرتبہ موافق مرحمت اولہ جبق بر صورت
جزالاندیرلسی « قیدیله جلادلره تسلیم اولندی
بو قید دائما آتشی یاقیله جبق اولان محکوملر حقند
استعمال اولنور بر قید ایدی . برونو ایس
بو حا کمار کندی وجودینی محو ایدیه بیلسه لر دخ
مسلك حکمتی محو ایدیه میه جکلرینی و بو مسلك
حکمتک انسانلر میاننده یشایه جغنی بیله یکنند
حا کملرینه دیدیکه « سز علیهمده بو حکم
ویردیککز زمان بنم آتی استماعم حالنده ک
خوفدن زیاده قورقمده بولندیگکز محتملدر
جیور دانو برونو میلادک ۱۶۰۰ سنه سی
شباطنک اون التنجی کونی روماده احراق بالنار
ایدلشد .

یالککز شونی دیمک کفایت ایدرکه :

— بویله بر حال اسلامیت عالمنده اصلا

وقوعه کلامشدر . ینه دراپهر سویلیور :

افکار حکمیہ سندن طولانی گاه بر طرفک و گاه

طرف آخرک التزامیله بویولده عواقب شدیده

چار اولمش بولنان لایعد ولایحصى مغدور
 ك چكدكلى اذالرى جفالرى بلا فتور تخطر
 لك ممكندر . فقط بو آدمرك كافه سنده صوك
 بيقه لرنده براميد وار ايدى . اوده بوحياتدن
 لبات اخرايه هر نه قدر مدهش بر طريقدن
 يورلر ايسه ده هر حالده بو انتقال بر يأسدن
 سوينجه واعتسافات بشريه دن صرحت التهميه
 تقال ديمك اولديغنه قطعياً اينامق اميدى ايدى .
 وادى هولنا كده كى سياحتى اثناسنده او
 ندور ايمان ايدىيور ايدى كه كوزه كورونمز بر
 آنى يدييور غايت دوست بر دليل اكا دلالت
 لييور و بو اعتسافاتك آلامنه مقابل اكا تسلييلر
 يرييور . وا اسفا كه برونويه كلنجه ايش
 ويله دكلدر . برونوده بويله براميد دخى يوق
 يدى . اغـورنده فدای جان ايلديكى مسـلك
 حكمتى نتيجه سنده بو اميد دخى مفقود ايدى .
 كنديسنى بويله بالكلية يالكنز بولان بو آدمك
 بر قراكلق او طه ده حاكلرى قارشوسنده التزام
 ايلديكى متانتده بيوكلك يوفيدر اوراده نه مدعى

عمومی وار نه شهود نه آووقات . یالک
 « محکمه مقدسه » دیه توصیف اولنان هیئت حاکم
 اعضای وار که اطرافنده بر ظلمت مدهشه ایچند
 قوشوشوب کزینور لر . آنلرک آیاقلری التند
 بر مخزن ایچده دهنه عذاب مؤکلری و تعذیب
 ادواتی وار . جهان ایچنده عوالم کثیره و
 دیدیکی ایچون آدجکزک رفض و الحادینه حکم
 ایدلمش . بو خطاسنی اعتراف ایتسی تکلیف
 اولنیور . او دیور که طوغری اولق اوزر
 اینان دیغم شیئی انکار ایدم . احتمال که او شیئک
 طوغریلغنه حاکملری ده قناعت ایدیور لر . بویلا
 مردانه بر متانت و لایتغیر بر ثبات و اینان دیغم
 شیدن ذره قدر آیرلماق درجه سنده بر ارتباط
 برونو طرفنده کورلدکن صکره برده آندن
 اون بش عصر مقدم کاهن کبیر قایفک قواصلری
 سالوننده اوجاق باشنده خروس اوتدیکی زمان
 خرستوسک پطرسه باقدیغنه دائر لوقا انجیلک
 یکریمی ایکنجی بابنسک ۶۱ نومرولی آیتنه بر
 نظر ایتلی ده ایکی حالک آره سنده کی فرقی دوشونملی .

هذا حكومت كنيسائيه نك برونو حقننده
 يردىكى حكم ينه او پطرس دنيلن طاش
 زرينه بنا ايدلمش بولنان كنيسا نامنه ويرلمشدر .
 بزديرزكه :

— دراپهرك بوسوزى غايت مهم بر
 بوزدر . خريستيانلق ايله مسلمانلق آره سنده
 اهميتى قابل تعيين و تعريف اوله ميه جق
 برجه لرده اجراسى لازم اولان برمقايسه
 ك ميزانى دخى بوسوزدر . بز بو مقايسه
 مهمه يني « بشائر صدق نبوت محمديه » نام
 اثر منك « مؤمنيت » بابنده شرح و تفصيل
 ايلامشزدر . انجيللارده اصحاب عيسانك بر
 شب صعوبت و مشكلاتده اونجى ذيشانى
 انكاردرجه لرينه قدر حكايه ايديلن ثباتسز .
 اقلرى متانتسز ليكليله برده احد و خندق
 كى معاركده اصحاب رسول اللهك فداى

سرو جان درجه لرنده کی متانتلر ینک مق
یسه سی هر زمان لازم اولدینی کبی ایشه
شونزاع علم و دین مسئله سنک بونقطه سنک
دخی زیاده سیله لازمدر. معلم دراپه راشبو
التنجی بابی دخی شو سوزایله رهین ختام
ایدرك دیورکه :

— کنیسانک بوجنایت جسیمه سنک قصاصی
اولق اوزره احتمال که روماده سن پیه ر کلیساسنک
اورته سنده برونونک هیکل یاعلا اولنه جنی کون
دخی یاقلا شمعده در .
بز دیرزکه :

— بز بو بایده پروفیسور دراپه رک
تخمینه اشترا کدن زیاده حکیم مسترقار لایلك
تخمینه اشتراک ایتمکده یز . فاضل حکمت
پرور برادر من محمود اسعد افندی حضر تلی
قارلایلك اسلامیت حقنده کی مطالعاتی

شریعت اسلامیہ « عنوانیہ اخیر آنشرینہ
 رفیق اولدقلری اثر نفیسده ترجمہ و ایراد
 لدا کدن ماعددا هر بری بردرس حکمت
 ملاقنه شایان اولان بر چوق مقالات
 نصوصه ایله دخی مبحثی توسیع و شرح
 ایضاح بیور مشلدره. اثر مذکورک مطا.
 مه سندن حاصل اولان فکر ایله کوکلز تخمین
 بتمک ایسترکه سن پیه رکبی معابد جسمیه
 ایچنده منابر خطبسانک وضع اولنه جنی کون
 قلاشمقده بولنسون. بو تخمین پروفیسور
 راهرک تخمیننی قدر حالی محاله تعلیق عد
 اولنه من. زیرا برونوکی حکما قدر شناسان
 نوع بشر نزدنده اهمیتلرخی آرتدیره آرتدیره
 نه مرتبهیه واردیره بیه جکلرایدیهسه بو کون
 واردیره مشلدره. دراپهر ابن رشدک سپینو-

زایه انتقاله برونونک وساطت ایامه
اولد یغنی نه کوزل سویلیورایدی. ابن رشد
سپینوزایه تبلیغ و نقل دیمک حکمت
حکمت اسلامییه بی اورویایه نقل ایله مس
ویدر. مادام که برونو دخی کرک بیله
کرک بیلمیه رک اورو پاده حکمت اسلام
نادیلر ننددر بر زمان کلوب ده سن پیه
معبدی دروننده کندی هیکنلی کورمکدر
زیاده ندا ایلدیکی حکمتک منبر خطابتو
کورمکدن روحی البته دهها زیاده شا
أولور.

دراپه رک سوزلری آره سننده اقتضا
ایلدکجه بعض ایضاحات و اخطار اتده بولنشر
ایدک. شمعی معلم مومی الیهک التنجی بابی
رسیده ختام اولمسی اوزرینه بومسئله نک

عمومیتی حقننده دخی برقاج سوز سویلیه-
جکیز :

دراپه رك سوزلر نی بلانقصان تماسیله
ترجه ایلمش بولندیغمز دن صورت افاده سنه
دقت اولنور ایسه اكلاشیلور كه كنیدسا اربابی
معارف بشریه ده داثر کتب توراتییه ده هر نه
کور مشلر ایسه انسان ایچون ممکن اوله بیله-
جك علم بوندن عبارتدر وعلمك بودرجه-
سی ده کافیدر ظننه دوشه رك آنلرایله توفیق
قبول ایدمهیه جك اولان هانکی حقیقت باش
کوستره جك اولور ایسه همان باشنی ازوب
محوایتمکه یوریمشلدردر. ملاحظات مسرو-
ده من میاننده دخی دیمش اولدیغمز وجهله
الارنده کی توراتلر نسخ اصلیه وحقیقیه
اولسه لر ایدی بویله بر غیرتده بلکه معذور

کوريله بیلورلرایدی. اماینه هیچ بروجله
 اصابت ایتمش اوله مزلرایدی. زیرا کتاب
 حقیقی الهینک تأویل و تفسیرینی حق تعالی
 حضرتلرندن بشقه کیمسه نك بیله میه جکی
 محقق اولمقله برابر علمده مرتبه رسوخه
 وارمش اولانلر او کتاب کریمک منزل
 من عندالله اولدیغنه اصلا شسبهه ایدمهیه
 جکلرندن تفسیر و تأویلی لازم کلن یرلرنده
 علملرینک یتدیکی و عقللرینک ایردیکی
 قدرینی بالاجرا بالکلیه عقللرینک ایرمدیکی
 متشابهاتی دخی « متشابهات » صنفنه آیبره رق
 آنلر حقنده تأویلات بیهوده دن اجتناب
 ایدرلر. بوقاعده نصارا نزدده دخی وجود
 اولسه ایدی علومه قارشو هیچده بومشکل
 نزاعه قیام ایتمز لر ایدی. هله اللرنده کی

نسب خه لر نسخ صحیحہ اولم دقلری ایچسون
 آنارک ظاہری اولان حکمارینی محافظہ دہ
 بودرجه لره قدر شدت کوسترمش اولملری
 حقیقہ استغراب اولنه حق مواد دندر. بو
 مسئلہ نک حکمت اسلامیہ یه تطبیقنه کلنجہ:
 قرآن عظیم الشان تور اتدن بعض شیاری
 ناقل اولمقله برابر حقایق علمیہ یی تدقیق
 وتفحصدن اسلامی منع ایتمک شویله طور
 سون او یوله سوق واجبار بیله ایتمکده در.
 یر یوزنده کز مرک عواقب اولینی کورمک
 واوللینک بزلردن دها قوی اولدقلرینی
 مشاہدہ ایلمک حقندہ کی آیات کریمہ نک
 جغرافیا وتاریخ ایله اشتغالی امر ایتمسندن
 بدأ ایله آر یلرک برشفالی معجون یاپدقلرینه
 نظر حکمتتمزی جلب ایله طبابت وارضک

خزائن کونا کونی حاوی اولدیغنی اخبار
 و تیمورک قوت و قدرتی حائز اوله رق خلق
 ایدلدیکنی اشارت ایله طبقات الارض
 و معدنیات و الحاصل اجرام سماویه نك
 دکزده کمیلر یوزدیکی کبی سماءه یوزدکارینی
 بیان ایله علم هیئت بزله توصیه بیورلمقده
 در. یالکیز بو علملارده مخصوص دکل آ
 سیوری سینکاردن دوه لره قدر مثلار ضربی
 و خلقتلری حقنده نظر حکمتمزك جالبی ایله
 تاریخ طبیعی دخی توصیه اولندیغنی کبی معارف
 بشریه نك هر جهتی ده بویله برر صورتده
 توصیه اولنمقده در. هله « بیلنلر بیلیمیانلره
 مساوی اولورمی؟ » حکمنده کی آیت جلیله
 کبی آیات ایله علومك علو قدر و سمو قیمتی
 بیان ایدلمشدرکه بو قدر حقایقه مقابل

اینان ملت اسلامیہ نك علومہ یبانیجی وبا
 خصوص دشمن اولوب قالمسی ممکناتدن
 کلدرد. ایشته بوسبیه مبنی ظهورلرینی
 نعاقب اهل اسلام علوم ایله وعلومك
 لطیقاتی دیمك اولان صنایع ایله اشتغاله
 اشلایوب کشفیات علمیه نك کافه سنده
 ورورپالیرله تقدیم ایلمش اولدقلری کبی
 کشفیات جغرافییه ده دخی آنلره تقدیم
 یلمشلردرد. فاس واندلس عربلری کیجیلدی
 ك ایلرویه کوتورمشلردرد. آنلر زمانه
 قدر قدمای ملاحان قره دن پك ده آریله.
 منزله وقره بی کوزلرندن غائب ایدرك بیوك
 انکینلره طوغری اوزون اوزادی به اوزا.
 به منزله ایکن سموت کوا کبدن طرق
 بحریه بی بولوب انکینلره طوغری آچلمق

جسارتی که اول مسلمانان کرده کور میشد
 « المغرورین » دنیای و اوقدر مهار
 وجسارت بحریه لرندن طولای غرور
 بیله حقلی کوریلن مسلمان کیجیلر
 اطلانتیق دکزلرنده جنوباً و غرباً و شمالاً
 اوقدر جولانلر اجرا ایلمشلردر که بونلر
 آمریکا سواحله قدر واردقلری حقند
 بیله روایتلر موجوددر. اسلامیت بومساعی
 علمیه نك هیچ بریسنه مانع اولق شویلا
 طورسون بونلرک کافه سنی امر ایتمشدر
 کشفیات علمیه سندن طولای هیچ بر مسلمان
 نك برونونك حالنه قونلدیغی یوقدر. یالکز
 مذاهب معنویه لرندن طولای ایکی اوج
 کشیدنک دوچار تعذیر ایدلش اولدقلری
 تواریخ اسلامیه ده مندرج ایسه ده بونلر

مائل علمیه و فنیہ دن طولایی دکل افکار
 موفیہ لرندن طولایی دوچار تعذیر اولمشار-
 ۱. بوتعذیر دخی انکیز یسیون احوالی کبی
 ملیوب حتی بر باقمه او بیچاره لر دخی اغراض
 خصیہ یه فدا اولمشار در . زیرا اسلامک
 بت عمومیه سی بونلری تخطئه شویله طور-
 ون بالعکس بونلرک ولایتلرینه قائل اوله رق
 برلری اوزرنده تر به لرانشا ایدلمش و آنلرک
 سهادت لرندن صکره دخی مسلك تصوفلری
 حلاً و علناً و ماده دوا م ایتمشدر . بناء
 علیه نزاع علم دینک بوجهتی اولسه اولسه
 صرف خرس تیانلغه عائد بر جهت اولوب
 اسلامیت بوجهتدن بالکلیه خارج و بناء علیه
 اعتراضاتک بودر لوسندن تمامیه مصوندر .

❁ یدنجی باب ❁

« ارضك عمرى حقنده كى اختلافات »

~~~~~

دراپہر بو بابك محتویاتی بر وجه آتی
خلاصہ ایلپور :

توراتك روایتی — ارض یالكز التی بیك
سنه دنبری موجود اولوب التی كونده خلق اید .
لدیكى — اسنان انبیادن مقتبس حساب شتون —
توراتك روایات مختلفه سندن اعداد سنینجه ظهوره
كلن مشكلات — طوفان حكایه سی — ارضك
بنی بشر طرفندن یکیدن مسكونیتی — بابل
قله سی — اختلاف السنه — لسان ابتدائی —

مشتري ثابتہ سی قطبلر ينك باصقلنی حقنڊه قاسينينك
 كشنی — ارض قطبلر ينك باصقلنی حقنڊه نوتونك
 كشنی — بو ايكي كشفدن شو باصقلقرلك برسبب
 ميخانيقيدن نشأت ايلدكلر ينك اكلاشلمسی —
 علم طبقات الارضك صخور منضده يي كشف ايله
 نوتون وقاسينينك حكملريني تأييد ايتمی —
 بو حالده غايت مدید ادوار ژه ثولوژيقيه قبولنه
 لزوم كورونمی — خلقت مسلكنك تركيله تكامل
 مسلكنك قبولی — انسانك قدمنه دائر كشفيات —
 زمانك وفضانك مقیاسلر ينك عدم تناهيسي —
 عمر دنيايه عائد اولان مباحثه نك نه قدر اعتدال
 ايله يوروتلديكي —

درايه ر مندرجات مذكوره يي بروجہ
 آتی تفصيل وايضاح ايليور :

— كائناتك جهات سائرہ سنہ نسبتله ارضك
 موقع مخصوصی بر منازعہ شديدہ ومددہ نتیجہ -
 سندہ تعين اولندي . كنيسا هيئي بو بابده

غلبه یی کنیدی نظریه سینه قازانديرمق ایچون
 اولومه وارنجه یه قدر هر کونه وسائطی اجرا
 ایلدی ایسه ده بونلر هپ بیهوده چیقديلر .
 قوپرنيق مسلکسك حقیقتنده کی بداهت غیر قابل
 مقاومت ایدی . نهایت الامر شمسك مرکز عالم
 اولوب آنك حرکاتی تنظیم ایلدیکی وارض ایسه
 شمسك اطرافنده دوتر سیاره لردن هم ده اك
 کوچکلرندن بریسی اولدینی صورت قطعیه ده
 قبول اولمش ایدی . کره ارضك عمری
 مسئله سی میدان چیقوب ده او باده کی منازعاتك
 ظهورندن خبردار اولدینی زمان کنیسا اولکی
 معامله سندن دها احتیاطکارانه برطور آلدی .
 زیرا کنديسنه انتقال ایدن روایات متسلسله بر
 دفعه دها تهلكیه قونیلیور ديمك ایندیه ده بو
 یوزدن اوقدر تهلكلی بر صورتده دوچار مهاجه
 اولدیغنی اعتقاد ایلور ایدی . عالم ایچنده
 ارضك تقدم وتفوقنی قالدیرمق کنیساجه اساس
 وحی مندرس ایلیمك نظریله تلی ایلدیکی حالده
 خلقتك تاریخ وقوعنه دائر مباحتیه کیرشمك

بر درجه‌یه قدر تجویز اولنه بیلور ایدی .
 فقط براز صکره بو درجه تجاوز ایدلدی .
 بومسئله دخی صرکزیت عالم مسئله‌سندن دها
 آز تهلیک‌لی اولدی . منشأ خلقت عالم حقنده
 « تیمه » نام اثرنده « سن و بن تخطر ایتملی بزرکه
 بز انساندن بشقه برشی دکلز . اساطیر اولینک
 بزه و یردیکی خبرلری حسن تلقی ایده‌رک دها
 زیاده‌سنی صراق ایتمامک بزه لایقدر » دیان
 افلاطونک مطالعه‌سنه طرفکیرلک ایتمک ممکن
 دکل ایدی . سنت اوکوستندنبری مسائل علمیه
 وفنیه‌نک کافه‌سنده توراتلر حجت قاطعه اتخاذ
 اولنمق یولنی طوتوب ارباب کنیسا بو بایده
 توراتلردن او یله برطاقم نتایج استنتاج ایلمشالر
 ایدی که بونلر ترقیات علمیه شهراهی اوزرنده
 غیر قابل اقتحام موانع تشکیل ایلورلر ایدی .

اخطار ایده‌لم که :

— اشبو یدنجی بابک مدخلی اولمق

اوزره بو مسئله‌یه دائر دراپه‌رک سویله -

دیکی شو سوزلر بوندن اولکی بابلرده
 سویله دیکی سوزلره قیاساً غایت معتدل
 کوریلورلر . زیرا بوندن اولکی بابلرده
 صراحت لازمه سیله اثبات ایللمش ایدی که
 سنت اوکوستن و آنک غیرت خرسیتیانیه سنه
 اشتراک ایلان سائر آباء کنیسائییه شهراه
 ترقی اوزرنده ولوکه غیر قابل اقتحام
 اولسون موانع ایقاعیله قالمامش ایدی .
 علوم ایچون او یله برترقی یولی هیچ یوق
 ایدی . چونکه علوم دخی صورت کلیه ده
 محو ایدلمش اولدیغندن وجودی قالمامش
 ایدی که یولی تصور اولنه بیلسون . پرو -
 فسور جنابلی بومقدمه یی سرد ایله اصل
 مقصودی اولان مقایسه یه بوندن صکره
 مباشرت ایلور . دیورکه :

— توراتلرک بومسئله حقننده حاوی اولدقلری
 معلوماتدن یالکیز برقاچ دانه سنی اخطار ایدہ -
 جکزکہ بونلرک صورت و کیفیتنه نظراً ایش
 پک قولای اکلشیلہ بیلور. مثلاً دییورکہ: امر
 خلقت الی کون دوام ایدہ رک یدنجی کونی دخی
 خالق تعالیٰ حضرتلرینک استراحتی تشکیل
 ایلمشدر. بوندن دخی استدلال اولنمش
 ایدی کہ حق تعالیٰ حضرتلرینک هر برکونی بیک
 سنہ یہ مساوی اولدیغندن حیات عالم الی
 بیک سنہ دوام ایدہ جک و بو الی بیک سنہ هپ
 متاعب والام ایلہ کچوب آندن صکرہ کی بیک
 سنہ ظرفنده استراحت ممکن اولہ جقدر. شو
 حالہ نظراً علی العموم قبول اولنیور ایدی کہ
 حضرت عیسیٰ تولد ایلدیکی زمان دنیانک عمری
 درت بیک سنہ لک ایدی. فقط تقویم خصو -
 صنده اوروپا او قدر تقید سزلک کوستریپور
 ایدی کہ میلاد عیسا دن ۵۲۷ سنہ مرور ایدہ -
 نجہ یہ قدر هنوز مبدأ تقویمنی تعیین ایتما مش
 ایدی. دیونیسوس اغزی کوئوس یا خود کوچک

ده نیس نامنده بر رومالی پاپاسدرکه تقویم
جدیدی تأسیس ایدهرک حالا بتون اورو پا
او تقویمی استعمال ایلمکده در .

بز دیورز که :

— امر خلقتک الی کونده ختام بولمش
اولدینی قول شریف قرآنه موافقدر . فقط
بونک معناسی اخبار توراتیهدن یهودونصا-
رایه وبر آره لق بعض مفسرین کرامه دخی
انتقال ایتمش اولان معنایه موافق دکلدر . هله
یدنجی کونک استراحت کونی اولدینی و بو
کونده حق تعالی حضر تکرینک دیکلندیکی
مسئله سی حکم قرآنه مغایردر . چونکه بویله
برظن حق سبحانه و تعالی انک « قیوم »
صفتیله توافق ایده مز . سورة بقره ده
آیه الکرسیده « الله لا اله الا هو . الحی القيوم
لا تأخذه سنة و لانوم » حجت قرآنیه سی

بواسطراحت ظنی کلیاً ابطال ایامشدر.
 کندیسنی نوم وسنه اخذ ایتک شانندن
 اولیان برقادر قیومی استراحتہ محتاج ایدہ جک
 تبعک اخذینی تصور ایتک حکمت قرانیہ
 ایلہ توفیق قبول ایدہ بیلہ جک ظنلردن
 اولہ مزہ امر خلقتک الہی کوندہ وقوعی
 حقندہ کی اخبار توراتیہ نک قرآن کریمدہ کی
 « فی ستہ ایام » قول شریفنی معنای حقیقی
 وعالمیسی ایلہ تفسیر ایدہ میہ جکی شونکله
 مرتبہ وضوحہ حیقارکہ توراتدہ برنجی
 کوندہ حق تعالانک کوکلری ویری و ضیایی
 یاراتوب بعدہ ضیایی ظلمتسدن بالتفریق
 ضیایہ « کوندوز » و ظلمتہ « کیجہ » تسمیہ
 ایلدیکی و ایکنجی کوندہ فلکی یاراتوب
 یوقارودہ کی صولری آشاغیدہ کی صولردن

آیردینی و او چنجی کونی اشاغیده کی صوری
 بریره جمع ایله « دکز » تسمیه ایلدیکی حکایه
 ایدلدکن صکره تا دردنجی کون شمس
 قمری و کواکب سائرہ یی یاراتدینی بیان
 اولنیور. شمسك خلقتندن اولکی اوچ
 کونه « کون » اطلاقه فصل یول بولندی
 وشمس و قمر و نجوم سائرہ خلق اولمزدن
 اوچ کون اول یغنی دها ایلک کونی ضیا
 و ظلمتک خلقی دیمک نه دیمک اوله جنی
 دوشونیلور دوشونلمز بویله مناسبتسز
 شیلرک حقایق محضہ یی جامع و مخبر اولان
 قرآن عظیم الشانی تفسیره مدار اوله میه جنی
 حقیقتی کندی کندیسنه میدانہ حیقار.
 بعض مفسرین کراممزک اخبار توراتیہ
 مایہتندہ کی بو مناسبتسز لکه وقوف پیدا

یتمسکین اورادہ کی آلتی کون ایلہ قرآن
 کریمہ کی « فی ستہ ایام » قول شریفی
 معنای واحدہ آلہرق اوصورتہ تفسیر
 ایتمش اولمیری اہل اسلامی مطلقا و تفسیری
 قبولہ مجبور ایدہ من . کلام الہی تفسیر
 انحصاری شخص واحدہ ویرلما مشدر .
 « راسخون فی العلم » اولان ذوات کرامک
 ہربری علومدن فنوندن کنیدیلرینہ میدیر
 اولان مقدارہ کورہ آیات قرآنیہ یی تفسیر
 و تأویل ایدرلر . و قتیلہ مفسر حکیم حضرت
 رازی قرآن کریمہ کی « فی ستہ ایام » قول
 شریفیلہ توراتمہ کی آلتی کون آرہ سندہ ظن
 اولنان التباسی رفع ایچون پک کوزل تدقیقات
 علمیہ دہ بولنمش اولدینی کبی متاخرین
 علمامزدن بغدادلی آلوسی زادہ دخی

تفسیرش یافته بومسئله علمیہ بی رازید
 دها کوزل بسط وتمهید ایلمشدر. بوع
 عاجز ایسه هر دولت ایچون برر تاریخ
 خصوصی یازہ رق بر تاریخ عمومی حالت
 قومش اولدیغ « کائنات » نام اثره « خلقت
 عالم وانتشار بنی آدم » امرنده قرآن ایله
 اقوال حکمانک مقایسه سی یولنده قلمه
 آلدیغ بر مقدمه ده وقوف ومعلوماتک کفا
 یت ایده بیلدیکی درجه لرده اما بوندن بر
 ربع عصر مقدمکی وقوف ومعلوماتک مسا
 عدہ سی مرتبه سندہ بومسئله بی تاویل ایلمش
 ایدم. بو قدر کلفتلرده نه حاجت؟ « فی سته
 ایام » ده کی ایامی قرآن عظیم الشان ینه
 کند یسی تفسیر ایلایه رک « ان یوماً عند ربکم
 کالف سنه مما تعدون » آیت کریمه سیله ایامک

ثنای قرآنیسی توسیع بیور مشدر. دراپه رک
 ازدها صکره سویلدیکی سوزلره نظراً
 بمز ندنده سنه دنیلن شیدک بزم صایدیغمز
 نه لک بیکی کبی اولدینی بالآخره نصارایه
 خی انتقال ایلدیکی مستبان اولیور ایسه ده
 کرک یهودک کرک نصارانک کلام حقیقی
 لهیه بی دائمی یا کلش اکلامش بولنملرینه
 ضمیمه بونی ده یا کلش اکلامش بولندقلری
 کندی کندیسنه میدان چیقور. باقسه کز آ
 دراپه رنه دیور! امر خلقتک الی کون دوام
 ایتش اولدینی حقنده کی روایت توراتیله
 برکونک دخی بیک سنه یه مساوی اولدینی
 حقنده کی حکمدن حیات عالمک الی بیک
 سنه دوام ایده جکی استدلال اولنش. بو
 استدلال ایچون بز هیج برقرینه هیج بر

اشارت كوره ميورز. بركونك برسنه
 مساوی اولمسندن خلقتك عادی كونلر اید
 التي كون سورمىوب آلى بيك سنه سور
 مش اولديغى استدلال ايدلسه ایدی بونی
 معقول بوله بيلور ايدك. فقط التي كونده
 ياپيلان برايش ينه التي كون دوام ايد بيله
 جك ظن اولوب ده بونده کی بداهتك بطلا
 ننه مقابل اوكونلرك بهرينی بيكرسنه عد
 ايدرك حيات عالمك دوامی التي بيك سنه يه
 قصر ايتكم ايچون اكز برمدار استدلال بر
 اشارت برقرينه بوله بيلور لر ايسه بزده
 كوسترملرينی رجا ايدرز. حال بوكه ربمز
 عندنده بركون بيك سنه اولمقله ده مقصور
 دكلدر. زیرا آيت كريمه « الف سنة » دكل
 « كالف سنة » در. يعنى بركون بيك سنه

« کبی » در. لسان هر يك اسماء اعدادينك
 غايه سی « الف » اولديغندن اوغايه اسماء
 عدد کبی اولمق کثرت عظیمه دن کنایه در.
 بزم کبی قولارده بومك عندالله نه قدر بیوک
 بر زمان اولدیغی حقننده بر فکر مخصوص
 پیداسی ایچون بویله بیورلمشدر. حتی
 معنای لغویسنجه دخی یومده زمانجه بر حد
 یو قدر. زمانك بر قسم غیر محدودینه دخی بو
 کلمه اطلاق اولانه بیلور. بوراده شوا یضاحاتی
 ویرمکدن مقصد من دراپه رك خلقت شش
 روزه یی تمسخر درجه سننده استهزالرینه بزم
 « فی ستة ایام » مزك مصونیتی حقننده کنج
 متفنتلر مزك نظر دقت و حکمتلرینی جلب
 ایلمکدر. ایشك بوندن صکره سی ایچون
 کلامی ینه دراپه ره ترك ایدیورز. دیورکه:

— مقدملری شئون اعصارك تور یخی ایچون
 مستعمل اولان اصول « پاتریاقلرك » انبیانك
 عمرلری اوزرینه یوروتیلن حسابلردن عبارت
 ایدی . حال بوکه بو بابده کی اعدادك آره لرینی
 تألیف ایده بیلمك مشکلات عظیمه یی موجب
 اولدی . حق انتقاددن مصون اولان او زمانلرده
 اعتقاد اولندیغی وجهله حضرت موسی کندیسنه
 اسناد اولنان کتابلرك مؤثر محیحیدر دیه قبول
 اولنسه بیله مشار الیهك کندی ولادتندن پك
 چوق مقدم وقوعه گلش اولان احوالی یازمسی
 کیفیتی اوزرنده لزومی قدر تأمل ایدیله میور
 ایدی . ایلک اسفار خسه یی کافه تفصیلاتیه
 من قبل الرحمن وحی اولمش برکتابدیر دیه تلقی
 ایلیمك عادتاً ممکن دکل ایدی . زیرا حق تعالی
 بو کتابك بروجّه صحت محافظه سی اسبابی استحضار
 ایتامش ایدی . اشبو کتابلردن اسلافه انتقال
 ایدن برچوق روایتلر یکدیگر یله متناقض کور .
 یلیورلر ایدی . از جمله ساماریتن لسانیه محرر
 اولان متنی خلقت عالم ایله طوفان آره سنده

بيك اوچ يوز يدي سنه مرور ايلديكني ونسخه
 عبرانيه بيك التي يوز اللى التي سنه كچديكني
 وسبتانترك ترجمه ايلديكي نسخه بومدتك ايكي
 بيك ايكي يوز التمش اوچ سنه اولديغنى خبر
 ويريور ايدى . ينه بونسخه خلقتدن حضرت
 ابراهيمه قدر اولان زمانى نسخه عبرانيه دن
 بيك بش يوز سنه دها ز ياده خبر ويريور
 ايدى . حال بوكه طوفانك خلقت عالمدن تخميناً
 ايكي بيك سنه صكره وقوعه كلديكي و حضرت
 عيسائك دنى طوفاندن ايكي بيك سنه صكره
 طوغدني عموماً قبول اولنيور ايدى . بومسئله يي
 تتبع ايدن علماتصديق ايدىيورلر ايدى كه حضرت
 مسيحك بعثتى تاريخى تعيين ايليان روايات مختلفه
 يوز اوتوز ايكيه بالغ اولمده در . اختلافاتك
 بو قدر چوقلغندن ده استدلال ايليورلر ايدى كه
 توراتلرك بيان ايلدكلرى تاريخلى قبول ايچون
 عالمى اجباره محل يوقدر . زيرا بو خبرلرك
 محافظه صحى طرف باريدن تأمين ايدلامش اولد .
 ينى بديهي و آشكار اولدينى كې ذكر اولنان

اخبار متخالفه دن هانکیسی طوغری اولمق لازم
کله جکی ده بشقه جه بیان اولنماشدر . بو باده
اک معتبر اصحاب افکار بیه خطادن سالم دکل
ایدی . از جمله سبتانتلرک ترجمه ایلدکاری تورات
نسخه سنده ماتوسالماک طوفاندن صکرده قدر
یشاتلمسی کبی .

بز دیورز که :

— بو فقره ده توراتلرک تحریرینی
حضرت موسایه اسناد ایتماک ماده سی دراپهر
طرفندن مشکوک کبی کوستریلیور . بونک
سببنی آثار سائر مزده توضیح و تفصیل
ایلمش ایدک . آنلری اوقومش بولنانلر
تخطر ایدرلرکه الیوم مستشرقلرک اسی
نسخ عبرانیه بی تدقیق ایدرک بونلرک بر
شیوه افاده ایله یازلماش اولدقلرینه و بر
قاج قلم محصولی اولمق اوزره یازلمش بولند.

رینه دقت ایدیورلرده آنک ایچون
 راتلرک حضرت موسی طرفندن تألیف
 لندی حقنده یهود و باخصوص نصارانک
 متقادی رد ایلورلر. بزم شو اثرده کی
 قصد مزه کوره مسئله نک بوجهتی بام بشقه
 مسئله در. بزم بوراده کی بحث نقطه
 نظرندن بو مسئله نی تلقیمز شو صورتده
 اوله جقدرکه بزجه توراتک صورت اصلیه
 صحیحیه سی دخی حضرت موسانک اثر تألیفی
 ولما مق لازم کلور. حسب الاسلامیه ایمان
 یله مکلف اولدیغمز قرآن عظیم الشانک
 زه ویردیکی خبر صحیحیه کوره تورات شریف
 کتب منزله دندر. کتب منزله نک انزالی حق
 سبحانه و تعالی قبلنه عطف اولنور. کتب
 منزله اثر صنع بشر دکادر. بر کیمسه طر-

فندن تألیفی دکل آتقلیدی تنظیری د
ممکن اوله منر. بو صورتله حضرت موسی
نازل اولمش بولنان کتاب شریفک اورته
وجودی قالمامشدر. ابوالفدا کی بالطبر
اخبار یهودیه دن اقتباس معلومات ایلمش
بولنان عرب مورخلرینک صراحة یازدقل
ینه کوره بلایای اسارت اثناسنده تورار
شریفه نسخهلری بابلیلر طرفندن مح
ایدلمشلردر. هانیا شوقدس شریفک د
هیکلک ده یهودیلکه متعلق هر شیئک د
تخریب و امحاسنه قیام ایدلدیکی زمان نسخ
توراتیه دخی امحا ایدلمشلردر. بالآخر
ایران طرفنده حکومتجه تبدل وقوع
کله رک کیانیان موقع اقتداره کچمک حسیدلا
یهودیلا اسارتدن عفو و اطلاق اولندقلری

ن حضرت عزیر کنندی از برنده قاله.
 مش اولدیغی درجه ده توراتی کاتبیره
 وت واملایدرک یازدیرمشدر. عرب
 یخترینک بو روایتلری یهودیلر ایچنده
 شروبناء علیه جمله سنک معلومی اولدیغی
 لده روایات مذکوره یه یهودیلر طرفندن
 تراض ایدلما مشدر. فقط بالآخره تورات
 به بزه انتقال ایدن نسخه لر عجبا حضرت
 ن یرک تلاوت واملایسنه اولسون موا.
 حیدر لر؟ بو کابیله امنیت تامه ایله اینانه میزه.
 ونکه کرک دراپه رک بوراده مختصر آو کرک
 حه الله هندی مغفورک اظهار الحقه
 فصلاً و موضعاً خبر و یردیکی اختلافات
 نون هپ نسخه عزیریه اوزرنده وقوعه
 لش اولمق اولی بالطر یقدر. حقیقت حال

بوندن عبارت اولدیغی ایچوندرکه دراپا
یوقاروکی فقره سنده کی استهزالی اشاغی
فقره ده دها زیاده آرتدیریور. دیورکه

— ظن اولنیور ایدی که طوفاندن مقدر
اولان انسانلر نزدنده بریل یالکیز اوچ یو
التمش کوندن عبارت ایدی. بعض مدققین
دائرة نك اوچ یوز التمش درجه به تقسیمی اصول قد
یه سنك دخی بوندن قالمش اولدیغی تصدیق ایدیورلر
کنیسا اربابی دیورلر ایدی که طوفان زمانند
حرکت شمسه خلل کله رك سنه لر بش کون والقی
ساعت اوزامشدر. بو وقعه عجبیه نك سنین خلقتك
۱۶۵۶ سنده تشرین ثانی آینك ایکنجی کونی
وقوعه کلمش اولدیغی حقنده کی ظن اك مقبول
اولان ظن ایدی. فقط دو قور ویستون بونی بر
قات دهه تدقیق ایدرك ماه مذکورك اون سکزنده
وقوعه کلدیکی صورت قطعیه ده حکم ایلمشدر.
مدققیندن بعضاری دخی طوفاندن مقدم قوس
قزحك اصلا وقوعه کلامش اولدیغی دوشونیورلر.

کر بعضلرینه کوره قوس قزح یالکنز طوفان
 اتنده بر اشارت اولوب بر معنایه دلالت ایلمشدر.
 لك اعتقاد اولندیغنه کوره طوفانه قدر انسانلر
 کنز نباتات ایله تغذی ایدرلر ایکن سفینه نوح دن
 مدقدن صکره حیوانات لحومنی اکل ایلمک
 اعدده سنه نائل اولمشلر در. ظن اولنه بیلور که
 فانك وقوعی سطح ارضك شکل و صورت
 پوغرافیسنی حس اولنه جق درجه لرده تبدیل
 مشدر. زیرا حضرت نوح طوفاندن اولکی
 ومات جغرافیه سنه استناد ایدرک یر یوزینی اوچ
 غلنه تقسیم ایلمشدر. بو تقسیمده اوروپایی یافته
 آسیایی سامه و آفریقایی دخی حامه ویرمشدر.
 ازمان نوح آمریقا ایچون اصلا قید ایتمامشدر.
 برا آمریقا هنوز طائشامش ایدی. بو اوچ
 بس کندیلرینه تخصیص اولنان ممالکک دهشت
 مای قلوب ناظرین اولان تنهاغندن و طوفانك
 اقدینی عظیم وجسیم کول و بطاقلقلردن و درو
 ن هنوز کیمسه نك کچمدیکی اورمانلردن اصلا
 نعت کوزمکسزین کچوب کندیلرینه تخصیص

اولنان برلره کیتمشلر و اوچ قطعه عالم اوزر
 یرلشمکه باشلامشلردر. یتیش سنه ظرفنده ما
 آسیاییه یوزلرجه نفوسه وارمش ایدی. مزرا
 تامیا او واسنده یرلشهرک بزه مجهول قالان برسیبا
 طولایی برقله بناسنه باشلامشلر ایدی که تور
 قولنجه تپه سی کوکلره یتیشه جک ایدی. اوزه
 بزه خبر ویردیکنه کوره بوایش قرق سنه دو
 ایتدی. هنوز اتمام ایده مامش اولدقلری
 زمانده ایدی که برصورت معجز کارانده لسانلر
 اختلاف عارض اوله رق اورادن عالمک هر طرا
 طوغری طاغلمشلر کیتمشلردر. سنت آمبروو
 بزه اثبات ایتکه غیرت ایلپور که لسانلرک بوتغیر
 فعل بشر اثری اوله مزرا. اور یژن ایسه بوت
 السنه ملائکهک نک بیله ایشی اوله میه جفنه قناء
 کوستر پیور.

بز دیورز که :

— اشبوطوفان نوح مسئله سی علو
 ایله دین آره سنده تشکل ایلان نقاط منانه

ك او قدر مهم ملرندن اودرجه لرده
 ملرندن بریخی تشكیل ایدرکه دراپه رك
 رطه اوزرنده تخمین ایدیله میه جك درجه
 شدت كوستره مامش اولدیفی بیله حكیم
 ور. « تورات » نامیله موجود بولنان
 اابلرده طوفانك کیفیتنه دائر ویریلن
 بولات علمای اسلامدن برفرقه یی بیله
 ایلیه رك حقیقت امرده توراتك بو
 راتنه اشتراك ایتیمان قرآن کریمك علومه
 مخالف اولیان آیات جلیله سنی مطلقا
 بت توراتیه موافق دوشه جك برصو-
 تفسیر و تأویله بذل مقدرت ایلیمش
 دقلری بیله کوریلور. دقت اولنور ایسه
 مشاهده قیلنور که علمای مومئ الیه
 طوفان مسئله سنده قرآن کریمك روایات

توراتیه ایله موافق اوله مامسی صانکه
 نقیصه اوله رق تلقی ایدیله جکی احتمالند
 قور قلمش ده بو تفسیر و تاویله اکا کور
 اهمیت ویرلمشدر. بز دراپه رک شو صحیفه
 لرینی ایلك او قود یغمز زمان طوفان مسئله
 سنده احکام قرآنیه نك روایات توراتییه
 موافق اولدیغنی بالتخاطر قیود ملاحظاتم
 میاننه ادخال ایلمش ایدك. ترجمه و تحریر
 نوبت بو مسئله یه کلتیجه بو کادائر اولان معلو
 ماتمیزی توسیعه لزوم کوردك. بعض حفاظ
 کرامه بالمراجعة حضرت نوحه دائر آیار
 کریمه یی جمعه باشلا دیغمز کبی بونلرک احکام
 مندن برمنوال محرر بعض علمای اسلام
 طوفانده کی عمومیتی و بتون نوع بشرده
 مغر و قیتی نه وجهله استدلال ایلمش اولد

قلری امرنده دخی علم و فضیلتلرینه اعتماد من
برکمال اولان بعض علمای کرامتزه مراجعت
ایلمش ایدک. بوصره ده بر ذات معارف سمات
طرفندن بزه اخبار و تبشیر بیورلدی که
اسبق قونییه مرکز متصرفی اولوب مدققین
علمادن بولنان احمد رشدی افندی شو
مسئله طوفانک حلنه دائر برساله قلمه
آله رق کتبخانه ابوالضیا جزو لری میاننده
طبع و نشر اولمشدر. مسارعة بورساله یی
دخی ایدندک. الحق مطلوبه موافق برصو-
رتده تنظیم ایداش اولدیغنی کوره رک ممنون
و متشکر قالدق. صاحب رساله بو حلد نه
کوزل بر طریق اتخاذ ایتمش ! اول مسئله
طوفانه دائر تور اتده نه قدر سوز واریسه
عیناً نقل ایلمش. ثانیاً ینه بومسئله یه دائر

قرآن کریمده نه قدر آیت وار ایسه جمع
ایلمش. ثالثاً حل مسئلهیه دائرکنندی طر-
فندن بعض مقایسات و تدقیقاته کیرشمش.
اول باول روایات توراتییه نك ایراد اولنمی
کرچکدن بجادر. زیرا تورات بومسئلهیی
اوילה برصورتده تصویر ایلمش که صولر
بتون کره ارضی احاطه ایدرک اک یوکسک
طاغلرک دخی اوزرینه چیقوب بو حالده
اهل سفینه دن ماعدا بتون انسانلرک و حیوا-
نلرک هلاک اولدقلرینی کوسترمش. حال
بوکه طبیعیون حکما بتون دکنزلرده و پر
آلترلنده و کره نسیم ایچنده موجودیتی
تخمین ایدیلن صولری جمع ایله ارض
اوزرنده صودن برقشرخامس یاییله جق
اولسه بوقشرک قالینلغی آنجق درت بش

د ترو اوله بيله چكسندن اوله لك يو كسك
 طاغلى اورتو بيله چك قدر بر قش پيداسنه
 موجود صولرك كفايت ايدمه بيله چكى ادعا بيله
 شدتلى براعتراضه قيام ايلدكلى كى بر قاج
 كافر معنده غضباً بتون اهل زمينى هلاك
 ايتك دخى موافق حكمت اوله ميه جفتى بيان
 وبا خصوص چين كى جهانك بعض يرلرنده
 وقوع طوفانك مجهول اتدن اولديغى ده
 درميان ايلمش لدر. بوراده بزدخى فاضل
 مشاراليه احمد رشدى افندينك اثرينه
 بالاقتفا اولو روايت توراتيه يى درميان
 ايدم چك ايسه ك ده بهوده اطنابدن احترازاً
 مكرراتى براقوب نو عما خلاصه اوله رق
 ايراد ايدم چكز. بونلرك اصلى ايسه تكوين
 المخلوقات سفرينك التنجى ويدنجى وسكز.

نجی فصلارنده بولندیغندن مراق ایدنلر
تورات ترجمه لرینه مراجعت ایلیه بیلورلر.
ایشته خلاصه توراتیه من بروجہ آتیدر :

« واولدی که یریوزنده چوق آدم اولمغه باشلا
دجہ و آنلره قزلر طوغدجہ اللہک اولادی
آدملرک (مؤمن و صالح ذواتک) قزلری کوزل
اولدقلرینی کوروب جملہ دن اختیار ایتدکلرینی
کندیلرینه عورقلکه آلدیلر. ورب دیدی که :
بم روحم دائما آدم آره سسندہ تحاصن ایتیه که
لحمدرو آنک مدت ایامی یوزیکرمی ییل اوله جقدر.
اول کوئلرده یرده جبارلر وار ایدی . بونلر
قدیمدن نامدار ایدیلر و رب کوردی که انسانک
شرتی یرده چوق قدر و قلبی افکارلرینک جملہ
قصوری هر کون بدتر اولمقده در ورب آدمی
یرده یاپدیغنه پشیمان اولدی وقلبندہ الم چکدی.
دیدی که خلق ایتدیکم آدمی یریوزندن محوایدیم.
انساندن بهایمه حشراتہ هوا قوشنه وارنجه یه دک.
اما نوح ربک قاتندہ عنایت بولدی . صادق

مصرنده کامل ایدی. اوچ اوغل تولید ایلدی.
 می و حامی ویانثی. الله نوحه دیدی که جمله بشرک
 وکی اوکه کلسدی. زیرا آنلردن یر ظلم ایله
 ولسدر. ایشته بن آنلری زمین ایله برابر هلاک
 هجکم. کندیکه بر سفینه و او سفینه ده او طه لر یاب
 آنی ایچرودن و طاشره دن زیفتله. طولی اوچ یوز
 عرضی الی و بوی او توز بر زراع اولسون. اوچ
 بقه یه منقسم بولنسون. بن یراوزرینه بر صوطوفانی
 ستوره حکم. یرده هر نه وار ایسه هلاک اوله.
 باسنکله عهدی مقرر ایدیم. سفینه یه کیره جکسک
 ولادک و عورتک و اوغللرینک و عورتلری و جمیع
 حیوانلردن بر چفتی سفینه ایچنده سنکله حیاته ده
 ناله لر و هر ینیریه جکدن یانه دوشیر. تا که هم
 سکا هم آنلره ییه جک اوله و الله نیجه که امرایتدی
 یسه نوح بویله ایلدی. نوح الی یوز یاشنده
 ایکن اول صوطوفانی یر یوزنده اولدی. نوح
 اوغللری و عورتی و اوغللرینک و عورتلری و حیوا
 نات چفتلری سفینه یه کیردیلر. یدی کون صکره

طوفان صولری یر اوزرینه آقار اولدیلر. عظیم
 لجه نك جمله پكارلری چاتلادی و كوكان پنجره لری
 آچلادیلر. و یر اوزرنده قرق کون و قرق کیجا
 یاغمور اولدی. سفینه صولرک یوزنده یوزرایدی.
 صولر یر اوزرینه زیاده سیله غلبه ایتکله بتوز
 کوکالتندء جمله یوجه طاغلر اورتلایلر و یر
 یوزنده دپره ن قوش بهیمه و حشرات و ارنجه یه
 قدر بالجه حیوانات انسان ایله برابر هلاک اولدیلر.
 هرکیمک بروننده حیات نفسی وار ایسه هلاک
 اولدی. یالکز نوح و آنکله برابر سفینه ده اولانلر
 قالدیلر و صولر یر اوزرینه یوزاللی کون غلبه ایلدیلر.
 پس الله نوحی و بیله سنجه سفینه ده اولانلری
 خاطرینه کتوردی. یر اوزرینه بریل کچوردی.
 اوزمان صولر دیکدی و لجه نك پكارلری و کوکاک
 پنجره لری قپاندی و کوکاک یاغموری منع اولندی.
 صولر یردن کیر و چکیلوب واره رق دونه رک یوز
 الی کوندن سکره صولر ایندیلر. یدنچی آیده
 آارات طاغلرینک اوزرنده سفینه قرار ایتدی

ایشته تورات طوفانی بو وجهله وقوعه
کتورتوب یرلر قوریدقدن صکره اهل
سفینه بی قرهیه چیقارتیور و آنلرک ذبح
ایتدیکی قربانلرک عند الله نصل مقبول
اولدیغنی ده « ورب آنلرک طیب رایحه سنی
قو قولادی و قلبندن دیدی که من بعد آدم
ایچون یره لعنت ایتیه جکم. زیرا آدم قلبنک
فکری اوغلانلغندن یارامزدر و من بعد
ایتدیکم کبی آراتق یرک جمله حیوانتی
اورمیه جغم. شمدن کیرو یرک ایامی طور.
دجه اکین و ییچین صوغوق و صیجاق و یاز
وقیش و کون و کیجه اکسیک اولیه لر »
کلماتیلر بالاخبار مبحث مذکور خاتمه
چکیور. بوندن صکره احمد رشدی افندی
حضرت نوح و آنلک طوفاننه دائر قرآن

کریمده نه قدر آیات جلیله واریسه جمله سنی
جمع ایلور. بزدخی آنلری بروجه آتی نقل
وقارئلر مزجه تزید استفاده ایچون تفسیر
مواکبه مستنداً ترجمه مألرینی دخی علاوه
ایده جکزر .

سورة اعرافدن : نوح علیه السلام
قصه سنه متدائر آیات جلیله :

لقد ارسلنا نوحاً الى قومه فقال يا قوم اعبدوا
الله مالکم من آله غیره انی اخاف علیکم عذاب
یوم عظیم . قال الملاء من قومه انا لنریک فی
ضلال مبین . قال یا قوم لیس بی ضلالة ولكنی
رسول من رب العالمین . ابلغکم رسالات ربی
وانصح لکم واعلم من الله مالا تعلمون . او عجبتم
ان جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم لینذرکم
ولیتقوا وعلیکم ترجون . فیکذبوه فانجیناه
والذین معه فی الفلک واغرقتنا الذین کذبوا بآیاتنا
انهم کانوا قوماً عمین .

ترجمه معانی شریفه سی :

تحقیق بز نوحی قومنه ارسال ایلدک . دیدی که
ای قوم اللهه عبادت ایدکز آندن غیری عبادته
لایق کیمسه یوقدر . قیامتده سزک ایچون
عذابدن خوف ایدرم . قومنک بیوکلری اکا
دیدیلرکه تحقیق بز سنی آشکاره ضالانده کور -
بیورز . نوح دیدی که ای قوم بکا ضالالت
یوقدر . بن آنجق رب العالمین طرفندن رسولم .
سزه ربکم رسالت و اوامرینی تبلیغ ایدیورم
وسزه نصیحت ویریورم . سزک بیلمدیککز
شیلری طرف ربانیدن تعلیم ایله بن بیلیورم .
ربکز طرفندن ینه سزک جنسکزدن برآدمه
وحی و ذکر کلدیکنه تعجبمی ایدیورسکز ؟
او وحی سزی انذار ایتکم و کفر و معاسیدن
صاقدیرمق ایچوندر . تا که رحمت اولنه سکز .
ایمدی قوم نوحی تکذیب ایتدیلر . بز نوحه
و آنکله برابر سفینه ده اولانلره نجات و یردک .
و آیتلر مزی تکذیب ایدنلری غرق ایلدک .
زیرا آنلر کور بر قوم اولدیلر .

احمد رشدی افندی کندی محاکمات
 ومقایساتنده انظار دقت واهمیتہ توصیہ
 ایدیورکہ توراتده حضرت نوحک کندی
 قومنی بویله نصیحتلر ایلہ طریق حقہ
 دعوت ایلدیکنہ وقومندن کافر اولانلرک
 نصیحت ودعوتی قبول ایتدکلرینه دائر
 اشارت یوقدر . تورات اولو اورتہ بر
 غضب الہی ایلہ بتون نوع بشرک هلاکنہ
 یوروندیکنی کوسستمکدهدر . مسئلهنک
 بوجهتندہ تورات ایلہ قرآن آرهسندہ
 توافق اولمدیغی کبی آپ آشکارہ کوریلیورکہ
 مغروقین مسئلهسندہ دخی توافق یوقدر .
 زیرا قرآن کریمده آیات الہیہ یی تکذیب
 ایدنلرک قورقدقلری تصریح بیوریلیور .
 بو دقتلر بر وجه آتی آیات سائرہ حقندہ
 دخی لازمدر .

سورة یونسدن : نوح علیه السلامه
دائر آیات جلیله :

واتل علیهم نباء نوح اذ قال لقومه ان کان کبر
علیکم مقامی وتذکیری بایات الله فعلى الله توکلت
فاجعوا امرکم وشركاءکم ثم لا یکن امرکم علیکم
غمة ثم افئضوا الی ولا تنظرون. فان تولیتم فما سئلتکم
من اجر ان اجرى الا على الله وامرت ان اكون
من المسلمین . فکذبوه فنجیناه ومن معه فی الفلک
وجعلناهم خلائف واغرقنا الذین کذبوا بایاتنا
فانظر کیف کان عاقبة المنذرین .

مأل شریفنک ترجمه سی :

یا محمد اهل مکہ یہ نوحک خبرینی اوقو .
او وقت کہ نوح کندی قومنه دیدی کہ ای قوم
اکر بنم آره کزده اقامتم وسزی آیات اللهک
تذکیرینه دعوتم سزه آغر کلدی ایسه بن الله
توکل ایلدم . ایمدی امرکزی جمع وتحمکیم
وشریکلریکزلہ برابر قصدیہ اتفاق ابدکز
وهلاکه قصدیکز کیزلی اولیسوب آشکاره

اولسون . بلا امهال ایسته دیککزی اجرا ایدک .
اگر اعراض ایدر ایسه کز بن ، نزدن بر اجرت
ایسته مدم . بنم اجرتم آنجق الله تعالی اوزر .
ینه در . بن مسلمردن اولمقلغم ایچون طرف
باریدن اصرا اولندم . قومی آنی تکذیب ایتدیلر .
بز اکا و آنکله برابر کمیده اولانلره نجات
ویردک و آنلری هالکله خلیقه لر قیلدق
و آیتلر مرضی تکذیب ایدنلری غرق ایلدک .
باق که پیغمبر طرفندن انذار اولنانلرک عاقبتلری
نصل اولدی .

سورة هود دن : نوح علیه السلام
قصه سنه متداثر آیات کریمه :

ولقد ارسلنا نوحاً الى قومه انى لكم نذير
مبين . ان لا تعبدوا الا الله انى اخاف عليكم
عذاب يوم اليم . فقال الملاء الذين كفروا من قومه
مانريك الا بشراً مثلنا ومانريك اتبعك الا الذين هم
اراذلنا بادی الرأى ومانرى لكم علينا من فضل
بل نظنکم کاذبین . قال یا قوم ار ایتم ان کنت

بينية من ربي وآتيني رحمة من عنده فعميت
 عليكم انلزمكموها وانتم لها كارهون . ويا قوم
 لا اسئلكم عليه مالا ان اجري الا على الله وما
 انا بطارد الذين آمنوا انهم ملاقوا ربهم ولكني
 اريكم قوماً تجهلون . ويا قوم من ينصرني من الله
 ان طردتهم افلا تذكرون . ولا اقول لكم عندي
 خزانة الله ولا اعلم الغيب ولا اقول اني ملك ولا
 اقول للذين تزدرى اعينكم لن يوءتيتهم الله خيراً
 الله اعلم بما في انفسهم اني اذا لمن الظالمين . قالوا
 يانوح قدجا دلنا فاكثرت جدالنا فأتنا بما تعدنا
 ان كنت من الصادقين . قال انما يأتيكم به الله
 انشاء وما اتم بمعجزين . ولا ينفعكم نصحي ان
 اردت ان انصح لكم ان كان الله يريد ان يغويكم
 هو ربكم واليه ترجعون . ام يقولون افتره قل ان
 افتريته فعلى اجرامى وانا برى مما تجرمون .
 واوحى الى نوح انه لن يؤمن من قومك الا من
 قد آمن فلا تبتئس بما كانوا يفعلون واصنع الفلك
 باعيننا ووحينا ولا تخاطبني في الذين ظلموا انهم مغرقون .
 ويصنع الفلك وكلما مر عليه ملاء من قومه سخروا

منه قال ان تسخروا منا فانا تسخر منكم كما تسخرون .
فسوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه ويحل عليه
عذاب مقيم . حتى اذا جاء امرنا وفارالتنور قلنا
احمل فيها من كل زوجين اثنين واهلك الا من سبق
عليه القول ومن آمن وما آمن معه الا قليل .
قال اركبوا فيها بسم الله مجريها ومرسيها ان ربي
لغفور رحيم . وهي تجري بهم في موج كالجبال
ونادى نوح ابنه وكان في معزل يا بني اركب
معنا ولا تكن مع الكافرين . قال سـأوى الى
جبل يعصمني من الماء قال لا عاصم اليوم من امر الله
الا من رحم وحال بينهما الموج فكان من المغرقين .
وقيل يا ارض ابلى ماءك ويا سماء اقلعى وغيض
الماء وقضى الامر واستوت على الجودي وقيل بعدا
للقوم الظالمين . ونادا نوح ربه فقال رب ان
ابني من اهلي وان وعدك الحق وانت احكم الحاكمين .
قال يا نوح انه ليس من اهلك انه عمل غير صالح
فلا تسئلني ما ليس لك به علم انى اعطاك ان تكون
من الجاهلين . قال رب انى اعوذ بك ان اسئلك
ما ليس لى به علم والا تغفر لى وترجنى اكن

من الخاسرين . قيل يا نوح اخبط بسلام منا
وبركات عليك وعلى امم ممن معك وامم سنمتعهم
ثم يمسهم منا عذاب اليم . تلك من انباء الغيب
نوحينا اليك ما كنت تعلمها انت ولا قومك من
قبل هذا فاصبر ان العاقبة للمتقين .

احمد رشدي افندي سورة هود
اشبو آيتلري « من المغربين » كله سنه قدر
نقل ايلمشار ايدى . بز آندن صكره كى
آلى آتى ده نقل ايلك . تا كه سورة
مذكوره دن بو مبحث تماميله نقل ايدلمش
اوله . قصه نوح و وقعه طوفان بو آيتلرده
بيان بيورلدينى قدر تفصيلات ايله قرآن
كريمك سور سائر سنده تفصيل بيور -
لما مشدر . ترجمه مال شريفى بروجيه
آتيدر :

تحقيق بز نوحى قومنه ارسال ايلك . بن

سزك ايچون نذير ومبينم ديه . اللهمدن بشقه سنه
 عبادت ايتيكز يوم اليم اولان قيامت عذابندن
 سزك ايچون قورقارم ديه . نوح قومندن كفر
 ايدنلرك رؤساسى ديديلركه بز سنى كنديمز كى
 بر بشردن بشقه برشى كورميورز و بزم بى تأمل
 وتفكر اراذلز اولانلردن ماعدا سكا كيমে نك
 تابع اولديغنى كورميورز و بزم اوزر مزه سزك
 برفضل و رجحانكزى كورميورز . بلكه بز سزى
 كاذبلردن ظن ايدىيورز . نوح ديدى كه اى
 قوم بن ر بى طرفندن پينه و حجت اوزره اولسه م
 و ربك عنندنن بكا نبوت و رحمت كلسه و سز
 بونلرى كورمسه كز آنلرى استكراه ايدر اولد .
 يغكز حالده بز سزى اقناع و الزام ايدم بياور .
 مى يز ؟ و اى قوم بن سزدن رسالتم ايچون
 مال ايسته م . بنم اجرتم آنهق الله تعالى اوزر .
 پنه در . بن ايمان ايدنلرى طرد ايدىجى دكلم .
 آنلر ر بلر پينه ملاقات ايدىجىلردر . و لكن بن
 سزى جاهل بر قوم كورميورم و اى بنم قوم اكر
 بن او ايمان ايدنلرى طرد ايتسه م عذاب الهيدن

بکا کیم یاردم ایدر؟ بونی دوشونمیورمیدسکنز ؟
 بن سزه اللهك خزینه لری بنم عندمده در دیمیورم
 و بن غیبی بیلورم دیمیورم . بن بر ملکیم دیمه یورم
 کوزلریک زک خور و حقیر کسور دکلری آدملر
 اچون دیمیورم که الله آنلره خیر و یرمیه جکدر
 آنلرک نفسلرنده نه اولدیغنی الله هر کسدن زیاده
 بیلور . بن آنلرک اسلامنی حکم ایتمز ایسه
 ظالمردن اولورم . قوم دیدیلرکه ای نوح بزم
 ایله مجادله ایتدک وجدالی چوغالتدک اکر صا -
 دقلردن ایسه ک وعد ایلیدیکک عذابی بزم کتور .
 نوح دیدی که الله مراد ایدر ایسه او عذابی
 آنجیق سزه الله کتورر . سز آتی عاجز
 براقیجی دکلسکنز . اکر الله سزی اغوا ایتدی
 مراد ایدر ایسه بن سزه نصیحت و یرمک
 ایسته . هم بیله نصیحتم سزه فائده و یرمز . او
 سزک ربکزددر سز اکا راجعسکنز . نوح
 الله افترا ایتدی دیورلر ؟ سن دی که اکر
 بن الله افترا ایتدم ایسه کناهی بنم اوزریمه در .
 حال بوکه سزک بکا افترا ایتدی کیمکنز جرمدن بن

بری م . نوحه وحی اولندی که حقیقه ایمان
ایتمش اولانلردن ماعدا آرتق قومکدن کیمسه
ایمان ایتیه جاک . ایمدی ایشله مش اولدقلری
ایشدن طولایی محزون اوله . کوزمن ایله وحیمز
ایلله سفینه بی یاپ . ظلم ایدنلر ایچون بکا دعا
ایته . آنلر غرقه محکومدرلر . کمی بی تصنیع
ایدر ایکن هر نه زمان قومنک رؤسای سرور
ایلدیلر ایسه آندن طولایی تمسخر ایلدیلر . نوح
دیددی که سز بزم ایلله تمسخر ایدیور ایسه کز
بزده سزک تمسخر کز کبی تمسخر ایدرز . یقینه
اوکر نورسک کز که رسوایلق عذاب کیمه کلور
وآخرته عذاب دائمی کیمه واقع اولور .
نهایت احسان کلوبده تنور ارضدن صوفورانه
باشلادقده نوحه دیدک که هرچفتدن ایکی بی واهل
بیتمکی کمی به بیندیر فقط مغروقت حکمی کندی
اوزرلرینه واقع اولانلری بیندیرمه . سکا ایمان
ایدنلری بیندیر آنجق نوحه ایمان ایدنلر آز
کیمسه لر ایدی . نوح بواهل سفینه یه دیدی که
سفینه یه بینکمز . آنک یوریمسی و طورمسی اللهاک

اسمیه در . تحقیق ربم غفور رحیمدر . او
 سفینه طاغیر کی طالع له آره سنده آنلری کوتوردی
 نوح اوغلی کنعانہ ندا ایلدی . کنعان آیری بر
 محله ایدی . نوح دیدی کی اوغلی جم کل بزم
 یله برابر بین . کافر لرایله برابر اوله . کنعان
 دیدی که طاغیر صفینورم او بنی صودن محافظه
 ایدر . نوح دیدی که بوکون امر السیدین
 قورتاریجی یوقدر مکر الله مرحمت ایده . طالع
 بونلر آره سنه حیلوت ایدر که کنعان دخی
 مغر و قلردن اولدی . طرف باریدن دنیلادی که
 ای ارض صویکی یوط ای سما صویکی کس
 صو کسیدلی . امر السی یرینی بولدی . سفینه
 جبل جودی اوزونده قرار ایتدی . و دینلادی که
 قوم ظالمینه بعد اولسون . نوح ربنه ندا ایله دیدی که
 ای ربم اوغلم کنعان اهل بیتمدن ایدی و تحقیق
 سنک وعدک حقدر سن احکم الحاکمینسک .
 حق تعالی دیدی که ای نوح تحقیق او کنعان سنک
 اهل بیتکدن دکلدر . زیرا اوغیر صالح عملده در .
 معلومک اولیان شیئی بندن سؤال ایتمه منی جاہلردن

اولمقدن وقایه ایدرم . نوح دیدی که ربم علم
 اولیان شیئی سؤالمدن طولایی مرحمتکه صیغینورم
 اکر بکا مرحمت ومغفرت بیورمزا یسه ک خاصر
 یسندن اولورم . دینلدی که ای نوح بزدن
 سلامتله کمیدن چیق . سکا وسنکله برابر اولاز
 امتلره برکات واردر . و آنلردن امتلرکله جکدرکه
 آنلری متاعلاندیره جغز . بعده کفرلری حسبله
 آنلری طرفزدن عذاب الیم مس ایده جکدر .
 بو اخبار فیهیدندر . سن وقومک بوندن اول
 آنی بیلبدیککز حالدیه بز آنی سکا وحی ایلوروز
 صبر ایت تحقیق خیر عاقبت متقیلر ایچوندور .

دقت بیورملیدرکه اشبو آیات جلیله
 متسلله نیک مجموع احکام شریفه سنده
 حکایه توراتیسه یه مشابیهت یوقدر . نه
 طوفانک عمومیتنی ونه ده عموم نوع بشرک
 مغروقتنی ظن ابتدیره جک اشارت بیلله
 یوقدر . کله جک آیات جلیله دخی بویله در .

سـورۂ حمـجدن : قوم نوح وعاد
و ثمود حقارنده شرفنزول بیور بلان آیات
جليله دن :

وان يكذبوك فقد كذبت قبلهم قوم نوح وعاد
و ثمود وقوم ابراهيم وقوم لوط واصحاب مدين
وكذب موسى فامليت للكافرين ثم اخذتهم فكيف
كان نكير .

خلاصه مال شريفى شودر كه :

يا محمد اكر قومك سنى تكذيب ايديور ايسه
بين الانبيا تكذيب اولنان يالكز سن دكلسك .
مقدملى نوح وعاد و ثمود قوملىله قوم ابراهيم
وقوم لوط واصحاب مدين دنى بويله پيغمبرلىنى
تكذيب ايتمشلر ايدى . موسى دنى تكذيب
ولمشدر . بن كافرينه مهلت ويردم . بعده آنلىرى
مؤاخذه ايتدم . ايمدى بنى انكار ايدنلر نجه
اولدىلر كور .

بوراده اخطار ايتلى يزكه : كرك اشبو

نوح و طوفان نوح قصه سی و کرک سالت
 بونجه انبیا و ام قصه لری سلسله رسالت
 و ایمان خصوصنده عرب جاهله نك نظر
 حکمتلرینی جلب ایله برابر سورة هودك
 نهایتلرنده « وکل نقص علیک من انباء الرسل
 ما نثبت به فؤادک و جاءک فی هذه الحق
 و موعظة و ذکرى للمؤمنین » آیت کر
 یمه سنده دخی تصریح بیورلدیغی وجهله
 محض کفارک اذالرینه جفالرینه قارشو
 مبارک قلب محمدی بی تطمین ایلمک مقصد
 و حکمت الهیه سنه مبتنیدر . یوقسه اخبار
 اولین بونلردن عبارت اولوب بونلردن
 ماعدا وقایع تاریخیه بولنامق و قیود تاریخیه
 نظر قبوله آلتنامق کبی مقاصد حکمت
 اسلامیه ده یوقدر .

سورة انبیادن : نوح علیه السلامه
ر آیات کریمه :

ونوحاً اذ نادى من قبل فاستجبنا له فنجينا
هله من كرب العظيم . ونصرناه من القوم الذين
بوا بآياتنا انهم كانوا قوماً سوء فغرقناهم
نعين .

مال شریفی :

نوحی دخی یاد ایلکه ده اول کندی قومنک
اسندن بزه دعا ایدرک بز دعاسنی قبول
لدک . آنی واهلنی کرب عظیمدن قورتاردق .
انمزی تکذیب ایدن قومی اوزرینه نوحه
سرت و یردک . او قوم بد طینت کفره دن
بارت اولغله جمله سنی غرق ایتدک .

سورة شعرا دن : قوم نوح علیه -
سلامه متداثر آیات جلیله :

کذبت قوم نوح المرسلین . اذ قال لهم اخوهم نوح
لا تتقون . انی لکم رسول امین . فاتقوا الله

واطيعون. وما استلکم علیہ من اجران اجر
الا علی رب العالمین . فاتقوا الله واطيعون
قالوا انؤمن لک واتبعک الارذلون. قال وما علم
بما کانو يعملون . ان حسابهم الا علی ربی
تشعرون . وما انا بطارد المؤمنین . ان انا
نذیر مبین . قالوا لان لم تننہ یا نوح لتکون
من المرجومین . قال رب ان قومی کذبون
فافتح بینی وبينهم فتحاً ونجني ومن معی من المؤمنین
فانجیناه ومن معه فی الفلک المشحون . ثم اغرق
بعد الباقین .

ترجمہ مآل شریفی :

قوم نوح کندی پیغمبر لینی تکذیب ایتدیلر.
قرنداشلری نوح آنلره اللهدن اتقا ایتزمیسکن.
بن سزک ایچسون پیغمبر امینم. اللهدن اتقا وبکا
اطاعت ایدکز. بن سزدن اجرت ایسته میورم.
اجرتم آنجق رب العالمین اوزرینه در. اللهدن
اتقا وبکا اطاعت ایدکز دیدیکی زمان قومی اکا
دیدیلرکه بز سکا ایمانی ایدرز؟ سکا تابع اولانلر

نوح دیدی که آنلرک عمللرینه علم
 یلمز میدسکز که آنلرک حسابی آنجق ربمه
 بن مؤمنلری طرد ایدیجی دکلم . بن
 یندن بشقه برشی دکلم . قومی دیدیلر که
 بودعوای نبوته نهایت ویرمزا یسه ک
 مرجوملردن اولورسک . نوح دیدی که
 هم بنی تکذیب ایلدی . آنلرایله بنم آره می
 ومؤمنیندن بنم ایله برابر اولانلره نجات
 یمدی بزا کا و آنکله برابر سفینه یه
 نجات ویردک . بعده قومندن باقیلر بنی
 ندک .

شته بوراده دخی تصریح بیو -
 که مغروق اولانلر مؤمنلردن ماعدا
 هم نوحدرلر .

اره قردن : قوم نوح علیه السلامه
 ت جلیله :

ت قبلهم قوم نوح فیکذبوا عبدنا وقالوا
 از دجر . فدعاربہ انی مغلوب فانتصر .

ففتحننا ابواب السماء بماء منهمر . و فجرد
عیوناً فالتقى الماء على امر قد قدر . و
ذات الواح و دسر . تجرى باعیننا جزاء
کفر . و لقد ترکناها آیهً فهل من مدکر
کان عذابى و نذر .

خلاصہ ترجمہ سی :

آنر دن اول نوح قومی دخی بزم
تکذیب ایستدیلر . مجنوندر دیوب انواع
تبلیغ رسالتدن زجر و منع ایلدیلر . نو
تعالایه بن مغلوبم بکا نصرت و یردیه دع
ایمدی کؤک قبولرینی دوکولیجی صولر
و یردن قاینار قایناتوب تقدیر اولنان امر
صولری بربرینه ملاقی قیلدق . نوحی تحت
و چویلر ایله یاپلمش اولان سفینه یه بیند
انکار اولسان ذاتک جزاسی اوله رق
نظر لطفمزله یوزدیردک . بعده آنی
اولق اوزره جبل جودی اوزرنده ترک
بوندن عبرت آلان واری ؟ تفکر ایت که
و عذابم نصلدیر ؟

رؤ فرقاندن : قوم نوح عليه السلامه
جليله :

نوح لما كذبوا الرسل اغرقناهم
للناس آية واعدنا للظالمين عذاباً اليماء.
بوصه معنای شریفی :

قومی دخی پیغمبر لری تکذیب ایتد ک لری
لری غرق ایتدک وناس ایچون آنلری ده
رت قیلدق و او ظالم لرایچون آخرتده دخی
نم آماده ایلدک .

رؤ عنک بوتدن : قوم نوح عليه السلام
نرفو ارد آیات کریمه :

ارسلنا نوحاً الى قومه فلبث فيهم الف
سین عاماً فاخذهم الطوفان وهم ظالمون.
واصحاب السفينة وجعلناها آية للعالمين.
جهه مال شریفی :

حی کندی قومنه ارسال ایلمش ایدک.
دنده بیک سنه دن الی سنه اکسیک

اوله رق اقامت ايلدى . او قوم ظالملى
ايچون آنلى طوفان اخذ ايتدى .
واصحاب سفينه يه نجات ويردك وآنلى
شايات عبرت برآيت قيلدى .

نهايت سورة نوح عينا :

انا ارسلنا نوحاً الى قومه ان انذر
قبلك ان ياتيهم عذاب اليم . قال يا قوم
نذير مبين . ان اعبدوا الله واتقوه و
يغفر لكم من ذنوبكم و يؤخركم الى اجل
ان اجل الله اذا جاء لا يؤخر لو كنتم تعلم
رب انى دعوت قومي ليلاً ونهاراً فلم
دعائى الا فرارا . وانى كلما دعوتهم لتغفر
اصابهم فى آذانهم واستغشوا ثيابهم
واستكبروا استكبارا . ثم انى دعوتهم
ثم انى اعلنت لهم واسررت لهم اسراراً
استغفروا ربكم انه كان غفارا . يرسل
عليكم مدرارا . ويمددكم باموال وبنين
لكم جنات ويجعل لكم انهارا . مالكم لا
لله وقارا . وقد خلقكم اطوارا . الم ترون

يبيع سموات طباقا . وجعل القمر
 وجعل الشمس سراجا . والله انبتكم
 نباتا . ثم يعيدكم فيها ويخرجكم
 والله جعل لكم الارض بساطا .
 منها سبلا فجا . قال نوح رب
 واتبعوا من لم يزده ماله وولده
 . ومكروا مكرا كبارا . وقالوا
 اهتكم ولا تذرنا ودا ولا سواها ولا
 يعوق ونسرا . وقد عضلوا كثيرا
 المين الا ضلالا . مما خطيئاتهم اغرقوا
 ارا فلم يجدوا لهم من دون الله انصارا .
 رب لا تذر على الارض من الكافرين
 . لك ان تذرهم يضلوا عبادك ولا يلدوا
 كفارا . رب اغفر لي ولوالدي وللمن
 مؤمنا وللمؤمنين والمؤمنات ولا تذر
 . لتبارا .

جليليك ترجمه سى :

بز نوحى قومنه ارسال ايلدك .
 كلز دن اول قومكى انذار ايتكللك

ایچون دیه . توح قومنه دیدی که
 سزک ایچون نذیر و مبین بر پیغمبر
 عبادت و آندن اتقا و بکا اطاعت
 ایچون . تا که کناهلریکزی سزه
 برمدت معینه یه قدر سزی تأخیر واد
 اکر بیلمش اوله ایدیکز تحقیق الله
 ایتدیکی مدت کلدیکی زمان کیممه تأخیر
 نوح دیدی که رجم بن کیجه کوندو
 دعوت ایلدم . بنم دعوتم آنلرده فرار
 برشیئی موجب اولمدی . هر نه زما
 آنلری مغفرت ایتکالک ایچون کندیلر
 ایتدم ایسه پرمقارینی قولاقلرینه طبقدی
 لرله باشلرینی اورتدیلر . شدت است
 تکبر و اصرار ایلدیلر . آندن صکر
 یلرینی آشکار ایمانه دعوت ایلدم . بعد
 توحیدی آنلره اعلان و صورت خص
 برر برر داخی سرار ایتدم . آنلره
 ر بکزه استغفار ایدکز تحقیق ر بکزر
 مغفرت ایدیجیدو . او الله سزه سعاد

ایموال واولاد ایله سزه امداد ایده
 لر بوستانلر ویره و سزک ایچون نهر لر
 ای قوم سزه نه اولدی که اللهک
 اعتقاد و آنک احساننی امید ایتمز سکز؟
 و سزی طور طور یاراتدی . سموات
 ک نصل یاراتدیغنی کور میسکز ؟
 قمری نور و شمسی سراج قیلدیغنی
 سکز ؟ الله سزک ایچون ارضدن انبات
 ی . بعده سزی ینه او ارضه اعاده
 ی ینه او ارضدن اخراج ایلیه جکدر .
 ایچون ارضی بسط ایلدی . تاکه آنک
 یوللر آچوب سیر و سلوک ایده سکز دیه .
 ی کی رجم قومم بکا عصیان ایتدیلر .
 ایچون مالی و اوغلی آنیق موجب خسار
 و آدمه تابع اولدیلر . شدت مکر ایله مکر
 یلدیلر . او مکارلر قومه دیدیلر که
 ی ترک ایتمکز باخصوص ود و سواع
 و یعوق و نسر نام بتلر یکزی ترک
 ایشته بو اسلوب ایله چوق کیمسه لری

آزیدر دیلر . یارب بوظالملرک انجق
 آرتدیر . بو خطالری سببیله آنلر غرق او
 بعده ناره ادخال اولنه جقلردر . ایمده
 بشقه ناصر بولمایلر . نوح دیدی که رجم که
 ارض اوزرنده بر دیار براقه . اکر
 ایسه که عبادیکی اضلال ایدرلر و آنلر کفر
 فاجرلردن بشقه اولاد تولید ایتزلر .
 ووالدینمی و مؤمن اولدقلری حالده بیتمه
 وسائر مؤمن و مؤمناتی مغفرت ایلله وظالمیز
 دخی آنجق محو و تباهی آرتدیر .
 ایشته قرآن کریمده قصه نوح و
 طوفانه دائر موجود اولان آیات کر
 کافه سی بونلردن عبارت اولوب بوم
 دائر کتاب اللهم بونلردن بشقه ه
 آیت هیچ بر اشارة یوقدر . بوم
 درجه لرده توسیعمنز یالکزدراپهر ایم
 یالکزنصارا ایچون دکلدردر اصل

میه من ایچوندر. زیرا مسئله طوفانه
 رالده موجود اولان عهد عتیق کتابلر-
 کی معلومات اهل اسلام میانسه دخی نفوذ
 ک پک چوق کیمنسه لر نزدنده او قدر قوت
 ندر که بونلر کویا آبات جلیله ایله بزه
 غ اولنشلر کی بر حکم آلمشلردر. یعنی
 ث سائر حقنده یامش اولدیغمز کی
 ده دخی «طوفانک عمومیتنه و طوفان
 بتیله اهل سفینه دن ماعدا بتون نوع
 هلاک اولدیغنه دائر قرآن کریمده
 حت دکل آایما و اشارت بیله یوقدر.
 ثله دن طولایی ارباب علومک نصرانیت
 ایلدکلری اعتراضات شدید دن قرآن
 و آنک اوزرینه مبتنی بولنان حکمت
 یه بالکلیه منزه و بریدر، یولنده بر

تعریف ایلہ اکتفا ایلسه ایدک بو تعریف
 قارئین کرامه مطلقاً اقناعت بخش اوله
 ایدی . احتمال که اعتراضاته بیله دو.
 اولور ایدک . حتی یوقاروکی مسرودا
 اوزرینه دخی بعض خاطرلره بعض مفسر
 کرامک ذهابی خطور ایتمک محتملدر . ز
 اولجه دخی دیمش اولدیغمز وجهله اووق
 اخبار قرآنیه بی روایات توراتیله ایلہ تورا
 ایلمک لزوم تحتندہ کورلدیکندن «الاره
 و» الکافرون» کلمه لرنده کی حرف تعریفلم
 جنس معناسینه حمل ایدرک ارضدن بت
 دنیایی و کفاردن دخی بتون نوع بشم
 مراد ایلہ تفسیرلرینی اکا کوره یورو
 مفسرلر وارددر . حال بوکه بوراده حرف
 تعریفلر عهد زهنی ده دکل آندن دها قو

ملق اوزره عهد خارجی معناسنه اولدقلری
 ی ذاتاً مباحوث عنسه اولان کفره قوم
 ح و آنلرک مسکنی بولنان ارض حقنده
 -وز سو یلندیکی بدیهیات قطعیه دندر.
 نأ عقل و حکمت دخی بونی اقتضا ایتمی؟
 زمانلری یوزنده ساکن انسانلرک هیئت
 ومیه سی قوم نوحدن عبارت بولندیغنه
 یخ شاهددر. قرآن کریم ایسه یالکیز
 ضرت نوحی انکارلری وتبلیغاتنه عصیا
 ی حسدیه قومنک ظلمه کفاری غرق
 لندیغنی تصریح ایتمکدهدر. سورة هودک
 ز اون یدنجی « و ما کان ربک » آیت
 یمه سی موجبنجه اهالیسی صالح اولان
 فریه بی حق تعالانک ظلماً هلاک ایتماسی
 الت الهیه سی شانندن بولمسنه نظراً

یا لکنز قوم نوحك کفاری قباحتیله بتوا
دنیا و ما فیہا نك هلا کنی تجویزه اشبه
عدالت الهیه دخی مخالفت ایلم.

اولاد نوحك بابله برقله بناسنه تشبیه
ایلدکاری و فقط لسانلرینه اختلاف عارض
اولدینی ایچون بوتشبهشدن واز کچدکاری
حقننده کی روایات توراتیله دخی قرآن کریم
طرفندن نقل ایدلما مشدر. بوبابده دخی
صراحت شو یله طورسون اشارت بیل
یوقدر. قرآن کریمك بر قاج یرند
« اختلاف السنه » سوزی وار ایسهده
بالکلیه بشقه بر مسئله ایچون استعمال
اولنمشدر. ارباب توغل نزدنده کلفه تفصیلدر
آزاده اولدینی وجهله ائم سالفه بر پیغمبر
حقیقته اینسانمق و وجود و قدرت باری

ایت ایلک ایچون پیغمبرلرندن مهم
 مهم جدی غیر جدی برچوق معجزه لر
 نلر یعنی علامت لر ایستلر ایدی. معجزه
 نره اولق امرنده یالکیز کندی نزولی
 می و وافی اولان قرآن کریمده نوع بشرک
 لر حکمتی باری تعالانک وجود و قدرتی
 نته دعوت و جلب ایچون مخلوقات
 سی اوزرنده تجلی ایلیان اثر صنع
 بانیسی اخطار و توصیه اولنق طریق اسلمی
 خیار بیورلمشدرکه ذاتاً حکمای جدیدنک
 ما اسلمنی بوله مدقلری طریق دخی شو
 ونکی کونده بیله ینه بو طریق قدر. صحایف
 نشته دراپه رک وسعت فضا و جسامت
 جرام حقنده کی مسروداتی هپ بو حکمت
 بنی اولوب قارئلرینه « برک ره شو آتاردن

عظمت و اجلالی استدلال اولنه بیله ج
 اولان برالله ذوالجلالی تأمل و تفکر اید
 ده برده حکمت کنیسائیته نك اودات ا
 و اعلایه اسناد ایلدیکی شیلری تذکر و ملاح
 ایلدکنز . آره لرنده بر مناسبت بوله بیلو
 میسکنز ؟ « دیمك ایچون بو تفصیلا
 کیرشمشدر . بویله انظار حکمتی اعطا
 مخلوقات الهیه جهتنه دعوت و جلب ایلما
 اون اوچ عصر اول قرآن کریمده کورلما
 براسلوبدر . حقیقت الله بولنان کتب سماوی
 مطالعه ایدیلور ایسه کوریلور که بواسلوب
 آنارده همان یوقدر . حق سببحانه و تعالی
 حضر تلینه اسناد ایلدکلری احوال اول
 قادر قیوم ازلی و ابدی بی عادتا انسانلر
 آره سننده کزینور و صلاح نوع بشری بر

اعط پڑمردہ حال صورتندہ وعظ و توصیہ
 بندر بر کیمسہ منزله سنہ ایندیر مکدہ در.
 لخاصہ کتب توراتیہ نک بویولندہ کی مندرجاتی
 حکمت قرآنیہ ایلہ پیراستہ اولان فکرلرہ
 نک عجیب و غریب کلور. ایشته بواسلوب
 اسلم اوزرہ قرآن کریم نوع بشرک نظر
 حکمتی ہر بری بر آیت باہرہ اولان آثار
 صنع الہی یہ جلب ایلدیکی صرہ دہ « سزک
 السنہ و الوانکزک اختلافی دخی آیات
 الہیہ دن بر آیتدرلر » یولندہ ایراد حکمت
 بیورلمشدر. حقیقت ! ناطقیت دنیان شی
 طبیعت بشریہ ایچون مساوی بولندیفی
 حالہ او ناطقیتک عموم نوع بشرده برصو-
 رت متحدہ اوزرہ تجلی ایتسامسی یعنی
 ہر قوم لسان واحد ایلہ تکلم ایتیوب ہر

قومك برر بشقه لسان ايله تكلم ايتيم
 حیرت افزا و حکمت بخشای عقول اوله
 آثار صنع الهیدن دگمیدر؟ نه خوشدرد
 ایچلرندن بریسی دخی دراپه راولق اوز
 حکمای جدیده علومك دلالت ایلدی
 حقایق علوم و حکمت کنیسائییه نك ظنون
 موافق بوله میهرق « بویله شیلر اوله مز
 بونلر عقل ايله توفیق قبول ایده مز » سوز
 لری هنوز بوگونلرده سویلمکده بولند قلم
 حالدده قرآن عظیم الشان بوسوزلری اور
 اوچ عصره مقدم سویله مشدر. همده امی
 و جاهل بر قوم ایچنده که بونلری حقایقندن
 بشقه شیلر ايله قاندر مق مطلوب اولسه
 ایدی کندیلرینه علم و عقله مخالف نلر
 سویلنوب یچاره لرده نه کی عجایب و غرائب

ندیریلورلرایدی؟ ذاتاً دخی ظن وخیاله
 اقبال بر قوم دکلی ایدیلر؟ خیال اوزرینه
 ایتنی نیجه ظنون باطله ذاتاً دخی ذهنلرینه
 نرلشمش قالمش دکلی ایدی؟ حالبوکه قرآن
 لکریم « هدی للمتقین » اولدینی ایچون بو
 قوم امی وجاهلی حقایق ایله ارشاد و تربیه
 یتمشدر. باخصوص بومیانده اصل شو
 کیفیت مهمه بحالب نظر دقت و حکمتدرکه
 « لعلکم تذکرون » و « لعلکم تعقلون »
 و « لعلکم تفکرون » کبی بیک آیت کریمه
 ایله اخطار بیورلدینی اوزره حقایق قرآنیه
 نك اوقوم امی و جاهل طرفندن اکلا-
 شلمسی تعقل و تفکرایدلمسی مطلوب الهی
 اولدیغندن و ناسه عقلنك ایره چکی قدر
 سوز سویلمك حقیقتی ایسه حقایق سائر

کبی ازلی وابدی اولدیغندن او قدر مقام
 عالییه و حقایق دقیقه نك او قومه تفه
 ایدیله بیلیمش اولسی ایشته بر معجزه کبرادر
 قرآن کریم حقایق مذکوریه بی اویله برلسان
 اعجاز ایلله سویلمشدر که شمسك بر مستقر
 استقرار و آنك اوزرنده جریانی ویرلرند
 طور یورلرطن اولسان طاغلك حرکت
 یومیه یه تبعاً سیار بلوطار کبی سیرانی و سمت
 رأسمزده من القدیم سموات اولق اوزر
 تعبیر ایدیلن طبقاتك « سبع طرائق » یعنی
 محرك سیارات اولان یدی یول اولسی
 وارض و سمواته دابه لر بی وارضك
 قطبیری باصق اولسی کبی کشفیات اخیره دن
 عد اولنان یوزلرجه حقایق علمییه ده او
 زمان اویله برلسان ایلله سویلنمش که بو

برلر اوزمانك اهلنه قناعت بخش اوله بیلد-
 ری کبی بوزمانك اهلنه ده حیرت بخش
 یلقده درلر . ایشته قرآن کریمك احکام
 ریفه سی قیامتہ قدر باقی اولق « وانا له
 وانا فظون » حکم شریفی یرینی بولق آنجق
 بیله اولور . یعنی بو کونکی کونده دخی قرآن
 کریم عموم نوع بشره منزل همده معارف
 جدیده و مدنیت مکمله ایله ترین ذات و صفات
 یلمش بولن ان نوع بشره لایق بر کتاب
 لہی اولدیغنی بو صورتله یالکز مؤمنلرک
 یکل کافرلرک بیله نظر انصافلرنده مرتبہ
 تحقیقه ایصال ایلر .

شو مسئله مهمه اوزرنده کلامی براز
 اتطویل ایلمش ایسه کده بیهوده یره صحیفه لری
 طولدیر مامش اولدیغمزی قارئین کرامتک

تسلیم بیوره جقلرخی مروت قدر شناسیلر ندر
امید ایلرز. ایشته سوزی ینه دراپهره
ترك ایدیورزكه ینه براقدینی یردن
باشلايور. دیوركه :

— آباء کنیسائیہ نزدندہ قلہٗ بابلدہ تغیر
السنہ مسئلہ سی نوع بشرک ایلک لسانی حقندہ
برطاقم ظنیات غریبہ یہ یول آچشدو. بونلردن
بعضسی دوشونملردرکه حضرت آدمک لسانی
یالکز اسملردن متشکل اولوب بونلردخی هر
بری هجای واحدن عبارت ایدیلرده بالاخره
لسانلره عارض اولان تغیر متعدد هجالرك لسان
نوع بشره کیرمش اولمسندن نشأت ایلدشدو.
فقط بوارباب تدقیق احتمال اونوتمش اولمیلدرلرکه
نوراندہ حق تعالی ایلہ حضرت آدم ویلان ایلہ
حضرت حوا آرہ سندن جریانی خبر و یریلن
محاوره لرده برکلامی تشکیل ایدن افعال وادواتک
کافہ سی موجوددر. مدققین کنیسا هر حالده نوع
بشرک ایلک لسانی عبرانی اولدیغندنہ اتفاق

المشتر ایدی. انبیایه داتر ایدیلن مباحث هپ
فکرایله توافق ایلور ایدی.

بز دیرز که :

— دراپه رک بو انتقادی قوتلی وبا
خصوص حقلی دکلدرد. اما یالکز بزم حکمت
فرأنیه من حسبیلہ «وعلم الادم اسماء کلها»
نقطه نظرندن دکل. زیر ا تعلیم اسمادن مراد
بر لسان تعلیمی اولمدینی مرتبه بدهدهدر.
حضرت آدم ذاتاً استعداد ناطقیتله خلق
بیورلمش اولدیغندن کندیسنه یکیدن تعلیم
لسان عادتاً حاصلی تحصیل عدا اولنور. تعلیم
اسمادن مقصود الهی او اسمانک مسمارینی
حضرت آدمه او کرتمک دیمک اوله جنی
بایهیات طبیعیه دندر. بو بولده کی تعلیم ربانی
یالکز حضرت آدمه می مخصوصدر؟ یالکز

نوع بشره می؟ کندی مساعیسی کند؟
 موجودیتی محافظه‌یه کفایت ایلمک اوزر
 خلق بیورلمش اولان خلائقک کافه‌سی بر
 صورتله بویولده برتعلیم ربانی‌یه مظهر درلر
 یورطه‌دن چیقار چیقماز صوده یوزمک
 باشلایان اوردک وقازجیو جیولرینه بو صنعت
 سباحتی تعلیم ایدن کی‌مدر؟ بو نقطه‌دن
 آلکزده برچوق حیوانلرک حیرت افزای
 عقول عقلا اولان عملیات مهمه‌لرینه
 وارنجه‌یه قدر هر بری برر صورتله مظهر
 تعلیم ربانی اولدقلرینی کوسسترلر. قرآن
 کریمده «وما کنا عن الخلق غافلین» آیت
 کریمه‌سنک دلالت ایلدیکی حکمت دخی
 بودر. یعنی صنع و خلقت ربانی‌یه حقایق
 الجا آتندن اول صانع اعظم جلت قدرته

نظامه حضرت تلی فافل اولیوب هر مخلوقه
ازم معیشتی کنیدیسی تعلیم ایلماشدر که
بیعیون فلاسفه حیوانانده کی بواثر تعلیمی
انسته قوت آنیمال ایله تعبیر ایلماشدر در
حسن حیوانی استعداد حیوانی میل حیوانی
بی بر معنایه دلالت ایدر بر تعبیر در شو
استله ده در ایه رک انتقادینی طوغری و حقلی
وله مدیغمزک سببی ایسه غیلولوژی یعنی تتبعات
سانیه اربابنک وصوله تقرب ایلد کلری
مض حقایق در بونلر عالمده هر شیدک تتمی
ناعده تکامله تابع اولدینی کی لسانلرک
شکلی دخی بوقاعدهیه تابع اولدینی حکم
ایتمشدر در واقعا جزوی بر تأمل ایله کو
ریلور که بو کونکی حوایج و ترقیات مدنیه
مزک الجاسیله استعمال ایتدیکمز السنه حوا

يجك بو قدر آرتمديغي و بناءً عليه ترقى-اتك
 بودرجه لرده توسع ايتمديكى زمانلر لسانه
 قياس بيله قبول ايددمز. يتوتت تابسر
 و مع التذوق اكل و شرب حوايجندن
 وارسته اولان اولين نوع بشر البته بوكونكى
 قدر وسعت لسانه مالك دكل ايديلر .
 « بوكونكى قدر وسعت لسان !..... »
 ديوروز . دقت بيورلمليدر كه بو لساندن
 مقصود لسان عاديدر . اكر علوم لسانه
 انتقال ايدمك اولور ايسه ك هر فك
 بيمكدرجه اصطلاحات مخصوصه سى باشلى
 باشنه برر لسان تشكيل ايدرلر . علوم
 و صنايعده مترقى بر ملتك لسانى اليوم
 سكسان يوز بيك كله تشكيل ايتمكده در .
 حالو كه عادى لسانجه انسان بيك قدر كله

پك كوزل تكلم ايدە بيلور. يدي سكر.
 كله ايله مكملأ يازمغە دە مقتدر در.
 اصل ايلك آدمرك لسانلرى پك محدود
 الدىنى بو كونكى كونده متفق فيە اولدىنى
 طبيعت دىخى بو حقيقتى بزه كوسـترـ
 كده در. زيرا باديه پيمای وحشت اولان
 نوامدن كافه سنك لسانلرى حقندە اجرا
 اديلن تدقيقات كوسترييور كه بونلر آنجق
 ايكي يوزكلە دن متشكل شيلر اولوب آنلر
 خى اربابنك حافظه لرندە تماميله يرطو تمامش
 ولد قلرندن سريع التبدلدرلر. مثلاً برمدقق
 كرمى سنه اول بر قبيله يه اوغرايوب لسانى
 دقيق ايلمش ايسه يكرمى سنه صكره ينه
 او قبيله يه اوغرا دقده لسانجه ايجه فرق
 بوليور. سنه لر آرتدقجه بو فرق دىخى او قدر

آرتیور که ایکی سلاله صکره لسان بالکلا
 دکیشیور. شو صورت ابتدائیہ سندہ بولنا
 لسانلرک تشکلی کیفیتنه کلنجه بوبانده بز
 م سمانلق و عثمانلیلق عالنده ایلک صاحب
 تتبع اوللق اوزره تمیز ایتمکده بولنان ولہ
 چلبی حضر تلرینک ترک لسانی حقنדה اجرا
 ایلماکده بولندقلری تدقیقات و تتبعات دخی
 دلالت ایلور که انسانلرک مبادی تکملری
 هب هجای واحادن متشکل الفاظ ایلہ
 وقوعه کلمشدر. مدقق مشارالیه بومبختی
 حقیقة تدقیقات موشکافانه ایلہ توسیع
 بیوریورلر. حال بوکه دیگر جهتدن چین
 و ژاپونیا و بر درجهیه قدر سانسقریت
 لسانلری ده بونتیجه تدقیقاتی تأیید ایدیورلر.
 زیرا کندی موجودیتلریله کوستریوریورلر که

را اکثریتله عن اصل هجای واحد
 بارت اولوب بونلرک بعضلری حرکه
 وحه ایله « ب » و مکسوره ایله « ب »
 ضمومه ایله « ب » صورتنده درکه بونلر
 نط بشرک اک قیصه سی و بنساء علیه اک
 ندائیسیدر. بوندن صکره او بررتک هجا
 ندر یح بیومشلردر. مثلاً حرکه درجه -
 ندن حرف مد درجه سنه واروب « به
 بو » اولدقلری کبی ینه هجای واحد
 و لقاوزره ایکی حرف برلشهرک فتحه ایله
 بر « و کسره ایله « بر » و ضمه ایله « بر »
 اولدقلری کبی حرف مد ایله « بار بهر بیر
 ور » دخی اولمشلردر. حتی ینه هجای
 واحد تشکیل ایتک اوزره اوچ حرف
 برلشوب فتحه ایله « برق » کسره ایله

« برق » ضمه ايله « برق » اولدقلى
 بونلر دخى حرف مد ايله « بارق بهر
 بىرق بورق » صورتى المثلدر. السنه
 كلماتى هجاي واحدن متعدد هجالره حير
 ترقيدمه هر هجانك ينه آبرى آبرى بر
 معانى اصليه به دلالتى محافظه ايديله
 بناء عليه « لى — چانق — تو » صورتند
 آره لرى فصل ايدلدیکی کبی آندن صکره کی
 تکاملنده ایش معانى اصلیه بی مراد ایتماک
 مرتبه سنی ده بولنجه متعدد هجالردن کلمه
 واحده تشکلی دورینه کیرلمش عدا اولمشدر.
 ادوات جهتی ده بویله در. تصریف افعال
 جهتی ده بویله در. کلمات اصلیه به برصوت
 علاوه سیاه معنای اصلیلرک توسیع و تکثیر
 ایدلدکری قاعده سی تالسان هر بک دور

ظلماتنه قدر کله رک کتب صرفیه ونحویه-
 به کیر مشدر. ایشته بوتدقیقات فیلولوژییه
 المرآ کنیسا اربابنک السنه ابتدائییه ده
 باتک هجای واحدن عبارت بولندقلری
 نقنده کی ظنلری دراپه رک یامق ایسته دیکی
 بی شایسته استهزا عد اولنه مز. حق تعالی
 بله حضرت آدم و ییلان و شیطان ایله
 حضرت حوا آرمسند سببق ایدن محاوراتک
 وراتده نقلنه کلنجه : دراپه رک بو بابده کی
 ستهزاسی بالکلیه ناججادر. تورات یازلدیفی
 زمان بنی اسرائیل لسانک تکاملی تکمیل
 درجه سنه وارمش اولدیغندن ابتداده بو
 محاوراتک هجای واحدن مرکب اسملر
 ایله اجرا ایدلدیکی کوسترملک ایچونینه
 او یولده یازلمسی لزومی تصور و تخیلهده

صیغه مز. حتی تور اتدن یکر می اوتوز ع.
 صکره قرآن عظیم الشان ینه بو یولده
 سوزلری لسان عربك شیوه طبعیه سو
 مقتضاسنجہ نقل ایلمشدر. اما حضر
 آدم لسانك عبرانی لسانی اولسی حقند
 کنیسار بابنك ظنلر ینه فیلولوژینك مقدمات
 واقف اولانلردن هیچ بر کیسه اشتراك
 ایده مز. تدقیقات فیلولوژیہ حقیقه ام الا
 لسنه عداولنه بیله جك لسان اول هانکیدی
 اولدیغی تعیندن هنوز بعیددر. حضرت
 موسانك یازدیغی عبرانی لسانی بیله عبرانینك
 هانکی نوعی اولدیغی کسیدیر یله ماکدهدر.
 زیرا الیوم مثلاً « ترك لسانی » دنیلدیکی
 زمان امور نهرندن آدریاتیق کور فزینه قدر
 بولسانك برچوق انواعی اولوب بعضلری

ریاه . ویلش مکده ترجانه محتاج اوله جق
 ججه لرده یکدی کیرینک یبانهجیسی اولدینی
 و خود « یونان لسانی » دنیلدیکی زمان اوج
 ک سنه لك بر قدمه مالکیکندن طولای بر
 و انک یونانهجیسی دیگر زمانک یونانهجیسنه
 درجه لرده یبانهجی دوشدیکی کی بو حال
 عبرانی « لسانی حقندده واقعدر . حضرت
 اهیسمک اورفهدن کتوردیکی کلسدانی
 لسانی سوریه و مصر طرفلرنده عصر لر
 بوره رک بعده تیه صحرا سنده موسوی لر
 لسانی اولمش و آندن صکره حضرت عیسی
 مانسه طوغری رنگدن رنگه کیره رک
 هایت برظن و تخمینه کوره انجیل شریفک
 صل لسانی عد اولسان « ساماریتن »
 سورتی آلمشدر . صورت کشت و کزاری

و ترجمه حالی بوقدر جق بر تعریفدن استدلا
 ایدیلن عبرانی لساننک دیگر طرفدن عربی
 لسانیه دخی اوزق رنداش اولدیفی و هر حاله
 کذرکاهی اولان یرلرده و کچوردیکی سنه لرد
 نیجه فر عار شعبه لر تشکیل ایلمش بولندی
 حاله تورات اصلی و حقیقینک بولردر
 هانکی سنه نسبت ایدیله بیله جکی ارباب تدقیق
 نزدنده کسیدیر یله مز ایسه آرتق لسان
 عبرانی بی حضرت آدمه قدر واردیر مق
 خصوصنده کی تخمینا تک درجه سی شایسته
 ملاحظه قالور. کنیسا اربابی بوطنه دوچار
 ایدن شی بنی اسرائیلک جدی حضرت
 ابراهیم عد اولمنسی و آنک دخی کاسدانی
 ملتندن بولمنسی و کلدانیه نک بابله یقین اولوب
 بابلاک دخی معهود قله مسئله سندن طولانی

د نوحه محل انتشار عد ایدلمسی قضیه.
 عد اولنیور ایسه ده قضایای مذکوره
 حضرت آدمک دکل آ حضرت نوحک بیله
 لسان عبرانی ایله تکلم ایلمش بولندیغنی
 لجامه مدار اوله من. بو حکملر اولسه اولسه
 فضیات قبیلهندن اوله بیلوب ایش فرضیات
 ق. قدن صکره دخی حضرت آدمدن قطع
 نهر (زیرا احوال قبل الطوفانه قدر بو
 انده کی اطلاعات تاریخیه بی ایصاله هنوز
 کان تصور ایدیله مامشدر.) فقط حضرت
 حک ترکجه تکلم ایلمش بولندیغنی فرض
 نك دها قولایدر. زیرا « ترك » نامنك
 ردی یا فتمك یا اوغلی و یا خود حفییدی
 لان برذاته قدر واردیر لمقدم اولوب
 باده اجرا ایدیلن تدقیقات لسانیه بی

عبد عاجز دخی بر صورت جا یه ده
تحقیقندن کچوره رک ترک لساننک هنش
فی انواق حضرت نوحه زیاده سیله تقریر
ایدلایکنی کورمش و بویولده استحصا
ایده بیلایکم بعض نتایجی معلم ماقس مولا
حنابلرینه دخی سویلمش ایدمده بر فرض
اولق درجه سنده اولسون قوتی تصدیق
ایلمش لر ایدی. ترک لسانی حضرت نوح
قدر ایصال خصوصنده کی وسائط استدلالیه
نظراً عبرانی لسانی دکل آ آنک دخی اصلی
اولان کلدانی لسانی بیله حضرت نوح
ایصال خصوصنده کی وسائط استدلالیه
حقیقه دها بعید قالمقده در. مع هذا بو
مباحثده حقیقت قطعیه هنوز وصول
میسر اولیوب السنه آریه حقنده مستشر قلم

بقایای ایسته‌هپ بوم مقصده متوجه اولان
 ساعیدن بولمغله بو حقیقت بوندن بویله
 بر اوله بیله جکدر. نوبت کلامی ینه دراپه‌ره
 ایلپورز. دیورکه :

— یونانی اولان آباء کنیساتیه‌نک حسابلرینه
 ره انتشار اولاد نوح ائناسنده یتیمش ایکی ملت
 کل ایلیمش ایدی. سنت اوکوستن دخی بو حکمه
 ایزاک ایلیمکده در. فقط کورونیورکه بو حسابده
 بعض مشکلات بولمشد. زیرا عالم مدقق
 قفورد « تاریخ مقدس ایله تاریخ غیر مقدس
 مسنده کی مناسبات » نام اثر نفیسنده بو
 مسئله دن عریض و عمیق بحثله اثبات ایلپورکه
 صورتده یتیمش ایکی ملت تشکیلی صحیح ایه بونلرک
 برنده ارکک قادین چوجق اوله رق نهایت
 نرمی برر و یگری ایکیشر نفوس بولمق لازم
 ور.

بز دیرزکه :

— وولتر دخی بوم مسئله ایله اشتغال

ایتمشدر. بوبابده آتخاذایدیلن اساسی ا
 نلره برر مدت عمر تخمین ایدهرک اوما
 عمر ظرفنده هر قادینک قاچر دفعه تو
 ایده بیله جککرینی قیاسدن عبارتدر. بو تخ
 و بو قیاس اوزرینه یوروتیله جک حسابلا
 طوغری یه یقینلغنی کندی اربابی دخی ا
 ایدمزلر. واقعا کنج اوله رق وفات ایدن
 هیچ طوغور میسه جق اولانلره فلانلر
 دخی برر پای چیقاررلر ایه ده بو احتیاط
 دخی حسابک خطاسنی آزالتمغه بیوجک
 یاردیم ایدمزلر. بو حالده بز دو قنور
 قفوردک حسابنی طوغری اوله رق قبو
 تقرب ایدمیه جکمز کبی کنیسا اربابند
 دیدکاری « یتمش ایکی ملت » سوزینه دخی
 بو کون ویریله بیله جک اولان اهمیتک بیکد

ورنه بیله ویرمه که تقرب ایدمه میز. انتشار
 بود نوح اناسنده چارچاقوق یتیمش ایکی
 این تشکل ایتیمش اولدیغنی فرض ایتمه
 و مللرک کرک احوال جغرافییه سی و کرک
 ملتلرک مرتبه مدنییه سی مانع اولور. بو
 مللری الیوم عجم کرد صرب ترک ملتلری
 و صورتنده تلقی ایتک ایچون بونلرک
 لکیل ایلدکلری جمعیات مدنییه دن بعض
 آرقالمی ایدی ده آنلردن استشهاده اولملی
 سی. حالبوکه آنلردن پک چوق صکره
 تشکل ایتیمش وزمانلرینه کوره ترقیات
 نیه نك مرتبه غایه سنه واصل اولمش
 شان فرس قدیم و بابل و آثورکی ملتلرک
 اقدقلری آناردن استدلال و قیاس ایدیلده.
 لک اولور ایسه اولاد نوحک زمان انتشارنده

جمعیت و مدنیتری لاشی قییلندن عدا اید
 لازم کلور. بوجعیته لاره بر « ملت » د
 بیلمک شویله طورسون بر « عشیر
 دیمک بیله کوچلشور. کذلک مدنیته
 دخی « مدنیت » عدا اولنق شویله طورسون
 « بداوت » عدا اولنقده بیله مشکلات
 رینور. بزدر ایه رک یرنده اولسه ایدک د
 ایله علم آره سننده کی نزاعی بو فرضیه
 ووهیمیات جهتترینه قدر وارد یرمز اید
 مقصود اولان شی ارکان کنیسائیته نک توها
 وظنیاتی حقایق علمیه دن اولق اوزره صا
 بیلملری یولنی آرتق قیامق اولدیغنه کور
 سائر مباحث مهمه کافی کورملی ایدی.
 ایسه ایشته ینه سوزی کنیدیسه براقیور
 جناب معلم دیورکه :

— انبیانك مدت عمر لری اوزرینه بناایدیان
 باباتك بر مهم نقطه سی بو ذوات محترمه نك
 سی مدت حیاتلری حساب ایلمك جهتند در.
 میت اوزره فرض ایدیلور ایدی که طوفاندن
 هم تساوی لیل و نهار دائمی اولوب طبیعت
 ده شمیدیکی که تغیرات یوق ایدی. وقوع
 فاندن صکره ایسه عمر بشریاری یاریه تناقص
 ی. حضرت داود زماننده یتمش سنه دن
 ده زیاده دکل ایدی که شمدی دخی اوپله در.
 دن ماعدا دنیلور ایدی که تغیرات مواسم طوفانك
 وعی اثناسنده محور ارضك تبدیل استقامت
 مسندن نشأت ایلوب حین طوفانده بتون بر
 زینی صو باصمش اولسی دخی شرائط صحیه
 ریه یی بالاخلاق قانك غلیانسه و الیاف وجو.
 نك ضعفه سبیت کوستر مشدر. متقدمین
 یانك فوق العاده طول عمر ايله معمر اولمردن
 شکل مشکلاتی بر طرف ایتك اوزره مدققین
 نیسائیهدن بعضری اخطار ایلدیلر که تورانك
 بر ویردیکی سنه لر شمسی اولیوب قمری اوله.

ییلورلر. بو حساب انبیانک عمرلرینی بر حد م
ارجاع ایده ییلورایسه ده دیگر جهتدن بوندن
فنا بر اشکال تولد ایلر. زیرا سنین مذکور
بو وجهله قری اولملری لازم کلور ایسه بو
محترمه دن بر طاقلری هنوز بش یاخود
یاشلرنده ایکن اولاد یتشدیرمش اولملری
ایلر.

بز دیورز که :

— بو وجهله سنه حسابلری تأویلا
توراتیه میاننده اک زیاده موجب مشکلات
اولان شیردندر. اصل مشکلات د
« سنه » دنیلدیکی زمان بوکاتعین اولنه
مقدار اوقات حقنده در. بومشکلاتک
ونصارایه اصابت ایدن مقداری یوزلرجه
قرآن کریمده ایسه قصص موجوده ایچ
یالکز بردانه سی وارد در که اوده حضرت نوح
کندی قومنه طقوز یوز اللی سنه ملا

المشر بولمسی قضه سیدر. بو یولده خبر
 دیرلن سنه لک بزجه معروف اولان سنه.
 دن اولمادیغی ینه دلالت قرأنیه ايله
 هر مرزده تابتدر. زیرا یوم دنیلن شیدک
 لاله الله بزم صایدیغمز سنه لک بیکی کبی
 الدینی حقنده کی آیت کریمه دن استدلالت
 ارز که بو یولده کی اسماء اوقاتک بزجه
 معروف اولان معنالرندن بشقه معناری
 صوددر. خوش سنین قمریه حسابی
 حضرت نوحک طقوز یوز الی سنه لک
 رینه تطبیق ایده جک اولور ایسه ک سکسان
 لک قدر بر عمر بولورز که عمر طبیعی یه
 ببتله هیچده فوق العاده دکلددر. حضرت
 حک فلان یاشنده ایکن اولادی تولد
 ایدیکنه دائر قرآن کریمده هیچ بر اشارت

بولمديغندن بزم بويولده كي تاويلامزدرا
 ديديكی کبی دها بیوک بر مشكل تولید
 سبب اولمز. بزجه سلطان یکانه حجت
 قرآن کریم اولوب آندن ماعدا اقو
 صحت قطعیه سی مطلوب و مقصود
 دکلدر. ذاتاً قرآن کریمده بر « تار
 اولمق رنگ و صورتی ده یوقدر که تکذ
 ممکن اوله بیلسون. بو رنگ بو صو
 توراتلرده تماماً وارددر. او حالده تو
 تکذیب اولنور ایسه آنک تار یخلک شاننه
 بر نقیصه ایراث ایدلمش اولور و قرآن
 بوندن ده مصون و منزّه قالور. ینه در
 سوزنده دوام ایله دییور که :

— توراتک علوم مقدسه سی آباء کیس
 طرفندن تفسیر اولمق صورتیله خصوصات آقا
 مبیندرلر : اولاً زمان خلقت بالنسبه پک

ب میلاد عیسا دن آنجق درت بش بیک سنه
 تقدمدور. ثانیاً امر خلقت بهری یکر می در در
 عتدن عبارت اولی اوزره الی کونده ختام
 شد. ثالثاً طوفان بر صورت عمومیه ده وقوعه
 ب طوفاندن صکره یشایان حیوانات سفینه
 ده بولوب قور تلمش اولان حیواناتک نسلیدر.
 ما حضرت آدم بر معصومیت مکمله حالنده
 تیلوب فقط کندیسندن صادر اولان زله نیک
 مجازاتی اولادینه ده انتقال ایلمشدر، اشبو
 نقطه ایله بولردن ماعدا سائر برچوق
 لرمیاننده بالخاصه ایکی نقطه واردر که آنلر
 ارکان کنیسا صورت مخصوصه ده اصراره
 بیلرینی مجبور کور مشلردر. بوا یکی نقطه نیک
 بی خلقت عالمک میلاد هیسایه نسبتله بر منوال
 ر درت بش بیک سنه دن عبارت اوله جق
 یقینلغیدر. زیرا حضرت آدمک هبوطیله
 سرت مسیحک (اعتقاد نصاریه کوره) نوع
 ری مسئولیت زله دن خلاصی آره سنده کی زمان
 در اوزون اوله جق اولورایسه اولاد آدمک

قسم اعظمی بومسئولیت التندہ او قدر مدید
مدت اہمال ایلا دیکندن وکنندی مرحمتی حضر
عیدادن صکرہ کلن انسانلرہ حصر ایتدیکنده
طولای (حاشا) حق تعالیٰ حضر تلرینه ایدیلہ
اعتراضی دفع ایلمک دخی او نسبتده مشک
اولہ جقدر.

تصریحاً علاوہ ایدہ لم کہ :

— دراپہ رک بوسوزندہ کی قوتی اکلا
یہ بیلمک ایچون یالکز نصرانیتہ مخصوص
اولان شومسئلہ بی در خاطر ایلمک اقتض
ایدر کہ قرآن کریمده حضرت آدمک ذل
سندن صکرہ استغفار ایلدیکی واستغفار
عند اللہ قبول وکندیسی عفو بیورلدیف
صراحتہً خبر ویرلمکده ایسده نصارانک
توراتلردن استدلالی بویله دکلدرہ خوش
توراتلر بو نقطہده اخبار قرآنیہ یه کلیاً

طعياً مخالف دکل ایسه لرده لسان تور اتک
 هـ و ف اولان ضرابتندن طولانی نصارایه
 و اخبار قرآنییه به مخالف براسه تدلاله ده
 کان کوستر مشدر. ایمدی نصارا دیر لر که :
 حضرت آدمک جنت العـدنن بالاخراج
 بی زمینه تنزیلی بو ذله نک مجازات مقتضیهـ
 میدر. حتی بو ذله نک مسئولیتی کندی
 الادینه ده منتقلدر. او یله بر صورتده که
 حضرت آدمدن حضرت مسیحـه قدر انسان
 یله نه قدر نفوس بو دنیا یه کلمش ایسه
 الهی مسئولدر. زیرا نوع بشری بو
 مسئولیتدن قورتار مق فیضی مسیح ابن
 مخصوصدر. ابن الله نوع بشری بو
 مسئولیتدن قورتار مق ایچون قربان اولمشدر.
 عقیده خرسـتیانلغک عقاید اساسیه سندن

اولوب خرسـتیانلق کنیـسـاسـنك اعـا
ایـسـه آنـك علیـهنـده کی اعـترـاضـاتـنـك الـك
ومـدهـشـلـرـنی بـو نـقـطـه او زـرینـه بـنا ایـلـمـشـلـر
دیـمـشـلـر دـر کـه : نـوع بـشـر دـه فـی الحـقـیـقـه
بـر مـسـئـولـیتـی تـو هـم اسـاسـاً طـو غـری او لـه
زیرا بـر پـدـر ك حـر کـاتـنـدن او لـاد و انـسـا
مـسـئـول او لمـسی هـیـیـچ بـر ذـهنـه صـیغـه مـن .
نـفـس یـالـکـز کـنـدی ا حـو الـنـدن مـسـئـول او لـه
(قرآن کریمـه لـها ما کـسـبـت و عـلـی
ما ا کـتـسـبـت قـول شـر یـفـیـلـه و ضـع او لـه
اسـاس) و لو سـلم نـوع بـشـر ك ذـلـه آدـم
مـسـئـولـیتـی تـو هـم ایـدیلـه بـیـلـسـون . بـو مـسـئـول
جـنـاب حـقـه قـار شـو بـر مـسـئـولـیت او لمـق لا
کـلـدیـکی حـالـده آنـك عـفـوی ایـچـون بـر قـر
حـق تـعـالـی نـه دـن ا حـتـیـاج کـور سـو

موص که بو قربانک ابن الله اولدینی
 قاد ایدیلن مسیح اولسی نهدن لازم
 بن؟ زیرا اومسیحه ابن الله صفتی
 اب عین آله صفتی ده ویرلمشدر. بو
 ایش شویله بر صورت عجیبه آلیور:
 ن کندی تبعه سنده بر قباححت کورمش.
 حتی عفوایده بیامک کندینه مخصوص
 لاحت بر قدرت ایکن عفوایده میوب
 بر فدا کارلق مقابلنده صاتون آلتق
 کلش (زیرا نصارا دیرلر که حضرت
 کندینی فدا بهاسنه نوع بشری تکرار
 ن آلمش. یعنی قور تارمشدر) بو فدا-
 ایسه کندی اوغانی واوغلی ینه
 دن عبارت بولنق حسیله کندی
 نی فدا دیمک اولمش. تکراره حاجت

یو قدر که بوملاحظات بوانتقادات بزم
 نلر طرفدن اعتراض یوللوسویلدنور
 دکلدر. ینه نصارانک کندی ین
 وقوعبولمش ودوام ایتمکده بولنمش
 مجادله یی نقل ایدیورز. ارباب مجاد
 صورتی نصرانیتک عقل ایرمیان
 غریبه سندن عد ایدرک نهایت دیور
 ذله آدمدن نوع بشره انتقال ایدن مس
 رفع ایچون حق تعالی فی الواقع بویله بر
 بویله برفدایه احتیاج کوریور ایدی
 باری اوفدای قریانی ممکن مرتبه تیز
 ندرملی ایدی. هبوط آدمدن میلاد مس
 قدر دوت بش بیک سنه لك زمان کچور
 میلارلرجه نفوسی بومسئولیت آلتنده
 ایتمکده نه معنی مقصود ایدی؟ ایشته درایه

اشارت ایلدیکی قضیه بوقضیه در. یعنی کنیسا
 اربابی هموط ایله . میلاد آره سنده کی سنه لر
 چوغالدجه اعتراضك شدتی آره جغنی کو-
 ره رك تاویلات واقع لرینی دخی او مدتی امکان
 مساعدا ولدینی قدر قیصا لتمق جهتنده یور و تمك
 مجبوریتی التنده بولدق لرینی کو ستر مکده در.
 بواضا حاتی طولایسندن براعتراض اوله رق
 ایراد ایتدك. ذاتاً « مدافعه » لر مزده بو
 بحث . بسو طدر. دراپه رك سوزی اكلا-
 شيله بیامك ایچون سویلدك. ایشته سوزده
 ینه اودوام ایدیور. دیورکه :

— کنیسا اربانك پك زیاده التزام ایله -
 کلری ایکی نقطه مهمه نك ایکنجیسی ایسه حضرت
 آدمك مکمل ومعصوم اوله رق یاراتلمش بولنمی
 نقطه سیدر. زیرا ذله حسيله مشار الیهك هبوطنه
 وبالاخره بعثت مسیح ایله نوع بشری تخلیصه

احتیاج حاصل اولق ایچون بونقطه نك وجودی
 ضروری کورونمش ایدی . بناءً علیه کنیسا
 اربابی امر خلقی پك اسکی کوسترمکه دلالت
 ایده جك شیلری رده کندیلرینی مجبور کوردکاری
 کبی انسانك تکامل قاعده سنه اتباعی یعنی پك
 اوزون بر زمان طرفنده بر مرتبه عادیه دن مراتب
 علیایه صعودی حقنده علمای اسلامیة نك تأسیس
 ایلدکاری قاعده بی ده رده کندیلرینی مجبور
 کور یورلر ایدی .

مقصدی تصریح ایچون دیه لم که :

— امر خلقک التی کونده اتما منه

دائر اولان روایات توراثیه بی عینی عینه
 اخذ ونقل ایلیان بعض علمادان ماعدا
 محققین اهل اسلام اشبوالتی کونك هربری
 یکر می دردر ساعتدن عبارت کونلردن
 اولسی ظننی فی الحقیقه قبول ایده مامشاردر .
 بوراده دراپه رک خبر و یردیکی تکامل

انوتی ایکی صورتده وضع ایتمشلردر.
ونك برنجیسی انسانك نطفه حالندن حال
لادته قدر مضغه و علقه کبی مراتبی
چمسنه نظراً بر تکاملدرکه كرك خلقت
شریه جه و كرك موالید سائر جه امر
کوینده بو مراتب بدیهیات طبیعیه دندر.
یکنجیسی ایسه « فی ستة ایام » قول شریفك
الالات ایلدیکی تکاملدر. بوایامك هر بری
زم صایدیغمز سنه لرك بیکی کبی اولدیغی
حقده کی احکام قرأنیه یی بوندن اول بیان
وایضاح ایلمش ایدك. « کالف سنه »
قولنده کی کاف تشبیه عندالله بر کونك یالکز
بیک سنه یه منحصر اوله میه جغه دلالتی ده
خبرویرمش ایدك. مفسر حکیم امام فخرالدین
رازی بوکاف تشبیه استناداً بهر یومك

شوبىك سەنەدن زىيادە اولمىسى واللى
سەنەيە قدر وارسى حقەدە كەندىندىن مە
اولان علمەنك رايلىرىنى دىخى تەفسىر
درج ايلەمكەدەدۇر. بۇ ھالەدە دىمەككەدە
اسلام ايام سەنە مەزكۇرەنك يەكۈمى در
سەعتەن عىبارەت بىر يۈم عادى اولە
ظەننى قەبۇلە تەقرب ايدە مەيۈرلەر. ذاتا
كۈنلۈك ھەر بىر بىك سەنە كەي اولە
قرآن عەزىمەدە دىخى تەصرىح بىۈرلەمقەدە ايك
اكادە مۇخالف دۈشەنك بىر ظەنەدە نە
بۇلنە بىلۈرلەر؟ «كەي» اداتەنك مەساعەدە
اوزىنە فەكرلەرنى اللى بىك سەنە درج
سەنە تۈسەيىع ايدەن علمەيە البتە بىر قەينە
وھقى قرائىن عەدەنك دلالت ايدە جەم
دركار دۇر. قەينە سەز اولەرق «يۈم» لفظ

سعتی و یرمک عبث اولور که ایشلری
 تجلری تحری حقیقتدن عبارت اولان
 های اسلامه عبث ایله اشتغالی اسناد
 یرمک حقیقه عبثدر. بونلره دلالت ایدن
 ائن ینه دراپه رک ایلرویه طوغری اشتغال
 ده جکی قرائنک عینی اولدقلری بدیهیاتدن
 منسوب فقط طبیعیاته عائد بولنان او کیفیتلر
 مقتضای کی وقوف و معلوماتلری شمیدیکی
 حده اوله مامق حسبیله «یوم» لفظی
 ی بیک سنه یه قدر توسیع ایده بیلوب ده
 اندن دهها ایلرویه کجه مامش اولملری
 طبع معذور کور یله جک، احسوالدندر.
 لرویه طوغری دراپه رک طبیعیاتدن وقوع
 له جق استشاداتی حقیقه محیر عقولدر.
 همیتی شمدیدن قارئلر منزه خبر ویریشمز

ایسه مباحث مذکورہ فی اکا کورہ اہمیت
لایقہ سیلہ تلقی ایتک ایچون دہا شہمدیدن
متنبہ بولنملری مقصدیلہ در . دیور کہ :

— شمدی یہ قدر در میان ایلدیکمز بوشلقریلہ
تناقضلریلہ « علوم مقدسہ » دنیلن شیلرک نصل
ذہنمزہ اطمئنن بخش اولہ میہ جق شیلر اولد .
یغنی حکم ایدہ بیلورز . بو حالہ دہ دو قسور
شوقفور دک اشبو علوم مقدسہ مباحثنی بر برینہ
توفیق ایدہ بیلامک ایچون نیجہ مساعی بیہودہ دن
صکرہ نہایت ویرہ بیلدیکی قرارہ بز دخی التحاق
ایلیہ بیلورز کہ قرار مذکور « نصرانیت کنیسا .
سنک ایلک عصر لرندہ کی آباء محققین صلاح حال
ایلہ متصف آدم لر عد اولنہ بیلور لر ایسہ دہ
معلومات محیطہ صاحبی آدم لر عد اولنہ منزلر
صورتندن عبارتدر . خلقت عالمہ دائر کتب
مقدسہ دہ و یریلن معلومات ارضہ ک تشکیل
وتنظیمی طوغریدن طوغری یہ ید خلقت السہی یہ
معطوف اولدیغنی کوسترر . بو امر خلقتدہ

نسباب ثانیہ نك توسطی صورتی رد ایلر . علومك
 یو باده کی اخباری ایسه ایتالیا قاسینی نام هیئینك
 رصد دور بینی ایجادندن صکره حصوله کلمشدر .
 اون دردنجی لوئی نام فرانسر قرالی پارس رصدخا .
 نه سنی مومی الیه قاسینینك اداره سنه تفویض
 ایلمش ایدی . او زمانلر کشف اولنمشدر که
 مشتری سیاره سی تام شکل کریده اولیوب
 قطبری باصق اولق حسیله شبه شکل کریده در .
 قواعد میخانیه ایسه بو حالک مبادیده سیاره
 مذکورہ نك متمیم بر جوهر دن متشکل اوله رق
 کندی محوری اوزرنده دورانندن اقتضا ایده .
 جکنی اثبات ایلمشدر . بو حرکت دوریه نه
 قدر سرعتی اولور ایسه قطبرک باصقلغیله خط
 استوانک شیشکینلکی دخی او نسبتده چوق
 اوله جنی طبیعیات امور دندر . یالکز اشبوملاحظات
 میخانیه یه ابتداء نوتون کره ارضک دخی
 قطبرینک باصقلغنی حساب ایلمش ایدی .
 تساوی لیل ونهارک تدریجاً تأخری دخی بویله
 خط استوانک شیشکینلکندن نشأت ایدوب

بوجرکتك ده يكرى بش بيك سكر يوز التمش
 سكر سنه ده برداثره حاصل ايده جكنى برادله
 حساب ايلمشد . بوندن اول دخى بيان واخطار
 ايلمش ايدك كه خط استوا آلتنده نصف قطر
 ارض قطبىر آلتنده كى نصف قطر ارضدن
 قرق اوچ كيلومترو دهها زياده در . قطبىرك
 شو باصقلقرندن ايكي كيفيت ظاهر اولور .
 برنجيسى بر زمان ارضك يموشاق بر مابه دن
 تشكلى اتمسى وايكنجيسى قواعد ميخانيقيه به
 اتباعاً يعنى اسباب ثانيه تأثيرينه شكلى بولش
 اوللرى قضيه لريدر .

بز دخى ديرزكه :

— قرآن عظيم الشانده بعض آيات
 كريمه نك انساى نزول كتاب اللهه اكلا
 شيله بيله جك بر صورتده اولمدقلى حالده
 شمديلرده وقوعه كلان كشفيات علميه
 ثمره سيله اكلا شيله بيلمكده اولمشي بودن

نخی دیمش و اخطار ایلمش اولدیغمز
 ایلله محضا کتاب کریمک احکامی قیامته
 باقی اوله جفنی هر عصرده راسه خون
 علم اولانلره کوسترمک حکمت ربانیه
 مبتنی بولماید. زیرا قرآن کریم یالکز
 ن نزولنده کی انسانلره مخصوص اولوب ده
 نمز کی اوزماندن بیکلرجه سنه صکره کی
 اولر نظرنده آرتق حکمی کچه ش عد اولمق
 م کلسه ایدی محتویات جلیله سنک یالکز
 ازمانک قابیلته کوره اولوب آندن ایلرویه
 مامسی ایجاب ایدرایدی. اوزمان احتوا
 لدیکی حقایقک آنجق شمیدیکی کشفیات ایلله
 کلاشیله بیلمکده اولمسنه نظراً دقیقه شنا
 ان اهل اذمان نظرنده کندی کندیسسنه
 حق ایدرکه قرآن کریم بو کونکی افکار

وانظار حکمت ایچون دخی منزل اول
 بو حیثیت بوندن صکره دخی الی ماشاء
 دوام ایده کیده جکدر. زیرا تفاسیر شر
 موجودهیه مراجعت ایدیلور ایسه
 ریلور که « اولم یروا الی الارض انا نلقه
 من اطرافها » آیت کریمه سی حقنده اج
 ایدیلن تفسیراتک کافه سی عقول اربا
 علومه قناعت بخش اوله جق صورتده دکلده
 « وقیل » قیدیه شوا اطراف ارضدن نقص
 دائر ایراد اولنان ملاحظاتک کافه سی اقوا
 ضعیفه دن اولدقلری مرتبه بداهتده در
 مسئله مذکوره حقنده بو کونکی وقوف
 ومعلوماته کوره دنیه بیلور که آیت کریمه
 مذکوره همان متشابهات مرتبه سنده قالمشدر
 اما الیوم ایشه قطینک باصقلنی مسئله سی

ت کریمه ایچون تفسیر تامدره بوکا دائر
 علمای کرام ایله سبق ایدن مذاکره
 قطبلرک ایکی اولسنه نظراً طرفک
 تنبیه اولسی لزومی وارد خاطرلری
 شایسته ده دقایق علمیه به نظراً طرفک
 اولسندن زیاده جمع اولسی مناسبدر
 باصقلق یا لکز قطب نقطه لرنده اولیوب
 استوایه طوغری تدریحیدر یعنی خط
 استواده نصف قطر ارضک قرق بش
 و مترودن عبارت بولنان فضله سی قطبلره
 وغری بالتدریج تناسقص ایتک اوزره
 ط استواجه بر فضله و ارضک اطراف
 نره سی ایچون بر نفصاندر شویله که بو
 ق اوچ کیلومتر وی خط استوادن قطبه
 ر ممتد اولان طقسان درجه به بالتقسیم

خط مذ کوردن بهر درجه تباعد ایدلد
 درت یوزیتمش سکزر مترو بر تناقص کورلما
 دخی بر کیفیت میخانیه اقتضاسی اولاد
 بو حالک جمله ایجابات طبیعه سندندر. او
 ایسه « نقصها » خبر الیه سنک محل وقوع
 « من طرفیها » اولق دقایق فیه ایله توفیر
 قبول ایده میوب « من اطرافها » اولمز
 تمامی تمامه موافق دوشر. بو حالده بلطف
 و عنایته تعالی تحقق ایلر که قرآن کریم
 علمک بو منازعه سندن دخی بری و مصوندر
 سوزده ینه دراپه ردوام ایدیور. دیور که
 — اسباب ثانیه نک نفوذی یالکز شکل ارضک
 خارجنده بو شبه کریت ییچمنده کورلمسکه دخی
 قالیور. آنک طبقات داخلیه سی تنظیماتنده
 کور یلیور. از جمله بر طاقم طبقات متحجره
 منجمده مشاهده اولنیور که عمق لری یعنی قالیقلری

بومترو لر ايله اولچیلیور . حال بوکه بونلرک
 بولر ایچنده کی مواد تراپیه نک یواش یواش
 کونتیسندن تبحر ايله حصوله کیش اولدقلری
 اعتراض دکلدرد . ذکر اولسان مواد
 ایسه ارضک اسکی طبقاتندن میاه جاریه
 برابر آقوب نقل اولدقلری محققاتندرد .
 کوزلرمن اوکنده دخی حالا وقوه کلهکده
 انسان بوکیفیت کوسترییورکه بونلرک حصولی
 جوق زمانلره محتاجدر . زیرا بر عصر
 ارفنده آنجق برقاج سانتیمترو قالینلق پیدا
 بیلورلر . او حالده بونلرک برقاج بیسک
 بولومترو قالینلق پیدا ایده بیلملری ایچون نه قدر
 مانه محتاج اوله جقلری ملاحظه یه شایاندرد .
 صرسوا حلتک احوالی ایکی بیسک سنه دن متجاوز
 رزماندنبری معلومدر . اوزماندن بو زمانه قدر
 یل نهرینک صولریله کلوب نیل منصبنده دکزه
 چوکن مواد تراپیه ایجه حس اولنه بیله جک قدر
 قره بی دکزه طوغری چیقارمشدر . فقط ترقینک
 بودرجه سنه نه اهمیت ویر یله ییلور ؟ دوشو .

نمیدر که تکمیل مصر سفلایه بوضوح و تدریج
 طولدیر سیه حصوله کلمشدر. میسیدنی نهری
 منصوبنده آمریقا ساحلی دخی اوچ عصر د نهری
 معلومدر. او مدت ظرفنده مکسیکو کور فزی
 ایچنه طوغری ارض همانده حس اولنه میه جق
 قدر ایلر ولیه بیامشدر. بوکا مقابل بر زمان نهر
 مذکور کورک منصبی شمیدی سن لوئی دنیلن یرده
 اولدینی آثار ژه ثلوییه سیه منفهمدر. بونقطه
 ایسه شمیدیکی منصبه اوچ یوز فرسخ بعیددر.
 مصرده آمریقاد بتون ممالک دنیا ده ساحلر
 د کزی پرمق پرمق طولدیر مق صور نیله حصوله
 کلمشدر. بویله بر ایشک محتاج اولدینی زمان
 شمیدی به قدر بویوله یاپلمش اولان ایشک
 مقدار یله بر لکده دوشونیه جک اولور ایسه
 طبیعتک بو عملیاتی ایچون نه قدر زمان صرف
 اولنش اولدینی تعقل ایدیه بیلور. حال بوکه بر
 طاقم کوللرک طولش و بر طاقم طبقاتده مواد
 ترابیه ایله مخلوط اولان مواد نباتیه سونکر
 طاشی طبقه لری تشکیل ایتش و طاغلرک طوپرا.

ایری سو یولمش و دگز کنارلرنده طالنه لرك
 ضرباتيله قیالراویولمش و هوانك رطوبتی و حامض
 ناربونك تأثیريله عظیم طاش کستله لری یووارلاق
 برر شکل پیدا ایتمش اوللرینه نظر ایدیلوب ده
 نه قدر زمانلر ظرفنده بو حاله کیرمش اولدقلری
 دوشونيله جك اولور ایسه حسابك نتیجه سی یه
 یوقاروده بیان اولنان نتیجه یه چیقار . اصل
 مبدأ کلامزده انظار دقتی جلب ایلدیکمز طبقات
 منجمده متحجره ایسه مطلقا عن اصل همان افق
 بروضعیتده بولنان اووالر اوزرینه چوکمش
 اوتورمش مواد تراییه درلر . بونلرك بر چوغی
 بعض حرکات تدریجیه ایله متخالف میللر پیدا
 ایدرك هر شکله زاویه لر حاصل ایتشلردر . بو
 تحولات عظیمه نك اسبابی نصل تأویل ایدرایسه ك
 ایدلم بونلرك حصوله کللری ایچون حد و حسابك
 خارجنده سنه لر کچمش اولدیغنی تخمین ایلیمك
 لازمدر . انکلتزده غال ممالکننده کور معدنی
 قویولرینك عمقی دوت بیک مترویه قدر وارمشدر .
 یکی اسقوچیا ده ایسه بو عمقلر دوت بیک طقوز

یوز متروی بولمشدر. طبقات مذکورده ایوم
 دکنر التنده بولندقلرندن کوریلورکه بونلر دکنر
 طرفندن تدریجی استیلا اولمشلردر. بحرك بو
 استیلاسی اوقدر آغر و او درجه لرده متمادی بر
 صورتده وقوع بولمشدرکه بعض طبقاتده کور
 حالده کیرمش اولان آغاچلری هنوز کوکلری
 اوزرنده قائم کورمکده یز. حال بوکه بو عجیبه
 بربری اوزرینه یتیش دفعه وقوعه کلش و بو
 صورتده حصوله کلن طبقات فحمیه بیک بش
 یوز مترو نخن پیدا ایلمشدر. بو آغاچلردن هر
 برینک یاشی قالینقلریله تخمین اولنه بیلور. بعضلر
 ینک قالینلی بر مترو اوتوز سانتیمترو قطرنده در.
 بونلرک اطرافنده طو پراغک بوغمه سیله اغاچلر
 بالتدریج غائب اولدجه برنوع بیاض کیل قاترلری
 حصوله کلیور ایش. سیدنه ی واپور کوری
 معدننده بو صورتله بریسی باتدجه آنک اوزرنده
 دیگر ی پیدا اولمش و قاتر قاتر بربری اوزرینه
 یرلش مش الی طقوز اورمانک کور کسپله مش
 اولدقلری کورلشددر.

نزد درز کہ :

— بر حکیم مسلم بویولده کی کشفیات
 بی بی « سبحان من تحیر فی صنعہ العقول »
 ملہ لریلہ تلقی ایدر . بویولده کی حقایقک
 انہ چیقہ مسندن اولسہ اولسہ جہنم
 التمدہ اولدینی و تعمیر آخرلہ یرک آلتی
 ہم بواندینی حکم قطعیدسیلہ میدانہ چیقہ مش
 الانر قورقہ بیلورلر . احکام جلیلہ سنہ
 اباع ایلہ دنیا و آخرتدہ فوز و نجات بولد
 مرقرآن کریمدہ جہنم موقعنک بوصورتدہ
 میننہ دائرہ هیچ بر صراحت اولدیغندن
 ک الی بویولده کی طبقات معدنیہ دن
 تشکل اولدینی کورمک حکمت اسلامیہ
 ربانی اصلا اورکوتمز . تصور قیامت
 امرنہ « اذا زلزلت الارض وزالها » بی

متعاقباً « و اخرجت الارض اثمارها »
 شریفی علوم نقطه نظرندن تلقی ایل
 براهل تفسیر ایچون بواثقالی معادن ارم
 اولمق اوزره تلقی یه نه مانع واردر؟ ارض
 طبقاتنده کی معادن حقنده اسلامک نف
 حکمتی سائر آیات قرآنیه ایله دخی جلد
 بیورلمشدر. حتی بو ثروت معدنیه نك
 فغندن ده خبر ویریلهر ك جلب بیورلمشدر
 دها عجیب و غریبی بو عنایات سبحانیه نك
 سمدن انزالی صورتیه طبقات ارض
 یرلشدر یرلد کتری بیله بیلدیرلمشدر. «
 انزلنا الحديد فيه بأس شدید» آیت کریمه سی
 بوبابده اك پارلاق مثاللردن بریدر. بر ذره یی
 بیله بوش یره یار آتمق شان حکمت نشانندن
 اولمیان جناب قادر قیومك او قوجه قشر

ای حکمتسز یار آتمش اولمسی دعوی
ایله بیلورمی؟ اهل اسلام قدرت و حکمت
له نك بیوکلکنی استدلال ایچون یالکز
صطحنده سماننده بولسانلری تتبع ایله
قوب بطن ارضده کی مخلوقات الهیه یی تتبع
دخی اشتغال اهل اسلامک وظائف
هیه سی میاننده داخلدر. ینه سوزی دراپه ره
قیورز. دیورکه :

— واسع قره لرك اورته سنده کی یوکسک
غلرك تپه لرنده کوریلن دکز مخلوقات بوجکلری
باب کنیسا طرفندن طوفانک وقوعنه وعمومیتته
لک یوکسک طاغلری بیله ستر ایله یکنه دلیل
رهان مادی نظریله تلقی اولغمش ایدی. فقط
نلرك تدقیقاتندن دهامکمل اولان تتبعات
ه ثلوزیه طبقات ارضده دکز صوبی تشکلاتنک
اتلی صو تشکلاتیله طبق برکتاب یاپراقلر ینک
بری اوزرنده کی موضوعیتی کبی طبقه لر تشکیل

ایله یکنی کوستردیکی زمان ایش بداهت درج
سنی آلمش واکلاشده شد که بویله بر حال طوفانا
مقتضیاتندن اوله میوب ارضدن عینی قطعه کنندن
اطرافنک احوال طو پوغرافیه سنک تبدلاتندن
طولایی بعضاً قوب قوری قره و بعضاً آج
وطوزلی صولر ایله مستور دکز و بعضاً دخی
طاتلی صولر ایله مشغول کول حالنی آلمشدر. کذلک
مرتبه بداهتی بولمشدر که بویولده کی تبدلاتنک
وقوعی یوزلرجه میلیون سنه لک ایشیدر. دنیانک
اسکیلکنی اثبات ایلان بو احواله « مستحاجه
دنیلن و طبقات عمیقهدن ظهور ایلان اسمکی
میکلر مسئله سی دخی منضم اولمقده در. ادوار
نسبیه تشکیله طائمش اولدیغندن الک اسکیلرندن
اک یکیلرینه قدر مخلوقات حیوانیه و نباتیه نک
تشکل و تعضولری تدریجی اولدقلری اثبات
اولمشدر. یعنی الیوم موجود اولانلر بر وقت
شکل ارضی طولدیرمش اولان انواع غیر معدود
دهنک کثرتلرینه نسبتله پله آز اولوب الیوم
موجود اولان برتوع مخلوق وجوده کلنجیده

آندن اول موجود اولانلرك بر نوعی اورتهدن
 ایتشدور. واقعا تشكلات ژه ثولوژیه هر تشككل
 یورینك استعداد مخصوصی بر نوع حیوانه نسبت
 یهرك ادوار مذکوریه « ناعمه لر دوری »
 « زاحفه لر دوری » و « تدیه لر دوری » دنیله.
 نمکده ایسه ده اشبودورلردن برینك دیگرینه
 انتقالی دفعی یعنی دفعه واحده ده و آن واحده
 تنوع بولیوب بو نوع حیواناتك هر بری کندی
 یورندن مقدم نامی منسوب الیه عد اولنه جق
 ر مستولی و متغلب دكل ایکن اوتغلب واستیلا.
 ك حصولدن صكره اونامی آلمش وکیم بیلور
 ه قدر زمان بو تغلب دوام ایلدکن صكره ینه
 درنجی اوله رق منزله باشلا یوب اینه اینه کند.
 بسندن صكره کی دور حلول ایلدیکی حلاله دخی
 کندی وار لغنی بر خیلی زمان ده ا محافظه ایتشدور.
 هیچ بر طرفده هیچ بر نوع مخلوقك دفعی اوله رق
 ظهورینه دائر اثر کورلیور. هر طرفده هر نوع
 مخلوقك تشككنجه بر تدریج آثاری مشاهده
 اولنیور. بوراده دخی بر طاقم مدتلری مدید

ادوار قبولنه مجبور اولیورز. تاریخك اطا
 یتہ بیلدیکی زمانلردنبری بر مخلوقك ترقی
 تدنیسنی کوستره بیلجك هیچ بر مقدمه اد
 علامتی مشاهدہ اولمیور. حال بوک بزم ام
 تاریخیمزدن اول بومثللولایعد ولایمحصی ادوار
 طبقات ارضده کوریورز. تاریخك اطلاعی یتد
 زماندنبری مخلوقاتده بر تبدل ونحول کوریلهمام
 اولسنه بالابتنا بعضلری تکامل قاعیده
 بالتدریج تشکیل اولندقلرینی انکار ایدرك که
 الیوم موجود و کرك عمرقلری منقطع اولار
 مخلوقاتك کافه سی بر اراده ایله دفعه " یارانلمش
 اولدقلری طنی تحکیم ایلمشلر ایسه ده مخلوقاتده
 بعضلری بعضلرینه سبب تشکیل اولسی بونلر
 بلا اسباب دفعه " یارانلمش بولملرنندن زیاده
 موافق عقل وحکمتدر. نوع بشرک انواع مخا
 قاتده تبدل کورمامش اولسنی درمیان ایتد
 نه یه یارار؟ یکیدن بروجودك دفعه " تشکیل اید
 ویردیکنی دخی کورمامشدر. اراده واحده ای
 دفعه " تکوین مخلوقات قدرت الهیه یی دها ییو

لك ايچون ايسه مبادىٰ تعضو وتشكلدن
 قدر هر نوعك تشكلنه كنديسندن اولسكى
 خدمت ايتمش اولسى اويله بر تسلسل
 ايدر كه بوسلسه نك خلقه لر ينك بر بر ينه
 لى يالكر امر خلقك بر قانون لايتغيره
 اولديغنى كوسترمك ايله ده قاليوب حتى
 جه سنه دنبرى بوقانون وقاعده ده ذرعه
 ندا اولماش اولديغنى ده كوسترور. بورايه
 برد ايلديكمز خصوصات خلقت دنيانك
 كى حقنده بزه بر فكر مخصوص ويره جك
 درلر. بو باده علم طبقات الارض اربابى
 حقايق جمع ايلمش در كه بر چوق جلدلر
 ايد بيلورلر. طبقات ارضه بر برى
 منطبق بولنان قيالر طبقه لرى هپ بو
 دندرلر. بو طبقاتك برنجيلرينك قالينلغنى
 يتلرينك ميلنى و بو ميللرى ايجاب ايليان
 شديده يى تدقيق ايلمش. طاتلى صولردن
 ايليان طبقات ايله آجى و طوزلى دكر
 دن تشكلى ايليان طبقاتك بر بر ينه قار.

یشمقسزین اوست اوسته یر طوتدقلرینه باق
 بعض قطعات ارضیه نك طو پراغی صور
 بشقه یرلره انتقالندن طولایی اورالرك
 طو پوغرافیه سی دکشدیکنی و بوتحولات ائنه
 بعض قره لرك آچالوب بعضلرینك یوکسله
 وسواحل بمرک دائما دکشدیکنی و بناء
 بر زمان دکز ایچنده بولندینی علامت ظاهره
 کوریلن ییغنتیلرك شمعی قره لر ایچنده بول
 هپ نظر مطالعه دن کچوروب ادوار متنا
 حیوانات و نباتاتی بقیه آثارندن حیات
 شیدك مبادی خلققتندن شمعی یه قدر نه
 کچورمش اولدیغنی ملاحظه ایلمشلدور .
 کهور معدنلری طبقاتنده بوللرك مواد نب
 شکل ایلمش اولدقلری کوریله لرك یالکیز
 نسیمی ایچنده دکل بلکه کائیناتك استعداد
 بیله دائما تجددلر وقوعه کلدیکنی ا کلامشلا
 یعنی بعض زمانلره کسوره حرارت ارض
 آرتوب اکسلدیکنی و بر زمان ایچون ق
 جسیمه ارض صیجاق ایسه بر زمان ای

شمیدی قطبین کی) منجمد حالنده بولند .
 رینی دوشونمشلردر . علم طبقات الارض ار .
 بندن بر فرقه سی اسباب مهمه به بالاستناد ظن
 ایلورلرکه کره ارض وقتیه ارکین و بلکه ده
 از حالنده بولنوب ابعاد فضا ده مبلونلرجه سنه
 مولانندن صکره حرارتی شمیدی درجه اعتدالی
 و لمشدر . تتبعات هیئیه دخی بو ظنه پک بیوک
 وت ویرمکده در . باخصوص جمله شه سیه مری
 اشکیل ایلان سیارات حقنده کی تتبعات بالخاصه
 بوظنی تأیید ایلور . بو تأیید ایسه ارضک
 نقلتی بالنسبه آز اولسندن و مرکزینه طوغری
 تقرب ایدلرکه حرارت داخلیه سنک آرتمسندن
 اویانار ط اغلرک دخی آتش مرکزیه دلالت
 ایتسندن نشأت ایلیمکده در . بودخی اثبات ایلورکه
 شو یولده تحولات وقوعه کلک ایچون میلیارلرجه سنه
 مرور ایتمش اولمیدر . فقط قوپرنیق اصولیه
 فکرلرده حاصل اولان تیقظات اوزرینه بزیا لکز
 کره ارضی یالکز آنک منشئی یالکز آنک تار
 یغنی تتبع ایلر اکتفا ایده میز . کره مذکور هک

منسوب اولدینی جمله یی تشکیل ایدن اجرام سائر
ایله برلکده تتبعه مجبورز . حال بوکه یالکنز او
جمله شمسیه یی تتبعه ایله ده اکتفا ایدمیز . بلکه
آنکده منسوب اولدینی عائله نك کافه افرادینی
یعنی بالجمله اجرام سماویه یی برلکده تتبع ایتک
مجبوریتی التده بولنورز . مادام که اجرام سماویه
آردسنده کی ابعاد محیره العقولی ملاحظه یه آرتق
آلشدق بونلرک حیاتی تشکیل ایلان سنین لاتعد
ولا تحصای دوشونمکه دخی استعداد پیدا
ایلمشزدر . اجرامدن بعضلری بزه او قدر
اوزا قدر که آنلرک ضیاسی امر انتقاده کی سرعت
محیره لر یله برابر بزه قدر واصل اوله بیلمک ایچون
بیکلرجه سنه لر ضروری لازم کلور . بو حالده
بونلرک مایونلرجه سنه لردنبری موجودیتلری ده
ایجاب ایدر . هان هیج بر استثنا اولماق شرط یله
علم طبقات الارض اربابی عمر ارضک غایت اوزون
اولدینی قبولده متفق اولوب ممکن مرتبه بو عمرک
مقدارینی تعیینه دخی غیرت ایلمکده درلر . بو
تعیینده بعضلری حسابات هیئیه یی و بعضلری ایسه

بر اعد فز یقیه بی اساس طوتمقده در لر . بو صورتله
 تکم ایدیورلرکه محرك ارضده حصوله کلن
 بضیت صوک دور اجتماع ایله زمانمز آره سنده
 یکی یوز قرق بیک سنه مرور ایلمش اولسنی
 قضا ایتدیرر . لکن ادوار ژه ئولوزیه نك عقلره
 حیرت ویرن امتدادلری قابل اعتراض اولماقله
 رابر بویولده ایدیلن حسابلر قطعی اولیوب هر
 حالده فرضیاتدن عبات کوریلورلر . مع هذا
 دقیقات مذ کوره یه فنون نقطه نظرندن باقیلنجه
 آپ آشکاره تحقق ایلورکه دنیا نك عمری حقنده
 حضرت موسانك کتب توراتییه درج ایله یکی
 خبرلره بعدما اینانمقده دوام ایدیلوب کیدیلهمیه .
 جکدر . معلومات مذ کوره ایله دلائل فنیه میانخی
 تألیف ایچون پک چوق تاویلاته قالفیشلمش
 ایسه ده موفقیت حاصل اوله مامشدر . حضرت
 موسانك تعیین ایله یکی سنه لر پک آزا ولوب بوندن
 ماعدا مخلوقاتدن اوله فلانجه شیرک وبعده دیگر
 فلانلرک یاراتلدقلری حقنده کوستردیکی صره
 وترتیب دخی یا کلمشدر . باخصوص بو خلقتیه

يداللهك مداخله هي عادتا برانسان النك مداخله
درجه سنده اولوب واقعا او مؤلف مقدسك ( )
حضرت موسانك (شو يولده كي افاداتي اوزما
ده علومك درجه موجوده سيله مساوي ايسه
ارضك كوچكلكنه و كائناتك بيوكلكنه د
شمدي بزده موجود اولان معلومات ايله اه
متناسب دكلدر.

شورايه علاوه ايدلم كه :

— دراپه رك بورايه قدر سردايله
شيلر حقنده اصل حكمت اسلاميه نقا
نظرندن سويليه جكمز سوزلري آنك آت
كلامنه قدر تاخير ايتمه مجبور ايسه كه ده
سطرلر ايچنده كوريلن برايكي نقطه حقنه
سويلنمك لازم كلن شيلرك او حكمت اسا
ميه يه تعلقي اولميوب يالكمز مسئله تور
معلق اولملر يله بوراده ايرادينه احتيا

لك. خلقت عالمه و دنيانك عمرينه دائر
تده و یریلن خبرلر ایله استدلالات
ك كوسترديكي نتایج آره سنده کی مخالفتی
ایچون تأویل یولنده صرف ایدیلن
صاعیدن بر فائده حاصل اوله مامسـنـك
بو مسائله روایات توراتیـهـك مؤکدیتی
بعیتـدر. یالکز بر یرده بر سوزدن
بوت بر مخالفت اولسه آنی تأویل ایچون
صورت بولنه بیلور. فقط تورات هر
میزی دیگر بر چوق سوزلرایله او قدر
آید ایلمش و بوجهله افاداتده اودرجه.
قطعیـت كوسترمشدر که تأویلك بو
جهـسنه حقیقه امکان تصور اولنه من.
« تأویل » دنیلدیکی زمان بونی او یله
برشی ظن ایتـمـایـلـدر. تأویل ایچون

قرائن قویه لازمدر. بوقربینه لردخ
قسمه منقسم اولورلر. برنجیسی
اولنق لازم کلن آیتک الفاظنی
حقیقیه سنه حمل ایتمه مانع قرائند
قرائن موجود اولمایدده معنای حقه
مراد ایتمه هیچ برمانع تصور اولنم
تأویله یعنی معنایی تبدیله امکان تو
اولنه بیلورمی؟ قرائنک ایکنجیسی
تأویلی لازم کلن آیتسه ویریه جک ای
معنائک موافقتنه دلالت ایلیه جک قرا
بوقرائن موجود اولمادیفی صورتده
یاپیله جق اوایشه تأویل دنیله بیلمکدن
تغییر و تحریف دیمک لازم کلوب بوا
اولکی اشکالی آرتدیرر دفع ایده
نقطه نظردن فی الحقیقه توراتک کوسه

لور او قدر آزدركه طبقات معدنيه نك
 كلى كې ادوار جسيمه شوي له طور سون
 هيت بشريه ادوار ترقيت سناك مرورى
 عاداتا اطلاعات تاريخيه من دورى
 فلنده كى تبدلاته بيله او مدتلك كفايت
 ميه چكى كوريلور. مصرده هندده
 نائر بعض محللرده اليوم خراب حالنده
 طاقم آثار نفيسه معماريه كوريلورزكه
 چ درت بيك سناك آثاردر. عاداتا
 نلك مبادى انشاسى ظلمت مجهوليت
 ريخيه قدر وارمقدهدر. بونلر ايسه
 سريتك حال عجز اشتمال ابتداءيسى ايله
 بيله بيله چك شيلر اولمىوب ترقيات مدنیه ده
 رجات عاليه واصل اولمش ملتلك موفق
 وله بيله چكلى نفيس آثاردندلر. دهـ

وقتيله ارسطو ايشته بوكي آثاره باق
مدنيتك كندی زمانندن اول بر قاج دی
کماله ایروب ینه دوچار انحطاط اول
بولندیغی حکم ایلمشدر. اولاً فلان و ثانیاً
فلان شیلرک خلقتی حقننده کی خبر
مناسبتسز لکنه دائر دراپه رک ایتدیکی اشار
دخی محتاج ایضا حدر. ایشته موج
اولان تور اتلر امر تکوینی شو صورتده ترتیب
ایدیورلر. برنجی کون : کوك وارض
خلقتی و ضیایک ظلمتدن بالتفریق برینه
« کوندوز » و دیگرینه « کیجه » تسمیه سو
ایکنجی کون : سمای دنیایک خلقتيله
صولرینک کوك صولرندن تفریقی. اوچنچ
کون : یر صولرینک کافه سی بر یرده جمیع
اولنه رق « دکز » تسمیه سیله قره لرک اشجا

و نباتات ايله تزينى. دردنجى كون : شمس
 و قمر و كواكبك خلقتى و شمسك ارضى
 اضائيه و كونلرك و آيلرك و سنه لرك تعدادينه
 توسط ايتمكه و قمر ك دخى كيجه لره رياست
 ايلمكه تخصيصى. بشنچى كون : بالقلرك
 و قوشلرك خلقتى. التنجى كون : آدمك
 خلقتى. يدنجى كون : استراحت الهيه .
 شمدى ارباب علوم شو ترتيبه بر نظر ايدرك
 شمسك و سائر اجرام سماويه نك خلقتندن
 درت كون اول ضيانك خلق ايدلمش اولمسنى
 وكذا اجرامك خلقتندن درت كون اول
 كيجه و كوندوزلرك فرق ايدلمش بولمسنى
 بر درلوحقايق علميه ايله توفيق ايده مدكلرى
 كى خلقت شمسدن مقصد ارضى ضيالا ندير.
 مق و خلقت قمر دن مقصد كيجه لره رياست

ایلمک اولسنده ده بر حکمت کافیہ بوله مامقده
 و محاق حالنده کیجه لرك رئیس سنز قاله جغه
 دائر مستهز یانه مطالعه لر ایراد ایلمکده
 بولنشلردر. باخصوص که هر کون بولنلرك
 هر بری یاپلدقچه کوزل اولدقلرینک طرف
 خالقدن کوریلوب تصدیق ایلمسی عادی
 بر صنعتکارک بر ایش ایشله مهنه تمامیه
 مطابق بر یوله تصور ایداش اولسیله حکما
 صانع مطلق حضر تلرینک امر تصنیعی صانعین
 عادیه نک تصنیعلرینه بکزه مامک لازم کله.
 جکنی وفی الواقع بکزه مدیکنی آثار مصنو.
 عه سندن بالاستدلال « تورات حق تعالی
 بر کور بوز عمله ایدرك تصنیع کائنانده او
 وجهله چالش دیرمش و حتی هفته نهایتنده
 یورولتوب دیکلندیرمک ایچسون دخی بر

پایدوس کونی تعیین ایلیمش « دیه مؤاخذاته
 کیرشمشردرکه ایشته دراپه رک » ید اللہک
 مداخله سی عادتاً برانسان النک مداخله سی
 درجه سنده در « دیمسی دخی بو حاله اشارتدر.
 فقره نک ختامنده دراپه رک شو یولده کی
 افاداتی علومک اوزمانده موجود اولان
 درجه سیله متناسب کوسترمسی هیچ ده
 طوغری دکلدر. اوزمانلر وسعت فضا
 حقنده کلدانیلرک معلوماتی تصویرات تور.
 تیه دن پک چوق زیاده واسع و طوغری
 ایدی. دراپه رکندیسی دخی سسویلیور
 ایدی که یونانیلر آسیا سفرینه کیتدکلری
 زمان کلدانیلرک بیکلرجه سنه لک حسابات
 هیئیه سی بولوب یونانستانه ارسطویه کو.
 ندرمشلردر. ثوابتک قاتالوغلرینی یایمق وسنه

شمسیه یی تعیین ایلمک درجه سنده علم هیئت
 ترقی ایتدیرن بر خلقک فسخت فضایی
 طانیامسی قابل اوله بیلورمی ؟ بو خلق او
 خلقه در که بنی اسرائیل دخی آنلردن
 حیقمشدر. نه حاجت دردنجی کون یاراتلد
 یعنی توراتده بیان اولنان شمسک آیبری
 کونلری سنه لری تعیین و تعداده توسط
 ایده جکی بیان اولنمغله ایشته علم هیئتک
 بر بیوک جهتی خبر و یرلش دیمکدر. بویله
 بر روایت و لوکه مرکزیت عالمک ارضه
 اسنادیله اولسون محضا بر یوم شمسی و بر
 ماه یعنی برج شمسی و بر سنه شمسیه نه
 دیمک اولدیغنی بیلیمک اوزرینه مبتنی اوله
 بیلور. ایشته روایات توراتییه نک تأویل
 قبول ایده بیله جک شیلردن اولمامسی بویله

مؤکد و متسلسل بر طاقم شـیلرک حقایق
 علمیه ایله توفیق ایدیله مامسندن نشأت
 ایلوب الیوم اوروپا و آمریقادا انکار
 نصرانیتله کنـدیلرینه « دینسر » عنوانی
 ویرنلرک چوغالمسی دخی محضا احکام تورا-
 تیه نـک بویله احکام علمیه یه طبان طبانه
 مخالف اولمسندن ناشـیدر. حر یفلر « بو
 کتاب اگر کتاب الہی ایسه حاوی حقایق
 اولسی لازم کلورایدی. مادام که حقایقی
 محتوی دکلدر کتاب الہی عد اولنه مز.
 نوع بشر دخی بونـک حقیقته اینانمق مجبو-
 ریتی التـه کیره مز « دیورلر. ینـه دراپـر
 سوزده دوام ایدیور. دیورکه :

— کشفیات جدیدہ ژہ ثلوز یه میانده
 بردانہ سی واردرکه صورت مخصـوصہ جالب

نظر دقتدو. بونلردخی بر طاقم انسان کمیکلرینک
وانسان الیه یاپلمش بر طاقم اشیانک یرالتندن
ظهوریدر. ژه ٹولوژی یعنی طبقات الارض نقطه نظر-
ند بونلر پک یکی شیلرایسه ده انسانیت مزک تاریخی
نقطه نظرندن پک اسکیدرلر. مستحاثه حالنده بر
طاقم انسان کمیکلری ویونمه چاقاق طاشندن بر طاقم
آلات وادوات و بونلرک جلالی چقماق طاشندن
ویا خود پر نچدن معمول انواعی درین مغاره لرک زمینی
آلتنه کوملمش بر حالده بولنمده درلر. بو آلات
وادوات انسانلرک هنوز وحشت حالنده یالکیز
آوجیلق و بالقجیلق ایله کچنسلکری زمانلرده کی
تاریخ معیشتلرینی خبر ویرمکده درلر. تدقیقات
اخیره علمیه بزه ظن ایتدیر ییورلرکه انسانک
معیشت ابتدائیه سنی کوسترن اشبو آثار حیوانات
ئدییه ظهور ایلدیکی دوره قدر وارمقده در.
بونلر جنوب طرفنک فیللری و کرکدان و دکر
آیغرلری زمانلریله همزماندرلر. طبقه ئدییه
نهایتلرنده هنوز مجهول اولان اسبابدن طولای
نصف کره شمالیه نک حرارتی زیاده سیله تنزل
ایده رک اولجه ممالک حاره یه مخصوص اوله جق

درجه لرده صیجاق ایکن ممالک منجمده به مخصوص
برودت درجه سنه اینمشد . آره دن پک اوزون
بر زمان کچد کدن صکره قسم مذ کورک حرارتی
تکرار بو کسلوب چو غاله رق برودت زماننده یری
اورتن جودیه لر اریمشد . ینه بر چوق زماندن
صکره تکرار حرارت تنزله باشلامش ایسه ده
اولکی قدر اینامشد . ایلك تناقص حرارت
دور رابعی تعیین ایده رک اشبو دور رابع ایچنده
کره ارضک حرارتی بالتدریج شمیدیکی کوردیکمز
مرتبه بی بولمشد . الیوم کورمکده اولدیغمز
طبقات متحجره بیکلرجه عصرک محصولی اولوب
دور رابعده مغاره لر آییسی و مغاره لر آرسلانی
وصو آغری و کرکدان وفیل محمودیلر حاصل
اولشلردر . باخصوص بو محمودی فیللر پک
چوق اولوب شمال طرفلرینک هوا سیله حسن
امتزاج ایدر لر ایدی . یواش یواش « رهن »
نوعندن کییکار و آنلر وصیغیرلر دخی پیدا اولمغه
باشلایوب محمودی فیللرک مأ کولاتنه اشتراک
ایدر اولدیلر . کرک بو صکره کی مخلوقاتک تغلی

و كرك حرارت هوانك بالتدریج تغیری محمودیلرك
 نمیو بدنه سبب اولمشدر . ره نلر دخی اوروپای
 وسطی یی ترك ایدهرك بونلرك شماله طوغری
 چكلملری بر منوال محرر دور رابعك تشكلی
 اشارت ایلمشدر . یر یوزنده آدمك ظهورندنبری
 خار ج از دائره حساب عصرلر كچمش اولدینی ده
 ایشته بوصورتله استدلال اولنمده در .

بر خاطره قییلندن اوله رق دیه لم كه :

— یر یوزنده مبادی ظهور بشر بو قدر

اسکی اولوب آنك اوزرندن غیر قابل تعداد سنه لر
 كچمش اولور ایسه اوزمانلر هر یری موجب
 تعجب اوله حق درجه لرده طول عمر ایله
 معمر بولنان فیل محمودیلر و سائرله ایله
 معاصر اولان انسانلرك عمرلری دخی شمدیكى
 انسانلرك عمرلرندن ده ازیاده اولمق احتمالی
 تخطر لازم كلمز می ؟ . مثلاً حضرت نوحه تعیین

بان طقوز يوزاللى سنه لك عمر كېي كه وقوع
 ون دخى البته توراتلرك تعيين ايلدكلرى
 دن دها بك اسكى بر حادثه اولديغندن
 حرت نوحك قدمنى ده شو مبادى ظهور
 و بشره قدر وارديره بيلورز. بو تخطاردن
 نمودن حقايق فنيه قارشسو اعتراض
 و عيان دكلدر. اما دراپهرك دخى اعترافى
 و نهله بو حقايق هنوز « قطعى » اولمىوب
 كسانك فرضياتندن عيسارت بولنديغنه
 ره قرآن كريمده حضرت نوح ايچون
 ين بيوريلان طقوز يوزاللى سنه لك عمر
 قنده ايتمش اولديغمنز تاويلك قوتنى محافظه
 له برابر دراپهرك بوراده اشارت ايلديكى
 م انتشار بشره نظراً بوندن صكره ميسر
 وله حق كشفيات علميه نك بو آيت كريمه يي

بزدن ای تاو یله توسط ایدیه بیله جکله
 حقنده کی امید مزی دخی کتم ایدیه میز.
 منازعات شدید و مدیده ایچنده بز
 مطلوب اولان یالکیز قرآن کریمدر. احک
 منك بر چوغنی تفسیره کشفیات جدیده علم
 یار دیم ایلمش اولدینی کبی شو عمر نو
 مثلاً و بر طاقم احوالی توضیح و بسط و تمهید
 دخی بوندن صکره کی کشفیاتک خدمت ایدیه
 میه جکله ری نه ایله حکم ایدیه بیلورز
 سوزده ینه دراپه ردوام ایدیور. دیورکه:

— « نه ثولیتیق » دنیلن اجار جدیده دور
 ژه ثولور یسی ایچنده باسق قوم قدیمک اقرباسی
 عد اولنه بیله جک بر قوم اقدام بولندینی درجه
 کافیه ده اثبات ارنمشد. او عصرده انکاتره
 اطه لری سطح بچردن ارتفاجه بوکون اسقاندینا و
 شبه جزیره سنک کوسترمکده اولدینی تبدلاتی

میسور ایدی. یعنی اسقوچیا طرفی کیتدکجه
 اوب اصل انکلتره جهتی آچالیور ایدی. او
 اوروپانک وسطنده غایت قبا ووحشی
 باجیلایله متعیش بر خلق بولوب بونلر اسکیمو
 متفق ایدیلر. اسقوچیا کوللرینک اطه لری
 فیل کیکلرینک یاننده انسان کیکلری دخی
 وور. بو حال بزی او یله بردوره قدر کوتو-
 رکه اودورده اوروپانک پک بیوک بر قسمی
 برایله مستور اولوب جودیه لرا قطار قطبیه دن
 ریه طوغری اوزانمقده و یوکسک طاغلردن
 قوشان بوز قطعه لری اووالره طوغری اینمکده
 ایلر. بود هشت عظیمه ایچنده حدسز حسابسز
 اع حیوانات محو وغائب اوله رق نوع بشر ایسه
 بایه بیلمشدر.

علاوه ایدم که :

— بوراده پروف سوردراپه ر تاریخک
 لمایدینی اسکی آدم لردن ده ااسکی آدم لر
 ولندیغنی اثباته بذل مجهود ایلیمکده درکه

بالخاصه بروجه آتی ایراد ایدہ جکی علا
 بونی عادتاً حقیقت قطعیه مرتبہ سنہ وارد
 مقدمہ در. انسانلرہ بودرجه لردہ قدم اثبات
 اگرچه هجوم ایلدیکی هیئت کنیسا ای
 پک زیادہ خوف و تلاشہ دوشورہ جا
 بر کیفیت ایسہ دہ بو حال حکمت قرآنی
 ذرہ قدر بیلہ ایراث فتور ایدہ مز. بر حکم
 مسلم دوشونور کہ کتاب کریمک انسان او
 اولمق اوزرہ خلقتنی اخبار بیوردینی حضر
 آدم دخی مخلوق اول اولیوب بر. «خلفہ
 در. بو کلمہ «خلف» جوهرندن مأخوذ
 اولمغلہ وجوهر مذکور بر «سلف» مقابلی
 بولمغلہ حضرت آدمک سلفی اسلافی بولمق
 دخی لازم کلیور. مفسرین عظام حضراتی
 بواسلا فک «جان» تسمیہ اولنان بر قوم

ولديغنى خبر ويريورلر. متصوفين كرام
 نضراتى ايسه حضرت آدمدن اول بش
 دم دها خبر ويرورك ابوالبشر بونلرك
 اتنجيسى اولديغنه قدر ايصال اشارت
 يور ييورلر. بونلر ايسه هپ انسانك
 سكيلكنى هم ده پك زياده اسكيلكنى
 وشونديره جك احوالدين اولوب تصورات
 ملاحظاتى بو قدر واسع اولان حكيم مسلك
 حكما طرفندن حكايه ايديلان شو احوال
 عجيبه وغريبه دن متدهش اولميه جنى بديهي
 آشكاردر. ينه دراپه رسويليور. ديوزكه:
 — ايلك حال وحشتى اينچنده ميوه لروكوكلر
 مديه واستريديه كبي قابوقلى بوجكلر ايله تعيش
 يليان انسان مدنيت مستقبلاسى تخم استعدادى
 مه حائز ايدى. آتشي طانيور و آنى نصل حصوله
 كتوره بيله جكنى بيليور ايدى. درين مغاره لر

ایچنده غایت اسکی اشجار چور و نیتلری آره سنده
 بر طاقم آلات و ادوات ظهور ایدیور که بونلر
 ترقیات مدنیه نك کچوردیکی ادواره دلالت ایدر
 بر تقویم حکمنی آلیور لر . شمدیکی سطح ارضه اك
 یقین یرلرده پرنجدن معمول ادوات بونلر آ نلردن
 برازدها اشاغیده ودرینده کمیکدن و بونلر
 یاپلمش آلات بونلر . دها اشاغیده و دها
 درینده مجلا چاقاق طاشندن و آنلردن دها درینده
 قبا بر صورتده یونلمش طاشلردن آلات و ادوات
 ظهور ایلور . بو طبقه لرك هیئت مجموعه سی ده
 قرق الی بیک سنه دن آ ز بر مدت موجودیت
 تصویر ایتدیره میور لر . فرانسه ده و محالك سائره ده
 کشف اولنان مغاره لر کوستر یور لر که طاش
 دورنده استعمال اولنان ادوات بالطه و یچاق
 و ضرارق و اوق و بر شیئی قازیوب دوزلتمه
 مخصوص راسپا و چکیچ ایدیلر . یوننه طاشدن
 مجلا طاش دورینه انتقال دخی پك تدریجی بر
 صورتده وقوعه کلمشدر . بو دور کو پکاری
 خدمت بشریه آلهشدر مق دور یله همزمان

باب بوده انسانلرك آوجیلقدده کی تر قیسنه دلالت
 یالکیز دور مذکور بیکلرجه سنه یی حاویدر.
 مان اوقلر یایلرک دخی ایجاد ایدلمسی اشارت
 رب بوده حرکات بشریه نك تدافعیدن تعرضی به
 النی کوسترر. اوقلره یلک دخی طاقلمش
 سی فیکر ایجادک تر قیسنه دال اولوب کوچک
 سواناتک بوینوزلری و میکلی کوسترر که
 زمانلر نوع بشر هر نوع حیواناتی و حتی
 بشری بیله صید و شکار ایلیه بیلور ایش .
 رالده میکدن معمول بر طاقم ایصلق دودوکلری
 ی ظهور ایدیور . بوده صید و شکاری
 مانلرک مجتمعا و هیچ اولمز ایسه کو پکلر یله
 لکده اجرا ایلمکده بولندیغنه دلالت ایلور .
 ونکه بودودکلر اوزاقدن خبرلشمک ایچوندلر .
 قاق طاشندن معمول راسپا آلتلری حیوانات
 ریلرینی قازیوب تمیزلهرک تلبسه صالح برحاله
 یق ایچون استعمال ایدلرکلی کبی بونلر
 نده قبا برصورتده یاپلمش اولان دلیکلی
 بکنلر دخی صنعت بشریه نك اشبو دریلری

دیکمک درجه سنده ترقیسنی کوستریورلر
 کبت کیده بویا اعمال واستعمالنه مخصوص آلتلر
 دخی بولنه رقا انسانلرک تزیین ایچون وجودلرین
 تلوین ایلدکلری اکلاشیلور . هله برطافه
 کردنلکلر بیاهزکار فلانلر بولنیورکه بونلر دخی
 انسانک تزیینه میل وانهماکی پکطبیعی اولدیغنی
 حکم ایتدیریورلر . قوماندانلره مخصوص
 اشارت دکنکلری ایسه آرتق بشریتک بر جمعیت
 مدنییه صورتنی آلدیغنه دلالت ایدیور . علاوه
 بو ایملک آدملر نزدنده صنایع نفیسه ذوقنکده
 تولدی زیاده سیله اهمیتته شایاندر . فیلدیشندن
 وکیکدن لوحه لر اوزرینه قبا صبا چیزدکلری
 رسملر بزه واصل اولمشلردر . کندی معاصرلری
 اولان حیواناتک هیاکل مجسمه سنی بیله یامشلردر .
 ظرافتدن خالی اولیان بو آثار قبل التاریخییه ده
 محمودی فیللر وره ن کییکلری محارباتی رسملری
 کورلمکده در . بویولده بر رسم بولنمشدرکه بر
 انسانک بر بالنی حربه ایله اوردیغنی کوسترر .
 دیگر بر یسی دخی بر صید وشکار اراثة ادوب

۱. انلر چىلاق و برر جريد ايله مساجدرلر .
 ۲. مستعمالى و خيالاتنك ترسييمى امرنده
 ۳. نات انسان فر يددر . مخلوقات بحريه
 ۴. ن عبارت اولان يرلرده طاشدن معمول
 ۵. دخی ظهور ایدیور . بونلر پرنج دور -
 ۶. اولوب بونسکه برابر شورالرنده بورا -
 ۷. ش ايله يانقلق آثاری کوستریورلر .
 ۸. کثر یا دکز قییلرنده بولنیورلر ایسه ده
 ۹. احلدن اللى میل اوزاقلرده ده بولنیورلر .
 ۱۰. کوستریورکه بونلر ثدیة جسمه دن عد
 ۱۱. حیواناتدن مقدم اولوب فقط خانکی اولان
 ۱۲. ثدیة لردن مؤخر درلر . مع هذا بونلر
 ۱۳. روز بیک سنه لکه قدر قدم ادعا اولنیور .
 ۱۴. رده یر آلتنده طاشدن و آغاچدن
 ۱۵. اوزرینه بنا ایدیلوب آغاچ طالار یله
 ۱۶. بر طاقم مساکن بشریه بولندی که
 ۱۷. بنالر طاش دورنده باشلانوب پرنج دورینه
 ۱۸. دوام ایلمش لدر پرنج دورنده انسانک
 ۱۹. ايله دخی اشتغالنه دلالت ایدن آثار چوغا -

مقدمه در . یر یوزنده مدینت بشریه نك چو
 ادوار یکدیگرینه دفعه منتقل اولی و
 ظن ایدلما ملیدر . الیوم آمر یقانك اقوام و
 کندی طاش دورلرندن هنوز چیقہ مقدمه در
 چوق یرلرد . بونلرک چاقاق طاشندن
 تمرنلی او قرقو لاند قلی کورلشدر . هنوز
 کوندرکه مدنی انسانلر بونلره تیموری اسلحه
 و آتی طانتدیر مشلردر . هر حالده علومك
 انسانلرک یر یوزنده بر چوق یوز بیکلرجه
 دنبری متعیش اولدیغنی اثبات ایدیور .
 ایتلیدرکه کشفیاتك بودرجه سی هنوز
 وبالنسبه کوچک بر قطعه ارضیه اوزرنده
 اولشدر . نوع بشرک برنجی مسکنی عد
 لایق اولان یرلرده هنوز کشفیات میسر
 مشدر . ایشته کوریورز که توراتك خبرو
 التی بیک سنه دن پك چوق اوزاقلره قدر
 ایلدك . بوزلرک اورو پایه سوک هجومی
 ایکی یوز الی بیک سنه دن آز بر زمان تعیر
 مشکل اولوب انسانك ظهوری ایسه بواسطه

فقط یالکز او کیفیت عجیبه قارشو سنده
 برده غایت آغر و متتابع و دائمی بر
 ساط یولنده بر حال حیوانیت مقابلنده
 ورز. کورونیور که ابتداده انسانک
 مکلات و موانع و سفالت ایله در. بوایسه
 ابتداده نوع بشر ایچون حکم ایلد.
 -مودیت ایله توفیق قبول ایده من. هله
 ع بشرک حیات جاوید ایله مسمودا
 چون یاراتلدیغنی حکم ایلدکن صکره
 سببیه او مکملیتدن بو سفالته نقل
 ولسی هیچ ده اکلاشیله بیه جک شیلردن

سفیات هیئیه نک میدانه قویدیغنی
 کنیسا اربابنک اقوالنه موافق دوشما.
 سببیه کندی علیهلرینه توجه ایدن
 دفع ایچون ذکر اولنان کشفیات
 اربابی استیصاله قدر واردقلری
 ینسه عینی نتایج تکذیبیه بی کوسترن

کشفیات ژه ئولوژیه آرتق کنیسه
 کیف مایشاء اجرای احکام ایده میه
 ازمنه حاضره به تصادفندن ناشی
 او فلاکتلردن مصون قالدقلرینی پرور
 دراپهر اشبویدنجهی بابیه خاتمه اتخاذا
 باب مذکور قاپایور. بوندن صکره
 مبحثك عمومیتی حقننده حکمت اس
 نقطه نظرندن سویلنه جك سوزلری سو
 نوبتی بزه کلیور. ایمدی دیورز که
 — بابك ابتداسندن انتهاست
 خلقت عالم وانتشار بنی آدمك کرک
 و کیفیت و کرک زمان ومدتی حقننده در
 توراتلره اسناد ایلدکلری اخبارك
 بریسی طوغریدن طوغری به و و
 دکل آطولایسندن و اشاره اولسون

موجود اولدقلرینی یوقاروده هر
 علاوة درمیان ایلمش ایدک. بو
 رضک یانکز الی بیک سینه دنبری
 ویتی وهری یکر می درد رساعتدن
 کی طرفنده مخلوقیتی و طوفانک عمو-
 ولسفینه دن بشقه بتون ذی روحلرک
 زنی و قله بابل انشاسی مناسبتیه
 لشرک تغیری وایلک لسان بشرکی
 بلا اولوب بونلرک هیچ بریسی قرآنده
 فوشویله طورسون بور وایاته ایلک
 ات ایدن قرآن کریم ایدوکنی یرلی
 بیان ایتدیکمز کی کرک ارضک و کرک
 ن سائر نک قطبلرنده کی باصقلقلره
 یه دائر قاسینی و نوتون کی هیئیونک
 قرآن کریمه مغایر اولیوب بالعکس

موافق اولدیغنی بیلدیرمش ایدک.
 الارض علماسنک تشکلات ارضیه در
 مزک خلقتنده کی اسکیلکی استدلال
 ایسه حکمت قرآنیه جه عادتاً مورد
 عداولنه جق درجه لرده ساده اولو
 ریوزینک و کرک یرالتنک محتویاتو
 و تحقیقه منسوبلرینی مأمور ایلار
 کریمک حقایق مذکوریه وجوه
 دخی اخطار ایتمش ایدک. بوراده بز
 مدار اشتغال یالکز بر نقطه قالمقده
 دخی قرآن کریمده «کن فیکون»
 شریفده کی فاء تعقیبیه دن بعض
 کرامک امر خلقت «کن» اراده
 تعقیباً وقوع بولدیغنه ذاهب اولمش
 قضیه سیدر. بوقضیه حقنده علمای

بر مناظره جدیه وقوعه کلمه شد در.
 اراپه ركه دخى ديمش اولدينى وجهه
 متون ملتلك بالجملة طبيعىون حكماى
 بالاتفاق قبول و علوم طبيعىه اساس
 ايدلمش اولان « تكامل » قاعده قويه.
 كمالى اسلام طرفندن وضع ايدلمش
 اولوب بوقاعده اول باول امر
 تدرىجى اقتضا ايتديره چكى كې
 ات الهميه دن بعضرينك ديكر بعضرينى
 سبب اولدقلى قاعده سنى قبوله دخى
 مجبوريت ايلمكده دركه ايسته دراپه ركه
 باب ثانيه « ديدىكى و كنيسا اربابنك
 و تصديقه تقرب يسه ايدمه ديكنى
 ديكى شى دخى بودر. علمائى اسلامدن
 مى بوا سباب ثانيه و تدرىج خلقت

مسئله سنی « کن فیکون » قول شریف
 معنای ظاهر یسئله توفیق ایده مد
 بین المفسرین مناظره دخی ایشته بو
 آچلمشدر. دیمک اولیورکه او مناد
 نتیجه سنی کورمک بزم ایچون بو
 مهمه ودقیقه حقنده محتاج اولدبغمن
 حاصل ایتمه نک مدار یکانه سیدر.
 محترمز موسی کاظم افندی حضرت تلم
 مسئله یی بوندن اوچ سنه قدر مقدم
 شریفه بقره نک ۱۱۷ نجی آیت کریم
 تفسیری اثناسنده شرح وایضاح بیو
 واوزمان بودرس دفاتر مخصوصه سنه
 قید ایدلمش بولندیغندن بوراده او
 اصل مسئله یه عائد اولان قسمنی نقل
 حقیقت مطلوبه یه وصولی تأمین ایدم

ت کریمه مذکورہ نک متن شریفی
 بدیع السموات والارض فاذا قضی امرأ
 بما یقول له کن فیکون « در ہر مسئلہ دہ
 لدینی کی ہر مسئلہ دہ دخی مفسر حکیم اک
 لرودہ بولندینی حائدہ سائر شہرہ مفسرین
 خی منازعہ واقعہ لرینی بوآیت کریمہ
 زرنده یوروتمشلردر کہ سائر آیات قرانیہ دہ
 لنان « کن فیکون » لک تفسیرلری دخی
 ندن عبارت اولق طبیعیدر .

ایمدی آیت مذکورہ حقندہ برچوق
 سائل ترتیب اولہرق آنلرک اوچنچجیسی
 یکنز کن فیکونک حکم شریفی تفسیرہ
 نڈدر . علمادن بر قسمی بوقول شریفی
 حقیقی اوزرینہ حمل ایدوب حق تعالی
 نصرتلرینک بر شیشی ایجادوتکوین ایتسی

یا لکنز «کن» خطابنه متوقف بولد یغنی
 ذاهب اولمشلرایسه ده جمهور علمانک را
 تحریراً فاضل رازی دیمشدرکه : بوزها
 وجوه عدیده ایله فاسددر . اولاً «کن
 کلهسی اعراض سیاله دن اولسی و لفظ
 معنأ امر مستقبیه دخولی واجب اولاً
 «اذا» یرنده بولنسی جهتیله بدیهیدرکه
 شریفه مذکورہ قدیم اولیوب حادث
 حادث اولان برشی ایسه تکوین حواد
 موقوف علیه اوله من . چونکه بو کله حاد
 اولدینی حاله هر حادث حین حدوثنده ماد
 بوکا متوقفدر بو دخی حوادثدن بولندی
 جهتله دیگر بر «کن» کله سنه توقف ایتمه
 لازم کور . ایمدی ایکنجی «کن» د
 حادث اولدیغندن بر اوچننجی یه واوده

دردنجی به وهلم جراً ایارویه کیدر ایسه
 تسلسل و کیرویه دونر ایسه دور لازم کلور که
 بونلرک ایکیسی ده باطلدر. ایمدی حوادثدن
 بولنسان « کن » کلمه سنک تکوین مخلوقاته
 واسطه اوله میه جفی ثابت اولور. ثانیاحق
 تعالانک بر مخلوقنه « کن » دیه خطاب
 ایتسی یا او مخلوقک حال عدمنده و یا خود
 حال وجودنده ممکن اوله بیلور. احتمال اوله
 کوره ذاتاً وار اولان بر شیئه وار اولمسی
 امر ایتمش اوله جغندن حاصلی تحصیل لازم
 کلوب باطلدر. احتمال ثانی به کوره هنوز
 یاراتلماش اولان بر شیئی مخاطب اتخاذا
 ایلمش بولمسی لازم کلوب بوده سفهدر که
 اول حکیم بی مدانینسک بوندن منزهیتی بی
 اشتباهدر. ثالثاً بر شیئک یا پلمسی ده یا پلما.

مسی ده اراده سبحانیه به نسبت مساوی
اولدینی مسامدر. یعنی حق تعالی حضرت تبار
برشیشی دیلرایسه یاپار. دیلرایسه یاپمز
بو حلاله جناب حق «کن» کلمه سنی استعمال
ایتمکسزین برشیشی ایجاد و تکوینه یامقتدر
اولور یا اولمز. اگر مقتدر اولور ایسه
تکوینک «کن» خطابنه متوقف و منوط
اولمدینی ثابت اولور. اگر مقتدر اوله مز
ایسه جناب حقک عجزی لازم کلور
بونک دخی قطعاً بطلانی مسلم ارباب ایماندر.
زیرا بوتقدیرجه اراده سبحانیه قارشو
فعل و ترک فعلک مساواتنده معنی قالمز.
رابعاً اگر بوکلمه نک امرتکویننده تأثیری
اولسه ایدی بزه نسبتله دخی بوتأثیرک بر
قسمی مشاهده اولنور ایدی. آنجق بالضروره

برز که پرشیئی یا بمق ایستد یکمز حالده
 بملهی بیك کره تکلم ایتسهك قطعاً
 بی اوله مز. خامسا بولفظ کاف ونوندن
 کبدر. ایمدی دیرز که تکوینده تأثیری
 اق لازم کلن شی یا بوحر فلرك ایکیسی
 عیدر یا خود یا لکز بر یسیدر. احتمال
 باطلدر. چونکه ایکیسی مجموعنك
 واحدده موجودیتی محتمل اوله مز که
 دخی بونده بولنه بیلسون. شونك
 ون که حرف اول تکلم اولندینی آنده
 ف ثانی هنوز موجود اولندینی کبی حرف
 تکلم اولندینی زمان دخی حرف اول
 وجودیتدن ساقطدر. ایکیسندن بریسی ده
 تراوله مز. زیرا فرضمز آنحق مجموعنك
 تراولمسنددر. جزؤ ایسه بدیهیدر که

كلك عینی دكلدر. ايشته شو وجوه مذكو
 ايله «كن» كلمه سنك تكوين مخلوقاتنه و
 اوله ميه جنی ثابت اولدیغندن ائمه اصو
 دیندن ابو منصور ماتریدی واکاتباع اولو
 محققین علما «كن فیکون» قول شریف
 ظاهرندن صرف ایدرك تکوین مخلوقار
 خصوصنده سرعت ایجاددن مجاز قیلیمشله
 درکه تقریر مجازدخی شویله در: امر و امر
 امتثال و مأمور بهك احوالارینك بربرینه
 تلاحق و تقارنندن برهیئت اخذ اولنوب
 حفظ اولندقدن صکره قدرت و تأثیر و مخلو
 قك احوالارینك دخی بری برینه تقارن
 و تلاحقندن برهیئت اخذ اولندی. هیئت
 ثانیه هیئت اولایه سرعتده تشبیه اولنوب
 آنك جنسی اولسی ادعا اولنمادی. بعد

تشبیه والادعا هیئت اولایه موضوع
 لان الفاظ هیئت ثانیه ده استعمال اولنوب
 ستعاره تبعیه تمثیلیه اولدی. یعنی طرف
 ایدن صدور ایدن امر شریف مأمور به
 ائالك سرعتی اقتضا ایتدیکی کبی خلق
 مجادی مراد اولنان شیئه دخی قدرت
 مدانیه نك سریعاً تأثیری اولمغله تأثیر
 رت امره تشبیه اولنوب امره موضوع
 لان صیغه تأثیر قدرتده استعمال اولنمشدر.
 اء علیه « کن فیکون » قول شریفنك
 ناسی « الله بر شیدك وارلقنی مراد ایتدکده
 کاکدورت الهیه سنی تعلق ایتدیروب بلامهله
 شی وار اولور » دیمکدر.

بورایه قدر نقل ایتدیکمز ایضاحات
 سیریه کوستریور که امر تکوین حق تعالانك

بالاخره یورولوب یدنجی کونی استرا
 احتیاجنی موجب اوله جق صورتده باله
 چالشمسیله وجوده کلش اولدینی کی یال
 بر «کن» امر یله دخی وجوده کلامشا
 بوا مردن مقصود آنجق امر تکوینک ار
 الهیه ایله وقوعبولش اولدینی کوستر مکد
 بوا یسه شمدیکی مادیون حکمانک پر
 اولان مسدیکلرینی رد ایچون بزی ارشاده
 زیرا آنلر امر تکوینک بر مریدک اراده
 وقوعه کلیوب تصادفی اوله رق وقوعه
 کلدیکی دعوائی هذیان مألنسه بولنورل
 دیگر آیات کریمه ایسه امر تدریجی صراح
 کوستر لر. مثلاً نطفه آدم نیجه مرزول
 خلاصه سی اوله رق حصوله کلوب ده ر
 نسایه وصولدن صکره مضغه و علقه و عظه

لحوم دورلر نی کچدیکی آیات عدیده ایله
 سربح بیوریلوب « و آیتناه من کل شیء
 بیا » آیت کریمه سنده اشارت بیورلدیغی
 حمله هر شیئه برسبب اتیانی دخی امر
 وینده کی ترتیب و تدریجی مرتبه بداهته
 صال ایلر. بو حالده محتاج ایضاح یالکنز
 بنقطه قالورکه اودخی اراده الهیه نك
 رقص دوریله امر تکوینك وقوهی آره -
 نده کی سرعتدر. اصل مطلوب دخی بودر.
 یرا دراپهر او مباحث دورا دوری اصل
 نقطه اوزرینه بنا ایلمشدر. دها وقتیه
 حکمت اسلامیه اربابی بو نقطه یی ده نظر
 قیامدن اوزاق طوتمامشدر. ایشته یینه
 لاده کی تفسیری متعاقباً جناب رازینك
 مسئله حقنده جمع ایلدیکی اقوال علمای

اسلامی استاد من دفتر درسه بروجہ آ
قید ایتدیر مشلردر :

فلاسفہ طرفدن « مکنوناتک حصو
بالتدریج اولدینی فنا نابتدر. حال بوکه
آیت کریمه بو ثبوتک خلافتی کوستریور
بوصوزتده حکم آیتک واقعہ مطابق اول
مسی لازم کلیور ، دیه بر اعتراض ایرا
اولنور ایسه بوکا ایکی وجهله جواب
ویریلور. برنجی وجهه شودرکه : حق تعالی
بو قول شریف ایله و بونک امثالیه بتور
کائناتک بر آنده حادث اولدیغنی اخبار
بیورمیور. بلکه اشیادن بر شیشی آن واحده
خلق و ایجاد ایتک ایسترایسه بو قول شریف
ایله در حال ایجاد مقتدر اولدیغنی کوستر
بیورکه « انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له

افیکون، قول شریفی دخی بونی موصحدر.
 و واقعہ مطابق اولدینی ایسه عیناً
 هده اولنمقدمه در. چونکه صانع تعالانک
 منیشی برسبیه ربط ایلدیکی بالاده اتیان
 اوان « و آیتناه من کل شیء سبیا » دن
 ادا حکمت اسلامیہ اربابی نظرندہ دها
 اشارات ایلہ او قدر قوتلی اوله رق
 حق ایلمشدرکه « اذا اراد الله شیئاً هیأ سبابة »
 می بتون اهل اسلام نظرندہ بردستور
 و حکمی آلمشدر. مع هذا قدرت الہیہ
 سبابی خلقه مجبوریتدن منزہیت درجه
 ده وارمقدمه در. یعنی حق تعالانک هر
 ی برسبیه ربط ایتسی قطعاً واجباتدن
 یوب بوربط قضیه سی علمای اسلام
 ندہ عادیاتدن عد اولنمشدر. « عادیات »

دیدیکمز شی «عادت» دیمک اولوب «سنت»
 دخی بو حکمده در. اما بو عادت وسنت
 الهیه او قدر محکمدر که بو محکمیت دخی
 «ولن تجد لسنة الله تبديلا» قول شریفند
 کلور. نتیجه مرام طبعیون حکمانان
 الوهیتنه قدر قائل اولدقلری قانون طبعی
 ایشته بو آیات کریمهده کوردیکمز سنت
 الهیه اولوب آنده تبدل اصلا کوريله من
 مع هذا حق سبحانه و تعالی حضرت تبارک
 سنت الهیه سنه اتباع مجبوریتدن دخی من
 اولوب کمال قدرت الهیه سیله بر شیئتک ایجادخی
 مراد ایلرایسه آنک تکوئی امر ایدر و او
 شی دخی تگون ایلر اولدیغنی نظر حکمتغزه
 بو آیت کریمه ايله سوق بیورمشدر. فلام
 سفیه و یريله جک جوابک ایکنجی

و در که : تسلیم ایدہ لم کہ حق تعالی بو
 ل شریفده ہر مکنونک کتم عدمدن بلا
 ہلہ صحرائی وجودہ اخراج ایدیلہ جکنی
 بر ویریور۔ بو خبرک مکنوناتک تدریحی
 لمسنہ منافات و مخالفی یوقدر۔ زیرا مسلم
 باب عقولدرکہ بر شیتک حصولی استعداد
 رلیہ واوسطیہ سنہ نسبتلہ تدریحی ایسہدہ
 استعداد اخیرہ سنہ نسبتلہ دفعیدر۔ مثلاً
 طافہ نک صورت انسانیه یہ تحولی بیکلرجہ
 استعدادک توارد و تعاقبنہ وابستہ بولند۔
 فندن توارد استعداد حسبیلہ نطفہ نک
 نسان اولسی تدریحیدر۔ فقط استعداد
 خبرک حصولندن اول اومادۃ انسانیه
 : انسان « نامنی آلہ میوب بلکہ بونامی آلیشی
 ک صکرہ کی استعدادک حصولی متعاقبدر۔

بو استعداد اخیرایسه زمان واحدده حاصل
 اولدیغندن انسانك دخی زمان واحدده
 حصوله گمش اوله جفی درکاردر. بونقطه
 نظردن آیت کریمه نك معناسی « الله
 شیئك حصولنی مراد ایدوب وجودین
 سبب اولان استعداد اخیری دخی احسار
 بیورر ایسه اوشی درعقب وجود بولور
 دیمکدر. یوقسه « برشیئك وجود بولم
 استعدادی حاصل اولمقسزین الله آنك
 وجودینی مراد ایدر و اوشی دخی موجود
 اولور » دیمك دکلدر. کرچه اعتقاد مزجه
 الله بلا سبب هرشیئی ایجاده قدر مقتدردر.
 فقط بو عالم « عالم اسباب » اولوب صانع
 تعالی حضرتلری هرشیئك وجودینی بر
 سببه ربط ایلمکی کندیسنه سنت ایلمش

لديغندن وسنت الهيه ده تبدل كورمك
كن اوله ميه جغندن بدیهی و آشكاردر كه
آن كریمه برشیتك دفعی اوله رق حصو-
ه دلالت ایدن الفاظ شریفه استعدادك
نی حصولیله مقیددر.

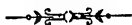
ایشته علمای اسلام رحمهم الله افند-
رمز حضراتی بومسئله دقیقه و نازک یی
یوجهله حل بیورمشلردر. کتاب الهینك
حکامی ظاهرده دخی واقعه مطابق اولمق
صول دینمزجه ضرور یاتدندر. احکام
کتاب اللهی اصل تفسیره یاردیم ایده جك
نی دخی حقایق ظاهره دکلیدر؟ علوم
طبیعیه نك تأیید یله الیوم نظر لر مزده بداهت
کسب ایدیور كه كل يوم حتی كل ساعه
مجدد اوزره دوام ایلمکده بولنان خلقت

و تکوین علی العموم قاعده تدریجیه تابعه در
 موالید حیوانیه و نباتیه دن هیچ براس
 آن واحده تکوین بیورلیورلر. مع هذا
 بر مؤمن مسلمة « حق تعالی بونلری آن
 واحده تکوینه مقتدر دکلیدر؟ » سؤالی
 ایراد ایدیلر جک اولسه « بلی مقتدر در
 جوابی ویرر. اوت مقتدر در اما تدریج
 اوزره تکوینی سنت اتخاذ ایلر مشدر. کذلک
 میدان بداهتده کور یلیور که هر نه شی خلق
 و تکوین اولنور ایسه اکا تخصیص اولنان
 اسباب توسط طیلر خلق اولنور. حیوانات
 بر بریلر تقرب ایتیمجه تولید ایدر میورلر.
 نباتات زرع و یا غرس ایدلیمجه میوه
 ویرر میورلر. کذلک بر مؤمنه صور لسه که
 « حق تعالی بونلری بلا سبب ولا وسیله

«نه من می؟» جواب ویررکه «بلی بلا سبب
 یار آتمغه مقتدر در. فقط سنت الهیه سی
 اباب و وسائل ایله یار آتمق جهت نده
 .جلیدر»

ایمدی دستور حکمت اسلامییه بوندن
 رت اولدقدن صکره دراپهر سائر بالجمله
 کما ایله برابر دنیا و مافیها نك اسکیلکنی
 قدر چوغالتور لر ایسه چوغالتسون لر
 اشیادن بعضلرینك دیگر بعضلرینه وسیله
 کون اولدقلری بحثی نه قدر توسیع ایدر لر
 سه ایتسون لر اهل اسلامك بونلردن برکونه
 بدیشه سی اولمق شویله طورسون نظر
 حکمتلر نده قدرت الهیه یی کند ی اذعان
 یدم بیلدکلری درجه نك پك چوق فوقنده
 یولتمش اوله جنی ایچون ایمانلر نی تقویه

و حق تعالی به اولان محبتلرینی تزییده خدمت
ایده جکنی مع التشکر بیان ایله نزدخی شو
باب سابعه خاتمه چکرز .

— سکزنجی باب —

(حقیقت کبرا حقندہ نزاع)

دراپہر اشبو سکزنجی بابلی محتویاتی
بروجہ آتی خلاصہ ایدیور :

انسانک کندی کندہسنہ واصل حقیقت
اولسی ایچون ہیچ بر واسطہ یہ مالک اولمدیغنی
حکمت عتیقہ نک اعلان ایتسی — ایلک خرسٹیائیلر
میانندہ اعتقادجہ تباین و تخالفک شدتلمسی —
قونسیللر قراریلہ بو تخالفہ چارہ بولمق ایچون
ایدیلن مساعینک ثمرہ سز قالمسی — بومسئلہ ده
کرامات ایلہ برده « اوردالی » دنیلن لیتجر به

غریبه نك برهان اتخاذ اولمسی — پاپالق مقام
 اصول اعتراف ایله برده انکیزیسیونه مراسم
 — افکار و عقاید متخالفه نك قلع و قمع ایچو
 اعتسافات مدهشه ایقاع ایلمسی — ژوستینیان
 پاندقترلینك کشفنده کی تأثیرات و براهین مسئله
 اوزرینه حقوق کنیسائییه نك توسع و تزیادی —
 براهینك دها زیاده فنی اولغه باشلامسی —
 پروتستانلغك افکار شخصیه حقوقنی ادعا ایتمی
 — حقیقت کبرانك آنجق کنیسای دینده اولدیعو
 قاتولیک مذهبنك اعلان ایلمسی — اندقس قو
 میسیوننك تشکیلیله تعاطی معلومات و سائطی
 تقصیر و سنت بارتله می کبی تدابیر ایله تباین و تخالف
 افکاری ازاله یه غیرت ایلمسی — اسفار خسه
 توراتیه نك حقیقت عظمای عداولتمسی امرنده درجه
 صحتنك پروتستانلرنزدنده تدقیق — بوکتابلرک
 ساخته لکنی اثبات ایده جک استعدادلری —
 فنون نظرنده حقیقت کبرانك طبعیاتدن بشقه بر
 طرفده کوریله میه جکی — پروتستانلرجه حقیقت
 کبرانك کتب مقدسه ده و قاتولیکلرجه پاپانك
 لایخطیلیکی ایچنده موجودیتی .

دراپەر مندرجات مذ کوره یی بسط
رك ديوركه :

— حقيقت نه در ؟ تاريخك اك عظمتلى بر
نه سنده روما حا كملرندن بريسنگ آغزندن
موجب مراق برسؤال صادر اولمش ايدى .
ما كمك حضورنده قائم اولان الهى بر ذات بو
اله جواب ويرمدى . مكر كه آنك بوسكوتى
سؤالك جوابى عد اولنه بيلسون .

اخطار ايده لم كه :

— دراپەر رك « الهى ذات » ديديكى
حضرت عيسى على نبينا وعليه السلام در .
نارت ايلديكى محاكمه دخى اول نبى ذیشانك
نداسى اولان يهود طرفندن كوستريلن
وم و مجبوريت اوزرينه قدس شريفده كى
وما حا كمى حضورنده سبق ايلمش اولان
حا كمه مشهوره در . دراپەر سوزنده دوام
يديور . ديوركه :

— بو سؤالك بو وجهله بيهوده يره
 ايدلمش اولسى شوغا كمه ده ايلك دفعه اول
 وقوعه كلديكي كي بو وقوع صوك دفعه كي و
 ده دكلدر. حال بوكه بو سؤاله شمدي يه
 هنوز هيچ بر كي مسه جواب و ير مامشدر. يونا
 قديمده علومك مبادي انتشارنده ديانت قد
 مليه كونشك ظهورينه مقابل زائل اولان سي
 كي زائل اولغه باشلاديني وقت او مملكتك دين
 وملاحظه كار اولان آدملىرى دوچار ياس و
 اولمشلرايدى. آناقساغور بر وجع درون
 « هيچ بر شى بيلمىورز. هيچ بر شى بيل
 احتمالز يوقدر. كرچك اوله رق هيچ بر
 يوقدر. حواسمز بزي آلداتيورلر. عقل و ذك
 ضعيف و عمر مز قصيردر » ديه باغيريور ايدى
 قسه نوفان ايسه بزه او كرتيور كه انسان سو
 سويلديكي زمان طوغرى يي سويليوب سويله مديكن
 بيلمك قطعياً محالدر. پارمنيد بيان ايدىور
 حقيقت قطعيه يه وصول ايچون انسانه كند
 خلقتي مانعدر. آميه دو قل تأمين ايدىور كه حقيقت

شیئی اولچمك ايچون الده هيچ برميزان
 يفتندن مسالك حكمتدن هيچ بريسي صورت
 ده اعتماده شايان كوريله من. ده موقريت
 دييور كه حقيقته مالك اولسه ق بيله او حقيقته
 لمانه مالك اوله ميز. پيرون هر مسئله حقنده كي
 لر مني تعطيل وتعويق لزومندن بحث ايدر
 . آنك شاكر داني دير لر ايدى كه «بز هيچ
 كمى تصديق ايتيز» اوت حق هيچ بر حكمى
 ديق ايتيه جكمزدن عبارت بولنان بو حكمى
 تصديق ايتيز. نه پيكور كندى شاكر دانه
 ايدى يور ايدى كه حقيقت دنيلن شى عقل ايله
 ن اولنه من. آرسه زيبلاس فكرو ذ كا طريقيله
 كلن معلوماتي ده حواس واسطه سيلاه اكتساب
 ان معلوماتي ده رد و انكار ايدهر لك علناً
 اف ايدى يور ايدى كه كنديسى هيچ بر شى
 يور وحتى كندى جهل خصوصيى دنى
 يور. يونان فيلسوفلرينك وارد قلرى نتيجه
 ميه شو ايدى كه حواسك مشاهداتنده بيله
 اقض و تخالف بولنديغنه كوره طوغرى يي

یا کاشدن تفریقہ چالیشمقدن بیلہ واز کچمیلید
عقل بشرک نقصانی اودرجه لرده درکه حقیقه
فلسفیه دنیلن شی اصلا یوقدر.

اخطار ایدرز که :

— مسالک حکمتدن بریسی دخی

لا ادریه مسلکی اولوب دراپه رک اسامیدن
ایراد ایدرک خلاصه کفتارلرینی خا
ویردیکی فلاسفه بوسوزلر ایله هپ

لا ادریلک خلاصه حکمتنی کوسترمش

اولیورلر. واقعا بو حکمته بر صورت قطعیته

اعتراض اولنه من. اما آنلرک بو حکمت

عمومیت و قطعیت و یرملری ده تصدیق

ایدیله من. امام غزالی رحمة الله علیه حضر

تلرینک « المنقذ من الضلال » نام اثر نفیسلر

نده انسانک حقیقت قطعیته یه وصولدن

عجزینه و احساسک انسانی تغلیطنه و سائر به

۱. بك كوزل محاسنات سرد اولنمشدر.
 ۲. وسعيد افندی برادرلر من بواری
 ۳. مانمزه ترجمه ده همت بیورمشلردر.
 ۴. طالده حقیقت قطعیه وصول انسان
 ۵. ان ممکن اولیوب نوع بشرک جهل
 ۶. کنی ازاله یه احتمال یوقدر دیه تتبعدن
 ۷. لدن بالکلیه چکله جک دکلز آ؟ انسانک
 ۸. ن هرشیئی بیلورم « دیمسی نصل یا ککش
 ۹. « بن هیچ برشی بیلیم » دیمسی ده
 ۱۰. قدر یا ککشد. زیرا هیچ برشی بیلیم.
 ۱۱. نی بیلور ایسه ایسته بودخی برعلمدر.
 ۱۲. نی آنی ده بیلیمور ایسه هیچ برشی بیلیمدیکنی
 ۱۳. دامسی مجهولی اولان شی اوزرینه حکم
 ۱۴. رمک دیمک اولوب بوده باطلدر. هله
 ۱۵. یولده کی سوزلر منطقک صرف مغالطه

و سفسطه قسمته آردینی شیلردز که بو
اوزرینه بر حکم قطعی بناسنده جد
مطلوبه بولنه مز. انسان بیله بیلدیکی شیل
اقتداری درجه سنده بیلور بیله مدیکی شیل
دخی عجزی درجه سنده بیله مز. اما بون
نه قطعاً عالم ونه ده قطعاً جاهل اولسی خ
اولنه مز. هر مسئله ده اولدینی کبی بو مسئله
دخی هم افراط هم تفریط مردود اولور
هر اموره اولدینی کبی بو امرده دخی خ
و حقیقت وسطه در. شورا جقده
اخطاری سرد و ایراده حقیقه لزو
وارد. زیرا دراپه ر یوقاروکی فقره د
تخمینی اکیکی مغالطاته ایلرویه طوغری
طال بوداق صالدره جقدر. شمیدن متیقض
اوللی که ایلروده غفلتدن توقی به حاضر لا.

بولنملی. ینہ سوزده دراپه ر دوام
یور. دیورکه :

— اینانه بیلیمک محتملدرکه بتون شهبائی
اله بتون السنه اعتراضی صوصدیره بیلیمک
ن طوغریدن طوغری به طرف التهمیدن اظهار
به حق حقیقت درجه کافیه ده وضوح وقوتی
ز اوله بیلسون. فقط دیکر لرندن دها آز بدین
اندیش اولان بر فیلسوف یونانی بر خصوصیت
ایله شونی نظر دقته عرض ایلمش ایدی که :
ایکیسی طرف التهمیدن وقوع بولمش بیانات
برینه تأسس ایلمش اولمق اعتقادنده بولنلان
ط کندی آره لرنده بری برینه مخالف ومغایر
ان ایکی دینک بر آره ده بولنمسی هیچ اولمز
له اثبات ایدرکه نه بریسی کرچکدر نه ده
کری. حال بوکه کوزه کوریلن مادیاته دائر
ائلده انسانک النده بو واسطه تصدیق دخی
در. حضرت عیسانک بعثتندن مقدم اوچ
بر ظرفنده مسالک فلاسفه نك حال وشانی بر
بنه قارشو مخالفت ومخاصمه دن عبارت اولدینی

کبی حضرت عیسانک بعثتندن صکره دخی
 عصر مدت دین دنیلن شیئک مذاهی آره
 حال و شان دخی بر برینه قارشو مخالفت و مخاصمه
 عبارت ایدی. پوواتیه دسپوطی سنت هیللر
 اذنیق قونسیلنک انعقادى زمانه طوغری
 وقتده شومشهور سوزى ینه بونقطه نظر
 سویلیوب دیمش ایدی که : « انسانلر پیننده او
 » ظنون و افکارده کی مخالفتک عینی ایمانه
 » خصوصاتده دخی بولنسی شایان اسف اولد
 » قدرتهلکه یی دخی موجب برکیفیتدر. تمایز
 » بشرده کی تنوع قدر مذهب اولسی ی
 » اول مقدار منابع خطا و کفر دیمکدر.
 » کندی کیفمزجه اعتقادلر و ایمانلر تشک
 » ایدیورز. و او مواد مهمه یی ینه کند
 » کیفمزجه شرح و تفصیل ایلورز. دینک اسر
 » غیر صریحه سنی تفسیر ایچون هر سنه و حتی
 » کون یکی اصولار ایجاد ایدرک هر ایجادده د
 » آندن اولکی ایجادلر مردن پشیمان اولورز
 » متبدل اولان شیلری منع ایدوب منع ایتدیکه

یله له غنتر او قویورز . کندیمزده اولان
نقادله بشقه لرینک بزه تلقین ایلدکاری عقاید
لوب بالاخره آنلری محکوم ایدیورز .
ندی عقایدمنی اطرافزده اولانلره تلقین
دکدن صکره آنلرک ده بالاخره محکوم
له جقلری درکاردر . بویله بربرمنی کسر
هدم ایدنجه جمله مزایه خراب و محو اوله جفمن
شکاردر .

بز دیورز که :

— سنت هیلاردن نقل ایلدیکی شو
نه معقده اوزرینه دراپه ر نصرانیت
ساسی تاریخنه عطف نظرله برطنام
بداته کیریشه جکدر . فقط آندن اول
اده بزم ایچون سویلیه جک برقاچ سوزلر
در . خوش ایلروده توراتلر حقند، کی
نیقاتی دراپه ر تفصیله کیرشدیکی زمان دخی
سوزلرمنی سویلیه بیلور ایدیسه کده

بوراده « طوغریدن طوغری یه طرف
 الیهیدن اظهار اولنه جق حقیقت.....
 و « هر ایکسی طرف الیهیدن وقوع بولمیش
 بیانات اوزرینه مؤسس اعتقاد.....
 سوزلریله قالدیرمش اولسینی قاترلر
 اوزرینه سویلیه جکمز شیلری بوراد
 سویله مکی ترجیح ایلدک . بزم بوصورتده
 ترجمه ایتدی کمز سوزلرک فرانسیزجه سی
 révélation directe faite par Dieu.
 و religion révélée اولوب بوندن مقدم
 بریده دها بیان و ایضاح ایلمش بولندیغش
 وجهله « ره وه لاسیون » کلمه سی کویا « اثر
 وحی » و « انزال من عند الله » معنا لرند
 مستعمل ایسه ده قاتولیکلرک و حتی بالعموم
 نصارانک بو کلمه دن قصد ایلدکلری معنی

من کریمده مقصود اولان و متکلمین کرام
 لارندن بسط و تمهید ایدیلن معنایه
 مزه نصارا نزدنده مقصود اولان
 بایه کوره ره وه لاسیون سمت سمان
 آثاره و ماده سسلسوزلر امر لر کلمکدن
 و خود صورت بشره متحمل ملائکه طو-
 فیدن طوغری به معاشر نوع بشره
 آدرک امر لر نهیلر اعطا ایلیمکدن عبارتدر.
 ایزده تورات ترجمه لر ی و ارایسه قصه
 سرت ابراهیم و قصه حضرت موسی و قصه
 ایلوئل نبی و قصه حضرت داود و سائر ی
 انویکیزده باقکز. ره وه لاسیونلر نه یولده
 ایدیغنه دقت ایدکز. مثلاً بر نینک خدمته
 فین اولنان بر چوجق کیجه یاریسی کند ی
 سیمله حاضر لیدیغنی ایشیتور. افندیسی

چاغرمش ظنیله آنک او طه سینه کید
ایسه ده افندیسنی او یقوده بولیور.
طرفدن چاغرملدیغی اکلاشیلیور.
اوج دفعه واقع اولدقدن صکره افند
اولان نبی بونک برره وه لاسیون مقدم
اوله جغنی اکلایه رق چوجغه تعلیم و
ایلیورکه بردها چاغریله جق اولورایله
«اویاندم ربم امرکزه منتظرم» دیسور.
چوجق دخی اویله یاپیور. ایشته ره و
سیونلرک بوصورتده اولسی علومه منتس
اولان فلاسفه عتیقه بی ده جدیدی
دوچارحیرت ایلیهرک بوکی شیلرک
احتمالی دعواسیله قیاملرینه سبب اولمشد
فی الواقع بویله طوغریدن طوغری
مداخلات سماویه امور جزویه وحسییه

فانیله رق او قدر قصص عجیبه به میدان
 لمشدر که بونلری حقایق علمیه ایله دکل
 حظات منطقیه ایله بیله توفیقیه احتمال
 مشدر. رب العالمین اولان حق سبحانه
 بآلی حضرتلری بنی اسرائیل اساطیری
 ننده امور جزوئیه سیاسیه و بلدییه قدر
 شایم حاشا مأمور و مسئول ایتمش دیه
 دل و تصویره قدر کیدلمشدر. وحی ربانی به
 صورتده معنی ویر یله جک اولور ایسه
 کیسی دخی وحی اوزرینه مبتنی اولدقلری
 لده متخالف و متباین و متضاد و متناقض
 لنان ایکی دینک ایکیمی ده باطل اوله جغنی
 کم ایلمک بلاشبه طوغری اولور. لکن
 ر جلیل و حیه حکمت اسلامیه نقطه
 لرندن باقلدینی زمان منزل من عند الله

اولمق اوزره ایکی دین تصور اولنه مزکه
 آره لرنده کی تضاد و تباینه نظراً ایکسینله
 بطلانی توهم اولنه بیلسون. دین الهی
 ابراهیم حنیف اولمق اساسی بونی مس
 مدر. « لاتفرق بین احد من رسله
 اساس اوزرینه مبنیدر. « مصداقاً لما
 یدیهیم، رمزی بورمزددر. « والذین یؤمن
 بما انزل الیک وما انزل من قبلک »
 بوسردر. لکن بورالری آوروپا و آمریکا
 نه رجال دینییه سنه نه ده رجال علمییه سنه
 مکشوف اولمادیغندن و آنلرک هر صنفی
 برجهتی طوتوب کیتمش اولدقلرندن آره
 شو منازعه لر مناقشه لر وقوعه کلشدر
 منازعات مذکوره دن حکمت اسلامییه
 مصونیتته دائر بورایه قدر ویردیکمزایه

ایله ذهنلرینی اعداد و تهیه ایلمش
 قارئلر مژك او یله اولور اولمز مغالطات
 تغلیط ذهن ایتیمه جککری بزجه
 ایشته سوزی ینه دراپره ترك
 برز. براقیدر دیغمز یردن دوام ایدرك
 كه :

- سنت هیللرك بوسوزلری سوزدن عبارت
 دیر. او عصر لره دأثر اولان تاریخ کنیسایی
 یلمش اولانلر ایچون دسیوط موی الیهك
 مانی شمه مبالغه دن عاری کورونور. صدر
 بتده کی اخوت و شفقت متقابله طاووسا دق دن صکره
 ارباشلامشدر. مورخین کنیسا تأمین ایدیور
 همان ایکنجی عصر نصرانیتده عقل ایله ایمان
 حکمت ایله دین و ظرافت ایله دیندارلق
 بنده جنك وجدال باشلامشدر. بونلر آره -
 کی مباحثاتی تسکین و بر حکومت دینه تأسیس
 نفیقت کبرا تعیین ایچون بر طاقم مجالس عقد

اولنه رق بونلر کیت کیده قونسیل صورتی
آملر در .

اخطار ایدم که :

— بشقه یرلرده دخی خبرویرم

اولدینمز وجهله « قونسیل » دیه

مجالس رهایینه اطلاق اولنورکه

نصرانیجه قرارلاشدیر یله جق

ایچون برچوق یرلردن دعوت اولن

پاپاسلردن مرکب اولور . پارلامنتولر

اولدینی کی بونلرده دخی ایشه اکثریت

ایله قرار ویررلر . فقط هیج بر قونسیل

کورلما مشدرکه زمانک ایمراطوری ویاخو

پاپاسی طرفندن تصدیق ایتدیر ملک ایسته نیل

یا کلاش برش یئک خطاسنی حکم ایل سور

خرستیانیلخی نصرانیت صحیحهدن آیرو

الیوم دراپه رکی بتون ارباب علومک اعتراف

می‌یفنه دوچار ایلیان مقررات هپ بو
 قانیلارک ایشیدر. ینه دراپه ر سويليور
 دورکه :

— بوجلسار بادی اصرده بررهیت استشا.
 دن عبارت ایدیلر . فقط دردنجی عصرده
 ستیانلق شرق ایمراطورلغنک کرسی حکمرانیدسنه
 ر صود ایتدیکی زمان اشبو مجلسلرک نتایج
 راتی حکومت ایمراطوریه نك آمال سیاسیه سیله
 ت بولهرق خرستیانلرجه مجبوری القبول برر
 کم صورتی آلمشلردر. بتون دنیا نك کنیسالری
 رفتن مبعوث پاپاسلردن متشکل قونسیلار عادتاً
 مدیکی پارلامنتولره بکزه یوب باخصوص بونلر
 براطورلرک اصریله اجتماع ایدرلر ایدی. ایمپرا-
 ورلر بالذات بونلره ریاستله اختلافاتی برطرف
 لیه رلله برنوع پاپالق ایدرلر ایدی. مورخ موشام
 ظاردقته وضع ایلورکه جاهل اولانلری کنیساجه
 مراتب عالییه وصولدن منع ایتمکه لزوم قالمامش
 بدی. علوم وفنونک کافه سنی زهد وتقوایه مغایر
 نورمکدن عبارت بولنان غیرت مخصوصه کوندن
 (دراپه ر) — ۴۵

کونه آر تیور ایدی. مشهور از نیک قونسیلی قر
مهودی امضا ایدنلرک جهالتلرینی و بطلا
فکرلرینی کوستره جک احواله نمونه اولمشر.
اخطار ایدر زکه :

— بوقونسیل حضرت عیسانک حاشا
ثم حاشا ابن الله وعین الله اولدینی قرارینه
امضا ایدن قونسیلدر. ینه دراپه رسو یلیور
دیورکه :

— هر نه قدر بوقونسیلک دنیا یوزنده تأئید
نفوذی پک بیوک اولمش ایسه ده موشایم تأمین
ایدیورکه بوقونسیلک حقیقه هانکی محله ونه
وقت اجتماعه دعوت اولندینی و اوراده قاج
اعضا طولاندینی و ریاست ایدن دسپوطک اسمی
نه ایدوکی حقنده راویلر اتفاق ایده مدیکی کبی مجلس
مذکورک مقرراتی مبین وشایان اعتماد هیچ بر
مکاغده هیچ بروثیقه اله کچماش والیوم الله بوبله
بر اثر موجود بولنما مشدر.

ایضاح ایدرزکه :

— اشبو موشایم لوبه قصبه سنده
 ۱۶۰۰ سنه سنده تولد ایدرک ۱۷۵۵ سنه
 وفاتی وقوع بولش بر فاضل آلماندرکه
 ل اختصا صی تئولوژی یعنی علم دیانت
 درانیه به موقوف اولوب فقط تاریخ
 می به انتسابی دخی بوندن اشاغی دکلدر.
 شهرت شایعه سی خرس تیاندلغک وضع
 سیسیله ترقیاتی تاریخی بحق انتقاد
 بتدن حصوله کلشدر. کندیسی پروتستان
 لکنه سالک اولوب عهد عتیق و جدیدک
 رحی یولنده لاتینجه نه قدر اثر یازلمش
 سه جمله سنی تدقیق ایلدکن فضله زمانه
 رالسنه جدیده اوزره یازیلان کافه کتب
 نیه و تاریخیه بی دخی کاملاً حده تدقیقدن

۱. مشدر. قاتوليك كليساسى كى
 پويى. ۲. موافق اولميان ارباب عر
 واذفانى د كنيسانك اعداسى، ديه جفا
 رد ايدى ويرمكه آلمش ايسه ده مور
 موشايم غايت متدين وصاحب عرفان
 پروتستان اولوب اوج ربع عصرلق
 مديدينى هب حقايق نصرانيه يي تدقيق
 حصر ايلمش اولديغندن مومى اليه يي نصر
 نيتك اعداسندن عد ايتمكه امكان بوقدر
 ايمدى بوقدر مهم برمديق منتقد از
 قونسيلنك نه زمان ونه ده مكان وقوعى وعد
 اعضاسى ورئيسنك عنوانى ومقررات قضا
 سى حقنده راويلرك متفق اولمداقلىنى والد
 بروثيقه جديه بولمديغنى اثبات ايدر ايسه
 نصرانيت اخيره نك مبناسى ديمك اولان

قونسیل مسئله سی دخی برشکدن عبارت
 لمزمی؟ بومشکو کیتک ایسه انا جیل موجو-
 میه و حتی تور اتلره قدر وار مقدمه بولندیغنی
 مدافعه ، نام اثر لر مزده بسط و تمهید
 بلش اولدیغنی کبی مسئله مذکور نك بو
 بهتی بوراده دراپه ردخی تمهید ایده جکدر .
 موزینك آره سی کسل مکسزین دیور که :

— اوزمان نصرانیت کنیسانک حالی الیوم
 ره پو بلیق فده راتیف یعنی جواهر متحده
 دنبلن و ور قی آلمش ایدی . قونسیل لک آرزو
 ایله کلری شیلر اکثریت آرا ایله رأی اولنق
 لازم کلوب بو ایسه برچوق انتر یقه لره خدعه لره
 میدان آچار ایدی . ایمپراطور دائره سنه منسوب
 اولان قادی نلرک نفوذی وسائر اصحاب نفوذک
 جبرلری شدتلری هپ کندی تأثیرات مخصوصه
 لرینی کوستر ایدی . اذنیق قونسیلنک کندی
 ایشلرینه باشلامسنی متعاقباً بی طرف بوانان هر کس

نزدنده مرتبه بدهته وارمش ایدی که خصوصیات
 دینیه ده حقیقت کبرایی بو مجلس بوله میه جقدر
 زیرا اعضائک اکثریتی یالکمز کندیلرینی ممتاز
 کوره رک اقلیت طرفنک هیچ برحق صلاحیتی
 اوله میه جنی عزم جبارانه سنده بولنیور ایدی
 وجودی اولمیان برطاقم کلیسالرک و یا خود بعض
 کلیسالر طرفندن مبعوث اولدقلری ادها سنده
 بولنان اعضائک فی الحقیقه موجود و مبعوث اولوب
 اولدقلرینی اول باول تدقیق ایتک لازم کله جکنی
 درمیان ایلیان هقول سلیمه اربابی کمال استحقار
 ایله سکوت بی قیدانه دن بشقه جواب آله مدیلر
 بوسببه مبنیدرکه اذنیق قونسیلندن صکره آنک
 مقرراتی قبول عمومی به مظهر اوله میوب بناء
 علیه قونسیل قونسیل اوزرینه عقدایدلمش و آنلرک
 مقررات متناقضه سی عالم نصرانیتی شاشقینه چویره
 رک کنیسالر نه لره اینانوب نه لره اینانیه جقلرینی
 تعیینندن عاجز قالمشدر. یالکمز دردنجی عصر
 میلادیده آر یانیزم مسلك نصرانیسنی رد ایچون
 اون اوچ قونسیل و تصدیق ایچون دخی اون بش

سیل و نیم قبول ایچوق اون یدی قونسیل که
 آیکون قرق بش قونسیل عقد اولمشدور.
 یسه طبعی ایدی. زیرا اقلیتده بولنانلرا کثر.
 ه بولنانلرک کندیلری علیهنده استعمال
 کلری سلاحک عینیه مقابله مجبوریتنده بولنیور
 ی که اوسلاح دخی قونسیل عقدندن عبارتدر.
 بز دیرز که :

— دراپه رک بوراده اکثریت و اقلیت
 لرندن مقصودی اولان معنی غالباً کرک
 رنسیلرده طویلانان اعضانک و کرک او
 مانه قدر نصرانیتی قبول ایتمش بولنانان
 بوسک عددلرینه کوره اولمیوب حائز اولان
 لری مواقع اقباله کوره اولمیدر. زیرا
 ذنبق قونسیلی ایچون جمع ایدیلان ای
 یک بو قدر پاپاسلرک ربی بیله ربوبیت
 سیحی قبول ایده میوب فقط ایمپراطور

قسططنینک آرزوسی بوندن عبارت بولند
 حسبیله او آرزویه خدمت ایدنلر عدد
 اقلیتده بولند قلمری حالد قوتجه برا کثیر
 درجه سنده تأثیر نفوذ ایلمش لردر مدافه
 لرمزی یازار ایکن نتیجه تحقیقاتمز بز
 بونی بویله کوس تروبینه بویله یازمش ایدک
 حتی دراپه ر دخی ایکنجی بابنده ایمپراطور
 قسططنینک مداخلاتی و اوچنجی بابنده
 حکومت ایمپراطوریه نک فسطوریوس و طرفد
 رانی علیهنده کی اعتسافاتی یازدینی صرقد
 اکثریت و اغلبیتک ربوبیت مسیح عقیده سنده
 قائل اولد قلمری تأیید ایلجه جک بر صورتده
 یازمش ایدی. بورالری نظر دقتده طوتیه رفا
 شم دیکی مسروداتی اکاکوره او قونملیدر.
 دیورکه :

— یوقاروده اسمنی ایراد ایلدیکمز بی طرف
 ساسا مؤلفی (یعنی موشایم) شو سوزلری ده
 بیورکه : « دردنجی عصرده عظیم و جسمیم
 نصرانیت ایچون موجب فلاکت اولمغه صالح
 یکی خطای فاحش قبول اولمشدر. برنجیسی
 کنیسانک منافعی استحصال ایچون یالان سویله-
 مک وانسانلری آلداتمق جائز اولدیغنک حکم
 ایدلسیدر. ایکنجیسی دخی کلیسا نظر نجه رفض
 والحادی ارتکاب ایدنلر بوجنایتلری کندیلرینه
 برسورت مناسبه ده اخبار و ثائب و مستغفر
 اولملری اخطار ایدلدکن صکره او مرتکبلر
 رفض والحادده اصرار ایده جک اولورلرایسه
 قوانین ملکیه مجازاتی کبی مجازات ایله یعنی
 تعذیبات جسمانیه ایله جزالاندیرملرینه قرار
 ویرلسیدر » اوزمانلر حقیقت مطلوبه بی اثبات
 نون مراجعت ایدلمکده بولشان برهانلرک نه
 شیلر اولدیغنی الیوم دوشوندیکمز زمان وله
 حیرت درجه لرینه وارمقدن تعجب و زی منع
 ۵۰۰۰۰۰۰۰ عقاید عائد بر مسئله اکر لزومی قدر

مارتیر لک تحمل لریله و یا خود کرامت نو عندن بعض
خوارق ایله و یا شیطان لک و شیطان طوتمش اولار
اعترافیه مدافعه ایدلمش اولور ایسه اومسئله نلا
صحتی تحقیق ایلمش عد اولور ایدی . سند
آمبر وازک آریه نلر علیهنده کی مناقشاتی اثناسد
مراجعت ایلدی کی براهین هپ بوقیلدندر . جین
طوتمش شیطان تسخیر ایلمش اولمق روایینا
میدانه بر طاقم آدم لک تورمش ایدی که بعض
مارتیر لک میکلرینه طوقونور طوقونمز « افان
ثله یه داثر اذنیق قونسیلنک و یردی کی قرار طوغر یدر
دیه آواز لری چیق دینی قدر حایقیر مشلر ایدی
حال بوکه اوزمان آریه نلر بومسخور لک هیچ د
شیطان طوتمش آدم لک اولدقلرینی و پاره قوتیل
الده ایدلدکلرینی اعلان ایلمش لرایدی . حتی اوزمان
قدر « اوردالی » تجربه لری دخی میدانه چیقمش
ایدی . آندن صکره الی عصر مدت ظرفنده اثبات
معصومیت ایچون حجت و برهان یکانه هپ ب
اوردالی تجربه سندن عبارت قالمش ایدی . صوغوق
صوودوئللو و آتش و چارمیخ دخی اثبات معصو

ت ایچون اوردالی یه التحاق ایدن شهواهد
له سندن عد اولمشلردر.

شونقاطی ایضاحه لزوم واردرکه :

— « مارتیر » دیه نصرانیتی قبول
لمش اولدقدن صکره جایدیرلمق ایچون
دیلن تعذیباته قاتلانهرق او یولده ترك
تیات ایدوب ده ینه دینندن دونمامش
ولانلره دیرلر . عقیده نصرانیه نك بویله
ارتیرلرایله اثبات اولنسی شوجهتدندرکه :
نافع کنیسه اییه بی مدافعه ایدن ارباب قلم
اكر حقایق کنیسه اییه حقیقت محضه دن
بارت اولسه لر ایدی مارتیرلر او حقیقتدن
ونمامك ایچون فدای جان ایدرلرمی
بدی ؟ » دیه یازارلر . حال بوکه اوروپاچه
نسقاوت وجرائم سیاسیله ایلرولوب ده

آنارش-یستلر فلانلر توره دکن صکر
 کندیلری حقنده وقوع بولان تنکیلاته
 درجه لرده صبر و متانتله تحمل ایلمشلر در
 آنلر دخی جانلرینی فدا ایدرک تشبیهات
 ملعتتکارانه لرندن دو نمامشلر در. نصرانی
 کنیساسنه قارشو یازی یازان ارباب قلم دخی
 بواشقیانک شو صبر و تحمللری آنلرک مارتیه
 لرنده کی صبر و تحملدن هیچ ده ناقص اولم
 یغنی بالمقابله یازمشلر در. کرامت نوعندر
 بعض خوارقی ایله اثبات حقیقت مسئله سن
 کلنجه : قاتولیک کلیساسی بو مسئله
 اوقدر اهمیت ویرر که حال وزمانی الاز
 کهنه و سحره مصریه مقابله حفرت
 موسی و هارونک وارض فلسطینده انیا
 بنی اسرائیلک اظه ارمعجزات ایلدکاری

ن و حال اولدیغنی آ کدی رر . یکر می
 وزسنه مقدم فرانسه نك جهت جنوبیه .
 ده کائن « لورد » قصبه سی جوارنده بر
 منبجی حقننده روایت اولنان خوارق
 یولده اولدقلری کبی بومنبجه استانبولده
 ی کوی طرفلرنده پیدا ایدیلن برشعبه
 نمده حکایه اولنان خوارق دخی بو
 لده درلر . روایتیه کوره آب مذ کوره
 راجعت ایدن کورلرک کوزی دیلسزلرک
 لی صاهرلرک قولاقلری آچلمقده کوتو-
 ملر آیاغه قالمقده و تامتورملره وارنجیه
 درشفا بولمقده ایمشله . بویولده کی روایاته
 روپاده اینانه بیله جک بر عاقل متفنین بولنه-
 یه جغندن زوایات مذ کوره هر زمان هر
 صاحب قلم طرفندن مع التزییف رد

اولنمشلردر. هله استانبولده لورد شه
 سی خادم لریله «استانبول» غزته سی آره سنه
 بو بایده وقوعه کلن مناقشه پک غر
 ایدی. اوزمانلر مذکور غزته بارون هانه
 نامنده برانکلیزک تحت اداره سنده بولنو
 لورد غیرتکارانی آنادن طوغمه بر اعمان
 کوزلری آچلدیغنی حریفک شخصی ارفا
 ایدرک اثباته چالشمش لر ایدی ده بارو
 هانله ی بو آدمک قاسم پاشا و یا خود خاصکو
 طرفلری اها ایسندن اولدیغنی و برسنه اول
 کلنجه یه قدر کور اولدیغنی و آندن صکر
 کورلکنی روایتیه باشلا یوب نهایت لور
 صوبی شفا سیله کوزلری آچلدیغنی!.....
 . و بومسئله ده هر شفادن هر خاصیتدن زباد
 اچقه ایله اطماعتک حسن تأثیری کورلک

می بولند یغنی میدان قویمش ایدی. بزم
اون بویوله کی روایتلرله حیلله لرله خدعه-
اه اوغراشمغه مسئله نك هیچ بر دگری
فدر. هر صاحب فکر نظرنده بالطبع
لمدر که دعوی ایله برهان آره سنده بر
سبت بولمیدر. «الحال کوندوزدر»
بیله یکی زمان برهان اوله رق دخی «ایشته
نش طوغمش و جهان تنور ایتمش
ملیدر» بو برهان ایله او دعوی آره سنده
اسبت ظاهر در. زیرا طلوع شمس ایله
ملك تنوری کوندوزك حلولی مستلزمدر.
رضا بر آدم کیجه یاریسند «شمعی کو-
وزدر» دیسه و برهان اوله رق دخی النی
رکی قورلانمش اولان برمانغاله صوقسه
لی او آتشده یانمدیغنی صدق مدعاسنه برهان

اتخاذ ایلسه بونک نه اهمیت اولور که ماله
 ایچنده النک یا نمامسی کوندوزک حلوا
 مستلزم دکلدیر. فرض ایدمه لم که برلوردصو
 حقیقه یتیش ایکی درده دوا اولسون
 بوندن برمسلك حکمتک بر مذهبک حقیقی
 مناسبته نه جهتدن نه کیفیتله ثابت اوله بیلور؟
 تعالی اوصودن بشقه دهابر چوق اشیاى مخلو
 سنه درلو خاصیتلر ویرمش. بعضلری مسها
 بعضلری قابض بعضلری اتی سیتیق بعضلری
 مضاد حما اولدقلری کور و لیور. بر اجزا خانه
 بیک درلو اجزا وار. هر برینک ده بر بشقه خاص
 وار. فرضا دینسنز ایمانسنز مذهبسنز بولناز
 بر اجزاجی بر اجزا بولسه و آنکله سرطان
 معده بی دفع ایدمه بیلسه « ایشته بو علاج
 شو تأثیر یله غیر قابل تداوی اولان سرطان
 مندفع اولدی. شو برهان ایله ادعا ایدرم

و ز دخی قبوله مجبور سکز که حقیقت محضه
 « دینسر لکمدن ایمانسر لغمدن عبارتدر »
 « دعوائنی اثبات ایتمش اولیور می؟
 « ستانده » جوکی « دنیلن برهنی عزرات
 « ییلری اوپله بر طاقم خوارق یاییور لر که
 « لره حیرت ویریور. بو خوارقه باقوب ده
 « منی اولمغه مجبور می اوله جغز؟ نه حاجت
 « لر خوارق ایله دینک حقیقی ادعاویا خود
 « بات ایدلک لازم کلسه قاتولیکلردن اول
 « مسلمانلر بویولده ایلر و ملی ایدک. بر سعدی
 « شیخی اوج آیلق بر چو جغفک قونداغنی
 « اقلری آلتنه آلوب اوستنه چیقهرق تپنیور.
 « بدوی شیخی یوزاوستی یره یاتمش ویوز.
 « جهسی بر آرمه کله رک وجودلرندن بر
 « الدیرم تشکیلی ایتمش اولان انسانلرک
 « وزرندن آت سورییور. بر رفائی جام ییور

وجودینه شیش صوقوب چیقاردیمی
 یری بیله بللی اولمور. تونسده طرابلس
 برعيساوی درویشی محیرعقول اوله
 خوارق خصوصنده برهندستان جوکیسند
 هیچده اشاغی قالمور. بونکله برابربوفوانه
 هیچ بریسی شوخوارقی برهان اتخاذايدر
 عالمی کندی طریققرینه دخول ایچون اقاء
 اجباره وارمیورلر. بر استاد محترم طرفند
 بزه خبر و تأمین ایدلدیکنه کوره حج
 الاسلام امام غزالی حضرتلری «گوزمک
 اوکنده بر آدم برطاغدن هوالاتوب دیگر
 طاغه قدر اوچسه ده صکره ده بش کره بش
 یالکز یکر می ایده جکنی ادما ایلسه شو
 خارقه سی بنم نظر مده اوده واسنی اثبات
 ایده مزه دیمش. بناء علیه قاتولیک کیست

رت اك بيوك حجت اك قوتلى برهان اتخاذا
 ايكي شوخوارق مسئلهسى ينه كندى
 يهنده اك زياده تاثير كوسترن خصوصاً.
 بدر. شيطانلرك وياجين وشيطان طوتمش
 ملرك بياناتى ايسه بوخوارق مسئلهسندن
 راتحقدر. واقعا كنيسانك غائبدين استخبا.
 تنده همان دائماً مخبرلرى آبدالاردن اولور.
 رد صـوينى خبر ويرن قزدخى بلاهتـله
 شهور برصافدرون ايمش. ينه بونك كې
 آلمانـياده بر قزدخى ازميرده افس خرابه.
 نده بر مناستر خرابه سنك قبر حضرت مريم
 ولد يغنى خبر ويرمش وبوخبر اوزرينه او
 موقعك اهميتى آرتـه رق بر قاج سـننه دنـبرى
 رچـوق زائرلر موقع مذكـورى زيارته
 كـيتمـكه باشلامشدر. دراپه ركي ارباب فكر

وقلم ایسه برامین حقیقتک اصل بودرلور
 کولمکده درلرکه اذنیق قونسیلنک مقرر
 سذب آمبروازک صورت اثباتی ایشته
 قیللندر . اوردالی مسئله سنه کلنجه ای
 شاقا ولطیفه درجه سنی کچر . بوم مسئله
 انسانک بردنبره توکلری اورپری ویر
 « اوردالی » دینلن شی عاذتا بر حکم الهی
 برتجربه الهیه اولمق اوزره تلقی ایدیلو
 ایدی . بوراده هر منطق هر فلسفه دوچار
 بهت وحیرت اولور . باقیکنز نصل : بر آدمک
 رفضی الحادی کفری خبر ویرلدیکی زمار
 ذمتده اصل اولان برائت اولمق قاعده
 معقوله سنجه او آدم حقنه خبر ویریلن
 جنایتک اثباتی لزومی نزد حاکمه تخطر
 اولنمزدن اول مظنونک اثبات برائی لزومی

« اولورایدی. » شو آدمک شو جنایتی
 باب ایلدیکی شو بر ایهین ایله ثابتدر «
 کیدلیوب او مظنوننه « سنک حقه کده
 بیت خبر و یریلور آنی یامامش اولد-
 لم اثبات ایت « دنیلورایدی. بومشکلک
 حقه درلو ازاله سی قابل اوله مدیغندن
 « و زمان ده دیو « دیه اور دالی تجر به سنه
 « اجعت اولورایدی. بونک ایچون مثلاً
 قل قدر بر تیمور قب قرمزی قیزدیریلوب
 « بونک وجودینه تماس ایتدیریلورایدی
 « خود فیکیر فیکیر قاینار بر قزغان صوبک
 « نه مظنونک قولی صوقیلور ایدی. اگر
 ظنون بواشکنهجه به تحمل ایدرده یانیدیغی
 « کار ایلیه بیلورو « حرارتی حس ایتیمورم
 « رایسه برائی تحقیق ایتمش اولورایدی والا

مجرمیتی ثابت اولمش بولنه جغندن او قور
 تیمور و یا خود او قاینار صوایله اعدام اولور
 ایدی. قارئین عثمانیه من شو سوزلر
 اینسانه مامق طورینی طاقنورلر ایسه
 اصابت ایتمش اولورلر. بونلر انسان او غلام
 اینسانه بیله جککری و حق تصور و تخیللر
 کچوره بیله جککری شیلر میدرلر؟ فقط
 اولسه و نلر که بو سوزلر من پک ساده
 صورتده حکایه حقیقتدن بشقه برشی دکادر
 توار یخ مفصله یه نه حاجت آنسیقلو پد
 طرزنده یازلمش فرانسز قاموسلر نده بو حاللر
 دائر ویریلن خبرلر دخی کندیلری ایچور
 کافیدر. ایمدی شو ایضا حاتدن صکره متفر
 اولان کنج مسلمانلر من کمال حکمت و اهمیت
 دوشونمایدلر که اورو پاده «دینسز لک»

. ن شی ایلروله مشدر اما « دینلیک »
 . ن شیئک شو طرزدن عبارت بولمسی
 و رینه ایلروله مشدر. اکر دین حقیقی
 و لدیغنی دوشونوب ده اکا مقابل انکیز-
 یونلرک اور دالیرک و سنت آمبروازک
 اجمعت ایلدیکی برهان کی براهینک
 و نزلتمه قاله جقلمی انسان دوشونور
 امه اور و پاده کی تجدات فکر یه نک دین
 نیقیدن تباعد دیمک دکل بلکه بر طاقم
 ایب و غرائب مدعیاتدن بالتباعد دین
 قیقی یه طوغری تقرب دیمک اولدیغنده
 به قالمز. یاریم عصر ظرفنده یوز میلیوندن
 یاده نفوسک بلا اکراه و لاجبار قبول
 تمش اولدیغنی دین اسلامده هیچ بر عصرده
 هیچ بر یرده هیچ بر حکومت و یا حکمدار

نزدنده بوکی احوال عجیبه و غریبه
 وقوعه کلمه یکنی اثبات شویله طور
 روایت ایتکی بیله عادتاً تنزل عد ایدر
 هذا من فضل ربنا. ینه سوزده در
 دوام ایدیور. دیورکه :

— بولر برهان دنیان شیشک ماهیت طبیعه
 بیلاما مکن عبارت نه عجیب برجهالتدر. مثلاً بر مظهر
 تجربه ایچون صویه آتوب ده صویک اوسق
 طور بیله جکمی یوقسه دیبه باطه جکمی دیه منتظر
 اولق ! بر قزغین تیمورک اوجاع احراقنه تحم
 ایده بیله جکمی ایده میه جکمی دیه بکله مک ! بعض
 بویله بر تنجر به ده کندینه وکیل و قائم مقام انتخار
 ایلدیکی بشقه بر آدمک سباع وحشیه پنجه
 آتیه رق غلبه ایدوب ایده میه جکنه بافق
 قوللر نی حاج واری آچهرق آز چوق غیر قابل
 تحمل بر مدت ظرفنده قلداقمسزین احواله طور
 ره بیلوب طور میه جفنی تجربه ایتک ! ایش
 اوزمانلر حقیقت کبرایه وصول و او صورتله

۱. مجرمیت و یا معصومیتنی حکم ایچون براهین
 ۲. بونلردن عبارت ایدی. بو حال اوزرینه
 ۳. وانلر بتون اوروپانک برچوق خوارق کاذبه
 ۴. دلویش بولمسنه تعجب ایدیله ییلورمی؟ بوکمی
 ۵. لك البته واصل اوله جنی نتیجه برکون حقیقه
 ۶. بو یولده کی براهین عجیبه و غریبه ایله
 ۷. اثبات ایدیله کلن مذهب او براهینک ده
 ۸. مع لایق اولدقلری حرمتسزلکه دوچار
 ۹. یی. اون اوچنچی عصر میلادی یه تقرب
 ۱۰. یکم زمان اعتقادسزلک اوروپاچه هر طرفه
 ۱۱. مغری یا یلده یغنی کوریورز. هم ده اعتقادسزلق
 ۱۲. اول ینه کنیسا و مناسترلر اربابی میاننده ظهور
 ۱۳. نرک اهای یه دخی آنلردن انتشار ایلمشدر.
 ۱۴. «بیل ازی» نام کتابی ینه کنیسا اربابی
 ۱۵. بشدر. قاتاریستلر وودوالر آلیژوالر کی
 ۱۶. فکرلر اصحابی دخی بو یولده کی کتابلرک
 ۱۷. لتیله اهای میاننده ظهوره کلشدر. بونلر
 ۱۸. مکز شو نقطه اوزرنده متحد اوله رق دیرلر
 ۱۹. ای که عمومیت اوزره قبول ایدیلن خریستیانلق

مذهبی ظنون و خطایا اوزرینه مبنی بر مذ
اولوب خرسیتیانلق عالمنده پاپا بولنان ذاتک غ
ایتدیکی غالبیت و حاکمیت بر صورت معتسفات
غیر مشروعدر. روما دسپوطی دیمک او
پاپالرك بتون دنیا اوزرنده یکانه فرمان
بر حکمدار اولملری ادعاسی وکنندی حکوم
روحانیه و جسمانیه سندن بشقه یر یوزنده
حکومت بولمندیفی دعواسی نوع بشرک حقو
انسانیه ومدنیه سنی انکار و تحقیر ایدهجک
کستاخلقدر.

نقاط آتیه یی ایضا حله لزوم کور ییورزد
— « نه وانثریل نه ترنل » یعنی « انج
ازلی » مسئله سی کنیسا تار یخنک الک مه
بابلرندن برینی اشغال ایدن اطظم مه
خرستیانیه دندر. اون ایکنجی عصر میلادی
آخرینه قدر اوروپاچه کنیسا اربانک
احوالی او قدر بوزولمش وبونلر اودرج

دنيا پرست و سفاقت پرور اوامش
 نيكه مشاهير رهبانان بريسنك ديدنيكي
 شناس و حقيقت پرست اولانلرك بالا
 قبول ايلديكي وجهله غرب كليساسنك
 ري اولان روما شهرينه « صودوم »
 كليساسنك مركزي اولان قسطنطينو-
 شهرينه دخي « غومور » نامي ويرلمش
 معلومدر كه بو صودوم و غومور
 قوم لوطك ايكي شهرينك نامي
 اها ليسنك رذائل فواحش پرستيسنه
 اوله رق حق تعالى حضرتلري بوايكي
 اها ليسيله برابر يباب و محو ايتمش
 حضرت لوط و اولاديني قورار-
 حضرت عيسي علي نبينا و عليه السلام
 منزلك منزل من عند الله اولان شريعت

صحیحی سی چند سینه ده بر عقد ای
 قونسیلارک مقررات معهوده سیله تبدیل
 ایدیله بسبتون بام بشقه بر صورتی کیر
 صکره اوصورت دخی فرق خرس
 میاننده دوچار اختلاف اولمش ایدنی
 درجه لرده که دومینیکن و فرانسیسکن
 نامرله پیدا اولان طرق رهبانیه
 بر برینی تخطئه و حق تکفیر و تلعین
 وارمقدده ایدیلر . دین دنیلمن شی
 عبارت اوله جغنه ونه کی شیلره نه صو
 اینانیه جغنه دائر کی مسه ده بر فکر مؤ
 بولنه میوب هر کس شاشیرمش قالمش
 قرون و سلطانک اک مهم استعدادی
 عبارت بولندیغی جهته هانکی تاریخ
 آچلسه بو حال موضعا تمهید ایدلمش کو

فاتوایک مورخ لارندن اولوب اخیراً
 ایدن وغیرت خرس-تیانیه سی مسلم
 اولان سزار قانتودنی احوال مذکو-
 مع التأسف اعتراف ایله موضوعاً تصویر
 ندر. ایمدی حال بوصورتی بولسی
 رینه اون اوچنجی عصر میلادیده
 نیل ازلی، نامیله بر کتاب توره مشدرکه
 تابلک نره ده نه زمان و کیمک قلمیله
 یعنی بیلنه مدیکی حالد حاصل ایتدیکی
 ات هیچ بر شینه بکزه مامشدر. واقعا
 ک زمان و محل تألیفیله مؤافی حقن-ده
 بوق روایتلر ایدلمشدر که بیلیم و عرفانی
 رتنده یازیله حق بر مقاله ایچون تفصیلات
 کوره بر زمین انتقاد تشکیل ایده بیلور
 ده بزم بوراده کی نقطه نظر مزه کوره

بحثك بوجهتته. هیهیچ بر اهمیت یوقور
 بزجه اصل جای اهمیت کتاب مذکور
 حکمت دینیجه حاوی اولدینی مسلکده
 کتاب مذکورک اساسی حقیقت دینیله
 حادث اولیوب قدیم اولمسی مسئله سیدر
 حتی « ازلی » صفی دخی بوندن طولانی
 ویرلمشدر . بونده مدنیت کبی دین دهر
 انسانک خلقتیله برابر باشلادینی و فقط مدید
 کبی دینه ده دخی تکمل بر طاقم در جاند
 کچهرک وقوعه کلدیکی کوستریلوب در جارا
 مذکورک قصوای دین مسیح اوانو
 لازم کلور و شریعت مسیحیه اساساً فی الحقیقه
 بومکملیتی حائز بولنور ایکن اوزمانه کو
 یدی سکیز عصر دنبری خرسیتیانلغه ماز فر
 اولان تغیرات نصرانیت صحیحیه بی اومکملیت

م بر اقد قدن ماعدا انسانیت و مدنیت
 به اصلاح شایسته کور یله میه جک بر در که به
 بر لایکی اثبات اولم نشدر. نهایت نصرانیت
 به نه نك نه دن عبارت اوله جنی و کنی ساچه
 و اساسی بر اصلاحك نه یولده حصوله
 یله بیله جکی بسط و تمهید ایدلمسکله ایشته
 اصل بو کتـابك دلالتی اوزرینه در که
 او چنچی عصری تعقیب ایدن بر قاج
 طرفنده اوروپا افکار و انظار عمومیـه
 پیدا اولان تیقظ اوزرینه پروتستـا
 وضع و تأسیسنه قدر یوللر آچلمشدر.
 بر کتابك اورته یه حقیقه سی اوزرینه
 ما ار بابنك دوچار اولمش بولند قلمری
 بوراده محتاج ایضا حمیدر؟ پاپالق
 طرفندن کتاب مذکورك در حال

محکوم ایدلدیکی و نس-یخه سی کیمک
 بولنورایسه صاحبک مؤاخذات شدید
 دوچار اولدیغی بزخبرویر مکسزین قارنلر
 طرفندن اکلاشیله جق برشی دکلیده
 کنیس-انک اساس تنسیقی عقلک قی
 امکانندن خارج بولندیغی حالده تد
 ممانعتکارانه نک فائده سی اولسه اولسه
 طبیعه نک براز زمان ایچون تأخیر
 عبارت اوله بیلوب فقط حقک مطلقاود
 تعالی ایده جکی محققات قطعیه دند
 قاتاریستلر وودوالر آلیثروالر کبی مس
 مخصوصه اربابنه کلانجه : بونلر مق
 عمومیلری اوتوزه قرقه وارن بر ط
 طرق مخصوصه اربابی ایدیلرکه بعض
 منسوب اولدقلری ایالته و بعضلری طریق
 یقلر

سی اولان ذاته نسبتله آنلرک اسملریله
 میله اولنورلر ایدی. طرق مذکور
 برنجی واون ایکنجی واون اوچنچ
 درلر طرفنده پیدا اولمشلر ایدی پیدا
 سه سبب ده ینه بو عصرلرده احوال
 نسائییه و نصرائیه نك بوزولمسی قضیه سی
 ی. ارباب کنیسا طرفندن عادتاً آچیقندن
 آغه اباحه ایدیلن فواحش و اعتسافاتی
 صله قبوللر ینه بردرلو صیغدیره میان
 اخلاق فاضله صاحبی پاپاسلر و فیلسوفلر
 کند ی قونو قومشولرندن باشلایه رق
 کن اولدقلری قصبه واکا متجاوز قرایه
 فضائل انسانییه بی تعریف و توصیه
 رک اخلاق عمومیه بی محافظه یه غیرت
 ساری صورتیله بومسالك خصوصیه

تشکیل و توسع و تأید ایلمشار ایدی . حال
 بوکه اخلاقك همان عمومیتته قریب برصو-
 رتده بوزولسی اوزرینه بونلرك بووجهله
 فضیلتلری محافظه ایده بیللملری تجویز
 اولنیه جق احوالدمیدر ؟ بونلردن بعض
 پك کوچكلى پالاق مقامك قوه قاهره
 سیله بالسسهوله محوایدیلی ویرمشلردر.
 فقط آلیثروالر ایله وودوالر کبی بیسوك
 وقوی اولانلری اوילה قولای قولای نحو
 ایدیه مامشلردر. مثلاً آلیثروالر علیهنه بابا
 اوچنجی ایننوسان براهل صلیب اردوسی
 سوقنه مجبور اوله رق نیجه خونریزانه و خون
 آشامانه محاربیدن صکره بیچاره لر مغلوب
 ایدیه بیللمشاردر که بونلری قسماً مغلوب
 ایده بیلن مونفور دوقه سی سیمون کنیسا

تاریخنده قهرمانلر درجه سنه چیقارلمشدر.
 وودوالری دخی مشهور فرانسر قرالی
 فرانسوا مغلوب و پریشان ایلیمش ایدی.
 روایت کوره فرانسوا یه صورمشلر که :
 « وودوالری محو و تباهه سبب نه ایدی؟ »
 جواب ویرمش که : « اخلاقه فضیلتلری
 جمله بی سوء اخلاقلر ندن طولانی محجوب
 براقه جق درجه ده ایدی ده آنک ایچون ! »
 فی الحقیقه اشبو مسالک مخصوصه اربابنده
 وبالخاصه وودوالرده کذب زنا سرقت حیل
 فلان کبی فواحشی ارتکاب شو یله طور سون
 خاطره بیلر کتورمک بولنمدیغی و بونلرک
 هر بری انسان ایچون زینت لایقه اولان
 حسن اخلاق ایله متخلق بولنمادیغی تاریخک
 شهادت ابدیه سنه نائل اولمشدر. دراپر

کندی سوزلرینی تاریخ عمومینک بوتنصیه
تنه واقف اولان قارئلره خطاب ایلدی
ایچون ایضاحاتک بو درجه سنه لز
کورمامشدر. اما بو ایضاحات تاریخیه بز
قارئلرمنک جمله سنه معلوم اوله مامق محتمل
بولندیغندن شو یولده ویردیکنز تفصیلات
یهوده تکثیر سواده حمل اولنه میه جغنی امید
ایلرز. ینه دراپهر سوزنده دوام ایدرک
دیورکه :

— مغایر دیانت عد اولنان بواحوالی (یمو)
انجیل ازلی یه رغبت و طرق ومسالك خصوصیه
تشکیلنه جسارت کبی شیلری) منع ایچون حکومت
پاپائییه ایکی چاره تشکیل ایلدی. بونک برنجیسی
اعتراف شفاهی وایکنجیسی انکیز یسیون ایدی.
اعتراف شفاهی احوالدن خبر آلمق وانکیز یسیون
ایسه خبر آلنان شیلری قلع وقع ایلماک ایچون
ایدی.

ایضاح ایتلی یز که :

— انکیز یسه یونک نه اولدینی همان
 موما معلوم اولوب دراپه ر دخی اکادائر
 مض ایضاحات ویرم جکدر. اعتراف شفاهی
 یسه محتاج ایضاحدر. بوتعیر بزجه « کناه
 جیقارتمق » دنیلن شیدر. اساسی صافدل
 ردیندار برسنه اوچ آی ویاخود بر آی کبی
 رمدت ظرفنده هر نه کفاه ایشله مش ایسه
 آتی منسوب اولدینی پاپاسک حضورنده
 عتراف ایتمسندن وپاپاس طرفندن دخی بر
 ها او یولده کی منیهاتی اجرا ایتماسی
 یچون تنبیهات مرشدانه ایله برابر کفارت
 نوب اوله رق صدقه ویرمسنی ویاخود
 رهیز طوتمسنی تنبیه ایلمکدن عبارت ایدی.
 کن ایش بوصورت ساده دن عبارت قالمدی.

اعتراف مجبوری بر ادمک یالکز کنه
 کناهلرینی سـویله مسنه مخصوص قالمی
 شـونک بونک اسرار وخفـایاسنی ده
 ویر مسنه قدر تعمم ایلدی. حتی انسـ
 بیننده جبلی اولان برطـیاقم معارضه و
 صمه یه دخی بو اعتراف مسئله سی و سـ
 رواج اوله رق پک چوق کیمسه لر کوردکار
 بیلدکاری شیلری دکل افترا یوللواواید
 دقلری یالانلری ده اثنای اعترافده سـویله
 خصم لرندن بو وجهله انتقامه باشـلادی
 ایشته اعتراف شـفاهینک آچدیغی بو
 اوزرینه انکیزیسیون دخی اجرا آتـه رو
 ویردی که دراپه رآنی ده بـروجه آتی
 ایلپور :

— انکیزیسیونک بر صورت عمومیه ده وظـ
 سی مجازات شدیدله اختلافات مذهبی

مؤمنی ورفض والحاد دنیلین شیئی اک مدهش
 دایله احاطه ایلمسک ایدی . بوحال بالطبع
 والحاد دنیلین شیئک نه دن عبارت اولدیغنی
 لاشدیروب حکم ایتک صلاحیتنی ده انکیزیسیونه
 ش ایدی . ایدی حقیقت کبرا بومحکمه نك
 دیمک ایدی . بومحکمه که شهرلرده کویلرده
 رده مغاره لرده زیر زمینلرده اورمانلرده
 رده کیزلی اولان ارباب رفض والحادی
 حیقاروب بالحا که جزالینی تعیننه توکیل
 س ایدی . بومأموریت مدهشه سنی او قدر
 ق درون ایله ایفا ایلمشدرکه ۱۴۸۱ سنه
 یه سندن ۱۸۰۸ سنه میلادیه سنه قدر اوچ
 رق بیک کشی یی محکوم ایدوب بونک ایکی
 بکه قریب بر مقدار ی احراق بالنار ایدیلنلر در .
 مذکور ه نك بدایت تأسس سنده خلق بو
 عاف علیه نه پروتستو ایچون هیچ برواسطه
 دیغندن انکیزیسیون حکم واجرا ایلدیکی
 ملری همان هیچ بر اصول محاکمه یه توفیق
 ب مضمون اصیلزاد کاندن اولسون طرق کنیسا .

شیه اربابندن و یا تارک دنیا قسمندن و یا خود
صنوف اهلیدن بولنسون همان اتهام ایدلیدی
کون اعدام دخی ایدیلورایدی. ملاحظه صاحب
آدملر هانکی طرفه توجیه نظر ایتسه لر هر طرف
انکیزیسیونک مفتش لریله عملو کوررلرایدی. هرکیم
کندی کندینه بر فکر حکمتله اشتغال ایده جک
اولسه خیالی اوکنده انکیزیسیونک زنجیرلریله
باغلاندیغنی کورمک لازم کلورایدی. بوهیئتک
اجرا آتی او قدر مدهش ایدی که باغلیاریچی نام
مؤلفک « بوکون خالص خرستیان اولق و برده
کندی یتاغی ایچنده اولمک هان هیچ کیمسه به
میسراوله میه جق » دیه سویلدیکی سوز بیکلرجه
کیمسه نک ورد زبانی دیمک ایدی. اون اوچنچی
عصر میلادی طرفنده انکیزیسیون فرانسه نک
جهت جنوبیه سنده بولنان طرق و مسالک مخصوصه
اربانی کاملاً محوه موفق اولدی. مؤخرأ اسپانیه
وایتالیاده پروتستانلغک مبادی ظهورینی دخی
بقیدانه اعتسافات و شدائد ایله منع ایده بیلدی.
حق شدائدینی یالکمز مذهب منازعاتنه ده حصر

یتیه رک سیاسیاته قدر تعیم ایلدی. الی سنه
 دت آراغونده انکیزیسیون رئیس عمومیلکی
 یده رک ۱۳۹۹ سنه میلادیه سنده وفات ایلان
 بقولا ئه یریق « دیرکتوریوم انکیزیتوروم »
 امیله تعلیمات قلقلی یازدینی اثری کندی معاملات
 ظالمانه و بی رحمانه سنک یادکار ابدیسی اولمق اوزره
 خلافه اهدا ایلدی. نصرانیت ایچون اک بیوک
 رذل و عیب اولان بوانکیزیسیون انسانیت و مدنیت
 ایچون دخی برشین اولوب اجرای حکم ایلدیکی
 مملکتلره کوره صورت و کیفیت تحول و تنوع
 ایتشدرد. اوللری هر ولایتک دس-پوطی امرینه
 تابع برر انکیزیسیون محکمه سی بولنه رق بولرک
 هر بری کندی کیفنه و او مملکتک استعداذینه
 کوره اجرای اعتساف ایدرلرایکن مؤخرأ روما
 انکیزیسیون فی تابع اولدینی پاپالق قوئیه اشبو ولایات
 انکیزیسیونلر ینک کافه سنی کندی حکم و کیفنه
 رام ایلمشدر و آرتق روما اصولی روما احکامی
 هر طرفده جریانده باشلامشدر. ۱۲۱۵ سنه سنده
 لاتران نام محله عقد اولنان دردنجی قونسیله

ویریلن قرار موجب نجه اعتراف شفافینک
 ایچون تحت مجبوریته ادخالی اصولی انکیزیسی
 توکلری اورپرته جک بر صورتده دهشتلندیرمش
 بو حال انکیزیسیونه هر آنده هر یرده حال
 وناظر اوله رق هر شیئی بیلیمک درجه سنده برقر
 ویرمشدر. هیچ برکیسه کندی خانه سی ایچ
 بیله انکیزیسیونک وقوفندن مستور و محفل
 صایله مزایدی؛ اعترافه مأمور اولان پاپاسلر
 آدمک خدمتکارلرندن حتی زوجه سندن بیله
 کیزی اسرارینی خبر آله بیلورلرایدی. برکره
 الله کیرن آدم محکمه حضورینه جلب اولند
 زمان رفض ایله متهم اولدینی کندیسنه ساده
 اخبار اولنوب بواتهام کیملر طرفندن ایدلدیکی
 ویرلمزایدی. استنطاق ایچون دخی ویدا و
 وطمرق و آشق اشکنجه لری دنیلن شیلر کا
 اولوب او بیچاره حقیقت حالده جداً معصوم
 اولسه بواشکنجه لردن قورتلوق ایچون
 اختیار ایدهرک حقنیده کی اتهاماتی اعتراف
 ایدی.

خبر ویرہلم کہ :

— روما و آراغون و پارس موزہ لری
 بر چوق موزہ لردہ انکیز یسیونک
 مال ایلدیکی اشکنجه آلتلرندن متشکل
 تقسیونلر بولندیغی کی بعض انکیز یسیونہ
 موص موزہ صالونلرنده انکیز یسیونک
 ولده اشکنجه لر اجرا ایلدیکی تصاویر
 مہ ایلہ دخی تشہیر اولنقدہ در. بوندن
 سکزنہ مقدم بونوع تصاویر مجسمہ
 ایچہ مکمل بر طاقم استانبولہ کلش
 سیمدہ کی بلدیہ باغچہ سندہ موزہ یوللو
 لیم اولنہ رق تشہیر اولنش ایدی. بونلری
 ردجہ انسانک ایچی اور پر مامسی قابل
 الہ مز. قوانین عدلیہ واقعا عقلاً و شرعاً
 راسی اعدام اولان مجرمینی جہانک ہر

طرفنده اعدام ایدرایسه ده بو مجرملر ایچون
هر یرده اعدامك اسرع و اسهلی اختیار
ایدیلورکه انسانیت و مدنیت شاننه شایسته
اولان صورت دخی بودر. انکیز یسیونده
ایسه مقصد اساسی محکومك چارچابوق
اولدیرلمسی دکل ایدی. اولومك ممکن مر به
کچ کلمی دطلوب اولوب اومت طرفنده
یچاره محکوم نه قدر عذاب الیمه دوچار
ایذلك ممکن ایسه صواب و ثواب عد
اولنور ایدی. حکایه ده ینه دراپهر دوام
ایدیور. دیورکه :

— بو قدر صلاحیت مد هسه سیله برابر انجام کار
انکیز یسیون ینه موفقیت سز لکله نهایت بولدی.
زیرا آنک رفض و الحاد دیدیکی افکار حکمت
اربابی انکیز یسیونه آچیقدن آچیغه میدان اوو.
یه میه جغنی کلا نیجه فکر حکمت لر نی تمام یله کیزله دیلر.

لك عموميتننده دخی عقاید کنیسانیه عدم
 ادا و کنیسانك حقایقندن عدايتدیكى شیلره قارشو
 شتباہ حکمفرما اولیورایدی. بو اشتباہ بتون
 روپاده تعم ایلیمش ایدی. روحك بقاسی
 جود باری کبی اك نازك الله مهم اعتقاد لر بیله
 قیله رق فقط قضا و قدر نه ایسه یرینی بوله جنی
 نغادی باش کو سترمش ایدی. پك چوق کیمسه-
 ن بو اعتقاد لر اصل دوچارایدن شی ده پاپاس
 قنك شدائی دی و جبری ایدی. آنلر مانعیتده
 ن کو ستردکجه خلق دخی آنلرک جبرایتدکلری
 نقاده مخالفته ثبات ایلور ایدی. وودوا
 یقی اربابی نصرانیتك صافیت ابتدائییه سی
 براطور قسطنطین زماندنبری اخلاص و تغیر
 لندیغنی هرکسه سویله یورلرایدی. کرک بونلر
 کرک طرق سائر اربابی پاپاتی مقامنك عفو
 ساعده سنی صاتون آلدقندن صکره آرتق صدقه
 برهنز و سائر عبادت لر لزوم قالمیه جنی حقنده کی
 عت پاپائییه بی اشکارا استهزا ایلورلرایدی.
 من معتبرانك و فاتلرندن صکره کنیسا اربابنك

انلر حقنده کی دعالرینک ویاخود لعنلرینک هیچ
 بر تأثیر ی اوله میه جغنی دخی اشبو صنوف ارباب
 اذعان هر کسه تأمین ایده رک بر ادمک لیاقتی حننه
 ویاخود جهنمه ایسه ادعیه مذ کوره نک تبدیل
 مکانه مقتدر اوله میه جقلرینی بیان ایلور لر ایدی.
 واقعا علوم و معارفک تدین و اعتقاده مضر اوله
 جنی فکری همان عمومیت پیدا ایلمش ایسه ده
 مسلمانلرک علوم و معارفیله انلر اوزرینه مبتنی
 بولنان ادبیاتی اسپانیا قطعه سنده عموماً منتشر
 اولوب قطعه مذ کوره خار جنده دخی هر صنف
 اهالی بیننده رهبتکار لر طرفدار لر بولمده ایدی.
 اوزمانلر اوروپا ایچنده پیدا اولان طرق و مسالک
 مخصوصه حکمیاتی میاننده اشبو ادبیات اسلامییه
 نفوذینک بر خیلی اثارینی کور مکه ده یز. اوزمانلر
 « اسپری لیر » دنیلن والیوم « لیر پانسور » نامیله
 یاد اولنوب معنویاتدن هیچ بر شیئه اینانمیانلرک
 اسلافی بولنان افکار منوره اربابی کائناتک ید قدرت
 الهیه ایله مصنوعیتندن ماعدا بالخاصه نوع
 بشرک بر نفعه الهیه اولوب بعد الممات والحشریه

حق تعالیٰ حضرت تدرینه رجوع ایدہ جکلرینی وعقل
 وروحك حق تعالیٰہ نسبتی روح اعظم وعقل كل
 اولسی حسبیلہ جزؤك كلہ نسبتی کبی صاییلہ جفنی
 دوشونیورلرایدی کہ بونلر حکمت اسلامیه نك هر
 برفکر منوره پك ملایم ومقبول كلہ جك صورتلر-
 یدرہ اشبواسپری لیبر اربابندن برچوق کیمسہ لر
 مجرد شویولده کی اعتقادلرندن طولای آتشیہ یاقلمغہ
 محکوم ایدلہ کلری حالده حقیقت پرست اولدقلرینه
 قناعت کاملہ لری یوزلرنده کی بشاشتدن نمایان اولہ رق
 کمال صبرومتانتله اومدهش جزایہ تحمل ایلمشلدردہ
 بوآدملرک اخلاقی غایت درست وپایک اولدینی حالده
 غیرت کنیسیائیہ اربابی بونلرعلیھنہ مدھش برافترا
 ترتیب ایلیہ رک « بونلر کیجہ لری کیزلی اجتماعلر
 یاپہرق قادین ارکک هرکس اورایہ چپلاق کیدرلر
 واووجهلہ مشتهیات حیوانیہ لرینہ قویولورلر »
 دیرلرایدی . حال بوکہ عینیلہ بویلہ برافترا نصر-
 نیتك مبادیسندہ رومانك شیق وکبار قسمی طرفندن
 خرستیانلرہ ده ایدلمکده ایدی .

ایضاح ایدم کہ :

— ادبیات اسلامیہ نک اسپانیہ
انتشارندن صکرہ اوروپایہ دخی تقو
باشلامش اولسی قرون وسطیہ آور
تاریخی ایچون غایت مهم بر مسئله اولمش
بوتقوذ شمدیلرده اوروپا ادبیاتنک بز
بوطرفلرہ تقوذ ایلمکده بولمسنه قیاد
ایدیله مز. واقعا مدنیت و انسانیت و دیان
نقطه نظر لرندن هیچ بر قیمتی اولمقد
فضله دکر سنر لکی قیمت سنر لکی بدیهی و آشکا
اولان بعض اقسام ادبیہ بر طاقم کنج مترجم
طرفندن ترجمه و یا خود تقلید یوللور لسان
کچورلمکده ایسه ده برو طرفنده حکم
واسعه و صافیة اسلامیہ ذاتاً اخلاق عمومی
مزی اویله بر متانتله تقویه ایلمشدر که

بیات مشکوکه نك میلیونده بر مسلمانانی
 - آتغلیط ایده بیله جکنه احتمال ویریله مز.
 ی بویولده کی اشتغالات قلمیه اربابنك
 دیلری بیله اوروپاده او قسم ادبیات ایله
 تغال ایدنلره اصلا قیاس اولنهمیه جق
 جهلرده حکمت اسلامیه احساسی ایله
 حسس و اخلاق فاضله شرق ایله
 خلقدرلر . اوزمانلر اوروپاده ایسه
 خلاق عمرامیه دنیلن شی شریعت صحیحه
 بسویه ایله برابر تغیر ایده ایده هیچ بر
 قلک تحسین ایدهمیه جکی بر صورت قبیحه یی
 یلمش اولدیغندن اكا مقابل حکمت اسلام -
 بهلك التزام ایلدیکی اخلاق فاضله یی کورنلر
 کلایانلر در حال مفتونی اولورلر قالورلر
 یدی . غیرت کنیسائییه اربابی شو حال

کورنجه بوکاده بر چاره عجیب ده شو
 و بولمشلردر . او چاره ایسه اوروپا
 عمومیه سنه قارشو اسلامیت علیهنده
 و غریب افترالر ترتیبندن عبارتدر . بوافه
 نه کبی شیلر اولدیغنی بوراده تمامیه
 شو صحیفه لر کافی دکلدر . بونلر بیوک
 جلدلر تشکیل ایده بیله جک ترهاتدرلر
 ماهیتلری مسلمانلغک حاشا ثم
 طوغریدن طوغری یه بر بت پرست
 وحاشا لله رسول الله صلی الله علیه
 افندمن حضرتلرینک آلتونندن و مر
 هیا کلی بولنوب آنلره پرستش ایدلیدیک
 و مسلمانلرک خرستیان اتی ییوب خرس
 قانی ایچمکی فرض اتخاذا ایلدکلرندن و
 بوکبی یوزلرجه بیکلرجه کپازه دکلر

ركه فرانسه كبار منصفه سندن قونت
 لای جناب لری « اسلام » سرلوحه سیله
 نشر ایلمش بولندیغی بر جلد نفیسه
 هم کمال نفرتله تعداد و هم ده کمال
 بیله رد و جرح ایلمشدر . فقط
 افسا که اوزمانلر بوا کاذیب رذیله
 مکت کویلیلر ینک اکلایه بیله جککری
 انلر ایله نظم ایدیله رک « تروبادور »
 آباق شعراسی واسطه لر یله یوزلرجه
 ت کویدن کویه او قوتیلوب بوجه تله
 ذهنلرینه یرلشدیرلمشدر که تازمانمزه
 اوروپا افکار عمومیه سنجه حقایق
 میهنک بر صورت معکوسه ده تلقی
 سنک اصل سببی دخی بودر . فقط
 رک دیدیکی وجهله او قدر شدائد یله

برابر انگیزیسیمون نصل انجامکار
 موفقیتله نتیجه پذیر اولمش ایسه مومی
 قونت ده قاستری و آمریقالی مسترقارلا
 وفرانسز اییاسنت لو وازون کی برچو
 ذوات منصفه نك حقایق اسلامیه بی اور
 و آمریقاده نشره و اسلام علیه ند کی کاذبه
 و ذیلانیه بی رده و یوزلرجه مستشرقلرک
 و علوم و ادبیات اسلامیه دن بحثه باشلامش
 اولملری سـایه سننده مفتریات مذکورده
 دخی حکمی قالمیه جنی و آنلرده پروفیسور
 دراپه رکی خرسـتیمانلغی انتقاد ایدنلر
 نهایتسز برسرمایه اوله جنی الطاف آلیه دن
 مأمولدر .

بوفقره مزده ایشك شو جهتی :
 شایان ایضا حدر که : اسپری لبر ار

نہ ایدیلن افترالره سبب بونلرک کندی
 بندہ اختیار ارککلره «بابا» وقادینلره
 «وکنج قادینلره» «همشیره» وارککلره
 «ر» وچوجقلره «اولاد» تعبیر ایدرک
 «اؤنظرله باقمقده اولملری قضیه سیدر.
 ابو» پدر «و» برادر «و» همشیره»
 ملری طرق رهبانیه میاننده دخی جاری
 مسوده آنلرک آره لرنده کی مناسبت
 سامله صحیحہ هیچ ده بابا وقرنداش
 شیرہ معامله سی اولمدیغی لسان تاریخ
 معترفدر . بونلرک ساکن اولدقلری
 استرلرک فواحش رذیلہ سی اوروپانک
 ملر فنیجه مثل سائر حکمنہ کیرمش اولوب
 بوندن اول بالمناسبہ ذکر ایتمش او -
 همز وجهله راهب وراہبہ طاقنک

بویولده کی رذالتلرینه نهایت ویرملک ایچو
 پایالق مقامندن اوامر شدیدہ دخی صاد
 اولمش ایسهده عمومیت کسب ایلمش
 اولان سیئات میاننده اوامر مذکورہ
 یالکنز الفاضلی مراد شیر حکمنده قالہ جقلری
 بدیہی و آشکاردر . حال بویله اولنجه لیبر
 اسپر یلرک آلبرث و الرک وود و الرک و س
 برچوق طرق و مسالک مخصوصه اربابنک
 شریعت صحیحہ عیسویہ رونق پرداز
 اولان حکمت اسلامیہ انعکاساتیلہ صلاح
 حاللرینه اینانه بیلیمک کنیسا اربابی ایچون
 قابل اوله بیلورمی که ایتدکلی افتزالردن
 اوتانه بیلسونلر ؟ سوزده ینه دراپه ردوام
 ایدیور . دیورکه :

— اشبو طرق و مسالک مخصوصه نك اكثر
 یسنده ابن رشد مسلك حکمتنك تأثیراتی بدیہی

بیان ایدی. اسلامک بو حکمتی کنیسانک اک
 زک رفض والحاد عد ایلدیکی بر نتیجه یی اراهه
 یورایدی که اوده انسانک بو عالمده دین حقیقی
 ه بالتدین بعدالوفات رجوع الی الله نعمتنه نائلیتی
 مثله سی ایدی. وجود ایله روح آره سنده نه
 اسبت وارایسه الوهیت ایله طبیعت آره سنده
 خی او یله بر مناسبت اولسی و عالمده عقل کل
 عقل اول یالکز واحد غیر مشترک اولوب انسانک
 حوال ماده و معنویه سنده حکمی جاری اولان
 خی آندن عبارت بولنسی هپ بو ابن رشد
 سلکنک اراهه ایلدیکی حقایق اولوب هپ بونلر
 نیسانقطه نظرندن رفض والحاد دیه تلقی اولنورلر
 بدی. ایمدی پروتستانلغک مبادی ظهورنده
 ن رشد حکمتی طرفداری اولان ایتالیانلر
 نکیز یسیون حضور ینه جلب اولنوب ده
 ساس اعتقادلری سؤال اولندیغی زمان حقایق
 اندیسائی ایله حقایق حکمیه آره سنده پک
 یوک بر فرق اولدیغی و حکمت نظرنده صحیح
 ولان بر چوق شیلرک کنیسا نظرنده صحیح اوله.

میه جغنی اکلاتمغه چالشمشلرایسه ده اونجی
پاپالتی نفوذیله لاتران قونسیلی طرفندن محاکمه
شدیده یه دوچار اولمشلردر.

اخطار ایتلی یز که :

— طبعیون حکمانک طبیعتیه
ثم حاشا الله حکمی ویردکاری و بناء
وجود واجبی انکار ایلدکاری پک
دیللرده دوران ایللمش ایسه ده بول
برناردن ده سن پیه ر و زمانمزدده قال
فلاماریون کی اک بیوک طبیعیون حکم
مسلك حکمتلرینه نظراً مردوددر. قدم
یونانیه دن بعض فلاسفه نزدنده بول
ظن واقع اولمش ایسه آنکله طبیعی
معاصره مسالکینی مؤاخذه ده حق تصدیر
اولنه من . طبیعیون خالق تعالی و تقدیر

فەتەرىخى انكار ايتىك شويلا طورسون
 بىت دىنلن شىئى آنك قانون خلقى
 اوزره قبول ايليهرك وجود واجبنك
 م موجوديت صحیحەسنى دخى طبعتە
 آثار خلقتەندە آرارلر . هله برناردن
 «ن پيەر» ديودان لاناتور «سەرنامە سىلە
 بىن اچون برەكەل جلد يازمش اولدىغى
 «لاماريون دخى بويولده برچوق مباحث
 بشدر . معلم دراپەرک مسلك ابن رشده
 سوزلر اولق اوزره بيان ايلدىكى شىلر
 «حت اسلاميەنك» ماترى فى خلق الرحمن
 «تفاوت» و «ولن تجد لسنن الله تبديلا»
 آيات كريمه اوزرينە مبتنى بولنوب بوندن
 مسود دخى خلقت الهميەنك بعض اديان
 نده توهم ايدىلى ويردىكى وجهله شويلا جه

کلیشی کوزل بر طرزده وقوعه کلمدیکه
 و حرکات اجرام و تکامل اجسام کبی مح
 عقول اولان اسرار و انتظاماتک هب قدر
 و حکمت الهیه آناری بولندیغنی کو ستر مکرر
 حکمت کنیسیایه ایسه بو حقایق چوقدر
 اونو تمش و حقایق الهیه به بدل او هام
 و خیالات بشریه بی حقیقت کبرا اولق اوزره
 بالتلقی آناری عالمده قبول ایتدیرمک ایچون
 انکیزیسیون جبر و اعتسافی اله آلمش
 بولندیغندن طرق و مسالک مخصوصه اربابنک
 ایشته بویله حکمت اسلامییه تعلق اولان
 حقایق قبول ایتلمرینی اعدام ایله شایسته
 مجازات جرائم دن اوله رق تلقی ایلمش در
 سوزده ینه دراپه رد و ام ای دیور. دیور که
 — مع هذا اعتراف شفاهی وانکیزیسیون

نمّا انهما كات رفضيه ينه دوام ايلمش وبر
 نيفت صحیحہ اولق اوزره دنیلورکه پروتستا-
 يك تقرب ظهورينه طوغری اوروپانك هر
 ریشه سنده قلبلری خرسیتیانلق علیهنده خصومت
 له مملو برچوق آدملر مختلفاً یشامقده بولنشدرد.
 نيسا ایچون پك تهلكه لی اولان بو آدملر میاننده
 میوناتیوس کبی مشائیلر و بودن و رابله و مونتن
 بی فیلسوفلر و عاقللر و اونجی لهئون و بمبو و برونو
 بی ایتالیا نلر دخی موجود ایدی. اونبرنجی و اون
 کنبجی عصر میلادیده اوردالی و خوارق ایله حقیقت
 برای اثبات موده لری حکمدن دوشمکه باشلادی.
 و یوله کی تجاربك خیال محضدن عبارت اوله جغنی
 سپانیاده کی عرب و اسپانیول حکما سنك نشر
 یلدکلری حقایق هرکسه قبول ایتدیر یورایدی.
 قتيله روما ایمپراطور لرندن ژوستینیئنه نك آمالفی
 ام محله « پاندقت » نامیله جمع ایتدیر مش اولدینی
 حکام عدلیه مجموعه جسیمه سنك ۱۱۳۰ سنه
 میلادیه سنده کشف اولنوب پدشگاه تتبعه آلمسی
 مورجنائیّه ده برهان دنیلن شیثك نه دن عبارت

اوله بيله جكلى ومسائل فلسفيه ده ايسه بر
نه نظره باقيه بيله جكلى حقنده افكار
تنويره خدمت ايلدى. بوكشفك تاريخى
انكلزمورخى هاللام براز شبيهه لر بيان
ايسه ده آنك شبيهه لرى ينه ايشه يارادى.
هاللامك قبولنه كوره يالانكز فلورانسه ده لورا
كتبخانه سنده محفوظ اولان نسخه مشهوره با
دنيلن واللى كتابدن عبارت بولنان اون
مشهوره نك نسخه يكانه سى اولوب اصل
اولان خدمتى ايسه ينه بونسخه كورمكه باشلا
بوندن يكرمى سنه صكره دخى غراتيه ن نام ر
پالار طرفندن ويريلن حكملرى وقونسيلا ر طرف
تنظيم اولنان مضبطه لرى وآباء كنيساييه ايله
كنيساييه منتهيلرينك بياناتنى بر مهم جلد ده
ايدرك « دقره توم » تسميه ايتدى كه حقوق
ئيه دنيلن شيئه دائراك اسكى اثر بودر. بر
صكره دخى طقوزنجى غره غوار نام پاپا
يولده كى احكامى حاوى بش جلد دس-تورنر
ايدرك سكرننجى بونيفاج بونلره برده آنك

۱. علاوه ایتدیردی. بوندن صکره قله مانتین
 نری اثر مذکورک یدنجی جلدینی تشکیل ایدوب
 ۱، سنه میلادیه سنده اون اوچنجی غره غوار
 - بدن دخی « قورپوس ژورس قانونچی »
 . بر کتاب دها اعلان اولندی. خوارق ایله
 ، مدعا عادت غریبه سی ترک اولنوب ده بر
 ص محاکمه تابع اولان تحقیقات عدلیه نک
 جن آلمی پروتستانلغک ظهورینی تعجیل ایلیان
 . حکمنه کیرمشد. قانتور بوری باش
 . طی سنت آنسه ملک « کوردوس هومو » نام
 ره بیان ایلدیکی وجهله انسانلرک اعتقاد
 فی تکلیف اولنان شیلری علی العمیا قبول
 فی طلب و اجبار ایدیله مامکه باشلادی. پاپا بق
 لک مستنطق قاجه تان پروتستانلغک واضعی
 ن لوتره « ایمان ایتلیسک که قرسنوسک
 - یکی یالکز بر طامله قان نوع بشری زله
 . مسؤلیتندن تخلیصه کافی ایدی. چارمیخده
 - یکی بقیه خون مظلومی ایسه برخزینه
 کیل ایدرک خلقه صاتیله حق اندولوژانس

معافیتلر بىك اورادن چيقارلسى ايجو
مقامنه ترك اولندى « ديدىكى زمان ج
او معند لو ترك وجدانى بو قدر مدهش
قارشو غليانه كلهرك بوادعا لهنده بىك
گرامات اظهار اولنسه ينه قبول ايده.
حسن ايلدى. اندولوژانس صامق تجرب
سى كندى سفاقتلرينه صرف ايجون اچيه
كورديجه باش دسپوطلر طرفندن مراجه
صورتيله باشلامش ايدى. كوچك پاپا
راهبر بوتجارتدن منع اولندقلرندن آنئر
طاقم اعزه كنيسائيه نك كيكلرينى آلايلر
ديرهرك تشفى ويا تبرك ايجون بون
ايدنلردن پاره آلورلر ايدى. نهايت پاپا
اندولوژانسلر تجارتندن پك چوق كار
كورنجه دسپوطلرى باش دسپوطلرى
ايدرك تجارت مذكوره يي كندى يدانحص
آلايلر. بونك ايجون اقتضا ايدن يرلرده
تشكيل ايلديلر كه شو حال منتظم و صورته
بردينجيلك وجوده كتوردى. بو آ

به بربریه رقابت ایچون کندی صاندقلری
 لانسلرک سماءه حضرت مریم ایله دیگر
 مناسبتلری دها صحیح اولدیغندن بحث
 ایدی. حتی حکایه ایدرلرکه لوترک پاپالق
 صل ایلک حدت و غضبنه سبب دخی محضا
 ژانس فروختی خصوصنده رقابت تجاریه
 ره. زیرا روماده سن پیه ر کلیساسنک
 ایچون پاپا اونجی له ثون زماننده اچیه
 شدید کوروندکده دومینیکن طریقنه
 اولان راهبرک صاندقلری اندولورانسلرک
 یرلی اولدیغنی اعلان ایتدیروب لوترایسه
 این طریقنه منسوب و بناء علیه دومینیکنلر
 ب اولدیغندن تفوق و غالبیتک آنلرده
 یزمش ایدی ده آنک ایچون پاپالق مقامنک
 قارشو غوغایه قیام ایلمش ایدی. ایدی
 نلغاک سبب تأسیسی ایشته بواندولورانس
 مسئله می اولمشدر. فقط برسبدن زیاده
 له مقامنده تلقی اولنده بیلور. زیرا سبب
 پراز صکره ظهور ایلمشدر. اوسبب ایسه

« توراتلرک سرعیتی کنیسا سایه سنده میدر یوا
کنیسانک قوتی توراتلر سایه سنده میدر؟ بومسئله
حقیقت کبرا هانکی جهته در؟ » مسئله
عبارت ایدی. بواختلافک تفصیلاتی هرکسه معا
اولدینی ایچون بوراده تکرارینه حاجت یوقد
بوندن طولایی ظهوره کلن محاربه لر و او محاربه لر
دو کولن قانلر دخی جمله یه معلومدر. لوترک ویتام
باش کلیسایی قبولرینه طقسان بش ماده یی حاو
لوحه لر یاشدیر هرق بو جنایتندن طولایی مح
ایچون رومایه جلب اولنمسی و اوزمان پایابول
ذاتک ویردیکی حکمی آندن دها عالم اولان دیا
بر پایاه استیناف اتمسی و رافضیدر دیه محکوم
اوله رق آنک اوزرینه لوترک بر عمومی قونوب
مراجعت ایلمسی و پورغاتوار و اعتراف شفاه
وعفوکنه کبی مسائله عائد منازعات ضمننده امر
مطلوب اولان شی هرکسک کندی اعتق دند
سربست اولمسی قضیه سی ایدوکی هپ معلوم اولد
کبی ۱۵۲۰ سنه سنده لوترک نصل آقاروزینه
یکی و بو حکمی حاوی اولان اعلا می موی البه

، یافدینی و پاپالق مقامنک حقوقندن باحث
لری بیله آتشه نصل آتدینی و بوجراً تیه
نیا پرنسرنندن برچوقلرینی اتقاقنه نصل جلب
یکی و وورم نام محله المانیا ایمراطورانی
سی حضورینه حقیقه رق ادعارندن و از کچمسی
بغنی قبول ایتیموب وارتبورغ حصارینه نصل
عن ایله یکی و بواثناده کندی مسلك جدیدینک
، منتشر اولمقده بولندینی و زیوه نغل ریاستیه
، پروتستانلغک اسو یچرده نصل ظهوره
ایکی و المان واسو یچره پروتستانلری اره سنه
تفت دوشدیکی کبی اسو یچره پروتستانلرینک
، زیوه نغل و قالوه ن طرفدار لغیله ایکی یه نصل
سم اولدینی و ماربورغ قونفرانسیه سپرواوغو-
ورغ مجلسلرینک بوتخالف افکاری منعدن نصل
جز قالدقلمی و الحاصل المان پروتستانلغنک
لقالده ده نصل تبشکل ایدوب لو تر یه نلر ایله
ینیسترلر اره سنده کی منازعه لریک جبر مافات
ون رومایی نه کبی امیدلره دوشوردیکی دخی
هنک معلومیدر.

یاری لطیفه یاری جدی بر طور
دیرز که :

— برکت ویرسون که قوجه پروفوسو
شو و قوعاتی یالکز شویله جه برر اخطار ایلا
سوزی قیصه کسمشدر. اکر اسکندر کیرلا
تاریخ فتوحاتی کبی بونی ده برار ایضا
لزوم کورسه ایدی شو پروتستانلق محاربات
فرانسه نك دخی نصل اشتراك ایدر
« نهدی ده نانت » مساعده مشهوره سنك
فرانسه قرالی طرفندن نصل ویریلوب
بالاخره نصل استرداد اولندیغی مسئله سنه
وارنجیه قدر صحیفه لر طولدیرر ایدی.
بونلرک جمله سی تاریخ بیلنلره معلوم اولمی
بوابده ویره جکی تفصیلاته هیچ ده مانع اولمز
ایدی. نصل که اسکندر کیرک تاریخ فتوحاتی

خی جمله به معلوم اولدیغی حالده بومعلومیت
لر طولوسی تفصیلات اعطاسنه مانع اولما-
ندر. پروفیسور جنابلرینک ایضاح
ندیکی شیلری طرفزدن ایضاح ایلمک
قعا معتادمز اولقله برابر مسائل مذکوره
قیقه او قدر معروفدرکه مکاتب جدیده-
ده تاریخ عمومی تدرس ایدن شاگردانک
فهسی بونلری اوکرنمکده درلر. مع هذا
ایضاحات احتیاجنده بولنان قارئلرمزی
کائنات « سرنامه عمومیسی التئنده اوروپا
رلترینک هر بری ایچون یازمش اولدیغمز
ریخلرک ایتالیا و فرانسه واسویچره و المانیا
انکلتربه مخصوص جلدلرینه ارجاع ایلر زکه
حتیاج کوردکلری ایضاحاتی او جلدلرده
یلورلر. نوبت کلامی یننه دراپره ترک

ایلیورز. دیورکه :

— لکن پاپا اونجی لئون اکلامده
ایتماش ایدی که لوتر وزیوه نغل وقالوه
پاپاسلرک دلالتیله آچیلان شو مجادله آرتق انا
ژانس صاتوب پاره قازانان پاپاسلرک
تجاریه لرندن عبارت اولق درجه سنی کچمش
بناء علیه پاپالق مقامی بومبادی تیقظات فکر
محو ایچون بر صورت جدیده تشمیر ساق
لزوم کورمش ایدی. ایشته بو غیرتله سنین
ظرفنده دنیایی هرج و مرج ایدن محارباتی تش
ایلمشدرکه بو محارباتک اوروپاده براق دینی
وعداوتلری نه ترانت قونسیلی اون سکیز
دوام ایدن اجتماعی نتایجنده نه ده وستیالی
هده سی احکام مهمه سننده منع وازاله ایده مامش
هنوز انکیزیسیون بولن میان مملکتلرده انکیز
تأسیسی ایچون ایدیلن غیرتلیک موجب اوله
خجایی هیچ برکیسه توکلری اورپر مکن
او قویه من. هله ۱۵۷۲ سنه سننده وقرعه
سن بارتله می قتل عامی اوروپانک قاتولیک قسمی

روستان قسمی ده چیلدیره سی یه برغضبله ایگر-
دیرمش ایدی. زیرا بتون جهانک ملل متمدنه
غیر متمدنه سی تاریخنده بو قدر خائنانه برظلم
اعتسافدن اثر یوقدر.

اخطار ایده لم که :

— اشبوسن بارتله می قتل عامی دخی
کائنا تمزک فرانسه وایتالیایه مخصوص اولان
جلدلرنده بر تفصیل یازلمشدر. حکایه ده ینه
دراپه ردوام ایدیور. دیور که :

— کندی دشمنلرینی قتل عاملرو کیزی قتللر
وداخلی محاربه لر ایله محو وازاله ایچون پاپالق
مقامنک مساعی مأیوسانه سی دخی نتیجه سزقالدی.
نرانت قونسیلنک ده فائده سی گورلمدی. تاریخک
روایتنه کوره کنیسا ار بابنک مساویسنی تصحیح
ووظائفی تعیین و اخلاقی اصلاح و انضباطنی تأمین
ایچون تشکیل ایدلمش اولدینی حالدده پاپالق مقامنک
انترقه لر یله بو قونسیلک اغلب اعضا سی ایتالیا لردن
انتخاب ایدلمش و آنلردخی منحصرأ پاپانک آمالنه

خدمت ایلیمش ایدی. بونجه غیرت لک ۱۰۰۰
 نتیجه سی یالکز تورات لک انسان ایچون ر
 اولغه کفایتی بتون پروتستان کنیسالری نك ق
 ایتسنه منجر اولدی. پاپالق مقادینك حقوقه د
 اولان حکایات وروایات متسلسله رد و ترک اوله
 کتاب السهی یی اوقومق اکلامق حقوقی اکا
 ایدن لک عمومیه تعمیم ایدلدی. بوصورتله حق
 کبرایه واصل اولندیغی اعتقاد ایدلدی. تور
 ویریلن حاکمیت یالکز دینیاته و اخلاقیاته منجه
 قالمیوب آنی حکمته و فنونه دخی تطبیق اینیور
 ایدی. بومسئله ده بعضری وقتیه نه پیفانك ابل
 کیتمیسی قدر ایلر ولیه رک تورات لک علم معدن
 قدر کافه علوم بر صورت کافیه ده احاطه ایلدی
 قناعت ایتدیله. پروتستانلر دخی حقایق علمیه د
 یالکز توراته موافق اولانلرینه مساعد کورونیور
 ایدی. بونلر میاننده بر چوق آدملر وار ایدی
 دین و تدین دنیلن شی علوم و فنون دنیلن شیلر
 تبری و تعری ایدلدیجه تکمل ایلیه من ادعاسله
 بولنوب بوادعا ایله اطمینان حاصل ایلور ییدی

و ن تر تولیه ن و سنت او کوستن طرفندن ایلرو
 و لوب پاپالق مقامی ایچون اودرجه لرده منافع
 ض تأمین ایلمش اولان و بتون علوم ممکنه
 نك تور ائلرده موجودیتندن عبارت بولنان
 ن عقیده کمال شدت و غیرتله ینه محافظه
 سه ایدلدی. لوتر و مه لانتون کبی پروتستان
 سی دخی حکمت دنیلن شیئی نصرانیت کنیسا
 ن طرد و دفع ایلک لزومنده متفق ایدیلر.
 ن ارسطونک حکمتی تتبع بی فائده اولدیغنی
 ایلله « حکمت یونانیه حقیقی بر شیطاندر.
 ره بر مفتریدر. بر ظلمت صحیحه در. بر اعجوبه
 در. بر قورقنچ بلادر. بر کاذب عمومیدر. بر
 طئه محضه در. حکمتسز بر حکمتدر. بونک
 ن اولان ارسطو دخی اوچ دفعه نفرت
 له شایسته در » دیمش ایدی. ارسطونک
 ن مشائیه سی شاگردانی چکرکه لر!.....
 زل قوردرلی!... قوربغه لر!... بیتلر!...
 « تهزا و تحقیر ایدرلر ایدی. بو حکملر عینیله
 طرفندن دخی و یریلور ایدی که بالنسبه

قالوهن ديكر پروتستان رؤساسنك اهوئي ايد
علوم وفنون شو پروتستانلق تجمدداتنه منتد
قاله جنی صورتده هيچ برايولكنی کورمامشدر
ديرز که :

— کتاب الهیده برطاقم علوم وص
يعك بردرجة كافيهده موجوديتنی اعتقا
وادعا ايلمك حقنده کی مطالعاتمزی بوند
اول سرد ايتمش و « رطب و يابس هر
کتاب الهیده موجوددر » حکمی نه
عبارت بولنديغنی شرح و بيان ايلمش
ايدك . بوراده مسئله نك شو جهتی تکرار
ايلمکی زواندن عد ايلرز . مع هذا دراپهر
شوققره سنده کی اهمیت فوق العاده بی قید
لق ايله سکوت ايله ده کچه ميز . باخصوص
علوم وفنونك پروتستانلق اصلاحات وتجمدد
تنه ده منتدارقاله بيله جك برعنایتنی کورم

الدقلینه دائر سویلدیکی سوز بزجه غایت
 مددر. هیچ خاطر مزدن چیقسه مز که
 افعه لر مزی یازدیغمز زمان پروتستان
 باب معارفنک اک مهملرندن بر ذات بزم
 بر صورت مخصوصه ده ملاقات ایدرک
 بو مدافع لرده سویلدی کمز سوزلرک کافه سی
 یخ کنی سایه موافق اولدیغنی تصدیق ایله
 ابر فقط مدافعات مذکور نک یالکز
 نولیکلکه قارشو محق اولدیغنی و پروتستانلغه
 رشوایسه بالکلیه لزوم سزاید و کنی و چونکه
 ع بشری بو اعتسافات الیه کنی سائیهدن
 ورتاروب فکر نوع بشره حقوق و صلا
 نیت طبیعیه سنی پروتستانلق و یردیکنی
 بونجه علوم و معارف و صنایعک ترقیاتیه ده
 رسایه ده حصوله کلدیکنی فلانی دور و دراز

اکلا تمش ایدی ده بونلره مقابل دخی
 فزدن بر مدافعه شهیده کورنجه حیر
 قالمش ایدی. ایشته بوراده دراپه رک خلا
 وجهله سویلیدیکی سوزلردن اوزما
 مدافعه ده نه قدر حقلی اولدیغمز
 ایدیور. حق تعالی عمرینی اوزون ایتسه
 هنوز بر حیات بولندیغی و عثمانلیجه مزی
 اعلا بیلوب شو یولده محاکمات حکمیه یه پک
 مراقلی اولدیغی جهته شمدی بوسطرتلر
 مطلقا اوقویه جق و اوزمانکی محاوره مز
 تخطر ایلیه جکدر. دراپه رک بوراده کی اع
 فاتندن اولا لوترک آچدیغی مجادله حقیق
 عشقیله اولیوب اندولوژانس اخذ واعه
 سنده کی خرص و طمعله اولدیغی و ثانیاً او
 سکزی بکرمی سنه دوام ایدن ترانت قونسیلار

کز اون سنه دوام ایلین پروتستانلق
 و به لری و اوروپا تاریخ مدنیسنه برعیب
 ابدی اولان سن بارتله می و سائر
 عاملری و الحاصل بونجه مشکلات و مصا-
 نتیجه سنده حاصل ایدیلن شی یالکنز
 بین مقامک اغتصاب ایلدیکی تسلطدن
 و بانک بر قسم اهلین قورتارمقدن
 بت قالدینی و ثالثا پروتستانلغ دخی
 بق قونسیلی مقرراتی ابقا ایلدیکی و رابعا
 تستانلغ ده علوم و حکمته اظهار عدوان
 یکی و خامسا ترقیات علمیه و صناعیه نک
 تستانلغ ده لطف و معاونتنه مستدار
 یعنی ایشته توضیح و تحقیق ایلدور. بو حالده
 نتیجه التیاج نهیه منجر اولدور؟ بلطفه
 غله تعالی علوم و معارف و صنایع بشریه.

نک آنحق حکمت اسلامی به منتدار قالدیف
منعجراولیور. علمای اسلام رحمة الله علیهم
اجمعین افندیلر من حضراتی که الحق ورثة
الانبیادر لر الحق انبیای بنی اسرائیل کیدر لر
کلام الہینک احکام دقیقه سنی بالتأمل میدانه
قویہ رق علوم شتانک یالکز روحی کتاب
الہیدہ موجود اولوب بوندن حکمت ربانہ
ایسہ علوم مذکورہ نک تبعیلہ اهل اسلامک
مأموریتنی بیان ایلیمک ایدوکنی انظار
حکمت اسلامہ عرض ایتشلر وبوسایہ دہ
اهل اسلام معارف بشریہ یه اودرجه لردہ
خدمت ایدرک هر برنی او قدر ترقی ایتدیر.
مشلردرکہ بو حال تاریخ اسلام ایچون ابدی
بر شرف حاصل ایلیمشدر. نه شرف کہ
دراپه رکبی ادیانہ اعلان عدوان ایدن بر آیم

وونی انکار ایدہ میہ رک مباحثی شورادن
 بن طولاشد یدروب شورایہ جورایہ
 اندجہ ہب حکمت اسلامیہ نک بر طاقم
 ومسالک مخصوصہ دن اور وپایہ نفوذی
 سنہ دخی یناشد یر ورق اعصار عدیدہ
 ایدہ اور وپا عالم نصرانیتنجه بکنیلہ بیلہ جک
 دار نور حکمت کورنمش ایسہ آنک دہ
 ذات اسلامیہ دن مقتبس اولدیغنی وحیفا کہ
 دہ ظلام خرسٹیانیہ نک محوہ یوریدیکنی
 قدن قلمنی بردرلو منع ایدہ مامشدر
 متفنن مسلمانلر من بو حقیقت نقطہ لری
 ورنده کوزلر نی درت آچہ رق اور وپا
 سزلکنی تقلید ایله فکر لر نی غریق لجه
 است ایدہ جکارینه حکمت اسلامیہ بی
 مع ایمانده مرتبه تحقیق و تکمله وار

ملیدر لر که بو صورتله اسلامک آب روی
 واوروپا کفر و انکارینک مغبوط و محسود
 اولمیدر لر. بحمد الله تعالی جمله سنک طمار
 لرنده جریان ایدن مسلمانلق خون مبارکنک
 مقتضیاتندن امید مزدخی بودر. و بو امید
 جد آبر کالدر. ایشته نوبت کلامی ینه دراپه ره
 ویریور ز. دیور که :

— خرستیانلق تاریخنک الک فنا کونلری اول
 کونلردر که آنلر ظرفنده خرستیانلق یکانه حکمت
 و علم صاحبی اولان اوریره فی اسکندریه ده مشغول
 اولدینی خدمت تعلیمدن چکیلرک سه زاره ده
 کوشه کزین عزلت اولمغه مجبور ایلامک صورتیه
 علومدن و حکمتدن آیرلمشدر. بو کامقابل خرستیان
 ارباب معارفنک اعصار متعاقبه ده نوع بشر ایچون
 علوم کافیه اولمق اوزره کتب مقدسه نک (کندی
 تعبیر لر نهجه) ایلیکنی قایماغنی خلاصه ایده جکر
 دیه صرف ایله کلری مساعی بالکلیه فائده سر

لشدر. کویا بوصور تده هرشیئک حقیقتنی بیانہ
 فی بر علم تشکیل ایدہ جکلرایدیسہ دہ بوجہلہ
 الی محالہ تعلیق ایتشلردر. دردنجی عصر میلادی
 ون التنجی عصر میلادی یہ قدر تاریخک بومسئلہ یہ
 اند اولان صحیفہ لری بومساعیدہ کی بیہودہ لکی
 و ستر مکہ کافیدر. بوجہالت عصر لری کندی
 للمتی آنجق بر منوال محرر شد اند کنیسائیہ ایلہ
 عافظہ ایدہ بیلمشلرایدی. واقعا آرہ لقدہ بر کرہ
 یوک فرہ دریق و اوتنجی آلفونس کی بیوک آدم لر
 لہرک کندی بیوک کلکترینہ لایق بر نقطہ عالیہ
 ظردن مدنیت بشریہ ایچون علومک قدر و قیمتنی
 عنی اومدنیتک ترقیاتنہ نہ کوزل خدمت ایدہ بیلہ.
 جکنی اکلامشلردر. فقط نہ چارہ کہ مسائل
 دینیہ دہ کنیسانک جرم و جنایت عد ایلدیکی
 خصوصات ایچون جزای اعدام دوام ایلورایدی.
 قالوہن جنوہ دہ سروہ تی یاقدیردیغی زمان اعتسا
 فک حالا بر دوام اولدیغی جہان نظرندہ ثابت
 اولمش ایدی. بوفیلسوف سروہ تک کندی افکار
 حکمیہ سندن بشقہ ہیچ برجنایتی یوق ایدی. بو

آدم دوشونیورایدی که شریعت عیسویه نك
 اصلیه سی اذنیق قونسیلندن اول بیله بوزولمش
 روح القدسك بتون کائناتی احساس ایلدیکی
 احساسك ایسه روحك وجود انسانی احساسنه بک
 دیکی و او روح انسانه حقندن کلدیکی کبی بر
 اولوب ینه حقه رجوع ایده جکی سروه نك
 عقائدندن بولنوب بو جنایتندن طولایی خف
 بر آتش اوزرنده یواش یواش پشوریلورجه
 احراق ایدلمشدره. قالوه نك شو پروتستان او
 فه سیله تولوزده ۱۶۲۹ سنه سنده تألیف کر
 سی اولان بر کتابدن طولایی وانینی نام ذا
 انکیزیسیون حکمیله یاقیلمه سندن عبارت بول
 قانونیک او تودافه سی آره سنده برفرق وارمید
 دیرز که :

— وانینی ایتالیان حکما سندن ایدی
 یازدینی کتاب « طبیعت حقنده محاوره
 نامیسه معنون ایدی. بو کتابده صفحار
 طبیعتدن نه کبی حقایق استدلال اولنه سیله

منی شرح ایلوورایدی. اوزمانلرایسه
 بسانك دوشونديكندن بشقه درلودوشو.
 ن آتش ايله موجب اعدام جناياتدن
 الغله احراق بالنار ايدلدي که اوتودافه
 لك دخی مسائل ایمانیه دن طولای احراق
 ار ايدلك ديمکدر. فقط انکیزیسیون
 ابون بو یوله کی حرکات آرتق موجب
 تغراب اولماق لازم کلدیکی و پروتستان
 لك ایسه کویا نوع بشری بو یوله کی
 تسافات الیمه دن قورتارمق اساسی اوزرینه
 تناسی مأمول بولندیغی حالده قالو من کی
 پروتستانلق واضعنک سروعت کی بر
 یکیمی عینیه انکیزیسیونه لایق بر صورتده
 بدام ایتدیرمسی آرمعنیدارمیدر؟ هم دقت
 دملیدر که پروتستانلق هنوز ظهورینی

متعاقباً اعتسافك بويولده نمونه لرني كابل
 مشدر. يا عجباً پروتستانلق دخی پاپالون
 نجه عصر لر ظرفنده تزيب قوت اي
 اولسه ایدی اعتسافده انکیزیونلر
 کچمیه جکمی ایدی؟ سروه تک اساس
 ده جالب نظر دقتدر. چونکه دراپه رلا
 رشدن اوروپایه انتقالی خبر ویردی
 نبذه حکمت اسلامیه در. سوزده ینده
 دوام ایدیور. دیورکه :

— صنعت طبعك ایجادندن واو واسط
 کتابلرک تکثرندن صکره بو حال پاپالق
 ایچون او یله برتهلکه ده او جوده کتورمش
 آرتق انکیزیونک وسائط ممانعتکارانه سی
 کفایت ایده میور ایدی. بونک ایچون ۵۹
 سنه میلادیه سننده پاپا دردنجی پول « اند
 اقسپور غاتور یوس » دنیلن مجلسی تشکیل ایلد
 بو مجلسک وظیفه سی طبع ونشر اولنه حق ک

و حکمیہ بی بالمعاینہ قابل تصحیح اولان
خطالرینی تصحیح و قابل اوله من ایسه
منع اتمکله برابر بشقه یرلرده بشقه مطبعه
طبع ایدیلن آثارک حسن اعتقاد صاحبی
قانونلیکلر طرفندن اوقونوب اوقونامسی
کلله جکنی قرارلاشدیرمق ایدی . بعض
امانات مهمه ایجون بو مجلس بالذات پاپانک
ان آلتنده اجتماع ایدرک علی العاده اجتماعانی
رئیس بولنان قاردینالک حضورنده وقوعه
ایدی . بو مجلسک وظیفه سی انکیز یسیوندن
واسع ایدی . زیرا یالکیز مسائل اعتقادیه
مشتغال ایتیوب اخلاق و آداب عمومیه یه قدر
سنی توسیع ایلورایدی . مبادیسنده یالکیز
حسن اعتقاد صاحبی قانونلیکلره ممنوع
لازم کلن کتابلری تعیین وظیفه سیله موظف
بالآخره مطالعه سنه مساعده ایدلیان
رک کافه سی ممنوع عد اولنق لازم کلدی .

دیرز که :

— دراپه رک بوفقرده بحث ایلدیکی

اندقس اقس۔ پور غاتوریوس مجلسی برنو
 سانسور یعنی انجمن تفتیش و معاینه اولو
 پروفسور جنابلری بونک حقنדה انکیزیسو
 وسائرہ قدر لسان شدتله مؤاجذہ اتمیور
 ایشک بوجهتی دقت واهمیتہ شایاندر۔ ده
 ایلرویه طوغری کوریلہ جکی وجهله یاسک
 علوم و فنونه عائد آثاری ده کتب مضمره در
 عد ایلدیکنی مناسب بولیه رقی هر حاله
 مجلس مذکور قارئلرینک نظر خصوصاً
 متلرینه توصیه ایدرجه سنه یازمیور۔ بونک
 سببنی اکلایه بیلیمک ایچون اوروپاده کرک
 لسان کرک قلم ایلہ خلقه سوز سویله مک
 ووصایا اجرا ایلیمک صلاحیتک تماماً
 سربستیسی ایلہ برده قانون دائره سنده
 محدوداً سربستیسی مسئله سنک مدقیق

حقوق و واضعین قوانین عندلرنده
 -أ دوچار اختلاف اولمش بولنسی
 بیدر. «سربستی» مطبوعات» دنیلیدیکی
 بوسوز کنج و غیر واقف قولاقلره
 کورونوز ایسه ده میلیونجه نفوسی
 عت مدنییه حالنده یشامقده بولنان
 بشرک سعادت و سلامت حقیقیه سی
 ی تأمل ایله آوغراشان دماغلر بوسوزی
 قیدسزلق ایله تلقی ایده میوب بالعکس
 بیوک بر اهمیت واعتنا ایله تلقی ایدر لر.
 -بستی» کله سی لسان ایله پک قولای
 نی ویرر برکله ایسه ده بونک حکمنده کی
 لی واهیتی دوشوندکجه آنک هر حرفی
 نطه سی انسانک دیلی اوزرنده قنطار
 ار آغرا لاشمغه باشلار. کند یسنی

بوسر بستی به نائل فرض ایتمکه جرأت آله-
 آدم هر عقلنه کان شیشی سویله به بیله جکم
 او حالده دیمك اوله جق که هر نه بی بکنیم
 ایسه بکنم دیکنی و هر نه بی بکنم یور اید
 بکنم دیکنی سه سویله به جک یازه جق. یا آلم
 بکنم دیکنی شیلر او خلقك عمومیت اوزر
 بکنم دیکنی شیلردن و آنك بکنم دیکنی شیلر
 او خلقك عمومیت اوزره بکنم دیکنی شیلرد
 اولور ایسه ینه سویله به بیله جکم؟ مثلاً
 آدم سرقتی بکنمش ده سار قلرك مجازان
 قانونیه به دوچار اولما ملری لزومندن بحث
 ایده جك یا خود بین البشر ژاندارمه دنیلن
 صنفك موجودیتنی بکنمیه جك ده قوه ض
 بطه نك لزوم سزلغنی سه ویلیه جك. فرص
 ایده لم که بویولده کی معکوساتی آنك دماغی
 فی الحقیقه خوش کوره بیلسون. فقط معکو

ت مذ کوره دماغ عمومی به خوش کله.
 ،جکندن او معکوس پرست سو یله مک
 اشته مکده کندی محق دخی کورسه عمومیت
 ک سو یله مامسنی اشته مکده کندی محق
 ره رک آنی منع ایدر . دوشونم لیدر که
 هانک هانکی نقطه سنده ایکی آدم هم ده
 کز ایکی آدم بریرده بولنسه لر آره لرنده کی
 اسبت ایچون بالطبع برحد تعین ایدر.
 حدی ایکیسندن هیچ بریسی تجاوز
 ده مز. تجاوز ایده جک اولور لر ایسه
 ابرلکی اخلال ایدرک آره لرنده کی صلیحی
 شک تحویل ایدر لر. بونی دوشونوب ده
 ده میلیونلرجه آدمک بریرده تعیشنی
 وشونملی. بونلر آره سنده برحد دکل
 بکلرجه حدود واردر. حدود مذ کوره

تجاوز ایدیله جک اولور ایسه صلح و ان
و آسایش و آرامش مختل اوله رق
و جنک حالی واقع اولور. عقللرینه
شیئک اوکنی آردینی صاغنی صولنی دور
نمیانلر « هر کس یازه جغنی یازسون سور
جکنی سویلسون ده بکنان قبول ایتس
بکنمیان ایتسون. حدود دخی برقانون
تحدید ایدلسون ده آنی تجاوز ایدنلر اوقا
موجببنجه جزا ایدلسون » دیرلر. بادی
نظارده نه قدر طبیعی کور یله بیله جک برسور
دکلی؟ حتی بوسوزک مسلماتدن اوله
تلقی ایدلدیکی یرلری ده کور یوروز. او
لرده نه کی احوال مشاهده اولنمقده بر
یغنه نظر حکمتله باقیله جق اولورسه
سوزک حکمی تسلیم ایدلمش بولمسه

ت ایدلدیکنی ده بو میدانده مشاهدہ
 زہ مثلاً فرانسیسی پیشکاه تأملہ کتو۔
 کہ اوراسی قومیت واحده یہ منسوب
 سان واحد ایله متکلم برملتک مملکتی
 یعنی حالده هر بر یمن افکار منری میدانہ
 بمقدہ مختارز ادعاسیلہ تشدت افکاری
 تیرہ آرتدیرہ یکر می او توز فرقه مخصوصہ یہ
 مش و بونلرک هر بری دیگر لرینک قانہ
 صامش۔ جہ سنہ یبانیجیسی دشمنی اولوب
 قشدر۔ بو مقدماتی سرد و اتیاندن مقصد من
 مملکت مزکی ذاتاً یکر می قدر قومیت
 سان ایله منقسم و برچوق امراض مادیہ
 عنویہ ایله متشتت بولن سان محللر ایچون
 راندقس اصولنک حکمة لازم و سیاست
 بد و لاجرم اولہ جنی حقنہ کی حسیات

صمیمه مزی در میان ایتمکدن عبارت دکلد
 بلکه هر کسک کندی ظنون واوهها.
 حقایق محضه دن عبارت اولق اوزره یور
 تمه سنده کی مضرات مادیه یی اور ته یه قویه
 دراپه رک بواند قس تشکیلاتی حقنده یاپالو
 مقامنی مؤاخذات شدیدیه لایق کورم
 مسنده کی سبب و حکمتی اکلایمقدر. بالاخر
 پروتستانلر عقاید دینییه دایر هر کسک
 کندی افکارنی نشر ایتمسنه مساعده ویرملری
 سببیله الیوم پروتستانلق سکسان قدر مذاهب
 متخالفه یه منقسم اولمشدر که بونلردن هر
 برینک دیکرینی تخطئه و تجهیلی همان همان دراپه
 خرسیتیانلغی تخطئه و مؤاخذه سی درجه سنده
 شدیددر. آمریقاده هانکی قصبه یه کیرلسه
 نسبتندن چوق کلیسالر کوریلور. مثلاً تکمیل

فن موجوده سنی بش کلیسیایه طول دور.
 ممکن اولان بعض قصبه لرده سبکسان یوز
 بیا بولنور که بوسبب کثرت محضاً مذا
 ه کی کثرتدن عبارتدر. بین المذاهب
 حثات دینییه بعضاً حد معروفی او قدر
 آرکه پولیسک مانعیت مادیه سی اولمسه
 دبی یومروق یومروغنه باستون باستونه
 کارلر. پولیسک ممانعت مادیه سیله برابر
 بویولده کی دو کوشلر نادر اتدن دکلدرلر.
 ن دراپهر دخی بالطبع ممنون اوله من.
 بوکه بوکا مقابل قاتولیک مذهبی اربابی
 نده شمدی یه قدر جدیجه برانقسام
 رلماشدر. دنیانک نرمسندده قاتولیک
 ایسه جمله سی قانون واحده تابعدر.
 یاردنجی پولک ۱۵۵۹ سنه سنده تأسیس

ایلدیکی اندقس دخی بو کونکی کو
 باقی و دائمدر. جهانک هر طرفده قاتو
 اعداسی هر سینه بیکلر جه کتابلر یار
 کندی طرفدارلرینی چوغالتد قجه چو
 ینه اکر چه بو اندقس مانع اوله مامش
 قاتولیکلک داخلنده قالان یوزلر جه
 نفوسک قانون واحد حکمی التنده دوا
 نتیجه عظیمه سنی حاصل ایده بیلیمش
 بوده او یله غفلتله استخفاف ایله
 اولنه جق جزو یاتدن دکلدر. الحاصل
 بو اثرده درمیان ایلدیکمز ملاحظات
 مزک استفاده صحیحه لرندن ماعدا هیچ
 آرزو وامله هیچ بر غرض و عوضه
 بولمندیغی جهتهله شو تفتیش کتب مسئله
 اوزمانلر قاتولیکلر ایچون بکنلیمیه جا

بهتتی کور، مدیکمزی کمال جدیتله بیان
 رز. بوبابده دراپهرك استعمال ایلدیکی
 مدال لسانه نظراً آنک دخی بوفکرده
 لندیغنه شبهه ایدمیز. ایشته بومسئله نك
 بهنی ده تحریرده دوام ایدیور. دییورکه :
 — هر خصوصده بربرینك رقیبی بولنان ایکی
 یسا یعنی پروتستان و قاتولیک کنیسالری یالکز
 نقطه اوزرنده متحد ایدیلرکه او نقطه دخی
 نکام توراتییه ایله متوافق اولیان ترقیات علمیه نك
 بیج بریسنه مساعدده ویرمامك نقطه سی ایدی.
 تولیک مذهبی هر قوتك بر مرکزده اجتماعی
 سیله اندقسك ویردیکی قرارلرک مراعتنی کندی
 کمی جاری اولان یرلرده محافظه یه مقتدر
 له بیلورایدی. پروتستان مذهبی ایسه اوروپانك
 ل مختلفه سی میاننده برچوق متخالف و متخاصم
 قهله منقسم اولمسیله بویله منتظم بر موفقیته
 تل اوله میورایدی. فقط پروتستانلر دخی بر بولنی
 لیدیلر. کندی خصملری طرفندن کندیلری

عليهنه يازيلان كيتابلري « اود يوم ته ثولوزيه
تعبير اولنان عدوات ايمانيه حواله ايدلر
ديك ايدى كه « هر كيمك ايماني صحيح ايسر
مضره مذكوره يي نظر عدواتله تلقى ايلسوز
ديرز كه :

— ايشته پروتستانلق خلقى قاتولام
تسلط اتندن قورتارمق اساسى اوز
مبتنى اولديغى وعد ايدلديكى حالده اود
« سربستى مطبوعات » تعبیر اولنان اوز
مضره يه قارشو بوتديري بولمشدر. بزد
دراپه ركبي بوتديرك فنالغنى يالكز
رياضيه و طبيعیه و سائر يي حقايق دين
مغاير عديله منع ايتمنده بولورز. يوق
اصل حقيقت دينيه دنيلن شيشى بين الخ
اخلاق و آداب عموميه يي كنديلرينه
تعرض و حتى سرمايه استهزا ايليان چاپ

هده بو یولده کی تدابیر زجریه یی هر
 برس پرور کی بزدخی تصویب ایلرز.
 آتیله ده معلوم دراپهر نصرانیته ک
 نندن بری علوم ایله خلاصه منازعاتی
 ما کوزدن کچیریور که بونی ده آندن
 کیریشه جکی بر مسئله مهمه یه مقدمه
 : ایلور. دیور که :

- ابواب سابقه ده کورمش اولدیغمز
 ده دین ایله علوم آره سننده کی نزاع دها
 مانفک تأسیسیله برابر پیدا اولمش ایدی.
 بعد عصر بونزاهک پیدا ایتدیکی صورتلر
 سلا تتبع ایدیله بیلورلر. نزاع مذکورک
 همان هر فرصتده کنندی کویسترو. بونی
 اریه مکتب و کتابخانه سنک هدمنده کور-
 کی نه ویژه ن و یقلف علیهنده وقوه
 دلانده ده کورورز. اون اوچنجی عصرده
 و الحاد ایله اتهام اولنانلرک خلقت عالمه دائر

اخبار توراتیہ یی کمال استحقار ایله رد اینملرنده
 کوروروز. فقط اصل قو پر نیق و کپلر و
 زمانلرنده علومک کنیسا طرفندن اوزمانه
 دوچار ایلدیکی تضییقاتی سببکوب آتدینی
 کوروروز که اوزمان کنیسانک قوت وشدنی
 درجه سندن دوشمش اولدینی کبی رؤسا
 آمدانی دخی بیهوده یره سمی وغیرت و
 واصرار ایلمکده بولندقلرینی کوریورلر
 اوللری ایچه فائده سنی کوردکلری شداند و
 فانک آرتق قابل استعمال اولدیغنی اکلامشرا
 شوراده بوراده بعضاً بر فیلسوفی یاقق کن
 بولتیقه لری ایچون منفعتدن زیاده مضرتی مو
 اولدینی کورولمش ابدی. نوتونک لایموت او
 کتابی میدان چیقدینی زمان دها غالیله مجادلان
 تمامیه مغلوب اولمش بولنان کنیسا آرتق برمقاو
 شدید ابرازینه حاجت کورمدی. نوتوندن زمان
 قدر علومک کنیسادن تباهدی آرتدجه آرتد
 کنیسا کره ارضک مرکز عالم اولدیغنی و
 وقر وکواکب سائر ارضه تا بولندیغنی

ب طور رایکن بو میدان مجادله ده علم هیئته
 ب اولدی. کنیسا بر طوفانك عمومیت اوزره
 غرق ایله یکنی و اهل سفینه دن ماعدا ارض
 بنده انساندن حیواندن هیچ بر ذی حیات
 غنی حکم ایتش ایکن علم طبقات ارض بونك
 اولدیغنی اثبات ایله دی. کنیسا ایلك انسانك
 لمیت تامه ایله بوندن آلتی بیک سنه اول
 اولندیغنی قبول ایله یکی حالدہ آنترپولوژی
 اثبات ایله دی که ادوار ژه ٹولوژی ده انسان
 وود اولوب احوال ابتدائیه سی ده وحشتدن
 ت ایدی. خیر صاحبی بر چوق آدم لر بر نیت
 ایله تورات و کشفیات علمیه آره سنی تألیفه
 بدیل رایسه ده بر نتیجه حاصل ایده مدیلر. آره -
 کی مخالفت او یله بر درجه یه واصل اولمش
 که ایکی طرفدن بر یسنك مطلقا اورته دن
 سنی لازم کلیور ایدی.

دیرز که :

— دراپه ر بوندن هکره توراتك درجه
 مسئله مهمه سنی تدقیقه کیریشه جکندن

و فقط بوراده دین ایله علوم آره سنده
 ائتلاف حصولنه چالیشلمسی مسئله سی
 مسائل مهمه دن بولندیغندن اكا دائر
 سوز سـویله مکه مجبورز . دراپه رك
 ایله علوم آره سنده بر ائتلاف حص
 کتور مکه چالیشـانلرك بر نتیجه حاص
 ایده مامش اولدقلرخی بیان ایتسی قار
 کرامتزه بزم دخی بویله بر غیرتده بولندیغم
 مطلقا اخطار ایلمشدر . فقط شوا
 مبدئندن بورایه قدر نه یولده اداره او
 ایلمش بولندیغمزه لایقی وجهله دقت اید
 ایسه کورلمشدر که بز بومسئله ده دین
 علوم آره سنده حصول ائتلافه چالشمیور
 بویله بر سعی ایچون اولاینهماده اختلا
 ونزاع بولنق لازم کلوب بزایسه دین

آرہ سندہ مخالفت و نزاع کورہ میورز کہ
 برطرف ایدہ رک تالیف بینہ چالش مق
 ہنی حس ایدہ لم . اما بزجہ « دین »
 یکی زمان او کلمہ ایلہ مقصود اولان شی
 مدر . یوزیردہ اخطار و تکرار ایلمش
 یغمز و جہلہ بشقہ بردینک علوم ایلہ
 ہاود علومک بشقہ بردین ایلہ منازعہ سی
 ایسہ او بشقہ مسئلہ در . بز حمد آثم
 مسلمان اولدیغمز دن بزہ « دین »
 یکی زمان بز آندن مسلمان لغی اکلار زہ
 لام « دیدیکمز زمان دخی اول باول
 یہ جغمزشی کتاب الہی یعنی قرأندر .
 دراپہر دخی بواعتبار ایلہ مباحتہ
 یور . لاقر دیننی ہپ سماوی ادعا اولنان
 ہلر اوزرینسہ بنا ایلور . او کتابلرک

نصل اكلالشمش اولماری مسئله سنه چ
اهمیت ویرمیور. قاتولیک مذهبی طر
کتب سماویه نك صورت تفهمنه
ویریور ایسه ده بونك سببی کتب سماوی
او قویوب اكلامق و تاویل و تفسیر
حقنی قاتولیک کنیسا سنك کندیسنه
ایلمسی قضیه سیدر. حقیقت حال آر
ایسه شوبولنور و شبهه قالمز که انسان
سوء تفهمندن طولانی کتب سماویه یه نف
ترتب ایدمزن. اوت دراپهر قریباً تورات
سماویتلرنده کی صحتی انتقاد کیریشه چک
بونده حقیده واردر. فقط او محتمل و
وعدم وقوعندن قطع نظر بر کتابی
تفهمندن طولانی او کتاب مسئول اولم
یالکیز سوء تفهم ایدنلر مسئول اولم

-مدى به قدر دراپه رك مؤاخذه ايلديكى
 واددن برچوغنى كوردك كه مجرد سوء
 همدين طولايى مؤاخذات مذ كوره واقع
 بلشدر. يوقسه توراتلر دخى بونقطه لرجه
 رمؤاخذاته لايق دكلردر. بز كندى
 سللمانلغمز وقرآنيلكمز نقطه نظرندن
 جوق دفعه لر ديمش اولديغمز كى بردها
 كرار ايدرز كه كلام الهى حقايق ازليه
 ابدى نى حاوى اولديغندن ازل آزاله دائر
 زلان مض مباحثى بوكونكى علم وافكار من
 به اكلايه ميه جغمز كى ابد طوغرى
 منه آتیه به عائد بعض احكامى دخى
 نهز بحق اكلايه مامقلغمز ممكناتدندر .
 كن قاتوليك كنيساسنك ادعا ايلديكى
 "نخطيك اسلامده هيچ بر كيمسه نك

خاطرینه بیله کلامش اولدیغندن کلام آهینا
 معناسی مطلقاً بزم اکلادیغمز وجهله درد
 آندن بشقه درلودکلدر واوله مز دعواسا
 اسلامدن کیمسه جرأت ایده مامشدر
 علمای اسلام رحمة الله علیهم اجمعین افندیلر
 حضراتی آیات قرآنیه نک محکماتی متش
 بهاتی منسوخی غیر منسوخی قسم ق
 آیره رق عقلارینک ایره بیلدیکی قدر احکام
 تفسیر و شرح ایله برابر هر مطلب نازکدا
 « العلم عند الله » و « والله اعلم بالصواب »
 ملاذ و ملعجالرینه التجا ایلمشدر . لم
 خنزیرک حکمت ممنوعیتی و قطینک باصقلی
 کبی بر چوق شیلر بوندن اول تمامیه
 اکلایشیله مامش اولدقلری حالد کشفیات
 اخیره علمیه ایله اکلایشلمش اولدقلری

، بر چوق شیلرک دخی کشفیات علمیة
 یه ایله اگلاشییله بیله جککری احتمالی
 مسه انکارایدن مز. دراپه رک شواثرینک
 ستردیکی لزوم اوزرینه تعمیق اولنان
 قیقاتدن مستبان اولیورکه الیوم علوم
 دین آره سنده نقاط منازع فیهای تشکیل
 بیان مواددن بعضلرینک بزم کتب
 سیریه مزه کیرمش اولملرینه ده ینه توراتلر
 مخصوص آنلرک سوء تفهملری سبب
 لمشدرد. از جمله طوفانک عمومیتی واهلی
 ینه دن ماعد اعموم ذوات حیاتک مغروقیتی
 سائی کی نقطه لرکه بونلره دائر قرآن
 یمده صراحت شوپله طورسون ایما
 شارن بیله بولمادیغی حالدن توارثات
 ارایلیه صورتیله بزه قدر انتقال ایتمشدر.

و قتيله اخبار صحیحه و صافیة قرآنیه ایه تو او
 اسرائیلیه آره سنده کی فرقه بحق دقت اید
 اولسه ایدی بو کون دراپه رکبی یوزلر
 اهل تدقیقك اعتراض ایتدکری شی
 بوندن عصر لرجه اول مدققین مسلمه
 اعتراض ایدم جککری درکار ایدی .
 بوندن بیک اوچ یوز سنه مقدم قرآن کریم
 سلفدن شایسته قبول اولانلری جمع و شایسته
 قبول اولیانلری سکوتیه رد ایلمشده
 ایسته دراپه رک تور املر حقنده بروجه
 یوروته جکی تدقیقات انتقادیه دار
 مدار نجاتمز اولان قرآن کریمک بوضو
 دخی . کملیت و مقبولیتنی مبین و مثبت بول
 قارئین اسلامک انتقادات مذکوریه
 نظر حکمتله او قوملر نده تأییدات اعتقادیه

اون پك بيوك منافع واردر. دراپهر
دوركه :

— بوقدر منازعاته سبب يالكز تورات اولديغنه
اورايتك ايكنجى عصرندن برى هالوم وفتونجه
حققت كبرا اولق اوزره تلق ايديله كلد بكنه
شوتوراك اكا اسناد اولنان سماويلكنك
صحتى تدقيق ايدى مى يز؟ بين البشر اوقدر
بر موقعه كورونمى واو درجه لوده اهميت
ب ايلمى اوزرينه كتاب مذكور بويله بر
يقده بولمق غيرتنه كنديسى ميدان اوقومليدر.
دوركه :

— اكاشبه يوق. بر كتابى بر شمعخص
ضيله اولا آنك فكري آنك روحى
دى سماويتنه قانع اولمليدركه بوقناعت
اوقويانلرده انتقال ايدى بيلمسون كتاب
اوى بوجدى بوقوتى حائر اولور ايسه

معلم دراپهرك دیدیکی کبی کندی حقه
 هر نوع تدقیقه کندیس میدان او قور
 بوذاتاً بویله در . حتی کتاب سماویده بو
 مخصوص بر تعبیرده واردر . اوتعبیر ایله
 « توحیدی » کلمه سیدر . قرآن کریم کند
 سماویتی انکار ایدنلره توحیدی ایدرک یه
 میدان او قویهرق اکر آنک سماویتنه
 شبهه لری وار ایسه بر آیتی تنظیر و تقابله
 ایله میدان قویملرینی تکلیف ایلپور .
 بوتکلیف او یله قوری وبوش بر تکلیف
 حکمنده ده قالمیشدر . بوتنظیر و تقلید
 چالیشانلر بولمیشدر . همده اعدای محمد
 میانندن بواضا ایله آدم لر ظهور ایلیمشدر
 فقط موفق اوله مدقلرینی کندیلری
 کوره رك اعتراف مغلوبیت ایلیمشدر

سببه مبنیدر که قرآن کریم تحدی بی اشخاص
 حده به دخی حصر ایتیه رک کند ی سماویتی
 ول ایتیانلرک بر چوغی بر آرایه کلوب تنظیر
 لرینی ده تکلیف ایتشدر . اعدا بوکا
 حی موفق اوله مامش لدر . فقط کمال اهمیت
 جدیتله دوشونمیلیدر که تحدینک بوصورتی
 اُنک یالکز فصاحت و بلاغتته مخصوصدر .
 حکام جلیله سنده کی سلامت اوزمان ایچون
 خی متمسک لرینه برات نجات دنیا و آخرت
 لمش ایدی یا؟ فقط بومزیت بوکون دخی
 فی اولدینی کبی الی قیام الساعه بقاسی ده
 یعود من عند اللهدر . علمای کرام که
 ندالله ورثه الانبیادرلر بوتحدی بی حسب-
 وراثه بوکون دخی میدان قویه بیلورلر .
 فی واحکام جهتنده کایشته دراپه رک بتون

غیرتکاران نصارایی عاجز بر اقمش اولام
 شواثرینی من غیر حد انتقاد من علماء
 اعلامک پایه بیلہ جکری او تحدیدن برسد
 برشمہ عاجزانہ در . بو کونکی کونده دخ
 قرآن دیرکہ بنم بر حکمی علوم موجودہ
 وعلوم موجودہ نک بر حکمی بنم احکام
 مغایر کورن میدانہ پیچسون . اماد علو
 موجودہ . دیدیکمز زمان شونک بونک
 اوہام وخیالاتی قصد ایدہ میہ جکم
 آشکاردر . علم علی الاعلاریاضیات اولور
 آندن صکرہ حقیقت علوم طبیعیہ انتقال
 ایدہ جکنہ کورہ تحدی قرآن دخی بو مجرادر
 جریان ایدر . تاریخ بیلہ علوم قطعہ در دکادر
 دونه قدر طوغری ظن اولسان بر چوفا
 روایات تاریخیہ نک خطاسی بو کون ثابہ

بوں بولدیغی کی بوکون هنوز طوفانیدر
 بتلقی اولنان روایاتک بر چوغی یارین
 عیسیح اولنه جنی احتمالی کیمسه انکار
 من، ایشته بویولدن قرآن کریم بوکونکی
 ده هر تدقیقه میدان او قوم مقده در. هله
 بهرک بروجه آتی تورات حقنده اجرا
 چکی تدقیقات قرآن کریمک نظر
 ایسنده او قدر خفیف قالورکه بر مسلمان
 نق بو قدر خفیف وساده شیلر ایله
 نغاله تنزل ایتمز ایسه تکبرینه حمل اولنه من.
 کنز دراپهر تدقیقاتی فصل یوروتیور.
 اورکه :

— خرسیتیانلغک ایلمک زمانلرنده آباء کنیدسا.
 نلک اک بناملرندن بر چوغی توراتک ایلمک اسفار
 سی حقیقه کیمه عائد اولدیغی بیلیمکده پک
 ی تردد و شبهاته دوچارایدیلر. شواثرده

کنندیمه تعیین ایتمش اولدیغم دائره دن حار
تفصیلاته کیریشه میه جکمدن بوار باب شبهه و نرد
اثبات مدعا ضمننده ایراد ایلدکری دلائلی مفص
نقل ایده میه جکم. زمانم زده بوماده میه دائر
چوق یازمشلردر. بن یدین و حسن اعتقاد
مشهور اولان پریدونک « عهد عتیق و جدید
توحیدی » نام اثرینه قارئلریمی ارجاع ایلر.
بواثر عصر اخیرک الک زیاده رغبت بولمش و اع
قازانمش آثارندن بریسیدر. قارئلرمن قوللا
نام دسپوطک ینه بوماده حقنده دها یکی ود
واضح افاداتنه دخی مراجعت ایده بیلورلر. فقر
آتیه بومسئله حقنده قارئلرمنه برفکر ویره بیلور
اخطار ایدرز :

— دراپه رک اسملرینی ذکر ایلدیم
شوا یکی آدم اعدای کنیسانیه دن اولیور
« کنیسا دوست » آدملردن اولدیغنه دق
ایتملیدر. فقره آتیه سنی دخی شو و جهل
بسط ایلور. دیورکه :

— اسفار خمسہ نك املاى الہى ایلہ حضرت
طرفندن یازلمش اولدینی قبول ایدلمشدر.
یرتله تورات حق تعالی حضرتلری طرفندن
بفرہ ایدلمش بر عنایت عظمای اولہرق تلقی
یکندن جهانده هرکسك کرک علوم مادیہ
ک احکام اخلاقیہ خصوصندہ توراتہ اتباعلری
ریت تحتندہ کورلمشدر. لکن بوجبوریتی
عوی صورتندہ اورتہیہ سورن کیمدر؟
ب مذکورک کندیسى دکلدرد. هیچ بر طر-
، دیمورکہ آنی مونی یازمشدر. هیچ بر
ندہ خبر و یرمیورکہ آنی حق تعالی املا
(می) ایتشدرد.

دیرزکہ :

— بورادہ « املا » کلمہ سنی استعمالمزہ
ب درایہ رک Dicté کلمہ سنی قولاً انمیسیدرد.
له یازیلہ جق شیئی بر آدمہ سویلیوب یازدیر مق
ک اولدیغندن بومعنا یہ استعمال ایلدیکمز
ملا، کلمہ سنی ایراد ایلدک. اگر کنیسانک

ادعاسی توراتک فی الحقیقه املای الہی
 حضرت موسی طرفندن یازلا یغنه
 واریورایسه بزادگانک بودرجه سنی تدو
 ومنناظره قابلیتک فوقندہ وخارجنہ
 کورورز . بدیع السموات والارض اول
 اول سبحان ذوالجلالک بویله سرکاتینہ
 اوامرو نواہیسنی یازدیران برحاکم صورت
 انزال کتاب ایللمسی بزجه اصول دینہ
 خارجندہ در . بویله بر شیشی عقلی اول
 هیچ بر کیمسہ یہ قبول ایتدیرمک ممکناند
 اولہ میہ جنی جہتلہ کنیسانک بلا استثنایتو
 ادعالیننی طویدن رد ایچون یالکز بوقت
 کافیدر . ایشته مسئلہنک بودرجه لرہ قد
 واران اہمیت فوق العادہ سنہ مبنی دراپور
 یوقارودہ کی فقرہ سنک صوکارینہ داملا

منك ياننه بين المعترضتين «وحى» كلمه سنى ده
 زاوه ايلدك . زيرا اصول دينده كتاب
 وينك انزالى وحى طريقيله اولديغى
 ستيا نلق كنيسا سنجه دىخى مردودا و امايوب
 ربونى revelation كلمه سيله تعبير ايدر لر كه
 نساى اصليسى مستور اولان بر شينك
 رتوسنى قالد يرمق كشف ايتك ميدانه
 بقارمق ديمكدر . فقط آنلر بوره وه لاسيونى
 حضرت عيسانك ترجمه حالى ديمك اولان
 بيللار ايله بعض حواريلرك شورايه بورايه
 زدقلى مکتوبلر حقنده واقع عدايدر لر .
 ن اسرا ئيلك كتابلرى حقنه كلنجه آنلرك
 وه لاسيون ايله مى يوقسه طريق آخر
 له مى يازلديغى مسـئله سنى مغلق براقوب
 قط بوندن اول دىخى ايضاح ايتمش اولديغمز

وجهله او طه سنده او یویان بر چو جفی صد
 آسمانینک او یاندیر مش و آنکله مکالمه ایلمش
 اولسنی عیناً و قطعياً او صورتده و قو
 بولمش اولمق اوزره تلقی ایلرلر . قرأ
 عظیم الشان اشبو « کلیم » صفت جلیله
 یالکز حضرت موسی علیه السلام حقند
 حکم ایدرک فقط طورده حق سبحانه و تعالی
 حضرت تریله نبی کلیمی آره سنده تعالی
 اولنان کلماتک توراتدن عبارت بولندیغی
 حکم ایتدیره جک هیچ بر آیت کریمه بولنمور
 بالعکس او مکالمه نک بشقه و حضرت موسی
 تورات نامنده بر کتابک انزالی دخی بشق
 بر کیفیت اولدیغی حکم ایتدیره جک آون
 کثیره صریحه وارد . حتی دراپه رک ده
 اولکی بر فقرده تفصیلندن اجتناب ایلدیکی

ال آباء کنیسائیہ میانندہ مکالمہ صورتندہ
 فترت موسایہ شرف نازل اولان کلامک
 ۛہ قالوغ ۛ دیدکاری اون کلام اولدیغنه
 ربک قوتلی سوزلردخی واردر. توراتک
 ۛدییسی دخی بوانزالک حضرت موسی
 رفتن بنی اسرائیلک عجله پرستش لرینه
 نبأ یرکره کسر ایدلدکن صکره بردها
 النی خبرو یردیکی الواحدن عبارت بولند.
 ی خبرو یرر. اشبو طور مکالمه الہیہ سنک
 نای حقیقی به حمل اولنه میہ جنی ینہ بوکا
 د برچوق مسائل ایلہ حکم اولنور.
 یدالله فوق ایدیهم ۛ آیت کریمہ سنک
 میرنده مفسرین عظام افندیلر من حضرت اتنک
 صیل بیورمش اولدقلری وجه ۛله حق
 بحانه و تعالی حضرت تلرینه ال و آیاق اسنادی

قابل اوله میهرق بناء علیہ بو یولده کی آیا
 کریمه متشابهاتدن عدا اولنق لازم کلمش اوله
 کبی « کلام الہی » حقنده متکلمین عطا
 افندیلر من حضرت ائی طرفندن تعلویل ایدی
 مباحث دخی بو مکالمه طوریه نک صور
 عادیه سی فوقنده بر معنای طالیسی اولق لزوم
 اصول دینه واقف اولانلر حس و حکم اینه
 یرر. هله دراپه ر طرفندن خبر ویرلدیکی وز
 توراتک حضرت موسی طرفندن یازلدیغه
 ویاخود طریق وحی ایله یازدیرلدیغه دا
 توراتده بر قید بولنماسی قطعاً صحیح اید
 ایشک رنگی بتون بتون دیکشور. زیر
 اصول دینده حجت یکانه یالکیز کتبه
 الہی اولوب آنک خارجنده ولوکه آن
 تفسیر صورتنده اولسون سويله نن سؤال

ان کلامدن بشقه بر شی دکلدردر.
 ان تفهم و تفسیرده خطا ایلر ایسه
 مسئولیتی کتاب الهی یه راجع اوله.
 فی ده محققات قطعیه دندر. یوقاروده
 ح ایسه « قیدینه سبب واردر . عهد
 تشکیل ایلان فرق قدر کتابی بر قاج
 وهله اسفار خمسینی یدی سسکنز دفعه
 من باشه او قومش ایسه لوده بویله بر قید
 ب بولمادیغی خاطر مزده قالمامشدر.
 ایچون بو قید احترازی یه لزوم کورمش
 اما دراپهر حقیقه متعمق بر محقق
 یغندن شو سوزینه اعتماد من بر کالدر.
 والده دیرز که المزده بولان توراتلر منزل
 عندالله و یاخود مکتوب من طرف
 الله اولدقلرینی ادعا ایتدکلری حاله

بوصفتی آنلره ویرمک کیمک صلا
 داخلنده در؟ شوبله برسوزی سویایه
 اولور ایسه ک احکام شریفه قرآنیه
 تناقض ایتمش اولمیز. زیرا سوزمزش
 اللمزده بولنان نسخ توراتییه مخصوص
 قرآن کریمده جناب کلیمه انزالی خبر
 کوردیکمز تورات شریفک المزده
 نسخهلردن بشقه برکتاب صحیح اولد
 الیوم حقایق قطعیه مرتبه سنی بولمش
 ایسته بو حقیقتی بروجه آتی دراپه ردخی
 ویریور. دیورکه :

— خرسیتیانلغک ایکنجی عصرندن
 توراتک سماویتنی انسانلره بهمه حال قبول ایتدیر
 تثبث ایدلامشدر. بو ادعاده بولنانلر نصار
 اهل علم وفیلسوف قسمی ده دکلددرلر. بودعو
 ایلرویه سورنلر آباء کنیسائی اولوب بونلر

روایاتی اثباته کافیدرکه کندیلری عمیقاً عالم
 ها منقد دکل ایدیلر. اوزماندنبری هر عصرده
 بوندن خرستیاندن برچوق بیوک آدملر کله رک
 نلر حقنده بویله بر ادعای رد ایتشلردر.
 ایچون ینه بو کتابلرک کندیلرندن استشهاداته
 ی اولشلردر. کتب مذکوره نک کندیلری
 تریورلرکه بونلر بر برینک غیری ایکی مؤلفک
 رلر. بو مؤلفلر دخی «ئه لوهیست» و «یه هو
 ت» کله لر یله بر برندن تفریق اولنورلر. حتی
 سیندن هوبفله دیورکه یه هو ویست نقل
 ایی ئه لوهیست نقل وروایتندن بالکلیه آیری
 نقل بروایت ثانیه در. بو ایکی مؤلفک مراجعت
 کلری ایکی منبع و مرجع دخی برچوق جهتله
 متناقضدرلر. بوندن ماعدا امیت کامله حصوله
 نک درجه لرده تحقیق و تدقیق ایدلشدرکه
 رخسه نک حضرت موسایه مسند اولسی بونلرک
 یازسیله یازلش اولان نسخه عبرانیه لرنده
 مصرح اولدیغی کبی ینه عبرانی لسانیله
 بوع اولان نسخه لرنده دخی مصرح دکلدر.

حتی سبتانتلر طرفندن ترجمه ایدلمش اولان تور
دخی « موسانک کتابی » نامیله ترجمه ایدلمش
کبی وولغانده دخی بویله بر اشارت اولیوب
عنوان یالکیز تراجم جدیده واخیره ده ویرلمش
— ایضاح ایتلی یز که :

— توراتک یتمش قدر مترجم طرفنا

اسکی یونان لساننه ایدیلن ترجمه سی « سبتان
کله سیله تعبیر اولنمقده در که « بشائر صد
نبوت محمدیه » نام اثر مزده بو ترجمه
کیفیاتی اوزون اوزادی یه بحث و حکم
ایدلمشدر. توراتک لاتینجه به اولان ترجمه
سنه دخی « وولغات » تعبیر اولنور. خ
ستیانلغک ایلمک عصر لر نده توراتک لاتینجه
دخی ترجمه لر نی وار ایمش ایسه ده بو
طوغری اولمدقدن فضله ایچلر نده برجه
قائم لر دخی وار ایمش. ۳۸۵ سه سه

و ع سینه سینه قدر گذارن. ایدن سینه لرك
 بسنده سن ژه روم كرك عهد عتیقك یعنی
 تاتك و كرك عهد جدیدك یعنی انجیلك
 فسخ اصلیه عبرانیه سندن یکی ترجمه لرینی
 ش. انجیل لرك نسخ اصلیه عبرانیه سندن
 ث ایتك غریب دریا؟ چونكه آنلری سن
 رومدن بشقه کیسه نه ایشتمش نه
 ارمش. نه ایسه ایشته توراتك بوصورتله
 ن ژه روم طرفندن لاتینجه به ایدیلن
 جه سینه دخی « وولغات » دیرلر كه قاتوليك
 نیسایه طرفندن نسخه صحیح اولمق
 وزره رسما طاعتش بر ترجمه دره. اون
 نتیجی عصر میلادیده پروتستانلق انتشاره
 شلادینی زمان پروتستان مدققلری اشبو
 ولغاتده دخی عبرانی جمله لر بحق لاتینجه به

ترجمہ اول نہ مدقن ماعدابر چوق دہ خطا
 حاوی اولدینی ایچون ردینہ قرار ویر.
 ایسہدہ ترانت قونسیلی ۱۵۶۴ سنہ
 مایسنک یکرمی یدنبی اجتماعندہ تور
 نسخہ اصلیه عبرانیہ سنی تتبعہ مسال
 اول نہ بیلور ایسہدہ!..... فقط نصران
 کنیساسنجه مبنای ایمان ینہ او وولغانا
 عبارت اولاق اوزره دوام ایتمسنہ
 منازعہدہ تور اتدن دلائل وبراہین ایراد
 لازم کلورایسہ وولغاندن اخذ وایراد
 ایجاب ایدہ جکنہ قرار ویر مشدر. غری
 دکلی؟ ایشتہ نصرانیت صحیحہ بی بوزو
 صکرہ کی خرسستیانلق حالہ قویان ہب
 یولده کی قرار لردر. بر شیک اصلنی
 ایدوب اصلنہ بکزم مدیکی ادعا اولنا

سنی اصله ترجیحاً قبول اولسه اولسه
 بتیانلقده بولسه بیلن غرابتلردندر.
 زك آره سنی کسمکسزین ینه دراپهر
 ایدیور. دیورکه:

- لزومی درجه سنده بدیهی و آشکاردرکه
 خسه نك کافه سنی حضرت موسایه اسناد
 ماده امکان یوقدر. زیرا حضرت موسائک
 ده بوکتابده حکایه اولنمقده در. ینه بو
 لرده بدیهی و آشکاردرکه اسفار مذکور
 ک وفاتندن برقاچ عصر صکره یازلمشدر.
 بوکتابده اویله برطاقم احوال دن بحث اولنورکه
 آنجق یهودیلر میاننده حکومت قرالیه تشکل
 زمان وقوعه کلشدر. هله هیچ برکیمسه
 برك وحی الهی اثری اولدیغنی ادعایه جسارت
 ن. زیرا بولرده طوب طولی اولان تناقضلر
 واقع خبرلر و ادب و اخلاقه مغایر شیلر
 آلمانیه ده و انکلتزده برچوق متدین
 اعتقاد صاحبی عالم لر طرفندن میدانه قو-

نلمشدر در که بویله برادها جسا رتنه تحقیقات مد
 مانع اولور لر. بو عالم لرك قبول ایده بیلد کا
 کوره اسفار خسه دن تکوین المخلوقات سه
 حکایه تمثیلیه دن عبارتدر. سفر الخروج
 ایسه تاریخ صحیح ایله توفیق قبول ایده
 قدر طوغری دکلددر. الحاصل بونلر اسفار
 کافه سی حضرت موسایه عائد اولیوب اکا
 بیله طوغری اوله میسه جفنه قانع و بوق
 متفقد لر. فی الحقیقه اسفار مذکور و اوقدر
 و تناقضات ایله مالا مالدر که بونلر کتب جدید
 بریسنده بولنسه لرایدی ذره قدر نائل رغبت
 ماملرینی استلزام ایلرایدی. محققیندن هکسن
 « اسفار خسه نك خالصیت و محقق حقنده مطال
 نام اثرنده دیور که : « مندرجاتی واسع
 « و ذاتآده ساخته بولسان بر کتابک تر
 « ایله مالا مال اولسی منی قابل اوله میه جق
 « تدندر. اسفار خسه ده اکر ساخته یه
 « حقنده دخی بو حالک واقع اولسی ض
 « بونک تاریخه و قوانینه عائد اولان قسمی

یعنی بر چوق سَنَه لر طَرَفَنده بر چوق محرر لر
طَرَفَندن تشکیل و تصنیع اولمشلردر. ایشته
او قدر تناقضاتک سببی بودوکه کتاب مذکور
طبع ایدہ جک اولان مصحح نه قدر ماهر اولور
ایسه اولسون تناقضات مذکورہ یی اصلاح
ایدہ بیلمسنه امکان متصور دکدر :

اخطار ایدرزکه :

— عندالاسلام عهد عتیفی الک مکمل
مید ایدن رحمة الله هندی مرحومدرکه
اظہارالحق ، نام اثر شریفی مباحث سائرہ
بدن ماعدا بالخاصہ بوتقیدات توراتیہ سندن
ولایی غایت مهمدر . « بشائر صدق
وت محمدیہ » نام اثر مزده تحریر مشار
بہک اشبو انتقاداتی خلاصہ سنی بر چوقده
ندی تدقیقاتمز ایله برابر درج ایلمشزدر .
نمده ینہ دراپہ ردوام ایدیور . دیورکه :

— هنکستنبرغك شو ملاحظاته علاوه
 دخی دیرز که : کتب عهدعتیق میاننده حضر
 عزیره نسبت اولنان کتابك ایکنجی بابنك
 دردنجی آیتنده بیان اولندینی وجهله مشارف
 دیگر بش ذاتك معاونتیه کتب توراتیه یی قر
 کونده یازدیرمشدر . حضرت عزیر دیور
 یهودیلرک بابلده اسارتلری اثناسنده عبرانبیلر
 کتب عتیقه مقدسه سی کاملاً احراق ایدلمش
 ایدی . بونی دیدکدن صکره نسخ جدیده نك
 تشکیل اولندقلرینی ده خبر ویریور . دنیان
 ابتداسندن بری نه لرو قوعه کلش ایسه هب
 کندسی خبر ویردیکنی سویلیور . کنیسا ارف
 حضرت عزیره منسوب اولان بو کتابك ساح
 اولدیغی جوابی ویره بیلور . فقط او جوابه م
 دنیلور که « حضرت عزیره منسوب اولان کتاب
 ساخته لکی کافه تنقیدات جدیدیه مقاومت ایسه
 بیله جک برج دیت وقوت ایله اثبات اولنمش
 خرستیانلغك مبادیسنده یعنی ذله حضرت آدم
 هنوز خرستیانلغك مبناسی نظریله تلقی اولند

نسهلم طرفندن بالاخره قطعياً تعین ایدلدیکی دهله خرسیتیانلغك نوع بشری اودله مسؤولیتندن رتارمق مقصد الهیسیله کلدیکنه هنوزقناعت لمدیکی زمانلرده آباء کنیساتیه اسفارخسه نك عرت عزیر طرفندن املا ایدلدیکی عموماً ل ایدرلرایدی. سن ژه روم بیله «ا کر اسفار سه نك محرری حضرت موسی اولوب حضرت یرك بالاخره آنلری ینه کتاب موسی مو- نجه تکرار یازدیرمش اولدیغنی سویلمك ایستر. به کز بوسوزیکزه مخالفت ایتیم» دیمشدر. کسندریه لی قله مان دخی دیمشدرکه «بابل سارتی اثناسنده عبرانیلرک کتب مقدسه سی یب ایدلدیکی زمان حضرت عزیر وحی الهی ، آنلری تکرار یازدیرمشدر» ایره نه دخی بیله بوسوزلری سویله مکده در.

بز دیرزکه :

— یوقاروکی کلامنك صوکلرنده ایراد

لدیکی اوج اسم تاریخ وفاتلری صره سنجه

بزی بومسئله ده پك كوزل ارشاد ا
 اسکندریه لی سن قله مان ۲۱۷ سنه میلادی
 سنه وفات ایتمش و آنک سویلدیکی سو
 تکرار ایدن سنت ایرمه دخی ۲۰۲ س
 میلادی سنه اعدام اولمشدر . د
 اولیورکه اوتار یخسه قدر اسفار خمس
 حضرت عزیر طرفندن تکرار یازدیرلا
 مسئله سی بین النصارا منازع فیه دکل ای
 بومسئله یی براز تعدیل ایله یعنی اس
 خمس نك محوری حضرت موسی اولد
 و حضرت عزیرك دخی ینسه کتاب مو
 موجب نه یازدیردینی تعدیل ایله قبول
 سن زه روم ایسه ۴۲۰ سنه میلادی س
 وفات ایلمشدر . دیمك اولیورکه اس
 مذکور نك حضرت موسابه صحت انما

اعه سی او زمانلر باشلامشدر. وولغاتی
 ه ایدن ذات دخی ایشته بوسن ژهرومدر.
 ه مایسه یوقاروکی سوزیله نسخ عزیزیه یی
 ه ایتمش اولان ژهرومک سهوزینی ده
 ه ایتیه رک آندن اول نسخ عبرانیه یی
 ه از او قومغه بالمساعده اصل تورات اولق
 ه یره دخی ژهرومک ترجمه سنی قبول
 ه بدر. او ترجمه یی که آنک صاغلام اولمده
 ه مرده پروتستان مدققلری اثبات ایلمشلر دره
 ه اناف اولنسون بر بو حاللر دوشونلسون
 ه قرآن کریمک درجه محفوظیتی درپیش
 ه نسون ده نزاع علم و دین میداننده حضرت
 ه ونک موقع عال العالی اکا کوره ملاحظه
 ه رلسون. محفوظیت قرآن مسئله سی دخی
 ه شائر صدق نبوت محمدیه ه نام اثر مرده

موضیحا بسط و تمهید قلنمشیتم
دراپهر دیورکه :

— تکوین المخلوقات سفیرینک برنجیدن
بابنه قدر ابوابی برطاقم علومه تعلقی حسیه
بابلرک کافه سندن دها مهم اولوب کورونه
بونلرده مندرج اولان فقرات کتاب مد
تحریرندن مقدم موجود اولان معتقدانک
ومن جندن حصوله کلمشدر. فقط ابواب مد
متعمق و محقق اولان بر منتقد ماهرک نظر
بعض کیفیات و خصوصیات عرض ایلرکه
دخی ابواب مذ کوره نک عمر بستان شبه جزیر
صحار یسنده دکل نهر فرات سواحلنده یازلده
ارائه ایلر. اول بونلر ایچنده بر چوق تع
کلدانیه موجوددر. ثانیاً بر مصرلی هی
زمان دیه منرکه آق دکز دنیا نک غرب طرفنه
بوننی آنجق بر آثوری سویلیه بیلور. بو
تعریف اولنان مناظر طبیعیه و احوال طویو
هپ آثور قطعه سنه عائدا ولوب مصره بکره
بونلر برطاقم روایات متوارثه درلرکه

دار لرینك كتبخانه لرینی تشكیل ایدن والیوم
واقعه ده كشف ایدلمكده بولنان طوغله لر
مطبوع كونه یفورم خطوطی میاننده
نه انتظار اولمق شایسته در. تأمین اولندیغنه
خطوط مذكوره ده طوفانه دائر بر روایت
اولمشدر بیله . روایات سائر منك دخی
كشف اولنه بیله جكوری قویاً مأمولدر.
حضرت عزیر خلقت عالم و سائر یه دائر
اروایاتی شو منابع و مآخذ آئوریه دن اقتباس
در. آدمك بالچقندن و حوانك دخی آدمك
میكنندن خلق اولند قوری و حوانك حیه
ان اغفال ایدلدیكى روایات قدیمه سی هپ بو
اقتباس ایدلمشدر در.

شور اچقده اخطار ایتملی یز كه :

— حضرت حوا حضرت آدمك بر
غه میكنندن خلق اولندیغنه و حتی
ن طولایی انسانك صول طرفنده
بر غه میكى اكسیك ایدوكنه دائر

کتاب اسرائیلیه دن کتب اسلامیہ یه دخی
ایلمش بولانان روایتہ متعلق قرآن
بر صراحت کوره مدك . هم ده همان
ایدرجه سنه تحری ایلدیکمز حالده بو
آیت صریحه بوله مدیغمز کبی معنی شه
بعض قارئین کتاب الله صورتیغمز
دخی او یله بر آیت صریحه خبر آله
حضرت آدمه بر زوجہ ویرلدیکن
اخبار قرآنیه چوق اولوب «انت ورو»
جمله عطفیه سنه پک چوق یرلرده تصدیق
ایلدیکی حالده بوکا دائر اولان ر
توراتیه بی تصریح ایدر بر آیت واضح
بوله مدق . انسا نك صول طرفی قلوب
کمیکلرندن بر یسنک نقصان اولدیفی
سنه کلنجه علم تشریحک مدخلی

سته تولوژی « یعنی علم احوال عظامه
 ب اولانلر هانیا بر انسان قیدی
 نایله تتبع ایدنلر بداهة و مادة کورر لر
 رلر که انسانک صول طرفنده بر قابور غه
 قی ناقص اولیوب ایکی طرفک کمیکلری
 و عددجه مساویدر لر. قرآن کریمک
 بار اولیندن هانکیلرینی نقل و هانکیلرینی
 ایدرک هانکیلرینی تعدیل و تصحیح
 هانکیلرینی دخی سکوت ایله اهل بیور مقده
 لسنه پک اعتنا و اهتمام ایله دقت ایتلیدر.
 برا بر عاقل و اصول دینه بحق واقف
 لان بر عالم شواحوال عمومیه بی نظر انتقاد
 محاکمه سنده خلاصه ایلدیکی زمان شو
 قیقت کبرایه پک قولای واصل اولور که
 مسلمانلرجه معتقد اولدیغی اوزره حق

سبحانه و تعالانك حضرت آدمي تعال
مسئله سى مبدأ حقايق اولوب آندن صد
ايشك ايچنه قانلمش اولان بر چوق روى
غير مؤسسسه ايسه انسانلرك كندى معم
كندى معمولى اولوب بونلرده بولنه بيله
سخاقتدن حقيقت اوليه نك تغيرى لازم
بر حقيقت يوز روايت سـخيفه نك ايچ
بولنسه آنلرك عدم صحتلرينه قاييله رق جم
سيله برابر او حقيقتى دخى انكار ايدى وير
دراپهرك ديديكى كى متعمق و محقق اولان
بر منتقد ماهره يا قشمر . مقصود اصلى حقيقه
وصول اولديغنه كوره بو خصوصـه پله
صبرلى و غيرتلى و اهتماملى اولق منتقدك
بيوك شاسيدر . سوزى ينه دراپهـره تر
ايدى و رز . ديوركه :

ایشته بعض حیواناتك اسامیسی وکرو۔
 آتشین قلیچلری و طوفان و سفینه نوح
 بح زمینی قوروتان روزکار و بابل قلهسی
 ماده اختلاف السنه و سائرہ یہ دائر اولان
 قديمه دخی هپ بوصورته سفر تکوینه
 اولوب حضرت عزیر اصل یهودیلر
 آنجق سفر مذکورک اون برنجی بابندن
 کیرشمشدر۔ بعد ما تاریخ عمومی یه عائ
 احوال دن صرف لسان یدرک یالکز سام
 تاریخیه اشتغال ایلمشدر۔

اخطار ایتملی یزکه :

— دراپه رک یوقاروکی فقره ده تعداد
 مسائلدن بعض حیوانات عجیبه اسا۔
 و آتشین قلیچلی کرو بیلر و بابل قلهسی
 ماده اختلاف السنه ماده لری دخی
 کریمه مذکور و مصرح اولیوب
 اسلامیه یه بونلر هپ کتب اسرائیلیه دن

انتقال ایلمشلدرد. مفسرین کرام ر
 علیهم اجمعین افندیلر من حضراتی بو
 وروایتده بلاشبهه نیات خالصه یه تابع ا
 معلومات بشریه یی توسیع ایچون
 کیتیمشلدرد. اماروایات مذکورده نك
 قطعیه سی اصلا ادعا اولته میوب باخصو
 دین ایله علوم آره سسنده منازع فیها
 نقاطك برچو غنی دخی بونلر تشکیل ای
 کوزلدیکی حالده مفسرین حاضر و مس
 نك بو نقطه لر اوزرنده اهمیت حاه
 کوره اداره افکار و اقلام ایلیه جکله
 آشکاردر. سوزده ینه دراپه ردوام اید
 دیورکه :

— دوق دارژیل « انسان قدیم » نام ک
 بومسئله حقنده غایت رنگین برروش اف
 دیورکه : « سام بن نوح فامیلیاسنك

.. يالكز اسملر كور ميورز. اسملردن بشقه
 • برشي كور ميورز. صاحب اثر (يعنى
 مدت عزيز) بوندن بشقه بر شي ياميور
 دن يعنى اوزمانلر دنيا اوزرنده موجود
 ون ميليونلرجه فاميليا لر مياننده يالكز بر
 فاميليانك سلسله توارثنى اخباردن بشقه
 ون يايىق ادعاسنده ده بولميور. انك ايچون
 بوتك بو بابلرنده بر چوق ذواتك توارث
 حقه سندن بشقه برشي كور ميورز. حال بوكه
 وارثك دخى بلا نقصان و طوغرىجه حكايه
 بار ايدلش اولسندن امنيتمز قطعيميدر؟
 • وات قارا كلق بر پرده نك او كندن متتابعاً
 • برلر كه او پرده نك آرقه سنده نه لر كيزلى
 • يغنه دائر بزه هيچ بر شي سويلنميور.
 • هذا بعض كره او پرده نك براز قالفار كې
 • ال يغنى كوره رك آنك آرقه سنده پك قديم
 • نلردنبرى دوام ايده كلن بعض احوالى خيال
 • كور ميور ايسه كه ده احوال مذ كوره نك
 • رت صحيحه سنى كوره ميورز. يالكز تصور

« ایدیورز که بو پرده نك آرقه سنده بر
 « احوال حیاتیہ تحرك ایتکده در. بر طاق
 « دخی ایشیدیورز. فقط یالکز میاه
 « صدالری کبی که اوزاقدن اوزاغه بزه قدر
 « اولدقلری حالده حقایق بر صورت واض
 « مستبان اوله میور »

اخطار ایدرز که :

— قونت دارژ یلك بسط ان
 اولدیغی اسامی قادین ارکک بیک قدرا
 اولوب بونلردن قرآن کریمده یالکز ابر
 و اسحق و اسماعیل و یعقوب و یو
 و موسی و هارون و عزیر کبی سکز
 دانه سی مذکور اوله رق باقیسی مهمله
 اسامی مذکور نك بیلمسندده حک
 دینیہ نقطه نظرندن بر منفعت اولسه
 کتاب قدیمده تصریح بیوریلورلر

۱۰ بر منفعت و اهمیتك بولمديغى ايشته
 ۱۱ ت دارژيل و دراپه ركبى منتقدلرك
 ۱۲ دادريله دخى تأيد ايليور. «كتاب الهى»
 ۱۳ مان حكمت بياننه شايسته اولان بر كتاب
 ۱۴ وائلهك تاريخ توارثى اولمق اهميتندن
 ۱۵ بالاتر بولمق ضرور ياتدندر. بونلر او
 ۱۶ عادى و ساده شيلردر كه انتقادات مهمه
 ۱۷ نمنده بونلرك قاله آلمسنى تنزل عدايلمك
 ۱۸ مهم ايله مشغول اولانلر ايجون استكشار
 ۱۹ مامليدر. ينه دراپه ردييور كه :

— هو پفلد ايله برابر بن دخى اين-انورم كه
 ۲۰ رخسهك منابع و مئاخذ مختلفه دن بالاقتباس
 ۲۱ رب اولمش بولمسى حقيقتنك كشفى عهد عتيقك
 ۲۲ باطوغرىسى بتون علم دين ايله تاريخ دينك
 ۲۳ تاريخيه سنى تعيين نقطه نظرندن غايت مهم
 ۲۴ نا بر كشفدر. باخصوص انتقادات ادبيه

ساحه سنده میسر اولان اک جدی واک ک
کشف دخی بوعد اولنه بیلور. فرقه محالقه
ایسه دیسون بو کشف الیوم عموم انسه
میدان اشتغالنه کیرمش و بردها دنیاده
بر منتقد قالدجه یه قدر بو میدانن چیقی
درکار بولمیشدر. الیوم عومه شامل اولان
علمیه انوار یله منور هیچ برقاره بولنه من
مسئله ده حقیقه وصول ایچون بی طرفانه
ایله تدقیق و معاینه یه کیرشسونده اسفار
حقنده کی احکام عتیقه نك نفوذندن که
قورتار مسون.

اخطار ایدرز که :

— کتب مذکور نك احکامی
قرآن ایله نفسخ اولدیغندن قارئین
میه نك اسفار خمسہ مسئله سنه بودرچ
قدر اهمیت و یرلمکده بولمسنه تعجب
جکری درکار ایسه ده بو بحث علو
خرستیانلق ایله مجادلاتی میداننده

هم اولان مسائله ندر. آني دراپه رك
ن آتیه سی ده کوستره جکدر. دیورکه :

- شوسوزلر من اوزرینه تورات غیرتکارانی
هم اولورلر. دیرلرکه : « اونه ؟ بوکتابلری
کلیه ترك ایتکمی لازم کله جک ؟ اعتراف
نه جقمی که زلهٔ آدم مسئله سی بر روایت
یمه دن عبارتدر ؟ اکر او یله ایسه خرستیلا
ك اك مقدس اس الاساسی اولان تخلیص
ع بشر مسئله سنی ده ترك ورد وانکار ایتک
زم کاور » بو مسئله اوزرنده کمال جدیتله
ونمکلیکمز ایجاب ایدر . ایلک زمانلرنده
انیت هر کس طرفندن قبول اولنه رق جهانی
و ایدرجه سنه انتشار ایلدیکی صره ده بو اس
ایلك آزطانیقده ایدی . بوندن مقدم تر توالیه فی
دک که « مدایح نصرانیه » سنده بو کیفیتدن
بیله لزوم کورما مشدر . زلهٔ آدم و تخلیص
ع بشر مسئله سنک خرستیانلقده اساس ایمان
ایدلسی « نیوستیق » ارباب رفض والحادی

آره سنده تولد ایلماشدر. اسکندریه مک
 نصرانیه سی بومسئله یی قبول ایتماشدر. آباءک
 بومسئله یی برنجی درجه ده کی مسائل دینه
 اصلا قاتماشدر. بونک الیوم حائز اولدیم
 واهمیت آنجق سنت آنسه لم زماننده (۱۰)
 انکلتزه ده قانتور بری دسپوطی اولوب ۹
 سنه سنده وفات ایلماشدر) حاصل اولمشر.
 یهودی عالمی فیلون زله آدم مسئله سنک بر
 اولدیتنی سویلیور. اوریزهن دخی بوکا
 نظریله باقیور. الیوم پروتستان مذاهبندن
 بومسئله یی یاری حقیقت و یاری مجاز معاسی و
 برابر مسئله ایمانیه نقطه نظرندن اوقدر
 اولمدینی اعتقادنده بولنیورلرکه بوندن طو
 غیرت نصرانیه اربابی نزدنده بلکه ده ش
 مؤاخذه کوریلورلر. بونلر حضرت حوایی
 ایدن حیه دن مقصود شیطان اوله بیله جکنی در
 ایدیورلرکه یالکز مسئله نک بوقدر جق بر
 بیله شواس الیاس ایمانک رنگنی دکشدر
 درکار دکلیدر ؟

ا. اخطار ایدرز که :

— قرآن عظیم الشانده حضرت آدم
 عا.ی زلایه سه قایدن آنجق شیطان
 بنی « فازلها شیطان » صورت صریحه
 موضح و مصر حدرد. بعده مفسرین
 لام افندیلمز حضراتی توراتلرده بو
 لك ییلان طرفندن ایقاع ایدلدیکی
 احتی کوره رك شیطانك حیه صورتنده
 طرت حوایه تقرب ایدلدیکی طرزنده
 هر بیورمشلردر. شمدی یه قدر بیک
 سوینلدیکی و بوراده دراپه ر طرفندن
 رار اشارت ایدلدیکی اوزره شمدیکی
 ستیانلغك اس الاساسی زله آدمدن عموم
 فع بشر مسؤل و متهم ایکن حضرت مسیحك
 ات وفداسیله نوع بشرك او مسؤلیتدن

قورتارلینی مبناسی اوزرینه مؤر
 بولندیغندن بو مسئله خرسستیانلغ
 ویردیکی اهمیتدن تجرید ایدیله جک اولور
 ایسه خرسستیانلق تا اساسندن صارصله
 اولور. بو مسئله نك حکمت اسلامیة
 نظرندن صورت تلقیسنه کلنجه : بو ق
 دخی قصص سائرہ کی بر قصہ در. قصہ
 صورت ظاہرہ سنہ نظراً نقطہ سی نقطہ
 معنای حقیقیسنه حمل اولنسی دخی مفسر
 کرام حضرت انسدن پک چوقلری زدن
 ملتزم دکلا در. هله حضرت آدمک حضر
 حوا ایله برابر بوزله دن طولایی استغ
 ایدہ رک استغفارلری نزد الہیہ مقبول
 اولدینی آیات صریحہ قرآنیہ ایله خبر ویرلش
 و بناء علیہ بوندن نوع بشرہ هیچ بر مسؤلہ

تہمت انتقال ایتیموب حضرت مسیح
 ح اللہک بویولده قربان ایدلمش اولمسی
 رف قرأندن تصدیق اولنمق شویله طور-
 ون بالعکس رد ایدلمشدر. زلہنک ماہیتنه
 نجه مفسرین کرامدن برچوقلری بونک
 منای مجازیسنه قائل اولدقلری کبی متصوفین
 رام افندیلر من حضرتاتی بونقطه اوزرنده
 تفقدرلر. زیرا قرآن کریمده حضرت آدم
 حوانک ممنوعیتی یالکز « هذا الشجرة »
 یه بر آغاجه تقریه مخصوص اولوب او
 آغاجک ماہیتی معین اولمدیغی کبی بغدادی
 وانجروالما ویا سائر بر آغاج اولمسی حقنده
 ده اقوال مفسرینده اختلاف وارددر. بر
 شو مختلف فیہ اولدقدن صکره اقوال
 بتخالفه نك هر بری طوغری اولمقده

ويا اولما مقده عینی احتمالی حائز دزلر. حال
 بوکه متصوفین کرام حضراتی حضرت آدم
 وحوانك وقوع زله دن اولکی حالاری
 صفوت معصومانه دن عبارت اولوب زله نك
 ایسه میوه خشکوار زوجیتدن تذوقلریله
 او صفوت معصومانه دن خروج دیلمک
 اولدیغنه ذاهب اولمشلردر که الله بولنار
 توراتلرک اخباری دخی بوذهابی تأیید
 ایلمکده در. زیرا بعدالزله حضرت آدمک
 وحوانك کندی چپلاققلرندن خبردار
 اوله رق یاقراقلا ایله تستره لزوم کوردکلری
 ده بیلدیر یلیور. الما واینجر و بغدادی کی
 میوه لردن اکل ایتمکده انسانی کندی
 چپلاققلغندن خبردار ایدمک بر قوت
 خاصیت بولنه بیلور می؟ یالکز شو تأمین

ملاحظه کفایت ایلرکه بوقصه مجازه
 محمولدر. ایلک صفوت معصومانه صبیانک
 جولیت و نسوانیتلرنندن خبردار اولمیه رق
 بناء علیه تستره دخی لزوم حس ایتدکلری
 زمانک معصومیتنه مشابه اولوب تستر
 لزومنک حسی دخی زمان بلوغلرینه
 مخصوص احوالدن اولدینگی کییدر. حتی
 بو حکمت خفیة الهیهده انسانلر ایچون
 نصل برتر بییهنک مقصود اولدینگی بیله
 جزوی تأمل ایله کوریلوب اکلاشلماقدهدر.
 اوایسه زوج وزوجهنک بربرینه محرمیت
 تامهسی و امرتقربک مباح اولمسی ایله برابر
 بوکیفیتک شایسته ستر و اخفا برکیفیت
 اولمسنی « واللہ اعلم بالصواب » تعلیمسندن
 عبارتدر. هر حالده بومسئلهنک خرسیتیانلر

نزدنده حاضر اولدینی اهمیتیک یوز بیکد
 بریسی نزد اسـلامده موجود دکادر. ین
 دراپه رسوزده دؤام ایدیور. دیورکه :
 — خرسیانلق کنیسانک بو کتابلری مدافع
 وظیفه سی کبی برابر کرانی استحماله کندیسنی مجبور
 کورمی و بوصـورتله کتب مذ کوره نك حاوی
 اولـقلری تناقضات و سهویات مسئولیتنه اشتراك
 ایلمش بولمنسی شایان تأسفدر. بو وظیفه اولسه
 اولسه یهودیلره عائد اوله بیلورایدی. زیراروایات
 مذ کوره آنلر نزدنده وجود بولمش و خرسیانلغه ده
 بونلری آنلر نقل ایلمشدر. بوندن زیاده شایسنه
 تأسفدرکه بر تنقید سطحی یه بیله ذره قدر مقاومنی
 ممکن اوله میان اسفار خمسـه علوم حقیقیه نك میزان
 و محکی دیه قبول ایلمش اولسون. باخصوص بو
 کتابلرک ماهیتلری نه دن عبارت اولدقلرینی بزه
 کوسـتروب اوکرتنلر خرسیانلغک دشمنلری ده
 دکادرلر. بالعکس ینه رجال کنیسانیه دن متدین
 و معتقد آدمـلر اولوب اکثریسی صراحت کنیسانیه نك
 الک یوکسکلرینه صعود ایلمشدر.

اخطار ایدرز که :

— دراپه رک بوسوزی کنیسا هیئتک

عادت مرعیه سینه مقابل بر جواب مقدر

رکه او عادت دخی کندی علیه نده هرکیم

رمؤاخذیه کیریشه جک اولور ایسه کنیسا-

ک « او بزم دشمنمزد در. دشمن طرفندن

تصدیق و تحسین سوزلری بکلنه مزیا ؟ »

دنیل مکنده بولنمسندن عبارتدر. ینه دراپه

کلامده دوام ایدیور. دیور که :

— برطرفدن پروتستانلر توراتلری حقیقت

کبرا اولق اوزره تلقیده اصرار ایله کلری اشناده

دیگر طرفده قاتولیکلر پاپانک لایخطیلکنی اعلان

اسبانی تهیه ایله مشغول ایدیلر. کنیسا غیرتکارانی

جواباً دیه بیلورلر که بولایخطیلک یالکز دینه عائد

معنویات حقنده در. فقط بونک حدودینی هانکی

خط ایله تحدید ایده جکلر ؟ « اومنی سیانس » یعنی

« علم کل » یالکز برنوع مسأله حصر ایدیله مز.

لا يخطئك ديمك دخی تمامی تمامنه او منی سه بانسه
 دیمکدر. اوت « ایتالیان خرسیتیانلغی » دنیله
 لازم کلن خرسیتیانلغک، مبانی اساسیه سی قبول
 ایدمک ایجاب ایلر ایسه لایخطی بر پاپا قبول ایتدی
 او اساسک مقتضیات منطقیه سندن اولور. بیلدی
 بر مسئله نك عقل و حکمته کلیاً مغایر تندن دخی
 بحثه حاجت قالمز. یالکز پاپالغ مقامنك تاریخچه
 بیلیمک یعنی بومقامه کلن ذواتک ترجهء حالله
 اوقومق کافیدر. تاریخ مذکور حکومات
 دنیویه نك دوچار اوله بیله جکی خطیئاتک مثالیرینی
 و تراجم احوال مذکور ه بشریتک دخی مستعد اوله
 بیلدیکی معایب و جنایاتک انواعی اراثة یه کافیدر.
 لایخطیلمک قانوننک رسماً اعلانی علوم و حکمتله
 منور اولان قاتولیکلرک عمومیتله قبولنه قطعاً
 مظهر اوله بیلیمسی محتملاتدن دکل ایدی. عقل سلیمه
 بو قدر مغایر و عند العقل بودرجه لرده مستنفر
 اولان بر مسئله نك لایق اوله جنی و جهله بولا یخطیلمک
 مسئله سی دخی مدهش مخالفتره دوچار اولدی.
 پک چوق ذوات حکم ایتشلر در که اگر بر طرف

بچون لایخطیلك احتمالی تخطر ای دیله بیلور ایسه
 و طرف دخی اولسه اولسه عمومی بر قونسیل
 وله بیلور. حال بوکه عمومی قونسیلار دخی کند.
 لکرنجه متفق اوله مامشلردر. باخصوص بر طاقم
 ذوات اخطار ایتشلردر که بعض کره قونسیلار
 پاپاری دخی تخطئه و مؤاخذه ایدرک عزالرینه
 قدر رأی ویرمشلردر ده پاپارک هر درلو نفوذی
 بونلره مقاومت ایده مامشلردر. پروتستانلرک
 « لایخطیلك کنیسانک هیئت عمومی سنده در دیه
 ایتدیکنکز دعوی هانکی براهین ایله ثابتدر؟ »
 سؤالی قاتولیکلره صورملری حقسنز دکلدر.
 باخصوص که نصرانیت کنیسانک حقیقت و عمومی
 میت صورتیله یالکیز بر قونسیله اولسون اجتماع
 ایلمش بولمنسی ثابت و محقق دکلدر. هم حقیقت
 دنیلن شیئک اکثریت آرا ایله بوانه بیله جکی و اقلیت
 آرا ده بولنه میه جفی نه دندر؟ قاچ دفعه واقع
 اولمشدر که یالکیز برتک آدم بتون انسانلره قارشو
 حق و حقیقت کندیسنده اولدیغنی اثبات ایده.
 بیلمشدر. کشفیات جسیمه و مهمه نك کافه سی هپ

بونقطه یی میدان وضوحه قویعده درلر.

دیرزکه :

— اشبولایخطیلك مسئلهسی تازمانمزه
 قدر قاتوليك مبانی ایمانیه واعتقادیه سنه
 ادخال ایدلماش اولدینی حالد عن ۱۸۴۶
 الی ۱۸۷۸ پاپالق ایتمش اولان متوفی طقو.
 زنجی پی مبانی اعتقادیه یکیدن بعض
 شیر علاوه سنه موفق اولدینی صروده بوکا
 دخی موفق اولمشدر. بو مسئله زمانمزه
 عائد وقوعاتدن اولدینی جهتله بونک لهند
 علیهنده یازلمش اولان بر چوق شیرلی
 او قومشزدر. اسکی زمانلرده اولسه ایدی
 بو مسئله نك علیهنده بولنانلر اعتراضات
 واقعهلرینی او قدر سربست اوله رقیازه میوب
 هر معترضك فکری کندی قیود خصو.

میسنده محفوظ قالور و چوقی زمانلر صکره
 آنجق میدانہ چیقہ بیلور ایدیسهده اشبو
 ون طقوزنجی عصر میلادینک ثلث اخیر
 اثناسنده بتون اوروپا و آمریقا ارباب قلمی
 مطالعات مخصوصه سنی اعلانده مختار بولند.
 قلمی جهتله هرکس دوشوندیکی شیلی
 بزمشدر. حتی مسئله یالکز قاتولیک عالمنه
 منحصر دخی قالمامشدر. یالکز پروتستانلر
 قاتولیکلکه اعتراضاً بو مسئلهیه اشتراک
 ایتمکه دخی قالمیوب دینلی دینسزارباب فکر
 و حکمتک عادتاً کافه سی اشتراک ایلمشدر.
 بومناظره عمومیه میاننده ارباب فکر
 و حکمتک و حتی پروتستانلرک دکل آقاتو-
 لیکلرک بیله اذعان صاحبی اولانلری انسان
 اوغلندن بریسی ولوکه پاپالق مقامنده

بولنسون سهو و خطادن سهاليت ادعاه
 قيام ايدە جك اولور ايسه كنديسنه بشر سده
 فوقنده بر موقع تعيين ايتمش اوله خفوه
 يازمش لردر . او زمانلر عثمانلى محررلر
 ايچنده تميز ايلمش بولنان بر ذات « انبيا
 كرامدن بيله زله لر صدورى هر دين و مذهب
 نر دنده مسلم ايكن بشريت عاديە درجه سند
 بولنان بر آدمك سهو و خطادن مصونيت
 ادعاسنده بولنمسي يك غريبدر » طرزند
 بيان مطالعه ايلمش ايدى . او زمان شو
 سوزى يك بكنممش اولديغمز ايچوز
 حافظه مزده قالمش . فقط طقوزنجى يئيك
 بو دعواسنى بر قونسيله قبول و تصديق
 ايتديرمسي اصلا دوچار مشكلات اولماشدر
 زيرا بومسئله اوتە دنبرى پاپالق مقام

مع نظری اولوب اوزمانلر ایسه پاپالق
 می هم حکومت روحانیه و هم ده حکومت
 جسمانی بی جامع ایدی. یعنی ایتالیا دولتی
 ز روم و لایتیله آنک اطرافنده بولنه رق
 بق حکومت جسمانیه سنه تابع بولنسان
 جاقلری ضبط و ایتالیا اتحادینه الحاق
 یامش ایدی. حکومت جسمانیه دیمک
 نابرقراللق برایمپراطورلق ایدی. بناء
 او حکومته تابع بولنسان یرلرده هیچ
 مباس تصور اولنه مز ایدی که پاپانک بویله
 ملنه مخالفت ایده بیلسون. بوندن ماعدا
 انسه ده دخی او چنجی ناپولیونک تشکیل
 ب اولدینگی حکومت ایمپراطوریه موجود
 ای. بوا ایمپراطورلغک مسـتغنی تفصیل
 کار اولان صورت و کیفیت تشـکلی

قاتوليك مذهبنه و بنساء عليه پاپالق مقام
 زياده سييله تملق وارتباطي مستلزم اوليد
 ايدى. بونك ايچون طقوزنجى پى بر زمانه
 برى فرانسز كنيسالرنده منحل اولاي
 مناصب روحانيه يي هپ شو لايخطيا
 مبناي اعتقادى قبوله تقرب ايدن ذو
 توجيه ايتدير يبور ايدى. اسپانيا و آلمان
 و اوستريا توجيهات روحانيه سى ده بويله
 نفوذ التنده وقوعه كليور ايدى. الحاق
 بومسئله مهمه نك مذاكره سى ايچون ع
 اولنان قونسيله دعوت ايديلن اعضا
 كافه سى ذاتاً مقاصد دنيويه لرندن طولاي
 بولايخطيله كه موافقت ايلمش بولنان ذو
 انتخاب اولنديلر. او حالده ده پاپا جنا
 نائلى امل اولمقده مشكلات چكمن

شوقدرکه قونسیلده بوکا دائر ویریلن حکم
 یایلق مقامی ایچون منفعتدن زیاده مضرتی
 موجب اولدی. زیرا پاپاسلق و راهبلك
 صفتی حائز بولسانلرك بيله بر چوغی بو
 قراری نفرتله تلتی ایدهرک خلقك ايسه
 بیکده بری بيله قرار مذکوری تحسین
 ایدهمیوب کمال نفرتله تنقی ایلدیلرکه اوزمانه
 قدر پاپانك حکومت جسمانیه سندن چندان
 مشتیکی اولیان قانونلیکلر اسباب کثیره
 سائریه علاوه بومسئله نك دخی کوستردیکی
 سبیت اوزرینه ایتالیانك التحاق وتوحد
 فرقه سیله برلشدیلر و تمام فرانسه و آلمانیا
 محاربه سی نتیجه سنده فرانسه ده حکومت
 ایمپراطوریه نك تبدلی مسئله سی میدانه
 چیقار چیقماز پاپانك حکومت جسمانیه سنه

تابع اولان يرئر اهالي سي ايتاليا قرا
ويقتور آمانوئلي دعوت ايدرك ذمام اداره
لريني آنك اله تسليم ايلديلر . ذاتاً پالاق
مقامي بويولده كي ادعاليه بتون قاتولمكلرك
نفرتي جلب ايلمش بولنديغدن صوك
سنه لرند كندى حكومت جسمانيه سى كي
قوة عسكريه سيلاه محافظه دن ده عاجز قاله رقى
فرانسه دن بر قول اردو جلب ايتدير مش
و حكومت جسمانيه سنى او واسطه اله محافظه
ايتدير مكده بولممش ايدى ده نه ايت
فرانسز قول اردوسى دخى كيرويه آلنديكى
زمان پالاق حكومت جسمانيه سى محافظه سر
قالمش ايدى . ايشته بوتقاطه نظر آ پالاق
مقامي شولا مخطيلاك موفقيتندن طوم
مادة متضرر اولوب معنى و روحانى اولان

هته کلنجه بونده کی قازانجینک دخی یوز
 ولدیره جک بر قازانج عد اولنه بیله جکنی
 هیچ بر عاقل تسایم ایده من. زیرا کنیسا
 بانندن بیله یالکیز مقاصد مادیه و دنیویه
 البلری بوقراری تصویب ایده بیلوب
 نقه لری حالا تصویب و استحسان ایده -
 دکلری کی قاتولیک مذهبنه سالک اولان
 نالک بیکده طقوز یوز طقسان طقوزی
 لایخطیلک مسئله سنی قاتولیکلکک الکی
 لی عد ایلمکده درلر . حقیقتک اکثریت
 را ایله بولنه بیلوب بولنه میه جغی مسئله سینه
 نجه امور دینیه نیک او یله پارلامنتولرده
 ای طوپلامق صورتیله تقریری حکمت
 زبیه کلاً مغایردر . شمیدیلرده بعض
 باب مفرطه اربابی « اجماع امت » سو-

زینی بعض مغالطات و سفسطیاتده دیلار
 طولامش لایسه ده آنک حقیقت و ماه
 بیلیمیه رک بطلان اوزرینه دعوالرینی
 ایلمکده درلر. اسلامده « کانبیاء بنی اس
 ثیل » و « ورثة العلما » عنوانلریله
 ایدلش و قرآن کریم طرفندن دخیام
 « هل یستوین ایلله بالتمیز » و الراسخ
 فی العلم « تقدیر الیهیسنه مظهر اول
 بولان علمای کرام میانده اعصار اول
 اسلامیه ده بر طاقم مجتهدون راسخ
 کلمش لدرکه آنلر کتاب اللهدن سنن سفیه
 اجماعدن قیاساتدن ممکن و میسر اوله
 اجتهدلری ثمراتیلله احکام لازمه یی
 ایلمش لدر. بو قدرت علمیه و نیات ص
 و سالمه لر یله برابر هیچ بریسی لایخط

براسنده و لایوب ائمه اربعه حضراتی کی
 و نلرجه نفوس اسلامیه طرفندن متتدابه
 و ام اولق مقبولیت جهان بهاسنه مظهر-
 ی ایسه مجرد خلاق اختیار و قبولی
 زتیه وقوعه کلمه در . اتباع ایلدیکی
 مت اساسیه بوندن عبارت بولسان
 مسلمانان فلان یرده مقیم بر ذاتک یکانه
 ادای جهان اولسی و هر نه دیه جک
 و رسه قبول ایدیلوب اتباع قلنمسی تحت
 خوریتده بولنه جنی سویلنه جک اولسه
 مسلمان بویله برشیئی ممکن دکل ذهننه
 غدیره میه رق بونی اکر طائسز بر لطیفه یه
 ایتیموبده جدیتنه اینانه حق اولور ایسه
 یله بر سوزی سویلیانک مطلقا نقصانی
 لسه قائل اوله جنی شبهه سزد . اعتقاد

دنیلن شیئک بر طرفدن اجبار اولمسی
 بر کیمسه یه « سن مطلقا شو یله دوشون
 جکسک » دینلمسی بر مسلمانک عقت
 صیغدیریله بیله جک مواددن اولمیوب مسلمان
 اعتقاد ایدیه جکی شیرلی حسن قبول
 ایله اعتقاد ایلر . ذاتاً اعتقادیاتده حسن
 قبول تامه مظهر اولمیه جق بر شی بولمز
 اعتقادنده تردد ایدلسون . هر حالده قاتولید
 مذهبنک شو مسئله سی کندی اربانی
 درجه لرده دوجار حیرت ایلمش ایسه
 بونک بر مسلمانده موجب اوله جفی حیرت
 آنک بر قاج بیك مثله بالغ اوله جفی د کار
 در . ایمدی هر مؤمن مسلم کندی مبار
 اعتقادیه سیله برده ادیان ساثره نک مطر
 اعتقادیه نی شو یولده مقایسه ایدره ک مسلمان

الديني ايچون حق تعالىٰ حضرت تليٰ رينه حمد
 فاسني تزويدايلرايسه حقيقه قدر شناسلق
 سترمش اولور . دراپه راشبو سگزننجي
 ن دخي شو وجهله رسيده حد ختام
 ديك ديوركه :

— اشبو لاخطيلك مسئله سي كي مسائلي علم
 نكمت بريوله افراغ ايدمه . دينياتده حقيقت
 ن زرده اولديغني تعيين ايله اشتغال ايلمه .
 قت كبرا توراتلرده ميدر پاپا جنابلرنده ميدر
 سه قونسيملرك النده ميدر علم و حكمت بوني
 م اتمز . هر كس حقنده كنديسي تسليم ايتمش
 ديني كي كندي حقنده دخي شو حق و صلا
 ك تسليم اولمسي ايستر كه علوم دخي كندينه
 موص اولان حقيقت كبرايي كنديسي بولوب
 ن ايلسون . تاريخك دائره و قوفي خارجنده
 نان رواياته اعتبار اتمز و قونسيملرده و يريلن
 ثريت آرايه اسناد اهميت ايلمز و بر آدمك
 طيلك دهواسنده بولمسن دن طولاني تنقيد و محا

که سنی زمانه و از مننه نك عقل و اذعاننه حواله دن به
 برشی دیمزایسه بوکا تعجب ایتما لیدر. زیرا علو
 یالکز بشقه لری حقنده دکل کندی کشفیاتی حقده
 دخی بودرجه لرده بی طرفدر. انجذابات عموم
 قانونی کبی کشفیات مهمه نك آثار ظاهره و طبیعیه
 توافق ایتدیکی کوستریلورایسه علوم اصلا عنا
 ایتیموب دهاطوغری اولدینی اثبات ایدیلن شین
 قبول ایدر. آنک کوردیکی کتاب انجق کتاب
 طبیعتدرکه صحایفی هرکسه مکشوفدر. کند
 احکامنی نشرایچون قوه جبریه یه انکیزیسیونلر
 فلا نلره احتیاجی یوقدر. اغراض و مقاصد دنیو
 آنک یاننه ییله یناشه من. غیرت تعصب نه
 ییلمز. یر یوز ییله اشتغالی یر یوزنده کوریلر
 آثار قدرتک حسن و مکملیتندن وکوک یوزیلر
 اشتغالی دخی آنی تزین ایلان شمس و عو
 بی نه یاه دن عبارتدر.

بزدخی بوبابی شوسوزلرایله رسید
 حد ختام ایدرک دیرزکه :
 — بزجه حقیقت کبرا توراندن

ارتدر ديه اصلا حكم اولنه من. تورات
قنده بوكون بزم كندی حكممزدراپه رك
بر ویردیكى وجهله مستشر قلك نظر یاتنى
میه قبولدن عبارت اولوب بزدن اول
لامك توراتى نصل تلقى ایلدکلرینى کوستر-
ك ایچون دخى محرفیت تورات وانجیل
مله سنى بعد الاخطار ابوالفدانك تاریخندن
ره آتیه یی نقل ایدرز که یدی سکنز یوز
نه لك بر فقره تاریخیه نك درجه اهمیتى
ناج تفصیل دکلدر . ایشته ابوالفدا
یوز که :

« یهودك کتابى توراتدر. تورات اسفار
خمسه نك مجموعندن عبارتدر. خلاصه سی
حضرت موسایه نازل اولان الواحه
مشاهددر. توراتده جنت، جهنم، قیامت،

- « حشر، نشر ذکرا و لنماشدر. آنده ذ
- « اولنان مکافات، مجازات هپ دنیوید
- « عبادته، طاعته بدل اعدایه غالب ک
- « جککری، جوق زمان عمر سوره جککری
- « وسعت رزقه نائل اوله جققری و عدو بت
- « اولنمقده و معصیته مقابل ده اعدایه مغلو
- « اوله جققری، قوراق، ظلمت، غبار
- « موت، امراض و سائره مثللو آفات ارض
- « و سماوییه معروض بولنه جققری خ
- « ویرلمکده در. تورانده ذم دنیا، رهد
- « تقوی ذکرا و لنمدیغی کبی برصلات معلوم
- « برعبادت معقوله دخی ذکرا و لنماشدر
- « تورات هپ بطالتلری، لعیيات، نهوی
- « کبی سفاهتلری امر ایدر. تورات برچو
- « غریبه لری ده اخبار ایلر. از جمله ک

حضرت یعقوبك اوغلی « روبیل »
 پدرینك جاریه سنه زنا ایتمش ! پدری ده
 بوجیرکین ایشه واقف اولمش ! کذاک
 نبی مشارالیهك جاریه سندن اولمه اوغلا-
 نلری پدرلرینك قادینلریله زنا ایدرلر
 ایتمش ! یوسف بوایشدن خبردار اولمش !
 بعده کیدوب باباسنه سویله مش ! کذاک
 حضرت یعقوبك اوغلی یهودا نبوتی
 رماننده کویا بلیمیه رك اوغلنك قاریس-
 نه زنا ایتمش ! ، اجرت زنا اوله رق ده
 مز بوره بر اوغلاق ویره جکنی وعده
 ایلمش ! و عمامه سیله مهرینی رهن مقامنده
 ایکا ویرمش ! بعده اوغلاقی کوندرمش
 ايسه ده مز بوره آندن حامله اولمش اولد-
 یغندن بحمله نه رهنی تسلیم ایتمش نه ده

« اوغلاغی قبول ایلمش ! بونک اوزیر
 « یهودا غضب ایدوب مز بوره نك احب
 « بالنار ایدلمسني امر ایتمش ! فقط صو کره دم
 « آنک فی الحقیقه کنیدی کلینی اولدیه
 « اکلا نیجه مز بوره یی عفو ایلمش ! ایش
 « تورات بونلر کبی نیجه غزایی متضمندر
 « بز آنلرک هپسینی ذکر دن استحیا و اعراض
 « ایلدک »

بزجه حقیقت کبری انحق قرآن عظم
 الشندر . قرآن عظیم الشان بزه کافیدر
 زیرا علوم اولین و آخرینک پرنسیپلری
 حاویدر . حتی دراپه رک درمیان ایلدک
 علوم پرنسیپی دخی او میانده داخلدر . حق
 سبحانه و تعالی حضرتلری علوم مذکور
 ایله اشتغالی کتاب کریمنده بزه امر ایتمشدر

و اشتغال شخص واحدك ید انحصارنده
 در. زیرا و وفوق كل ذی علم علم علیهم
 فانی جاویدر. مقصد و نیتی خیر و سلامته
 و یوف اولمق شرطیله اشتغالات علمیه سنده
 و مل حقیقت اولانلر شویله طورسون
 و چار خطا اولانلر بیله مأجوردر. بو کتاب
 اسم نازل اولدینی کوندن بو گونه قدر هر
 هکی قومك عروة الوثقیسی اولمش ایسه
 و سنك علومدن امتناعنی دکل علوم ایله
 لا اشتغالی مستلزم اولوب کندی زمانندن
 ا، هر علمك درجه سی نه ایسه آنی بر قاج
 ف، اعلا دن ماعدا بعض علوم جدیده نك
 فقه دخی یوللر آچمشدر. نه قرأندن و نه ده
 انکله اجتهاد و اجرای احکامدن طولایی
 هیچ بر قوم انکیزیسیون اعتسافاتنه تقرب

ایده بیله جک دکل آ میلیونده برقس
 مساوی طوتیله بیله جک اعتسافه ده
 اولامشدر. مسلمان اولوبده طوغری
 طوغری یه قرآنه تابع اولان اقوام دکل
 مسلمان اولدقلری حالدله ذمت شریعه
 شریفهده بولنان قوملربیله قرآن نامنه او
 بر اعتسافی هیچ بر یرده هیچ بر و
 کورمامشدر. ایشته تاریخ میداند
 بر مثلی وارایسه کوسترملیدر. قرون اسلام
 ظرفنده ممالک اسلامیهد سفاک دماء وقور
 کلمش ایسه یا هلا کو و تیمورلنک کبی باربارلر
 و یا خود بعض طوائف ملوک کبی توره دیرلر
 شداند وحشیانه سی اثری اوله رق وقور
 کلمشدر. شریعت شریفه ایسه آنلری تصدیق
 شو یله طور سنون دنیاچه منعنه قبیله

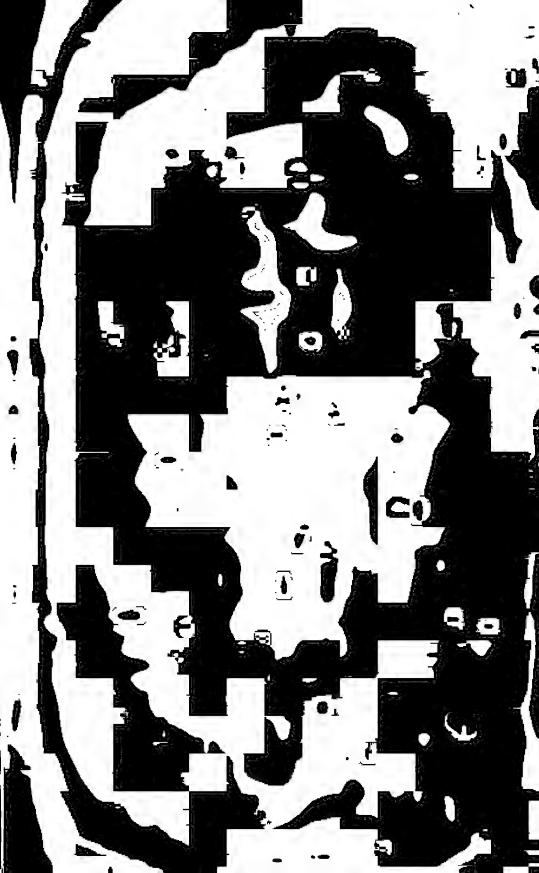
(۵۲۳)

بیدیکی قدر غیرتله بواحوالک مجازات
ارویه سنی دخی کنندی صحایف حقیقت
بننده اوارباب وحشته اراؤه دن بر آن خالی
نامشدر. الحمد لله علی الاسلام. کفانا
تاب الله .

نزاع علم و دین

محرری

نو ورق دارالمعارفی معلم‌لرندن

ژ. و. دراپهر

اسلام و علوم

محرری

احمد مدحت

عارف نظارت جلیله سنك وخصتیه

مطبعه سنده طبع اولنمشدو (بجانب حقیقت)

درسعادت

۱۳۱۸

اید یله جك ترجمه لردن دخی مهدا کوریدل
 اکلاشیله جقدر که دراپه رک کیتد که اهل
 مندرجاتی آرتدیر دینی ابوابک اک من
 بوبابدر. بوبابده پروف سور جنابلری کاشن
 کزک نخلقتی و کزک تصرف و حکومتی برخن
 دیشاندن ^{حقیقات} ^{بسیاستی} اولدینی تخیلاتنه
 بولنان ^{فلاسفه} ^{نکیر} او و هم و خیالی اوزده
 بنال ^{اهاکاز} ^{ایلیه} ^{بخکدر} ^{شانتلک} ^{سوزلر}
 ترجمه ^{باشلا} ^{مزدن} ^{اول} ^{شوا} ^{خطا}
 در ^{میان} ^{دین} ^{مقصود} ^{من} ^{اشیو} ^{طیور} ^{نچی} ^{یا}
 مؤلف ^{انقند} ^{در} ^{وجه} ^{سند} ^{وکی} ^{ایلیه} ^{ایلیق} ^و
 سب ^{اولمق} ^{نور} ^{ره} ^{قار} ^{نکر} ^{خز} ^{نک} ^د ^{ها} ^{شمد} ^د
 احتیاطی طور ^{ایملر} ^{نی} ^{تنبیه} ^{ایلمکدر} ^و
 بتوفیق ^{تعالی} ^{در} ^{تقدیر} ^{در} ^{ایله} ^و ^{اک} ^{هرام}
 فلسفه ^{ایند} ^{مقابل} ^{ای} ^{ایران} ^{ایلیه} ^{حکمر} ^{فلا} ^{حفا}

۱۰ دن عند القارئین تحقیق اینده جکی وجهله
 کمت اسلامیه من بوبابك حاوی اولدینی
 تراضاتدن مهاجماتدن دخی بمالکلیه
 موندرد. بواعراض ومهاجمات دخی محضا
 رستیانلق کنیساتک الوهیت وربانیت
 تنده بدعت محضه نوعندن اوله رق
 کیل ایلدیکی عقیده لر علینه ترتیب
 لنش شیلردرد. انجق بر لطیفه مخصوصه
 بلق اوزره خبر ویره جکزکه خالقندن
 ستغنا اس باطلی اوزرینه مبتنی بولنان
 هام و تخیلاتی اشبو طقوزنجی بابنده
 مین اشتغال اتخاذا ایلمش اولان
 وفسور دراپه رک کنیدیسی بو حکمت
 طله بی حقیقه قبول ایتمش اولانلردن
 کلدرد. کتابك دها ایلروسنه طوغری

ایراد ایلیه جکی مسائلدن قطع نظر کتابند
 مبدئ شدن بورایه قدر کرک نصرانیت
 اوائلنده کی صافیت و حقیقه و کر
 اسلامیتک واجب تعالی و تقدس حقه
 اعتقاد و ایماننده کوریلن خالصیت و نزاهت
 دائر سویامش اولدینی سوزلر و کنیسانلر
 بوصفوت و خالصیت و نزاهت و حقیقت
 بالآخره تباعد ایلمش اولمندن طولانی
 یاغدیردینی سرزنش لر کوستر مشدر
 دراپه رک کندی مسلك حکمتی وجود واجب
 قائلیت و قناعتدن هیچ ده بعید دکلدر. یا لکن
 صفات الهیه به خرسیتیانلغک علاوه اسناد
 ایتمش اولدینی برچوق شیلره معارضدر
 بو حالده کندیسی اوروپانک سائر یوزلرجه
 وحتی بیکلرجه آله شناسان حکماسی کج

میله موحد و منزله بر ذات در، فقط صفات
 بیه ضمیمه و حقیقت ایجابیه مغایره
 یسانک اسناد ایلدیکی شیلرایله محضاً
 دی منافع و اعراض دنیویه سنی تأمینیه
 لشوب فی الواقع اسنادات مذکوره
 زرینه بالاستناد نوع بشرک باشنده
 بلا اولوب بیکلرجه سنه دوام دخی
 مش بولنسیله مسالک متنوعه حکمت
 لکلزینک کانه سی مجرد کنیسائی آرتق
 بایتمش اولدینی قوتک تکرار استرداد
 تمالدن دخی محروم و مأیوس ایتک
 بون آنک تصور ایتدیکی ربوبیتی
 کاره قدر وارد قلربی دراپهر بومهم
 نده سکوت ایله کچشدرمهیه رک شو
 ساحتی سرد ایتشدرد، یوقسه صورت

قطعیه ده منکر یعنی کائناتی یاراتان و کائنات
تصرف و حکومت ایدن بر قدرت بی نهایت
وجودینه مابین اوله رق حکمادن عاداتا هیه
بر کیمسه کورلیوب مسئله یالکزر او قدر
بی نهایتک تعریف و تصویرنده کی اخت
فدن عبارت قالمشدر . اوت اختلا
یالکزر بوتعین تعریفده در . فصل که اتفا
دخی کنیسانک تعریف ایلدیکی ربو بیتا
قطعیاً غیر قابل قبول اولمسی نقطه سنده ده
مباحث آتیه بو مواد مهمه بی مکملاً تم
و ایضاح ایلجه جکدر . ایشه دراپه ربو تم
و ایضاحه بالمباشره دیورکه :

— بودنیاده تصرف و حکومت قضیه سه
ایکی درلو تأویل واردر . بریسی علی الدوله
و علی الاستمرار حق تعالانک تصرف و حکوم
عالم ایله مشغول اولمسی و دیگر ی دخی قانونک تأ

تغیرندن عبارت بولنمیدر . پاپاس طاقی دایما
 نجی صورته میل ایده جکلردر . زیرا آنلرک
 لیفه سی عبادت و دعا ایدیجی انسانلر ایله
 رفا و اجرا ایله ییجی حق تعالی آره سنده
 ساطندن عبارتدر . آنلرک نزد الهیمده
 وذلری نه قدر چوق فرض اولنور وحق تعالانک
 برا آتی قبل الوقوع آنلره معلوم اوله بیله جکی
 قنده کی ظن و اعتقاد نه قدر قوت بولور ایسه
 لوق نظرنده کی اهمیت و نفوذلری دخی اوقدر
 تار . رومای قدیمده (یعنی رومانلک بت پرستلک
 ماننده) پاپاسلق مقامنده بولنانلرک اک بیوک
 تی بالخاصه احوال مستقبله یی هاتفلردن استخبار
 انسانلره اخبار ایتلری جهتمده ایدی . هاتفلدن
 اعدا ذبح اولنان قربانلرک احشاستی معاینه دن
 طیورک طیرانندن دخی معنالر چیقاروب کویا
 مبودک انسانلر حقنده کی غضبلرینی تسکین
 اطفالرینی تأمین ایچون خلقه قربانلر ذبح ایتدیرمک
 دخی مساعی واقعه لرینک اساسی ایدی . رومای
 جدیدده (یعنی رومانلک خریستیانلقی زماننده)

ارباب کنیسا بود عواری بو وظیفه لری ده
ایلرویه کوتوردیلر . کندی توسط اریله حق
تعالانک انسانلر حقنده کی معاملات متمدنه سن
تبدیلله قدر مقتدر اولمق دعواسنه چیقشدیلر
نوع بشری تهدید ایدن قبضالری بلالری دفع
ایتمک ونوع بشری مسعود ایده جکندن طولای
آرزو اولنان الطاف الهیه یی جلب و جمع ایلمک
اقتدارینی ده ادعا ایتدیلر . بو ادعالرینی اثبات
ایچون خوارق اجراسنه قالقشدیلر . یغنی
طبیعتک لایتغیر اولان ترتیب وانتظامنی تغیر
وتعدیل ایده بیلیمک جسارتی بیله کوزه آلدیلر
بناءً علیه جهانده تصرف وحکومت امرند
احکامی بغیر تغیر جاری اولان قانونک اک بیوک
دشمنی پاپاسلر اولمق بیهوده دکلدیر . اشبور
تصرف وحکومت قانونیه مسالک حکمتی پاپاسلرک
رفعتی تنزیل واهمیتنی تقلیل ایدیور کبی کورو
نیورده آنک ایچون ! آنلرک ادعاسنه کوره
انسانلرک رجالرندن نیازلرندن تقدیرات ازلیه سنی
تغییر ایتمک درجه سنده متأثر اولماق شان

بیتہ . مغیر ایمش . تقدیر ازلی بی محافظہ
 ستم اولہ جق ربوبیت عادتا بارد و تحسس
 اُتردن بعید قالور ایمش . بناءً علیہ پاپاس
 اقمی تقدیر ربانینک قابل تغیر اولہ میہ جنی
 ضا و قدرک حکمی ہر حالہ یرینی بولہ جنی
 یدہ سندن پک زیادہ قورقمقده درلر .

بز دیرز کہ :

— یالکز شو برنجی فقرہ بر تأمل
 نصوص و بردقت لایقہ ایلہ او قنور ایسہ
 و طقوزنجی بابک بتون مواد مندرجہ سی
 نقده شم دیدن بر فکر اجمالی حاصل ایدلمش
 ولور . قارئلمزک نظر دقتی اول باول
 قرہ نک صوک سطرلری اوزرینہ دعوت
 یارز . تقدیر السہینک ہمہ حال یرینی
 ولہ جنی عقیدہ سندن قورقیلیور ایمش .
 کنیسا اربابنہ اجرای توسط میدانی

قالمیه جقده آنک ایچون ! اسلام ایله
 قضا و قدره ایمانی مبائی ایمانیه میساله
 ادخال ایتمکله ایشته بو حکمته قارشوکنید
 علیهنه وقوع بوله جق تعرضاتدن اسلام
 مصون قاله جفی برامر محققدر . ایلرو
 طوغری برار تمهیداته کیرشدیکمز زما
 بوراده « تصرف السهی » تعبیر اولنان شه
 ایله « قانون » تعبیر اولنان شی آره سنده
 مناسبت دخی کور یله جک و حکمت اسلام
 نظرنده بونک ایکسی بر دیمک اولدیم
 اکلا شیله رق اسلامیتک بوجهتدن دخ
 علوتی کندی کن دیسنه میدانه چیقه جقدر
 زیرا دراپه ر بورایه قدر « قانون » کلمه سن
 یاپ یالکز ایراد ایلور . آنی « طبیعت
 و یاخود » ماده و قوت « کبی شیلر ایله هنو

و تعیین ایتیمور. بوقانونك ماهیتنی تعیین
 ریکی زمان آنکله شمیدی بوراده قلمندن
 ، سوردیکی «قضا» و «قدر» کله لری
 آسنده کی نسبتی تدقیق ایده جکز و حکمت
 الامیه من اصطلاحاتنده کړك طبیعتہ
 بړك بشقه بر شیده اضافه بر «سنه» کله سی
 موب بوايسه «ولن تجد لسنة الله تبديلا»
 ، «سنت الہیہ ده اصلاً و ابداً تبديل
 به من سلك» حکمیله تفسیر اولندیغندن
 رده دراپه رك او «قانون» کله سنه تعلیق
 سدیکی «حکمی و تأثیری لایتغیر» جمله
 صیفیه سنك عادتاً عینی کورلدیکنندن
 نقطه لر اوزرنده اجرا اوله جق مقایساتك
 شدتلی منکر و معترضلری دخی سکوتہ
 بورایده جکنی شمیدن صورت قطعیه ده

امیدایلرز . بسط اید جگمز شیلری
 تمهیددن اول بوضورتده اخباردن مقصود
 ایسه بوندن اول درج ایتیش اولدیر
 اخطارک حکمنی تأیید و تقویه دن عبارت
 یعنی دراپه رک اشبوطقوزنجی بابی و
 واجبدن استغنا مسئله سی کبی اهم ابوی
 ایکن حکمت اسلامیة نک متانتنه قارشاو
 بواهمیتک هیچ منزله سنه اینمسندن
 لطیف اولمق اوزره حکمت اسلامیة
 برشمه سنه تعاق ایله ینه آنی اونسبتده تقوه
 مدار اوله جغنی شمیدین قارئلر مزه
 ستروب مندرجات آتیه حقنده ا کا کوه
 نظر دقتلرینی آچملری ایچون بوخبرج
 ویرمکده یز . اما رومانک کرک بت پرست
 و کرک خرسیتیانلق زمانلرنده دین اولولرینه

هیچ بر غرض و منفعت دنیوی به
 اولموب مجرد الله رضای ایچون ایفا اول
 وحالادخی اونیت خالصه ایله ایفا اولم
 بولنش اولان خدمات مبارکه دن اولدقلر
 هیچ بر مسلمان شبهه ایتماشدر. قیل
 ایدیه جک اولور ایسه نصرانیت عالم
 هیئت کنیسا صنوف سائره دن پک چو
 زیاده رفاه ایچنده بولنه رق هله بالخاص
 قاتولیکلک عالنده ارباب کنیسانک رفاه
 اسراف و سفاهت مرتبه لرینی بولدی
 تاریخک اک مهم بابلرینی تشکیل ایامش
 ایکن اسلامده علمای اعلام حضرات
 صنوف سائره دن زیاده التزام قناعت
 سفاهت و اسراف شویله طور سواد
 رفاهیت لرینه دخی کندیلرینی مؤاحظه

كان براقما مشلردر. مذاهب اربعه تك
 نه. حق اولوب عمل خصوصنده بونلردن
 به دكلرينه اتباع امرنده امت دائما سربست
 ديني كي اعتقاد خصوصنه كانجه بونده
 وم اهل ايمانك مذهبي اهل سنت
 الجماعت اولغله هر كس ايماني كندی
 ندیسنه محافظه ايتك اسلامك اساسی
 باشد. بناء عليه كناهلردن توبه
 استغفار خصوصنده هر كس غفور رحيم
 لان حق سبحانه وتعالى حضرت تيرينه عقلی
 ردیكى و دلیلى دوندىكى وجهله عرض
 ماجانده مختار بولمىشدر. بناء عليه قضا
 قدر حق وفائده و ضرر كه هپ طرف الهيدن
 ديكي محقق اولمى اعتقادندن كندينى
 ضرر كوره جك هيچ بر هيئت هيچ

بر شخص اسلامده کورلمش اولمديغندز
 بوکي احواله اعتراض يولو مؤاخذاتله
 کيريشن حکمانک تعرضاتي دين اسلامه
 اصلا تماس ايدمهز . شو ايضاحات اوزرينه
 سوزي ينه دراپه ره ترك ايديه ورز .
 ديورکه :

— حال بوکه اجرام سماويه نك حرکات
 منظمه سي هر زمان اصحاب ملاحظه دن اولان
 عقلاي درين درين دوشوندير مکن کير
 قالامشدر . شمسک طلوع وغروبي واکا تبعه
 کوندوز لر ضيا سنک تزايد و تناقصي و قمرک صفحاتي
 و مواسمک تعاقي و سياراتک دور و حرکتي
 و بونلره بکزه ين دها بيکارجه آيات و عجايب
 شو کائناتده بران نظام متسلسل بولنديغني بزه
 کوستر عرضده يانه يي کوستر ؟ احتمال که انسانيت
 و مدنيتک مباديسنده احوال طبيعیه نك انتظام
 چرپانسه دقت ايليه ميان فهم قاصر صاحبي

سانلر کسوف شمس و خسوف قمر کی سکرک
 اقع اولان احوال دن طولانی شاشرمش قالمش
 ولسونلر . فقط کسوفلرک خسوفلرک دخی بر
 نظامه تابع اولدوق و قوعلرندن اول زمان
 قوعلری حساب ایدلرکه باشلادقن صکره
 و خصوصیه کی اعتقاد دخی یوز درجه قوتله
 صحیح و تأیید ایلمشدر . بو یولده کی کشفیات
 بیئه شوقاعده اساسیه اوزرینه مبتنیدرکه :
 وانین طبیعیه اوزرنده هیچ بر کیمسه نکه مداء
 فله سی هیچ بر زمان تأثیر کوسترمش اولمدینی
 بی هیچ بر زمان دخی تأثیر کوسترمیه جکدر .
 سلك طبیعیه سالک اولان فیلسوف تصدیق
 بدرکه عالمده ظهور ایدن حالاتک کافه سی
 کندیلرندن اول موجود اولان بعض احوالک
 نیجه تأثیراتی اولدقلری کبی کندیلرندن صکره
 قوعه کله جک برچوق حالاته دخی کندیلری
 مسبب وقوع اولورلر . « قانون » و « تصادف »
 نیلن شیلر مقتضیات میخانیه دن بر راقضاناک
 مختلف اسملرندن عبارتدر .

اخطار ایتملی یزکه :

— بوراده دراپه رک بحی تکنونار
 فلکیه یه قدر اوزاقلان دیر مسنه سبب ارباد
 کنیسانک افلاکی حاشا قرارگاه الهی اولم
 اوزره تصور و تصویر ایتملی قضیه سیدر
 تکنونات علویه نك بر قانون لایتغیره تاب
 اولدیغنی اثبات ایلرایسه تکنونات سفلیه نك
 بر قانون لایتغیره تبعیتدن منقطع اولمدقلری
 واوله میه جقارینی اثبات ایلمک ده
 قولایللاشه جفی ایچون بو طریق التزا
 ایلمشدر . حتی نصرانیتدن اول اجرام
 سماویه ده الوهیت وربوبیت تخیل ایدر
 مذاهب باطله بی دخی بوضمنده رد ایدر
 ویرمش اولمق ایچون مومی الیهک شو التزا
 منده بر مناسبت زائده دخی کوریله بیلور . فقه

ما به قدرت الله مسئله سی اولدینی وبتون بو
 ناتک عادت وسنت الهیه آثارندن عبارت
 ، ب آنلرکده لایتغیر اولملری مسئله سی
 بیدینی حالدله اجرام سماوییه قدر
 سد فکر و ایصال خیال ایلمک
 خوریاتدنمیدر ؟ قدرت صانعیه نقطه
 فندن برجرم سماوی، برشمس ایله بر
 ارضیه نک نه قدر فرقی وارددر ؟ اعظم
 الم قدرت الهیه بی مبین نصل بر آیت
 اصغرا صاغردخیینه او قدرت الهیه بی
 من اویله بر آیت دکلمیدر ؟ فقط دراپه ر
 ، بو آثار عظمایی انظار اهمیته توصیه
 رک بختنده دوام ایلیور. دییورکه :

— قوپرنیقک وفاتندن تخمیناً الی سنه صکره
 رتمبرغ اها لیسندن اولوب قوپرنیقک مراکز

عالم شمس اولسندن عبارت بولنان م
 هیئیسنی قبول ایلیان کیلر تمامیله امنیت
 ایلمش ایدی که سیاراتک شمس اطرافنا
 حرکاتنده یکدیگریله برمناسبت وتعلق بولر
 بونلرک دور و حرکتلری برکرده طانندقدن
 نجوم سائرهنکده حرکتی استدلاله یول به
 جقدر. بواعتماد تام ایله کیلر سیاراتک ایدی
 ایله حرکتلری وهربرینک محرکارینک شکای
 وبو حرکتلری بردفعه دورایچون محتاج اولدی
 مدتلری تبعه کیرشمش ایدی. التزام ایلی
 اصول تیشو براهه نك تبعاتی کبی معرف
 ومعلوم اولان ترصداتی فرضیات حساب
 کاه برینه وکاء دیکرینه تطبیق ایده ایده تکرار
 ووقوعات ایله توفیق قبول ایتدکاری کورل
 آنلری برربرو آتمقدن عبارت ایدی. بر اثر
 « چیا دیرمغه یا قلاشمتی درجه سنده نره
 وحساب ایله اشتغال ایلدم » دیدیکی وجبه
 عقلماره صیغما مق درجه سنده صرف ایله
 مساعی سایه سنده آخر الامر حسن نتیجه یه وایله

۱۶۰۹ سنه سنده « صریح
 سنك حرکاتی » نام اثرینی نشر ایتشدرد.
 راز صوکره سیاراتك محرکری بررداثره
 ب قطع ناقص اولدقلرینی وشمسك بوقطع
 ك دائما ایکی نقطه احتراقندن بریسنده
 ایفنی و سیاره ایله شمس آره سنده کی شعاعلر
 سافه لری قطع ایچون صرف ایلدیکی زمان
 متناسب ایدوکنی کشف ایلدی. بو کشفیاتی
 کپلرک برنجی و ایکنجی قانونلری دنیلن
 ری تشکیل ایتدیلر. سکز سنه صکره
 جی قانونی دخی کشف ایله مختیار اوادی که
 سیاراتك شمس اولان بعد متوسط طریله
 دور و حرکتلری آره سنده کی نسبت
 بدر. بونی « بر دور ایچون صرف اولنان
 ك صریحی محور کبرک صریحیه متناسبدر »
 تعبیر ایلدی. قوپرنیکه اصول هیئیسنه
 (۱۶۱۸) سنه سنده نشر اولنان بر
 ده موی الیهك بو کشفنی اعلان ایددرک
 نری سیاره سی ایچون طوغری اولان

حکملر سیاره مذ کوره نك قرلری ایچون دله
طوغری اولدیغنی کوستریور ایدی . بونا
استنتاج اولندی که جمله شمسیه یی تشکیل ایله
اجرام کبیره نك حرکاتی اوزرنده حکملر
جاری اولان قانونلر اجرام مذ کوره نك اتبا
اوزرنده ده اجرای حکم ایدرلر . کبرک اش
کشفیاتی و کشفیات مذ کوره نك مرکز عالم شمس
اولدیغنی اثباتی اوزرینه نوع بشرک افکاره
شوقانون لایتغیر حقنده پیدا اولان اویاتقا
قانونلک کنیساسنه فنا کورنما مگ قابل دله
ایدی . بناء علیه « انده قس » مجلسی قوپرنیتر
اصول هیئتیه ده کبرک آندن بالاقباس یازدی
کتابی ده احکام توراته مضایردر دیه محکوم
ایلدی . ایشته بومناسبت اوزرینه در که کبر
مجلس مذ کوره تقدیم ایتدیکی اعتراضنامه د
« قوپرنیقک ارضک شمس اطرافنده کی حرکات
داثر اولان اصولی سکسان سنه دن بری ظهور
ایلمشدر . شمدی یه قدر آنی منع ایتماش ایدیکور
بوکون اصول مذ کوره نك طوغریلنی حقند

طافم براهین جدیدہ ایراد اولیور. اویلہ
ہین کہ اوزمانک کنیسا حاکم لرینہ معلوم
نایدی. شمدی سز براهین مذکورہ یی
مانہ کوسترمکہ مانع اولیورسکز « دیمشدر.
اخطار ایدہ لم کہ :

— اشبو طقوزنجی بابک موضوعنہ
رأ علم ہیئت تاریخنندن مقتبس اولان
و تفصیلاتہ هیچدہ لزوم کورلیہ بیلور.
نی دراپہ رک اساس مقصدی وجود صانعہ
تغادن عبارت اولسنہ کورہ بو تفصیلات
نک مقصدی علیہنہ برہان اولہ رق دخی ایراد
احتجاج ایدیلہ جکدر. اما اولجہ دخی دیمش
لدیغمز و جہاہ دراپہ رک بویلہ یوکسکلردن
ورانمسی عوالم علویہ نک کنیسا اربابی
ظرنده قرارکاه الہی اولق اوزرہ تصور
اختیار اولندیغی ایچسوندردہ معاہدہ کی

تصویر اتده بر طاقم اهل سما رسم اولنوله
 آياقلری يردن کسيامش اوله ورق طيران حاله
 کوسترياورلر. بعض تصويرلر دخی باو
 ايچنده اراه اولنورلر. بويولده کی تصوير
 مندرجات کتبه دن مقتبس اولدقلری ده
 محتاج اخطار دکدر. بوا حکام اقتضاسینه
 نصازانک کوزلری دائما سمت سمایه متو
 اولد یغندن دراپه رو آنک غیرتده مشار
 اولان حکما دخی بو نظریاتک کندی مقصو
 لری اولان نتایج ایله برکونه مناسبتی اولمديغ
 واوله میه جغنی اثبات ایچون بحثی بورالر
 دوکرلر. بناء علیه تفصیلات مذکور دن
 بوراده حقیقه لزومی اولمديغی حالده یه
 ترجمه لری یورغونلغنه قاتلانہ جغمنز کی
 قارئلرمن دخی قرائتلی یورغونلغنه قاتلا

مارلر. زیرا بوتفصیلات زائده بی طی
 جك اولسه قی کو با اثبات حقیقت ایچون
 . لا بد ولا جرم ایملر ده حقیقتك ثابت
 ؟ مامسی ایچون بالالتزام طی ایلمشز کی
 ده میدان آچیله بیلور. بزایسه دراپه رك
 مه لرنده نه اوقیورایسهك تمامیه ترجمه-
 ر، کندیمزه وظیفه ایدنمشز در. ایشته
 -ینك آره سنی کسمکسزین دیورکه :
 - کپلرك معاصرینندن هیچ بریسی هوالر
 اولان قانونه اینامامشلایدی. بونلر آنجق
 .ك اصول هیئت نشر اولندقدن صکره عموماً
 - اولندیلر . کرچکدر که اوزمانلر کپلرك
 لرینك اهمیتی اصول فلسفه نقطه نظرندن
 ره قدر واره جغنی کیمسه اکلایه مامشدر .
 یسی بیله بوقانونلردن بالاخره نه لرچیتقاریله-
 . کشف و تخمین ایدممامشدر . دوچار
 . یعنی خطالر دخی بوکشف و تخمیندن نه قدر

اوزاق اولدیغنی کوسترمکده در . ازجهله
 فرض ایدرایدی که سیاره لرك هربری برخه
 ذکائیة مقری اولوب بش سیاره کبیره محرکار
 هندسه نك بش اشکال منتظمه سی آره سه
 برتعلق واردر . صریحک محرکنی الک اول دا
 اولق اوزره تلقی ایتمش ایکن مزعج وم
 برسی واهتمامدن صکره آنک قطع ناقص شکل
 اولدیغنه یقین حاصل ایتشددر . مکونات علویه
 خلل پذیر اولیه جقلری حقنده کی عقیده قد
 سوقیله ظن ایتمش ایدی که شکل دائره ارسطو
 حکمی وجهله مکملیته دلالت ایده جکندن بتر
 حرکات علویه دخی دائره وی اولق ضروریه
 بوخطایه دوچار اولدیغندن طولایی بالاخره
 زیاده متالم اوله رق بو عقیده قدیمه کندی عمریه
 بر قسمی هبا ایلمش بولنمسنه تأسفلر ایت
 وقدمدن برو حرمت ایدیله کلمکده بولنان عقی
 مذکوریه بی بوزمق درجه سنده فکرنده کی قدر
 حکمتی اورته یه قویمشدر . برچوق مهم شیلر
 کپلر نوتونه تقدم ایتشددر . ثقلت حقنده ایله

کار واضحی ویرن اودر . دیمشدو که :
 اجسامك كافه ذرات متشكله سی ذرات سائره
 رفتدن تحريك ایدلدکری مدت حال وقوفده
 لنورلر . سقوط ایدن برطاشك ارضی جذب
 نسندن زیاده ارض اوطاشی جذب ایدر . زیرا
 بسامك بربرینی جذب ایتمی کند ی جملریك
 سامتیله متناسبدر . ارض قره شمیدی مسافه سنك
 لی درت قسمنده بر قسمی قدر تقرب ایدر جك
 قرایسه اومسافه نك الی اوج قسمنده بر قسمی
 ر یاقلاشه جقدر . جذر ومدك سببی جاذبه
 ردر . قرك حرکاتنده کی انتظامی اخلال ایدن
 ی دخی سیارات سائره نك آنی جذب ایتمی
 نیه سیدر »

بزدخی دیرز که :

— معلم دراپهرك شوفقره سنده قارئلر .

نك : معلوملری اولق لازم كلن برقاج شی
 ایدر . نك برنجیسی كشف ایتدیکی
 نوقلرین بالا یخو له لری حقاریله جفتی کپلرک

تخمین اید مامسی قضیه سیدر. بومسئله مشکار
 حکمت السیه دن اک کوچک برلمه جق ایل
 قلبنده محبت السیه نوری اویاناناری کرکی کج
 فجیع بر صورتده متأثر ایتک لازم کلور.
 اوت! کپلر وحقایق هیئیه بی کشف ایدن
 سائر اعظم ارباب رصد کندی کشفیات
 هیئیه لرندن بالآخره نه لر حیقار یله جغی
 بیلمیورلر، یعنی او کشفیات مهمه بی بر طاقم
 منکرلرک باطل دعوالری تمشیته مدار اتحاد
 ایامک تزویراتنه دوشه جکلرینی تخمین بیله
 ایتیمورلر ایدی. آنلر عوالم علویه ده مجرد آثا
 قدرت صمدانیه بی تدع مقصد عالیه سیاه
 بوتبعات و تدقیقاته قوبوله رق تضالم طرزنده
 یازدقلری وجهله بعضاً چیلدیر مق درجه
 لرینه تقرب ایدیورلر و اکثریادماغ یورغون

ناغندن باييلوب كیده یورلر ایدی . کپلرک
 مجرد آزار صنع الهی نی تابع غیرتنده بولند-
 بنی معلم دراپه رک شوصورت مخصوصه ده
 ترتیب ایتش اولدیغی سوزلریله سترایده-
 میورلر . کپلر ، سیاره لرک هر بریسی برخاصه
 ذکائیهمقری اولدیغی فرض ایدیورایش !!..
 « فرض » دکل ، بویله اعتقاد ایدیورایدی .
 فقط دراپه رک « خاصه ذکائیهم » دیه برومه دن
 بر صورتیه تعبیر ایتدیکی برشیئک بزجه سی
 « فیض الهی » در . کائناتی طولدیران اجرام
 آره سنده برمفاوضه متقابله بولنق من القدیم
 معتقد در . یالکز کپلر ایلک دفعه اولق
 وزره بویله براعتقاده دوشماشدر . حتی
 جرم دن جریمه انتقالی اعتقاد اولنان بوفیض
 الکز اجرامک ماهیت مادیه لرینه تعلق ایله

قالیوب آنلرک سکنه سنه دخی تعلق پیدا اید
 دیه اعتقاد اولنور ایدی. بالخاصه سیاراته
 اجتماعی، قرانی، عودتی و سائرہ سی کی احوال
 موقعہ لرندن اشرف سکان ارض اولان
 انسانلرک متأثر اوله جقلری اعتقادند
 «علم نجوم» دینلن کشف مستقبل علم
 تگون و تشکل ایتش ایدی که مؤخر آمید
 نبوتده تحقق ایلان حقایق هیئہ اوزریہ
 بو علم اسکی اہمیتی غائب ایدہ رک طبعی و
 ومادیون و حقیقیون کی فلاسفہ نزدندہ ناد
 علوم میتہ میانہ آلمش ایسہ دہ بالکلیہ اعتب
 ریخی ینہ غائب ایتمامشدر «آسترو لوژی»
 نامیہ حالا اور و پادہ بر چوق کیسہ لر بونکا
 اشتغال ایدر لر که احوال فلکیہ نک اودرلو
 سنیدن انسانلر حقندہ وقوعہ کلمہ بیلا جل

اُت بالکلیه بر محرمیت خصوصیه
 اه سنده قلمقله برابر بر چوق سالنامه لرده
 ه دیقسیون دوتان « سر زامه سی التنده
 وه قورا قلق ویا خود یا شلق اوله جفی
 به لهر و بیوک فور طنه لر وقوعه کله جکی
 خود کلیه جکی طرزنده اخبار قبل الوقوع
 بدن ویریلن خبر لر هپ او علمک بقیه
 آبدر لر. بو عقیده لر خطا ایمش لرده کپلر
 و بطای صکره دن ا کلا یوب تصحیح
 ناد ایتمش ایمش. بحمدہ تعالی حکمت
 میہ اربابی بویله بر تصحیح فکر ایچون
 ای بکله مامش لردر. کپلردن بیک سنه
 « لا یعلم الغیب الا الله » طغرای غرای
 « کل منجم کذاب » برات حقیقت
 یکن تزیین ایتمشدر. کپلرک بو قدر تدقیقات

هیئیه ایله اشتغال ایتمسیله برابر بالا
 او حقایقك نه باطل دعوالری ترویجیه م
 اوله جغنی بیلمامسی مدقق مشارالیه اش
 شین دکل شاندر. الوهیت حقیقیه یه وقا
 و آنی حسن اعتقاد ایله قبول خصوصنده
 یالکزده دکلدر. یونانك رومانك و آنلر
 اول مصرك کلدانك فرسك هندك با
 حکماسی آله شناس اولدقلری اثرلر
 مستدل اولوب فکرانکار آنجق متأخر
 حکمادن پك آز کیمسه لری اضلال ایله
 بیامشدر. بواضلال دخی اطمئنان بال
 اولمقدن بعید اولوب مجرد کنیسا عل
 بغض ایله جبر نفس ایدهرک التزام وار تک
 ایدلمش برفضیه در. ادنا بر ملاحظه
 بوفضاحتك درجه سی تعیین اولنه یلو

۱ دوشونیلور که کنیسا اربابی کندیلارینی
 العبد والرب بر واسطه عد ایدیور
 به و « بزم یریوزنده باغلادیغمزی کوک
 ینده حق تعالی دخی باغلار وچوزدیکمزی
 وزر » ادعاسنه دوشیورلر ایسه حاشا
 کلا بوندن شان الوهیته نقیصه اصابت
 به بیلور می ؟ جداً حقیقت پرست اولان
 حکیم بویله بر حالدن طولایی لسان
 و اخذه بی اومد عیلر علیهنه حواله ایدر .
 سان عالیسی منزهیت قطعیه دن عبارت
 و لئان ذات اجل و اعلایه زبان دراز لقدن
 و تانور . بو حال سحدینک کلستانده کی
 مرشد و مریدان حکایه سنه بکزرر . مریدلر
 شیخ مرتبه کرامتی درجه افراطه
 زار دیر یورلر ایش . شیخ بو ادعاده بولمده .

قچه بوافراطك مسؤولتی بالطبع اومده
 مریدلرده قالور. پرهیه طاریلوب یورغام
 یاقمق نوغندن معدود اولان بو غضا
 حکمای جدیده دن بیه پک آزینی اضلا
 ایده بیلمشدر. وولتر « قانون طبیعی » سنده
 و بوفون « تاریخ طبیعی » سنده و دیده ر
 و دالامبر بر چوق مقالات و انتقادام
 حکمیه سنده و اسمنی تصریح ایتیان بر حکم
 « انتهر پرتاسیون دولاناتور » یعنی « تفسیه
 طبیعت » نام اثرنده و باخصوص مور
 مشهور ماتن فرانسه تاریخنک اون التنج
 جلدنده فلسفه و فلاسفه حقنده کیر شمش
 اولدینی محاکات و انتقاداتده و برناردز
 دوسن پیه ر « دیودان لاناتور » یعنی
 « طبیعت ایچنده الله » نام اثر نفیسنده هب

له حقیقی طائمشلر واول واجب الوجودك
وجودیت ازلیه وابدیه سنی ایمان واکا
سناد اولنان بر طاقم اوهام وخیالاتی
فع ایله وظیفه تنزیهی ایفا ایتمشلردر.
ینلر دخی هپ قوپر نیقلر کپلرلر نوتونلر
ئی کشفلردن استدلال حکمت ایتمشلردر.
سمنی تخطر ایده مدیکمز براهل تشریح
تشریح ایله بالاشتغال آنک دلالت ایلدیکی
حکمته واقف اولان منکر اوله مز» دیمش.
علوم طبیعییه و ریاضیه تدقیقاتنده بحق
موفق اولانلرک هیچ بریسی طریق انکاره
ایاق آتمایوب بتون تدقیقات و تتبعاتی
اری تعالی و تقدس حضرتلرینک تنزیهی
نقطه نظرندن یوروتمش اولدقلری اثرلرینی
تابع ایله علانیت میدانه چیقار. دراپه رک

بوسوزنده دها شمیدین جالب سمع دقم
 اولمق لازم کلن برفقره دخی کپلرک «اجسه
 مک کافه ذرات متشکله سی ذرات سائر
 طرفدن تحریک ایدلمدکجه حال وقوفد
 قالورلر» سوزیدر. اوت اجسامده اصل
 اولان وقوفدر. تحریک ایچون بر محرک
 محتاجدر. قریباً کور یله جک که دراپر
 ایشته بو محرکه استغنا کو سترمکه چالشان
 ضال ومضالرک ترویج افکارینه خدمت
 ایچون بو طقوزنجی بابی کشاد ایتمشدر.
 فقط موفق اوله میه جقدر. اجسامک بر
 ذره سی دیکری طرفدن تحریک ایدلمدکجه
 قلدانه مامق حکمت طبعیه جه مثبت و محقق
 بر کیفیتدر. یا اودیکر ذره کند یکنه می
 قلدانه جق؟ اوده بشقه بر ذره وهلم جرا

مرزده دیگر بر ذره طرفندن تحریکه محتاج
ولدقلری کبی ایلک ذره دخی بر محرکه احتیاج
کوستره جک که اودخی صانع تعالی و تقدس
حضر تریدر. بو ایضا حاددن صکره نوبت
ئلامی ینسه معلم دراپهره ترک ایدیورز.
نیورکه :

— علم هیئتک تاریخ ترقیاتی ایچون اوچ
یوک دور تعیین ایتک قولایدر. برنجیسی اجرام
ماویهنک یالکز حرکات ظاهره و مرئییه لرینک
ترصد ایدلدیکی دوردر. ایکنجیسی اجرام
مذکوره نك حرکات حقیقیه لرینک و بالخاصه
سیاراتده کوریلن حرکاتک ترصد ایدلدیکی دور
اولوب بوده قوپرنیق و کپلر دورلیدر. اوچنجیسی
ایسه حرکات مذکوره نك تابع اولدقلری قوانین
طبیعیه نك کشف اولندقلری دور اولوب بوايسه
نوتون دوریدر. بونلردن دور ثانیدن دور ثالثه
صعود ایتک ایچون ماکنه علمنک دینامیق

قسمتك تكملاتنه احتياج وارايدى. بوفن ايدى.
 آرشيده واسكندريه مكته زما نرندن برى
 ترك واهال اولمش ايدى. اوروپاى نصرانيد
 ۱۴۵۲ سنه سنده تولد ايليان « لئوناردو
 ونسى » يه كلنجه يه قدر ماكنه علمنده يد
 طولى پيدا ايلمش هيچ بر آدم يوق ايدى.
 بو علمك يكي دن تولدنى بعضيلرينك زعم ايتدكلرى
 كې لورد باقونه دكل مومى اليه لئوناردو ونسى يه
 نسبت ايتليدر. باقون علوم رياضيه يي بيلمز
 ايدى. اما بونكه قايوب حتى حكمت طبعيه يه
 عائد مواده رياضياتك تطبيقى غيرتى بيه استحقار
 ايلر ايدى. بر طاقم براهين واهيه يه بالاستناد
 قوپرنىك اصول هيئتند بر طور تنفر ايله
 رد ايدر ايدى. غاليله تلسقوپلر ايله كشفيات
 عظيمه سنه موفق اولمقده ايكن باقون او كې
 آلترك تبعات علميه ده برايشه يارايه بيله جكلرينه
 شبهه كوسترر ايدى. بناء عليه قوانين ميخانيقه
 نك كشفنى باقونه اسناد ايلمك تاريخ بيلمamak
 ديمكدر. آنك خيالات فلسفيه سندن هيچ

رزمان ذره قدر بیه ماده استفاده اولنما مشدر .
 و فلسفیات کیسه استعمال ایتما مشدر . حتی
 نکایز قارئلرندن بشقه همان کیسه باقونک اسمنی
 بیه بیامز . ایلروده لئونارده ونسیدن ده از یاده
 تفصیلات ایله بحث ایده جکم . هنوز طبع ایدلماش
 بوننان آثا رندن ایکی جلدی میلانده وبر او چنجی
 جلدی پارسده اولوب آنی اورایه ناپولیون
 بونا پارت کوتور مشدر . تخمیناً یتش سنه لک
 بر فاصله دن صکره لئونار ده ونسی یه سته ون
 نامنده هولاندالی بر مهندس خیر الحلف اولمشدر که
 توازن قانونلرینه دائر اولان کتابی ۱۵۸۶ سنه
 سنده طبع ونشر اولمشدر . آندن التی سنه صکره
 دخی غالیله نک میخانیق کتسابی نشر ایدلمشدر .
 « موتیلته قانونلری » نامیله مشهور اولان ما کنه
 قواعد اساسیه سی ایشته بو ایتالیا ن سایه سنده میدانه
 حقیقه مشدر . بو قانونلرک تأسس سندن حصوله
 کان تفرعات پک مهمدر لر . ظن ایدلماش ایدی که
 اجرام سماویه نک حرکتلری کبی بر حرکت متادیه
 مطلقا ولایت قطع کن دیسنه بر قوتک صرف و تطبیقی

ایله ممکن اوله بیاور. فقط غالیله نك برنجی قانونی
 دیور ایدی که : بر جسم اجنبی طرفندن جذب
 و جرایدلیان هر جسم یا غیر متحرک بولنور و یا خود
 مستقیم بر صورتده حرکت ایدر . افلاک
 مقدمات احوالی اکلایه بیلیمک ایچون بوقاعده
 کوزل اکلامق لازم کلور . یر یوزنده کوریلن
 حرکتلر بررنهایته منتهی اولدقلرندن بز بوندن
 وقوف و سکون اجسامک شرائط طبعیه سندن
 اولدیغنی استنتاجه مستعد اولورز . ایدی اجسامک
 حرکتدن ده سکوندن ده بی قید اولدقلری و بونلر
 هانکی حالده بولنور لر ایه یکی بر قوت آنلری
 او حالدن چیقارنجه یه قدر الی غیر النهایه او حالده
 قاله جقلرینی او کرندیکمز زمان بیوک بر ترقی
 ایتیش اولدق . یر یوزینه عائد اولان اجسامک
 حرکتلنده بوقوت هوانک تماسیله بر دلکدن
 یعنی سورتوشمکدن عبارتدر . هوانک مقاومتی
 و بودلک و تماس موجود اولیه جق اولسه یر
 یوزنده دخی حرکتلرک ابدی اولملری لازم کلور .
 بر فضای خالیده متحرک اولان اجسام سماویه
 حقنده واقع اولدیغنی کبی .

بز دخی دیرز که :

— بو قدر تفصیلاتدن صکره دراپه رک
 سوزی ایصال ایده جکی نتیجه ایشته شو
 صوک کلمه لردن اکلا شلمغه باشلایه جنی
 وجهله اجرام سماویه نك غیر قابل انکار
 اولان حرکاتی بر قوه تحریکیه احتیاجدن
 قور تار مقی نتیجه سی اوله جق قدر . واقعا
 شو کتابك ابتدا سندن بورایه قدر بر چوق
 مباحث متنوعه ایله فکر لرینی اعداد ایللمش
 اولان قارئلر من ایچون بومثالو مباحث
 انکاریه نی حکمت اسلامیه لرینه خلل
 کتورمکسزین اوقیوب ماهیت باطله لرینی
 نظر حکمتلر نده محاکمه ایده بیله جکلری
 خصوصنده امنیتمز برکال ایسه ده کویا
 کائناتك بر خالق دن استغناسنی اثبات درجه .

سندده مهم اولان شويله بر بحثی ایلک
 دفعه اوله رق تلقی ایدنلر ایچون کندی
 احتیاطلرندن اول بزم بعض مقدمات
 سردیله فکر و نظرلرینی تهیه ایتمکله کمزه
 هر حالده لزوم کورمکده یز . بر بحثی
 بیلهرک تلقی ایلیمکده بیوک فائده واردر .
 دشمنک حال و شانی بیلنمکسزین هجومنه
 مقاومت و یا خود اکا هجوم ایتک ايله
 برده حال و شانی بیلینهک مقاومت و یا هجوم
 آره سندده کی فرق آشکاردر .

ایمدی معلوم اوله که نصارانک ربوبیت
 والوهیته مجرد کندی نقطه نظرلرندن
 اسناد ایلدکلری نیجه صفتلر حکملر اوزرینه
 الوهیتی حاشا کندی قوه اجرایه لرندن
 عبارت کوسترمک درجه لرینه وارملریله

مرار خاقتہ احوال کائناتہ و حکومت جہانہ
 لومک درجہ ترقیسی نسبتندہ و قوف پیدا
 بلمش بولسان حقیقت پرستان حکما
 الوہیت دینیلن شی کنیسانک تعریفی کبی
 ولق محال عقلی ایلہ محالدر . او یولده کی
 برآلہ بت پرستک زماننک معبودلری
 درجہ سندہ بیلہ مستقل و مقتدر صاییلہ من
 او برآلہ دکل ہیئت کنیسائیہنک آرزولرینی
 اجرا ایلہ مکلف بر خدمتکار کبی کورونیور .
 حال بوکہ عالم طبیعتدہ ایدیلن تدقیقاتک
 نتایج حکمیہ سی — تفہیم مرام ایچون
 اصطلاحات اسلامیہ قوللانیورز — جناب
 رب العالمینک علی کل شیء قدر ولایسل
 عما یفعل اولوب « ماتری فی خلق الرحمن
 من تفاوت » استفہام انکاریسنہ « ولن تجد

لسنة الله تبديلاً حقيقته مقابله به لا يقواس
 دات بشریه نك كافه سندن منزہ بر ذات اجم
 واعلى اولسى لا بد ولا جر مدر) ديه كنيساله
 تصوير ايتديكى الوهيتى رد وانكاره بحق
 مجبور اولمشلردر . آنحق مباحثمرك دها
 ايلرولرنده دها زياده تفصيل ايديله جگر
 وجهله حكماى مشاراليهمك اك چوغى
 كنيسانك تصوير ايتديكى ربوبيتى طانيماقه
 برابر جناب واجب الوجودى انكار
 وكائناتك برخالقدن برمتصرفدن استغنا
 سنى ادعا شويله طورسون بالعكس بوكا
 اولان احتياجى علم و معرفت بشريه
 شاننه شايسته اوله جق بر صورتده
 تعيين ايدرك شوقدر كه بعضارى او خاقت
 واتصرفك « ناتور » يعنى طبيعتك و بعضارى

۱۰ قوت و ماده نك خواصندن اولديغى
 ۱۱ دوشمك كې بالنسبه جزؤى خطاره
 ۱۲ چار اولمشلردر . بونلرك شو خطاي
 ۱۳ رۇيلرى ايسه پك زياده سهل الاثباتدر .
 ۱۴ آرايه يي چكن باركير اولديغنى كوره رك
 ۱۵ محرکه باركيدن عبارت اولديغنى ظن
 ۱۶ نك خطاسى نه قدر جزؤى واو خطاي
 ۱۷ بات نه قدر قولاي ايسه بوده اويلهدر .
 ۱۸ ركيره اوقوتك نره دن كلديكنى تحرى يه
 ۱۹ يریشوب ده مورددن موردده انتقال ايدە
 ۲۰ يده نهايت اصل قوت اول قوى ذوالكبريانك
 ۲۱ فوتى اولديغنى بولمق اهل تبع و تحقيق
 ۲۲ ايچون هيىچ ده مشكلاتدن دكلدر . حكمانك
 ۲۳ قسم كليسى واجب الوجود حقنده شوا اعتقاد
 ۲۴ محققانه ده ايكن يالكز بر قسم قليل كنيسايه

اولان خصومت منتقمانه لرینی غیرت افراء
 قایدیره رق اسنادات کنیساتیه بی جبر
 وابطال ایده جکز دیرایکن کلیت و قطعیه
 درجه سنده انکار صرفه قدریوللر آره مشلر
 درکه کویا اثبات مدعایه مدار اولمق ایچور
 دخی خاقتده کی قدمه یا کلش معنالر ویرمک
 وفطرت و طبیعتی علوم و فنون نظرند
 حائز اولدینی استعداددن زیاده بیولتمک و هر
 دعواده تأویلات مبالغه کارانه یه وارمق
 کبی طفره فرو شلقلره و سوزك دهاطوغریسی
 شارلاتانقلره ده کیرشمشلدرد. دراپه رکبی
 متفنن بر حکیمک بویله « نزاع علم و دین »
 کبی جدی و مهم بر اثرده بوشرزمه قلیله نک
 شو او هام و خیالاتی هیچ ده بحثه قاتمامسی
 پک ده لایق ایدیه ده اوده کندینی برار

غیرت افراطه قایدیر مشدر. « هر کیهی که
 از زمین روید. وحده لاشریک له گوید »
 اساس حکمتی کافه متفنین حکما نزدنده
 مسلم اولوب زمینده آسمانده مکونات و مخلو-
 ناک انک کوچکندن انک بیوکنه وارنجهیه
 ندر هر نوعی و هر نوعک هر فردی و هر فردک
 هر جزوی و جوب صانه و وجود واجبه
 شهادت قطعیه ده بولند قلی کی بین المکونات
 حرکات اجسام بویله بر شهادت واضحه تشکیل
 ایلمکده در که منکرینک اصل بللرینی ده
 ایسته بوشهادت قیر مقده در. آنک ایچون
 منکر لر اولانجه قوتیله بوشهادت علیه هجوم
 ایتمکده در لر. لکن نه عاجزانه و مسکینانه
 بر هجوم که بالمغلوبیه رجعت قهقریه لر یله
 میدان مبارزه یی بالکلیه غائب ایتمکده در لر.

سیاره لرك كانون شمسدن صچرامش
 برذرده اولدقلری ونجوم سائرءنك هربری
 بر شمس اوله رق آنلر دخی نیجه سیارات
 واقماره مرکز اولمش بولندقلری واجرام
 سماویه نك بر برینی جذب و اوصورتله فضا ده
 توازن حاصل ایلدکلری علومك درجه
 حاضرء ترقیسنه وعقل بشرك آز چوق
 قبولنه موافق بر صورتده تأویل ایدیله
 بیلدکلری حالده شو حرکاتك قوه تحریکیه سی
 قدرة الیهدن بشقه کیم اوله بیله جکنی بر درلو
 تأویل ایده مامش لر وایشته بونقطه اوزرنده
 بر انکار صرفی کوزه آلدیره رق دعوی
 بلا دلیل صاحبی اولان مدعیار منزله سنده
 قالمش لر در. اکر قارئلر مزدر ایه رك یوقاروکی
 سوزلرینی تکرار تخطرا یدر لر ایسه منکرینک

و حال عجز و فتور لرینی مرتبہ بد اہتدہ
 نور لر . یر یوزندہ کی حرکاتک بررنہایتہ
 اصل اولملری ہوانک مقاومتدن و بردہ
 جسام متحرکہنک دیکر بعض جسملرہ دلاک
 تماسندن نشأت ایدر ایمش . طوغری !
 ماعت رقاصی کی ۔ فقط ماکنہ سزو کندی
 ندیسنہ ۔ صاللانان جسم صاللانہ
 نوائی یار مغہ مجبور اولمسہ و مربوط اولدینی
 بیکر جسمہ تماس ایتسہ الی نہایہ صاللانور
 کیدر ایمش . بودہ طوغری ! حکمت
 لمیعہ بونلری بویلہ اثبات ایدر . فقط
 ضادہ کی اجسامک حرکاتی بویلہ دکل
 یش . آنلر صرف بوشاقدن عبارت برفضا
 یچندہ بلا مانع ولا مزاحم سیر و حرکت
 یدر لر ایمش دہ ہرنہ دن طولانی ایسہ

بر کره باشلامش اولدقلری حرکته الی نه
 دوام ایده جکله ایمش . ایشته بوراد
 نظر واردر . فضا نك اجرام متحرک
 ایچون مانعسز مزاحمسز اولدینی فصل اد
 اولسه بیلورکه اجرامك بر برینی جذب
 ایتدکلی ینه کندیلری طرفندن اعتراف
 ایدیلیور . واقعا بلا مانع ولا مزاح
 حرکت ایدن بر جسمك محرکی بر خط
 مستقیم اولور . طوپ و یاتفنك آغز ندر
 چیقان بر مرمری جاذبه ارض مزاحمندن
 وارسته اولسه خط مستقیم اوزره کیدر
 ایدی . هیچ مرکز ارضه میلانندن متولد
 اولان قوسی رسم ایتمز ایدی . اما اجرام
 سماویه دن هیچ بریسی حرکت مستقیمه ایله
 متحرک دکلدلر . مرکزده بر قازیغه باغلی

لان خرمن بارکیرلری کبی بر حرکت
 ریه ایله متحرکدرلر . حتی مربوط
 لدقاری قازیق برده دکل ایکیدر . زیرا
 سنک محرکی دائره دکل قطع ناقصدر .
 بی قازیغه کوشک اوله رق باغلانان بر
 بک نقطه انکسارینه تبعیتله کزن و محرکی
 لع ناقص اوله رق رسم ایدن بر قورشون
 منک حرکت قسریه سی نه ایسه سیاراتک
 رکتی ده اودر . بویله مربوطاً مقیداً
 برو حرکت ایدن اجسامه « بر فضای خالی
 بنده حرکت ایدیورلر » دینیله بیلورمی ؟
 رکت کائناتک بر محرکدن استغناسنی ادعا
 کی برهان ایله باطلدر . برنجیسی اول
 خی دیدیکمزوجهه ایلک حرکتی ویرمک
 پچون لازم کلن قوته احتیاج اولسی

وایکنجیدی حرکات سیاراتک قس
 بولنمسیدر. مادامکه بو حرکات بعض اجراما
 دیگر بعضلرینی سور و کله می طرزیه
 بر حرکت قسریه در او حالده ایلك تحریه
 هانکی جسمدن کلدیکی بولوب آنه
 حرکتی اوزرنده تأمل و تتبع لازمدر
 بوا یسه انجذابات عمومیه قانونلرینک کشف
 ایدلمش اولدقلری شوزمانده دخی هنوا
 میسر اولمامش بر موفقیقتدر. برهونده
 آیواده هر برینک صاپلری طرفدن هونو
 تشکیل ایدن دکنکه منجذب و مربوط
 اولدیغنی کوریسورز. اگر بو هونکه
 اصلمش اولدیغنی نقطه یی کورمه سک آیوال
 بر برینی طوتیورلر دیرز. اما ینه
 انجذاب قانونلرینک یاردمیه دوشونیرز

ملک عمومی طوتان مرکز انجذاب
 سیدر؟ نه تحفدرکه پروفیسور دراپر
 اسامک حرکتدن ده سکونندن ده بی قید
 دقلرینی اعترافدن صکره بونلر هانکی
 ده بولنیورلر ایسه یکی بر قوت آنلری
 حالدن چیقارنجیه قدر هپ اوحالده
 جقلرینی ده قولایجه درمیان ایدی
 ریور . بوسوزی طوغری اولق ایچون
 یکی قوته احتیاج کورماملی ایدی .
 تیاج کوریور ایسه شمیدیکی حرکت
 نون دخی عن اصل بر قوته احتیاج
 ندیغنی انکار ایتاملی ایدی . « عن
 ل « دیدیکمز اوقوت ایشته حصول
 لی وازلیسنده بر « یکی قوت » ایدی .
 تق بوقدر متناقض سوزلرله واجبدن

استغنا ادعاسنه قالقششق حقیقهٔ بلا دای
دعوی صاحبی اولق دیمکدر . نوبه
کلامی ینه دراپه ره ویریورز . سوزینا
آره سی کسیلمکسزین دیورکه :

— درجهٔ تضییقلری نه قدر اولور ایسه
اولسون قواعد متعددده نك هر بری نتیجه
حاصلیهی مشترکاً استحصال ایدرلر . فقط بونلر
نتیجه اوزرنده کی کیفیت تأثیرلری ینه یکان یکان
مستقلدر . هر برینك نتیجهٔ حاصله اوزرنده کی
تأثیری یکان یکان تصور اولندینی زمان کو
دیگر قوتلر هیچ یوق ایمشلرده یالکیزاوتأثیر
تصور اولنان قوت یکانه وار ایمش کی تصور
اولنور . مثلاً بر مصری بر طوپك آغزندن فرلا
دینی زمان کندی ثقلتنه متناسب بر زمان ظرفند
او مصری یره دوشر . طوپك آغزندن غایت شدتلا
دفع وانداخت ایدلده اکر بر آنده بیکلر جا
قدم مسافیه وارمش ایسه ینه او آن ظرفنده
او دانه اوزرنده ثقلتك تأثیری کو یا طوپك

زندن بلا دفع ولا انداخت دوشی ویردیکی
 نکی تأثیرک عینیدر. ایشته ثابت اولیورکه
 روت ونه ده تأثیری تغیر ایتیمور. یالکز هر
 مک تأثیراتی بر برینه مزاج اولنه رق نتیجه یی
 اکوره حاصل ایلورلر. اون یدنجی عصر
 مدک نصف اخیرنده بوره لی و هوغ و هوکن
 حکیملرک آثاری تفهیم ایلمش ایدی که
 ره وی اولان حرکت لرغالیله قانونلریله تعریف
 یله بیلورلر. مشتری سیاره سنک قمرلرنده اولان
 کاتدن بحث ایلدیکی صره ده بوره لی بر قوه
 المکزیه نک بر حرکت دائره ویه نی نصل تشکیل
 ایه بیا جه کنی کوسترمش ایدی. هوغ دخی بر
 زبه مرکزیه تأثیر یله بر حرکت مستقیمه نک
 ل انخا پیدا ایلیه جه کنی میدان قویمش ایدی.
 ۱۶۱ سنه سی مهم بر تاریخدر. یالکز تاریخ
 م نقطه نظرندن دکل حتی فکر و ذکای بشرینک
 نیاتی تاریخچه دخی مهم برسنه در. زیرا بر
 دها بولنمیان ولایموتلق صفتی حائز اولان
 ون آثاری بوییلده نشر اولنمشدر. نوتون

« هر جسم بر برینی جذب ایدر. بر قوت ایلا
 اوجسمارك جمنه مبسوطاً و آره لرنده کی مساف
 صر بعاتنه ده معكوساً متناسبدر » قانونیه
 ستردی که بتون اجرام سماویه نك حرکاته
 ایردیرمك ممکندر. بوقانونه نظراً کپلرک محاذ
 اجرامك دائره اولیوب قطع ناقص اولدقلر
 و بونلرک حرکاتی مرکزذن بعدلریله اجرا
 حرکاته صرف ایلاکلی زمانلرله متناسب بول
 قلی کشفیاتنك ده دهها اول بولنه بیلمسی
 اولدیغنی نوتون اثبات ایلادی. نوتونك معاصرلر
 حرکات دائرویه یی حل ایلمش اولدقلرینی کو
 مش ایدك. اما بو موفقیت منفرد بر موفقیه
 ایدی. نوتون ایسه مسئله نك عمومیتی حقنده
 قانون وضع ایلادی که دائره قطع ناقص قطع مک
 والحاصل هرنوع منحنیاته تابع اولان حرکاته
 حل تعریف و تعییننه خدمت ایلمکده در
 اسکندریه مکتب مشهورینك ارباب ریاضیات
 اثبات ایلمشرایدی که یوقارودن اشاغی یه دوش
 برجسمك استقامت سقوطی دائماً مرکز ارض

جهت در. نوتون ایسه بر کره نك اجزای
 مسکله سنك کافه سی کویا مرکزده مجتمع ایشلر
 بر تأثیر موجود و محقق اولدیغنی کویستره راک
 کندریه ریاضیلرینك دیدکلری شی ضروریات
 بیه دن اولدیغنی میدان قویدی . سقوط
 سامی تعیین ایلان بوقوه مرکزیه یه « جذب »
 میه و تعبیر اولندی . او زمانه قدر کلردن
 عدا هیچ برکیمسه بوقوتك تأثیری نفوذی
 هده منتهی اولدیغنی بیلمك مراقنه دوشامش
 ی . نوتون بو نفوذی قمره قدر بسط ایتك
 ن اولدیغنی اعتقادیه آنی اطراف ارضده
 مدی محوری اوزرنده تحریك ایدن قوت دخی
 قوت اوله جغنی دوشوندی . مسافاتك مرابعی
 ونیه قمرده کی بو حرکتك حصولنه جاذبه
 ضك کافی اولوب اولدیغنی حساب ایتك قوللا
 نشدی . ارضك او زمانه قدر معلوم اولان
 لتی نظر موازنه یه آله رق نوتون بولدی که قمرک
 غوطی دقیقه ده اون اوچ قدمدن زیاده اولیوب
 کرانجذاب متقابل قانونی صحیح ایسه بوسقوطك

دقیقه ده اون بش قدم نسبتند اولمی لا
 کله جکدر. فقط ۱۶۶۹ سنه سنده پیقار ارض
 بر درجه لك مسافه یی او زمانه قدر بشقه لری
 ایتد کیری مسافه دن دها طوغری اوچمن
 ایدی. بونی بوندن اول دخی در میان ایلد
 ایدک. بویکی مساحه ارضک جسامتی حقند
 اولدن موجود اولان تخمیناتی دکشدیردیکی ک
 بالطبع قمرک مسافه سنی ده دکشدیرمش ایدی
 ۱۶۷۹ سنه سنده لوندره جمعیت قرالیه سنند
 وقوع بولان بر مباحثه نتیجه سننده نوتون بوجا
 اوکرنه رک پیقارک استحصال ایلدیکی نتیجه کند
 نظر حکمتی آچقله خانه سنه عودت ایلدیکی زما
 اولجه یامش اولدینی حساباتک حالا محفوظ بولنا
 اوراقنی چیقاروب یکیدن حسابیه کیرشدی
 روایت اولندیغنه کوره بو حسابده ایلروله دج
 هیجانی آرتقمده ایمش. حتی اوراده خاصه
 بولنان بر دوستنه دخی رجا ایدهرک حساب
 اکمال خصوصنده آنک ده معاونتنی طلب ایلدی
 نهایت بکله دیکی نسبت تعیین اولندی. بولندی ک

ی‌کندی محرکی دائره‌سندده ضبط و حول
ضده دورانه اجبار ایدن قوت واقعا ارضك
ه‌جاذبه‌سندن عبارتدر. وقتيله كپلرك ذكای
رق العاده‌سی ده قارتك قاریشق حکمتلرینی
تدن دوشورمش اولدینی کبی بونلر نوتونك
ه‌مرکزیه‌سی مقابله‌نده بالکلیه محو اولوب
تمشلردر. ایدمی نصل که قمر ارضك قوه
ذبه‌مرکزیه‌سیله حول ارضده دوران ایلور
مه ارض و سیارات سائرده دخی محضا شمسك
ه‌جاذبه‌مرکزیه‌سیله ینه عینی قانونه تابع
لهرق حول شمسده دوران ایتکده درلر.
هذا سیارات مذکورہ‌نك قوای جاذبه
کزیه‌لرینك دخی یکدیگری اوزرنده اجرای
یر ایلدکلی ده محققدر. بونلرك هر برینك
سامتلی بعدلری معلوم اولنجه اجرا ایلدکلی
تأثیراتك مقادیری دخی حساب اولنه‌یلور.
نوندن صکره کلن ارباب علم هیئت بوقاعده‌یی
عکس‌ایده‌رك سیارات مذکورہ‌نك یکدیگری
زرنده کی نفوذلرینی معلوم فرضیه او نفوذدن

او تأثیراتی حاصل ایلان اجرامک جملرینی و م
 فہ لرینی حساب ایتشلردر . ایشته بو وجهہ در
 قاعدہ حائز اولسی لازم کلن موقعدن اورانوس
 سیارہ سنک منحرف کورنمسی بنتون سیارہ
 سنک ده کشفنه یول آچشدر . نوتونک اصل
 هنری مقانیق قانونلرینی اجرام سماویہ تطبیق
 ایتسندن و قوانین فنیہ دنیلن شیلرک ترصدات
 و تتبعات ایلہ حساب نتایجندہ تولد ایدہ بیلہ
 جکلرینی اثبات ایلمسندن عبارتدر .
 بز دیرزکہ :

— هندسہ و حسابک مولودی اولار
 میخانیق فننک نتایج حاصلہ سی بولنان اشبو
 کشفیاتک تمامیلہ موافق حقیقت اولدقلرینی
 تسلیمہ فنون آشنا اولان هرکس مجبوردر
 بونلر او حقایق باهرہ دندرلرکہ رد و انکارلری
 جهالتدن بشقہ هیچ برشیدن ایلر و کله منر
 بر قاعدہ بی بر عکس اولہ رق تطبیقات

اجراسيله يوقلامق ومبسوطنده بولنان
 نتيجه لري معكوسنده ده بولمق دخی علوم
 رياضيه شانندن اولديغنی کیم بيلمز . بر
 حسابك طوغرى اولوب اولمديغنی بولمق
 ايچون « ميزان » ناميله بر حساب ده
 ياپارلر و آنك نتيجه سي ايلك حسابك
 نتيجه سييله توافق ايدنجه ايکيسنك
 بردن طوغرى اولديغنی حکم ايدرلر .
 اويله يا ايکنجی حساب ايلك حسابك ميزانی
 اولديغنی کبی ايلك حساب دخی ايکنجی
 حسابك ميزانی اولور . بناءً عليه استحصال
 ايدلمش بولنان ميخانيق حساباتی نتايجنك
 طوغريلغنی اثبات امرنده ميزان مادی
 مقامنه قائم اولان شی نبتون سيارده سنك
 کشفی اولمق حقیقه پك پارلاق موفقیات

فنيه دندر . زیرا سیاره مذکوره سائر
 بر طاقم اجرام کبی فضا ایچنده اولاکور یله راک
 سیر و حرکتی حساب اید یله رک کشف اولما
 مشدر . کند یسی اول کشف اولنوب
 صکره دن کورل مشدر . یعنی هنوز کورل مدیکی
 حالدہ بالحساب کشف اولنہ رق بعد الکشف
 اک قوتلی تلسقوپلر ایله کورل مشدر . زیرا
 بزدن اوقدر اوزاق و بناء علیہ حجم
 مرئیسی اوقدر کوچوکدر که چیلاق کوز
 ایله دکل آ اولور اولمز رصد دور بینلریله
 دخی کور یله مز . زهره یه مر یحه اصلا مقیس
 دکلدر . باقکنز بوسیاره نصل کشف اولنش :
 دراپه رک تعریف ایلدیکی قانونلر وقاعده لر
 ایله هر سیاره نک بعدی سرعتی جسامتی
 فلانی حساب و تخمین اولندیغی کبی یکدیگرینه

سبته اشغال ایلدکری مواعک دخی
 حساب یقین طریقی بولمش ایسه ده بو
 سابلرایله تحقیقاته کیریشلده اورانوس
 یاره سنک موقعی ناجا کورنمشدر. اورانوس
 تنده اجرا ایدیلن حسابلر طوغری
 ولمق ایچون یا آنک شو بولندیغی محله
 و لمیوب بشقه بریرده بولمسی و یاخبود
 ندیسندن دها اوزاقده بر بشقه سیاره
 ها بولنه رق آنک تأثیرات جاذبه سنک
 قضا سنجه اورانوسک او محله بولنقه
 و لمسی لزومی دوشونلمش . حتی آندن
 ها اوزاقده بولنق لازم کلن سیاره نک
 سامتی بعدی وهانکی جهت و طرفده
 و لمسی لزومی بیله بالحساب تخمین اولنه رق
 لآخره اک قوتلی تلسقوپلر اوجهته توجیه

اولند قده و آرانلد قده في الواقع اورادد
 اويله برسيار دنك بولنديغى كورلمش .
 اما بو حقايق نسيه نك صحت و مقبوليت
 تامه سييله برابر انكار واجبه دلالتلى
 نه دن لازم كلسون ؟ دراپهر دييور كه
 نوتون بتون اجرام سماويه نك حر كاتنه
 عقل ايردير مك ممكن اولديغى كوسترمش .
 پك طوغرى . فقط انكار صانع احتماله
 عقل ايردير مك ممكن اولديغى ده كوستر-
 مشمى ؟ مثلا بر ماكنه كورييور سكر كه
 شو حر كت منحنيه بو حر كت مستقيمه يي
 ايجاب ايتديرييور . شو چرخ بو تييور
 قولى يور و تييور . شو سطح افقى بو آلترك
 ترفيعى ايله يوكسه لييور ، والحاصل ماكنه ده كي
 بيك درلو حر كاتك نه صور تله حصوله
 كلديكنى كوروب بونلره پك اعلا عقل

ایر دیورسکنز. لکن « ایشته بوحر کتله
 عقل ایردیردک. بوندن دخی استنتاج
 ایده رزکه بوما کنه هب بووجهاله اجزاسنک
 بربرینی تحریکی ایله دونیور. بونک برقوؤ
 محرکه یه احتیاجی یوقدر» وحتی منکرینک
 یایدقلمی کی انکارده بردرجه دهاایلرویه
 کیده رک «بوما کنه بی بریاپان ده یوقدر. بو آلتلر
 کند ی کندیلرینه تصنع ایتمشلردر»
 دیه بیلور میسکنز؟ هم او ما کنه بی سزک تمامیه
 کوروب طانیش اولمکزه مقابل ارباب
 رصد ساما کنه سنی هنوز تمامیه کوروب
 طانیمشلردرده. علم هیئتک تاریخ ترقیسندن
 بالاقباس دراپه رک هر باده وبابلرک فقرا-
 تندن پارچه پارچه ویرمش اولدیغی معلوماتی
 خاطر کزده جمع ایله دوشونور ایسه کنز
 کوررسکنز که کشفیات هیئیه دن همان هیچ

بررسی مستقل دخی دکلدرلر. اسکندریه
 مکتبی زمانندن وحتی آنک دها اولندن بری
 بونلر قدما ی راصدین طرفلرندن کورلمش
 و حساب ایدلمش شیر اولوب متأخرین
 ایسه او کشفیات تی تحکیم و مبتنی اولدقلری قوانین
 طبیعیه بی اراءیه همت بیورمشلردر. اونو-
 تمدیکزیا؟ چند صحیفه اول دراپهر هیئتک
 ادوار ترقیسنی اوچدن عبارت کوستردیکی
 صیره ده برنجیسی اجرام سماویه نک یالکز
 حرکات ظاهره و مرئیله لرینک ترصد ایدلدیکی
 دور اولدیغنی سویلیور ایدی. بو قدما
 دوریدر. ایکنجیسنده حرکات حقیقیه لری
 ترصد ایدلمش. فقط دور سابق ترصداتنک
 حسابجه خطاسی اثبات اولنه مامش. یالکز
 نقطه نظر تصحیحندن عبارت بر موفقیت
 عظیمه ! اوت بو بیله بر موفقیت عظیمه .

چونکه ایکی بیک سنه لك برامك محصولی.
 اما اونو تماملی. فرق یالکنزجه، سیاره مزك
 مرکزی ارض اولسیله شمس اولسندن
 عبارتدر. حساباتك هر ایکی درلوسی دخی
 طوغری. شو قدرکه دراپه ر و سائرهنك
 « کشفیات جدیده !..... کشفیات
 جدیده !.... » دیه انکار واجب دعوالرینه
 قدر اباطیلی ترویج خصوصنده برونمز
 صو ققدن بر فرصتی فوت ایتیه جکلری
 کشفیات جدیده نتیجه سنده کره قری ارضه
 وارضى دخی شمسه جبل انجذاب ایله باغلا-
 مق نتیجه سنی کو ستر دکلری حالده شمسك
 هانکی رابطه ایله نره یه باغلی اولدقلرینی هنوز
 کو ستره مامش لر در. شمس سیاره لری
 سیاره لر شمسی جذب ایله برانجذاب متقابل

کوریور ایسه کده تکمیل جمله شمسیه م
 انجذابات متقابل سیله برابر یوقارو کی فقره
 دیدیکمز آیوا هونکی کی اوجی نره یه باغ
 اولدیغی کوستره مامش لدر. اوت هیئو
 شمس دخی کندی تبعه سیله برابر برسیا
 اولوب بشقه بر شمس طرفندن منجذ
 اولدیغی ظنی اورتیه قویور لر. فکر لر
 خلیالری بر شمس الشمسوسه طوغر
 صالیدیور لر. اوشمس الشمسوسه نه در؟ که
 ونوتون قانونلریله اودخی کشف اولنمشید
 هیهات! ..... اوت اوت! علم هیئتک ترقیا
 نسییه سنه خدمت ایدن بو اعظم غیرتورا
 عموم نوعیت بشریه برحس قدر شناسی!
 متداردر. لکن ایش هنوز بیتامشدر
 هنوز جالب انظار حیرت اولان مجهول

نسبتله خزینہ عرفانمزدہ کی معلومار دودہ ده
 قولاق منزله سنده درلر. معلوماتك بودرجه
 ناقصه سنی انكار و اجب کبی معظمتات دعاویده
 دلیل ایرادن دن هم قورقه لی هم اوتا نمیلدر.
 ایشته نوبت کلامی ینه دراپه ره ترك ایدیوروز.
 دیورکه :

— کپلر بولمش اولدینی اوچ قانونی نشر
 و اعلان ایلادیکی زمان بادیء امرده بونلر کنیسا
 طرفندن محکوم وردایدلایلر. اما کنیسا بونلری
 باکلشدر دیه تلقی ایتدیکی ایچون دکل! بلکه
 برطرفدن قوپرنیقك اصول هیئیه سیاه توافق
 ایلادیکی ودیکر طرفدن دخی کائناتك تصرف
 و حکومتنده قدرت الهیه یه بدل بر قانون حکمنی
 اقامه ایده جکی ایچون محکوم ورد ایلادی. کنیسا
 نظرنده جهان اوپله بر ساحه درکه آنک اوزرنده
 قدرت الهیه هیچ بر عادتہ سنتہ قاعده یه قانونه
 تابع اولقسزین اجرای حکم ایدر. بنساء علیہ

قدرت السمیه نك تجلیاتی بر قانون وقاعده یه تابع
اولمق جبروت ربانیه شاننه مغایر اوله جقمدر دیه
تلقی ایلدی. کنیسانك خلق اوزرنده کی نفوذی
ایسه دعا و عبادتله قانون طبیعت احکامنی دکشد.
یره بیله جکی وحتى اراده السمیه یی تعدیله مقتدر
اوله جنی حقنده بین الاهالی قبول ایدلمش اولان
عقیده نك محافظه قوتیله متناسب ایدی. قویروقلی
ییلدیزلرك نوع بشر اوزرنده موجب اوله جقمدری
نحوستلری تبعید ایلماك کنیسانك ید اقتدارنده در
دیه ظن اولنیور ایدی. بر قسم انسانلره کونشلی
ودیکر بر قسمنه یاغمورلی هوا لازم ایسه هر
قسمه ایسته دیکی هوایی و یرمك پاپاس طاقنك
قدرتی داخلنده کورونیور ایدی. قانون طبیعتك
احکامنی دکشدیروب کندی ایسته دکلمری یولده
خوارق اظهار ایده بیله جکلرینی ارباب اعتقاد
ممکناتدن وحتى قولای ایشلردن عد ایدیورلر
ایدی. مثلا بعض سیاراتی سیر و حرکتلرندن
منع و ایسته دکلمری قدر توقیف ایده بیلورلر دیه
اینانورلر ایدی.

اخطار ایدہ لم کہ :

— ایشہ حکمای انکار واجبه قدر
اجبار ایدن حالربو حاللردر. بونقطه نظر دن
ارباب کنیسانک عبادت و دعا قوتیله حاصل
ایده جکلری ادعاسنده بولندقلری قدرته
داثر دراپه رک سویلدیکی برقچ سوز اصلا
کافی دکلدرد. ممکن مرتبه کفایت درجه سنده
حائز قوت اوله رق برسوز سویلنمک لازم
کلورایسه دیرزکه کنیسا کنیدیسنی حضرت
عیسانک وکیلی عد ایتمکه ونبی مشارالیه
حضر تلرینک ده الوهیتنی حکم ایلمکله عادتاً
کنیدیسنی یریوزنده علی کل شیء قدیر اولان
جناب حقک وکیلی عدایدرد. خطا ونسیان
بشریت عادیه نک شانی اولدیننی بیانیه کنیسا
ایسه بشریت فوقنده بر قدرت روحانیه پی

حائز اولدیغندن خطادن مصونیت ادعا سنده ده بولورلر. یالکیز هر ایسته یکنی یاپدر مق مثلا خرما آغاچندن کستانه و کستانه آغاچندن خرما حاصل ایتدیرمک ایچون امر ایتدیرمکی هر فصله مغیر ادب بوله رق «عبادت و نیاز و دعا» ایله اجرا ایتدیره بیلمک تواضعنی کوسستر ایدی. کنیسا نزدنده ولایتلری حکم اولمش اولان ذواتک مقداری بیکرله تعداد اولنور بونلرک هر برینه برچوق خوارق اسناد ایدیلور. بو حسابجه میلیونلره واران خوارق قانون طبیعتده لایتغیر براتحاد آرامغی کولنج اوله جق داعیه لر منزله سنه ایندیرر. «عاده الله» و «سنة الله» و «فطرة الله» دینلن وهانکی لفظ ایله تعبیر اولنور ایسه

لنسون مقتضای ذات و اراده ازلیه
 تقدیر ازلی مبنالری دیمک اولان شیر
 نیسا نظر نده بو قدر. عظمت و جبروت
 لاییه بو صورتده تحریف ایدلمش اولور ایسه
 و دعوالری رد و انکار ایامک موحد لر
 نزه لر مسبح لر ایچون بر دین قطعی بر
 وظیفه قطعیه اولور. ایمدی کنج متفکر من
 و متفنن و ذکی اولاد و اخوان من و اروپا جه
 ارباب علوم و فنونک انکار واجبیه قدر
 وارد قلوبی بر نظر قاصرایله کوره رک کندی
 دین حق لرینک تسبیح و تنزیه و توحیدینی
 امر ایلدیکی جناب ذوالجلالی خفیف
 مشربانه بر قید سزلق ایله تلبقی یه یلتنه جک
 اولور لر ایسه پک یازیق ایتمش اولور لر.
 تحصیل ایلدکلری علوم ایله شو انکار

آردسندہ توافق دخی بولنیوب تناقض
 بولنور. چونکہ اکتساب ایلدگری معا-
 رف کنیسانک نیجه تحریفات ایله حقیقت
 ازله سندن حقه ارمش اولدیغی ربوبیتی
 تحریفات مذکور ددن تجرید و تنزیه اید نیجه
 بقیه صانعت و ربوبیت اوילה بر صورت
 حقیقه ده پیشگاه اهل ایمانده تجلی ایدر که
 ایشته قرآنک ایمانه دعوت ایلدیکی الوهیت
 دخی بوندن بشقه هیچ برشی دکلدر. متانت
 کوستر ملی صبر ایتلی تتبع و تحقیق و تعمیق
 ایلملی ده حقایق اسلامیه یی نتایج باهره علوم
 ایله بالمقایسه و التطبيق پیدا اید یله جاک فکری
 عقیده یی ایمانی اکا کوره تقویه و تحکیمه
 چالشملی. بحثک مابعدی بوبابده بر چوق
 نقاط ایضاحیه یی حاویدر. نقاط مذکورده

انتقال اچسون نوبت کلامی ینه دراپه ره
ویره لم. سوزنده دوام ایله دیورکه :

— نوتون زمانندن اولکی عصرده « پرو-
تستانلغك ظهوری » دینلن دینی و سیاسی برتبدل
مهم وقوعه کلش ایدی. بوتبدل هر نه قدر فکر
بشرك حقوقنی تأمین ایتامش ایسه ده دین نامنه
موجود اولان قیود مانعه یی کوشلتمش ایدی.
پروتستانلغك منتشر اولدینی یرلرده نوتونك
آثارینی محكوم ایده جك کیمسه بولنمیوب یکی
مذهبك پاپاسلری بومسائل ایله پك آز اشتغال
ایلمکده ایدیلر. پروتستانلرك انظار ایهیتی یالکیز
دشمنلرینك یعنی قاتولیک مذهبك حرکاتنه
منسوب و منحصر ایدی. براز صکره بوجهتدن
امین و راحت اولدقلری زمان پروتستانلق تجددات
فکریه سی دخی بر طاقم انقساماته دوچار اولدی.
اوله بر صورتده که بوانقساماتدن پیدا اولان
فرقه لر دخی بر بریله رقابت و خصومه حصر
اشتغال ایلدیلر. لوتریه نلر و قالونیستلر و نه پیسکو

پالر و پره سبتیدر یه نلر یکدیگری علیهنده نوتون
قانونلرندن زیاده استفاده ایده جک مسائل
بولمقده ایدیلر .

اخطار ایده رزکه :

— مبادی ظهورلرنده و حتی ظهور-
لرندن برچوق زمان صکره لره قدر پروتستا-
نلرک دخی علومه کوسترمش اولدقلری
خصوصتی بوندن اولینه دراپهر یازمقده
ایکن شمدی بوراده نوتونک آثارینی منع
ایلمدکلری و آنرله پک آز اشتغال ایتدکلری
حقنده کی سوزلری ایلرویه سورمسی جناب
معلم ایچون تحف بر غیرت صایلمزمی؟ برقاچ
یرده اخطار ایتمش اولدیغمز وجهله دراپهر
اصل خصوصتی قاتولیکلره حصر ایلا یکنندن
پروتستانلق ایچون دائماً سوزک یموشاقلرینی
آرامقده و یازمقده در. ال طوغریسی

مطلوب ایسه دیرزکه بالاخره پروتستانلق
 دخی واقعاً تعرضدن زیاده تدافع ایچون
 قلیجه ال صونوب ده سنه لرجه دوام ایلیان
 محابات دینه ایله اوروپانک برچوق ولایتلری
 آل قانلره بویاندیغی ونصرانیتده دین ایچون
 جنک اولیوب یالکیز وعظ ونصیحت ایله
 نصرانیتک انتشار ایتدیکنه دائر جلدلری
 طولدیران روایاتک ماهیت صحیحه سی بو
 محاربات ایله دخی میدانه چیقدیغی اثناده پرو-
 تستانلق علومی حمایه دکل عادتاً اهمالاً نزاع
 علم و دینه اشتراک ایچون وقت بوله مامشدر.
 یوقسه حقیقت حالده علومک میدانه قوید-
 یغی اوکر چک شیلری اوزمانلر دکل آحتی
 بوزمانلر بیه پروتستانلرک برقبول دینی ایله
 جدأقبول ایتمش اولدقلرینه قولای قولای

اینانہ میز. ہرہانکی قوم نہ نام ایلہ اولورسہ
 اولسون الیوم اللہ بولنان کتب عہد عتیق
 وعہد جدیدک سماویتلرینی اعتقادایدہ جک
 اولورایسہ حقایق علمیه ایلہ باریشہ بیلیمک
 اوقوم ایچون قابل اولہ مز. یا اوکتابلری
 اہمال ایتلی ویاخود حقایق علمیه نک آنلردہ کی
 محتویاتی تخریبلرینہ قارشو کوز یومہ لی کہ
 دراپہ رک شوقوجہ جلدہ درجہ شدتی
 کوستردیکی علم و دین منازعہ سنی برپاموق
 ایملکی ایلہ اولسون بر نقطہ مصالحہ یہ
 باغلامق ممکن اولہ بیلہ. ایشتہ بواہمالی
 دراپہ ک کندیس ییلہ اعتراف ایدیور.
 دیورکہ :

— اشبو مذہب غوغالرینک پیادہ ایتمش
 اولدقلری کورولتیلر پاطرتیلر سایہ سندہ درکہ
 نوتونک او کشفیات صحیحہ سی احکامنک نرہ لرہ

قدر واره جفنه پروتستانلرجه دخی دقت اولنه.
 میه رق ولزومی درجه سنده تفتیش ایدیه میه رک
 طرف طرف قوی و محکم بر صورتده یرلشوب
 تأسس ایتشد. حال بوکه بو کشفیاتک اهمیت
 ذکر اولنان مذاهب اربابنک سبب جنک وجدال
 اتخاذا ایلدکلری عقیده لردن دهها زیاده بیوک
 ایدی. زیرا کشفیات مذکوره یالکز کپلرک
 قانونلرینی و شمسک مرکز عالم اولدینی حقنده کی
 حقایق تصویب و تأیید اتمکله قالمیوب پاپاسلر
 هر نه دیرلرایسه دیسونلر شمسک بهمه حال مرکز
 عالم اولمسندن فضله مطلقا مرکز عالم شمس
 اولسی لازم کله جکنی و بوندن بشقه حقیقت
 بولنه میه جغنی ده تأیید ایلور ایدی. حتی بو
 مرکزیتک بر اقتضای ریاضی نتیجه سی اولدیغنی ده
 کوستروب بوندن بشقه بر شیئه ریاضه احتمال
 و یریه میه جکنی ده اورتیه قویور ایدی. ایدی
 بو احوالک معنای حقیقیسی نه در؟ شودر که
 جماء شمسیه نک حرکاتی بر خالقیت وربو بیتک
 مداخله سیله هیچ بروقتده مختل اولمش دکلد.

زیرا جمله مذکورہ بر قانون لایتغیرہ تابع اولوب
او قانون لایتغیر دخی مقتضیات ریاضیہ دن بر
اقتضادر .

دیرز که !

— ایشته پروفسور جنابلری

یوقارودن بری برچوق صحیفه لری طولدیران
سوزلری بر ساقز چیکنرکی چیکنه یه
چیکنه یه دوداقلری آراسنده یواش یواش
شیشرمکده بولندینی ساقزینی نهایت
« پیت ! » دیه پیتلاتدی . هم ده نه قدر تحف
بر صورتده ؟ شمس مرکز عالم اولور ایسه جمله
شمسیه نك حرکاتی بر ربوبیتك مداخله سیله
مختل اولمز ایش . عجبامرکز عالم ارض اولور
ایسه مختل اولور می ایش ؟ ایکی بیک سنه دن
متجاوز براوزون زمان ظرفنده جمله
سیاره مزك مرکز ارض اولدینی اعتقاد

ایدیله کلورایکن جمله شمسیه مزك حرکاتی
 دکشمش ده مرکز عالم شمس اولدیغی اعتقاد
 ایدلدکن صکره می دکشماش؟ مرکزیت
 شمس بر قانون لایتغیره تابع اولوب قانون
 لایتغیر دخی مقتضیات ریاضیه دن براققتضا
 ایمش ده مرکزیت ارض هیچ بر قانون
 لایتغیره تابع و او قانون مقتضیات ریاضیه دن
 براققتضا دکلی ایمش؟ جانم واجب تعالادن
 استغنا مسئله سی کی صوک درجه لره قدر
 مهم و معتنا بر مسئله ده تاریخ ترقیات هیئیه-
 دن صحیفه لر طولیسی نقلیاتدن صکره اثبات
 مدعا ضمننده سویلنه جك سوزلر بوقدر
 خفیفانه می اولمیدرلر؟ هله شوصوک سوزك
 ماهیت فیه سنی براز تحرییه کیریشنلرك
 حیرتلی آرتدقجه آرتماق قابل دکلدرد.

مادام که جمله شمسیه نك حرکاتی لایتغیر
 بر قانونه تابع ایمش بر الوهیتك بر ربوبیتك
 تصرف و تحکمنه لزوم یوق ایمش ده بر اقتضای
 ریاضیدن عبارت ایمش! عجباشو «اقتضای
 ریاضی» سوزینی كرك دراپه ر و كرك سائر
 استعمال ایدنلر آنده بر معنای واضح
 بوله رقی استعمال ایدیورلر؟ چونکه
 بوسوزی ایشیدنلر بونده بر معنای واضح
 بوله مزلر. علوم ریاضیه بیاملدکری ایچون دکل.
 علوم ریاضیه بی یلمیانلر بوسوزدن دکل آ
 بوندن دهها پك چوق واضح سوزلردن بیله
 برشی اکلایه مزلر. علومه دشمن اولانلرده
 دکل، زیرا اعدای علوم نه اکلا دقلری ونه ده
 اکلامدقلری سوزلری قوری قوری یه
 برتهور متعصبانه ایله ابطال ورد ایلمکدن

چکنمزلر. بوسوزی اصل علوم ریاضیه اربابی
اکلایه منز لر. زیرا « نه سه سیه ماته ماتیق » دیه
تعبیر ایدیلن و طر فمزدن « اقتضای ریاضی »
دیه ترجمه اولسان شیده بر « موجب »
بر « مسبب » معناسی قصد ایدلمشدر. هم ده
مسبب حقیقی تعالی و تقدس حضرتلری
مقامنه اقامه ایچون قصد ایدلمشدر. حال
بوکه احکام ریاضیه ده بو موجبک بومسببک
یوقدر. بلکه بر ایجاب و بر اقتضانک کیفیت
و حکمتی واردر. مثلاً ایکی کره ایکنک درت
ایتمسی کیفیتنک مسبب و موجبی اولان شی
علوم ریاضیه دکلدرد. ایکی کره ایکنک درت
ایتمسی بر حقیقت ازلیه در که کیم بیلور نه قدر
بیک سنه صکره علوم ریاضیه بالتشکل
بو حقیقتی کوره رک بونک نصل بر مسبب

و حکمتہ مبنی اولدیغنی ده میدانہ قویمشدہ.
 سوزک دها آچینی احکام ریاضیہ خالق
 و متصرف کائنات اولہ مز. بلکه خالق
 و متصرف کائناتک خلقت و تصرفندہ کی
 حکمتی کوستر بر قانون اولور. دراپہر
 و امثالی کندی قارشولرنده صفات ذاتیہ
 و ثبوتیہ حقیقیہ ایله متصرف بر خالق کورمدہ
 کلری و کندیلرینه خالق و متصرف دیہ
 کوستریلن شیئک عہد عتیق و جدیدہ
 صفات ذاتیہ و ثبوتیہ سی تصویر اولنان بر
 بنی اسرائیل ربندن عبارت بولندیغنی و او
 رب کندی کندیسنی «رب اسرائیل» دیہ
 توصیف ایدہ رک اسرائیلدن بشقہ ملتہر
 آنک قوی اولماق حیثیتیلہ آنلرک باشلرینی
 سیوف اسرائیلہ کسدر مکده قلاغوزلق

ایتدیکی وبوکبی احوالده ایسه فی الحقیقه
 خلقت کائناتی و آنک تصرفی انوار علومدن
 مستیر اولان فکر لره قبول ایتدیره جک
 ازلی وابدی براراده و قدرت ولایتغیر بر
 تصرف بر حکومت کور یله مدیکی و کور یله
 میه جکی سبیلرندن طولای جمله شمسیه نک
 حرکات منتظمه سی کی معظمت احوالی
 اوصفتلرده کی بر ربه چوق کور مک و کائناتی
 او یله بر ربدن مستغنی کوسترمک بواقفدیلر
 ایچون پک قولای اوله بیلور. بنی اسرائیل
 صیق صیق عهده وفاسزلق کوستردجهر ب
 اسرائیلک نه قدر مأیوسانه غضبلاندیغی
 و صکره تجدید مصالحه یه ینه رضا کوستردیکی
 و حتی کندی طرفندن کمال امنیتله انتخاب
 ایدیلن رؤسا و پیشوا یانک ده کندی امر

ورضاسنه مخالف حرکتلرندن طولای
 نصل محزون قالدینی حقنده الیوم الده بولنان
 نسخ توراتیہنک حاوی اولدقلری حکایات
 محرفه فی حقایق علمیه ایلہ توفیقہ احتمال
 کوریلہ بیلورمی که کائناتک خالق ومتصرفی
 حی و قیوم اولان حضرت ذوالجلال
 والا کرام آندن عبارتدرده آندن بشقه برشی
 دکلدردیه قناعت حاصل اوله بیلمسون؟ الوهیت
 وربوبیتی برده قرآن کریمک تعیین بیوردینی
 نقطه نظر دن تأمل ایتلی وصفات ذاتیه
 وثبوتیه الهیهنک مجموع احکامی اوواجب
 الوجود حقنده نصل برفکر سالم حاصل
 ایتدیکنی کوروب دوشونملی وازجمله
 « فطرة الله التي فطر الناس عليها لا تبديل
 لخلق الله » نقطه نظرينه جان کوزینی تطبیق

ایلم ملی ده حقیقت واضحی او منظره دن
 کور ملی. بوندن مقدم «سنة الله» و «عادة الله»
 و «فطرة الله» تعبيرات جلیله سنک الیوم ارباب
 علوم نزدنده کی «ناتور» و «فورس نه ماتیه»
 تعبير لرینک بعد التصفیه صحیح اوله بیلن
 اقسام معانیسنی حاوی اولدقلرینی عرض
 ایتمش ایدک. بونی حضرت قرآن بوکی آیات
 کریمه ده بالکلیه مرتبه بداهته قوی مقده در
 و بوکلیه بی دیگر جهته کی «خلق» کلمه سی ده
 تفسیر بیوریور. خلاصه حکم شریفی
 «اوفطرت که او خلقت که حق تعالی مخلوقاتنی
 آنک اوزرینه یار اتمشدر او خلقت الهیه ده
 اصلا تبدیل تغیر یوقدر» صورتنده در.
 ایمی قدرت انیه بو وجهله اراده اولندی
 حاله آرتق مجامیع خرافیه ده شویله دینلمش

بویله حکایه اولنمش دیه دعوائی انکار
 واجبه قدر واردرمق عالم وعاقل اولان
 بر آدمک کاری دکدر. کتب سلفده خالق
 ومتصرف کائنات جلت عظمته حضرتلرینی
 پاپاس او یونجاغی مرتبه سنه ایندیرمک نصل
 بر تفریط ایسه آنک فطرت و خلقت ایچون
 قویدینی قانونی عین ربوبیتدر ظنیه واجب
 ومقتضی وتعیر آخرله لابدولاجرم اولان
 وجود باری بی انکاره قدر وارمق دخی
 اکامتناسب بر افراطدر. « اقتضای ریاضی »
 دنیلن شیئه بر ازدها یوقاروده دراپهک کند.
 یسی دخی « قانون » تعبیر ایلیمور ایدی.
 بر قانونک حکمنده کی قوت مسامدر.
 باخصوص که قانون الهینک! ایشته اصل الله
 کتابی اولدیغنه علومک دخی قناعتدن بشقه

دیه جکی اوله میان وعکسنی اثبات ایچون
 ایراد برهانه احتمال کور یله میان قرآن کریم
 دخی بوقانون الهینک لایتغیر اولدیغنی انظار
 حکمت و عبرتمزه وضع ایدیور. علوم
 وفنون ایله بو حقیقتی برقات دهها وضوح
 میداننده کوره ک قبول فی ایله قبول ایتک
 مقتضای عقل و علم اوله جنی آشکار ایکن
 اوقانونک کندی کندیسنه تقنن ایتدیکنی
 بالتخیل مقتنی انکاره قالدشمق نه بیوک
 مناسبه تسز لکدر. بونه یه بکزر بیلور میسکزر؟
 بر حکمدارک فرمانتی کندی کندیسنه تصدر
 ایتمش خلیاسیله اصل حکمدارک موجو-
 دیتنی انکاره بکزر. بویولده کی سوزلر یهود
 ونصارایه قارشوبلکه سویلنه بیلورلر. حتی
 سویلنملیدر لرده. فقط اسلامه قارشواصلا

سویلنه منزلر. زیرا اسلامك تسییح و تنزیه
 و توحید ایله ایمان ایلدیکی رب العالمین الده کی
 توراتلرده انجیللرده تصویر اولنان رب یهود
 و نصارادن عادتا بالکلیه فرقلی برشیدر.
 علوم و معارفك دراپهر و امثالی طرفندن
 جلدلر طولیسی تفصیلات ایله تقدیر و تبشیر
 ای دیلن ترقیاتی هپ او قرآن کریمك انظار
 حیرتمزی طرف سبحانیسنه دعوت و جاب
 ایلدیکی وحده لا شریك لهك عظمت قدرتی
 تأمل و تفکر خصوصنده بزاهل اسلام اچون
 شرح و تفسیر خدمتی کوره جك معلومات
 نافعہ دیمکدرلر. ایشته دراپهر بویولده کی
 تفصیلاتك برچو غنی دها ایراده کیریشیور
 دیور که:

— برنجی هر شلک نرصدات تلسقوبیه سی

کندیسنه کو سترم شد رکه سماءه بر چوق چفته
 کو کبلر دخی وارد ر . بونلر یالکیز بزه نسبتله
 عینی خط اوزرنده بولند قلی ایچون بویله
 تسمیه اولنمش دکلدر لر . بلکه حکمت طبیعیه جه
 دخی بونلر بر برینه صر بوطدر لر . بری دیکرینک
 اطرافنده دونر . بونلر حقنده کی ترصداته ایکنجی
 هرشل دخی دوام ایلدی . دب اکبرده روجه
 ۵ حرفیله اشارت اولنان چفته کو کبک قطع
 ناقص شکنده کی محرکی ساواری طرفندن تعیین
 اولنوب مدت دورانی الی سکیز و بر ربع سنه
 اولدینی کو سترلدی . اکلیله ینه روجه ۵
 حرفیله اشارت اولنان دیکر بر چفته کو کبک
 محرکی دخی هیند طرفندن تعیین اولنوب مدتی
 ۷۳۶ سنه اولق اوزره حساب ایلدی . بویکی
 شمسک بر محرک قطع ناقص داخلنده کی حرکتی
 بزی طانیغه مجبور ایدر که ثقلت وانجذاب قانونی
 بزم جمله شمسیه مزک اوته طرفنده دخی احکامنی
 اجرا ایتکده در . تلسقوبلر هانکی مسافیه قدر
 کوره بیلیمکده ایسه اومسافه لرك کافه سنده قانون

مذکوری صراعی کور مکده یز . بوسبیه مبنیدرک
 دالنبرغ آنسیقلو پدی مقدمه سنده « بتون کائنات
 خلقت واحده دن عبارتدر . هپسی عینی حقیقتدر
 عبارتدر » دیمشدر .

همان اخطار ایده رز که :

— ایشه دالنبرغ دخی ولو که من غ
 تعمد اولسون « لا تبديل لخلق الله » سر
 واقف اولمشدر . استاد محترمز مکرمت
 موسی کاظم افندی حضرتلری شوراجه
 برارشاده عنایتله بیورمشلردر که : غ
 المتکلمین اجسامک متماثل اولمسی د
 ایشه بودیمکدر . سمت رأسمزده بزه
 یقین اولان قمر خلقت نقطه نظرند
 ایسه وهانکی قوانینه تابع اولیور ای
 نبتون کی اک بعید سیاره ویاخود دیز
 اک بعید شمس لر دخی قمره متماثل

اول نورلر . كذلك ير يوزنده اك مكمل
حيوانده حيات نه ايسه اك غير مكمل
حيوانده دخى حيات اودر . بويالكز
شمدى بويه دكل من الازل بويه در .
« سنته الله التى قد حلت من قبله ولن تجد
لسنة الله تبديلا » سوزده ينه دراپهر
دوام ايدييور . دييوركه :

— ايمدى بونلردن جمله شمسيه و جهان
مكوكب شوحيات و موجوديت عالمنه الله طرفندن
سوق اولنه رق كلكلرينى و جناب حقك اراده
ذاتيه سى بونلره بر قانون طرح ايدوبده او قانون
اوزرينه بونلر كندى حركتلىرى تنظيم ايله .
كارينى استنتاج ايتلى يز ؟

ديرزكه :

— معلم دراپهر بوسسوالنه قارثلىرى
طرفندن انكار ايله بر جواب ويرلمسنة منتظر

ایسه ده بز بویله بر جوابدن صون صمدانی یه
 صغینورز. بالعکس بز کندیسندن صوراً-
 رز که : یانه پی استنتاج ایتلی یز؟ بونلرک عالم
 کون و مکانه کندی کندیلرینه قوشه قوشه
 کلوب اورقص آسمانیلرینی دخی کندی
 کندیلرینه اجرایه باشلادقلرینی می استنتاج
 ایتلی یز؟ نعوذ بالله تعالی من ظلمة البغی
 والعناد! ایشته اصل بغی و عناد بودر. هم ده
 مرتکبری آجیمقدن زیاده نفرته لایق
 اوله بیله جک بغی و عناد بودر. بو قدر علومی
 تحصیله صرف اولنسان امکله واره واره
 نهایت بویله احمقجه سنه برانکاره وارمق ایچون
 اوله جق ایسه اوز حمتله نه دن کیرملی ایدی؟
 اک جاهل بر آدمک شو یولده برانکاری
 باری کوزی قپالی برانکار اوله جفی جهتله

بلکه ده شایسته مرحمت کوريله بیلورایدی .
 دراپه رك تكليف ایلدیکی انکارایسه کویا
 کوزی آچیق برانکار اوله جق . بتوفیقه
 تعالی بوابلهانه ودها طوغریسی ابلهفریبانه
 سوزلره قارشو فن دائره سنده سویلیه جك
 سوزلر مز چوقدر . قریباً صیره لری
 کلدجه سویلیه جکز . فقط بوراده اصل
 مناسبت دوشدیکی جهته اولا برازجغنی
 سویله مش اولدیغمز برسوزی تکراردن
 چکنمیه جکز که : اکر نوتونلر کپلر کی غالیله لر
 فلانلر او کوزل کشفیات هیئیه لرینک انجام کار
 بر صنف انسانلری بویله ابلهانه بر صورتده
 دوچار کفر ایده جکلرینی بیلسه لر ایدی
 او موفقیتلر ندن طولای بیك پشیان اولورلر
 ایدی . خدمات علمیه لر یله شان انسانیت

مراتبك الكباليرينه صعود ايتمش اولان
 بوذوات كرامك ترجمه حاللری اصلا مجهول
 دكلدر. معیشت خصوصیه لرینه اخلاق
 وعادت لرینه وارنجیه قدر هر حاللری ضبط
 وتحریر اولنمشلر در. ایمی دی کمال افتخار ایله
 دیرز که بونلرک هیچ بریسی منکر خدا
 دکل ایدی. بویله برومه دن برانکار مطلق
 هیچ بریسنک خاطرندن کچمز ایدی.
 بونلر هر کشفه موفق اولدجقه صنع
 وقدرت الهیهنک برسرینه ده اواقف
 اولدق دیه سونجیلرندن سجده شکرانه
 قایانمق درجه لرینه کلورلر ایدی. عالم لرینی
 توسیع وتعمیق ایتدجکه کبریای ذوالجلاله
 حیرتارینی اونسبتده آرتدیرلر ایدی.
 اوت بونلر پاپاس طاقنک تصویر ایتدکری

ربوبیت ایلہ آثارندن بالذات استدلال
 ایتدکری صانع کائنات آره سنده بر بیوک
 عدم مشابہت بولورایدیسه ده بومشاهده لری
 کندیلرینی انکار الوهیتہ دکل تنزیه وتسیح
 الوهیتہ سوق ایدر ایدی . نوتونلرک
 کپلرلرک فلانلرک کندی عصرلرینه کوره
 مقابالمری اسلامدهده کورلمشدر. فارابیلر
 علی قوشجیلر اولغ بکلر ابن سینالر ایشته
 بزم تیشو براهه لریمز نوتونلر مز فلانلر.
 مزددرلر. بونلردن بعضیلرینک زیحجری
 وعادتا جمله سنک حسابات فلکیه لری حالا
 اوروپاچه ایادی مقبولیتده تداول ایتدکری
 معلومدر. اونوتما لیدرکه دراپنه رک کندیسی
 دخی اسلامک علم هیئتہ ایتدیکی خدماتی
 بوندن اولکی بابلرده اوزون اوزادی یه

هم ده مع التقدير والتحسين يازمش ایدی .
 يالکز اسلامك دكل اسلامدن مقدم يوناني لرك
 كلدانيلرك الكاسكى زمانلره قدر واران
 كشفيات هيئيه سنى ده حكايه ايتمش ایدی .
 ايمدى كمال اهميت و حكمتله دوشونمليدركه
 اسلامده ترقیات هيئيه حكماى اسلاميه
 ايجون سمت انكاره طوغرى يول دكل آ
 چيغر بيله آچامش وبالعكس حكماى
 مشار اليهم توسيع معلومات ايلدكجه ايمانلرينك
 قوتى آرتمشدر . يالکز اسلامده دكل
 يونان و كلدان بت پرستان اهل هيئتى مياننده
 بيله تدقيقات فلكيه كيمسه يي انكار صانع
 سوق ايتماشدر . بوبابده نصرانيت عالميله
 اسلاميت عالمى آراسنده اجرا اولنه جق
 مقايسه نه قدر عجيب اولور! اوروپا اهالي سنى

عموماً جاهل وعادتا نیم وحشی اولدقلری
 برزمانده شارلمان کی: جبارہ نک قدرت
 سیوفیلہ برخرستیانلق توره مش « قله رژه »
 دینلن برهیئت رهبانیہ النده بودین انواع
 اعتسافات جاهلانہ یه وسیله و واسطه اولمش
 صکره عربلرک ثمره تعلیمی اوله رق ینه او
 اوروپاده برصبح صادق معارف انفلاقیه
 تنور ایدن کوزلر بوجہالتک ماهیت صحیحہ
 سنی تقدیر ایدہ رک عقللرینی باشلرینه
 طویلامغه قالقشمش لر علوم وعقوله اویمایان
 شیلری انکار ایتمشلر شبهه یوق که پک ده
 اصابت ایلمش لر نفیک نفیدن بر اثبات
 حقیقه جنی کی جهل و خطانک انکارندن
 دخی علم و صحت حقیقار بوکا مقابل باقکزر عالم
 اسلامیتده نه اولمش: طاشدن قومدن بشقه

جالب نظر بر ماهیت جغرافیة سی اولمیان
چولده وجهالت و امیتدن بشقه عنوانی
بولنمیان بر ملت نزدنده بر مشکات حقیقت
اویانمش . آنک انواری بریاندن اسکندریه
و سوریه و دیگر طرفدن مزاپوتامیا
و ایران کبی من القدیم علومه منسوبیت
و علومده ترقی و مسابقت ایله مشهور بولنان
یرلر سرایت ایتمکله باشلامش . بویر لرده کی
علما و عقلا « هاه ! ایشه آرادیغمز
بوایدی . « دیه او نوری از دل جان حسن
تلقی ایدرک روشنی چشم عرفانلرینی توفیر
ایتملر . « قلیچ قوتیله ! .... » می ؟ عفوایدر .
سکزر . اوافترالرک اویالانلرک موده سی
جو قدن کچمشدر . نفوس موجوده سی ایکی
ایله اوج میلیون آره مسنده آنجق تخمین

ایدیله بیلن ملت نجیبه عربك یوزلرجه
 میلیون اقوامه قلیچ قوتیله غالب وصاحب
 اوله میه جقلرینی فکر بشر دوشونمش
 بولمشدر. بوانتشارك یالکز حقیقت قوتیله
 میسر اولدیغنی بوکون تاریخ تصدیق ایتمشدر.
 نوراسلامی قبول ایدن اقوام آنکه او قدر
 قوتلی بر صورتده تنور ایلدیلرکه عقاید
 قدیمه لرینی بالکلیه اونوتدیلر. بوراسی
 حقیقه پک زیاده جالب نظر بر کیفیتدرکه
 خرسیتیانلق نه یونانیلره نه لاتینلره بت
 پرستلکی اصلا اونوتدیرمدی : هر مسلر
 ژوپیترلر اولاد و عیال لر یله برابر حالا آنلر
 میاننده یاشامقده درلر. بتون افکار
 شاعرانه لری بتون احتساسات صنعتکارانه
 لری هپ او مخیلات قدیمه نك تحکم و تهکمی

التندہ درلر. نچون؟ یاخرستیانلق دراپہرک
 ابواب سابقہ دہ کندیسنک دخی اثبات
 ایتدیکی وجهله بت پرستک درجه سنده بیلہ
 علوم وعقوله مطابق دکلدرده آنک ایچون.
 یالکز دراپہر دکل بتون اوروپا محررلری
 بو حقیقتی بویله جه یازمقدمہ درلر. هله دراپہرک
 بو تفصیلات ایله طول دیردینی بابلر ایشته
 بوجلدک حالا صاغ المز ایله طوتمقدمہ
 بولندیغیمز یاپراقلری ایچندہ درلر. اوزاقدہ
 دکل! تکرار آچوب اوقومق بر حمله دہ
 ممکندر. اسلایمده ایسه آنک حقیقتی عقاید
 باطلہ قدیمہ ایله قیاس بیلہ قبول ایدہ مدیکندن
 عربک لاتلری هبللری وعجمک یزدانلری
 اهرمنلری یونانک زوسلری هر مسلری
 عرب نزدندہ نسیا منسیا حکمتہ کیردیلر

هب بومصرو سوریه وانا طولی و مزاپوتامیا
 وکردستان وایران و ترکستان اقوام
 مستسلمه شدند ظهور ایدن یوزلرجه
 بیکلرجه نوتونلر باقونلر ده قارتلر سپینوزالر
 قانتلر ره نانلر فلانلر مکتسبات علمیه ده
 نه درجه لره قدر ایلر ولدیلر ایسه حقایق
 اسلامییه بی اوقدر واسع بوله رَق ایمانلر نی
 قوتلند یردکجه قوتلند یردیلر ده دراپره
 و امثالک اخبار لرینه وفی الواقع تازیخک دخی
 تصدیقنه کوره اوچ درت یوزسنه دن بری
 اور و پاده علم ایله دین جنک ایدیور ایمش، عالم
 اسلامیتده ایسه بیک اوچ یوزسنه دن بری
 بویله بر جنک هیچ بر زمان وقوعه کلامشدره
 بوکون دخی یوقدره، بیک یوزسنه دن بری
 دین و علم نوع بشرک تزینات مادیه و معنویه

سنه ال بر لکيله چالسه کلشردر. بوکون دخی
 اویله جه ال بر لکيله چالشمقده درلر.
 ایمدی شو حقیقت واضحیه واقف بولنان
 بر مسلمان دراپه رک بر چوق تفصیلات
 نتیجه سنده «ای ایمدی بو تفصیلاتدن جمله
 شمسیه و جهان مکو کب شوحیات و موجو-
 دیت عالمه الله طرفدن سوق اولنه رق
 کلدکلرینی و جناب حق اراده ذاتیه سی
 بونلره بر قانون طرح ایدوبده او قانون
 اوزرینه بونلر کندی حرکتلرینی تنظیم
 ایلدکلرینی می استنتاج ایتلی یز؟» سوزلرینی
 کوردیکی زمان حیرتی نصل تسکین ایده-
 جکنی بیله مز. بو حیرتله بر تأمل ایتدکده
 دراپه ر و امثالک شو یولده کی ادعالرینی
 نه به بکزه تور پیلور میسکنز؟ مثلاً عمری

برکونجکزدن عبارت بولنان زبابك آیدم بر
 قورولور برساعتك ویاخود آقارصوایله
 ایشلر بردکرمانك قارشوسنده بولنه رق تأملات
 حکیمانه یه کیرشمسنه بکزه تور. آنك عمری
 دکل آ اجداد و آبادن منتقل خیالی بیله
 بوساعتك بودکرمانك اصلنه قدر وارمغه
 کافی اوله میه جغدن دوشنه طاشنه نهایت
 بوساعتك بودکرمانك من الازل بویله ایشله یه
 کلدکلی کبی الی الابد دخی بویله ایشلیه
 کیده جکنی حکم ایدی ویرر. بزم پروفور
 دراپهر هانیابر قانوندن بحث ایدیور ایدی.
 او قانونك حکمی حقایق علمیه یه مستند
 بولنیور ایدی. قوانین میخانیقیه یی ایلرویه
 سوریور ایدی. اجسامده اصل اولان
 بطائتدر حکمی دخی بوقانونك احکامندن

دکلیدر؟ برفضای خالی ایچنده وقوعه کان
 حرکت ایچون دوام تصور اولنسه بیه
 بر حرکت قسریه ایچون حالاده تحریک ایدیور
 دیه دوشونمکه او قانون مانع اولزمی؟ ده
 شوبابک ایچنده یقین صحیفه لرده اجزای
 فردیه بر برینی تحریک ایتینجه بر جسمک
 تحریک ایده مدیکنی سویله یور ایدی.
 قومشولرینی تحریک ایده جک اولان ایلک
 جزؤ فردلر او حرکتلری کندیلرندمی
 طوغوریورلر؟ یوقسه خارجدن بر قوه
 تحریکله اثری اوله رق اولاکندیلری بالتحریک
 متعاقباً دیکرینی می تحریک ایدیورلر؟
 اجرام فلکیه بر برینی جذب ایده رک
 و سور و کله یه رک دوند کله حالده ایلک
 حرکت قامچیسنی اوران ال هانکیسیدر؟

سیاره لری شمس جذب ایتدیکی حالدہ
 شمس لری کیملر جذب ایدیورلر؟ بزم
 شمس مزایله شمس سائرہ آرہ سندہ کی
 انجذاب معلوم اولوب بوانجذاب عمومینک
 نقطہ استنادی نرہ سیدر؟ ایشته بونلرک ھپسی
 بر صانع تعالیٰ و تقدس حضر تلرینک وجوب
 وجودینہ دلالت ایتدکلری حالدہ استنتاج
 معکوس قیلنندن اولق اوزرہ دراپہ رک
 بونلری انکار واجبه برهان اتخاذایدی
 ویرمسی حقیقہ حیرت افزای عقولدرہ
 نہ غریبدرکہ کائناتدن بیلدی کمز بر جزؤ
 وکائنات ایسہ برکل اولوب حزؤی بیلیمک
 ایله کلی انکار قابل اولمدینی حالدہ بوامر
 محال کوزہ آدی ریلیور. شوراجقده آرقدا
 شارمزدن بر یسنک درمیان ایلدیکی

بر حقیقت لطیفه یی حکایه ایله بوبخه ختام
 ویریرز. دیدی که: ترقیات مدنیه عالمی اولان
 اوروپا و امریقاده انسانره بر خدمت
 حسنه سی سبق ایدنلری انسانلرک یادشکرا-
 ننده تأیید اچچون هیکلر علامت لر رکنز
 ایدیورلر. نه کوزل قدر شناسلق! نه اعلا
 شکران! حال بوکه جناب واجب الوجود محیر
 عقول اولان شوکائاتی یاراتمق کبی بر بیوکلک
 اثری کو سترمش ایکن آنک حس شکرانده
 یادینی تأیید ایده جک اولان ایمانی تخریب
 ایله حضرت کرد کاری اونو تدیر مغه
 چالیشیورلر! نه قدر ناشناسلق! نه کفران!..
 ایشته سوزی ینه دراپه ره ترک ایدیورز
 دیورکه :

— یوقسه بو احوالک کافه سی بر خلقت

الہیہ آثاری اولیوب بر قانون مقتضیاتندن
اولدیغنه می اینانه جغز ؟

دیرز که :

— «خلف الہیہ» دینلن شی ایله «قانون
مقتضیاتی» دینلن شی آره سنده کی فرق
نه اولدیغنی تصریح ایلمش اولسه ایدی بز دخی
دیه جکلمزی ده اصریح اوله رق دیه بیلور
ایدک. خلقت الہیہ دن مقصدی «خلقت
توراتیه» ایسه آنک بر چوق جهت لرینی علو-
مک قبول ایتمدیکی قدر وحتی آندن زیاده
اوله رق حکمت اسلامیه دخی قبول ایده مز.
شمس و قمرک و اجرام سائرہ نک خلقتندن
اول ضیا و ظلمتک کوندوز و کیجه نک
یار اتمش اولسی روایتی کبی شیلری عقل
قبول ایتمز که حکمت اسلامیه دخی قبول

ایلسون. اسلامك حقایقنه واقف اولان
هیچ بر مسلمان بویولده کی معکوسات ایله
حکمت دینیه سنی تغیر ایتمز. اما خلقت
الهیة دن مقصد بورایه قدر بیک دفعه اخطار
ایلدیکمز خلقت منتظمه حقیقیه ایسه بونک
ایله او «قانون مقتضیاتی» دینلن شی آره سنده
بر تخالف و تفاوت کور یله مز که هانکی سنی
ترجیح لازم کله جکنی دوشونمک دخی قابل
اوله بیلسون. زیر ایالکز «قانون» دینلدیکی
زمان بونک «عقل» و «حکمت» و «قدرت»
ایله مراد ف اولمسی لازم کلوب حال بوکه
بونلر بالطبع و بای حال بر مضاف اوله رق
بر مضاف الیه نسبتاری لاید و لاجر مدر.
او حالده ده بونلره «حکمت الیه» و «قدرت
الیه» دیمک ضرورت حکمنی آوره.

چونکه بونلر او قدر عالی شیلر در که ایشته
 دراپه روا مثالی بونلرک صانعت و خالقیتلرینه
 بیله قائل اولیور. بو حالدہ بونلری ازلیت
 وابدیت شانندن اولان اول قادر قیومدن
 ماعدا هیچ بر طرفه نسبت ممکن اوله مزہ
 آنلرک « قانون » دیکلری شیئہ بزم برده
 مضاف الیه تعلیقیلہ « قانون الہی » تعیر مزہ
 آره سندہ یالکز برفرق واردر که اوده سبب
 ایله مسبب آره سندہ کی فرق قدرہ دراپه ر
 و امثالی یالکز سببی نظر حکمتہ آلوب مسببی
 اہمال ایدیور لر. مثلا اخلاط فدانہ کراز
 آشیلانور ایسہ اخلاطک محصولی کرازہ
 انتقال ایدہ جکی مسئلہ سندہ یالکز سبب
 اولان آشی بی تصور ایله اکتفا ایدوب اصل
 مسبب اولان استعداد خدادادی تصویرہ

لزوم کور میورلر. بوا یسه ناقصدر. زیرا
او کراز آشیسنی مثلاً جوز فداننه آشیلامش
اولسه قعدم موفقیت محققدر. آنلرک سببی
آلوب مسببی اهامال ایتملری یالکز قانونی
و شریعتی آلوب شارع و مقننی اهامال دیمکدر.
پروفسورک اشاعیکی سوزلری بومسائل
مهمه بی توضیحه مدار اوله جققلردر.
دیور که :

— ایشته جمله شمسیه نك بعض خصوصیات کی
لاپلاس آناره دقت ایلمشدر : سیارات ایله
پیکارینک کافه سی خارجیت عن المکزیه سی او قدر
آز برر محرك داخلنده دونرلر که بونلره هان
هان برر « دائرہ » اطلاق ممکندر. سیاراتک
کافه سی عینی استقامته طوغری وهان هان عینی
پلان اوزرنده حرکت ایدرلر. پیکلردخی کندی
حرکتلرنده ینه تابع اولدقلری سیاره لرك استقا-
متلرینه تابع اولورلر. شمسک سیاره لرك پیکلرک

کندی محور لری اوزرنده کی حرکت لری دخی
 حرکت محریکه لری استقامتنه تابع اولوب پلانلری
 دخی بر برندن يك آز فرقلیدر . بوقدر توافق
 وانتظامك بر تصادف نتیجه سی اوله بیلمسی
 محالدر . بدیهی و آشکار دکلیدرکه بو اجرام
 آره سنده بر رابطه مشترکه بولنسون؟ واضح
 وعیان دکلیدرکه بونلر حد ذاتنده يك وجود
 اولان بر قسمك اجزاسی اولسون؟
 بزدیرز که :

— اوت علومك درجه حاضره
 ترقیسندن استنتاج اولنان شی بودر . فقط
 بویله اولمقله نه لازم کلور؟ بوعقللره حیرت
 ویرن قانون انتظامك واضعنی کورکورینه
 انکار می یوقسه کمال حیرتله تصدیق می؟
 اکر بو خالقنی تصادفه حمل ایدنلر واریسه
 آنلره قارشو بویله براعتراضی سردایتسونلر .
 بزاهل اسلام ایسه جمله شمسیه کی اعظم

مخلوقات الہیہ دکل آ بر میقرو بک خلقتی
 بیلہ تصادفی اولیوب علم ازلی الہیدہ داخل
 اولدیغنه ایمان ایدرز. بوسوزلر بزجه
 مردود اولہ میہ جقلری کبی دراپہ رک
 اشاغیکی سوزلرنده علومه تعلق ایدن
 جهتلری ده مردود اولہ مز. ایشته دیورکه :

— اما جمله شمسیه نک ترکیب ایله یکی عنصر
 آندن مقدم « نه بولوز » حالنده موجود
 اولہ رق ینہ کندی محوری اوزرنده دورا دیور
 دیه قبول ایلیه جک اولور ایسه ک لاپلاسک اصرار
 ایتدیکی خصوصاتک کافه سی تسلسلات میخانیقیه
 کبی بالاقضای بربریلہ تسلسل ایدر لر . بوندن فضلہ
 او حالده سیارہ لرک و آنارک قمرلرینک وحتى
 شهابلرک حقیقت تشکللری ذخی اکلاشلیمش
 اولور . اوزمان اکلارزکه اوزاقده کی سیارہ لر
 ایلہ آنلرک قمرلری نیچون یقینده کیلردن زیاده
 بیو کدر لر؟ اوزمان عقل ایردی ریزکه نیچون

بیوک سیاره لر کوچکلردن دها چابوق دونوب
ونه دن طولای بیوک و بعیدلرک قمرلری دها
چوقدرده کوچک و قریبلرک قمرلری دها آز
و یاخود هیچ یوقدره . سیاره لرک و آنلرده کی
قمرلرک کندی محرک لری اوزرنده کی دور و حر-
کتلری مدتی تمامیه اکلارز و زخلك خلقه سندن
نشیاره لرک و قمرلرک کیفیت تشکلینی استدلال
ایدرز . الحاصل لایلاسک رأینی قبول ایدرایسه ک
شمسک احوال فزیقیه سنی بالتفهیم ارض ایله
قمرک نه کی تبدلات ژه ثولوز یقیه یه اوغرایه رق
شمیدیکی درجه تشکلی بولاقلرینه دائر طبقات
الارضک و سردیکی خبرلری دخی بحق تفهیم
ایده بیلورز .

دیرز که :

— بو ایضا حاتک کافه سی علومک
شمیدیکی درجه سیله متناسب اولوب بونلری
بویله جه قبول ایتمکده اسلام ایچون هیچ
برمانع یوقدره . زیرا بونلر هپ قدرة اللهک

تفسیری دیمک اولوب بونلراوزرنده اجاهه
 افکار ایدن ارباب حکمت اللهک قوت
 وقدرتنده کی بیوکلکی البته بواسراره
 واقف اولیان جهلادن ایی تقدیر ایدر لر.
 بوفقرده ده جمله شمسیدمزک ترکب ایلدیکی
 عنصر قبل التركب « نه بلوس » حالنده
 بولندیغی مسئله سنی اکلایه میه جق اولانلره
 اخطار ایده رزکه سماده فرنکلرک
 « نه بولوز » و بزم بعض ارباب فتمزک
 « سحاب پاره » تعیر ایتیش اولدقلری
 بر طاقم بیاض لکه لر وازدر که آنلرک
 اک بیوکی « صمان یولی » دینلن کهکشاند ر.
 صانعی انکاره قدر کوزمه آلدیران
 مغرورین حکماهنوز صانعک بیکلرجه
 آثار صنعنه برماهیت بیله تعین ایده مامش

اولدقلری کبی بونه بولوزلرک ماهیتلرینی دخی
هنوز قطعياً تعیین ایدمه مامشلردر. بونلره
دائر اولان رایلر ایچنده اک منتشرى
شموس بی نهاییه نك بریسندن صچرامش
عظیم برکتله غازیهدن عبارت اولملری
قضیه سیدر. بونلر اوغاز حالنده و محورلری
اوزرنده بیکلرجه یوز بیکلرجه واحتمال که
میلیونلرجه سنه دونه رک تکائف وتبرد
وانجماد ایله برر کوکب اوله جقلر ایمش.
جمله شمسیه من دخی عن اصل شمسدن
صچرامش بویله برغازکتله سی اولوب اک اول
نه بولوز حالنده کیم بیلور قاچ میلیون سنه
محوری اوزرنده دوندکدن صکره اول
خالقه خالق آریلوب بعده بوخالقه لرک هر
برندن برر سیاره و بعض کسور اتندن دخی

اوسياره لر اطرافنده برر قمر وجوده کلمش
ایمش. ختی زخل سیاره سنک اطرافنده
بولنان خلقه هنوز منقطع اوله رق قمر له
منقلب اولماش ایسه ده بر زمان اودخی لقمه
لقمه آریلوب قمر لر تشکیل ایده جک ایمش.
« آستروئید » دینلن وهوای نسیمی ایچنده
مرور یله شهاب لر حصوله کتورن احجار سماویه
دخی ایشته بوتشکلات اثناسنده جو فضا ده
پراکنده پریشان اوچوشان نه بولوزدن
منجمد اجسام اولدیغنی دراپه ربو فقره سنده
اشراب ایندیور ایسه ده احجار مذکوره عوالم
علویه ده بین الاجرام وقوعه کلن مصادما
تدن متحصل انقاض اولدقلری حقنده ده
برروایت واردر. بوايضاحاتی ویرمکدن
مقصود من قارئلر مزه شونی اخطار

ایتمکدر که بونلر فرضیات علمیه دن عبا-
رتدر لر. هنوز ظن درجه سنده در لر. حقایق
ریاضیه کی قطعاً تحقق ایتماشلر در. یارین
بشقہ بر ظنک بونلر یرینه قائم اولمسی محال
دکلدر. آرتق دوشونملیدر که وقوفک
بودرجه سیله انکار صانعہ قدر وارمق
نه بیوک کستاخالقدر! مباحثک ایلروسی
بوغراتی برقات دها وضوح و بداہتله کویستر-
مکده در. ایشته دراپہ رسوزندہ دوام
ایدیور. دیور کہ :

— جملہ شمسینک بویولده کی مخصوصاتنه دائر
لاپلاسک صایدینی شیلر میاننده ایکی استشنا واردر.
بونلر اورانوس ایله نبتوندر لر. کتلہ غازیہ نک
مسئلہ می بر کره قبول ایدیور ایسه آندن صکره
هرشی متسلسلا حل اولنور کیدر. لکن بونلرہ
قارشو جدی براعتراض موجود دکلیدر؟ بو حال لر

جناب قادر قیومی کندی آثار صنعندن آیروب
 تبعیده میل ایتمک صایلمازی؟ اولاتدقیق ایدلم که
 بویله برغاز کتله سی موجود اولدیغنه دائر بر ایهین
 وارمیدر یوقیدر. اشبو نه بولوز فرضیه سی اول
 برنجی هر شلک کشفیات رصدیه سی اوزرینه ایتنا
 ایتکده در. جو سمانک شوراسنده بوراسنده
 صولغون ضیالی بر طاقم لکهلر واردر که آنلردن
 پک آزی چپلاق کوزایله کورینه بیلور لر. اک چو-
 قلی غایت قوتلی تلسقوبلر ایله باقلمغه محتاج
 اولوب آنلرله معاینه اولندقدہ بونلرک برچوق
 کواکب مجتمعه دن عبارت بولندقلری اکلاشیلور
 لکن اوریون جماعت کوکیه سنده اولان بیوک
 نه بولوز کی بعضلری شمدی یه قدر اک اعلی رصد لرله
 دخی حل اولنه مامشلردر. نه بولوز فرضیه سنی
 قبوله مستعد اولیانلر بو حال بزم تلسقوبلر مزک عدم
 مکملیتندن نشأت ایلدیکی جوانی ویردی لر. اشبو
 آلات رصدیه نک ایکی درلو خدمتی واردر. بریسی
 اشعه ضیائیة نک جامعیتی وظیفه سی اولوب بوایسه
 عدسه لرینک قطرینه تابعدر. ایکنجیسی متوجه

اولدقلری اجسامك كندی صفحه لرنده رسمی
 وظیفه سی اولوب بودخی جاملك سطحلری تمامیه
 مجلاوشکل معقریتلرینك تمامیه منتظم اولسنه
 وابسته در. برنجی شرطی بیوك دوربینلر حائر
 اوله بیلور. فقط ایکنجیسنی دخی جامع اولملری
 کوجدر. كرك اعماللرنده کی قصور دن كرك بوجاملك
 كندی ثقلتلری کندیلرینی اسنه توب اکیلمه لرینه
 یاردم ایتسندن طولایی کوجدر. برکت ویرسون که
 مسئله یی حل ایچون بشقه واسطه لره ده مراجعت
 قابلدر. بو کتابك مؤلفی (یعنی موسیو دراپهرك
 کنديسی) ۱۸۴۶ تاریخنده کشف ایتش
 ایدی که بر جسم صلبی مضینك انکسار ضیا سنده حصوله
 کلن خطوط ملونه متادی اولوب خطوط مضیه ومظلمه
 یوقدر. آندن مقدم فرونه وفر کوستر مش ایدی که
 مضی حالنده بولسان غازك اضواء منکبره سی
 بویله متادی اولیوب غیر متبایددر. بوقاعده
 برنه بولوزك نشر ایتدیکی ضیا لرمضی برغازدنی یوقسه
 کو اکب وشموس کی اجرام صلیبه ماضیه دنمی
 کلدیکنی تعینه مدار اوله بیلمکده در. اوضیالرك

انكسار نین متحصل الوان متمادی دكل ايسه بوضيا
 كر چكدن، بر نه بولوزدن يعنى بر غاز كتله سندن
 كليور. آكر متمادی ايسه بر كواكب قولل قسيونندن
 وارد اولور. ۱۸۶۴ سنه ميلاديه سنده موسيو
 هوكن بو تجربه يي در اغون جماعت كواكبنده بولنان
 نه بولوزه تطبيق ايتدی. ثابت اولدی كه بونه بولوز
 بر غاز كتله سندن عبارتدر. آندن صكره اجرا
 اولنان ديكر تبعات ذخی اثبات ايتديلر كه تجربه اولنان
 التمش نه بولوزدن اون طقوزی غاز كتله سی و باقیسی
 كواكب قولل قسيونيدر. ايمدی كاشانده مضی حالنده
 غایت جسم مواد غازيه كتله لری بولنديغنىك تجارب
 فزيقيه ايله اثبات ايدلمش اوله جنی قبول اولنه بيلور
 ديمك اولور كه دوپلاسك فرضيه سی متين بر اساس
 اوزرينه مستنددر. بو كتله لك اطرافه شععه
 نثار اوللری تبرد لرینى منی قابل اوله ميه جق احوال
 صيره سنه قويار. او حالده تكاثف لری و بر محوز اوزر-
 نده دورانلری دخی ضرورت حكمنی آلور.
 بويله اولنجه ينه اويلان اوزرنده — زخلك
 خلقه سی كی — خلقه لرتشكل ايتك ايجاب ايدوب

بولردن دخی بالاخره سیاره لر وقرلر وجوده
کلمک لزومی نشأت ایدرکه مرکز لرنده برشمس
بولنق اوزره جمله سی بررکوکب اوله رق عینی
طرفلره طوغری دونه جکری درکاردر. ایشه
قواعد طبیعییه تأثیر یله عظیم برمواد متخالفه ییغندن
برجمله منتظمه چیقدی. غاز حالنده بولسان
موادک تبرندن دنیالر حصوله کلدی.

اخطار ایدر زکه:

— ماهیت صحیحه لری حقنده هنوز
بر فکر تام و صحیح موجود اولیان نه بو.
لوزلری بررغاز بیغنی صورتنده اثبات ایچون
ترتیب ایلدیکی مقدمات خیالییه اوزرینه برده
بوغازلری تکاثف و انجماده اوغراته رق
اومیانده زخلق خلقه لر تشکیل ایتسی
وبعد او خلقه لری لقمه لقمه طوغری اوب
آندن یکی کوکبلر تولید ایتدیر مسی موسیو

دراپه ره دکل ژولوه رنه لایق کور یله بیه جک
 خیالاتدن اولدقلرینه قارئلرمن البته دقت
 بیورمشلر در. مع هذا بوسوزدن مقصدمن
 قوجه ژولوه رنی استخفاف دکدر. قره
 سیاحت و یرک دینه سیاحت و هواده سیاحت
 ودها بیلم نره لرده سیاحت حقنده او متفنن
 رومانچینک تشکیل ایتدیکی خیالات فیه
 البته پروفور دراپه رک بوراده بسط و تمهید
 ایتدیکی خیالات فیه دن دهاپک چوق زیاده
 جدیدر. پک او مارز که دراپه ر بوکندی
 محصول خیالی ژولوه رنه عرض ایتسه ایدی
 «یکی بردنیانک صورت تشکلی» نامیله
 بررومان یازمق ایچون خیالک بو صورتی
 پک ناقص بولوب قبولنه تنزل کوستر مزایدی
 هله او متفنن رومانچی یه بو خیالاتی اساس

اتخاذايله بونلره استناداً وجود باریه
اثبات استغنا ایلیه جکنی چیتلا تسه ایدی
بلا شبهه ژولودرن قهقهه لرله کولر ایدی.
اوت! فکر انکارینی ترویج ایچون استناد
ایده جکی بوا ساسک چور کلکنی دراپه رک
کندیسی دخی بیلدیکی ایچون باقکمز سوزک
آلت طرفی نه قدر محترزانه یوروتیور.
دیورکه :

— اگر جمله شمسیه نک تشکلی دخی بویله
ایسه اکر سیاره لر عالمنک حکایه خلقتی دخی بویولده
ایسه ذهنمزده قانون فکرینی برقاتدها بیولته رک
طابق لازم کلورکه خلقتک اصل قوه خالقه سی
بوقانون اولدیغی کبی جهان ایچنده بربری اوزرینه
ییغلمش اولان لایعد ولایحی جل کوکیه نک
محافظومتصرفی دخی هپ بوقانوندر.

صورارزکه :

— نصل افندم؟ بکندی کمز می؟ عوالم

علویه بی خیالاً نه کوزل تصنیع ایتدی ده
 آنک صانع وحافظی اولمق اوزره دخی
 « قانون » کلمه سنی نه کوزل بولی ویردی . شبهه
 یوق که قارئلر بوقانونی ایشیدنجه آنک ماهیتنده
 نه کبی بر حکم و او حکمده نه قدر اهمیت
 اولدیغنی اصلاً دوشونمیه رک قبول ایدی
 ویره جکلر در امیدنده بولنیور . بویله
 برامیدده بولنسه ایدی یوقاروده سویله مش
 اولدیغنی برسوزی بوراده دخی شو و جهله
 تکرار ایتمز ایدی :

— فقط حالا سؤال اولنه حق که : بوراده عمیماً
 منکرانه بر حال یوقیدر؟ جناب حق کندی اثر
 صنعی اولان دنیادن اخراج ایتمز اولیوری؟
 بز دوستمزی تأمین ایده رز که :

— علومه بحق واقف اولان هیچ
 برکیمسه بوسؤالی صورمیه جقدره . زیرا

واقفین علوم قطعياً بیلورلرکه حق سبحانه
 وتعالی اثر صنع و قدرتی اولان کائناتک
 باریسی و اقیسی اولق صفت جلیله سنی
 دراپهر و امثالک قبول و تصدیقیله جائز
 دکدر. بوصفت اول واجب الوجودک ازلی
 وابدی اولان صفات ذاتیه و ثبوتیه سی
 میاننده داخلدر. او یله برسؤالی پروفور
 جنابلرینه ایراد ایده جکلرینه شویله
 براعتراض سردیله آنی جوابه دعوت ایدرلر
 دیرلرکه: ولوکه زخلک اطرافنده کی خلقه
 میلیونلرجه سنه صکره لقمه لقمه اوله رق
 قمرلر تشکیل ایده جک اولسون ولوکه
 نه بولوزلر تبرد ایده ایده آنلرک بریوک قسمی
 مرکزده برشمس و بقیه سی آنک اطرافنده
 برخلقه حالنه کیره جکی زخله باقه رق
 (دراپهر) — ۵۵

تخیل ایدلسون ده آدن دخی میلیار لرجه
 تیرلیون لرجه سنه صکره بر رجله شمسیه
 حصوله کله بیله جکی خیال خامنه یول آچه
 بیلسون بو خیال لر اثبات ایده ایده نه بی اثبات
 ایده بیله جک کر؟ اجرام سماویه نك دفعه
 حصوله کلیوب بویله بر رغاز حالندن تبرد
 ایده ایده بزم عقل مزله حساب ایده میه جکمز
 قدر اوزون مدت لر ظرفنده حصوله کله
 بیلدی کنی اثبات ایده جک کر دکلی؟ عجبا بوندن
 انکار صانع نه وجهله استدلال اولنه بیلور؟
 بو وجه استدلالک بزه مکملای ایضاخی
 رجا ایدرز. حق تعالی حضر ت لرینک قانون
 خلقتی مقتضاسیجه بر پور تقال بش التی ایده
 حاصل اولدیغی حالد بر شمسک بش التی
 میلیار سنه ظرفنده حصوله کلسی استعظامی

ایدیله جك؟ یوقسه استصغار می؟ هرایکی
 التزامده دخی شان صانعیته نه سبب
 وحکمتلردن طولای نقیصه کله جك؟ اکر
 مقصود توراتلرده برنجی کون فلانلر
 ایکنجی کون فلانلر یاراتلدیغی و بو کونلرک
 بریسنده دخی اجرام سماویه نك خلق
 اولندیغی حقنده کی خبره اعتراض ایسه
 او اعتراض ایله انکار واجبه قدر کیدیله رک
 بتون واقفین علومك هدف تعجی اولمقدن
 ایسه کتب توراتییه بی تحریف ایدنلره
 وبعد التحریف دخی موجود اولان عباریه
 یا کلش معنی ویرنلره توجیه اعتراض دها
 طوغری اولزمی؟ قرآن کریمده برنجیدن
 التنجی کونه قدر نه لرک خلق اولندیغی تصریح
 قلنمقسزین جهانك الی کونده یاراتلدیغی

خبر ویریلیور اما بوکونلرک بزم بیلدیکمز
 کونلردن اولمدیغی دخی «ان یوما عند ربک
 کالف سنه ممتعدون» نظم کریمله ارشاد
 بیوریلیور. بر بشقه یرده دخی دیمش اولدیغمز
 وجهله «بیک سنه» معنای حصری یه معطوف
 دکلدز. مقصود او برکون اوزو نلغنده
 مبالغه در «کائنات» نام تاریخ عمومیمزک مقده
 مه سنده «خلقت عالم وانتشار بنی آدم» سرنامه
 عمومیسی التنده بومسئله یی یکر می بش سنه
 مقدم مبسوطا مهدا حل ایتشزد در. بناء علیه
 بزجه جمل شمسیه نک خلقتی معلم دراپه رک
 خیالی کبی اولور ایسه بوندن شان
 صانعیته خال کلمک شویله طورسون اوشانک
 برقات دها بیومسی لازم کلور. پروفیسور
 جنابلری وجودباری یه استغنا کوستریلور

ایسه بوندن هیچ بر فئالق حاصل اوله میه.
 جغنی دخی تأمین غیر تنه دوشه رك دیورکه:
 — آچیق بر سما اوزرنده بر بلوط تشکل
 ایتدیکنی اکثرا مشاهده ایدرز. بادیء امرده
 کورینور کورونمز بر کوچك سیسلی بر نقطه دن
 عبارت ایکن اوبخار ییغنجنی جمنی آرتدرمغه
 باشلار. کیتدکجه بیویه رك ظلمتی کوکک بر بیوک
 قسمنی اورتر. وعجیب وغریب شکلر کوستر.
 ضیای شمسدن اقتباس انوار ایله رنکدن رنکه
 کیور. بعده روزکار آنی آلوب کوتورر.
 بالتدریج اوبلوط کوزدن عائب اولور. سمای
 صاف ایچنده ایزی بیله قالمز. حال بوکه بوبلوطك
 متشکل اولدینی حیبات مائیة نك هوای نسیمینك
 متضمن اولدینی ابجره نك تکاثفیه حصوله کلدیکی
 معلومزد. مذ کور بلوطك گاه مظلم و گاه ملونا
 مستنیر اولسی اسبابی دخی حکمت طبعیه نك او پتیق
 قسمندن اقتباس ایتدیکنز براهین ایله تفسیر
 ایدیورز. مقانیق قواعدیله دخی اوبلوطك
 روزکار لر طرفندن فصل سورولوب کوتورلدیکنی

وکیما قواعدیله نهایت نه وجهله کوزدن غائب
اولدیغنی تعریف و تفهیم ایلیه بیلیورز. حالبوکه
بوایشلره جناب صانع قاریشدیرمق خاطر مزه
بیله کلیور. تحولات مذکورده بی قوانین طبیعیه یه
اسناد ایله اکتفا ایدیورز. اوتحولاتده جناب
صانعک النی کورمکدن ترددده بولنیورز.
حالبوکه بتون کائنات بویله بر بلوطدن بشقه برشی
دکلدر. فقط دنیا لر دن کونش لردن متشکل بر بلوط!
اوبلوط بزه نه قدر بیوک کورینور ایسه کور و نسون
تطرق خلل و نقصان دن مصون اولان ذکای ازلی
و ابدی نظر نه ینه متموج برسیددن بشقه برشی
دکلدر. اکر فضا ده برچوق دنیالر وار ایسه
وقت ایچنده دخی برچوق عالم لروارددر. بلوط
بلوطی تعقیب ایتدیکی کبی جل کوییه دخی
بربرینی تعقیب ایدر لر. بزم نظر مزده کائنات
لایعد و لایحسی جل متقدمه تک خلف حاضری
اولوب ینه لایعد و لایحسی جل شمسیه آتی تعقیب
ایده جکلرددر. اثر لرك و مؤثر لرك بو وجهله تعا
قبنک نه مبدئی واردر نه منتها سی.

دیرزکه :

— معلم دراپه رك بلو طله داء بو تفصیلاتی
 دخی تفصیلات متقدمه یه ضم ایتمی کویا یکی
 بربرهان عداولنه بیلورمی ؟ واضعی حق
 سبحانه وتعالی اولمق اوزره بتون تکوناتك
 برقانون لایتغیره تابع اولدیغی بیک یرده
 تکرار ایتدك . فقط بوفقره ده دراپه رك
 « تطرق خلل ونقصان دن مصون اولان
 ذکای ازلی وابدی » دیه ترجمه ایتدیکمز بر
 « انتالیثرانس نه ترنه ل نه انفینی » تعبیر ایتدیکی
 شی وار . اونه در ؟ انکار واجب ایچون
 طبیعیونك مادیونك قوللاندقلری بویولده کی
 تعبیراتك قوانین فیزیقیه وکیمیویه یه تطبیقی
 مستبعداتنددر . « ذکا » و « روح » تعبیراتی
 طبیعیات دن دکل فوق الطبیعیاتنددر . تکونات

طبیعیہ ایشہ بوفوق الطبیعیاتک سوقنہ تابعدر .
 بزجہ دراپہرک دخی بوذکای ازلی وابدی بی
 قالہ آلمسی واجب تعالی و تقدس حضر تلرینی
 اعترافدن بشقہ هیچ برشی دکلدرد . « فانفذوا
 لاتنفذوا الا بسطان » سرقر آنیسی ایشہ
 بونده ده متجلیدرد . ظرفادن بریسنہ برمنکر
 « بن الہی انکار ایدرم » دیمش . ظریف
 دخی « سوزہ الہی اقرارایلہ باشلادقندن
 صکرہ انکاریکنز عبث قالمزمی ؟ » جوابی
 ویرمش . بو عینیہ « بن بورجی انکار ایدرم »
 دیمک دکلیدر ؟ « بورجی » دیدکدن صکرہ
 آرتق انکارک فائدہ سی اولورمی ؟ تطرق
 خلل ونقصاندن مصونیتی تسلیم اولنان بر
 ذکای ازلی وابدی ایلہ قدرت وقوتنہ نہایت
 اولمیان وازلیت وابدیت کندی مخصوصاتندن

بولنان ذات اجل واعلا آره سنده
 يالكز حروف وكله جهتيله فرق اولوب
 مفهوم جهتيله ايكيسی بردر . بزم ايجون
 دخی بوقدری کافیدر . اوت ! دنیالردنیالری
 جمله لر جمله لری تعقیب ایده بیلور لر . بو بر -
 تسلسلدر که مبدأ و منتهاسی اولیه بیلور . چونکه
 صانعت و فعالیت ربانیه نك ده مبدأ و منتهاسی
 یوقدر . ابن رشدك تهافتندن بالاقباس
 بو کتابه علاوه ایتدی کمز باب مستقل بونی
 واضحاً اثبات ایتمشدر . دراپورك مبدأ و منتهاسی -
 سنی کوره مدیکی خلقت بر اثر در . آنک خالق
 و مؤثری او خلقت و اثر دن مقدم اولمق
 لزوم عقلی ایله لازم و بداهت منطقیه ایله
 بدیهیدر . ایمدی نوبت کلامی ینه کند یسنه
 ویره لمده دهادیه جکلرینی دیسون :

— تګونات مه ته ژه ئورولوژیه نك سېس
 ودومانلرك تشكلى كې اهميتى آزا اولانلرينك سبب
 وحكمترلينى تعينده قوانين فزيقيه دن استمداد
 ايلور ايسه كينه حقيقت حالده دهاواسع برمقيا.
 سده بلوطلر ودها بيوك زمانلر ظرفنده متحصل
 سېسلر ديمك اولان عالملىر تكونى خصوصنده دخى
 ينه اوقانونلردن استمداد ايدى جك دكلمى يز ؟
 مادى وطبيعى اولان شيلر فوق الماده وفوق الطبيعه
 اولان شيلر آره سنده يرحد فاصل تعينى بزه مى
 عائددر؟ بيوك وكوچك وثابت وغير ثابت يالكز
 بزه وبزم كوروشمزه كوره در؟ اكر بزاوريونك
 بيوك نه بولوزى ايچنده بولنسه ايدك كوزومنى
 او كنده نه قدر مناظر عظيمه وعاليه متجلى اوله جق
 ايدى! علولشمس برسيس ديمك اولان اوكتابه
 غازيه نك تكائف ايدى ايدى قوجه برعالمه منقلب
 اولمى بزه برصانعك وجود وعملنه لايق كورو.
 نور ايدى. بورادن ميليونلرجه فرسخلرك تقديرى
 قابل اوله ميان برمسافه دن يعنى كونشلك بر قلعجم كې
 كوروندىلرى بعدلردن بونه بولوز اك خفيف بر

سحاب پاره دن دها حکم سز کورو. نور غالیله اوریون
 جماعت کو کبیه سنی کشف ایله دیکي زمان بونه بولوزی
 بحثه بیله شایان بولماشدر اکر غالیله بونی تعریف
 ایتمش اولسه ایدی اوزمانک اک شدتلی پاپاسلری
 بیله مذکور نه بولوزک بوقدر حکم سز لکنه نظراً
 سس چیقار منلر ایدی . بوقدر کوچوک برشیدک
 طوغریدن طوغری یه صانع تعالی یه اسناد
 ایدلامسنی کنیسا اجتهاد اتنه مغایر صایمزلر ایدی .
 بونه بولوزه عائد اولان مسئله ده نتیجه من بوکامنجر
 اولور ایسه یا اونه بولوزده سناکن اولان بر صاحب
 ذکانت بزم حق مزده کی نتیجه ملاحظه سی نه اوله
 بیلور ؟ مذکور نه بولوز فضا ایچنده بزم جمله
 شمسیه منک اشغال ایتدیکی محلدن بر میلیون
 دفعه دن زیاده دها بیوک بریر اشغال ایدیور . آندن
 اوزاقلغمزه کوره اورادن بزم جمله شمسیه من
 هیچ بیله کوروله من . ایشته بز دخی فضا ایچنده
 غائب اولمش حکم سز بر نقطه یز . ایدی بزم
 مورد منک و خلقت منک و محافظه منک بر باری یه
 طوغریدن طوغری یه اسنادی اونه بولوزده کی
 صاحب ذکانت خاطر ندن بیله کچرمی ؟

دیرز که :

— بز شو فقره بی ترجمه ایدر ایکن
تبسملرمزی بردرلومنع ایدهمیور ایدک .
فنون آشنااولان قارئلرمزک دخی دراپه رک
بوسوزلرینی کولمکسزین اوقویه مامش
بولندقلرینی قویاً ظن ایلرز. پروفور
جنابلری ظن ایتک ایسته یورلرکه .... خیر
کندیلری متفنن اولدقلری ایچون بویله
برظنده بولنه مزلر. دها طوغریسی فنون
آشنا اولمیان بعض عجزه قارئنه ظن ایتد-
یرمک ایسته یورلرکه مخلوقاتک پک کچوک
واهمیتسزلری صانع تعالی و تقدس حضر تلرینک
طوغریدن طوغری یه قدرت صانیه لرینه
محتاج دکلدرلر. « قانون » دیدکلری و فقط
ماهیت خالقیه سنی اثبات ایتدکلری و ایدهمیه-

جکری شی بونلری خلق آیده بیلور.
 احتمال که اور وپاده نیجه سنه لردن بری انکار
 قطعی ایچنده پرورشیاب اولمش بولسان
 اذهان قاصره اربابی بوکی سوزلره قانه
 بیلسونلر. آنلرایچون دخی قطعیا اطمئانی
 ممکناتدن عدایده میزیا! فقط ذراته وارنجیه
 قدر تکمیل کائنات اوزرنده هر دم متجلی
 اولان آثار صنع الهی بی دائماً حیرت عابدانه
 ایله بالتلی او یولده پرورشیاب اولمش بولسان
 ذهنلری بومصالره یاناشدیره بیلیمک قابل
 عدا اولنورمی؟ بر سینکک کوزی نصل
 یاراتلمش اولدیغنی بزه کوستردیکی ایچون
 ترقیات علمیه منتدارز. فقط نصل
 یاراتلدیغنی کوسترن علوم بونک یاراتیجیسز
 یاراتلدیغنی ادعا ایتیمور. کندی کندینه خلق

اولندیغنی اثباته قالدشمیور. بومعناهی حکما
لقنامنه حقیقه بدلالق ایدن برقاچ کشی
اوعلومه اسنادایتک ایسته یورلر. فقط
اسنادواقعی اثبات ایده میورلر. مسئله یالکنز
کندی زعم خودسرانه لرنندن عبارت قالیور.
شو اخطارات مهمه یی نظر حکمتدن اصلا
بعید طوتمه یه جق اولان قارئلر من بالطبع
مواد آتیه یی دخی بونظرله قرائت ایدرلر.
ایشته دراپهر سوزنده دوام ایله دیورکه :
— جمله شمسیه دن دها کوچک برشیئه
اینه لم. جمله شمسیه نک آنجق برجزوی اولان
کندی کره ارضمه تنزیل نظر ایلیه لم. بدایت
خلقتدن بری ارضمز بیوک تبدلاته دوچار
اولمشد. بونی دهر بوبیتک مداخلات غیر منقطعه.
سنه می عطف ایده لم. یوقسه لایتغیر برقانون
تأثیراته می؟ طبیعتک مناظری کوز مزاک اوکنده
دائما تبدل ایتمکده در. ادوارزه ثلوزیه ده بوتبدل

دها زیاده در. فقط تبدلات مذکوره یه ریاست
 ایدن قانونلر اک جزوی برتغیره بیله دوچار اولما-
 مشلر در. مصادمات و تقلبات عظیمه میاننده
 او قانونلر لایتبدل برحاله دوام ایدر لر. بو کونکی
 حال او یله برزنجیرک برخلقه سی دیمکدر که ماضی یه
 و مستقبله طوغری آنک امثالی خلقه لرک بربرینه
 تعلق وارطباط یله اوزانور کیدر. براهین ژه ثلوزیه
 و هیئیه ایله ثابتدر که ارضک و قمرینک حرارتی
 بر ماضی بعیدده بو کونکیدن پک چوق زیاده
 ایدی قیصه مدتلر ظرفنده تقدیر اولنه میه جق قدر آز
 و فقط باهر و آشکار برتبرد ایله ارض و قمر بعد الا-
 عصار تبردا یلدی بونلرک حرارتی اطرافه صاحب قلی
 ضیالر ایله برلکده ضایع اولمقده در. بیوک کوچک
 هر هانکی بر جسمک بو وجهله تبردی دائمدر .
 بونلر بر صدمه ایله وهله حاصل اولزلر. بلکه
 بر قانون ریاضی عملیه تدریجاً حصوله کاور لر .
 بر یوزنده حصوله کلن تبدلات کبی تکناته نوتون
 و دولونغ و په یتک معادلاتی هر نقدر قابل تطبیق
 دکل ایسه لر بیه ینه بو تبردلر بر قانون ریاضینک

تأثیر یله حصوله کلور لر بوتأثیر و عمل عمومیده هر نقدر
 قسمی اولان تبرد لر ایله ادوار جودیه و موقت تجدد
 حرارت دورلری دخی داخل ایسه لرده بونده
 بر بآس یوقدر. ذکر اولنان تبدل لک ارضک تسویه
 طوپوغرافیه سننده کی تبدل ایله و یا خود تشعشع
 شمسک موقوتیتیله وقوعه کلمش اولمسنده ده بآس
 یوقدر. موقوت بر شمس حرارت ارضک دائمی
 اولان تنزلنه برسکته موقته ادخالندن بشقه
 برشی یا پماز. حرکات سیاراتده اولان سکتله لر
 جاذبه خاصه عمومیه سنی تصدیق ایدر لر آنی ابطال
 ایتزلر. ایمدی کره ارضک حرارتک متادیا
 تناقصی کندی استعداد طبعیسنده حد حساب
 صیغماز تعدیل و تبدل لری استلزام ایتش بولنق
 لازم کلور. ارضک جمی دخی بر تقبض ایله
 کوچلمش و کونلر قیصالمش و قشر ارض قاطیلا
 شمش و بوقشرک الکتان تسزیر لر نده چاتلاقلر پاتلاقلر
 پیدا اولمش بولنق ایجاب ایدر. دکزک ثقلت
 اضافیه سی دخی آرتمش و جمی کوچلمش و هوای
 نسیمینک تشکلی بالخاصه حاوی اولدنی ابجره

مائیه جه و حامض قار بونجه دکشمش و بار و مترونک
تضییقاتی ده آزماش اولق لازم کلور :

اخطار ایدمه رزکه :

— بوفقرده ده دراپه رک « شونده بآس
یوقدر بونده ده بآس یوقدر. فلانجه فرضیه
قبول اولنور ایسه آندن طولای شو حالک
شویله تبدل ایتمی لازم کله جکی کبی بو حالک
دخی بویله تبدل ایلمی ایجاب ایلر.....»
طرزنده خبر ویردیکی تبدلاتی اکر بر قاج
بیك سنه لك زمانلر ظرفنده کوریه بیلیمک
شویله طورسون جزؤ یجه حس اولنه
بیله جک شیلردن ظن ایدر ایسه کز عظیم
بر خطایه دوچار اولور سکزر. بوندن مقدمکی
بابلرده یننه دراپه رک کند یسی سویله یور
ایدی که کلدانیلردن یونانیلره انتقال ایتمش

وزمانمزه نسبتله درت بیک سنه لك قدر
برقدمه مالك اولمش بولنان حسابات فلکيه
بودرت بیک سنه ظرفنده كونلرك برثالته
قدر بيله اوزانوب قیصالماش اولدقلريني
اثبات ایدرلر. ذاتاسنه شمسیه نك اوچ یوز
التمش بوقدر کونه وبرکونك یکر می اوچ
ساعت والای شوقدر دقیقه و بر ساعتك
التمش دقیقه و بر دقیقه نك التمش ثانیه و بر
ثانیه نك التمش ثالثه یه منقسم اولسی کبی
حسابات تا کلدانیلر زمانندن قالمه شیلر اولوب
دراپه رك عیوقلره چیقاردیغی کشفیات
وترقیات هیئیه بونلرك یزینه هنوز دها
ای برشی قویه مامشدریا! فقط اوزمانلر
ایدیلن حسابات هیئیه نك بوزمانلرده آلات
مکمله ايله ایدیلن ترصدا ت نتیجه سندن

جزوئجه بر فرقی بيله بولنه مديغنی ينه
 كندیسی سويله يور ایدی. شومعلومات
 عتيقه دخی يالکيز تتبعات هيئيه مخصوص
 اولوب آدن بشقه تتبعات ژه ئولوژیه کي
 فرضیات جدیده حقنده الده بوقدر دخی
 معلومات بولنديغندن اوتبدالاتك درت
 بيك سنه ظرفنده نه قدر حس اولنه بيله جکني
 قياس اچون الده هيچ بر مقياس يوقدر.
 ژه ئولوژی في ايسه اکا مخصوص اولان
 ادوارك کوستردکري تبدلات ميلیونلرجه
 سنه لر ظرفنده حصوله کلدکلرني ظن
 ايتدير يور لر. اما يالکيز «ظن» ايتديور لر.
 يوقسه بو حسابلر حسابات هيئيه کي قطعی
 اولمقدن ابعده ايله بعید در لر. شواخطاردن
 مقصدمز دراپه رك اکلاتمق ايسته ديکی

وجهله تبدلات مذكوره نك « باهر و آشكار »
اولدقلى اوزرينه انظار دقتى جلبدر .
بونلر هپ فرضيات علميه دن عبارتدرلر كه
طبقات ارضده كوريلن معدنياتك و واپور
كمورينه تحول ايتمش اولان اورمانلرك
و مستحاثه حالنده بولنان حيوانلرك تگونلرى
ايچون نه كى احوال فزيقيه يه احتياج
اولديغى دوشونمكدن استدلال اولنمش
تخمينلر در . بو خصوصده اقوال حكما
متفق بيله دكلدر . دراپه رك كنديسى دخی
ديوركه نوتون و دولونغ و په تينك معادلاتى
بونلره مخالفدر . بزم دخی دها اولجه ديمش
اولديغمز وجهله بونلر قطعياً صحيح اولسه لر
بيله هپ قدرت ربانيه يى بيولته جك براهيندن
عدا و لنوب يوقسه او قدرت باهره نك انكارينه

سندا تخاذ ایدیلہ مزلر۔ سوزده ینه دراپەر
دوام ایدیور۔ دیورکه!

— کرک بونلر و کرک بونلردن بشقه درمیان
اولنه جک اولان سائر تبدللریله وقوعات آتیه دن
یعنی بر آن ایچنده وقوعه کلی ویره جک شیلردن
اولیوب بونلرک وقوعلری نتیجه سز دخی قاله۔
مزلر۔ بالعکس بونلر تدریجی وقوعه کله رک
برطاقم تبدلات سائر هیه دخی کندیلری سبب
اولورلر۔ زیرا بونلری حاصل ایدن سبب اصلی
واساسی یعنی ارضک تقلل حرارتی مسئله سی دخی
برقانون ریاضی ایله تنظیم اولنمش ایدی۔ فقط
منعی قابل اوله میان بوتبدلاته یالکیز جانسز اجسام
مطیع و منقاد اولقله قالمیوب آنلرله برابر اجسام
ذی حیات دخی بوتبدلاته دوچار اوله کلشله۔
اجسام حیوانیه و یانباتیه دن بریسی ایچنده یشادینی
یر تبدل ایتمدکجه هلاک اولمز۔ اویرده برتبدل
حاصل اولنجه او عضو حیوانی و نباتی یا خراب
اولور یا تبدل ایدر۔ اگر اویره عارض اولان تبدل

بردن بره عارض اولسه ایدی بوعضو حیوانی
ونباتینک تخریبی دخی محتمل اولورایدی. تبدل
اگر تدریجی اولور ایسه مذکور عضولرک تعدیل
ویاتبدلری دخی ممکن کوریلور ایدی .
شوراجقده اخطارایدلم که:

— ایشته دراپه رک بویله ابتداده « ممکن
اولور ایدی » و « محتمل کوریلور ایدی »
دیه باشلادیغی شیلری بالآخره محقق
عدایدی رک آنلری ده انکار واجب کبی مهم
دعوالرده برهان اوله رق قوللانمنی کندینه
مخصوص اوسته لقلردندر. بو قدر چورورک
شیلری بووجهله صاغلایمق حقیقه بر اوسته
لقدریا؟ باقکنز او ممکنلردن و محتمللردن
صکره فقره آتیله ده نصل لسان قوللانیلور:
— تعاقب اعصارک نتیجه سنده ذی حیات
اولیان اجسامک تعدیلات و تبدلات مهمیه
دوچار اولدقلری مادام که اثبات اولنمش!.....

و درجۀ تحقیقه وارد یرلمشدر!... مادام که پوکون
 قشرارض و دکزو هوای نسیمی اولنه ایدیسه لر
 او یله دکلد لر!... مادام که قره لرك و دکزلرك
 سسطح لری دکشمشدر مادام که کره مترك یوزنده
 اجسام ذی حیاتك ساکن اولدقلری یرلر بوقدر
 تبدلاته اوغرامشدر بونلردن بالاقتضا نشأت
 ایدر که طبیعت عضویه دخی بوتخریباتك کافه سندن
 کچمش و بونلرك مستلزم اولدقلری بتون تبدلاته
 دوچار اولمش بولنسون. بوبابده نظر دفته چارپه.
 جقنه قدر مبذول براهین واردر. بردها اخطار
 ایدهم که مادام بوصدماته سبب اولان قوت
 بر قانون ریاضیه تابع اولیور اوسبیلرك اثرلری
 دخی او یله بر قانون ریاضیه تابع اولمق ضروریدر.
 دیرز که:

— ژه ئولوژی یعنی طبقات الارض فی
 بزهر یوزنده واقعابر طاقم تبدلات ظهوره
 کلدیکنی ارضك طبقاتندن حفر اولنه بیلن
 معدن اوجاقلری کبی بعض دلیکلرده کی مشا.

هدات اياه كوستروب ظن ايتديريور .
 واقعا بو حفر ياتده « مستحائه » دينلن بعض
 حيوانات قديمه كميكلى ظهور ايدىيور كه
 بوكون او حيوانلر كره ارضمرك سطحنده
 يوقدر لر . آنجق بومشاهدات ارضك
 جسامتنه نظر آوقدر آزوجرؤى شيلردر كه
 بونلردن استدلال اولنان احكام اوييه
 حقايق رياضيه درجه سنده قطعيت پيداسى
 شوييه طور سون حقايق فزيقيه درجه سنده
 صحت بيله ادعا ايتديره مز لر . بونلر ك كافه سى
 اوتتبعلر اجرا ايدنلرى نزدنده بيله ظنياتدن
 عبارت قالوب بو ظنلر ك ايسه بعضيلرى
 بعضيلرينه متناقض ومتخالف اولدقلى
 اربابنه معلومدر . اما بونلر ك ماهيت صحيحه
 لر نى بو وجهله اورته يه قويمز اهميتلر نى

انكار مقصدينه مبتنى ظن اولمسون. بويله
 برمقصد كشافات علميه نك قدرلريني
 تقدير دن عاجز بولسان جهلايه ياقيشور
 مقاصد غير تكارانهدندر. بالعكس بويولده كي
 تتبعات غايت مهم شيلردر. چونكه حق
 سبحانه وتعالى حضرتلرينك قانون خلقتي
 وحكمت صانعيه سني نظر مندرده شرح وتفسير
 ايددهك شيلر اولوب بويولده كي تتبعات
 ايلرويه كوتورلدجه حكمت اسلاميه نك
 برمهم جهتي دخي حل ايدلمش اولور.
 زيرا « وما خلقت الجن والانس الا ليعبدن »
 آيت كريمه سنك صوك كلمه سني بالجملة مفسر لر
 « ليعرفون » كلمه سيلاه تفسير ايدر لر. حق تعالى يي
 بيلمك آنك آثار صنعني بيلمك ايله متناسب
 اوله جغندن آثار صنع الهی يي نه قدر مكممل

بیلورایسهك ذات اجل واعلاسی حقنده دخی
عرفانمز او قدر آرتار. سوزده ینه دراپه ردوام
ایدیور دیورکه :

— بوملاحظات بزی قبوله اجبار ایدیو.
رکه دنیاك ترقیء تعضوتدریحیسی برقانون لایتغیره
تابع اولمش واصلابرخالق مختاراك غیرمطرد
ونتیجه سز برعمل خود سرانه سی حکمنده
اولماشدر. بوملاحظات بزی اینانمغه مستعد
ایلیورکه بواشکال بربرینه متناسخ اولوب برخلقت
آنیه محصولی دکلدر.

بزده دیرزکه

— مخلوقاتك برخلقت آنیه محصولی
اولدیغی بزده دعوی ایدن یوقدر. تعضو
تدریحینك برقانون لایتغیره «تابع» اولدیغی
بزجه دخی مقبولدر و محضا بویله برقانون
لایتغیره تابع اولسی بعضیلرینك یاپدقلری کبی
خلقتی برتصادفه حمل ایتمکه مانع اولوب

وجود باری دخی اصل ایسته بوقانون لایتغیر-
دن استدلال اولنمقده در . چونکه باری
تعالی و تقدس حضرتلری ایسته اوقانون
خلقتک واضعیدر . دراپهر دییور که :

— « خلقت » کلمه سی مخلوقاتک بردن بره
ظهور ایدی ویرمش اولملری فکرلرینی اشراپ
ایدیور . « انتقال » کلمه سی ایسه اولدن تهیه
اسباب ایله تدریجی برظهوری کوستریور .
بز دیرز که :

— خلقتده بردن بره ظهوره دائر
بین المخلوقات هیسج بر مثال کوره میورز .
مخلوقاتک کافه سی تدریجی اوله رق حصوله
کلدیکنی کوریورز . جناب بارینک براسم
شریفی دخی « رب » اولسی مخلوقاتنی بویله
تدریج ایله وجوده کتوروب محافظه
بیور مقده اولمسندندر . اکر بومسئله عظیمه

اینه اینه کله لرك اشرا ب ایده جکلری فکر لره
 قدر اینه جک ایدیه صحیف سابقه ده علم
 هیئتک تاریخ ترقی سندن اقتباساته قدر مسائل
 جسیمه وبعیده ایله اوغراشمغه نه حاجت
 وار ایدی؟ دیورکه :

— «تکامل» دینلن قاعده عظیمه بزم ذهنمه
 بویله کورونیور. هر مخلوق عضوینک سلسله
 وقوعات ایچنده تعین اولمش بر موقعی واردر.
 بونلر منفرد وکیفی شیلر اولیوب وقوعنی منع قابل
 اولیان حادثات دندرلر. هر عضو بو کنیش ومنتظم
 هیئت مخلوقات ایچنده کندیسنه صره ومرتبه
 تعین ایتشدرد. او مخلوقات که ماضیده بر برینی تعقیباً
 طوغمشلر و حال حاضری تشکیل ایتدکلری کی
 احوال مستقبله یی دخی حاضر لاملر ددر. بوتدریج
 عظیمک هر نقطه سنده دائمی و معین بر اثبات
 ومنتظم و محقق بر تکامل واردر. فقط بو کنیش
 انتقالاتک میانسده آنلر اوزرنده حاکم اولان
 قانونلر لایتغیر بر حالده قالب انتقالات مذکوره

هپ او قانونلر موجبجه میدان وقوعه کلمشدر
صنف حیواناتدن هر هانکی بریسنی تدقیق ایده جک
اولسه ق آنک صورت تعضوینی انتقال قانوننه
موافق بولیورز. خلقت قانوننه دکل. عضو مذکور
غیر مکمل بر صورتده تعضوه باشلایور. بو تعضو
دیگر بر طاقم اجسامک میاننده وقوعه کلیورکه
آنلرک وقتی همان کچمش ویا خود بالکلیه کچمک
اوزره بولنمشدر. انواع حیوانات درجات ایله
تشکل و تکامل ایده رک مرتبه کمالی بولیورلر وبعده
بر جوق عصرلردن صکره انحطاطه یوزطوتوب
نهایت بالکلیه غائب اولیورلر .

بو خیالات ژه ئولوژییه قریب آدراپه رک
نه قدر قوت ویره جکنی کورمزدن اول
بودیدیکی شیلره موضح و قطعی بر مثال
ایرادندن بیله عاجز قالدینی کویا مثال اولمق
اوزره بروجه آتی سویله جکی سوزلردن
ایکلاشیله جغنی اخطار ایده لمده سلسله کلامنی

کسمکسزین سویله مه سنه میدان براقه لم.
ایشته دیورکه :

— مثلاً مه لی حیوانلر هر نقدر طبقات الارضك «ترسیه ر» یعنی ارض ثالث و «پوست ترسیه ر» دینلن ارضه ثالث اخیر ادوارینه عائد مخلوقاتدن ایسه لرده بونلر ادوار مذکورده ده وهله برصورت غیر منتظرده ظهور ایدی ویرمیورلر. بزمه لی حیوانی اودورلردن پك اوزاق بردورده یعنی ارض ثانیده غیرمکمل برشکلده پولیورزکه یر یوزنده موقعی اله کچورمکه چالیشیورلر دیعکدر. نهایت اوموقی اله کچورمکه ده اعالی ودها آهنکلی برشکل آله رق واصل اولیورلر. دور ثانیده طبایع حیواناتی تعیین ایدن زاحفه لر دخی بویله دیرلر. سیرو حرکت حالنده ایکن اطراف مزده کی مناظر صحرائیه نك نظرلر مردن غائب اوله رق یکیدن یکی به مناظر ظهوریله پدشگاه نظر مرده بیودکلرینی ومتعاقباً آنلر دخی غائب اوله رق بر اوچنچی مناظره میدان آجدقلرینی کوردیکمزکی زاحفه لرك خطوط مرآتسمه غیر

معینه لری دخی اولاً خفیفجه کورونوب کیتدکجه
 آزاله رق نهایت کوزلرمزدن غیبویت ایتدکلرینی
 کوریورز. بونلرایچریسندده هیچ برشی برصد.
 مه کی وهاته حاصل اولیور. بونلربری ایچنده
 غیر محسوس درکاته تبعیه اینه اینه غائب اولوب
 کیدیورلر. بشقه درلونصل اوله بیلور ایدی؟
 صیجاق قانلی حیوانلر اول زمانلرده اولدینی کی
 حامض قاربونی او قدر چوق حائز بر هوای نسیمی
 ایچنده یشایه مزلر ایدی. فقط دها صکره لری
 بو حامض مضر تاثیر شمس التنده آغاچلرک
 یاپراقلری طرفندن مص ایدلیدی و او قاربون
 یره کومولهرک اوقیژهن میدان آلدینی جهتله
 حیوانات مذکوره یه یشامنی ممکن قیلمشدر.
 هوای نسیمی بوتعدیله دوچار اولدینی صیره ده
 دکنز دخی بویولده برتعدیله اوغرامقده ایدی
 اودخی کندی حامض قاربوننک بر بیوک قسمندن
 تجرد ایده رک صولری ایچنده معلق بولنان ماده
 کلیسه سنی ده یواش یواش مواد صلیبه صورتنده
 کندی قعرینه ایندیریور ایدی . ایچنه

صوقیلان هر قسم قاربون ایچون اوقسمه مساوی
خمت کلس دخی دکزدن تجرد ایدیور ایدی.
اشعه شمس کل یوم کندی تأثیرینی ایقاع ایدیور
ایدی. فقط بوایشی بتورمک ایچون میریادلرجه
عصرلر مرور ایتک لازم کلدی .

قارئلر مزك نظر حیرت لرینه عرض
ایده رزکه:

— فقره نك صوننده کی «میریاد»
کله سنی میلیون و یاخود میلیار ظن ایتیه.
جککز آشکاردر. بوکله ترلیون قادرلیون
و کنتلیون دخی دکلدر. هانیاشو علم حسابده
یکرمی برخانه ایله یازدیغکز کنتلیون یوقی؟
اوبیله دکلدر! بو برکله درکه علم حسابک
خانه لرینی تعیین ایده میه جکی قدر خارج از
دائرة تصور مقادیره دلالت ایدر. زمان
اولچیسنک الک کوچک قسمی اولان

ثالثه لردن یوزقات دها کوچك بر زمان فرض
 ایتسه كزده بر قاج میریاد سنه بی بونكله
 ضرب ایده جك اولسه كز حاصل ضرب كنز
 ینه بو میریاد درجه سنه واره مز . ایشته
 هوای نسیمینك ومیاه اوقیانوسك حاوی
 اولدقلری حامض قاربون فضله سندن تعری
 وتخلصی ایچون بویله تعدادی علم حسابك
 حوصله سندن خارج بر مقدار عصر لر كچمش
 اولمق لازم کلیور . شوراجقده «عجیازه ئولو-
 ژیون بوتخمینلری نصل بر تحلیله نصل بر
 تجربه یه استناداً یوروتمشلردر! «دیه دوشو-
 نمز میسكنز؟ بونی بر لحظه جك دوشونمه كنز
 بزه كافیدر . زیرا اوزمان بویولده کی ترهاته
 اینانمقدن ایسه توراتلرده کی اسرائیلیاته
 اینانمنی دها آذربلا هته محتاج كوره رك

البتہ ترجیح ایدرسکیز. بتون کائناتک لسان
 حال ایله وارلغنه شهادت ایدوب طور مقده
 بولندیغی واجب تعالی و تقدس حضرتلرینی
 انکار غیرت کسـتاخانہ سنی دراپه رکبی بر
 فاضلاک دخی بودرجه لره واردیرمش اولمسنه
 جدآبیان تأسف ایدرز. بوسوزی سویله
 دکن صکره باقکیز دهانه لر دیور:

— هوای نسیمینک بوصورتله تصفیہ سی پک آغمر
 میسر اولدی و قانلری صوغوق اولان مخلوقات
 عضویه نك صیجاق قانلی مخلوقاتہ تحولی دخی
 اونسبتده آغرو قوعه کلدی. فقط بوبتون تبدلات
 فزیکیه بر قانون حکمی التندہ تکون ایتدیلر
 وانتقالات و تبدلات عضویه کیفی و آنی وقوعاتدن
 اولمدیلر. بونلر او محللرده اولجه وقوعه کلن
 تبدلاتک منعی غیر قابل نتایجی اولمق اوزره ینه او
 تبدلات سابقه کبی قانونک بر حکمی بر مقتضاسی
 اوله رق واقع اولدیلر.

اخطار ایدہ لم کہ:

— دراپہر بورایہ بر حاشیہ علاوہ
 ایدہ رک بومسئلہ یہ دائرہا زیادہ تفصیلات
 آرزو ایدنلری ۱۸۵۶ سنہ سندہ نشر ایتمش
 اولدینی « مبحث فزیولوژی انسانى » نام
 کتابنک ایکنجی بابنک بر وایکی ویدی
 نومرولو فصللرینہ ارجاع ایلور . کوکلز
 آرزو ایدر ایدی کہ اوفیزیولوژی بشری
 مباحثدن برازجق برشیئی بورادہ دخی
 ایراد ایتمش اولسون . فقط ایراد ایتیمور .
 بورادہ خلقت بشرہ دائرہ هیچ برشی
 سویلہ میور . بوندن بر ایکی فقرہ مقدم
 « خیالات ژہ ٹولوژیہ » تعبیر ایتدی کمزشیلرہ
 نہ یولدہ مثاللر ایراد ایدہ جکی حقندہ
 قارئلرمنک نظر دقتلرینی دعوت ایتمش

ایدک . صوک ایکی فقره سنده او مثاللری
 ایراد ایتدی . بونلرده نوع بشرک خلقتنه
 دائر کلمه واحده کورولدی . حال بوکه
 هوا و دکزدن آسید قاربونیکلرک تجردی
 ایچون میریادلرجه سنهک خیالاتدن مثاللر
 ایراد ایده جکنه او میریادلره قیاساً ده
 دونکی وقوعاتدن دیمک اولان خلقت
 بشردن مثال ایراد ایتمش اولسه ایدی
 قارئلرک فهمنه ده یقین بر حقیقتدن بحث
 ایتمش اولزمی ایدی ؟ دراپه رک بویولده
 حرکت ایتماسنک حکمتی پک باهردر .
 نوع بشرک خلقتدن بحث ایتمش اولسه
 ایدی افکارقارئنی میریادلر ایچنده بوغامن
 ایدی . زیرا ارضک الیوم آیاقلرمن التنده
 قالان طبقاتی ایچنده واپورکوری کبی بزدن

اولكى طبقه نك اور مانلرى وفيل محمودى
 كې او طبقه حيوانلرينك مستحائەلرى
 كوريله بيلمىش ايسە دە انسان مستحائەسى
 عد اولنە بيله جك بر كميك پارچەسى بيله
 كوريله مامشدر . بو حال ژە ئولوژى اربابى
 نزدندە دخى دراپەرك خيالات ژە ئولوژيەسى
 كې ظنون و فرضياتى تملندن صارصمشدر .
 زيرا التى بيك سنە لكە قدر تخمين اولنان بعض
 انسان كمىكلرى درين مغارە لردە واوچ درت
 بيك سنە لك اولد قلىرىنە شېبە ايديله ميان بعض
 مومىالار مصرده ظهور ايدە رك او آدملىر
 ايله بوكونكى آدملىر آره سنده هيچ بر
 فرق بولنە مديغى كې طبقه حاضرە مزك اك
 آزدن اك چوغنە قدر اهماقندە « مقدمه
 تشكلات بشريە » عد اولنە بيله جك هيچ

بر عضو ذی حیات دخی کور یله مامشدر .
 ارضك بو اعماقندن طبقه حاضره مزه قدر
 گذار ایدن سنه لری اك آز تخمین ایدنلر
 یوز بیک اولق اوزره خبر و یروب ارباب
 تخمین میاننده بو حسابی میلیونه قدر
 واردیر انلر دخی نادر دکلدر . بویله یوز
 بیکلرجه سنه ظرفنده انسانك تعضوات
 ابتدائیه سی عد اولنه بیله جك هیچ برکونه
 تشکلات مقدمه اثری کورولمکسزین طبقه
 حاضره ده بردن بره نوع بشرك هم ده
 شمدیکی مکملیت خالقیه سیله ظهور ایدی
 ویرمش اولسی ارباب علمی حقیقه دوچار
 بهت و حیرت ایتکده در . بو حقیقه
 در میاندن مقصد مز تبعات علمیه یی حکمدر
 دوشورمك اولیوب فقط بو تبعاتك نتیجا

قطعیه دن هنوز پک بعید اولدیغنی اکلا تمقدره .
 یوقسه برقاچ یرده تکرار ایتمش اولدیغمز
 کبی دراپه رک تکراراتنه قیاساً چوق
 کورولمکسزین بردها تکرار ایدرزکه بو
 تبعات بر نتیجه قطعیه واصل اولدقدن
 صکره دخی او نتیجه انکار واجبه دکل
 بالعکس معرفت واجبه خدمت ایده جکدر .
 نوبت کلامی ینه دراپه ره براقیورز .
 دیورکه :

— ایمدی دنیا بر قانون ایله می تصرف
 اولنیور یوقسه احوالک جریان طبیعیسنی
 بر صورت عنفیه ده تعطیل ایده جک مداخلات
 الهیه ایله می؟ بوزمینده کی نظریه منزی اکمال ایچون
 نظر لر منزی بر باقه کوره اک اهمیتسز و دیگر
 بر باقه کوره اک اهمیتلی اولان شو حاله چویره لم که:
 نوع بشر کندی ادوار تاریخیه سننده بر جهت
 معینه یه طوغری ترقی علاماتی کوستریورمی ؟

ملتلك حیات مدنیہ سی بر نظام غیر معینك
 قونترولی التندہ بولندیغنه دائر براہین وارمیدر؟
 كرك جمعیات بشریہ وكرك شخص واحدہ
 هیچدن هیچ برشی چیقہ میہ جغنی وبڈكہ ہرشی
 آندن اولکی بر موجودیتك اثر تكاملی اولدیغنی
 استنتاج ایتلی می یز؟ اكر بر کیمسه نه وولوسیون
 یعنی اشكال حیوانیہ نك تکملات متابعہ سی
 مسلكنہ میال ایسه بومسلک یر یوزندہ آذر
 حیاتك ظهورہ باشلامسندن تازمانمزہ قدر غیر
 منقطع برسلسلہء تكامل تشکیل ایتدیکی وجهلہ
 دوشونسون کہ بالذات کندیسسی دخی بر چوق
 تعدیلات وتبدلاتدن کچمشدر . مدت حمل اولان
 طقوز ماہ ظرفندہ کندی شکل حیاتی مایہ
 منسوب ایدی . بومدت ظرفندہ متتابعاً برقچ
 شکله کیرمشدر کہ بونلر یکدیگریہ مناسبترلہ
 برابر بر برندن ینہ فرقلیدر لر . طوغدینی
 دقیقہ ده کندی شکل حیاتی هوایہ انتساب کسب
 ائدی . هوای نسیمدن تنفسہ باشلایه رق بر طاقم
 یکی غذالر ایلہ اغتذا ایدر اولدی . حال بوکہ

هنوز نه کوره بیلور ایدی نه ایشته بیلور ایدی
 نه ده طانیه بیلور ایدی. حیاته مخصوص اولان
 وجدانی بالتدریج قازاندی. آندن صکره عام
 خارجی یی کوردی. بر زمان صکره برتحول
 اغذیه یه اتباع ایدن اعضا یعنی دیشلر میدانه
 چیتدیلر. بو حالده طفولیت و صباوتی کچه رک
 وهریرنده شکل جسمیسنه هر کون تبدلرکله رک
 آنلرک تکمیلی کبی ملکات ذکائییه سی دخی تکمل
 ایتدی. بوتخولات تدریجیه نک بر قسم عضویه
 عانده اولان جهتلرنجه اون بش یاشنده کندی
 استعداد معنویسی دخی دکشدی. آنی برطاقم
 یکی فکرلر ویکی احتیاسلر یاقه لادی. بو
 احتیاساتی تولید ایدن سبب بوراده قالسون.
 زیرا ایشته بر جراحک مهارتی اوسببی ازاله
 انده بیلور. حال بوکه انبساط و تبدل بونقطه ده
 منتهی اولمز. حیات و کمال عضوی درجه سنه
 وصول بولشد. آندن صکره انحطاط کلور.
 بواسف انکیز دوری تصویر ایتک فائده سزدر.
 بودور وجودک و ذهنک ضعفی دوریدر. بر

عصر ظرفنده ارضی مسکون ایدن بتون انسانلر
 بردن بره ازاله ایدلامش اولسه لر بيله بتون
 بوتبدلدن مرور ایتمش اوله جقلرینی سویله مک
 مبالغه یه حمل اولنه من . ایدی برحالدن دیگر
 حاله اشبو انتقالتمزک هر برنده برمداخله السیه
 وارمیدر؟ یوقسه یر یوزینه کلش اولان لایعد
 ولایحی میریاد لرجه انسانلر قانونک حکم لایتغیری
 التنده می کلوب کچمشلردر ؟

دیرزکه :

— انسانلرک هر بریسی تور اتده خلقت

آدم حقنده ویریلن خبر موجنبجه اولا
 چاموردن برهیکل صورتنده یاپیلوب بعده
 ایچی دلینه رک روح نفح اولندیغی صورتده
 یاراتلمش اولدیغی ادعا ایدن وار ایسه
 دراپه رک بوصاف دلانه سوزلری اکا جواب
 اوله بیلور . بزکه مسلمانز بزجه حضرت
 آدمک خلقتی بيله تمامی تمامنه تور اتلرده کی

اخبار کی دکلدر. حضرت آدمک طوپراقدن
 خلق اولنسی دیمک مایه خلقتک طوپراقدن
 آلمش اولسی دیمکدر. طوپراقدن نه مقدار
 مایه آلدینی بیلنمک لازم کلور ایسه تحلیل
 قولاید. ایسوم بعض یرلرده امواتی
 یاقایورلرمی؟ کول حالنده نه قدر ماده ترابی
 حاصل اولور ایسه ایشته مایه ترابی او قدر در.
 بوقیاس «تراب» نقطه نظرندندر. اکر «من
 سلالة من طین» و «من صلصال من حمأ مسنون»
 نقطه سنجه ایسه اجسام حیوانیه نک حائر
 اولدینی مواد مایعه و غازیه دخی مایه ترابی
 ادخال ایدلمش اولور. نوع بشرک تناسلی مسئله
 تکاملیه سنه کلنجه دراپه رک بتون بوسوزلری
 ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طین ثم جعلناه
 نطفة فی قرار مکیں ثم خلقنا النطفة علقه فخلقنا

العلاقة مضغة فخلقنا المضغة عظماً فكسونا
 العظام لحماً ثم انشأناه خلقاً آخر فتبارك الله
 احسن الخالقين » آیت کریمه سنک تفسیر
 فنیسی مقامنه قائم اولور لر . ایشته کوریلور که
 دها رحم مادرده حالدن حاله کیریشیمزی
 دراپه رک انکار ایتدیر مکه چالشدیغی حضرت
 حکیم ازلی وابدی بونی بزه کلام قدیمنده خبر
 ویریور . بودخی اثبات ایدیور که بزم
 دینمز علوم ایله اشتغالی منع ایتیمور . دینمزک
 علوم ایله هیچ منازعه سی یوقدر . بالعکس
 مصالحه سی حتی اتقاقی واردر . تبجعات علمیه
 نه قدر ایلرویه کوتوریلور ایسه بزم حقایق
 دینیه مز دخی او قدر توضیح ایدر . بو حقیقت
 عظما نظر دقت او کنده بولندجه قارئلر مز
 دراپه رک انتقاد اتنی اکا کوره او قویه رق

حتی مستقید دخی اولورلر . ایشته نوبت
کلام ینه کندیسنه انتقال ایدیور .
دیور که :

— فقط افراد اشخاص جمعیتلرک ملتک
اجزای متشکلهسندن عبارتدرلر . بو حالده جسم
واحدی تشکیل ایدن اجزا ایله اوجسم آرهسنده
نه نسبت وار ایسه برملتی تشکیل ایدن افراد ایله
اوملت آرهسنده دخی عینی اونسبت واردر .
بو اجزا اوکل ایچنده کندی وظیفه لریخی ایفا
ایدرلر . اجزانک تموتیه وجود دخی منعدم اولور .
شخص واحد کبی برملت دخی کندیسی خبردار
اولقسزین طوغار و کندیسی ایسته مکسزین
وفات ایدر . هم ده موته قارشو اوغراشه رق
وفات ایدر . حیات ملل حیات افراددن فرقلی
دکلدر . یالکز شو جهتدن بر استشنا واردر که
حیات ملل ده اوزون مدت دوام ایدر .
فقط اودخی کندیسی ایچون مقدر اولان بر
عاقبتدن قورثیه من . جهت تارخییه دن تتبع

ایدیلور ایسه کوریلورکه هر ملتک چوجقلنی
کنجلكی بابایکیدلکی واختیارلنی واردر . اما
حیاتک جریان طبیعینی سخته دار ایده جک بر
حادثه حیولت ایتماک شرطیه .

— بوراجقده بر ملاحظه مهمه واردرکه
آنی اخطار ایتکسرین کچه میز. دراپه رک
شمدی به قدر بلکه ده قارئلردن بر قسمنه
اوصانج ویرمش اولان ولوله مکرره سنه
کوره حیات کندی احکامی لایتبدل ولایتغیر
اولان بر قانونه تابع اوله جتی ایدی .
اوقانونک احکامنه کیسه ممانت ایده میه جک
ایدی ! انکار واجبه قدر وارمسی دخی
محضا کویا ارادات سبحانیه نک بویله سخته لر
ایقاع ایده جکی وهمندن طولایی ایدی .
اگر بودعواسنده کندیسنی محق وصادق
کور ییور ایدیه او جریان طبیعی بی سخته دار

ایده جک بر حادّته حیولت ایتماسی شرطی
 در میان ایتمیمی ایدی ؟ هم بوراده کی
 سخته دارلق تخریب جهتیدن دکدر .
 تخریبك منعی جهتدندر . یعنی بر ملت دخی
 ادوار حیاتیه سنی کچدکن صکره هلاک
 اولق مقتضای قانون ایکن بعض اسباب مانعه
 حیولتیه هلاک اولیه جنی مسئله سیدر .
 فی الحقیقه بر ملت حقایق الهیه دن منبعث
 بر تعلیم ربانی موجبجه یشار ایسه هلاک
 اولمز . بوکا مثال اوله رق اسلامک حالندن
 دها پارلاق هیسچ برشی بولنه مز . اسلامک
 قیامته قدر باقی اوله جغنک محققیتی ایشته
 بومعنایه کوره در . نزولی اوزرندن بیک
 اوچ یوزسنه مرور ایتدیکی حالدّه شرقدن
 غربه شمالدن جنوبه طوغری یوزلرجه

میلیون اسلام النده کی کتاب کریمدن برکله
 دکشمایش اولمسی بر معجزه ماده
 وحقیقه در . هاله بوندن صکره هیسج
 دکشمیه جکی ده از یاده محققدر . امت محمد او
 حکمت ازلیه وابدیه ینه اتباع ایتدجکه قیامته قدر
 محافظه اسلامدن امیندر . اسلامک بو امنیت
 دراپه ر و امثالی اولان پرستشکاران علومک
 بقای علومدن امنیتلرینک عینیدر . علوم
 ایچون برفانیلک نصل ونه قدر توهم ایدیله
 بیلور ایسه اسلام ایچون دخی برفانیلک
 آنجق او قدر توهم ایدیله بیلور . بزم
 نظر مزده بونک ایکسی بر در . یالکز انکار
 واجب کی علوم ایچون دخی برشین بر عیب
 اولان کستا خلقله صاپان ارباب ضلالتک
 توهماتندن ماعدا حقایق علمیه و اسلامیه

هې واجب تعالى و تقدس حضرت ترينه انظار
حیرت عابدانه مزی استجلابده متحد در لر.
سموزده ینه دراپه ر دوام ایدیور .
دیورکه :

— هر كسك صفحات عمری ایچنده صفحات
مذكوره مكمل اولدقه مشرك و متقابل بر طاقم
استعداد لروارد ر. حادثاتك یكنسقلنی او حادثه لره
مظهر و مصدر اولان اشخاصك عینی قانونلره
تابع اولدقلرینی کوستره جکندن بوندن استنتاج
ایدیله بیلورکه فائلك و حتی بتون انسانیتك حیاتی
اویله بر تصادفك و یا خود کیفی بر اراده نك
محصولی اولدیغی کی فوق الطبیعیه بر مداخله نك ده
محصولی اولیوب بلكه بر تسلسلك نتیجه محصولیدرکه
آنك ایچنده هر وقعه نك کندیسندن اولکی وقعه ده
کندی محققیتی اثبات ایتش و اودخی کندیسندن
صکره کی وقعه نك محققیتی تحت تأمینه آلمشدر .
فقط بونتیجه ستویسیزم مسلك حکمتك اس
الاساسی ایدی . حکمای یونانیه نك اومسلکی که

بوندن مقدم دخی دیمش اولدیغمز وجهله فلاکت
 دقیقه لرنده نیجه دفعه لر بونجه مشاهیر یونانیه نك
 دكل رومانك اك بیوك حكما سنك و رجال دولتنك
 و جنراللرینك و حتی ایمپراطورلرینك دخی صادق
 قلاغوزی و قوت الظهری اولمشدر . بو اووله
 برمسلكدر كه وقوعاتك جریانی امرنده تصادفك
 تأثیرینی اصلا قبول ایدمه میوب بلکه وقوعات
 مذکورہ بی نتیجه تحققلرینه طوغری بر اقتضای
 مخصوص سوق اییدیوردیه قبول ایلر ایدی .
 بو برمسلكدر كه انسانی متانت و ثباته عفت و فضیلتہ
 سوق ایدر و انسانیت نامنك معنای عمومیسسی
 لهنده شهادت ایلر . ستویسیرم مسلكنك تخریبی
 جهان ایچون بر فلاکت اولدیغی حقنده مون
 تسکیو طرفندن سویلنمش اولان برسوزہ
 احتمال كه اشتراك ایدرز . زیرا بیوك آدملری
 و انسانیتکار و وطن پرورلری حصوله کتورن
 بو حکمت اولمشدر .

اخطار ایدرز كه :

— ستوپسیزم مسلکی برچوق فلسفیات
باطله نك يونانستانده دين ايمان اخلاق
ادب عرض ناموس بر اقامش اولدقلری
بر زمانده انسانیتك شان مكارم نشانه
لايق اولان اعتقاد و فضیلتی التزام ایچون
حکیم مشهور زه نون طرفدن تأسیس
ایدلمش ایدی. بت پرستك عالمده ظهور
ایتمش اولدیغی حالده بو مذهب اربابنك
قضا و قدره ایمانلری او قدر محکم ایدی که
« خیره و شره من الله تعالی » اساس محکمندن
اولوم دهشتیله دخی آیرلمز لر ایدی. هر کیمه
نه سعادت و یا خود نه فلاکت کلور ایسه
جزای عملی بولمش دیمك اوله جفی نقطه.
سنده دخی ثبات و متانتلری « ومن يعمل
مثقال ذره خیراً یره و من مثقال ذره

شرأیره « حقیقت ازلیه سنه تمامیه موافق
ایدی. بونلرایچون هرکسه قارشو اعتراف
ایده میه جکری عمللر کاملاً منهی و ممنوع
اولوب هم ده بو ممنوعیت او یله لفظدن
عبارت دکل بر مبنای ایمان اولمق اوزره جانده
محروز قناعتلردن ایدی. برستویسیه نی
کندی احکام مذهبییه سی خلافتده ذره قدر
حرکته اقناع قابل دکل ایدی. بونلر هر شی
مشیت الهیه یه تابع بولندیغی اعتقاد قطعیسنده
« لاقوت الا بالله » حقیقت قدیمه سنه صا-
رلمشبار ایدی. انکار واجب هوالرنده
اوچان بر معلم دراپه ر شو مبخثده ستویسیه-
نلری قاله بیلله آلامه لی ایدیسه ده نصلسه
ینه قاله کتورمش. اما بوکا شاشمقده
استهجال ایتمایلدی. انکار واجب دیر ایکن

مبادیٰ نصرانیتده کی آباء کنیسائیہ نك آله
پرستلكنی بیلہ قبول ایدہ جکی قریباً
کوریلہ جك و صراحةً اكلاشیله جقدر كه
بوشدتلی آدمك شدائی نه باری تعالیٰ حضره
تلرینك ونه ده وجود باری یه موافق حكمت
اوله رق ایمان ایدنلرك علیهنده اولیوب
یالكز قاتوليك كنیساسنك علیهنده در. او
كنیسا علیهنده کی حدتله اعتراضاتی تعمیم
ایتمسنه براثر غضب نظریله باقه رق بوندن
زیاده براهمیت ویرماملیدر. ایشته بو حقایق
آچیقدن آچیغه اعترافه کیریشه رك دیور كه:
— لاتین خرستیانلنی كندی صورت پاپائیہ سی
التنده جهانك بر قانون لایتغیر موجبنجه اداره
اولنسی مسلكنك تمامی تمامنه مذاقزیدر.
خرستیانلق كنیساسنك بوشعبه سنك تاریخی كرامت
نوعندن بر طاقم خوارق عادات و ظهورات

فوق الطبعیه ضبطنامه سی حکمنده در . او
 ضبطنامه ده بر عزیزک دعاسی اجرام سماویه یی
 دور و حرکتدن منع ایتدیکی واحوال طبعیه یی
 جریانندن الکی قویدینی طرزنده حادثات کور بلور .
 حتی کلیسارله تعلیق اولنان رسملرک بیله معجزه لر
 یاپدقلى حکایه اولنور . ذوات عزیزه نك
 میکلى و آنلره متعلق اشیانك بیله ! بو اشیانك
 اسناد اولندقلى ذواته کرچکدن عائدیتلى
 بیله محقق اولیوب مجرد ایقاع خوارق یولنده
 رؤیت ایدلدىکی روایت اولنان تأثیرلى برهان
 مقامنده اتیان اولمقده در . ذاتاً غیر معقول
 اولان برشیثك برهانی ینه آنك کبی غیر معقول
 اولان دیکر شیلر ایچنده آرایوب کوسترمك
 عجیب و غریب بر منطق دکلیدر ؟
 دیرزکه :

— بوکبی افعالدن طولای « لایسل
 عما یفعل » اولان ذات اجل و اعلایه نه
 مسئولیت تولد ایدرکه پروفیسور دراپر

بونلره كوسهرك وجود واجبي انكاره قدر
 واريورايدي؟ انتقاد اتني يالكز بويولده كي
 شيلره حصر ايتسه ايدي قاتوليک اولد.
 قلري حالده خدا پرست اولان ميليونلرجه
 ارباب علوم واصحاب عقول و ايماني كندی
 مقابله سنه دعوت ايتماش اولور ايدي.
 حقيقت قاتوليک كنيساسنك خوارق ابتلا سي
 او قدر ايلر و ده دركه بر مقدار سنه دن برني
 فرانسه ده لورد آيازمه سي صولرينك كورلره
 رؤيت و صاغرلره سمع و ديلسزلره لسان
 و مفلوجلره حركت و یرمك نو عندن ظهوره
 كلن خارقه لريني جهانه اعلان ايتمشلر
 و حدسز و حسابسز ساده دلان دن سنوي
 بيكلرجه زواري مذکور آيازمه يه دعوت
 و جلب ايتمكه بولنمشلر در. آنادن طوغمه

بعض کورلره عملیات جراحیه اجراسیله
 رؤیت ویرلمک ایچون جراحلرک نه درجه-
 لرده تداییر احتیاطیه به مجبور اولدقلرینی
 بیلنلر آنادن طوغمه کور ایکن لورد حو-
 ضلرینه کیروب چیقماق برکاتیه کوزلری
 آچلادیغی حقنده کی روایتلره مسترحمانه بر
 طورایله کولرلر. زیرا اوزمانه قدر ظلمت
 ایچنده یشایان کوزلرک ضیای شمسه شمعلاری
 عدیم الاحتمال اولوب حتی حس رؤیت قوت
 بولنجه به قدر اوزاغی یقینی کورمکه والوانی
 فرق ایتکه بیه مقتدر اوله مزلر. نره ده
 قالدی که پاپاس طاقنک اعلانی وجهله ضیای
 شمسی کمال حیرتله تجیلاً سجده به قیانه-
 بیلسونلر ! كذلك آنادن طوغمه دیلسزلرک
 (هایدی نقیر و قطنیر فنه تطبیق ایدهرک

« قولاغی » دیمیه لمده (دلی دخی آچلمش
 اولسون. سویله یه جکی لسانی اوکر نمکسزین
 بردن بره حمد و ثنای الهی یه مسارعت
 ایده جککری نی کیمه اینان دیره بیلور ز؟ ایکنجی
 یاشنه قدر اولانجه دقتی لسان تحصیلنه حصر
 ایدن چوجقلر بوقدر دقتدن صکره آنجق
 تک توك کلمه لری تلفظ ایده بیلدکلری حالده
 هنوز لسانی آچیلان بر آدم نه سویله مکه
 مقتدر اوله بیلور ؟ مقصود خلاف طبیعت
 احوال ایسه بزده بعض طرق علیه اربابنک
 آتسه ال صوقسی وجام یمه سی وشدش
 وقلیچ ایله وجودلرینی اورمی وچوجق
 چیکنه می و قزغین فرونه کیرمی حتی
 اسب سوار اولدقلری حالده انسانلرک
 اوزرندن آت سورمی کی حاللر عجبا

قاتوليك راهبلى طرفىدن اجرا ايديله
 بيلسه لر ايدى ساده دلان نصارايه بونلرى
 نه قدر بهالى ساتارلر ايدى. حال بوكه بزده
 بونلر هيچ بر كيمسه يي واله و حيران ايتمز لر.
 « خواص تأثيرندن عبارتدر » دينلمكه
 اکتفا اولنوب بوسوزك مفهوم حقيقىسى
 پك ده آرانمز بيله . بوكي خارقه لر محقق
 دخى اولسه لر بونلر ايله حقايق حكميه
 دينيه و علميه آره سنده بيوك بر مسافه
 واردر. امام غزالي يه مسند برسوز بوراده
 دخى خاطر مزه كلدى. بر آدم آنك كوزى
 او كنده بر طاغدن ديكر طاغه قدر او چش
 اولسه بيله بو آدم كنديسنه بش كره دردك
 يكرميدن اكسيك ويا زياده ايده جكي حقنده
 برسوز سويلر ايسه اينانه ميه جقى بيان

ایلمش . وجود باری یه و آنک قدرت
 کامله سنه اینانق ایچون کائناتک خلقت
 وتصرفی امرنده وضع ایتدیکی قانون
 لایتغیردن بیوک معجزه اولورمی که لورد
 صوینک شفاسی صورتنده کی خوارقه
 افتقار حاصل اولسون ؟ اوت ! تکرار
 ایده رزکه بوقانون لایتغیری دراپه رجنابلری
 انکار واجبه برهان اوله رق ایراد ایتکه
 چالشدیفی حالدیه بز بیکلرجه محققینه اتباعاً
 اوقانون محیر العقولی اثبات واجب امرنده
 برهان اعظم اتحاذ ایدرز . فقط دراپه ر
 مسئله نی بودرجه عالییه دن پک آشاغی یه
 ایندیرمشدر . بتون شندتلینی قاتولیک
 کنیساسی علیهنه حصر ایتدکن صکره
 باقکنز دهانه لر دیور .

— جهالتك اك عميق اولديغى عصر لرده دخی
 ذكى برخرستيان بيله بو معجز كارانه مداخله لره
 پك آز اينانمش اولميدر . طبيعتك جريان دائيمسى
 ايچنده او قدر محير عقول بر بيوكلك واردركه
 حيرت ورقتمزى موجب اولمغه كافيدر . بزم
 حيات شخصيه مزده كى وقوعاتك تعاقي اويله
 بر صورتده كوريلوركه بو تعاقيبك قومشوز اولان
 ديكر بر شخصده مختل بولنش اولمى خصوصنده
 بالطبع شبهه لى طور انورز . كنديسنده جريان
 ايدن احوال طبيعیه ناك اصلا تبدل ايتامش
 اولديغى ذكى بر آدم پك اعلا بيلور . كنديسى
 هيچ بر معجزه يه ماقع عليه اولماشدر . عمرينك
 هر وقعه سنى آندن اول ديكر بر وقعه نك
 كوستردىكى سببته عطف ايدر . بو وقعه لردن
 بريسنه ديكرينك سبب و بريسى ديكرينك
 مقتضاسى اولديغى كورور و كندى قومشوزى
 حقنده قانون طبيعت خارجنده بر حال اولديغى
 بالذات قومشوزى سويله سه بيله يا آنك يا كلمش
 و يا خود كندىنى يا كلمغه چالشمقده بولنش

اولدیغنه اینا تمقدن کندینی منع ایده من . اولدن
 دخی کورلمش اوله جینی وجهله قاتولیکلکک
 مداخلاه معجزات مسلکی پروتستانلغک ظهوری
 زماننده بیوک برصدمه یه اوغرادی . اوزمان که
 قضا و قدر و اراده الهیه مسلکی اک بیوک
 پروتستان علماسی طرفندن سرد ایدیلوب ده
 پروتستانلغه کیرن اک بیوک کنیسالر طرفندن ده
 قبول اولنیور ایدی . قالدین عادتاً ستویسیه نلره
 لایق برمتانت ایله « بزمن الازل و حتی حق تعالی
 ارضک تمنی قویمزدن اول انتخاب اولنمش .
 بزم کندی فضلمزدن طولای دکل بلکه بو
 انتخاب کندی اراده الهیه سی جمله مقتضیاتنه
 کیرمش اولدینی ایچون » دییور ایدی . بوسوزی
 بوله سویلر ایکن قالدین شو قاعده اوزرینه
 بنای فکر ایدیور ایدی که : « حق تعالی بتون
 ازل آزالده وقایعک مجرای وقوعی تنظیم
 ایشدر » ینه بو اساس اوزرینه درکه عصرلردن
 صکره یازیلیدیه نلر ووالانتینه نلر مسلکاری
 ظهوره کیشدر . بونلر خرستیانلغک ایکنجی

عصری مذاهبنند. بونلرك اساسی نیوستیقلردن
آلنه رق خرستیانلق اوزرینه حکم تثلشی حك
ایتمکه فکرلری سوق ایتمشدر. بومسلکله التزام
ایدرلر ایدی که انسانلرك بتون عمللری بر اقتصانك
محصولیدرلر . ایمان بیه بر عطیه ازلیه در .
بناءً علیه هرکس عملی نه اولور ایسه اولسون
نائل نجات اولمیدر .

بونك « السعيد سعيد في بطن امه
والشقي شقي في بطن امه » — اساسی
اوزرینه مبتنی بر مذهب جبریه اولدیغی
اخطار ایدی ویره رك ینه میدان کلام
دراپه ره ترك ایده لم .
دیورکه :

— سنت اوکوستنك « ده دونو پرس
وهرانسیا » نام اثرنده بسط ایلدیکی افکارده
بووجهله تمهید اولنور . بو افکاره کوره -
تعالی کندی اراده مخصوصه سیله بعض کیمسه لم

کندی قانوننک مأمّن و محفظی اولمغه و داءما
اعمال خیریه یه موفقیته تهیئه ایتش و بوصولته ده
سعادت ابدیه یه ناصد قیلمش اولور . بوکا
مقابل دیگر بر طاقلری دخی من الازل فناغه
نخصیص قلمش لردر . سوبلا پساریه نلر دیدیلر که
زله حضرت آدم بر اراده الهیه مقتضاسیدر .
سو پرالپساریه نلر ایسه بوزله ازل آزالده وقوع
بولان اراده الهیه مقتضاسندن اولوب ابولبشر
وزوجه سی شو یولده کی حرکتلرنده سربست و مختار
اولمده قلری اعتقادینه قدر و واردیلر . سنت او کوستنک
دخی سید خلق اولنا نلرک سید و شقی خاق اولنا نلرک
شقی قوپدینی حقنده کی سوزی بو مسلیکلر دراجعدر .
دیرزکه :

— مبادیسنده دراپه رک خارج از عقول
العباده قدر و واردیدینی مسائلدن بالاستدلال
ترویجنه چالشدینی مسئله انکار دونه
طولاشه بو وجهله بر نتیجه اقراره قدر

واره جفنی امید ایتمز ایدیکز یا ؟ ابواب
 سالفه ده علومه اولان عداوتلرندن طولای
 او قدر مؤاخذه ایتدیکی آباء کنیسائیهنک
 مسلك ایمانارینی دراپه رك شمعی بوضورتده
 تصویر ایتسی حقیقه شایسته حیرتدر .
 ایشته کوریلورکه معلم جنابلر یالکز قاتولیک
 کنیساسنه طارغیندر . بناء علیه اوطارغینلق
 ایله سویله دیکی سوزلرک جدیدتی ظن ایدوب ده
 آندن طولای اعتقاد سلیمی ذره قدر
 اخلال ایتک حقیقه پک یاز قدر .
 سوزی ینه کندینه ترك ایده لم .
 دیورکه :

— فقط کرچکمیدرکه حق تعالی ازل آزالده
 بزی سعادت ابدیهیه نامزد قیلسون ده ارضک
 تمنی قویمزدن اول کندی انتخاب کرده لرینی
 عزابدن تخلص ایتک درجه لرنده ممتاز ایلسون

و بوکا مقابل کر چکمیدر که بالذات ارتکاب معاصی
ایتماش اولان بعض کیمسه لری دخی اراده
ازلیه سیله مستعد عقوبت قیلسون ؟ ۱۵۹۰
سنه میلادیه سنده لامبه تک مقاله لرنده دنیلیور
ایدی که « حق تعالی ازل آزالده بعض کیمسه لری
حیاته و بعضلرینی ماته تخصیص ایتشدر » ۱۶۱۷
سنه میلادیه سنده دخی دور مجلس رهایی
بو بیانی تصدیق ایتدی . بورأیده اولیانلری
او قدر مؤاخذه ایلدی که بعضلری ممالک اجنبیه
التجایه مجبور اولدیلر . انکلتره کنیساسنک مسائل
ایمانیه قانوننک اون یدنجی ماده سنده دخی بومسئله
تصویب اولمشدر . هیچ بومسئله مخالفه اولماشدر که
پروتستانلری قاتولیکلرک مؤاخذه سنه دوچار
ایتسون . الا یالکز عالمک بو وجهله بر قانون
لایتغیر طرفندن اداره سی ماده سنک پروتستانلر
طرفندن قبول ایدلش اولسی دوچار مؤاخذه
اولمشدر . اوروپانک پروتستانلغه کیرمش اولان
بتون ممالکنده آرتق خوارق و معجزات مسئله سنه
هایت ویرلشدر . اما صورت معجز کارانه ده

تداویء امراض مسئلہ سنک محویله برابر کنیسالر
ایچون بیوک بر منبع ثروت دخی محو اولشدر .
پروتستانلغک ظهورینه عفو وغفران صاتشنک
سبب اولدینی معلومدر . حال بوکه بو عفو وغفران
اساساً محرمات و ممنوعاتی ارتکابه نام الهی یه
اوله رق مساعدده ویرمکدن عبارت ایدی . پاپاسه
بر مقدار اچقه اعطاسیله بومساعدده صاتون آکنور
ایدی . حکمت نقطه نظرندن پروتستانلق دیمک
هر ایشه حق تعالی نامنه ایدیلن مداخله یه قارشو
بر پروتستودیمکدر . اما بو پروتستو هر پروتستان
کنیساسی نزدنده مرتبه تکمله وار مامشدر .
جهانک بر قانون لایتغیر موجب نیجه اداره اولدینی
حقنده کی براهین علمیه بو کنیسالرك بر چوغی
طرفندن اعتماد سزاقله قبول اولنمشدر . احتمال که
برازده حدتله ! وقت وزمان وقوعاتک شهادتی
قوتلندیردکجه بو حدت لر دخی یواش یواش کچر لر .
ایمدی سیدسرون ایله برابر شو نتیجه بی استنتاج
ایتمه جکمی یز که : « ازمنه واشیایی لایتغیر بر قانون
ازلی احاطه ایدر »

دیرزکه :

— پروف سوردراپه ر ایشه طقوزنجی
 بابنی بتوردی . بزم دخی بوبابی بتورمک
 ایچون سویله یه جکمز سوز پک آزدر .
 شوندن عبارتدرکه : دراپه ر اعتقاد جهتیه
 سیسه رون کبی روما وژونون کبی یونان بت
 پرستلرینه مخالف بولنمادیغنی اعتراف
 ایدیور . ایراد ایلدیکی مسائل علمیه نک
 همان هیچ بریسی بزم حکمت اسلامیه مزه مغایر
 اولمادیغنی دخی بزم انتقاد اتمزده کورونیور .
 پروتستانلر نه قدر موافق اولمادیغنی دهاشمدیجک
 سویله دی . بو حالده علومک ده ادیانک ده
 مقتضای قدیمه مخالفت یالکمز قاتولیک
 کنیساسنده قالیور . آنک ده کندینی قورتار-
 مق ایچون ویره جکی جواب وایده جکی

مقابله ده مختاریتی مسلمدر. فقط قاتولیک
کنیسانه بویولده مؤاخذه لر ایدیلیوردیه
بز جناب قادر و قیومک وجوب وجودی
حقننده کی ایمانمزه ذره قدر خلل ایراث
ایده میز. هذا من فضل ربنا وعلیه التکلان!

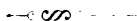

— ❧ اونسجی باب ❧ —

(لاتین خرستیانلغی یاخود قاتولیکلک)

— مدنیت جدیدہ یہ نسبتی —

دراپہر بوبابندہ بحث ایدہ جکی شیلری
بروجہ آتی خلاصہ ایدیور :

لاتین خرستیانلغی بیک سنہ دن زیادہ
اوروپادہ انسانلرک افکارینہ قلاغوزلق ایتدی
— بونک نتایمچندن مسئولدر — بو نتیجہ
پروتستانلغک ظہوری اثناسندہ رومادہ کورلدیکی
کبی معیشت مدنیہ و بیتیه جہتیہ اوروپانک بلاد
سائرہ سندہ دخی مشاہدہ اولندی — اوروپا
ملتاری بری جسمانی و دیکری روحانی ایکی درلو
حکومتک ثقلتی التندہ ازیلدیلر — بونلر جہاہ

مستغرق و ظنوز باطله یه و سفالته دوچار اولدیلر
 — قاتولیکلکک عجزینک تعریفی — پاپالغک
 تاریخ سیاسیسی — متحدین روحانیه — بر
 حکومت مستقله صورتنه تحول ایدن قاردینالر
 مکتبیه روماهیئت رهبانیه سنک اعمالی — آغز
 ویرکولر طرح و تحصیل ایچون نمایشرلر —
 قاتولیکلک التنده اوروپا ترقیسنک اولدن مرتب
 بر پلانه تابع اولیوب ظهورات نوغندن اولمسی —
 قاتولیکلک پولتیقه سی تأثیرینک نتیجه عمومیه سی
 مدنیت جدیدیه مضر اولدینی .

اشبو خلاصه لری بسط و تمهیده معلم
 دراپه ر بروجه آتی مبادرت ایلیر :

— دردنجی عصر میلادیدن اون التنجی عصر
 میلادی یه قدر اوروپاده احوال عمومیه نک
 جریانندن لاتین خرستیانلنی یعنی قاتولیکلک
 مسئولدر . بو احواله قارشو کندیسنه ترتب
 ایدن وظیفه بی نه یولده ایضا ایتمش اولدیغنی بروجه
 آتی تدقیق ایده جکیز . قاتولیک مذهبی بتون
 کائناته شاملدر دیه ادعا اولندیغندن بو ادعا

بتون دنیایه قارشو او کنیسانک وظیفه سنی نصل
ایفا ایتدیکنی صورمتی ایچون دخی بزہ حق
ویررایسہ دہ بزبورادہ تدقیقاتمزی یالکز اوروپایہ
حصر ایدہ جکز . اگر تدقیقاتمزی بتون دنیایہ
تعمیم ایتمش اولسہ ایدک خرس تیانلغک آسیا
قطعه سندہ کی قدیم و بیواک ادیانہ قارشونہ قدر
عاجز قالدینی میدانہ چیقہ رق بو دخی بزہ پک
زیادہ فائدہ بخشا بر زمین تبع حصولہ کتورمش
اولور و ہرنہ قدر روما کنیساسی طرفندن انکار
ورد اولنیور ايسہ دہ خرس تیانلغک یالکز روما
امپراطورلنی طرفندن یولی آچلمش اولان یرلرہ
قدر منتشر اولہ رق اوروما حدودینک خارجنہ
چیقہ مدینی حقیقتنی دخی میدان ثبوتہ وضع
ایلر ایدی .

دیرزکہ :

— روما ایمپراطورلنی طرفندن
آچلمش اولان یولک ضربات سیوف ایلہ
آچلادیغنی اخطارہ حاجت وارمیدر ؟

روما کنیسانک بو حقیقت تاریخیه یی
 انکار ایتسی آسیانک قدیم و بیوک دینلرینه
 قارشو دوچار اولدیغی عجزی کوسترمک
 ایچون دکلدر محضا اویوللرک ضرب شمشیر
 ایله آچلمش اولسی حقیقتی ستر ایچوندر.
 زیرا بو کنیسانک دعواسنه کوره خرستیانلق
 وعظ ونصیحت فیوضاتندن بشقه هیچ
 بر قوتله تأسیس ایدلما مشدر. سوزک آره سنی
 کسمکسزین ینه دراپه ر دوام ایدیور :
 — هیچ شبهه یوقدرکه پروتستانلق تجدداتی
 وقوعه کلدیکی زمان پک چوق کیمسه لر وار
 ایدی که اوروپا خلقنک احوال معیشتنجه پیدا
 اولان صورت جدیده یی صورت سابقه و عتیقه سیله
 مقایسه ایدیورلر ایدی. اخلاق و احوال معنویه
 دکشامش ایدی . فکرلر ترقی ایتامش ایدی .
 ترقیات مدنییه هنوز یول آلامش ایدی . فقط

بلده ازیله وابدیه دنیلن رومانك شمعشعه سی
 سونمش ایدی . ایمپراطور اوکوستك اوکوندیکی
 صرصر قاپلی سوقاقلر کوزدن نهان اولمش ایدی .
 معبدلر یی قلمش طاش ستونلر قیرلش وعظیم
 وجسیم صو بندلرینك متسلسل واوزون کمرلری
 ماتم حالنه کیرمش ایدی . قدیم قاپیتول محله سی
 آرتق « کچیلر تپه سی » وجهانه تعمیم ایدیلن
 فرمانلرک محل صدوری اولان « فوروم » آرتق
 « اینکلر میدانی » تسمیه اولنیور ایدی .
 قیاصره نك سرایی عظیم طوپراق کومه لری التنه
 کومولوب بوتیه لر چیچکلی دیکنلر بتورمکده
 ایدیلر . ایمپراطور قاره قالله نك مشهور حاملری
 اویوکسك و مزین قپولریله باغچه لریله صهرنچلریله
 برابر صو کمرلرینك تخریبندن طولایی معطل
 برحاله کیرمشلر ایدی . ستونلرله کمرلرله قبه لرله
 متشکل و مزین اولان بو ابدیه واسعه وعالیه
 خراباتی اوزرنده صارماشقلر کوکله شوب جمله سنی
 تحت تصرفلرینه آلمشلر ایدی . الحاله هذه اک
 عظیم وجسیم خرابه لرندن اولان وقسم موجودی

جسامت اصلیه سنك ثلاثه مساوی بولنان «قولیزه»
 اثر عالیهی دخی بو حال خرابی یه کیرمش ایدی .
 وقتیه سکسان بیک ارباب تماشایی استیعا ب ایده جک
 قدر جسم اولان بوتماشا گاه ازمنه متوسطه ده
 برقلعه یه و براز صکره آرنق مسکینلنمش اولان
 روما رجالی طرفندن یاپدیریلان قوناقلر ایچون
 طاش اوجاغی حالنه محویل ایدلش ایدی .
 پاپالره کلنجه بعضاری اوراده ایپلک فابریقه لری
 و بعضاری کهرچله تصفیه خانه سی تأسیس ایدیورلر
 ایدی . حتی او عتیق و عالی کمرلر کوزلرخی دکان
 حالنه قویوب اصنافه ایجار ایتکی دوشونلردخی
 بولنمشدر . بو ابنیه عالیه نک جسم طاشلرخی
 بربرینه ربط ایچون قوللانلش اولان تیمورلری
 چالوب صابدقلرندن زمان ضروریه چاتلایان
 دیوارلر بریاندن ییقلمغه باشلامشدر ایدی . بو
 موقع عالی خرابه سی اوزرنده پیدا اولان نباتات
 حتمده الیوم قوجه مان بر بوتانیق کتابی یاپلمشدر .
 « لافلور دو قولیزه » یعنی « قولیزا چیچک لری »
 تسمیه اولسان بو کتابده دوت یوز یکر می نوع

نباتات مقید در . بر زمانك قلاسیق آثار
معماریه سندن اولان بو خرابه ده جسیم ستونلر
تپه لری و دیوارلرک رطوبتلرندن ناشی آرتق
سیلنمش اولان اویمه لری آره سندن بلند سرورلر
افلاکه سر چکمشلردر . بونباتات بیله غمناک
برتحوله دوچار اولیورلر . وقتيله روما
ایمپراطورلرینه اکیلل ظفر یایلمق ایچون مغروس
اولان دفنه لر یرنده مانطارلر و دیکنلر ظهور
ایتمشلردر .

اخطار ایده رزکه :

— دراپه رک بو تفصیلاتی ویرمکدن

مقصدی بت پرستلک زماننده روما شهری
نه قدر معمور ایکن خرستیانلغک استیلا سندن
صکره نصل بر خرابه دوچار اولمش
اولدیغنی کوسترمکدر . فقط بوتخریبات
یالکیز مادی شیلردندر . بزم نظر مزده
بونک اول قدر اهمیتی یوقدر . زیرا بزجه

اصل اهمیت تخریبات مغنویه در که اودخی
 خرسیتیانلغک ظهورندن اول یونان ولاتین
 بت پرستری نزدنده زیاده سیله ترقی ایتش
 اولان علوم ریاضیه وطبیعیه وحکمیہ نک
 ظهور نصرانیتدن صکره دوچار اولش
 بولندیغی تخریب مدهشدر . بوکا دائر
 دراپه رک ابواب سابقه ده ویرمش اولدیغی
 خبرلر اہمال ونسیانہ لایق شیلر دکلدیر .
 ینہ سوزی دراپه رہ براقلم ده سلسلہ سنی
 بوزمقسزین دوام ایتسون . دیورکہ :

— بووقوعاتدن پاپالرک مسؤل اولہ میہ جقلری
 حقنہ بر اعتراض سردی محتملدیر . احتمال
 تخطر ایدیلورکہ یوز قرق سنہ دن آز بر زمان
 ظرفندہ روما شہری آلاریسلر وژنسہ ریسلر
 وریمیملر وویٹیزسلر وتوتیلالر طرفلرندن
 متتابعاً ضبط اولنوب بومناسبتلہ ابنیہ عالیہ سی

مدافعه ایچون استحکام اتخاذا ایدلمش لر وصو
 کمرلری ایسه روما صحرالرینی هرج و مرج ایلان
 ویتیشلر طرفندن تخریب اولنوب قیاصره نك
 سرایی دخی توتیلالر الی ایله تخریب اولمشدر .
 ائت احتمال تخطر ایدیلورکه بوندن صکره دخی
 لومبارد لرك استیلاسی بلیسه سی وقوعه کلوب
 آنلردن صکره دخی روبرت کیسفارد ومعیتنده کی
 نورماند لرك فلامینییه ن قپوسندن آنتونین قولونه
 ولاتراندن قاپیتوله قدر رومایی احراق بالنار
 ایتمه لر ی فلاکتی کورلش وبوشهر آندن صکره دخی
 بوربونلر طرفندن تضییق وتخریب ایدیلوب
 یوزلرجه دفعه دخی تیبه ر نه ری طرفندن استیلا
 وحرکات ارضیه طرفندن هدم اولمشدر .
 بونقطه لرده شبهه یوقدر . لکن ماکیاوه لك
 « فلورانسا تاریخی » نام اثرنده دیدیکی شیئی
 دخی تخطر ایده لم . کورورزکه بوباربارلر
 استیلالرینك همان کافه سی پاپالره معطوف شیلردر .
 او پاپالرکه کاه شو وکاه بوسبیلردن طولایی
 ذکر اولنان عشایر وحشیه یی کنده ی امداد لرینه

دعوت و جلب ایدرلرایدی . رومای تخریب ایدن
نه غوتلر نه وانداللر نه نورماندلر نه ده عربلر
دکلدرلر . رومای تخریب ایدنلر پاپالر و آنلرک
یکنلریدلرلر . بونلردرکه او قلاسیق آثار نفیسه
معمارینه نک طاشلریله کرچ او جاقلری یاپوب کرچ
یا قشلدردر . آنلردرکه کندیلرینه قوناقلر یایمق
ایچون ابنیه مذکورده یی طاش او جاقلری اتخاذا ایتشلر
و معابد قدیمه یی صویوب آنلرک اسباب تزیناتی
ایله کلیسالی تزین ایتشلردر . بت پرستلر
معبدلرینی صویه رق کلیسالر تزین اولنسون !
پاپالری اصل بونکله مسئول ایتلیدر . قورنتیه ن
طرز معماریه سی اوزره یونلمش عظیم ستونلر
اوزرینه اعزّه کنیسه اییه رسملری حک ایتدیلر .
اعلی مصر دیکیلی طاشلری اوزرینه خطوط جدیده
حک ایتدیره رک بونلرک آن تیقه لفی قیمتی برباد
ایلدیلر . سن پیه رک نیساسنی یایمق ایچون ایمپراطور
سه وهرک « سپتیزونیوم » فی ییقیدیلر « پاتنه ثون »
معبدینک قبه سنده کی پرنچلر حواریلر مزارلرینه
ستونلر اعمالی یولنده = صرف اولندیلر . ویتهریک

بیوک چاکی قاپیتولک اوزرندن برچوق پاپارک
وفاتی اعلان ایتدجه آثار نفیسه قدیمه تخریباتنک
وروما اهاالیسنی استیلا ایدن اخلاق سزلگ دوام
ایتمکده بولندیغنه دلالت ایلور ایدی . پاپالر
روماسنک قدیم رومایه هیچ بر حرمتی اولیوب
بالعکس کین وعداوتی کوستریور ایدی .
پاپالر کاه بیزانس ایمپراطورلرینک امری التنه
کیریورلر و کاه کاه فرانکلرک و سائر جهانگیرلرک
قائم مقاملری صفتی طاقینورلر ایدی . اوروپا
ملل و حکوماتنک احوالی نه قدر تبدلاته اوغرایور
ایسه پاپارک حال و حکومتلری دخی او قدر
تبدلاته دوچار اولورلر ایدی . آنلرک دستور
و نظریات سیاسیه لری و حتی ادعای بیله
دکیشور ایدی . یالکز بر نقطه وار ایدی که
آنده تخالف یوق ایدی . اودخی دینجه قطعاً
مساعده سزلک نقطه سی ایدی . روما حکومت
دینیه سی اوروپاده احوال دینیه نک مرکزی
اولق طورینی طاقندیغندن کندی قونترولندن
خارج بر مذهب بولنه بیلمسنه متمادیا و مستمراً

احتمال ویره میور ایدی . حال بوکه کند یسی
 کرک سیاست کرک دیانه میکلیینه قدر
 چورومش ایدی . روما کبارینک کفر و انکاردن
 عبارت بولنان حاللرینی نه رازم ایله لوته راولا
 کمال حیرتله ایشتمشله وبعده استکراهلرندن
 ایچلری تیره یه رک رأی العین دخی کورمشلردر .
 دیرز که :

— رومانک فواحش احوالی بحق
 تعریف ایچون جلد لر طولدور مق ایستر .
 نصل که طولدور لمشدرده ! اما بز بوراده
 او تفصیلاته کیریشه میز . یالکز دراپه رک
 ویردیکی خبرلرله اکتفایه مجبورز . اودخی
 لزومی قدرشیلر سویله میور ایسه ده سویله
 دیکی قدرینی برموستره اتخاذا ایدر ایسه ک
 باقیسی حقنه دخی بر فکر پیدا ایتمش
 اولورز . ایشته دراپه رینه سوزنده دوام
 ایدیور . دیورکه :

— بوقوعاتك برمقداريني كتابندن اقتباس
 ايتمكده بولنديغم مورخ رائق اوسركز نصرانيتك
 انسانه طور غونلق ويرن اخلاق زلفنى برصورت
 مدهشه ده تصوير ايتمكده در . پاپارك همان
 كافه سى اومقامه انتخاب اولندقلرى زمانلرده
 ياشلى آدملىر ايدىلر . بناءً عليه عصاى حكومت
 متماذياً الدن اله كچيور ايدى . هر پاپالق انتخابى
 اولدن مرورينه انتظار اولنان برتبدل ايدى كه
 منافعدن استفاده يه حاضر لانيلىور ايدى . هر
 كسك اوج اعلاى اقباله واره بيه جكى بويله
 برمؤسسه ده رقيبلك رقابتى دائماً حاضر و آماده
 ايدى . پروتستانلغك ظهورى اثناسنده روما
 اهاليسنك مقدارى سكسان بيك نفوسه تنزل
 ايتمش ايدىسه ده بونلرك برچونغى مأموريت
 رسميه يه واصل و آنك شان و شرفنه نائل اولمش
 بولندقلرى كچى بولردن دها بيوك برمقدارى
 دخى اومقاملره كندىلرني نامزد طوته رق
 فرصت بلكه يورلر ايدى . پاپالق صنداليسى اشغال
 ايدىه جك اولان بختيار بومأمورىتلركيملرك يد

اشغالنده ایسه آنلردن نزع اولنه رق فرصت
انتظارنده بولسانلره تودیع ایتک مجبوریتنده
ایدی . بومقامات رسمیه نك برچوغی دخی مجرد
دکرلی بهالرایله اقبال و شان هوسکارلرینه
صاتلمق ایچون ایجاد اولمشلر ایدی . بومقاملره
هوس ایدنلرک بی طرفلقاری ولیاقتلری آرانمیوب
یالکزمسوب اولدینی فرقه نك منافع مخصوصه سنه
نه خدمت ایتدیکی ویاخود ایده بیله جکی آرانور
ایدی . اما اصل آرانیلان شی اومقام ایچون
بشقه طالبلردن نه قدر زیاده پاره ویره جکی
قضیه سی ایدی . آمریقای قارئلرک هربری
بو حال پك اعلی اکلایه بیلورلر . هر رئیس
حکومتک انتخابنده بوکا مماثل شیلر کورورلر .
قوتقلاوهیثی طرفندن پاپا انتجایی برقونوانسیون
هیثی طرفندن بر آمریقا حکومتات متحده سی
رئیس انتخاب اولمسنه کرکی کبی بکزر . بر
آوجی صید ایلدیکی آودن بعض قرنتیلری قوپویلره
ویردیکی کبی بویله برحاله صیدی اله کچورنلرک
حصه استفاده لری دخی مأموریتلر اوله جغندن

کرك پاپالق و كرك آمريكا رياست حكومتى
مقامنه بريسى انتخاب اولندينى زمان بو حصه
منافعك توزيى دخی ضرور ياتدندر .
ديركه :

— نزاع علم و دين مسئله سـنه تعلق
اوليوب صرف مسائل سياسيه دن ايسه ده
شو آمريكا رياست حكومتى ياقه لامق
مسئله سنك بر قسم خفايا سنه اولسون دراپه رك
بو سوزيله واقف اولوشمز پك لطيفدر .
« اوزاقدن طاووك سى قباكلور » ديرلر .
ظن اولنيور ايدى كه بوكى رياستلر انتخابنده
فرانسه ده كورولن انتريقه لر آمريقادا
كورولمز لر . اوراده هرشى كلرنك ديه
توهم اولنيور ايدى . سياسيات ملله مراقى
اولانلر شو قدر جق براخطار اوزرينه
اكر مراقى آرتديروب ده آمريكا احوال

داخلیه سنی دخی تتبع ایدہ جک اولورلر
ایسه شایان استفادہ پک چوق غرابتسلر
بوله جقلرینی اکلا دق . سوزده ینہ دراپہ ر
دوام ایدیور . دیورکە :

— ویلیام دومالمسبوری دیورکە : کندی
زماننده روما ارکانی بتون مقدساتی براخذ
واعطا ایچون متاع اتخاذا ایدرلر ایدی . ویلیام
دوما لمسبوریدن صکره بو احوال دن هیچ برشی
دکشماشدر . کنیسا بر پاره فابریقه تی اولمش
ایدی . ایتالیا الکاسنندن مبالغ جسیمه اخذ
وتحصیل اولنیور ایدی . اوروپا نك هر ممالکنده
دخی وسائل کونا کونا ایله اهالی یه بیوک ویرکولر
صدقه لر طرح اولنیور ایدی . بو وسیله لرك اك
منفوری عفو وغفران یعنی کناهه کیرمک صلاحیتنک
صائمسی ایدی . اوزمان ایتالیا ده بیلنن دین
اهالی یی صویمق صنعتندن عبارت ایدی . بیک
سنه دن متجاوز بر زماندن بری پاپالر و ماشهری
ایچنده قرال ایدیلر . واقعا بو شهر پاپالرك سبب

اولمقلری برچوق فلا کتله دخی دوچار اولمش
ایدیسه ده بو فلا کتله دن طولانی پاپالر شو جهتدن
مسؤلدرلرکه رومانک احوال مادیه و معنویه سنی
اصلاح ایچون هیج برکونه تدابیر جدیه و شدیدیه
ابتدار ایتماشلردر. ترقیات دینییه و مذهبییه جه
روما جهانیه نمونه اولمغه لایق ایکن بالعکس
جهانک عیبی اولمش ایدی. پروتستانلغک ظهوری
زمانه قدر بو حال کیتدکجه بدتر اوله رقی او و قتلرده
حقیقه دیندار اولان هیج بریبانجی از دل و جان
متالم اولمفسزین رومایی زیارت ایده میورایدی.
کندی ادعالریله توفیق قبول ایده مدیکی ایچون
علوم بالکلیه طرد و محو ایتمش اولان پاپالق
مقامی صوک و قتلرده صنایع نفیسه یی برازتشویق
ایله اشتغاله باشلامش ایدی. فقط موزیکه ایله
رسم برملتک حیات مدنیه سی ایچنده زینتدن
عبارتدرلر. اما بونلر مدارقوت اولمقلرنندن
ضعف موجودی ستر ایده مزلر. خلقک نه
ترقیات مادیه سنی ونه ده رفاه حالنی تأمین
ایلیه مزلر. دوشونمکه مقتدر اولانلر نزدنده

پروتستانلغك ظهورى اثناسنده روما بتون قوت
 حياتيه سنى غائب ايتمش ايدى . آرتق جهانك
 حاكمى وترقينك سائق دكل ايدى . اسكى رومانك
 حیات بخش اولان دستورلری یرینه دائماً ممتی
 مشعر اولان دستورلری اقامه ايتمش ايدى .
 اورته ده موزيقي ايله رسم ايچنده دينك يالکز
 خيالى كوروليور ايدى . حالا لحدلری ايچنده
 آياقده كوردیكمز قاپوسن راهبرينك مانتولرينه
 برونمش اولان موميا دن عبارت نعلريله اللرنده
 صولغون چيچكلری طوتملری بزه نصل كورونمكده
 ايسه دين دخی اويله كورونمكده ايدى .
 كوزلرمزى رومادن برده اوروپانك سائر
 طرفلرينه تحویل ايدى لم . تابع اولديغى دين
 اوروپا ايچون نه حاصل ايتمش اولديغى آراشدیره لم .
 آغاجك نه اولديغى ميوه سندن اكلايه لم . رفاه
 مادی نقطه نظرندن احوال ملل خلقك عدد
 نفوسنده كى تبدله كوره در . حكومتلك مقدار
 نفوسى امرنده شكل حكومتك تأثيرى پك
 آزدر . اصل احوال مدنيه لرینك تأثيرى واردر .

بومسئله ايله اشتغال ايدن مؤلفلر طرفندن بر
 صورت اطمئنان بخشاده اثبات اولتمشدرکه
 اهالينك مقدارنده كي تبدلات اوخلقك قدرت
 توليديه سي ايله حياتك مقاومتی ميزانه تابعدر.
 « قدرت توليديه » ديمكدن انساني تكثيرتناسله
 سوق ايدن ميل طبيعي اكلاشيور . بو ايسه
 بر درجه يه قدر اقليمه تابعدر . فقط مادامكه
 اوروپانك احواله اقليميه سي دردنجي عصردن
 اون التنجي عصره قدر حس اولنور درجه ده
 دكشامشدر قبول ايده بيلورزكه بتون بومدت
 ظرفنده بو قدرت توليديه دخي هپ بر حاله
 محافظه اولتمشدر . « حياتك مقاومتی » تعبيرندن
 دخي حيات بشري دوچار اشكال ايدن ذخيره جه
 كفایتسزلك والبسه و مساكنجه نقصان كي
 شيلر اكلاشيور . معلومدرکه مقاومت هيچ
 منزله سنه اينجه قدرت توليديه يكرمی بش سنه
 ظرفنده بر خلق ايكي مثلي تزويد و تكثير ايده
 بيلور . مقاومتلر كنديلرني ايكي درلو حس
 ايتديررلر . برنجیسی ماديدر . زير اعمر و سطينك

مدتی آزالتوب تولداتك دخی مقدارینی تقلیل
 ایدر . ایکنجیسی معنویدر . چونکه اخلاق
 فاضله نك و باخصوص بر دین حقك حکم سوردیکی
 برلرده هر شیئه انتظام ویرلدیکی کبی ازدواج
 دخی انسانك بر فاملیا بارینه تحمل ایده بیله جکی
 درجه یه وصولنه قدر تأخیر اولنور . ایشته
 بر زماندن بری بر مدت معینه ظرفنده ازدواجات
 ایله فیئات واسعار آره سنده بولمنش و کورلمش
 اولان نسبت بونقطه ده در . بر خلقك تزايد
 نفوسی ساکن اولدینی مملکتده ارزاقك بوللنی
 نسبتنده در و قدرت تولیدیه نك حکمی دخی
 شویله درکه محصولات مملکت و آنلرك فئیاتی
 اوزره اجرای تأثیردن خالی قالماز .
 بو حالحه بالطبع استنتاج اولنورکه ارزاق
 کفایتسزلکی ایله اشخاص طو غارلر ایسه ده
 بر مدت قلیله حیاتدن صکره هلاکه نامزد
 بولنورلر . بعض مملکتلرده مقدار اهالینك
 تبدلاتجه برهان اولق اوزره روستونیه ن
 محاربه لرینی متعاقب ایثالیاده نفوسك پك زیاده

آزالمش اولسی مسئله سی ارائه ایدیله بیلور .
 منازعات دینه دن صکره آفریقای شمالی اهاالیسنک
 غیبوتی ده بوجهله دندر . باخصوص اورالره
 حکومت اسلامیه نك ورودندن صکره یکیدن
 چارچابوق اهای پیدا اولمش بولنسی بومثالرك
 اك پارلاقلرندندر . دره بکلری اداره سی زماننده
 اوروپا اهایلیسی آرتمشدر . اووقتلرده اراضینك
 قیمتی حاصل ایده بیلدیکی افرادده کوره ایدی .
 آندن صکره محاربات صلیبیه اوروپا اهایلینی ینه
 آزالندی . كرك اردولرك و فیاتی و كرك قدرت
 تولیدیه مالک آدملرك ندرتی بوکا سبب اولدی .
 آمریقا قطعه سننده دخی بونك کبی تبدلات وقوعه
 کلدی . مکسیکو اهایلیسی پك آز برزمان ظرفنده
 اسپانیوللرك زعم طمعکاریلری سیئه سیله ایکی
 میلیون آزالدی . پهروده دخی عین حال واقع
 اولدی . نورماندلرك استیلاسی زماننده انکلترونك
 نفوسی تخمیناً ایکی میلیوندن عبارت ایدی . بو
 استیلا اوزرندن بش عصر ضرور ایلد کدن صکره
 نفوس مذکوره آنجق ایکی قات اوله بیلمش ایدی .

بو تر قيسزلىك سىبىنى پاپاسلىرى تاهلدىن منع
ايدىن پاپالغە ھىل ايتىك مھكىندىر. قىدرت مشروعە
توليدىيەنك بوندن متأثر اولدىغى شېھە سزدر. ھال
بوكە سىر بىست اولان قىدرت توليدىيە بويلە متأثر
اولدى . بومسئەلەيى تىبىع ايدىن بىلور كە عالمە
قارشو بىكارلىق التىزام ايدىنلر كىندى احوال
خىصوصىيە لىرنىجە اك زىيادە انتظامسىز اولورلر .
بىكارلىر ملجئى اولان مناسىرلىرى لغو ايتىكە انكىلىز
مىلت و ھىكومتى مېجبور ايدىن شى دىخى بوفىكردر .
اوزمانلر علناً سويلە نيور ايدى كە انكىلترەدە يوز
بىك قادين پاپاسلر طرفىدىن اغفال اولىنمىدەدر .
بىم « آمىرىقا مىھاربىات داخلىيە سى تارىخى » نام
اثر مەدە بو بابىدە بىعض مطالعات سىرد اولىنمىدركە
بورايە دىخى نىقلنە مساعىدە طلب ايدىرم .
دىرز كە :

— دراپەرك بو يولەدە كى ملاحظاتىنە
علاوۋە افىكار ايدە ھىك ھىھت بولە مايشىمىزك
سىبى بو تفصىلاتك نزاع علم و دىن مسئەلە سىنە

تعلق ایده جک جهتلی کوروله مامسندن
 عبارتدر . مندرجات مذکوره حد ذاتنده
 نافع شیلردن اولدقلری ایچون طی ایتمه
 دخی کوکل رضا کوسترمامکده در . آنک
 ایچون دراپه ری سوزنده سربست براقیورز.
 ایشته آمریقانک محاربات داخلیه سی
 تاریخنندن اقتباس ایده جکی ملاحظاتی ده
 سرد ایدیور . دیورکه :

— نفوس اهاالینک تزیاید ایتیه رک برحال
 وقوفده قالمسی نه معنایه دلالت ایدر ؟ شبهه
 یوق که ارزاق والبسه تدارکنده کی مشکلاته
 دلالت ایدر که طارمسکنلره صیقیشه رق وجودجه
 نظافته عدم رعایت وحقی صیجاغک وصوغوغک
 ومیازملرک وحفظ صحتیه عدم رعایتک وفقدان
 اطبانک وصورت معجزکارانه ده امکان تداوییه
 دائر سویله نن یالانلرک تخریباتنه منضم اولنجه
 تکاثر نفوسه مانع اولورلر . بوله اوزون

اوزادی به رفا هسزلق واضطرابات کونا کون
 البته تلفاتك كثرتی مستلزم اولور . مقدار نفوسك
 حال وقوفده بولمنسك برمعناسي ده تولداتك
 آزلنی ديمكدر . بوايسه اصل تأهل زمانلری
 خش ایله اخلاقسزلق ایله کچورلمسندن نشأت
 ایدر . دونه قدر ایچنه دخول ممکن اوله میان
 چوللردن ظن ایديله جك بریرده یشایان
 آمریقالی ایچون معیشت حالیه ومستقبله نك بو
 صورت کریهه سی موجب تعجبدر . اول آمریقالی
 ایچون که خالی برچول اوله رق کیرمش اولدینی
 مملکتلر بالاخره غلبه لك برخلقه وطن اولمش
 ورسماً اجرا اولسان تحریر نفوسلردن تبین
 ایلدیکنه کوره هر یکرمی بش سنه ظرفنده
 نفوس موجوده برمثلی قدر آرتقمده بولمشدر .
 او آمریقالی کندی کندینه صورارکه انسانلری
 اداره ایدن قوه حاکمه نصل برقوت اولمیدرکه
 محاربه وطاعون وخط وغلای قوای مخربه نك
 هپسی بریره کلسه یاپه میه جقلری تخریبات
 کندیلکندن حصوله کلیور ؟ بوضایعات بنی

بشرک طوغریدن طوغری یه منافع مادیه سنه
 متعلق اولدینی دوشونلکجه تأثیری آرتار .
 حال بؤکه احوال عالم نه قدر دکشمشدر . پاپالق
 نفوذی التنده کی زمانده موجود اولان نفوسک
 اون مثلی الیوم انکلتزده یشامقدهدر . همده
 هرکون اوغل ویرن قووانلرکی دنیانک هر
 طرفنه مهاجرلر کوندردیکی حالده ! ازمنه ماضیه یه
 حرمتله ارجاع نظر ایتک ایسته ینلر بویله برحال
 اوزرنده متعمقانه دوشونملیدر .

دیرزکه :

— اوروپانک پروتستانلق ظهورندن
 اولکی نفوسیله آندن صکره کی نفوسی
 آره سنده دراپه رک خبرویردیکی شونستلره
 علاوه ملاحظه ایده بيمک ایچون المزد
 ایستاتستیق تاریخی معلوماتی یوقدر
 آنجق بوتزاید وتنقص نفوس مسئله سی
 حقمده بعض فرانسر ارباب فکر ونظرینک

یازمش اولدقلری شیردن خاطر مرده
 قاله بیلن درجه ده بزدخی برقاج سوز
 سویله مک ایسترز . واقعا آوروپاده
 و آمریقاده پروتستان مذهبنه سالک اولان
 یرلرده نفوسک تزایدنده کی شده نسبتله
 قاتولیکلرک ساکن اولدقلری یرلرده نفوسک
 تناقصی آره سنده نسبت بوله میورلر . آلمانیا
 وانگلتره متحدین آمریکا نفوسی همان ده
 دراپه رک دیدیکی قدر سرعتله تزاید ایتدیکی
 حالده ایتالیا و اسپانیا و بره زیلیا نفوسی عادتاً
 وقوف حالنده دوام ایدیور . بزدراپه رکی
 پروتستانلغ دوستی و قاتولیکلرک دشمنی
 اولدیغمز ایچون بوکا اهمیت ویرمیورز .
 بز سالک اولدیغی مذهبک توصیه ایتدیکی
 اخلاق فاضله یه رعایتکارلق نقطه نظرندن

دخی بو ایشده بر اهمیت بولیورز. قباحث
 یالکز قاتولیکلکده اولسه ایدی فرانسه نك
 نفوسی پك زیاده آرتملی ایدی . واقعا
 فرانسه اهالیسنك بر بیوك قسمی قاتولیک
 ایسه ده بومنسویت عادتالفظی برشی اولوب
 حقیقتده کنیسانك اوامرو نواهیسنه هیچ ده
 رعایت اولنما مقده بولندیغی کنیسا اربابنك
 اعتراف لریله دخی تین ایتشدر. فرانسه نك
 بر بیوك قسم اهالیسی ایسه نه قاتولیکلکده
 نه پروتستانلغه هیچ بر شیئه معتقد اولدیغی
 حالده شوصوك اوتوزسنه ظرفنده نفوسی
 همان ده تزایدا یتیموب بر حال وقوفده قالمشدر.
 اوراده ارکک ایله قادین بیننده مناسبت
 غیر مشروعه چوغالدقچه چوغالمقده بولنوب
 بو حال ازدواجاتی و بناء علیه تولداتی

آزالتدیغی کبی . متأهل بولنان فاملیا لر دخی
 برونهایت ایکیدن زیاده اولاد تولید ایتما مک
 ایچون وسائط طبیه یه مراجعتدن خالی
 قالماقله ایشته بوندن طولانی فرانسه نک
 نفوسی آرتما مقده بولندیغی کندی مدققلری
 میدانه قوی مقده درلر . میدان کلامی ینه
 دراپه ره آچیق پراقیورز . سوزنده دوام ایله
 دیورکه :

— عموم اوروپا نفوسنده کوزیلن بوتبدلات
 نفوس مذکوره نک اراضی اوزرینه تقسیمنجه
 بعض تأثیرات کوسترمشدر . روما ایمپراطورلنی
 داخلنده خرسیتیانلغک تأسسندن صکره نفوسجه
 اک بیوک غلبه لک اوروپانک شمال طرفلرنده
 کورلمش ایدی . آندن صکره صنایعک ترقیسی
 بونفوس غلبه لکنی اوروپانک غرب طرفنه جلب
 ایتدی . شمعی برازده بیک سنه ظرفنده
 اوروپا نفوسنی بویله حال وقوفده براقان شیئی
 (دراپه) — ۸۵

براز دها اطرافلیجه مطالعه ایده لم . قطعہ
 مذکورہ نك همان ہرطرفی صیق اورمانلر ایله
 اورتلمش ایدی . منحنط اراضیدہ ونہرلر
 ساحللرندہ اوزاقدن اوزاغہ بعض قصبہ لر
 ومناسترلر کورولیور ایدی . سواحل انہارده
 غایت واسع بطاقلرمدہش میازملر نشر ایدہ رک
 اطراف بعیدہ یہ قدر اولوم ایچون یوللر آچیورلر
 ایدی . پارسدہ ولوندرہ دہ خانہ لر آغاج
 وطوپراق ایله یاپیلوب اوزرلری صمان وقامش
 ایله اورتولیور ایدی . ہیچ پنجرہ لری یوق
 ایدی . دسترہ نك ماکنہ یہ تطبیقنہ قدر بو
 خانہ لرک پك آزینك دوشہ مہ لری تحتہ دن ایدی .
 خانہ لرہ کلیم فرشی مجهولاتدن اولوب کلیمہ بدل
 طوپراق اوزرینہ صمان سریلیور ایدی . خانہ لرک
 باجہ لری دخی یوق ایدی . آتش دومانلی طوانك
 اورتہ سنہ آچیلان بردلیکدن چیقمق لازم کلیور
 ایدی . دیمك اولیورکہ اہالی کندلی مسکنلری
 ایچندہ برطاقم مہلکاتہ مقابل ایدیلر . اسالہ
 چرکاب ایچون ہیچ برتدبیرہ باشلانماش ایدی .

حيوانات و نباتات قرنتيلرى و چورونتيلىرى
 يالكز قپولردن طيشارى يه آتيلي ويروب معا برده
 كومه لر تپه لرتشكيل ايديورلر ايدى . ار ككلر
 قادينلر چو جقلر هپ بر او طه ده بيتوتت ايدى رك
 اكثر يا حيوانات اهليه دخی بو او طه لرده باريند .
 يرمقده ايديلر . فاميليا لرك بو هزج و مرجيسى
 ايچنده لوازم آداب و اخلاقه دخی مغاير نيجه
 احوال آپ آشكاره ايدى . يطاق دنيلن شى
 عادتا بر چوال صماندن عبارت اولوب يپاغى
 طولديرلمش ديكر بر كوچك چوال دخی يصدق
 اتخا ذ اولنيور ايدى . نظافت شخصيه مجهولاتدن
 ايدى . حكومتك بيوك مأمورلرى و حتى قانتور
 بهرى دسپوطى كېي كبار ذوات كهله ايچنده
 مستغرق ايديلر . انكلتره قراللك بيوك خصمى
 اولان طوماس به كه تك كهله لرى صحايف توارينخده
 حكايه اولنمقده در . وجودك شو سردار لغنى
 اورتمك ايچون عطريات استعمالى سوء استعمال
 درجه سنده افراطه وارديرلمش ايدى . عادى
 اصناف حيوان دريلرى تلبس ايدرلر ايدى .

طایانقلی بر لباس اما متعفن ! اصناف طاقی اگر
 هفته ده بر کره تازه ات ییه بیلور ایسه حالی
 وقتی یولنده عد اولنور ایدی . سوقاقلرده نه
 لغم نه قالدیرم نه ده فنار یوق ایدی . غروب
 شمسدن صکره هاوروز لر لکنلر هپ سوقاقلره
 و بعضاً کچ قالمش کچجیلرک باشنه دوکیلور لر
 ایدی . بو ییچاره لر ذاتاً طار سوقاقلرده اللرنده
 فنار لر اولدینی حالدیه بیله یول بولوب یورو مکده
 زحمت چکر لر ایدی . بالاخره ایکنجی پی نامیله
 پاپالق مقامنه کلش اولان نه نه آس سیلویوس بر
 بی طرف و مقتدر مؤلف اولوب ۱۴۳۰ سنه سنده
 انکلتره یه سیاحت ویردیکی زمان مملکتی نه حالدیه
 بولدیغنی طوغریجه تصویر ایتشدیر . روایتنه
 کوره کویلیرک خانه لری طاشدن فقط خرجسز
 اوله رق یاپیلور و اوزر لر ی چیم ایله اورتولور
 ایمش . قور و تلمش بر او کوزدریسی قیومقامنده
 استعمال اولنور ایمش . خلقک ذخیره سی نحو
 کبی قباحبه لردن و حتی آغاج قابو قلرندن تشکل ایدر
 ایمش . بعض یرلرده اکمک نه اولدینی بیلنمز

ایمش. الحاصل مساکن قامش وچاموردن واهل
رفاه خانه لری چیتدن و آتش یاقق ایچون لازم
اولان اوجاق طوپراغك اورته سندن عبارت
اولوب دومان چیقماق ایچون باجه اولدینی بیلنمز
ومادی مره دارلق معنوی مره دارلقدن فرق
ایدلیوب بیتلرك هلاکنه چاره بولنمز وروبایه
بدل وجوده حصیردن بشقه صاریله جق برشی
بوله من اولان ییچاره کویلیلر مهلك خسته لکاره
دوچار اولدجه اعزّه کنیسانیه نك یاد کارلرندن
بشقه شفا ایچون مره اجعتکاه دخی کوره منلر
ایمش. حال بویله ایکن نفوسك تزاید ایده میه رك
برحال وقوفده قالسنك بشقه درلو اسبابی
آرانورمی ؟

دیرزکه :

— بو احوال عجیبه ایچون پاپا ایکنجی
پی طرفندن اولتی اوزره دراپه رك تعیین
ایتدیکی ۱۴۳۰ سنه میلادیه سی جالب
نظر دقت اولمیدر . بوکونکی تاریخدن

درد یوز یتش سنه اولکی حال ! و یاردو
 کبی اسلامیتک اوروپایه ایتش اولدیغی
 خدمتی بی طرفانه و قدر شناسانه بر صورتده
 یازان مؤلفلره صورار ایسه کز بیک سنه لک
 بر حکومت روحانیه و جسمانیه مدت طویلہ سی
 ظرفنده اوروپایی ایشته بو حاله قدر آنجق
 ترقی ایتدیره بیلمش اولان خرسیتیانلقدن
 صکره شمدی شعشعہ شانی کوزلر قاشدیران
 ترقی یولنی آنلره کوسترن هیچ ده
 پروتستانلق اولمادیغنی و بالعکس مسلمانلق
 اولدیغنی اکلار سکز . اسپانیا قطعہ سی
 اوزرنده یرلشن عربلرک آثار معماریه سی
 الیوم الحمراء ابنیہ نفیسه سی کبی بقیہ آناردن
 دخی استدلال اولنیور . بونلرک طرح
 ایتدکلری شهرلرک قصبه لرک معموریتلری

بو تاريخلرده صحيفه لر بابلر طولدير يور .
 عربلر پيره نه طاغلريله محدود و محصور
 قالميوب فرانسه نك نصف جنوبيسنه طوغرى
 يوريمش لر و مايورقا و مينورقا و سيچليا
 و قورسيقا كې جزاير بحر سفيدى ده استيلا
 ايتمش لردر . جنك وقتنده انتظامات
 عسكريه لرى كې صالح وقتنده صنايع مترقيه .
 لر ينك ثمراتيله تجارت منتظمه لرى دخى
 هپ اوروپا ليلر ك نظر حيرتلىرىنى جاب
 ايدر لر ايدى . عربلره اك يقين اولان
 اوروپا ليلر كسوه لرىنى وحتى صقاللرىنى
 بيقلىرىنى عربلره تقليد ايتدكلىرى كې معيشت
 بيتيه لرىنى ده تقليد ايدر لر ايدى . صلح
 زماننده اوروپا نك كبار زادكانى امرائى
 اندلسيه نزدينه كلهرك آداب عرب اوزره

تربیه اولنور لر ایدی. بالا آخره هم عربجه یه
هم لاتینجه یه واقف اولان یهودیلر
ترجمانلیله عربک علوم و معارفی دخی
اوروپایه کیرمک یولنی بولمشدرد. ینه دراپهر
دیورکه:

— ایدی ۱۰۳۰ قطنده انسان اتی
پشیریلوب صاتلمش اولسی موجب تعجب اولورمی؟
کذلک ۱۲۵۸ قطنده لوندرده اون بش بیک
آدمک آچلقدن هلاک اولسنه شاشیلورمی؟ بعض
طاعون استیلارنده بر حیات اولانلرک وفات
ایدنلری دفن اتمک کفایت ایلیمه ماملری عجیب
کورینورمی؟ ۱۳۴۸ سنه سنده شرقدن کلش
اولان طاعون تجارت طریقنه تابع اوله رق کلش
وبتون اوروپایه کیرمش ایدی ده فرانسه اهلینک
اوچده بریسی هلاک اولمش ایدی. ایشته کویلیلر
ایله شهرلیلر فقرای اهلینک حالی بویله ایدی.
حال بوکه کبارزادکانک حالی ده بوندن پک چوق
زیاده ای دکل ایدی. ویلیام دوم مسبور

کندی زماننده انکلیزلرک بوزوقلقلرندن بحث
ایده رک دیسورکه : « آنلر نزدنده اوبورلق
وشهوت پرستلک میدان آلهرق اسیلر اداکان اصلا
کلیسالره کلزلر ایدی . صباح دعاسنی ولیتوریا لری
یاتاق اوطه لرنده وحی یاتاق لری ایچنده ایکن
بر پاپاسه اوقوتدیر لرلر ایدی که پاپاسلر دخی بو
دعالری یاریم یامه لاق اوقویه رق کبار افندیلر
ایسه هیچ دیکله منلر ایدی . ضعفای اهالی بو
کبار النده زبون ومقهور ایدیلر . فقرانک
الرنده آووجلرنده نه وار ایسه زنیکی نلر طرفندن
غصب وضبط اولنور ایدی . چالش دیر لقا ایچون
یچاره لر اوزاق یرلره نقل اولنوب قزلری
خشیخانه لره آتیلور وعادتا جاریه اوله رق صاتیلور
ایدی . کیجه کوندوز سرخوش اولق بونلر
ایچون عمومی حال اولوب صحتک دشمنی اولان
بوسفا هت عیاشانه کنیدی لرنده ذهن وفکر
براقز ایدی .

اخطار ایده لم که :

— بوسر خوشلق ویلیام دومالمسبوری
 زمانندن بری اوروپاده همان ده تنزل ایتماش
 اولمیدر . انکلتزه کبارینک بویولده کی
 قاعده حفظ صحته نه درجه لره قدر رعایت
 ایتدکری حقنده معلومات آله مامقده ایسه که ده
 کبارک غیری اهاالینک عشرته ابتلاسی
 حقنده معلومات عجیبه آلمقده یز . انکلتزه ده
 سرخوشلق قانوناً ممنوعدر . فقط قانونک
 «سرخوش» دیه تعین ایتدیکی آدم لر آیق
 اوزرنده طوره میوب ییقیلانلر اولدیغندن
 سرخوشلر یره ییقلمدجه پولیس آنلری
 سرخوشلره مخصوص حبس خانه یه قالدیره مز .
 بو ممنوعیتاه برابر انکلتزه خلقنک نصفندن
 زیاده سی سرخوش اولدیغنی حکم ایتک
 مبالغه یه حمل ایدیله مز . میلیونلرجه

بحریون عموماً مبتلای عشرت اولدقلری
 کبی لوندره ومانجستر ولیورپول مثللو بیوک
 شهرلرده قادین ارکک یوز بیکلرجه
 سرخوشلر اطبایه حیرت ویره جک بر
 حالده درلر. بونلرک ایچدکلری قوتلی اسپرتولر
 یچاره لرده نه معده براقور نه جکر. آنک ایچون
 و فیاتک یوزده سکسانی ورمنددر. آلمانیاالی
 طیب قوخ ورمه قارشو دوا بولدینی ظننه
 دوشمش اولدیغی زمان لوندره نك «پونچ»
 نام مزاح غزته سی اسپرتویی بر شخص
 صورتنده ترسیم ایده رک آلتنه «بن صاغ
 اولدقجه بردکل بیک قوخ جهدا ایتسه تبعه
 متورمه می المدن آله مزلر» یوللو برعباره
 یازمش ایدی . فرانسه دخی سرخوشلق
 خصوصنده انکلتره دن اشاغی قالمدیغنی صوک

استاتستیقلر خبر ویرمشلردر . فرانسه نك
 بعض یرلرنده میخانه لر او قدر چوق اولدیغنی
 کوسترمشلردر که کوچك بیوك عموم نفوسدن
 هر یکر می نفوسه بر میخانه اصابت ایدر
 ایش . ممالك سائر ده عشرته انهماكك
 درجه سنه دائر معلوما تمز یوق دنیله جك
 قدر آز ایه ده هر ملت ومملكت اطباسنك
 کندی منسوب اولدیغی مملكت داخلده
 عشرتك تخریباتندن شکایتده بولندیغی امر
 محققدر . سوزده ینه دراپهر دوام ایدیور .
 دیور که :

— دره بکارینك شاتولری اشقیا ملجئی
 ایدیلر . ساقسون مورخلری ارکک قادین اهای
 متجاورنك بوشاتولره نصل نقل اولنه رق
 کندیلرندن ایسته دکلی فدیة حیاتی ویرنجیه
 قدر آتش ایله واللرندن ویاخود آیاقلرندن

آصمق ايله وباشلرينه دوکوملی ایپلر باغلايوب
صیقمق ايله وسائر درلو واسطه لر ايله نصل
اشکنبه ایدلکلرینی حکایه ایلورلر . اوروپا
دولتلرینک هر بری نزدنده اک وارداتلی
مأموریتلرده پاپاسلر بولنور ایدی . هر یرده
بریسی اومحلك پرنسبه تابع اوله رق برحکومت
ملیه دن ماعدا بریسی دخی پاپا طرفندن کوندریلن
پاپاسه تابع یبانهجی برحکومت دها بولنور ایدی
وبالطبع پاپا طرفندن کوندریلن آدمک نفوذی
مملکتک اصل کندی پرنسک نفوذندن زیاده
اولور ایدی . زیرا بو آدم بتون قطعه یه فرمان
فرما اولان بر مقامدن کلیور . اومقام بتون
قطعه نک قوتی کندی ید استقلالنده جمع ایتیش
بولنیور . حکومت محلیه نک نفوذی قوتدن
دوشه جکی بدیهیدر . زیرا اوحکومت ینه
رومانک بر صورت استادانه ده افسادی سببیلله
کندینه متجاور اولان دیکر پرنسلرک حکومتلریله
دائما بوزوشق بولنور . جمله سنک دشمن عمومییسی
اولان رومایه قارشو هیچ پروقت اوروپا

حکمدارانى اتفاق ایدہ مدیلر . هر نه زمان بر
مسئله چیقار ایسه روما بو حکومتلری برر برر
یاقه لایوب مقهور ایلر ایدی . پاپانک بوملتلره
وسیلہء مداخلہ سی کویا آنلرک منافع مادیہ
ومعنویہ سنی تأمین ایتمک ایدی . اما سبب حقیقی
اومملکتلرک واردات کلیہ سنہ ال قویوب اردولر
تشکیل ایدہ جک قدرچوق اولان پاپاس وراهب
کروهنی اومملکتلرخلقنه بسیلتمک قضیہ سی ایدی .
مملکتک اصل کندی پرنسنه ویریلن ویرکونک
دائما ایکی ویا اوچ قاتی پاپایه وآنک طرفندن
کوندریلن مأمورین روحانیہ یه ویریلور ایدی .
پاپا دردنجی ایننوسان انکلترده موجود اولان
ایتالیان پاپاسلرینه اوچ یوز ایتالیان راهبی دها
غلاوه ایدہ رک بونلره دخی معاشرلر تعینتی وهنوز
کوچک بر جوجق اولان کندی یکننه لنقولن
باش کلیسا سنده برواعظلق صند الیسی اعطاسنی
تکلیف ایلدیکی زمان حساب اولندی که انکلترده دن
اصل انکلیرقرالنه ویریلن ویرکونک تمام اوچ
مثلی پاپایه وایتالیان پاپاسلرینه ویرلمکده در .

برطرفدن کلیسانك بیوك مأمورلری وارداتی
اك چوق اولان مأموریتلری یاقه لادقلری کبی
دیگر طرفدن قضاالرده کوچك پاپاسلر دخی
اسیرلرینك دیگرلرندن چوقلغیاه افتخار ایدرلر
ایدی . بونلردن بعضلرینك یکر می بیك قدر اسیره
مالك اولدقلری مقیددر .

اخطار ایدرزکه :

— حال بوکه ره نان کبی بعض اك معتبر
خرستیان حکمای محررینی نوع بشره آنجق
خرستیانلغك حریت ویردیکنی وبتون
افراد بشریه بی بر برینه مساوی قیلدیغنی
یازمقدمه دوام ایدرلر. ینه دراپه ردیورکه :

— بوقضا پاپاسلرندن ده بشقه اوله رق بر
چوق دیلنجی پاپاسلر دخی کویدن کویه اودن
اوه کزه راک فقرای اهاالینك النده قاله بیلمش
اولان مقیدارک برازینی ده دیلنورلر ایدی .
بونلردن ده بشقه اوله رق کویا عابد و دیندار

ناميله پرچوق عاطلر كندی حكومت مليه لرندن
 زياده پاپا حكومت اجنبیه سینه ميل و محبتله ينه
 خلقك صرتندن كچينور لر ایدی . كوچك قطعه ده کی
 طوپراقلرک بيوك قطعه ده کی طوپراقله انتحاقلری
 ضروری اولدینی کبی فقرای اهالی اللرنده کی
 ثروت جزویه نك پاپاسلر اللرنده کی ثروت کلیه یه
 متمادیا التحاقيله فقر و ضرورت آرتار و خلقك
 ضرورتی آرتدقجه فساد اخلاق ده چوغالور
 ایدی . مناسترلر خارچنده نشر معارف ایچون
 هیچ برشی یاپلمز ایدی . روحانی صنفندن ماعدا
 برکیمسه یه معرفت تعلیم اولمسنه کنیسا قطعیا
 ممانعت ایلر ایدی . « جهالت دیندارلغك
 والده سیدر » سوزی دستور العمل ایدی .
 دیرزکه :

— بو احوال اسف اشمال اوروپا
 تاریخك زبده حقایق اولدیغنی تسلیمه
 هرکس مجبوردر . دراپه ر برارده بت
 پرست رومانك احوالنه عطف نظرله

دیورکه:

— بت پرست روما ایسه جسم کوپریر
 واعلا شوسه لر ایله ولایات والویه بعیده نك
 مراسله سریع سنی تأمین ایتمش ایدی . طرق
 و معابری انشا و تعمیر و محافظه ایتک روما لایلر نك
 ایلک وظیفه سی ایدی . پاپالر اداره سنه کچن
 روما ایسه بومثللو اسباب عمرانه لزوم کورم دیکندن
 بونلر حکومت محلیه نك همته حواله اولنه رق
 آنلر دخی بالطبع اهل ایتکله اوروپا جه برسنه نك
 اک بیوک قسمنده یوللر سوکولمز کچلمز برحاله
 قالمش ایدیلر . نقلیات غایت آغر اوکوز
 آرابه لر یله اجرا اولندیغندن کونده آنجق اوچ
 درت میل قطع اولنه بیلور ایدی . قایق یوزدیرمک
 ممکن اولمیان نهرلر سواحلنده بارکیرلر و قاطرلر
 استخدام اولنوب بو ایسه او زمانک تجارت
 جزویه سنک یکانه واسطه مراسله سی ایدی .
 اردولر حرکت ایتدکلری زمان کوریلن مشکلات
 غیر قابل اقتحام ایدی . محاربات صلیبیه میادیسنده
 بو حال ثابت اولمشدر . یوللرک بو حال کیجه لرده

ده از یاده تهلکه بی موجب اولورایدی . حیدوددن
 خالی هیچ بر اورمان اولدیغندن برر ایکیشر
 آدمک سیاحتی قابل دکل ایدی . جهل عمومی
 ظنون باطله یی آرتدیردیغندن بتون اوروپا
 اینانلمسی موجب تعیب اوله جق خوارق ایله
 مملو ایدی . یولده کوریلان یولجیلرک برچوغی
 بر صورت معجز کارانه ده دردینه دوا بولمق ایچون
 اعزّه کنیسانیه مقاماتنه کیدن زواردن عبارت
 ایدی . طبیبلری ومدات طیبیه یی خلقک نظرندن
 دوشورمک کنیسانک منفعته توافق اتمکله واعظلر
 هپ او یولده وعظ ایدرلر ایدی . بو پاره لی
 طولاندیر یجیلغک جزاسنی ترقیات زمانیه بر
 صورت لایقه ده ویردی . زیرا الیوم اوروپاده
 او منللو مقامات همان قالمدی . برندن قلده انه میه جق
 قدر خسته اولانلر ایچون پاپاسلر کلوب دعا ایدرلر
 ایدی . امراض مستولیه قارشو کنیسالرده
 ایدیلن دعا لکافی کورلایکندن تحفظات صحیه یه
 لزوم دخی کورلمز ایدی . ایسته نلدیکی زمان یا غمور
 یا غدیرمغه کونش طوغدیرمغه و خسوف و کسوفک

وقویروقلی ییلدیزلرک نحوست برجیه سنی ازاله یه
 کافی عد اولنان ادعیه کنیسا ئیه امراض و بائیه نك
 دفعنه دخی کافی کورینور ایدی . اما ۱۶۸۲
 سنه سنده هالله ی دوزنی طوغدینی زمان خلقدہ
 او قدر بیوک بروهم پیدا اولدی که بالذات
 پاپانک مداخله سی لازم کلدی . آنک قوتیله
 بوفلاکت سمدن طرد و دفع ایدلدی ! .....
 او چنجی قالیقستک بددعالرندن اورک رک اونجم
 عظیم دفع اولدی کیتدی ده تمام یتمش بش سنه
 مدت کره مزه طوغری تقریه جسارت بوله مدی !
 ..... بوتشفیه معنویه نك درجه سنی و فیاتک
 نسبتیله موازنه ایتلیدر . برروایتہ کوره اوزمانلر
 ییلده یکر می نفوسک بریسی و دیگر برروایتہ کوره
 یکر می اوچ نفوسک بریسی وفات ایده رک شمدی
 ایسه و فیات آنجق قرقدہ بر نسبتنده در .
 اوروپانک اخلاق معنویه سی نه صورتده اولدیغنی
 اکلامق ایچون آمریقا کشفی ائساننده قرستوف
 قولومبک آرقداشلرینک آوروپایه کتوردکلری
 فرنکی علتک درجه سرائتنه دقت ایتلیدر .

بوخسته لك عقللره دهشت ویره جك برسر عتله
هر طرفه یاییلمش ایدی . بومعیوب خسته لکه
یول اوزرنده دیله نلردن بدأ ایله پاپا اوننجی
لئونه قدر هر صنف خلقدن پك چوق کیمسه لر
طوتلدیلر . بو حاله سبب مذکور خسته لكك
هوای نسیمی یه سرایتله هر کسك انی بنفس ایله
تسمم ایتسی اولدیغنه قدر تاویلرلر آرادیلر .
حقیقتده ایسه بو حال سفاهت فحش پرستانه نك
نتیجه سی ایدی . حکومت روحانیه خلقی بو
سفاهتدن قورتارمق ایچون هیچ بر تدبیر
دوشونمیسور ایدی . تداویء امراض امرنده
قوللانیلان اشیا ی معززه دن بعضلری پك عجیب
وغریبدر . برچوق کنیدسالرده اثنای صلیبده
حضرت عیسانك مبارك باشنه قونلدینی مروی
اولان دیکنلی اکلیل محفوظدر دیه ادعا اولنیور
ایدی . وجود مشارالیهی یان طرفندن جریحه دار
ایتدیکی روایت اولنان منراقدر دیه تمام اون
برمقامده بر منراق کوسترلیور ایدی . اصلنده
بو منراقلر بر اولمق لازم کلور ایکن بونلرک

اون بری دخی عینی ضرراق اوله میوب اون
 دانه سی مطلقا ساخته اوله جغنی درمیان ایدنلر
 کفر ایتیش دیه تلقی اولنور لرایدی . محاربات صلیبیه
 ائناسنده تامپلیه راهبرلی اهل صلیبیه برطاقم
 کوچک شیشه لر صاتمق صورتیله پک چوق پاره لر
 قازانوب بوشیشه لرده حضرت مریمک سوتی
 موجود اولدینی ادعا اولنور ایدی . بر چوق
 مؤسسات نصرانیه ده بوشیشه لر عابدانه و تعظیمکارانه
 بر اهمیتله حفظ اولنور ایدی . فقط بو خدعه
 کارلرک هیچ بریسی قدس شریفده کی بر مناسترک
 خدعه سی درجه سنه واره مزکه او مناسترده
 زواره روح القدسک بر پارمنی کوستریلور ایدی .
 بومثلو عجائب و غرائب مدنیت جدیده اربابی
 سکوت مخصوصلریله نهایت ویردیله . وقتیلله
 بیکلرجه صافدلانی حاللندیرمش اولان بو اشیا
 بوکون هیچ بر اهمیتله لایق کورولموب بر عمومی
 موزه یه بیاه قونیلله مزله *

دیرزکه :

— دراپهرك شوصوك حكمی بزجه
 مسلم دكلدر. «ره ليق» تعبیر اولنان و بوندن
 مقدم دخی سوز صیره سی کلهرك ماهیتی
 طرفزدن اوزون اوزادی یه ایضاح ایدیلن
 بواشیای معززه نك اهمیتدن دوشمسی
 پروتستانلر ایله برده افکار منوره اصحابنه
 مخصوصدر. حتی بونلرك بیله هنوز شو
 یولده کی ظنون باطله یی ازدل و جان ترك
 ایتیش اولدقلرینه قولای قولای اینانه میز.
 قاتولیکلرك حالا علی العموم اشبو طبابت
 روحانیه یه ایناندقلری امرنده لورد صوینك
 شهادتی اصلارد اولنه میه جق شهادتلدند.
 هر زرده شفالی برره لیق و یا خود آیازمه
 وار ایسه سنوی بیکلرجه خسته لر بو کونکی
 کونده دخی کیتمکده درلر. اما بونلرك

جمله سنی یا لکنز قاتولیکلاردن ظن ایتمه یکنر.
 « بلکه ! ..... » یوقی ! هانیا شو اادات
 تردد ؟ ایشه او « بلکه » پروتستانلردن
 وحتى انظار وافکار منوره اربابنیدن بر
 چوقلرینی دخی اورالرہ صالدر مقده در .
 انسان هر او قودینی شیئی اسامی وتواریخی
 ایله بلله یه میور اما قوۂ حافظه مزه شو
 جهتدن امنیتمز واردرکه بومثلا ومقاماتده
 کوردکلری معجز کارانه اثرلره حیرتله
 پروتستانلقدن قاتولیکلکه تبدیل مذهب
 ایدلدیکنه دائر بر قاج وقعہ او قومشزدر .
 کړک جلب منفعت وکړک دفع مضرت
 احتیاج وغیرتی پک چوق افکار منوره
 اربابنه بو « بلکه » یی سویلتمش واو صورت
 مترددانه ده او مقاملره مراجعتله شاید

برفائده کوره مامش لر ایسه استهنزالرینه یول
 آچوب فقط راست کله برفائده کورمش لر
 ایسه اعتقاد سزلقلرنده کی قوته کرکی کبی
 فتور کتورمش در. امیل زولانک «لورده»
 سرنامه لی جلدینی وقتیه برغیرت انتقاد
 اوزرینه کرکی کبی مفصل اوله رق خلاصه
 ایدوب پارچه پارچه ترجمان حقیقه درج
 ایتدیرمش ایدک. بونی او قویه یانلرک خاطر لرنده
 قاله بیله جکی وهنوز او قومیا نلرک فرانسر-
 جه سندن او قویه بیله جکلری وجهله امیل
 زولا بو کتابده لوردصولرینه قطعاً و قاطباً
 اعتقادی اولمیا نلردن بدأ ایله تمامیه معتقد
 اولانلره قدر بر طاقم طبقات اعتقادات
 تصویر ایدیورکه بونلر اشبو ظنون باطله نک
 تماماً غائب اولمدقلرینه دائر بوراده سویله-

دیکمز سوزلری تأیید ایدیورلر . خیر
 اوپله ده دکل ! بزم شو سویله دیکمز سوزلر
 ذاتاً . امیل زولانک بو جلدندن اقتباس
 ایدلمش نتایج محصولیدرلر . ایشته ینه دراپه ر
 دیورکه :

— کنیسانک بتون اوروپای تحت وصایتنه
 نصل آلمش اولسنی و بویله بر موفقیته اوکنیسانک
 نه قدر غیر مستحق و غیر قابل بولمنی ذهنم زده
 نصل تعین ایده بیله جکز ؟ شبهه یوق که بتون
 جهانک چوبانی و سن پیه رک و کیلی اولان پاپا
 کندی اداره سنده بولنان انسان سوریلرینک
 سعادت حاله حصر اشتغال ایتمش اولسه ایدی
 شو سرد ایله دیکمز نتایج حصوله کلز ایدی . بونک
 تاویلی کوچ بولنه جق شیلردن دکلدر . برجنایات
 و معیوبات تاریخی ایچنده مند مجدر . بناءً علیه
 فقره آتیله ده قاتولیک محررلرندن آلنان بر مسئله یی
 ممکن مرتهبه حرفی حرفنه ترجمه صورتیه قارئلر

عرض ایدہ جکم : « خرستیانلغك ايلك زمانلرنده
 هر كنيسا عمومى كنيسانك مقررات مهمه سنه
 مطابق اولوب اولمديغنى دوشونمكسزین كندى
 ايشلرینی بر استقلال تام ايله يوروتور و كندى
 اخلاق قديمه و انضباط دائمینى بالمحافظه عمومى
 كنيسانك منافع عمومیه سنه طوقونمیان هر مسئله یی
 تسویه ایدر ایدى . طقوزنجى عصر میـلادك
 ابتداسنه قدر و ما كنيساسنك شو اصول اساسیه
 اداره سنده هیچ برتبدل وقوعه كمدى . فقط
 ۸۴۵ سنه میلادیه سنده پاپا ایزیدورك امرلری
 غول ممالكك غرب طرفنده ترتیب اولمش ایدى .
 بونلر ساخته بر طاقم اوراق ایدیلر كه كویا ايلك
 پاپا لر طرفندن ویرلش اوامر اولمق و كویا ايلك
 سینود مجلسلرینك مقرراتی اوزرینه مبتنى بولمق
 ادعاسیله نیجه اوامری حاوی ایدیلر . بونلر
 روماده کی پاپانك نفوذینی كرکی کبی آر تیدیر دیلر
 و كنيسانك اصول اداره سنی ده تبدیله سبب اولدیلر .
 اوزمانه قدر هر كنيسا كندى اداره سنده مستقل
 ایکن بعد ما روما كنيساسنه بر حکمرانلق طرزینی

ویردیلر. هر طرفده کی کنیسالرك پاپاسلری روما ده کی پاپانك والیلری متصرفلری اولمق حکمی آلوب امور کنیسیایه متعلق احوالده جمله سی آنك امر وفرمانی آلتنه کیردیلر . نهایت هیله برانك بتون اوروپایی یکپاره بردولت حالده طرح وتنظیمی ایله اودولته پاپایی حکمدار نصب ایتمك تخیلاتنه قدر یول آجدیلر . بوبیوك پلانك مرتبی اصل پاپا یدنجی غرغواردرو . اکر بو ایشده سینود یعنی روحانی مجلسلری استخدام ایتسه خیال مذکوه دها قولای حقیقت رنکی ویره بیله جکنی اکلا یوب بوکاده مجالس مذکوره بی اجتماعه دعوت حقنی یالکز پاپایه حصر ایتمکدن ایشه باشلادی . آندن صکره آنسالم دولوق دخی برازینی ایزیدورك تصنیعاتندن وبرازینی دخی هنوز پك یکی اولان ساخته لردن اقتباس صورتیاه یکی برکنیسا قانونی یاپدی . اما رومانك سائر کنیسالره رجحانی اثبات ایچون یالکز بویله قانونلر تصنیعی قابل اولمیوب برازده تاریخی بوزمه ق لازم کلور ادی . کنیسا طرفندن آفاروز .

لأنش اولان قرال لر احوالی بو تاریخه قاته رق
کویا اثبات ایتدی لر که بو قرال لر شو آقار و ز حالنده
بیله پاپا ل ق مقام نه اطاعت ایت شلر در . پاپا ل رک محررات
حا کمانه سنه انجیل لر درجه سنده اهمیت ویر دیلر .
نهایت قاتولیک عقائدی میان نه او یله بر حکم
صو قدیلر که بو حکمه نظراً روم ا د س پو طی خرستی ا
نلغک ابتدا سن دن بری بتون کنائس نصرانیه نلک
بالا استقلال حکمران لغنی ایتش اولدی غنه اینا ن ق لازم
کلدی .

دیرز که :

— قاتولیک کنیسا سنک بیک بشیوز
سنه لک تاریخنی نه قدر خلاصه وجهله اولور
ایسه اولسون بویله بر قاق صحیفه یه صیغ دیر مق
دکزی بر قدحه صیغ دیر مق قیلن دن اولور .
کتبخانه عاجزیده بر « تاریخ عمومی کنیسا »
واردر که التمش درت جلد اول ق اوزره
بون دن یوز الی سنه قدر اول طبع

اولمشدرد . قاتوليك كنيساسنك بتون
 بوتحولات وتبدلاتي هم ده موفقيات مسعوده
 وبختيارانه دن اولمق اوزره حكايه ايدلمشدر .
 براز كنيشجه خيال وبعيدجه تمنى اولورسه ده
 بو اثرى ترجمه ايتمليدركه قارئلر مزغرائب
 تحولات تاريخيه ديمك نه ديمك اولديغنى
 او ترجمه ده كورسونلر . ايزيدور طرفندن
 اورته يه قونيلان اوراقك صحت قطعيه سنه
 عالمك نضل قانديرلديغنى او اثر دن اوقو-
 سونلر . ليكن بحثك بو جهتلرى بزم
 زمينمزمك خارجنده در . بز دراپه رك بو
 كتابنه يالكوز « نزاع علم ودين » نقطه
 نظرندن اهميت ويريورز . بويولده كي
 تفصيلات نه علامه عائد درسوزك طوغريسي
 نه ده دينه . بونك ايجريسنده بر نزاع وار

ایسه ده او نزاع کنیسا ایله ترقیات مدنیه
آره سنده بر نزاعدر . بو تفصیلاتی طی
ایده جك اولسه ق دراپه رك اثرینی سقطلامش
اولدیغمزه حمل ایدیلوردیه نقله مجبوریت
کوریورزه . ایشته ینه سوزنده دوام ایدیور .
دیورکه :

— سکزنجی عصرده روماده تصنیع ایدیلن
دیگر برحیله بعض نتایج وخیمه یی استلزام ایلدی .
کویا ایمراطور قسطنطین جذام علتندن بر صورت
معجزکارانه ده قورتلدیغنه وپایا سیلوستر طرفندن
وافتیز اولندیغنه هدیة شکرانه اولق اوزره
ایتالیا ایله اوروپای غربی ولایتلرینی پایانه بخش
وتملیک ایتدیکنه ونشانه تملیک اولق اوزره دخی
پاپانك بپندیکی آتک دیزکینی طوتوب چکدیکنه
دائر برروایت تصنیع اولندی . بومصال فرانسه
قرالری علیهنده بر تهدید اوله رق وجوده
کتورلمش ایدی . آنلره اکلاتمق ایسته نیلیور

ایدی که بومالکدن فرانسه قرالری پاپالق مقامنه
نه مقدار اراضی وقف ایدیورلر ایسه املاک
مذکورہ فی اصل صاحبہ اعادہ ایتیش اولیورلر.
حقیقت حالده ایسه فرانسه قرالری بیله پاپالرك
تبعہ سی ورعیہ سیدرلر! ..... بویولده کی احکامك
اك قوتلیسی اون برنجی عصر میلادك واسطنده
غراثیہ ن طرفندن ویریلن بر حکمنامہ در . بو
بر جمع اکاذیب ایدی. بونك حکمنہ کورہ بتون
دنیا ایتالیان پاپاسلرینك مالکانہ سی اولق لازم
کایور ایدی. بوقانونہ کورہ انسانلردن بعضلرینك
نائل سلامت وسعادت اولملری اکر قوہ ج-بریہ
استعمالنہ متوقف کوریلور ایسه آنك ده استعمالی
ایجاب ایدیور ایدی . ایشته رفض والحاد ایلہ
اتهام اولنانلرك اشکنجه لرلہ اولومه محکوم ایلمسی
واموال واملاکنك مصادره اولنمی وساده جه
آفاروزلانا نلرك بیله اولدیرلمسی هپ بوقانون
احکامندن اولوب پاپانك ابن الله مقامنده قائم
عد اولمنسہ قدر بوقانونك حکمی واریور ایدی.
بتون اداره روحانیہ نك بر صرکزده طویلانمسندن

عبارت بولنان بو اصول جدیده یرلشدکجه آندن
 اولکی عصر لرده جمله یی دوچار حیرت ونفرت
 ایده جک دیگر برطاقم احکام عادتا طبیعیاتدن
 اولمق او زره یوروتلمکه باشلادی. عموم نصرانیت
 کنیسای واحددن عبارت عد اولنوب اوده
 پاپانک ملکیدر دینلادی . پاپا کافه قوانین
 بشریه نك فوقنده کوریلوب هرحرکتنده لایسئل
 اولدیغنه اینانلادی . بشقه برکیمسه نك برکات
 کنیسا ئیه یی اچمه ايله صاتملى کناه کبیر اولدینی
 حاله یالکز پاپانک صاتملى عباد اللهه برمرحمت
 برعنایت صایلدی . هرکیم اکا اطاعت ایتمزایسه
 اعدامه مستحق اولوب خرستیانلق وافتیزی کیمک
 اوزرنده واقع ایسه بتون عمرنده او وافتیزی
 محافظه ایتمسى مجبوریت تحتیه آلندی . زیرا
 وافتیز برکره واقع اولدقدن صکره بردها ازاله
 ایديله مز ديه طانندی . اون ایکنجی عصر
 میلادک او اسطنه قدر روما دسپوطلری « سن
 پیه رک وکیلی » عنواتی حائز ایکن اوچنجی ایننو-
 سان نام پاپادن صکره « حضرت عیسانک وکیلی »
 عنواتی آلدیلر .

دیرزکه :

— خرستیانلق وافتیزی کیمک
 اوزرنده واقع اولور ایسه بتون عمرنده
 او وافتیزی محافظه ایتمی مجبوریتندن
 منورخ و یاردونک بر فقره سی خاطر مزه
 کلدی . اندلس تاریخ نفیسنده خبر
 ویرلایکنه کوره اسپانیاده کی عربلر صوگ
 مغلوبیتلری اثناسنده دینلرینه عرضلرینه
 جانلرینه ماللرینه تعرض ایدلمیه جکنی
 غالبلرینک یمنی ایله تحت تأمینه آلمش
 ایکن قاتولیک پاپاسلری برجم غفیر ایچنه
 صالدر دقلری آدمه « وافتیز! ... عنایت!
 .... » دیه حایقیرته رق پاپاس دخی اوقونمش
 صویه برسو پورکه باطیرر وبونلرک عمومنی
 بردن وافتیزلر ایش . اهالی مسلممه
 (دراپهر) — ۵۹

بوفضولی حرکتک علیهنه قیام ایدنجه
 « وافتیز برکره واقع اولدی . بردها ازاله
 ایدیله مز، دیه بونلر علیهنده خرسیتیانجه سنه
 معامله ایدیلور ایمش . او معامله ایسه
 وافتیزدن صکره پاپالق مقامنه عصیان ایدنلر
 حقنده کی اشکنجه واعدام معامله سی اولدینی
 آرتق محتاج ایضاح کورولمز . اسپانیوللرک
 حکومت جسمانیه سی ایسه ینه اسلامک دینه
 تعرض ایتیمور صاییلور ایمش . زیرا او خلق
 وافتیزی برکره قبول ایتدکدن صکره آرتق
 مسلمان صایلمایورکه اولجه ویریلن تأمیندن
 استفاده آرایه بیلسون . سوزده ینه دراپر
 دوام ایدیور . دیورکه :

— فقط پاپالر جلب وجمع نقود امرنده دخی
 از ایش کورمدیلر . هیله براندن بری کاه

کلیساری تفتیش و کاه خصوصی مأموریتلری
اجرا ایتمک و فقط هر حالده چوق پاره ایله عودت
ایله مک اوزره بر چوق مأمورلر تعیین اولندی
و پاپالرده یالکز قانون یایمق دکل بعض موجودلری
صرعیتدن اسقاط ایتمک صلاحیتی دخی بولندیغندن
عفو و غفران صائشنه رواج و یرمک ایچون یکیدن
یکی به چاره لرد و شونلدی. بعض مناسترلر محکومیت
عادیه دن تمیز ایچون روما مقامنه و برکو و یرمک
شرطیه بعض امتیاز قازانه بیلدیلر. پاپا بتون
جهانک دسپوطی اولمش صایلدیغندن سائر
دسپوطلقلرک هر برنده بر طاقم حاکمک منصوب
ایدی که بونلر طوغریدن طوغری به پاپایه تابع
اولوب هر نوع دعاوی بی کندی محکمه لرینه
جلب ایده بیالورلر ایدی. پاپا ایله دیگر دسپوطلر
آره سنده کی مناسبت عینیله بر حکمدار مستقل ایله
کندی والیلری آره سنده کی مناسبت ایدی.
بونلر پاپانک امری اولدجه تبدیل اولنه میوب
هر تبدله بردسپوطلق مقامی منحل اولدجه او
مقام ینه طوغریدن طوغری به پاپایه عودت ایتمش

اولور ایدی. دسپو طلرک رومایه دعوت وجلی
هفو وغفران تجارتنه فرصت آچه جنی ایچون مدار
تشوق اولور ایدی. هر سنه دسپو طلرک محکمه سنه
بیگلرجه دعاوی کلوب بونلرک رسومندن متشکل
خزیننه لردخی رومایه کیدر ایدی. مدعی ومدعی
علیه حاکم حضورنده منازعه ایدر لر ایکن قازا.
نیله حق اولان دعوانک منافی بونلرک کندیلرینه
عائد اوله مامق اوزره کندی آدملرندن بریسی
او منفعته مستحق تعیین اولنور ایدی. بودعوالرک
بعضیلری روماده رؤیت اولنمق لازم کلور ایسه
اوراده سنه لرجه سور و کلنوب یا وفات ایدر
ویا خود مملکته عودت ایلر ایسه پاپالق مرکز
حکومتنده کورمش اولدینی فناقلر حوادثی
کندی مملکتده نشر ایلر ایدی. دعوالرک
بویله رومایه جلب اولنمسندن و اوزون اوزادی به
سور و نجه ده قالمسندن اک زیاده ضرر دیده
اولان مملکت آلمانیا اولدینی کبی پروتستانلغ
حسن ترقیسنه اک زیاده مستعد اولان دخی
بالطبع آلمانیا ایدی. اون اوچنجی و اون

دردنجی عصر لر ظرفنده پاپارجهانك حكومت
عمومیه سنی اله آلمق نتیجه مقصدینه طوغری دیو
پوروشی کی سرعتله ایلر ولدیلر . اوللری کندی
آدملرینی منافع کنیساڤیه ایچون واردقلری یرلره
یالکز توصیه ایدر لر ایکن شمدی بونی حکمنامه لر
ایله امر و حکم ایدر اولدیلر . آنلرک ایتالیان
اولان بندکاننه پک چوق منافع و مکافات لازم
کلوب بونلر ایسه واردقلری اجنبی مملکتلرده
اک منفعتلی و شانلی موقعی کندیلری اشغال ایتمکدن
بشقه هیچ برشی ایله قانع اوله مزلر ایدی .
برچوق مدعی و مدعی علیه لر روماده وفات ایدوب
بو حالده آنلرک میراثی اخذ و تحصیل ایچون
مملکتارینه پاپا طرفندن مأمور لر کوندریلور
و میراثلرینه ال قونیلور ایدی . الحاصل بیوک
کوچک پاپاسلرک کافه سی یالکز امور دینیه ده
دکل هر نوع امور دنیویه ده دخی پاپالرک امرینه
اطاعتدن قیل قدر آیرلیه جقلری حقنده یمین
و یرمکسزین مأموریتلرینه تعین اولنه میوب
هانکی مملکتده بریسی یرلی و دیکری پاپائی

ایکی حکومت وار ایسه مجرد بونظامدن طولای
حکومت روحانیه نك قوتی آرئیور ایدی. بتون
قوتی روما مرکزنده جمعدن عبارت بولنان بو
غیرتله ولایتلرک هر نوع حقوقی بلا تردد آیاقلر
آلتنه آلتدی. دیلنجی اردولری بوایشه یاردیم
ایدیورلر ایدی. سینودلرک مترو پولیدلرک
وکوچک پاپاسلرک کافه حقوقی ملی و محلی اولان
روحانیلر الندن آلتوب هپ روما مرکزینه
حصر ایدلمش ایدیلر. ولایتلرده کی کنیسالر
نزدینه پاپالر طرفندن کوندریلن مفتشلرک مداخلاتی
بردرجه یه وارمش ایدی که اویرلرک دسپوطلری
متره پولیدلری پاپاسلری نه یاپه حق اولسه لر مفتشک
مداخله سندن کوز آچه مدقلری جهته ضبط
وربط اموری بالکلیه ترک ایتمشلر ایدی. مناستر-
لرده عزلت نشین اولان تارک دنیالرک خلق
نزدنده کی مقبولیتنی دخی دیلنجی صفتیه اطرافی
کشت و کذار ایدن ایتالیا نلر غصب ایتمشلر ایدی.
زیرا بونلر یالکز دعا ایله اکتفا ایتیب عفو
وغفران دخی صاتارلر فقط او یوزدن جمع

ایتدکلری پاره لری رومایه کوندورلر ایدی .
 پاپالرك اچیه اولان حرص وطمعی اوقدر ایلرویه
 کیتمش ایدی که رومایه متعلق آرز چوق ایشی
 وبر دعواسی اولان بر پر نسدن بردسپو مدن
 ویاخود برشوالیه رئیسندن برهدیه طلب اولنور
 وپوهدیه ایسه دوقه آلتونی ایله طولدبرلمش
 بر آلتون قوپادن عبارت بولنور ایدی . « ژوبیله »
 عادت دخی مجرد بو طمع ایله ایجاد اولنش ایدی .
 ایضاح ایده رزکه :

— « ژوبیله » دنیلن عادت بنی
 اسراییلك هر بش سنه ده بر محبوسلری
 واسرایی آزاد ایتمک وبورجلیلرك
 بورجلرینی عفو ایتدیرمک وهرکسه انعام
 و عنایت ایلمک کبی اییلکلری جامع اولان
 برنوع بایراملرندن آلمش بر عادت ایدی که
 اوکون پاپالر عفو وغفرانی و ملکوت
 السمواتده اک کوزل مقاماتی کویا محباناً

هر کسه بذل واحسان ايدر لر ایدی .
 «مجاناً» اما بوبادهوالتق يالکز عفو و غفران
 بهاسی اوله رق معین بر پاره طلب ایدلما مکن
 عبارت اولوب یوقسه او ایام مخصوصه ده
 پاپالره هدییه ویرلمک لازم کلور ایدی .
 بو هدییه لر یالکز روماده بولنان امرأ و کباره
 بروظیفه بر بورج اولیوب جهانک هر
 طرفنده کی کباره شامل بر وظیفه ایدی ،
 زیرا پاپانک شو عنایت مغنویه سی جهانک
 هر طرفنه واصل اوله بیله جکی کی جهانک
 هر طرفندن کوندریلن هدییه لرک دخی رومایه
 واصل اولسی لزومی طبیعی ایدی . فقط
 بویله عالمک قانتی امرجه سنه بتون قوای
 تقدیه یی رومایه طویلماق یالکز بو آچ کوز-
 لیلکک اثریدر دیه می ظن ایدرسکز ؟

مسئله نك بوجهتی دخی بر از ایضاح ایتملی یز.
 بوندن اول دراپه ردخی بر از کوسترمش
 اولدینی وجهله پاپالق مقامی انتخاب صورتیله
 قازانیلور بر مقام اولدیغندن وهر دفعه سندن
 هیچ اولمز ایسه اوتوز قرق نفر صاحب
 نفوذ رقیبلر بو انتخابده رقابت شدیدیه
 کیرشدکلرندن دها پاپالق مقامنه کچه بیلیمک
 ایچون بیله بونلره پک چوق پاره لازم
 ایدی . آندن صکره ایسه طرفدارانی
 اطماع ایله محافظه قضیه سی دخی پاره یه
 محتاج اولوب فقط روماده فحش وسفاهت
 واسراف او قدر ایلرویه کیتمش ایدی که
 طرفدارانک اقناعی او یله اولور اولمز مبالغ
 جسیمه ایله ممکن اوله مز ایدی . بومصارفک
 کافه سندن صکره ده روماده واتیقان وسن

پیه رکبی ابنیه عالیہ حدسز حسابسز پاره لر
ایله یاپیله بیله جک شیر اولوب حتی قارد-
یناللرک هر برینک قوناغی کرک بنا وانشاجه
وکرک اداره دائمه سنجه بررقرال سراینه
مساوی عد اولنور ایدی . بناء علیه
پاپالر جهانی صویدقلری حالده ینه پاره سز
بولنیورلر ایدی . ایشته ایشک بوجهت
غریبه سنی دخی دراپهر بروجه آتی خبر
ویریور :

— واردات بولق غیرتیله دردنجی سیفتست
بلا لزوم بیوک بیوک مجلسلر و قومیسو نلر تشکیل
ایده رک بونلرده کی اعضالق صندالی لرینی اوچر
دردر یوزدوقه آلتوننه صاتمش ایدی . سکزنجی
ایننوسان پاپالغه مخصوص اولان تاجی مهم بر
دینه مقابل رهن ایدوب بتون قاتولیکلری او
بورجی اوده پهرک قورتارمغه مجبور ایتمش ایدی .

اوننجی لئون ایچون « اوچ پاپانک ایرادلرینی
اسراف ایتمشدر » دنیلیور ایدی . واقعا کند .
یسندن اول کلن پاپانک بریکدیردیکی پاره لری
وکندی انه کچن مبالنی کاملاً صرف ایتدکن
ماعد اکندیسندن صکره پاپا اولان ذاتک وارداتی
ترهین ایدرک برچوق دخی استقر اضلر عقد
و صرف ایتمش ایدی . موجود اولان مأموریتلر
ذاتاً تحمل درجه سنک خارجه چیقمش ایکن
یکیدن دخی ایکی بیک بش یوز مأموریت تأسیس
و فروخت ایتمش ایدی . بومأموریتلری صاتون آلانلر
پاره لرینی پک منفعتلی بر صورتده یاترمش اولورلر
ایدی . زیر ابومأموریتلر قاتولیک مملکتلرنده اها لیدن
پاره قوپارمق ایچون نه قدر صلاحیت ویره
بیلورلر ایسه اکاکوره یوزده اون ایکی یه قدر
فائض کتوره بیلورلر ایدی . بناءً علیه اوروپاده
نقداً سرمایه سی اولانلر ایچون پاره لرینی روماده
بوصورتده یاترمقدن کارلی هیسچ بر آلس ویریش
یوق ایدی . جهانک وارداتی جمع ایدن اومعزز
شهردن پاره چکمک ایچون شوپول بولندقدن

ماعد اکنیسا املاکنی استرهان ایله اچقه اقراض
ایتمک یولی دخی بولنمش ایدی . هر نه قدر کنیسا
نظرنده فائض و صراجه ممنوع ایدیسه ده آرزمان
صکره روماده پاپالقی نامنه عظیم بر بانقه جیلقی معامله
می ده پیدا اولدی . پاپالغه منسوب اولان بوبانقه جیلقی
برچوق امتیازات ایله ممتاز ایدی . آندن ماعد
امور صرافیه شدتلی تفتیشلر التنده بولندیریلور
ایدی . اوبانقه لردن اوروپانک هر طرفنده کی
دسپوطلره پسقپوسلره و سائر مأمورین روحانیه یه
اچقه لر اقراض اولنیور ایدی که آنلرک بوصورتله
رومایه مدیون ایدلمسی مربوطیت و محکومیتلرینی ده
قولندیرینیور ایدی . بونلر اکر فائضکری منتظماً
ویرمیه جاک اولورلر ایسه آفاروز حاضر ایدی .
آفاروز او قدر مبذول ایدی که ۱۳۲۷ سنه سنده
ایدیلن بر حسابه کوره اوروپانک نصفی آفاروز
التنده بولنیور ایدی . دسپوطلر پاپا طرفندن
کوندریلن مفتشلی ممنون ایده مدکاری ایچون
آفاروز ایدلدکاری کی دیگر پاپاسلر و باخصوص
پاپاس اولیسانلر عفو و غفرانی ایسته نلدیکی قدر

پاره مقابلنده صاتون آلمقده تردد ایتدکاری
ایچون آفاروزه دوچار اولورلر ایدی .
الحاصل بتون دنیاك واردات کنیساتیه سی
رومایه آقیور ایدی که سوء اخلاق و مصراجه جیلق
وخش و سفاهت ایله بومملکت طولق شانندن
اولیان بر مغاره حکمنی آلمش ایدی .
دیرزکه :

— آفاروزه دوچار اولق دیمک
بتون دنیا ایله مناسبتی کسوب بر حبس
ونفرین عمومی یه دوچار اولق دیمک
اولدیغنی شمدی یه قدر برچوق یرلرده
اخطار ایتیش بولندیغمزدن بوراده تکرارینه
لزوم کوره میورز . یالکز شو قدر جق
بر شی سویلیه لم که آفاروز ایدیلن آدم
زوجه سی وچو جقلری واقربا وتعلقائی
نظرنده بیله ملعونیت درجه سنده بر نفرتیه

دوچار اوله رق بونلر بيله کندیسندن قاجارلر
وسلامنی دخی قبول ایتزلر ایدی. سوزده
ینه دراپه ر دوام ایدیور . دیورکه :

— ۱۰۶۶ هـ «نه میلادیه سندن یعنی بتون
حکم وقوتی روماده مرکزلندیرمکه باشلادقلرندن
بری پاپالرطوغریدن طوغری به روماداره سنده
بولسان یرلرده کی شعبه لرینک اموريله اشتغاله
وقت بوله میورلر ایدی . زیرا ولایات بعیده
واجنبیه ایله اشتغال دخی زیاده پاره کتوریور
ایدی . آلواروپه لایونام دسپوط یازیورکه :
« روما طرفندن کوندرلمش اولان برمفتشک
حضورینه نه زمان کیردم ایسه برطاقم خدمتکارلرک
آلتون بیغینلرینی صایمقده اولدقلرینی کورددم »
پاپالق مقامنک نفوذینی برازدها یایه بيله جک
اولان فرصت لک هیچ بریسی فوت ایدلیور ایدی .
بعض طالبلرینه فروخت اولسان امتیازات اويله
برصورتده ویریلیور ایدی که امتیازک اودرجه سی
کافی کورمله میهرکدها زیاده سنه محتاج اولسونده

مبايعه سنه مجبوريت کورسون ديه . دسپوطلر
 کندی معيتلرنده بولنان دیکر پاپاسلر عليهنه
 ممتازيت صاتون آلفه مجبور اولدقلری کبی اودیکر
 پاپاسلر دخی دسپوطلر عليهنه ممتازيت صاتون
 آلفه لزوم ومجبوريت کوریورلر ایدی . هله
 کرک دسپوطلرک وکرک سائر پاپاسلر ومناسترلرک
 روما طرفندن کوندریلن مفتشدر تسلطندن بر
 پارچه قورتلماق ایچون امتیاز صاتون آلفه احتیاجلری
 پک بیوک ایدی . بر آره لق حکومت پاپائییه ایکی متین
 ستون اوزرینه مبنی اولدی . بونک بریسی
 قاردیناللر مجلسی ودیکری دخی « کوری »
 دنیلن هیئت کنیسائییه ایدی . ۱۰۵۹ سنه سندن
 بری پاپالرک حق انتخابی قاردیناللر النده ایدی .
 آندن اولی بو انتخاب روماده بولنان بالعموم
 پاپاسلردن ماعدا محاکم رؤسای ودولت امراضی
 ومعتبران اهالی دخی امر انتخابده صلاحیتدار
 ایدیلر . بو صلاحیتی قاردیناللر مجلسنه حصر ایدن
 پاپا ایکنجی نیقول اولدی . آنک قویدینی قاعدهیه
 کوره قاردیناللر مجلسنک ثلثان اعضاسی یکی پاپایی

انتخاب ایدوب آنک تصدیق حق ایسه آلمانیا
ایمپراطورینه عائد اولق لازم کلدی . فقط
بوندن طولای قاردینالر ایله پاپالر آره سنده کی
منازعه تمام ایکی عصر دوام ایتدی . قاردینالر
پاپالرك ممالك اجنبیه قارشو بر حکمدار مستقل
اولمیرنی بالطبع قبول ایدیورلر ایدیه ده هر
انتخابده بعض شرائط وضع ایده بو حکمدار
مستقلک کندیلری نزدنده استقلالنی آزالتیورلر
و آنک قوتنه بالتدریج اشتراك ایلورلر ایدی .
یکی پاپا عقیب انتخابده و تقدیسندن اولجه بعض
شرائطه رعایت ایده جکی ایچون یمین و یرمه
مجبور ایدلدی . بو شرائط کلیسائک واردات
عمومیه سندن بر قسمی قاردینالره عائد اولق و بونلر
هیچ بروسيله ایله رومادن تبعید ایدلامک وسنه ده
ایکی دفعه بالاجتماع پاپانک و یردیکی یمینه رعایت
ایدوب ایتدیکنی یوقلامق کبی شیلر ایدی . پاپانک
یمینی طوتمدینی نوادر دن دکلدی . بر طرفدن
قاردینالر حدندن زیاده ادعالرده بولورودیکر
طرفدن پاپالر لزومندن آزو یرمه غیرت ایلر

ایدی . قاردینا للرمم پرنسانه سفاهت لرله یشایوب
هم ده پاره بریکدیرمک ایسترلر ایدی . بونلردن
بریسنی خبر ویررلرکه کندی ذاتنده بش یوز
مأموریتی جمع ایتمش ایدی . بتون فرانسه نك
وارداتی بونلرک مصارفنه کفایت ایده میه جکی
اووقت تخمین اولنوب یازلمشدر . پاپالق مقامی
ایچون بونلر آره سنده کی رقابتدن طولای بعضاً
او مقامک سنه لرجه مدت منحل قالدینی ده واقعدر .
بوکا نظراً انسانک دیه جکی کلیورکه حضرت
عیدسانک وکیلی اولدینی حالده دخی کنیسانک
یشایه بیلوب یشایه میه جنی تجربه اولنیور ایدی .
اون برنجی عصرک نهایتنده روما کنیساسی
« قور » عنوانی آلدی که حکمدارلر مقامنه
ویریان عنوان اولدینی معلومدر . پاپانک « چوبان »
عنواننه مقابل روما اهالیسی دخی قویون سورسی
مثابه سنده قالمق لازم کلور ایکن بوشهرک اهالیسی
کاملاً کلیسا مأمورلرندن مقاولات محررلرندن
دعوی وکیللرندن وصاتیلان امتیازاته مقابل پاره
تحصیلدارلرندن وعفو و غفران تاجرلرندن متشکل

قالمش ایدی . بونلرک خارچنده روماده کوریلن
 انسانلر ایسه قیوقیو طولاشوب سورونن مستد
 عیلردن عبارت ایدی . اگر بونلرده دکل
 ایسه ولایتلرنجه برما موریت استحصالی ایچون
 رومایه کلمش اولانلر ایدی . کوری دنیلن
 هیئت کنیسه یوزلرجه مأمورین اشبو ارباب
 مراجعتیه کفایت ایده میور ایدی . اما بونلرک
 ترقیلرینی تأمین ایدن اصل غیرتلی پاپانک خزینه
 سنی زنکینلندیرمک ایچون ارباب مراجعتدن
 ممکن اولدینی قدردها چوق پاره چکمه معطوف
 ایدی . دین دنیلن شیئک اثر صحیحی روما
 دروننده غائب اولوب اوراده هرکس امور
 سیاسیه و صرافیه و سائر ايله مشغول اولدقلری
 حالده اموردینیه ايله اشتغال ایدن یوق ایدی .
 مسائل روحانییه دن اصلا بحث ایدلیوب کاغداوزرنده
 بر قلم یوروتماک مطلقا بر اجرت مقابلنده وقوعه
 کلور ایدی . هر هانکی بر استدعا ایچون مراجعت
 ایدنلر اگر موفق اولمق ایسترلر ایسه قیوجیدن
 پاپایه قدر هر مراتب اربابی اچه قوتیه قازانملی

ایدیلر • ابواب استدعا فقرایه مسدود ایدی •
 رومانك بوحالی اوکره نوب اورادن ولایتلره
 کیدناردخی اوکرندکلری سیئاتی ولایتلرجه
 تطبیق واجرایه چالیشورلر ایدی • بر آره لق
 پاپالق مقامنك رومادن آوینیونه نقل ایدلمسی
 دخی بوسیئاتی تعدیل ایده مدی • یالکز ایتالیان
 فامیلیالری پاپانك روماده بولندینی زمانکی قدر
 قولایلقله کسب ثروت ایده مدکلرینه تأسف
 ایلورلر ایدی • زیرا ایتالیانلر پاپالق مقامنی
 کندیلرینه مخصوص بریمکک دیه اعتقاد ایده رک
 پاپا روماده بولندقجه طوغریدن طوغری یه
 حضرت عیسانك حکومتنه تابع ومنتخب من
 طرف الله برملت اولدقلرینی ظن ایلورلر ایدی •
 دیرزکه :

— ۱۳۰۵ سنه میلادیه سنده پاپا انتخاب

اولنان بشنچی فلامان فرانسه قرالی فلیپ
 لوبهل ایله سیاسة متفق اولوب کنیسا

احوالنجه بعض اصلاحات دخی تصور
 ایتدیکندن انتخابندن چند سنه صکره یعنی
 ۱۳۰۹ سنه میلادیه سنده پاپالق مقامی
 رومادن قالدیروب فرانسه ده کائن آوینیون
 شهرینه نقل ایتمش ایدی . واقعا بوذاتک
 « قله مانتین » دیه کندی نامنه نسبت ایدیلن
 بعض نظاماتی بولنوب ۱۳۱۰ سنه سنده
 جمع ایتدیکی مجلس عمومینک دخی قبولیله
 مأمورین روحانیه نک برچوق فضله امتیازاتی
 تعدیل ایتمش وازجمله تامپلیه طریق اربابنک
 حد معروفی کچن آزغینقلرینه بعض حدود
 چکمش ایسه ده دراپه رک دیدیکی کبی بو
 اصلاحات دخی کنیسا مساویسنی تمیزله -
 یه مامشدر . آوینیون شهرینک پاپالق مقامی
 اولسی ۱۳۷۷ سنه سنه قدر دوام ایدوب

قله ماندن بشقه برقچ پایا دها اوراده سندالی
 نشین حکومت اولمشلر وتاریخ مذکور دن
 صکره پایالر ینه رومایه کلشلردر . آنجق
 پایالق مقامی اوراده بولندیغی صیره ده یغی
 ۱۳۴۸ سنه سنده پایا التنجی قله مان بوشهری
 پرووانس خاندان حکومتدن صاتون آلمش
 اولدیغی ایچون بلده مذکوره تا ۱۷۹۱
 سنه سنه قدر پایانک مالی اولمش قالمش وتاریخ
 مذکورده فرانسه نک تنسیقات عمومیه سی
 مناسبتیله ینه فرانسه یه الحاق اولنمشدر .
 دراپه رسوزنده دوام ایدیور ، دییورکه ؛
 — اون التنجی عصرک نهایتنده یکی برعالم
 کشف اولندی که پایالق مقامنه پک چوق واردات
 کتوره جکی درکار ایدی . بوا یسه « پورغاتوار »
 عالمی ایدی . پورغاتواره محکوم اولانلری کندی
 غفرانه مظهر ایده رک اورادن چیقاروب جئته

قویمق اقتداری پاپا ایچون تسلیم اولندی . بو
مسئله او یله خدعه یه ریایه قاپدیرلما یوب آچیقدن
آچیغه اورته یه سورلدی .
دیرزکه :

— پورغاتوارك نه اولدینی بوندن مقدم
دخی اكلاتلمش ایدیه كده بوراده ظهور
ایدن مناسبت اوزرینه ایشی شو وجهله
ایضاح ایده لمه : عند النصارا جنت بالطبع
بختیارانه وجهنم دخی هلاك ابدی یه محكوم
اولان مجرمینه مخصوص اولوب بونك
ایکیسی آره سنده برعالم دهامعین ایه ده
فرانسزجه اسمندن دخی معلوم اوله جنی
وجهله بوراسی برعذاب مقابلنده کنه کارلرك
کناهلرندن تطهر ایده جکلری یردر .
واقعا پاپالر دنیا یوزنده هرکنه کارك جرم

و کناهنی عفو ایدہ بیلدکری حالده دنیاده
 بو عفوہ نائل اوله مقسزین آخرته انتقال
 ایتمش و کناهلری حسبیله بالطبع پورغاتواره
 کیرمش اولانلری نه دن عفو ایدہ مسون ؟
 ایشته دراپه رک بو مسئله خدعه یه ریایه
 قایدیرل مقسزین آچیقدن آچیفه اورته یه
 سورلدیکنی بیان ایتسی دخی دنیاده
 عفو کناهه قدرتی تسلیم اولنان پاییه آخرتجه
 عفو کناهک اولویتله مسلم اوله جفی قضیه -
 سیدر . ینه دراپه ر سویله یور . دییورکه :

— هله انکیزیسیون پاپانک قوثنی آرتق غیر قابل
 مقاومت بر درجه یه کتوردی . هراعتراضک
 جزاسی آکشدہ یاقلمق صورتیله اولوم اولدی .
 موقع فعل و اجرایه حقیقمیوب حتی قاله بیله آلمتقسزین
 یالکز خاطر دن کچن بر اطاعتسزک بیله بوجزایی
 مستلزم بر جنایت عد اولندی . زمان کچدکچه

انکیزسیونک اشکنجه لری آرتیور ایدی .
 جزوی بر اشتباه اوزرینه دخی اشکنجه لر اجرا
 اولنیور ایدی . متهم کندی دعواجیسی کیم
 اولدیغنی بیلیمور ایدی . بر آووقات جلبنه ده
 مأذون دکل ایدی . انکیزسیونک حکملری
 غیرقابل استیناف ایدی . مرحمت جهتنه اصلا
 میل ایتماملری انکیزسیون مأمورلرینه امر
 اولندیغندن اشکنجه لرده اصلا تخفیف وقوع
 بولیمور ایدی . بر طاقم بی کناه فامیلیالر بر
 متهمدن طولایی اولانجه ماللری مصادره اولنه رق
 فقره دوچار ایدیلیورلر ایدی . بو صورتله
 مصادره اولنان اموالک نصفی پاپایه ونصف
 دیکری انکیزسیون مأمورلرینه عائده اولوب
 اوچنچی ایننوسان «مجرملرک اولادینه جانلرندن
 بشقه شی بر اقلماملی و بوده محضا بر اثر مرحمت
 عده اولملی» دییور ایدی . اوچنچی نیقولاکبی
 پاپالر پو بیچاره لرک اموالیه کندی اقرباسنی
 زنکینلندیردیکی کبی انکیزسیون محکمه سی ارکانی
 دخی عموماً بویله یاپیورلر ایدی .

اخطار ایدرزکه :

— بوندن اول دخی یازدیغمزوجهله
بر صاحب همتك ترجمه ایتمش اولدینی انکیز-
یسیون تاریخی کتبخانه عثمانیمزه کیرمش
اولدقدن صکره بو محکمه منحوسه حقنده
بوکی آئارده تفصیل کلامه هیچ لزوم قالمز،
دراپه ر دیورکه :

— پابالق مقامنه مالکیت ایچون فرانسزلر
ایله ایتالیانلر آره سنده ظهوره کلن نزاع اون
دردنچی عصرک شیرمنی یعنی پابالق مقامنه قارشو
اعتزالی موجب اولدی . قرق سنه قدر برزمان
کچدی که بومدت ظرفنده بریسی ایتالیانلرک
ودیکری فرانسزلرک نفوذیله ایکی پاپا بردن
انتخاب اولنوب بونلر بر برینه آفاروزلر یاغديرلر
ایدی . کوری هیئت روحانیه سی دخی بالطبع
بویله ایکی یه منقسم اولمش ایدی . آرتق هیچ
برکیمسه بو ایکی کنیسانک تقدیساتندن امین

اوله میوب پاپالرك هرايكیسی اصل پاپا گندیسی
 اولدینی و دیگری ساخته ایدوکی دعواسنده
 بولندجه بولرك تقدیساتك ده ساخته لکی درکار
 ایدی . بو حاله بر نهایت ویرلك ایچون بر
 قونسیل یعنی مجلس عمومی عقد اولندی .
 بومجلسه بر نوع پارلامنتو پوری ویرهرك پاپالری
 قوه اجرائیه مقامنده بولندیرمق آرزو اولندی
 ایسه ده نیجه عصرلردن بری یرلشمش قالمش
 الان غرضلر انتریکه لر بویله بر تنسیق ایله فدا
 اولنه ماز ایدی . نهایت غلبه ینه کوری هیئت
 کنیسائییه سنده قالدی . منافع کنیسائییه دن اصلاً
 حصه دار اولمامش بولسان آلمانلر اصلاحات
 کنیسائییه اكه زیاده طرفدار ایدیلر ، آنجق
 کنیسانك سیئاتی آرتدجه آرتقمده اولدیغنی
 کوروب نهایت بویله عمومی مجلسلرله اصلاحات
 مطلوبه یه دسترس اوله میه جقلرینی اکلادیلر .
 هولاندالی ارباب قلمدن نه رازم که اون بشنجی
 عصرک وولتری بعد اولنه بیلور ایدی بر اثرنده
 « اکر حضرت عیسی بالذات کلوب ده کندی امتنی

کنیسانک پنجه ظلمندن قورتارمیه جق اولور ایسه
 اوروپایی وحشیلرک استیلاسی بو حالدن ده ازیاده
 قابل تجویز عد اولنه جقدر» دیور ایدی . ایش
 بودرجه بی بولادی نی زمانلرده قاردیناللق سرپوشی
 بیله اچه مقابلنده صاتیسلور اولدی . هله
 اوننجی لئون زماننده بوسرپوشلر مزایدیه
 دخی قونولور لر ایدی . کنیسانک محافظه قوتی
 لاتین لساننک لسان رسمی اتخازینه منوط
 کوردی . بو حالده روما اهالیسی بالطبع اورو-
 پانک اهالی سائر سینه تقدم وتفوق ایشدی .
 اگر پاپالر یالکز کندی منفعتلرینه متعلق اموره
 حصر اوقات ایتیموبده برازده انسانیتک ترقیاتی
 التزام ایتمش اولسه ایدیلر بتون ملتلی بردن
 شهره ترقیه سوق ایده بیلور لر ایدی . زیرا
 بونلرک مأمورلری ایرلاندان بوهمیایه واسقو-
 چیادن ایتالیایه قدر بتون ولایتلری لایق قطع
 کشت و کذار ایتدکلرندن پاپا طرفندن التزام
 اولنان فکر ترقی بی بتون اوروپالیرله تلقین ایده
 بیلور لر ایدی . رومانک لسان رسمیی اولان

لاتینجه اوروپانک هر طرفنده تحصیل ایدلدیکندن
 پاپا ابله مأمورلرینک بویولده کی او امر و تشویقاتی
 اوروپانک هر طرفنده اکلاشیله بیلور ایدی .
 یونان و عبرانی لساننه رومانک خصوصت کوستر .
 مسی بیهوده اولمدینی بدیهیدر . روما اوروپا
 ولایتلرینک قاپا صابا اولان لسانلری بالتدریج
 یازلغه باشلایه رق بونلردن برر منتظم لسان چیقماق
 احتمالاتنه ده خصوصت کوستردی . پارسده بر
 علوم دینیه مکتبی کشاد ایدلدیکی زمان لسان عبرانی
 و یونانیلرینک دخی تدریسی آرزو اولمش ایدی ده
 « اکر بولسانلرک تدریسنه مساعدده ایدیله جک
 اولور ایسه صکره قاتولیک دینی نه اولور ؟ » دیه
 فریادلر ایدلمش ایدی . لاتین لساننک انتشاری
 پاپالقی مقامنک مدار قوتی اولوب بولسانک انتشاردن
 انقطاعی ایسه پاپالقی حکومتی برکوچک امارت
 منزله سنه تنزیلک موجبی ایدی . ذاتاً بالآخره
 پاپالقی مقامنک کسر نفوذینه الک زیاده یاردم
 ایدن شی دخی فی الحقیقه اوروپاده السنه جدیده نک
 تشکلی قضیه سی اولمشدر . زیرا السنه جدیده دن

هانکیسی قلمه کلکه باشلامش ایسه او قلم و او
لسان ایله یازیلان شیرهب کنیسا علیهنده نفرته
متعلق اولدقاری کورلمشدر .

دیرزکه :

— بو حال شمدی دخی اوروپا نك عاداتا
هر طرفنده کورلمکده در . هانکی کنج
محرر ايلك انه قلم آلور ایسه مطلقا
کنیسا علیهنده تحريك خامه ايدر . هم
يالكز قاتوليك عالمه مخصوص اولیوب
پروتستانلق عالمی دخی بو حالده در . اوت ا پرو-
تستانلق عالمی دخی بو حالده در . پروتستانلغی
حمایه غیرتی دراپه رك هر بابنده کورلمکده
بولندیغی حالده یاپه بیلدیکی شی ممکن مرتبه
پروتستانلغی قاتولیکلکدن آیرمق اولوب
پوقسه آنک ثناسنه اوبیله جسارت آله

ما مقده در. شو اخطاردن مقصد من اوروپا
لسانلرینی اوکرنوب کتابلرینی ترجمه یه
غیرت کوسترن کنجلمزك نظر دقتلرینی
آچمقدرد. آنلرهر او قودقلمری اثری دیانت
علیهنده بولدقلمری ایچون بو حال ارباب
قلمك دأب مخصوصیدر اعتقادینه دوشه جك
اولورلر ایسه هم کندیلرینه هم ده قارئلرینه
یازیق ایتمش اولورلر. اوروپا ارباب قلمی
ایچون بو غیرت معذور کوریلور. زیرا
آنلرك دین نامنه کورمدکلمری اعتساف
وچکمدکلمری اذیت قالماشدر. بزده ایسه
پیشوایان دین و مذهبمزدن بویولده ذره
قدر شکایتیه حقمن اولق شویله طورسون
انوار علوم و معارف ایله فکر و نظرمنك
تنویری دائماً دینمز و حکمت دینییه من

سایہ سندنہ میسر اولمشد ر . بناءً علیہ بز
 مسلمان ارباب قلمی اور وپا علوم جدیدہ۔
 سنک ہر جہتندن اقتباس واستفادہ ایتلی۔ بز
 اما فلسفیات ایلہ اشتغال ایدنلرک اعتقاد۔
 سزلق مشربنہ موافق اولان مؤلفاتنہ
 قارشو پک بیوک براحتیاط حالندہ بولنملی بز،
 اویولده کی آثار اور وپا قارئلری نزدندہ
 مقبول اولہ بیلیمکده ایسہ دہ بزجہ دائماً
 مردود اولہ جغنہ اصلاً شبہہ ایتاملیدر ،
 برکرہ عوام ناسک تزلزل شانندن اولمیان
 متانت اعتقاد یہ سنہ قارشو بویولده کی آثار
 بالکلیہ تاثیر سز قالور واکر برکونہ تأثیری
 ملحوظ ایسہ اودہ اربابنک منفوریتندن
 عبارت کوریلور . ثانیاً حکمت اسلام یہ
 واقف اولانلر نزدندہ بویولده کی اثرلر رد

و ابطالی اسهل امور عد اولنه جق شیردن
 کوریلور . اويله یا ! اوروپالیرک کنیسا
 حقنده یازدقیری بوکی شیرلی بزده
 علمای دینه اسنادک هیچ بر احمالی
 کوريله مز . بو بر اخطار خالصانه درکه
 دین و دولت رینه حسن خدمت غیرتیه
 متحسس بولنان کنچلر مزک بونی حسن
 قبول ایده جکلری حقنده کی امیدمز بر
 کالدره دراپه رینه سوزنده دوام ایدیور .
 دیورکه :

— اوزوپاده لایتنجه دن ماعدا السنه اقوام
 یازلامقده ایکن بونلرک یازلغه باشلامه سندن
 فضله السنه مذکوره داخلنده ادبیاتک دخی
 میدانله چیقمغه یوزطوتمسی نصرانیت پاپائییه نک
 انحطاطی یولنی آچمشدر . قاتولیک تحکیمی دوام
 ایتدیکجه یکی ادبیات تولد ایده مامش ایدی .

کنیسانك عظیم بر هیئت متحده حالنده بولمنسی
 لسانجه وادیاتجه دخی برلکی مستلزم اولیور
 ایدی . لاتینجه کبی عمومی بر لسان کنسی
 قوت و قدرتی تحکیمه چالشدجه هیئت کنیساتیه
 دخی بولسان یاردمیه عائله لرك احوال خصوص
 صیه سنه قدر تفتیشاتده بر قوت بولیور ایدی .
 بالاخره ملتر بیننده مناسبات دیپلوماتیکه دخی
 پیدا اولغه باشلاينجه پاپالق مقامنك عموم ملتر
 اوزرنده کی نفوذ سیاسیسنه دخی انحطاط عارض
 اولدی . روما تحکمنك کچمش کونلرنده یعنی
 بت پرستلک زمانلرنده روما دولتی الایلرینك
 ولایتلرده اقامتی بونلرك انضباط و فعالیتلری
 جهتدن بریتون و غولوا و جرمن کبی هنوز حال
 بداونده بولنان ملتر مثال آلهرق اگرچه تحت
 مغلوبیته آلمان اهاالینك اصلاح احوالی بوهیئات
 عسکریه نك وظیفه سی دکل ایسه ده اهای مذکوره
 بومثالدن ترقیات مدنیه جه هر حالده استفاده
 ایدیورلر ایدی . روما خرسیتیانلق مرکزی
 اولدقدن صکره ولایتلرده کی مواقع عسکریه
 (دراپه) — ۶۰

برلرینه مناسترلر قائم اولمش ایدی . شهرلرده
 روما عساکری قشلالرینه بدل دخی بیوک کلیسالر
 پیدا اولمش ایدی . بونلر دخی اهایله برمثال
 ویرمشرلر ایسه ده اومثال یالکزلاتین ادبیات
 کنیسائییه سی مثالندن عبارت قالور ایدی .
 واقعا منبادیده بومثال فائده سزده اولدی .
 فامیلیالرك تأسيسی وقوانین ملكیه نك تعینی
 واوروپا حكومات جدیده سنك تشكلی خصوصنده
 پاپالق مقامنك شومساعی* ابتدائییه سنی مدح ایدرز.
 لکن هیچ بروقتده اونو ثاملی که بومساعی جداً
 خلقك ترقی* مدنیتی مقصد خیریه وقوع بولایوب
 بلکه اصل کنیسائك تحکمی تأسیس مقصدیه
 وقوعه کلشدر. یوقسه اهالینك رفاه وسعادت
 مادییه سنی تأمین ایچون هیچ بر پلان قونولما مشدر.
 ترقیات ذهنیه لرینه اصلا خدمت ایدلما مشدر .
 بالعکس آنلری حال جهالتده طوتمق جهتی التزام
 اولنمشدر. عصرلر کچدکجه کویلیلر رعی ایتدکاری
 قویون سوریسندن دها فرقلی برحاله کیرمیورلر
 ایدی . جهالته دکل آقطه سفالته قارشو بیله

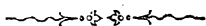
تدابیر اتخاذ اولمیشور ایدی . طاعون کی صالغین
 خسته لکله بیله دعا ایله مقاومت ایدیکه
 چالشیلیور ایدی . بناءً علیه بیک سنه ظرفنده
 اوروپانک نفوسی بر مثلی دهاتزاید ایلمدیکی کی
 ترقیات ذهنیه سی ده بویله بر نسبت کوستره -
 مامشدر . قاتولیک مذهبک نفوذینی تدقیق
 صیره سنده کندی منفعتی ایله اهالی منفعتی
 ایچون بوکنیسانک نه لر یاپدیغنی کوزلجه تفریق
 ایتلی یز . مناسترلردن و آنلرک چنستان و باغچه
 واورمان و چشمه و صومجرا لری کی تزیناتندن
 بحث ایتدکجه بودبدیه و داراتک بطاقلقلر ایچنده
 صتمه لرله هلاک اولان کویلیلری دکل بلدیکه
 پاپاسلری و آنلرک شاهنلری و آو کوپکلری
 و طالقاقولری ایچون اولدیغنی دوشونملی یز .
 مرکزی ایتالیاده اولان اصول حکومتک حالی
 بوایدی . او روما دخی بالطبع بویولده کی
 منافعی محافظه ایلر ایدی . کنیسا و سرای
 صورتنده روماده انشا اولنان او آثار عظیمه
 معماریه نک نه قدر تزینات نفیسه ایله تزین

ایدلمش اولدقلرینی حالا حیرتله تماشایا ایدرز .
 بورالرده اجرا اولنان مراسم روحانیه نك دبدبه
 وداراتی دخی تخطر ایلرز . اوجسیم قبه لری
 طولدیران بیکلرجه قندیلی وموم ضیالری پنجره-
 لردن خارجه طاشمقده وجاملرك دخی الوان
 وتصاویر کونا کونا ایلله مرسم ومنقوش اولد-
 قلرینی کوسترمکده ایدیلر . مغنیلرك آوازی دخی
 اوقبه لری طولدیروب بعده اطرافه منتشر اولمقده
 ایدی . بومراسمی اجرا ایدن ارکان روحانیه نك
 مزین البسه وسر پوشلری اوراده زانو بزمین
 عبودیت اولان ارباب تماشا واستماع کوزلرینی
 قماشدیرمقده ایدی . ایمدی بودبدبه ودارات
 عباد صحیحه نصرانیه نك مسعودیتی ایچونمی ایدی
 یوقسه یالکز رومانك شان وشرفی ورومایه
 صاحب اولانلرك فائده ونفعی ایچونمی ؟ واقعا
 طاقت وقدرت بشریه ایچون دخی برحدواردر .
 اوحدك ایلروسنده اك منتظم قانونلرك ممدوح
 غیرتلر دخی دوچارعجز اولورلر . خلتك بداوتدن
 قورتاریلوب مدنیت ادخالی برکونده میسر اوله

بيله بك شيلردن دكلدر . بو طوغريدر اما
 قدرت كنيسائيه بوكا قياس اولنه ماز . كندي سني
 عجز بشريتله موصوف كورمك كنيسانك شانندن
 دكل ايدى . آنك ادعاسنه كوره قدرت الهيه
 كندى النده ايدى . پاپا يريوزنده او قدرته
 لايق بر قاء مقام دكلى ايدى ؟ هر حكمنده لايخلى
 اوله رق اقتضا ايدر ايسه آثار معجز كارانه كوستر-
 مكه دخى قدرتى تسليم اولنميورى ايدى ؟ بيك
 سنه مدت ظرفنده اوروپا افكارى اوزرنده
 ايسته ديكي كبي اجراى حكومت ايتدى . آنك
 امر ونهينه حكمدار لر دخى مخالفت ايده ميوب
 نه ايستر ايسه ياپيور ايدى . بنم بو بابده خلاصه
 ايتديكم احوال اون التنجى عصر ظرفنده پرو-
 تستانتلق غيرتنه دوشمنلر طرفندن دخى پيشگاه
 تدقيق وتبعه قونيلوب حكم اولندي كه بو
 كيدشله خرسيتيانلق فلاح بوليه جق ، نصرانيتك
 ايلك ساده لك حالنه رجوعى لابد ولاجرم
 كوريله جكدرد . بو حكم اويله على العجله ويرلش
 حكملردن دكل ايدى . علومه آرزوق واقف

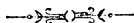
اولانلرك كافه سى بوفكرده اولدینی کبی پاپاس
 طاقنك برچوغی ده بوفكره مشترك ایدیلر . دها
 ازمنه متوسطه ده زاهد فراتر یسه لی آب آشکاره
 دیمش ایدی که برروما ایمپراطورینك کنیسیایه
 ویرمش اولدینی امتیاز دین صحیحك محوینی موجب
 اولمشدر . بناءً علیه برلوترك اعلا ایتدیکی آواز
 حقیقتی بتون اوروپای شمالی آلفشلادی .
 حضرت مریم نامنه واعزه کنیسیاییه ناملرینه
 ایدیلن دعالره و آثار معجز کارانه یه وفوق الطبیعه
 تداویلره وعفو وغفران اخذ واعطامنه والحاصل
 خرستیانلغه ادخال ایدیلن بالجمله بدعتلره قارشو
 پروتستو ایدلدی . حکم اوئندی که قاتولیکلك
 مسعودیت بشریه ایچون وضع ایدلمش برشی ایسه
 اووضع صحیح دکلدر . کندی موضوع لهندن
 تباعد ایتمشدر . یاپدینی شیلر ایتدیکی ادعالره
 مطابق اولیوب بوصورتله بیك سنه دن بری
 تحت محکومیتنده بولندردینی ملتر آندن اولکی
 حاللرندن بش بدتر برحاله دوچار اولمشلدر .
 دپرزکه :

— دراپه راشبو اوننجی بابنه دخی
 بوراده خاتمه چکیور . بتون بوتفصیلاتک
 نزاع علم و دینه طوغریدن طوغری یه
 تعلق اولمدینی ایچون بوکا بزم سوز
 قاتمقلمز هیچده ایجاب ایتمز ایکن بعض
 یرلره برقاج کوچک ایضاحات علاوه
 ایدیشمز کافی و فضله در بیه . بناءً علیه
 دها بشقه سویله یه جک سوزمز اولمدیغندن
 باب مذکوره بوراده بز دخی ختام
 ویریورز .

—○— اون برنجی باب —○—

(علومك مدنيت جديده ايله مناسبتى)

اشبو اون برنجی بابك مندرجاتنى معلم
دراپهر بروجہ آتی خلاصہ ایدیور :

علومك نفوذ عمومى حقهده آمريكا
تاریخندن مقتبس مثال — علومك اوروپایه
ادخالى — علومك اسپانیا عربلرندن ایتالیای
شمالییه سرورى — اوزمان پاپالرك آوینونده
بولنسیله انتشار علومك بوفرستدن استفاده سی
— مطبعه جیلغك امجادى وسیاحات بحریه نك

وقوعی و پروتستانلغك انتشاری — ایتالیاده
 جمعیات علمیہ نك تأسیسی — علومك ذکایہ
 نفوذی — علومك اوروپاده اشتغالات ذهنیہ بی
 تحویل ایتسی — لوندرہ دہ کی شرکت علمیہ ایلہ
 امثالندن آلنہ جق مثال — علومك نفوذ
 اقونومیہ سی — بونك اون دردنجی عصر دن
 بری فزیک و مقانیق دائرہ سنده میسر اولان
 برچوق اختراعات ایلہ اثباتی — اختراعات
 مذکورہ نك صحت عمومیہ و معیشت بیتیه و صنایع
 حربیہ و صلحیہ اوزرینہ تأثیری — « انسانیت
 ایچون علم نہ یامشدور ؟ » سؤالنہ جواب .

دراپہ رمواد مذکورہ بی بسط و تمہیدہ

کیریشہ رك دیورکھ :

— اوروپانك پروتستانلق انتشاری
 زمانندہ کی حالی روما خرسستیانلغك امور
 مدنیہ جہ نہ یاپہ بیلدیکنی بزه کوستردی .
 آمریقانك احوال معاصرہ سی دخی بو بابدہ
 علومك نہ یاپہ بیلہ جکنی کوسترمکده در .

اون یدنجی عصر میلادیسی ظرفنده اطلس
 دکزینک آصریقا سواحلی اوزرنده سکرک
 سرپلمش بر مقدار اوروپالی اهالی کورولدی .
 « ترنه و » اراضیدنک بالقجیلنی منافی ایله مجلوب
 اولان بر مقدار فرانسلرک « سن لورهن » نهرینک
 شمال طرفنده کوچک بر مستعمره لری وار ایدی .
 الیوم حکومات متوسطه واقعنده دخی بر
 مقدار انگلیز وهولانده ز واسوچلیلر « یکی
 انگلتره » تسمیه ایتدکلی سواحله ساکن
 ایدیلر . « قارولین » لرده ده بر مقدار فرانسلر
 پروتستانلری بولنیورلر ایدی . کویا دائمی بر
 کنجلاک ویرمک خاصه سنه مالک اولان بر آب
 حیات منبعی وار ایمش شهرتی دخی بر مقدار
 اسپانیوللری « فلورید » طرفلرینه جلب ایتمش
 ایدی . بونلرک تشکیل ایتدکلی کوچوچک
 کویلرک او بر طرفنده مجهوله الاحوال بر قطعه
 واسعه بولنوب آنک اوزرنده بر طاقم یرلی
 وحشیلر جولان ایلنیورلر ایدی که مکسیقا
 کورفزنندن سن لوران نهرینه قدر بونلرک مقدار

عمومیسی یوزسکسان بیک نفوسدن زیاده تخمین
اولنه من ایدی .

اخطار ایده لم که :

— انکلیزلر آمریقا قطعه سنک
کشفندن مقدمکی احوالندن بحث ایتدکجه
یرلیرک مقدار نفوسنی آز کوستر مکی التزام
ایدرلر . انکلیزلردن ماعدا آمریقاده
یرلشمش اولان اوروپالیر دخی احتمال
سببی بیلدکلری حالده ینه آنلرک تاریخی
بویولده کی تحریفلرینه اشتراک ایلرلر .
یرلی اهالی یی بوجهمله آز کوستر مهنک
سببی کندی مغدورتیغ اعتسافاتی اولانلرک
مقدارینی آزالتمق وبویوزدن مترتب اولان
مسئولیت مغنویه یی ده کوچولتمکدر . همان
هر مورخک لسان مؤاخذه سنه دوشدیکی

وبالخاصه بوندن يکرمی بش سنه مقدم
 آلكساندر اسكدر نامنده برکنج آلمان
 فيلسوفی طرفندن يك واضح بر صورتده
 بسط واثبات قلنديغی وجهله اليوم آمریقادہ
 اصل یرلی اھالینك عادتاً بالکلیه محو اولمش
 بولنسی اوراده اوروپا مدنیتك اك پارلاق
 آثارنددر. مكسیقا کورفزندن سن لوره ن
 نهرینه قدر موجود اولان اھالینك یوز
 سکسان بیکدن عبارت بولنديغی نه ایله
 اثبات ایدہ چکی معلم دراپه ردن صورولسه
 احتجاجه صالح هیچ بر دلیل کوستره مز.
 حال بوکه علم آثار عتیقه اربابی مکسیقادہ
 بر مدنیت قدیمه آثارینی بولوب میدانه
 چیقاره رق یالکز اوراده مصرک هیه رو
 غلیفلرینه مشابه بریازی ایجادینه قدر ترقی

ایتمش اولان اھالینک مقـدارینی دراپہ رک
بتون آمریقای شمالی یہ تعمیم ایتدیکی
نفوسدن سکر اون قات زیادہ تخمین ایدر لر.
شو اخطار دن مقصد من بعض مدعاری
اثبات غیر تیلہ دراپہ رک بعض حقایق تاریخیہ
خارجہ دخی چیقمقده اولدیغنی اکلاتہ رق
قارٹر مزک او یانق بولنملرینہ لزوم کوستر-
مکدر. دراپہ رسوزندہ دوام ایلہ دیورکھ:

— بویرلی اھالیدن اوروپالیر خبر آلمشر
ایدی کہ اھالیدن خالی اولان بوکنیش یرلردہ
غایت بیوک کولر و « میسیسیپی » تسمیہ
ایتدکلی برده بیوک نہر وارد ر. بعضری
دیرلر ایدی کہ بونہر ویرژینی الکاسندن کچوب
آتلانتیق دکزینہ دوکولیور و بعضری فلوریتدن
کچیور و برطاقی دخی بحر محیط اکبرہ منصب
اولیور اعتقادندہ بولنورلر ایدی. حتی بعض
کیمسہ لر بونہرک مکسیقا کورفزینہ طایاندینی

ظننده بولنورلر ایدی . اوروپادن بحر محیط
اطلاسی ایله آیرلمش اولان بویرده شومهاجرلر
جهاندن غائب اولمش صاییلورلر ایدی . زیرا
اطلس دکزینک نه بیوک فورطنه لی بردکز اولدینی
معلوم اولوب اوزمان بونی آیقیریلماق ایچون
برقاچ آی کمی ایله کیتمک لازم کلور ایدی .
حال بویله ایکن شو اون طقوزنجی عصرک
نهایتندن اول بوکوچوچک خلک اولاد وانسالی
دنیاک بیوک دولترلرندن بریسی اولق درجه سنه
وارمشلردر . بونلر برهیئت حکومات متحده
تشکیل ایتشلردر که اطلس ایله اکبر دکزلی
آره سنده جایکیردر . بر میلیون عسکر ایله
یرلی دشمنلرینی مقهور ایتشلر و دکزلی اوزرنده
اک چوغی بیوک چاپلی بش بیک طوپی حامل اولق
اوزره یدی یوز کمی یه قریب بردوتما وجوده
کتورمشلردر . بونلرک طونیلاتو استیعابی یاریم
میلیونه قریبدر . حیات ملیه لرینی محافظه ایچون
بش سنه ظرفنده درت میلیار طولاردن زیاده
مصرف ایدوب معین مدتلی ظرفنده اجرا

اولنان محریر نفوس کو ستر مشدر که هر یکرمی
 بش سنه ده نفوس موجوده لری ایکی قات
 آرتمشدر. بوقیاس ایله شو اون طغوزنجی عصرک
 صوکنده نفوسک یوز میلیونه واره جنی تخمین
 اولنه بیلور .

اخطار ایدرز که :

— دراپه رک بو صوک تخمینی طوغری
 چیقما مشدر . آمریقا نفوسنک آرتمی
 یالکز تناسل طریقینه وقوع بولیوب
 اوروپانک هر طرفدن یوزلرجه سنه دن
 بری اورایه آققده بولنان نفوس مهاجره-
 نک بو غلبه لکی آرتدر دینی دخی ارباب
 وقوفه مجهول دکدر . شو یولده کی ایضا-
 حاتمک نزاع علم و دین نقطه نظر نجه هیچ
 براهمیتی یوق ایسه ده بو صحیفه لری بلا اخطار
 یازی ویره جک اولور ایسه ک تصدیقمزه

حمل اول نور اعتقاديله شواخطاراتي اعطايه
 لزوم کوريسورز . ينه دراپه ر ديسورکه :
 — مستغرق صمت وسکون اولان بوقطعه
 برساحه فعاليت ته تحول ايتشد ر . هر طرفي انسان
 وماکنه کورولتيلري طولديريسور . وقتيله حدسز
 اورمانلر حالنده بولنان يرلرده شمدي يوزلرجه
 شهر وقصبه کوروليور . تجارت پاموق وتوتون
 وانواع حبوباتدن متشکل ذخائر کبي محصولات
 ايله رواجلانديريليور . معدنلر اينانلميه جق
 مقادير جسيمه ده آلتون وتيمور وکمر حاصل
 ايليور . صايبه حسابيه صيغماز کنيا سالر دار
 المعارفلر مکتبلر بوفعاليت مادييه ني آرتديران نفوذ
 معنويه يه شهادت ايديسورلر . اوراده موجود
 اولان شمندوفرلرک مجموعي عموم اوروپا قطعه -
 سنده کي شمندوفرلر مجموعي کچيور . ۱۸۷۳
 سنه سنده عموم اوروپا شمندوفرلرينک مجموع
 طولی يوز ايکي بيک کيلومترو ايکن آسريقانک
 شمندوفرلري يوز اون اوچ بيک کيلومترويه
 بالغ ايدی . بونلرک بريسي قوجه قطعه يي بر

باشدن بر باشه آقیر یلا یوب ایکی بحری برلشدیر.
مکده در . فقط دقتمزه شایسته اولان شی
یالکز بونتایج ماده دن عبارت دکدر . معنوی
واجتماعی اولان دیگر نتایج بوندن زیاده لایق
انظار دقتدر . زیرا درت میلیون اسرای زنجیه
نائل نعمت آزاد اولمشلردر .

دیرز که :

— اسرای زنجیه نك آزادی بو عصرک
ربع اخیری ایچنده وقوعه ککش بروقه
خیریه در . بوندن طولایی آمریقالیره
آفرین دیماک هیچ بر انسانیت پرستک
شانی دکدر . لکن بو اسرای اورایه کوتو-
رنلر وعصر لرجه مدت بهایمدن پک ده
فرقلری اولقسزین اعمال شاقه ده قوللانا نلر
وحتی حکومات شمالیه دن بعضلری بونلرک
آزادینی طلب ایتدکلری حالدیه بو طلبه

موافقت ایتیه رک سلاحه صاریلانلر وسنه
لرجه مدت بو اغورده جنک ایدنلر کیملر
ایدی؟ دیه سؤال ایدیلور ایسه عجباً جناب
معلم نه جواب ویرر؟ ینه سوزنده دوام
ایدیور. دیورکه:

— محاکم عدلیه اکر برجهته میل ایده جنک
ایسه مطلقاً فقرا جهته میل ایدیور ایدی.
قوانین مملکتک طوغریدن طوغری به نظر اهمیتی
نصب ایتدیکی شی او فقرانی فقر و ضرورتدن
قورتاروب حال ونصیبلرینی اصلاح ایتک جهتی
ایدی.

دیرزکه:

— دراپه رک بویولده کی مدافعه سی ماهر
بر آووقاته یاقیشه میه جق مدافعه لر دندر.
برجهته میل ایده جنک اولان قوانین
ونظامات زنکینلر جهته میل ایلدیکی زمان

نه قدر معيوب اولور ايسه فقيرلر جهته
ميل ايلديكي زمان دخی او قدر مغلوب اولور.
او قانونلردن انتظار ايدیلن شی هیچ بر
طرفه میل ایتماکدر . ینه سوزنده دوام
ایدیور . دیورکه :

— هنو معرفتک یولی کافه موانع و مزاحدن
آزاده بر اقلمشدر . ذکات و سعی و غیرت
ایچون هرشی ممکن اولمشدر . حکومتک برنجی
درجه ده کی مأموریتلری اکثریا اک کوچک
فامیلیالردن یتیشن ذوات طرفندن مشغول ایدلمشدر .
معمور بر یرده وزنکین بر خلق ایچنده دائما
وقوعه کلدیکی وجهله مراتب اجتماعیه جه مساوات
اکر ممکن اولماش ايسه مراتب ملکيه جه بو
مساوات دائما محافظه ایدلمشدر .

دیرزکه :

— بو خصوصده آمریقانک دنیاده
یکانه بر هیئت اولمدیغی اثباته محتاج دکلددر .

عالمده هریر انکلتزه وهر موقع خاصه
آلایلری ضابطلکی دکلدز که اورایه وصول
ایچون هم اسیلزاده اولمقدن وهم ده موقع
مذکوری اشغاله مساعده ثروت مادیه یه
نائل بولنمقدن بشقه چاره اولماسنون .
دیورکه :

— احتمال جواب ویریلور که آمریقانک بو
معموریت مادیه سی کندینه مخصوص وامثالسر
بعض احوال دن طولاییدر . یعنی اوراده ایلک
اشغال ایده جک اولانلرک ملکی اولمغه حاضر
ومهیا الکالر بولنمقدن وبوطوپراقلره وبونلرک
حاوی اولدقلری خزینه لره مالکیت ایچون جسارت
وفعالیتدن یشقه برشیته لزوم اولمامسندن طولاییدر .
دیرزکه :

— یالکز بونلردن طولای دکل . ده
یک چوق اسبابدن طولای . از جمله اوروپادن

اورایہ ہجرت ایدنلرک برمقداری حقیقہ
 افکار و انظار منورہ اربابندن و باقیسی دخی
 اور و پادہ کچینہ میان فقرا کروہندن عبارت
 اولوب اولکیلر بونلری حسن سوقہ نہ قدر
 قابل ایسہ لر ایکنہ جیلر دخی آنلرہ اونستدہ
 حسن امثال مجبوریتندہ بولنلری کبی بر
 طاقم اسبابدن طولایی کہ آنلری بورادہ
 تفصیل ایتک نزاع علم و دینندن عبارت
 بولنان مسئلہ اصلیه یہ موافق دوشمنز ،
 دراپہر ایسہ بوکاشویولده جواب ویریور .
 دیورکہ :

— فقط هنوز باکر اولان تنہا یرلردن
 یورویوب کچن واورمانلرک ونہرلرک و طاغلرک
 وچوللرک مماعتدن اورکمیوب مساعی
 جسورانہ لرینی دائما ایلرویه سورن آدملرک
 بعض قواعد اساسیہ ایلہ روحلاندرلش اولملری دہ

لازم کلمی ؟ آمریقای شمالیده استحصال
اولسان نتایج ایله برده اسپانیوللرک مکسیقا
وپه روده استحصال ایتدکلری نتایجی مقایسه ایده لم :
بونلر کیردکلری یرلرده (مکسیقادهدیمک اوله جق)
برمدنیت قدیمه بولوب محو ایتشلر ایدی که بو
مدنیت قدیمه بعض جهتلرجه اسپانیوللرک مدنیت
قدیمه لرینه فائق ایدی . زیرا باروت و تیمور
استعمالی اوزرینه مبتنی اولیوب نه آت ونه
اوکوز ونه ده صابانلری بولندینی حالده چفتجیلک
اساسی اوزرینه مبتنی برمدنیت ایدی . اسپانیوللر
آچلمش برطوپراق بولشلر ایدی . اوکلرنده
هیچ برمانع یوق ایدی . یرلیره متعلق نه وار
ایسه تخریب و محو ایتشلر ایدی . بویچاره لردن
میلیونلرجه نفوس آنلرک مظالمیله محو اولمشلردر .
عصرلرجه زماندن بری صلح و معموریت ایچنده
وکندی مزاجلرینه موافق قوانین آلتنده یشایه
کلمش اولان ملتلر فترت بلیه سنه دوچار اولمشلر
ایدی . اوراده اسپانیوللردخی بالاخره برطاقم
ظنون باطله معیوبه یه دوچار اوله رق املاک

واموالك بر بیهوك قسمی روما کلیساسنك ید
اغتصابنه کچمشدر .
دیرزکه :

— اکلاشادی یا ؟ بو آدمك دردی
روما کنیساسیدر . بونده کی حقنی بیک
دفعه تصدیق ایتدی کمزکی بیک دفعه دها
تصدیق ایدرز . فقط بوققره سننده دخی
بعض نقاطی اخطار سز کچه میز . اسپانیوللرک
محو ایتدیکی یر لیلری میلیونلرله تخمین
ایدیور . شمال آمریقانلرینک محو ایتدکلری
یر لیلری ایسه یوز سکسان بیک دینه تخمین
ایدیور ایدی . هله بز مسلمانلر اسپانیوللرک
مکسیقا مدنیتی تقدیر ایده میهرک محو ایتمش
بولنلرینه هیچ شامایز . کندی مملکتلرینی
التی یدی یوز سنه لك مساعی . علمیه و صنا .

عیه ایلہ جهانک اک کزیده بر معموره سی
 حالہ قومش بولان عربلرک فضائل مدنیہ سنی
 تقدیر ایدہ میوب محو ایدن اسپانیولر تا
 مکسیقادہ کی مدنیت هیہ روغلیفیہ بی می تقدیر
 ایدہ جکلر ایدی؟ آنلرک چکدکلری بلای
 تدنی و خرابی ارتکاب ایتدکلری جنایاتک
 جزای سزاسیدر . سوزده ینہ دراپہ ر
 دوام ایدیور . دیورکھ :

— بن بو مثالی آمریقا تاریخندن انتخاب
 ایدوب آلدیم . اوروپا تاریخنک بویولده تدارک
 ایدہ بیلہ جکی امثال سائرہ یہ ترجیح ایتدم . زیرا
 هرمانعتدن آزاده اولان بر خلقک فعالیتنی بو
 مثال دها ای کوستر . علومک ترقیات مدنیہ یہ
 صورت تأثیر و آنک نتایجنی مقایسہ یہ کیرشمزدن
 اول علومک اوروپایہ فصل کیردیکنی مختصراً
 حکایہ ایدہ جکم . اهل صلیب برقاج سنہ مدت
 رومایہ بر جوق پاره لر یاغدی رمله قالمیوب پاپلرک

نفوذ و قوتی مهلكه لی بر درجه یه قدرده وار
 دیرمشر ایدی . بریسی روحانی و دیکری جسمانی
 اولق اوزره اوزمان اوروپایی اداره ایتکده
 بولسان ایکی درلو حکومتدن برنجیسی یعنی
 حکومت روحانیه اصل حاکم اوله رق دیکری
 یعنی حکومت جسمانیه آنک محکومی اولمش ایدی .
 هر طرفدن هر نوع وسائل ایله پازه دئیلن شی
 یالکز ایتالایه آقیور ایدی . هر مملکتک کندی
 حکومت محلیه و جسمانیه سنک وارداتی پک آزالمش
 ایدی . ۱۳۰۰ سنه میلادیه سنده فرانسه
 قرالی فیلیپ لوبل کندی الکاسنک بو وجهله
 صویولسنی منع ایتک ایستدی . مساعده مخصوصه
 اولدجه ملکندن خارجه آلتون و کوش اخراجنی
 تحت ممنوعیته آلوب کنیسایه متعلق املاکک دخی
 ویرکو ویرمسنی امر ایتدی . بو حرکت
 پاپالق مقامنک منافعه طوقنه رق قرال افاروز
 ایددی . اودخی پاپا اولان سکزنجی بونیفاچی
 اعتقاد سزلق و دینسزلك ایله اتهام ایدب بر مجلس
 عمومی رها بین طرفندن محاکمه سنی طلب ایتدی .

بعض امین آدملرینی ایتالیا یه کوندروب پاپایی
 آنانی سراینده یاقه لادیلر . او قدر معامله شدیده
 ایله که برقاچ کون ظرفنده پاپا وفات ایتدی .
 یرینه قائم اولان اون برنجی بونیفاچ دخی
 مسموماً اکا پیرو اولدی . فرانسه قرالی پاپالق
 مقامک آرتق برقاچ فامیلیا یه منحصر قالوب
 بتون اوروپانک بونلر طرفندن صویولمسنه
 وروماده فرانسه نفوذینک پامال ایدلمسنه میدان
 قالمق ایچون بومقامک اصلاحنه قرار ویردی .
 قاردینال لر ایله اویوشه رق برفرانسز آرشه وه قنی
 بشنجی قله مانس نامیله پاپالق مقامنه انتخاب
 ایتدیردی . براز صکرده پاپالق مقامی فرانسه ده
 کائن آوینیون شهرینه نقل اولنه رق نصرانیت
 عالمنک مرکز عمومییسی اولق صفقی رومادن نزع
 اولندی .

اخطار ایدرزکه:

— بوايضاحات باب سابقده پاپالق
 مقامک آوینیونه نقل ایدلمسنک اسبابی

موضحدر . سوزك آره سنی کسمکسزین
دراپه ر دیئورکه :

— پاپالق مقامنك تكرار رومایه انتقالی
ایچون یتش سنه کچمك لازم کلدی . بومقامك
ایتالیا شبه جزیره سندن غیبوتی اوراده بونجه
عصرلردن بری پیدا اولمش بولسان پاپالق
نفوذینی آوالتمش ایدی . یاپالر ایتالیادن
غیبوت ایدر ایتمز اوراده ترقیات ذهنیه
وتجاریه باش کوستردی . حال بوکه دیگر
بعض اسباب دخی بوتیقظه یاردیم ایتش ایدیلر .
ازجمله محاربات صلیبیه نك نتایجی که نتایج مذکوره
بتون عالم نصرانیتده اولکی تعصبی کوشلتمش
ایدی . زیرا بونجه آثار معجزکارانه دن قطع
نظر ارض مقدسه ینه مسلمانلر النده قالمش
ایدی . بو محاربه دن عودت ایدن بیکلرجه
خرستیان جنکاورلری اوراده بولدقلری دشمنی
عزیمتلرندن اول کنیسانك تعریف ایتدکلری
صورته بولسدقلرینی و بالعکس غایت قهرمان
ونازك وعاذل بولدقلرینی اعتراف ایلورلر ایدی .

دیرز که :

— اهل صلیب بو محابه یه کیتمز دن اول
 احوال اسلامیه بی کنیسانک آنلره نه
 یولده اکلاتدیغنی فرانسه زحق نویسان ارباب
 قلمندن قونت دو قاسترو « اسلام » سر
 نامه سیله کچن سنه نشر ایتدیکی بر اثر
 نفیسه میدان قویمشدر. « ماحوم » یعنی
 کویا نام جلیل پیغمبرینک مسماسی
 آلتوندن کموشدن وانواع احجار ذی
 قیمتدن متشکل بر صنم اولوب مسلمانلق
 دیمک بوکا عرض پرستشدن عبارت اولدیغی
 و مسلمانلرک نصارا قاتنی ایچدیکی طرزنده
 بر طاقم عجایب و غرائب که الیوم اوقویان
 مسلمانلری کولدوره جکنه مقابل اوروپا-
 لیلرک ارباب انصاف اولانلرینی بالطبع

زیاده سیله قیزدیر مقده در . محب و فاضل
 وفا شعارم محمود اسعد افندی حضر تری
 بو کتابک محتویاتندن قارئین اسلامیه بی
 خبردار بیوره جق لرینی وعد ایتمشر ایدی .
 او کریمک بو وعدنده خلف ایتیه جکی قطعاً
 مجزوم محبانه مدر . ینه دراپه ر دیور که :
 — فرانسه نك جنوب طرفلرنده کی مملکتلرده
 « رومان تیق ادبیات » دنیلن یعنی لاتینجه دن
 ماعدا هر قومک لسانیه یازلغه باشلایان ادبیات
 ذوقی بالتدریج تعم ایده رک « تروبادور » دنیلن
 آیاق شعر اسی بویولده ترتیب ایتدک لری اشعار ی
 شهر و قصبه و کویله کیدوب او قویور لر ایدی .
 بوزلر دائماً جنکه و عشقه دائر شعر سویله میوب
 بعضاً پاپالرك او یله ایقاع اولنان اعتسافاتندن
 آواز جمله لانه دوق قتل عامی کبی شیلردن و پاپاسلرك
 اخر ص شهوانیلرندن ده بحث ایدیور لر ایدی .
 اسوالیه لك فکر و غیرتی اسپانیاده کی عربلردن

کلمش اولوب بوفکر غیرتله برابر بر زمان اوروپایه
اون نظامات جدیده وحسنه بی ویردیره جک اولان
ناموس وغیرت عالیجنابانه احتیاساتی ده یورکله
کیرمش ایدی .

اخطار ایده رزکه :

— یقین وقته قدر اوروپاچه هان

هرکس شوالیه'ک دنیلن شیئی اوروپاده

طوغمش طن ایدر لر ایدی . حتی اهل

صلیب قدس شریف طرفلرینه کیده رک

ایوبیلر ایله محاربه ایتدکلی زمان بالخاصه

صلاح الدین ایوبینک اسرایه حرمت وتسلیم

سلاح ایدن دشمنی قتلدن مجانبت و ویردیکی

وتعدده وفا وصداقت کی آثار مردانه

وقهر مانانه سنی پک بکنن شوالیه سینورلری

آنی ده کندیلری کی شوالیه عد ایتمه

لایق بولمشلر ایدی . لکن بو خلیار صوکره .

لری تصحیح ایدلایلر . کړک اسپانیا
و آفریقاده کی عربلرک وکړک مصر و سوریه .
ده کی اهل اسلامك عادتًا جمله سنده علو
اخلاق قهرمانلق درجه سنده اولدیغی میدان
حقیقینجه شوالیهك دثیلن شی اوروپاده
طوغمش اولدیغنی و بلکه اسپانیا مسلمان
قهرمانلرینك طور مجاهدانه لرندن سرایتله
حصوله کلدیکنی ارباب تتبع میدان قویدیلر .
عادتًا « شوالیه » کلمه سنك معناسی دین
یولنده جهاد وجداله وقف حیات ایتك
دیمك ایسه ده بو خدمتك درکار اولان
قدسیته مبنی مجاهدینه لایق اولان عفت
واستقامت و هرگونه رذائلدن مجانبت دخی
بو حکمده داخلدر . بر شوالیه ایچون
دیلدن والدن و بلدن صدور ایده بیله جك

شنایعك كافه سی اشد ممنوعیت ایله ممنوع
 اولوب بومثللو رذائل وشنایع اصلا عفو
 ایدیله میه جك محرماتدنذر . بویولده کی
 خصائل اوزمانلر کویلیدن پرنسره وپاپاس
 چراغندن پاپایه قدر هیج کیمسه ده یوق
 ایکن بونلر آرسنده شوالیه لکک کندی
 کندیسنه تولد ایتمش اولسی مستبعدات
 صحیحه دندر . نصل که مسلمانلری بویولده
 ایلک تقلید ایدنلر واقعا کرکی کبی تقلیده
 موفق اوله رق حال وشانلرنده آثار صلاح
 کوسترمشلر ایسه ده چوق وقت کچمیوب
 بونلر دخی اعتسافات وشنایع خصوصنده
 سائر صنفلرله رقابتیه چیقمشلردر . اول
 قدر که برچوق طریققره منقسم اولان شوا-
 لیه لر من جهة پاپاسلرک صفت روحانیه سنه

بالاشتراك ومن جهة اخرى مكملًا
 مسلح اشقيا اردولرى حالنه كيره رك حق
 بونلرك بعضاريني ازاله ايچون اردولرسوقيله
 محارباته قدر لزوم كورولمشدر . ايشته
 دراپه رك « شواليه لك فكلروغيرتى اسپانيا
 دهكى عربلردن كلش » ديه چند كلمه دن
 عبارت بر جمله ايله خبرویرديكى مسئله بوقدر
 واسع بر مسئله دركه بحق بسط وتمهیدی
 ايچون بابلر طولدور مق ایجاب ایدر .
 اما بزه تفصیلاتك او درجه سی لازم
 اولمديغندن سوزی دراپه ره براقیورز .
 دیوركه :

— پاپالى مقامك آوینوندن رومایه هودتی
 ایتالیا شبه جزیره سی اوزرنده اولکی نفوذینی اكا
 اعاده ایتدی . مدت غیبوتی اوزرندن ایکی
 قوشاقدن زیاده زمان کچمش واوزمان ظرفنده

حاصل اولان ترقیات ذهنیه اولکی قوت کیفیه یه
ممانعت ایقاعنه باشلامش ایدی . پاپالق مقامنک
بو عودتی اولکی کبی بتون دنیانک صاحب
مستقلی اولق ایچون دکل ایدی . بلکه کندی
دائرہ سی داخلندہ « رفض شرقی » دنیلن عظیم
بر انقلابہ اوغرامق ایچون ایدی .
اخطار ایدی ویرہلم کہ :

— « رفض شرقی » دنیلن شی شرق
طرفنک روم اورتودوقس خرسیتیانلرینک
پاپالق مقامندن آریلوب مرکزی استانبول
اولق اوزرہ باشلی باشنه بریطریقسلک
تشکیل ایتلریدر . دراپہر دیورکہ :

— بو منازعاتدن اوچ پاپا حصولہ کلدی .
اوچی دخی عموم خرسیتیانلر اوزرینہ کندی
حکمنی یوروتمک داعیہ سنده بولندیغندن اوچی دہ
بربرینی آفاروزلایورلر ایدی . بو حالندن طولای
اوروپادہ عمومی برحس نفرت پیدا اولدی .

هر طرفدن ميدانه قونيلان اعتسافات معيوبه يه
 بر نه ايت وير ملك عزى ميدانه چيقدى . بو
 يولده كي اعتسافات رذيلانه ميدانده ايكن پاپالق
 مقامنه ير يوزنده وكالت السيه مقامى نظريله باقمق
 وكنديلريني اجتهادلرنده لايخطى ديه طانيق نصل
 قابل اوله بيلور ايدى؟ پاپاس طاقنك بيايه افكار
 منوره اربابى مياننده پيدا اولان عزم وجزم
 بر مجلس عمومى رهابين دعوت ايدى رك وبو
 مجلس بر پارلامنتو صفتيله على الدوام عقد اجتماع .
 ايله رك آنك مقرر اتى موقع اجرايه قويمق حق
 ووظيفه سنك دخى پاپايه احاله سندن عبارت ايدى .
 اوروپانك طالامى يوق ايمش كه بو عزم ونيت
 ثمره سزقالدى . اكر بو امل حصوله كلكش اولسه
 ايدى پروتستانلق ظهور وانتشاردن منع اولنه رق
 وبالا خره پروتستانلق مذاهب مختلفه سى آره سنده
 ده مخالفتلر ومباينتلر ظهورينه هيچ ميدان قالميه رق
 حتى اليوم علم ايله دين آره سنده كي نزاع دخى
 بر طرف ايدلمش اولور ايدى . وا اسفاكه بو
 مقصده قونستانس وبال شهرلرنده اجتماع ايدن

مجلسر ایتالیا نلرک ربقه تحکمنی اوروپا نلرک بیونندن
قالدیره مدیلر . بونتیجه مسعوده بی استحصال
ایده مدیلر .

دیرزکه :

— شو فقره نلرک برجهتی بزم ایچون
غایت مهمدر . اوده تخیل ایدیلن پارلامنتو
حصوله کلسه ایدی علم ایله دین آره سنده کی
نزاعک دخی برطرف اوله جنی قضیه سیدر .
ایشته بوراده دراپه رطوغریدن طوغری به
و آچیقندن آچیغه اعتراف ایدیورکه شو
قوجه کتابی طولدوران منازعه علوم ایله
علی الاطلاق « دین » آره سنده دکلدر .
بلکه علوم ایله « قاتولیکلک » آره سنده در .
واقعا برچوق یرلرده کی محاکماتی بو حقیقی
ذاتاً میدان قویمقدمه ایدی . او یله یا « علوم »

دنیلن شی اسکی زمانک بت پرستلکدن
 عبارت بولنان ادیانسه وحتی نصرانیتک
 ایلک اوچ یوز سنه ظرفنده کی صورتنه
 وآندن صوکره پروتستانلغه و بزم بیک
 یرده اثبات ایتمش اولدینغمز وجهله هیچ
 برزمان اسلامیته مغایر و منازع اولمز ایسه
 قاله قاله مخالف و منازع اولمق اوزره
 یالکز بر قاتولیکلک قالمق طبعییدر . حتی
 بومنازعه ده بیله اصل هجوم علوم طرفندن
 کلیور . قاتولیکلک طرفندن کلیور . علومک
 کشف ایتدیکی حقایق قاتولیکلک کندی
 منافع و اغراضنه مغایر بولیورده انکار
 و منعنه قالدیشیور . بو حالده علوم برحق
 مدافعه یه نائل اولیور . کندی کشفیاتنک
 طوغریلغی محافظه دن ماعدا هر قاتولیکلک

مساندینک یا کاشلغنی ده اثباته کیریشیور .
 حتی بو غیرت ایله قاتولیکلرک تصویر
 ایتدکری الوهیتی بيله انکاره قدر واریور .
 ایمدی کنج متفتنلر من کمال عقل و حکمت
 ایله بومسئله یی پیشگاه تمیزه آملیدر لر .
 بر مذهبک علومه مخالفتی وار ایمش دیه
 کندی حکمت اسلامیه لرینی معاذالله تعالی
 رخنه دار ایتمهک علو جنابلری و حمیت
 مقدسه لری اصلاً رضا کوستر ماملیدر .
 سوزک آلت طرفنده ینه دراپه ر دوام
 ایدیور . دیورکه :

— قاتولیکلک دوچار ضعف اولمغه باشلادی .
 اوزمانه قدر بومذهبک ذهنلر و فکرلر اوزرنده
 اجرا ایتدیکی تضییقی هرکس سیلکوب آتمغه
 باشلامش اولسنه متناسباً ذکای بشر دخی انبساطه
 باشلامش ایدی . عربلر پاموق ایله وپاچاورا

ایله کاغد یا پمق صنعتی ایجاد ایتشار ایدی .
 وندیکیلردخی چیندن مطبعه جیلق صنعتی کتور .
 مشلر ایدی . بو صنعتلرک برنجیسی ایکنجیسنک
 تطبیقاتی ایچون لازم ایدی . بودقیقه دن بدأ ایله
 انسانلر میانده تعاطی افکار باشلایوب بردها
 اکا ممانعت قابل اوله مدی . اوزمانه قدر نشر
 افکار امر اهمی قاتولیکلکک ید انحصارنده
 بولنمده ایکن مطبعه جیلغک ایجادی بو انحصار
 علیه برصدمه شدیده یرینه کچدی . قاتولیکلکک
 نقطه مرکزیه سندن یعنی رومادن او امر مطالبه
 بتون مملکتلرک پاپاسلرینه تبلیغ اولنیور ایدی .
 بو امرلری مخصوص تاتارلر کوتوریورلر و وار .
 دقلری یرلرده او امر مذکوره کنیسالرک
 کرسیلرندن خلقک اذهانی اوزرینه اینیورلرایدی .
 ابو انحصار و آندن نشأت ایله ین نفوذ محیره
 مطبعه نك ایجادیله برباد ایدلدی . کنیسالرده کی
 کرسیلر یرینه غزته لر قائم اولدی . لکن قاتولیکلکک
 او مجادله ده دخی کوچی یتدیکی قدر اوغرا .
 تمقسنزین تسلیم مغلوبیت ایتدی . یکی صنعتک

نفوذی تره لره قدر واره جنی اکلشیلور اکلشلمز
 بونک تطبیقة-ائی تحدید ایدلکه قیام اولندی .
 بالخاصه دین کتابلرینک طبع ونشری برتفتیش
 ومعاينه به موقوف قلندی . ۱۵۰۱ سنه سنده
 پاپا التنجی آلکساندر طرفندن قاتولیک مذهبه
 مخالف کتاب طبع ایدن مطبعه جیلرعلیهنه عمومی
 برآفاروز نشر ایدلدی . ۱۵۱۵ سنه سنده
 لاترانده اجتماع ایدن رهابین مجلسی کنیسا
 طرفندن تصدیق اولتمقسنزین دین کتابی نشر
 ایدنلرعلیهنه بو آفاروزی تصدیق ایتدکن ماعدا
 برده جزای نقدی ضم ایدلدی . افکار حکمیة نك
 قاتولیکلکه هجو مندن پك زیاده خوف اولنیور
 ایدلدی . لکن جهل عمومی محافظه عزمنده بولنا-
 نلرك بو غیرتی ثمره سزقالدی . بین البشر آثار ذکا-
 ئیه نك طریق تعاطیسی تأمین اولنمش ایدلدی .
 دنیانك اطراف بعیده سنی مطبوعات موقوته
 بربرینه ربط ایلور ایدلدی . قرائت مطبوعات بر
 مشغولیت عمومی صورتخی آلدی . بوندن اولایسه
 کتاب مطالعه سی پك معدود و محدود انسانلر

مخصوص ایدی. کاغد و مطبعه جیلغك ایجادی کبی
 پوصله نك ایجادی دخی مادی و معنوی نتایج مهمه
 انتاج ایلدی. هند تجارتی امرنده وندیکیلر ایلله
 جنوایلر آره سننده کی رقابت سببیلله اک اول آمریقا
 کشف اولنوب آندن صوکره واسقود و غامه آفر-
 یقا قطعه سنك و ماجللان کره ارضك اطرافنی
 طولاشدی. ماجللانك سیاحتی حقنده تخطر ایتلی
 یز که بوسیاحت نوع بشرک اک بیوک موفقیاتندن
 معدوددر. زیرا قاتولیک مذهبی دنیایی دوم دوز
 عدایده رک جنتی سماده و جهنمی بر آلتنده اولق
 اوزره اعلان ایدرایدی. اجتهاد و امرلری غیر
 قابل اعتراض اولان آباء کنیسائییه ارضك کرینی
 فرضیه سنه قارشو براهین دینه اقامه ایتملرایدی.
 ماجللانك سیاحتی بومسئله یی قطعاً حل ایتدی.
 کنیسانك خطاسی میدان چیقدی. حال بوکه بو
 اوچ سیاحت مهمه نك نتایج عظیمه سی اوزمانه
 قدر موجود اولان ظنیات جغرافییه نك بو وجهله
 تصحیحندن ده عبارت قالمدی. قریستوف قولومب
 و غاما و ماجللانك افکار و مطالعاتی اوروپای غر-

بینک هر طرفنه منتشر اولدی . اوزمانه قدر پاپالق
مقامنه اطاعت خلقك افكارینه یرلشمش اولوب
خلق کندیلری ایچون دکل پاپالرایچون یاراتلمش
دیمك ایدی . بو قاعده نك اك بیوك تأثیر مادیسی
محاربات صلیبیه ده کورولش ایدی . کندیلری
ایچون هیچ بر فائده سی اولمیه جفی درکار بولنان
بو محاربه ده یالکز پاپالق منافعی ایچون بیکلرجه
آدم هلاک اولش ایدی . زیراتجربه اثبات ایتمش
ایدی که بوتشبنده یالکز پاپالرقار دینالروساثر و ما
رؤسای دینیه سیله برده و ندیکلی کمی اصحابی متمتع
و مستفید اولشلردر . انجق مکسیقا و پهرونک
خزینهلری هر کیمده جرأت وجسارت واریسه
آنلر آره سنده تقسیم اولنه جفی اکلاشینجه اوروپا
نك فعالیتی بردن بره دکشدی . قورتز و یزارکی
کشافلرک مناقبی هر طرفده کمال شوق ایله استماع
اولنوب او هام خرستیانییه بدل تشبثات بحریه
هوسلری میدانه چیقدی . اوزمانه قدر هر کس
کنهدی منسوب اولدینی دره بکی ایله برده کنیسا
نك پاپاسی ایچون چالشمقده ایکن بعدما انسانلر

کندی ثمره سعی و غیر تلرندن کندیلری ده مستفید
اولق لزومنی اکلا دیلر. منافع شخصییه شو اساس
اوزرینه مبتنیدر که انسانلر اول باول کندی نفع
و سعادت لرینی دوشونه رک او خصوصده تشبث ایده.
جکری مساعی پی کندیلری تعیین ایدر لر. بوقاعده
ایله طریق ترقیده هر کس ابنای جنسی ایله رقابته
چیقار. ذاتاً حیات دیمک صاحب حیاتک مستعد
اولدینی فعالیت آثارینی کوستر مکدر. اوروپانک
نیجه عصر لر دن بری آلشمش اولدینی حال وقوف
و مسکنتدن چیقمی او وقوف و مسکنتی ایجاب
ایتدیرن اصلزادکان و کنیسا تحکما تندن کندی
قورتارمی دیمک ایدی. اون دردنجی و اون
بشنجی عصر لر طرفنده بومسکنتک آرتدجه آرتان
تضییقاتی ذاتاً بومجادله کوننک تقریبی کوستریور
ایدی. بوکون ۱۵۱۷ سنه سنده کلدی. منافع
شخصیه غیرتی معند بر آلمان پاپاسنده نجم ایدی.
اوزمان بو غیرتک بر غیرت دینییه صورتنده یعنی
پروتستانلغک ظهوری طرزنده میدان چیقمی
لازم ایدی. اک اول عفو و غفران اخذ و اعطاسی

کبی اهمیتی آزا اولان شیده چرخه لاشمغه باشلا-
ندی . اما براز صکره اصل هانکی فکر ایچون
اوغراشیلورایسه اوفکر میدانہ چیقدی . مارتن
لوتر تشریفات کنیسائیہ جه کندیسک فو قنده
بولنانلرک فکر واعتقاد لرینه اتباع مجبوریتندہ
دوام ایتک ایسته مدی . توراتلری کندی اکلا-
دینی کبی شرح وتأویل حقنه مالک اولدیغنی اثبات
ایتدی . بادی " امرده روما بوپاپاس لوتری عادی
بر پاپاس واطاعتدن چیقمش مجادله جی بر آدم دیه
تلقی ایتدی . اکر یاقه سی انکیزیسیونک انه کچسه
ایدی در حال ایشی بتوریلور ایدی . فقط مجادله
اوزاندقجه کورولدی که مارتن لوتر یالکزدکلدر .
آنک قدر جرأتلی بیکلرجه آدم آنک امدادینه
کلیورلرایدی . مومی الیه یازدقجه ووعظ ونصیحت
ایتدکجه آنک ایراد ایلدیکی برهانلری اوبیکلرجه
آدملردخی قلبچلری قوتیله تأیید ایلورلرایدی .

اخطار ایدرزکه :

— بو یولده کی تفصیلات شو کتابک

برچوق یرلرنده تکرر ایتش اولدیغندن
 بونلرک بوراده بردها تکرارینه لزوم اولمدیغی
 درکار ایسه ده بوتفصیلات بیهوده بی طی
 و اخراج ایتما مکده بزم ایچون بر سبب
 واردر . او سبب ایسه شو حقیقتی بردها
 قارئلر مزه اخطار و تفهیم ایتمکدن عبارتدرکه:
 دراپه رک بو کتابه « نزاع علم و دین » دیمک
 عادتا بر یا کلش تسمیه در . بوکا « قاتولیکلک
 علیه یکی بر هجوم » دیمه سی دها لایقدر .
 زیرا مقصد اصلی و اساسی بی کلاجه سنه
 ظرفنده پاپالق مقامنک بتون دنیا به شمول
 پیدا ایتش اولان و شم دیلرده مادیت
 و فعلیت صورتندن چیقوب یالکز مغنوی
 بر صورتدن عبارت قالمش اولان تحکمنی
 اوصورت مغنویه سی داخلنده دخی تخریب

ایلمکدن عبارتدر . بزم حکمت اسلامیہ من
 نقطہ نظریہ کلنجہ پایالق مقامیلہ بزم ہیج
 بر آلیش ویریشمز یوقدر . فقط بز بو
 نزاع وجدال دن شو و جهله استفاده آرازک:
 علومک ترقیاتی غیرت عالیجنابانہ سیلہ
 متحسس اولان کنج متفئلر من اوروپادہ
 متفئلر نزدندہ دین دنیلن شیئہ علی الاطلاق
 بر خصومت کوسترلسی بیکلرجه سنهک
 اسباب تاریخیہ یہ مستند اولدینی حالده بزم
 اسلامیت من عالمنجه بو اسباب موجود اولدینی
 کبی اسباب مذکورہ نک ایجاب ایتدیکی
 خصومت دخی موجود اولماق اقتضا
 ایدہ جکی بیلنملیدر . بو خصومت امرندہ
 اوروپا ارباب علومنی تقلید مزدن بزم ایچون
 نہ مادی ونہ دہ معنوی ہیج بر منفعت

یوقدر . بالعکس مضرت وارددر . شویله که:
 حمداً ثم شکراً بتون ممالک اسلامیة ده
 مدارس شریفه مشتاقان علوم ایله مالامال
 اولوب حقایق اسلامیة بی بوزوات حمیتسات
 کندیلری اوکرنده کیری کبی بتون امت
 محمد دخی لاینقطع تفهیم ایتدکرندن بزده
 بعض متفلسفلر علوم ایله دینی بربرینه
 مخالف و بونلر آره سنده صلح قبول ایتمز
 بر نزاع موجود در دیه کویستره جک اولورلر
 ایسه اسلامک سمع دقتی کندیلرینک لهنه
 اصلاً و قطعاً جلب ایدم مزلر . امت محمد
 بونلره « اویله ایسه سز دین حق نه اولدیغنی
 اوکر نه مامش اولدیغکز کبی علم نه اولدیغنی
 دخی اکلایه مامش سکز » دیه آنلرک القاتنی
 قطعاً رد ایدرلر . بوردیه لرنده بلاشبیه

حق دخی قازانورلر. اويله یا ؟ اوروپالیر
 نزدنده دین دنیلن شی بزده بوکله دن
 مقصود اولان معنایه قطعاً مطابق دکلدرد.
 حال بوکه آنلرک قوانین طبیعی و ریاضیه دن
 واجب تعالی و تقدس حضرتلرینه قارشو
 استغنا نتیجه سنی استنتاج ایچون سرد مقدمات
 ایتلرندن عبارت بولسان شی دخی بزم
 « علم » کله سندن مقصود من اولان معنایه
 موافق دوشمنر . بزجه علم حقایق اشیایه
 ممکن اولدیغی قدر و قوفدن عبارتدر . حقایق
 اشیا بیلندیکی قدر حق دخی بیلنمک
 طبیعیدر . حقایق اشیادن باطللر استنتاجنه
 چالشمق ایسه فلسفه دکل تفلسفدر . بو
 تفلسف دخی شمدیکی بعض اوروپالیرک

کندی ایجاد لری دکدر . آنلرک اصطلا-
 حنجه « صوفیزم » و بزم تعبیر مزجه
 « سوفسطائیه نك سفسطه سی » دیه قدمای
 یونانیه زمانندن بری موجود در . شو قدر که
 بوفر قه نه قدمانك بت پرستك عقائدینه
 ونه ده بزم عقائد اسلامیه مزه قارشو اصلا
 بیویه مامش و دایما بر شردمه قلیله منزله-
 سنده قالمش ایدی . یالکز خرسیتیانلغی
 و آنك ده بالخاصه قاتولیک مذهبنی پك
 ضعیف بولدینغی ایچون آنلره قارشو بیودجکه
 بیومش و عادتا بتون اوروپا و آمریقا ارباب
 علومنی استیلا ایتك درجه سنه یا قلاشمشدر .
 ایشته کلامی ینه دراپه ره ترك ایدیورز .
 دیپور که :

— لوتر علیهنده التزام اولنان شدائد او قدر
ایل رویه کو تورلدی که عادتاً کولنج اولق مرتبه سنه
واردی. پدرینک صلب صحیح اوغلی اولیوب
بلکه والده سنی باشند چیقارمش اولان برشیطا.
نک صلبندن طوغدیغنی وکندی وجدانه قارشو
اون سنه مجاهده دن صکره دینسزاکه صاپدیغنی
وبقای روحی انکارایدەرك کتب سماویه یی تحقیر
ایتدیکنی وکندی نشر ایتمکده بولندی عقائده
بیله اینانمدیغنی و سن ژاقل کتابنه « ساخته در »
دیدیکنی نشر ایدیورلرایدی. حتی شو پروتستان.
نلق دنیلن شی بیله لوترک کندی ایجاد ی اولیوب
نجومک براقضاسی ایدوکی حکم اولنیورایدی.
رومانک بو خطا لری پروتستانلغک ظهورینی سریع
الزوال بر حادته اولق اوزره تلقیدن نشأت ایدیور
ایدی. چارچابوق اکلایه مدی که بو حال ایکی عصر.
دن بری یوما فیوما اوروپاده قوتنی آرتدیرمقده
بولنان بر فکر نجاتک مقدمه ظهوریدر. بونک ایچون
بشقه بر سبب اولسه بیله اورته ده اوچ پاپا بوانوب
بونلرک اوچنه دخی نوع بشرک اطاعت مجبوریتنده

بولنسی انسانلری بردوشونجه یه و اودوشونجه دن
بر نتیجه استنتاجنه سوق ایتمه کافیدر. بوضورتله
ظهوره کلن اوزون وقانلی محاربات و ستفالی معا-
هده صلاحیه سیاه ختام بولدی. اوزمان اکلا-
شادی که اوروپانک شمال و وسط طرفلری پاپانک
ربقه معنویه سندن چیقمش و بعدما انسان اولق
حیثیتیه کندی کندی لرینی دوشونمک حق و صلا-
حیتی قازانمشدر. فقط بو حق و صلاحیت یالکز
قاتولیکلکی صارصمقله قالمدی. بوتجدداتک اک
مشهور واضعلرندن برینسی اولان نه رازم دیگر
رفقاسندن ایرلینی کبی بویله بربرندن ایرملق سیئه-
سی اوته کیلرنده دخی کورولدی.

اخطار ایدمه لم که :

— « نه رازم » دیدیکی آدم ۱۴۶۷ سنه
میلادیه سنده هولاندانک روتردام شهرنده
طوغمش بر فیلسوفدر. یتمش سنه معمر اوله-
رق ۱۵۳۶ سنه میلادیه سنده وفات ایتمشدر.

« لاتین وولتر » دیه عند المتأخرین شهرتتی
 محافظه ایدن بو آدم هر شیئه اعتراض ایله
 اوغراشورایدی. « قوللوق » یعنی « محاورات »
 نامیله موجود اولان مقاله لرنده خرستیانلغک
 یالکیز قاتولیک مذهبنه دکل پروتستانلغی
 وصفه چالشانلرک غیرت نصرانیه لرینه ده
 شدتلی اعتراضلر مملودور. برده « نه لوژ دو
 لافولی » یعنی « دیوانه لکک مدحی » نامنده
 بر اثری وارد رکه بونده سردایتدیکی فلسفیات
 دخی عقل بشرک ایی کوردیکی شیلرک کافه
 منی فنا کو سترمک غیرت مضره سی اوزرینه
 مبتیدر. اما بو مضرتلر خرستیانلغه کوره در
 بزه کوره بونلر مضرت دکل عین منفعت
 عد اولنورلر. چونکه « پروتستانلغک
 ظهوری ! ..... » دیه دراپه رک مقدمه

کتابندن بری هر فرصت دوشد بجه و دو-
 شمد بجه برونمزه طيقمقدمه دقیقه فوت ایتمد-
 یکی حادثه بی نوع بشر ایچون برنجات صحیح
 ظن ایدنلر و ارایسه او یله اولم دیقنی ایشته بو
 نه رازم و سائر اوکی ارباب مخالفته مجادله-
 لری بزه اثبات ایده جکدر. بونلر کو یا علومه
 دشمن دکل ایملر کی کو سترلمکه چالش دینی
 حالده آنلرک دخی علومه دوست اولم دق لری
 بو مجادله لردن اکلاشیله جقدره ایشته دراپه ر
 دخی بو احوالی ولوکه بالنسبه پک مختصر
 او اسون حکایه ایدیور. دیورکه :

— کړک نه رازم و کړک او حالده بولنا نلر چوق
 کچمکسزین کور مشلر اکلامش لرایدی که پروتستا-
 نلی وضع ایدنلر دخی علومک دشمنلریدرلر. بناء علیه
 بو آدم لر غیرت دینیه بی درجه افراطه وار دیران او
 واضعلره دخی اطاعت ایتمک ایسته مدیلر. کندی

ظهور و موفقیترینی منافع ذاتیه غیر تنک تعممی سا-
 یه سنده تأمین ایتمش اولان پروتستانلق واضعاری
 ده بو قاعده یه اتباع ایتدیلر . بو حالده پروتستا-
 نلغک بر طاقم فرق مستقله یه انقسای منع اولنه مدی .
 آرتق بیوک دشمن عمومی اولان ایتالیان کنیسا-
 سندن خوف و احترازلری قالدینی جهته بهدما
 بر برینه قارشو جنکه قیام ایتدیلر . بونلر اوروپا-
 نک مختلف مملکتلرنده نوبت نوبت قوت و حکو-
 مت صاحبی اولدقلرندن هر بری نام و شانلری
 انواع اعتساف و مظالم ایله تلویث ایتدیلر . بیتمک
 توکنمک بیلیمین بو اعتسافات پروتستانلق مذاهبی
 اربانه نهایت اکلاتدی که کندی محتاج اولدقلری
 سربستی بی کندی رقیبلینه دخی ویرمک ضرورت
 حکمنی آلمشدر . ایشته بر عداوت متقابله دن مسا-
 عده کارلق مسلك متینی بو وجهله ظهوره کلدی .
 فقط هر مذهب اربانه بر موجودیت حق و مذهبنی
 اجرا ایتمک صلاحیتی ویرلمسندن عبارت اولان بو
 مساعده کارلق دخی نسبی برشی اولوب پروتستا-
 نلق مذهبی بویله انقسامدن انقسامه اوغرا مقده

دوام ایده جک اولور ایسه فیلسوفینک هر عصرده
 آرامقده اولدینی نتیجه یه یعنی هر کسک کندی
 فکر و عقیده سنده مختار اولسی نتیجه سنه وصول
 دخی میسر اوله جقدر. زیرا مساعدده کارلق بر خو-
 فه مبتنی اولدجه باشقه لرینک افکارینی اکلامق
 و او افکاره رعایت ایتمک دیمک اولوب بوده فیلسو-
 فینک بریا و روسی دیمکدر. زیرا تاریخ بزه کو-
 ستریور که فلسفه هر زمان بر غیرت مفرطه دینه دن
 متولد اولان تعصبی منع ایتمشدر.

دیرز که :

— دراپه رک بر غیرت آرزو کشائه ایله
 منتظر اولدینی نتیجه اوروپانک بعض طر-
 فلرنده و بعض صنف خلق نزدنده حصوله
 کلمشدر اما او نتیجه صلاح صحیح اربابنک
 یوزینی کولدوره جک برشی اولمیوب بیچاره لری
 بالکلیه آعلاته جق برشی اولدینی دخی تحقق
 ایتمشدر. بو حقیقتک ال پارلاق بر صورتده

مشاهده اولدینی یرپار سدر. اوراده مقدا.
 ری یوز بیکلرجه تعداد اولنان بر صنف
 خلق پروتستانلغک ده قاتولیکلکک ده اوتہ
 طرفنه کچه رک دیندن بالکلیه خارجه چیقمشلر
 و دراپه رک تعریفی وجهله تعصبک هادمی
 اولان تفلسف مرتبه سنه وارمشلر در. فقط
 حالری نه اولمش بیلور سکزی؟ کندیلرنده
 یالکز دین قالماش دکل! آنکله برابر عرض
 و ناموس دخی قالماش. بنی نوعنه رحم
 و شفقت دخی قالماش. حتی کندی نفسلرینه
 بيله مرحمت و غیرت صیانت قالماش. زیرا
 نوع بشردن هیچ بر فرقه نک مالنه جاننه
 عرضنه رعایت اولدینی کبی کندی جانلرینه
 بيله رعایتلری اولیوب باشلری صیقیلور
 صیقلمز اتلاف نفس ایله کندی جزای سزا.

لرینی تعیین ایدی ویرمک بو اسافلک عادت
اولمش. معاذ الله تعالی بونلر کویا مرکز مدنیت
عالم عد اولنان نفس پارس شهرنده وحشت
صحیحه و حقیقه ایله توحش ایتمشلر. خیر!
ساده جه بر توحش دکل! آندن بش بدتر بر
حاله دوچار اولمشلر. زیرا وحشیلرده هیچ
اولمز ایسه ابوت و بنوت مناسبتی بر قاج آدمی
بر عائله خلقتی جمع و توحید ایده بیلور. بونلرک
اغلیت عظیمه سی هانکی بابانک صلبندن ایند.
کلرینی بیلمز لر. آنالری آنلری طوغور
طوغور مز پچله مخصوص اولان مله جألره
آتد قلرندن بر چوغی والد لرینی دخی بیلمز لر.
هله برادر و همشیره دنیلن شیئی هیچ طاه
نیمز لر. عموجه طای خاله تیزه یکن فلان
بونلر نزدنده اسمی وار جسمی بوق شیلردر.

بلکه او اسمار بیه او نو تلمش لر در. آتله قلی
 ماله جالرده بونلره ویریلن تربیه اهل فترت
 تربیه سندن عبارتدر. بویولده یتیشن آدم لره
 « انسان » و « مدنی » دیه بیلیمک نه قدر
 مشکندر! قیاس ایدیله جک اولور ایسه
 قاتولیک مذهبک بتون اعتسافاتیله برابر
 فرمان فرما اولدینی زمانلر بو اهل فترتک
 حاله نسبتله موملرله آرانه جق بر زمان اولد-
 یغی تسایم اولنور. دراپهر ایشته بو حالک
 جهانده تعمینی آرزو ایدیور ایسه ده بو
 آرزو یه ذره قدر عقلی باشنده اولان انسا-
 نلرک یوز بیکده بریسی اشتراک ایده مز.
 پروفیسور جناب لری سوزنده دوام ایدیور.
 دیورکه:

— پروتستانلغک اعتراف ایتدیکی مقصد اساسی

خړستیانلغه صکره دن قاتلمش اولان اطوار بت
پرستانه یی چیقاروب آتمق ایدی . ایمپراطور
قسطنطین و آنک اخلافی طرفندن ادخال ایدلمش
اولان او مراسم بت پرستانه دن خړستیانلغی بالتد-
ریج صافیت اصلیه سنه ارجاع ایتماک ایدی . بو غیرتله
خړستیانلغک مراسم قدیمه سنی تکرار میدانه قوید-
قچه حضرت مریمه تعبد و اعزّه کنیسائییه دن استمداد
کبی بدعتلری برور برر اخراج ایدیور ایدی .
« نه وانزه لیست » دنیلن پروتستانلر حضرت
مریمک وظیفه زوجیتی درعهده ایتدیکنه وزو-
جندن بردکل برقاق چوجق طوغوردیغنه اینا-
نمشر ایدی . معلوم آ؟ قاتولیک مذهبی حضرت
مریمی یوسف نجارک زوجه سی عدا یتیموب سموا-
تک قرالیه سی ورب العالمینک والده سی دیه قبول
واعتقاد ایدیور ایدی . ادیانک آچدینی یولدن
اسلامک علومی دخی اوروپایه کیرمکه باشلادی .
بوادییات ایکی یولدن اوروپایه کیرمش ایدی .
بری فرانسه نک جنوبی و دیکری «سچلیا طریق
ایدی . پاپالق مقامنک آوینیونه انتقالی و شرق

خړستیانلرینک رومادن افتراقی فرصتلیله علوم
 مذکورہ اتالیانک شمال طرفلرینه قدر یایلدی .
 آرسطونک بالاخره ابن رشد طرفندن اکسا
 ایدلمش الان حکمت اسلامیہ خلعتنه برونمش
 حکمت الهیہ سی اوروپاده کرک کیزلی وکرک
 آشکار برچوق طرفداربولدی . برچوق آدملره
 تصادف ایتدی که آنلرک افکاری او حکمتی قبول
 ایدمک قدر تنورایتمش ایدی . بونلر میاننده
 لئونارده ونسی « علوم خصوصنده تأملات وملا
 حظاتک یکانه اساس متینه سی تجربہ وتبعدر »
 قاعدہ اساسیہ سی اعلان ایتدی . اثبات ایتدی که
 بربرینی عموداً قطع ایدن ایکی قوتک نقطه واحده
 اوزر ده حاصل ایتدکری تأثیر بوقوتلرک مقدارینه
 متناسباً ترسیم اولنان مرعک وترینک عینیدر .
 بوندن قوای مائله نسبتلرینه دخی انتقال قولای
 ایدی . بونی ده برعصر صکره سته وهن بولدی وبو
 قاعده بی قوای میخانیکیه تطبیق ایتدی . ده
 وهنسی مانه وه لایه مائلاً تطبیق اولنان قوتدن دلک
 وتماس قانونی دخی کشف ایتدی که برار صکره .

آمونتون بوقانونی اثباته موفق اولدی . برسطح
 مائلده اجسامك سقوطنی بوقانونه تطبیق ایتدی .
 فیزیولوژی یه عائد برچوق مسائلی طوغری برصو-
 رنده موقع بحثه چکوب شمديکی طبقات ارضك
 اوزمان هنوز معلوم اولیان استحقاقه و تشکل
 تدریجیء قطعات کبی بعض مسائلنی حل ایتدی .
 ضیاء ارضك قرص قره انعکاسنی سویله دی . حتی
 حکاکلق و معمارلق و هندسه یه عائد بعض انشاآت
 جسمه خصوصنده دخی بیوک برقابلیت کوستردی .
 اوزمانلر عالم هیئتیه کیمیایه تشریحیه دائرنه لر بیلنمك
 ممکن ایسه بو آدم جله سنی بیلورایدی . رساملقده
 میکل آنزك رقیب ایدی . حتی برمسابقه ده میکل
 آنزه تفوقی بیاه حکم ایدلماکه یانلاشدی . سانتا
 مار یا دللا غراجیا نام دومینیکن مناسترنده یمك
 سالونی دیوارنده کی بیوک رسم بتون جهانك
 معلومیدر . زیرا آنك برچوق قویپالری آلنوب
 محکوکاتی ده کتابلره کیرمشدر .

دیرزکه:

— حکمت اسلامیه نك حکمای السیه

یونانیہ حکمتی تزیین و اکمال ایلہ مش اولمسی
 اور وپاجہ و آمر یقاجہ پک آزکیمسہ لرہ
 معلوم اولوب فقط بونلرک شو بیلدکاری
 حقیقتی کندی قارئلرینہ تبلیغ خصوصندہ کی
 احتیاطلری حقیقۃً شاشیلہ جق شیردندر.
 ازجملہ دہایقین زمانلردہ وفات ایتمش اولان
 ارنست رەنان سوریه و بعض ممالک اسلامیه.
 دہ سیاحتلر ایدہ رک البتہ بو حقیقتہ واقف
 اولمش بولندیخی حالده اوروپانک نائل اولد.
 یعنی فیوض حکمیہ سایۂ اسلامیتدہ میسر
 اولدیغنی ممکن دکل اعتراف ایتیوب بالعکس
 اسلامیتک علمیات و حکمیات ایلہ قابل توفیق
 اولہ میہ جنی حقندہ رسالہ یازمش و پترسبورغ
 امامی عطاء اللہ افندی روس لسانیلہ بورسہ.
 لہ پی رد ایدہ رک محبۂ محترمہ م کلنارخانم یعنی

مادام دهله به دف دخی اوردیه بی لسان عثمانی
 یه نقل و ترجمه یه همت بیور مشدر. عجب
 اورپا حکمای اخیر سی بو حقیقت باهره بی
 کندی قارئان ندن کتمه نه کی بر ملاحظه ایله
 مجبوریت حس ایدیور لر؟ قاتولیک مذهبنه
 عودت ایدر لر قورقوسيله اولما یه جغی بدیهی
 و آشکاردر. بو حاله حکمت اسلامیه یه میل
 اید جکلری خوفی کندی کند یسنه میدان
 چیقار. فقط ایرکیچ اوروپانک بو حقیقت
 واصل اوله جغی حقنده بزم امید من بر کالدر.
 شمدیکی حاله بزم نظر دقتمز یا لکزم معارف
 پرور اولان کنج مسلمانلر مزه منعطفدر.
 ایسترز آنلر دوشونسونلر که حکمتک
 موردی «مدینه الحکما» عنوان مبعجلیله
 عند الاسلام حسن تلقی اولنان آتینا یغنی

یونانستان اولوب آندن اقتباس اولنان اوفلا-
 جق برلمه حکمت السیهی مشکات محمدی
 ایچنده برنور عالمگیر حائنه قویانلر بزم آبا
 واجدادمز بولنان مسلمانلر اولوب بالا آخره
 اوروپایی دخی او ظلمت جهالت و بطلان
 ایچنده تنویر ایدن شی شو آبا واجدادمز
 محصول مساعیسی ایکن کویا بز شمدی حکمتی
 اوروپادن آله جق ایمشز کبی کندی حکمت
 صحیحه مزدن غفلتله بر طاقم یکی ارباب ضللا-
 لتک تفلسفاتنه قایلماق بزم ایچون حقیقه
 کوچوکلکدر. نوبت کلام ینه دراپه ره انتقال
 ایدیور. دیورکه:

— اینالیانک شمال طرفلرنده بر کره کوزلجه
 یرلشدکن صکره علوم وفنون مذکور شبه
 جزیره نك سائر طرفلرینه ده یابلدی . تشکل ایدن
 جمعیات علمیه نك اعضاسی رغبتکاران علومك نه

قدر چو غالدیغنی کو سترر . اشبو جمعیات علمیہ آندن
 اول غرناطہ و قرطبہ شہر لرنده مسلمان رغبت کاران
 علومنک تشکیل ایتمش اولدقلری جمعیتلر اصولنجہ
 تشکل ایتمشلرایدی . کویا عربلردن اوروپایہ علو-
 مک نصل سرور ایتمش اولدیغنی کذرکاهی اوزرنده
 علامتلر کزایدہ رک تعین ایله مک آرزو اولنمش
 کبی ۱۳۴۵ تارینخنده فرانسه نک تولوز شہرنده کی
 آقادمیا تأسیس اولنمش ایدی کہ حالا باقیدر .
 فقط بو آقادمیا یالکز فرانسه نک جنوب طرفلر-
 نده کی ادبیاتہ مخصوص اولوب « مزہر اویونلر
 آقادمیاسی » نامیلہ بنام اولمشدر . اصل غلم
 آقادمیاسی ایسه « آقادمیا سقرہ توروم ناتورا »
 نامیلہ بلسدستا پورتا طرفندن ناپولی شہرنده
 تأسیس اولنمش ایدی . تربوٹینک روایتہ کورہ
 بو آقادمیا پاپالق طرفندن ویریلن امر ایله الفا
 اولنمشدر . روماده دخی پرنس فرہدریق سہ سی
 طرفندن « لیسہ ٹن » نامیلہ بر مکتب علوم تأسیس
 اولندی . بونک اتخاذا ابتدکی علامت نہ مقصده
 خادم اولدیغنی کو سترر . بو علامت بر بیان کدیسنک

اوچ باشلی بر سر بری پاره له مکده اولدیغنی کوستر
بر رسم ایدی.

اخطار ایدرز که :

— « سر بر » قدیم بت پرستلر نزدنده
جهنم زبانیسی اولمق اوزره تخیل ایدیلن اوچ
باشلی بر کلب ایدی. اقایم ثلثه عقیده سی
اوزرینه مبتنی اولان قاتولیک مذهبنک همان
هر کسی جهنمه طایفه مسندن کنایه مذهب
مذکور او وقتلرک سر بری عدا اولنمشدر.
بیان کدیسی ایسه قراکلق ایچنده دخی حقا
یق اشیایی کوروب طانوردیه مشهور اولد
یغندن علوم و معارف دخی آنکه تمثیل اولنه
رق بو حالد مکتبک مقصدی قاتولیکلرک
ایقاع ایتدیکی ظلمت جهل ونادانی ایچند
ینه حقیقتی کورن علومک او اوچ باشلی

زبانى پاره له مك اولدينى اكلاشيليور ايدى .
ينه دراپه ردييور كه :

— ۱۶۵۷ تاريخنده فلورانسه ده تشكىل ايدن
« ده لسيمانتو » آقادمياسى اوقطعه نك حكمدارى
اولان دوقا سراينده عقد اجتماع ايتكمده ايدى .
اون سنه دوام ايتدى . فقط عاقبت پاپا حكومتك
مصرانه امريله الغا اولندى . دوقانك بو خدمتنه
مقابل قرنداشنه پاپا طرفندن قارديناللق رتبه سى
ويرلدى . بو آقادميانك اعضاسى مياننده توريسه للى
وقاسته للى كې مشهور عالمرو ارايدى . بو آقادميايه
اعضا اولقى شرط اساسيسى بتون قيود دينيه دن
آزاده لكه يالكز علومه خدمت غيرتندن عبارت
ايدى . بو جمعيتلر ارباب علومى اوزمانه قدر دوچار
اولدقلى پراكنده لكدن قورتاروب علومه بر
سى مشترك ايله چالشملرني تأمين ايدىيور ايدى .
اخطار ايدر زكه :

— بوبانى شورايه قدركتور دكن صكره
« بواب ايچنده » علومك نفوذ ذكائيسى » ديه

پر بند مخصوص آچور. آنی ده بسط و تمهیده
یوریه رك دیوركه :

— علومك اوروپایه نه صورتده كیدر اولدینی
حقنده کی معلومات تاریخیه یی بورایه قدر خلاصه
ایتد کدن صكره اوبحی بوراده براقه رق بونك
تأثیراتندن و نتایجندن بحث ایتكه کیریشیورم .
مدنیت جدیدیه علومك نفوذی ایکی صورتده
کندیسنی کوستردی . اولاذهنی و ثانیاً اقونومیقی
اولق صورتیه . بومسئله یی شوایکی نقطه نظر دن
تتبع ایده جکزه . ذهنی جهتمندن علومك انتشاری
اسکی اساطیرك اذهانده کی حکمی محو ایتك اولدی .
کنیسا قرارلرندن هیچ بریسنی تدقیق ایتمکسزین
قبول ایتماك لزومی ذهنلره یرلشدی . دهل سیانتو
آقادمیاسنه قبولك شرطی ولوندره جمعیت قرالیه
علمیه سنك طراز و علامتی علومك بوبابده پیدا
ایلدیکی طورك اك ای برهانیدرلر . جمعیات علمیه
فزیق یعنی حکمت طبیعییه عائد اولان مسائله
توراتلرك روایتلرینی و پاپالق مقاملك خوارق عادات
اوزرینه مبنی اولان برهانلرینی رد ایتدی . پر

مسئله بی اثبات ایده جک اولان برهانك طوغریدن
 طوغری به او مسئله به تعلق اولیوب ده مسائل سا-
 ثره به تعلق اولور ایسه او مسئله ایچون او برهانك
 مقبولیتی انکار اولندی و برچوق سنه لردن بری
 حکم سورمش اولان بر منطق عجیب بو صورتله رد
 ایدلدی. حکمت طبیعی به عائد تکوناتك تدقیقنده
 بتون فرضیاتك او تگونه تطبیقی طریق التزام
 اولنوب اکر تکونات ایله فرضیات بر برینه طو-
 غریدن طوغریه تعلق کوستر لر ایسه قبول و کو-
 ستر منر لر ایسه رد ایدلدی. بو صورت تبیی قارئلر منره
 اکلا تمق ایچون بر ایکی مثال ایراد ایده لم. نوتون
 جاذبه ارضك تأثیری قره قدر و اردینی و حتی قری
 تحریك ایدن شی دخی بو قوه جاذبه دن عبارت
 بولندی فی ظننه دوشه رك حساب ایتدی که قمر کندی
 سیرو حرکتنده دقیقه ده اون الی قدمدن زیاده
 انحرافه میل ایتیور. فقط سطح ارضه دوشن
 اجسامك بر دقیقه ده نه قدر مسافه قطع ایتدیکنی
 حساب ایده رك و بوسرعت مسافه نك مربعنه معکو-
 سماً متناسب اولدیغنی فرض ایده رك کوردی که

محرك قمرده موضوع اولان بر جسمی جاذبه ارض
 دقیقه ده اون بش قدم و براز کسور نسبتند جذب
 ایدیور . بو حالد ایلک فرضیه سنی ترك ایتدی .
 فقط براز صکره واقع اولدی که پیقار سطح ارضدن
 بر درجه لك مسافه یی دهاطوغری اوله رقی اولچدی .
 بومساحه کره ارضمترك جسماتی حقنده او زمانه
 قدر موجود اولان فکر و معلوماتی تعدیل و تبدیل
 ایتدی . او حالد نصف قطر ارضه قیاس ایلله مسا-
 حه ایدیلن مسافه قمر دخی دکشدی . نوتون اسکی
 حسابی تکراراله آلدی . بوندن اول دخی یازمش
 اولدینم و جهله بو حسابده نتیجه یه طوغری ایلروله-
 دجه تحسسانی او قدر آرتدی که بو حسابک اکمالی
 ایچون بر دوستنک معاونتنی رجایه مجبور اولدی .
 نتیجه حسابده دخی ایلک فرضیه سنک صحتی تحقق
 ایلدی . بو اصول تدبی اکلاتمق ایچون ایکنجی
 بر مثال کفایت ایدر . بو مثال کیمیانک کیفیت
 اشتعال و احتراق مسئله سندن اخذ اولنمشدر . بو
 مسئله یی میدانه قویان ستال نام کیمیا کر ادعا
 ایدیور ایدی که غیر قابل احتراق بر ماده واردر .

بوكاينه بومعنايه اولق اوزره «فلوژیستون»
 تسمیه ایدیورایدی. بومادهده اجسام ایله امتزاج
 خاصیتی بولیورایدی. شمدی «اوقسیدمه تالیق»
 دیدیکمزشی بوفلوژیستون ایله برلشنجه اورتیه
 بر جسم معدنی چیقدیغنی و بونلر بر بردن آیریلنجه
 قسم معدنی پاصلاقمق صورتیله ینه طوپراغه هودت
 ایتدیکنی کوستریورایدی. ستالك فرضیه سنه
 کوره اجسام معدنیه طوپراق ایله بوفلوژیستونك
 امتزاجندن متشکل بر جسم مرکب اولق لازم
 کلیورایدی. لکن اون سکزنجی عصر میلادی
 ایچنده تحریات فزیکیه ایچنه ترازودخی قاریشدی.
 اوزمان کورولدی که اگر ستالك فرضیه سی صحیح
 اولق لازم کلورایسه بر جسم معدنیک کندی
 پاصندن دها آغراولسی اقتضا ایدر. زیرا آنك
 ایچنده فلوژیستون دنیلن دیگر بر ماده منضمه
 وارايمش. لکن بر جسم معدنی اولا طاریلوب
 پاص حاله تحویل اولمش. صکره پاص دخی طار.
 تلد قده آنك اصل جسم معدنیدن دها آغراولدیغنی
 کورلمش. بو حاله حکم اولندی که فلوژیست فر-

ضیئہ کی میوہ سی باطلدر . بالاخرہ ینہ بو تجربہ دہ
 دوام اولنہ رق کور و لدی کہ او قسید یا خود کیرچ
 کند ی حجمناک ثقلتی هوا ایچندہ کی اجسامدن
 بریسیلہ امتزاجندن طولانی تزیید ایدیور . بو
 تجربہ علی العموم لاووازیہرہ حمل اولنور . فقط
 بر معدنک بوصورتلہ تزیید ثقلتی ایلک اوروپالی
 مجر بلر طرفندن طائمش اولیوب بونی عربلردخی
 طائمشلرایدی . لاووازیہرہ بو کیفیتک اهمیت علمیه .
 سنی تقدیرده برنجیلکی احراز ایتدی و آنک ہمتیلہ
 بو حقیقت علم کیما دہ بیوک ترقیاتہ یول آچدی .
 فلورستیق قاعدہ کیمیویہ سنک ترکی علومک نتایج
 تتبعاتدہ صحتی تبین ایتہ ین فرضیہ لری نہ قدر قولہ .
 یلقاہ بزہ براقدیردیغنی کوسترر . بومسئلہ دہ ہیچ
 بر کیمسہ نک امرینہ تحکمنہ باقلمز . ہر مسئلہ طبیعتہ
 استیناف ایلہ حکم اولنور . تحقیق ایتشد کہ علومک
 تجربہ طریقہ ویردیکی حکملردا ثما طوغریدر .
 دیرزکہ :

— تحلیلی ممکن اولان مسائلدہ وبالخلاہ —

صه طبیعیات مسائلنده بویله در. لکن ایش
 مه تافزریق یعنی ماورای طبیعت مسائلنه انتقال
 ایدنجه کرکی کبی بشقه لاشور. تتبعات طبیعیہ۔
 نك طوس طوغری اولملریله برابر مه تافزریقہ
 عائد بر مسئله نك اکر یلکنی بو طوغریلق
 ایله طوغریولتمق لازم کلنجه تطبیقات خطا۔
 سندن پك زیاده قورقیلور وقورقلمه لیدر.
 بزده مسئله نك بوجهتنده کی نزاکت واهمیتی
 اکلاتمق ایچون بر مثال ایراد ایدمه لم. من القديم
 آلہ پرستان حکما و اجب تعالی و تقدس حضر۔
 تلرینك قدرت و عظمتی و بلاشریک وحداء۔
 نیتنی قوانین طبیعیہ نك اصلا تغیر قبول ایتمز
 اولان انتظامندن استدلال ایدمه کملشردر.
 بزم حکمت اسلامیہ مزك دخی بومسئله ده
 اك بیوک استناد کاهی بوقانوندر. اویله یا کند۔

یسنی کور مدیکمز وماهیت ذاتیه سنه عقل
 ایردیره مدیکمز بر صانعک قدرت وعظمتی
 آثار صنعنک تبغندن بشقه نه ایله استدلال
 ایده بیله جکز؟ عقل ایچون اثبات واجب
 امرنده اک بیوک مدار استدلال آنک آثار
 صنعی اولمق لابد ولاجرم ایکن ایشته بوندن
 اولمباحث مخصوصه سی میاننده پروفیسور
 دراپه را اثبات واجب امرنده مدار احتیاج
 اولان اوججت قاطعه یی عکس قضیه یی اثباته
 برهان اتخا زینه چالشمقده ایدی. واقعا
 موفق اوله مدی اما بویله بر جراتی اله آلدینی
 کور و لدی یا؟ حقیقت حالده طوغریلغنه
 اشتباه اولنه میه جق بر چوق براهین طبیعیه یی
 دخی بو صورتده بالتحریف سوء استعمال
 ایده بیله جکلری احتمالنه قارشو اصل ارباب

حکمتك دائماً متيقظ طاورا نملری لزومی
بدیهی و آشکار در. دراپه ربو مسئله یی توسیعه
دوام ایدیور. دیورکه :

— شمدی علومك دلالتنه تابع اولان قواعد
حکمیہ یی کنیسانك قواعدیله تطبیق ایده رك-كو.
ریورز که قواعد حکمیہ آغزدن آغزه کلن
روایات غیر مؤسسہ یی ردایتدیکی حالده بوروایتلر
قواعد کنیسائیہ اساس اولورلر. قواعد حکمیہ
مشاهدات ایله حسابك مطابقتنه و تعلقات ایله
حقایق وقوعاتك موافقتنه لزوم کوردیکی حالده
قواعد کنیسائیہ برطاقم اسرار خفیہ یه تمایل کو-
ستریور. قواعد حکمیہ کندی احکامندن بعضاری
نتایج تبعات ایله ابطال ایدیورایدلن آنلری التزام
ایتموب همان ردایتدیکی حالده قواعد کنیسائیہ
عقلك فوقنده و تأویلی غیر قابل اولان شیلری
علی العمیا التزام و محافظه ده اصرار ایلور. بو حالده
شوایکی قاعده نك آره سی هر کون آچلده قجه آچیلیور،
برسی طرفندن دائماً اعمال و دیگری طرفندن دائماً

خصوصت کورولیور . بی طرف اولانلر دخی کو-
 ریورلر که هر نقطه اوزرنده علوم کنیسانک بر
 جهتنه صدمه تخریب اوریور . علوم ریاضیه یالکز
 تحریات علمیه یه دکل محاکمات عقلیه یه ده واسطه
 اولیور . دنیه یلور که ذهنک اشتغالاتی عاداتا
 عملیات میخانیه صورتنه تحویل ایتشد . زیرا
 علوم ریاضیه نک قیاساتی انسانلری بیهوده یر
 اوزون اوزادی یه دوشونوب یورولمقدن دخی
 قورتارمشدر . طوغری دوشونمک عادتی هر
 مسئله یه شمول پیدا ایدهرک بناء علیه ذکا و فرا-
 ست عالنده بیوک برتبدل وقوعه کتورمشدر .
 آرتق اعجاز کارانه برطاقم خوارقک ازمئه متو-
 سطه ده قیاسات منطقیه ده کوستردیکی تأثیراتک
 هیچ بر حکمی قالمامشدر . حتی یالکز صنعت تفکر
 دکشمش اولقله قالیوب فکرلرک مجاریسی دخی
 تحول ایتشد . بونک دلائلی بولمق ایچون جمعیات
 علمیه نک تتبعات پروغراملرینی ازمئه متوسطه ده
 جالب انظار اهمیت اولمش بولنان مسائل ایله مقاد-
 یسه ایتلیدر . ریاضیاتک تطبیقاتی یالکز قواعد

علمیه نك تصحیحیچنه خدمت ایتدی . یوقاروده
 دیمش اولدیغمز وجهله نوع بشری طریق کشفیاته
 دخی سوق ایتدی . یالکیز بونفعی بیله روایات کنیسه
 ئیه یه قیاس قبول ایده میه جک بر خدمت اولدی .
 اما بو خدمتی ده کنیسانک علیهنده تأثیرات کوستره
 دی . نبتون سیاره سنک کشفی بونتیاجدن بر مثالدر .
 اسکندریه لی دیوقانتک علم ریاضیسی ایچنده علم
 جبرک بعض تخماری کوریلور . بور ریاضی میلادک
 ایکنجی عصری ایچنده یاشامشدر . مقدهما اقلیدر
 چوق قواعد هندسیه یی مصر مکتبندن اخذ ایله
 کوزل بر ترتیب منطقیه قویمش ایدی . آرشیمد
 دخی سیرا کوسده انک مهم معادلاتی یکی اصول
 ایله حل ایتکه چالشمش ایدی . اوزمانکی مساعی
 علمیه ایچنده علم جبر دخی ایجاد اولتمقده تأخرایتمز
 ایدی . اما مساعی مذکورهلک اوقوتله دوامی
 شرطیله . هر حالده علم جبرک مقدمات تأسیسندن
 طولانی اسلام علماسنه منتدارز . علوم ریاضیه دن
 بوفنک اسمی بیله حالا آنلرک قویدینی اسمدر .
 اسکندریه مکتبنک بوبابده واصل اوله بیله دیکی معلو-

مات ایله برده هندستاندن آلدقلى معلوماتى مخرج
ایده رك بو علمى تاسیس ایتیشلرایدی. ایلک تاسیس
بر حال ابتداءئیده ایدیه ده ینه بر چوق قواعدی
حاوی ایدی. علم جبر عمر بلك یابدینی صورتده
اوله رق اون التنجی عصرک مبادیسنده ایتالیا
نقل اولندی. فقط ارباب علومك نظر دقتی او قدر
آز جلب ایده بیلدی که دخولنك اوزرندن اوچ یوز
سنه یه قریب بر زمان کچدیکی حالدیه بو علمه دائر هیچ
بر کتاب ترتیب اولمادیقی کورولمادی. تا ۱۴۹۶
سنه سنده پاقسیولی «آرتهماجیوره» یا خود «آل
جبرا» نامیله یازدینی کتابی نشرایتدی. ۱۵۰۱
سنه سنده میلانلی قار دان اوچنجی درجه ده کی معلو
ماتك حلی ایچون بر اصول تکلیف ایلدی. سیپیو
فروه ثودخی ۱۵۱۸ سنه سنده بر طاقم اکالاته
موفق اوله رق تارته له آایله دییه ت دخی جبرك
اتمانه یاردیم ایتدیله. آندن صکره بو علم آلمانلرك
النه کچدی. اوزمانلر اشارات جبرییه هنوز مکمل
دکل ایدی. ده قارتك نشر ایتدیکی هندسه ده
منحنیاتك تعریف و حسابنه جبرك تطبیق قواعدی

وارد در. بوموفقیت علوم ریاضیه تاریخنده یکی بر
 دور آچشدر. آندن ایکی سنه اول غیر قابلیت
 انقسامه دائر قوالیه رینک کتابی ده میدان چیقمش
 ایدی. نهایت تمامی و تفاضله طوغری قواعد ریاضیه.
 نك ترقی و تکمیلی دوام ایتدی. اشارات جبریه نك
 عدم مکملیتی نو تونك تطبیقاتی تصعب ایدیور
 ایدی. بومدت ظرفنده بر نوویلینک در میان ایتد.
 یکی اک بیوک معادلاتک حلی سایه سنده له بنیچک
 حساباتی عموماً قبول اولنوب اک بیوک ریاضیلر
 طرفندن دخی اکمال ایدیلور ایدی. بتون بر عصر
 ظرفنده علوم ریاضیه بر صورت خارق العاده ده
 ترقی ایتدی. لکن بوترقی یالکز ایتالیا و آلمانیا
 وانکلتره و فرانسه ده حصوله کلکله قالمدی. ناپیه.
 رنک لغارتیمایی ایجاد ایتسی صورتیه اسقوجیا دخی
 حصه خدمتتی ایفا ایتمش اولدی. بوايجادک درجه
 اهمیتنی بحق تعریف قابل دکلدر. دره شام قوله ژ
 مکتبنده علوم ریاضیه معلمی اولان بریچاک بو
 لغارتیمای کتابی حقنده « هیسچ بر کتاب بنده بونک
 حاصل ایتدیکی ممنونیت حیرتکارانه پی حاصل ایتما.

مشدر» ديه سويله ديكي سوزي حكمت طبيعيه
 وعلم هيئتك متخصصين جديده سي جملة تصديق
 ايتملردر. كپلرك ناپيره اختصاص پيدا ايتديكي
 عامده عصر كاك بيوك آدمي نظريه باقمسي بيهوده
 دكلدر. ناپيره ۱۶۱۷ سنه ميلاديه سنده وفات
 ايتدى. دنيله بيلوركه لغارتيمانك محاسبات هيثيه ي
 قولايلاشديرمه سي سايه سنده ارباب هيئتك عمرى
 بر مثلى دها آرتمشدر. شوراده توقف ايده رك تخطر
 ايتلى يم كه بنم مقصدم علوم رياضيه قاريخي يازمق
 دكلدر. بلكه مقصدم علوم رياضيه نك ترقيات
 مدنيه يه ايتديكي خدمتي آراشدير مقدر. بوراده
 « فصل اوليوركه قاتوليكلك كنيساسى بيك ايكي
 پوز سنه فرمان فرما اولدينى حاليده هيچ بر مهندس
 يتشدير مامشدر؟ » سؤالى وارد اولور. علوم
 رياضيه حقنده شو كادقت ايتمليدر كه علوم مذكوره
 هر كسك قدرتي خارجنده كوريله بيله جاك لوازمه
 محتاج دكلدر. علم هيئت رصدخانه لره وعلم كيما
 لابوراتوار لره محتاج اولدقلى حاليده علوم رياضيه
 يالكنز برقاج كتاب ايله برده استعداد شخصيدن

بشقه بر شیئه محتاج دکلدر. آنک ایچون نه بیوک
 مصارفه احتیاج وارد در نه ده معاونلرک خدمتکار-
 لرك یاردمنه. بناءً علیه مناسترلرده منزویانه عمر
 کچورنلرک اشتغالنه علوم ریاضیه دن دهالایق
 هیچ برشی اوله مزایدی. بو حالد یوقاروکی
 سؤاله کلیساطر فندن « ریاضیاتک او عملیات بیهو-
 ده سنه نظر استحقار ایله باقدیغمز ایچون آنکله
 اشتغال ایتمک. بز افکار مزئی دهالایق شیلره
 توجه ایلدک » جوابی می ویره جکز. ذاتاً اوزهب
 بوجوابی ویر مشدر. فقط بوندن دهالایق شیلرمی؟
 حقیقت مطلقه دن دهالایق هانکی شیلر بولنه بیلور؟
 اسرار کنیسائییه وایقاع خوارق کبی شیلرمی دهالایق
 نافعدرلر؟ اشبو استیلای علومک ابتدا سندن بری
 حکومت کنیسائییه اکلامشدر که بو علومک افکار
 خلقده او یاندریره جنی حقایق کنیسانک التزام
 ایتدیکی حکمت دینییه ایله اصلاً تألیف قبول ایدمه-
 میه جکدر. بناءً علیه کنیسا علوم مذکوره علیهنده
 مراجعت ایدیله بیله جک تدابیرک کافه سیله مجادله یه
 قیام ایلیمشدر. کنیسانک علوم تجربیه علیهنده کی

شدتی اودرجه لره وارمشد که شیمان تو آقا دمیاسنی
 الغا ایدرایسه بو محادله ده بیوک بر مظفریته نائل
 اوله جغنه اینانمشد. مع هذا بو خصوصت یالکز
 قاتولیک ممالکنه مخصوص اولوب قالمدی. لوندره ده
 جمعیت قرالیة علمیة تأسیس اولدینی زمان آنک
 علیهنه دخی اوپله بر حکم شدید صادر اولدی که
 اکر قرال ایکنجی شارل بوجعیتی آچیقدن آچیغه
 حمایه ایتمش اولسه ایدی آنک دخی قاپانه جنی
 درکار ایدی. کنیسا قرال مشارالیهی دخی دین
 دشمنی و علوم قدیمه مؤسسه خصمی دیه اتهام
 ایلدی. انسانیتک ترقیسی ایچون بوجعیتک نه قدر
 خدمت لر ایفا ایتمش اولدینی آنک تاریخنه مراجعتاه
 اکلاشیاه بیلور. ۱۶۶۲ سنه سنده تأسیس اولنان
 بوجعیت بتون ترقیات علمیة دن حصه مند خدمت
 اولوب نوتونک قواعدینی طبع و نشر ایدن و کشف
 هالالهیک سیاحت لرینه یار دیم ایله یین و القای دم تجر-
 به لرینه میدان آچان و جولان دم حقنده هاروهیک
 کشفیاتنی تصدیق و نشر ایدن هپ بوجعیت اولدینی
 کبی آشی عملیاتنی ترویج ایدن دخی اودر. قرالیچه

قارولین بو آشی یی تجربه ایچون قتله محکوم اولان
 التی کیمسه یی اطبایه تسلیم ایتمش و آنلراوزرنده
 اجرا ایدیلن تجربه نك کوستردیکی موفقیت اوزرینه
 کندی چوجق لرین ده آشیلا تمشدر. برادله ی نجوم
 ثابته نك افولی حقنده کی کشفی بوجعیت سایه سنده
 ایلر و لشمش و دالامبرک روایتنه کوره علم هیئتک
 تکملی دخی بوسایه ده میسر اولمشدر. میزان الهوا
 نك تکملی و قرونومتر و ساعتلرینک اتمامی هپ
 لوندره جمعیت قرالیه علمیه سی سایه سنده میسر
 اولدینی کی ۱۷۵۲ سنه سنده غره غوریه ن قالدیریا
 سنك انکلتراه ده اداخلی ده اوسایه ده میسر اولمشدر.
 حکومت کنیسائییه بوتقویمک قبولنه دخی شدیداً
 معترض ایدی. پاپاسلرک القاسیله اهالی بویکی
 تقویمک قبولی حالنده عمرلرندن اون برکون غائب
 ایده جکلری طننه دوشهرک اعضای جمعیتدن
 بعضلرینی سواقاقلرده کمال غضبیه تعقیب ایتشلر ایدی.
 او آرهلق برادله ی وفات ایدی و یردیکندن بو
 اولوم آنک یکی تقویمی التزام ایتسنک جزای معنوی
 یسی اولدیغندن بحثله ایش یاتشدیرلادی وینه بو

تقویم جدید طرفداری اولان والسه ای نام بر
انکلیز جزویت پاپاسنک اسمی قاله آلمانیه رقی خلقه
اونوتدیرلدی. بوانجمن عالینک علومه ایتدیکی
خدمتلك كافه سنی تعداد ایدیه جاك اولسه م بومقصده
برچوق صحیفه لر حصر ایتلیم. مثلاً دولونك رصد
دوربینی و علم هیئت ترصداتده او قدر نتایج قطعیه
استحصالی تأمین ایدن رامسده ن تقسیم ماکنه سی
وماصون و دیکسون طرفندن ارضك بر درجه لك
انجناسنك مساحه سی وزهره نك شمس او کندن
مروری مناسبتیه قوق طرفندن اجرا اولنان سیاه
حات وینه مومی الیهك دور ارض سیاحتی و دکزده
اجرا ایدیلن اوزون سیاحتلر ائناسنده بحریونی
هلاک ایدن استوربوت علتتک نباتی طعاملرایله منع
خصولی و قطب شمالی سیاحتی و ماسکه لین وشه ها
للیون و قوا اندیج تجربه لریله ثقلت ارضك تعینی
وهرشهل طرفندن اورانوس سیاره سنك کشفی
و قوا اندیج طرفندن صویك تحلیلی و پارس ایله لوندره
آره سننده طول درجه سی فرقنك تعینی وایکی
هرشالك ترصدات هیثیه سی و یونغك تموجات

ضیائیہ قاعدہ سی و شهر لرك هوا غازیله تنویری
 و حبس خانه لرو سائر مساكن عمومیه نك ادخال هوا
 ایله تطهیری و ثانیه لركو سترن رقاص لرك طول لرك
 تعیینی و رومك قطب شمالی سیاحتنه ایصالی
 و داوینك امنیت لامپالرك ایجاد ی واوره سستد
 ایله فارادایك نه لكترومانیاتیق کشفیات ی و باداجك
 حساب ماكنه سی و هو مبولد طرفندن كوستریلن
 لزوم اوزرینه برچوق مقناطیس رصد خانه لرك
 تأسیسی کبی شیلرك تعداد و تذكاری بو صحایفك تكثر.
 ینه لزوم كوسرر. فقط شواثر ك حدودی داخلنده
 محبوس اولدیغمدن بوجعیت علمیه نك موفقیاتك
 یالكرزاسامیدنی درجه بیله امکان یوقدر. بوجعیتك
 غیرتی دخی سیانتو آقادمیاسنك غیرتنك عینی اولوب
 ظنیات و وهمیاتك كافه سنی رفع و یالكرز تدقیق
 و تجربه و حساب اوزرینه حصر اشتغال ایتمش ایدی.

دیرزكه :

— شمعی یه قدر برچوق یرلرده

اخطار ایتمش اولدیغمز و جهله بوراده دخی

بردها اخطاره مجبورز که شو صحیفه لری طو-
لدوران تفصیلاتک هیچ بریسی علم ایله دینک
نزاعنه عائد اولان بو کتابه کیره جک شیلر
دکل ایسه ده معلم دراپه ر بونلرک کافه سنی شو
میدان منازعه یه دوکوب ییغمق غیرتندن بر
درلوقورتیله میور. بونلر بر تاریخ علوم ایچون
لازم کلن تفصیلاتی حاوی اولسه لر هیچ اولمز
ایسه او یوز دن قارئلر مزک مستفید اوله-
جقلرینی دوشونوب متسللی اوله بیلورایدک.
حیفا که یالکز بر تعداد اسامیدن عبارت
اولان اشبو قیدلرده اوجهت منفعت دخی
یوقدر. بونلرک هر برینی طرفزدن شرح
وایضاحه لزوم اولمسی قضیه سی خاطر مزدن
دخی مروراید مز. زیرا اصل اوزمان بو
صحیفه لر نزاع علم و دینه معرکه اولمق صفتندن

بالکلیه چیقارلر. و بر تاریخ علوم صورتنه
 کیررلرایدی. واقعا دراپه رایشته بونلرک
 جمله سی ثمرات علوم اولدیغنی و دینک ایسه
 بونلره مخالف بولندیغنی اکلاتمق ایسته یور
 ایسه ده علوم و معارفک محاصیل ترقیسی
 اولان بوکی شیلره دینک ممانعتی اوله میه جنی
 بدیهی و آشکار بولندیغندن مومی الیهک بو
 جهتن کوردیکی لزوم دخی بزجه واقع
 اوله مز. فقط ایشک شو جهتی لطیفدرکه قاتو-
 لیک کنیسانی بوا یجادات و اختراعاتک کافه-
 سنه مخالفت ایتمش و حالادخی مخالفتمه بولنش
 ایکن بو کنیسیایه منسوب اولان برچوق
 ذوات روحانیه الیوم بو علملر ایله صنوف
 سائر اربابی قدر اشتغال ایتمکده و بو علملر-
 دن خصملرینک آلدقلى قوتک غینی قوتله

لزومنه کوره آنلره مقایله ده بولمقده درلر.
 دراپه رك بویولده کی تفصیلات بیهوده سی
 قارئلر مزك جانلرینی صیقمه سی محتمل ایسه ده
 آنك صحایف مرتبه سی مندرجاتندن خبر
 ویرمك وظیفه من اولدیغندن ترجمه ده ینه
 دوام ایده جكز. ایشته ینه دوام ایدیورکه:
 — بوامور معظمه یه کیریشوب بومو فقیات
 عظیمه یه نائل اولان یالکز لوندره جمعیت قرالیه
 علمیه سیدرطن اولناملی. اوروپانك بالجهله پایتختلر.
 نده آقادمیالر دارالفنونلر علوم جمعیتلری وار
 ایدی که کرک قدرت علمیه و کرک مسعودیت موفقانه
 خصوصنده لوندره جمعیت علمیه سنه معادل ایدیلر.
 دیرزکه :

— ترقیات علوم تاریمخنك بوجهتی اصل
 شو وجهله ایضاحه محتاجدرکه اون التنجی
 واون یدنجی وحتی اون سکزننجی عصرلر

ظرفنده علومه ایديله جك خدمت ايكي قسمه
 منقسم اولمق ضروري ایدی. برنجیسی علوم
 مدن موجود اولان شیئی خلقه نشر ایتک
 وایکنجیسی علوم موجوده نك ترقی و توسعه
 چالشمق صورتلریدر. بو حال صوك سنه سنه
 واصل اولدیغمز شو اون طقوزنجی عصر
 ایچون بيله واقعدر. زیرا بو عصرده دخی
 علوم و فنون هنوز لایق اولدقلری درجه ده
 خلقه نشر اولنه مامش لر در. معارفك اك
 زیاده منتشر اولدیغی قطعه اوروپا قطعه سی
 ایکن عمومیت حسابيله اوروپا نفوسنك واقعا
 نصفی قدری او قوریا زارایسه ده علوم و معا
 رف دنیلن شی او قویوب یازمقدن عبارت
 بولمدیغی بدیداردر. آلمانیا کی بعض یرلرده
 نفوس موجوده نك یوزده طقسان قدری

او قور یازار ایسه ده قرائت و کتابت بالواسطه
 تکلم و تفهم دیمک اولوب بر آدمک اهل
 معارف اولسنه تکلم و تفهم کی کتابت و قرا-
 ئت دخی اولسه اولسه یالکز بر واسطه اوله-
 بیلور لر. علوم ایسه او وسائط ایله بشقه جه
 استحصال اولنه حق بر نعمتدر. او ووپانک
 بویله یوزده طقسان نسبتنده نفوسی او قور
 یازار اولان یرلرنده بیله علومه منتسب اوله-
 نلر دخی اون بیکده بر نسبتی طوتدیره میوب
 اونستنده کی منتسبلر ایسه یالکز کندیلرینه
 ویرلش اولان علمی اخذ ایتمش اولانلر در.
 بناءً علیه علومک خلقه نشری صورتنده کی
 خدمته احتیاج بو عصرده بیله باقی اولوب
 هله بوندن بروایکی و اوچ عصر مقدم بو احتیاج
 ده پک - تنوق زیاده ایدی. دراپه رک خبر

ویردیکی دارالفنونلر و آقادمیالر و علوم
 جمعیتلری ایسه اصل بو خدمت نشریه خصوص-
 صنده پک بیوک خدمت ایتمکده ایدیلر .
 علوم موجوده نك توسع و ترقیسنه خدمت
 ایسه بوندن بالکلیه بشقه در . بواوقدر عالی
 بر خدمتدر که آنی ایفا ایده بیلیمک ایچون
 بالکنز خواهش و غیرت کفایت ایتمز . بونک
 ایچون بر قدرت مخصوصه یه مالکیت لازمدر .
 او قدرت پاستور کی ادیسون کی بو عصرک
 سیله نوادرندن معدود اولان پک آز کیمسه .
 رده بولنه بیلور . زیرا بو قدرت یالکنز علوم
 موجوده یی او کر نمکله حصوله کلنز . بلکه
 علومک بر چوق مباحثی حین تحصیلده طو-
 غریدر دیه او کر نمش ایکن بالآخره آنلرک
 بالکلش اولدقلرینی فرق و تمیزدن ماعدا طو-

غریبی نصل اولمق لازم کله جکنی ده کشف
 ایچون بذل مجهود ایتمه احتیاج کوسترر.
 ایشته کشفیات و اختراعات جدیده بو نقطه
 نظردن موازنه ایدیلور ایسه آنلرک درجه
 اهمیتلری اصل بو وجهله تقدیر اولنه بیلور.
 کشف و اختراع اولنان شیلرک دراپه رطری-
 فندن یالکز تعین اسامیسی بزه اوصانچ
 ویریورایدی. دکلیم؟ حال بوکه عندالنسبه
 بونلرک آز شیلردر. اوروپا و آمریقاده
 دوت یوزمیلوندن متجاوز نفوس بشریه نک
 خلاصه علم و فهمی دوت یوزسنه دن بری
 چالشمق نتایجنده بو آثار موفقیتی اورته یه
 قویه بیلمشدر. کشف و اختراع دنیلن شیلر
 دیل ایله سویلندیکی و قلم ایله یازلدیغی قدر
 قولای اولسه لرایدی شودرت یوزسنه

ظرفنده مجموع مقادیری حساب و حصرک
 دخی خارجه چیقمش بولنلی ایدی. حکمت
 اسلامیه بو ترقیاتی « هل یستوین الذین
 یعلمون والذین لا یعلمون » نقطه نظرندن
 بوجهله بالتلی آنلری حکومت کنیساتیه نک
 یاپدینی وجهله ردواستحقار دکل اربابی
 تجیلاً حسن قبوله مسارعت ایدر. زیرا
 سعادت مادیه بشریه امرنده بو حکمت جلیله
 « لیس للانسان الا ماسعی » قید قویسیله
 مقیددر. بوراده معلم دراپه رعلومک اقونومی
 حقنده کی نفوذینه دائر بر بحث مخصوص
 دهاکشاد ایدیور. دیورکه :

— طبیعتک علوم نقطه نظرندن تبیی نوع
 بشرک ذهننی توسیع وفکرینی اعلا ایتسکله قالما.
 مشدر. سعادت مادیه سنی استحصاله دخی خدمت
 ایتمشدر. کشفیات علمیه بی احتیاجات بشریه یه

تطبیق فکری نی تولید ایتشدرد . قواعد علمیہ نک طا۔
 نمہ سی اوزرینہ اختراعات مادیہ یولی دخی آچلمشدر .
 عصر مزك الك بیوك استعدادی بونقطه ده کورو۔
 لمشدر . بو حالک حکومتلر نزدنده ده تأثیراتی مشا۔
 هده اولنمشدر . بوندن اول حکومتلر مجرد اغتنام
 واخذ اسرا ایچون جنک ایدرلرایدی . غالب اولا۔
 نلری بیکلرجه اهالی پی سوروب کوتوررلر و آنلری
 اعمال شاقه ده قوللانورلرایدی . زیرا انسانه یاپه۔
 جنی ایشلرده انجق ینه کندیزی کبی انسانلر یاردیم
 ایلیه بیلورایدی . فقط انسان یرینه بر طاقم قوای
 طبیعیہ نک دها نافع بر صورتده استخدام ایدیله۔
 بیله جکی اکلاشلد قدن صکره حکومتلر بو پولتیقه پی
 دکشیدر دیلر . یکی بر اسیر ایدنمکه بدل یکی بر
 ماکنه ایدنمک دها نافع اولدینی اکلاشلد بجه صالحک
 دخی جنکدن دها نافع اولدینی تحقق ایتشدرد . بناءً
 علیه آمر یقا و روسیه کبی « اسیر » « سرف »
 نامیله بر چوق انسانلری اعمال شاقه ده قوللانان
 حکومتلر احساسات انسانیه دن ماعدامنافع اقونو۔
 میه پی دخی کوزه تهرک بونلری آزاد ایتشلردرد . اعدی

بز بر عصرده یا شاپورز که آنک صفت ممتازده سی
 انسان و حیوان قوتی یرینه ما کنه لر قوتی استعمال
 ایتمکدر. مقاصد دنیویه مزك استحصالی امرنده
 کنیسا کی قوای فوق الطبیعیه یه مراجعتہ بدل
 قوای طبیعیہ یه مراجعت ایدیورز. ایشته قاتو.
 لیکلکک اعلان حرب ایتدیکی مدنیت جدیدہ بو
 مدنیتدر. بوصورت حالی پاپالق مقامی انکار ایدہ رک
 ینہ ازمنہ متوسطہ ده مراجعت ایتمکده بولندی
 فوق البشریه و فوق الطبیعه قوتلره مراجعت
 غیرتندہ در.

دیرزکه :

— دراپہ رک بوصوک سوزی پک طو.
 غری وپک اهمیتیلیدر. فرانسه ده کی لورد
 صوبی کنیسانک بویولده کی غیرتارینک اک
 مهم بر محل تطبیقیدر. هر سنہ اورایه مراجعت
 ایدن یوز بیکلر جه نفوس بشریه امرتداویدہ
 طبابتک صلاحیتی انکار ایدہ رک بوصویک

شفای مغویسندن استفاده غیرتیه اورایه
 مراجعت ایدر لر. حال بوکه اطبا بر ایستا.
 تستیق طوتمش لر. لورد صوینه مراجعت
 ایدن لر ک یکر می بیکده بر یسی نسبتنده بر
 موفقیت تد او یه کور مش لر. اما و اثر موفقیتک
 پر حیل و خدعه نتیجه سی اولوب اولم دیغنی
 ینه ارباب ملاحظه نک دقتارینه حواله ایتمش لر.
 بوکا مقابل برده خسته خانه لر قیودینه مرا-
 جعت ایدر لر ک کوستریو ر لر که خسته خانه لر
 کیرن لر ک یوزده الیدن زیاده سی شفایاب اولوب
 حیق مقده در. بو حقیقت هر کسک نظر مشا-
 هده سنده باهرو آشکارا یکن قاتولیک غیر-
 تکارانی مداوات طیه علمینده کی غیر تارندن
 ینه کیر و طور ما مقده در لر. اک لطیفی شودر که
 بوسط لر ی یازدیغمز کونلر ظرفنده فیغارو

غزته سنده رومادن یازلمش بر مکتوب او قو-
 مشزدر. حشمتلو پاپا حضرت تلرینک صحتلرینه
 دائر بر مکتوب که صیق صیق مختل اولان بو
 صحت پاپائیہ کیجه نك بریسندہ ینہ جلب طیبہ
 لزوم کو سترمش و آنک تداویسی ثمرہ سیلہ
 ایرتسی کونی مشار الیهک عافیتی عودت ایدہ -
 رک بعض مناسترلر دہ ظہورہ کلن اعجاز کارانہ
 خوارقہ دائر تقدیم اولنان راپورلری دیکلہ -
 مکہ تحمل کو سترمشدر. دراپہ رک شوسوز
 رمی ترجمہ اولنور ایکن بو مکتوبک تخطرئی
 انسانده مطلقا بر تبسم حصولہ کتوریورہ
 انسان دوشونیور کہ لورد صوینک کرامات
 نافیه سنہ بتون قاتولیکلرک اینانمسی محضا
 پاپا حضرت تلرینک شہادت لایخطیانہ سی سایہ -
 ندہ میسر اولہ بیلمش ایکن کندیلری تشفی

ایچون نه دن بوصویه مراجعت بیور میور.
 لرده تداویء اطبایه مراجعت ایدیور لر؟،،
 لاقر دیده نه دز ایه ردوام ایدیور، دیور که:

— بر مقدار کهر با قوت لیجه دلك ایدلنکی
 زمان اجسام خفیفه بی جذب و دفع ایتک خاصه سنی
 کوسترو. بو حقیقت میلاد عیسان الی یوز سنه
 مقدم کوزولمش و طائمش ایدی، فقط حضرت
 عیسان بیک آلتی یوز سنه صکره یه کلنجه یه قدر
 بومستله کوشه امله آتلمش مسائل عادیه دن ایدی.
 تتبعات علمیه یه بالتطبیق تجربه دن تجربه یه انتقال
 ایده ایده ایشه بو خاصه دکز لر و قره لر آشوری
 یرلردن بین البشر آن واحده اجرایی مخابره یه
 واسطه اولمشدر. حکومتلرک امر و نهیلرینی اطرافه
 تبلیغ ایچون مسافه نك وزمانك حکمنی الغا ایدهرک
 قوای حکومتی تأیید و تحکیم ایتمشدر. اسکندریه
 موزه سنده ریاضی هارون طرفندن میلاد عیسان
 بر عصر قدر اول ایجاد ایدلمش بر ماکنه کورو.
 لیور ایدی. بوماکنه الیوم «ره آقسیون ماکنه»

سی « دیدیکمز ما کنه شکنده اولوب بخار قوتیله
 دونیور ایدی. جهانده بر مثلی دها تصور اولنه.
 میه جق بر اختراع مهمک تخمینی حاوی اولان بو
 ما کنه یه ۱۷۰۰ سنه مدت ظرفنده یالکز بر تحف
 او یونجاق نظریله باقلمش ایدی. کور ولیور که یکی
 واپور ما کنه لرینک ایجادنده تصادفک هیج بر
 حکمی یوقدر. بوموفقیت دقت و تجربه سایه سنده
 میسر اولمشدر. اون یدنجی عصر او ائلنده بخارک
 قوه تحریکه سندن استفاده یی بر چوق ما کنه
 عاماسی تجربه یه کیریشمشلر ایدی. آندن بر سنه
 صکره واد نام اهل دقتک تجاربی نقطه مطلوبه
 کماله وصولی تأمین ایتدی. بناء علیه بخار ما کنه.
 لری مدینتک اک قوتلی عمله سی اولدی. بر چوق
 میلیون انسانک کوره جکی ایشی کورمکه باشلادی.
 آندن اول ما کنه قوه محرکه سی مقامنده استخدام
 اولنان انسانلره بعدما ذکاوتلرینه انبساط ویره رک
 حقیقه آدم اولمق یولی آچلیدی. اوللری چرخ
 چویر مکدن بشقه بر شیئه یارامیان مخلوقلر بالاخره
 اوقورا بازار آدم اولدیلر. بخارک ایلک محل تطبیق

طولو مبار اولدی که آنلره یالکز قوتدن بشقه لزومی
 یوق ایدی. بعده بخارک قوه تحریکیه سی پاموق
 اکیروب بزطوقومق کبی اینجه ایشلرده دخی نه قدر
 موفق اولدینی کورولدی. بخاربتون دنیا ایچون البسه
 اعمال ایده رک برچوق ملتله نذرنده صنایعجه بر
 تبدل کلی وقوعه کتوردی. کیمجیلک صنعتنه
 تطبیق ایدلده اولانهرلر و متعاقباً دکرلر اوزرنده
 اوزمانه قدر استحصال ایدیله بیلیمش اولان سرعتی
 درت مثلی آرتدیردی. اولجه اطلس دکرینی آیقیر-
 یلامق ایچون لا اقل قرق کونه احتیاج وار ایکن
 الیوم سکز کوندن زیاده زمانه احتیاج یوقدر.
 مراسلات و نقلیات بریه خصوصنده بخارک کوستر-
 مش اولدینی قدرت بوندن دهها زیاده در. انسانلر
 اوللری برکونده قطع ایده بیلدکلی مسافات بریه بی
 شمند و فرلر سایه سننده بر ساعتده قطع ایدر اولدیلر.
 لوقوموتیف یالکز فعالیت بشریه میدانی توسیع
 ایتکله قالمدی. بلکه مسافات بریه بی قیصالتدجه
 حیات بشری ده اوزالتدی. زراعت و صنایع
 محصولاتی سرعت و سهولتله نقل ایده و رفاه

بشری تأمین ایتدی. قرونومتر ساعتلرک ایجاد
بحار محیطه اوزرنده واپورلرله سیر و سیاحتی تحت
تأمینه آلدی. زیرا واپورلرک بولندقلری موقعی
تعیننه بیوک خدمت ایتدی. اسکندریه مکتبنده
علومک ترقیاتنه اک زیاده مانع اولان شی زمانی
طوغریجه اولچه بیله جک بر آلت ایله حرارت هوایی
طوغریجه اولچه بیله جک بر میزانک نقصانی قضیه سی
ایدی. بر برینک لازم و ملزومی دیمک اولان قرو-
نومتر و ایله ترمومتر و بونقصانی اکمال ایتدیلر. واقعا
« قله پسیدر » دنیلن صو ساعتلری تجربه اولندیلر
ایسه ده بونلرده مطلوب وجهله طوغریلق کو-
ریله مدی. بونلردن اوزرنده منطقه البروج صرسم
اولان بریسنک ایلك خرسیتیانلر طرفندن کسر
وتخری اوزرینه سن پولیقارب شو معنیدار ملا-
حظه یی سرد ایدیور. دیورکه: « بتون بو
عجایب شیطانیه ایچنده بحق تعالیه خصومتکار بر
صنعت کورونیور » قرونومتر و نونک زمانلری
طوغریجه کوستره بیلمسی درجه سنده کی موفقیقی
آنحق ۱۶۸۰ سنه میلادی سنده کورولدی.

نوتونك معاصرى اولان هوق زمبرهك وميزح
رقاصى ايجادايله و آندن صكره ديكر بعض پارچه لر
اختراعيه بو آلت اكمال اولندى . نهايت هاريسون
و آرنولد بوساعتلى شمدىكى درجه ده اكماله موفق
اولدیلر . غودفره ی طرفندن سقستان آلتك
ايجادى دخی قرونومترولردن طريق استفاده ي
تأمين ايتدى . زیرا كمى حر كته ايك ن بيله ارتفاع
آلنى بو آلت قولايلا ندير دى .

ايضا حه لزوم وارد ركه :

— بحار محيطه ده كمينك موقعى تعيينه
قرونومتر و ساعتلى نك خدمت ايتمى طول
درجاتى تعيينه مدار اولدقلى اچوندر .
كيجه لى قطب شماليده تيمور قازيق ييلد يزى نك
و كوندوزلى وقت ظهر ده شمسك افق
مرئىدن ارتفاعلى اولچيله رك كمينك هانكى
عرض درجه سنده بولنديغنى طوس طوغرى
تعيين ايتك ممكن ايسه ده طول درجه سنى

تعیین ایتمک ایچون شمسدن برار تفاع آلوب
 ده او آنده ساعت قاچ اولدیغی تعیین ایدلمکه
 برابر کمینک حرکت ایتدیگی لیمانده دخی
 او آنده ساعت قاچ اولدیغی بیلیمک لازم
 کلور. زیرا حرکت لیمانده او آنده ساعت
 قاچ ایکن شو بولونیلان نقطه ده ساعتک
 قاچ اولسی آره سنده کی فرقدن او لیمانک
 نه قدر میل شرق و یا خود غرب طرفنده
 بولندیغی اکلاشیله جقدر. اخذ ارتفاع
 خدمتی سقستان و اوقتانت آلتیرینک
 صورت تسهیلنه کنجه : واقعا من القديم
 ربع دائره ایله اخذ ارتفاع یولی بولنمش
 ایدیسه ده متحرک برکیده استقامت ظل ایله
 سمت شمسی تعیین همانده ممکن اوله میه.
 جغدن ایشته بومشکلی سقستان و اوقتانت

آلترينك ممكن قيلمى حقيقه كيجياك
صنعتنجه پك بيوك امنيت وترقى يى مستلزم
اولدى. سوزده ينه دراپه ردوام ايدىيور،
دييوركه:

— كيجياك صنعتك نووجهله ترقى وتكملى
پر يوزنده اهاينك تقسيما تچه دخى بر بيوك تاثيرى
ايجاب ايتدى. ممالك بعيد يه مهاجرين سوقيله
مستعمرات تاسيسى تشبثاتنه وسعت ويردى. لكن
نوع بشرك مواد اجتماعيه سنده اصل نفوذى كورو-
لن شى تحريات علميه دن حصوله كلن كشفيات دن ده
عبارت قالمى. ديكر بر طاقم تاثيرات دها
كورولدى كه اسباب اصليله لرى منفرداً ملاحظه
اولند قده هيچ منزله سنده قالور ايكن ترقيات
بشر يه يه منضم اولان معاونتلى موجب تعجب
اوله حق قدر بيودى. مثلاموجد ومخترا علره وير-
يلن امتياز براتلى كه ايجاد ايتدكلرى شيلردن
كنديلرينه درجه معقوله ده بر حصه استفاده تايمين
ايدىيور ايدى. بونك نه بيوك نتايج حاصل ايتديكنى

ا کلامق ایچون نتایج مذ کوره دن بعضرینه عطف
 نظر کافیدر. از جمله ییحق ما کنه لری اوزمانه قدر
 بیوت و مسا کنک طاشدن طوغله دن آلییدن
 و حتی طوپراقدن عبارت بولنان دوشه مه لرینی تحته
 دوشه مه لره تبدیل ایتدی. کذلک پنجره جاملرینک
 ایجاد دی اوزمانه قدر پنجره سزلکدن طولانی دواخل
 بیوته یول بولوب کیره میان ضیاء شمسه جاملرایله
 مجهز پنجره لردن دخول امکانشی کوستردی. بو
 موفقیت اون التنجی عصرده میسر اولمشدر. زیرا
 برالماس اوجیله جاملری کسه بیلیمک امکانشی اوزمان
 کشف ایدلمشدر. باجه انشاسنک ایجاد دی اوزمانه
 قدر وحشیلرک اینلری کبی ایس قوقان دواخل بیوتی
 تصفیه و تطهیر ایده رک صوغوق مملکتلر اهاالیسنی
 پارلاق بر اوجاغک منافعندن بلا مزاحم مستفید
 ایتمشدر. بو کبی اختراعات انسانلرک بیوت و مسا
 کننی حفظ صحته موافق بر یولده اصلاح ایدنجه
 آرتق پاپاس طاقنک اقناعاتنه رغماً صالحین خسته
 لقلر انسانلرک کناهلرینه مقابل برجزای آسمانیدر
 اعتقادی قالدق ورق بو خسته لقلر پیسملک و مر د ا ر ل ق

ایجاباتندن اولدیغنه و بوبلا لردن خلاص ایچون
 فلانجه و فلانجه ذوات معززه نك مزار لرینه سرا-
 جعتك فائده سی اولیوب بلکه نظافت و طهارته
 اعتنا کافی اوله جغنه اینانلیدی. اون ایکنجی عصرده
 پارسك سوقاقلرینی قالدیر ملامغه لزوم کورولمش
 ایدی که اوزمانه قدر پارس سوقاقلری برر آچیق
 کهریزدن بشقه برشی دکل ایدیلر. سوقاقلر قالد-
 یر ملامغنی متعاقب پارس ایچون احراض دائمه دن
 معدود اولان باصورایله حماء دائمه مندفع اولدیلر.
 بو حالده پارس اسپانیاده کی بلاد اسلامییه بکزه مش
 اولدی. او بلاد اسلامییه که نظافت و طهارت بلدییه
 اورالرہ اوروپا بلادندن پک چوق مقدم داخل
 اولمشلر در.

دیرزکه :

— انسان بوسوزلری اوروپا کتابلرنده

کور دجکه و برده یا لآخره ممالك اسلامییه نك
 تزینات بلدییه خصوصنده اولاقوف و متعا-
 قبا انحطاطه نصل یوز طوتمش اولدیغنی

دوشوندکجه حیرتتی منع ایده مامکده دره.
 و یاردو کبی مور خلرک اندلس بلاد اسلامیه.
 سنده کی معموریت وزینت بلدیہ حقنده
 و یردکلری معلومات بونلری او یله برحالدہ
 کوسترمکده درکه پارس کبی اوروپانک اک
 معمور بلده لری الیوم او درجه یه واروب
 واره مامش اولدیغی خصوصنده ارباب مطا.
 لعه بی ترده دوچار ایدر، بو عمران و تزین
 بلاد فکری مسلمانلرک ذهنته اسپانیاده
 طوغمش دکلدیر، بو فکر مدنیتک اسلامیتله
 برابر آفریقای شمالی طریقله تاسوریه
 و بغداد طرفلرندن انتقال ایتدیکنه شبهه
 یوقدر، چونکه مصر و شام و حلب و بغداد
 و سمرقند و سائر نک تریناتی حقنده ولو
 مخیلات نوعندن اولسون اشعار شعرا ده

والف ليله و ليله حكايه سى كې آتارده كورو-
 لن شيلردخى بو حقيقى تاييد ايدرلر. ديمك
 اوليور كه بزم ملل و نحل اسلاميه تاريخمزه
 دخى برازمنه متوسطه دورى آچيله رق
 معارف پرورلك خصوصنده اسلاف كراممرك
 اثرلرينه اقتفاده اهمال وقوعه كتورلديكى
 زمانلر ظرفنده معارفك ثمرات بر كزیده سندن
 اولان بومعموريت وزينت دخى انحطاطه
 يوز طوتمشدر. صنايعك ترقيسى علومه
 موقوف اولدينى محققات قطعيه دن اولوب
 علومك تدنى يه دوچار اولمى صنايعك دخى
 تدنيسنى استلزام ايتمشدر. بلطفه تعالى ياريم
 عصر قدر بر زماندن برى بزم ايچون دخى
 « رهنه سانس » يعنى تجدد علوم دورى حلول
 ايتمش و معارف شتى ممالك اسلاميه ده طرف

طرف انتشاره یوزطو تمش اولدینی کبی بالخاصه
 پادشاه ترقی پرور و شهریار عواطف کستر
 شوکتلو پادشاهمز شهریار حکمت آثار افندمن
 حضر تکرینک شو عصر مسعود خلافتینا۔
 هیلرنده ممالک عثمانیه مزجه معارف عمومیه نک
 ترقیسی علومک صنایعه تطبیقی یوللرینی دخی
 آچمغه باشلامش اولدیغندن یقین سنه لرظر فنده
 تاریخ اسلامیتمزک مفخر قدیمی اولان عمران
 وزینت بلاد وامصار تکرار ممالکمز غبطه
 فرمای انظار یارواغیار ایدہ جکدر۔ دراپہر
 سوزنده دوام ایدیور۔ دیورکھ :

— پارس شهری بوصورتله معموریت وزینتی
 آرتدیرمغه باشلاینجه بلده مذکورہ دروننده
 طوموز سوریلری بسیلنمسی منع اولندی۔ بوايسه
 سنت آنتوان ماناستری راهبرینک منافعه
 طوقوندی۔ زیرا آنلرکویا عزیز موی الهک

سوریلری اوراق نامیله سوری سوری طوموز
 یتشدیرمکدن مستفید اولورلر ایدی . بوسوریلرک
 کافی السابق پارس سوقاقلرنده کز مه لرینه مساعده
 اولنسی ادعاسیله حکومته مراجعت ایشدیلر .
 هیچ اولماز ایسه جانورلرک بوغازلرینه برور چنغراق
 طاقلمسی شرطیله ینه مساعده ویرلدی . لوئی
 لوغرونک اوغلی فرانسه قرالی فلیپ آتایله سوقاقد
 کیدر ایکن بردیشی طوموزک آتی اور کوتمسيله
 آتدن دوشه رک وفات ایتمش ایدی . ینه اوصیره ده
 ایدی که حاوروز وله کن کبی منخرقات قابلرینک
 پنجره لردن سوقاغه دوکولمسی منع اولندی . ۱۸۷۰
 سنه میلادیه سنده بالذات بن روماده پاپانک حکو-
 مت جسمانیه سی اواخرنده رأی العین کوزدم که
 روما سوقاقلرنده کومه کومه منخرقاتدن توقی
 ایچون انسان کوزلرینی آیاق باصه جنی یردن
 آیرماغه مجبوردر . اون یدنجی عصر ابتدا سنه
 قدر برلینده سوقاقلری اصلا سوپوزرلر ایدی .
 آندن صکره بر نظام یاپلادی که بو نظام موجب
 شهره بازار برلرینه آوابه لرله کلن کویلیلر حین

عود تهرنده آرابه لرینه سوقاقلرك چامورینی طو-
لدوروب کوتورمکه مجبور اولدیلر. بلاد جسیمه ده
قالدیرم ایجادینی متعاقباً لغملرانشاسنه باشلانلدی.
مبادیسنده بونلرېك ناقص ایکن منفعتلری اکلا-
شیله رق یالکز شهرلردرونده دکل خصوصی
خانه لردرونده دخی لغملرا کمال ایدلمکه باشلانلدی.
آندن صکره صیره سوقاقلری تنویره کلدی.
اولا سوقاقلره ناظر اولان خانه لرك بر پنجره سنه بر
لامپه قویق مجبور پتندن ایشه باشلانلدی. متعاقباً
اسپانیاده مسلمانلرك قرطبه و غرناطه شهرلرنده
کمال موفقیتله وجوده کتورمش اولدقلری تنویر
اسواق اصولی تقلید ایدیلرک سوقاقلره فنارلر
رکز ایدلدی. نهایت امور بلدییه نك پوجهتی هوا
غازلری اتمام ایتشدیر. سوقاقلرك تنویر یله برابر
کیجه بکجیلری دخی احداث اولندی که بودخی
پولیس تنسیقاتی وجوده کتوردی. اون التنجی
عصر ظرفنده ماکنه اختراعاتی و مانوفاکتورا
ترقیاتی معیشت بیتیه اوزرنده بیوک بر نفوذ حاصل
ایتمش ایدی. خانه لر دروننده دیوارلره و اوجاقلر

اوزرينه آينه لر وساعتلر قونولمغه باشلاندى. هر
نه قدر بعض نواحيدہ مطبخلرک اوجاقلرنده حالا
چيم وتهزهک ياقق معتاد ايديسه ده شهرلرده کمور
استعمالی دخی ميدانه چيقدی. يک سفره لری
دها منتظم بر صورتده قورولمغه باشلادی. شمال
اهاليسنک قابا ايچکيلرينه مقابل جنوب طرفلرينک
اينجه شرابلرينه رغبت ايدلدى. ياز موسملری
ايچون بوزخانه لریايلدى. يل دکرمانلرينه الک
ماکنه لری دخی علاوه اولنه رق کپکندن آيريلان
اونلرایله بياض وکوزل اکسکریايلمغه باشلاندى.
خلق احتياجنى اکلا دجه مقدا درجه کافيه ده
اوليان ذخائر چوغالدى. پرنج وپاتانس وهندى
وباخصوص توتون تکثير اولندى. ايتاليانلرک
ايجاد ايتدکلى چتاللر تعم ايده رک چپلاق پارمقلر
اپله طعام ايتک عادتي قالقدى. نوع بشرک اصول
تغذيسى بالتدريج دکشدى. چيندن چای وعربستا.
ندن قهوه وهنددن شکرکلوب اوروپاده استعمال
اولنمده بولنان اسپرتولى مشروباتک يرينى طومغه
باشلاديلر. خانه لرک درونى صمان سرکيسندن

قورتیلوب شرق خالیریله اور تولدیلر . اولکیدن
ای یاتاقلر و روبالر پیدا ایدلدیلر . اوللری شهرلرده
صوایچون قویولرله طولومبالردن بشقه برشی یوق
ایکن صویوللری یاپیله رق طاتلی صولراساله ایدلدیلر .
اوللری قرومدن عبارت بولنان طاوانلر نقوش ایله
تزیین ایدلدیلر . استحمام عادتی نعم ایتدی . صیجاق
مملکتلردن کتوریلن کوزل چیچکلر خانه لراطرا .
فنده باغچه لر طرحی صراقتی تولید ایتدی . کبار
اهالی ایچون سوقاقلرده اولاسدیله لر پیدا اولوب
بعده « قاروسا » دنیلن آراهه لرونه ایت شمیدیکی
فیطونلر ظهور ایتدی . زراعت ادواتی قابا صابا
برحاله ایکن آنلردخی اینجلدیلر . اوزمانه قدر
دیلنجی صفتنده کزن پاپاسلر خلقه فقر و مسکنتی
عندالله مقبول کبی بر صورتده کوستر لر ایکن بو
مبادی ترقیات ایله اکلاشدی که فقر و مسکنت
معارف بشریه مانع و برچوق اخلاق سز لغه منشأ
اولوب تجارت طریقیله ثروتک تزیادی جنک
طریقیله ثروت آرامغه صرجه در . زیرامون تسکیو .
نک تجارت ملتلی بر برینه تقریب ایتمکله برابر

افرادى بر برندن آييره جفنى وارباب تجارتك پك ده
طوغر يلقاه اخذواعطا ايده ميه جكلى حقنده كى
سوزى طوغرى بيله اولسه جهاننه يكپاره لك
صورتى ويرمك يالكز تجارتله اوله جنى دها كر-
چكدر . زيرا تجارتك محتاج اولدينى وايسته ديكى
شى صلح عموميدر .

اخطار ايدر زكه :

— خرسىيانا نللك اساسى فقر و ذلت
وانواع اضطرار باه قارشو تحمل و صبر نقطه-
لرى اوزرينه مبتنى بولندينى آثار كنيساييه نك
عادتا كافه سنده كور و لمكده در . و ولترك غايت
ظريفانه بر صورتده ديمش اولدينى وجهله
رفاه و راحت و غنا و يسرت ارباب كنيساطر-
فندن او قدر تحقير ايدلمشدر كه نجات معنوى
يالكز فقرايه و اضطرار بكشاره حصر ايديله رك
عادتا بودنياده حضور و راحت كور نللك

اوتہ کی دنیا دہ نائل حضور و راحت اولہ میہ۔
 جقلرینی حکمہ قدر وارلمشدر، وولتر بو
 اساسی ارباب کنیسانک کندی ثروت و ساما۔
 نلرینی و کندی حضور و راحتلرینی دعوای
 نصرانیلرینہ موافق کورمامک مقصدی
 اوزرینہ بنا ایتمش ایسہ دہ بزایشی بوجہتدن
 تلقی ایتیمہ جکز، بز شونقطہ اوزرینہ انظار
 حکمتی جلب ایدہ جکز کہ حق تعالیٰ حضر۔
 تلرینک قوللرینہ لطفی یالکز فقر و ضرورت
 واضطراب و صخرتدن عبارت بولندیغنی
 کنیسانک توہم ایتیمی طوغری اولہ مز، واقعا
 حق تعالیٰ حضر تلری دیلہ دیکی قولنی زنکین
 و دیلہ دیکی قولنی فقیر ایدہ ایسہ دہ نائل نعمت
 و ثروت ایتدیکی قولنہ بغض و عداوت و دوچار
 فقر و ضرورت ایلدیکی قولنہ حصر و رحمت

ایتمی حکمت وعدالت الہیہ سندن مأمول
 دکلدر. بومسئله ده « لیس للانسان الاماسی »
 نقطه نظرندن حکمت اسلامیہ مز بزه شو
 حقیقتی کوسترمکده درکه فقرای صابرین
 عندالله نصل مستحق مکافات ایسه اغنیای
 شا کرین دخی او یله جه مستحق مکافاتدر.
 ذاتاً حکمت اقونومیہ دخی فقرای صابرین
 ایله اغنیای شا کرینی حکمده همان برلشدیر مک
 درجه سنه وار مز می ؟ حقنه قانع ونصیبنه
 شا کر اولان برفقیر بوقناعت وشکرانی ایله
 معناً او یله برغنای قلبه نائل اولور که آنک
 سعادتی پک چوق زنکینلره غبطه بخش اوله.
 بیلور. بوکا مقابل اغنیای شا کرین ایسه
 شکرک معنای صحیحی وجهله النده کی ثروتی
 ماوضع لهنده صرف ایدهرک یعنی او ثروتی

بر طاقم اسراف و سفاهت یولنده دکل محتاجین
 ابنای نوعنه معاونت طریقنده قوللانه رق
 ثروتک موجب اوله بیله جکی سفاهت معیوبه-
 دن قورتیلوب معناً موجب فخر اولان بر
 فقری اختیار ایتمش اولور. حقیقت خرسیتیا-
 نلغک بومثالو محاکماتده افراطدن تفریطه
 وتفریطدن افراطه آتلامه سی نه اغنیایی نه
 فقرایی حاللرندن خشنود ایده میوب هرایکی
 طرفک دخی دائماً اعتراضاتی دعوت ایلر.
 دقته شایان مواد دندرکه دراپه رک یوقاروکی
 تفصیلاتنده کوریلن ترقیات مدنییه نصرانیت
 ایچون مجهولاتدن اولماق لازم کلدیکی حالده
 بیک ایکی یوزسنه لک بر مدت طویله ظرفنده
 اوروپا ملتلری بونلردن محروم بر اقلمش
 اولسونلر. اوت بونلر نصرانیتجه مجهول اولما-

مق لازم کلن شیلردر. زیرا بر طرفدن یونان
 دیگر طرفدن رومامد نیتلری اوزرینه مؤسس
 بولمق حسیله بوکی لوازم عمراندن قاتولیک
 کلیسا سنک خبردار اولسی ضرور یاتدندر.
 هله اهل اسلامک اوروپای جنوبی یی استیلا-
 سیله کوستردیکی نمونه لر اوزرینه اول بول
 کنیسانک بویولده خلقه دلالت ایتسی بالکلیه
 ضرورت حکمنی آلور. بو حالده دلالتیه بدل
 ممانعت کوسترمسی ایسه ایشته بویله جهانک
 بر حس انتقام ایله سرزنش لرینی دعوت و جلب
 ایده جکی بدیهی و آشکاردر، سوزده ینه
 دراپهردوام ایدیور. دیورکه :

— علومک تأثیرات حسنه سی کند یسنی کوستر-
 مکه باشلادقدن صکره ملتک احوال اجتماعیه
 و بیتیه لر نجه میسر اولمش بولنان اصلاحاتی یالکز
 اخطار ایچون بویله برقاج صحیفه یه دکل جلد لره

لزوم وارد در . بونلر میاننده بعض شیلر وارد در که
 آنلری بالکلیه سکوت ایله کچشدیرمک اصلا قابل
 دکلدر . اسپانیا حکومت اسلامییه سی بارسالون
 لیمانی طریقیله اوروپایه طوغری بر شهره تجارت
 کشادایده رک یهودیلر بو خصوصده کوزل خدمت
 کورمشلرایدی . حکومت مذکور تجارتک
 تسهیلی ایچون بر طاقم یکی اصوللرایجاد و یاخود
 قبول ایده رک علوم و فنوندن بهره لری کبی اشبو
 اصول تسهیلیه یی دخی اوروپانک ایچرولرینه طو-
 غری نشره باشلامشلرایدی . از جمله اصول مضاعفه
 تحتنده دفتر طوتمق صنعتی ایتالای شمالی به عربلردن
 کچدیکی کبی تجارتده سیغورطه اصولنی دخی ایتالیانلر
 عربلردن اخذ ایلمشلرایدی . بوسیغورطه اصولنه
 حکومت کنیسه سائیه پک چوق اعتراض و ممانعت
 کوستردی ایسه ده منعه موفق اوله مدی . کنیسه
 ادعا ایدیورایدی که یانغین و دکر قضالرینه قارشو
 مدار امنیت آرامق حق تعالیه مخالفت اولوب هله
 حیات بشری سیغورطه یه قویق بالکلیه معصیتدر .
 عربلر بانقه اصولنی دخی ایجاد ایده رک سرمایه لر

تشکیلنه کلی یاردیم ایتمشلرایکن قاتولیک کنیسایی
 بونی برنوع مرابجه جیلوق عدیله منعنه قیام ایتمش
 ایدی . مقاولات محررلکی و طائفنی و پولیچه لر
 ورعایت ایدلمیان شرائط تجاریه یه قارشو پروتستو
 اصولی هپ عرب اقونومیستلرینک اختراع ایتدکلری
 وسائط تسهیله دن اولوب بونلرک هر برینه قاتو-
 لیک کنیسایی مخالفتدن کیر و طور میور ایدی .
 هیچ مبالغه ایتمکسزین حکم ایدیله بیلورکه الیوم
 امور تجاریه و مالیه ده مرعی و مستعمل اولان اصول
 تسهیله نک کافه سی عربلرک ایجادیدر . آمریقانک
 کشفندن صکره اوروپا تجارت مرکزى اولمق اهمیتنی
 غائب ایلمش اولدیغنی بیان ایتمش ایدم . ایتالیا نلردن
 و یهودیلردن یک چوق زنکین آدم لر هولاندایه
 وانکلتره یه و فرانسه یه کلهرک حرکات تجاریه لزینی
 دخی برابر کتور مشلرایدی . پاپانک آفاروزلردن
 متأثر اولمیان یهودیلر ، اچه اقراضی صورتیله کلیتلی
 پاره لر قازانیورلر و قاتولیکلرایسه پاپا طرفندن ممنو-
 عیتلری حسبله بو ایشده یهودیلره اصلا رقابت
 ایده میورلرایدی . نهایت پاپا ایکنجی پی بومنوعیتک

مضر تنی اکلا یه رق رفغنه مجبور اولدی. اونجی
 لئون دخی اقتصاد وادخار صندوقلرینک کشادینه
 مساعده ویردی. حتی بعدما بوصندوقلرعلینه هر
 کیم برشی سویله یه جک و یازه جق اولور ایسنه
 آفاروزلانه جغنی دخی اعلان ایتدی. حال بوکه
 پروتستانلر رومانک تصویب ایتدیکی بو اسباب
 تسهیل یه یی مجرد رومایه خصومه نظر استکراه ایله
 کورپیورلرایدی. اوزمانه قدر طاعون و حرکت
 ارض کنه کارلغه طالان انسانلری احوال سیئه لرندن
 خیردار ایتک ایچون طوغریدن طوغری یه دست
 الهی ایله وقوعه کتوریلور دیه اعتقاد اولور
 ایکن اذهانک تنوری سایه سنده طاعونه قارشو
 قرانتنه اصولیه تحفظه باشلانیدی. ۱۷۲۱ سنه.
 سنده له دی ماری وورله ی مونتا کو استانبولدن
 چیچک آشیسنی اوروپایه کتوردیکی زمان حکومت
 کنیسائییه طرفندن او قدر ممانعته دوچار اولدی که
 بونک انکلتزه جه قبولی خاندان قرالینک حمایه
 مخصوصه سنه محتاج قالدی. ژانرنام طیبیک آشی یی
 ادخاله چالیشدینی زمان دخی عینیه بوممانعت ایقاع

ایدلدی. برعصر اول چیچک علتک تخریباتندن
 قورتلش بریوزه نادرا تصادف اولیورایدی.
 بوکون ایسه بوتخریبه دوچار اولش یوزلر نوادر
 دندر. آمر یقاده امر تولیدده کوچک چکن
 قادینلره آنسته زیق یعنی مبطل حس دوالر تطبیق
 اصولی کشف اولدینی زمان حکومت کنیسائییه
 طرفندن بوکا دخی شدتله ممانعت ایدلدی. اما
 مضرات فیزیولوژییه سی نظر دقه آلنه رق دکل بلکه
 توراتک تکوین المخلوقات سفرینک اوچنچی بابنک
 اون آلتنجی آیتنده زله آدم مسئله سندن طولای
 نوع نسوان شدتلی آغریلرله طوغورمغه محکوم
 اولدیغندن بمثله بوکا مخالفت چیقاردیه منع اولندی.

دیرز که :

— دردی ویرن حضرت حق اولدینی
 کبی درمانی ویرن دخی حق تعالی اولدینی
 احکام حکمت اسلامیه دندر. بعض موالید
 نباتیه نک انسان ایچون شفا اولدینی قرآن

کریمنده اخبار بیورلمشدر. هله بوراده عند-
الاسلام علم ابدانک علم ادیاندن اول تحصیل
توصیه بیورلمش اولسنی مطلقا تخطر ایده-
جکزر. بویولده کی تخطراته لزوم واحتیاجمز
دخی واردر. زیرا دراپه رک بزجه حقیقه
زواندندن کوریلن بو تفصیلاته کیریشمنسی
احتیاجات انسانیه ولوازم مدنیهدن اولان
شومفرداته قدر خرسیتیانلغک مزاحم و ممانعت
کوسترمسی ایشته دینک علم ایله باریشه میه جغنی
اثباته مدار اتخاذا ایلدیکی شیلردن اولوب
بونلر ایسه دین حق طرفندن منع اولنمق
شویله طور سون بالعکس امر اولندیغنی کورن
ذکی ومتفنین مسلمانلر مز بواحوالدن بیوک
بیوک عبرتله آله جقلردر. اوروپا و آمریقا
خلقی بیکلرجه سنه لک برمدت طویله طرفنده

خړستیانلق طرفندن بو قدر ممانعتلر کورملری
 اوزرینه کوسوب آنی انکاره قالقشمش لر
 دیه بزمسلمانلر دینمز طرفندن بویولده هیچ
 بر ممانعت کورمدکن فضله تشویقات دخی
 کورمش اولور وباخصوص ادوار ترقیمزک
 بدایعنه ایشته دراپه رکبی خصمای ادیانک بو
 وجهله شهادت ایتدیکنی کورمکده بولنور
 ایسه ک نه دن اوروپا لیلری و آمریقالیلری
 تقلیداً دینمزه کوسکونلک کوستره لم؟ بدایع
 اسلامیه حقنده دراپه رک بو شهادتی بزم ایچون
 حقیقه پک بیوکدر. «الفضل لما شهدت
 به الاعداء» سوزینی دخی بوراده تخطر ایده
 جکز. ینه دراپه رسویله یور. دیورکه :

— فکر ایجاد یا لکزم مواد نافعنه نک اختراعیهله
 محدود قالما مشدر. خوشه کیده جک موادی ده
 اختراع ایتمشدر. ایتالایه علومک دخولنی متعاقب

کبارخانه لرنده بر طاقم او فاجق ما کنه لرچو غالمشدرکه
 اوزمان بونلره « سحر ما کنه لری » تسمیه اولنه رق
 ارباب تماشایی اکلندیررلرایدی. « لانترن ماثیق »
 یعنی « خیال فناری » بونلردندر. پاپاسلرک فلسفه
 تجربیه یی منع ایتملری بوش دکل ایدی. زیرا بو
 تجارب نتیجه سننده بر طاقم حقه باز لر کنیسانک
 « توماتورژ » لر یله رقابته باشلادیلر. عمومی
 تماشا کاهلرده او قدر هنرلر معرفت لر کوسترلمکه
 باشلاندی که کنیسالر داخلنده کوسترینلر هنرلر
 معرفت لر بونلرک یاننده صداراروب صولدیلر. تما-
 شا کاهلر حقه باز لری علویو طیورلر ویانمش کور
 آتشی اوزرنده یورو یورلر و آتشده قیزارمش بر
 تیموری دیشلری آره سننده طوتیورلر و آغزلرندن
 سبت طولوسی یورطه لر چیقاریورلر و جانسز
 بیکلره لاقردی سویلتمک درجه سننده خوارق
 ایقاع ایدیورلرایدی. مع مافیه فوق الطبیعه خوارقه
 خلقک حسن اعتقادی ینه پک کوجلکله ازاله
 ایدینه بیلدی. ۱۶۰۱ سنه سننده لیز بونده بر
 بار کیره بعض هنرلر اجراسنی تعلیم ایتمش اولان

آدمجکز شیطان طرفندن استیلا ایدلمشدر دیه
آتشه یاقلدی. اوتارینخدن پک چوق صکره لره
قدر قادین ارکک پک چوق کیمسه لر سحر بازلقه
بالاتهام آتشه آتلمشدر.

اخطار ایدرزکه :

— «توماتورژ» کلمه سی لغات یونانیه دن
«ئاوما» کلمه سندن مأخوذدر. بو کلمه «معجزه»
معناسنه در. کنیسالرده بعض پاپاسلر خلقی
واله وحیران ایتک ایچون کیمیا و حکمت
طبیعیه نک بعض کشفیاتندن بالاستفاده خواریق
اجرا ایدرلر ایدی. مثلا بر قولنی فوسفورلی
بعض اجزا ایله طلا ایدرک قرا کلکجه بر
کنیسا ایچنده نور ایله منور ایمش کی خلقه
کوستر لر ایدی. کنیسانک بر یسنده دخی
مواقع مناسبه قونمش اولان مقناطیسلرک
خطوط جاذبه لر ینک تقاطع ایتدکری بر

نقطه یه او فارق بر تیمور کولله فرلاتیله رق
 او نقطه ده معلق قالدیغنی کوستر لرلر ایدی، سن
 غره غوار بو یولده کی خوار قده امثالنه تفوق
 ایتمش اولدیغنی ایچون «توماتورژ» دیه شهرت
 بولمشدر. بو حالد توماتورژلرک هنر و معر-
 فتلرینه قات قات باصقین اولان خوار قی پنایر
 یرلرنده وتیاتر و لرده و سائر عمومی تماشا کا-
 هلرده عادی حقه بازلرک اجرا ایتلرینه کنیسا
 صیقیلور ایسه البته معذور کوریلور، شو
 قدر که زمانم زده هانیا اوچ درت یوز سنه دن
 بری معارف و صنایع ترقی ایده ایده شمدی کی
 کالنی بولمش اولدیغنی بر زمانده دخی اورته ده
 بویله بر رقابت حکم سور مکده بولمنسی حقیقه
 جای استغرابدر. بور رقابت ایسه کنیسا ایله
 حقه بازلر آره سنده دکل بلکه شویکی زمانک

یکی کنیساسی عدایتدیرلمکه چالیشیلان اسپر-
 تیست و مدیوملر ایله ینه حقه باز لر آره سنده
 بر رقابتدر، بوندن یکر می بش سنه قدر اول
 « قرق انبار » نام مجموعه مزه « مقناطیس
 حیوانی » سر نامه سی التنده درج ایتمش اولد-
 یغمز مقالات متابعه یی او قویانلر شمدی
 بوراده استعمال ایتدیکمز « اسپر تیست »
 و « مدیوم » کلمه لرینی تخطر ایدر لر، بونلر
 بر طاقم آدم لر در که ارواح غائبه ایله مناسبت
 ادعا سنده بولنوب کویا آنلر واسطه سیله بر
 چوق خوارق اجرا ایدر لر، بو صنعتک
 ترقیسی الیوم اودرجه یه وار مشدر که « ایننو-
 تیست » لرتنویم صناعی ایله بعض کیمسه لر
 او یوتوب او یوزدن دخی بر چوق هنر و معر-
 قتلر کوس تر لر، لکن بونلر کندیلرینه بر

نوع روحانیت اسنادا یتمک دعوا سنده موفق
 اوله مامش لردر، زیرا اوته طرفده بر طاقم
 حقه بازلر دخی بونلرک یایدق لری شیلرک
 عینتی یایدق لری حالده بو موفقیتلرک عادی
 بر حقه بازلر هئردن عبارت بولندیغنی اعتراف
 ایله لزوم و اقتضاسنه کوره حیل و خدعه
 هنر و رانه لریتی ده میدانه قوی مقدمه درلر،
 بو حقه بازلردن بریسی موسیو قازنوفدرکه
 بر قاج دفعه استانبوله کلوب آیلرجه مدت
 عمومی تماشاگاهلرده اجرای هنر ایتدیکندن
 بتون قارئلر مزک معلومی اولمشدر، بو ذات
 حقیقه او قدر بیوک هنر و دررکه عقللر
 خارجنده اجرا ایتدیکی معرفت لرک حیل سنه
 هیچ کیمسه عقل ایزدیره مامشدر، اگر
 بوندن بش التی عصر اول کلش اولسه ایدی

سن غره غواره توما تورژك ميداننده نه
 يمان غلبه چالارايدي! فقط بوراده بر تأمل
 لازمدر. برشی نفس الامر مطابق بر حقيقت
 باهره اولور ايسه او حقيقت باهره بي اصحاب
 عقوله قبول ايتدير مك ايچون ايقياع خوارق
 برهان يكانه می اولمليدر؟ دعوی ايله دليل
 آره سنده مناسب بولنق و دليل دعوايه تماس
 ايتك ضروریات منطقيه دندر. ايشته بوراده
 امام غزالي حضرتلری حقنده روايت اولنان
 شيشی بردها تخطر ايتمليدر. بر طاعك تپه
 سندن ديكر طاعك تپه سنه قدر او چديغنی
 كوردیكي آدمك درت كره بش يكر ميدن
 اكسيك ويا زياده اوله جفی حقنده کی سوزينه
 اينسانه مامقده حقليدر. چونكه او دليل او
 دعوايی اثبات ايتمز. قرآن عظيم الشانك

اعظم معجزات حقیقه اولسی یالکز فصاحت
وبلاغتک بتون فصحا وبلغای عربی عاجز
براقش اولسندن ده عبارت دکلدر. حقایق
اولین و آخرین جامع اولسی اعجازیتک اک
بیوک براهین باهره سندندر. معجزات صحیحه
نک دخی شرائط مقبولیتی و بو حالده اثبات
حق امرنده کی قوتنک مرتبه سی شام علمای
بنامندن حسین الجسر افندی حضر تارینک
عربی « رساله حمیدیه » سنده و شهر من
فاضل بنامندن اسماعیل افندی حضر تارینک
ورساله بی ترجمه و شرحنده بسط و تمهید
ملندی کی بوا یکی خزینة عظمادن بالاقباس
وعاجز دخی « بشائر صدق نبوت محمدیه »
سنده بو کیفیت شرح وایضاح ایتمشدر. حال
وکه انبیای عظامک بقدرته تعالی اجرا بیور.

مش اولدقلری معجزات ایله توماتورژلرک
 یایدقلری خوارق آره سنده قیاس بيله ممکنه
 تدن دکلدرد. بونلرده بر اصل بر اساس بولنسه
 ایدی حقه بازلرک آنلری تقلید ایده ماملری
 و باخصوص بوهنرده آنلری کچه ماملری
 لازم کلورایدی. علوم و صنایعک ترقیسی
 دورنده ایسه توماتورژلرک هنر و معرفتلی
 کیروله دجه کیرولیه رک حقه بازلرک هنر و معز
 قتلری دخی ایلروله دجه ایلروله مکده در
 ینه دراپه ر سویله یور. دیورکه :

— فکر ایجاد بر کره میدان آلدقن صکره
 طریق ترقیده پک چابوق قطع منازل باشلامشدر.
 بر ایجاد دیگرینه یول آچیورایدی و فوق الطبیعیات
 دخی اولدیفنی بیانه دومنیس باشلایوب نوتون اکمال
 ایتمشدر. بوئر کوستر مشلر در که قوس قزخ دست

سبحانیده بر آلت حرب اولیوب بلکه صوذرائی
 اوزرینه خطوط ضیائیة نك اصابتندن عبارتدره.
 ده دومینس بر آرشه وه قلق رتبه سی وحتی قاردینا.
 للق مکافاتی امیدلریله رومایه جلب اولندی. بیوک
 اکرام واحترام ایله بر قوناغه مسافر ایدلدی ایسه
 ده شدتلی برده نظارت التنه آلدی. متعاقباً روما
 کنیسانسی انکلتزه پروتستانغیله باریشدیره جقدر
 دیه اتهام اولنه رق سنت آنتر قلعه سنه حبس
 ایدلدی. اوراده ده وفات ایتدی. بعد وفاته تابوتی
 ایچنده موضوع اولدینی حالدده محکمه کنیسانیه
 حضورینه کتورلدی. محکمه آنی رافضیلک ایله
 اتهام ایده رک احراقه محکوم ایتدی. ینه احراقه
 محکوم اولان بر چوق کتابلرایله برابر آد مجکوزک
 نعشی یاقلدی. فرانقلن شمشک ایله آلکتریق آره.
 سنده کی مناسبتی میدانده قویدینی زمان « ژوپیتزک
 ییلدیری النندن آلدی » دینلمش. خرافات
 کنیسانیه به بدل طبیعیاتده کوریلن اسرار صنع
 الهی ذهنلری استیلا ایتدی. عصر اخیره ایجاد
 اولنان تلسقوبلر کاشاتک لایتناهیلکفی نوع بشرک

نظر عبرت نه آچدیله. بعده میقرو سقوبك ایجادی
اصغرا صاغری دخی انسانه کوستردی. بالونلر
انسانی بلوطلرک اوستنه چیقاردیلر. طالعیج
ادواتی انسانی دکزلرک دینه ایندیردیله. میزان
الحراره تبدلات هوائییه یی و ترازونک اکمالی ثقلت
اجسامی طوس طوغری اولچدوردی. اوقسیژدن
وایدروژدن و سائر غازلرک کشنی و آلومینیوم
و قالسیوم و سائر معادنک تفریقی طوپراق و هوا
وصویک اجسام بسیطه دن اولمدقلرینی اثبات ایتدی.
زهره نك شمس اوکندن ضروری فرصتیله مسافه
شمسی اولچمک ایچون هر طرفه قومیسوئلر کو-
ندرلدی. ۱۶۸۲ سنه سندن ۱۷۵۹ سنه سنه
قدر شهره ترقیده فکر بشرک نه قدر منزل آلمش
اولدینی شوایکی تاریخده هالله ی قویروقلی ییلد-
یزینک طلوعنی افکار بشریه نك صورت تلقیسی
ایله کورولدی. ۱۶۸۲ سنه سنده طوغدینی زمان
آنی بر غضب الهی اثری اولمق اوزره تلقی ایتمش
ایدی. جنک و طاعون و قحط اشارتی ظن اولمش
ایدی. پاپانک امریله بتون ممالک خرستیانییه ده که

کنیسالرك چا كلرى متمادىآ چالديرلش ايدى . بو
چا كلر صدا سنه عابدلرك دعاسى دىنى منضم اولنجه
اوجرم سماوى اوركوئيلوب قاچريله جق ظن
اولمش ايدى . خسوف قروكسوف شمس زمانلر-
نده ايدىلن كورولتيلر باطرتيلركي بوده مشر
اوله جنى اعتقاد ايدلش ايدى . هالله ى ۱۷۵۹
سنه سنده كورولديكى زمان نوتونك ارشاديله بو
جرمك كندى محرك معينى اوزرندن يوريدىكى وشو
قدر زمانده بوحركتى بالاتمىام عودت ايدى جكى
حساب اولنوب آنك بردها ورودى ايچون ۷۷
سنه مهورايتك لازم كله جكندن اوزمانك آدملىرى
آنى بردها كوره جك قدر يشايه ميه جقلىرى اكلا-
شلىدى . واقعا نوتوندن صكره نوع بشر اولدن
خبر و يرلديكى زمانده هالله يك عودتنى مشاهده
ايتدى .

ديرزكه :

— بوفقره ده قارئلر مزه اخطاره شايان
يالكز بر نقطه واردر ، اوده قوس قزخك

دست سبجائیده بر آلت حرب اولدینی معتقد
 بولنسی قضیه سیدر. بواعتقادی خرسیتیانلغه
 عطف اتمکده دراپه رحقسرذر. آلت حرب
 اولان شی قوس قزخ دکل ییلدیرمدر. بو
 اعتقاد دخی خرسیتیانلق اعتقادی دکل یونان
 ولاتین بت پرستلکی اعتقادیدر. براز اشا-
 غیسنده کندیسنگ دخی دیمش اولدینی
 وجهله رعد و برق ماهیت فزیه سی اکللا-
 شلدینی زمان « ژوپترک ییلدیرمی الندن
 آلدی » دینلمسی « آنک سلاحی الندن
 آلدی » مفهومی کوستر مکده در. خرسیتیا-
 نلغک قوس قزخ حقنده کی اعتقادی تور اتدن
 منتقل بر اهتقاد در. تور ات خبر ویریور که
 جناب حق قوس قزخ عقیب طوفانده حضرت
 نوح ایله عقد ایتمش اولدینی معاهده نک امضا.

سی اولق اوزره یاراتوب بلو طلرا یچنه وضع
ایتمشدر. بناء علیه بنی اسرائیل هر نه زمان
قوس قزخ کورینور ایسه او معاهده بی تخطر
ایدر لر ایمش. حال بوکه فزیک مته ئورولو.
زی یه ادنا بر تطبیق طوفاندن دکل آ حضرت
آدمدن بیه مقدم قوس قزخ مخلوق ومو.
جود اولدیغنه شبهه بر اقمز. نه زمان ضیای
شمس هوای نسیمی ایچنده معلق اولان صو
ذراتنه اصابت ایتمکه باشلامش ایسه او زماندن
بری قوس قزخ مخلوق اولق ایجاب ایدر.
بو قوسك هوا ایچنده معلق اولان ذرات میاهه
ضیاء شمسك اصابت وانکساری و بناء علیه
ضیایی تشکیل ایدن الوان اساسیه نك ظهور یله
متشکل اولدیغنی فراقطن اثبات ایتمکه پك ده
او قدر مهم بر کشفده بولنما مشدر. اکر او زمانلر

حریق طولومبه لری ایجاد ایدلمش اولسه ایدی
 بونلرک پوسکور تدیکی صولرده متدایاً قوس
 قزخلر تشکل ایتدیکنی هرکس عیان بیان
 کوره بیلور ایدی. شهر مزده تر قوس صو
 قومپانیه سی سوقاقلری صولامغه باشلایه لیدن
 بری سوقاقلردن کلوب کچنلر بو عجیبه فزقیه یی
 دائماً کور مکده درلر، صویوللرینه مر بوط
 اولان خرطوملردن چیقان صو بریانغین
 طولومباسی بوریسندن چیقارجه سنه فشقیه
 وب پوسکور تلمکده اولوب بعضاً بوریحی
 بوریسنی صاللایه صاللایه صوی همان توز
 حالنه کتوره رک بونک اوزرینه ضیای شمس
 اصابت ایدنجه اوزرات میاه ایچنده الوان
 قزخیه عیان بیان مشاهده اولتور. سوزده
 ینه دراپه ردوام ایدپور. دیپورکه :

— هر کیم قاتولیکلک بیکلرجه سنه ظرفنده
 اوروپانک ترقیات ذهنیه سی ایچون نه یامش اولد-
 یغنه مقابل برده علومک اکانسبتله پک آز بر
 زمان ظرفنده بویولده نه قدر خدمت ایتدیکنی بی
 طرفانه مقایسه ایدرایسه بونلر آره سنده برضدیت
 کامله بولندیغنه قناعتدن کنیدیسنی کیرویه آله من-
 حال بوکه علومک خدمتترینه دائر بوکتابده سویله-
 دیکمز شیلر نه قدر ناقصدر لر؟ مکتبلرده تدریسات
 ایله حقایق علمییه نک نه قدر نشر ایدلایکنه و پوسته لر
 واسطه سیله حوادث کونییه نک نه قدر اوزاقلره
 کوتورلدایکنه و هر نوع مراسلاتک نه قدر اوجوز
 اجرا اولندیغنه وغرتهلرده کی اعلاناتک نه بیولده
 فوائدی کورلدایکنه دائر هیچ برشی سویله مدم-
 خسته خانه لر تأسیسنه دائر برشی یازمدم که پارسده
 تأسیس اولنان معلولین عسکریه قشلاسی بونلرک
 برنجیسیدرو حبس خانه لرده کی مجرملرک احوال
 معیشتلرینی اصلاحدن و دارشفالرده کی مجانیندن
 و فقراخانه لرده کی مساکیندن دخی بحث ایتدم-
 قانالرحفرندن وصحت عمومیه ایچون اتخاذ اولنان

تدابیردن و تحریر نفوس و سائر ایستانتیقلردن
 و قلور استعمالیه چاشور تطهیری و منسوجات
 قطنیه کبی شیلردن اصلاحیه کیرشمدم. جراحلفك
 و طبابتك ترقیسنی و کشفیات بسیقولوزیه و صنایع
 نفیسه و ترقی زراعت و باخصوص کیمیوی کوبره لر
 استعمالی کبی شیرلی شرح و ایضاح ایتدم. معد-
 نجیلك و اکامتعلق صنایعدن هیچ برشی سویله-
 مدم. تاریخ طبیعی قوللقسیونلرینی و آنتیقه لرله مملو
 موزه خانه لری قالدیهله آلمدم. ابنیه انشا آتنده
 معمارلنی تسهیل ایده جك بونجه آلات و ادواتی
 سکوت ایله کچشدیردم. شمندوفرلری تلغرافلری
 و مطبعه و لیطوغرافیا جیلنی و سائرده بی لایق اولدقلری
 قدرمدح و ثنا ایده مدم. اورانوس و نپتون و دیگر
 یوزیتمش قدرسیاره لرك کشفی ده لزومی قدر ایضاح
 ایده مدم. مسائل جغرافیه و هیئیه نك حلی ایچون
 کوندریلن قومیسوئلری و طبقات الارضك کشفی
 ایچون مصارف کثیره ایله آچیلان قویولری اهامال
 ایتدیکم کبی مائیاتیزم کشفیاتنی قالدیه آلامقله و فوتو-
 غرافیا ایجادینی خبر ویرماملکه ترقیات عصریه به

قارشو حق سزلق ایتدم. طوپو غرافیا خریطه لری
آلمنسی و آتشی اسلحه نك اكمالی و زر هلی کمیلر انشا.
سی و قادینلره معاونت ایچون دیکش ماکنه لری نك
اعمالی و الحاصل سرکی، عمو میلر کشادی کبی شیرلی
هپ بھندن خارج بر اقدم.

دیر زکە :

— اکسیک بر اقدیغنه تأسف ایتدیگی
بوشیلری ده ایشته بوصور تده اكمال ایتدی.
بویابده اختصار مطلوب اولسه ایدی جهان
مدنیتك درت یوز سنه لك تاریخ مساعیسنی
قوجا قلا یوب اوکمز آتی و یرمسی و « ایشته
بونلرده نه گوره جك ایسه لزه پسی علومك
محصولیدر. بوندن اول حکومت کنیسائییه
بونلرک هپسنه ممانعت کو ستریور ایدی، دینی
و یرمسی کافی اولور ایدی. بوراده خاطر لره
برشی خطور ایده بیلور. دینلور که : « شو

اختراعات نافعه یه بوندن اول تشبث ایدنلر
 بولنوب ده حکومت کنیسائییه آنلری منعمی
 ایتمش ایدی که شمدی ترقیات مذکوره ایچون
 کنیسانک ممانعتدن بر صورت سرزنشکارانه-
 ده بحث اولنیور؟» بوکاجواب پک قولایدر.
 دهانصرانیتک اوچنچی دردنجی عصرندن
 بدأ ایله علوم ریاضیه و طبعیه منع و محوایدلمش
 اولدینی کی آندن صکره دخی اها لینگ اوکو-
 مق یازمق اوکر نمسنه بیله ممانعت طریق التزام
 اولنش بولنور ایسه کنیسا بومسؤولیتدن
 یاقه سنی قورتاره ییلور می؟ ایلك کشفیات
 هیئییه وفزیقیه اربانی قهر و تدمیره قالمش
 بونجه معارفک ایلك تلعاتی ده سوندورمک
 دیمک دکلیدر؟ اوروپا و آمریقانک پک قور-
 قدینی وجهله شمدی دخی حکومت کنیسائییه

اعاده قدرت ایتش اولسه برچوق بدایعه
 قارشویکیدن یکی یه کیم ییلورنه قدر ممانعتلر
 ایقاع ایلرایدی. اوروپا و آمریقا بونی یقیندن
 کوروب ییلدکلی ایچون دراپه رکبی دها بر
 چوقلری نزاع علم و دین کتابی کبی برچوق
 کتابلرله بو مجادله یی دائماً تجدید ایله یه رک
 فرصت امکاتی قالدیرمغه چالشه قده درلر.
 ینه دراپه ر دیورکه :

— شونلرک یالکزاسامیسنی تعداد ایتدیکم
 حالده ده دفتر تمام اولما مشدر. بو بدایع کوندن گونه
 آرتقمده در. ازمنه متوسطه نلک کرک علوم و کرک
 ادبیاتجه کوریلن خوابیده لک حالیه بو ترقی آره -
 سنده قیاس قابل دکلددر. معارفک انتشار انواری
 نوع بشره حدسن حسابسنز منافع بخش ایتشددر.
 روسیه ده سرفلر و آمریقا ده درت میلیون اسرا
 قید اسارتدن قورتلرلشدر. مقدملری مناستر
 قبولنده آجلره برر لقمه اکمک توزیعنه بدل

بشمدی دار الشفقه لر و دار العجزه لر و فقرا خسته.
 خانه لری و بر پرده فلاکت و قوعی او زرنه کشاد
 ایدیلن منتظم امانه دفتر لری مستحق شفقت و معاونت
 اولانلرک احوالی ده منتظماً اصلاح ایتمشدر.
 اطبا او کرفشدر که طبابتک وظیفه بی خسته لك
 وقوعندن صکره تدایوی به کیرشمزدن اول خسته
 لکله وقوعنی ده منع ایتمشدر. اصول حکومت
 بخلق او زرنده بحق حمایت پدرانہ صورتنه تحوّل
 ایتمشدر. نوع بشرله ترقیسی او قدر پیو کدر که
 شمدی به قدر پو ترقیدن محروم اولان آسیا اقوای
 بیله حصه انسانیه لر پی آلفده در لر. او نو نیمه لم که
 بتون ملترک وسائل علمیه به بوضورتله توسلی
 بالآخره یکی منسوبلرک. اسکیلره غلبه سنی بیله
 امید ایتدیره پیلور. شو قدر که نصرانیتک انتشاری
 اندن اولکی ملترک دینلری مدینت لری هر شیلر پی
 محو ایتمش اولغه مقابل مدینت علمیه نک انتشاری
 آسیا ملترکینک بوضورتله تخریبی موجب اولیه.
 جقدر. بلکه مسلمان و بودی و برهمنی و سائر
 ادیان ار بابی انوار معارفله بالتور یکدیگری

علیهندہ کی خصوصیتلریخی تعدیل ایلہ بر صلح و مسالمت
متقابلہ حالندہ یشاہہ جقلردردہ

دیرزکہ :

— بورادہ سویلہ یہ جک بز قاج سوز من
وارد در! نصرانیتک کشد یسندن اولکی
ملتزک دینلریخی مدینتلریخی ہن شیلریخی
محو ایتمش اولمش اولسہ اولسہ اوروپای
وسطی و شمالی حقندہ طوغری اولہ یلوب
یوقسہ ایتالیا و یونانستان کبی اوروپای
جنوبی حقندہ طوغری اولہ من ، بوندن
اول بر حقوق یرلردہ دراپہر طرفندن
دیندیکی و طرفزدن دخی شرح و ایضاح
قلندیغی و جہلہ یونانک مدینت قدیمہ سنہ
رومانک دخی ترقیات مدنیہ منظم اولمش
بولندیغی یرلردہ نصرانیت ایلک تورہ دیکی

زمان تمام اوج بحق عصر لق بر مدت طویله
 نظر فنده انتشار جهتندن همان هیج بر جدی
 ترقی اثری کو ستره مامش ایدی. آندن صکره
 ایمپراطور قسطنطین خرسیتیانلی حمایه سیفیه.
 سی التنه آلدقده واقعات پرستلکک احساسی
 غیرتی دخی التزام اولنش ایدیسه ده بواحا
 بت پرستلکی محوایدوب آنک یرینه خرسیتیا
 نلی اقامه ایتمک صورتنده التزام اولنماش
 ایدی. بلکه بت پرستلکک کافه معتقدات
 قدیمه سی برر بر خرسیتیانلغه صوقولق صو.
 رتیه یالکز اسمی محو اولنوب معتقدات
 و مراسم ایسه تجدیداً ابقا اولنشلر ایدی.
 بو کتابک اوائلنه طوغری مباحث کثیره ده
 بو کیفیت بروجه مفردات تفصیل اولنش
 بولندینی جهته آنلری بوراده تکرار ایتمک

صورتيله دراپه رك تكررات مزعجه سنى تقليد
 ايتمك ايسته ميز. اوروپاي وسطى و شمالى يه
 كلنجه بورالرده غولوا و فرانق و جرمن
 و ساقسون و سقانديناو و اسلاو كې اساسلى
 قوميتلره منقسم اولان يوزلرجه ملتلىرى
 شارلمان و سائر او يولده غيرت خريستيانيه
 صاحبي اولان ايمپراطورلر و قراللك سيوف
 قهر و تدميرى واقعا محو و نابېد ايتمشدر.
 « درو ويديزم » دنيلن و هر يرده بر بشقه
 درلوسى اجراى حكم ايند دين قديم اليوم
 نسيا منسيا حكمنه كير مشدر، اما نصرانيت
 او دينلرده كى فضائل و حشيانه يه مقابل بو
 ملتله نه درلو بر فضيالت متمددانه بخش
 ايتمشدر ديه دوشونيله جك اولور ايسه
 ايسته اوزمان دراپه رك حكومت كنيسائيه

علیهنده جلودور مش اولدینی صحیفه لره انظار
 اطلاعی عطف ایتک لازم کلور. اوزمان
 کوریلور که نصرانیت بونلره اسکی فضیلتلری
 آراتمیه جق بر صورتده یکی بر فضیلت ویرما
 مشدر. مملکتلری حکومت کنیسائییه ایچون
 بر چقتک و کندیلری چقتک حیواناتی عد
 ایدره رک بو حال اسف اشتمال بر کابوس کبی
 تمام بیک ایکی یوزسنه اهالی مر قومه نک
 اوستنه چوکمش قالمشدر. بوقره سنک صو
 کلرنده دراپه رک مسلمان و بودی و برهن
 اسملرینی محنه قاتمسی پک زیاده جالب اهمیتدر.
 بومذهبلر بر چوق سنه لردن بری نصرانیت
 ایله متقابل بولندقلری حالده شمیدی یه قدر
 اودینه هیج بر میل و رغبت کوسترمیوب
 فقط اودینک مانعنه رغماً تر قیلری تأمین

ایتمش اولان علوم و صنایع بک بیوک رغبت
 کوستر مکه باشلامش در. ملت اسلامیہ یی
 شم دیلک بر طرفه براقلمده بودیلری بر-
 همنیلری اله آله لم. هندده چینده ژاپونیساده
 بومذاهب اربابی یوزسنه یه قریب بر زماندن
 بری علوم و صنایع جدیدیه آزدن باشلا-
 یوب تزایدا اتمک صورتیله رغبت کوستر مشلر
 و شم دیلرده ایشی او قدر ایلرویه کوتور-
 مشلر درکه اوروپا لیلر درجه سنده علوم
 و صنایع واقف آدملری نوادر دن دکلدرد-
 بر چوق میسیونرلز کتابنده اوروپا نلک ترقیات
 مدنیہ سی نصرانیت سایه سنده میسر اولمشدر
 دیه ادعا اولندیغی حالده بر همنیلرک بودیلرک
 اش و مکتسباتی اود عوالره قارشو مکمل بر
 ردیه ابطالیه حکمنی آلمشدر. بونلر کوستر-

مشدرکه بر ملت تنصرا یتدیکی خالدہ دخی
 اوروپا لیلر قدر علوم و صنایع جدیدہ یی
 اکتساب ایدہ بیلورلر. اسلامہ کلنجہ :
 مدنیت جدیدہ یہ مقابل آنک طور ی بالکلیہ
 بشقہ در. زیرا اسلام او مدنیت جدیدہ نک
 بودیلر و برہمنیلر کی یسانجیمی دکلدہ. او
 مدنیت ذاتاً اسلامک کندی شعاریدہ. ایشته
 کندیزی باغہ باغہ سویلیوب طور ییورکہ
 اوروپا یہ سچلیا و اسپانیا طریقیلہ مسلمانلر دن
 یکمشدرہ غایتی مسلمانلر طوطی طوطی اوج
 درت یوز سنہ دن بری خوااید کانه براہمالدہ
 بولٹیوب شمدی ایسہ بر غیرت متجددانہ یی
 الہ آلمش اولدقلرندن یقین زماندہ اوروپا
 معلملرینی کچہ جکلری حقندہ دراپہ رک
 کوستردیکی امید ی کندیلرینہ مطمح نظر

اتخاذ ایلشلدرد. دراپه ركه بوكشی اوی بش
یکرمی سیه کچمکسزین بر حقیقت محضه اولد.
یعنی کندی کندیسنه اورته یه قویه جقدر. یینه
دراپه رسویله یور. دییورکه :

— بوعظیم ترقیات ذهنیه یه میدان آچان شی
هرکسک کندی سعادتنی دوشونمسی فکر پدر.
بودوشونجه بعض کیمسه لر نزدنده زکی نلک و دیگر
بعضلری نزدنده شان و شرف مقاصد یله برلشور.
بوفکر آمریقادا اوروپادن زیاده میدان آلمش
ونتایج آثارینی بر صورت مسعودانه ده کوستر.
مشدر. زیرا آمریقا پالاق نفوذندن کندیسنی
تمامیله قورتارمشدر. اوروپایه کلنجه اوراده
کرك ثروت و سامان و كرك شان و شرف امید یله
هرکسک کندی حسابنه چالشمسی اساسنی فرانسر
ملتی تأسیس ایتمش اولدینی حالده پالاق تحکمندن
ینه تمامیله قورتیله مامشدر. اداره سیاسیه جهتیله
فرانسه مستقل بر ملت ایسه ده اداره روحانیه
جهتیله حالا رومیایه تابعدر. فرانسه نلک ادبیاتی

لا یتقطع حکومت کنیساتیه دن تباعد ایتکده
بولنسی جدی بر فائده بی منتج اولز. زیرا ادبیات
هر ملتک کندی لسانیه محدوددر. اما علوم
بویله بر محدودیت داخلنده محبوس اولیوب
نوع بشر ایچون عمومیدر. اوروپانک مساعی
جدیده سی ادبیات جهتندن دکل علوم جهتندن
میسعودیت بشریه بی تزید ایتشدر. بوتزایدک
درجه سی اکلاملق ایچون کچن سنه آمریقاده
ماساشوست قونفره طیه سنده دو قنورزارویسک
اورتهیه قویدنی بر نتیجه تتبع پک مهمدر. پرو
تستانلک ظهوری ائناسنده جنوا شهرنده عمر
وسطی یکر می پرسنه و اوچ ماهدن عبارت ایکن
۱۸۱۴ سنه میلادیه مندن ۱۸۳۲ سنه میلادیه
منه قدر طوطیلان ایستانسینقر همز وسطینک قرق
سنه وسکز ماهه واردیغنی کوسترمشدر. اوچ
عصر مقدم یوزده قاچ کشی قرق یاشنه قدریشاپورلر
ایدیسه الیوم یوزده اول مقدار کشی یتش
یاشنه قدریشاپورلر. ۱۶۹۳ سنه منده انکترده
برنوع استقراض یا پلمش ایدی. جوجقلقدن بدأ

ایله عمرک نهایتنه قدر کافه تکالیف میریه دن آواده
 لك امتیازی دفعه بر مبلغ مقابلنده فروخت
 اولنیوزایدی. بو حساب اوزمانکی عمر وسطی
 اوزرینه یوروتلمش ایدی. بو آلتش ویریش
 حکومت ایچون پک اینی ایدی. زیرا عمر وسطینک
 آزلنی بدل معافیته مقابل حکومتی کارلی چی قارتیور
 ایدی. طقسان سنه صکره بو استقراض اصولی
 تکرار ایدلیدی. اوزمان حکومت ضروری چیقدی.
 زیرا فائل معافیت اولانلر ایدیلن حسابدن پک چوق
 زیاده یشایورلر ایدی. ایستاتستیکلر کوستریور که
 ایلك استقراض زماننده یالکز بیک نفوس یکر می
 سنکز یاشندن اشاغی اوله رزق وفات ایتدکلری حالده
 ایکنیچی استقراض زماننده بویله ایرکن وفات
 ایدنلرک مقداری یکر می بش بیک بدی یوزالتمش
 ایکی ارکک والی بیک درت یوز اون والی قادی
 اولدینی کورولدی. ایشته نوع بشر اوزرنده حکو-
 مت کنیسایشه نك تأثیرانیله علومک تأثیرانی بو
 وجهله موازنه ایتدک. خیال ایله حقیقتک نه
 اولدیفنی کوردک. بونلرک بریسی جهالت دیانتک

والده سیدر» اساسی اوزرینه مبتنی اولدیتی حالدہ
 ذیکری « علم یر یوزنده انسانک مدارقوتیدر »
 اساسی اوزرینه ابتنا ایلمکده در.

دیرزکه :

— دراپه ربوراده اون برنجی بابنه خاتمه
 چکیور. بزم شوخاتمه ده اوزون اوزادی یه
 سویله یه جک برشیتمز یو قدر. یالکز بوراده
 تکرار « هل یتوین الذین یعلمون والذین
 لا یعلمون » آیت کریمه سنه و « من یؤتی
 الحکمة فقد اوتی خیراً کثیر » آیت کریمه.
 سنی دخی ضم ایدهرک برشاعر مسلامک
 « توانا بود آن که دانا بود » دیمش اولدیغی
 درمیان ایله بزدخی ختم مقال ایدرز.